Google

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Google

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på http://books.google.com

Georg F. Osterhaus

BL
101
D2

an agazin,

indeholdende

Allehaande Smaa-Stykker

og Anmerkninger

til Historiens og Sprogets Oplysning.

Første Bind.

Udgivet af Et

Til det Danske Sprogs og Histories Forbedring

Samlet Selskab.

Kiøbenhavn,

Trykt hos Christoph Georg Glasing. 1745.

117774
'08.

Den
Allerdurchleuchtigste, Stormægtigste
Første og Herre,
HERR
ristian den iette,
Konge
til Danmark og Norge, de Venders
og Gothers,
Hertug
til Slesvig, Holsten, Stormarn
og Ditmarsken,
Greve
til Oldenborg og Delmenhorst.

Vores Allernaadigste Arve-Konge
og Herre.

195149

© 1/12-09-H.E.W.
Reclass. MW. 7-11-34

Stormægtigste Monark,
Allernaadigste
Arve-Herre og Konge,

et, som **Deres Maiestet** aller-
naadigst har behaget fra Aarets Be-
gyndelse at imodtage Stykke-viis af
vort ringe Arbeid, som kaldes det **Danske Magazin**,
give vi os nu den allerunderdanigste Fribed ved Aarets
Ende at overlevere i et samlet Bind.

Allernaadigste Konge! Det er nogle af
Frugterne, der voxe paa det Fredsens Træ, som vort
Danske

Danske Norden under den Allerhoiestes Velsignelse og **Deres Maiestets** allervíseste Regiering beskygges med, at Lærdom og Videnskaber blomstre iblandt os, og Kunsterne stige til den Fuldkommenhed, som ingen Tid tilforn. Men det er den allerringeste Prøve af deslige Frugter, som vi, nogle faa **Deres Kongelige Maiestets** troeste Undersaater og vort Fæderneland elskende Lemmer, have i et samlet Selskab foretaget os ved dette Arbeid at legge for Dagen. Vi have i Fortalen til vort Skrift nogenlędes givet vort Diemerke tilkiende, og vi have langs igienem de udkomne Hefter givet en Forsmag af de fleste Ting, hvormed vi tænke i Gierningen at udfore vor Hensigt. Der er moxen ingen Part af den Danske Historie, som jo i noget kand hielpes af dette lidet Bind; Er det Kirke-Historien, eller Lærdoms og Kunsters Historie, Er det Kongernes og merkværdige Undersaaters Historie, Er det den Danske Adels- eller Mont-Historie, Er det Klosteres, Kirkers, Byers og Landes Beskrivelse, Er det vor Danske Sprog og Landets Antiqviteter, ja er det vor Danske Love og gamle Rettergangs Maade, da finder enhver af disse overalt noget til Oplysning eller Forbedring.

Vi have, til vort Arbeids indvortes Beskaffenhed, brugt al den Agtsomhed og Forsigtighed, som mueligt, og betient os af de beste Hielpe-Midler og Beviser, vi har vidst, til at styrke Rigtigheden i vore Fortællinger. Vi har ogsaa beflittet os paa at give Verket nogen udvortes Nethed og Anseelse, og ingen Bekostning sparet paa at pryde det med Kober-Stykker af allehaande Alderdoms Levninger: Paa det at vi i dette første Stykke og Prøve-Bind kunde give vore Læsere et kort Begreb saavel om Maaden, vi agte at gaae frem paa, som om de mangfoldige Materier, vi enten i det Danske Magazin eller i andre Skrifter kand komme til at bruge og bringe til Lyset, i fald vort Arbeid finder den Afgang, som det formoder sig, og vort Selskab den Understyttelse, som det ønsker sig.

Allernaadigste Konge! Det er ikke Egen-Ære, som har givet os Pennen i Haanden, men det er en naturlig Kiærlighed til vort Fæderneland og en Skyldighed at tiene det samme i de Ting, som vi have anvendet en god Deel af vor Tid og Flid paa, Ei heller er det Egen-Nytte og Penge-Vinding; thi al den Fordeel, om ellers nogen, som af dette vort Arbeid med Tiden maatte komme, er i vort Selskabs Vedtægter hentænkt alene til Publici og de Efterkommendes Nytte:

Nytte: Vi skrive ikke for at skrive, ikke for at rose eller kaste i Fleng, men alene for at vise Sandheden i vor Historie og Dyden af vort Sprog, for at rette og opfylde, hvad vi finde at være urigtigt og ufuldkommet, og for at oplyse, opvåge og redde de Ting, som tilforn have været mørke, eller skiulte, eller nær ved Undergang. Men i alt dette paastaae vi ingen større Ufeilbarhed, end andre, der have skrevet noget i Historien; Vi tage med Taknemelighed imod alle grundige Rettelser, og holde for, at Publicum og Efterslegten er bedre tient med, at en Feil i Tide bliver rettet, end at den fra Slegt til anden bliver rodfæstet i Historien.

Vel kand vi sige, at vort Arbeid og Foretagende haver i Almindelighed befalder Mængden af vore Landsmænd: Men, Saa lidet som een kand have Lyst til alle Retter, saa lidet kand og et hvert Stykke i saadanne Blandings-Skrifter ventes at behage enhver, da een finder Smag i det, som en anden haver Afsmag for, og tvertimod, det, som hin forkaster, laser denne med Lyst og Begierlighed. Er det os da ikke mueligt at indrette vort Arbeid efter alles Smag, saa haabe vi dog at have lempet det efter de

ret

ret Kiennendes, og indrettet det til Nytte for mange; i det vi have meddelet noget af alle Slags, ligesom mange Retter fremsettes paa et offentligt Bord, at enhver deraf kand tage, hvad hannem helst tienner og fornoier. Det er ikke heller nu den Tid at kunde frembringe det, som af alle kand kaldes godt og vigtigt, da det meste er borte, og man ei alene med Reie maae samle det, som er tilbage, men endog tage til takke med Smulerne, hvilke dog ogsaa, i Mangel af bedre, have en umistelig Nytte.

I den Henseende ligne vi vort Foretagende ved en Efterhøst, og have taget en Ax-Samling til Mærke og Sindbilled for vort Selskab. Men, ligesom de faa Ax og Straa, der efter Indhøstningen her og der paa Agrene opsankes, endskiønt de vel ere gode og tienlige, dog ingenlunde komme imod den foregaaende store Høst, Saa kand heller ikke ventes den yderste Vigtighed af de faa og smaa Historiske Levninger, som faa vel de gode som onde Høstere have efterladet os; vi mene ved det første Slags vor udødelige Hvitfeld og andre brave Mænd, der for os have ved Trykken frelset en stor Deel af Landets gamle Skrifter og Monumenter, og ved det sidste Slags de ulykkelige Hændelser, der

have

have befordret lige saa mange, om ikke flere, til en beklagelig Undergang.

Allernaadigste Konge! Andre have høstet og borttaget den rige Sæd: Vi samle de faa Ax, som Høsterne have levnet os, vi taale ikke, at de skal blive liggende for ondt Veir og Forraadnelse, vi optage dem til fleres Nytte, til Nytte for os og vore Brødre, til Nytte for vore Landsmænd og Fremmede, til Nytte for denne og den tilkommende Slegt. Vi bære vor Ax-Samling til **Deres Majestets** hellige Hænder, vi stille den for **Deres Majestets** høioplyste Øien, vi kaste den for **Deres Majestets** Kongelige Trone, som det rette Tilflugts-Sted, hvor man skal hente Beskyttelse, Naade, Glands, Ære, og Understytning for et Arbeid, som trænger til disse høie Fordele, om det ellers skal lykkes og vinde en ønskelig Fremgang.

Store Konge! Antag en liden Gave af velmenende Givere, Tag denne Haandfuld af vort Selskabs første Frugter op med den Mildhed og Kongelige Haand-rekning, som vi allerunderdanigst forsee

)( )(

os

os til, Lad disse Levninger være **Deres Majestet** selv opofrede til Befordring, og Lad denne liden Ar= Samling af Landets Børn finde Naade for **Deres Majestets** Øien; Der er ingen, som den med stør= re Ret tilkommer, end **Deres Majestet**, som Landets Fader, og ingen, som den med bedre Lykke kand understytte, end **Deres Majestet**, som alle nyt= tige Stiftelsers mægtige Opholder. Det er ikkun af Landets egen Grøde, og en Frembringelse af **Deres Majestets** egne Rigers gamle og ny Ting. Men, saa meget mere som **Deres Majestet** elsker sine Rigers Opkomst, og lader sig sit Folkes Anseelse være angelegen, saa meget mere som **Deres Majestet** i Gierningen forfremmer Lærdom og alle smukke Vi= denskaber, og stræber at giøre sine underliggende Her= redømer saa blomstrende og lyksalige i alle Ting, som noget Rige paa Jorden, Saa meget mere fortrøste vi os til, at **Deres Majestet** vil værdes med Naade at ansee det af os, til Fædernelandets Ære, be=

gyndte

gyndte Selskab, og ikke forsmaae dette lidet Stykke Danske Arbeid, som er den første Prøve fra det samme, og som sigter til at skaffe vore Efterkommere en større Nytte, end den, man for nærværende Tid kand forestille sig.

Den Allerhøieste, fra hvilken alt Godt kommer, velsigne **Kongen** med alt det Gode, som en gudfrygtig, viis, from, fredsomelig, og i alle Maader dydig Regent er værd, og lade sin **Halvede** være sig uophørligen anbefalet til disse Rigers eneste Glæde og bestandige Velstand! Som er den daglige Forbøn, der for **Deres Majestets** dyrebare Liv og Velfært sendes til Himmelen af

Deres Kongelige Majestets

Allerunderdanigste Tienere
og tro Undersaater

Samtlige Lemmer i Selskabet til det Danske Sprogs og Historiens Forbedring.

Sel=

Selskabets Lemmer

ere:

Henrich Henrichsen,

Assessor i Høieste Ret, Secreterer i det Danske Cancellie, Medlem i det Kongl. Videnskabers Societet til London, samt Medlem og Secreterer i det Kiøbenhavnske Videnskabers Selskab.

Terkel Kleve,

Assessor og Justitz-Secreterer i Høieste Ret, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Jonas Ramus,

Assessor i Hof-Retten, Selskabets Secreterer.

Frands Thestrup,

Secreterer i det Danske Cancellie.

Jacob Wilhelm von Asperen,

Secreterer i det Danske Cancellie.

Daniel von Bergen,

Secreterer i det Danske Cancellie.

Jacob Langebek,

Selskabets Forstander.

Danske

agazin,

Indeholdende

Allehaande Smaa-Stykker

Og

Anmerkninger

Til

Historiens og Sprogets

Oplysning.

I. Hefte.

Fortale.

fter al Anseelse vil Lærdom og Viden-
skaber i denne Alder spaae sig iblandt
os Danske en besonderlig Lykke, og teg-
ner til at öpnaae en høiere Spidse, end nogen Tid
tilforn. Man hører med Fornøielse, Societeter at
stiftes til de lærde Kunsters Opkomst i vores Norden.
Man seer de Høie saa vel som Nedrige Skoler, efter
de allerviseste Indretninger, at blomstre og bære ön-
skelige Frugter. Man finder en større Mængde, end
forhen, iblandt vore Landsmænd, der ligesom kappes
den ene med den anden om at blive lærd, der gior sig
Umag for at berige vore Boglader med Skrifter, og,
foruden de sædvanlige Studeringer, haver fattet Smag

paa adskillige rare og nyttige Videnskaber, som hidindtil i vore Egne ere enten ikke brugte, eller lidet agtede. Ja, hvad mere er, man treffer nu et Antal, som ikke er ringe, af ustuderede Folk, der anvende en god Deel af deres Tid paa Læsning, der vide at tale om een og anden lærd og artig Materie, der samle sig smukke Biblioteker, og giøre alt hvad de kand til Boglige Kunsters Befordring. Og det lader til, at vore Efterkommere vil endnu finde flere for sig af saadane, som kand fortiene Navn af Lærdoms Elskere og Forfremmere.

Iblandt de Aarsager, som til dette kand anføres, er uden Tvil denne een med de vigtigste, at vore Tider ere paa den ene Side, ved høipriselige Exempler og gode Anstalter, mere afholdige, end før, fra unyttig Tids-Fordriv og forfængelige Lystigheder, og paa den anden Side mere frugtbare paa brave Danske Mænd, som, ved den yndige Skrive-Maade i de af dem paa Landets Sprog forfattede Skrifter, legge Landets Børn noget for Øinene, som er behageligt, og give dem en Tids-Fordriv imellem Hænderne, som er uskyldig og nyttig, lokkende dem derved til en usædvanlig Læse-Lyst, og indskærpende dennem en Begierlighed efter at vide alt mere og mere.

Men iblandt de Videnskaber, som hos os Danske paa nogen Tid synes at være komne i almindelig Mo-

de,

de, fortiener vel den Danske Historie og Fædernelandets Kundskab at regnes med de fornemeste, ligesom den og for en ærekiær Dansk, der med Nytte vil tiene sit Fæderneland, u-imodsigeligen er een af de nyttigste og nødvendigste. Der findes ikke faa iblandt de Studerende, og snart ikke færre iblandt Ustuderede, som med en særdeles Flid og en ubeskrivelig Lyst legge sig paa at kiende deres Fædernelands gamle og ny Tilstand. Og det er Forundring værdt, med hvad Glæde vore berømmelige Mænds gode Skrifter i den Materie imodtages, naar de ere ny udkomne, med hvad Lykke de beholde deres Pris, naar de ældes, og med hvad Bekostning de opkiøbes, naar de blive gamle. Kommer der ikkun en Brev-Lap for, eller en gammel Bog, eller nogen anden Ting af Rarhed, som har Indflod i vore Antiqviteter, og kand give ringeste Lys i den Danske Historie, da griber den ene om kap med den anden derefter, og Begierligheden synes undertiden saa stor, at den neppe er mættelig. Det er roosværdigt, at det Danske Folk dog engang begynder at elske sig selv, og faae Smag paa sit eget. Og det er den høie Tid, naar de forige Tiders ulykkelige Hændelser har berøvet os saa mange historiske Hielpe-Midler, at de nærværende Tiders Lykkesalighed i vores Norden da forhøier Prisen paa det, som er overblevet. Man veed nu bedre at skiønne paa det Slags Arbeid, som sigter til Historiens Forbedring og Sprogets Ud-

dyrkelse. Man har lært at giemme inden Laas og Lukkelse, hvad man tilforn ikke skulde optage paa en Vei. Og visseligen vil den efterkommende Slegt takke dennem i Støvet, som have lagt Tynder til saadan Ild, og ved deres ypperlige Pund og Pen hiulpet at opvække hos Landets Børn saa fornøden en Agtsomhed og en saa priselig Begierlighed.

For at forøge deres Tal, som ei alene giøre sig en Ære af at opmuntre Lysten, og forbedre den gode Smag hos vore Landsmænd, men holde det ogsaa for en Pligt, at meddele af sit Liggendefæ til menige Mands Forlystelse, til Fædernelandets Ære, til Historiens og Sprogets Zier, og til smukke Videnskabers Opkomst, da haver et lidet Selskab af gode Venner, som ere Elskere af deres Fæderneland, og have forsynet sig med et temmeligt Forraad af de Ting, hvorved alle Parter i den Danske Historie merkeligen kand oplyses og forbedres, foretaget sig at udgive et maanedligt Skrift, som skal føre denne Titel: **Danske Magazin**, indeholdende allehaande Smaa-Stykker og Anmerkninger til Historiens og Sprogets Oplysning.

Titelen viser nokſom, at vi ikke binde os til nogen vis Orden og Materie, men agte at tage alle Ting i Fleng. Nu indrykke vi gamle Breve, saasom Privile-

vilegier, Fundatzer, Testamenter, Gave-Breve, Skøder, Magesskifter, Qvitantzer, Befalninger, Tings-Vidner, Domme ꝛc. item Inscriptioner, og andre deslige Ting, som ere de rette Kilder og Grundvolde i Historien. Nu atter frembringe vi udsøgte Vidnesbyrd af Fremedes Skrifter, som her og der kand komme vores Historie til Hielp. Nu vise vi een og anden Feil hos vore saavelsom fremede Skribentere. Nu atter opfylde vi een og anden Mangel hos de samme. Nu opregne vi gamle og rare trykte Bøgers Indhold, og give Kundskab om Manuscripter, som tilforn ikke ved Trykken ere bekiendte. Nu atter meddele vi een og anden Anmerkning i Hensende til vore Antiqviteter, Sprog og Poesie. Nu give vi Efterretning om merkværdige Steder og berømte Personer. Nu atter anføre vi alleslags rare Begivenheder og merkelige Tildragelser. Med faa Ord: Vi søge, ved dette vort Magazins Indrettelse, at bevare alle saa kaldede Flyve-Sedeler eller flygtige Papirer, der ere som Avne for Vinden, men som Ædelstene i Historien, fra al ond Skiebne og Undergang, og at fremføre til Lyset alt hvad Nart, som kommer for Haanden, og kand give nogenslags Oplysning enten i den Danske Kirke-Historie, eller i den verdslige, lærde og naturlige Historie, eller i det Danske Sprog og Verse-Kunsten, eller i den Danske Lovkyndighed og Landets gamle Skikke.

Hvad vi indføre af Brevskaber, Opskrifter, Vers og deslige Smaa-Ting, skal blive noget, som enten aldeles ikke, eller og urigtigen, tilforn er trykt, eller om det end rigtigen tilforn ved Trykken er udkommet, da dog noget, som rart er, og ikkun i faa Hænder, paa det vi ikke skal ansees som de, der kaage den samme Kaal for tidt op igien, og bebyrde Verden med det, som findes i de flestes Bog-Samlinger.

Vi vil beflitte os paa, at levere det meste mueligt af Originaler og Hoved-Documenterne selv, og i deres Mangel af de beste Afskrifter, vi kand være saa lykkelige at overkomme, og ikke letteligen, uden at melde derom, lade det komme an paa andres Troværdighed. Og paa det alting hos rette Kiendere skal fortiene des større Tro, og vi ikke beskyldes for nogen utilladelig Skødesløshed eller Urigtighed, have vi holdet for raadeligt, at lade alt det, som gammelt er, noie beholde den rette gamle Orthographie og Skrive-Maade, ligesom den i Originalerne forefindes. Men, skulle noget Ord eller nogen Tale-Maade i de ældere Skrifter ikke let forstaaes, og derover nødvendigen behove Forklaring, skal det være os anliggende, samme i en undertegnet Anmerkning, saavidt mueligt, at oplyse.

Vi vil være omhyggelige for, i det vort eget er, at føre en reen og ret Dansk Stil, og ikke gierne blande noget

noget ind af fremede Sprog, med mindre det kand være et Kunst-Ord, eller andet, som overalt er indført, brugeligt, og iblandt alle forstaaeligt. Paa det vi skal ikke begaae samme Feil, som de, der med Flid laste andre for ureen Dansk, og dog selv holde det for Zirligheder, at fylde hver anden Side af deres Skrifter med fremede, ufornødne, ja ofte uforstaaelige Ord.

Det giores vel ikke fornoden, at fremføre noget til Forsvar, hvorfor vi udgive vort Magazin paa det Danske Sprog, da vi ikke kand troe, at nogen Dansksindet skal legge os det samme til Last, men maatteme-get mere støde sig over, om vi, som Danske Patrioter, der skrive i et Dansk Land om Danske Ting til Danske Folkes Nytte, ville bruge andet, end det Danske Sprog, der er ligesaa rigt, reent og zirligt, som noget andet i Verden. Dernæst bør vides, at de fleste Stykker, som vi i dette Maaned-Skrift tænke til at indlemme, blive fornemeligen af det Slags, som paa Dansk i Originalerne er forfattet. Desuden er det vel ogsaa den største Deel af vore Landsmænd, som ikke have giort sig det Latinske eller andre fremede Sprog bekiendte, og ingen kand med Billighed negte, at der jo findes lige saa mange curieuse iblandt vore Lægsom Lærde Mænd, der kand have Lyst til at vide noget over det almindelige, og see ind i Hiertet af vor Historie. Endeligen moder os Overflødighed af

Exempler i andre Lande, hvor den ene Lærde stræber at overgaae den anden i at opheie sit Lands Sprog, ved at forfatte sine beste Skrifter paa sit eget Moderne-Maal. Og os fattes ikke paa anseelige Mænd i vore egne Lande, der, ved at skrive paa Dansk, have givet os et priseligt Eftersyn, og skaffet sig selv et Navn, som lover dem Udødelighed.

Verket bliver her og der bepryddet med smukke Figurer af gamle Sigiller, rare Monter, Vaabener, Gravmæler, Ære-Stytter, og andre forekommende Alderdoms-Levninger, altsammen i Kober stukket. Hvilket formodeligen vil give vort Magazin mere Anseelse, men forvolde vort Selskab des større Bekostning. Ikke des mindre have vi foresat os at giøre Prisen saa taalelig, som mueligt, i det visse Haab, at Mængdens Affettelse til vore Nyt-begierlige Landsmænd skal nogenledes holde os skadesløse.

Af dette Arbeid skal for det første eet Hefte eller fire Ark hver Maaned fra Pressen blive udleveret, og, dersom det finder den Afgang, vi ønske, skal vi være betænkte paa at udgive mere. Naar saa mange Ark fra Trykkeriet ere færdige, som kand udgiøre et maadeligt Bind, vil vi slutte den første Deel af vort Magazin, og forsyne den samme med en ny Titel og et fuldstændigt Register, indrettet paa den beqvemeste Maade til de Brugendes Nytte.

Hvad

Hvad som fornemeligen haver beveget os til, med samlet Magt at legge Haanden paa dette Arbeid, er

(1) Den Pligt, vi, som nidkiære Patrioter, finde os forbundne med, til at tiene vort kiære Fæderneland og see paa dets Hoiagtelse i alle Stykker.

(2) Den Lyst og naturlige Drift, enhver af os finder hos sig til at opsøge de forige Liders rare Levninger, og at see de samme frelste fra al Slags truende Fordervelse, til Publici Tieneste og det Danske Navns Ære og Udbredelse.

(3) Den Rarhed, der er ved gamle Documenter og Brevskaber. Historiske Skrifter have den Lykke, at, jo ældere de blive, jo rarere, og jo flere hundrede Aar de have paa Bagen, jo mere tage de til i Værdi, saa de til sidst agtes som luter Sibyllinske Blade og Helligdomme, der ikke tillades enhver at legge Fingre paa. Af saadane Ting ere der kun faa til overs i vore Tider, og mindre vil der blive til Efterslegten, dersom ikke de samme i tide blive udsøgte af Krogene og ved en Patriotisk Omhu bragte til Lyset. Det var at ønske, at enhver, der eier noget af Alderdomens Overblivelser, vilde holde sig det for en Glæde, at tiene Landet dermed, og ikke enten forkomme dem, eller holde dem tilbage, som skiulte Liggendefæer, sig selv til liden og andre til ingen Gavn og Forlystelse.

(4) Den Nytte og Fordeel, som slige Historiske Samlinger bringe med sig. Der er ikke saa ringe en Stumpe af gamle Papirer, Pergaments-Breve og deslige Ting, som jo har sin sønderlige Nytte, være sig i Historien, Chronologien, Genealogien, Geographien, eller, Philologien. Der kand ofte være et eneste Ord, et Navn, et Aars-Tal, der kommer dennem mægtigen til Hielp, som legge sig efter vort Sprog og den gamle Historie fra Grunden af. Og der er ingen, som har ret Indsigt i smukke Videnskaber, der jo maae tilstaae, at Diplomata, Original-Breve, Opskrifter, Monter, Sigiller, og deslige, ere Historiens Piller og Zirater, ja de tilforladeligste Kilder, hvoraf Sproget og Historien allerbest kand oplyses og forbedres. Saalænge derfore saadane Ting ere strøede her og der, ofte paa Steder, hvor man mindst skulde vente, og ofte hos dem, der ikke selv forstaae, hvortil de tiene, da kand ingen have den Nytte deraf, som vedburde: Men naar de efterhaanden blive samlede, og i slige offentlige Skrifter indlemmede, da skal det befindes, hvad stor Fordeel og Lettelse deraf vil følge, saa vel til dennem, der for sin egen Lyst samle paa Danske trykte og skrevne Sager, som i sær til dem, der have i Sinde at skrive noget i den Danske Historie; Thi her slippe de i en Hast uden Umag og med ringe Bekostning til de Ting, som de ellers med megen Møje skulle samle og med stor Bekostning lade udskrive, ja vel maaskee aldrig skulde kunde bekomme. Her skal de finde meget, som de ikke hav-

havde vidst eller ventet at være til, og som de forgieves paa andre Steder skulle søge. Hvad de fremede Skribenteres Vidnesbyrd og Efterretninger om rare Danske Bøger angaaer, som vi agte at give Sted i dette vort Forraads-Kamer, da skal de og have deres store Nytte. Enhver har ikke eller faaer saa lige alle Bøger at see, mindre at eie, det er derfore godt, at man her kand faae Kundskab om adskillige rare Bøgers Dyd og Indhold, og vide, hvad der er til, i fald man skulde behøve Underretning om een og anden Dansk Materie.

(5) Den slette Skiebne, som Papirer og gamle Brevskaber ere underkastede. Nu fortæres de af Møl og Forraadnelse, nu opsluges de af en uformodelig Vaade-Ild. Nu opofres de med Flid til Ilden enten af ufornuftige eller skodesløse Mennesker. Nu atter gives de Børn at lege med, sønderrives i Urteboden, forbruges i Køkenet, eller udfeies som anden unyttig Huusfylde. Og, om de end bevares fra alle disse farlige Hændelser, saa falde de tidt i Saadanes Hænder, som aldrig lade dem see Lyset, og ofte hverken tiene sig selv eller andre dermed. Ikke at tale om dem, som med frit Forsæt, af Misundelse, Egensindighed, eller anden Aarsag ødelegge gamle Documenter, og giøre ofte, at det som var eneste, er ikke mere til, hvorved mangen-gang mistes det, som var umisteligt, og forvoldes et Tab, som er uopretteligt.

(6) Den Mangel og de adskillige Feil, som forekomme her og der i vores Historie. Enhver, som har nogen dybere Grund i Historien, end almindelig, mærker nok, at de samme oftest have deres Oprindelse af Savn paa tilforladelige Documenter. Og naar en Feil eller anden Ufuldkommenhed eengang ved Trykken har forhvervet sig Myndighed, bliver den uden Betœnkning ofte medtagen af dennem, der siden udskrive den første Forfatter, og giøre hans Arbeid i andre Skikkelser til deres eget. Vi formode vissetligen, at vort Magazin endog i dette Fald skal komme vel tilpas, og frembringe de Ting, hvoraf adskillige Feil kand rettes, og een og anden Mangel i Historien opfyldes.

(7) Den Urigtighed og Uagtsomhed, man sporer i de fleste Udskrifter, som giøres af Manuscripter og gamle Brevskaber. Der findes endnu mange smukke Originaler i Biblioteker, Archiver og hos curieuse Folk i Landet. Enhver, som har den Lykke at kand faae saadane Ting til Afskrivning, kand ikke just selv læse den gamle Skrift, som paa mange Steder for Ælde og Afkortninger synes heel ulæselig. Enhver har ikke helker altid Lyst og Leilighed med egen Haand at afskrive alting, og i saadant Tilfælde at forlade sig til andres Tieneste, er aldeles usikkert. Deraf kommer tidt een forderbet Copie efter den anden, som endeligen indføres i trykte Bøger, og foraarsager Urigtighed i Historien,

storien, samt vrange Fortolkninger over Ord, som intet vanskeligt er i, naar de vare ret læste og rigtigen afskrevne. Vi skal i dette Stykke intet efterlade, som kand giøre vort Magazins Indhold nyttig, troværdig og tilspndeladelig.

(8) De Exempler, vi have for os i berømmelige Mænd og glimrende Societeter, som udi andre Lande have udgivet slige historiske Samlinger. Det almindelige Bifald, som allesteds Uge- og Maaneds-Skrifter har haft, og den mangfoldige Nytte, de har skaffet i den lærde Verden, er nokſom bekiendt, og kand ikke andet end give os Mod til at fuldføre vort Forsæt og sette Prøve paa vore nykiære Landsmænds upaatvilelige Begierlighed.

Skulde nogen imod Forhaabning holde dette vort Foretagende af liden eller ingen Nytte, da maae de tillade os, at vi ikke erkiende dennem som rette Elskere af deres Fæderneland, mindre som Ægte-Kiendere af historiske Videnskaber og de sammes Nytte til Fædernelandets Tieneste.

Men til alle gode Danske og retskafne Patrioter, som indsee den Fordeel, der flyder af Historiens inderlige Kundskab, kand vi ikke andet end forsee os alt Godt, haabende, at vort Arbeid saa lidet skal blive

nogen af dennem ubehageligt, som vort Diemerke skal befindes hos alle at være ustrafeligt.

Maatte det ellers behage nogen, af det rare Forraad, han besidder, at meddele eet eller andet Stykke til dette vort Magazins Vedligeholdelse, og for Resten understytte de gode Hensigter, som vi efterhaanden, om Himlen giver Lykke, have i Sinde at legge for Dagen, da skal vi ingenlunde blive utaknemmelige, ei heller forglemme offentligen at erkiende enhvers Godhed efter Fortieneste. Kiøbenhavn, den 1 Januarii 1745.

I. No=

I.

Roskilde Stads gamle Seigl.

dette Seigl forestilles Roskilde Byes gamle Vaaben, som er en Ørn med udstrakte Vinger, hvorunder sees et gammeldags Fod-Stykke, som til en Muur eller et Bolverk, og i Omkredsen læses denne Skrift: Sigillum Civium Roskaldenſium, d: Roskilde Borgeres Seigl. Naar Roskilde først har faaet dette prægtige Seigl og Vaaben, og ved hvad Anledning, derom kand, saavidt os endnu er bekiendt, aldeles intet vist siges. Det synes ikke urimeligt, at, da denne Stad, efter det ældgamle Leires Ødeleggelse, var i det XI. og XII. Seculo kommen til det høieste i sin Flor og Herlighed, den da ogsaa ved samme Tider har forhvervet sig saa anseeligt et Vaaben, hvorved kunde betegnes, at, saa mægtig som Ørnen er iblandt Fuglene, saa mægtig og fornem har ogsaa Roskilde i sin forige Velmagt været blandt Stæderne i Landet. Dog beroer dette kun paa en los og uvis Gietning. Men, hvad vi forvist kand melde derom, er, at dette Seigl findes brugt under Documenter i det 13.

og 14. Seculo, og at det Exemplar, som denne Tegning er tagen efter, haves under et Latinsk Pergaments Tingsvidne, som Borgemestere, Raadmænd og menige Borgere i Roskilde 1396. Onsdagen efter S. Hans Dag af deres Byting have udgivet, hvorudi de tilstaae, at Herr Ridd Gyncelinus Gyncekeson af Falkendale (*), som eneste Arving efter Johannes Rærensson af Kalriis, sköder til deres Medborger Jacob Pedersön en Gaard i Sr. Olai Sogn udi bemeldte Roskilde. In cuius rei testimonium Sigillum Civitatis nostræ est appensum &c. Hvad vi for Resten kand sige om dette Sigil, saavelsom om endeel af de andre Tegninger, vi efterhaanden agte at indföre, er, at de findes tilforn trykte iblandt de Kobber-Stykker, som Resenius har ladet stikke til sit store Atlas: Men, saasom de samme ere særdeles rare, og derforuden ofte ere saa slette og urigtige, at de ingen Ligning have med Originalerne eller Antiquiteten, skal det ikke fortryde nogen, om vi meddele et og andet Stykke deraf paa ny, naar vi kand være saa lykkelige at komme efter gode Originaler.

II.

Om Afdøde Folkes Indseigle, hvorledes dermed fordum er forholdet.

I gamle Dage kom Brevskabers Troværdighed fornemeligen an paa de der under hængende Seigls Rigtighed. Man finder, adskillige betydelige Documenter for Ret og Dom at være kiendte magtesløse, naar Seiglene enten vare borte, eller brudne og beskadede. Naar derfore nogen vidimeret Copie af et offentligt Document blev udstedet, eller Documentet blev fremlagt i Retten til at bevise noget, maatte udtrykkeligen indföres, at det var forsynet med alle sine hængende Indseigle, hele og holdne i alle Maader. Enhver, der vilde nyde sine Brevskaber godt ad, maatte forvare Seiglene lige saa noie, som Brevene selv. Og, siden Hænders Underskrift fordum ikke var brugelig, laae det enhver saa meget des stærre Magt paa, at holde sit Signet vel udi Giemme, at det ikke skulde komme i andres Hænder, og blive misbrugt af uvedkommende. Og, naar nogen ved Døden afgik, da have de nærmeste Paarørende eller Executores Testamenti haft visse Skikke med den Afdödes Signet at i agt tage, enten med at sönderhugge det samme, eller at kaste det i Graven med den Døde, paa det der siden i Eiendes Navn ikke skulle blive noget beseiglet dermed. Derpaa haves tydelige

Exem-

(*) Denne Gyncelinus sörter i sit Vaaben en Stork, hvorved allerede Resenius

paa.

Exempler af efterfolgende tvende Breve, hvoraf dit første er udſkrevit efter Originalen paa Pergament, det andet efter en gammel Glenpart; hvis Original fordum har været udi Soro Kloſters Sacriſti.

(1) Om Frue Bodilds Indſeigl, ſom blev kaſtet i Graven med hende. 1477.

Alle Men thette Breff ſee eller høre leſſis, helſe wii Morthen Esbernſſøn Sognepreſt wti Glimminghe, Jep Haaze Knag, Sognepreſt wti Lodorp [illegible] n Sognepreſt wti Ingelſtorp, Mattis Oluff[illegible]ti Bollerop, oc Jep. Nielſſøn Capellan wti.[illegible]orp. Gøre wii witherligt met thette wort [illegible]ii nerwerendis waare, oc paa ſaae, then Tiid [illegible]nne Hoſtru Botild, Agge Troelſſøns Hoſ[illegible] Siel nadhe, bleff jordhit wti forneffnde Ingelſtorpe Kyrke, at henne Hosbonde forneffnde Agge Troelſſøn at han kaſthe hennis Ingzelæ wti Graffwen met henne, ſtrax ſom hun war nydherſaat i Jordhen. Thet ſaae wii oc flere Dandhe Men oc godhe Quinner, ſom tha nerwerendis ware. At ſwa ær wti ſanhet, thet witne wii met wore Ingzelæ hengendis neden fore thette Breff, ſom ſcreffuet oc gyffuet ær i Bollerop, Anno Domini M.CD.LXXVII. then Mandag neſt effter helyæ Cors Dag. ꝛc.

(2) Om Frue Bendtes Signet, ſom blev ſønderhugget efter hendes Død ꝛc. 1502.

Alle Mend dette Breff ſee eller høre læſe, helſe vi Søſter Johanne Marſuinsdaatter, Prioriſſe udi wor Frue Cloſter i Roſkilde, och alt Conuent i ſammeſted, Hans Olſen, perpetuus Vicarius i Roſkilde, Anders Matſen, Sognepreſt til wor Frue Kircke, Hans Poulſen Byfoget, Niels Bentſen Raadmand i ſammeſted. Giøre vi vitterligt for alle, med dette wort obne Breff, at oß er fuldkommelig vitterligt i Sandhed, at Welbyrdig Quinde Frw Beinthe Per Hiwls Effterleffuerſke, Gud hendis Siel Naade, døde i Roſkilde i hendis Gaard, ſom nu var anden Dag Jwlle eet Aar, och war Jwle-

dag da om een Fredag, og anden Dag Jule war om een Løgerdag, som var Sancte Staffens Dag, och saa bleff hun jordet i wor Frues Closters Kyrcke om Mandagen der nest effter. Och strax der hun var død, tog ieg forstreffne Hans Olsen hendis Jnzegle, och hug det sønder, fordi ieg var een af dennem, hun befalede sit Testamente, och bleff der intet beseyllt med hendis Jndzegle, siden hun var død. Och war hun wiis och wittig til hendis Dodts Time, och fick alle sine Sacramenta. At saa er os witterligt, det vidner ieg forstreffne Søster Johanne Marsvinsdaatter, och mit Convent, med vor Conventz Jndzegle, och vi forstreffne med voris Jndzegle, tryckte neden for dette Bresf. Datum Roschildis, in die Sancti Bonifacii Episcopi & Martyris, Anno Domini Millesimo Qvingentesimo secundo.

III.

Om Snubbe-Kors imellem Kiøbenhavn og Roskilde.

Naar man drager fra Kiøbenhavn til Roskilde, og kommer forbi Roskilde-Kro; seer man strax hos Veien paa en liden Høi en opmuret Steen-Stolte, hvorpaa staaer opreist paa den Side til Veien et af Steen udhugget Crucifix eller Christi Billede paa Korset. Man ansee det samme som en Levning af Pavedomet, og kand henføre dets Alde til det 13de Seculum. Til dets Vedligeholdelse skal fra de ældgamle Tider være henlagte tvende Bonder-Gaarde, hvilket, saavelsom endeel overtroeske Fortællinger, skal være Aarsag, at det endog til denne Dag er blevet ved Magt. Og seer man af det Aarstal 1715. som staaer neden under paa Fod-Stykket, at det i samme Aar er fornyet og forbedret, efterat det tilforn af Alde skal have været næsten forfaldet. Dette Crucifix haver givet endeel Reisende af fremed Religion Anledning at tænke, at Billed-Dyrkelsen endnu holdtes i Ære hos os Lutherske. Saadane Tanker sporer man hos Forfatteren til den Franske Beskrivelse over den Engelske Gesandts Vernons Reise udi Dannmark (a). Samme Auctor maatte des snarere falde til at troe saadant, siden nogen falskeligen havde indbildet hannem, at, naar vore Landsmænd

(a) Relation d'un Voyage en Dannemarc &c. à Roterdam 1707. 8. p. 107.

mænd reiste forbi dette Crucifix, faldt de paa Knæ derfor, og giorde deres Bøn. Det er troeligt nok, at den Skik haver været brugelig i de Catholske Tider, og maaskee en Tid lang efter Reformationen: Men, at Overtro har været saa stærk indtil vore Tider, er neppe venteligt. Dette Steen-Billede kaldes Snubbe-Kors, og menes at have sit Navn af en formene Adelsmand Eskil Hemmingsøn Snubbe, som førde i sit Vaaben to hvide bugtede Orme i blaat Feld (b), hvis Farfader var Oluf Glug, og Farmoder Gytha, som var Ærkebiskop Absolons Sydskendebarn og en Sonne-Dotter af den berømte Hr. Skialm Hvide, hvoraf man kand giette sig til, at bemeldte Eskil Snubbe haver levet i det 13de Seculo omtrent 1250. Man fortæller, at hans Frue, da hun engang var frugtsomelig, skal paa sin Reise være kommen i Barns-Nød, og just paa dette Sted bleven lykkeligen forløst, hvorudover Manden til et Taknemmeligheds Tegn imod Gud skal have ladet denne Afmindelses-Stytte opsette. Nogle kalde dette Crucifix Snubles-Kors (c), andre Sunbles-Kaars (d), hvilket er urigtigt, og kand maaskee henregnes til Trykke-Feil. Men, at dets rette Navn er Snubbe-Kors, og at det før 1488. har været til, bevises klarligen af et Original Pergaments-Brev, som er kommet os for Øinene, hvilket, om ikke for andet, saa dog for dette ene, at Snubbe-Kors nævnes derudi, er holdet værdt her at indføre.

Alle Men, som thette Breff see eller høre læses, helser jeg Jepp Andersøn Radman i Roskilde ewynnelig met wor Herre, oc gør witherligt met thette myt opne Breff, at jeg met myn kære Husfruwes Ingerds, oc met myn kære Faders oc myn kære Broders, oc met flere myne Weners Fuldbord oc Samthykke haffuer sold oc affhend, oc met thette myt opne Breff selgher oc affhendher fra myk oc myne Arwinge oc in til velburdige Man Peder Hanssen Borgemester i Helsingøør oc hans rette Arwinge til ewinnelige eye een myn Gard liggendes i mellem Roschild oc Kobmanhauen affhydes veth fra Snubbe-Kors vdi eeth (e), som heder Holme, liggendes i Lille Hæreth i Sengeløse Sogn, som nu i forskreffne Gard boor een myn

(b) Mort. Pedersf. Biskop Absolons Herkomst fol. D. III. hvor ogsaa Vaabenet af sin Deling og Farver beskrives.
(c) saasom J. L. Wolf Encom. Regni Dan. p. 477. Resen. Atlas MS.
(d) Pontoppid. Theatr. Dan. p. 107.
(e) Fattes et Ord i Originalen.

Bonde, som heder Matis Jeipsøn, oc giffuer arlig Ars til Landgille halfierde Pund Byg, 4. Høns, een Gaas, eth Lam, vndentaget eth Pund Byg aff forskreffne $3\frac{1}{2}$ Pund, som tilhører myn Swagher i Kopmanhauen Niels Scriffuer, oc ther til so myghet aff sina retzlen arlig Ars, som thet Pund Byg tilsigher, som myne Søsterbørn ær tilfallen effther hennes Dooth, hwes Siel Gud nade, forskreffne Peder Hansen oc hans rette Arwinge til Eyndom, som fore staar nevnt, met all then forskreffne Gards Tilliggelse, som ær Schow, Marc, Ager oc Eng, Fiske watn, Fegang, Gesterii, Sagefald; oc ehwad thet helzt wære eller neffnes kan, engtet vndentaget, at haffue, nyde oc bruge or beholde til ewerdelige Eye, som foreskaar skreffuet. Oc kendes jek myk ath haffue vpboret Fæ oc fuld Werd for forskreffne Gard aff forskreffne Peder Hansen, so ath myk ther alzthinges wel met nøwes. Oc kennes myk eller myne Arwinge ther engen vdermere Eyedom eller oc tiltale vdi ath haffue i noger hande Made, men thakker forskreffne Peder Hansen for all oc good Betaling, som jek haffuer fanget therfore. Item schede thet oc so, thet Gud forbyude, at forskreffne Gard worder forskreffne Peder Hanssen eller haus Arwinge aff wunden met Landz Low, Kirke Low, eller met nogre andre rette gang for myn eller myne Arwinges Wanhemel eller Forsømelse schuld, tha tilplichter jek myk oc tilbinder myk met myne Arwinge at oprætte forskreffne Peder Hanssen oc hans Arwinge all then Schade, som the kunne fa eller haffue ther vppa, oc holde them thet schadesløss, som thet sig bør i alle Made. Til een vdermere oc bethre Forwaring her om, henger jek myt Insigle nethen for thette myt opne Breff met flere gode Mens Insigle, som jek ther til bedet haffuer, som er myn kære Fader Anders Nielsøn Radmand i Kopmanhauen, myn kære Broder Anders Andersøn, myne kære Swawre Jens Jeipsøn oc Jens Michelsøn Borger i samineted, til Withnesburd hengde fore thette Breff. Giffuet Aar effther Gutz Burd M. CD. LXXXVIII. Elleffue thusend Jugfruwer Dagh.

Ellers

Ellers bevises tydeligen af dette Brev, at Adelsmænd fordum, som nogle neppe har villet troe, ligesaavel have beklædet Borgerlige Embeder, som andre. Om Peder Hanson Borgemester i Helsingør, som her nævnes, kand ingen tvile, at han jo har været Adel, siden han kaldes en Velbyrdig Mand. Og hvad Anders Andersøn Raadmand i Kiøbenhavn og hans Sønner Jep Andersøn Raadmand i Roskilde og Anders Andersøn angaaer, da bevise deres Sigiller, at de have været gammel Adel, og ført det samme Vaaben, som Biskop Oluf Mortensøn i Roskilde, Laurids Jensøn af Ramløse, Peder Iversøn af Fridsø, og andre, nemlig en Ibskal med en Halv-Maane over, hvilken Familie nogle tillegge det Navn Jernskæg, andre Baaden. Hvorvidt det sidste er grundet, maae staae ved sit Værd: Men det første er neppe rigtigt, med mindre nogen i Familien har giort Forandring i Vaabenet; thi Jernskægers rette Vaaben skal være en Ibskal uden Halv-Maane i blaat Felt, saaledes har Hr. Peder Jernskæg, som levede 1318. og nogle Roskildske Biskoper ført det. Dette sidste Vaaben tillegges ogsaa en anden gammel Familie, kaldet Grime. De andre, som nævnes i det indførte Brev, nemlig Niels Skriver i Kiøbenhavn, Jens Jepsøn, og Jens Michelsøn, Borgere sammesteds, har ikke været af Adel, dog have de alle været Svogre til Jep Andersøn, som var en Adelsmand.

IV.

Claus Bergs Beretning om sin Fædrene-Herkomst.

Iblandt de mange utrykte Efterretninger, som ere gaaene igiennem vore Hænder, erindres neppe nogen af lige Størelse, der indeholder saa mange smukke particulariteter, som denne korte Beretning. Den giver Oplysning i vore Antiquiteter, og rører adskillige Ting, som i den Danske Adels, Lærde og Reformations-Historie hidindtil have været ubekiendte. Originalen, som det synes, skreven med Claus Bergs egen Haand, som 1590. var Decanus Capituli udi Opslo, forvares iblandt Hr. Conferentz-Raad Rostgaards Manuscripter, hvoraf vi med gunstig Tilladelse har erholdet denne Copie. Den er sit Sted værd, og fortiener at læses af enhver, som har Smag paa de angenemme Kryderier i Historien. Den lyder Ord for Ord saaledes, som følger.

CLAUS

a. xxj a.

CLAUS BERG. MARGARETA GROTT.

Claus Berg var min Fader-Fader, fød til Lybek, efter min Sl. Faders Beretning vel for et Aar siden, aff Bergorum familia, en Patricius udi Paffvedommet, hvilken Slecht haffde deris Vaaben aff tre Berger, som och deris Naffn lyder, och ginge igiennem en firkanted Bielche, blant huilche den nidderste var den høieste baade udi Skioldet och paa Hielmen, dog paa høieste paa Hielmen stod en flyffuendis Fugl. Dette Vaaben er rød paa den høire Side och hvid paa den venstre.

Denne Claus Berg min Fader-Fader aff Ungdom haffde Lyst til allehaande och besynderlig til Udkastning, huilchet der hans Forældre saae, glædde de sig derved, thi udi Paffuedommet meente de, de giorde Gud den største Tieneste, dersom de gaffue deris Børn til denne Konst, kom hannem til at effue sig, huor udi hand bleff saa konstig, at hand offuergik dem alle. Dette rochtedis och udi Dannemarck om ham, huor aff Dronning Kirsten (a), som da holdte Huus udi Odense i Fyen udi Clare Kloster, lod skriffue til Lybek nogle gange effter hannem, dog, efterdi hand brugte det ikke for andre, vilde hand icke begiffue sig derhen. Men omsider skriffuer Høylofflig Dronning Kirsten til ham, at hand vilde tage der nogle Svenne, som kunde med Billed-sniding, och komme til hende, och som en Høffuet och Høffuismand undervise dennem, och stiffte hende en Taffle udi Graabrødre Kirche i Fyen i Odense, efterdi hun haffde hørt, at hand var meget konstig derpaa. Effter den Skriffuelse drager hand fra Lybek och til Odense til Dronning Kirsten, och fanger dette Arbeid an, dog hand derpaa intet arbeidede, men holdt Suenne dertil. Och bleff der saadan en Taffle, at dens Lige er icke at finde i ganske Europa, Som Monsterius skriffuer i den Latinske Cosmographia Facie 814. Hand haffde under sig XII. Sven-

(a) Dronning Christina, Kong Hanses Gemahl, som i sit Enke-Sæde levede udi Odense, og døde der 1521.

Svenne, som Dronning Kirsten lønnet huer Maanedsdag, och ginge udi Silche-Klæder, paa gammel Viis bunden tilsammen med Silche Baand. Der hand haffde der været nogle Aar, haffde hand udi Sinde at begiffue sig til Lybek igien. Men paa det at hand skulde blive i Odense hos hendes Naade, skenchet hun och forærede hannem en Gaard muuret op aff Grund i Offuergade i Odense, huoraff hand bleff der, och omsider giffte sig med min Fader-Moder **Margaretha Grott** (b).

Denne **Margarete Grott** var fød til Reinsburg aff de **Grotter**, som føre endnu et Vaaben giort aff tvende hugne Stubber, de II. inden udi Skioldet, och offuen paa Hielmen mellem to Orne-Vinger, denne Slecht er kommen aff Dittmarschen. Hendes Fader hede **Evert Grot**, effter huilken ieg haffde en Broder kaldet effter. Det samme Naffn hafflue endnu baade mine Søster-Sønner, och kaldis effter min Faders Moders Fader **Evert**, den ene **Evert Jensen** M. Jensis (c) Søn, den anden **Evert Rasmusen** Provstens Søn i Thønsberg (d).

Disse tvende Echtefolch **Claus Berg** Eldere och **Margreta Grot** auflede en Søn, som kaldis **Frantz Berg**, huilchen var fød i Odense i Fyen (e), och Dronning Kirstin sielff bar til Christendom och kallede hannem **Frantz** effter den Franciscaner Orden. Hun holt ham til Skole i Odense, och dereffter til Studium

D

(b) Uden Tvil har hun været af Dronning Christines Hof, thi der havde ellers ikke let været noget Tydsk Fruentimer i Odense at finde.

(c) M. Jens Nielsen (Johannes Nicolai) var Biskop i Opslo efter M. Frantz Berg, hvis Adjunctus han fra 1580. i Embedet havde været, og hvis Dotter Magdalena Berg han havde til ægte, som døde i Barne-Fødsel efter næsten 20 Aars Ægteskab den 12. Febr. 1583. Han har været en lærd og curieux Mand, og en temmelig god Latinsk Poet, haver og udgivet adskillige Ligprædikener og nogle Latinske Tractater, nævnes dog ikke iblandt vore Danske Auctores af Bartholino og Mollero.

(d) M. Rasmus Hiort (Erasmus Cervinus) Provst i Tønsberg har 1583. 17. Maji skrevet et Latinsk Trøstebrev til sin Svoger M. Jens Nielsen Biskop i Opslo over hans Hustrues Død, som er trykt tillige med bemeldte Joh. Nicolai Specim. Commentat. Sacrar. Literar. Rostoch. 1583. 4.

(e) Heraf sees, at M. Frantz Berg ikke var en Ripensis, som Resenius kalder hannem i hans Inscript. Hafniens. p. 143. hvilken Feil han dog selv har rettet in Indice Bibliothecæ Resen. under Claus Bergs Navn.

dium i Rostock, at hun vilde haffue hannem i Kloster. Men der hand nu saa studerede uden lands, kallede Gud hende bort, och hand saa bleff befriet fra Kloster-Tieneste.

Her effter drog hand hiem til Odense, paa hvilken Tid var Doctor Petrus Palladius Skolemester der sammesteds (f), och resigneret och oplod Skolen for min Fader **M. Frantz Berg.** Och gich under ham i Skole M. Nicolaus Palladius, som kronede Høylofflig Ihukommelse nu Sl. med Gud Koning Frederich (g). Paa denne Tid var Bisp i Ribe **Iffver Munch**, och laa til Herbergs hos min Faderfader **Claus Berg.** Nu der min Faderfader fornemmer, at min Sl. Fader var en Lutheranus, bad hand altid Bisp Iffuer Munk, at hand vilde enten raade ham her i fra Lutheri Lærdom, eller see, om hand kunde faae hannem til sig fra Skolen. Langt omsider offuertaler Bisp Iffuer Munk ham, saa han gaff Skolen offuer i Odense, och tiente Bispen udi hans Cantzelie (h), huor hand var paa nogen Tid, och effterdi hand ikke haffde Hoffuet til at være udi Hoffue-Tieniste, och der hand kom udi Visitatz imod Viborg, var Skolemesteren der i Byen død, begieret hand Forloff, at motte komme der til Skolen, huilket da Bispen effterlod (i). Och der hand nu nogen Tid haffde forestaaet denne Skole i Viborg, kom Skriffuelse fra **Prouest Svend i Vestervig** (k) til Viborg om en Læsemester der i Klosteret, huor til Capitelet udvellte hannem, och forsendte hannem til Prouist Svend aff Vestervig for en Læse-

(f) At D. Petrus Palladius, første Evangeliske Biskop i Sieland, har været Rector Scholæ i Odense, finder man ikke let noget andetsteds optegnet.

(g) Friderici II. Kroning forrettedes 1559. i vor Frue Kirke af M. Nicolao Palladio, Biskop i Skaane, D. Jens Skelderup, Biskop i Bergen, og M. Niels Kolding, Hofprædikant.

(h) Herre-Bisperne i de Catholske Tider havde, ligesaa vel som Kongerne, deres Cancellie, forsynet med Cantzeler og Secreterere.

(i) Alle disse Omstændigheder om M. Frands Berg, at han har været Rector Scholæ i Odense og Viborg, tient i Bispens Cancellie i Ribe, været Lector i Vestervig Kloster ꝛc. skal neppe andensteds findes antegnet.

(k) Vestervig Kloster i Ty (ikke i Harsyssel, som Pontopp. Annal. Eccl. Tom. I. p. 346. melder) udi Jylland har fordum været et forneme og ældgammel Herre-Kloster af S. Augustini Orden, hvis Prælat eller Forstander kaldtes **Provst**, da de fleste andre Kloster havde en **Abbed** eller **Prior**.

Læsemester. Denne Tid haffde Prouist Svend, som holdt Kongen aarligen 120. Karle, sin Søster-Daatter hos sig ved Naffn **Karine Laurits-Daatter**, til huilchen **M. Frantz** sich god Vilge, bad om hende, och omsider sich hende til sin Echte-Hustrue hos sin Morbroder Prouist Svend aff Vestervig.

Herfra bleff **M. Frantz** kallet och til Ribe (l), fra Ribe och til Kiøbenhaffn til Nicolai Kirche, huor ieg (Claus Berg) er fød. Udi midlertid imedens hand her var Sogne-Prest, døde Bispen i Opslo, och da bleff hand for-ordineret en Bisp aff Høybaarne første Høylofflig Ihukommelse Konning Christian den 3die offuer Opsloe och Hammer Stiffter, huor til hand kom 1548. och leffuede indtil Annum 1591. paa den 2. Novemb. och da sødeligen hensoff i HErren (m).

Claus Berg Unge (n) M. Frantzes Søn, var fød udi Kiøbenhavn Anno 1546. Blev sendt til Odense Anno 1555. Bleff sendt til Kiøbenhaffn Anno 1565. Drog udi Tydskland Anno 1570. til Rostoch. Derfra til Wittenberg, Leiptzig, Stratsburg, och perlustreret mange andre Steder. Det Aar Kongl. Majst. Salig med Gud Konning Fredrichs Bryllup stod, kom hand til Kiøbenhaffn igien fra Tydskland, der man skreff 1574. Hand gaff sig i Echteskab An. 1575. d. 13. Februarii med Erlig og Velbiurdig Mands Daatter **Jens Baggis, Inger Jensdaatter Bagge** (o), och aufflede med hende 7. Sønner och 5. Døttre, Men hun døde An. 1593. den 7. Maji. Hand giffted sig igien

(l) Hvad hans Kald da har været i Ribe, om han har været Præst til en Kirke, eller maaskee Lector Theologiæ, findes hverken af Terpager eller andre optegnet.

(m) Saa han var Bisop i 43. Aar, hvilket er et rart Exempel. Resenius i Registeret til hans Catalog. under Claus Berrigs Navn anfører af en gamel Tavle i Opslo, at M. Frantz Bergs Alder var 121. Aar, men han tviler dog selv derom, og regner det til en Jrring af Maleren. Og visseligen er det urigtigt; thi af dette her indførte Skrift bevises, at han var født, efter at Dronning Christina 1513. var bleven Enke, og havde forflyttet sit Hof til Odense. Altsaa kunde hans gandske Alder ikke engang belobe sig til 80. Aar.

(n) Denne Claus Berg den Yngere har forfattet en Vise om Fru Sophia Juels Liv og Levnet, trykt i Kiøbenh. 1585. Resen. Biblioth. p. 309.

(o) Af det Navn Baggis har fordum været adskillige adelige Familier af forskiellige Vaabener, i sær udi Norge.

Anno 1594. den 2. Junii med Erlig och Velbiurdig Mands Dotter Sl. Oluf Teiſte til Bieland, ved Naffn Elſebe Teiſte (p), och aufflede til ſammen 8. Børn. Hand fik Kongl. Majſts. Breff Salig med Gud og Høylofflig Ihukommelſe 1578. paa ſit Canickedømme i Opslo, huor hand hidindtil haffuer været Cantor, och Anno 1590. aff Høderlige Capitel bleff udvalt och giort en Decanus Capituli.

V.

Den Danske Rim-Krønike, trykt i Kiøbenhavn hos Gotfrid af Gemen 1495. in 4to. 23. ½ Ark.

Denne Bog fortiener at kaldes et Monument i det Danſke Sprog, og det ſaa meget des mere, ſiden den, ſaavidt man veed, er den allerforſte Danſke Bog, ſom i Danmark er trykt, og følgeligen een med de allerrareſte, ja ſaa rar, at ikkun faa ſkal roſe ſig af at have ſeet den. Udi Hr. Conferentz Raad Roſtgaards ſmukke Bog-Samling findes et gandſke heelt og godt Exemplar, ſom har tienet os til denne Efterretnings Meddelelſe. Det ſamme har 1586. tilhørt Frue Anne Jul Erich Lykkes, og 1588. 8. Oct. er det foræret til Jørgen Raas Eminichſøn af hans Farbroder Niels Raas til Damsgaard. Vel er denne Rim-Krønike nogle gange paa ny oplagt, ſaaſom til Malmø 1534. (a), og Kiøbenhavn 1533. (b).

1555.

(p) Teiſte en ældgamel Norſk adelig Familie, ſom førde i Vaabenet tre hvide Strømme og en Stork ſtaaende derimellem paa en grøn Bakke, alt i blaat Feld, og paa Hielmen ligeledes en Stork paa en grøn Bakke.

(a) Nogle ville, at der ſkal være en Edition af Rim-Krøniken trykt til Malmø 1504. Men det er gandſke viſt en Feil, ſom har ſin Oprindelſe af et Exemplar, hvori de tre XXX i det Aarstal MDXXXIIII. have været udſlettede, og der ſkal neppe nogen beviſe, at der har været Bogtrykkeri udi Malmø, førend imod 1529. da Oluf Ulrichſøn begyndte ſammeſteds at trykke nogle af vore førſte Evangeliſke Læreres Skrifter. Ligeledes tviles meget om tre andre Editioner af Rim-Krøniken, ſom ſkulle være udkomne i Kiøbenhavn 1501. 1504. og 1541. Den førſte anføres af Bartholin. de Script. Dan. p. 10. den anden af Terpager de Typogr. Natal. in Dan. p. 6. den tredie af Struvio Biblioth. Hiſt. p. 721.

(b) Denne Edition af 1533. er, næſt den førſte, den rareſte, og findes ingenſteds nævnet af Bartholino, Mollero, Sibbern &c. Ei heller i Reſenii og Karen Brahes Biblioteker. Man finder et Exemplar deraf paa det Kongelige Bibliothek. Den ſamme er formeret med Kong Hanſes Hiſtorie, ſom den navnkundige Ridder Hr. Erik Krabbe ſkal være Autor til. Bag udi Bogen læſes Kong Friderich den Iſtes Privilegium derpaa, ſom

1532.

1555. (c). 1573. og 1613. Men alle disse Oplag ere snart lige saa sielden at see, som Originalen selv, og kand derfor ikke betage den noget af sin Rarhed. Det er at undre over, at ingen i de nyere Tider har paataget sig at oplegge denne Bog, som er saa rar, at den engang paa offentlig Auction har kostet 7. Rixdaler, og er den ældste Danske Bog, man har til den Danske Historie. Hvad dens Auctor angaaer, da giver han ingensteds i Bogen sit Navn tilkiende,

1532. er givet Bogtrykkeren Hans Wingaard, hvilket, siden det ikke findes i nogen af de andre Editioner, og det derhos stadfæster det, som meldt er, vi Ord til andet her vil indføre: Wii Frederick met Gudz Naade Danmarcks, Wendis oc Gotis Konning, vdvald Konning til Norge, Hertug vdi Slesuig, Holsten, Stormarn oc Ditmarsken, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst. Giøre alle witterligt, at thenne Breffuiser Hans Wiingarther Bogetrycker vdi Kiøpmenhaffn haffwer ladit berette for oss, at hand haffwer i achte at wille prentte och trycke then Danske Krønnicke, som nu er tilsett Høyborne Førstis Konning Hanssis woꝛ kiære Broders Krønnicke, oc er befrygtindis, at nogne andre Bogetryckere skulle wille trycke oc prentte samme Krønnicker effter hannum, oc thennom indschicke vdi Riget ther at sielge, oc hand thermet kunde lide Skade oc Forfang, saa hand icke skulde bliffue thennom quit, som hand hafde prenttet. Thi haffue wii aff woꝛ sønderlig Gunst oc Naade vndt oc giffuit, oc nu met thette wort optte Breff vnde oc giffue forscreffne Hans Wiingarther slig Friheder oc Priuilegier, saa at ingen skal trycke, prentte, indføre eller indføre lade her vti Riget Danmarck vdi try samfelde Aar effter thette wort Breffs Datum regnindis, saadane forneffnde Danske Krønnicker, vden hweff forscreffne Hans Wiingarther lader prentte oc indføre. Saa fræmpt at ther som nogen fordriister seg her emod att giøre, skall ther meth haffwe forbrvth samme Bøgher. Giffwit paa wort Slott Kiøbmenhaffn, Torsdagen nest efftheꝛ Quasi modo geniti Søndag. Aar ꝛc. M.D.XXXII. wnder wort Signett.

Receptor Her Offue Lunge Ridder.

U-anseet dette Privilegium, er Kroniken dog, tillige med Kong Hanses Historie, eftertrykt udi Malms 1534. Heraf sees, at Resenius i Fortalen til den Jydske Lov paa tydsk, og de andre, som følge hannem, tage merkeligen Feil, naar de foregive, at den Edition af 1555. er den første, som med Koning Hanses Historie er forøget.

(c) Af denne Kiøbenhavnske Edition 1555. har en Svensk Patriot, som haver meent, at vores Rim-Krønike da først var skreven og udgiven til sin Nations Forhaanelse, taget Anledning at skærpe sin Pen imod de Danske, og 1558. til Stokholm ladet trykke Nogle Stykker af denne Danske Krønike, nemlig fra Kong Waldemar III. til Kong Hans inclusive, og derhos føiet en Giendrivelse paa Svenske Rim, kaldet En liten Crønike och skemtig for the Danske ꝛc. in 8vo.

kiende, dog kand man let merke, at han haver været en Munk eller Geistlig Mand, deels efterdi han berømmer de Konger, der have giort vel imod de Geistlige, og laster dem, der have beskaaret de sammes Myndighed, deels fordi han med Flid antegner adskillige Munke-Ordeners Opkomst og endeel Klosteres Stiftelse her i Danmark. Der gives vel nogle, som tilskrive den berømte M. Christiern Pedersøn Canik i Lund denne Krønike (d), men med hvad Grund, maae de selv see til. Ellers bliver det nok troeligere, at Forfatteren, efter den almindelige Mening, som Resenius anfører i Fortalen til Erik Krabbes Version af den Jydske Lov, har været en Munk i Sors-Kloster, og at hans Navn haver været Broder Niels eller Nigels, som han kaldes paa Titelen og i Fortalen til en Plat-tydsk Oversettelse af den Danske Rim-Krønike (e), hvoraf et Exemplar in Manuscripto giemmes paa det Kongelige Bibliotek, helst efterdi han taler om Cistercienser-Ordenens Oprindelse, om Sors-Klosters Bygning, og nævner, hvilke af Kongerne der i Sors ligge begravne ꝛc. Bogens Titel er denne:

Hær begynner then Danskæ Krønnickæ well offuerseet oc ræth.

Midt paa Titelbladet staaer et Billede, som forestiller en Konge i Harnisk, med en Kappe paa, havende en Krone paa Hovedet, et Sverd i den høire Haand, og Rigets Eble i den venstre. Neden ved det høire Been sees det gamle Danske Vaaben, som er de 3. Løver i Skioldet med en Krone over (f). Efter Titelen følger et Alphabetisk Register over Kongernes Navne, og derefter denne korte Fortale:

Wilde Gud meg ther tiill Nadhen giffuæ,
Aff Danæ Konninghæ wilde iegh skriffuæ,
Hvath the i fordum mwnne bedriffuæ,
Ther the wore mecktigæ oc wore i Liffuæ.
Ther syer Beda then ærlighe Man,
Thet ær well giort, i hwo thet kan, Ath

(d) Saasom i Karen Brahes Bibliotek p. 141. og andensteds.

(e) Dette Manuscript, som er in folio, skrevet for 1550. haver denne Titel: Densche Cronick Broder Nigels van Sore, aller Konninge tho Dennemarken Leuen, Handel vnd Kriges dade, van Dan bet vp Karsten den ersten des Namens, inholdende. Dusse Cronica is in der Dietmarschen Slacht vnde Nederlage Koninck Hanses van Denemarken vor Hemmingstede am XVII. Februarii Anno M D. van den Ditmerschern grouert vnnde auerkamen wurden. Conf. Jo. Molleri Isagoge ad Hist. Chers. Cimb. P. I. p. 33. 285. Sibbern Biblioth. Hist. p. 29.

(f) Er næsten samme Billede, som det, der findes for i de ældste Editioner af Jydske og Siælandske Lov og andre de Ældres Danske Boger.

Ath ſkriffuæ Forælderes Gerninghet allæ,
Ere the ondæ, man maa them fly,
Ere the godæ, man maa them thy,
Och engælunde fraa them fallæ.
Thi thet the gamblæ haffue fordum giort,
Thet er the vnghæ effterligen ſtort,
Ath the mwæ oc ſaa gøræ.
Men haffue the giort thet laſteligt ær,
The lade thet ware oc kommedh ey nær,
Slickeh maa ieg wel framføræ.
Then ſtørſthæ Mandom ſtaar her wthi,
Som Danſkæ Konninghet haffuer giort i Ærij,
Aff the ſom ieg kan fynnæ.
Mey ær her noghet forglømt i blandh,
Thet ſætther ieg ind tiil theris Handh,
Som bædræ kan draghe tiil mynnæ.

Kroniken begynder med Humble Kong Dans Fader, og ender med Kong Chriſtian den Iſtes Død, ſom ſkede 1481. Hvad Kongerne angaaer, hvis Hiſtorie her beſkrives, da holder Auctor omtrent ſamme Orden, ſom Saxo Grammaticus, hvilken han og har fulgt, ſaalænge hans Hiſtorie varer: Reſten haver han af andre Optegnelſer og Aar-Bøger tilſat. Det ſynes ogſaa, at han anfører een og anden Omſtændighed, ſom man ikke letteligen andenſteds antreffer. I Kong Sven Tiugſkægs Hiſtorie beſkriver han vidtløftigen det Grændſe-Skel, ſom blev ſat imellem Danmark og Sverig, hvorved de tre Nordiſke Rigers Konger vare forſamlede, og iblandt andet indfører Kong Sven ſaaledes talende:

Tha wij hade ther ſaa ſtifft oc molth
Med gode Endracht oc Gledæ,
Konningen aff Norgæ mith Bitzel holth,
Och Sweriges Konning i mith Iſtedæ (g).

Rimene ere efter de Tiders Maade ikke ubehagelig at læſe, for de mange artige Lærdome og Ordſprog, han her og der blander ind. Der fattes ikke heller paa rare Ord og Talemaader, ſom kand være dem til Tieneſte, der dyrke og elſke det Danſke Sprog. Næſten enhver Konges Hiſtorie begyndes med et artigt Indfald og Morale, og vil man til Exempel anføre nogle faa Prøver, hvoraf tillige kand ſees, at Auctor fornemeligen haver betient ſig af 3. Slags Vers.

Om

(g) Iſtedæ kaldes nu Stir-Bøjel.

Om Kong Hiarne.

Thet skeer æn nw i Werdhen thith,
Ath en saar Loff oc Priis for lith,
Thi ær thet got rod hwæriæ Mandh
Ath hæffue then Meglær hannum wel andh.

Om Jermer Swerdssen.

Locken hun ær eth vndherlicth Troldh,
Hwn leeger met Folk so mangæ foldh,
Medh Anledhe sorth hwn somme kywss,
Med hwith tha giffuer hwn somme Lywss,
Somme opreyser hwn med en farth,
Och kaster them nedh i gen so snarth.

Om Kong Abel.

Jegh haffuer formwinnet, at Sweg oc Kals,
I hwor langt thet om gangher,
Thet kommer syn Herre i gen paa Hals
Met Drøwelse, Sorigh och Angher.

Om Kong Waldemar III.

Hwer Muus alt som hwn maa
Roder hwn i fattig Kones Pose,
Men kommer Katten och driffuer henne fra,
Hwn kan ther lidet aff rose.
Hwor Musen oc Katten gøre baade eth,
Ther pleier god Bonde at tabe,
Wden han seer ther til ful bret,
Tha holles han for en Abe.

Historien i Rim-Kroniken haver, saavel som andre, sine Feil: Men iblandt de merkeligste Trykke-Vildelser, som i denne første Edition findes, er denne i Kong Christ. Istes Historie, at han blev hyldet i Sverig tusind fire hundrede Syv og halvfemtesindstyve, hvilken er rettet i de andre Editioner, og der i stedet sat otte og halvtrediesindstyve. Kroniken sluttes med dette Vers:

Hær ær wdtrycth och Wind lagth paa.
The Gerninger store och somme smaa,
Som Konger i Danmark i theris Tiidh
Hwer wed seg haffuer haffth tiil Jidh.
M. firæ hundrede halfæmtæsinnæ tywæ
Paa fæmthæ Aar ieg wil ey lywæ,
Tha wor thenne Krønnicke tryckt aff ny
Wed Godfrid aff Ghemen i Kiøbmanhaffn By.

2. Hefte.

I.

Kong Olufs Droning Margretes Sons Seigl til Rette-Sager.

er bekiendt, at vor berømmelige Reſenius i forige Seculo haver ladet alle de Danſke Kongers Sigiller, ſaa mange han har kundet overkomme, aftegne og i Kober udſtikke. De ſamme findes gierne beſtede ved Enden af hans Krønike om Høilovlig i Hukommelſe Kong Friderich den Anden. Iblandt diſſe Seigl findes under No. 22. Et af Koning Olufs, ſom var den Danſke Dronings Margretes Son af Kong Hagen udi Norge. Hvorvidt det ſamme ligner ſin Original, overlade vi til andres Dom. Men vi troe neppe, at Kong Oluf nogen Tid i ſit Sigil har brugt en Krone af ſaadan Danelſk, ſom den, der paa bemeldte Sted findes. Vore Tanker ere, at Reſenius haver haft et Original-Seigl juſt af ſamme Slags, ſom det vi her fremſtille, og at den Tegne-Meſter, han har betient ſig af, haver taget ſig en meer end tilladelig Fribed, og kunſtlet Kronen om efter ſit eget Hoved, ei betænkende, at enhver Copie, der giores af noget, ſom gammelt er, bør indtil den mindſte Prik og Streg ligne ſin Original, enten den ſamme ſynes ret eller ikke.

Det er ingenlunde at tvile paa, at jo Konning Oluf, ligesaa vel som hans Formænd og Efterkommere i Regieringen, haver haft sit store og Majestetiske Seigl, med sine Rigers Vaaben udi, som hans Haandfæstning, Handlinger, Privilegier ꝛc. have været forseiglede med, dog haver ingen af os her til dags haft den Lykke at see det, men, skulde det herefter forekomme os, skal vi ikke forsomme, til vore curieuse Landsmænds Fornøielse, at bringe det for Dagen.

Men dette Seigl, som vi her meddele, findes, som vi selv have seet, endnu under adskillige gamle Documenter, og et brugt til alle forefaldende Justitz-Forretninger, saasom Herredags-Stevninger, Laase-Breve, Dom-Breve, Skøder, som af Kongens Retter-Ting ere udstædede ꝛc. I Midten sees en Krone med et Kors oven paa, og i Randen læses denne Omskrift: S. (a) Olai dei gracia regis Danorum ad causas. Dette Seigl til Sager, som det paa Dansk kaldedes, var altid i Forvaring hos Rigets Canceler, som i Latinske Brevskaber heder Justitiarius noster eller Regni Justitiarius, og brugtes af hannem, naar han paa sit Embeds vegne skulle i Kongens Navn forseigle noget, som Rettens Behandling vedkom. Det bliver derfore uden al Tvil det samme Seigl, som Hvitfeld kalder Rigens Canceleers Seigl, naar han saaledes skriver (b): Hand [Kong Oluf] haffde altid nogen hans Raad med, huor hand foer frem, og hørde gierne Sager. Udi hans Tid vaar en Rigens Cantzeler, heed Nicolaus Drage (c). Da vaar **Rigens Cantzelers Segel en Krone.**

Hvad ellers denne vores Tegning angaaer, da er den tagen af et Original-Sigil, i hvidt Vox hængende under et Latinsk Pergaments-Brev, hvorudi Oluf af Guds Naade Danmarks, Norges og Gothers Konge og ret Arving til Sverigs Rige gior vitterligt, at Aar 1386. feria tertia infra octavam nativitatis beatæ virginis [Tisdagen næst for Ottende Dagen efter vor Frue Fødsel] paa sit Retter-Ting i Roskilde, nærværende Hr. Wilhelm Hemmingsøn Canik i Roskilde, Hr. Siger Sacrista, Hr. Jacob Lauridsøn, og Hr. Erik personæ altaris S. Kanuti, Præster, Trugils Andersøn og Peder Sigerssøn Lægmænd ꝛc. fremkom Gyncelinus Gyncekelon af Falkendal og skødte til Hr. Jacob Henriksøn Canik i Roskilde og Provst i Østre-Syssel (d) een sin Bonde-Gaard i Asøve i Litle-Herred ꝛc. Actum & Datum sub sigillo nostro ad causas &c. teste Nicolao Draghæ Justitiario nostro.

II. Kong

(a) Den Bogstav S i gamle Seigl betyder det Ord Sigillum, og ikke Sancti, som nogle uretteligen læse det.

(b) Hvitfeld in fol. Tom. I. p. 573.

(c) Denne Nicolaus Drage førde i sit eget Seigl sin Families adelige Vaaben, som er en rød Drage i gult Feld, og paa Hielmen ligeledes en rød Drage.

(d) Heraf sees, at Sieland ogsaa fordum haver været i Syseler inddelet, ligesaavel som Jylland og andre disse Rigers Provintzer.

II.

Kong Olufs Privilegium for Stubbekiøbings Bymænd. 1386.

Een af de merkeligste Konger i vort Kæderneelands gamle Historie er gandske vist Kong Oluf Droning Margretes Søn, som den der baade var den sidste paa Sverd-Siden af det ældgamle Norske og Svenske Konge-Blod, og tillige den første iblandt de Danske Konger, som lykkeligen forenede Norges Rige med Danmark. Ikke des mindre finder man em hannem og hans Regierings Forretninger i vore trykte Skrifter saa saare lidet optegnet, at endog de mindste Stykker, man til hans Historie kand opspore, ere i Narved ved Guld at ligne. I forige Artikel meddelede vi et Seigl af denne høipriselige Konge, og her frembringe vi et Document af hannem, som er et Friheds-Brev, givet Stubbekiøbings Borgere i Falster paa et Leie, liggende paa et Sted kaldet Munkholm. Dette Document er Ord til andet udskrevet efter Originalen paa Pergament, som endnu giemmes i bemeldte Stubbekiøbing, og er saa meget des rarere, som det er eet af de ældste Danske Breve, nogen af vort Selskab erindrer sig at have seet. Vel have vi langt ældere Original-Brevskaber her i Danmark, end dette, men for høibemeldte Kong Olufs Tid bleve næsten alle offentlige Documenter paa Latin udstædede, og det skulde være en særdeles Raritet, at kunde opvise noget ældere Dansk Document, end af hannem, eller i det høieste af hans Formand og Morfader, Koning Waldemar den Tredie. Hvad Sproget i dette Brev angaaer, da er det vel noget nær saa godt, som man af den Alder kand vente, dog havde det uden Tvil blevet bedre, dersom Brevet ikke havde været opsat eller reenskrevet af en halv Tydsker, som det synes af de her og der indstrøede Germanismis og Tydsk-Danske Ord, saasom: dat, in, Ingeseile, forunrette ꝛc. i steden for: at, i, Indseigle, forurette ꝛc. Seiglet for dette Privilegium er borte, men Brevet selv er heftet til tvende andre samme Byes Privilegier af Erico Pomerano og Christophoro Bavaro. Det lyder saaledes, som følger.

Wi Olaf meth Guzs nathæ Kuning i Danmark oc i Norwe. oc een reth Aruing teel Swirikes rike. helse alle men, som thethæ Bref see eller høre. Innerlighe meth guth. Wi kunnæ [d: kundgiøre] the ther teel ære oc swo the ther teel komme skulæ. thet wi hawe vnt oc lathet more keræ Bymen i Stubbekøpingh theræ leighe, swo sum the hawe haft fore fyretiuf winter,

ter, ſuin thet ligger a Munkholm (e), ſwo ſum man kaller Stubbekopings Leighe. Hware fore forbythæ wi thet noker man, i hwo thet er, dat the foreſauthæ Bymen in Stubbekoping i thet forbønomende Læie bothe po Land oc i Strand them af at trenge. ſwo fremt ſom the wille hawe wor Hulle oc vor Nathæ. Teel witnes burth tha ſtetfeſte wi met wort ingheſeile oc framdeles buthe wi wore thiennere at i ikke lathe wore kere Bimen forvnrette. Datum anno Domini M.CCC.LXXXVI. Scriptum ſabbato poſt aſſumptionem beate virginis.

III.

Om Laas og Indførſel efter den gamle Rettergangs Maade.

At vi ogſaa ſkal meddele noget til vore Danſke Juriſters Fornøielſe, have vi fundet for godt at indlemme i vort Magazin et og andet Stykke, ſom kand give Oplysning i de Danſke Love og den i Dannark fordum brugelige Rettergangs Maade. Vi har oven for i dette Hefts første Artikel nævnet det Ord Laaſe-Brev iblandt de Documenter, ſom under Rigets Cancelers Indſeigl bleve udgivne. Den Omgang, fordum brugtes, naar nogen vilde forfølge noget Gods til Laas, eller vilde dele ſig til Indførſel i noget Gods, finder man udførligen i Danmarkes Riges Ret og Dele, ſom er trykt i Kiøbenhavn 1621. (*) Dog, ſiden en ældere Efterretning, hvoraf den Materie ydermere kand oplyſes, er falden os i Hænderne, hvilken haves paa Academiets Bibliotek i en gammel Papirs-Codex, ſkreven uden Tvil før Reformations Tiden, vil vi ikke efterlade, til de Lovkyndiges Tieneſte, ſamme Ord fra Ord her at indføre.

Huilken ſom wil forfylghe noghet Gotz til Loeſſ, han ſkall førſt taghe Stadfeſtelſe Breff aff Rigens Canceller paa ſinæ Breffue, ſom han haffuer paa Gotzet, Eygdomsbreffue, Skødhebreffue, eller Laffheffdzbreffue, oc ſiden IIII. Dombreffue, [qvartum teſtimonium ſit in pergameno] ſex Vgher mellom hvert Breff,

(e) En omflødt, dog ubebøet, Holm under Møen, med nogen Krat paa, og fuld af adſkillig Slags Fuſſle-Vildt.

(*) Rigens Ret og Dele er vel allerførſt 1621. af høilovlig i Hukommelſe Kong Chriſtian den Fierde paa Tryk udgiven, dog har den fra de ældgamle Tider været en brugelig ſkreven Lov i Danmark, og ſkal allerede 1244. paa et Danehof til Nyborg af Kong Erik Ploggpenning være ſtadfæſtet.

Breff, och ther effther almyndelig Steffning paa et Aar och ſex Vgher, Oc ſidhen ther effther ſex Vghers Steffning, ſom kalles Offuerhørelſe, oc the Breffue ſkulle alle leeſſes til Herritzting, ſom Gotzet liggher, oc beſegles med Domerens Indſegle til Vitneſbyrd, atz the wore leſthe, oc nar the Breffue saa vdgiffne oc forfyldhe ere ved theris Tiidher oc datis, Sidhen giffuer Cancelleren Loſæ-Breff paa Saghen. Men kommer noghen oc tagher Genbreff i Saghen, tha ſkal actor taghe ſex Vgher Steffning offuer then, ſom Genbreff tog, oc ſidhen ſkulle the paa bodhe Sidher mødhe rette ſietthe Vghe Dag, ſom Steffning leeſſis, med beggis theris Beuiſning i then Sagh ꝛc.

Til thenne Dag haffuer thet saa veret, at hwo ſom deler ſit Gotz til Loeſſ, nar ſom han ſkal taghe Loſebreffuit, tha ſkal han haffue saa meghet at giffue Righens Canceller, ſom Gotzet kan renthe i ett Aar, wdhen han wil andraffue, forwdhen Breffue Penninghe ꝛc.

Hwo ſom wil delæ ſig til Indførelſæ i noghet Gotz, han ſkal førſt forfylghe thet til Herritzting, ſom Gotzet ligger i, tre ſamfeld Ting i Jutland, oc eſke ſadhan Gotz eller Gield med trenne Lagdage, oc giffue hannom Atwarelſe med Tingſteffning, ſom Gotzet i Were oc Forſwar haffuer, oc taghe ther Tings widne paa, at thet saa forfwlt er, oc ſendh thet saa til Righens Canceller, tha giffuer han III. Laffdags Breffue XV. Dage, X. Dage, oc V. Dage, oc the ſkulle leeſſes paa Tinghet oc beſegles med Fogdhens Indſegle, oc ſendhe them saa til Cancellerenſighen, tha giffuer han Strax-Breff, oc ſidhen Ridhe-Breff, tilſkicker nogher godhe Men at indføre hannom i Gotzet, oc ſkicke hannom fylleſt for Skadhe, Gield, Koſt oc Thering. Men tagher nogher Genbreff i Saghen, tha ſkal then annen taghe ſex Vgher Steffning, oc mødhe saa for Cancelleren ſiette Vghe Dag, ſom hun leeſſis, ſom før er ſaffth ꝛc.

Item lige saa ſkal man oc delæ then vd aff, ſom haffuer faaet Indførelſe, eſke thet ighen oc taghe ther Tingwitne paa oc ſaa framdeles med Righens Breffue.

IV.

M. Christiern Pedersen, som var Canik i Lund, hans Levnets Historie.

Iblandt vore Danske Skribentere, som have levet strax for og i Reformations-Tiden, fortiener Mester Christiern Pedersen noget nær at settes paa det første Sted. Han haver været en gandske lærd og, overmaade flittig Mand, og kand med Billighed kaldes et Lys for sit Fæderneland. Om han aldrig havde giort andet godt, end at redde vores over Verden berømte Saxonem Grammaticum fra en overhængende Undergang (a), da havde han alleneste derved forœviget sit Navn, og giort sit Fæderneland en Tieneste, der med lige saa stor Misundelse kand ansees af andre Nationer, som den med Taknemelighed af alle Slegter i Danmark bør erkiendes. Men den brave Mand haver ikke ladet det blive ved een Bog alene at forfærdige og give til Lyset. Vil man ikkun eftertælle alle de Skrifter, som man veed, han enten haver skrevet eller til Trykken befordret, da beløber deres Tal sig gandske vist til imod tredive Stykker, som er mere, end hvad man af de Tider kand vente. Det er kun faa Omstændigheder, som Alderdomen haver efterladt os om saa berømelig en Mands Levnets Historie. Alt hvad vi veed om hannem, vil vi her paa eet Sted, til vore Landsmænds Fornøielse, korteligen anføre, formenende, at endeel deraf for de fleste hidindtil haver været ubekiendt.

Han skal, efter Resenii Beretning (b), være født i Svenborg udi Fyen, og, som det synes, henved Aar 1480. (c), dog ikke, som de fleste forneme Geistlige i Pavedomet, af adelig Familie, hvilket kand beviises af det Seigl, han har brugt, hvorudi intet Adels-Vaaben findes, men ikkun et Bomerke af saadan Figur ✠, som alene er nok til at rose hans borgerlige Herkomst. I Opvexten havde han Hr. Rasmus Simonsøn Præst og Vicarius i Roskilde til Læremester, af hvis Optegnelser han siden haver samlet sin Forklaring over Peder

(a) See hans fortiente Berømelse derfor hos Stephanium in Prolegom. ad Sax. Grammat. p. 3. seqv.

(b) Resen. Index Biblioth. under Christ. Petræi Navn. Dog kaldes han i J. P. Resenii Luthero Triumphante fol. K. 4. Lundensis, og i Registeret til Erasmi Læti Res Dan. Coldingensis. Saa man maae staae i Tvil, hvilket hans rette Fødsels-Sted haver været.

(c) Han var allerede Canik i Lund 1505. og har da sluttelig været i det ringeste 25. Aar gammel.

Peder Lolles Ordsprog (d). Om han i sin Ungdom haver gaaet i Skole udi Kolding, eller om han der først haver givet sig til Kloster-Levnet, eller været i anden Forretning, kand forviist ikke siges, imidlertid synes Eralinus Lætus i hans Poetiske Skrift om Danske Sager (e) at have Hensigt til saadant noget. Hvad Tid han først er bleven Canik i Lund, findes ingensteds optegnet: Men at han Aar 1505. allerede haver været i samme Værdighed, bevises af et Pergaments-Brev (f), hvorudi han iblandt dennem, der til Vitterlighed have forseiglet, nævnes med disse Ord: Hedetlig oc fornumstig Sven Christiern Pederssøn Canic i Lund ꝛc. Han skal siden, som Lyscander, Bartholinus, Resenius og andre berette, tillige have været Canceler hos Ærkebiskop Byrge i Lund (g). Er det saa, da maae det have været i de første Tider, efter at han var bleven Canik; Thi siden haver han meest været paa Reiser og uden Riget. Det er ellers merkeligt, at udi Sanctuario Birgeriano (h), hvor der opregnes saa mange af bemeldte Ærkebiskops Venner og Tilhængere, og der iblandt disse tvende, Hr. Olus Esbiørnssøn, som havde været, og Hr. Adser Pederssøn (*), som da 1518. var hans Canceler, og begge Caniker i Lund, dog ingensteds nævnes M. Christiern Pederssøn, hvilken neppe var bleven glemt, dersom han i Ærkebiskopens Hof nogen Tid havde bekiædet saa anseelig en Betiening. At han, efter de Tiders Mode, haver studeret paa det Parisiske Academie, og der taget Magister-Graden i Boglige Kunster, er klart nok, eftersom han kaldes Magister Parisiensis og Artium

(d) Præfat. ad Proverb. Petri Lagland. edit. Paris. 1515. it. Resenii Præfat. Eddæ Island. fol. b. 3.

(e) Eras. Læti Rerum Danicar. p. 493.

Hic [sc. Lundis] sua Davidi fors læta est Kellio: & una
Hic CHRISTIERNUS agit noster, qvem proxima ponto
Instituit primis Coldinga laboribus, albo
Vir certè ingenio & celeber virtutibus, ut si
Quisquam alius.

(f) Dette Brev, som er et Skiøde af Henning Valkendorf til Johan Ore paa en Gaard i Ellistrup i Synder-Hallard, er af Christiern Pedersen og flere beseiglet, og dateret i Helsingborg Dagen efter Trefoldigheds Søndag 1505.

(g) LYSCANDRI Script. Dan. MSS. RESENII Index Biblioth. BARTHOLIN de Script. Dan. p. 28. &c.

(h) Sanctuarium Birgerianum er Ærkebiskop Byrges Fundatz paa den store Guds-Tieneste med de aarlige Siælemesser, som han 1518. indstiftede at skulde holdes til evig Tid udi Lunde Dom-Kirke. Samme Skrift er gandske vidtløftigt, paa Dansk forsattet, og ingen Tid trykt.

(*) Maaskee Lyscander, som ofte haver seet til med et halvt Øie, har af Adser Pedersen giort Christen Pedersen.

Artium bonarum apud Pariſios Magiſter (i): Men naar han først er reist til Paris, og hvad Aar han der haver taget Graden, er uvist. I det ringeste har det neppe været skeet, førend han blev Canik i Lund (k); thi ellers havde han gandske vist i ovenmeldte Brev af 1505. faaet Titel af Mester, og ikke af Sven. Troligere er det, at hans første Pariſiske Reise haver været i de Aar 1511. 1512. 1513. og maaskee noget tilforn; thi af Diurnali Roskildenſi (*) kand man sikkert slutte, at han allerede 1511. haver været i Paris. Og udi et Brev, skrevet fra Paris in Martio 1514. til hans store Velynder Biskop Lage Urne i Roskilde (l), melder han, at, medens han først studerede til Paris, fik han i Sinde at udgive Saxo Grammaticus, men, da han med stor Bekostning havde sendt tvende Bud til Danmark, for at forskaffe sig et Exemplar af samme Auctor, og han det ikke kunde bekomme, begav han sig selv hiem, og, saasnart han da ved sine Patroners Hielp havde erholdet det han søgte, drog han igien til Paris, og lod Bogen trykke. Altsaa er denne Reise hiem til Fædernelandet og tilbage igien til Paris uden Tvil foretaget i Aaret 1513., eftersom hans Saxo allerede in Martio 1514. sees at have forladt Pressen. Foruden denne Auctor, har han endnu 1514. og 1515. i Paris ladet trykke adskillige andre saavel Danske som Latinske Boger, hvoriblandt Vor Frue Tider, En Bog om at høre Messe, Jertegns Postil, Proverbia Petri Laglandici &c. Om han imellem 1515. og 1517. haver været en Reise hiemme i Danmark, vides ikke: Men i sidstbemeldte Aar findes han igien at have opholdt sig i Paris, og da ladet trykke Breviarium Eccleſiæ Lundenſis (m). For

sin

(i) For i den Edition af Peder Lolles Ordsprog, som han til Paris 1515. in 4to haver udgivet.

(k) Som Mollerus mener Hypomn. ad Alb. Bartholin. p. 192.

(*) Bag udi denne sær rare Bog, som uden Tvil under M. Christ. Pedersens Opsigt er trykt i Paris 1511. in 16mo. læses disse Ord: Finit Diurnale horarum Canonicorum de tempore & de ſonis ad uſum Roſkildenſis eccleſie, Parriſiis impreſſum, juxta correctionem atqve emendationem venerabilis viri Magiſtri ANDREE FRIIS Cantoris eccleſie Haffnenſis, additis quibusdam raris lecturis & orationibus per honorabilem virum Magiſtrum CRISTIERNUM PETRI Lundenſis eccleſie Canonicum, Anno Domini M. CCCCC. XI. die X. menſis Septembris. Skulde ellers M. Christiern Pedersen, som man mener, have forfattet og udgivet det saa kaldede Vocabularium in uſum Dacorum, da maae man slutte, at han allerede 1510. haver været i Paris; thi i dette Aar er bemeldte Bog sammesteds første gang trykt in 8vo. Dog nævnes hans Navn ingensteds deri.

(l) Dette Brev findes udi den første Edition af Saxo Grammat. trykt til Paris 1514. og er siden af Stephanio indført i hans Prolegom. til bemeldte Saxo &c.

(m) Denne Bog, som 1517. er trykket til Paris in 8vo, endes med disse Ord: Breviarum Lundenſe, haud parvo Magiſtri CHRISTIERNI PETRI Lundenſis Eccleſie

Cano-

sin Lærdom og Dyds Skyld har han været meget afholden og som en Raadgiver brugt af Kong Christian den anden, har ogsaa været Hans Majestets Historiographus (n), og paa hans Myndighed og Befaling findes at have udgivet Saxonem Grammaticum, og Holger Danskes Historie, og skrevet *S. Sebaldi* Kronike (o), En Historie om Kong Dans Afkom ꝛc. Aar 1523. haver han fulgt denne sin ulykkalige Herre ud af Riget, og stedse været hos ham i hans Landflygtighed (p). Imidlertid, efterat han havde faaet Smag paa Evangelii rene Lærdom, har han skrevet og paa Dansk oversat mange herlige og gudelige Bøger, deriblandt Davids Psalmer og det Ny Testamente, som mesten alle ere trykte til Antverpen i de Aar 1529. og 1531. Han havde tilforn været en grov Papist, og udgivet adskillige onde Bøger, fulde af Overtro, af Fabelske Mirakler, af uchristelige Bønner til Helgene ꝛc. Men i Fortalen til sin Davids Psalter, saavelsom her og der i sine andre Smaa-Skrifter, taler han i en gandske anden Tone, beklager sin forige Blindhed, og kalder de Papistiske Skrifter tilbage, som han for sin Omvendelse havde ladet komme for Lyset. Især bruger han i Fortalen til en Bog, som han kalder Den rette Vei til Himmeriges Rige, disse Ord: Jeg holt oc før meget aff samme Bønner i min Forblindelse. Men Gud være benedidet, som mig halp derfra, oc fra anden Vildfarelse, som jeg vaar før udi. Og i Fortalen til det Ny Testamente, udlader han sig endnu tydeligere, sigende: Jeg bekender her oc selff min store Vildfarelse, som ieg vaar før vdi, den Tid ieg lod sette de Jertegen oc Fabel i de andre Bøger

F i Pa-

Canonici ingenio ab infinitis, ut sic loqui licet, mendis, qvibus antehac sqvallebat, erutum atque exemptum. Elaboratum in alma Parrhisiorum academia arte & industria peritissimi chalcographi, Magistri JOANNIS PHILIPPI Germani. Anno publice salutis decimo septimo ad sesqvimillesimum. VIII. Calendas Februarii.

(n) Nic. Cragius Hist. Christ. III. p. 369. bevidner dette, og derhos berømer hannem, med disse Ord: At vero, sub initium anni (1554.) ex hac ærumnosa vita cœlestem in patriam emigravit Magister CHRISTIERNUS PETRÆUS, Canonicus Lundensis, cuius consiliis ut plurimum utebatur Rex Daniæ CHRISTIANUS eius nominis secundus, adeo ut rerum a se gestarum scribendarum munus ipsi, ceu viro prudenti & egregie docto, demandarit. Homo certe fuit indefessi laboris & incomparabilis diligentiæ &c

(o) S. Sebald holdes for at have været en Dansk Printz, som for sit gudelige Levnet er bleven canonizeret, og agtet for Nürnbergernes Patron. Hans Kronike, som M. Christiern Pedersen efter Kong Christians Befaling har forfattet, vides ikke at være trykt, skal derfore ved en anden Leilighed omstændigere blive handlet derom.

(p) Hvitfeld. Tom. 2. p. 1249. Th. Bangii Cœlum Orientis p. 207. Item En freven Fortegnelse paa de Personer, som vare med Kong Christ. 2. i Landflygtighed.

i Paris (q), som Menniſkene haffue opdictet oc drømet, at man ſkulle leffue, ſom de Helgene giorde, oc der met fortiene Hiemmerige, oc met deris egne gode Gerninger. Hvilket dog er Løgn oc Vildfarelſe; Tht at Chriſtus haffuer all ene giort fyldeſt for vore Synder, oc fortient os Hiemmeriges Rige met ſin Død oc Pine. Thi beder ieg alle, ath J lade ſamme Jertegen oc Fabel henfare, oc ſetter ingen Tro eller Loffue til dem. Men bliffuer all eniſte ſtadelige oc faſt hoff Gudz egne ſande Ord oc Euangelia. Oc lader ingen drage eder fra dem met andre falſke Lerdomme. Gud vere benedidet til euig Tid, ſom drog mig aff min Vildfarelſe aff ſin Miſkundhed, oc vnte mig ſin Naade til at lære oc forſtaa ſine Ord oc Euangelia bedre, end ieg giorde førre i min Blindhed.

Foruden det, at han haver været en god Theologus og Hiſtoricus, har han og beſiddet en ſonderlig Erfarenhed i Medicinen; thi, efter ſin Hiemkomſt til Fædernelandet, ſom uden Tvil er ſkeet ved ſamme Tid, da hans Herre Kong Chriſtian den Anden blev ført til Danmark nemlig 1532., haver han 1533. til Malmø ladet trykke en Danſk Lægebog, og 1534. ſammeſteds en Bog om Urtevand. I Grevens Feide har han, ſom Hvitfeld vidner (r), været Jørgen Mynters anden Haand og Secreterer. Hvoraf man maae ſlutte, at han haver været en ivrig Tilhænger af ſin gamle Herres Kong Chriſtian den Andens Parti. Og det har uden Tvil været Aarſagen, hvorfore man ikke finder hannem, ſaa nidkiær en Lutheran ſom han end viſer ſig i ſine Skrifter, at have været brugt i Reformations-Tiden iblandt de andre Guds udvalde Redſkab. Man finder heller ingen Boger af hannem at være udgivne efter 1534. Dog kand det ikke feile, at ſaa arbeidſom en Mand, ſom han i al ſin Tid havde været, ſo ogſaa haver taget ſig noget for paa ſin Alderdom, og forfærdiget eet eller andet Skrift, ſom efter hans Død har haft ſamme Skiebne, ſom mange andre, at undergaae og forkommes. Saavidt man ellers af hans Skrifter kand ſpore, har han været en god Patriot, elſket ſit Fædreneland, ikke ſparet ſine Landsmænds Feil, og i ſær befliittet ſig paa at dyrke det Danſke Sprog. I den henſeende giver han ofte i ſine Skrifter at forſtaae, at vi ligeſaa vel kand læſe Guds Ord og nyttige Boger paa vort eget Tun-

(q) Nemlig Vor Frue Tider, og en Bog, hvori læres at høre Meſſe, trykte i Paris 1514. Jertegns Poſtil. ibid. 1515. &c.

(r) Hvitfeld. in fol. Tom. 2. p. 1548.

Tungemaal, som paa Latin eller andre Sprog, han begler de vanvittige Munke igiennem, som hverken forstode ret Latin eller ret Dansk, og laster dennem, som giore slette Oversettelser af andre i det Danske Sprog. Saaledes siger han i Fortalen til sit Ny Testamente, at han nu paa ny havet udsat det paa ret Dansk, at den menige Almue maae desbedre forstaae det, haabende, at alle skulle vel forstaae denne Dansk; thi mange kerde før, at de kunde ikke forstaae Dansken i det Testamente, som først var sat i Lipsk (s). Og i Slutningen af sin Davids Psalter taler han om det samme, med disse Ord: Huo som vil noget vdsette aff Latine, Hebraiske eller Gredske, han skal det saa vdsette, ath alle andre, som ere aff det Tungemaal, kunde det vel forstaa. Ellers vaar det bedre, ath han lod det betemme; Thi at de, som dem læse og kunde icke forstaa dem, de fonge Lede deraff til Gudz Ord, oc kedis siden ved at at læse dem, og sige: Huad skulle vi giore med disse Boger, vi forstaa dem icke, det er Flensborgis Danske [thi man taler der Danske og Tydske tilhobe]. Disse Ord haver jeg hort af mange, de sige oc saa almindelige i Danmark, som alle vel selffue vede. Tager fordi dette føye Arbeyde til Tacke, til Gud vil vnde mig Naade til at vdsette niere paa Danske ꝛc.

Hvor denne berømelige Mand er bleven af til sidst, er en Sag, som endnu ikke aldeles er afgiort. Hvitfeld og de, som hannem følge, berette, at han døde 1554. hos een hans Frende i Helsinge, og er der begraven (t), og det, som Cragius vil, i Begyndelsen af Aaret (u). Heraf synes at kunde sluttes, at han haver henlevet sin sidste Tid, som en Privat Person. Dermod ere der andre, som foregive, at han i de sidste fiorten Aar haver været den første Evangeliske Præst i Kirke-Helsinge ved Slagelse, og er der ved Døden afgangen ovenmeldte Aar 1554. Hvilket skal kunde bevises af en Fortegnelse paa Præsterne i samme Kald, som endnu ved Stedet findes (v).

(s) Derved mener han den Oversettelse af det Ny Testamente, som Borgemester Hans Michelsen af Malmø havde giort, og som er trykt til Leipzig 1524. in 8.

(t) Hvitf. in fol. Tom. 2. p. 1548. Resenii Index Biblioth. etc. Hvad for et Helsinge Hvitfeld og de andre mene, er ubevidst; thi der ere flere end eet Sted i Siæland af dette Navn. Ellers maae man her merke, at Mollerus Hypomn. ad Alb. Barthol. p. 192. giør dette Hvitfelds Helsinge til Helsingør, hvilken Feil er efterfulgt i Kar. Brahes Biblioth. p. 165.

(u) Nic. Cragii Hist. Christ. III. p. 369.

(v) Olivarii Vita Pauli Eliæ p. 93.

Men, hvorvidt denne Beretning er grundet, og om det just er den samme Christiern Pedersen, som havde været Canik i Lund, maae henhvile til nærmere Oplysning. Dog bliver nok Hvitfelds og Cragii Mening den retteste, siden den stadfæstes af en anden gammel Skribent, nemlig M. Mogens Madsøn Biskop i Skaane, som i sit Skrift om de Danske Konger beretter, at M. Christiern Pedersen døde 1554. den 16. Januarii i den Landsby Helsinge udi Siæland, som tilforn havde været Canik i Lund, men til sidst ikkun Vicarius ꝛc. (x). Om han nogen Tid, efter sin Omvendelse fra Pavedomet, haver været udi Ægtestand, er os ubekiendt. Vist er det, at han i sine Skrifter priser Ægteskab, endog for den Geistlige Stand, han haver ogsaa skrevet en Bog om Ægteskab og Børn at opføde: Men deraf følger ikke, at han selv har været gift. Over alt bør ingen falde paa de Tanker, at han har været den Christiern Pedersen, (helst Navnet er et af de almindeligste her i Landene,) hvis Hustrue Anne, tillige med tre andre Qvinder, 1546. den 13. Aug. blev brændt, fordi hun havde begaaet et uhørligt Stykke af en Moder, og med de andres hielp omkommet fire sine Ægte-Børn (y).

Hvad hans Skrifter angaaer, som mesten alle kand kaldes rare Bøger, da kand vi denne gang ingen fuldstændig Fortegnelse paa dem meddele, saasom vi ikke med egne Øine have seet dem alle, og, saasom de fleste, der have optegnet de samme, have derved begaaet en heel deel Feil og Urigtigheder, skal det være langt fra os at give vore kiære Landsmænd noget uvist for det visse. Hvorfore vi hellere efterhaanden, naar eet eller andet af hans Skrifter kommer os i Hænderne, vil give en udførlig Kundskab derom.

Til Slutning kand vi endnu anføre, hvad Lyscander i sit Skrift om Danske Skribentere (z) melder om M. Christiern Pedersen, hvilket, endskiønt man ingen sønderlig Tillid haver til dets Auctor, dog er et smukt Vidnes-

(x) Magni Matthæi Ser. Reg. Dan. Manusc. An. 1554. d. 16. Jan. moritur in pago Sialandiæ Helsinge M. CHRISTIERNUS PETRI F. Lundensis olim Ecclesiæ Canonicus, sub id autem tempus Vicarius tantum. Homo inprimis diligens et doctus, qui multos libros ex latina lingva et germanica in Danicam convertit non infeliciter, Saxonis etiam Grammatici historia Regum Daniæ in vulgarem lingvam a se traducta.

(y) Magn. Matthiæ Ser. Reg. Dan. Manusc. An. 1546. d. 13. Aug. publico judicio ad rogum damnata crematur quædam ANNA, CHRISTIERNI PETREI uxor, a priori marito RAMSlö dicta, cum ancillis duabus et quadam Catharina Ivari Lorotomi conjuge, quod IIII. liberos suos legitimo thoro natos, accidente reliquarum mulierculârum opera, necasset, mater, ultra quam credi possit, ἄσοργος. Magnus Matthiæ **melder ikke, af hvad Provintz, Sogn eller By disse Misdædere vare: Og der ere vel saa Sogne i Danmark, hvor man ikke finder een eller flere af samme Navn som vores berømte Christiern Pedersen.**

(z) Lyscandri Scriptor. Dan. Manuscr.

nesbyrd, og stadfæster, hvad alle andre til denne velfortiente Mands Berømmelse have skrevet. Lyscandri Ord ere disse: Christiernus Petri Filius artium liberalium Magister, Archiepiscopi Lundensis Cancellarius et loci eiusdem Canonicus. Vir in divinis scripturis et secularibus litteris egregie doctus, veterum lectione dives, ingenio et eloquio clarus, consilio promtus, et in rebus quibusvis expediundis industrius et alacris, multo usu, longa peregrinatione et singulari cum viris magnificis et doctissimis familiaritate in Gallia et Germania celeberrimus, Historicus et Medicus sua ætate clarissimus. In lingvis latina, græca, hebræa, danica, germanica et gallica expeditus. Illustrissimis Christierno II. et Friderico I. Regibus Daniæ, nobilissimoque Lagoni Urne Episcopo Roskildensi et bonis omnibus carissimus. Lutetiis Parisiorum cum studiorum causa diu substitisset, patriæ monumenta plurima e tenebris vindicavit, revidit, omnium primus typis tradidit, et in orbem late emisit. De patria, ecclesia, et scholis optime meritus.

V.

M. Christiern Pedersens Bog om Børn at holde til Skole og Studium ꝛc. trykt til Antverpen 1531. 8vo. 7. Ark.

Iblandt de adskillige gamle og rare Bøger, som Secretaire von Bergen, Medlem udi vort lille Selskab, haver foræret til bemeldte vort Selskabs Danske Bibliotek, hvortil allerede er lagt en god Begyndelse, findes et Exemplar af denne Bog, som ellers er gandske sielden at see, og ikke kand regnes med de gemeneste blandt de Bøger, som M. Christiern Pedersen, Canik i Lund, haver ladet komme for Lyset. Den giver temmelig Oplysning i de blinde Tiders lærde og Skole-Historie her i vores Norden. Den har ogsaa til sin Tid og i sit Slags været en meget nyttig og fornøden Bog, og har ikke kundet andet end gisre god Virkning; Thi det var just under Reformationens Begyndelse, Skole-Væsenet stod paa de svageste Fødder, og derfor kunde behøve al den Forbedring, det kunde faae. Bogens Titel lyder saaledes:

Om Børn ath holde till Scole och Studium, och ath skicke gode Scolemestere till dem.

Paa Titel-Bladet sees et Billede, som forestiller en Lærer, der sidder paa sin Cathedra eller Lære-Stol, og underviser sine omkringsiddende Tilhørere.

I Begyndelsen af Bogen beklager Auctor, at Studium (a), Skoler og Klostere vare næsten færdige til at forfalde og gaae til Grunde. Deres Stiftelses Hensigt skulle være Guds Æres og Menneskenes Saligheds Forfremmelse. Men samme gode Hensigt var saaledes kommen i Misbrug, at Folk satte deres Børn i Skole og Klostere, ikke saa meget for at lære noget godt, hvormed de kunde tiene Gud og deres Fæderneland, som for at leve vel, og blive til anseelige Mænd, til Bisper, Prælater, Abbeder, Canikker, Præster, Munke ꝛc. Saalænge saadane fede Geistlige Embeder vare ved Magt, da vare Folk villige til at sette deres Børn til Skoler og Klostere: Men, efterat Evangelii Lys havde begyndt at skinne, og de Geistliges fede Indkomster bleve hendvendte til anden Brug, saa intet Haab om store aandelige Værdigheder var tilbage, da begyndte ogsaa baade Skoler og Klostere at blive tomme, og Forældrene hellere at ville give deres Børn til Hove, Kiøbmandskab eller anden Forretning ꝛc. Auctor raader derfor alle Christne, at de ikke saa ringe skal agte Ungdomens Sag og Beste. Han formaner Øvrigheds Personer, i sær Borgemestere og Raad i Kiøbstæderne, at de skal besinde, at man giver dog aarlig Skat og Penninge til Bysser, Harnisk, Vaaben, Berge, Muur og Graver, for at have Fred i By og Land, hvi skulde man ikke da koste noget paa unge Personer, som gierne vilde lære, og kunde blive nyttige Redskab, og holde en god lærd Mand til Skolemester i hver By ꝛc. Man havde før givet saa mange Penge til Kirker og Klostere, for Messer, Vigilier, Aflads-Breve, Aartider, Vaxlys, Maanedsdage, for Pilegrimsgang og andre Løfter, til Munke for deres Brødreskab, til Gildet ꝛc. Men, siden man nu af Guds Naade var bleven los og fri fra slige forfængelige Ting, skulle man give en Part af saadane Gaver til Skoler og fattige Børns Oplærelse ꝛc.

Fol. b. beder han sine Landsmænd, ikke at forsome den salige Tid, thi Gud haver nu af Naade undt og tilladet, at alle Danske, Svenske og Norske bort yderst i Verdens Ende fange nu jo mere og mere hans hellige Ord at høre. Der ere nu, siger han, mange unge lærde Mænd til, som kunde vel lære de unge Personer, om man ville lønne og bruge dem dertil. Man kand nu lære en ung Dreng mere udi 3. eller 4. Aar, end de kunde før lære i femten eller sexten Aar. Man finder nu somme unge Personer bedre og lærdere, end mange gamle før vare baade i Klostere, Dom-Kirker og Studium. Der ginge mange til Skole i 15. eller 20. Aar, og de kunde dog hverken tale ret Latin

(a) Ved det Ord Studium betegnedes fordum Høi-Skoler, Academier, Universiteter. Deraf sagdes: at oprette et Studium, at sende sine Børn til Studium, at komme fra Studium &c. Og deraf heder endnu Studii-Gaarden og Studii-Stræde i Kiøbenhavn.

Latin eller skrive god Dansk paa deres eget Tungemaal ꝛc. Og troer han fuldkomeligen, at Danske, Svenske og Norske have aldrig før i al deres Livs Tid hørt saa meget af Guds Ord, som nu udi fire eller fem Aar. De hørde før mere om hellige Mænds Historier, underlige Jertegn, Pavens Aflad og anden forfængelig Prædiken, som hverken havde Sandhed eller Salighed i sig.

Fol. C. III. sq. Af det, han der taler om det Danske Sprog og Landets egne Vare, maae man slutte, at vore Forfædre, for mere end 200. Aar siden, have ikke haft sønderlig bedre Smag paa vore egne Ting, end mange udi vore Tider. Hans Ord ere eftertænkelige, og fortiene, som de lyde, her at indføres.

Nogen motte nu saa sige, Om vi skulle endelige holde Skoler, hwad gioris oss da behoff at lære Latine, Gredske, Hebratske, eller andre Konster, Kunde wi ey læse Biblien og Euangelia og andre Boger paa vort eget Tungemaal, som ere oss nok til vor Salighed. Da maa man saa sware hannem derpaa: Jeg ved vel, ath wi Danske, Suenske og Norske mue vel altid bliffue vanwittige og vforstandige, saa at wi kunde ingen subtilig Konst eller god og fast Lerdom, ligesom de tale og sige om os i andre Land og Rige, som ligge allevegne omkring oss. Och alle grue och forundre derpaa, at wi hagde nogen tid den ene vise oc lærde Mand i Danmarckis Rige, som hed Saxo Grammaticus, och vor|fød i Sieland hoss Rosklide af fribaaren Slect. Han screff Danmarckis Kronicke paa saa edelig god och dyb Latine, at alle vise Klercke i fremmede Land og Rige haffue stor Lost til at lese i samme Bog, oc gledis ved samme Latine. Och dem forwndrer alle der paa, ath der vaar nogen Tid saa lerder en Mand i Danmarckis Rige, som saadan dyb kaastelig och god Latine kunde dicte og scrisue.

Mig forundrer en mere der paa, ath de sige icke nu i vore Land oc Rige almindelige: huor til behoffue wii Vin, Vrter, Silke, Flowel, Damask, og andre saadane fremede Vare, Efter thi ath wi haffue selffue got Korn, Malt og Mell, Flesk og Kød, och Fiske nock baade-ferske, tørre, saltede og røgede, wi haffue och Kaaber, Jern, Selff, Skow, Træ och Steen ath bygge

meth

meth effter wor egen Begering och Vilge. Och wi köbe allige-uel fremmede Vare, oc köste der store Penninge paa, som er Tyst Öll; Sundist Öll, Rostockis Öll, Visiner Öll, Baarsfber, Prys-sing, Mumme, Bernost Öll, Hamborger Öll, Bremer Öll, Kaberbille, och Samsöss Fledye, och andet saadant mere. Oc wi kunde vel selffue brygge bedre Öll hiemme, om vi ellers ville vel tro oss selffue, och lade der god Humle til. Han er skøt al-drig saa fattig met oss, ath han skal ey haffue Tyst Öll at dricke, skulle han en tygge dertil, eller selge sine Klæder, och Koen aff Baasen der fore.

Men skulle mand giffue nogre Penninge vd til at holde Scole met, at gode vnge Menniske kunde lære Visdom, som gantske nøttelig oc alder mest behoff giordis alle vegne i Byerne, ath de kunde siden regere Almuen erlige och tilbørlige, Gud til Loff och Ære, oc den menige Mand til Nytte og Gaffn, De Penninge kunde de ingeledes komme aff sted vden deris Forderffue oc Skade som de sige.

Men vdlendske Vare, som de hagde en føge ting behoff, om de ville ellers selffue besinde dem ret, dem köbe de oc vurde aldrig, huor meget de skulle giffue derfore, eller huad det er vert met rette. Men Tydskene, Vdlendinge, oc Kremmere see vel, hvad Folk og Købmend de haffue fore Hender. Der met drage de Penninge, Guld, Sölff, Øren, Kød og Flesk, oc andre gode Vare aff Landene, och sledske, bedrage, swige, och daare oss aff, det beste och meste wi haffue. Naar de komme hiem igen til Stederne (b), da rose de storlige der aff i deres Compenni, Drick, Collatz, oc Gille, huorledis de haffue gecket oc bedraget oss met deris gamble, forledne og forderffuede Vare, oc fonget dog mere en tht dubbelt fellest for dem igen, oc sige til met: Soe sall man de horssen Denen utrecten. Gud naade oss, ath wi skulle en haffue Spaat og Spe til Skaden.

De Danske, Swenske og Norske, som fare til Stederne, de nødes offte til at høre saadane Fortalelse och slemme spodske

Ord

(b) 2; Hanse-Stæderne.

Ord met deris egne Børn, och torffue dog ikke swaare der til. Oc alligevel ville wi haffue och kiøbe deres forderffuede Vaare, och nøde dem vort Gotz oc Penninge i Hender for halfft Verd. Gud naade oss alle Danske, Suenske och Norske, ath wi skulle aldrig kunde kende vore egne ædelige fructsommelige oc kaastelige gode Laud, som GUD haffuer vnt oss at leffue oc bo vdi.

Vi ere och saa utaknemmelige mod GUD, at wi wille icke lade oss nøye met vore egne kaastelige oc edelige Vare og gode Føde, som wi selffue haffue offuerflødige nock i Landene i alle honde maade, fordi ath wi kende dem icke selffue och kunde icke ret skøne der paa. Men alle fremmede, som der haffue vered aff atskillige Land, de kende vore Land og Rige bedre en wi gøre selfue, som der ere fødde, oc de rose og prise dem storlige blant dem selffue. Oc de komme fordi saa mange utallige til oss baade til Land oc Vand, at de kunde der nære och føde dem, och drage Guldet, Penningene og Varene aff Landene. ꝛc.

Derefter skriver han heel vidtloftigen om den Nytte, der flyder af, at legge sig efter adskillige Tungemaal, i sær det Hebraiske, Grædske, og Latinske Sprog, og hoiligen beklager den Forsømelse, som derudi skeer. Tungemaalene, siger han, ere Balger og Skeder, i hvilke Guds Aands Sverd bevares, de ere de Kister, i hvilke man bevarer samme dyrebare Klenodie, de ere og Flasker, i hvilke man giemmer den ædelige Drik, de ere og de Spisekamere, i hvilke den aandelige Føde bevares ꝛc. Der Tungemaalene begyndte at forgaae, saa forgik og Evangelium og Troen udi Christenheden, til saa længe det er plat formørket og fordervet med Menneskens Bud, saa at mange Klerke og andre holde fast mere af Pavens Bud og Skikkelse end af vor HErres egne Ord ꝛc. Hvis Skyld er det, at vor Cristelige Tro bliver saa beskæmet og foragtet af Jøder og andre Uchristne, det er den største Skyld, at vi kunde ikke forskrevne Tungemaal, og der er ingen anden Hielp paa ferde, uden at vi maae endelig kunde samme Maal, om vi ville ret befferme vor Tro og forsvare Evangelium. Derpaa forer han endeel gudfrygtige Lærefædres Exempler frem, som havde giort sig Umag at udlegge Skriften, men fordi de ikke forstode Grundsprogene, havde de tidt taget feil, og derved fundet mange Stød og Hindringer for sig ꝛc.

Fol. e. 11. Man finder ingensted i Skriften, siger han, at GUD havet nogen Tid skikket nogre adskillige haande Slags af Munke, Præster eller Non-

ner, eller at nogen skulle bære sort, graa eller hvid Kappe, Kiortel, Kaabe, eller nogen anden særdeles Klædebon. Men alle hans Apostle og Disciple, de ginge alle ligesaa klædde som den almindige Almue og Verdens Folk giorde allevegne, de havde ingen særlestes (c) Klædebon adskillig fra det menige Folk i nogen Mode, de vare ikke heller ragede eller smurde mere end Ligmænd og Bønder ꝛc.

Fol. c. 6. taler han ydermere om Tungemaalenes Nytte, sigende, at man ved dem kand læse og forstaae Historier og Kroniker, hvoraf man kand erfare, hvorledes det tilforn er ganget med Herrer, Konger og Forster, med Lande og Riger, med Stæder og Byer og med alle haande Mennesker. Man skulle forstaae mange underlige Ting, og deraf lære gode Raad og stor Visdom, og have siden saadane Stykker for Øien at spelle sig i. ꝛc.

Fol. c. 7. og fremdeles, handles om den haarde Medfart, som i gamle Dage brugtes i vore Skoler, ongefær med disse Ord, at GUd haver givet sin Naade til, at Børn og unge Mennesker kunde nu lære med Leg og Lyst allehaande Visdom, Kunst og Tungemaal, foruden den ubarmhiertige Hudstrygelse og Slag af Ferler og store Bødels Riis, som man pleiede før at bruge i vore Danske, Svenske og Norske Skoler, med hvilke skamelige og umenneskelige Slag og Hug de umilde Skolemestere fordreve mange gode unge Peblinge og Degne fra Skolen og god Lærdom. De forkuede og mange med store Slag og Hug, at de sade saa redde, som en Hare for Hunde, og kunde ikke komme i Hu, hvad der sagdes og læsdes for dem ꝛc. De settes til Skolemestere, at de skulle med god Lempe, Lyst og Glæde undervise de Unge, og ikke fordi at de skulle gisre Bødle af dem selv. Naar nogen straffede dem derfor og spurde, hvi de vare saa umilde imod deres Disciple, svarede de: Jeg haver saa kiøbt min Lærdom og Visdom, jeg vil og saa selge hannem igien. De fattige Børn lærde en feie Ting af dem i 15. eller 16. Aar, med saa megen daglig Angest og Hudstrygelse. De kunde nu lære meget mere og bedre Lærdom udi 3. eller 4. Aar med Lyst og god Underviselse.

Fol. f. 2. seer man, hvad Skole-Boger der fordum ere brugte. Vores Auctor bruger omtrent disse Ord: O hvor storlige angrer mig nu, at jeg ikke læsede flere Historier, Kroniker og Poeter, end jeg giorde, og at ingen lærde mig dem i min Ungdom, men jeg nødtes til, saavelsom alle andre Danske, at læse Alexandrum. Puerilia, Donatum, Peder Laale, Composita verborum, Caser, og andet saadant Skarn ꝛc. Det var ikke godt at holde saadane Skoler, som her til Dags været have, at en Dreng maatte gaae 15. eller 20. Aar til

(c) ɔ: Sær, Særdeles, Besonderlig, Adskillig fra andre.

til Skole at lære sin Doned, Alexandrum, Peder Laale, og andre saadane Bøger, og hudstryges daglig derfor, og havde alligevel paa det sidste saa godt som intet lært, at hvor han kom blandt gode Klerke, da kunde han ikke tale et Ord ret Latine. Det er nu en anden Verden, og gaaer nu anderledes til, særdeles udi Malmø og Kiøbenhavn, og i Judland, som jeg haver spurt, at de have nu begyndt at lære Børn og unge Folk gode Lærdome baade i Skoler og Studium.

Fol. f. 7. sq. raader han til at samle gode Bøger og indrette Biblioteker til Efterkommernes Nytte, fremfører Exempler af de ældere og nyere Historier, og siger endeligen, at man tilforn ved Dom-Kirker og Klostere havde opbygt Liberari(d), og lagt mange Bøger i den, enddog faa af dem vare ret gode og duelige, de fleste unyttige, saasom: Catholicon, Floristа, Grecistа, Laborintus, Dormisecure, Legenda Sanctorum, Petrus Lumbardus, Albertus Magnus, Holkot, Decretum og Decretales. De gode Bøger ere aflagde, af hvilke unge Mennesker skulle lære god Latine og Boglige-Kunster, at de kunde læse og forstaae andre gode Bøger, og digte, tale, og skrive god subtilig ret Latine, som den ene Danske Mand Saxo Grammaticus giorde, og ingen anden af Danmark, Sverige eller Norge, og den Danmarkes Kronike, som han saa ærlige skrev, var saa godt som plat forglemt i 300. Aar og mere, til jeg førde hende til Paris, og lod hende der prente sexten Aar siden (e), og siden blev hun udspredt over al Verden, at alle gode Klerke maae deri see, læse og vide de mange store underlige mandomelige Gerninger, som Danske Mænd giorde og bedreve over al Verden i fordum Tid, mere end noget andet Folk ꝛc. Den Tid vore Forfædre forsmaaede Guds Ord og Bud, og lode den gamle Biblie forfare, da gav han dem saadan Plage igien, at de optoge Aristotelem, Averroim, og andre skadelige Bøger i den sted, som førde os jo mere og mere fra den hellige Skrift ꝛc.

Fol. g. 5. Efterat vor Auctor haver meddelet sit Raad, hvad Slags Bøger man skulle forskyde, og hvad Slags man skulle samle i Biblioteker, taler han tilsidst om Historiens og Krønikers Nytte, og endeligen fremfører disse Ord:

(d) Liberari eller Liberie kaldtes fordum en Bog-Sal, Bog-Stue, Bog-Kamer, Bibliotek.

(e) Heraf sees, at M. Christiern Pedersen, som 1514. havde ladet Saxo trykke i Paris, selv er Forfatter til denne Bog. Han giver ellers ingensteds i hele Bogen sit Navn tilkiende, uden i Slutningen, hvor han aleneste setter, at han haver rettet Bogen, da den prentedes i Antverpen.

Huor mange underlige oc store mandomelige Gerninger skulle wi Danske, Svenske oc Norske haffue i vore Krønicker, om det hagde bleffuit ret beskreffuit, som vore Forfedre giorde oc bedreffue i forme Tid i mange atskillige vduertis Land oc Rige oc desligest hiemme. Mand finder fast mere beskreffuit derom i fremmede Latine Krønicker, en wi haffue selffue baade paa Latine, Danske, Svenske og Norske. Oc det er all eue sket, fordi at der var ingen, som dem kunde eller ville beskriffue. Var der och nogre, soun det kunde gøre, da var der ingen, som dem ville løne for deris Vmage oc Arbeyde. Hagde de oc nogre gamble Krønicker i samme try Rige, da haffue de ladet dem forfare. Der fore wide wi Danske, Svenske oc Norske en føye Ting at sige, huad vore Forfedre giorde oc bedreffue i vduertis Land oc Rige oc hiemme hos dem selffue. Men vise og lerde Mænd, som haffue veret i Rom, Italien, Franckerige og Spanyen, de kunde vel sige, huor meget de vide der at sige aff de Gother, som vare Danske, Svenske oc Norske, huilke som vunde alle Land oc Rige til Verdens Ende. Men det er nu komet der til, diss wer, at wi vide nu bedre at æde oc drikke oss fulle, och at kiffue, trette oc dele met huer anden, en at gøre nogen saadan erlig oc mandomelig Gerning. Men de Latinske, Gredske oc Hebraiske screffue deris Gerninger oc Krønicker saa skarpt och noye, at huor en Quinde eller it Barn giorde eller talede noget, som merkeligt war, da maa all Verden det nu vide och læse. Men vi Danske haffue altid veret forsømelige, och ere ocsaa en nu desligest, ath wi icke ville beskriffue det vi daglige see och høre for wore Øgen. Huad skulle wi da beskriffue det, wi i Sandhed udspørge kunde aff wore gamble Oldinge. ꝛc.

Til Slutning gior Auctor igien en Formaning til alle Øvrigheds Personer i sit Fæderneland, at de skulle hielpe til, at man fik nyttige Bøger og gode lærde Skolemestere til de Unges Undervisning ꝛc. og endeligen slutter sin Bog med disse Ord:

Denne

Denne Bogh er prentet i Andorp (f) oc rettet aff M. Christiern Pedersen, som vaar Cannick i Lund, Aar efter Gudz Byrd M.D.XXXI.

Men, førend vi forlade dette Skrift, maae vi endnu med et Ord erindre, at Lutherus i Aaret 1530. til Wittenberg haver ladet trykke en Prædiken om Børn at holde til Skole (g), hvilken siden er indført i de store Samlinger af alle hans Skrifter. Paa det nu ikke nogen skulle tænke, at M. Christiern Pedersen enten haver giort en Oversettelse af denne Lutheri Prædiken, og hentydet dens Indhold paa disse Nordiske Landes Tilstand, eller og haver laanet sine Tanker af Luthero, eftersom de begge have handlet om een Materie, og Lutherus et Aar før den anden haver udgivet sit Skrift, da kand vi med Sandhed melde, at vi nøie have holdet begge bemeldte Skrifter imod hinanden, men saa godt som ingen Overeensstemmelse sporet i Materiens Afhandling, ei heller kand troe, at M. Christiern Pedersen nogen Tid har seet dette Lutheri Skrift, da han gav sit under Pressen, som gandske vist bliver hans eget Arbeid.

VI.

Underretning om et gammelt Dansk Manuscript om Bondeverk og Have-Dyrkelse.

Det er os meget om at gjøre, at udvide Grændserne for vort Fædrenelands Lærde Historie, og give den et større Lys, end den tilforn haver haft. Alle de Danske Skrifter og Skribentere, vi kand opdage, i hvad Materie de og ere, som af andre i deres trykte Bøger ikke findes optegnede, kand tiene til dette vort Forsæt, og blive ny Stykker i den Danske Historia literaria. Vi ese iblandt vort Selskabs Manuscripter en gammel Bog, temmelig tyk in quarto, som aldrig er kommen for Lyset. Det er en Dansk Oversettelse af Conradi Heresbachs (a) tvende første Bøger om

(f) d: Antverpen udi Brabant i de Østerrigske Nederlande.

(g) Titelen derpaa er denne: Eine Predigt Mart. Luther, daß man Kinder zur Schulen halten solle. Wittemb. M.D.XXX. 8. Ark in 4to.

(a) Doct. Conradus Heresbach, som var en Jurisconsultus og Forsten af Julich og Cleve hans tro Mand og Raad, døde 1576. Han haver, foruden andre Skrifter, udgivet Commentar. de Re Rustica Lib. IV. Colon. Agrip. 1570. og 1573. 8vo.

Bondevært og Have-Dyrkelse, giort 1601. af een, ved Navn Morten Anderſøn Horſens. Skriftet er, ſom det ſynes, autographum, med Overſetterens egen Haand ſkrevet, og i ſit Slags ſærdeles curieux, baade for Materiens Skyld og for den overflødige Rigdom af Danſke Ord, ſom bruges i Bonde-Handel og Have-Væſen.

Om Overſetterens Perſon kand vi for nærværende Tid ingen anden Efterretning give, end at han af Herkomſt haver været en Jyde, ſom man af hans Danſk let kand giette ſig til, og at han haver været født i Horſens, ſom hans Tilnavn giver tilkiende. En ſtuderet Mand har han været, ſiden han af Latinen haver overſat dette Verk, og, at han har villet være en Danſk Poet i ſin Tid, ſeer man baade af Fortale og Slutning, ſom paa Danſke Rim ere forfattede. Men hvad Embed han har beklædet, vide vi ikke. Maaſkee han har været en Preſtemand paa Landet, eftерſom Landsby-Væſen har været hannem ſaa bekiendt, at han har tordet vove ſig til dette Arbeid. Uden Tvil har han været boſiddende i Jylland, og, ſom det ſynes, ikke langt fra Holbekgaard udi Aarhus Stift, efterdi Maurids Stygge til Holbekgaard, ſom fra 1582. var Landsdommer i Nørre-Jylland, har været hans Patron, efter hvis Forlangende han havde forfærdiget denne Overſettelſe (b).

At gaae det hele Verk igiennem paa dette Sted, og give et fuldſtændigt Udtog deraf, blev alt for vidtloftigt for os, og Læſeren kiedſomeligt. Vi vil derfore alene ſte anføre noget af Begyndelſen og Enden, hvoraf noget nær kand dømes om Skriftets indvortes Dyd og Indhold. Titelen lyder ſaaledes:

Conradi Heresbachii **Bondeverckς førſte Part, befattendis de beſonderligſte Wilkaar og Stycke, ſom høre til Bondeverk eller Bonde-Gerning, transfererit och ſkreffuit, M. DC. I.**

Denne førſte Part indeholder de 2. førſte Bøger af Heresbachs Arbeid. For ved den førſte Bog læſes efterfølgende Stykker.

1. Præ-

(b) Udi Paulſons Catal. Paſt. Arhuſ. p. 43. findes een, ved Navn Hr. Morten Anderſøn Hæde, at have været Preſt i Viby og Tiſting udi Aarhus Stift fra 1578. til 1624. Men, om det har været den ſamme, ſom har overſat Heresbach, tør vi ikke med Viished forſikre.

1. Præfatz til Læseren.

Der mand skreff Aar fra Skabelsens Tid
Halff siette tusind och tiffue,
Itt Aar der till, denne sønderlig id
En Welbiurdig Herre lod driffue,
Den Welbiurdig Herre aff Holbeckgaard,
Som wi Mauritz Stygge mon kalde,
Lod Heresbach transferere dett Aar,
En nyttelig Bog for alle.

M. A. H.

2. Ratio translationis libelli.

Bondevercks Translatz paa Danske med Flid
Mig alle nu kalde med lige.
I skiul haffuer ieg liggit langen Tid,
Thi ingen om mig wilde skriffue,
Nu er ieg kommen for Liuset ind,
Dett Heresbach først mone wolde:
Der nest Welbiurdig Mauritz Stygge sin,
Slig ere mine Fordrer bolde.
Thi will ieg nu wandre y Landit frem,
Huoss Tysk, Latine och Danske,
Oc lade min Lerdom drippe for dem
Med Glede vden hinder och wanske.
Min Lerdom skall findes dem Honning sød
Och well fortiene den daglig Bred,
Edell och uedell skulle mig hedre,
Deris Biering, nest Gud, kand ieg formere.

Mart. Andr. Hottherf.

3. Bögens Argument och Indhold.

Endog att Varro lærer, Bundeuerck oc Arbeide att befattis sønderlig vdi tuinde Stycker: Dog haffue wi orderitt oc skifft hinde vdi fire Parther.

Den ene kaldis Georgica, oc handler om Aggerdyrckelse, huorledis Bunden skall ploie oc saae och driffue sin Biering. Dissligeste forhandlis udi dene Bog, huorledes mand skall bygge Fogid-Gaard eller Bundegaard, om Hußfaderen, om Bondefougden, om Hußgesinde, om Ladegaard eller toffte att giøre oc vdskue, huorledis mand skall haffue Himmelens oc Jordens Leilighedt vdi act, om Bonde Redskab, om Jordens Beredning, huorledis den skal beredis, førend den saais med Korn, om den skilsmis, som Bonden skall acte att saae sitt paa, om Sedkorn, om Høst, om Kornlader, om Korntoffte, om Enge oc Baarder, oc om His att giøre. Paa dett siste handlis her itt exempell paa Bondeuercks flittighedt, huad man skall actsomelig giffue vdi giemme paa Landsby oc paa Aggeren, oc huad mand skall acte hos hannem, nar hand kiøbslar.

Den Anden Bog kaldis Phyteutica, oc handler om Puoden oc Planten, huorledis mand skall saae oc sette, puode oc plante Vrter oc Treer. Den handeler oc saa om Vrthe-Haffuer oc Lyst-Haffuer, med attskillige Treer oc Puoder, Imper og Vrter besatte og impede, om Gierder oc Luckelser omkring Haffuer, om Vrter att saae, som due till luct oc wand, om di Vrter att saae och sette, som ere duelig att bruge til Meneskens Føde, om fructbare treer, om Wingviste, om Ebletreer, oc huorledis de fructsomelige treer skulle saais eller plantis, om Skoff abilde oc andre treer, som ere wilde, kunde giøris fructbare, om Skoffue, som ere hallinde (c), om de som bere Aggen og Bog, oc om Pillesteder oc Pillestaffuer.

Den tredie Bog, kaldet Bucolica, handlende om Hyrde-Embede og Qvegdrivelse ꝛc. og den fierde Bog kaldet Ornithotrophia, handlende om Fugle, Fisk, Dyrehaver ꝛc. vides ikke, om nogen Tid paa Dansk ere oversatte.

(c) Et Skov-Ord, som bemerker tør, vissen, fortøret, heraf: Top-hallende Træer, arbores lideratæ, retorridæ, quarum cacumina arescunt.

ſette. Men kort Manuſcript, ſom vi her handle om, indeholder, ſom for er meldet, ikkun næſtbemeldte Første og Anden Bog.

4. En kort Summaria offuer disse Bøger, hvilke den Høilærde Jurist Conrad Heresbach haffuer beskreffuit om Bondeverck.

Her will jeg lere og kortelig handle,
Hur Bonden sin Biering skal driffue or vandle,
Driffue till Marck, or følge sin Plou;
Saae sitt Korn, formere sin Bou.
Betimelig driffue sin Affuell oc Biering,
Oc med Forsiun søge effter siu Nering,
Saae Rug or Huede som Tiden tillhør,
Saae Haffre og Biug, som dette sig bør,
Plante oc puode sine Lysthaffue grønne
Med Vrter oc Treer, som det mon sønne,
Slaa Greß oc baarder oc lystige Enge
Vdi rette tide, ey toffue for lenge,
Høste sit Korn, och binde dett ind,
Med Glede oc Flid, det være hans Vind.
Saa kand hand leffue med Ro oc liße,
Bode sig och andre dermed att spiße,
Bliffue en Herre i alle sine Dage,
Der kand häffue bode att brygge oc bage,
Och helpe sin Neste ined megitt till Skippe,
Nar Gud giffuer sin Velsignelse y wippe.
Thi høre sig till, hvo dette vill lere,
Dene Konst will ieg her nu profittere.

M. S.

Dersom Maurids Strygge selv, som af de tvende understaaende Bogstaver M. S. kand sluttes, haver giort dette Vers, kand man regne hannem iblandt de skikkelige af de Tiders Danske Poeter, af hvilke de fleste ellers vare ikkun gandske maadelige.

For ved den anden Bog læses dette Rim, som korteligen befatter i sig Bogens

t plante och puode sinukt
Wiinquiste oc anden Fruct,
r aff runden Rodt
ell, sig til megen Guod,
Med Eble, Perer och anden Fruct mere,
Som Gud lader woxe y Landit here,
Daglige duelig att bruge rett
Till Husbehoff oc paa Borde att sett,
Lysthaffuer med Vrter att plante med skell
Konstlig, och dennem beskicke rett well
Huer till sin sted, som dett sig hør,
Och effter sin Art sig ordentlig bør.
Sadant med mere ieg handle will
Vdi dene Bog, thi høre sig till,
Den dette forlyster, den dette will lere,
For hannem will ieg denne Konst profitere,
Her trede sig ind den Vrtegaards Mand,
Som Konsten vill mesterlig bruge for sand.

M. A. H.

Slutningen paa hele Skriftet er denne:

Bogen til Leseren.

Adam oc Eua der de ware skabt,
t bleffue de fortabt,
ed Band oc Vrede
ng oc Synder lede.
r samme Fald,
forste Gestald.
ell oc Torne,
, ey som tilforne,

Hand

Hand bød dennem driffuis aff Haffuen hen
Till megen Elende, Sorrig oc Meen,
Hand wilde dem ey forskyde med alle,
Men dennem af Nade tilbage lod kalle.
Først loffuitt hand dennem Forløsning sand,
Tillsagde att giffue en Frelsermand.
Den Quind
Her w
Dett skulle
Mod
Dernest son
Talde
Befoll, att
Med
I Ansicten
Atspør
Till hand motte bliffue ret obenbar
Till Jord, aff huilken hand tagen var.
Sine Børn skulle hand oc Konsten lere,
Hur de sig kunde bespørge oc nere,
Thi Ørkesløshed oc leddige Genge
Giffuer megen Skade y Bredde oc Lenge.
ꝛc. ꝛc.

Wilt du driffue Affuel oc Bering med Ro,
Fange Winding deraff, formere din Bo,
Pløie oc saae, oc røckte dine Enge,
Oc eggre din Jord y bredde oc lenge,
Høste dit Korn y thimelig Tid,
Dett will ieg lere dig, kom ekon hid.
Konsten will ieg fuldkomelig sige,
Som ieg det best kand laffue oc lige.
Wilt du dørcke Jorden y andre Made,
Och søge din Bierring, som Gud mon rade,

Da skalt du følge hannem efftter smuckt,
Oc plante dig Hauer med itfflig Fruct.
Beleilige plantet hand Haue sin
Huoss tindende Strømme i Eden sin.
Beleilige Sted skalt du saa søge,
Om du acter dig nogen Haue att boge,
Vien hafftuer du Lyst att plante oc puode
De deilig Lysthauer aff runden Ruode
Med Imper, Vrter oc anden Fruct,
Tred ind, her kand du lere det smukt.
Her kand du see dig runden omkring,
Hut dette skall giøres med Flid oc Vind,
Vrternes Bext, Virtures och Art
Kand du her finde beskreffuit med Fart.
Vilt du haffue Lyst at plante behende
De skønne Wingaarde, som giffue med tiende
Den sønderlig Indkomst, Winding oc Bade
Med deris Affgrode i mange Made.
Tred ind, ieg rader, her til med Flid,
Her kandst du lere at bruge den Id,
Jeg wil dig fortelig dett forniße,
Bur du skalt dem forarbede med Liße.
Wilt du med Treer stiffte Hauer flere
Aff Eble, aff Pere, oc anden Fruct mere,
Kom fort her fore, her till med skell,
Konsten will ieg forholde dig well.
Huad du hermed skalt gøre oc lade,
At dette kand forarbedes till Bade,
Det maa were kortelig sagd dene Tid,
Konsten jo findis beskreffuit med Flid,
Aff Høilerde Herre Cörd Heresbache
Er den vdragen, tag dette till tacke.

M. A. H.

VII.

Mourids Stygges Optegnelser om sig og sin Familie.

I de næst foregaaende Artikel blev nævnet Mourids Stygge til Holbekgaard, som under Kong Friderich den Anden var Landsdomer i Norre Jylland, og siden Kong Christian den Fierdes Lensmand i adskillige Rigets Forlæninger, ved hvis Befordring Conradi Heresbachs tvende Bøger om Bonde-Verk og Havedyrkelse vare paa Dansk blevne oversatte. Siden det nu er een af vort Selskabs Pligter, at frie deres Navne fra Forglemelse, som enten i henseende til Lærdom, Viisdom, Rigets Tieneste, Gavmildhed, eller i andre Maader have giort sig vel fortiente af Fædernelandet, og vi befinde, at denne gode Mand ei alene haver været af ældgamel Dansk adelig Herkomst, men endog siddet i anseelige Embeder; og været en Forfremmer af Boglige Kunster, maae det ikke mishage nogen, om vi her indføre nogle Optegnelser om hannem og hans Familie, som han selv med egen Haand haver skrevet i et Exemplar af Eberi Calendario, som giemmes i vort Selskabs Bibliotek. De samme kand tiene alle Elskere af den Danske Adels-Historie til Oplysning i de Styggers Genealogie, om hvilken Slegt man ellers ikkun haver faa Efterretninger, og lyde saaledes, som følger.

Anno Domini 1554. d. 8. April. en Søndag, er min Allerkiereste Hustrue Anne Løcke Juers dather fød paa Wreleff Closter om eythermiddagen widt thry slett.

Anno 1568. 12. Septemb. bleff thett Huß Norden paa Wolden wid Stienhusitt vpreist, och ottend dagh ther epter war thet ferdigh, buode med Schorstienen, och ald anden Indbogningh.

Anno 1568. 10. Octob. giorde Hanns Stygge (a) Sin Daatters, Erlig och welbiordigh Jomfrw Anne Stygges Dathers Brollup medt E. och W. Mand Laffue Brockenhuse.

(a) Hans Stygge var Mourids Stygges Fader. Det var ham, som 1536. var Biskop Ove Bildes Befalingsmand paa Silkeborg, og ikke uden Biskopens Forlov ville overgive Slottet til Hr. Johan Rantzou, som paa Kong Christian den Tredies Vegne var dragen ind i Jylland, og skulle indrage de Catholske Herre-Biskers Gods. Hvitfeld. Tom. 2. p. 1488. Han haver siden haft af Kongen adskillige Forleninger udi Jylland, saasom Dronningborg, Horsens, Tyholm ꝛc.

Anno 1568. 31. Octob. om Morgenen, ther Klocken vaar mellem 5. och 6. slet, giorde Erlig och Welbiordige Mand Hanns Stygge til Holbeckgaard (b) sit Testament, och skildis saa fra thenne forgenglig Werdenn, huis Siel Gud were Naadig, och bleff hans Salig Ligh ther epter begraffuen vdi Huolbeck Kircke thend Onsdag epther Sancti Nicolai dagh.

Anno 1570. 1. Maji. Epther Salig Hanns Styggis død, begynte Mouritz Stygge først att holde Hus paa Huolbeckgaard, Niels Stygge paa Nøraggergaard, Fru Anne paa Sødringholm. Och same tidt bleff Hersløffgaard Jomfru Kierstin tilskifft, och Jomfru Inngierdt bleff Rosengaard tilskifft.

Anno 1580. 25. Maji om Formiddagen tha Klocken var emellem 8. oc 9. vdi S. Bodels Kircke i Aalborig bleff min allerkieriste Festemøe Jomffrue Anne Løcke Iwers Dather (c) mig tilsagt aff Hr. Jørgen Løcke hindis Broder, Niels oc Christoffer Michelsen, oc Tyge Krabe.

Anno 1580. 23. Octob. stoedt mitt Brøllup her paa Holbeckgaard medt min Kiere Hustrue Frue Anna Løcke Iwers Datther. Oc bleff wi wiet tillsaminen her paa Salen, som Klocken war emellom x. oc xi. Gudt vnde Oss att leffue samen vdi Gudz Fryct.

Anno 1581. 27. Septemb. tha Klocken war thre Korter til ix. Formiddag, forløste Gudt Allermectigste min Kiere Hustrue Anne Løcke, oc vnte Oss en sinuck vng Søn, huilcken jeg om anden Dagen emellom ii. oc iii. epthermiddag lodt christne oc bleff kalledt Hans (d) epther min Salig Fader, Gud vnde hannom att optuchtes oc leffue vdi Gudz fryct. Hans Faddere ware min Broder Niels Stygge, min Fogidt Johan Andersøen, Frue Giertrud Krabe till Weddøs, Frue Susanna Løcke til Nebbet, Frue

(b) Holbek Sogn og Holbekgaard ligger i Jylland i Aarhus Stift udi Rougse herred, omtrent tre Mile fra Randers og lige saa langt fra Mariager.

(c) Hendes Fader var Iver Lykke til Boderopholm, og hendes Moder Frue Oliva Krabbe, Hr. Tyge Krabbes Dotter.

(d) Denne Hans Stygge Mouridsson dode i sin Ungdom af Pest 1593. da han sit i Sors Stole. See Jacob Biørns til Stenalt Gravskrift over hannem i Pontopp. Marm. Dan. Tom. I. p. 154.]

Frue Karine Stygge, Jens Clausens till Boller, Frue Mette till Biornholm, oc Frue Anne Stygge till Sødringholm ꝛc.

Anno 1582. XXII. Junii, om Formiddagen emellom x. oc elleffue vdi Cantzleren Niels Kaasis Neruerilße thalede Kongl. Majst. mig till paa nye thette Aar paa Kiøbenhaffns Slott om Landzdomers Embede i Jutlandt at skulle tage mig offuer, for huilckit, epther som jeg oc tilforne hagde giordt, jeg mig hart vnskyllede.

Anno 1582. 20. Junii, som Klocken war hart ædt III. Korter till II. soer jeg Kongl. Majst. Landsdomers Eedt vdi Nørre Jutland paa Dreiger Kameret i Kiøbenhaffn, oc soer Anders Dreselberg same tiidt Hans Majst. Landsdomer Eedt i Sieland, præsente Nicolao Kaaß Cantzeler. Same Dag bleff mig Kiøgherrit forleent gratis.

Anno 1582. 22. Junii om Nathen eller i Dagningen bleff min Hatt medt mitt Demantis Smycke oc Guld-Hattebondt med anden behøring, oc thuenne Knapper, II. Silcke-Strømper oc II. skiellertz Hosebondt mig franstolit i Kiøpnehaffn.

Anno 1583. 9. Octob. om Formiddagen rett som Klocken slog 8. tha forloste Gud min Kiere Hustrue Anne Løcke, oc vndte oß en sinuck vng Søn, soin jeg om Søndagen ther nest epther, som war then 17. Octob. lodt christne, oc bleff kalledt Jffuer, oc ware hans Faddere Peder Munck, Tyge Sandbierig, Christopher Løcke, Knudt Grubbe oc Niels Skram, Frue Susanne Løcke, Frue Anne Skram, C. Munkis, Frue Mette M. Krabis, oc min Syster Ingerdt.

Anno 1583. 15. Octob. tha Klocken war emellom VIII. oc IX. Formiddag, da berkallede Gud Allermectigste aff thenne forgengelig Werden till sitt Ewig-Rige Salig Biørn Anderßen (c) paa

(c) Biørn Anderßen til Stenalt var en anselig Mand, af høiadelig Herkomst, og Dannemarckes Riges Raad i Kong Friderich den Andens Tid. Han haver elsket Lærdom og lærde Mænd, og været meget godgiørende, især mod Kirker og Skoler. Af hannem er Vitskøl-Kloster kaldet Biørnshøline, som endnu er en bekiendt Herregaard i Viborg Stift udi Jylland.

paa Biørnsholm, præsente Cancellario, Hanibali Gyldenstiern et Georgio Friis de Kraftrup, et D. Doct. Johanne Paludano.

Anno 1584. 21. Novemb. emellem thenne Dag, som war en Løffuerdag oc nest eptherfølgende Dag, som war en Søndag om Natten, tha Klocken war halff andet Quarter til XII. Midnatt, forløste Gudt allermectigste min kiere Hustrue oc undte oß en vng Søn, som vi lodt christne om Søndagen othende Dag herepther, som war then 29. Novembris, oc bleff hand kalledt Morthen (f) epther Sal. Morthen Krabe. Hans Faddere ware, Tygge Krabe, Estie Brock, oc Jacob Biørn, Frue Mette Morthen Krabis, Frue Elße Niels Stygis, Jomfrue Birgitte Eilers Dather, oc Jomfrue Giertrud Løcke.

Anno 1587. 8. Maji forløste Gud Allermectigste min kiere Hustrue, ret som Klocken war wed et Korther offuer XII. Slet middag, oc gaff oß en vng Søn, som strax bleff christnet oc blev kaldet Peder (g).

Anno 1587. 22. Junii da Klocken var hart ad II. formiddag kaldede Gud Allermectigste min kiere Søn Sal. Iffuer Stygge, Gud giffue hannem med alle troe Christne en gledelig oc ærefuld Opstandelse.

Anno 1607. 16. April. kom min K. Søn Peder Stygge hiem aff Francke-rige och hid til Holbeckgaard, om Natten Klokken war ungefærlig Tolv slaget ꝛc.

Anno 1607. 23. Julii sagde min Søn Peder Stygge Kongl. Majst. Tiennis te udi Hans Majsts. Cancelie.

De to sidste Poster under det Aar 1607. haver Frue Anne Lykke selv tilskrever; thi hendes Husbonde Mourids Stygge var tilforn ongefær 1603. ved Døden afgangen. Hvor længe han var Landsdomer i Nørre Jylland, veed vi ikke til visse, Men til sin Døds-Dag var han det ikke, og neppe over 1590. Aar 1592. har han været Lensherre paa Gudom-Kloster, 1599. og 1601. paa Lund Slot i Mors, og 1603. paa Jegen i Jylland, som Resenius vidner i hans Skrift om Danske Adels-Slegter.

(f) Morten Stygge Mouridsøn døde til Brunsberg i Polsk Preussen, og er der begraven 10. Dec. 1601. Hvor han, tilligemed sin Broder Peder Stygge, og endeel andre Danske studerede, uden Tvil i et Jesuiter-Collegio. Den Lig-Prædiken, som er holden over hannem paa Tydsk af Werke-Præsten Michaele Duncio, er, tillige med en Latinsk Oration og endeel Vers, trykt sammesteds (Brunori in Prussia *) 1603. in 4to.

* d. e. Brunsberg.

(g) Peder Stygge Mouridsøn fulgte H. M. Kong Christ. IV. ind udi Sverig i den Calmarske Feide, og mistede Livet i den Trefning mod de Svenske, som skede en Mil fra Warberg den 21. Februarii 1612. See Jens Godiscens Lig-Prediken, som den 28. April. samme Aar er holden over hannem i Aarhus Dom-Kirke, og trykt i Kiøbenhavn 1612. in Quarto.

(* *)

3. Hefte.

I.

Abbedens Seigl udi Ringsted. 1452.

ingsted-Closter og dets Convent haver, saavel som andre, forduin haft sit eget Indseigl: Men ingen af vort Selskab har endnu seet nogen Original deraf. Resenius iblandt Koberstykkerne til hans Danske Atlas fremfører vel tvende Seigl, henhørende til Ringsted, hvoraf det ene kaldes Sigillum Monasterii Ringstadensis, og forestiller en Stav gaaende langs ned igienem Skioldet med en Fransk Lilie midt paa, og oven paa en Abbed-Hue i steden for Hielm: Det andet kalder han Sigillum Capituli Ringstadensis af Aar 1328. hvilket forestiller Christum siddende med en Fane, og lidet derfra Abbeden siddende med sin Stav og tilvendende med omtakte Hænder. Men vi tør ingen Forsikring give om nogen af de sammes Rigtighed, saalænge vi ikke selv have seet og examineret dem. Derhos bekiende vi og, ei at have nogen sønderlig Skiel til at mistænke og beskylde dem. Thi hvis nogen vilde støde sig paa det Ord Capitulum, og mene, at dette blev brugt alene om et Collegio af Prælater og Canker, men Conventus om Munke og regelbundne Kloster-Brødre, da have de Uret deri; Thi i de ældere Tider Seculis IX. X. XI. XII. finder man ofte Capitulum at be-

tyde det fornemeste Sted i Klosteret, hvor Munkene paa visse Tider forsamledes med deres Abbeder eller Priorer. Hvorom nokſom Exempler findes anførte in Gloſſario Dn. du Cange, endogſaa af Benedictinernes Skrifter, saavel ſom andre. Ellers ſkal Ringſted-Klosters Vaaben endnu findes malet paa en Pille der i Kirken (*): Men hvad det ſamme fører i Skioldet, og om det ikke, ligeſom de fleſte andre gamle Vaabener i Kirkerne, er af de nyere Tiders Maler-Penſeler og Kalke-Koſte forandret og fordervet, kand vi ikke med Vished ſige, saa længe vi ikke have ſeet det, ei heller have nogen tilforladelig Underretning derom.

Men, hvad dette Seigl angaaer, ſom vi have ladet i Kober ſtikke, og her oven til indført, da haver det været brugt af Abbeden i Ringſted-Kloſter. Det foreſtiller en Trone, hvorpaa Sancte Knud Hertug ſidder med ſammenlagde Hænder paa den høire Side, og Chriſtus paa den venſtre Side med en Glands om Hovedet, og med den høire Haand ſettende en Marter-Krone paa Sancte Knuds Hoved. Neden under ſees Abbeden paa Knæ, med ſin Abbed-Stav, bedende med oplöftede Hænder. Og i Omkredſen læſes diſſe Ord: Sigillum Abatis de Ringſtat. d: Abbedens Seigl af Ringſted. Om dette Seigl haver været et Embeds-Seigl, brugt af alle Ringſted-Kloſters Abbeder, eller en vis Perſons iblandt de ſamme, kand vi ikke ſige til viſſe, dog ſynes det förſte det rimeligſte. Men Originalen, hvoraf vi have ladet dette Aftryk giøre, er brugt af den Abbed, hvis Navn dog ikke nævnes, ſom 1452. haver foreſtaaet Ringſted-Kloſter, og det til at medforſeigle et Pergaments-Document, hvorudi Hr. Jens Krabbe, Preſt og Vicarius i Roſkilde Kirke vedkiender ſig at have i Leie ladet Velbaarne Mand Knud Nielſon i Vidſuglebierg og hans Huſfrue Ingeld Bilesdötter, paa deres Livstid, to Gaarde, ſom höre til Hans Alter, Sancte Karine Alter, den ene liggende i Serkloſe, den anden i Jonſtrop ꝛc. In cuius rei teſtimonium ſigillum meum una cum ſigillis honorabilium virorum & dominorum, videlicet *Domini Abbatis Ringſtadenſis*, & Domini Decani Roſkildenſis. Datum anno Domini M. CD. LII. ipſo die beate Margarete virginis gloriöſæ.

(*) Pontopp. Marm. Dan. Tom. 2. p. 297.

II. Be-

II.

Beskrivelse om Ringsted-Kloster.

En Beskrivelse om Klosterne i Dannmark kunde være meget curieus og nyttig, og i sær behagelig for dem der elske den gamle Danske Kirke-Historie. Det er et Verk, som mange have tænkt paa, saa lagt Hænden paa, men ingen bragt til Fuldkommenhed. Det vilde og blive et vanskeligt Arbeid at udføre, eftersom der haver været mange Klostere til i disse Lande, hvis Navne eller Sted nu nevne mere ere bekiendte. Nogle veed man intet sønderligt om, uden de blotte Navne; andre veed man dog lidet mere om. Men de ere gandske faa, som man haver nogen retsyndig tilstrekkelig Efterretning om. Ringsted-Kloster er vel et berømt Navn, men kand dog ttes paa Liste med dem, som man i vore trykte historiske Skrifter finder saare liden Kundskab om. Og i Mabillons Annall. Benedictinorum finder man ikke et eneste Ord om Ringsted-Kloster, da man dog ellers hos andre fremede Skribentre, der have skrevet om Cistercienser-Orden, Prædike-Brødre ꝛc. finder en høben Underretning om vore Danske Klostere af samme Ordener. Men de kand vel ogsaa være, at, eftersom bemeldte Mabillonii Annales ei strekker sig længere end til An. 1156. der da endnu ei kand være kommen nogen Kundskab til Udenlandske om denne saa ny Colonia Monachorum Benedictinorum udi Dannmark, og i sær til Ringsted: hvilken Colonia ufeilbarligen er udkommen fra et Kloster i Engelland. Alt hvad os hidindtil om samme Kloster er kommet for Øien, saavel i trykte som utrykte Documenter, have vi til dette Sted noie hensamlet, og deraf ville vi give os den Ære, til de Curieuses Forlystelse, at giøre følgende Beretning.

Ringsted-Kloster er eet af de ældste Herre-Klostere i Dannmark, og har fordum været et Kongeligt Abbedi (a) og et stort Benedictiner-Kloster. Det skal være først anlagt af Kong Sven Estridsen, som døde 1074. og fuldført udi Kong Knud den Helliges Tid af Biskop Sven Norbage udi Roskilde omtrent Aar 1081. eller 1082 (b). Dette Kloster blev, som de fleste Stiftelser i de Dage, indviet Jomfrue Maria til Ære, og besat med Munke af S. Benedicti Orden. I hvilken Henseende baade Klosteret og Kirken findes at være kal-

(a) Geneal. Reg. Dan. ab Ernstio edit. p. 85. Ringstadium Abbatia Regalis.

(b) Mſ. membran. it. SAXO GRAMMAT. Stephanii p. 223. HVITFELD in fol. Tom. I. p. 91. Ejusd. Biskop-Krønike in fol. p. 45. WOLFS Encom. Dan. p. 529. PONTOPP. Annal. Eccles. Dan. Tom. I. p. 219.

kaldet i Fleng Vor Frue Kloster, Vor-Frue Kirke (c), og Sancte Bendts (ɔ: Benedicti) Kloster, Sancte Bendts Kirke (d), hvoraf og den Latinske Skole, som har været et Capel af Kirken, er kaldet indtil denne Dag Sancte Bendts Skole. De tage derfore merkeligen feil, som holde for, at Kirken og Skolen i Ringsted haver været kaldet Sancte Bendtes Kirke og Sancte Bendtes Skole af en Helgeninde eller canoniceret Frue, ved Navn Sancte Bendte [Benedicta] (e), hvilken dog vel aldrig in rerum natura i disse Lande haver været til. Ligemaade begaaer og Resenius en stor Fejl, naar han i sin Danske Atlas melder, at der fordum har været tvende Klostere i Ringsted, det ene S. Benedicti bygt 1086. det andet Vor Frue Kloster, da det dog gandske vist har ikkun været eet og det samme Sted, kaldet med Jomfrue Marie Navn og efter S. Benedicti Orden. Siden, efterat Hertug Knud, Kong Valdemar den Førstes Fader, var 1130. af sin Fætter uskyldigen myrdet og begraven i Ringsted, og der 1170. som en af Paven canoniseret Helgen optagen og kringkastet, er Kirken og Klosteret, foruden de to første Navne, S. Knud Hertug til Ære ogsaa kaldet undertiden S. Knuds Kirke og S. Knuds Kloster (f).

Aar 1135. haver Kong Erich Emund, for Jomfru Mariæ og sin ihjelslagne Broders Hertug Knuds Skyld, givet Ringsted-Kloster store Friheder, og

(c) Mſ. membran. Monaſterium S. Mariæ Ringſtadenſis. Breviar. Lundenſ. og Slesvic. Baſilica S. Mariæ Virginis Ringſtad. I gamle Diplom. Eccleſia S. Mariæ de Ringſtath. Paa den gamle Pergaments-Tavle i Ringsted Kirkes Chor: Eccleſia beatæ Mariæ Virginis. Vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 46. 66. 71. 138.

(d) SLANGENDORP. Orat. de Relig. p. 202. kalder Kirken Templum D. Benedicti. Et Mſ. om dem, ſom i Ringsted ere begravne, nævner den baade S. Bendts Kirke og Vor Frue Kirke. I de gamle Kæmpe-Viſer p. 567. Kroppen hviler i S. Bentis Jord. og p. 569. Med Liget den Klage til Ringsted gik, S. Bentis Kirke det Konge-Liig fik.

(e) PONTOPP. Marm. Dan. Tom. 2. p. 297. I Ringsted finder man adſkillige Adelige Fruer af det Navn Bendte at være begravne. Een af diſſes Vaabener har iblandt andre været malede paa Veggen, hvorunder har ſtaaet: Frue Bendtes Fædrene, Frue Bendtes Moderne. I Stedet derfor haver nogen uretteligen læſt: Sancte Bentes Fæderne, Sancte Bentes Moderne. Hvilket haver givet Anledning til at frembringe ovennævnte ny Helgeninde.

(f) I gamle Diplom. nævnes derfore: Eccleſia Sanctæ Mariæ & Sancti Kanuti martyris, qvæ Ringſtath eſt. Item Abbas & Conventus ſancti Kanuti in Ringſtede. Conf. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 131. 137. 139. 148.

og lagt anseelig Rente og Gods dertil, nemlig 11 Mark af Ringsted Byes aarlige Skat, kaldet Midsommers Gield, item endeel Gaarde i Bierge, paa Amager ꝛc. halvparten af Ringsted Skov ꝛc. (g).

Aar 1138. havet Pave Innocentius II. ved sin Pavelige Bulla taget Prioren og Klosteret udi Ringsted under sin Beskyttelse (h).

Aar 1148. haver Kong Sven, som man har kaldet Sven Grathe, for Jomfru Mariæ og sin Farbroders Hertug Knuds Skyld, givet til Ringsted Kloster halvparten af Byens Mark, item en Eng og et Mollested, Thislund Skov, Byens hele Skat, kaldet Midsommers Gield, med Høstdags Gierning, kaldet Dags-Verke ꝛc. hvilken Gave af Erkebiskop Eskil er stadfæstet (i).

Aar 1152. haver Kong Valdemar den første lagt Hof Kirke, med tilhørende Enge, Marker, Fiskeri, Skov, og nogle Steder, hvor Myrte voxer, til Brødrene udi Ringsted-Kloster (k).

Aar 1161. eller ved det Pas, har Kong Valdemar forøget Ringsted-Kloster (l), og giort Bygningen større og anseeligere (m).

Aar 1164. haver høibemeldte Kong Valdemar ei alene stadfæstet de Privilegier, som Ringsted-Kloster af Pave Innocentio, Kong Erich Emund, Kong Sven Grathe vare givne, men og selv lagt til Klosteret Ringsted Byes ødrige hele Mark og Tiende, og endeel Gods i Lunge, Bierge, Arvesne, Benløse, Ulsøe, ꝛc. (n).

Aar 1170. haver Erkebiskop Eskil af Lund lagt til Brødrene i Ringsted-Kloster et Capel udi Halland, med Tiende og Fiskeri af Hof Sogn ꝛc. (o).

Ved samme Tider, eller noget efter, haver Absalon, da Biskop i Roskilde, stadfæstet Benedictiner-Munkene i Vor Frue og S. Knuds Kloster udi Ringsted de tvende Slags Penge-Skatter, nemlig hele Knuds Skat og

(g) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 126.

(h) Bulla Innocentii vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 127.

(i) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 131.

(k) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 132. Hamsfordii Annales Mss. henfører det til 1162.

(l) MEURSII Hist. Dan. p. 100. Ringstadium in maiorem modum auget.

(m) Et Ms. om dem, som i Ringsted ere begravne, setter, at Kong Valdemar I. forøgte med Bygning Ringsted-Kloster.

(n) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 134.

(o) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 138.

Sancte Mariæ Skat af de tvende Syseler Vestre-Syssel og Midel-Syssel (p).

Aar 1177. haver Kong Valdemar den Første fornyet sine forhen meddeelte Privilegier og Gaver til Ringsted-Kloster, og tillige lagt Kirken udi Halsted (q) under Abbedens Opsigt af Ringsted (r).

Høibemeldte Kong Valdemar haver ogsaa stadfæstet Ringsted-Kloster den Herlighed, at hvo som dertil vilde give en Part af sin Hoved-Lod, skulde være fri fra al Kongelig Ret og Krav. Brevet, som derom er udstædet, er paa Latin, og uden Aarstal. Hvilket, siden det er kun kort, og tilforn ikke trykt, vi her vil Ord til andet indføre:

VALDEMARUS Dei gratia Rex Danorum, universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis salutem & gratiam. Cum sanctæ religionis ordinem in multis locis fovere & diligere debeamus, oportet nos sanctæ conversationis maxime filios apud *Ringstadensem Ecclesiam* familiarius enutrire & amplificare. Igitur universitati vestræ notificandum duximus, quod ad honorem Dei & beatæ Mariæ virginis, & ad reverentiam etiam *Sancti Kanuti Martyris*, regali edicto simul & donativo collatum confirmamus, ut quicunque deinceps capitalis suæ substantiæ (partem) eidem Ecclesiæ contulerit, liber & immunis sit ab omni regalis justitiæ debito & exactionis jure. Quod ut ratum & inconvulsum permaneat, huius privilegii testamentum sigillo nostro & idoneo testimonio corroborari curavimus.

Man finder ogsaa et latinsk Brev, i Form af et Testament, hvorudi Kong Knud den Siette, Valdemari Primi Søn, i Betragtning af sin Dødelighed hengiver til gudelig Brug halvdelen af sin Arv, men Hælvten igien deraf til Klosteret i Ringsted, ligeledes giør hans Broder Hertug Valdemar, og deres Moder Dronning Sophia giver sin halve Arvelod, med mindre nogen af dennem inden sin Død anderledes til Sinds vorder. Kongens Marskalk Suno giør uden Vilkor det samme. Ligesaa Egidius Hertugens Capellan. Duko Kongens Capellan giver fire Mark Sølv, Skienken Rothingerus giver en Mark Guld, Thore Thoters Broder fire Mark Sølv, Score fire Mark Sølv, og Nicolaus, som skrev dette Testament, to Mark Sølv (s).

Aar

(p) Foruden Østre-Syssel, som tilforn i Danske Magazins Andet Hefte p. 34 er nævnet, har ogsaa Siæland fordum haft disse tvende Syseler, Vestre-Syssel og Midel-Syssel. Vid. Diploma Absalonis Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 137. item Bulla Celestini Papæ ibid. p. 141.

(q) Uden Tvil Halsted-Kloster i Lolland, som nu kaldes Julinge.

(r) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 140.

(s) Diploma Regis Kanuti Mf. uden Aarstal.

Aar 1192. haver Pave Celestinus III. givet Ringsted-Kloster endeel nye Privilegier, og stadfæstet alle dets forhen forhvervede Friheder og Eiendome, hvoriblant Sancte Mariæ-Skat af de tvende Syseler i Siælland (r), item de dr Offere og Almisser, som faldt ved S. Knuds Grav, S. Knuds Skat af Siælland og Halland ꝛc. (s).

Ikke længe efter den Tid haver Biskop Peder i Roskilde, uden Tvil Peder Sunesøn, Ærke-Biskop Andreæ Broder, som kaldes Peder den Ældre, lagt til Ringsted-Klosters Brødre Sancte Johannis Kirke i samme By, item Bylløse Kirke, og Tienden af Bylløse. Man haver endnu derom efterfølgende trende Latinske Breve, som ikke tilforn ere trykte, hvilke, endskiønt intet datum og Aarstal er tilsat, synes dog alle at være givne af ovenmeldte Biskop Peder den ældere, og ere saaledes lydende:

P. Dei gratia Roskildensis Episcopus, Danorum Sclavorumque Regis Cancellarius, universis Christi fidelibus, quibus præsens scedula patuerit, salutem et gratiam. Ut, quæ a nobis geruntur, negotia posteris lucidius elucescant, ea literarum memoriæ dignum duximus commendare, et sigilli nostri munimine corroborare. Pateat igitur Universitati vestræ, nos *fratrum Ringstadensis Ecclesiæ* expensas considerantes multiplices, et ipsis paucos manus misericordiæ porrigentes, pietatis intuitu et precum interventu ipsorum, ipsis *Ecclesiam Sancti Johannis Baptistæ* ibidem sitam ab omni exactione tam nostra quam officialium nostrorum in munere canonice contulisse, ipsi vero collatione gratulantes, omni die, quo pro defunctis convenit celebrare, animam nostram et parentum nostrorum memorialiter cum fidelibus se habituros promiserunt. Si quis vero huic liberæ collationi obviare præsumserit, noverit, se, authoritate apostolica et nostra, anathematis vinculis læsione incurrisse. Valete.

Omnibus præsens scriptum cernentibus, PETRUS divina miseratione Episcopus Roskildensis, salutem in Domino sempiternam. Universitati vestræ pateat per præsentes, quod nos *fratrum Ringstadensis Ecclesiæ* expensas considerantes multiplices, et ipsis paucos manus misericordiæ porrigentes pietatis intuitu ac precum interventu ipsorum, ipsis *Ecclesiam parochialem in Byllöse* dioceseos nostræ, de consensu Capituli nostri, canonice contulimus perpetuo possidendam, salvo tamen jure nostro in omnibus. Ipsi vero collatione hujusmodi gratulantes, memoriam nostram, successorum nostrorum ac parentum in Ecclesia sua Ringstadensi prædicta personaliter agere promiserunt.

In

(r) Nemlig Vester-Syssel og Nørre-Syssel, som tilforn p. 70. ere nævnede.

(s) Bulla Celestini Papæ vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 140.

In nomine ſanctæ et individuæ Trinitatis. Ego P. Dei gratia ſanctæ Roskildenſis Eccleſiæ Epiſcopus, ſperans me in reſurrectione partem cum his habiturum, qui domum Domini bonis terrenis ampliare ſtuduerunt, quin etiam dilatato corde multiforme quorundam perpendens, expendens expenſam in multitudine undique confluentium nationum, pro redemtione animæ meæ meorumque ſucceſſorum *decimam in Byllöſe*, dioceſi noſtræ attinentem, *Eccleſiæ beati Kanuti Ringſtadis* in uſus fratrum ibidem Chriſto Jeſu militantium annuatim pro duabus marcis argenti jure perpetuo contuli poſſidendam. Sed ne id a poſteris in irritum ducatur, literis ac ſigilli impreſſione dignum duxi roborandum. Verum ſi quis, quod abſit, avaritiæ anhelans æſtu, vel in virtute divitiarum confiſus pari ſe merito remunerandum diffidit, hæcque adnihilare ſtuduerit, offenſam Domini noſtri ac loci illius intraſſe ſimul et anathematis cauterio ſe non dubitet innodatum.

Aar 1225. haver Erkebiſkop Peder i Lund ſtadfæſtet Ringſted-Kloſter den Biſkopelige Tiende af Bynloſe, ſom ved hans Formænds Gavmildhed var kommen til Kloſteret. Og ſamme Aar haver bemeldte Erkebiſkop ogſaa ſtadfæſtet Brødrene udi Ringſted-Kloſter den Gave, ſom Erkebiſkop Anders Sunesøn af Lund og hans Broder Biſkop Peder Sunesøn af Roſkilde havde giort dem, i det de havde lagt S. Johannis Baptiſtæ Kirke udi Ringſted By til deres Kloſter. Begge diſſe Documenter ere ikke heller tilforn ved Trykken bekiendte, de lyde ſaaledes:

P. Dei gratia ſanctæ Lundenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus Sveciæque Primas, univerſis hæc ſcripta cernentibus ſalutem et dilectionem. Quoniam audimus, prædeceſſores noſtros *decimam Epiſcopalem de Bynlöſſe* pro duabus marcis argenti retinendam *Ringſtadenſi Eccleſiæ* perſonaliter contuliſſe. Idcirco memoratam collationem ſigilli noſtri munimine roboratam authoritate apoſtolica et noſtra confirmamus. Si quis vero huic liberæ collationi obviare præſumpſerit, et hanc annihilare ſeu diminuere præſumpſerit, noverit ſe indignationem et iram Domini noſtri Jeſu Chriſti incurſurum. Datum anno dominicæ incarnationis M. CC. XXV.

P. Dei gratia ſanctæ Lundenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus Sveciæque Primas, univerſis Chriſti fidelibus, quibus præſens ſcedula patuerit, ſalutem et gratiam. Quoniam venerabiles prædeceſſores noſtri bonæ et ſanctæ memoriæ, ſanctæ Lundenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus ANDREAS, et PETRUS frater ſuus Roskildenſis Eccleſiæ Epiſcopus, *fratribus Ringſtadenſis Eccleſiæ Eccleſiam ſancti Johannis Baptiſtæ* ibidem ſitam, ab omni jure et exactione Epiſcopali liberam et immunem perpetua libertate contulerit canonice. Nos vero collationem memoratam authoritate apoſtolica et noſtra ſalva reve-

rea-

rentia Dioceſani Epiſcopi, confirmamus. In cuius rei evidentiam et cautelam præſentes literas ſigilli noſtri munimine roboratas ipſis dignum duximus concedendas. Datum anno Dominicæ incarnationis M. CC. XXV.

Aar 1242. blev Ringſted-Kloſter, tilligemed Byen, ved en ulykkelig Ildsvaade lagt i Aſke (v). Og Aar 1300. har Kloſteret igien haft den ulykkelige Skiebne at lide Skade af Ildebrand (x).

Aar 1309. haver Biſkop Oluf af Roſkilde, med ſit Capitels Samtykke, givet Overkeby Kirke til Brødrene i Ringſted-Kloſter, med Vilkor, at de i deres Kirke ſkulde holde hans, hans Formænds og Efterkommeres Aſmindelſe (y).

Samme Aar 1309. d. 20. Maji blev, med Biſkop Olufs Tilladelſe, giort et Mageſkifte imellem Ringſted- og Sors-Kloſter, ſaaledes, at Brødrene i Sors ſkulle have endeel Gods i Skulketorp, med nogle Agre, kaldet Tokke, og dertil hørende Skov. Derimod ſkulle Brødrene i Ringſted have andet Gods udi Skovtorp, med Skov og Tilhøring, og 60. Mark Penninge i gangbar Mynt (z).

Aar 1317. haver Frue Chriſtine, Hr. Knud Mules fordum Kong Erich Menveds Kamermeſters [Camerarii (a)] Efterleverſke, givet og ſkødet til Abbed og Convent i Ringſted-Kloſter alt ſit Gods og Eiendom udi Sprakløſe (b), ſom tilforn med ret Adkomſt havde tilhørt bemeldte hendes afdøde Husbonde (c).

Aar 1319. den 13. Nov. gav Kong Erich Menved i ſit Teſtament til Ringſted-Kloſter, for hans Leiersted, Munkeholm og Munkeholm-Fang, ſom er Vinderop, Tordrop, Bretued, Drauerop og Arnake (d).

(v) Hvitfeld. Tom. I, p. 211. Hamsford. Annal. ad an. 1242. Coenobium Ringſtadii cum villa conflagrat. Chron. Erici Pom. ad an. 1242. Clauſtrum Ringſtath igne periit. Chron. Dan. vet, Manuſc. ad A. 1242. Item Ringſtæde Cloſter vorth brænd. Imago Mundi henſører denne Ildsvaade til 1241. og legger datum til med diſſe Ord: Clauſtrum Ringſtadienſe 3. Kal. Junii (d. 30. Maji) igne conſumitur.

(x) Chron. Sialandiæ p. 76. An. 1300. Clauſtrum Ringſtath incenditur.

(y) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 145.

(z) Hiſt. Monaſt. Sorenſis Manuſc.

(a) Den Titel Camerarius gives i gamle Documenter med det Danſke Ord Kammermeſter. Men Hvitfeld Tom. I, p. 394. og andenſteds giør deraf Kammer-Junker, hvilket Ord vel ikke paſſer ſig paa een, ſom var Ridder, og neppe var brugeligt i de Tider.

(b) Hvitfeld Tom. I, p. 394. kalder dette Sted Sprauelſe.

(c) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 146.

(d) Hvitfeld Tom. I, p. 409.

Aar 1336. den 19. Martii [14. Kal. April.] haver Pave Benedictus XII. stadfæstet Ringsted-Kloster alle de Friheder og Herligheder, som det af Paver, Konger, Forster, og andre Troende vare forundte (e).

Aar 1404. d. 13. Martii haver Pave Bonifacius IX. ligeledes stadfæstet Ringsted-Kloster alle de Friheder og Herligheder, som vare det givne af Konger, Forster og andre, saavelsom af hans Formænd Romerske Paver, undtagen dem, som han selv Aaret tilforn havde kaldet tilbage (f).

Aar 1407. S. Andreæ Aften haver Hr. Niels Clemensen Abbed i Sors giort Magestifte med Brødrene i Ringsted-Kloster, saaledes, at Ringsted-Kloster fik alt det Gods, som tilhørde Sors-Kloster udi Siersted i Alsted-Herred, og Sors-Kloster derimod bekom alt det, som tilhørde Ringsted-Kloster i Thivelse og Hallelev udi Slagelse-Herred (g).

Hvad Ringsted-Klosters Forstandere angaaer, da have de i Begyndelsen undertiden været kaldede Priorer, undertiden Abbeder, men siden have de bestandigen ført Abbeders Navn og Værdighed indtil efter Reformationen i høiloviig Ihukommelse Kong Friderich den Andens Tid, da Klostret blev seculariseret og overgivet til Kongelige Befalingsmænd. Paa disse Abbeder haver man hidindtil ingensteds haft nogen fuldstændig Fortegnelse, ikke heller er det os mueligt for nærværende Tid at give Kundskab om dem alle. Dog have vi giort os Umag at faae sammenskrabet en heel Deel af deres Navne, og vil her anføre saa mange af dem, som os hidindtil i vore Kroniker og gamle Papirer ere forekomne.

1. THOMAS, som omtrent 1140. var Prior udi S. Knuds Kloster i Odense, havde tilforn været Prior i Ringsted-Kloster. Han solte og skødte til Biskop Ricolf i Fyen endeel Gods udi Siæland, som han af Jørgen Munk og Greve Eleno af Vestorp havde bekommet (h).

2. ORMO [eller Ormus] haver levet Aar 1138. og været Prior udi Ringsted-Kloster. Og finder man, at Pave Innocentius II. i bemeldte Aar haver taget hannem og hans Kloster under sin Beskiermelse (i).

3. JOHANNES findes 1148. af Kong Sven Grathe at være beskikket til Abbed

(e) Bulla Benedicti vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 147.
(f) Bulla Bonifacii vid. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 148.
(g) Hist. Monast. Sorensis Manusc.
(h) Ser. Episc. Ottonis Manusc. Men Hvitfeld Tom. I, p. 103. giør Biskop Ricolf og Prior Thomas til een Person, hvilken han kalder Ricolphus Thomæ, og siger, at den samme, før han blev Biskop, havde været Prior til St. Knud og tilforn i Ringsted; hvilket er urigtigt.
(i) Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 128.

Abbed udi Ringsted-Kloster, at han der, under Kongelig Haandhævelse, skulle forestaae alting med en fuldkommen Magt og Myndighed (k).

4. JORDANUS haver omtrent imellem 1150. og 1160. været Prior udi Ringsted, og er derfra kaldet til Soro-Kloster, hvor han, ligesom nogle hans Formænd, har ikkun holdet slet Huus med Klosterets Gods (l).

5. RICARDUS havde været Abbed i Ringsted-Kloster før 1176. I hvilket Aar han, tillige med Abbed Simon af Soro, var paa Raad med Biskop Absolon, den Tid han med stor Ceremoni lod sin Fætterske Sancte Margrete af Elsie, der af sin egen Mand Herlo var myrdet, som en Helgen optage og skrinlegge udi vor Frue Kirke i Roskilde (m).

6. PAIN, Abbed udi Ringsted, levede 1177. og var med andre nærværende, den Tid Kong Valdemar den Første lagde Halsted under Abbedens Opsigt af Ringsted (n). Samme Abbed Pain haver været med at underskrive de Privilegier, som Biskop Absalon 1180. haver givet Kirken i Odense (o).

7. PETRUS haver været Abbed udi Ringsted-Kloster 1317. I hvilket Aar Hr. Knud Mules Enke-Frue Christine har givet alt sit Gods udi Sprakleb til bemeldte Kloster (p). Denne Abbed Peder haver 1320. med sit Convent giort et Mageskifte med Ove Hase [Awo dictus Hasæ], og i stedet for endeel andet Gods fkodet hannem Gaasetoft [Gasæthofftæ], samt Arsnes Skov med mere, dog at Klosterets Tienere i Bierge skulde af bemeldte Skov stedse nyde frit Tømmer og Brendeved (q). Det bliver uden Tvil den samme Abbed, hvis Dodsdag en gamel Pergaments-Bog, dog uden Aarstal, antegner (r) med disse Ord: VII. Kal. Aprilis obiit Dominus Petrus Abbas Ringstadis. d: Den 26. Martii dode Hr. Peder Abbed udi Ringsted.

8. JOHANNES, Abbed udi Ringsted-Kloster, haver 1378. die b. Johannis ante portam latinam med sit Convent udstædet et Brev, hvorudi han tilstaaer, af velbyrdig Mand Hr. Olof Biornson Ridder, deres besonderlige Velgiester og Executor Testamenti efter Hosiovlig i Hukommelse Kong Valdemar den Tredie, at have opbaaret til Klosterets Beste 50. Mark i hvid Mont,

(k) Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 131.
(l) Histor. Monast. Soren. Manusc. Item: Morten Pedersens Bisp Absolons Herkomst. p. 7.
(m) Acta Translationis S. Margaretæ de Ølfye Manusc. hvor Ricardus nævnes quondam Abbas Ringstadensis.
(n) Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 139. 140.
(o) Stephanii Prolegom. ad Sax. Grammat. p. 18.
(p) Hvitfeld Tom. I. p. 394. Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 146.
(q) Det latinske Document, som derom er forfattet, haves in Manusc. og er skrevet 1320. die beatorum Sixti et Sociorum eius, Men er siden 1477. deraf udstædet en vidimeret Copie af Kong Christian I. paa H. Majests. Retterting i Kiøbenhavn.
(r) Calendar. Nestved. membran. Manusc.

nemlig i Sterlinger 4. Lybske Mark, og 10. Mark i huul Mont. Hvorimod han forpligter sig og Brødrene at holde hver Dag en Messe ved S. Andreæ Alter vesten i deres Chor for høibemeldte Konges og hans Forfædres Sicle, saa længe deres Kloster er ved Magt. Derforuden vil de ogsaa hvert Aar paa S. Severini Biskops Dag holde høibemeldte Konges Aartid eller Begængelse paa den høitideligste Maade, de kand. Og skal den, som Abbed er, paa samme Dag, foruden den sædvanlige Tractament, forfriske og glæde Brødrene med tre gode Retter og en Tønde Tydsk Øl (s).

9. LAURIDS PEDERSöN, Abbed i Ringsted-Kloster, døde 1408. die b. Johannis ante portam latinam, og er begraven i vor Frue eller Sancte Bendts Kirke i Ringsted, hvor hans Grav-Skrift findes, saaledes lydende:

Hic jacet Frater *Laurentius Petri*, quondam Abbas huius loci, qui obiit A. D. M.CD.VIII. in die beati Johannis Apostoli ante portam latinam.

10. MAGNUS, som uden Tvil næst efter forige er bleven Abbed i Ringsted, døde 1415. og er sammesteds begraven i det Capel, hvor Sancte Bendts Skole siden har været. Hans Grav-Skrift er denne:

Hic jacet Frater *Magnus*, quondam Abbas huius loci, qui obiit A. D. M. CD. XV. cuius anima requiescat in pace.

11. PETRUS, Abbed udi Ringsted, har bygget og forbedret Klosteret, som hans Grav-Skrift giver tilkiende. Han døde 1425. die Translationis S. Canuti Ducis, d: den 25. Junii (t) og er begraven i Ringsted Kirke udi Choret med denne Grav-Skrift:

Hic jacet venerabilis Pater et Dominus Frater *Petrus*, quondam Abbas et restaurator huius loci, qui obiit A. D. M.CD.XXV. die translationis Sancti Canuti Ducis.

12. BYRGE [Birgerus] er bleven Abbed i Ringsted omtrent 1466. Denne Abbed haver 1475. i sit Embeds tiende Aar ladet bygge et nyt Taarn paa Ringsted-Klosters Kirke ved den Kunsterfarne Mand Matthias af Køge Borger udi Roskilde, og ladet legge i Knappen endeel Helligdome, saasom noget af Jomfru Mariæ Klædebon, af Sancte Knuds Kappe og Svededug, af Barons Kiep (u) &c. Han døde 1482. og er begraven i Ringsted Kirke i det Capel, som kaldes S. Bendts Skole. Hans Gravskrift lyder saaledes:

Hic

(s) Diploma membran. Manusc.

(t) Dies Translationis S. Canuti Ducis var den 25. Junii eller VII. Kal. Julii, som Breviaria, Missalia, og nogle vore gamle Krønniker bevise: og ikke den 7. Januarii. som Pontopp. Marm. Dan. Tom. I, p. 182. og Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 5. Men den 7. Jan. var Hertug Knuds Død og Martyrs Dag.

(u) See Dan. Biblioth. Tom. 3. p. 45.

Hic jacet venerabilis in Chriſto Pater et Dominus Dn. *Birgerus*, quondam Abbas huius loci, qui obiit Anno Domini M. CCCC. LXXXII.

13. JENS [Johannes] blev efter Byrge Abbed udi Ringſted-Kloſter. Han haver med andre forſeiglet det Brev, ſom er forfattet til Lund S. Mauritii Dag 1487. hvorudi Hertug Chriſtiern Kong Hanſes ældſte Søn hyldes og ſamtykkes til Konge i Danmark efter ſin Herre Faders Død (v).

14. OLUF [Olavus], Abbed udi Ringſted næſt efter den forige, findes at have været med udi Odenſe in Majo 1489. og med andre biſiddet i den Trette, ſom var imellem de af Kong Chriſtian I. indſatte Canikker og de fordrevne Benedictiner-Munke af S. Knuds Kloſter (x).

15. PEDER NIELSÖN, Abbed udi Ringſted-Kloſter, haver 1517. med ſyv andre Kloſteres Forſtandere af Sialand, ſamt Prælater og Canikker af Roſkilde og Kiøbenhavn, og en ſtor Deel Præſter, været overværende paa det ſtore Lande-Møde, ſom Biſkop Lago holde den 6. Octobris 1517. holdt udi Roſkilde, og da udgav nogle Statuta Synodalia, ſom af Johannes Luche Cantor i Roſkilde ere, efter Arcimboldi Befaling, ſtadfæſtede (y). Denne Abbed døde 1518. og er begraven i Ringſted Kirke, hvor hans Grav-Skrift findes, ſaaledes lydende:

Hic jacet *Petrus Nicolai* quondam Abbas huius loci, qui obiit A. D. M. D. XVIII.

16. JENS [eller Hans] MORTENSÖN var Abbed i Ringſted-Kloſter udi Reformations-Tiden. Han døde 1537. Som denne hans Grav-Skrift i Choret udi Ringſted-Kirke udviſer:

Hic jacet Frater *Johannes Martini* quondam Abbas huius loci qui obiit A. D. M. D. XXXVII.

17. NIELS JENSÖN haver været Abbed udi Ringſted-Kloſter ſtrax efter Reformationen. Han døde 1540. og ligger begraven i vor Frue Kirke i Ringſted, med denne Grav-Skrift:

Ecce Homo.

Hic jacet Frater *Nicolaus Johannis* quondam Abbas huius loci, qui obiit A. D. M. D. XL.

(v) HVITFELD Tom. 2. p. 992.
(x) Summa Proceſſus in cauſa Eccleſ. Otton. Mſ. in HVITFELD Tom. 2. p. 996.
(y) Annales Bartholini, Mſ.

18. HANS [eller Jens] LAURIDSÖN fra Odense, var Abbed udi Ringsted i syv Aar. Han døde 1561. d. 2. Septemb. og er begraven i Ringsted Kirke, med denne Grav-Skrift:

Corpus *Johannis Laurenti* hæc saxea moles
Condit, qui & Abbas Ringstadiensis erat,
Othoniæ ac civis, septenis præfuit annis,
Vir gravis ac prudens, relligione pius.
Sarcophagus putridam carnem sumit, ossaque claudit,
Mens gaudet cœlo perfruiturque Deo.
Obiit Anno 1561. 2. Sept.

19. Mester FRANDS PEDERSÖN (z) haver levet 1569. og været Abbed i Ringsted-Kloster. Af hannem have vi intet andet Spor seet, end at hans Navn findes skrevet for i en gamel Bog paa det Kongelige Bibliotek, kaldet Textus Epistolarum Pauli &c. trykt i Roskilde 1534. in folio, med disse Ord: Joannes Seuerini hunc librum sibi vendicat 1569. Hunc librum dedit mihi pius ac venerabilis vir MAGISTER FRANCISCUS Abbas Cœnobii Ringstad.

20. Mester IVER BERTELSÖN [M. Ivarus Bartholini.] (a) er den sidste, som man finder at have haft Navn af Abbed i Ringsted: Men har tillige været den første Kongelige Befalingsmand sammesteds. I hans Grav-Skrift kaldes han Befalingsmand over Ringsted-Kloster, paa Latin Regius loci Præles. Men man har seet Kongelige Breve af Aar 1571. ligeledes af 1572. 2. April. og 27. Maji, og 1583. 18. Augusti, hvorudi han udtrykkeligen er kaldet Abbed i Ringsted-Kloster. Ellers har han ogsaa en Tid lang [om ikke hu hele øvrige Tid] tillige forestaaet Sorø-Kloster, som Vindingius vidner (b), hvilket og et Kongebrev af 14. Octob. 1572. udviser, hvor han nævnes Abbed udi Sore-Kloster, ligesom han og i Registeret til Erasmi Læti-Res Danicas, som er trykt 1573. kaldes Abbas Sorensis. Han døde d. 28. Septemb. 1583. og er begraven i Ringsted-Kirke (c).

Disse ere alle de Priorer og Abbeder, som vi hidindtil have kunder opspore, at have forestaaet Ringsted-Kloster i dets Velmagt. De mange Huller eller den lange Tid, der findes her og der imellem disse anførte, viser nokſom, at der kand have været ligesaa mange til, om ikke flere, som os ei endnu ere bekiendte, førend vi overkomme flere Documenter. Og er det der-

fore

(z) Mf. om Ringsted.
(a) Om denne Mand og hans besonderlige Skiebne skal en anden gang blive udførligere handlet.
(b) Vinding. Acad. Hafniensi p. 101.
(c) Hans Grav-Skrift see Pontopp. Marm. Dan. Tom. I. p. 151.

fore langt fra, at vi ydgive denne Fortegnelse for fuldkommen, ligesaa lidet som de om Klosteret selv opskrevne Omstændigheder kand ansees for andet, end faa og smaa Stykker af Alderdommens Levninger. I eller kort for den sidst-anførte Abbeds Mester Iver Bertelsens Tid er Ringsted-Kloster, saa vel som de andre Klostere i Riget, secularisered og giort til en verdslig Forlening, som er bleven betroet til Kongelige Befalingsmænd, af hvilke de fleste have tillige været Landsdommere udi Siælland. Iblandt disse Befalingsmænd paa Ringsted-Kloster haver Rigets Raad og Landsdommer Jørgen Seefeld, som havde det store Bibliotek, været den meest Bekiendte og Berømeligste.

For Resten vide vi intet mere for nærværende Tid om dette Kloster at melde, uden at der i et gammelt Manuscript (d) under den 2. Julii, dog uden Aarstal, findes nævnet en Canik i Roskilde, som havde været Munk og Præst udi vor Frue Kloster i Ringsted, med disse Ord: VI. Non. Jul. obiit Livo Roskildensis Canonicus, monachus & sacerdos professus sanctæ Mariæ in Ringstad. Og udi en gamel skreven Pergaments Bog (e) under XVII. Kal. Septemb. [som rettere skal være XVII. Kal. Octob. d: 16. Septembris] finder man, at Brødrene i Nestved eller Skov-Kloster have aarligen i September-Maanedes Tamper-Uge holdet en aarlig Fest til Erindring af deres Brødre i Ringsted-Kloster. Ordene lyde saaledes: XVII. Kl. Sept. Commemoratio fratrum nostrorum Ringstadiensium ebdomada IIII. temporum mensis Septembris agenda.

III.

Om M. Isaac Grønbek, og det Klagemaal, som 1594 blev fort over ham for Kring i Lærdommen.

Der haver været mange retskaffene Guds Ords Tienere til i vore Danske Menigheder efter Reformationen, hvis Hukommelse var værd at bevares til et Speil for Efterkommerne. Men det er Skade, at man finder lidet eller intet af vore Forfædre optegnet om de flestes Levnet og Fortieneſter i Guds Kirke. Og det er til deels Aarsagen, hvorfore nogle have fattet ubillige Tanker om de forige Tiders Danske Geistlige, menende, at deres Tal bliver kun saare liden, som have fortient Navn af ret gode og oprigtige Lærere. Men, fordi man af den største Mængde af vor Danske Geist-

(d) Liber Daticus Roskildensis Mſ.
(e) Calendarium Nestved. membran. Mſ.

Geistlighed haver fast ikkun, og neppe nok, de blotte Navne til overs, bør man derfor ikke med Rette strax domme om Mængden til det Verste, men heller troe, at der i disse Lande haver været flere gode Guds Mænd til, end man maaskee vil indbilde sig. Det skulde meget glæde os, om vort Selskab efterhaanden kunde legge noget for Dagen, som kunde redde vore fordum Geistliges gode Rygte, og forskaffe dennem mildere Domme, end de hidindtil, formedelst nogles Uefstertænksomhed, undertiden have haft.

M. Isaac Grønbek, som først var Sogne-Præst til S. Nicolai Menighed i Kiøbenhavn, og siden Biskop i Trundhiem, kand med Billighed settes i de gode Præsters Tal, som den der haver været baade en lærd og gudfrygtig Mand, en flittig og godgiørende Mand. Men hans Skiebne har været den samme, som utallige andres, at man ingen sønderlig Efterretning haver om hannem i vore trykte Skrifter, ja han bliver ikke engang nævnet af Alb. Bartholino, Mollero, og nogle andre, som have skrevet om Danske lærde Mænd, da dog hans Navn til sin Tid for den lærde Verden ikke haver været ubekiendt. Det meste man hidindtil har vidst om hannem, som dog er kun lidet, haver vor flittige Mag. Alb. Thura ladet indføre i de Danske Lærde Tidender, hvor han handler om S. Nicolai Kirkes Præster og om Biskoperne i Trundhiems Stift (a). Hvad vi, foruden det, om denne brave Mand have fundet, have vi tillige hidsamlet, og vil det her under eet altsamen anføre.

Mester Isaac Grønbek var født i Siæland Aar 1564. Men hvor, og af hvilke Forældre, er os endnu ubevidst. Efterat han var bleven Student, og havde nogen Tid opholdt sig paa Høi-Skolen i Kiøbenhavn, begav han sig udenlands, og fortsatte først sine Studeringer paa Academiet til Franeker, hvor han imidlertid har udgivet en Grammaticam Hebræam eller et Skrift de Accentibus Hebraicis (b), hvilket vi ikke have seet. Siden har han i nogle Aar paa Kongelig Majestets Stipendio studeret paa Universitetet til Wittenberg, hvor han uden Tvil haver taget Magister-Graden. Anno 1588. 5. Junii haver han paa det store Auditorio til bemeldte Wittenberg holdet en Latinsk Tale over Høilovlig Ihukommelse Kong Friederich den Anden, hvilken er trykt og dediceret Churførsten Christiano udi Saxen (c). Sammesteds har han

(a) See Danske Lærde Tidender An. 1732. p. 690. og An. 1734. p. 81.
(b) lærde Tidender An. 1732. p. 690. HENNINGI WITTE Diarii Appendix ad An. 1617.
(c) Titelen derpaa er denne: Oratio funebris in memoriam et honorem Illustrissimi Principis ac Domini, Dn. FRIDERICI SECUNDI, Daniæ et Norvegiæ Regis, Prid. Non. April. ex hac vita pie et placide decedentis, in celeberrima Witebergensium Academia Non. Jun. An. 1588. recitata ab ISAACO GRONBECCIO Dano. Witebergæ excusa per Clementem Schleichium. in 8vo.

han 1589. holdet en Diſputatz de Virtute (d), hvilken han haver ladet trykke, og tilſkrevet Hvilovlig Ihukommelſe Kong Chriſtian den IV. Aar 1592. levede han endnu i Wittenberg, og har atter udgivet en liden Bog, ſom han kalder Partitiones Oeconomicas (e), hvilken han har dediceret ſin Patron Arild Hvitfeld til Lills, Danmarks Riges Canceller. For udi ſamme Skrift haver en lærd Nederlænder, ved Navn Iſaac Memmius, ſat hannem dette Ære-Vers:

D. M. Iſahaco Gronbeccio.

S. D.

Quam tibi, *Gronbecci*, jam nunc poſt *Ethica* docte
Explicita eſt chartis *Oeconomia* tribus?
Ductum ab Ariſtotelis comprendens flumine rivum,
Ex Xenophonteis dulcia mella favis.
Laus te hinc ſumma manet: regimen ſi denique jungas
Imperii, laudes quot dabit illa trias?

Iſahac Memmius, Belga.

Endnu har han bemeldte Aar 1592. ſammeſteds in folio ladet trykke Synopſin Hiſtoriæ Chriſti (f).

Efter ſin Hiemkomſt til Fædernelandet, ſom ſynes at være ſkeet forſt i Aaret 1593. er han efter D. Jens Gødiſøn, ſom blev Biſkop i Aarhus, kaldet at være Sogne-Preſt til S. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, og blev ordineret d. 16. Auguſti 1593. (g). Han begyndte ſit Lære-Embed med god Lykke, var en begavet Mand, havde mange og forneme Tilhørere, og var meget vel yndet af ſin Menighed. Men neppe havde han været et Aar i Embedet, førend hannem mødte et ſtort Uheld, ſom nær havde koſtet ham ſit Kald. Det hændte ſig juſt paa Pindſedag i Aaret 1594. at han paa ſin Prædikeſtol i S. Nicolai Kirke, hvor endeel ſkarpe Tilhørere af Rigets Raad ſamme Tid vare tilſtæde, enten af Uforſigtighed, Fritalenhed, eller anden Skrøbelighed frem-

(d) Titelen derpaa er denne: Ἀγωγὴ Φαλαίωσις Diſputationis Ariſtotelicæ de Virtute, in uſum puerorum inſtituta ab ISAACO GRONBECCIO. Witebergæ ex typographia Simonis Gronenbergii 1589. 8. 4½ Ark. Dedicationen er ſkrevet i Wittenberg 21. Sept. 1589.

(e) Titelen lyder ſaaledes: ISAHACI GRONBECCII Partitionum Oeconomicarum ex Xenophonte et Ariſtotele Liber. Ad Generoſum et Magnificum Dn. ARNOLDUM HVITFELDIUM, Regni Daniæ Cancellarium. Witebergæ ex officina Cratoniana, Menſe Martio, Anno M. D. XCII. 4to. 5 Ark. Under Dedicationen ſkriver han ſit Navn ſaaledes: Iſaac Gronbeccius, Sereniſſ. Dan. Reg. in Academia Witebergenſi Alumnus.

(f) RESENII Biblioth. p. 113.

(g) PETRI HEGELUNDII Epiſc. Rip. Annotat. Manuſcr.

satte noget i sin Prædiken om Menneskenes Udvælleſe og den Hellig Aands Blivelse hos de Troende, som blev udtydet for vrang Lærdom og ikke at være efter den Augsburgiſke Bekiendelse. Dette satte strax endeel af Tilhørerne i Bevægelse, og gik saa vidt, at Mester Jsaac af Biſkopen D. Peder Vinstrup blev indstevnet for Consistorium, hvor han ogsaa mødte den 31. Julii, og blev, i menige Professorers, Præsteskabets, Borgemester og Raads, og nogle af S. Nicolai Sognemænds Overværelse, tiltalet paa Rigets Raads Vegne af Canceler Arild Hvitfeld, og anklaget, som den, der ei allene i bemeldte Prædiken, men endog oftere, havde lært uretteligen, og prædiket imod den Augsburgiſke Confession. Dog for Biſkopens og andre godt-Folks Forbøns Skyld blev den haarde Irettesettelse, at han nemlig burde med rette miste Kaldet og forvises Byen, saaledes formildet, at han ikke alene offentligen skulde igienkalde sin vildfarende Lærdom, men endog skriftligen forpligte sig, aldrig efter den Dag at røre for meget ved de stridige Troens Artikle, eller at lære og prædike anderledes, end lige efter den Hellige Skrift og den Augsburgiſke Confessions Lydelse. Den gode Mand, som en retsindig og eftertænksom Guds Ords Tiener, fandt sig strax i Billighed, og efterkom disse hannem forelagde Puncter med største Hørsomhed. Begge Dele, saavel Cancelerens Tiltale, som Mester Jsaacs Forpligtelse, ere faldne os i Hænderne, og, siden det vel er kun faa, som have Kundskab om den Historie, vil vi til ydermere Oplysning dennem Ord fra Ord indføre, saaledes som de os af en gammel Udskrift ere forekomne:

Klagemaal, som paa Rigens Raads Vegne bleff fort offuer M. Jsaach Grønnebech paa Universitatis Consistorio i Kiøbenhaffn den 31. Julii Anno 1594. aff Rigens Canceler Arild Hvitfeld, i menige Professorum, [Rector vero D. Nic. Theophilus non intererat] Ministrorum verbi, Consulum et Senatorum, och nogle udaff Sognemendenes till S. Nicolai Kirche Neruerelse, Ord fra Ord aff Originalen, som samme Tid bleff indlagt i Consistorio.

Danmarckis Rigis Raad haffuer betenckt och offuerveyet en christen Øffrigheds Embede och Kald, soun ikke der udi staar alene, at det verslig Regiment forestaais, men ochsaa at den rette sande och christelig Religion forsvaris, hantheffuis och formeris, och her kiendis dennem alle och huer serdelis och plichtig at vere der udi at giøre deres høyeste och yderste Flid, at den rette

och

och christelig Religion maa behollis og forfremmis her udi Riget, som den udi Salige Høylofflige Konning Christian den Tredies och Konning Friderich den Andens deris Tider haffuer verit vedtagen, lært och holden udi den christne Kircke her vdi Riget, efftet den Hellige Skrifft och then Augsburgiske Confessions Lydelse. Huorfore de och med allerstørste Flid vill forhindre och forekomme alt hues som samme vor christelige Religion udi nogen Maade kand hindre eller komme till Forfang. Och efterdi at M. Isaach Sognepræst till S. Nicolai Sogn, Pintzedag nu sidst forgangen, vdi en stor part aff Danmarckis Rigis Raads Neruerelse och Paahørelse, haffuer paa Prædickestolen udtryckelig prædicket och lært, Att huem Gud i Himmelen en gang giffuer den Hellig Aand, then tager hand aldrig fra hannem igien. Hvilket hand ined Kong Davids Exempel, S. Peders, Neffuerens paa Korsset, och andre Exempler haffuer understaaet sig at ville bevise. Saa er samme Lærdom mod den Hellige Skrifft, San og imod den Augsburgiske Confession. Huor udi der udtryckeligen læris, at et Menneske med dødelige Synder eller med Synder imod sin Samvittighed forkaster Guds Naade, Troen och den Hellig Aand. Hannem skal och vere undfalden disse Ord, At huem som døer uden Poenitentze, hand aldrig haffuer den Hellig Aand. Item udi lige Maade haffuer hand tit och offte paa andre tider ført atskillige disputerlige Materier paa Prædickestolen, som icke tiener till Opbyggelse, men stor Forargelse. Hvilcket och er imod den Forordning, der om er giort. Aff huilcke hans Lærdom de prædestinatione och Menniskens Udvælelse anderledis end som til deß haffuer veret lært her udi Riget baade paa Prædickestolen och udi den Høye Skole. Och derfore er Danmarckis Riges Raad ingenlunde tilsinds at ville tilstede, at slig vrang och vildfarende Lærdom skal nogensteds læris udi then christen Kircke her udi Riget, meget mindre, at paa Prædickestolen her udi Hoffuit-Staden her udi Riget sligt skal læres och prædickes, som er imod Guds Hellige och Salige Ord och den Augsburgiske Confession. Och enddog de, for slig hans høyeste

Forseelse och Vildfarelse, haffuer noksom Aarsage hannem derfore at lade sette fra hans Embede, og Byen forvise, saa ville de dog, for Bispens och andre got Folckis Forbon skyld, samme deris yderste Tiltale i saa Maade formilde och lade falde:

At hand samme sin vrange och vildfarende Lærdom skal alvorligen igien revocere och igienkalde, saa och sig paa det Høyeste forplicte, at hand aldrig effter denne Dag anderledis vil lære eller prædicke, enten om forskreffne Artikel, Menniskens Udvælelse, Sacramentet, eller nogen Religions Artikel, uden alleniste saasom den christelig Religion udi Høybemeldte tvende Høylofflige Kongers Tid haffver veret vedtagen, lært och prædicket her udi Riget, och effter den Hellige Skrifft och Augsburgiske Confessions Liudelse, Efftersom Hæderlig och Høylærd Mand D. Peder Vinstrup er befalit samme Obligation videre hannom at forholle.

Mester Isaach Grønnebechs Obligation, giffuit Doct. Petro Vinstrupio.

Jeg Isahach Grønnebech bekiender med dette mit obne Breff och egen Haandschrifft, at, efftersom jeg Anno 1594. den 31. Julii var udi vor høye Øffrigheds och Danmarchis Rigis Raads Befalning i rette steffnit och kallet aff Hæderlig och Høylærdt Mand D. Peder Vinstrup Superintendent udi Sielands Stict paa Consistorio her i Kiøbinghaffns Universitet, och der klagelig angiffuen, at haffue noget vidtløfftiger lært her i Kircken de mansione Spiritus Sancti apud fideles, end som den Augsburgiske Confession derom formelder, och i nogle andre Artikle, som paa samme Tid aff Erlig och Velbyrdig Mand Arild Huitfeld Danmarckis Rigis Cantzeler, effter Øffrighedts Villie fremsatte vare, om huilcke jeg anderledes skulle haffue lært, end brugeligt tilforn haffuer verit i Kirckerne her i Riget. Haffuer jeg samme Tid her i forbemeldte Erlig och Velb. Arild Huitfelds, och Hæderlig och Høylærde Mands D. Peder Vinstrups, och menige Professorum och Ministrorum Ecclesiæ, disligest Erlige och Velacte Mends Borgemester och Raads, och andre Dannemends i S. Nicolai Sogn, deris Nerværelse saa mundelig mig forklaret, och nu

skriff-

skrifftеligen i lige Maade: At hues som noget saadant til dis aff mig skeet vare, udaff huilcket nogle aff mine Tilhørere kunde haffue Stød eller Forargelse, det samme at fortryde och giøre mig ont aff Hiertet. Tha paa det saadant icke her effter skulle aff mig formodis, som skulle giffue Aarsage til Splid og Uenighed der i Kircken och Scholen, haffuer jeg samme Tid effter Øffrigheds Befalning mundeligt och nu schrifftelig med dette mit obne Breff bepligtet, her effter, saa lenge jeg bliver i dette Kald, at fiye alle unyttige Disputationes och Prædicken paa Prædickestolen och andensteds de controversis religionis articulis, baade om forskreffne Artickel, Menniskens Udvællelse, Sacramentet och andet, och ey indføre nogen ny irrige Lærdom, men i alle Maade at lære udi Kircken, effterson den Hellige Skrifft och den Augsburgiske Confession med hindes Apologia [til huilcken jeg mig imidlertid forplict haffuer] mig saa vel som andre Prædickantere her udi Riget tilholder. Men om saa skede, at jeg dette mit Løfte icke worde effterkommendis, men anderledis lærde, end som forskreffuit er: Beplicter jeg mig, strax jeg aff Øffrigheden derom bliffuer beuiseligen tiltalet, dette mit Kald villigen och gierne at affstaae uden all Modsigelse og videre Ophold, och det oplade for en anden, huilcken GUD, Øffrigheden, och Almuen dertil kallendis vorder. Til ydermere Forvaring, at jeg uryggeligen, alt huis forskreffuit staar, holde vill, haffuer jeg tryct mit Signete under dette mit obne Breff och egen Haandskrifft, som er giffuen i Kiøbenhaffn den 17. Augusti, Anno ut supra.

Efter den Tid lærde han igien med stor Opbyggelse, og for sin Lærdom og Levnet fandt saadan Yndest hos Høie og Lave, at det var kun kort Tid, inden man tiltænkte hannem en forefaldende Bispe-Stol. Imidlertid fik han i sinde at indlade sig i den hellige Ægtestand, og holdt Brollup i Kiøbenhavn d. 25. Maji 1595. med **Dorothe Jacobsdotter** (h), som liden Tvil var Kongelig Majestets Liv-Medici D. Jacob Halebards Dotter. Af hvilket Ægteskab, vi ikke rettere vide, end at han jo i Norge haver efterladt sig Børn og Efterkommere. Samme Aar 1595. d. 3. Novemb. døde Biskopen i Trundhiem M. Hans Mogensøn, og Aaret derefter 1596. blev M. Isaac Grønbek igien kaldet til

(h) Petri Hegelundii Annotat. Manusc.

samme høie Embed, hvortil han paa Trinitatis Søndag udi vor Frue Kirke i Kiøbenhavn af Biskopen i Siæland D. Peder Vinstrup høitideligen blev indviet (i).

Medens han var Biskop i Trundhiem, haver han med en retsindig Nidkiærhed og en utrettet Flid forestaaet sit Biskopelige Embed, og, for sin ustraffelige Vandel, sin priselige Gavmildhed, sine herlige Anstalter og store Omsorg for Kirkernes og Skolens Beste, forhvervet sig et Navn, som hos Trundhiems Stads og Stiftets Indbyggere kand ikke uddøe. Det er ham, som først har indført den nyttige Catechisation i alle Kirker udi sit anbetroede Stift. I hans Tid skal Trundhiems Cathedral-Skole først være forsynet med en Conrector, hvilken han selv af egne Midler haver lønnet, og siden forhvervet Skolen af Kongelig Majestet de Indkomster, hvoraf en Conrector kunde have sit aarlige Ophold. Sit Bibliotek haver han foræret til Capitelet i Trundhiem, hvoraf dog ikkun lidet i vore Tider skal være tilbage. Til gudelig Brug og Fattiges Underholding haver han givet en anseelig Capital, hvoraf de siden aarligen have nydet Renterne. At han haver været en Patron for Enker og Fadderløse, sees af nogle skrevne Artikle, som endnu ere til, hvilke han i sin Tid haver opsat om Forhold med Renten efter en Præstes Død i Trundhiems Stift i Henseende til Enke og Børn. Med eet Ord, Han haver lyset for andre med en teen Lærdom og et christeligt Levnet, Som er alt hvad man af en ret Hyrde og god Christen kand forlange. At han ellers haver været en flittig og nøieseende Biskop, kand man iblandt andet slutte af et Latinsk Brev, som Kongens Canceler Hr. Christian Friis til Borreby d. 25. Novemb. 1599. hannem tilskrevet haver, hvilket, saasom det her finder et bequemt Sted, fortiener, for adskillige Omstændigheders Skyld, at indføres.

Literæ nobilissimi viri, Dni *Christiani Frisii* de Borreby, Cancellarii, ad *M. Isaac Grönbech* Episcopum Nidrosiensem.

Venerabilis Domine Episcope, amice carissime. Præterita æstate literas tuas recepi, quibus *mihi aperis statum Ecclesiarum* istatum, quæ Cathedræ Nidrosiensi subsunt, & a te reguntur, Obitum Cantoris & Lectoris Nidrosiensis, cum nominibus quorundam juvenum, qui vacantem defuncti conditionem non citra impudentiam ambiunt, & tuum in hoc negotio consilium. Amice tandem postulas, ne prolixam tuam epistolam ægre feram. Ad ea hæc habeo respondenda. A prima die, qua munus, quod nunc subeo, mihi est impositum, summa fide procurandum duxi, ut religio per hæc inclyta regna a verbi ministris doctrina & vita quam fidelissime & rectissime propagaretur. Idem conantes honore & officiis, quatenus a me fieri potuit, pro-

(i) Chartæ J. Bircherodii Manusc. Conr. Aslaci Chronologia ad An. 1596.

prosequutus sum. Quod *exactum statum suarum Ecclesiarum, personarumque quarundum illis inservientium, mihi aperueris*, recte me a te factum, gratiam tibi habeo. Et præterquam quod benevolentia hoc demerebor, tuam in eo diligentiam, quæsita opportunitate, Serenissimo Regi commendabo. Quod hucusque nihil rescripserim, variæ legationes Regum ac Principum, Comitia & alia, quæ aulæ inservientes æstate magis quam hyeme suspensos detinent, causam dederunt. Quod tibi significandum duxi, ne accuser negligentiæ, vel officio defuisse videri possim. Serenissimus Rex, habita matura consideratione, consulente quoque Domino Sælandiæ Episcopo, aliisque bonis, hisce diebus *Cantorem & Lectorem Capituli Nidrosiensis* designabat, nisi fallor, M. PETRUM IVARI, quondam Rectorem Scholæ Herlosholmianæ, ad vos mittendum, ut amice excipiatur, habeaturque, ubi advenerit, serio mandaturus, virum virtute sua commendabilem, multis commendare inutile est. Ut Residentia Episcopalis igne absumpta sumtu Regis si rursus ædificetur, ut Episcopo sufficiat, apud Reg. Maj. efficiam, postquam Præsidis consilium de eo intellexero. Vetus consvetudo iis, qui e Norlandia Findmarchiam piscatum navigant, ut decimas suas eius loci gubernatori pendant, in quo piscantur. Quod cum ita sese habeat, non potest jure R. M. per mandatum tibi attribuere decimas colonorum tuorum in Trundenes, quæ Findmarchiæ Inspectoribus debentur. Dominum *Præsidem meum* literis sollicitabo, ut quorundam colonorum tuorum annuas operas tuæ utilitati concedat, remittendo illis in pensationem istorum laborum onera Regibus solita. Me petente, de illius facilitate erga te minime dubitatis. Cum *apud vos Præsidem agerem*, comperi majorem negligentiam & inconsiderantiam ministrorum verbi in iis oris degentium, quam ullo alio loco. Num animum mutaverint, ignoro. Te autem, Domine Episcope, hortor, ne nimium lenis sis erga delinquentes pastores, efficiasque, ut pœnæ abigant a malefactis, quos pietas & virtus non movet. Vale, a conjuge meâ salutatus. Scribebam Hafniæ 25. Novemb. 1599.

Christianus Frisius.

Dette er saa meget, som vi paa denne Tid vide at skrive til saa brav og berømmelig en Bisskops Eftermæle, Uden til Slutning at melde, at han døde i Trundhiem den 27. Junii 1617. udi sin Alders 53. Aar (k), efterat han en Tid lang havde været beladt med Sygdom, og imidlertid kort for sin Død selv skrevet sig denne smukke Grav-Skrift, som endnu skal findes i Trundhiem:

Exre-

(k) Hans Eftermand i Bisskopdømet blev Mag. Anders Arebo, som ogsaa havde været Sognepræst til S. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn.

Extremum ἐυθανασίας votum *Iſaci Grönbechii*, exaratum d. 12. Junii 1617. in morbo diuturno & deſperato.

Cum meditor mortem æternam, fiducia vitæ
Creſcit, quam peperit mors tua, Chriſte, mihi.
Anne igitur metuam mortem, ſi, Chriſte, perennem
Ad vitam certum mors tua pandit iter?
Haut reor. O tantum migranti porrige dextram,
Ut ſubeam lætus, te duce, regna patris!
Vita caduca vale! quæ tot mihi cauſſa {dolorum. laborum.
Mors requiem præſtans, mors mihi dulcis ave!

Obiit d. 27. Junii 1617.

IV.

De Lutherſkes Gienſvar til de Catholſkes Klagemaal, indgiven til Herredagene 1530. Med Jørgen Jenſens Fortælling, om hvad andet Gud da i ſin Sag haver udrettet. Trykt i Viborg 1530.

Denne Bog, ſaaſom den kand anſees for en Original i ſit Slags, og er een af de merkværdigſte i den Danſke Kirkes Reformations-Hiſtorie, var værd paa ny Ord fra Ord at oplegges. Dog vil vi paa dette Sted ikkun give Underretning om noget af det fornemeſte deraf. Vi eie i vort Selſkabs Bibliotek et Exemplar deraf, ſom vi agte i Rarhed lige ved det beſte Manuſcript. Den er trykt in Octavo paa 3½ Ark, og, ſom det ſynes, i Viborg udi Jylland, Aar 1530. af Bogtrykkeren Hans Wingaartener, endſkiønt det hverken for eller bag udi udtrykkeligen nævnes. Dog ſiden denne Bogtrykkers Mærke, nemlig: H. G. H. V. D. findes ved Enden af Bogen, og man kand bevise, at ſamme Mand i ſamme Aar og med ſamme Slags Skrift haver trykt andre ſmaa Bøger i Viborg, kand man deraf giøre ſig vis Slutning om denne. Dens fulde Titel lyder ſaaledes:

Gen-

Genſwar ſom Dannemarcks Riigis Chriſtelige Predicanther kortelig gaffue paa de XXVII Klagemaale ther Prelaterne oc theris Clerckerij førde offuer thennum, Begie diele ſchrifftelig forſchickede til Høyborne Førſtes Kon. Ma. Konning Friderichs eghen Haande vti Kobinghaffns Herredage. 1530.

Met een kort eenfoldig ſand Fortæling om huadt andhet Gudt Alinegtigſte ther i ſaumme ſyn ſag ſeg til ærhe, Alde ret Chriſtne til troſt och the Wgudelige Munde til een Genſtoppelſe eller ſyn eghen Haenhedz Spegel.

Iblandt de mange merkværdige Ting, ſom have tildraget ſig i Danmark, bør vel med Billighed den ſtore Forandring i Religionen ved det hellige Reformations Verk, ſom tog ſin Begyndelſe under Kong Chriſtian den Anden, blev videre fortſat under Kong Friderik den Førſte, og endelig bragt til Fuldkommenhed under Kong Chriſtian den Tredie, anſees for een af de fornemſte. Med hvor hadefulde og avindſyge Øine de Catholſke Geiſtlige anſaae denne ny Forandring, ſaaſom de vel merkede, at, i Fald ſamme kulde have Fremgang, ville derover deres Meſſer og Aflads-Kram, hvormed de bedroge den eenfoldige Almue, og trak dem Pengene af Pungen, gandſke gaae til grunde, er vel enhver, ſom har ringeſte Indſigt i de Tiders Hiſtorie, mere end nokſom bekiendt, hvorfore og Biſperne lode over alt i deres Stifter forbyde de Geiſtlige, ſom paa eet eller andet Sted i Riget havde begyndt at prædike Lutheri Lærdom, Prædikeſtolen, og forfulgte dem paa alle optænkelige Maader, ja befalede og Almuen ſtrengeligen, ingenlunde at troe, hvad de lærde og prædikede for dem, eller i ringeſte Maade at handthæve og beſkytte dem, dog havde diſſe deres ſtrenge Forbud ikke den Virkning, ſom de havde indbildet ſig, thi Lutheri Lærdom blev over alt mere og mere udbredt i Riget, og deres Tal forøgedes dagligen, ſom offentlig bekiendte og antog ſamme Lærdom, de Catholſke kunde ikke heller faae den Magt og Overhaand over de Lutherſke, ſom de gierne ønſkede ſig, ſaaſom de Høiloblige Konger af Danmark toge dem i Forſvar og Beſkiermelſe, hvorfore de maatte aleneſte lade ſig noie med offentligen at prædike imod dem, og udraabe dem for Kættere, og afmale deres Lærdom ſom høiſt-ſkadelig baade for Religionen og Regieringen, og gave derved Anledning til Strid og Uenighed imellem begge Religioners Forvandte, ſom meget forhindrede den Evangeliſke Lærdoms Fortplantelſe, hvilket foraarſagede, at Kong Friderik den Førſte, for engang at giøre Ende paa denne Uenig-

hed, lod udskrive en Herredag til Odense i Fyen Aar 1527. hvor han formanede alle Bisperne tilbørligen at forestaae deres Embeder, og have Indseende med at Guds Ord blev reent og uforfalsket prædiket i deres Stifter, tilstædede og paa samme Herredag de Lutherske deres Religions fri Øvelse her udi Riget, og tog dem under sin Skierm og Beskyttelse. Dette var en Torn i de Catholske Geistliges Øine, saasom de heraf mærkede, at deres Religion truedes med endelig Undergang, bleve derfor des mere ophidsede imod de Lutherske, og søgte af al Magt at dempe deres Lærdom; disse Uroligheder varede da saaledes ved indtil 1530. da Høistbemeldte Kong Friderik igien lod paabyde en Herredag at holdes i Kiøbenhavn, hvortil blev indstevnet de Geistlige saa vel af den Catholske som Lutherske Religion for at forsvare sig imod de Klagemaale, som det ene Partie maatte have at føre imod det andet; de Lutherske indgave da deres Troes Bekiendelse, forfattet i 43. Artikler (a), de Catholske besværede sig her i høieste Maade over de Lutherske, og indgave samme deres Besværinger skriftlig til fornævnte Herredag, bestaaende udi 27. Puncter, hvilke de Lutherske ikke alene kraftigen besvarede, men indleverede endog deres Klagemaal imod de Catholske Geistlige, visende derudi deres Falskhed og Bedrageri saavel i Lærdom som Levnet, bestaaende udi 12. Artikler. Disse af begge Religioners Tilhængere imod hinanden førte Besværinger med de Lutherske Geistliges Svar derpaa, udgiør det første Stykke af oven anførte Bog, hvilke vi, deels for deres Vidtløftigheds Skyld, deels og fordi de hos adskillige af vore Histori-Skrivere kand efterlæses (b), ikke her vil indføre.

Det andet Stykke af samme Bog indeholder en liden Efterretning om, hvorledes ved forbemeldte Herredag er tilgaaet. Autor til samme Beskrivelse er Jørgen Jensen Viberg (c), og som samme Bog med Billighed kand regnes iblandt vore rare Danske Bøger, vil vi af samme meddele vore kiære Landsmænd et lidet Udtog.

Fol.

(a) Denne Kiøbenhavnske Troes Bekiendelse af 1530. haver Hr. Doctor Wöldike paa Jubel-Festen 1736. udi sin inaugural-Disputation for Doctor-Graden in Theologia med en Latinsk Oversettelse udgivet, samt med lærde Anmerkninger oplyst og forklaret.

(b) Hvitfelds Danske Kongers Krønike Tom. 2. p. 1326. sqq. Holbergs Dannemarkes Historie Tom. 2. p. 237. sq. Pontoppidans Annal. Eccl. Dan. Tom. 2. p. 843. sqq. Men i sær haver Hr. Doct. Wöldike udi endeel aarlige Disputationer udgivet de samme med en Latinsk Version og sine grundige Anmerkninger.

(c) Jørgen Jensen er født i Viborg i Jylland, hvoraf han har taget sig det Navn Viberg, hans Fader var Sadelmager sammesteds, hvoraf han og nævnes med det Navn Sadolin, var først Præst i Viborg, blev derfra forflyttet til at være Sognepræst ved vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, og blev endelig 1537. d. 2. Septemb. indviet til første Lutherske Bisp over Fyens Stift. Han døde i Odense d. 19. Decemb. 1559. og ligger begraven udi Graabrødre Kirke sammesteds, hvor hans Epitaphium findes.

Fol. E. 1. Viser Autor Aarsagen til fornevnte Herredags Udskrivelse, nemlig at de Catholske Geistlige besværede sig over, at, uagtet de fast daglig havde tilbudet sig at disputere med de Lutherske, og forsvare deres Lærdom imod samme, blev det dem dog ikke tilstædet; Huelcken theres vnyttig och sandespardt Brasch (farer Autor videre fort) ther haffuer nw omsider vth noed oss paa Banen meth them, endnw at forsickte vor sag met then aandelig fuerd Gudtz oerdt och authen (saa mogget som oss mossueligt er) affuerie icke vore, men Gudtz vret ther the giore, eller jo i thet minste eensoldelig (som og sandhedtz tale icke andhet behoff haffuer) forantuorde them til syn schvldinge, Berettende saggen for menige redelige tilhorere som ther kand tilkomme. Saa sandelig huore then forlobe seg, som Gudt aff Hymmelen skal uære een Dommer ther offuer, och then meenig ærbagtig trofast Hoffuetstad Kiobinghaffn met alde the Christne Herrer och goede Almve, som ther aff alde veghne forsamlede vare, schulle vætte vor troe vitnesbyrde til, huare logen seg icke endnw beschiemme vil og styre syn mundt.

Fol. E. 2. Forestilles begge Parters Opforsel, at de Lutherske taugde i de første otte Dage gandske stille, og ikke ville svare til deres Modstanderes Beskyldninger, hvilken disse gierne havde seet saaledes at vedvare. Endelig da de Lutherske Geistlige fornam, at deres Fiender hovmodede sig af denne deres Stiltienhed, indbildende sig, at deres Sag stod paa saa svage Fodder, at de ikke dristede sig til at forsvare samme, indgave de deres Troes Bekiendelse, bestaaende udi 43. Hoved-Artikle, hvilke Artikle de Lutherske Geistlige, meer end 20. Prædikantere, delede imellem sig, og prædikede derover tvende gange hver sogen Dag udi Hellig Geistes Kirke, hvor de havde stort Tillob af Tilhorere; hvilket bragte deres Modstandere strax i Harnisk, begierede derfore af Hans Mayst. at paalegge de Lutherske Taushed, hvilket de og erlangede, dog ikkun paa to Dages Tiid; Heer aff kam nw (siger Autor) then falsche tiidinge the loed straxt vtsprede om Landhen, huore the haffde offueruondhen oss: vel bekommæ them theres seiruindning, the sange aldt to triumph forre the finghe offuerhand.

Fol. E. 4. Efterat de tvende Dage vare forlobne, i hvilke de Lutherske efter Kongl. Befaling var paalagt Taushed, begyndte Sagen paa ny igien at komme i Drift, hvilket Autor beskriver med disse Ord.

Paa then tridie dag opstoed then HErre Christus herlig och veldelig nock met syn Sag ighien, then the vilde haffde lagd ded i graffuen. Ja effther theres gamle Muncke seed satte leffuende ned i iordhen, thet er, nedqualde hannum, forre the haffde foede Dom offuer hannum, men thet bleff halff mindre,

saa ther som tilforne predikedes toffzer (*) om dagben, tha bleff ther nw fire gang huer søghen dag, och 12 gang huer søndag dansche predickener alde veghne i Byen, at the schulde inghenlunde bliffue aarsagede at the thet ikke borde, vthen the vilde endelig følge hyne Hugorme art och stappe ørene moed hyne kloge Besværere.

Och see: aff thenne stormæ och rey bleff nw then Babilonische Brud saa saare fortørned och hiertekip, at hun begyndte at motte ilde met vretferdighedt at føde, haffde vndfanghet angest, och foide een feil eller falschehedt, ther thet omsidher befandes, vor thet thesse theres løgen mengt och falsche klagemaal paa oß, the schulde io dog noghet giøre tillet.

Och thenne hennes arme vanschapt foester (troer ieg) haffde end aldri kommen lessne til verdhen, haffde hennes venner icke betiiden tilforne met suar Guld och pennings spild forseet seg om noghre Egiptische iordemoderer som henne schulde i hennes nøs giøre biistand; huilcke the end nw (formoffuer ieg) til stede haffuer at loffue och pynthe samme arme ting, førre the førern til Kirckie, fordi de venter seg megtige Faddergaffuer tillen aff hinæ moesegroffuen Muncke och rüige prester om kring, men ieg hober ther schal vel være een goed Simeon, naer the kommer fram met then, ther schal helssen them Proficiat; thet er aff kræmer latinæ othlagdt, vel bekommæ ether Badden, nw thet kommer seg vel.

Fol. F. 2. Fremfører Autor et Brev, som de Catholske Geistlige skreve til Kongen, begierendes derudi, at Hans Majst. ville tilholde de Lutherske at svare til de Beskyldinger, som vare giorte imod dem. Brevet lyder saaledes:

Høyborneste Forst kiæreste naadig Herre haffue wii vndfanget och vel forstandet then schrifft ethers Kon. Ma. oß loed til hende schicke anrørendes the article wii ethers Konglige Høymegtighedt om thesse nye Predicanthere tilkiende giffuet haffuer. Huilke samme article wii somme wptegnet haffuer aff vistschaff och somme aff eet almindeligt rockte, vti saadan meenige, at er ther noger, som the icke kiende at være theres lerdom, them maa the aff slett, huilcke the och ville bekiende at the them bewiisse met schriifften boede paa Dansche och Latine, tigerwiis som the them vndgielde ville och saa met theres naffn och vnderschreffuen handschresst ville wii och tha giffue them tilborlige och schrifftelige genswar.

Fol. F. 3. Anfører Autor Aarsagen, hvorfore Bisperne og Prælaterne vare saa meget paastaaende udi, at denne Sag skulle forhandles i det Latinske Sprog, paa

(*) d: tvende gange.

paa det at de derved deſto lettere kunde trekke ſamme fra Kongen og Herredagen, og afgiøre den imellem ſig, ſom de beſt fandt for godt. Men tuilte de goede Herrer paa (ſiger Autor videre) om wii kunde Latinæ, tha motte the vel perſoenlige thet forſoge i hureß maade them loſte. At och vor troes och lerdoms forklaringe ſchulde icke kunde tilborlig tracteres paa Danſke thet ſie the wrettelig och wtilborlig, ligerwiiß ſom troen och ſchrifften kunde icke tilborlig tilſtaes och forklares paa thet maal ſom hun er predicked paa, och ther for loede the ſeg aldt for ſaare mercke ther vti at ſaadanne ſchadelige forhalinge ſchulde och theſligeſte findes hoß them ſielff och icke oß, thi at then the goede Herrers Begeeringe var een ret forrackt aarſag och forhaling at forholde boede oß, ſom laa ther och fortærede och forſommede oß, och at ret ſchick ſchulde icke ſnart fange ſyn gang.

Fol. F. 4. Efterat Sagen nu saa vidt var dreven, blev spurt, hvo derudi skulle være Domere. De Lutherske erklærede at underkaste sig uvildige Domeres Kiendelse, men kunde dog ikke faae at vide, hvem samme skulle være, anholdte derfore hos Kongen at tilholde deres Modstandere at nævne dem, som de til Domere havde udvalt. Hvad Svar de derpaa erholdte, viser Autor med disse Ord: Ther met fald nw then stoerem saa wii huerken horde til theres aarsag om vor Clagemaal the loffuet saa vel, ey heller om noghen theres Dommer the truede saa fast met, vthen een kompaen the haffde ther, som kaldtes Doctor Niels Stoegefyer (d), huilcken ther saa lengi gick och trabede at Borne quade wiiser om en.

Fol. G. Derpaa fremkom de Catholske med deres falske Klagemaal paa Latin oversat, og sagde, at de nu ret alvorlig ville handle med de Lutherske baade paa Latine og Danske, forlangede at de Lutherske og strax skulle omskrive deres Giensvar paa Latin. For at føie dem deri, lode de en Danemand af deres christelige Brødre, Mester *Olaus Chryſoſtomus* Læsemester af Malmø, sette sig til paa tre Dages Tid at skrive deres Svar om paa Latin: Hvilcke meg forhobes, siger Auctor, the gode Mendt schulle end tage til en Hielp, at forvge sin kostelig Bog med, ther the nu saa lenge siden muren en halff Aar haffuer hafft til Smidie. Vulcanus hielpe alle sine Smede svenne ꝛc. Saa begynde wii och rettelig met Aluore at hielpe them thertil, baade

(d) De Catholske Geistlige dristede sig ikke til selv at gaae i Rette mod de Lutherske, forskrev derfor adskillige af deres Troes Tilhængere fra Cøln her ind, som skulle forsvare deres Sag, iblandt hvilke denne D. Niels Stoygefyr, eller Stakgefyr, som han almindelig kaldes, har været een af de fornemste, og som de havde størst Tillid til.

aff Predickestolen provocerede och trasſede them hver aff theres falſke Prophe-ter ved Naſſu, Doctor Stagefyr, Doctor af Bambo, hvad ſier, af Bombberig, Lector Vende Kobe, then nye høyverdig Sacramentes Kietter i Alborg-Kloſter var, Meſther Morſing aff vor Roſſuerkule vi end: nu haffuer i Wiberge, huilcken ther och paa nye bleff vtblyſt aff predickeſtolen for een bandz Mand, ſom hand end nu er ꝛc. Og at de Catholſke ſkulevide, at det var de Evangeliſkes fulde Alvor, ſkrev diſſe Hans Majeſtet ſaaledes til:

Stormegtig Konning verdes til at wiide at wii Ethers Naades Capellaner och Predicanther effther Ethers Naades ſchriffuelſe och villie ere heer komne at forclare och beſtaa then predicken og lerdom, huilcken wii haffue huer i syn ſted predickedt och lerdt hiemme hooß then fattige meenige Almue; wii ere tilkallede och haffue i Befaling, huilcke wii ochſaa haffue obenbarlige giordt och nw i try Uggere och lengre haſſuer været redeboen til och end nw ere at beſtaa och forſware met then belige ſchrifft, huilcken aff the goede Herrer oß noget haffuer til at tale eller anklage i noghen reedelig maade anthen paa Latinæ eller Danſche (ſom the oß haffuer tiltaledt ſaa haffue wii them och ſwaret) ſaa ville wii och alvarlige heer effther giore, forſt the alvarlige tiltale ſom the ville beſtaa och icke loßagtelige effther Rockte och logenagtige tidinge, Ethers Naades høymegtigheds Kon. Ma. then barmhiertige Gudt altiid befalendes.

Fol. G. 3. Da de Lutherſke en gandſke Maaned tit og ofte forgieves havde tilbudet ſig at forſvare deres Lærdom og Troes Artikle imod de Catholſke Geiſtlige, indgave diſſe ſidſte endelig følgende Skrivelſe til Kongen:

Stormegtigſte och Høyborneſte Forſte kiæreſte naadige Herre, wii formercke, at the Predicanther vryde ſeg mange maade, men the ſchulle oſſ dog icke vndſlippe, kunde the anthen Latinæ eller Danſche, tha ſchal thet vel giøris them behoff, wii wille nu icke lenger ſporie effther tiender eller tage effther ſagden, fordi wii haffue ſielff hørdt och ſeet hues theris Lerdom och Handel indholder, at the ville mundelig ſware vore ſchylding och tiltale, thet er, fordi the vel wiide, at Dommeren paa ſaggen findes icke heer tilſtede, wi agte dog at være them til oerdz aff Ethers Naades gynſtelige tilladelſſe at tale met them boede paa Latina oc Datiſche. Men wii ville tha forſt lade oſſ ſchrifftelig vndſchylde til at fore i rette fore the Dommere, ſom aldt verden ſchal lade ſeg noye met.

Heer nøjdes wii nw (ſiger Autor) til at obenbare theres ſtoere vbeſchendtwret boede paa Predickeſtoelen och til Kon. Ma. ſaa ſwarendes:

Alderkiæreſte Naadige Herre Kon. Ma. verdes til at wiide at wii fattige mendt Ethers Naades velvillige tro tienere Predicanther icke vride eller haffuer

i no-

i noghen maade vridet oß i oerdt schrifft eller Lerdom som the goede Herrer Prelater vbluælige och vthen ald skiel schriiffue til Ethers Naades Høymegtighedt, ther er Ethers Naade oß vitnesbyrdt til som haffuer annammet vore schrifftер och tiidt hørdt vore oerdt. Er och menig mandt i Kiøbenghaffn ther viithneßbyrdt til, Kiæreste Naadige Herre verdes til at betencke huurelunde the goede Herrer schulde foruredt och wredelig vthlagdt vor oerdt schriifft och handel och sagdt oß paa heß ethers Naade och andre fleræ huad the vilde och loste om wii haffdt handelet met them paa Latinæ som er Ethers Naade, meest aff Kiigens Raadt och meenig mandt eet vforstandige maal, men the nw saa wredelige sie oß paa at wii vride oß huilcket ethers Naades Høymegtighedt vel wiide at icke saa i sandhet findes. The goede Herrer trwæ fast och mogget hoffmodige, at wii schulle icke vndslippe them wii huercken ville vige eller vndslippe i noghen maade, som oß bør at staae til rette, vti huilcket wii nw iiij Vger haffue obbenbarlig bewiist, och aff ethers Kon. Ma. Høymegtighet begeere, at wii maa obenbare komme them til mundz och oerdz, saa at ethers Naade og menige mandt maa kiende oc forstaa, huilcken ther vrider seg och Vret haffuer met at fare. The schulle icke trwæ oß fra sandhet och retten met store oc stolte oerdt oc schriifft, i huilcke the seg saare mogget berømme, huadt ethers Naade finder oß ydermeer til i thenne sag, ville wii gerne giøre som tilbørligt er. E. N. Høymegtighet then aldmegtigste Gudt beffalendes.

Fol. G. 4. Endeligen mærkede Kongen og alle Nærværende, hvor Sagen håvde sig, at de Catholske havde begyndt med de Lutherske, og vidste nu ikke at komme af med dem igien; Thi, siger Auctor, gaff Hans Naade oß Hiemmeloff oc bad oß predicke Gudz Ordt jo saa krafftig her effter som til thesse. Dog bleffue wii fleste parten endnu 8. Dage ther tilstede och predicket Euangelium, om nogen wilde end nu ydermere ad oss. Dog begynte the thet intet, vthen eeneſt med gode Mandz Mester Mathiis i Kiøbinghaffn hans Sag om nogre Artikler, som vor kiæreste christen Broder Mester Hans Taußøn haffde straffet hannum fore. Men, Gudt vær Loff, hand bleeff Christi triumph een Fange. Then samme euig Gud giffue hannum at vorde hans frii barn och een troo tiener i hans Ordt. Amen.

Bogen sluttes med disse Ord:

Saa haffuer thu nu hørdt frumme Læßer, huadt thers Berømmelse er, och huore then veldige vor HErre Christus vnderlig triumpherer end ved oss syne fattige schrøbelige Liere-tøyg. Saa være fordi hannum ald ære och priiss til euig tiid Amen. Teg frumme Læßer then euig Gud befalendes. Aff Viberg St. Elißabets Affthen, 1530.

H. G. H. V. D.

V.

V.

Christiani IV. Befaling om S. Dionysii Billede i Krogstrop Kirke udi Horns-Herred. 1606.

Til Embedsmand J. Bylow.

Christian den Fierde med Guds Naade Dannemarckes, Norges, Wendes og Gottes Konning ꝛc.

Vor Gunst tilforn. Wiid, at efftersom wy naadigst komme udi Forfaring, hvorledes udi Krogstrup Kircke udi Horns-Herret her udi Friderichsborg Lehn liggendis, skal findes et Billet S. Dionysius kaldet, som Bønderne og den gemeene Mand, det wy dog ugierne formerke, aarligen og paa bestemte Tider med synderlig Zirat og Klædedragt, som den de efter den gambls Papistiske Religion med største Flid respecterer, lader ornere og udi Synderlighed udstafferer. Da efterdi wy som en Christen Øffrighed, der ingenlunde bør eller kand saadan Forargelse udi vore vel reformerede Kircker at lide eller tilstæde, endeligen foraarsagis saadant at afskaffe, bede wy dig og ville, at du forskreffne Helligens Imaginem eller Afsignelse udaf forneffnte Kircke lader udtage, og med saadanne Middel forneffnte Afguderie aldeles aflegger. Der med skeer wor Villie. Befalendis dig Gud. Skreffuet paa vort Slot Friderichsborg den 25. Octobris Anno 1606.

Under vor Signet.

Christian.

(* *)

4. Hefte.

I.

Niels Nielſons Vaaben og Adels-Brev, givet af Kong Erik af Pomern. 1433.

ette Vaaben hører til at ſtaae ved Enden af det Documentet, ſom nu ſtrax ſkal anføres, dog have vi, efter Sædvane, givet det Plads her overſt paa vores Fierde Hefte. I Originalen er det malet neden under Brevet hen ved den venſtre Side, og ikke midt udi, ſom i andre Adels-Breve. Skioldet ſtaaer paa Held, ligeſom man gemeenligen finder gamle Vaabener ſaavel i Sigiller ſom anderſteds afteegnede, med det høire Hiorne i Veiret, hvorpaa Hielmen og tilhøren-

hørende Zirater hvile. Skioldets Feld er blaat, derudi sees en rød Halv-Maane, og en fem-oddet guul halv Stierne. Hielmen er hvid og Lov-Verket rødt. Hielm-Tegnet er en fem-oddet guul Stierne, af hvis tre øverste Tagger udstaaer ligesom en brændende Lue. Hvad Documentet angaaer, da er det et Nobilitations- eller Adels-Brev, og saa meget des rarere, som det vel er det ældste, nogen hos os kand berømme sig af at have seet. Originalen er skreven paa Pergament, og af Secreterer Thestrup, Medlem udi vort Selskab, med en heel Deel andre foræret til det sammes Archiv. Hvor gamel den Skik er her i Norden, at meddele Adelskab ved Breve, er os endnu en Hemmelighed, dog skal den vel ikke være meget ældere end i dette 15de eller høiest i det 14de Seculo. Vel finder man her og der endnu nogle Adels-Breve, udgivne af Kong Christian den Første, Kong Hans, og de følgende Konger i Danmark: Men før den høilovlige Oldenborgske Stamme blev det et forgieves Arbeid, at ville opvise mange af det Slags, i sær paa Dansk. Altsaa haabe vi, desto mere at giøre os vore Landsmænd forbundne, og særdeles dem, som ere Elskere af den Danske Adels-Historie, naar vi meddele dennem de Stykker, der ere saa aldeles rare, og tilforn useete, ja næsten uden lige i sit Slags. Dette Adels-Brev er givet af Kong Erik af Pomeren, og skrevet 1433. i Seritzløf uden for Kiøbenhavn, hvor Kongen i de Dage havde en Gaard eller Lyst-Slot, paa hvilket han undertiden holdt Hof, og hvor man finder adskillige Sager afhandlede og Brevskaber daterede. Man seer ellers af dette Brev, at Kong Erik allerede i Aaret 1433. havde tiltænkt hans Fætter Hertug Bugislaf af Pomern den Danske Krone efter sin Afgang, endskiønt han ikke offentligen lod sig ud dermed før 1436. paa en Herredag til Vordingborg, da dette hans Forlangende paa en høflig Maade blev afslaget (a). Hvad Niels Nielsøn har været for en Mand, som ved dette Brev har faaet Skiold og Hielm, og af en ufri Mand er bleven fri, kand vi ikke letteligen sige, eftersom vi hidindtil ikke nogensteds have fundet hannem nævnet i vore Krønikker eller Slegte-Bøger. Og det er saa uheldigt, at just Tilnavnet er i Originalen af Ælde næsten udslidt og ulæseligt, dog synes, at den første Bogstav skal være K. eller B. og den sidste Stavelse bo. Saa meget seer man, at han maae have beviset nogen Tieneste til sit
[illegible]aet i nogenslags Samenhæng med Hr. Erik Nielsen
[illegible]m, som da var en anseelig Mand i Landet, Ridder og
[illegible]Raad. Vel kunde man giøre sig denne Gietning, at si
[illegible] baade er bleven adlet for Hr. Erik Nielsens Forbøns
[illegible]a er noget i det hannem givne Vaaben, som har Lighed
med

(a) HVITFELD in fol. Tom. I, p. 791.

med de Gyldenstierners (b), og derforuden Begges Fader har haft det Navn Niels, han da mueligt kand have været en naturlig eller ægte Broder af bemeldte Hr. Erik Nielsøn, hvis Fader var Niels Eriksøn Gyldenstierne til Tim: Men det er noget, som, i hvor troeligt det er, man dog med ingen Vished kand stadfæste. Oftbemeldte Adels-Brev lyder Ord fra Ord, som følger.

Wii Erick meth Guths Nathe Danmarks, Suerghes, Norghes, Wendes oc Götes Koning oc Hertuch i Pomern. Gøre witerlikt alle the, thette Breff see eller høre, at wij aff wor ferdelis Nadhe, for Hr. Erick Nielssøns wor elschelike tro Mans oc Radhs Bøn sculd, sua oc for troscap oc willich tieniste, som thenne Breffuiser Niels Nielssøn, kalledh ....bo, Rikin her til giort hauer, oc oss oc wor Fatherbrothirsson Hertuch Buggeslaff aff Pomern, vm wor Herre thet sua forseet hauer, at wij vtan echte Barn eller Børn effter oss igenladne affga, oc wore effterkomende Konunge oc Rikin her effter trolike oc willichlike gøre oc beuise scal ewynnelike, vnne oc giue hanum ok hans rette echte Affkumme Friiheet oc Frelsse til sich selue oc there eghne Personer, med suadane Wapen, Schiold oc Hielm, som her vnder nedhen vt maledh beskreuen sta, til ewich tiidh, unden taket wort Crone Gots, Bonde Gots, skatte gots, oc Copstadhe Gots, i Schiolden en halff gull Stierne met fem Tagger oc en halff rødh Mane vti et blat Feld, oc vpa Hielmen en gull Stierne met fem tagger. Til witerlichet oc stadhfestilsse thenne forskreffne Friheet ok Wapne, haue wij wort Secret Incigle buthet hengis for thette Breff. Datum in *curia nostra* Seritzsløff crastino Beati Laurentii martiris Anno ab incarnacione Domini MCDXXXIII.

Ad instantiam Domini *Erici Nicolai de Tiim*
Militis. Jo. Pe. Cancell. (c).

(b) De Gyldenstierners Vaaben er en syv-obdet gnul Stierne i blaat Feld.

(c) 1434. bode dennt Johannes Petri Kongens Canceler, som tillige var Ærkedegn i Roskilde Dom-Capitel. Hvitfeld. Tom. I. p. 772.

II.

Tvende Svenske Breve om Aflad ꝛc. skrevne fra Rom til Hr. Aage Axelson og hans Frue, omtrent 1470.

Disse tvende Documenter, endskiønt de paa Svensk ere skrevne, haabe vi dog, at skulle blive ikke mindre vore Landsmænd, end vore Naboer, behagelige, i Henseende saavel til deres curieuse Indhold, som til Tiden og Personerne. Deres Indhold er om den ugudelige Aflads-Kram, som man i Pavedomet bedrog Folk med, og seer man tydeligen deraf, at, jo flere Penge nogen vilde give, jo større Aflad og jo flere Synders Forladelse kunde han bekomme. Hvad Tiden angaaer, da er vel intet Aarstal i Brevene antegnet, dog synes af Omstændighederne, at de ere skrevne imellem 1460. og 1470. Vist er det, at de ere skrevne, medens disse 3. Nordiske Rigers Forening stod ved Magt; Og alle de utrykte Svenske Documenter, vi kand overkomme, som i samme Tid ere forfattede, da det ene Riges Historie haver største Sammenhæng med det andet, unde vi gierne Sted i vort Danske Magazin, og det saa meget des hellere, som Sproget da ogsaa var næsten eet og det samme. Angaaende Personerne, som Brevene ere skrevne til, da er det ene til til Hr. Aage Axelsøn, som i den Latinske Opskrift kaldes Ago Absolonis, Een af de fornemeste Danske Riddere og Adelsmænd til sin Tid, som var Høvedsmand eller Commendant paa Varberg udi Halland, og havde samme Slot i Pant af Kong Christian den Første (d). Han var Hr. Axel Pedersøn Tots Søn, og een af de ni Brødre, de mægtige Axelsønner, som ere saa fær bekiendte i dett Danske og Svenske Historie under Høilovlig i Hukomelse Kong Christian den Førstes og Kong Hanses Regiering. Det andet Brev er til bemeldte Hr. Aage Axelsens Frue, Frue Mærite Bendtsdotter [Margareta Benedicti], efterat hun var bleven Enke, som, efter gamle Slegtebogers Meldende, var Bendt Vincentz Passovs og Frue Kirstine Stafferulds Dotter af Sverig. Hvad endeligen Ericum anbelanger, som haver skrevet disse Breve, da har han været en Svensk af Fødsel, og Forstander i det Kloster eller Hospital, som den Svenske Nation paa de Tider havde udi Rom, hvilket med Begyndelsen af det 15. Seculo eller kort tilforn var stiftet deres Patronesse S. Birgitte til Ære, stod under det berømte Vadstena Klosters i Sverig Befaling og Lydighed, og var endnu ved Magt udi Refor-ma-

(d) HVITFELD Tom. 2. p. 858. 975. seq.

mations Tiden. Denne Ericus er uden Tvil den samme, som i Diario Vadstenensi under det Aar 1453. kaldes Dn. Ericus Vastonis Procurator Domus S. Birgittæ Romæ (e). Originalerne af disse tvende Breve, paa Papir skrevne, ere os af Hr. Justitz-Raad Gram meddelede, og lyde Ord fra Ord saaledes.

I.

Mina ödhmiuka thiænist ör ævinnelighe Helse scrifna tilforena i Jhesu Christo. Witen kære Herra Aghe, ath thenne nærwarande Brefferar Erik Helgasson antwardadhe mik V. Rinska Gyllena oppa idhra wægna. Her sænder iak idher i gen metsama Budh eet Afflatz Breff med V. Cardinala incigle til idhre Sokna Kirklo. Hafdhe Gyllena warit flere, tha hafdhe Aflatit wordith mere. Warit saka thet I framdelis wilen lata wærfua wars Helgha Fadhers Pawans Aflat, tha gifwer hau aff sine Nadh til Sokna Kirkior oc Cappel III. Aar oc swa mange Carenor (f) vppaa fyra tidher om Aarit, oc thet kostar X. Ducater ath minzsta, oc thet Aflat warar til ævinnelikin tidh. Ther met lifuin ok thrifwins i warom Herra, oc biudhen ofwir mik, som ofuer idhan fatigha Cappelan. Hwär iak kan idher æller idhert Budh met thiæna, tha wil iak thet gerna gøra til allan tidh. Ex Roma tertia Dominica adventus, proprio sub sigillo.

Ericus Rector domus hospitalis sancte Birgitte de Vrbe, servitor humilis.

Uden paa Brevet:

Nobili viro Domino Agoni Absolonis, Militi, Capitaneo castri Wardberg.

Cum reuerencia.

(e) Diar. Vadstenense ab Er. Benzelio editum Upsaliæ 1721. p. 105. See ellers om samme Kloster i bemeldte Diar. Vadsten. p. 39. 162. 164. 165. 168. 178. 213.

(f) Carena bemerkede fordum 40. Dages Faste, eller en offentlig Penitentz paa Vand og Brød, som blev paalagt nogen til Straf i 40. Dage. Saa at dette vil sige saa meget, at naar nogen betalede 10. Ducater eller mere, gav Paven til hans Kirke eller Kamr, dem til Beste som gjorde ved derimod, 3. Aars Aflad og fire gange om Aaret Efterladelse paa saadane 3. Carener eller 40. Dages Faste.

2.

Vdhmtuka Helſe ok thiæniſt i warom Herra foreſænda. Witen kæra Frw Mærita, ath war hælghe Fadher Pawen fore mærkelika ſaak ſculd hafuer atirkallat ok vpſat til Beſkedhelikin tidh alt Aflat ok Makt til Afloſn i ſinom ſakom, tho hafuer han nw ſnunan (g) aff ſinne beſynderlike Nadh giort en Stafga (h), hulkeledes badhe Afflat ok Scriptobreff ſkulu vtgifwas ok wærfuas æffter thenna Dagh. Thy ſændir iak idher effter then ſama Stafga nw met thenna ſama Bresforare Erik Helgaſon eet Scriptobreff, ok ther met tw litin Korſſ giord aff ſina perlamodher, huilkin hafua ligbat oppa the Helgho Graff ok andra helgha Stæder i Jheruſalems Lande, ok ſænder iak idher noghra clena Veronekor (i). Thetta haffuin idher til andelikin Hugnadh til idhra Siæl oc Aminnens Jheſu Chriſti Dedh ok Pino, ſom thetta betekuar ꝛc. In Chriſto Jeſu feliciter et longeue valete, mihi ad votum precipiendo. Ex Roma die ſancte Lucie virginis, proprio ſub ſigillo.

Ericus veſter ſeruitor humilis, Rector hoſpitalis ſancte Birgitte de Vrbe.

Uden paa Brevet:

Nobili mulieri, Domine Merite Benedicti, Relicte Domini Achonis Abſolonis militis.

III. Er-

(g) ɔ: Nyligen.

(h) ɔ: En Beſlutning, Ordning, Statutum, Decretum.

(i) Veronica kaldtes en Tavle eller rettere en Svedebug, ſom fordum giemtes i S. Petri Kirke udi Rom, hvorpaa Chriſti Billede efter gamel Munke-Fabel, Mirakelviis ſkal være indtrykt, da han gik ad til at korsfæſtes. Uden Tvil have diſſe ſmaa Veroniker været Copier af ſamme Chriſti Efterligneiſe. Originalen kaldtes ſaaledes af den Hellige Veronica, ſom ſkal have rakt Chriſto dette Klæde at tørre ſig paa. Derom vidner Jertegns Poſtil Edit. Pariſ. fol. CXIIII, b. med diſſe Ord: Den hellige Qwinde Veronica fick wor Herre paa wegn et reent Klæde, at han ſkulle tørre Blodet aff ſit Anſict oc Øgen met, han trycthe det till ſit Anſict, Saa bleff hans Efftherligneelſe der paa, oc holdes en nw i Rom i aldherſtørſte Ære oc Verdighed.

III.

Ærkebiskop Byrges Forpligt til Kong Hans, for 800. Mark Danske til en ævig Messes Holdelse udi Lunde Dom-Kirke. 1502.

Af Originalen paa Pergament, under Ærkebiskopens og Capitelets hængende Indseigle.

Wii Byrghe met Gudz Nadhæ Ærchebiscop i Lund, Sueriges Forstæ och Pavens Legatæ, oc menighe Capittell i Lundæ Dom-Kirkæ, Giøre vitherligt och bekiennæ foræ allæ met thette wort obne Breff, oss at hafwæ annammeth aff Høygboren Førstæ Komingh Hans, wor kiære nadighe Herræ, ottæ hwndrith Marck danska peninghe till een ewigh Mæssis vppæholdelsæ, Gudh almegtigistæ, hans velsignedhæ Modher Jomfrw Mariæ, oc sanctæ Lawris till Loff, Hedher och Ære, forskreffne wor kiære nadighe Herre, hanss Nadess kiære Forstindhæ Drotning Christinæ, wor kiæræ nadighe Frwæ, theris kiære Børn, oc thesse Righæ till een Bestandighedh, Alles theris oc theris Forældress Sielæ till roo, lisæ och salighedh. Och scall saadan Mæssæ siwngess og holdess aarlighæ hwær Løwerdagh i wor Lundhæ Dom-Kirkæ met then sangh och officio, som siwngess vdhi Jomfrw Mariess Bebudelse Dagis Høygtidh. Och scall ther bedess foræ forneffnde wor kiære nadighe Herre i saadan Mæssæ, ath Hanss Nadhæ maa well ændhæ thenne Reyssæ i Suerighæ (k), och ath Hanss Nadhæ maa och well frii sin kiære Forstindhæ oc Hwssfrwæ met synæ tiæneræ aff Hanss Naadess oc alles theris Twenners Hændher, som the ære nw skickedhe vdhi, och hidh till Danmarck. Hwilkæ forskreffne VIII. Hundrith Marck Danske penninghe wii, wore efftherkommere til Lundhæ Sædhæ, oc Lundhæ Capittell skullæ forwænde vdhi Jordhe Godz, ath saadan Guds Tiænestæ oc gudelig Aght scal vppeholdes och bliffuæ wfor-

(k) Kong Hans, efterat han havde giort sin Dotters Elisabets Bryllup med Churfyrsten af Brandenborg, havde et nyt Tog for paa Sverig, for at hente sin Gemahl Dronning Christine til Hiem, som endda holdtes beleiret i Stockholm.

wforsømelighæ till ewig tidh. Mæn skedhæ ochsaa, ath saadan Messæ ey holdess, som forscreffuit staar, tha skulle wii, wore effterkommere til Lundhæ Sædhæ, och Lundhæ Capitell igeen antwordhæ forneffnde wor kiære nadighe Herris eller Hanss Nadess effterkommere Koninghers i Danmarck saadqune VIII. hundrith Marck penninghe, som Hanss Nadhæ oss nw antwordet haffwer, vdhen all Gensielsæ i woghers modhæ. Och sidhen maa Hanss Nadhæ och Hanss Nadess effterkommere Konninghers i Danmarck sticktæ ther i Lundæ Dom-Kirkæ eller i een annen Dom Kirkæ, hwar Hanss Nadhæ eller Hanss Nadess effterkommere Koninghers i Danmarck tæckes saadan Mæssæ oc Gudz tiænestæ met saadanne VIII. hundrith Marck penninghæ. Til Vitnesbyrd hænghæ wi wore indseglæ og secret nædhen vedh thette Breff. Giffuit i Kiøbendehaffn Aar effther Gudz Byrdh MD. secundo, Søndaghen Jubilate.

IV.

Hr. Mads Rasmussøns (1) Reise til Ostindien.

1623.

Aar 1623. 27. Martii seilede Kongl. Majsts. af Danmark Skib, kaldet Perlen, fra Kiøbenhavn under Admiralen den Velædle og Mandhaftige Henrich Hess, som siden effter sin Tilbagekomst blev Kongl. Majsts. Velbestaltet Major paa Aggershus, og

D. 6. April om Morgenen for Dag, som var Palme-Søndag, vunde vi Seil op for Helsingør, og ankomme mod Aften den 7. April. i Malstrands Hafn.

D. 6. Maji passerede vi omkring de Franske Kyster, og bleve Frankerige vår efter megen udstanden Storm i Søen.

D. 8. Maji ankom vi under Engelland ved Dyns; og effterdi Skibet blev der nogle Dage liggendes, begav jeg mig hen til Gravesand og derfra til London den store forige Stad at besee.

D. 19.

(1) Hr. Mads Rasmussen blev siden Præst til Vallensbek i Sielland. Hans Søn var den Dygtige Hr. Henrik Madsen Vallensbek, som har skrevet Diarium Obsidionis Hafniensis, som og først var Præstinde til Holmens Kirke, og døde siden i Paris, hvor han var Legations-Præst hos Hannibal Sehested.

D. 19. Maji seilede vi fra Dyns, og der vi vare nogle Grader fra Engelland, fik Folket deris rigtig Rantzon, og efterdi vi vare da vel provianterede, lod Admiralen udkaste nogle Læster Sild og Aal, fordi de vare noget morske. Hvilket GUd gav dem at erindre siden paa Hiemreisen 1625. i det at de paa otte Ugers Tid lidde stor Hunger, at mange døde deraf.

D. 1. Junii kom vi i den Spanske So, der fik jeg mit første Offer, som var første Pintzedag, da tenkte ieg paa min Frelseres Ord Lucæ 5. Far ud paa Dybet, hvor Peder skulle hente Velsignelsen, at mig fattige Guds Tiener skulle da paa det dybe Vand og stolte Spanske So giffves mit første Offer.

D. 8. Junii kom fire Tyrkiske Skibe mod os, og efterat jeg Folket til Fyrighed, efterat Chor var holden, haf de formanet, og vi vare aldeles ferdige indbyrdes at fegte mod dennem, giorde GUd det, at en himmel-tyk Taage nedfaldt, at det var umueligt, vi kunde see dem, eller de os. Og enddog det gik og da, som Pauli Sellatz, den Tid det morke Veir omsvebede Skibet, saa frygtede vi ikke dog, men haabede, at vi skulle hielpes. Og den Tid GUd gav os klar Veir, fornam vi ikke siden samme 4. Tyrkiske Skibe.

D. 14. Junii komme vi til Barbariet, hvor hen seiles med en Vind mod de Salt-Insuler, og vore Folk vare endda friske inden Borde 143. Siæle, foruden høieste Officerer og deris sær Tienere.

D. 27. Junii passerede vi omkring de salte Insuler, iblandt hvilke var en ved Navn S. Nicolaus, som siuntes saa høy, at den rakte op imod Skyerne. Og der vi did kom, slap vores Øll fra d. 27. Junii 1623. til d. 2. Junii 1625. Det var to Aar ringere 3. Uger og to Dage.

D. 17. Julii kom vi til det Land Gnei eller Caput de Palmis, Et Land, hvor der er meget Guld-Ertz.

D. 20. Augusti seilede vi derfra til Caput de Lo de Consalvie, hvor vi vare i Land baade af Skibet Perlen, og af det Skib Jupiter, i atten Dage, og bleve noget lidet forfriskede. Der begrov jeg en af vores Tømmermend, og var hand det første Liig, som jeg kaste Jord paa efter den gudelig Evangeliske Prøve-viis og Maneer. Samme Skibs-Tømmermand, ved Navn Anders, var fød i Sandvigen paa Bornholm, hvor GUd gav hannem Siæl og Liv i sin Moders Liv, mens nu maatte Jorden, alles vores Moder, i hvor vi os i Verden vender, annamme Legemet til sin Giemme paa denne Øe eller Neß i Africa, men Siælen GUd blev overdragen; thi til Himmerige er ligelang Vey, i hvor GUd vil vi skal døe.

D. 24. Augusti prædikede ieg om Søndagen paa Landet Caput de Lo for de Syge. Evangelium samme Søndag tilhørende var om Pharisæeren og Tolderen.

Fra Caput de Lo seiglede vi anden Dagen effter S. Bartholomæi Dag, hen imod Anabon, et meget deptigt Land af adskillige dyrebare Frugter. Der blev Folket givet Forlov til d. 10. Octob. at gaae op i Land, og afplukke sig noget af vellugtende Træes Frugter, i særdeleshed de skionne Pomerandser, som ædes med Skalen, af hvilke saare faa eller ingen derfra bidføres til disse Riger og Lande, og kaldes Pomerandser von China. Jeg til min Forfriskelse fik 115. deraf, og Folket blev deraf ikke lidet vederqveget.

Fra October Maaned 1623. til den 5. Martii 1624. vare vi stedse i den vilde Sø, og saae intet andet end Himmel og Vand i nitten sammenfelde Uger. Passerede imidlertid omkring det røde Haf, og forbi de Steder, som i fordum Dage af Skippere og Styrmend til Tyrus og Sidon bleve beseiglede. Og enddog vi saae intet andet end Himmel og Vand, saa maae jeg dog bekiende det David i Psalmen siger: De, som seigle paa Havet, seer Guds underlige Gierninger. Vi saae midt i den oven Sø Bølgerne at oplofte sig lige imod Vinden, at naar Vinden var sterk Norden, gik Bølgerne tvert mod skarp sydlige efter Hafbondens Grund og den Allerhøyestes urandsagelige Kraft, hvilket synes ellers for de uforfarne for Ratus vens Bey aldeles urimeligt. Vi saae adskillige Slags underlige Fiske i Vandene og flyvendis over Vandene en halv Alen høit over Bølgernes Magt. Vi saae levendis Fugle voxe paa Træer (m), og paa sine Tider at falde af Træerne i Vandet at svømme, hvorom med Forundring ellers skrives in Acerra Philologica. Ja jeg maae bekiende, o Gud, vi har med disse vore Øyen seet dine underlige Ting og Tegn i det Dybe, og din Pris og Ære paa Firmamentet i det Høye, hvis Sool og Stierner Nat og Dag vare voris Ledsagere ved Guds Kraft og naadige Medfølgelse.

Omsider da i Guds Navn d. 8. Martii, som var den sidste Dag i den ellevte Maaned, efterat vi lette Anker og gik fra Helsingør, bleve vi Zeilon det første Kongerige i Ostindien vår, som sexten Mile, førend man did kommer, kand kiendes, og af den Aromatiske Lugt, som Landet giver fra sig, kand mand i den vilde Sø forhen lugte Landsens Nærværelse, da var Solen for os at see i sin Gang i Norden om Dagen, som den her sees i Synden. Med hvad Glæde og forlengelige Øine vi beskuede samme Lands Bredde, kand ingen vide, uden de, som har seilet saa høy en Sø.

D. 11. Martii var Velbyndige Erik Grubbe i Land med sin Tiener Friderik Due, og kom da forte Indianer ud til os til Vands med Høns, Eg, Arak, Snee og Kokus Nødder til Forfriskning. Og kand ieg ikke heller nok som med Pennen beskrive, det ieg sienlyligen med Sindet har forundret mig

(m) Saaledes troede man endnu i de Tider. Men, siden at Natur-Videnskaben er bleven studeret, og deslige Ting randsagede, er man kommen i anden Oplysning.

mig over samme Hedningers Finhed og Frombed imod os. De begegnede os med gode Vare, og med disse Ord i deres Maal, som i sig haver adskillig beblandet Latin og Spansk: Christiano homo buno homo, o: Christne Mennisker ere gode Mennisker. Og der vi da udkaste vore Ankere, og tillige Blyloddet at maale Grunden, og fandt 17. Faune Vand, frygtede vi for Grunden, hvorfore vi ved Indianernes Anledning blev underviist at komme vel frelste ind til det Castell eller Forret Dansborg, som stede i JEsu velsignede Navn den 14. Martii 1624. som var en Søndag, Dominica Judica, fiorten Dage for Paaske, at vi satte for Danisborg, og kastede ved Middags tider Anker, og var vi 11. Maaneder og 9. Dage imellem Danmark og det paa Hereisen. Velædle og mandhaftig Mand Roland Crappei var Hans Kongl. Majsts. af Dannmark Gouverneur over Castellet Danisborg i Ostindien. Og efterat voris Admiral Velædle og manhaftig Henrick Hess samme Dag den 14. Martii om Søndagen imod Aften lod sig sette fra Borde i Land til Forret Danisborg, med nogle af Officererne, kom ieg om Tisdagen derefter den 16. Martii først i Land til Castellet.

D. 17. Martii kom Nichens [thi saa kaldes den høieste Kongelig Betiente i Zeilon] hans Krigs-Overste paa Castellet til voris General, og var der ved halvanden Time, havde med sig 4. store Elephanter, et halv hundrede Heste, og 200. Mand sorte Indianer, blev samme Tid Danske Løsen fyret baade af Skibene og af Castellet med stor Bram. Fra den Tid annamede ieg Slotz-Præste Embede og Kald efter Generalens Ordre paa Danisborg i det Capel og Kirke, dertil forordnet i forige første Reise ved Velbr. Hr. Ofve Gedde, som til Kongens af Dannmark tieniste samme Castel haver funderet, huor hans Navn og Vaaben afmalet findes indtil paa denne Dag. Derefter blev min Formand Hæderlig og Vellærd Mand Hr. Peder Søfrensen Aale hvordiget at skulle seigle med Kongl. Danske Skib Watter-Hunden hiem til Dannmark.

Paaskedag 1624. giorde ieg min første Prædiken paa Castellet, og blev mig af velbemeldte Velædle Roland Crappei gifuen, foruden mit Paaske-Offer, nogle Rubiner, og nogle Pellemors Skalle, som der til Drikke-Kar ere meget brugelige.

D. 30. Martii begrov ieg een af vores Constabler strax ved Castellet i den Jord, de Christne der til forordnet og bevilget er, og blev mig af Gouverneur Velbemeldte Roland Crappei tilforne d. 16. Martii gifuen til mig og min Tiener at ride paa en Elefant, som vidste at legge sig ned, baade naar vi stigede op og neder, og var ieg derpaa i Egnen omkring Castellet udridendis nogle gange og besaae Landsens Skik.

Jeg befandt, ligesom udi Persia, at hos de hvide Tatter er brugeligt, at deres Hedenske Præster, saa mange som ved Slegt-Linien kand udregne sig at være af Mahomets Stamme og Blod, de i sær for alle andre maae gaae i grønne Klæder til et Tegn at de ere af hans Afkom, og blive for alle andre mest æret og agtet, saa befandt ieg, at de Hedenske Præster i Ostindien gaaer i sær Habit, nemlig deris Haar flettet, en Lok som hænger dem ned af Skulderne med en lang Spids paa deres Axel bærendis. De holder det for deris Gud, som de først møder om Morgenen, den Dag, dog tilbeder de meget imod Solen henvendt. I deris Husholding holdes alle Qvindes Personer for Mandens Hustruer, som ere og tiene i hans Hus, Men dog elsker hand een mest inderligt iblant dem. Og er imellem den som holdes kiærest og Manden saa uopløselig en Kiærlighed, at Døden kand ikke skille dem ad; thi naar Husbonden dør, saa har ieg seet det med mine Øien, at til den Døde beredes et Baal, derpaa henlegges den Døde i sine Venners og deris hedenske Præstes Nærværelse, og naar den Døde er lagt derpaa, springer den Qvinde, som hand haver holdt kiærest levendes paa Ilden til den Døde, og opbrændes til Aske med hannem, og om nogen vilde enten afbede eller afvende det, da vil hun ingenlunde; thi hvo som det giøre ville, er siden den Dag agtet som ærelos og gandske forhaanet.

Landet i sig selv er overmaade deilig, med dyrebare Urter, Speceri, Moskatter, Cardemom, Casien ꝛc. saa overflødig, som her i Danmark voxer vilde Urter, derforuden Ædelstene, og med overflødig Huede, at hvo som haver sat sig fore, det Kongerige Zeilon at beskrive, haver giort sig den Gidsning, at Eden og det Jordiske Paradis haver været her i Begyndelsen.

D. 22. April. 1624. forreiste ieg med General Henrich Hess til Nechens Residentz udi Transuur, og var med os samme tid Capitein Ole Viseer, Jacob Mærkel, og nogle sorte Indianer. Efter vores Hiemkomst igien til Castellet Danisborg, begyndte voris Danske Folk meget at svekkes, en part drak meget Arack, det er en Slags sød Drik, som dripper af Træerne, ligesom i vore Lande sees de store Birker paa sine Tider om Aaret at dryppe, hvilket bekom dem meget ilde, at end nogle drak sig ihiel deraf. Og efterdi min kiære Antecessor den Hæderlige Mand Hr. Peder Aale blef i disse Dage ogsaa siug paa Skibet Water-Hunden, giorde ieg ogsaa tieneste med stor Umag baade paa Slottet og Skibet i ni Uger.

D. 11. Junii 1624. kom til os i Ostindien en Engelsmand, og da blev en stor Tractement anrettet, at vi fandt nogle af Christendomens Seiglere. Bemeldte Engelske Cofardi Mand blef hos os indtil d. 17. Julii. og blef fyret af hans og vore Skibe over 200. Stykker til ære, imidlertid hand var hos os, og gik hand fra os d. 16. Augusti 1624. Da Skibet Water-Hunden løb

fra

fra Trangebar til Tranſariet, blef ieg entlediget fra ſamme Skib, Guds Tieneſte med Prædiken alleneſte paa Caſtellet at opvarte.

D. 20. Augusti forreiſte ieg med Generalen til Malnihis, da forærede hand mig en Silke-Saumarie, og beſaae ieg den Sted med ſtørſte Forundring. Siden blev ieg ſtedſe paa Slottet eller Caſtellet.

D. 20. Septemb. blef voris Under-Arkelimeſter Jens Jacobſen død, hand blef der ogſaa af mig begraven, og gav haud til de Faltige ſex Maaneders Gage og mig fire Maaneders; thi ſaa oprigtig handlede Admiralen, at efter de Afdøde bekom de dertil deſtinerede deres Gage og Maaneds-Sold.

Og efterdi Vinden i Oſtindien blæſer af eet Hiørne og een Kant hele Fierding Aar tillige, maae man vel tage Vinden i agt, at bruge den, og ſin Lading indføre, ſorend den opholder af det Hiørne. Og efterdi nu begyndte at blæſe en Vind, ved hvilken ſeiles fra Fortet til Trangebar, begyndte Admiralen at giøre ald ſin Flid at ſkibe, hvad Compagniet tilhørede, at vi til Michelsdag førſtkommendes 1624. kunde vorde hiemferdige. Men efterdi min Hæderlig Formand bemeldte Hr. Peder blev idelig ſiug, og troſtede ſig ikke ſelv til HiemReiſen, Men havde beſluttet der at leve og døe, blef hand igien til Caſtellet og ieg til Skibet Perlen beordiget, hvorudi vi begge bekom vor Sinds Fornøyelſe; Thi ellers var det af Hans Kongl. Majſt. og det Oſtindiſke Compagni forordnet, at den Preſt, ſom udreiſte, ſkulle løſe den af, ſom var i Oſtindien, til Hiemreyſen, paa den Maade ſom Skriften taler om Jeruſalems Tempels Dørvogtere, ſom hver ſyvende Dag fra Landsbyerne ſkulle gaae op til Hoved-Staden og løſe de andre af Vagt. Men efterdi bemeldte Hr. Peder var ſiug, og ville helſt bie der i Landet, blev det mig bevilget at fare hiem igien; thi det er at agte, at Hiemreyſen er langt farligere for Folket, end Henreyſen, af Aarſag, at Naturen i de varme Lande forandres, og atter igien maae lide Forandring, naar de fra den Spiſe, Varme og Lekerhed af de Landes Frugt, ſkal omſkifte deris Maaltider og Diæt, ſom ſiden ſkal beris.

D. 21. Septemb. om Søndagen, da det Evangelium indfalder, at ingen kand tiene to Herrer, afſkedede ieg med min og de nærværendes Graad i Slots-Kirken paa Danisborg i Oſtindien og befool dennem alle Gud og hans Naades Evangelium at maatte vorde kraftig iblandt dem og ſkinne i deris Hierter midt i det Hedenſke Mørk. Jeg ſom nu forlod det jordiſke Kongl. Slot og Caſtel, og ikke vidſte, om ieg igien kunde ſee mit eget Fæderneland, ønſkede Gud dem, og de mig deres Bønner, og fortroſtede mig dertil, at den gode Gud, ſom førde mig i fordum fra Plogen til Skolen, fra Skolen til Academiet, fra Academiet til Embedet, og udi Embedet haver vandret med mig denne lange Reiſe til Oſtindien, den ſamme gode Gud ville endnu bevare Danisborg lin-

der sin Beskiermelse, og ledsage mig ved sit Ords Perle paa det Kongelige Skib Perlen hiem til Danmark at forkynde Guds underlige Ting.

D. 24. Septemb. 1624. var ieg sidst paa Danisborg. Samme Dag tog ieg Afskeden med min Broder i HErren, Hr. Peder Søfrensen, og skrev hand disse Ord til broderlig affection i min Albo eller Reise-Bog, som efterfolger:

Omne solum forti patria est, ut piscibus æqvor,
Ut volucri vacuo quicquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno,
Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.

Honorando nec non doctissimo viro *Matthiæ Erasmio Ottheniensi*, fratri suo integerrimo, cum felici abitus voto ex India orientali in Daniam apposuit *Petrus Severinus Alenus* arcis *Danisburgi* in India orientali verbi Dei præco indignus.

1624. Ex Musco in arce Danisburg.

Imod Aften samme Dag d. 24. Septemb. kom velædle Hr. Admiral Henrik Hess om borde med mig til Perlen.

D. 27. Septemb. om Morgenen to Timer for Dag lagde vi ud fra Danisborg i JEsu Navn, og opvunde Seigl. Var saa i Soen sex Uger rimgere 2. Dage, indtil den 6. Novemb. da vi kom til det Land Caput bonæ Spei eller bon Esperance, der blev en af voris Styrmænd begraven, hvor ieg var i Land at prædike for de Siuge, og fik ieg samme Tid mit Jule-Offer Juledag paa Skibet, som vi laae under Landet Caput bonæ Spei, hvor ieg samme Juledag tog mig til Prædikens Indgang og exordium af Stedens Navn Anledning, som kaldes i vort Maal God Haab, og førde da Folket til Grunt den Havn, der omtales i Apostlernes Gierninger Cap. 27. v. 8. som kaldes God Havn, at Gud, som lader sine vel havne, vil ikke lade vores Haab slaae Feil, at føre enhver hiem til sit Fædreneland, og hvo af os Gud vil hiemkalde paa denne lange Hiemreyse til det himmelske Hiem, efterdi Folket var saare svagt og afmægtigt, at den Almægtige Gud os udi det gode Haab og Sperance indtil Enden ville bestyrke at komme til det forjette Fædreneland her oven til i Himmelen, hvorhen vi forvente Frelseren JEsum Christum.

D. 26. Decemb. Anden Juledag, blev Anker opløftet fra Grunden, og satte vi vor Kaas fra Caput bon Esperance hen imod det Land Bai Soldan, hvor vi arriverede d. 2. Januar. 1625. Der laae vi indtil d. 13. Januar. og otte Dage efter Fab. Sebastiani Dag, da vi havde været i Land nogle af vores Døde paa det Land Soldan at begrave, gik vi til Seils og lykkelig ankom til det Land

St.

St. Helena kaldet, et overmaade deiligt Land, hvor vi os paa Landet i tretten Dage recreerede. Dette Land er af alle Ostindie Farer vel bekiendt, og prædikede jeg d. 6. Febr. paa Landet i et Capel for vore siuge Folk. Den samme Kirke eller Capel var af de Portugisiske opbiulgt, og var det merkeligt paa den Tid og i den Uge om Aaret, som St. Helenæ Nafn findes i vores Almanak d. 8. Febr. anligen, at vi ogsaa samme Dag ankom til det Land, som af samme Helena haver sit Nafn. Imidlertid vi der laa for Anker, kom et Hollænder-Skib til os, hvoraf vi bleve overvettis glade, at vi kunde høre noget fra de Nordiske Coster og Europiske Lande, da var voris Folk saa svagt, at voris Constabler ikke selv var mægtig at lade fyre og føre Stykkerne igienem Skibs Porterne, da vi vilde give Hollænderne Ære-Skud d. 10. Febr. Og var det Guds underbarlige Beskiermelse, som afvendte paa Hiemreisen for os alle fiendtlige Skibe, Pirater eller Tyrkiske Galleier, som kunde da kommet til os med Fordeel i voris Modgangs Tid, dersom de havde angrebet os.

D. 20. Febr. havde vi Øiden af Eilandet Ascension, hvor Admiralen, Skibs Guberneur, Capitein, Skipperen Sex Jakobs, som var en Engelsmand, og jeg var i Landet, og giorde os et Forfriskningas Maaltid. Da fik vi dagen ferst Vand, som vi udstiede af det dyndfulde Vand, som Vildsvin og Camuler laae i. solet; thi ingen anden Raad var for haanden, og fik vi samme tid en liden Hind og et vild Svin paa Jagten ud med os til Forfriskning paa Skibet. Under den samme Linie ligger det Land St. Thomas kaldet, hvilket haver sit Navn af Thoma; thi ved Juletider om St. Thomas Dag blev den gandske Jord i samme Land i gamle Dage med Suker, som Rimfrost, overdraget. Hvilket ikke skeer nu saa jevnligen og overalt formedelst nogle faare Græshopper, som Landet haver fordervet.

D. 4. Martii passerede vi Linien paa Hiemreisen i Norden, og leed vi megen Nod og Angest i Skibet fra d. 4. Martii til d. 1. Junii, som varede i tolf sammelde Uger og 4. Dage, at vi ikke saae andet end Himmel og Vand, Himmelen som et Dekke, og Vandet, som da var bleven mange vores Grav. Vi leed Sygdom, vi havde stor Storm, og med vore Hænder selv udkaste endeel af Skibets Redskab og Stor-Masten, vi leed stor Tørst, vi forsøgte stor Sult, at mange deraf døde, og var dog intet videre kommen, end vi da omsider kunde see Irland.

D. 1. Junii Onsdag for Pindsedag ankom vi til Capur Irland, og var i Skibet intet mere end en Sek med Risengryn.

Løverdagen efter Pindsedag løb Skibet Perlen ind til den Stad Jochall i Irland. Men otte Dage tilforne d. 3. Jun. Fredagen for Pindsedag lod min gunstige Admiral mig føre siug i Land til Jochall udi et Lossement hos en Dansk Grande, der da boendes, kaldtes Anne Bagers, hvor jeg laa elendelig

delig ſiug uden al Livs Haab i elleve Uger. Kom da omſider saa vidt, at ieg dette mit udmattede Legeme opreiſe kunde fra Sengen, dog i ſamme Svaghed af den ſalte Sø forgik mig min Lugtelſe, at ieg fra den Dag og indtil denne Dag ei haver haft nogen Lugtelſes Brug. Folket blev ellers befengt med en forferdelig Sygdom, at levendis Orme faldt af deris Laar og Legemer med allerſtørſte Yuk og Elendighed at ſee, at af 143. Matroſer og Under-Officerer ikkun ovetbleſne vare 75. Siæle, ſom dog en Part boede i en legemlig ſiug Bolig.

Imidlertid vi laae under Irland ved den Stad Jochal, og vi ikke kunde første gang paa vor rette Kaas opnaae Kinſal, ſom næſt Dublin er den anſeeligſte Stad der i Riget, havde vi baade fra Danmark og Oſtindien Tidende. Vi ønſkede mange gange igien at komme til Seils, men vor ønſke vilde ikke gelinge, ſorend 22. Dage og et heelt Aar vare forlobne, endeel for Folkenes Sygdom, eendeel formedelſt Officerernes Splid, ſom forvoldte tidt ſtor Utroſkab og urigtig Regnſkab, naar Hiemkomſten ſkeer. Imidlertid der jeg nogenlunde kom til pas, giorde ieg mig med de Vellærdeſte af civil og Aandelig Magiſtrat i Staden bekiendt, ſom giorde mig meget til gode.

Endelig der det Orlog Skib, Flensburg kaldet, var ſeiglet fra os til ſit Hiem, og Meſter Muttes Skib fra Jochal til Oſtindien var udſeglet, gav vi os paa Hiemreiſen i Guds Navn d. 2. Julii. Da havde ieg nogen tid tilforne nemlig d. 13. Maji 1626. taget Afſkeed med Velforneme Edle Mand Thamas Weſtfeld Syndico til Jochal.

D. 29. Junii 1626. afſkeediges ieg fra min daglig gode Ven Edle Daniel Moore, Hans Kongl. Majſts. af Store Britannien Notario Publico til Jochal reſiderendes. Deſligeſte med Høylærde Johan Graford Capellano & Domeſtico Archiepiſcopi til Caſſelen, ſamt ogſaa Ulyſſe de Burgo, verbi Miniſtro Jochalienſi, mihi & in navi & in urbe conjuncto.

Da den ønſkelig Dag ſkinnede af Øſten, og den længe forventede Vindblæſte af Norden d. 2. Julii bemeldte Aar vare vi endnu 14. Dage imellem Jochal og Marſtrand i Norge, hvor vi arriverede lykkeligen d. 16. Julii 1626. Fra Marſtrand igien begav vi os til Seils til den forhen høiønſkede Kiøbenhavn.

D. 30. Julii, ſom var den 8. Søndag efter Trefoldighed, ankom vi glædeligen til Kiøbenhavn, og vare vi paa Reiſen i 3. Aar og 15. Uger og 3. Dage. Hvor gladelig, ja hiertelig glade vi overblevne vare, da vi hiem ankom, kand de ſelv kiende, ſom har forſøget ſlige Reiſer, hvilke i vore Lande ere ſaare faa. Ja ſlet ingen af det Hæderlige Embeds Stand ere levendes hiemkomne, endog til den Oſtindiſke Reiſe fra Anno 1619. da den først anfanget blev, og til Anno 1637. ere 22. Præſter ordinerede, alle paa ſamme Reiſe hendøde, og ingen

gen kom mere igien tilbage, end Hæderlig og Vellærde Mand Hr. Rasmus Suensen, som døde her i Sundet, da de hiemkom 1637. og havde efterladt Skibet Solen med al indehavende Last i England. Men jeg arme Mand svag og skrøbelig haver Gud bevaret at hiemkomme, og leve indtil denne Dag.

Det første ieg hiemkom, da gik ieg, som ieg kunde, meget skrøbelig, Mandagen efter til min ærværdige Hr. Biskop Hæderlig og Høilærde Mand Doctor Hans Povelsen Resen, og tog hand saa mildelig imod mig, som en Fader imod sin Søn. Og enddog ieg lod den salig Ærværdige Fader see samme tid min Reises skriftlige Original, som hand hos sig nogle Uger beholdt, saa kunde ieg dog aldrig fortælle ham noksom min Reise, Hen- og Hiemkomst, og Folkenes Siugdom og Usundhed, og udvise hannem paa Globo Reisens Hen- og Hiemfart, baade paa hin og denne Side den Nordiske Linie, at den Sal. Ærværdige Fader havde jo Lyst og Lengsel til, saa længe ieg var siden udi Kiøbenhavn, og saa tidt ieg siden her fra mit Huus til Kiøbenhavn udreiste, at tale med mig, besynderlig over Maaltid, derom.

D. 2. Augusti 1626. forærede ieg den Salig Biskop et heelt Knippe af de Ostindiske Papirer, der brugeligt, hvoraf vores Papir haver sit Navn Lignelseviis efter det, som er ligesom en Hinde. Mand skaller det med sine philyris af Barken af Træerne, og skriver derpaa i lange Stribler, som halvparten af et halv Ark Papir hos os i Længden. Samme Papir-Knippe findes endnu efter den Sal. Biskops Død paa Kiøbenhavns Universitets-Bibliothek i det inderste Skab og fremvises som en Raritet.

Ligemaade lod Canceller Erlig og Velb. Mand Hr. Christian Friis til Kragerop mig til sig kalde, og var ieg hos hannem til Bords hver Søndag og Mandag i sex samfelde Uger, da min Reise at fortælle. Begge disse salige Herrer ere nu i Herren hensovede, af hvilke ieg ellers for mine smaa Børn havde forventet al gunstig Forfremmelse.

D. 5. Octob. i samme Aar blev mig rigtig given af Hans Kongl. Majst. og det Ostindiske Compagnie min Løn, og gav samme Compagni mig samme Tid derforuden en Silke-Præste-Kiortel og en Silke-Saumarie, hvilket øverste Borgemester i Kiøbenhavn Sal. Jacob Michelsen lod mig skikke i mit Logemente, som altid efter den Dag var og døde min gode gamle Ven, og lod mig sige, at jeg samme Klæder skulle bære og drage for min Reise skyld, Compagniet til Ære.

V.

Mogens Ulfelds Tog udi Østersøen med Kongelig Majestets Skibs-Flode 1611.

Det vilde blive en smuk Afhandling i vores Historie, at kunde give nogen tilforladelig Kundskab om den Danske Orlogs-Flodes Tilstand og Beskaffenhed fra de gamle Tider af. Og der maatte uden Tvil findes mange saa meget mere begierlige derefter, som det er bekiendt, at den Danske Sø-Magt er een af de ældste og berømmeligste i Europa, og har altid været Rigets fornemeste Ære og Styrke. Vi vil giøre os al muelig Umag for at samle alt, hvad vi kand, saavel til denne som til alle andre curieuse og tilforn ubekiendte Materiers Oplysning, og stræbe efter haanden endog i dette Stykke at fornøie vort Arbeids Velyndere. Paa dette Sø-Tog, som i det Aar 1611., da den saa kaldede Calmarske Feide begyndte, skede i Øster-Søen under Anførsel af Rigets Admiral Mogens Ulfeld, bled vel ikke saa meget af Vigtighed udrettet, som man mere har trøbset i Søen, holdt den samme tydelig, forhindret Fienden Tilførsel af fremmede Krigs-Folk og anden Krigs-Fornødenhed, og ladet see, at man i al Fald var i Stand til at tage imod, hvad der paa den Kant vilde møde. Ikke des mindre er dog Beretningen derom værd at bevare, siden den opregner Navnene saavel paa Skibene som Officererne, og viser ongefær Styrken af den Danske Søe-Magt paa de Tider, og hvad for en anseelig Skibs-Flode Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Fierde da kunde bringe til Veie. Vi vil anføre den samme Beretning Ord for Ord saaledes, som den af en gammel Copie er kommen os i Hænderne.

Fortegnelse om det Tog, Kongl. Majst. af Danmark Christian 4. affærdiget hafuer udi Østersøen med sin Skibs-Flode Anno 1611.

Først om en Onsdag, som var den 30. Maji om Morgenen tilig drog Mogens Ulfeld Rigens Admiral fra Kiøbenhafn med Kongelig Majestets Skibs-Flode, som vare disse efterfølgende, med sine forordnede Capiteiner.

1. **Gedeon.** Mogens Ulfeld Admiral, og Isaach Pedersøn Lieutenant.
2. **S. Anna.** Herluf Daa Vice-Admiral, og Peder Hundredmark Lieutenant.
3. Ju-

3. Justitia. Christian Mandiuel, og Henning Bilde Lieutenant.
4. Victor. Erich Urne, og Erich Høg Lieutenant.
5. Raphael. Jørgen Daa, og Giert Willemsøn Lieutenant.
6. Crocodil. Moritz Galde, og Niels Waller Lieutenant.
7. Jonas. Mads Bagge, og Cornelius Hansen Lieutenant.
8. Leopard. Hans Koning, og Steen Matsøn Lieutenant.
9. Markatten. Hans Simonsøn, og Gabriel Kruse Lieutenant.
10. Enhiørningen. Hans Brunn, og Jacob Clausen Lieutenant.
11. Poenitentz. Mogens Godske.
12. Jupiter. Peder Kieldsøn, og Enevold Kruse.
13. Trost. Peter Holst.
14. Røde Løve. Suarte Arnt.
15. Forlaaren Søn. Carsten Richardsøn.
16. Kiedsken, Admirals mindste Løber.
17. Markatten. Peder Jacobsøn.

Finge de en god sagte Vind, og om anden Dag finge de Boringholm i Sigte om Morgenen, som var den 31. Maji.

Den 1. Junii løbe de Boringholm af Sigte med en sagte Vor, og satte deres Kaas ad Gulland, og var Vinden til Sudvest.

Den 2. Junii mod Aften saae de Øland, og løbe saa tilbage ad Øsen imod Natten, og ginge de saa af og til i Øsen til den 6. Junii, men om Morgenen finge de Churland udi Sigte.

Samme Dag Efftermiddag løb Markatten til de Svenske med Breve, og seglet dennem slet af Sigte om Aftenen.

Den 7. Junii om Morgenen finge de Øsel i Sigte, og kom Nachtergalen til dennem igien samme Dag med Tidender fra de Svenske, og kom de Svenske dennem imod mod Aftenen, som var 10. passelige Skibe, foruden en liden Pinas eller Bilsber.

Og løb Kongl. Majestets Admiral igiennem den Svenske Flode, strax strøge de for dem, og den Tid beviste de dennem ald den Reverents, som fornøden og mueligt var.

Kongl. Majestets Admiral lod skyde Danmarkes Løsen, strax derefter skød den Svenske Admiral Svenske Løsen. Siden skøde alle Danske Skibe, og de Svenske svarede dem igien med deres Løsen, derefter skød den Svenske Admiral Løsen, dermed lod han staae ad Ronsen paa Setterij.

Siden ginge vore Skibe med en durchstandendes Vind hen til Rigen.

Den 9. Junii drog Admiralen med nogle af Capiteiner indtil Riig, og vare der i Lande to Natter, og komme siden i Skibet igien om Mandagen, som var den 11. Junii, og bleve de sonderlig vel undfangede og tracterede udaf de Rigiske Herrer.

Den 12. Junii satte de paa Reden tre Ugesoes uden for Riig.

Den 13. Junii om Middags Tid løbe de med Floden fra Riig, med den Hollandske Flode, som var 24. Skibe, og samme Dag kom en Hollænder af Sundet, og løb ind for Riig, hvilken berette, at hand hafde formummet nogle af de Svenske Skibe, som løbe ad de Svenske Skier, og denne Hollænder var intet berustet.

Den 14. Junii om Morgen finge de Ronsen udi Sigte, og strax saae de den Svenske Flode under Segl, som gik langt borte om Styrbord, som var de samme, dem mødte, førend de løbe til Riig.

Den 26. Junii om Morgenen satte de for Nexoe under Boringholm, og hafde de holdt Soen i 14. Dage. Samme Dag kom en Hollænder Skipper til dem, som de Svenske hafde taget Skibet fra under Churland uden for Dorinde, som var ladt med 84. Lester Tiere.

Den 27. Junii rippede de under Landet, og satte saa under Sandvig.

Den 1. Julii rippede de under Landet, og satte de uden for Slottet.

Den 3. Augusti kom den anden Flode til dem under Boringholm, som vare disse efterstrefne Skibe.

1. Argo. Godske Lindenov Admiral.
2. Argoroes. Jacob Beck Under-Admiral.
3. Norske Drage. Siuort Gabrielsøn.
4. Stiernen. Thomas Noll.
5. Lybskemand. Bartholomeus Smalfeldt.
6. Heiringnes. Niels Malmøe.
7. Lindormen. Claus de Wals Søn.
8. Byssen. Oluf Jensøn.
9. Turteldyen.
10. Fransk Skib.
11. Spurren.
12. Grønlands Kat.

Den 7. Augusti løbe de med den gandske Flode fra Boringholm ud ad Soen, og hafde de en god durchstandendes Vind, og finge de Churland udj Sigte den 9. Augusti om Morgenen tilig.

Den

Den 10. Augusti, som var S. Laurentii Dag, sette de med den gandske Flode paa denne Side Domesnes.

Den 11. Augusti kom Markatten til dennem igien fra de Svenske. Samme Dag om Middags Tide lettede de deres Anker, og lode staae ad Ronsen til de Svenske, som vare 8. Skibe.

Den 12. Augusti løb Markatten ind for Riig med sex Hollænder Skibe; at de kunde advare den Flode, som der laae inde, at de skulde giøre sig færdige, og komme strax ud.

Samme Dag effter Middag satte de strax hos de Svenske under Ronsen, saa skode alle Danske Skibe Danmarks Løsen, og den Svenske Admiral skod Svenske Løsen, og ellers ingen af de Svenske.

Samme Aften var Isaach Pedersøn Lieutenant og Holger Rosenkrands hos den Svenske Admiral, og bod hannem at komme til Kongl. Majestets Admiral til Giest om Morgeneh.

Den 13. Augusti om Middags Tid kom den Svenske Admiral med nogle af de Svenske Capiteiner til Giest, saa de bleffue sønderlige vel tracterede udi alle Maade, baade med Trometer, Instrumentister, og med Skyden den gandske Dag igiennem, saa de bleve bevisst stor Ære.

Den 14. Augusti om Morgen tilig begyndtes en overmaade stor Storm og Guds Veirlig, saa at Vandet foer i Veiret, ligesom det haffde været Aske, saaat alle Danske Skibe vare stedde udi stor Nød, saa at mange mistede deres Ankere, Baade og Skøiter, og Stiernen mistede alle sine Ankere, Gedeon mistede og sit Anker og sin store Baad.

Den 16. Augusti eftermiddag ginge de til Segls fra Ronsen, og satte ind for Domesnes efter Midnat.

Den 17. Augusti rippede de under Landet, og satte strax inden for Nesset. Samme Dag bleffue forordnede 12. Skibe, som skulle ind for Riig effter den Flode, som der laae, og Raphael var deres Admiral.

Samme Dag kom Enhiørningen til dem, og havde blerget 7. Ankere med Stømper og Stykker, og var der iblandt Gedeons Anker, som var sønder i Krydset.

Den Tid de mistede dette Anker, da lode de deres Pligt-Anker falde, da kunde Skibet ligevel ikke høre op at drive, men drev ligesom det haffde ligget for en Krabbe, dog Gud hialp dem, og Vinden var til Sudvest, og denne Storm stod paa ungefærlig paa 5 Timers Tid.

De Svenske skulle ikke heller sønderlig rose stort deraf, thi de løbe ikke heller Rain foruden, hvilke ogsaa mistede baade Ankere og Baade, og en Part deres Master over Borde.

Den 18. Augusti ginge de til Segls ad Soen paa en Loering, og begyndtes atter en stor Storm om Natten, saa de noddes til at løbe tilbage igien.

Den 21. Augusti imod Aftenen ginge de til Segls, om Natten kom der ogsaa en Storm med Regn af Sudvest, saa de noddes til at løbe tilbage og satte under Churland inden for Butzer orth.

Den 23. Augusti imod Aftenen ginge de til Segls med en Nordvest Vind paa Natten, og blef Vinden dem imod, og begyndtes med en stor Storm og Regn, saa de noddes til at løbe tilbage igien, og satte under Øsel, saa de vare undertiden stedte udi stor Fare, thi de vare paa halffemte Favne, og undertiden skarsk fire Favne om Nattertide, og Skibet stak 10. Alne.

Den 29. Augusti ginge de til Seyls ad Soen om Morgenen med en Nordvest Vind.

Den 30. Augusti satte de under Landet uden for Sandvig.

Den 1. Septemb. rippede de under Landet, og satte under Nexøe.

Den 3. Septemb. løbe de fra Boringholm, og kom til Kiøbenhafn igien den 6. Septembris.

Ende paa dette Tog.

VI.

Claus Lauritssens Regnebog, trykt i Paris 1552. 7. Ark in Duodec.

At der for-Reformations-Tiden haver været trykket endeel Danske Bøger i Paris, er tilforn meldet i M. Christ. Pedersens Levnets Historie. Men det er vel kun faa, som skal opvise nogen Dansk Bog, sammesteds trykt efter Reformationen. Denne liden Regnebog bliver noget mær den eneste, og kand med Billighed regnes iblandt de rareste Bøger, som paa Dansk ere udkomne. I Hr. Conferentz-Raad Rostgaards Bibliothek paa Kraagerop findes et Exemplar af den samme: Men det er ilde, at det her og der haver nogle Mangeler, i sær fattes der lidet øverst paa de første Blade, hvilket forvolder, at man ikke kand læse Titelen saa fuldkommen, som den har været. Den er overalt trykt med en temmelig net Latinsk Skrift: Men Orthographien er gammel og efter de Tiders Dansk. Om Forfatteren Claus Laurids søn kand man af denne Bog ingen anden Underretning have, end at han har været en studeret Person og en Mathematicus, at han har haft den berømte Doct. Christiern Morsing til sin Læremester, at han har undervist Albret Øxe i Regne-Kunsten, og at han 1552. har været i Paris. Men

om

om det maa tillades os at giøre en rimelig Gietning, da har det gandske vist været den selv samme Mand, som 1555. eller kort tilforn blev Professor Mathematum paa Kiøbenhavns Universitet, under det Navn Nicolaus Laurentii Scavenius; thi først passer Tiden sig meget vel, nemlig at han strax efter sine Udenlands-Reiser er bleven Professor. Dernæst er det Navn Claus i gamle Dage gierne givet med det Latinske Nicolaus, som med mangfoldige Exempler kunde bevises, og man finder, saavel i Academiets gamle Acta, som i andre Documenter, hvor Nicolaus Laurentii Scavenius nævnes paa Dansk, at han gierne kaldes Mester Claus Skabo. For det tredie havde Claus Lauridsen studeret Mathematicken ex professo, og altsaa rimeligt, at han i samme Videnskab blev Professor. Endeligen var Nicolaus Laurentii Scavenius født i Skagen eller Skaven udi Vendsyssel i Jylland, hvoraf han tog sig det Tilnavn Scavenius. Og at Auctor til denne Regnebog haver været født udi bemeldte Skagen, er slutteligt af et Lig-Rim, som er trykt bag i Bogen og siden skal anføres, giort over Laurids Thomesen Raadmand paa Skaven, hvilken uden al Tvil haver været Fader til Claus Lauridsøn. Saa at man af alle Omstændigheder vist kand slutte, at bemeldte Claus Lauridsen og Nicolaus Laurentii Scavenius er een og den samme Mand. Og kand altsaa hans korte Levnets Historie, som findes hos Vindingium (o) med ovenmeldte Omstændigheder mærkeligen formeres. Bogens Titel, saa vidt man deraf kand læse, lyder saaledes:

Arithmetica eller Regnekunst, - - - med cyphret og regne - - - - - Nyligen wdgod po Danske ved Claus Lauritssen. Vdi - - - - - haffuer berammet oc - - - - uet then mode, ooh the regler - - - huilke en persone kan meget well forfremmes till ett gott - - - - stand.

1552.

Efter Titelbladet staaer endeel Latinske og Danske Vers, hvoraf man ikke kand læse nogle for den ommeldte defect skyld. Dernæst følger Forfatterens Tilskrift til Welb. Albret Øxe til Hielstrop udi Laaland, hvilken han i Regne-Kunsten havde underviset, som og havde stor Lyst til den samme, og for hvis og andre sine Landsmænds Skyld han gav denne sin Bog for Lyset. Midt i Dedicationen læses disse Ord: Item war thet oc mugeligt, at ieg kunde

(o) Vindingii Acad. Hafniens. p. 92.

de hielpe till hermed, at nogle kunde fange thes större Löst till at lese *Doctor Christierns Morsiani latineske Arithmetica* (p), myn kiere Leremesters oc Landsmands, tha wille ieg icke tencke, at myne stunder ware ilde spilt, ieg haffuer lagt her po &c. Datum wdi Paris then siuinde dagh Januarii Anno Domini 1552.

Esther willige tienere
Claus Lauritssen.

I Bogen selv findes adskillige ret artige Exempler, hvoraf vi alleneste her vil anføre 3. eller 4. Stykker, som haver noget historisk i sig.

Fol. D. a. Konningen aff Danmarck myn naadige Herre giffuer huer aff syne Landsskneckt 4. Gyllen om maaneden for en besoldning, huad löffuer thet at besolle en fennick med om maaneden.

Kneckt,	Gyllen,	en Fennick,	Gyllen.
1.	4.	500.	2000.

Fol. D. b. Wdi et aar kiöber en student sin kost y Kiöbenhaffn for 35. marck, huad löber thet om dagen? Thet löber en dag rumt halffanden skil. danske.

Fol. F. II. a. Wdi helligesthus y Aaleborrig ere VIII. Siugstuer, wdi huer Stue IX. quinder, oc huer quinde med V. börn, the börn skall bespises for Guds skyld med III. bröd huer aff thennom daglige dags, huor mange bröd skall ther till om dagen? Facit 1080. bröd.

Fol. F. 5. b.

Thuo bönder med theris korn tyll mölle droge,
Som the po weyen tyllsammen oge,
Then ene sagde tyll then anden höffskelig,
En Skippe korn thu gerne giffuer migh,
Saa haffuer ieg lige saa meget two gange,
Som thu wdi thin seck kant fange.
Then anden suarede ther tyll snildeligh,
En Skieppe Korn om tu loner mig,
Tha haffuer ieg lige saa meget som du,
Skulle myn seck end bröste y tu.
Sig nu Regnemester god, meget thet kunde were,
Som hwer bonde y sin seck tyll mölle wille bere.

Dag

(p) Denne Arithmetica er trykt til Cöln 1528. in 8. og haver denne Titel: Arithmetica breuis ac dilucida CHRISTIERNI TORCHILLI MORSIANI, in quinque partes digesta. Dedicationen til M. Nicolaum Hurnum [Urne] Provst i Lunde Dom-Kirke er dateret Coloniæ 1528. Pridie Nonas Septembris.

Bag udi Bogen ere disse efterfolgende Danske og Latinske Vers indførte.

I. Et Ligrym offver Erlig och Welbiurdigh Torbern Oxes (q) graff, Her Johan Oxes ridderes sön, salig med Gud, som döde paa Gysselfeldt Anno Domini 1547. 9. die Januarii, wed Claus Lauritsenn.

Her ligger begraffuen y thenne graff,
Ach sorrig; huor tuinges mit hierte ther aff,
Torbern Oxe en ridder sön edel oc goed,
Om hannom haffde alle stort hob oc moed.
Syn gode Slegtes öpperlighed
Forögte han altid med dydelighed.
Saadan war oc al hans adfer,
At helst the beste haffde hannom kier.
Haffde Gud lenger hannom liffuet sparet,
Wist haffde thet hans federneland badet.
Verdsens rigdom, forfengeligh lyst,
Hoffmod oc proll thet acret han mynst.
Med drancker at rutte, forsöme sit gaffn,
Acter han ringere fast end et affn.
Men bogelig Konster höuiske oc fry
Studeret han orlig oc sildig wdy,
Forre the fulde hannom saa wel y sind,
Drog hen aff Landet bode wd oc ind.
Wdi Kiöbnehaffn for syn tuckt oc lære
War han sine mestere alle tyll ære.

(q) Denne Torbern Oxe var opkaldet efter sin Farbroder den i Kong Christian den Andens Historie bekiendte ulykkelige Torben Oxe. Hans Lig-Steen findes endnu i Ringsted-Kirke, midt paa Stenen er han selv med Harnisk paa og et Sverd i den høire Haand udhuggen i fuld Corpus. Ved hver Side 8. Vaabener, som ere hans adelige Aaner, og neden under læses denne Grav-Skrift:

Her ligger begraffvet salige Torben Oxe, som war Hr. Johan Oxes Søn til Nielstrup, oc døde paa Giselfelt den 9. Januarii Anno 1547.

Y Wittenberg y Saxe landt,
Haffde loft aff mangen lerder mandt.
Philippus Melanthon haffde ham ker;
Then lerdiſte mand ther om er ner,
Then Guds ord ret po bonen kam,
Effther fulde han, ſom hiörden et lam.
Aff fremmede Land till Dannemarks ryge
Kom han hiem tyll wennerne ſyne.
Ther kom döden then horde geſt,
Menthe, han wille tha were hannem neſt.
Tha man ſchreff MD aar XL paa thet ſiuind,
Niende dag effter Nyaar gick ind,
Tha bleff hans legomme lagt y ligh,
Fôrt fran Gyſſelfeldt till Ringſted hid.
Hans aande slap, hans hierte braſt,
Dog ſtod hans hob til Gud ſo faſt.
CREDO war thet ſiſte ordt (r),
Huilked han talde her paa jord.
O Gud myn Herre, ſo ganger thet till,
The beſthe tu altid förit haffue will.

2. Ett andet Ligrym offuer LAURITZS THOMESENS graff, ſom war en Rodmand po SKAFFUEN, bode po latine oc danſke, wed CLAUS LAURITSSEN.

Dormit in hoc tumulo THOMÆ LAURENTIUS, vsque
Dum moneat cœli nuntius ire foras.
Protinus illius ſoluantur membra ſopore,
Vt tuba cœleſtis perſonet: ito foras.

Thet ſamme paa Danſke.

LAS THOMESENS legomme thet huiles her,
Hans Siel wdi Paradis ære,

Som

(r) Reſenius i hans Atlas, hvor han ſkriver om Ringſted, melder og denne Omſtendighed om Torbern Oxe, at det allerſidſte Ord, han talede, var CREDO, d: Jeg Troer.

Som haffde syn neste y werden kier,
Tiente Gud ret effther hans lære.

3. Thet samme endnv engang poo latine giort aff Erligh oc welbiurdig Mand LAUGHE BROCCHENHUS, (s) studerendes her wdi Paris.

Stemma solent alii clarum jactare parentum,
Enumerant alii jugera multa soli.
At mihi tale nihil, sed quod possessio firma,
Vivere & æternum hoc mihi pluris erat.
Quo sine, quod generis crepites mihi nobilitatem,
Vt magnum prodis, quod tacuisse juvat.
Nam tibi, quod tribuas alieno parta labore,
Furtum est, non veræ nobilitatis opus.
Hæc siquidem propria ducit virtute petenda,
Her fattes tvende Blade i Bogen.

4. Oratio Ulyssis, in secundo Iliados Homeri, latino carmine versa a JOHANNE OXE de TORSÖ (t).

Forst indføres den Græske Text, og derefter Versus Latini.

Jam tibi rex omnes Graji parere recusant,
Atque tuo generi maxima probra parant.
Namque fidem frangunt, quam quondam cuncta dederunt
Agmina, cum Trojam pergere læta parant.
Vt non ad patrios vellent remeare penates,
Pergama ni manibus diruta tota forent.

(s) Er uden tvil den samme Laugge Brockenhus, som siden var Ærkedegn i Roskilde Dom-Capitel, til hvilken N. Hemmingius har skrevet et Exemplar af sine Catechismi Quæstiones trykt i Kiøbenh. 1560. med disse Ord skrevne for udi: Splendore generis, sapientia ac virtute excellenti viro D. LAGONI BROCKENHUS Archidiaconi Roskildensis Collegii dignissimo, suo veteri amico ac patrono, NICOLAUS HEMMINGIUS.

(t) Denne Johan Oxe til Torsø var en Søn af den gamle Hr. Johan Oxe til Nielstrup, Ridder. Hans Brødre vare forommeldte Torbern Oxe til Gisselfeld og Albret Oxe til Nielstrup, item Peder Oxe Rigets Hofmester og Esbern Oxe til Logismose.

Nunc contra, tædet tantos perferre labores,
Et mœſti clamant, ut muliebre genus,
Ad patriam cupiunt, Troia victrice, reverti,
Qvi dolet, at patriam geſtit adire ſuam.
Quod ſi quis, menſem, ſpumoſum navigat æqvor,
Vxoremque piam nullus adire poteſt.
Vela dabit retro lætus, nauimque reflectet,
Vt poſſit natis oſcula ſumma dare.
Nobis nunc annus nonus numeratur, Achiui,
Ex quo bella gerunt hic peregrina manus.
Vnde nec invideo, quod nunc retinentur amore
Natalis terræ, noſtraque fata dolent.
Turpe quidem tamen eſt, hic tot manſiſſe per annos,
Et tandem vacuos velle redire domum.
Quapropter ſocii Martis tolerate labores,
Ferte moram, qvia res præcipitata nocet.
Donec erit certum, fuerat ſi vera locutus
Calchas vaticinans, decipiatve dolo.
Eſtis enim teſtes, hoc veſtrum nemo negarit,
Qui non eſt vectus trans Acherontis aquas.
Quod Græci loca dum ſibi deſignata petebant,
Jurantes Priamo triſtia fata ſeni.
Et dum præclaras divum ſacravimus aras
Sub pulchræ platani ſtipite propter aqvas.
Forte venit coluber, qui lubrica terga trahebat,
Talia ſigna dedit Juppiter ipſe pater.
Serpſit humi primum, platanum mox ſcandit in altam,
Paſſeris ut pullos dilaceraret avis.
Quos mater genuit, non parvo forte labore,
Frondibus in denſis pignora chara ſibi.
Hos teneros primum morſu depaſcitur angvis,
Poſt matrem mœſtam ſollicitamque rapit.

Allerſidſt udi Bogen ſetter Auctor en liden Erindring til Læſeren, og beder, at han vil tage dette hans Arbeid op i den beſte Mening ꝛc. Datum udi Paris Anno Domini ac die ut ſupra.

For-

Førend vi slippe denne Bog, maae endnu med et Ord meldes, at man siden er kommen over et lidet Latinsk Skrift paa Vers, som giver nærmere Oplysning, i hvad som tilforn om Claus Lauridsøn er anført. Det samme er trykt i Wittenberg 1550. paa 2. Ark in 4to og haver denne Titel: De Natali Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi Carmen *Joannis Höyni* Ripensis Dani, pro Strena novi anni; dicatum nobili et generoso juveni *Joanni Oxo* ex Dania &c. Adjectum est Carmen *Joannis Höyni* Dani, superiori anno (1549.) scriptum ad *Nicolaum Laurentii Scauenium* Danum. Witteb. 1550. Naar man nu legger dette til de Omstændigheder, som tilforn ere meldte, kand man ongefær giøre sig denne visse Slutning, at Claus Lauridsøn, som gandske vist er Nicolaus Laurentii Scavenius, først har været Informator i den gamle Hr. Johan Oxes Huus, og siden som Hofmester reist udenlands med Sønnen den unge Johan Oxe til Torsø, da de 1549. og 1550. have opholdt sig til Wittenberg, og derefter 1551. og 1552. været i Paris, som den omnevnte Regnebog tydeligen giver tilkiende.

VII.

Fortegnelse paa adskilligt, som sig paa Boringholm haver tildraget fra 1602. til 1687. (a).

Anno 1602. var den store Død.
1619. var den anden Død.
1638. var Børne-Døden.

1645. d. 9. Junii tovede Svenskен Nexø. D. 11. Jun. gav Capiteinerne Landet op. D. 17. Jun. gav Holger Rosenkrands Slottet op.

1654. d. 23. Octob. døde Jørgen Kofod udi hans Alders 10¼ Aar.

1656. d. 18. Martii visiterede Hr. Jens i Ronne Lands Provst her første gang i Øster Mari Kirke, og da faldt ind i hans Prædiken, som hand iblandt andet berettede, at her døde udi denne Pestilentze over hele Boringholm 4933. Menniſker.

1657, d. 1. Julii kom vor Allernaadigste Herre og Konge Friderich den Tredie her for Landet fra Dantzig, og satte for Nexø med 26. Skibe store og smaa, og d. 6. Julii seglede Hans Majst. her fra igien ad Skaane eller paa Kiøbenhafn.

1658. d. 25. April blødes af Svanke Prædikestol allerførst for Høybaarne

(a) Disse Optegnelser skal, efter Beretning, være giorte af en curieux Degn paa Boringholm. Og synes det af de Omstændigheder, som anføres under 1656. 18. Mart. og 1680. 7. Julii; at han haver været Degn til Øster Marie Kirke der paa Landet.

Første Carl Gustav Sveriges Konge, samt og for Dronningen Hedevig Eleonora, Item for Dronning Christina, saaog for Carl Friderich, Arve-Første til Sverig.

1658. var saa sterk Vinter, at ald Østersøen var tilfrossen, og de Svenske med deres Armadie gik fra Jylland over Smaa-Landene, og lagde sig for Kiøbenhavn. For dets Afstaaelse miste Danne-Kongen Halland, Skaane, Blegind, Bornholm, Bahus Lehn og Trundhiems Lehn, med mere.

1658. d. 2. Maji læstes Johan Printzenskiold til Printzens og Seffredsholm hans Seddel, at Geistlig og Verdslig Skulde møde i Aakirkeby d. 6. Maji, og høre Hans Majestets hans Herres Fuldmagt. Strax her efter vare alle Stænderne af Landet i Rønne, og forhørdes af Lands-Herren og Commissario om deres Friheder, og andet, som dennem vidtløftig tilspurdes.

1658. d. 25. Maji vare menige Stænder af Boringholm i Malmø, og der svore Kong Carl Gustaf af Sverige, og Eeden tog Greve Corfitz Ulfeld og Friherre Sparre.

1658. d. * * Julii udtøges af Boringholm, som kom over ad Tydskland til den Svenske Krigs Bestyrkelse, 300 Mands-Personer, for Rønne, som der strax ginge til Skibs.

1658. d. 8. Octob. kom af Landet Bornholm, som ginge til Skibs for Rønne, alt Landsens Ryttери.

1658. d. 8. Dec. om Aftenen blev Lands-Høfdingen Johan Printzenskiold skudt til Døde udi Rønne af Hasleboerne og deres Medfølgere, og i Byggemester Peder Lauridsens Stue i Rønne, som havd sad over Maaltid, udtrakt, og ved Jens Sofrensens Gaard nedskudt, og derefter død hentrækket, og lagt i sine Klæder med Støvle og Sporer paa Raadhuset, og samme Aften blev hans Secretarius, Inspectoren, Styk-Lieutenant, med flere, i Fængsel indsat, samt Fændrichen og nogle Soldater paa Landet ihielslagne.

1658. d. 9. Dec. blev Slottet overleveret for Landskabet, og de Svenske marcherede ud, og lagde deres Gevær, og Landfolket, som da var tilstæde, sig det bemægtigede og plyndrede, som siges at være Jens Aafod Pedersen, og Claus Ham finge Befaling over Slottet og Landet, med deres Anhængere, og den 12. Dec. bades igien af Prædikestolen for den Danske Konge. Saa er overreist ad Kiøbenhavn Peder Jensen, som blev Ridefoged og Skriver over Landet, og Peder Olsen Borgemester udi Hasle, som blev Landsdomer, og saa kom Oberst-Lieutenant Echstein ind at være Landsens Commendant, førde med sig Ryttere og Soldater. Strax herefter er General-Major Adolph Fuchs kommen her til Landet at være Lands-Herre og Gouverneur paa Slottet (b).

1661.

(b) Hans Bestalling paa Tydsk, af Frid. III. er dateret Copenh. 1659. 2 D. Julii.

1661. d. 15. Sept. kom en Commissarius hid til Landet for Ners, hvor han paa Majestetens Vegne d. 16. ditto tog Eeden af Ners, laae til Borgemester Carl Matthisens den Nat. D. 17. ditto tog Eeden i Aakirkeby og Synderherred, laae til Prestens den Nat. D. 18. ditto var han i Ronne, og logerede i Niels Nielsens Gaard, hvor hand af begge Land-Compagnierne, Oberste-Bagmester Brüches, og Lands-Roteriet, samt de gevorbene Soldater, Adel og Fri-Mand paa Landet, Provsten og Vesterherreds Præster, Landsdomer, med Borgemester og Raad i Ronne er undfanget med stor Ære, og samme Dag efter Prædiken fra Kirken paa Raadhuset annammede deres Eed: Først Oberst-Lieutenant Echstein med sine 2de Sønner, Christian Machabæus og sine 2de Sønner, siden Fri-Mændene, dernæst Provsten og Præsterne, siden Landsdomer, Borgemester og Raad, med Bysogden og Skriveren, siden Borgerskabet og Bønderne, og siden er fulgt til Logementet af forbemeldte, hvor han da paa det fineste lod tractere dem. Denne Commissarius var Greve Christian von Rantzou.

Efter General Fuchs kom bort, kom i steden igien paa Slottet og over Landet Oberst-Lieutenant Leuche, som var her stakket.

1662. kom Oberste Hans Schrøder (c). Og har udi dette Aar været en meget stor dyr Tid her paa Landet, som i mange Aar ikke mindes.

1670. var her en meget haard og streng Vinter og stor Foder-Trang, eftersom Fisked tilforn var en langvarig Tørke, som i lang Tid ey kand mindes.

1670. haver Gud allermægtigste hentkaldet vor Allernaadigste Arve-Herre og Konge Friderich den Tredie, og haver Menigheden igien udi April Maaned samme Aar svoret nu regierende Hans Majestet Christian den Femte Huldskab og Troskab. Eeden paa Hans Majestets Vegne tog Slots-Herren Welb. Hans Løvenhielm.

1670. var her paa Landet en stor Misvext baade paa Græs og Korn, som det ikke havde været i mange Aar, tilmed megen Tørke, saa det var meget vndt for Vand.

1670. d. 15. Aug. blef

(Her fattes et Blad i Manuscriptet.)

1676. d. 31. Maji blev her Allarm, og alt Landfolket mødte paa Hammeren med Stykker og Gevær; Thi den Svenske Flode kom Sydvest af Soen, Hammeren tet forbi, 44. Skibe, og ginge Nordost paa. Strax i Timen kom den Danske Flode efter, 44. Skibe, og forfulde dem, og komme derefter til Slags under Øland.

1676.

(c) Frid. III. Instruction for Oberste Hans Schröder som Commendant over Milicen paa Bornholm er dateret Kiøbenh. 1663. 15. Febr. Denne Schröder blev siden af Frid. III. 1669. 22. Augusti adlet og kaldet Hans von Løvenhielm.

1676. d. 26. Junii var Taksigelse af Prædikestolene for den store Victorie, vores Skibe fik under Øland over den Svenske Flode, saa vi mistede ingen Skibe, Mens en stor Deel af de Svenske at være fangne, endeel ombragte, iblandt dem var alle de 3de Svenske Admiraler, som bleve borte, nemlig der store Skib Cronen, hvorpaa vare 130. Metal-Stykker og 1100. Mand, Item Sverdet, derpaa var 900. Mand, som ginge i Brand, og ingen Folk bierget, og berettes, at Øblet stødte, og siden sank til Bonds.

1678. d. 24. Martii kom Welb. Christian Gedde her til Landet at være Lands-Herre (d).

1678. d. 4. Decemb. om Natten strandede og gjorde Skib-Brag en stor Deel af de Skibe, som skulde overføre det Svenske Krigs-Folk fra Tydskland til Sverige, og bleve saa her for Landet, Synden Lands for Sosk Acher Sogn og de Pladser, 21. Skiberom, der siges, at 2de kom ud igien, men de-nitten bleve i Løbet, hvoraf treende Skiberom bleve sønderslagne, og mange hundrede Mennesker druknede, som gandske nogne meget ynkelig fløde udi Stranden, og ere de meste Folk paa de andre Skibe biergede, som maatte nedlægge deres Gevær, og tagen fangne til nogle tusinde, som ere indført paa alle Sogne-Kirkerne over alt Landet, og i Kielderne udi Kiøbstæderne.

Noget herefter er Landsdomer Matthiassen overseglet til Kiøbenhafn, medførde nogle af de fornemeste Fanger, og berettede Kongen denne Hendelse, Saa kom Kongens Skibe i Foraaret, og hentede nogle tusinde bort af Fangerne, de meste de kunde føre, mens her blef nogle 100. igien, som Skibene ikke havde Rum til, de andre bleve i Deres Fængsel, til der kom andre Skibe efter dem.

NB. Den trykte Relation melder, at der skulde været 22. Skiberum blevne, og 2000. Mennesker druknede, og 3000. Mennesker fangne. Item skal den Brandenborgske Confoyer være sunken, hvorpaa var 700. Mennesker, som alle druknede. Det gandske Artolleri, som bestod i 70. Metall-Stykker, iblant hvilke vare mange hele og halve Cartover, item fem Fyr-Morser, ere med blevne, men siden til Dauer-Kongens Beste optagne.

1680. d. 7. Julii visiterede Bispen af Kiøbenhafn Doct. Hans Kagger her udi Øster Mariæ Kirke.

1682. udi Septembri kom ind til Landet Bendix von Hatten at være Lands-Høfding, og Gedde kom bort igien.

1685. d. 24. Martii døde Bendix von Hatten paa Lerbgaard.

1687. d. 7. Maji kom Hans Kongl. Majst. Christian den Femte her til Landet, var her paa Landet udi trende Natter, laae udi Sandvig til Niels Jørgensens den første Nat, og til Landsdomers Ancher Møllers udi tvende Nætter.

(d) Christ. V. Bestalling for Cancellie-Raad Christian Gedde, som Amtmand paa Bornholm er dat. Kiøbenh. 1677. 5. Decemb.

5. Hefte.

I.

Betænkning over en liden Danſk Guld-Mønt af 1560.

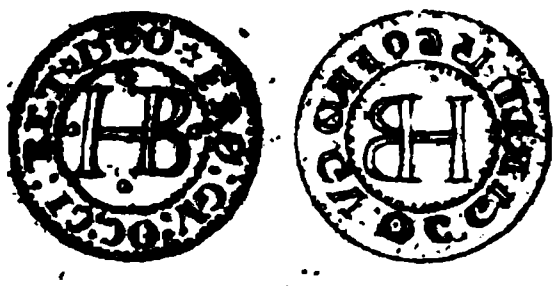

Saa vi i Fortalen til diſſe Samlinger have lovet at give nu og da nogen Efterretning om rare Monter og Skue-Penge, ſom kunde falde os udi Hænderne, ſaa have vi foreſat os, deels for at tiene dem af vore Landsmænd, hvis Liebhaberi maatte være ſtørre for Skue-Penge og Monter, end for gamle Seigl og Vaabener, deels for at have Leilighed til ligeſom at forfriſke ſtore og berømte Danſke Mænds Ihukommelſe, her efterhaanden at anføre alle de Medailler, ſom vi kand komme over af dem, der ere ſlaaene paa particulaire Folk i Danmark enten i deres levende Live eller efter deres Død.

Vi agte ei her at anføre nogen af de Monter, ſom af nogen Underſaat Land være ſlagne i Danmark for Reformationen, deels fordi deslige Monter mere tiene til at oplyſe de Kongers Hiſtorie, under hvis Regiering de ere ſlagne, end deres, der har ladet dem ſlaae, deels efterdi ſamme Monter blive i Kober ſtukne og beſkrevne, tillige med alle de Medailler, ſom ere ſlaaene i den Høilovlige Oldenborgſke Stammes Regierings Tid, i det Verk, ſom efter vor allernaadigſte Konges Befaling og høipriſelige Anſtalter for alle ſmukke Videnſkabers og Kunſters Opkomſt arbeides paa.

Forend vi give os til at sige vore Tanker om den oven indførte liden Mønt, maae vi for i Veien erindre, Først, at, dersom Antalet paa Skue-Penge, som ere slagne enten af store Mænd i Danmark i deres levende Liv, eller paa dem efter deres Død, var saa stort, som det er paa de store Mænd selv, som Danmark kand fremvise i alle Stænder og Videnskaber, da ville vi ønske baade vore Landsmænd og os selv til Lykke; Thi hvad større Opmuntring for dem til at følge saa store Mænds Fodspor, end naar de saae sammes Dyder belønede, deres Ihukommelse ævigvarende og ligesom forplantet til alle Slegter, og hvad angenemere Materie kunde vi vel føre vores Pen i, end den, der kunde give os Anledning til at vise vores Patriotiske Ømkiærhed for at vedligeholde Ihukommelsen af saa store Lys. Men, da det paa den ene Side har været vore Landsmænd mere angelegen at tiene Fæderne-Landet med de Pund, Gud havde nedlagt hos dem, og med deres gode Exempler, Indsigt og Erfarenhed mere at see paa deres Landsmænds Nytte, imedens de levede, end paa deres egen Ære efter deres Død, og Efterkommerne paa den anden Side have været mere omhyggelige for at træde i deres Forfædres Fodspor og at giøre sammes Navne ligesom udødelige ved at følge deres Exempler, end ved at oprette enten Ære-Støtter og Monumenter, eller ved at forævige deres Navne ved Medailler, Foruden det har det forhen været mere i Brug udi Danmark, naar en Mand af Meriter døde, at man lod den Ligprædiken, der blev holden over ham, trykke, deri anførtes hans Fortienester, og ofte blev hans Portrait i Kober stukket og foran sat, Ikke-maae det ei komme nogen underligt for, at der findes saa faa Medailler slagne paa store og berømte Folk i Danmark, som der giør.

Dernæst maa ingen tænke, at alle de private Mænd, som der findes Erindrings-Penge paa, just ere de største og mest meriterede, som Danmark kand bramme af. Hvor mange og store Mænd har Danmark ei haft, af hvilke man veed neppe mere end Navnet. Hvor mange velfortiente Mænd have ei maattet bukke under ved deres Misunderes List, der have søgt mere at sverte end forævige deres Navne. Hvor mangen en stor Mand er det ei gaaet med, som Plinius klager over i sin Tid: Quantum eruditorum aut modestia ipsorum aut quies operit aut subtrahit famæ. Fordi de ei har villet bruge Afveie til at bringe sig i Veyret, eller ei have fundet Vehyndere, der har villet føre deres Dygtighed for Dagens Lys, har de levet og døet i en Afkrog.

Men før at komme til den Mønt, vi har at handle om, da er den af Guld, af det Slags, som kaldes Huul-Penge eller nummi bracteati, og findes baade i Hans Kongelige Majestets og nogle andre forneme Mænds Cabinetter. I Almindelighed maae vi erindre, at, endskiønt en Monts Ælde er det, som tildeels giør den rar, saa ere dog de nyere Bracteater meget rarere end de gam-

gamle. I de ældere Tider, da man havde liden Forraad af Solv, og Handelen var kun liden, man og mest vexlede Vare imod Vare, uden at have mange Penge nødig, slog man Bracteater eller Huul-Mønt for at spare paa Solvet. Men i de nyere Tider ere de fleste Bracteater, man finder, slagne for en Slags Curiositet, og altsaa meget faa af dem. Iblandt alle de Medailler og Mønter, der ere slagne under Kongernes Regiering af det Oldenborgske Huus, findes ei meer end 4. Bracteater i Guld, hvoraf denne er een med de rareste, men tillige den mest dunkele at forklare, saasom her sees alene i Midten de to første Bogstaver af dens Navn, der har ladet den slaae, eller som den er slaaen paa, nemlig H. B. og i Omkredsen dette Symbolum: FRögt GUd OC Glör RET, med det Aarstal 1560. Det er uden tvil gaaet med dette Stykke, som med saa mange baade ældere og nyere Medailler. Paa de Tider de ere slagne, har hver Mand vidst, hvad de Bogstaver har villet sige, som for Efterkommerne ere utydelige, da dog Øiemerket med Medailler og Skue-Penge er, at bevare til Efterkommerne den Tings eller Persons Ihukommelse, som de slaaes paa. De Romerske Mønter, som fast alle Nationer antage som de Mønstere, hvorefter man bør indrette Medailler, have og i den Henseende deres Feil. De Bogstaver, som nu de lærdeste Mænd bryde sig med, og ere ueens om, hvad skal betyde, have uden Tvil paa de Tider, de har været slagne, været saa bekiendte, at hver Romersk Soldat har kundet forstaae dem. Saaledes har det sig og med denne liden Guld-Bracteat.

De fleste af vort Selskab, samt andre brave Folk, som man derom har spurt til Raads, have hidindtil været af den Mening, at det endeligen maatte være en Person af Værdighed, som den er slagen paa, en forneme Adelsmand, en Ridder, en Rigs-Raad, eller en anden høi og af Riget vel fortient Embedsmand, som har levet i Begyndelsen af Kong Friderich den Andens Regiering. Man har til den Ende giort sig Umag for at opsøge nogle af de anseeligste Mænds Navne, som paa de Tider i Danmark have levet, hvis Fornavne have begyndt af den Bogstav H. saasom Hans, Hartvig, Hebning, Henrich, Herman &c. og hvis Tilnavne have begyndt af B. og været af de da mest blomstrende Familier; saasom Bilde, Bielke, Bernekov, Brahe, Banner, Barby &c. Men hvilken af alle disse brave Mænd man tager fat paa, maae man sige, at der er ingen i sær af dem, som man med Sikkerhed eller efter noget vist Kiendetegn kand tilegne denne liden Guld-Mønt frem for de andre. Og det er saa meget mere vanskeligt at giøre Tilegnelse paa den eller den, saalænge man ikke veed, hvad Symbolum nogen af dem har brugt, eller hvad merkeligt med nogen af dennem kand være foregaaet i det Aar 1560.

Men i alt dette er een af vort Selskab falden paa de Tanker, at det kand være tvende Personers Navne, som under de Bogstaver H. B. ligge skiulte, og

at de samme kunde være to af de fornemeste og mærkværdigste Ægtefolk, som paa de Tider i Dannmark have levet, nemlig den berømmelige Ridder og Admiral Hr. Herlof Trolle og hans navnkundige Frue Birgitte Gise, som have giort deres Navne udødelige ved deres store Fortieneſter til deres Fædreneland, ved deres christelige Levnet og usminkede Gudsfrygt, ved deres overflødige Gavmildhed imod Kirker og Skoler, og i sær ved deres herlige Stiftelse til Ungdomens Nytte, nemlig den fri adelige Skole Herlofsholm i Sieland. Til den Mening er man anlediget, saavel af Bogstaverne, som af Aarstalet, og i sær af det anførte Symbolo.

Bogstaverne H. B. betyde deres For-Navne Herlof og Birgitte. Og har det ikke da været noget usædvanligt, ei heller kand komme dennem selsomt for, som i de Tiders Væsen ere bevandrede, at endog de fornemmeste Folk i Landet af begge Kiøn baade i Tåle og Skrift have udelukket Tilnavnene, og lade sig skrive og nævne alene ste ved deres Fornavne, hvorpaa man kunde anføre Mængde af Exempler. Men, for at undgaae Vidtløftighed, vil vi ikkun holde os til Hr. Herlof Trolle og Frue Birgitte Gise selv, og da skal det befindes, at de paa mangfoldige Steder i Dedicationer, Ligprædikener, Brevskaber, og ved andre Leiligheder ere alene nævnede Hr. Herlof og Frue Birrete. Ikke at tale om, at der ei kunde faaet flere Bogstaver Rum paa saa liden Mynt, som denne er, hvilket og kunde ansees som en Slags Aarsag til Tilnavnenes Udelukkelse.

Hvad Aars-Tallet 1560. angaaer, da var det samme et merkeligt Aar i dette berømmelige Ægte-Pars Historie; Thi det var just det Aar, i hvilket Høilovlig i Hukommelse Kong Friderich den Anden gjorde det betydelige Mage-Skifte med Hr. Herlof Trolle, hvorved Hans Maiestet fik Hillerødsholm, som siden blev forvandlet til det Kongelige Slot Friderichsborg, og Trolle derimod bekom Skovkloster ved Nestved, som derefter blev kaldet Herlofsholm, og 1565. indrettet til den endnu blomstrende fri Adelige Skole af dette Navn. Paa hvilken Omskiftelse er giort det bekiendte Vers, som med forgyldte Bogstaver er udhugget paa Muren ved den venstre Side udi den midderste Gaard paa Friderichsborg Slot (*):

Friderich den Anden god oc from,
Hans Raade giorde dette Bytte,
At Hylderedsholm under Cronen kom,
Og Herlof til Skovkloster flytte.
Anno 1560.

Saa

(*) Jo. Ad. Bergs Beschreibung des Königl. Hauses Friderichsburg. fol. C.

Saa at ovenmeldte lidet Stykke Guld ogsaa uden al Tvil, enten af Hr. Herlof Trolle selv, eller maaskee efter Hans Majesters naadigste Befaling, er slaget som en Skue-Penge til en ævig Erindring om samme saa anseelige Mage-Skifte.

Men nu staaer det fornemmeste Kiende-Merke tilbage, som synes endnu nærmere at-stadfæste den anførte Udtydning, nemlig det i Omkredsen staaende Symbolum, hvilket, saavel af eet og andet Manuscript, som i sær af D. Niels Hemmingsøns Ligprædiken over Hr. Herlof Trolle, beviises at have været Begyndelsen af Frue Birgitte Gioes eget Liv-Sprog, som saaledes lyder: Frygt Gud og gior Ret, og forlad dig ikke paa Mennisten. Og maae man slutte, at det er skeet af Høflighed og Høiagtelse for den dydefulde Frue Birgitte Gise, at man til denne Erindrings-Mont har betient sig af hendes, og ikke af hendes Herres Symbolum, som bestod i disse Ord: Alting kommer af Gud, Livet og Døden, Armod og Rigdom. Denne Mening har siden hos samtlige Lemmer fundet Bifald, og kand ansees for den beste og rimeligste, indtil nogen af vore kiære Landsmænd vil fremkomme med bedre og vissere Oplysning, hvormed de kunde giøre sig baade Publicum og vort Selskab aldeles forbundne.

Til Slutning maae vi erindre, at det er en Feil af Koberstikkeren, at ogsaa Reversen af denne liden Mont er udstukken, hvilket ikke saa burde været, eftersom det er det selv samme bagvendt, som læses ret paa For-Siden.

II.

Beskrivelse om Vitskøl Kloster i Jylland.

Vi har tilforn i vort Magazin leveret en kort Beskrivelse om Ringsted-Kloster i Siæland, og lovet, efterhaanden at giøre bekiendt, hvad vi om andre Klostere i disse Riger kand have samlet. Vi vil denne gang forflytte vore Tanker til Jylland, som den fornemeste og landfaste Part af det Danske Rige, og meddele vore Landsmænd saa megen Kundskab, som vi hidindtil have kundet erholde om et af de første og fordum navnkundigste Herre-Klostere i samme Land, nemlig Vitskøl Kloster, kaldet paa Latin Vitæ Schola. Forhaabende, at dette vort Arbeid vil blive saa meget desangenemere, som man i Almindelighed haver langt større Mangel paa saa vel trykte som skrevne Efterretninger om Jyllands gamle Tilstand, end om de fleste andre Provindser af Danmark. Dog har Vitskøl Kloster, frem for mange andre, deri været lykkelig, at det mod Enden af 15de Seculo havde den brave

Henrich Christenssøn til Abbed, som siden blev forflyttet til Esrom, derfra til Soer, og endeligen ophøiet i Danmarkes Riges Raad, hvilken i mange Maader haver seet paa Klosterets Beste, men i sær giort sig derved vel fortient af Efterkommerne, at han 1499. haver samlet alle Klosterets Kongelige og Biispelige Brevskaber, saa mange som endda vare til overs, og ved en Notarium publicum ladet deraf giøre en tilforladelig Udskrift, af hvilken igien 1574. ved D. Albert Knoppert er giort en nye Copie, hvis Rigtighed er bevidnet af Professoribus paa Kiøbenhavns Universitet, saavelsom af Prælater og Canicker i Aarhus, Viborg og Riber Dom-Capitel. Hvilken sidste Copie, som i Henseende til nogle Ord og Aarstal vel ikke haver været med de rigtigste, er Kilden til alle her og der endnu befindende Udskrifter af Vitskøl Klosters gamle Documenter (a).

Hvad Navnet Vitskøl eller Vidskyld angaaer, da ere der de, som vil mene, at dette Navn ikke er ældere end Klosteret, og at Stedet tilforn haver haft et andet Navn, men, da det blev indstiftet til et Kloster, er det af de fremmede Munke først kaldet med det Latinske Navn Vitæ Schola, hvoraf det Danske Navn Vitskøl siden skal være kommet. Tvert imod ere vi af de Tanker, at Stedets gamle Navn, før det blev Kloster, har været Vitskøl, Vidskyld, eller Vithskøfle, og at samme Navn haver givet Anledning til det Latinske Vitæ Schola. Ligesom man ogsaa finder, at Munkene fordum til endeel af de andre Klostere have fundet paa slige Latinske Navne, som have haft nogen Lighed med deres gamle Danske Navne, saasom til Exempel, det Kloster Tvis er kaldet Tuta Vallis, Lym eller Løgum Kloster Locus Dei, Aas Asylum, Rye Rus Regis, Lyse Kloster Lucida Vallis &c. Tilmed synes det klart af Waldemari I. Fundatz og nogle andre Documenter, som siden skal anføres, at Stedet, før det blev Kloster, har været en Bondeby af det Navn Vithscuele, hvilket Navn, i vore trykte og skrevne Sager, er skrevet i Flere Vitskølff, Vitschiæl, Vidskøffle, Vitskowel, Viskeld, Vidskyld, Vidschild, og paa Latin Vitæ Schola, Viteſcola, Vitiscola. Det er og at merke, at der findes andre gamle Danske Steder næsten af samme Navn, nemlig en Landsby i Siæland, som endnu heder Vidskøvle (b), og en bekiendt Her-

regaard

(a) Just som vi ere i Arbeid med denne Beskrivelse, erfare vi, at ovenmeldte Samling af Vitskøl Klosters Documenter er trykt i det 6te Stykke af Danische Bibliothek: Men, da de samme Feil, som findes i de fleste skrevne Exemplarer, ere derudi beholdne, have vi, efter vor Pligt, de kiendeligste deraf her og der rettet og forbedret.

(b) Dette Sted nævnes i Antiqv. Monaſt. Soreſ. Mſ. udi disse Ord: In recompenſationem recepit (Andreas Jacobi de Egede miles) a fratribus & monaſterio bona in Hæslæby, bona in Smistorp, & bona in Witschöwle provinciæ Flackebersherweth An. Dni M. CCC. XVII. Vig. Aſcenſ. Domini.

regaard udi Skaane, som og kaldes Vidskyfle eller Vetskefle (c), hvilken sidste af nogle, der ikke have vidst bedre, uretteligen er holden for at have været det Kloster, som fordum kaldedes Vitæ Schola.

Hvoraf ellers det Ord Vitskøl eller Vidskefle i det gamle Danske Sprog skulle have sin Oprindelse, er os lige saa vanskeligt at giette, som en heel Deel andre gamle Steders Navne i disse Lande. Vel kunde man, om man vilde høit stige, hidlede Ordets Herkomst fra det gamle Jydske Folk, de saa kaldede Viter, Vitæ, hvoraf Landet fordum skal være kaldet Viteslet, Vitarum campus (d), og hvoraf Vitskøl i Henseende til den første Stavelse kunde være en Levning. Men vi frygte, at samt de Viter med deres Viteslet, hvis Vished beroer paa en falsk Grundvold (e) vil engang blive forvisede af vores gamle Danske Historie, og derfor overlade heller til andre, som have Lyst til at træde saa høit op i Alderdomen, at bryde sig med etymologie saa vel til dette som andre gamle Navne, hvis Oprindelser ofte ere saa aldeles mørke, at de med stor Møie og med liden eller ingen Rimelighed kand udfindes og forsvares.

Men at komme til vort Forsæt igien, da har Vitskøl Kloster været beliggende i Jylland, udi Viborg Stift, i Himmer-Syssel, udi Gislum-Herred, strax hos Limfiorden, og er en Tid lang efter Reformationen, saavel som de andre Klostere, seculariseret, og forandret til en Herregaard, som endnu er bekiendt under det Navn Biørnsholm.

Dette

(c) Denne Herregaard hører nu den Svenske Greve Mejerfeld til. Men i Christiani I. Tid boede derpaa en Adelig Frue, som man med Rette kand regne iblandt vore Danske Heltinder; thi 1452. da Kong Karl Knudsen var falden ind i Skaane, foer frem med Ild og Brand, og endeligen kom i denne Egn, var hun den, som først jog Skrek i ham, og drev hannem og hans hele Hær paa Flugten, i det hun gav Ild paa dem af et Canon-Stykke, som hun havde forsynet sine Volde med, og saaledes ei alene mandeligen forsvarede sin Gaard, men og var en Begynder til sit Fædrenelands Befrielse paa den Tid. Chron. Episc. Lundens. a Bartholino edit. p. 44. I et Documents af 1441. nævnes Peder Bragdhe i Wethskøyle, af Vaaben: Om denne haver været bemeldte Adelige Frues Husbonde eller en anden, kand vi ikke sige, saa længe hendes Navn og Familie er os ubekiendt.

(d) HVITFELD in fol. Tom. I. p. 4. STEPHANII Not. ad Sven. Agg. p. 146. NIC. PETRÆI Cimbror. Orig. p. 20. NIC. PORTÆ Pœmatum Pars Eucharist. p. 184.

(e) At Jyderne fordum have været kaldede Viter, og Jylland Viteslet, kand neppe med noget uryggeligt Beviis godtgiøres. Det bliver gandske vist en Feil, som alene reiser sig af en Uagtsomhed eller Uvidenhed hos dem, der først have afcopieret de gamle skrevne Codices af Bedæ Historia Ecclesiastica, at de have seet galt til, og i steden for det Ord iutæ læst uitæ eller Vitæ, hvilket Ord siden er indført i de første trykte Editioner af bemeldte Auctor, og derefter antaget af endeel vore Skribentere, som et gammelt Navn for Jyderne, da det dog haver ingensteds hiem i Antiquiteten.

Dette Kloster er Aar 1158. (f) stiftet og fuldfort af den store Danmarks Monark Kong Waldemar den Første, efter et Løfte, han havde giort, fordi Gud frelsede hannem af sine Fienders Hænder, og i sær fra Kong Svens forrædelige Gæstebud i Roskilde, hvor Kong Knud den Femte blev mørdet, og Kong Valdemar nær ogsaa havde mistet Livet (g). Hvibemeldte Konges Fundations-Brev paa Vitskøl Kloster er forfattet paa Latin, og særdeles merkværdigt, men da det tilforn er trykt (h), vil vi her alenefte give vore Landsmænd en rigtig Dansk Oversettelse deraf, saaledes lydende.

I den hellige og uadskillelige Treenigheds Navn. Jeg Valdemar af Guds Naade de Danskes Konge, gior vitterligt for alle, saa vel nærværende som tilkommende, at nogle Utroe, som med mig aade det søde Brød og holdte venlige Samtaler, have tragtet efter med dragne Sverd at omkomme mig ubevæbnet og intet saadant befrygtende. Men Guds Miskundhed var tilstæde, som frelste mig, da ingen kom mig til hielp, og mægtigen udrev mig midt af de Bevæbnedes Hænder. Da Forræderne saaledes i deres Anslag vare skuffede, og havde samlet alle slags meenedige, oprørske og skielinske Folk, hvoraf der ere nok til, begyndte de atter aabenbare Feide, at de kunde skille mig ved Liv og Rige, og Folket ved Fred. Men Gud stred selv for os, og de bleve slagne, tillige med Hovedmanden for den onde Gierning. Derfore i Erindring af Guds Godhed og det Løfte, som jeg paa det Mode til Roskilde havde giort Henrich og hans Brødre og deres Efterkommere, som leve efter Cistercienser-Ordenen, haver jeg høitideligen og lovligen ved en hellig Gave foræret en By af mit Arve-Gods, som kaldes Withscuele, med al sin Tilliggelse, til at oprette et Abbedi, nærværende hæderlig Ærkebiskop og det Apostoliske Sædes Legat Eskil, som det samme haver stadfæstet, tillige med sex Biskopper og mange Abbeder, og menige Klerkeri og Folket. Men at denne Gave skal blive

(f) Chron. Sialand. p. 28. An. 1158. Vitæ Scola clauſtrum in Jutia fundatur. Chron. Dan. membr. Mſ. An. MCLVIII. Vitskowel Closter word først høyd.

(g) HVITFELD Tom. I. p. 148.

(h) PONTOPP. Annal. Eccleſ. Tom. I. p. 384. Dan. Biblioth. Tom 6. p. 136.

blive fast og uryggelig for Brødrene, som den er skienket til, have vi ved Kongelig Myndighed og under vort Seigl stadfæstet den, med Vidnernes Paategning, hvis Navne ere disse: Eskil Erkebiskop i Lund, Ascer Biskop i Roskilde, Helias Biskop i Ribe, Eskil Biskop i Aarhuus, Niels Biskop i Viborg, Tocho Biskop i Borglum, Osbern Biskop i Slesvig, Hertug Knud, og hans Broder Buris, Radolph Kongens Capellan, og Henrich Palli, som kaldes Hvide, og Carl, og utallige andre, som er langt at opregne.

Historien af dette Klosters Stiftelse fortælles ellers i et gamelt Manuscript (i) ongefær paa denne Maade: Kong Sverke i Sverig lod forskrive tvende Colonier Bernhardiner Munke fra Frankerige, af hvilke han satte den ene i Alvastro, den anden under Abbed Henrich i Ludihe, som siden blev forflyttet til Varnhem. Paa det sidste Sted modte Munkene adskillige Fortrædeligheder, saa vel af de tilgrændsende Naboer, som især af den Svenske Dronning Christina Kong Eriks Gemahl. Saa Abbed Henrich med nogle af Brødrene endeligen foretog sig at giøre en Reise til Frankerig at klage sin Nød for deres Ordens øverste Hoved, og agtede derfra at drage lige til Paven i Rom. Men, da han underveis kom igienem Siæland, og der een og anden gang opvartede Erkebiskop Eskil, har han ved sin Lærdom og Veltalenhed saaledes indtaget Erkebiskopen, at han paa en Herredag, som da holdtes til Roskilde, offentligen og i kraftigste Maader talede for ham til Kong Valdemar, og Kongen paa Erkebiskopens Ord strax bød ham til at blive Abbed i det Kloster, som han havde i Sinde at stifte. Dette Tilbud tog Abbed Henrich og hans Brødre med Glæde imod, hvorpaa der blev visse Mænd beordrede, at drage over med Abbeden til Jylland, for at udsee det bequemeste Sted paa Kongens Arvegods, hvor Klosteret kunde anlegges. Abbeden fandt over alt ingen beleiligere Plads, end Virskøl. Derpaa blev Bygningen sat i Verk, og hele Stiftelsen bragt til Fuldkommenhed den 1. Aprilis 1158. Klosteret blev da indviet Jomfru Maria til Ære (k), og ziret med det smukke Navn Vitæ Schola d: Livsens Skole. Munkene, som det blev besat med, vare af S. Bernhardi eller Cisterciencer-Orden, og bleve tagne ei alene af de misfornøiede Brødre, som Abbed Henrich deels havde med og deels efterladt sig i Varnhem, men og fornemeligen af Esrom Kloster i Siæland (l), som nogle

(i) Narrat. de fundatione Monast. Vitæscholæ. Mſ.

(k) Kaldes derfore undertiden Monasterium Sanctæ Mariæ de Vitæ Schola, ordinis Cisterciensis.

(l) Ikke af Herisvad i Skaane, som Pontopp. Annal. Eccles. Dan. Tom. I. p. 384.

ske Aar tilforn var stiftet af den berømelige Ærkebiskop Eskil (m), og var det fornemeste Bernhardiner-Kloster i Danmark. Og det er Aarsagen, hvorfore Vitæ Schola regnes iblandt Esroms fem Døttre eller iblandt de 5. Klostere, som af Esroms Munke ere udspirede (n), og hvorfore Abbed Henrich, paa Ærkebiskop Eskils Forlangende, i det samme Aar Klosteret var stiftet, tillige med sit Convent, tilsagde Abbeden af Esrom Lydighed, saa at Vitskøl Kloster derefter bestandigen har staaet under Abbeden af Esrom hans Lydelse og øverste Tilsyn, og dets Abbed og Convent ikke har foretaget sig nogen Forandring af Vigtighed Klosteret vedkommende uden bemeldte Abbeds af Esrom Vidskab og Samtykke.

Men ligesom Esrom Kloster var Moder til Vitskøl, saa varede det ikke længe, før Vitskøl Kloster kom selv i saa anseelig og frugtbar en Stand, at det igien blev Moder til et af de berømteste Klostere i Jylland, nemlig Øm Kloster udi Aarhus-Stift, som kaldes med det Latinske Navn Cara insula; Thi i det Aar 1165. udsendte Abbed Henrich en Sværm Munke fra Vitskøl til det Kloster, som Biskop Eskil af Aarhus, efter bemeldte Abbeds Tilskyndelse, havde for at oprette paa et Sted i sit Stift, kaldet Smaheng, hvorfra de siden flyttede til Vang Kloster, derfra til Calvø, og endeligen 1172. formedelst adskillige paa de andre Steder forefundne Uleiligheder, til Øm eller Caram insulam (o), hvis Historie en anden Tid skal blive beskreven.

Efter Kong Valdemar den Førstes Død, haver hans Sønner Kong Knud den Siette og i sær Kong Valdemar den Anden giort vel imod Vitskøl Kloster. Derpaa haves tvende Documenter af sidstbemeldte Konge, som ere uden Aars-tal, dog synes at være forfattede ikke længe efter hans Tiltrædelse til Regieringen. I det ene tager Kong Valdemar den Anden Vitskøl Kloster, som hans Fader, Broder, og han selv haver stiftet, begavet og beriget, imod alle, som ville giøre det nogen Indpas, udi sin Kongelige Beskyttelse, forundende Klosteret en fuldkommen og uindskrænket Frihed, som ikke

(m) De have Uret, som foregive, at Ærkebiskop Eskil skulde have stiftet Vitskøld-Kloster. Ikke heller har Meursius Hist. Dan. Lib. 5. p. 98. Ret, som siger, at Biskop Absolon har stiftet Vitskøl. Men det er vist, at Eskil, som en stor Ven og Tilbeder af S. Bernhardo, har skyndet Kongen til saadan Stiftelse, og at Absolon, som Kongens tro Mand, vel mueligt har været paa Raad dermed.

(n) MANRIQUE Annal. Cisterc. Tom. 2. p. 201. Inter qvinqve Esronis Monasterii filias dicitur Vitæ Schola Esronensis secunda proles. Et p. 313. Vitæschola Claræ vallis ex Esron nata &c.

(o) Hist. Monast. Caræ Insulæ membr. Mf. HVITFELDS Bisse-Krønike in fol. p. 99. Og hos MANRIQVE Annal. Cisterc. Tom. 2. p. 313. kaldes Cara Insula Vitæscholæ filia secunda. Conf. ibid. p. 416.

ikke skal være nogen Kongelig Ret undergiven, i alle sine Eiendome paa Land og i Strand (p). I det andet gior Kongen vitterligt, at, efterdom han ikke vil, at Kirkernes Frihed i hans Tid skal formindskes, men heller paa alle Maader forøges, saa stadfæster han Munkene af Vitskol alle de Friheder og Herligheder, som de i hans Faders [Valdemari I.] og Broders [Canuti VI.] Tider have erholdet. Han stadfæster dennem ogsaa disse Eiendome, af hvilke han selv haver skienket dem nogle for hans Broders Siæls Skyld, og nogle have de sig af andre lovligen forhvervet, nemlig Wiskulff, Brutkorp, Horn, Birkils, Hals, Lung, Fleskum, Vordberg. Tilleggende dennem ogsaa alt det Gods af sin Fæderne-Arv udi Sundby til en ævig Eiendom (q).

Aar 1215. efterat der havde reiset sig nogen Misforstand og Trette, angaaende Jord og Eiendom, imellem Canikerne i Viborg og Munkene i Vitskol Kloster, haver Pave Innocentius III. efter de førstes Klagemaal udgivet sin Befaling til Biskopen af Borglum, Provsten af Vestervig, og Prioren af Grindesley, at de skulde sammenkalde Parterne, forhøre Sagen, og domme dem imellem, hvad ret og billigt kunde være (r).

Ved samme Tider haver Asgotus Biskop i Viborg foræret til Brødrene i Vitskol Kloster Kirken udi Strandby med al sin Tilliggelse til ævig Eiendom, een Fierding med tredie Parten af Tienden undtagen [prædiis duntaxat unius araturæ, scil. unum *fiathring* a sole remotius, cum tertia parte decimæ deductis], som altid skal blive til en Vicarii Ophold der paa Stedet. Og maae Brødrene have Frihed, med Stiftets Biskops Samtykke, selv at at indsette en dygtig Vicarium i samme Kirke (s).

Aar 1219. haver Biskop Omerus i Borglum, med sit Capitels Samtykke, udi Kong Valdemars Nærværelse, og efter Hans Majestets Begiæring og naadige Vederlag, givet og tillagt Abbed og Convent udi Vitskol Kloster tvende Kirker udi sit Stift liggende, nemlig Sundby og Halse (t) med al Biskopelig Ret til ævig Eiendom, med fuldkommen Frihed at indsette og afsette Præster ꝛc. Dat. Alburg An. M.CC.XIX. septimo Calend. Octobris (u).

Samme Aar 1219. var igien opkommen Trette imellem Canikerne i Viborg og Munkene i Vitskol, angaaende deres Eng-Skifte, Fædrift og andre Herligheder paa Lessø. Hvorfore Abbed Gunner af Øm-Kloster, efter Kong Valdemars Befaling, drog over til Landet Lessø, tillige med Provst

(p) Diploma vid. PONTOPP. Annal. Eccles. Tom. I. p. 385. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 138.
(q) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 152.
(r) Mandatum Innocentii III. Dat. Perusii 3. Non. Junii Pontificatus anno 19. M.
(s) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 158.
(t) Ikke Hoelse, som Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 166.
(u) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 165.

Johannes af Viborg og Prior Peder af Vitskøl, og, efterat hannsie havde grandsket Aastederne, domte og skielnede Parterne imellem ꝛc. Acta sunt hæc Anno Domini M. CC. XIX. sub Dn. Episcopo ASGOTO, & Dn. JOHANNE Abbate Vitescolæ (v).

Aar 1221. har saavel Provsten og Capitelet i Viborg, som Abbeden og hans Convent af Vitæschola, ved deres aabne Breve (x) offentligen og høitideligen samtykket og stadfæstet den Fortigelse og Skielning, som Abbed Gunnet af Øm Kloster, efter Kong Valdemars Befaling, havde giort dem imellem, angaaende deres Marke og Enge paa Lessø. Da vare overværende paa Canikernes Side, Dn. JOHANNES Præpositus, Dn. KETILLUS qvondam Præpositus, Dn. Prior JNGVARUS, Dn. MICHAEL, & Mag. JOHANNES. Og paa Munkenes Side, Dn. Supprior JOHANNES, Dn. STENO Cantor, Dn. SNEGO, Dn. MAGNUS, & frater KAROLUS. Men af Verdslige vare disse, Dn. Ascerus Abbedens Broder, og Dn. Aco Parvus [Hr. Aage Litle].

Aar 1236. da Kong Valdemar den Anden om Sommeren var paa Samsø, haver han igien bevist Naade imod Vitskøl Kloster, og begavet alle de Eiendome, som Brødrene efter det almindelige Concilium (y) med ret Adkomst havde forhvervet sig, med de samme Friheder, som hvis Gods de tilforn udi være havde. Til Bekræftelse under sit eget, saa vel som sine Sønners Kong Eriks og Hertug Abels Indseigle. Dat. apud SAMSÖ anno Dni. M. CC. XXXVI. qvinto Calend. Junii (z).

Aar 1250. haver Kong Abel, da han var i Viborg, efterat Brødrene af Vitescola havde beklaget for hannem, at nogle af Kongens Fogeder og andre søgte at fornærme dennem i deres Privilegier, stadfæstet dennem alle de Friheder og Herligheder, som dennem af hans Forfædre vare forundede, og om nogen efterdags giorde derimod, skulde de være skyldige i Crimen læsæ Maiestatis &c, Dat. WIBERGIS an Dni. M. CC. L. tertio Cal. Septembris (a).

Aar 1253. om Vaaren var Kong Christoffer den Første, tillige med Biskop Niels af Viborg, Ebbe Galt, og mange andre fornemme Rigets Mænd, udi Vitskøl Kloster, hvor da Kongen ei alene stadfæster Brødrene alle

(v) Instrumentum desuper confectum Mſ.
(x) Documenta duo de his confecta Mſ.
(y) Forstaaes Concilium Lateranense, holdet 1215. Thi hvad som Klosterne eiede og havde forhvervet sig førend dette Concilium, behovede de intet Privilegium paa. Men hvad som derefter kom i deres Være, deraf skulde de enten skatte og lediing gisre, eller have det i Kongens Minde; som der staar i Jydske Lovs 3. Bogs 9. Capitel.
(z) Diploma vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 156.
(a) Diploma vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 156. (u)

alle de Friheder, som hans Forfædre dennem givet havde, men endog, om de samme havde efterladt noget ufuldkommen, vil han det i alle Maader forøge, hvorfore, efterdi han haver hørt Brødrenes Klagemaal, at nogle af hans Fogeder giorde dem Indgreb i deres Privilegier, forbyder han under sin Naades Fortabelse, at ingen maatte hindre eller anfegte dem, angaaende enten 40. Marks eller mindre Sager. Derforuden skienker han dennem, hvad Drag og strandet Gods, som kommer paa deres Forstrand for Halse-Mark fra Gethaa til Gasevad, dog de Skibbrudne deres Ret forbeholden. Og bør Abbeden og Klosteret derfor ikke staae nogen til Rette og Ansvar. Dat. apud VITESCHOLAM Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo qvinqvageſimo tertio, octavo idus Martii, præſentibus Dominis venerabili patre NICOLAO Epiſcopo Vibergenſi dilecto Cancellario noſtro, EBBI GALTH, & multis bonis regni noſtri, qvorum ſigillis præſentes literas ſimiliter fecimus communiri, in teſtimonium & cautelam (b).

Man finder endnu et andet Document, som er uden Aarstal, hvorudi Kong Christoffer I. tilstaaer Munkene i Vitskøl Kloster mange store Friheder og Herligheder. I bemeldte Document giør Kongen vitterligt, at, efterdi han tager alle Klosterne i Riget udi sin Beskiermelse, vil han dog besynderligen have Øie paa sine Brødres Munkenes i Vitskøl deres Rolighed og bestandige Velfærd, hvis Kloster hans Forfædre Konger i Danmark paa deres Arvegods have stiftet og særdeles beskyttet. At derfor ikke onde Mennisker skulle forurolige eller forurette dennem, tager han Klosteret med alt deres Gods under sin Handthævelse, og i alle deres Eiendome forunder dennem en fuldkommen Kongelig Frihed. Han stadfæster dennem ogsaa alt deres Gods og Eiendome, nemlig Viteſcole, Strandby, Gundrop, Svotherp, Alerstrop, Pandom, Neesby, Brytrop, Svenstrop, Horn, Barmæmyræ, Fleskom, item i Alnes, Hals med Gaasevaaden og halv Gerrop-mark, halv den Skov som kaldes Hedenholt, item i Wordberg, Lindholm, Sundby, Halnæ, Birchils, Pøglæ, Wisskow, Norskow, Øsjew,

(b) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 140. hvori findes anmerkelige Feil. (1) Brevet begynder med Ericus, som skal være Christophorus; thi 1253. var ingen Konge af det Navn Erich. Men om nogen vilde sige, at Aarstallet var urigtigt, og skulde være enten 1243. eller 1263: da kand heller ingen af Delene være ret; thi 1243. var Nicolaus ikke Biskop i Viborg ej heller Kong Erich Ploggpenings Canceler. Og 1261. var Kong Erik Glipping endnu uden Riget og sad fangen. Denne Feil er maaskee kommen deraf, at der i Originalen har staaet et C. hvilket Copisten har læst som et E. og deraf giort Ericus. (2) I stedet for Ladewor skal læses Gasewad. (3) Det var ikke Ebbe Galt, men Nicolaus Episcopus Vibergensis, som var Kong Christoffers Canceller.

lew, Astrop Enge, den hele Øe Ligh (c), fierde Parten af Lessø, undtagen Æstrabeg Enge ꝛc. Og befaler han, at, hvo som giør Klosteret nogen Uret, skal svare for Munkene selv, eller hvem de i deres Sted beskikke, og ingen anden. Hand giver ogsaa deres Bønder og Tienere fri fra Leding og alle Kongelige Skatter. Og for Resten beder alle sine Efterkommere Konger, og Danmarks Riges Biskoper, Førster og Magter, at de holde bemeldte Munke ved deres Privilegier og Friheder, og ikke tillade nogen at forstyrre deres Fred og Rolighed (d).

I samme Konges Tiid haver Biskop Nicolaus af Viborg, Kongens Canceller, ved et Brev, som ogsaa er uden Aarstal, stadfæstet Brødrene i Vitæschola alle de Friheder og Herligheder, som dennem af hans Formand Biskop Gunner vare givne, forbydende alle, under Bands Straf, at giøre dennem nogen Hinder eller Forfang (e).

Aar 1260. haver Kong Erik Christophersøn, (som man kalder Glipping,) for den Kiærlighed han bærer til sine Brødre i Viteschola, ei alene stadfæstet dennem alle de Friheder, som de af hans Forfædre have haft, men om de samme have efterladt noget ufuldkommet, da vil han det, for sin og hele Rigets Velfærts Skyld, i alle Maader opfylde. Hvorfore, efterdi de havde beklaget for hannem, at de af nogle hans Betientere bleve foruroligede i deres gamle Friheder, befaler han, under sin Hyldest og Naade, at ingen maae giøre dem eller deres Tienere Indpas eller Hindring i deres Rettigheder, angaaende enten 40. Marks eller mindre Sager. Derforuden giver han dennem ogsaa Strand-Rettighed til alt det Vrag og forulykkede Gods, som maatte falde for Halse Mark lige fra Getheran til Gaasevad. Og bør Abbeden og Munkene ikke derfor staae enten hans Fogeder eller nogen anden til Rette og Ansvar. Han beviser dennem og denne besonderlige Naade, at alle de Eiendome, som de efter det almindelige Concilium have forhvervet sig, maae de have og bruge med samme Frihed, som dem, de tilforn have haft ꝛc. Datum Anno M. CC. LX. qvarto nonas Januarii, testibus Domino ESCERO Episcopo Ripensi, & Domino JOHANNE dicto GENWET (f).

Aar 1263. haver Biskop Nicolaus af Viborg, Kongens Canceller (g), været

i Øe Livø, som ligger i Limfiorden, og endnu hører til Biørns-

Biblioth. Tom. 6. p. 146.
Biblioth. Tom. 6. p. 158.
Biblioth. Tom. 6. p. 143.
t under dette Brev er rigtigt, da seer man, at Biskop Niels
ar Kong Christoffers Canceller, ogsaa har beklædt samme Embed i
ong Erik Glippings Regierung.

været i Vitskøl Kloster, og da atter givet Brødrene et Friheds Brev, hvori de, at, efterdi alle deres Eiendome, i hvor de end ligge, ere ved det Apostoliske Sædes Privilegier fritagne fra at give Tiende af Korn og Qvæg; forbyder han, at ingen Sogne-Præst eller andre maae enten i hans Tid eller hereefter kræve nogen Slags Tiende af dem eller deres Tienere ꝛc. Datum apud VITESCOLAM anno Domini MCCLX. tertio, Calendas Junii duodecimo (h).

Samme Aar 1263. da der var opkommen en stor Trætte imellem Biskop Tyge af Aarhus og Abbed og Convent i Om Kloster, angaaende Gæsteri og anden Rettighed, som Biskopen æskede af Klosteret, sluttede endeligen Abbed Boetius, for at slippe ud af saadan Fortredelighed, at forlade Klosteret, og begav sig først til Tvis Kloster, tog derfra Stedets Abbed med sig hen til Vitskøl Kloster, som det fornemeste Bernhardiner Kloster i Jylland. Da de nu der vare ankomne, aabnede Abbed Boetius sine Tanker for begge de andre Abbeder, at han havde i Sinde at takke af, og bad dem strax om sin Afsked. Abbeden af Tvis blev vred, og vilde aldeles ikke samtykke dertil. Abbeden af Vitskøl sagde, at det var ikke paa dette Sted anstændigt, men han burde legge Embedet ned hos Capitelet, hvor han havde annamet det. Men Boetius stod hart derpaa, og svor, at, om han nu ikke ville tillade ham at overgive Embedet, ville han kaste Seiglet ned for hans Fødder (i). Derpaa giorde Boetius Forslag paa en anden brav Mand, som da just opholdt sig i Vitskøl Kloster, og strax kunde tage hannem Byrden af, nemlig Hr. Thuro, som havde været Abbed baade i Vitskøl og Ørom, hvilken og lod sig overtale at følge med til Om, og der lovligen blev udvalt til Abbed ved Boetii Afstaaelse (k).

Aar 1269. haver Kong Erik ved sit aabne Brev taget Munkene i Vitskøl Kloster med alle deres Eiendome og Personer under sin sønderlige Beskyttelse, og stadfæstet dennem alle de Friheder, som de af fremfarne Konger i Danmark havde forhvervet, derhos befriet deres Gods fra Ledings Tynge, samt fra Inne og Stuth, og andre Kongelige Skatter. Tilleggende dennem den særdeles Naade, at de over alle deres Bønder og Tienere selv maatte indbrive alle 40. Mørks og 3. Marks Bøder, og at deres Tienere ikke skulle svare for nogen, uden for Abbeden selv eller anden Klosterets Forstander. Forbydende sine Fogeder og alle andre herimod at giøre dennem nogen Hinder eller Forfang. Dat. ALÆBURGH Anno Domini MCCLX. nono, in

(h) Diploma Vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 178. hvor der i steden for Ecclesiarum recitatorum bør læses Rectorum.

(i) Ille vero constanter insistebat, jurans, si nollet cessionem eius recipere, sigillum ante pedes eius poneret.

(k) Hist. Monast. Cara Insulæ Danicæ, MS.

in die purificationis ſanctæ Mariæ. Teſtibus Dominis JOHANNE Burglanenſi Epiſcopo, & UFFONE Dapifero [Hr. Uffe Droſt] (l).

Aar 1274. var igien opkommen en Tviſtighed imellem Abbed og Convent af Vitſkøl Kloſter paa den ene, og Provſten og Canikerne i Viborg Dom. Capitel paa den anden Side, angaaende et Capel, ſom de første havde ladet bygge paa Leſſø til de ſidſtes Fornærmelſe. Hvorudover Capitelet i Viborg forhvervede Pavelige Breve til disſe Domere, ſom skulde kiende dennem imellem. Men da de vare komne noget hen i Sagen, skød Abbeden og Convent af Vitſkøl ſig ind for det Apoſtoliſke Sæde. Paa ſamme Tiid havde, saavel Capitelet, ſom Kloſteret, hver for ſig ſine viſſe Sendebud paa det almindelige Concilio til Lyon [Conc. Lugdunenſ.]; hvilke der fandt for godt helleel at forlige Sagen i Mindelighed, end blive indviklet i vidtloftig Trette. Hvorpaa blev aftalet, at udnævne gode Mænd, ſom i Venlighed ſkulde afgiøre Sagen inden Mortens Dag. Hvortil Johannes Biſkop af Berglum blev udnævnt, saafremt Parterne indbyrdes vilde være fornøiede med hans Mellemhandling ꝛc. Actum LUGDUNIS, præſentibus venerabilibus viris Dominis P. Archidiacono & Electo Eccleſiæ Aruſienſis, NICOLAO Rectore Eccleſiæ S. Petri Vibergenſis, & VILLEGRIPPO Canonico Aruſienſi, teſtibus ad hoc vocatis & rogatis. In cuius rei teſtimonium præſenti huic publico inſtrumento ſupradictus Dn. Archidiaconus & Electus Eccleſiæ Aruſienſis, Magiſter NICOLAUS illuſtris Regis Danorum Cancellarius (m), GVILLELMUS Prior Otthonienſis, & NICOLAUS Cantor Slesvicenſis, rogati a partibus, ſigilla ſua appoſuerunt. Anno Domini M. CC. ſeptuageſimo qvarto, indictione ſecunda, IIII. Kal. Junii, Pontificatus Domini GREGORII Papæ DECIMI anno tertio. Dette Document er udſtædet og underſkrevet af Johannes kaldet Rictus de Gvartino, den Romerſke Kirkes Notarius publicus (n).

Aar 1280. haver Kong Erik atter taget Munkene af Vitſkøl under ſin Fred og Beſkiermelſe, og ſtadfæſtet dennem alle deres Privilegier, givende dem og deres Gods fri for Leding, Inne, Stuth, og alle andre Kongelige Skatter og Paaleg. Tilladende dennem denne ſærdeles Naade, at alle deres Bønder, Tienere og Tiunde, for alle Slags Forbrydelſer, 40. Marks Sager

(l) Diploma vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 149. hvor der i ſteden for Strouth ſkal læſes Stuth.

(m) Man maa vel agte, at denne Nicolaus Kongens Canceller ikke er den ſamme, ſom af dette Navn og Embed tillige var Biſkop i Viborg, hvilken allerede var død 1267 ſom Hvitfeld vidner Tom. 1. p. 273. Men den, ſom i dette Document nævnes, er nok den, ſom Hvitfeld p. 284. under det Aar 1282. taler om med diſſe Ord: M. Nicolaus Juthus Cantzeler døer.

(n) Inſtrumentum Notariale vid. Pontopp. Annal. Eccleſ. Tom. 1. p. 734.

ger og mindre, ikke skal staae nogen anden til Rette, end Abbeden og Munkene selv i bemeldte Kloster ꝛc. Dat. GEETSTATH Anno Domini M. CC. LXXX. nono Calend. Martii, in præsentia dilectæ MATRIS NOSTRÆ, testibus Dominis Magistro MARTINO Cancellario nostro & PETRO Dapifero nostro (o).

Aar 1286. haver Erke-Biskopen i Lund Johannes [Jens Dros], efter Munkenes Begiering af Vitskol Kloster, stadfæstet det Forligelse-Brev, som var giort imellem Biskop Peder af Viborg og bemeldte Munke, angaaende en Tiltale, som Biskopen havde haft til dennem. Dat. AAS Anno Domini M. CC. LXXX. sexto, III. Cal. Octobris (p).

Aar 1287. blev Vitskol Kloster ved en ulykkelig Ildsvaade gandske lagt i Aske (q).

Aar 1293. (r) haver Broder Nicolaus Biskop i Borglum, med Kongens Villie og Velbehag, til ævig Eiendom skienket Abbed Jacob og Capitelet i Vitskol-Kloster af Cistercienser-Orden, efter Sognemændenes Forslag og Samtykke, Sundby-Kirke, med al sin Tilliggelse, som nu ved Provstens Hr. Magni Afstaaelse lovligen var ledig ꝛc. Dat. Anno Domini M. CC. XC. tertio, dominica Deus omnium, in SUNDBY, præsentibus Dominis ACHONE Priore Sanctimonialium de INSULA (s), JOHANNE BENEDICTSON (t) advocato domini Regis in ALEBURG, & aliis Clericis & laicis fide dignis.

Aar 1320. haver Kong Christoffer den Anden i egen høie Person, og i gode Mænds Overværelse, høitideligen sat ret Grændse- og Mark-Skiel imellem Munkene af Vitskol og Benedictiner-Munkene af Nørre-Kloster, saavelsom Canikerne i Viborg, deres Gods og Eiendome, som tilforn havde ligget uadskilte, saaledes at Wededyup for Synden og Korsholm for Norden skulde være Munkenes af Vitskol rette Grændse-Skiel. Og haver han tillige forunet Munkene af Vitskol denne Naade og Frihed, at de paa alle deres Grunde,

(o) Diploma vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 144. hvor der i steden for Innestuth bør læses Inne, Stuth.

(p) Lit. Confirmat. vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 175. hvor der i stedet for in Calend. bør læses III. Calend.

(q) Chronol. vet. membr. Mſ. An. 1287. Vteſchola miſerabili incendio totaliter vaſtatur. Chronic. Dan. vet. membr. Mſ. M. CC. LXXXVII. Witſkyuel Cloſter vord brænd.

(r) Dersom Aarstallet under dette Brev er rigtigt, saa kand Biskop Nicolaus af Borglum ikke være død 1286. som Pontopp. melder Annal. Eccleſ. Dan. Tom. I. p. 602. Udi Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 170. hvor dette Document er indført, læses Aarstallet saaledes: M. CC. XC. tertia dominica &c.

(s) d: Ø-Kloster, som nu er den Herregaard Orholm.

(t) Ifr. Benedict Sui, som Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 171.

som ligge til Stranden, maae giøre sig de samme indtil Midt-Strøm saa nyttige som de kand. Derpaa er forfattet et aabet Brev, som er dateret anno domini M. CCC. XX. die annuntiationis b. virginis Mariæ (u).

Samme Aar 1320. efterat Munkene i Vitskøl Kloster fra lang Tid af havde ligget i bestandig Trette med Capitelet i Viborg, angaaende deres Eiendome paa Lessø, haver endeligen Broder Boetius Abbed i bemeldte Vitskøl og hele Conventet sammesteds, med værdige Faders Abbed Peders Villie og Samtykke af Esrom, solt, skiødet, og afhændet til Hr. Esbern Provst i Viborg og Canikerne sammesteds alt deres Gods paa Lessø, rørende og urørende, Agre, Enge, Skove, Kiære, og Huse, med alle de Rettigheder og Friheder, som de dertil af gammel Tid haft have, til ævindelig Eiendom, og bekiender sig derfor at have oppaaret fuldt Værd ꝛc. Til Vitterlighed haver med dennem forseiglet Dn. PETRUS Episcopus Vibergensis, Dn. PETRUS Abbas Esromensis, Communitas civitatis Vibergensis, Fratres PRÆDICATORES & MINORES ibidem. Dat. Anno Domini M. CCC. XX. in die b. Michaelis Archangeli (v).

Aar 1322. haver Biskop Peder i Viborg, med sit Capitels Samtykke, givet Abbed og Convent i Vitskøl Kloster sit Stadfæstelse-Brev paa Strandby, Alæ, Malugh, og Kathrstorp Kirker, som dennem af hans Formænd vare tillagte, givende Abbeden fuld Myndighed, i de samme at indsette og affette af sine Munke, ligesom han selv tienligst eragter. Derforuden har han tilladet Abbeden og Conventet at opbære Helligbuot [Helligbrøde] af alle deres Tienere over sit hele Biskopdome, tilleggende ogsaa denne Naade, at Abbeden selv ved geistlig Dom maae inddrive sin Gield hos alle sine Tienere. Og dersom nogen haver noget at fordre hos nogen af Klosterets Tienere, skal Abbeden selv have Fribed til, ved geistlig Dom at tvinge Skyldneren til Betaling. Men skulde Abbeden derudi være en esterladen Domer, da forbeholder Biskopen sig, at skaffe enhver klagende sin tilborlige Ret. Derforuden beviser Biskopen bemeldte Munke den besonderlige Naade, at deres Tienere for ingen Slags Sager, som høre til den Geistlige Ret, bør indstevnes eller tiltales af nogen hans Provster, uden af ham selv eller hans Officiali generali. Dat. Wibergis anno domini M. CCC. XXII. sexta feria ante ascensionem domini (x).

Sam-

(u) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 153. hvor der i stedet for M. CCC. nødvendigen bør læses M. CCC. XX. Thi det Aar 1300. var midt i Kong Erik Menveds Regierings Tid, og Christoffer II. blev ikke Konge før 1320.

(v) Lit. Scotat. vid. PONTOPP. Annal. Eccles. Dan. Tom. 2. p. 124. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 183.

(x) Diploma vid. Dan. Bibliot. Tom. 6. p. 160.

Samme Aar 1322. haver Biskop Peder i Viborg udgivet sit aabne Brev, lydende, at, eftersom der i lang Tid havde været Trette og Uenighed imellem hannem, hans Formænd og Dom-Kirke paa den ene, og Vitskøl Klosters Abbed og Brødre paa den anden Side, angaaende Gæsteri og anden Biskopernes formenentlig Rettighed, men siden Hr. Boetius nu var bleven Abbed, havde han søgt at faae al saadan Trette i Mindelighed afgiort og til Ende bragt, Altsaa blev Sagen foretagen udi Viborg Aar 1322. in die Nerei & Achillei martyrum, nærværende Hr. N. Abbed i Tvis og Hr. N. Abbed i Øm Kloster, saavelsom Hr. Esbern Provst i Viborg, Hr. Suen Biskopens Officialis generalis, Broder Trud [Thrugotus] Gardianus fratrum minorum i Ålborg, Hr. Esger Provst, Broder Johannes Prior i Vitskøl, og Ilgothus Knap, Kongens Drostes Hr. Laurentii Foged. Biskopen da, efter nøie Overleggelse med sit Capitel, befandt, at Sagen ikke var aldeles rigtig paa sin Side, og derfore med sit Capitels Samtykke gav Abbeden og hans Efterkommere og Brødrene i Viteskola, for sig og sine Efterkommere, qvit og fri for al ydermere Tiltale paa saadan formenende Rettighed, igienkaldende alle de Brevskaber, Acter, eller Instrumenter, som hidindtil i denne Handel maatte være forfattede, og kunde stride imod nærværende Brev. Til Vitterlighed have ovenmeldte Hæderlige Mænd, som alle vare over dette mindelige Forligelsemaal, forseiglet, tillige med Biskopen og hans Capitel. Datum Vibergi ut supra (y).

Derefter udgav bemeldte Biskop Peder af Viborg samme Aar et andet Brev, lydende, at, saasom Abbed Boetius af Vitskøl paa sit Klosters Vegne, og han paa sin Kirkes Vegne, havde lovet inden Michelsdag at møde paa et beleiligt Sted for at ødelegge alle de Acter og Documenter, som havde tient nogen af Parterne til sin Sags Forsvar, Saa vare de nu Anno 1322. in profesto b. Botulphi Abbatis sammenkomne i Nørre-Trannes Kirke, nærværende Hr. Esbern Provst i Viborg, Suen Biskopens Officialis generalis, Johannes Prior i Vitskøl, Nicolaus Provst i Ålborg, Matthias Præst i Awæ, og Ketillus Munk i Vitskøl, hvor da Biskopen efter sin Samvittighed ødelagde og magtlosgiorde alle de Breve og Acter, som kunde være Vitskøl Kloster imod i den omtvistede Sag om Gæsteri eller anden slig Tynge, og tillige paastod, at, om nogle Breve endnu maatte findes, som til den Sag henhørde, eller kunde give Materie til ny Trette, da skulde de aldeles ingen Kraft have. Til Vitterlighed under Biskopens, hans Capitels og ovenmeldte sex hæderlige Mænds Indseigle (z).

(y) Documentum vid. Dán. Biblioth. Tom. 6. p. 172. hvor der i steden for Uerei skal læses Nerei.

(z) Documentum vid. Dán. Biblioth. Tom. 6. p. 171. hvor der i steden for procreationem bør læses procurationem.

Aar 1323. haver Hr. Tyge [Tucho] udvalt Biskop i Viborg givet sit aabne Brev, lydende, at, efterdi Munkene i Vitskøl Kloster ved det Apostoliske Sædes Privilegier vare fritagne fra at betale Korn- og Qvæg-Tiende, ligesom i værdige Faders Hr. Nicolai fordum Biskop i Viborg hans Friheds-Brev ydermere indeholdes, saa samtykker og stadfæster han dennem nu samme Frihed, Forbydende alle Sogne-Præster, i hvis Sogne Munkene af Vitskøl maatte eie noget Gods, under deres Embeders Fortabelse derudi at giøre bemeldte Munke nogen Hinder eller Forfang. Dat. Vibergi Anno Domini M: CCC. XXIII. tertia dominica adventus Domini (a).

I Begyndelsen af Aaret 1340. haver Broder Boetius Abbed i Vitskøl og alt Convent sammesteds til en overflødigere og fuldkommnere Forsikring udgivet til Provsten og Capitelet i Viborg et Brev, hvorudi de tilstaae, at de med alles deres og deres Supprioris eendrægtige Samtykke lovligen havde solt og afhændet til bemeldte Dom-Herrer deres Gods og Eiendome paa Lesse. Først kiende de sig at have haft bemeldte Gods paa Lesse af Canikerne i Viborg paa saadane Vilkor, at, om de nogen Tid ville afhænde det, da skulle de selge det til dennem. Dernæst, at de for ikke en ringe Summa Penge Skyld, som de maatte give Kong Christoffer for deres Privilegier at indløse, vare nødte til, da de ingen andre Udveie saae, at selge til Domherrerne fornævnte deres Gods, for ti gange saa høi Pris, som de det tilforn af dennem havde, og det med alle deres, saavelsom deres ærværdige Faders Abbedens i Esrom Samtykke, som det derover tilforn forfattede Skøde-Brev indeholder. I Betragtning af disse og andre Omstændigheder forbinde de sig endnu til at hiemle bemeldte Kiøb, og holde Provsten og Capitelet skadesløse og fri for al ydermere Krav og Paatale. Actum Vibergis anno Domini Millesimo CCC. XL. in octava Epiphaniæ, nærværende Hæderlige Mænd Domino Priore Fratrum Prædicatorum Vibergis cum fratre suo, Gardiano Fratrum Minorum cum fratre suo, saavelsom Raadet og mange Borgere af Viborg, som alle til Vitterlighed have med forseiglet (b).

Aar 1340. haver Kong Valdemar den Tredie, efterfølgende sin Faders Kong Christoffers og andre sine Forfædres Danske Kongers Exempel, som havde stiftet og giort vel imod Kirker og hellige Steder, taget Abbed og Convent i Vitskøl Kloster med alt deres Gods og Tienere i sin Beskyttelse og besonderlige Naade, ei villende, at de samme af nogen hans Fogeder eller andre skulle i nogen Maade forulempes. Derhos har han fornyet og stadfæstet dennem alle deres Privilegier, Friheder og Naader, som dem af fremfarne

(a) Diplom. vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 176.
(b) Documentum latine scriptum M.

farne Konger vare forundte, og derforuden givet Klosteret og deres Gods og Tienere fri og qvit for Leding, Inne, Stuth, og alle Kongelige Skatter, Tynger og Arbeider, og bør alle deres Bønder og Tienere for al Slags Brøde ikke svare for nogen uden Abbeden eller hans Tilforordnede. Datum Alburg anno domini M. CCCXL. decima septima die mensis Julii (c).

Samme Aar 1340. haver Biskop Simon af Viborg stadfæstet Abbed og Convent i Vitskøl Kloster Strandby, Alæ, Malugh, og Fatherstorp Kirker, som dennem af hans Formænd i sær Hr. Peder og Hr. Tyge Biskoper i Viborg have været tillagte, og givet Abbeden fuld Magt, dertil at indsette og affette af sine Munke efter eget gode Tykke. Derhos har han tilladet Abbeden og Conventet selv at opbære over alt deres Gods den Rettighed, som kaldes Biskops-Ret. Tilleggende dennem ogsaa den besonderlige Naade, at Abbeden selv af deres egne Tienere maae inddrive deres Gield ved geistlig Dom. Men dersom nogen angriber nogen af Klosterets Tienere, da skal Abbeden have Frihed ved geistlig Dom at tvinge ham til Fyldestgiørelse. Derforuden har Biskopen og tillagt dennem denne særdeles Naade, at deres Tienere for alle Slags geistlige Sager af ingen hans Provster bør stevnes eller uleiliges, uden af Abbeden alene. Men skulde nogen af hans Provster giøre derimod, skal det være af ingen Kraft. Dat. M. CCC. XL. die b. Valentini martyris (d).

Aar 1371. haver Biskop Peder af Viborg under sit Seigl udgivet et aabet Brev, hvori han giør vitterligt, at han i bemeldte Aar M. CCC. LXXI. næste Løverdag for Cæciliæ Dag [proximo sabbato ante Cæciliæ Virginis] drog ind udi Vitskøl Kloster, da Abbeden og Conventet toge gandske høfligen og vel imod hannem. At det derfor ikke skulde komme dennem til nogen Skade eller Fornærmelse, hvad de af Kiærlighed havde bevist hannem, da erkiender han, at de gode Herrer havde taget imod ham af Høflighed og ikke af Skyldighed eller for nogen Gæsteri [hospitalitatis gratia, nec alicuius procurationis seu debiti]. Datum anno, die & loco supradictis (e).

Aar 1441. haver Kong Christoffer af Bayern af idel Kiærlighed og besønderlig Naade stadfæstet Abbed og Convent i Vitskøl Kloster alle de Privilegier, Friheder og Naader, som hans Forfædre fremfarne Konger i Danmark dennem naadeligen undt og givet havde, og som nu til dette hans aabne Brev vare heftede. Forbydende sine Fogeder, Embedsmænd og alle andre,

(c) Diploma vid. PONTOPP. Annal. Eccles. Tom. 2. p. 157. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 150. hvor der i steden for Innæstwoth bør læses Innæ, Stuth.
(d) Diploma vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 162.
(e) Docum. vid. PONTOPP. Annal. Eccles. Tom. 2. p. 219. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 177.

dre, dennem derimod at hindre eller forurette. Datum caſtro noſtro HELSENBORG, dominica proxima ante feſtum purificationis b. Mariæ Virginis anno domini M. CD. XL. primo (f).

Samme Aar 1441. haver Biſkop Torlav af Viborg med ſit Capitels Samtykke tillagt og givet Abbeden og Munkene i Vitſkøl Kloſter og deres Efterkommere diſſe i ſit Stift liggende Kirker Løgſtade (g) og Kórnom med al Biſkopelig Ret, Cathedratico, Gæſteri ꝛc. og med fuldkommen Rettighed der at indſette og affette geiſtlige eller verdſlige Preſter, med ſaadant Vilkor, at bemeldte Abbed og Munke ſkal give og ſkode hannem og hans Efterkommere til Viborg Biſkopdom alt deres Gods bygget og ubygget i S. Botulphi Sogn udi Aalborg og i S. Peders Sogn uden Porten, og i Haſſeriis, med Tilliggelſe, til ævig Eiendom. Men ſkulde bemeldte Løgſtade og Kornum Kirker ved nogen Slags geiſtlig eller verdſlig Ret vorde Abbeden og Kloſteret fravunden, ſaa ſkal ovenmeldte Gods i Aalborg og Haſſeriis frit falde tilbage igien til Kloſteret. Hvorfore han forpligter ſig og ſine Efterkommere at frie og hiemle Kloſteret bemeldte Kirker fra enhvers Tiltale. Dat. ALEBORG anno domini M. CD. XLI. Sabbato infra octavas b. Mariæ Virginis (h).

Aar 1477. haver Kong Chriſtian den Førſte giort vel imod Vitſkøl Kloſter og dertil lagt endeel Gods, ſom af hans Majeſtets derpaa udſtædte Gave-Brev erfares, hvilket, ſiden det er paa Danſk, vi her Ord fra Ord vil indføre: Wii Chriſtiern mett Gudtz Naade Danmarckis, Swergis, Norrigis, Wendis oc Gottes Konningh, Hertugh i Sleswig och Hertugh udi Holſten, Stormarn och Ditmerſken, Greffwe i Oldenborgh och Delmenhorſt. Giøre alle witterligt, at vppa thet at Witſkoffle Cloſter maa thes yderinere bygges oc forbetres, oc Gudtz Thieniſte ther udi øges og vpholdes, Saa att fore at Brøderne i forneffnde Cloſter daglige thes innerligher, gudeliger och troliger inue och ſkulle bedie thiil Gudt for os, vor kiere Huſtru, Børn och Efftherkommere och wore Foreldre fremfarne Kouninger i Danmark vdi theris gudelige Bønner och Gudtz Tieniſte, Tha haffue wij wndt och thilladet, och nu mett thette wortt obne Breff vnne och tillade, att forneffnde Witſkoffle Cloſter

(f) Diploma vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 141.
(g) Kaldes uden Tvil nu Løgſtedøre eller Løgſtør.
(h) Diploma vid. Dän. Biblioth. Tom. 6. p. 163. hvor der i ſteden for Baſſeriis bør læſes Haſſeriis.

ſter och Abbet och Brøderne, ſom ther nu inde ere, och her efther kommende worde, mue og ſkulle haffue thil theris och Kloſters frii Bierck, Aalbierck, theſſe efftherſkreffne Cloſter Godtz och Gardeſæde, bygde och vbygde, ſom ere, Grndropgardt, Wadegardt, Tandorp, Strandbygardt, Riisgardt, Myøre=Høy, Ødbøll, Øſterfell, Bles, mett alle theris Marcker och tilliggelſe, liggendes hoſſ forſkreffne Aalbierck, innen theris Marckeſkiell, och alle theris wornethe och Thienere, ſom the vdi forneffnde Godtz haffuende worde till ewig thiidt i alle Maade, og mett alle Friihedt och Artickle fore forneffnde Aalbierck, ſom andre wore Biercke frieſt haffue theris Godtz. Thii forbiude wii alle, hvo the helſt ere eller wære kunde, och ſærdelis wore Fougethe och Embedzmendt, forſkreffne Cloſter, Abbet eller Brødre att hindre eller hindre lade paa forneffnde Godtz och Gardſtede eller i nogen Maade vforrette, vnder wor Konninglige Heffn och Vrede. Datum in Caſtro noſtro AALEBORG, die beatorum Sebaſtiani & Fabiani martyrum, anno domini Milleſimo qvadringenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, noſtro ſub ſecreto præſentibus inferius appenſo.

Aar 1495. har Biſkop Nicolaus af Borglum aflagt en Beſogelſe i Vitſkøl Kloſter, og da udgivet ſit aabne Brev, lydende, at han med ſit Capitels Samtykke giver og tillegger Abbed og Convent i bemeldte Kloſter og deres Efterkommere Horup Kirke i Kiærherred udi ſit Stift liggende, med al Preſtelig og Biſpelig Rettighed, undtagen Preſtegaarden og Cathedratico, og med fuld Fribed at indſette og affette dygtige Preſter Geiſtlige eller Verdslige efter eget Tykke; og at ſaadane indſatte ſkal alene ſvare for Abbeden og ingen anden, ligeſom deres Preſter i Sunby og Hals hidindtil giort have. Dog med ſaadant Vilkor, at Abbed og Munke i Vitſkøl ſkal give, ſkode og afhænde til Biſkopen og hans Efterkommere til ævig Eiendom for Borglum Biſkopdom deres Gaard Aaſtrop i Aaby Sogn liggende, med al dens Tilliggelſe, dog ſaa, at de alene ſkal have Ager og Eng, men ingen Eiedom i deres Skov Nørskov, dog ſkal Gaarden Aaſtrop nyde frit Brænde til Fornødenhed af bemeldte deres Skov Nørskov, og derimod ſkal Kloſterets Tienere til deres Svin og Kør have fri Græsgang og Overdrift omkring Aaſtrop Gaard efter gammel Sædvane. Skulde Horup Kirke ved nogen geiſtlig eller verdslig Nettergang blive Kloſteret fravunden eller imod Abbedens og

Munke-

Munkenes Villie dennem fravendt, Skal strax Aastrop Gaard med alle dens Herligheder og Tilleggelse komme tilbage igien til Klosteret, uden Biskopens og hans Efterkommeres Modsigelse i nogen Maade. Hvorfore han forbinder sig og sine Efterkommere at hiemle Klosteret bemeldte Horup Kirke fra hver Mands Tiltale. Datum apud VITESCOLAM anno domini M. CD. XC. qvinto, die beatæ Scholasticæ Virginis.

Aar 1552. haver Kong Christian den Tredie ved Mageskifte, og formere Beleilighedes skyld, overladt til Hr. Anders Abbed i Vitskol paa Klosterets vegne en sin og Kronens Gaard udi Forstrup kaldet Nørgaard, og derimod bekommet af Klosteret til Aalborghuus en deres Gaard liggende i Flesborg. Datum Olborg, Løverdagen polt dominicam Cantate, Anno M. D. LII.

Aar 1554. haver Hr. Anders Abbed udi Vitskol Kloster forhvervet Kongelig Maiestets Brev paa et Verpested udi Limfiorden, saaledes lydende: Wii Christian meth Guds Naade ꝛc. Giøre alle witterligt, at oss Elskelig Hr. Anders Abbed udi Wiidschyldt Closter haffuer berett for oss, huorledis at han haffuer en Gaard och Eyendom til forskreffne Closter, kaldis Vesteriis, som skyder paa Liimfiorden, och ther vden kand mand icke drage med Vaader eller andre Garn, førend det bliffuer oprøddet, og therfore agter at lade thet oprødde, och befrygter sig, at, naar hand haffuer oprøddet och giort ther Omkostning paa, skulle andre giøre hannem ther Forhindring paa. Thi haffue wi bevilget och samtyckt, och nu meth thette wort obne Breff bevilge og samtycke, at thersom hand kand oprødde samme Fiskerii, tha skal hand och hans Efterkommere vdi Widskyld Kloster thet nyde och beholde med Vaader, Ruser, och andre Garn ther at mue bruge ꝛc. Dat. Kolling Fredagen polt Urbani, Anno 1554.

Aar 1558. haver hoibemeldte Kong Christian den Tredie givet Abbeden i Vitskol Kloster sit aabne Brev, hvori Hans Maiestet forbyder, at ingen maae hugge eller jage i Klosterets Skove uden Abbedens Minde og Samtykke. Brevet lyder saaledes: Wii Christian dend Tredie med Guds Naade ꝛc. Giøre alle witterligt, at, efterdi wi ere komne vdi Forfaring, huorledes at mange skulle fordriste dennem til at hugge vdi Widskyld Closters Skove paa Halß Enemercke, Thessligeste vdi alle andre Widskyld Closters Skove vdi Vendsyssel. Sam-

Sammenlebis met Skyden, Jagen, och vdi andre Maade ødelegge Jagten, saa at baade Skovene og Jagten therudoffuer forderffues. Tha forbiude wi strengeligen alle wore Fogeder, Embedsmend och alle andre, thet wære sig ehvo the helst wære kunde, noget at befatte sig enten at hugge eller hugge lade, skyde eller skyde lade, jage eller jage lade vdi forneffnte Halß Skove eller nogen andre the Skove vdi Vendsyssel, som ligge til forneffnte Vidskyld Closter, vden Abbedens vdi forneffute Closter, som nu er eller her effter kommendis vorder, Villie och Samtycke. Forbrister sig nogen til her imod at giøre, och therudoffuer bliffuer befunden, tha skal hand, thet giør, straffis therfore, som uhørsome, og som the wore Breffue och Bud icke agte wille. Datum *Aalborg* 5. Septemb. 1558.

Hvad som endnu staaer tilbage at skrive om dette Kloster, om dets Abbeder og Forstandere, om dets Secularisation og Forvandling til en Herregaard, med videre, vil vi forspare til næstfølgende Hefte, eftersom Rummet dog ikke tillader at faae det altsamen i dette indført. Imidlertid bedende, at, om nogen noget maatte være vidende, som til Vitskøl Klosters Historie endnu kunde henhøre, de da behageligen vilde os det meddele, at det tillige i det Danske Magazins 6te Hefte under eet kunde blive indrykket.

III.

Udtog af D. Laurids Jacobsens skrevne Haandbog.

Denne Doctor Laurids Jacobsøn var født i Viby udi Fyen. Blev først Sogne-Præst i Rudkiøbing paa Langeland, derefter Hoilovlig i Hukommelse Christiani IV. og Friderici III. Hof-Prædikant, og endeligen Biskop udi Fyen, hvor han døde 1663. 20. Augusti i hans Alders 63. Aar. Han har været en lærd og curieux Mand, og er bekiendt af endeel Ligprædikener, som han haver udgivet, saasom over Kong Christ. 4., Prinds Christ. 5. saavelsom over endeel Adelige Personer. Hans Haandbog, hvorudi han, medens han var Hof-Præst, haver optegnet adskilligt, har vi vel ikke haft in originali, men alene ste et Udtog eller nogle excerpta deraf, som ere giorte ved Justits-Raad Jacob Birkerod. De samme Excerpta, som vel ere

ikkun faa, men dog indeholde een og anden de Tiders Mærkværdighed, er det, som vi her til de Curieuses Fornøielse vil meddele.

Anno 1647. d. 15. Febr. blev D. Laurids Jacobsen kaldet at være Hof-Prædikant. Og Dominica Reminiscere resignerede han sin Bestilling i Ruskiøbing.

D. 9. April. aflagde han sin Ed i Kongens eget Gemak. Dominica Palmarum holdt han sin første Prædiken i Slots-Kirken for Kongen og de fleste af Rigens Raad, siden spiste han hos Christian Rantzou, som forærede ham en Sølv-Skaal med Laag.

Langfredag besøgte han Frue Vibeke i Haven. Og Paaske-Aften fik han sin Bestalling, som kostede 5. Rixdaler.

D. 28. April. begyndtes Herredagen, da Prædiken blev holden paa Slottet en Time førend sædvanligt.

D. 29. April. maatte han efter Kongelig Ordre examinere Jomfrue Lisbet (a) i sin Catechismo.

Den 12. Maji prædikede han Latin for Kongen og Raadet. Text. Rom. 8. v. 32. Dominica vocem jucunditatis refererede han Kongen, hvorledes Jomfrue Lisbet var funderet i sin Christendom.

Dominica Exaudi befol Kongen at regulere Stole-Staderne i Slots-Kirken, hvorefter denne Ordre blev læst af Prædikestolen: Efter Hans Majestets vor Allernaadigste Herres og Konges strenge og alvorlige Befaling paabydes, at alle og hver, som denne Kirke søge, skulle sig efter den Orden, tilforne om Stolestaderne giort er, muelig forholde, saa at Mandfolket ved den ene Side, Qvindfolket ved den anden Side, og paa Gulvet udi de Stole og Stader, dem ere forordnede og tillagde, skulle sig forføie, naar Tider, og derudi ordentlig og skikkelig bestaaendes blive, indtil al Guds Tieneste hver gang forrettet vorder. Saafremt nogen der imod at giøre befindes, og nogen Karls Person staaer eller sidder paa de Steder, som til Qvindetne ere beskikkede, eller paa Gulvet uden Stolene sig lader finde, han skal derfor som for modvillig Ulydighed tilbørligen vorde straffet, foruden Spotten, ham strax paa Stedet af dem, dertil ere beskikkede, skal vederfares. Hvorefter alle og enhver, som vedkommer, kand vide sig at rette, og for Skade og Spot at tage vare. Actum Friderichsborg d. 1. Junii 1647.

D. 11. Junii spiisede han ved Kongens Taffel.

D. 24. Junii skrev Kongen ham selv til om at communicere Dagen efter. D. 25. confiterede Kongen paa Latin, og siddende paa Knæe, han blev absolveret paa Latin, og Confessionarius sad paa en Stool. D. 10.

(a) Jomfrue Lisbet, eller Elisabet Sophia Gyldenlöve, var Christiani IV. naturlige Dotter af Frue Vibeke Kruse, og Ulrich Christian Gyldenlöwes Søster, som siden fik Claus von Ahlefeld til Mortsehe i Holsten.

D. 10. Julii blev ham foræret til en Sorge-Klædning med Tilbehør for Prindsen [Christ. 5.], som døde ved Dresden.

D. 11. Augusti blev ham sagt, at Kongen vilde lade Friderichsborg Skole reparere.

D. 13. Aug. blev han kaldet paa Slottet Klokken 6. om Morgenen, hvor Kongen lod hente en gammel Qvinde fra Malmø, navnlig Karen Regnholtis, som havde været hos Frue Vibeke i hendes Svaghed. Hun blev examineret i Secreteer Kield Krags, D. Laurids Jacobsens og en anden Slots-Præstes Overværelse, og var de to fornemeste Spørsmaal, (1) hvoraf hun vidste, at Frue Vibeke var forgiort? hvortil hun svarede, at hun strax det kunde see, da hun saae hende, og paa det hun kunde vide, hvo det havde giort, begierede hun een af Frue Vibekes Serke, og der hun fik en gammel, skilte hun den i to Stykker, den halve Part nedlagde hun i Jorden, den anden Part tog hun med sig til Malmø, og siden tilbage igien, og deraf kunde det vide. (2) Hvo der havde ladet hende forgiøre? Hvortil hun svarede, at en i Skaane det havde giort, og var kiøbt dertil. Den det havde ladet giøre, var een, som vilde forgive Kongen, og forraade Lande og Riger. Alle Spørsmaalene bleve strax beskrevne med deres Giensvar.

Den 15. Aug. en Søndag blev han kaldet til Hove, hvor en anden Qvinde, af Skaane, ved Navn Anna Knudsdotter blev examineret, men hun bekiendte intet.

Samme Dag fik han Kongens skriftlige Befalning, med andre igien at examinere Karen Reinholtis. Forretningen blev beskreven.

D. 11. Sept. fik han Befalning, tillige med andre at forhøre M. Jens Dolmer, ULRICH CHRISTIANS (b) Præceptor, for grove Excesser. Forretningen blev beskreven (c). In ipso examinis actu kom Kongens egenhændige Mislive til Underretning om den Sal. Prindses education a teneris.

D. 8. Nov. blev den Sal. Prinds [Christ. 5.] begraven i Kiøbenhavn. D. Brochmand prædikede Latin, og D. Laurids Jacobsen paa Dansk.

D. 29. Decemb. examinerede D. Jesper Brokmand, D. Peder Vin-

(b) Ulrich Christian Gyldenlöve var Kong Christian den Fierdes Naturlige Søn, avlet med Frue Vibeke Kruse.

(c) Til Oplysning i den Materie tiener et Brev, som Kongl. Maj. Christ. IV. med egen Haand haver tilskrevet Cancelieren Christian Thom. Schested, saaledes lydende: Af din Skrivelse, Mag. Jens Dolmer angaaendes, haver ieg forstanden din Mening, som ieg intet haver imod at sige. Hvad Dommens Indhold er, det erfarer du af Hofmesteren paa Soer, som uden Tvivl nu er eller snart kommer i Kiøbenhafn. Dommens Indhold gaaer vist paa M. Jen-

ses

strup, og D. Laurids Jacobsen Ulrich Christian, efter Kongens Ordre, og i Hannibal Sehesteds Overværelse, hvorom Kongen fik Relation.

Anno 1648. d. 2. Januar. communicerede Kongen hos D. Laurids Jacobsen, hvorom Hans Majestet selv Dagen tilforne havde skrevet ham til.

D. 10. Februar. bleve Doctores hentede til Kongen fra Kiøbenhafn til Friderichsborg, hvor han var bleven svag.

D. 21. Febr. reiste Kongen svag til Kiøbenhafn.

D. 25. Febr. prædikede D. Laurids Jacobsen for Kongen, som da sad svag ved Bordet, og talte intet.

D. 26. Febr. gik Kongen til Sengs, om Natten var Rigets Hofmester og hans Froken (d), og opvartede ved Sengen.

D. 27. Febr. prædikede D. Laurids Jacobsen for Kongen, som laae paa Sengen, og om Eftermiddagen var han hos Kongen, som takte ham Haanden og samme Tid communicerede.

Om Natten blev han hos Kongen, hvor og var Rigens Hofmester og hans Froken, samt Froken Hedevig, Ebbe Ulfeld, Hr. Canceler, Niels Trolle, Secreteter Otto Krag, Kamer-Junker Ebbe Gyldenstiern, D. Oluf Vorm, D. Otto Sperling, og andre.

D. 28. Febr. sukkede Kongen mere og mere, talte intet, og om Aftenen halfgaaen 6. dede, med sin Haand i D. Laurids Jacobsens Arm. Alle forommeldte vare overværende.

D. 17. Martii prædikede han i Holmens Kirke over Rentemester Melchior Oldeland, udi alle Rigs-Raadernes Nærværelse.

D. 15. April. kom Rigens Stænder til Kiøbenhavn for at deliberere om Electionen.

D. 18. April. vare Stænderne paa Slottet, leverede deres Fuldmagt, og gave mundtlig deres Vota. D. 28.

---

ses ridderlige Gierning imod Ulrich Christian ud. Mens min Mening er, at M. Jens bør derforuden straffes som en Skalk, fordi hand med stor Flid haver forsømt Ulrich Christian, saa at ieg mig derover maa forundre, naar ieg hører, hvad der passerer. Hand haver intet holdt hannem til at læse i Bibelen, meget mindre verdslige Historier, som hand burde at vide paa hans Fingre, hand kand intet regne. Saa at ieg intet kand begribe, hvad hand haver haft for med Ulrich Christian i saa rum en Tid. Nu staaer det derpaa, hvor hand skal forsligt tales til, ald den stund hand er kaldet til Aarhus Domkirke. Det var res pessimi exempli, om den Karl skulde ikke faae Skam for det, hand haver giort. Vale. Frederichsborg d. 26. Sept. 1647.

Christian.

(d) Nemlig Corfitz Ulfeld og hans Grevinde Eleonora Christina.

D. 28. April. gjorde den geistlig og verdslig Stand deres Indleg om Electionen.

D. 6. Maji blev Vibekes Lig begravet i den Kirke uden Nørre-Port.

D. 7. Maji blev Fridericus 3. solemniter udvalt til Konge i Danmark i Stændernes Nærværelse. Efter Prædiken paa Slottet bleve holdne to Orationer paa Dansk, den ene af Rigens Hofmester Hr. Corfitz Ulfeld, hvorudi han paa Stændernes vegne samtykte og udvalde Hertug Friderich til Konge, og strax leverede ham deres skriftlige Election. Den anden Oration holdt Canceler Christian Thomesen paa Kongens vegne, hvori han takkede Stænderne for Electionen, og conserverede dem deres Privilegier.

Anno 1651. Dominica 5. p. Trinit. aflagde D. Laurids Jacobsen sin Eed i Cancelers Overværelse til Fyens Bispedom. D. 1. Julii fik hand sin Bestalling. D. 2. Julii skriftlig Bevilling fra Kongen om Vildt og ferst Fisk til Bispe-Kosten. D. 4. Julii forærede Kongen ham 2. Tønder Rostocker-Øl af sin egen Kielder. Domin. 7. post Trinit. blev han indviet til Biskop af D. Jesper Brochmand. D. 25. Julii tog han sidste Afsked med Kongen.

IV.

En liden Indgang udi Skriften ꝛc. fordansket af Peder Borgsmed, og trykt i Viborg 1530.

3. Ark in 8vo.

Efter den af os vedtagne Maade, vil vi ikke efterlade, i hvert Stykke af vort Magazin at giøre i det ringeste een af vore gamle Danske Boger bekiendt. Rumet, som i dette Hefte er tilbage, tilstæder ingen Vidtløftighed, og derfor have vi denne gang taget fat paa en Bog, som er kun liden og lidet at sige om, men dog een af de rare smaa Skrifter, som i Reformations Tiden, til den Evangeliske Lærdoms Befordring, ere trykte i Viborg udi Jylland, af hvilken vi i vort Selskabs Bog-Samling giemme et Exemplar. Hvo denne liden Bogs første og rette Auctor er, vide vi ikke, men af Tydsk er den oversat paa Svensk ved Mester Oluf Pedersøn (a), som var Secreterer i Stokholm og siden Prædiker sammesteds. Denne M. Oluf [Olaus Petri Nericius] regnes iblant den Svenske Kirkes første og beste Reformatores, og er den samme, som har skrevet imod vor Danske Pauli Eliæ [Povel Vendekaabes] Brev til Kong Gustav i Sverig, og som har forfattet den af Hvitfeld og andre med Berømmelse saa ofte citerede Svenske Kronike. Bemeldte Olai Petri Svenske Oversettelse af En liden

(a) Om hannem see SCHEFFERI Svecia Literata p. 19. sq. & MOLLERI Hypomnem. p. 361.

Indgang i Skriften (b) var ogsaa, som andre fremmede Lutheraners Skrifter, kommen ind i Danmark og for Hr. Peder Borgsmeds Øien, som var een af vore første Lutherske Præster i Jylland, og som fandt Bogen værd at udsette i det Danske Sprog. Da han nu havde fordanskет og formeret den, skikkede han den til M. Jørgen Jensen Sadolin og de andre Evangeliske Lærere, som paa samme Tid i Viborg opholdte sig, hvilke, efterat de den havde igiennemlæset, leverede den til Bogtrykkeren sammesteds Hans Vingaartener, som ved Trykken udgav den, og sendte den med et lidet Brev, som er trykt bag udi, til sin Oversetter tilbage. Om Hr. Peder Borgsmed, saavidt os endnu er bevidst, har de gamle Tider ikkun levnet os saare liden Efterretning. Saa meget veed man, at han har været den første Evangeliske Prædiker i Horsens, og haver digtet en Psalme, som findes i Mester Hans Thomæsøns Psalmebog (c), saaledes begyndende: Velsignere, Ja det skal HErren gifve ꝛc. Denne liden Sang, som egentligen er en Bøn for Maaltid, er ogsaa tilforn trykt i en ældere Psalmebog (d), hvor den haver saadan Overskift: Benedicite PETRI RYANI BORCHSMIDT; af hvilket Binavn Ryanus det synes, at Hr. Peder Borgsmed haver været født i Rye udi Jylland. Iblandt dem, som 1537. have underskrevet Christiani III. Latinske Kirke-Ordinantz, nævnes Petrus Storm prædicator Horsnensis (e): Men vi kand neppe troe, at den samme haver været vores her omtalte Hr. Peder Borgsmed, som har haft to saa ulige Tilnavne. Han nævnes i Catalogo Bibliothecæ Resenianæ (f) og i Registeret dertil, men ingensteds hos Alb. Bartholinum, Mollerum, eller i Karen Brahes Bibliothek. Hr. Claus Lyscander i hans Latinske Manuscript om Danske Skribentere (g) er den eneste, som melder noget mere om Hr. Peder Borgsmed end det bare Navn. Hvorfra Lyscander i sin Tid har hentet saadan og andre particularia, vide vi ei: Men, da det er et smukt Vidnesbyrd, han om Hr. Peder Borgsmed aflegger, kand vi ikke andet

(b) Schefferus Svec. Literat. p. 21. setter, at den Svenske Oversettelse af denne Bog er trykt i Stokholm 1538. 4. Men det skal ikke være 1528. eftersom den Danske Oversettelse, som er giort af den Svenske, allerede er udkommen 1530.

(c) M. Hans Thomæsöns Psalmebog 1569. fol. 326. b.

(d) Af denne gamle Danske Psalmebog have vi ikke seet uden et defect Exemplar, men det er uden Tvil den samme, som af D. Petro Palladio 1553. skal være udgiven.

(e) NIC. CRAGII Hist. Christ. III. p. 171. & Addicam: ib. p. 89.

(f) Biblioth. Resenii p. 360. hvor denne Bog, som vi her handle om, haver saadan Titel: Peder Borgesmids vor christelig Lærdoms Hoved-Artikle paa Danske udsat. Men det er en Feil, at der i steden for Viborg staar Wittenberg 1530.

(g) LYSCANDER de Scriptoribus Danicis Mſ.

dnbet end anfore hans egne Ord: PETRUS BURGESMEDT, presbiter Ecclesiæ Horsnensis in Cimbria, vir in seculari philosophia & divinis literis bene versatus, prudentia, facundia & morum integritate insignis: in habendis ad populum concionibus elegans & devotus, Romanæ Ecclesiæ hostis acerrimus, & Lutheranæ doctrinæ propagator indefessus. Primus apud cimbros cum TAUSONIO ecclesias illas magno cum labore & periculo reformavit, Poëta & Musicus sua ætate celebris. Scripsit (1) Psalmos nonnullos, qvorum pars aliqva in Psalterio Johannis Thomæ reservatur, (2) Tractatus varios ad Ecclesiam Horsnensem, (3) Compendium præcipuorum capitum purioris Ecclesiæ, qvod Olaus Petri Stockholmensis presbiter ex Germanico Svetticum fecerat, ex Svetico in Danicum transtulit, auxit & edidit. Vibergæ apud Johan. Vingard 1530. 3: Peder Borgesmid Præst i Horsens udi Jylland, en i verdslig Viisdom og den hellige Skrift vel erfaren Mand, begavet med Klogskab, Veltalenhed og et oprigtigt Væsen, net og audægtig i sine Prædikener for Folket, en haard Fiende af den Romerske Kirke, og den Lutherske Lærdoms utrettelige Befordrer. Han var den første i Jylland, som tillige med Tausen med stor Møie og Fare reformerede Kirkerne. Han har til sin Tid været en berømelig Poet og Musicus, og haver skrevet (1) Endeel Psalmer, hvoraf nogle findes i M. Hans Thomæsens Psalmebog (h); (2) Adskillige Tractater til Menigheden i Horsens (i), (3) Et Compendium af den Christne Kirkes Hoved-Artikle ꝛc.

Hvilket sidste Skrift just er det, vi her give Kundskab om, hvis rette og fuldkomne Titel er denne:

En liidhen Indgangh vdi Schrifftben, som først bleeff vdsadt af Tydesk paa Sweusk wedt Mester Oluff Persson Secreterer vdi Stockholme, Ther effther aff Swensk paa Dansk, oc nw tridie gangh forlenghedt oc forøgth ꝛc. Vdi huilcken manghe aff the hoffuet puncther vdi thet ny oc gamble Testamenther korteligen forclares, alle them till gaffn, som ælske Gudz Ordt oc Sandhedz Fremgangh, met eth Register bagh y Boghen, huer Artickel siar til at finde. Wiberg 1530.

Efter Titelen følger ingen Fortale, men strax Bogens Indhold, som er en kort Forklaring over den evangeliske Lærdoms Hoved-Stykker, befattede i disse 41. Spørsmaal: 1. Hvad

(h) Vi tvile paa, at der findes nu flere af hans Psalmer i M. Hans Thomæsons Psalmebog, end den ene ovenanførte.

(i) Disse vide vi ikke at være nogen Tid i Trykken udkomne, og fand nok regnes iblandt vore forlaarne Skrifter, som kunde have tient til Oplysning i den Danske Reformations Historie.

1. Hvad Loug er vdi Skriften. 2. Hvad Euangelium er. 3. Hvad er at troe paa Christum. 4. Daab. 5. Sacrament. 6. Hvad Messen er. 7. Om tvenne lunde Retfærdighed Guds og Menniskens. 8. Hvad ret Guds Tieneste er. 9. Hvad Tro er. 10. Hvad Haab er. 11. Kierlighed. 12. Hvad Christi Kors er. 13. Hvad ret Faste er. 14. Hvad en ret christelig Bøn er. 15. Den gamle Adam eller det gamle Menniske. 16. Hvad den ny Adam eller det ny Menniske er. 17. Hvad Kiødsens eller Legomsens naturlige Gierninger ere. 18. Hvad aandelige Gierninger ere. 19. Hvad Troens Forargelse er. 20. Hvad Kierligheds Forargelse er. 21. Hvad Menniskens fri Villie er. 22. Hvad den hellige og christelige Kirke er. 23. Hvilke rette Præster, Sognepræster, Biskoper og Prædiker ere. 24. Hvad ret Egteskab er. 25. Hvad den christelig Frihed er. 26. Om Daabsens Løfte og Jett. 27. Om Adtskiel paa Mad. 28. Om ret Skriftemaal. 29. Om hellige Dage. 30. Hvad ret Helgens Ære er. 31. Hvad ret Guds Ære er og Tilbedende. 32. Hvad Afguderie er. 33. Hvilke de rette Antichrister og falske Propheter ere. 34. Hvad Guds Ord er. 35. Hvad Menniske Sed og Lære er. 36. Hvad christelig Band er. 37. Hvad Guds Rige er. 38. Bibelens Indhold. 39. Hvilket Synd er. 40. Hvad Guds Velsignelse er. 41. Guds Forsyn og heimmelig Gierning.

Til Slutning anføres denne korte Skrivelse til Oversetteren:

Heer haffue J nu ighen, kiære Her Pether Burgesmedt, ether Bog, som J sende oss fordanskedt til at trycke och lade vthgaa icke eenest then lidel, och dog goede, Christi Hiord hooss ether vti Horssnesse, men och saa then menig christelig Almoffue i gansche Danmarck til Gaffn och een merckelig Indgang vti Schrifften, som ved huer Artikel befindes och yderinere aff huer vindschibelig gudfrycktende lerd Læser maa tilsettes. Tagher fordi thenne vor villig Tieneste paa thenne tiid til goede, och forarbeyder ydermeer i Gudtz Ordt, J schulle befinde oss ether troe Metarbeydere vti Gudtz Sagh hand forlene oss alde fordi syn Naade Amen. Aff Viberg tridie Søndag effther Paasche Aar 2c. 1530.

Ouerskrifft staaer Bogtrytterens Navn Hans Vingaardsmand. H. G. H. V. D.

)o(

6. Hefte.

I.

En liden Erindrings-Mønt, med nogle Efterretninger, om Møntemeſter Povel Fechtel.

liden og rare Skue-Penge, ſom er af Sølv, og giemmes i ins Kongelige Majeſtets Mønt-Cabinet, hvortil den af Salig uferents-Raad Roſtgaard er foræret, er, efter gamle og trovære Mænds Beretning, ſlagen til en Erindring af Povel Fechſom var Høilovlig i Hukommelſe Kong Chriſtian den Treies og Kong Frederich den Andens Møntmeſter. Men om den er ſlaaen paa ham i hans levende Live eller efter hans Død, er os uvitterligt: Dog ſynes det ſidſte det rimeligſte, nemlig, at hans Familie, efter hans Død, haver ladet den ſlaae, denne deres gamle og velfortiente Fader til et beſtandigt Ære-Minde. Paa den ene Side ſees den bedagede Povel Fechtels Bryſt-Billede, med denne Plat-tydſke Omſkrift: GOD. HEFT. GEGEVEN. GELYCK. VND. LANG. LEVEN. ↄ: Gud har givet Lykke og et lange Liv. Paa den anden Side læſes i Midten diſſe Ord: ICK LEVE IN GODT. ↄ: Jeg lever i Gud. Om denne brave Mand er det kun faa Efterretninger man har, og hans Navn findes neppe nævnet i nogen af vore trykte Bøger, da han dog har været en Mand af Fortieneſter, og hvis Hukommelſe er værd at bevares fra Under-

gang. Det er ham, som har sat det Danske Mont-væsen ongefær paa den Fod, som det endnu er. Og det er ham, som til fattige Hunsarme Menneskers Beste har stiftet det Hospital udi Montergaden i Kiøbenhavn, som indtil denne Dag holdes i god Stand, og kaldes de Hamborger Siæle-Boder, fordi den dertil skienkede Capital er paa ævig Rente i Staden Hamborg beliggende. Hvad Documenter vi her og der saavel af Originaler som gamle Afskrifter og Extracter om Povel Fechtel have fundet, angaaer fornemeligen enten hans Montmester-Embed eller bemeldte Hospitals Stiftelse. Begge Dele vil vi siden Ord for Ord indføre, saasom de over alt forestiller Povel Fechtel som en god og oprigtig Mand, vel forfaren i sin Kunst, elsket og vel betroet af sin Konge, og godgiørende imod de Nødlidende, Og i sær, saasom det første Slags giver Oplysning i de Tiders Danske Mont-Historie, og det sidste Slags kand, som magtpaaliggende Documenter, i vort Magazin bevares fra Ødeleggelse, til Tieneste for hele Efterslegten og for enhver, som begierer Kundskab om saa ypperlig en Stiftnings Oprindelse.

Ellers veed man hverken, hvor og naar Povel Fechtel er født, ikke heller hvor og naar han er død. Uden al Tvil har han været af Tydsk Herkomst, men endet sine Dage i Kiøbenhavn, hvor hand længst haver boet. At han er bleven gammel, og begavet med Lykke og Velstand, kand sluttes af Opskriften paa den foranstaaende Mønt. Og at han endnu 1590. haver levet, skes af Hamborg-Stads Obligation, som siden skal anføres; Saa det er nok troeligt, som fortælles om ham, at han haver opnaaet sine hundrede Aar. Hvo hans Hustru har været, og hvor mange Børn han har efterladet sig, veed man heller ikke, Men een Dotter har han til visse haft, giftet med Hans Dalhusen (a), som 1565. d. 26. Maji blev Montmester efter hannem. Og ved den Dotter er Povel Fechtel bleven en Stamme-Fader, som endeel endnu blomstrende smukke Familier kand have Ære af at regne sig fra. Iblandt Descendenterne er Hr. Justitz-Raad Faisen, som nu forvalter Povel Fechtels Hospital, og som behageligen har meddelet os de Documenter om samme priselige Stiftelse.

Forend Povel Fechtel blev Montmester, har han boet i Helsingør, hvilket erfares af en gammel Registrant-Bog, som giemmes paa et offentligt Sted, hvor-

(a) Hans Dalhusen nævnes i Kong Friderich den Andens Breve af 1571. samt for og siden. Han døde 1596. Hans Sønneson var Mag. Eskil Lauridsøn Dalhuus, Lector Theologiæ og Philosophiæ Professor i Gymnasio udi Roskilde, som 1661. haver med de andre Arvinger underskrevet den ny Fundation paa Povel Fechtels Hospital, og som døde 1688. Hans Søn Mag. Enwald Dalhuus kaldet Enwald efter sin Morfader M. Enwald Randulf Dom-Provst i Roskilde, har levet endnu omtrent 1715. og var Hr. Justitz-Raad Falsens Morfader.

hvorudi findes disse Ord: **Poul Fechtel** Borger i Helsinger fick Quittantz paa 1538. Gylden vdi Dansk Mynt, huer Gylden regnet for 2½ Marck Danske, huilcke Penninge hand haffde annamet aff Myntmesteren i Roskilde, och thennom igien vdgiffuet paa H. M. vegne effter hans Registers Lydelse. Actum Esserum An. 1536.

Aar 1541. er Povel Fechtel beskikket af Kong Christian den Tredie til at være Hans Maiestets Montmester, hvilket sees af efterfølgende Quittantz, som Kongen 1546. for aflagte Regenskab haver givet hannem: Christ. 3. &c. Giøre alle witterligt, att oss elskelige **Poul Wetthell** vor Monthemester vti Kiøpnehaffn haffuer nu giort oss rede oc regenskaff fore hues Guldt oc Solff, som hand haffde vppeboret oc theltgien fornemthet, fran thet første hand bleff vor Monthemester Aar MDXLI. oc till vor Frue Dag nativitatis Aar MDXLVI. Som beløff sig effther hans Regesters Lydelse Sex thusinde halff tredie hundrett tredeue nye Lodemarck, 3. Ortt fint Solff, og halff tredieflindztiuge halffierde lødig Marck, 2. Lodt, 2. Ortt fint Guldt, Tisligeste for hues Danske penninge oc Goltgylden, som hand monthet haffuer aff forskreffne Solff oc Guldt, Sammeledes Sleskatt aff hans egit Solff, hand monthet haffuer, beleffuer offuer alt . . . . . X. Marck, XII. ß. Danske oc 991. Goltgylden. Hans vdgifft emodt forskreffne vpbering laugdt oc beregnit effther klare oc vøgagtige Quitantzer, tha bleff hand oss theraff offuer alt skyldig Siuff hundret halffanden Marck, 4. pendinge Danske, som hand vor Renthemester oss elskelige Jochim Beck paa vore vegne aff betalede, oc bleff oss ther aff inthet ydermere skyllig epther hans Register oc Regenskaffs Lydelse, hand therpaa fran seg offuerantuordet haffuer. Thi quittere wii forskreffne Pouell Wetthell hannem oc hans Arffuinger quitt oc Kraffesløse aff oss, vore Arffuinger oc Efftherkommere Konninger vti Danmarck fore alt ydermere Kraff eller tilltale om forskreffne hans offuergiffne Register vti noger Maade, Datum Krogen (b) Onsdagen nest epther vor Frue Dag Nativitatis, Aar MDXLVI.

(b) Krogen kaldtes det gamle Slot ved Øresund, som siden blev af ny ombygt, og kaldet Kronborg.

Aar 1550. gik Kongl. Majestets Brev til Povel Fechtel Montmeste r Kiobenhavn, at han antvorder Johan Guldsmed det Solf, som han ha ve at finere, som er 138. Mark Solv. Actum Nyborg, S. Elizabets Aften.

Samme Aar fik Povel Fechtel Kongens Brev til Byfogden i Malmo, at han maa paa denne Tid udfore der af Malmo 200. Tonder Havre, dog Kronens Told derined uforkrænket, og at han setter Byfogden Loven og Vissen, at han ikke skal fore samme Havre andensteds end til Kiobenhavn.

Aar 1555. fik Montemester Povel Fechtel Kongelig Majestets Christ. III. Brev paa Kronens Part af Tienden af Hersted Wester Sogn ad gratiam. Actum Halsnes Tirsdagen nest efter S. Laurentii Dag, Aar MDLV.

Aar 1557. fik Povel Fechtel Hsibemeldte Konges Christ. III. Quittants for hans Regenskab fra 1546. til 1556. Brevet derom lyder saaledes: Wij Christian thenn tredie ꝛc. Giore alle wittherligt, att oss Elskelige Pouell Fechtell wor Mouthemester vdi wor Kiobsted Kiobnehaffn haffuer nu vdi wor egen Neruerelse giort oss Elskelige Erlig och Welbyrdig Peder Oxe till Gisleseldt, wor Mand och Raad, och Eskell Oxe wor Renthemester, paa wore wegne rede och Regenskab fore hues rug (c) Solff, som hannd haver annammet aff wore Renthemestere, Joachim Beck, Eskel Oxe, Hermenn Skiell, och aff os selff vedt Johan Guldsmed fran thet Aar MDXLVI. oc till thet Aar MDLVI. och haffuer hannd thet brenntt och finerett, Huilcket Solff som haffuer seg beloffuet, efftther hanns Registers och Regenskabs Liudelse, Tretten hundrede forgetiuge stuff vegen March, tolff Lott, 1. Quintin fynt Solff. Thesligiste haffuer hannd och giortt regenskab fore huess Danske Pendinge, hannd haffuer monthett vdi forledne Aar, vppeboret fore XVI. lodige Marck, ½ Quintin, 1. Ortt Solff, hannd skyldig bleff, och titt slee skatt aff 1000. Marck, 2. Lod, 1. Ortt fint Solff, som er monthet aff huer March VIII. ß. Danske, beloff seg hanns Indtegt vdi Danske Pendinge Otthe thusinde nye hundret thiuge nye March, VI. ß. V. penning Danske. Sammeledes haffuer hannd

(c) Rug, ɔ: arbeidet, som ikke er brændt og smeret.

hannd och giort Regenskab fore Gotlandz Montt, hand haffuer monthet vdi forledne Aar, som haffuer seg beløbett, efftther hanns Registhers Liudelse, halff tolffte thusinde, firesindtztiuge, 5½ Marck, VI. ß. Gotlandz Montt, antuordett Høgborne Forstinde wor kiere Hustrue att lade forarbeyde, Antuordett wor Guldsmed Johann, och nogle andre Guldsmeder vdi wor Stad Kiøbnehaffnn att forarbeyde efftter wor Befalning, antuordet wor Seyermager Staffen att forarbeyde, och som bleff affquittet mett hannom vdi Danske Pendinge, hand haffde vdlagt for Sølv. Item aff Danske Pendinge haffuer hand antuordet wore Rentemestere Jochim Beck och Eskell Oxe. Giffuet fore en Brygge Pande till wor Gaase Brygger. Giffuet fore Raffther, Deler, Themmer, och bekaasted paa thre wore Haffuer hand lodt indplanche. Och vdi andre attskillige Maade aff Danske Pendinge efftther hans Registers och Regenskabs Liudelse vdgiffuet i forskreffne forledene Aar. Tha offuer allt hans Vdgifft laugdt och beregnitt emod hans Indtegt oc Vpbyring, efftther forskreffne hans Registers och Regenskabs Liudelse, Tha bleff hannd oss aff samme hans Regenskab skyldig 1½ vegen Marck, 3½ Lodt fyntt Solff, och 219. Marck, 7. ß. 7. Pendinge Danske, huilcket hand nu strax wor Renthemester Eskell Oxe paa wore wegne antuorde och affbetalde, oc bleff oss ther aff inthet skyldig. Thesligiste aff Gotlandtz Montt haffuer hand och alsammen fran seg leffueret och antuordet, saa hand och ther aff er inthet bleven skyldig. Item haffuer hand och vppeboret aff Affskaff aff forgyltte Kopper oc Solff, som er bleffuen skeditt, thuo vegen Marck, sex Lodt, 1. Quinthin Guldt, huilchit hand och strax haffuer antuordet oss selff tilhennde, saa ther aff er inthet hoss hannom beholdett. Thi lade wii forskreffne Powell Fechtell quitt ꝛc. cum clausulis consuetis. Datum Kiøbnehaffnn, thenn VII. Dag Martii, Aar ꝛc. MDLVII.

Regia Majestas manu propria subscripsit.

Aar 1561. haver Høilovlig i Hukommelse Kong Friderich den Anden giffet Powel Fechtel for aflagte Regnskab fra 1557. indtil dette Aar efterfolgende

Qvittering: Wii Frederich thend Anden ꝛc. Giore alle witterligt, att Oss Elskelige Powell Fechtell wor Monthemester vdi wor Kiopsted Kiopnehaffn haffuer nu vdi wor egen Nerwerelse, offueruerendis oss Elskelige Hr. Herluff Trolde til Herloffsholm, Ridder, wor Mand och Raad, oc Jochim Beck til Forsloff wor Rentemester, giort oss rede och Regenskaff for hues rug Solff oc Daler, som hand paa atskillige tider haffde annamet aff oss Elskelige Hr. Byrge Trolde til Lillese, Ridder, wor Mand oc Raad, oc thesligeste aff forskreffne vor Rentemester Jochim Beck fra then 1. Martii Aar 1557. hand sidst giorde oss Regenskaff oc til thenne Dag, oc beloff tilsammen bode Solff oc Daler, 9983. lode Marck, XV. Lod rug Solff. Aff huilcken forskreffne rug Solff oc Daler hand haffuer brendt oc finerett effter hans hans Regenskaffs Liudelse 8640. ½ lode Marck, VI. Lod, 1. Ortt fint Solff. Thesligeste haffuer hand oc nu giordt oss rede och Regenskaff for halff tredie hundrede tusinde, 48. tusinde, 7. hundrede oc 19. Marck, 3. ß. 3. Pendinge Danske, som hand vdi forleden Aar for oss montett haffuer aff forskreffne Solff oc Daler. Item Sleeschatt for 886. Lode Marck formontett vdi Marckstycker oc tho schilling stycker, for huer lode Marck VIII. ß. Danske, er 443. Marck, oc ther til beregnett 219. Marck Danske hand oss aff hans sidste Regenskaff skyldig bleff. Beloffuer tilsammen halfftredie hundrede tusinde, 49. tusinde, halff fierde hundrede oc XXX. Marck, 3. ß. 3. Pendinge. Hans Vdgifft theraff, først aff Solff formontett i Danske Mont VIII. tusinde, VI. hundrede, 40 ½ Lode Marck, VI. Lod, 1. Ortt fiint Solff. Item antuordet Jørgen oc Johan Guldsmed vdi forskreffne wor Kiopsted Kiopnehaffnn fiint Solff, oc wor Rentemester Jochim Beck vdi Danske Pendinge, oc hele og halffue Marckstycker paa wore wegne halfftredie hundrede tusinde, 47. tusinde, 911 ½ Marck Danske. Item giffuett Iser Snider theris Løn for arbeidt the giordt haffuer, mett ald anden Vmkost oc Vdgifft, effter hans Registers oc Regenskabs Liudelse. Tha offuer alt tlignett oc laugdt hans Vdgifft emod forskreffne hans Indtegt oc Vpbering, effter hans Registers oc Regenskabs.

Lil-

Lindelse, bleff hand oss offuer altt skyldig 5½ Marck, VI. ß. 3. Pendinge Danske, huilcke hand forskreffne wor Rentemester oss Elskelige Jochim Beck paa wore wegne antwordett oc affbetalett haffuer. Item haffuer forskreffne Pouel Fechtel vpborit vdi forledne Aar aff wor Rentemester Jochim Beck 25½ lode Marck forgyltt Solff oc Affskaff, som hand haffuer ladet affdriffue, oc er affgangen 4½ lode Marck, oc bleff ther affegien beholden XXI. lode Marck, som hand haffuer ladet schede, oc ther aff er bleffuen 2½ lode Marck fiint Guld, som hand oss sielff paa wort Kammer till hende antwordet haffuer, oc XIX. lode Marck Solff, huilcket hand oc wor Rentemester Jochim Beck paa wore wegne leffuerede, oc er ther aff intet ydermere bleffuen oss skyldig. Thii lade wii forskreffne Pouel Fechtel oc hans Arffuinge Quitt oc Kraffuisløs aff oss, wore Arffuinge oc Efterkommere Koninger vdi Dannmarck for forskreffne Indtegt oc Vdgifft, effter hans Regster oc Regenschaffs Lindelse, hand therpaa fran seg antwordet haffuer, vdi alle Maade. Giffuet Kiøpnehaffnn thend XXIII. Dag Decembris, Aar ꝛc. M. D. LXI.

Aar 1562. gik Kongl. Majestets Friderici II. Brev til Povel Fechtel, at han efter Hr. Lauge Brades Begiering og paa hans Bekostning maatte mynte for hannem til en vis Udgift 250. Joachims Daler. Brevet lyder saaledes: Frederich thend Anden ꝛc. Wor Gunst tilforn, vid att oss Elskelige Hr. Lauge Brade til Krogholm, Ridder, wor Mand oc Raad, haffuer oss tilkiende giffuet, huorledes att hand skal vdgiffue halffthredie hundrede Joachimsdaler, oc skulle huere otte Daler weye en lodige Marck Solff, oc Marcken holde fiint femten Lodt, oc efftherthii saadanne Daler icke lettelig ere att bekomme, er hand aff oss vnderdanigst begierendis, att wij wille hannom beuilge oc tilstede, at thu forskreffne 250. Daler for hanom paa hans Omkostning monte maa, huilcket wii hannom sambtyckt haffue. Thii bede wii teg och wille, at nar forskreffne Hr. Lauge Brade teg mett thette wort Breff besegendes worder, thu tha paa hans Bekostning monter hannom forskreffne 250. Daler. Ther met skeer wor willie ꝛc. Datum Kiøbnehaffn thend 1. Dag Septembris, Aar ꝛc. M. D. LXII.

Aar

Aar 1565. in Majo blev Povel Fechtel for Alderdom af Kongens Tieneste forlovet, og hans Dottermand Hans Dalhausen blev igien til Mont-Mester antagen. Hvorpaa Kong Frid. II. gav Povel Fechtel en meget naadig Quittantz, hvori hans Majestet takker hannem for tro Tieneste og godt Regenskab. Brevet derom lyder saaledes: Wii Frederich ꝛc. Giort alle witterligt, att oss Elskelige Powel Fechtel wor Monthemester haffuer nu giort oss gode Rede och klart Regenskaff for hues Daler, Sølff och Pauiment, som hand haffuer vppeborett aff wore Rentemestere oss Elskelige Jochim Beck og Eyller Grubbe paa wore wegne att formonthe fran then 5. Januarii 1562. och till then 5. Dag Novembris 1564. och hues hand i samme Aar ther aff epther wor Bestillingh och Ordinantze formeenthet haffuer, baade Rund Mønth, och store och smaa Klippinge, haffuer hand altsammen fran sig leffueret till forskreffne wor Rentemester Jochim Beck epther hans Ordinantzes Liudelse. Och hues hans Vdgifft sig mere beloffuer epther hans Registers Liudelse, ere wij inet hannem naadigst offuer eens komne, att wii takke hannom for tro Thieneste och gott Regenskaff. Thi lade wii forskreffne Powel Fechtel och hans Arffuinge quitt oc frii for all ydermere Kraff eller Efftermaning aff oss eller wore Efftterkommere Konninger vdi Danmarck for forskreffne Regenskab i alle Maade. Giffuet paa wort Slott Kiøbenhaffn, then XXII. Maji Aar MDLXV.

Dagen efter, nemlig den 23. Maji, samme Aar 1565 fik Povel Fechtel Kongelig Majestets Brev paa Kronens Part af Tienden af Gladsaxe Sogn i Siæland, den at have, nyde, bruge og beholde fri uden Afgift, til saalænge Hans Majestet anderledes derom tilsigendes vorder. Dat. Hafniæ d. 23. Maji Aar MDLXV.

Aar 1567. fik Povel Fechtel og hans Svigerson Hans Dalhausen efterfølgende Kongelig Majestets Brev, angaaende et Stole-Stade i S. Nicolai Kirke, for hvilket de havde givet 200. Daler til Kirken: Wii Frederich then Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, att oss Elskelige Powel Fechtel och Hans Dalhausen wore Møntemestere her vdi wor Kiøbsted Kiøbnehaffnn haffuer berett for oss, huorledes at the haffue kiøbt aff Lubert Stratman och Hans von Mørsenn then

then tiid Kirckevergere til S. Nicolai Kircke her sammesteds et Stolestad vdi forskreffne S. Nicolai Kircke, och therfor giffuet til Kircken to hundrede Daler, for huilcke forneffnte Penge Kirckevergerne haffue kiøbt Bly och ladet legge paa forneffnte Kircke. Thi haffue wii aff wor synderlige Gunst och Naade fuldbyrdt, samtyckt och stadfæst, och nu mett thette wort obne Breff fuldbyrde, samtycke och stadfæste forneffnte Kiøb, saa at forskreffne Pouel Fechtel och Hans Dahlhuusen och theris Arffuinger mue och skulle haffue, nyde, bruge och beholde forneffnte Stolestad vdi S. Nicolai Kircke quitt och frii, till saa lenge nogen kommer, som Kircken meer ther for giffue wille ꝛc. cum inhibitione solita. Datum Kiøpnehaffn then XIX. Junii Aar MDLXVII.

Aar 1570. d. 2. April. haver Kong Friderich den Anden givet Povel Fechtel en endelig og fuldkommen Qvittering for alle hans Regenskaber, i al den Tid han var Montmester, saa han aldeles intet ydermere bliver Hans Majestet skyldig. Kongens Brev lyder saaledes: Wii Frederich then Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, at thenne Breffviser Pouel Fechtel Borger her vdi wor Kiøbsted Kiøpnehaffn haffuer nu giort oss rede och Regnskab for alt hvis Sølff, Daler och Kobber, som hand haffuer annamet och opebaaret, och til wort behoff formøntet, och igien fran sig leffueret och offuerantuordet ind udi wort Rentekammer. Thesligeste for Sleeskatt fran then første Tid han er bleffuen Myntemester och till thenne Dag, och haffuer hand nu fuldgiort och fran sig antuordet alt hues hand aff samme Regnskab pligtig bleff, saa hand theraff aldelis intet ydermere bliffuer oss skyldig, men udi alle Maader effter wor wilge och fulle Noye stillet oss therfore tilfreds. Thii lade wii forneffnte Povel Fechtel och hans Arffuinger quit och frii for ald ydermere Kraff, Tiltale och Efftermaning aff oss eller wore Efterkommere Konninger i Danmarck for forneffnte hans Indtegt, Udgifft, och hans offuerantuordede Register och Regnskab udi alle Maader. Actum Hafniæ d. 2. April. M. D. LXX.

Hidindtil have vi anført alt, hvad os om Povel Fechtels Montmester-Embed er kommet til Hænde, Nu staaer tilbage at melde, hvad os om hans

Stiftelse til de Fattiges Beste er bekiendt. Og da synes det, at han i sidstbemeldte Aar 1570. eller kort tilforn haver ladet opbygge de Boder eller det Hospital i Møntergaden, som kaldes de Hamborger-Siæleboder. Hvilket ongefær kand sluttes af efterfølgende Brev, hvorved Kong Friderich den Anden under og giver de Fattige den Jord og Grund, som samme Boder ere bygte paa. Originalen af dette Brev er skreven paa Pergament med Kongens Haand og store hængende Indseigl under, og lyder Ord fra Ord saaledes:

Wii Frederich thend Anden med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning, Hertug vdi Slesuig, Holstenn, Stormarnn och Dytmerskenn, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle witterligtt, att effterthii wij ere kommen vdi Forfaring, huorledis att Oss Elskelige Pouel Fechtell, Borger her vdi wor Kiøbsted Kisbnehaffn, haffuer laditt opbygge nogne Boder, wed Clara Kircke her sammestedtz, fattige Huß-Arme til Beste, Tha haffue wij, aff wor synnderlig Gunst och Naade, vndtt och giffuitt, och nu med thette wort obne Breff vnde och giffue forskreffne fattige Hußarme then Jord och Grund, som samme Boder ere bygd paa, med thett Gaardtzrom ther hoes. Huilcken Jord och Grund seg strecker vdi Lengden, vd till thet Strede, som kaldis the Hußarmis Strede, och løber fraa Myntheim, och op emod Woldenn, aff øster och vdi wester LXIII. Alne, vdi Bredenn paa thennd westre ende, aff Sønder och vdi Nøer, op emod Muren till Myntbergaardenn XLIX. Alne I. Quarther, vdi Bredenn paa thend østre ende, vd till Woldenn af synder och vdi Nør XLIX. Alne, Och vdi Lengdenn ind i Gaardenn vd med Murenn, aff øster och vdi wester LXIII. Alne. Huilckenn forskreffne Jord och Grund, vdi Lengdenn. och Bredenn, effter som thennd nu begrebenn och forfundenn ehr, forskreffne the fattige och Hußarme mue och skulle haffue, nyde, bruge och beholde till ewindelig egendom. Thi forbiude wij alle, ehuo the helst ere eller werre kunde, Serdelis wore Fogitther, Embidtzmennd, Borgemestere, Raadmennd och Byfogitt her vdi Kiøbnehaffnn och alle andre forskreffne the fattige her emod paa forskreffne Jord og Grund, effter som forskreuit staar, att hindre eller udi nogre Maade forfanng att giøre, Vnnder wort

Hyl-

Hylleste och Naade. Giffuitt paa wortt Slott Kiebnehaffn thennd XVII. Dag Junii Aar ꝛc. MDLXX. Wnnder wortt Signett.

Friderich.

Til at underholde de fattige og hiusarme Mennesker, som i disse Boder skulle indtages, haver Povel Fechtel af en christelig Kiærlighed skienket og givet en Capital af 3000. Rixdaler, hvilken hand i det Aar 1590. haver udsat paa Rente hos den Stad Hamborg, med Vilkor, at den aldrig paa nogen af Siderne skulle loskyndiges, og at deraf aarligen skulle betales Rente 150. Rixdaler til den, som Obligationen i Hænde haver. Af samme Rente er siden voxet en nye Capital paa 1000. Rixdaler, som i Kiøbenhavn er bestaaende. Den Forskrivning, som Magistraten i Hamborg haver givet for bemeldte 3000. Rixdalers Capital, er skreven paa Pergament med Stadens hængende Indseigl under, og lyder af Originalen saaledes: Wir Burgermeistere vnd Radt der Stadt Hamburg thun kundt vnd bekennen hiemit vor allermenniglichen, daß wir heut dato von dem erbarn vnd weisen Pawel Vechtel Drey Tausent volgeltende Reichstaler zu voller Gnüge in einer Summa empfangen vnd in vnser Stadt gemeinen Nutz vnd Beste gekeret vnd bewendet haben. Vor welliche Heubtsumma der drey tausent Reichstaler wir ermelten Paulln Vechtel vnd seinen Erben oder getrewen Innehaber dieser vnser Verschreibung aus allen vnd ieden vnser Stadt gereitisten vnd gewissesten Guetern, Einkunfften vnd Hebungen verkaufft vnd verlassen haben. Inmassen wir auch hiemit vnd in Krafft dieses ihme vnd seinen mit beschriebenen wissentlich verkauffen vnd verlassen Ein Hundert vnd Funfftzig gute volgeltende Reichstaler ierlicher Zinse, welche von dato dieses Brieues anstehn vnd auff den negsten Michaelis der folgenden 1591. iahres zum ersten male betagt, vnd auff vnser Stadt Chemerei volnkomlich bezalt, vnd auch volgents alle iahr vnd iede iahres besonder in den achte Tagen Michaelis ohne einige abekurtzung, Arrestamenten, Gebott oder Verbott, wie solches auch nahmen haben magk, Paull Vechtel vnd seinen erben oder getrewen Innehabern dieses Brieues vnweigerlich ohne Verzugk vnd wol zudangke vffrichtig erlegt,

gegulden vnd bezalet werden sollen. Jedoch ist zwischen vns allerseits einmütig beliebet, verabscheidet vnd bestendig beschlossen, daß diese obgedachte Heubtsumma der drei tausent Reichstaler stets vnd allewege vnabgelöset bestehende bleiben, und von keinem theil loßgekundigt werden soll. Wie dan gedachter Paul Vechtel sich gegen vns bestendig vnd friewillig ercleret, beliebet, verordnet, bewilligt vnd nachgegeben hat, daß solche ierliche rentte nach seinem Absterben seine erben oder getrewer Innehaber dieses Brieues vff vorgeschriebene Zeit empfangen, vnd dieselben zu GOttes ehre vnd erquickung des Armuths, an orten vnd anden, dar ihnen solches nötig vnd guet dungken wirt, vnd sie vor Gott vnd seinem Gerichte bekant sein vnd verantworten wollen, rechten notturfftigen Hausarmen (Sintemal er krafft angezogener seiner bestendigen disposition, Verordnung vnd erclerung, zu solcher Behuff vnd zu nirgentanders angezogene Rente, donirt, verordnet, vnd gegeben haben will) getreulich distribuiren vnd austeilen sollen. Damit aber obgedachter Paul Vechtel vnd seine mitbeschriebene dieser ierlichen Rente vnd Hebung der Ein Hundert vnd Funfftzig Reichstaler souielmehr vnd gewisser gesichert sein mügen, Als stellen wir ihme vnd seinen erben oder getrewen Innehabern dieser Verschreibung vnser gewissesste vnd gercitiste auffkunffte vnser Stadt zu einem sichernn vnd special Vnterpfand, damit sie stets vnd allewege dieser ierlichen zins der Einhundert Funfftzig Reichstaler zu obbestimbter zeit richtig vnd vnbehindert durch sie oder ihren geuolmechtigten gegen geburliche quittung erlangen vnd empfangen mügen, Mit außtrugklicher Renunciation aller vnd ieden Exception geistlichs vnd weltliches rechtens, wie dieselben auch namen haben, oder von Menschen sinnen erdacht werden vnd vns zu vortheil oder mehrgedachtem Pauln Vechtel oder seinen mitbeschriebenen zu einigen Schaden gereichen mügen, deren wir vns hiemit gentzlich vertzeihen vnd begeben, nicht anders, alß weren dieselben von worth zu worten hierin specificirt ꝛc. Alle obengeschriebene Puncta vnd Artieul stede, vest, vnd wol zu halten, ohne Argelist vnd geuehrde ꝛc.

Br-

Vrkundtlich vnd zu merer verpflichtung haben wir diesen offnen Brieff vor vns vnd vnsere Nachkommen mit vnser Stadt grossem Ingesiegel versiegeln lassenn. Geschehen in den achte tagen Michaelis Archangeli im iahr nach Christi Geburt Funfftzehenhundert vnd Neuntzigk.

Seiglet er stort og vel conserveret, med Hamborger-Vaaben i Midten, og i Omkredsen denne Skrift: Sigillvm Bvrgensivm de Hainmenburch.

Uden paa skrevet:

Hamborgs Byes Breff och Handschrifft paa 3000. Specie Daler paa Rente Anno 1590.

Huilcke forskreffne Penge Pouel Vechtel haffuer foræret till de Selleboder wed Osterwold udi Kiøbenhaffn, og staar paa Rente til Hamburg.

Povel Vechtel havde selv i levende Live indrettet en Fundation. Men som samme blev borte, [naar og hvorledes, veed man ikke,] saa forfattede hans Arvinger i Aaret 1661. en anden og nye Fundatz, af hvilken bleve giorte 5. Originaler, hvoraf den fornemeste, som vi have seet, er skreven paa Pergament, med Arvingernes egne Hænder og Signeter under, og lyder Ord til andet saaledes: Eftersom vores kiere Forfader den welfornemme nu Salige Mand Poffuell Fechtell, Salig och Høylofflig Ihukommelse Konning Frederich den Andens welbetroede Myntemester, haffuer for mere end 90. Aar siden, udi sin leffuendis Liffue, Gud den Allmechtige til Ære, och nødtørfftige Hußarme til gode, nogle Boder vdi Myntergaden her i Staden ladet opbygge, och dertil giffuet och testamenteret ett Capital aff Tree Tusinde Rixdaler, Huilcket hoß den Stad Hamborg paa Rente à Femb pro cento er bestaaendis, som ey nogen Tid maa løßkyndiges, Men den aarlige Rente deraff, nemlig 150. Rixdaler, till rette nøttørftige Hußarme att vdgiffuis och anwendis, effter derom Borgemestere och Raads til Hamborg deris vdgiffne Obligations, datered in Octavis Michaelis Anno 1590, videre Formelding; Vdaff huilchen Rente siden vdi Sal. Henrich Berners Tid, der hand disse Fattiges Penge forrestoed, er (formedelst de Fattige den tid ey saa meget, som nu, om Vgen bekom) paawort

ett Capital aff Ett Tusinde Rixdaler, som her udi Byen paa Rente er bestaaendis, och giffuer aarligen Sex pro cento. Och efftersom ey paatuiffles, at velbemeldte Sal. Povel Fechtel jo om dette christelige werck haffuer stiffted een sær fundation, huor efter det samme schulle dirigeris, och den, det forrestaar, sig efter schulle haffue at rette, Saa erfaris dog nu, at samme fundation for mange Aar siden skal vere bortkommen, och ey vdi Sal. Henrich Berners Boe, efter hans dødelige Affgang, befunden, eller till Sal. Hendrich Jsaacsen, som Forvaltningen efter hannem forrestoed, leffueret at were; Da haffuer wi vnderschreffne, welbemelte Sal. Povell Fechtels Arffuinger och Efterkommere nu denne ny fundation, Steden och de Fattige til Gode och Opnehmen, och den som wercked forwalter til efterretning, forfatted, opretted och stiffted, som efterfølger:

1. Skall samptlig paarørende Wenner, naar den, som dette werck haffuer forwalted och forrestaaed, ved Døden affgaar, een anden god och oprichtig Mand aff Slegten eller Swogerschabet, her i Staden boendis, igien til Forwalter anordne, som sig schal reverlere, det at forrestaa saaledis, som hand med een god Samvittighed for Gud i Himmelen achter at forsware, och efter denne fundatz i alle Maade sig rette; Same Forwalter schall efter huer To Aars Forløb giøre samptlige paarørende wenner Reede och Regenschab for hans Forwalting, sampt deß Jndtegt och Vdgifft, och derfor aff dennem och de fraweerendis fuldmegtige lade sig quitere: Skeer det ikke, da hand at haffue forbrudt til Steden och de Fattige, for huer Aar det offuer forschrefne tid forhalis, Ti Rixdaler. Dersom och de interesserende Wenner samme hans Regenschab, naar hand det frembudet haffuer, ey vil forhøre, men saadant differerer och opsetter, Da, naar det bevises, bør huer aff dennem, som saadant foraarsager, lige Straff vndergiffuen at were, huilcken Forwalteren hoß dennem, thill forbemelte Brug, som een witterlig Gield haffuer att søge.

2. Anlangende de Threi Tusinde Rixdaler, som staar hos den Stad Hamborg, huilche Sal. Povell Fechtel sielff der vdsat haffuer,

haffuer, Schal de der paa Steden freindeliß bliffue beſtaaendiß, Och omendſchiont Borgemeſtere och Raad ſammeſtedtz nogen Tid bleff thil Sinds, forſkreffne Capital at afflegge, ſom de for nogle Aar ſiden ſchall ville haffue giordt; Da maa Forvalteren dennem icke lade annaue eller oppeberge, Men holde ſig til Obligationens Bogſtaff, ſom formelder, at de ſtedſe oc altid uaffloſt ſchal bliffue beſtaaendis, oc icke aff nogen aff Parterne loskyndis: Med mindre ſamtlige paarørende Wenner det da anderledis for gott kunde erachte, ſom i ſaadan tilfald derom ſchal forſtendiges och adſpørgis.

3. Det Eene Tuſinde Rixdaler, ſom her vdi Byen er beſtaaendis, ſkal Forvalteren paa de wiſſeſte och ſickerſte Stæder, hannem ſiuffnis, vdſette, og dertill, ſom ſin egen Gield, ſware och ſtaa forre.

4. De Fiorten fattige Perſoner, ſom vdi Boderne ere, ſchal herefter, ligeſom de vdi Sal. Henrich Iſaacſens Tid hafft haffuer, niude huer om vgen Tyve och fire Skilling Danſche, och huem, ſom ſiug bliffuer, To Marck, ſaa lenge Siugdommen varer, Saauelſom aarligen thilſammen Otte Faime Jydſch weed och ett Læß Kull, Item huer Juſte Afften huer aff dennom To Marck forvden Vge-Pengene. Dog ſaa freint nogen ſtor Brøſtfeldighed och fornøden capital Bygning Boderne paakom, Saa at de Fattige for een Tiid lang nogit mindre ſkulle giffuis, da at forholdis, ſom efterfølgende Siuffuende Poſt vdviſer.

5. Naar nogen aff de Fattige bortdør, da maa, vdi to Maaneder derefter, ingen i den Afdødis Sted i Boderne indkomme, och det til den ende, at imidlertid nogit kand ſparis til Bygning eller anden extraordinar och vformodendis Vdgifft, ſaa at Capitalerne altid kand bliffue beholden; Og efter forſkrefne 2. Maaneders Forløb maa een anden igien indkomme. De Affdødis efterladende ringe Formue, offuer deris Begraffuelſis Bekaaſtning, ſkifftis, ſom tilforn, iblant de offuerbleffne; Med mindre det ſig noget høyt andrager, bliffuer det da Steden til Beſte. De ſom aldelis ingen Formue efterlader, begraffues aff Stedens Middel.

6. Saa

6. Saa fremt nogen aff Slegten kom til Achters og geraade i Fattigdom, da maa den samme, dog med wennernis widskab och skrifftlig Bewilning, enten aarligen, eller til wisse tider, meddeelis noget (som och tilforn er skeed) aff de Fattiges Penge: Dog icke saa meget, at Forwalterens Regenskabs Vdgifft derudoffuer skulle bliffue høiere och større end dets Indtegt. Och kand da derimod, (om ey anden Forraad er) naar een eller to aff de Fattige bortdøer, ingen, saa lenge som den forarmede aff Slegten saadanne Penge niuder, igien i Boderne indsettis.

7. Om Boderne nogen merckelig Brøstfældighed paakom, och stor capital Bygning vdkreffuedis; Da schal Forwalteren derom med samptliche wennerne deliberere, huorledis saadant, forvden nogen Capitalernis Forrykkelse eller Formindskelse best skee kand; Och vdi saadan tilfald sluffnis best at were, att huer aff de Fattige, for saa lang tid, ickun giffues om vgen Tiuffue Schilling, indtil mand saa mange Penge haffuer samlit, som til saadan Bygning vdkreffuis; Og dereffter de Fattige igien de Tiuffue och Fire Schilling vgentligen att lade tilkomme: Dog aldting, som forbemelt, att skee med de paarørende wenners vilge og widenskab.

Att nu saaledis, som forschreffuit staar, aff oss vnderskreffuene foraffskedit, beslutted og samtøcht er, Og aff oss och wore Arffuinger och Effterkommere fast och vryggeligen holdis och fuldkommis skall; Da haffuer wi denne Fundation med wore egene Hennder vnderskreffuen, wore Signeter hoss trøgt, och vdi Kiøbenhaffns Stads Raadstue Protocoll fra Ord thill Ord laditt inndføre. Aff huilchen Fundation Femb Originaler ere forferdigede, huor vdaff den eene paa Pergament altiid hoss Forwalteren, den anden paa Kiøbenhaffns Raadstue, de øffrige hoss de paarørende Slegt och Wenner vdi goed Forwaring skal forbliffue Actum Kiøbenhauffn den 4. Januarii Anno 1661.

Frantz Eberhardt Speckhan. (LS).
Margrete S. Bartolomeus Michelsens. (LS)

Lise-

Liſebet S. Lauridtz Eſchilſens. (LS).
Chriſtian Weiner. mppria. (LS).
Bartholomæus Pederſen. mpp. (LS).
Eſchil Lauritzen. mppria. (LS).
Helmer Dirichſen. (LS).
Henrich Iſackſen. (LS).
Hach Lauridtzen. mppria. (LS).
Cordt Bartholomeitzen. (LS).

Læſt for Retten paa Kiøbenhaffns Raadſtuffue Torsdagen den 14. Martii 1661. Och vnder ſamme Dags dato vdi Raadſtuens Protocol indfort.

Arent Berntſøn Byeſkriver mppria.

II.
Følge af Vitſkøl Kloſters Beſkrivelſe.

At vi i dette Hefte ſkal fuldføre en Artikel, ſom vi i det forige ſlap paa Halvveien, da ſtaaer tilbage at meddele vore Læſere, hvad os om Vitſkøl Kloſters Forſtandere, dets Secularisation og Forandring til et verdſligt Gods, med videre, endnu kand være bekiendt. Hvad Kloſterets Forſtandere angaaer, da har den fornemeſte Prælat derinde været en Abbed, og under hannem findes at have ſtaaet en Prior og en Unders Prior (a). Af de twende ſidſte Slags nævnes i Documenter af 1219. PETRUS PRIOR de Viteſcola, da der tillige var en Abbed, heed Johannes, og af 1221. nævnes Dominus SUPPRIOR JOHANNES i et Brev tillige med ſamme Abbed Johannes, og i Breve af 1322. da Abbed Boetius levede, bliver nævnet Frater JOHANNES PRIOR Viteſcolæ. Men af Abbederne have vi fundet efterfølgende, ſom vi her i deres Orden vil opregne.

1. HENRICUS, førſte Abbed i Vitſkøl Kloſter, var en Franſk-Mand af Fødſel, og havde været en Diſcipel af den Hellige Bernhardo, oplært i det

(a) Endſkiønt der vel ikke haver været ſaa mange Forſtandere tillige i alle Kloſtere, ſaa finder man dog i gamle Documenter, at der i Eſroms og Ebelholts Kloſtere ogſaa haver været paa eengang baade Prior og Suppriør forudeu Abbeden.

berømte Kloster udi Frankerige Clairvaux [Claravallis], som har været en Moder og Kilde til alle Cistercienser-Klosterne i Danmark. I sin Ungdom tegnede Henricus til noget besonderligt, og fortælles, at S. Bernhardus skal have spaaet hannem, at han med Tiden skulle blive en stor Mand i Norden. Det hændede sig engang, medens han var en Nyling [Novitius, en ung Munk] i Claravalle, og der samme Tid tillige vare 90. Lærlinge i Prøve-Stuen [Cella probatoria] under S. Bernhardi Oplærelse, at da den samme hellige Fader, medens de sade til Bords, kom ind for at see til disse sine Sønner, havende een efter sig, som bar en Kurv fuld af skaaren Ost. Forend han begyndte at dele omkring, gik han i sær hen til Henricum, som da var den øverste iblandt sine Medbrødre [prior novitiorum], med sin hellige Haand lagde hannem et Stykke Ost for, og brugte til ham dette eftertænkelige Erindrings-Ord: Frater comede, grandis enim tibi restat via, d: Ed Broder, thi du haver en lang Vei tilbage (b), hvilket man ansaae som en Spaadom for Henrico om den lange Reise, som han siden havde at giøre herind til det kolde Norden. Denne hans Reise gik for sig omtrent i det Aar 1151. eller noget tilforn; thi ved de Tider var man i Verk med at stifte endeel ny Klostere saavel i Danmark som i Sverig, hvoriblandt Esrom i Siæland og Herisvad i Skaane vare de første af Bernhardi eller Cistercienser Orden her til Lands, hvoraf siden de andre ere yuglede. Og da nu Ærkebiskop Eskil oprettede disse Klostere her i Riget, forskrev han fra Claravalle een Sværm Munke efter den anden til at besette dem med, Og skal da Henricus, efter nogles Beretning (c), have været iblandt de første Munke, som den hellige Bernhardus sendte herind til Esrom, hvor han skal have tilbragt næsten 7. Aars Tid udi et gudeligt Levnet, og hiulpet til at sette Klosteret i en ønskelig Stand: Men, efter en anden gammel og omstændelig Beretning (d), er han først kommen ind udi Sverig, og der bleven den første Abbed i Varnheim, Men har siden af Misfornøielse forladt samme Kloster, og kommen til Danmark, som tilforn er meldet. Hvorom alting er, enten han har været i Esrom eller Varnheim, eller maaskee paa begge Steder, saa er det vist, at han ved sin Lærdom, Veltalenhed, Dyder og gode Opførsel haver giort sig elsket af Ærkebiskop Eskil og bekiendt af Kong Valdemar den Første, saaledes, at han er bleven anseet som den Værdigste til at forestaae det ny Abbedi, som Høistbemeldte Konge havde for at stifte paa sit Fædrenegods i Jylland, hvortil Vitskøl blev udseet. Da nu Henricus i nogle Aar havde beklædet samme Embed med Berømmelse, og bragt Vitskøl Kloster i Flor og An-

(b) Exordium Magnum Lib. 6. c. 10. MANRIQUE Annal. Cisterc. Tom. 2. p. 313.

(c) MANRIQUE Annal. Cisterc. Tom. 2. p. 201. 313.

(d) Narrat. de fundatione Monast. Vitaescholæ. Mſ.

Anſeelſe, blev han af Biſkop Eſkil i Aarhus og ſiden af hans Eftermand Biſkop Sven tagen til raads, da de i deres Stift oprettede et nyt Ciſtercienſer Kloſter, hvilket, efterat de første Munke havde flyttet fra eet Sted til et andet, endeligen blev det bekiendte Øm Kloſter eller Cara Inſula. Til dette ny Kloſter sendte Abbed Henrich i Aaret 1165. den første Colonie af sine Bernhardiner fra Vitſkøl Kloſter, og satte den Hæderlige Briennum, en Engelſk-Mand, som han fra Frankerige havde forskrevet, til første Abbed derover. I denne Handel findes Henricus at have vexlet Breve med Pave Alexander III. hvilken og har meddelet hannem sit Raad, og tillige stadfæstet de Forandringer, som skede ved bemeldte Kloſters Forflyttelse fra eet Sted til det andet. Saa længe han var Abbed i Vitſkøl, opførte han sig som en gandske ærværdig Mand, og, saavel for den Ydighed, som af hans Ansigt fremskinnede, som for den søde Veltalenhed, der udgik af hans Mund, var han særdeles afholden baade af Kongen selv og alle de Store i Riget, som det heder om ham i et gamelt Manuſcript (e), hvoraf vi have laanet disse Omstændigheder: Erat Abbas Henricus vir vitæ venerabilis, & tam a Rege, quam a cunctis principibus regni, pro reverentia gratiæ Dei, quæ lucebat in vultu eius, et facundia ſermonis rivuli melliflui, qui exibat de ore eius, valde dilectus. Hvad Aar Abbed Henrich døde, er ingensteds antegnet, men at hans Døds-Dag d. XI. Februarii er indfalden, og at han har haft den Lykke, af nogle at være reguet iblandt Helgene, bevidner Acta Sanctorum ad d. XI. Febr. (f) af gamle Helgen-Bøger med disse Ord: Henricus primus Cœnobiarcha in Vitæ-Schola in Dania, cui S. Bernardus fertur prædixiſſe, per eum ad ultimas regiones inſtitutum Ciſtercienſe propagandum, obiit hoc die, et BEATUS appellatur in Menol. Ciſterc. Chryſoſtomi Henriques. Solum inter Pios reponitur in Martyrol. Gallicano Sauſſaii.

2. WILLELMUS, en Normand af Fødsel [de Normannia], var først Munk i Vitſkøl, og blev siden efter Abbed Henrichs Afgang beskikket at være den anden Abbed i bemeldte Kloſter. Nogen Tid derefter blev han fra Embedet afsat, hvad Aar og af hvad Aarsag, vides ikke. Men han blev siden, omtrent 1180. kaldet at være den tredie Abbed i Øm Kloſter, hvilket han forestod i 13. Aar, blev der sønderlig vel efter sin Fortieneſte holden, og, saa længe han levede, var altid Nat og Dag med Graad hengiven i Læsning og Bønner. Han døde omsider i Vitſkøl Kloſter, hvor han først havde været Abbed, og bliver berømmet at have været en lærd Mand, af Kong Valdemar I. meget elſket, og til sin Tid meir og strengeligen at have holdet sin Ordens Regel (g).

(e) Hiſt. Monaſt. Caræ inſulæ membr. Mſ.
(f) Acta Sanctorum Menſ. Februar. Tom. 2. p. 506.
(g) Hiſt. Monaſt. Cara Inſulæ membr. Mſ.

Denne Wilhelmus var uden Tvil een af de 3. Abbeder, som 1171. vare paa Vallet, da Riber-Biskop-Stol efter Radulfum var ledig, og Canikerne gave Kongen 300. Mark, for selv at maatte vælle een af disse 3. Abbeder, til Vitskøl, Tvis, eller Herisvad, hvilket sidste Steds Abbed Stephanus endeligen blev udvalt (h).

3. BRANDANUS eller BRANDAVUS havde længe først været Prior i Vitescola, og blev siden efter Wilhelmi Aftrædelse Abbed i samme Kloster omtrent 1180. Siden blev han efter samme Wilhelmum henved 1193. Abbed i Om Kloster, hvilket han forestod i 4. Aar, og blev derefter igien forflyttet til Vitskøl. Han elskede sin Orden, og var en streng Mand i dens Regel og Tugt, i alle hans Ord og Løfter var hán tro og bestandig, og derfor elsket og æret af alle (i). Han blev gamel og forestod Vitskøl Kloster i mange Aar. Aar 1216. haver Pave Innocentius III. befalet Abbeden i Vitskøl, som da var denne Brandavus, tillige med Provsten i Vestervig og Ærkedegnen i Aarhus, at, eftersom nogle Geistlige og Verdslige af Viborg, Riber og Borglom Stift giorde Provsten og Canikerne i Viborg Indgreb i de dennem af det Apostoliske Sæde givne Privilegier, da skulle bemeldte Prælater ved Kirkens Dom tvinge saadane til at holde sig fra slig Forurettelse (k). Om Brandavus i det Aar 1219. er ved Døden afgangen eller har afstaaet Embedet til sin Eftermand, er ikke antegnet: Men det er vist, at man i bemeldte Aar finder nævnet tvende Abbeder i Vitskøl Kloster, nemlig Brandavus og Johannes, den første nævnes i det forben ommeldte (l) Biskop Homeri af Borglum Gavebrev til Vitskøl Kloster paa Sundby og Halse Kirker, dat. Ålborg 1219. 7. Cal. Octobris.

4. JOHANNES er bleven Abbed i Vitskøl Kloster efter Brandavum 1219. i hvilket Aar han allerede nævnes Abbas Vitelcholæ i et Document, som af Abbed Gunner i Om er udstædet angaaende et Forlig stiftet imellem Canikerne i Viborg og Munkene i Vitskøl om deres Eiendomme og Markeskiel paa Lesø (m). Aar 1221. haver Abbed Johannes selv med sit Convent, saavelsom Provsten i Viborg med sit Convent, hver for sig udgivet sit Sadfæstelse-Brev paa det af bemeldte Abbed Gunner stiftede Forlig (n).

5. THURO. Om han kom næst efter Johannes, og hvor længe han var Abbed i Vitescholæ, er os ikke bevidst. Men da han en Tidlang havde forvaltet dette Kloster, blev han kaldet at være Abbed i Esrom, hvilket Kloster

(h) Chron. Eccleſiæ Ripenſ. à Terpagrio edit. p. 14.
(i) Hiſt. Monaſt. Cariæ Inſulæ membr. Mſ.
(k) Bulla Innocentii III. dat. Peruſii 7. Idus Junii, Pontificatus anno XIX. Mſ.
(l) Danske Magazin p. 139. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 165.
(m) Danske Magazin p. 140.
(n) Documenta duo deſuper conſcripta. Mſ.

ſter han i nogle Aar foreſtod med ſtor Berømmelſe, og takkede endeligen af, og begav ſig til Vitſkøl igien, for der at leve ſin Tid hen i Roligbed. Imidlertid lagde Abbed Boetius af Øm ſit Embed ned, for de Tviſtigheders ſkyld, han havde med Biſkopen af Aarhus, da Thuro blev tagen og ſamtykt i hans Sted til Abbed udi Øm Kloſter Aar 1263 die b. Barnabæ. Han ſøgte vel i Begyndelſen med det gode at komme til Forlig med Biſkopen, men da det intet hialp, forfulgte han Sagen efter den begyndte Proces, ſom vel kom til en Slags Endelighed Aar 1264. Men Biſkopen holdt intet af hvad ſom var indgaaet, hvorfore Tretten begyndte paa ny, og varede i 5. Aar, ſaalænge Thuro var Abbed i Øm Kloſter. Han var fød af adelig Herkomſt, og beromes at have været en Klog og flittig Mand, og vel bekiendt af alle de Store i Danmarkes Rige (o).

6. SVENO er bleven Abbed i Vitſkøl, uden Tvil næſt efter Thuro, ſom blev forflyttet over til Esrom. Hvad Aar han kom til Abbediet i Vitſkøl Kloſter, og hvorlænge han foreſtod det, er ikke optegnet, men henved Aar 1260. findes han at have lagt Embedet ned (p).

7. ASGOTUS blev først Abbed i Øm Kloſter 1255. VI. Idus Junii, hvor han var i 5. Aar. Men, da Abbed Sven i Vitſkøl havde takket af, blev han af ſamme Kloſters Convent eenſtemmigen udvalt til deres Abbed 5. Kal. Junii 1260. endſkiønt Munkene i Øm nødig havde miſtet ham. Han foreſtod Vitſkøl Kloſter i 14. Aar, nemlig til 1274. var en mild og gavmild Mand, ſagtmodig og vidſte at lempe ſig efter Tiden. Aar 1263. tog han ſig tillige med alle de andre Ciſtercienſer-Kloſteres Abbeder i Danmark Abbedens og Munkenes Sag i Øm Kloſter an imod Biſkop Tyge i Aarhus, ſom for Gæſteri og anden formenentlig Rettighed i haardeſte Maader forfulgte dem (q). Asgotus havde ellers ſelv Diſput paa ſit Kloſters vegne med Provſten og Canikerne i Viborg, angaaende et Capel, ſom Munkene af Vitſkøl havde ladet bygge paa Leſſø, hvorved Capitelet i Viborg fandt ſig fornærmet. Hvilken Tviſtighed paa det almindelige Concilio til Lyon 1274. blev ſaavidt bilagt, at Sagen paa begge Parters Side ſkulle voldgives Biſkop Johanni af Børglom og andre Meglere til at afgiøres i Mindelighed (r).

8. JACOBUS CORDAL havde først været Kieldermeſter [Cellarius] i Esrom, blev derefter den 28de Abbed i Øm, og, efterat han ſamme Kloſter i $4\frac{1}{2}$ Aar havde foreſtaaet, udvalt til Abbed i Vitſkøl. Han døde omſider i

(o) Hiſt. Monaſt. Caræ Inſulæ. MS.
(p) Hiſt. Monaſt. Caræ Inſulæ. MS.
(q) Hiſt. Monaſt. Caræ Inſulæ. MS.
(r) Inſtrumentum dat. Lugduni 1274. 4. Kal. Junii. MS.

Rye Kloster (s): Men om han der tilsidst har været Abbed, eller levet for sig selv, er ikke bekiendt. Det er uden Tvil denne Jacobus Abbas Vitæscholæ, som nævnes i et Brev af 1293. hvorved Biskop Nicolaus af Borglum giver Sundby Kirke til Vitskøl Kloster (t).

9. THORGERUS var født i Horsens udi Jylland. Han blev først Abbed i Øm Kloster, hvor hand var ikkun eet Aar, blev saa kaldet til Abbed i Vitskøl Kloster, derfra forflyttet til Esrom i Siæland, og endeligen til sidst igien tagen til Abbed i Øm (u).

10. JOON RÖÖTH var ligeledes først Abbed i Øm udi XI. Aar, og tog sin Afsked derfra. Siden, efterat Thorgerus, som meldt er, var kaldet fra Øm til Vitskøl, blev Jon Röth anden gang Abbed i Øm Kloster, og forestod Abbediet i 2. Aar, men, ved Torgeri Forflyttelse til Esrom, er han endeligen udvalt til Abbed i Vitskøl Kloster (v).

11. PETRUS GYÖLBO synes af Tilnavnet at være født paa den Ø Gisl i Limfiorden ved Aalborg. Han var først Kildermester i Vitskøl, blev der efter den 33te Abbed i Øm Kloster, og, efterat han der havde været i to Aar, er han udvalt til Abbed i Vitskøl Kloster (x). Til denne og de to næst forige Abbeder findes intet Aarstal, saa man ikke veed, naar og hvor længe hver af dem har forestaaet Vitskøl Kloster, men det er vist, at de alle have været Abbeder der for 1320.

12. BOETIUS var Abbed i Vitskøl Kloster 1320. i hvilket Aar man finder hannem og hans Convent, med Abbed Peders Samtykke i Esrom, at have solt og afhændet til Provst Esbern og Canikerne i Viborg alt deres Gods paa Lesse (y). Aar 1322. er der troffen et Forlig imellem Biskop Peder af Viborg og Abbed Boetium af Vitskøl, som længe havde ligget i Trette sammen, angaaende Gæsteri, som Biskopen af Klosteret forlangede (z). Aar 1340. haver Abbed Boetius endnu levet, og udgivet et Brev, hvorudi han vedkiender sig og sit Convent lovligen at have solt deres Eiendomme paa Lesse til Provsten og Capitelet i Viborg, men at de havde giort det af yderste Nød for at faae de Penge, som de skulle betale Kong Christoffer for deres Privilegier, og nu paa nye hiemler dennem samme Kiøb (a).

13. PE-

(s) Hist. Monast. Caræ Insulæ. Ms.
(t) Diploma vid. Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 170.
(u) Hist. Monast. Caræ Insulæ. Ms.
(v) Hist. Monast. Caræ Insulæ. Ms.
(x) Hist. Monast. Caræ Insulæ. Ms.
(y) Danske Magazin p. 146.
(z) Danske Magazin p. 147.
(a) Lit. Boetii Abbatis Vitæscolæ Dat. Vibergis' Ao. Dni MCCCXL. in octava Epiphaniæ. Ms.

13. PETRUS ANDREÆ, Abbed i Vitskøl Kloster, haver levet 1392. og i samme Aar med endeel andre forseiglet et Document, hvorved Andreas Glob armiger kiender sig at være skyldig til Peder Andersøn kaldet Munk af Hethegaard 14. Mark Sølv i god og gangbar Mynt, for hvilken Summa han pantsætter hannem sit Gods i Øster Hørebeck, som da var øde, og sit Gods i Neesburg Sogn. Datum Anno Domini 1392. die Conceptiones glorioſæ virginis Mariæ (b).

14. HENRICH, Abbed udi Vitskøl Kloster, haver med mange flere, Aar 1421. Mandagen for S. Laurentii været paa Viborg Landsting og vidnet, at Hertugdomet Synder-Lylland altid haver ligget under Danmark (c).

15. NIELS MOURIDSÖN findes 1440. at have været Abbed i Vitskøl Kloster, i hvilket Aar den Mandag næst for Laurentii Dag han var nærværende paa Aalborg Byting, og der lydeligen paa sit Klosters vegne skødte med Torf og Træ til Biskop Thorlav og hans Domkirke i Viborg en Gaard synden ved S. Bothels Kirkegaard, og et Jordsted uden Vester Port i S. Peders Sogn, Syndre Alstorp og Alstorpfang, og en øde Gaard i Hasseriis i forskrevne S. Peders Sogn, med al deres Tilliggelse saaledes som det hidindtil havde tilhørt Klosteret, og kiendte sig at have fanget fuldt værd af Biskopen paa sit Klosters vegne (d).

16. ANDERS, Abbed i Vitskøl, haver levet 1492. (e). M. Christen Erichsön i hans Viborg Byes Beskrivelse melder, at denne Anders endnu har været Abbed 1496. hvilket vel maae være en Forseelse, eftersom hans Successor Henrich Christensøn allerede før det Aar 1496. haver været Abbed der i Klosteret.

17. HENRICH CHRISTIERNSÖN. Hand var født i Jylland, af adelig Herkomst, og besad mange herlige Egenskaber (f), som giorde hannem til en stor Mand i sin Tid, og forvoldte, at han omsider kom i Danmarks Riges Raad. Han blev Abbed i Vitskøl Kloster henved det Aar 1493. Aar 1495. nævnes han i det Brev, hvorved Biskop Niels af Borglom haver lagt til Brødrene i Vitskøl Horup Kirke i Kiærherred og igien bekommet deres Gaard Aastrup i Aaby Sogn (g). Aar 1499. haver han, som før er meldet, ladet samle og udskrive alle Vitskøl Klosters Documenter til Efterkommernes Nytte

(b) Lit. obligat. membran. Mſ.
(c) HVITFELD Tom. I. p. 682.
(d) Literæ Scotationis. Mſ.
(e) Viborg Byes Beskrivelse p. 35.
(f) Tab. Cisterc. Sorana à Wielando edit. p. 18.
(g) Dan. Biblioth. Tom. 6. p. 168.

Nytte (h). Efterat han havde forestaaet Vitskøl Kloster med Berømmelse udi 9. Aar, blev han udvalt til Abbed i Esrom omtrent 1502. og var der i 6. Aar. Blev saa derfra forflyttet til Sorø ongefær 1508. og var Abbed der i Klosteret udi 31. Aar. Imidlertid er han for sin store Forstand og Kyndighed i Stats-Sager af Kong Hans optagen udi Danmarkes Riges Raad, og har med Ære beklædet samme høie Post indtil sin Døds Dag udi 4. Høilovlige Kongers Tid, nemlig under Kong Hans, Kong Christian den Anden, Kong Friderich den Første, og Kong Christian den Tredie. I al den Tid findes han stedse som den fornemeste Prælat i Riget næst efter Biskoperne at have forseiglet Rigets offentlige Documenter over alle andre Geistlige og Verdslige af Rigens Raad. Hvad der ellers kunde skrives om hans Person og hans fornemeste Forretninger, medens han var Abbed i Sorø Kloster, vil vi spare, indtil os engang gives Leilighed at handle om dette Kloster, hvorhen det egentlig hører. Det ville vi alleneste her melde, at Abbed Henrich Aar 1523. fik Kong Friderich den Førstes Brev, at han maatte visitere alle Klostere af S. Bernhardi Orden her i Riget og Slesvig Hertugdømme [Vitskøl Kloster derunder begreben], og at Kongelig Majestets Fogeder og Embedsmænd skulle dertil være hannem behielpelige (i). Og 1538. haver Kong Christian den Tredie lagt disse Klostere Esrom, Heridsvad, Vitskøl [som fra gamle Tider af laae under Esrom] og Øm, foruden Sorø, under Abbed Henrichs Hørsom og Lydelse, og giort hannem til øverste Tilsynsmand over dem alle. Brevet, som derpaa af Kongel. Majest. er udgivet, lyder saaledes: Wii Christian met Guds Naade, Danmarks, Norgis, Wendis og Gottis Koning, Hertug udi Slesvig, Holstenn, Stormarnn oc Dytmerschen, Greffve vdi Oldenborg oc Delmenhorst, giøre alle vitterligt, att vii nu aff vor synderlige Gunst och Naade haffve vnt och tilladett oc nu mett thette vort obne Brev vnde oc tillade, att oss Elskelige Hr. Henrich Abbedt vdi Soordt Closter wor Mand oc Raadt maa og skall beholde vnder syn Hørsom oc Lydelse tesse eptherskreffne wore oc Kronens Clostere, Soor, Esserom, Herreswodt, Widschølff, oc Øm Closter, og the Abbeder, som nu vdi samme Clostere ere, mue oc skulle thennem nyde oc beholde vdi theris Liffvis tiidt oc saa lenge the leffve, dog saa at the skulle bygge oc forbedre same Clostere, oc thenem vdi ingen Maade forfalde lade, oc giøre oc holle oss oc Rigedt ther aff slig til-

(h) Danske Magazin p. 134.
(i) Frid. I. Brev, dat. Kallingborg Fredagen post. nativitatis Mariæ 1523. Mf.

tilbørlig tieneſtē, ſom wii oc Righet plege ther aff att haffve epther Cloſternes yderſte Formue, oc ſkulle the haffwe godt flitlig Paaſiun, att hves ſom till Cloſterne ligge, kömer Cloſterne till Beſte oc ikke forkomis eller fortæris till Vnytte i nogen Maade, oc ſkulle the holle gott Regemeut i Cloſterne met Sang oc anden Guds Tieneſte epther wor Ordinantzes Lydelſe. Nar nogher aff theſſe Abbeder, ſom nu forſkreffne Cloſtere i wære haffve, ere døde og affgangne, tha ſkulle the Abbeder, ſom eſther thennem komme, førſt giffve thennem till oſſ, epther the ere eligerett mett forſcreffne Abbedt Henrichs Samtycke, oc ſverrie oſſ Huldt oc Tro, før en the noghet bevare thennem mett noghet Regementte i forſkreffne Cloſtere. Thi forbiude wii alle, ehvo the helſt ere eller være kunde, ſerdelis wore Fogeder, Embitzmendt oc alle andre, forſkreffne Abbeder paa ſamme Cloſtere eller nogen theris tilliggelſe att hindre, hindre lade, eller ſig ther mett vdi nogre Maade att bevare, vnder wort Hyldiſſe oc Naade. Givet paa wortt Slott Kiøpnehaffn, Sanctorum Simonis oc Judæ Apoſtolorum Dag, Aar ꝛc. M. D. XXX. VIII. vnder wort Secrett. Sidſt udi ſamme Aar 1538. er Abbed Henrich ved Døden afgangen, nemlig d. 30. Decembris, og blev begraven Dagen efter Nytaar i Sors Kirkes Chor (k), hvor hans Ligſteen findes af Marmor, med hans Vaaben og Billede, og denne Gravſkrift:

Una mihi ſpes eſt, cum Chriſto carne reſurgam.
Progenie clarus, virtute clarior, alto
Abbas *Henricus* clauditur hoc tumulo,
Annis ipſe *novem Vitſchæl*, *ſex* præfuit *Esrom*,
Huic *triginta uno* ſubdita *Sora* fuit.
M. qvoqve D. ter X. ſimul octo, menſe Decembri,
Luceqve ter dena morte peremptus obit.

18. MATTHIS ANDERSöN blev Abbed i Vitſkøl Kloſter næſt efter Abbed Henrich. Af hannem have vi intet andet Spor, end at han tillige med endeel Adelsmænd haver forſeiglet Jens Anderſøn af Vaaben hans Skiødebrev til Biſkop Niels Friis i Viborg paa Mowtrop Gaard i Morſſe. Dat. Spottrop 1503 feria tertia ante feſtum S. Margaretæ virginis (l).

(k) Tab. Ciſterc. Soran. p. 18. 59. Mort. Pederſens B. Abſolons Herkomſt. p. 63.
(l) Lit. Scotat. membran. Mſ.

19. ANDERS ANDERSÖN skal 1516. have været Abbed i Vitskol Kloster (m).

20. OLUF haver været Abbed i Vitskol Kloster imellem 1530. og 1537. og maaskee noget tilforn. Denne Abbed Oluf, saavel som de andre Abbeder i Jylland, nemlig Abbed Peder af Em Kloster, Abbed Morten af Voer Kloster, og Abbed Anders af Tvis, fik hver dennem i Reformations-Tiden Brev, at det var nu af Kongl. Maj. og Danmarkes Riges Raad udi den almindelige Herredag (n) besluttet, at hvilke af deres Brødre ikke ville blive udi sit Kloster, da skal det være dennem frit, at de maae uden al Forhindring der udgange, og de som ville blive derinde, de skulle være deres Abbed og Formand herige, lydige, og leve ærlige under christelig Regel og Skikkelse, og at de skulle der prædike det hellige Evangelium og Guds Ord, og lade fare al menneskelig Digt, og Paafund. &c. Man finder ogsaa Udtog af et Brev, dog uden Aarstal, hvorved Abbed Olufs af Vitskol Kloster Svenne Oluf Mogensøn, Mogens Ibsen, Peder Hauentorn, og Niels Jude, som havde tient paa Kongl. Majestets Skibe, ere nu forlovede at maa drage hiem igien til deres Husbonde.

21. ANDERS er den sidste, som os er forekommen af Vitskol Klosters Abbeder. Han var først Abbed i Tvis Kloster, og fik 1536. ligesaadant et Brev angaaende Kloster-Brødrene, som de andre Abbeder i Jylland, hvorom under næst foregaaende Abbed Oluf er meldet: Men 1537. fik han Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Tredies Følgebrev (o) til Vitskol Kloster, at han der skulle være Abbed. Aar 1546. citerede Abbed Anders af Vitskol Troels i Østergaard, Christen Nielsøn i Bratrup, og Anders Nielsøn ibidem, for Skade, som de have giort hannem paa Klosterets Jagt og Harer, at møde i Vitskol, naar Kongelig Majestet did først kommer. Aar 1549. gik Kongelig Majestets Brev til Abbed Anders af Vitskol, at han skikker Hr. Jens Eriksøn til Abbeden Hr. Niels af Soer, og retter sig efter at giøre, hvis han hannem befalendes vorder paa Kongl. Majestets vegne. At han endnu 1552 hiver bekiædet samme Embede, erfares af efterfølgende Brev: **Wii Christian den Tredie &c. Giøre alle vitterligt, att effterdi wi forfare, att wi haffuer liggendis en By her til Slottet, kaldis Flesborg, och i samme By ligger en Gaard, som hører til Widschyld Closter, og skylder aarligen 1. Pund Rug, 1. Pund Biug,**

(m) M. Christ. Erichsens Beskrivelse om Viborg Mf.
(n) Uden al Tvil den Herredag, som holdtes til Kiøbenhavn 1536.
(o) Brevet er dateret Raaslund S. Michelsdag Anno Domini MDXXXVII. Johan. Friis Canc. skal. subscripsit.

Biug, 1. Pund Sinor, Skovsvin och Giesterie, och theremod haffuer forneffnte Vidschyld Closter en By kaldis Forstrup, och wi och Cronen haffue ther en Gaard i Byen, kaldis Norgaard, och skylder 1. Orte Rug, 11. Orter Biug, 1. Pund Sinor, Skovsvin och Giesteri. Tha paa thet att samme Byer kunde saa meget thes bedre bliffue ved Magt, och hver By at komme under een Lehnsmand, haffue wi vndt och tilladet, och nu meth thette wort obne Breff unde och tillade, att oss elskelige Hr. Anders Abbed vdi Vidschyld Closter maae och skal nu strax til sig annamme paa Vidschyld Closters vegne forneffnte wor och Cronens Gaard vdi Farstrup, och then nyde, bruge och beholde meth al sin Rente och rette tilliggelse, indtet undtaget, och ther emod skall vdi lige Maade bliffue til wort Slot Olborghuus forskreffne Widschyld Closters Gaard i Flesborg ꝛc. Datum Olborgh Loffuerdagen post Dominicam Cantate Anno MDLII. Aar 1554. haver Abed Anders endnu levet, og maaske vel ogsaa 1558. som kand sluttes af de forhen indforte Documenter (p).

Disse ere saa mange af Vitskol Klosters Abbeder, som os hidindtil i vore Boger og Brevskaber ere forekomne: Men at der jo haver været en heel Deel flere, kand ingen tvile paa, som giver agt paa den lange Tid, der er imellem de fleste af disse Anforte. Vel finder man, endeel Abbeder af andre Klostere at være dode og begravne i Vitskol, saasom Petrus den syvende Abbed i Sore (q), Æmilius den anden Abbed i Om, Nicolaus den femte Abbed sammesteds, og mange flere Om Klosters Abbeder (r): Men, om nogle af de samme have tilsidst som Abbeder forestaaet Vitskol Kloster, kand vi ikke sige for vist, endskiont det vel er troligt. Dette kand vi alene med Vished melde, at en stor Deel af Om Klosters Abbeder, i sær af dem som til sidst ere dode Vitskol, have først været Munke i bemeldte Vitskol, saasom Petrus Pape, Magnus, og Asgotus, som havde været Cellarius i Vitskol, ꝛc. Og er det da sluttelig, at de i deres Ungdom have fattet saadan Kiærlighed til Vitskol, at de paa deres Alderdom have onsket at leve og dse paa dette angeneme Sted.

Af merkværdige Munke i Vitskol Kloster er os ellers ingen forekommen, uden Johannes, som tilforn havde været Abbed for Sorte Brodrene i Vang Kloster udi Aarhus Stift [Abbas nigrorum de Vang], hvilken, da Bernhar-

(p) Danske Magazin p. 152.
(q) Tabula Cisterc. Sorana p. 5.
(r) Hist. Carx Insulx membr. Ms.

dinerne forflyttede deres Sæde fra Smaahæng til Bang, før de komme til Øm, fik Lyst til at indtræde i Cistereienser-Ordenen, og indgav sig i Vitskøl Kloster under den første Abbed Henrich, for der at leve som Munk efter S. Bernhardi Regel (s).

Vitskøl Kloster skal i sin Velmagt have været i Henseende til sin Bygning meget prægtig, og Kirken een af de allerskionneste Kloster-Kirker i Norden, som har været bygget efter den Model som S. Petri til Rom (t), indvendigen med lutter Marmor udstafferet, og staaet et heelt Seculum i Bygning. Der fortælles, at Stedets Eiere for nogle Aar siden skal have foretaget sig at opbryde de gamle rudera og forfaldne Levninger af Kirken, for at betiene sig af de kunstige Stene til anden Brug: Men som de allerbest vare i færd med at føre Stenene derfra, skal een Hest være styrtet for Arbeidsvognen efter den anden, hvilket blev anseet som et ondt Tegn, og skrækkede Eierne fra saadant Forehavende (u). Men, paa hvad auctoritæt disse Beretninger grunde sig, er os ikke bevidst. Ellers seer man af en Kongelig Befaling, som 1668. er gangen til Biskopen i Viborg M. Peder Villadsen, at den gamle Biørnsholm Kirke [uden Tvil den samme, som tilforn havde været Kloster-Kirke] haver indtil den Tid været i Brug. Denne Befaling lyder saaledes: **Frederich den Tredie** ꝛc. Vor sønderlig Gunst tilforn. Eftersom vi naadigst have bevilget, at det grundmurede Huus, som os Elskelige **Niels Juul** Arelsen ved sin Gaard **Biørnsholm** haver begyndt at lade bygge mellem Kirkegaarden og Borgegaarden, maae til en Kirke i Steden for den gamle Biørnsholms Kirke forordnes og opbygges, da er vores naadigste Villie og Befaling, at du samme ny Huus til en Kirke indvier. Hafniæ d. 17. Junii 1668.

Resten skal følge i næste Hefte.

III.

Biskop Ove Bildes Brev til sin Broders Eske Bildes Frue 1535. 8. Sept.

Hr. Eske Bilde til Svanholm, Ridder, Danmarkes Riges Raad og Hofmester, blev i Kiøbenhavn 1552. d. XI. Februarii ved en hastig Død bortkaldet, og er begraven i Hellig Geistes Kirke (a). Han har til sin Tid

(s) Hist. Cimbriæ Insulæ membr. MS.
(t) Pontopp. Theatrum Daniæ p. 423.
(u) Pontopp. Annales Eccles. Dan. Tom. I. p. 387.
(a) Hans Gravskrift See Resenii Inscr. Hafn. p. 120. 124. Pont. Marm. Dan. Tom. I. p. 89.

Tid været en anseelig Stats-Mand, og under de Høilovlige Konger Christ. I. Frid. II. og Christ. III. brugt i mange og vigtige disse Rigers Forretninger, i sær udi adskillige Gesantskaber til det Keiserlige, Franske, og andre Hoffer. Medens han var Høvedsmand paa Bergenhuus, blev han 1534. af de Norske nedsendt til Danmark med Fuldmagt at bivaane den forestaaende Herredag og det ny Kongevalt, som efter Friderici I. Død med Hertug Christian af Holsten skulde foretages. Endskiønt han nu vel havde forsynet sig med Leidebrev af de Lybske, som paa de Tider streifede i Søen med deres Flode og giorde Farten usikker, blev han dog, da han til Skibs ankom i Sundet, af de samme, imod det givne Leide, med Frue, Børn og Følgeskab anholden, og ført til Lybek, hvor han sad fangen indtil lang Tid efter den Fred, som 1534. in Novembri til Stockelstorp blev sluttet imellem Hertug Christian og de Lybske, efter hvis Indhold Hr. Ekke Bilde dog af sit Fængsel skulde været erlediget (b). Imidlertid han saaledes sad fangen, haver hans Broder den berømte Biskop i Aarhus Hr. Ove Bilde tilskrevet hans Frue Fr. Sophia Krumedige (c), som uden Tvil strax er bleven losgiven, det Brev som vi her vil indføre, hvilket vort Selskab eier in originali, og vi saa meget hellere vil meddele publico, som det i den Historie giver nærmere Oplysning, og viser, at han in Septembri 1535. endnu har holdt sit Fangenskab, endskiønt det var næsten et Aar efter den ommeldte Freds Slutning. Brevet er saaledes lydende:

Auo Bilde Dei gratia
Episcopus Arhusiensis.

Vor wenlig kierlig Helsenn altiidt forsendt met wor Herre. Kiere Søster sønderlig gode Wenn, haffue wii vdi Sandhedt well forfaret, huorledes then Leylighedt emellom wor Broder Ekky Bilde, eder, och Rigens Fiender thee Lybeske nu eth Aar siden ther I indkomme forre Kiøpnehaffnn, huilcken Leylighedt (thet Gud kiende) oss gandze angsommelig och leeth haffuer werret aff allt wort Hierthe, och meesth then storæ Sorrtig och Bekommerig I haffwe ther offuer baaredt ꝛc. Saa giffue wii eder kierligen tilkiende kierre Søster, at nu nogle faa Dage siidenn forledne fingge wii wisse Kundskaff och tidinner, at wor Broder er karsk helbredt och lider well, och haffuer vdi alle Maade hand-

(b) Om Hr. Ekke Bilde See HVITFELD in Fol. Tom. 2. p. 1419. 1431. 1439. 1470. 1577. CRAGII Hist. Christ. III. p. 38. 67. 160. 161. 184. 208. 231. 254. 295. 344. 354.

(c) Hun var Hr. Henrich Krummedigers til Wallen og Frue Anne Ruds Dotter.

handledt och ſkicket ſegh wdi ſamme Fengzell ſom en erlig Mand, huilcket han, J, och hans Børn, neſt Gudz hielp, nyder gotth ath, och efther thet Kundſkaff wii nu om hannom fangget haffue, forhobe wii hannom ſnarligenn wdi hans frelſe loſſ igien kommendis worder ꝛc. Wii wille icke heller eder wndholde, kiere Søſter, at wii met wor kierreſte Naadigſte Herre ſelffuer myndelig wdi egenn perſon om hans fengzell thalledt och met flydt handledt haffue, at Hans Kon. Høymectighed wilde ramme och wide hans beſthe, och tilltencke thee beſthe Sind, Medell, och Lempe, at han motthe løsſſ giffues, oc gaff Hans Naade oſſ ther paa gode och gunſtige Swor, at Hans Nade wilde gernæ ther om till tencke thet beſthe. Saa haffue wii ſiden met worre borne wenner och egnæ Bud ſchrifftteligenn paamyndt Hans Nade, ther hoſſ ydmygeligenn bedet och begeredt, at Hans Nades Høgmectighet icke thet Løfftthe och tilſagenn forglømpt will haffue, Hans Nade oſſ her wdi Landet paa wor Broders wegnæ loffuit och tilſagde, oc altiidt ther paa haffue fangget gunſtig Antwordt, thii forhober oſſ och inthet twiffle, at Hans Nade jo gernæ rammer oc tilltencker thet beſthe, at han well, neſth Guds Hielp, frii wdi ſynn welmagt wdkommer igien, oc gunſteligen vider hans, eders oc eders Børns beſthe, och ther wdinden haffue wii wdi alle Maade giordt all wor flydt paa wor Broders wegnæ, thet oſſ mueligt er, oc wii hannom plictug wor. Thii bethe wii eder kierligen oc gernæ, och fuldkommeligenn raade, at J altingeſt wdi beſtæ Toolmodt offuerbere, affſetthendis all Kommer och Eoorrig for then Sag, thet yderſte Gud eder Naaden ther till giffue will, han kommer well wdi ſyth Beholld igienn oc well ſyn Modgang foruinder.

Kierre Søſter, J haffue och well wden twiffuell forſtandet then ſtoore Skade her wdi Landet paa Biſcopers, Prelatthers, Ridder och gode Mendz Garde wdi neſthe forgangnæ Aar ſkeedt och giordt, Dog tacke wii then alſommectigſte Gud, at wore Gorde bleffue wbrende oc wſkende, erre wii icke wndſluppen wden ſtoor oc ſwor ſkade, thet Gud altingeſt well wpretthe kand, Dog

er

er wore borne Slecthe och wenners Skade oss meget leedere och angsommeligere end wor egen Skade er. Wii haffue or handlidt met wor Broders och eders Foget her wdi Landet, at han wdi alle Maadhe skall ramme hans och eders besthe wdi hans Fraauerrelse, och wille wii gernæ wdi saadannæ och huilcket andre Maade wii kunde werre eder tiill willig och Kierlighedt, giøræ, ramme och wide eders besthe, och beuise eder Broderlig Kierlighed, wille wii thet altiidt gernæ giøre, som oss boer. Bethendes eder gernæ, at J altiidt wille scriffue os tiill, huor eder och eders Børnn lider, och om J os noget behoff haffue, findes wii tha altiidt veluilligenn. Eder hermet Gud alsommectigste befallindes. Schreffuit paa wor Gaardt Silckeborig Søndagenn nesth efther wor Frwe Dag nativitatis, Aar ꝛc. MDXXXV. wnder wort Signet.

Uden paa Brevet:

Erlig och welburdig Qwinde Frwe Sophie Esky Bildes wor kierre Broder Hussfrwe och sønderlig gode wenn kierligenn tilschreffuith.

IV.

Christiani III. Forordning om Jomfru-Klostere. 1545.

Wii Christian ꝛc. Giøre alle witterligt, at som wii tilforne haffue ladet wor obne beseglet Ordinanz wdgaa, att alle Jomfru-Kloster skulle bliffue wed magtt holden, oc ath the Closter-Jomfruer, som i noghen Closter ere, skulle were theris Abbedisse och Prioriſſe horighe oc lydige, och i alle Maade skicke thennom, baade wdi theres omgengelse och Leffnet met huer andre indbyrdes, tuctige och borsommelige, och icke drage wt aff Closterne att ferdes omkringh eller søge noghen Laff eller Gestebud, eller haffue Omgiengelse met løst Selskaff, som the kunde were mostenckt for, som tilforn skedt er, och theremodt skulle wore Lensmendt eller andere Closterens Forstandere, som noghen Jomfru-Closter i were och Forlening haffue, bygge og holde samme Closter wed god Bygningh och wed Magtt, och besorge Jomfruerne, som y samme Closter ere, theres tilborlighe wnderholdningh, hues thennom bor met rette, saa forfare wii dog, att wor Ordinanz

y the

y the Maade aff begge Partene, ſaa vel aff Cloſter-Jomfruerne, ſom aff theris Forſtandere icke wed Magt holdis. Thii haffue wij nu met wort elſkelige menighe Danmarckis Riigis Raad offuerwevet ſamme Leyligbed, og giort paa ſamme Jomfru Cloſter then efftherſchreffne Skick wti ſaa maade ſom her efftber folgher, at huer Cloſter-Jomfru, ſom er ſiin Abbediſſe eller Priorisſe horighe och lodighe, oc will bliffue wti ſiit Cloſter och ſkicke ſig efftber wor Ordinantz och Befalingh, ſom forſchreffuit ſtaar, then ſkulle ſamme Cloſters Forſtandere, ſom ſamme Cloſter i were haffuer, giffue huert Aar till hendis Underholdning, forſt V. tonner Brodt, eller XXV. Skeppet Meell, XIIII. tonner Oll, eller II. pund Maltt och X. Skepper Humle, II. leffuendes Suin, VI. leffuendes Lam, II. leffuendes feede Faar, VI. leffuendes Geeſſ, X. par Honß, I. Fierding Smor, I. Fierding ſaltett Siildt, II. woll rogett Siildt, en half tonne ſaltett Fiſk, halfanden hundrede torr: Huillingh, ett hundrede Flonder, I. Skeppe Bohuedegryn, I. Skeppe Boggryn, en half Skeppe Hawregryn, I. Skeppe Erter, I. Fierding Edicke, IIII. Skepper Lonborgh Saltt, X. Læſſ wedt, en half Leſt Kull, I. Woll Egh, XII. Marck pendinge till Sko och Kleder, och hueri too Jomfruer en leffuendes Oxe. Och ther imodt ſkall ſamme Cloſters Forſtandere, ſom mett ſamme Cloſter forlentte ære, haffue alt forſkreffne Cloſters Gotz, ſom Prioriſſen och Jomfruerne ſielff her till wti were hafft haffue, och ther aff bygge och forbedre Cloſterit och Cloſter-Gaarde. Bedendis og bydendis ther fore alle wore Fogeder, Embitzmendt och alle andre, ſom mett noghen Jomfru Cloſter forlentte ære eller i were haffuer, eller ther mett her epther forlent bliffue, eller her epther y were fangendis wordher, ath J huert Aar till gode reede giffue och fornoye huer forſkreffne Cloſter-Jomfrue for ſin Perſon all forſkreffne Fittalie och wonderholdningh, epthersom forſchreffuet ſtaar, og ſammeledis haffue godt tilſiun, att Prioriſſen och Cloſter-Jomfruerne holde thennom erlighe och tilborlig, bode epther wor Ordinantze och wti andre Maade, ſom foreſchreffuit ſtaar, og lader thet ingenlunde, wnder wortt Hylleſt och Naade. Datum Haffnie, Sancti Petri ad vincula dagh, MDXLV.

7. Hefte.

I.

En Medaille, ſlagen paa Hr. Henrich Rantzov til Bredenberg, 1574.

enne Skue-Penge, ſom vi her give os den Ære at meddele publico, er ingenlunde af det almindelige Slags. Det Exemplar, ſom er kommet for vore Øien, er ikkun af Kober, dog ſmukt og vel bevaret, og findes i Aſſeſſor Henrichſens Mont-Cabinet, ſom er Medlem udi vort Danſke Selſkab. Paa For-Siden ſees den navnkundige Ridders Hr. Henrich Rantzovs Bryſt-Billede, med denne Omſkrift: HENRICVS. RANTZOVIVS. VICARIVS. REGIVS. d: Henrich Rantzov Kongelig Statholder. Paa Bag-Siden er at læſe diſſe Ord: HINRICVS RANTZOVIVS REGIS DANIÆ VICARIVS DOMINVS IN BREDENBERCH. ANNO DOMINI 1574. ÆT. 49. d: Henrich Rantzov, Kongens af Dannmark Statholder, Herre til Bredenberg, 1574. i hans Alders 49. Aar. Der er ingen Tvil paa, at jo Hr. Henrich Rantzov ſelv haver ladet denne Medaille ſlaae og komme for Lyſet: Men, om han haver haft nogen ſær og mrkelig Anledning dertil, eller det alleneſte er ſkeet for et Slags Curioſitet af Hannem, ſom den, der i alle ſine Idrætter har været en ſtor og prægtig Mand,

er noget, som vi ingen Vished have erholdet om. Det er heller ikke at twile paa, at der jo af denne Skue-Penge havet været nogle Stykker i Guld eller Solv afstemplede, men de samme maae enten ved Tidernes Vanheld være aldeles forsvundne, eller saa rare, at ikkun faa skal berømme sig af at have seet dem. Nærmere Omstændigheder om denne Rantzovske Medaille er os ikke mueligt for nærværende Tid at kunde fremføre.

Men, at denne ikke skal blive alt for mager en Artikel i vort Magazin, vil vi af den anførte Medaille tage Leilighed at give vore Landsmænd et kort Begreb af denne berømelige Herres Levnets Historie. Paa hvad for en Kant man ansee Henrich Rantzov, enten i Henseende til hans Herkomst, eller til hans Lærdom og Lærdoms Befordring, eller til hans Mood og Tapperhed, eller til hans Klogskab og Stats-Erfarenhed, eller til hans Troskab og Tienester for sin Konge og sit Fæderneland, eller til hans store Velstand, ædelmodige Opførsel, og herlige Afkom, da kand man med Sandhed sige om hannem, at han haver været een af de største og lyksaligste Mænd, som nogen Tid haver levet under det Danske Scepter, og nogen Tid kand ventes at komme; ja en Mand, hvis Ihukommelse aldrig kand uddøe. Alle Munde ere fulde af Henrich Rantzovs Berømmelser, og alle Skrifter ere opfyldte af denne store Mands Dyder og Fortienester. Til hvem er vel saadan en Mængde af Bøger fra alle omliggende Nationer dedicerede, som til denne Mæcenas; Om hvem ere saa mange elogia og til hvem saa mange Ære-Vers af de lærdeste Mænd over hele Europa forfattede, som til hannem; Hvo endog af de allerlærdeste Mænd og mest formuende Lærdoms Elskere har udviset større Flittighed i Studeringer, større Gavmildhed imod Studerende, og befordret flere herlige Skrifter af sine og andres til Trykken, end han; Med hvem af particuliere Folk have saa mange store Herrer, Keisere, Konger, Førster, holdet Brevveksling og baaret saa bestandig Naade for, som Henrich Rantzov; Af hvem har man saa mange Slags Monumenter og Ære-Mæler efterladte, som af hannem. Og just det, at der har været saa meget at sige og skrive om denne store Mand, er det, som i forige Seculo haver afskrækket alle lærde Mænd fra at skærpe deres Pen til en fuldstændig Historie om hans Levnet og Skrifter. Ja det havde vel indtil denne Dag været ugjort, dersom ikke den eneste brave Mand i vore Tider havde lagt Haanden paa Ploven, og givet os en tilstrækkelig Kundskab om Henrich Rantzov, Vi mene den flittige og vidtberømte Rector Möller i Flensborg i hans nyligen udkomne Cimbria Litterata (a), hvorved han har betaget os og Efterkommerne den største Meie, at roe os ud paa dette saa vilde og vidtløftige Hav. Ikke desto mindre, siden

(a) Molleri Cimbria Litterata Tom. I. p. 525. Tom. III. p. 567-599.

siden saa vel bemeldte Molleri store Verk, som næsten alle andre Skrifter, hvori noget findes om Hr. Henrich Rantzov, ere paa Latin og fremede Sprog, og man derforuden maaskee veed een og anden Particularitet at tilsette, have vi fundet for godt, til deres Tieneste, som ikke forstaae andet, end Landets eget Sprog, at give en liden Efterretning paa Dansk om oftbemeldte Herres Levnet og Fortienester.

Henrich Rantzov er fodt paa Slottet Steinburg udi Stormarn d. 11. Martii 1526. Hans Fader var den store Danske Felt-Herre Hr. Johan Rantzov, de trende Kongers Friderici I., Christiani III., og Friderici II. hvibetroede Raad og Statholder i Hertugdomene Slesvig og Holsten, og Amtmand paa Steinburg, som døde 1565. Hans Moder var Frue Anne Walstorp, som døde 1582. og var den sidste af den hviadelige Walstorpernes Familie. Efterat han havde lagt en god Grundvold til Studeringer i sine Forældres Huus, blev han i sit Alders tolvte Aar 1538. udsendt til Academiet i Wittenberg, indlagt i Lutheri Huus, og søgte hans Bord. Der forblev han en Tid lang, og kunde ikke andet, for den Lyst og Leilighed han havde, end bringe sig megen Lærdom i allehaande Videnskaber til veie. Da han havde forladt Academiet, og forhvervet sig alles Yndest og de fortreffeligste Vidnesbyrd, blev han af Hertug Adolf i Holsten beæret med Titel af hans Raad, og 1548. fulgte med Hans Naade til Bryssel til Keiser Carl den Femtes Hof, hvor han med sin Hertug i en Tid af syv Aar opholdt sig. Imidlertid lagde han Venskab med de fornemeste store Folk ved Keiserens Hof, saavel Tydske, som af andre Europæiske Nationer, og ved den Leilighed tilbragte sig stor Kundskab og Erfarenhed saavel i Stats- som Krigs-Handteringer. Derefter blev han af Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Tredie hiemkaldet, og først sat udi det Holstenske LandRaad, siden omtrent 1556. bestikket ei alene til Amtmand udi Segeberg, men endog til Statholder udi Hertugdomene Slesvig og Holsten, at være sin Hr. Fader i hans levende Live tilfoiet, og efter hans Død hannem i disse vigtige Betieninger at efterfølge. Samme hoie Embeder forestod Henrich Rantzov med stor Bersmelse og til Fornsielse for baade Over- og Under-Mænd i fulde 44. Aar lige til sin Dods-Dag, og det under de tre Høistpriselige Konger i Danmark, Christian den Tredie, Friderich den Anden, og Christian den Fierde. Men i sær var han elsket og betroet af Kong Friderich den Anden, som udviste mange Æres og Naades Tegn imod hannem, og i de fleste Ting af Vighed tog hannem til Raads, som den, hvis Forstand og Oprigtighed Hans Majestet havde en besonderlig Fortrolighed til.

Aar 1554. indlod hand sig i et lyksaligt Ægteskab med den hviadelige og dydefulde Jomfrue Christina von Halle, en eneste Dotter af den rige Bruns-

vigske Adelsmand Frands von Halle, Herre til Rinteln og Drakenburg, som tiente Keiser Carl den Femte i den Smalcaldiske Krig, og døde 1553. til Antverpen. Hvilket Giftermaal, foruden en stor Mængde af Guld, Klenoder, Slotte og Herregaarde, bragte Rantzov mere end fire hundrede tusinde Rigs-Daler i rede Penge til. Hvilke Midler, foiede til sine egne, han ved en god Huusholdning saaledes formerede, at han blev anseet for een af de mægtigste Riddermænds Mænd, som i Holsten og hele Tydskland paa de Tider var at finde; Saa at Churforste Augustus i Saxen, da han engang tilspurde den for sin store Rigdom over alt bekiendte Tydske Herremand Joachim von Schulenborg, om han i det Romerske Rige havde nogen sin Lige i Rigdom, og Mængde af Slotte og Herresæder, fik til Svar, at der var een, som overgik ham ei allene i Rigdom, Navnkundighed og Mængde af Slotte og Herregaarde, men endog i Henseende til Børn, nemlig Henrich Rantzov, Kongens af Danmark Statholder i sine Hertugdome. Hans Bibliotek bestod af 6300. Volumina, (som alt var stort paa de Tider,) foruden en stor Deel dertil hørende Rariteter, Antiqviteter og Instrumenter. Hans Slotte og Herregaarde, for han døde, var 18. eller 19. i Tallet. Af hans Egteskab, som varede i 41. Aar, blev han velsignet med 12. Børn, nemlig 5. Døttre og 7. Sønner, hvoraf de fleste komme til anseelige Værdigheder i Danmarkes Rige. Aar 1558. havde Rantzov nær grebet til Vaaben imod Greverne af Hoya, deels for en Gield, de forholdt hannem, som de stak i til hans afdøde Svigerfader, og deels fordi de havde grebet hans Frues Brøder og Fætter, og holdt dem fangne paa Slottet Nienburg. Hvorimod han giorde Giengield, og fangede Greve Jobst af Hoya, som var Kong Gustavi af Sverrig Søster-Søn, og havde foresat sig med Magten at udføre den Keiserlige KamerRets Dom imod bemeldte Grever, dersom ikke alle de Tvistigheder ved Kong Christian den Tredies af Danmark og Churforste Augusti af Saxen Mellemhandling lykkeligen vare blevne dæmpede.

Aar 1559. fulgte Henrich Rantzov Kong Friderich den Anden paa det store Dytmarske Tog, og blev da brugt ei alene som Krigs-Commissarius, men endog til at bilegge de Irringer, som imellem Kongen og Hertugerne af Holsten vare opkomne, og endeligen til at dele det erobrede Land imellem høibemeldte Herrer. Samme Dytmarske Krigs Historie haver H. Rantzov selv givet os beskreven, hvilken paa Latin er trykt nogle gange, dog ikke under hans eget, men under det opdigtede Navn Christiano Cilicio Cimbro. I den langvarige Svenske Feide under Høiloflig i Hukommelse Kong Friderich den anden er H. Rantzov brugt i adskillige Rigets vigtige Forretninger, og blev iblant andet 1567. som Kongelig Gesandt affærdiget til det berammede Straalsundiske Mode, hvilket dog, formedelst de Svenskes Udeblivelse, gik frugt-

frugtesløst af, hvorom man kand læse her og der i Kong Friderich den Andens Historie. Aar 1570. in Junio var Henrich Rantzov tillige med Holger Rosenkrands til Boller, efter Kong Friderichs Befaling og paa Hans Maiestets vegne, paa Pfaltzgrevens Johannis Casimiri Bryllup med Churfurstens Augusti Dotter af Saxen, som holdtes til Heidelberg. Derfra drog han, efter sin Konges Ordre, lige til Stettin, hvor han paa det der bestemmede Mode, tillige med de andre Kongelige Gesandter Peder Bilde, Niels Kaas, Jørgen Rosenkrands og D. Joachim Hinch, giorde sin beste Flid dertil, at den blodige og vidtloftige 7. Aars Krig, som havde været imellem Danmark og Sverig, kom til en god Ende, og blev forvandlet til en ønskelig Fred. Tre Aar derefter, nemlig 1573. haver Statholderen Hr. Henrich Rantzov, efter Kongens Befaling, tillige med endeel andre vise og lovkyndige Mænd, været over at forfatte den Holstenske Landgerichts-Ordning, som kort derefter med Stændernes Samtykke kom for Lyset. Aar 1577. har han haft den Naade at være iblant de Faddere og Vidner, som vare tilstæde ved Friderici II. førstefødte Prindses Daab, som siden blev den store Danmarkes Konge Christian den Fierde. Og findes han da at have foræret til Fadder-Gave et stort forgyldt Salt-Kar, med denne Inscription paa (b):

Deus trinus & unus largiatur huic regio nato abavi sui *Christiani* felicitatem & fortunam, proavi *Friderici I.* mansvetudinem & benevolentiam, avi *Christiani III.* pietatem & clementiam, *Friderici II.* patris sui magnanimitatem & prudentiam, ac horum Regum omnium maiorum suorum contra hostes suos glorioſas victorias. Hæ enim virtutes ex tot Regibus & paterno sangvine in illum defluxêre, talesqve decent tot Regum prolem.

Samme Aar 1577, er Henrich Rantzov, med Jørgen Rosenkrands, Jacob Ulfeld og Doct. Hinch, som Kongelige Danske Gesandter, forskikket til det Mode, som skulde holdes til Embden med Dronningens Sendebud af Engelland, angaaende den Seglads, som Engellænderne havde foretaget sig paa Island og de Danske Strømme; hvilket Ærende dog, formedelst Engellændernes sterke Paastand, gik af uden Frugt. Aar 1580. haver han paa den berømte Herredag til Odense, da Hertugerne af Holsten toge Hertugdømet Slesvig og Femern til Læn af Kong Friderich den Anden, beklædet Kongelig Maiestets Sted, som Hertug af Holsten, og paa Kongens vegne

(b) Franc. Sweertii Selectæ Christ. orbis Deliciæ p. 752.

tillige med de andre Hertuger annamet Lænet af Hans Maiestet selv. Ved samme høitidelige Act behagede det Hans Maiestet allernaadigst at optage Henrich Rantzov, tillige med Benedictus von Ahlefeld, i den høie Ridder-Orden af den Danske Elefant. Aaret efter, 1581. var Hr. Henrich Rantzov, tillige med Niels Raas, Peder Rantzov og Hans Blome paa Kong Friderichs vegne paa den Herredag til Flensborg, hvor adskillige Irringer imellem Kongen og Hertug Adolf, angaaende Arv og Skifte efter Hertug Hans den Ældere, bleve i Mindelighed afgiorte ved de Saxiske, Hessiske og Meklenborgske Gesandters Formegling.

Aar 1588. havde han den Ære at være Fadder ved Churforstens af Brandenborg Johannis Georg i unge Sons Marggreve Friderici Daab, ligeledes 1590. ved høibemeldte Churforstes unge Princesse Dotters Dorotheæ Sibyllæ Daab, og blev af Churforsten foræret med en kostelig Guldkiæde, rigeligen med dyrebare Stene besat. Dette Aar 1588. var ellers for Hr. Henrich Rantzov eet af de bedrøveligste Aar, han havde levet, i det han mistede ikke alene tvende sine kiære Børn og trende Børneborn, men endogsaa sin kiæreste og naadige Herre Konge, Kong Friderich den Anden, ved hvis Ligbegængelse han med det Holstenske Raad var nærværende, til hvis Ihukommelse han ved Segeberg har oprettet et herligt Monument, og hvis Begravelses Procession han haver ladet i Kober stikke og udgivet med en Latinsk Beskrivelse hos. Følgende Aar 1589. var han paa Herredagen til Kiøbenhavn, da han atter, paa den unge Konges Christiani IV. vegne som Hertug af Holsten, tillige med de andre Holstenske Hertuger, tog Slesvig Hertugdome paa ny til Læn af hans Maiestet selv, som da regierende Konge i Dannmark. Tre Aar derefter, nemlig 1592. undgik han, ved en særdeles Guds Beskiermelse, en stor Livs Fare, som overhængte hannem, i det at endeel onde Mennisker havde af hans hemmelige Fiender ladet sig underkiøbe til at lure paa hannem, og skøde nogle gange efter hannem, dog uden Virkning; Af hvilke Røvere de fleste siden bleve opdagede, paagrebne, og fik deres fortiente Løn paa Steile og Hiul. Samme Aar var hand sidste gang tilstæde og præsiderede paa den høitidelige Slesvig-Holstenske Landdag, som den 1. Sept. holdtes til Flensborg, paa hvilken den unge Konge Christian den Fierde af Stænderne i begge Hertugdømer blev hyldet.

Sin øvrige Tid henlevede Hr. Henrich Rantzov mest i Rolighed, og paa sin Alderdom forlystede sig med Dødens jevnlige Betragtninger, hvilken og endeligen indfandt sig paa Nytaarsdagen den 1. Januarii i Aaret 1599., da han, efter otte Dages Sygdom, om Aftenen imellem 8. og 9. Slæt saligen blev bortkaldet af denne Verden, i hans Alders 73. Aar, efterat han havde taget en christelig Afsked med sin elskelige Frue og Børn, og formanet alle

Hosvæ-

Hosværende til Kiærlighed imod Gud og Troskab imod deres Konge og Fæderneland. Nogen Tid efter blev hans Liig med tilbørlige Ceremonier ſindført udi det Rantzovſke Capel ved S. Laurentii Kirke til Itzehoe, ſom han ſelv i levende Live prægtigen havde ladet opbygge. Hans Liigbegængelſe blev giort ſaa meget des anſeeligere ved Hans Kongelige Maieſtets Chriſtiani IV. og nogle Tydſke Forſters tilſtædeværende Sendebud, ſom vare beordrede paa deres høie Herſkabers vegne at ledſage den ſalige Rantzov til ſit Hvileſted. Hvad er nu kand ſtaae tilbage at ſkrive om Hr. Henrich Rantzov, om hans Lærdom og lærde Forretninger, om hans Slotte, Bygninger, Æreſtotter, og om al anden hans Curioſitet, vil vi ſpare til en anden Tid, da vi, i Anledning af en ſenere Medaille, faae Leilighed igien at handle om denne ſaa ſtore og vidtberømte Mand.

II.

Slutning af Vitſkøl Kloſters Beſkrivelſe.

At Vitſkøl Kloſter har, ſaa vel ſom andre, haft et Bibliotek, er ikke at tvile paa. Men Bibliotekerne i de Tider have kun været ſmaa og beſtaaet af faa ſkrevne Bøger, ſaaſom nogle Scholaſtiſke Theologi, Ariſtoteliſke Philoſophi, Helgenes Legender, Meſſebøger, og andre deslige, ſom M. Chr. Pederſen, i hans Bog om Børn at holde til Studium, ydermere opregner (a). Og det agtes for en ſtor Lykke, i vore Tider at finde nogen af de Bøger, ſom fordum have været giemte eller ſkrevne i vore Danſke Kloſtere. Iblandt de faa Bøger, ſom vort Selſkab allerede haver ſamlet, eie vi, ſom en ſtor Rariſet, foræret af Secreterer Theſtrup, et Latinſk Manuſcript temmelig tykt in 8vo paa Pergament ſkrevet, ſom i det ringeſte ſynes over 300. Aar gammelt, hvilket i fordum Dage haver tilhørt Vitſkøl Kloſter. Det ſamme er et Syſtema af de Tiders Theologie, befattet i 7. Bøger, og hver Bog afdelet i viſſe Capiteler. Hvo dets egentlige Forfatter haver været, nævnes ingenſteds. Men Fortalen giver tilkiende, at det er ſamendraget af andre Theologiſke Skrifter; og af Slutningen ſees, at det er ſkrevet af en Munk i Kloſteret, navnlig Broder Johannes, og det paa en Tid, da der var en Abbed af det Navn Petrus. Om denne Broder Johannes ſelv haver ſammenſanket dette Syſtema Theologicum, eller en anden, er ikke let at ſige, ikke heller findes i Bogen noget Aarstal, hvoraf man kand ſlutte, naar han haver levet. Men dersom bemeldte Abbed Petrus, i hvis Tid Bogen er ſkreven, er den ſamme, ſom forhen er anført under Num. II. og kaldes Petrus Andreæ, da kand man giette ſig til, at Broder Johannes haver levet imod Enden

(a) Dee Danſke Magazin p. 51.

den af det 14de Seculo. For at give de Curieuse lidet mere Begreb om denne rare Bogs Indhold og Beskaffenhed, vide vi ikke bedre end at anføre Begyndelsen og Enden deraf. Bogen kaldes *Compendium theologicæ veritatis*, og begynder med denne Fortale:

Incipit prologus in librum, qvi vocatur Compendium theologice veritatis.

Veritatis theologice sublimitas cum sit superni splendoris radius, illuminans intellectum & regalium deliciarum convivium reficiens affectum, de magnorum Theologorum scriptis breue compendium colligere dignum duxi, quo & evitetur mater fastidii prolixitas, & eam ad investigandam plurima via & occasio detur sapienti. Theologia certe scientiarum est princeps omnium & regina, cui artes cetere tanquam pedisseque famulantur. Nam de naturis rerum illa solum ad usum suum accipit, de qvibus sibi speculum fabricare valeat, in qvo conspiciat editorem. Hec est scientia scientiarum, que super omnem speculationem philosophicam extollitur & dignitate ac utilitate antefertur omnibus. Ipsa enim philosophia cum in rationalem & in naturalem atque moralem distingvitur, philosophia quidem naturalis licet doceat cognoscere creaturam, non tamen creatorem, Rationalis licet doceat concludere hominibus, non tamen demonibus; Et philosophia moralis licet doceat acquirere virtutes consuetudinales, non tamen docet caritatem acqvirere. Nostra tamen philosophia sive veritas theologica hec omnia operatur. Docet enim Deum cognoscere, dyabolo resistere, caritatis exercitiis insudare. Hec est enim diuinorum pigmentorum apotheca delectabilis super mel & favum. Hec quoque thesaurus est desiderabilis super aurum & lapidem pretiosum. Hec nichilominus est fons de loco voluptatis exiens, ecclesie militantis irrigans paradysum. Denique presens scriptum in SEPTEM LIBROS distinxi, & singulas in unoqvoque materias in propriis rubricis determinavi. PRIMUS est de natura propria divinitatis. SECUNDUS de operibus conditoris. TERTIUS de corruptela peccati. QUARTUS de humanitate Christi. QUINTUS de sanctificatione gratiarum. SEXTUS de virtute sacramentorum. SEPTIMUS de ultimis temporibus atque de premiis bonorum ac penis malorum. Sicubi ergo in hoc scripto deuiavi, parcatur mihi, quod ignorans feci. Ubi vero recte processi, laudetur gratia JEsu Christi. Ad cuius honorem & beatissime matris eius presens opusculum compilavi. Explicit prologus &c.

For ved hver Bog staaer et Register over Capitelerne og deres Indhold. Og allersidst udi Bogen findes disse Ord, skrevne med rødt Blek, men for Elde næsten ulæselige:

Expli-

Explicit Compendium theologice veritatis, per manum *fratris Johannis* ſcriptum tempore venerabilis ac omni honore digniſſimi patris domini *Petri abbatis Viteſchole.*

Uden paa Spænderne, ſom Bogen heftes med, læſes diſſe Ord: ABBAS HENRICVS ME RESTITVIT. Hvoraf man kand ſlutte, at Abbed Henrich [uden Tvil Henrich Chriſtenſøn, ſom under Num. 17. er anfort] haver ladet Bogen, ſom da alt har været gammel, hielpe og beklæde med det Bind og Beſlag, ſom den endnu haver.

Aar 1525. iblandt de Kirker, ſom ere antegnede at have givet Landhielp, findes anforte i Viborg Biſkopdom Ser Kirker, Vitſkøl Kloſter tilhørende, ſom alle da reſterede.

Aar 1539. fik Abbed Niels Jeſperſøn i Sors Kloſter Kong Chriſtian den Tredies Brev, at han maatte og ſkulle beholde under ſin Horſom og Lydelſe diſſe efterſkrevne Kronens Kloſtere, Soer, Eſſerom, Heritzvad, Widſkilff og Om Kloſter, efter det Brevs Lydelſe, ſom Abbed Henrich derpaa tilforne havde. Datum Hafniæ Fredagen poſt trium Regum, Anno M. D. XXXIX.

Aar 1540. gik en Kongelig Dom imellem Hr. Anders Abbed i Vitſkøl og Hr. Jørgen Friis til Kragſtrop, angaaende endeel Gods, ſom bemeldte Ridder en tidlang tilforn havde kiøbt af Kloſteret, med videre. Af den ſamme ſeer man iblandt andet, at der havde været en Abbed i Kloſteret ved Navn Hr. Seuren eller Severin, hvilken tilforn af os ikke er antegnet, men menes at have levet næſt for Hr. Oluf, ſom forhen (b) under No. 20. findes iblandt de anforte Vitſkøl Kloſters Abbeder. Domen lyder ſaaledes: Chriſt. 3. 2c. var ſkicket for oſſ Hr. Abbet Anders paa then ene oc Hr. Jørgen Friis paa then anden Sidhe, oc war i gaar theres rette ſiette Ugedag att mødhe, ſom for oſſ beuiſt war mett wor ſex Ugers Steffning, oc the for oſſ paa begge Sidher beſtodhe. Og tiltalit forſcreffne Hr. Abbet Anders forneffnte Hr. Jørgen Friis for en Indforſel, ſom hand hagde giort ind i Cloſters Gods uti Wore oc Odersdal Byggeſted oc Enge, ſom hand hagde ladet ſig indføre uti epther Rigens Rett, og fore hues anden tiltale, ſom hand hagde till hannom, oc fore 300. Mark, ſom hand hagde ladet ſig indføre fore, oc Hr. Abbet Seuren ſkulle weret hannom ſkyldig, oc hand ey hagde nogen tidh ſeett thet Breff, oc fore Koſt oc Tering 2c. Ther ſwaret forneffnte Hr. Jørgen

(b) Danſke Magazin p. 186.

Friis, att hanom brystet en Orte Korn uti Kragstrup Gaard, at then ey war saa god till skyld, som hand hagde kiøpt then fore aff Closter, eyther hans Breffs Lydelse, oc mente, att Odersdall war aff Kølbysangs rette Tilliggelse, som hand og hagde kiøpt aff forskreffne Closter, oc i Rette lagde hans Skøde Breff aff forskreffne Closters Abbet og menige Convent, lydendis, att the hagde skøtt oc affhendt fra thenom oc theris Eyptherkomere uti forscreffne Closter oc till Hr. Jørgen Friis oc hans Arffuinge Kragstruppe Gaard, oc 8. Gaarde, oc 2. Boel i Kølby ther samestedz, oc en Mølle, mett alt forscreffne Godses rette Tilliggelse ꝛc. Dog bemelte samme Skøde icke Odersdall ther uti, oc berette forneffnte Hr. Jørgen Friis, att Sandemend hagde giort Markeskell emellom Kølbysang oc Waar oc Odersdall Byggestet oc Odersdals Enge, oc Indsuoret thett till Kølbysang, mett flere Wyntnere, som hand uti Rette lagde, som icke fuldelig nøyagtig war ꝛc. Oc att samme Byggestet Odersdall war oydeelt lang tiidh till Adelby Kølby. Ther till swaret Hr. Abbet, att hans Forfederne aldrig solde forneffnte Hr. Jørgen Friis Odersdall eller the Enge ther tilligger, som hand strax beviste mett Closters egit Breff, som Hr. Jørgen Friis strax selff i Rette lagde, oc mett tuende Lageheffdz Breff, att Odersdall mett syn tilliggelse war indsuoret for ett frit Byggestet till forscreffne Closter, oc aldrig Kølby Mend benaret sig ther met i noger Maade, oc att ther war aff gamel tiidh suoret ret Marckeskell mellom forscreffne Kølby oc Odersdall. Item tisligeste beuiste om the 300. Marck, som Abbet Seuerin hannom skyldig skulle were, att hand ther titt oc opte eskitt forscreffne Abbet Seuerens Breff at høre, oc wille thet fult giøre, oc ey hand motte thett saa att høre, oc ther indført ey Closters Godz fore, oc tisligeste om then Orte Korn, thett hand stedse hagde tillbodet, att war samme Gaard Kragisstrup icke saa god for then Deel, som Closter hagde hanom soldt fore, tha wille hand thet fuldt giøre, oc satte t Rette, om slig Sandemends Tug oc uloglig Indførsel burde wed Magt att bliffue, Mett flere Ord paa begge Sider, thennom

nom emellom forløb. Tha epther tiltale, Gienſvar, Sagens Leylighed, oc epther wor eygen willie oc Samtycke, bleffue the saa forligte till Mindelighed, att forneffnte Hr. Jørgen Friis skal nydhe, brughe oc beholle alt thet Godz, som hand haffuer kiøpt aff forskreffne Closter, som er 8. Gaarde i Kølby, ett Boell, oc Kragstrup, mett Molle, mett all forscreffne Godzes rette Tilligelse, Ager, Eng oc Eygendom, som brugtes till forscreffne Godz, then tiidh hand thett kiøpte oc tillaae, oc ther till mett skall hand nydhe, brughe oc beholle till ewerdelig Eyge, epther wor Samtycke, then Eng, som kallis Tagmarcken, oc war lentt till Syuer Closter y Lenge oc Bredhe, saa wit som Axel Gøye then y hefft oc were hagde, och skall forneffnte Hr. Abbet Anders oc Wedskyldt Closter nydhe oc beholle Odersdall Byggested oc Enge oc Wore, som forneffnte Hr. Jørgen Friis hagde ladet seg tilsuerie oc indføre uti. Dog skall forskreffne Odersdall ligge ubygt, som thett nu er, oc Eygendomen at bliffue hoss thet andett Godz, som thett nu tillagt er ꝛc. Oc thet uloglig Markeskell, som Hr. Jørgen Friis lod suerie emellom Odersdall, Wore oc Kølby, skall dott oc magteløst were, oc ey att komme Hr. Abbet eller Wedskell Kloster till Skade i nogher Maadhe, oc thet gamle Markeskell mellom Kølby oc Odersdall wed Magt att bliffue, oc huer bruger syn Jord, som the tilforne i Handh oc Heffd hagde, oc then Eng, som Michell Nielsson ther indehaffuer, att nydhe hende epther Closters Breffs Lydelse. Oc ther mett skall all Deele oc Indførsel, mett all Kost, thering oc Skadegield, som her till dags paa begge Sidher giort er, were dott oc magteløst uti alle Maade. — Datum Ottoniæ sexta feria post dominicam Cantate, præsentibus *Johanne Friis*, *Magno Munck*, *Petro Ebbesön*, **Oluff Munck**, **Jacob Brockenhus**, oc **Jørgen Skoffgaardt**. Anno 1540.

Omtrent ved samme Aar, ikke længe for eller efter, fik bemeldte Hr. Jørgen Friis Kongelig Maiestets Stadfestelse over et Pergaments Brev under Guds Aar 1536. lydendes, at Broder Oluf Nielsson (c) Abbed udi Wedsk

(c) Denne Abbed er tilforn pag. 186. under No. 20. anført alene med det Navn Oluf.

skyldt Closter og menige Convent der sammesteds efter Kongl. Majestets Tilladelse havde solt, skødt og afhendt fra dennem og deres Efterkommere Abbeder og Convent i forskrevne Wedskyld Closter først en Gaard kaldes Klastrup i Sletherred i Himersyssel i Farstrup Sogn, som Anne Kisbinands udi boer. Item Bygwats Molle ibidem, med Dam og Damsbond. Item al Kolbyfang øde og bygt, som forskrevne Wedskyld Closter nu i were havde, som er først en Gaard i forskrevne Kolby, som Palssen i boer, item en Gaard ibidem, Seuren Michelsen iboer, en Gaard ibidem, Lass Anderssen iboer, item en Gaard ibidem, Niels Jenssen iboer, en Gaard i samme sted, Nis Judhæ oc Lass Nielsson iboer, ett Boell ibidem, Seuren Mogenssen iboer, item et Gadehus ibidem, og et øde Bygge, som kaldes Spentrup. Disse forskrevne Gaarde, Gods og Molle skulle fornevnte Hr. Jørgen Friis have og beholde med al deres Rettighed, intet undertaget, og kiendes dennem for samme Gods at have opbaaret til Kongelig Tynge tusind Lod Sølv udi Guld og Jochumsdaler, og takkede hanem for god Betaling. Datum Ottoniæ dominica ante Joannis Baptistæ.

Aar 1545. Fredagen efter Petri ad vincula udgik Kongelig Maiestets Christiani III. Brev til Capitlerne og HerreKlosterne over alt Riget, om at erlegge en vis Sum Penge, til at afbetale en merkelig Gield med, som Hans Maiestet endnu var bortskyldig, og ägtede til næstkommende Omslag at frie sig af. Og da findes Vitskøl Kloster at være sat og taxeret ikkun for 400. Daler, i stedet for at de andre HerreKlostere maatte hver give 600. eller 1000. Daler.

Aar 1547. fik Abbeden af Vitskøl Kongelig Maiestets Skrivelse, at, efterdi han haver ladet give Kongl. Maiestet tilkiende, at der ere mange af Klosters Tienere døde i ti Aar af den svare Pestilents, som der været haver, og han derfore ikke kand undfange sin Landgield til gode Rede, Da haver Kongelig Maiestet været tilfreds med hvis igienstaaer af den tredie Part af Klosters Rente, som han af ti Aar skulle komme Hans Naade til Hielp med, til Kongelig Maiestet anderledes derom tilsigendes vorder. Datum Kolding, Mandagen næst efter Søndagen Judica, Aar MDXLVII.

Aar 1551. faldt efterfølgende Kongelig Maiestets Dom imellem Abbeden af Vitskøl og Mads Smed udi Hals: Christian ꝛc. Giøre alle witterligt, at Aar effter Guds Byrd MDLI. Torsdagen nest effter wor Frue Dag Conceptionis, her paa wort Slot Drotningborg, war skicket oss Elskelige Hr. Anders Abbed udi Vitskøl Closter paa then ene oc haffde for oss udi Rette steffnet Mats Smedt udi Hals paa then anden Side, for at hand haffde siddet

hans

hannem offuerhørig fore, og berette Hr. Anders, at Matz Smedt boer paa Vitschild Closters Gods udi Hals, og hand haffde ækket hans Giesteri aff hannem, og hand dog udi 2. Aar haffde icke wilt giffue hannem noget Giesteri, og udi slig og andre Maader haffde sidt hannem offuerhørige, saa att hand paa thet sidste haffuer ladet hannem udvise, og Sandemænd svoret hannem Vold offuer, huilket hand beviiste met Sandemends Breff, at hand var svoret Vold offuer. Og beklaget sig Hr. Anders, at forneffnte Matz Smed haffde været for oss og beklaget, att hannem war skeet saa stor Urett, huilket hand ikke skulde bevise, at enthen hand eller nogen hans Fogether haffde giort hannem nogre Urett udi nogre Maade. Thertil svaret forneffnte Matz Smed, og berette, at then Gaard, som hand selv udi boer, burde intet Giesteri aff at gaae, og udi Rette lagde et Tingsvidne, lydendes, at then Bygning, som staaer paa the Gaarde paa Hals, høre thennem til, som boede paa samme Gods, saa at the samme Bygning maatte selge oc affhende og til hvem thennem lyster, dog at the skulle først tilbyde theres Husbonde, om hand samme Bygning kiøbe wille, som samme Vinde videre bemelder. Og dog bestod Matz Smed selff, att hand udi 7. Aar haffde giffuet Giesteri, og udi the 2. sidste haffde hand ingen Giesteri udgiffuet. Med flere Ord og Tale, som thennom therom emellom løb. Tha effter Tiltale, Giensvar, Breffue, Beviisning, og Sagens Leilighed war ther saa paa sagt for Rette, att, effterdi Hr. Anders haffuer forfuldt forneffnte Matz Smed til Tinge meth Rette, tha haffuer hand therudinden ingen Urett giort hannem, og thersom Matz Smed ikke inden slette Ugedag kand fælde Sandemend, tha bør forneffnte Matz Smedt fare som andre fredeles Mend. Giffuet Aar og Dag som forskrevet staar.

Aar 1552. faldt Kongens Reise ned igiennem Jylland, og da var Hans Maiestets Hold ansat hos Abbeden af Vitskøl paa een Nat.

Samme Aar fik Abbeden af Vitskol et Kongelig Maiestets Brev, saa lydende: Christian ꝛc. wor Gunst tilforn. Vider, att som I haver giffuet oss tilkiende, att ther skal were noget aff Closters

Gods udsat til Pant, som er belagt nærværendes hoff Closteret, oc therfore war begierendes, att J maatte udsette andet aff Closters Gods, som icke saa nærværendes er hos Closteret beleyligt, oc for samme Penge indfrie thet, som udsat er. Tha er wi wel tilfreds, att J udsetter aff samme Closters Gods, som langt ligger fran Closteret, oc for the Penge indfrier thet andet, som udsat er, dog saa, att J rammer Closters Gaffn therudinden, naar Eders Leylighed sig saa begiffuer, att J tha meth thet første igien indløser thet Gods, som J nu udsetter. Datum Viborg Tiirsdagen post dominicam Jubilate MDLII.

Aar 1555. da alle Herre Klosterne i Riget igien vare taxerede, haver Vitskøl Kloster givet i Skat 500. Daler.

Aar 1562. fik Abbeden af Vitskøl Kongelig Maiestets Friderici II. Brev, at give Otte Brade Lehnsmand paa Aalborghuus paa klar Register beskrevet, hvormeget Gods af hannem og andre Abbeder, som for hannem været have, er bortforpantet fra Klosteret, hvor det ligger, og hvor dyre det for i Pant staaer. Datum Friderichsborg 15. Junii 1562.

Hvorlænge Vitskøl Kloster er blevet ved Magt og i sin geistlige Stand, hvo dets sidste Abbed har været, og hvad Aar det, som et Kongeligt Længods, er taget under Kronen, og en Lensmand anbefalet, er os endnu ikke til fulde bekiendt. Men i det Aar 1569 haver Henrich Gyldenstierne til Aagaard været Kongelig Majestets Lensmand eller Embedsmand i Vitskøl Kloster, hvilket erfares af et Document, hvorved Høilovlig i Hukommelse Kong Friderich den Anden forbyder, at intet Bondgarn maatte settes paa Vitskøl Klosters Grund uden Embedsmandens Minde. Brevet lyder saaledes: Wii Friderich ꝛc. giøre alle witterligt, at oss Elskelige Hendrich Gyldenstierne til Aagaardt wor Mand og Tiener haffuer ladet berette for oss, at Huornum Herred och andre omliggende Herreder udrede mange Bondgarn, og fordriste thennem til samme Garn at udsette for Widschild Closters Grund udi Nørrelaae udi Slettherred imod Closters gamle Friheder, och end ytthet meth Seglatzen til Forhindring och Skade. Thi forbiude wi alle, ehuo the helst ere eller wære kunde, nogen Brugning at haffue, eller Bondgarn at sette paa nogen Widschild Closters Grund och rette Forstrog udi Nørlaae, uden the haffue thet udi

wor

wor Lehnsmands forneffnte Hendrich Gyldenſtiernes Minde, och aff hannem eller Fuldmægtige forviſes, huor the ſamme theris Bondgarn ſette ſkulle. Findes nogen, ſom thenniem heremod fordriſter, och uden forneffnte Hendrich Gyldenſtiernes Minde ſetter nogen Bondgarn paa forneffnte Widſchyld Cloſters rette Grund, Tha maae forneffnte Hendrich Gyldenſtierne lade uptage ſamme Bondgarn, och thennom therfore lade tiltale och forfølge, ſaa vidt ſom hand kand giøre meth Loug og Rett. Friderichsborg 9. Junii 1569.

Aar 1573. behagede det Kong Friderich den Anden af Høiloblig Ihukommelſe at giøre Mageſkifte med Biørn Anderſøn (d) til Stenalt, ſaaledes, at Hans Maieſtet fik Vinſtrop Gaard og Gods i Siæland, og Biørn Anderſen fik Vitſkøl Kloſter og Gods i Jylland. Ved den Forandring blev Vitſkøl, ſom næſten i 400. Aar havde været et Kongeligt Herrekloſter af Ciſtercienſer- eller S. Bernhardi Orden, nemlig fra 1158. til efter Reformationen, og ſiden i nogle Aar en Kongelig Forlæning, endeligen giort til et adeligt Gods, og efter den Tid af ſin første Eier Biørn Anderſen kaldet Biørnsholm (e), hvilket Navn Gaarden endnu haver indtil denne Dag. Documen-

(d) Biørn Anderſøn var Danmarkes Riges Raad, Hovedsmand paa Kiøbenhavns Slot i den Svenſke Feide under K. Frid. 2. og dereſter Stifts-Befalingsmand over Aarhus Stift. Han døde paa Biørnsholm 1583. 15. Octobr. og er begraven i Værum Kirke udi Jylland. Hans Gravſkrift See PONTOPP. Marmora Dan. Tom. 2. p. 171. ERASMUS LÆTUS Rer. Danicar. p. 309. efterat han har talet om Hofmeſter Peder Oxe og Canceller Johan Friis, berømmer Biørn Anderſøn med diſſe Ord:

- - - - - - - - - ab hiſce
Tertius eximio præſtabat acumine BIORNO
ANDREAS, ætate minor, ſed plurimus alti
Ingenii ſtudiis: Cui res mandata parato
Solertiqve animo perfecta eſt - -

Og JOHANNES AMERINUS RIPENS. Carmin. fol. S. 6. hvor han tillige taler baade om Biørn Raas og Biørn Anderſen, bruger diſſe Ord:

Adde etiam geminos Biörnones, alter alumnus
Kaaforum ingenuus: veterum præclara ſed alter
Biornonum proles: virtute probatus uterqve.

(e) Det er vel at agte, at der haver ligget en Herregaard eller et adeligt Slot i Aarhus Stift Norden for Aarhus, kaldet fra gamel Tid af Biørnholm, hvilket nogle uretteligen og af Uvidenhed have forvildet med det nyere Biørnsholm, ſom tilforn var Vitſkøl Kloſter, i Wiborg Stift. Ved det gamle Biørnholm haver fordum været

mentet, som om dette Mageskifte er forfattet, er heel vidtloftigt, og indeholder alle Bondergaardene med Beboernes Navne og deraf gaaende Landgilde. Hvorfore vi ikke, for ei at falde vore Læsere kiedsommelige, vil Ord fra Ord indfore det, men alleneste meddele det fornemeste deraf i et Udtog, som følger:

Wii Frederich then Anden ꝛc. gisre alle witterligt, at wi nu haffue giort et ewigt Mageskiffte meth oss Elskelige Biørn Andersen til Stenolt, wor Mand og Raad, udi saa Maade, at hand haffuer udlagt til oss och Cronen och wore Effterkommere Konninger vdi Danmark for ewig Eiendome aff hans och hans Hustrues Arffuegods udi wort Land Sielland thette effterskreffne Gods: Først af hans eget Arffuegods udi Flakkebergherred, hans Hoffuetgaard Winstrup, meth alt hues Tømmer, Muursteen och Kalk som ther findes hos Gaarden. Sammeledes thette effterskreffne Gods, udi Winstrup By XVI. Gaarde, udi Ormager 3. Gaarde, udi Tiustrup 3. Gaarde, udi Kastrup 1. Gaard, udi Arløse 2. Gaarde, udi Fullebierg 1. Gaard, udi Gimlingtorp 3. Gaarde, udi Gimlinge Kirkeby 1. Gaard, udi Wemløse 1. Gaard, udi Hylleſted 1. Gaard, udi Ting Ellinge 2. Gaarde, Taſe Mølle, udi Torremark 2. Gaarde. Udi Fare-Herred, i Dalby Sogn udi Wifferup 1. Gaard. Udi Mierløseherred, i Synder Jernløse Sogn udi Monstrup 1. Gaard, udi Uglerup paa Tudtznæs 1. Gaard. Paa Møen en Jord kaldes Skarlagens Jord. Item udi Vesterherred udi Fanefiord Sogn udi Tostenes 1. Gaard. Udi lige maade haffuer forneffnte Biørn Andersen for ewig Eiendome til Magelaug udlagt til oss och Cronen aff hans Hustrues Arffuegods udi Sielland thesse effterskreffne Gods. Først i Mierløseherred, i Aagerup Sogn Winderup Hoffuedgaard, Sammeledis 2. Gaar-

---

været et Capel [Capella Beatarum Virginis Mariæ, Gertrudis, & ſancti Georgii Martyris in caſtro Biörnholm], hvortil Biſkop Johannes af Aarhus 1463. haver givet et Aflads-Brev. Til dette Biørnholm haver i gamle Dage ſkrevet ſig diſſe forneme Riddere og Herremænd: Hr. Stig Andersøn til Biørnholm, ſom 1359. ſtiftede vor Frue Alter i Aarhus Domkirke, Hr. Anders Offesøn af Biørnholm Ridder 1401. Hr. Erich Ottesøn Ridder af Biornholm 1492. Hr. Henrich Roſenkrands af Biornholm 1535. ꝛc.

Gaarde i forſkreffne Winderup By, udi Thorup 3. Gaarde, udi Bretuedt 3. Gaarde, udi Drauerup 1. Gaard, udi Thieberup 1. Gaard, udi Arnacke 3. Gaarde, Ebberupsgaard, udi Torchildſtrup 1. Gaard, udi Igelſø 2. Gaarde, udi Monſtrup 1. Gaard, udi Qvanløſe 2. Gaarde, udi Norup 1. Gaard, udi Hølløſe 2. Gaarde, og udi Algeſtrup 2. Gaarde, meth alle forneffnte Gaardis och Gotzis och Mollers Rente och rette tilliggelſe, intet undertaget, efftersom thet Brev, hand oſſ therpaa underdanigſt giffuet haffuer, yderinere formelder og udviſer. Hvor imod wii til fylleſte wederlaug haffuer igien udlagt til forneffnte Biørn Anderſen och hans Arffuinger, Forſt for forneffnte hans eget Arvegods wort och Cronens Kloſter Widſchild, meth Bøgning och tilliggendis Eyendome, efftersom thet er forfunden, ſaa och en wor och Cronens Øe udi Liimfiord til Cloſteret liggendis, kaldes Liif. Sammeledis thette efftерſkreffne Gods, ſom haffuer tilligget til Cloſteret, Forſt 2. Vand-Møller uden for Cloſteret. Thesligeſte Cloſters Sogn og Birck, ſom er udi Siørup 4. Gaarde, udi Øſter Felde 2. Gaarde, udi Weſterfeld 1. Gaard, udi Overlade 4. Gaarde, ndi Sønderlade 1. Gaard, udi Borregaard 4. Gaarde, End 4. Bool ſammeſteds, ſom haffue aff Cloſters Enemerkers Jord at bruge, Trende Mølle, udi Kiergaard 2. Gaarde, udi Rønnebierg 2. Gaarde, udi Neſby 10. Gaarde, Random 19. Gaarde, Strandby Sogn, Strandbygaard, Kiersgaard, Ørmebierggaard, Gunderops Gaard, udi Tanderup 4. Gaarde, Myrhoff 3. Gaarde, udi Risgaard 6. Gaarde, udi Ethølle 6. Gaarde. Sammeledis haffue wii udlagt forneffnte Biørn Anderſen imod hans Huſtrues Gods, i Sielland, thette efftерſkreffne Widſchild Kloſters Gods, Forſt udi Malle Sogn udi Malle By 3. Gaarde, udi Brøtterup 2. Gaarde, Hedegaard, Lille Lemdrup, Øſtergaard, Suenſtrup, udi Wanſtedt 2. Gaarde, udi Slettherred i Neſborg Sogn, i Neſborg By 2. Gaarde, udi Tolſtrup 3. Gaarde, Møllegaard, Erkeſtrup, udi Farſtrup 5. Gaarde, Nørgaardt, Ersnes, Riisgaard,

udi Lundgaard 3. Gaarde, udi Stafuend, udi Barneby, Munchegaard, udi Rendſiig, udi Løgeſted 2. Gaarde, og udi Raunſtrup 1. Gaard. Huilket forneffnte Cloſters Gaarde och Gods och Møller, meth ald ſin Rente och rette tilliggelſe, Agger, Eng, Skov, Mark, Fiſkvand, Fægang, wodt och tiurt, Mølledamme och Dambunde udi theris høyeſte Flodemaal, intet undertaget, Sammeledis ald thend Fiſkerie, ſom ligger til Widſchild Cloſter och aff Arilds Tid tilligget haffuer, och bør ther till at ligge meth rette, forneffnte Biørn Anderſøn och hans Arffuinger ſkulle haffne, niude, bruge och beholde for ævindelig Eyendome. Dog ſkulle forneffnte Biørn Anderſen og hans Arwinger aldeles intet befatte thennem meth hues Jus patronatus Widſchild Cloſter haffuer hafft til nogen the Kirker, ſom haffuer ligget til Cloſteret, huilket wii oſſ och Cronen wille forbeholdet haffue. Thi bepligte wii oſſ os og wore Effterkommere Koninger udi Danmark och Cronen at frie hiemble och fuldkommeligen tilſtaae forneffnte Biørn Anderſen och hans Arffuinge forſkreffne Cloſter, Gaarde, Gods och Møller, med ald theris Rente och rette Tilliggelſe for huer Mands Tiltale, ſom therpaa kand tale meth Rette. Og therſom ſaa ſkeer, at forneffnte Gods eller nogen thes Eyendome och Tilliggelſe bliffuer forneffnte Biørn Anderſen eller hans Arffuinger affvunden i nogen Rettergang meth Dom eller Rett, tha bepligte wii oſſ och wore Effterkommere Koninger udi Danmark och Cronen at vederlegge thennem ſaa godt Gods igien bode paa Eyendome Herlighed och Rente och ſaa vel beleygen inden 6. ſamfelde Uger ther næſt efter, och holde thet forneffnte Biørn Anderſen och hans Arffuinger ſkadesløs i alle Maade ꝛc. Actum Kolding then IIII. Septembris Aar MDLXXIII.

Men nogen Tid ſiden dette Mageſkifte-Brev blev udſtædet, gik Kongelig Majeſtets Brev til Lænsmanden Henrich Gyldenſtierne, ſom da havde Vitſkøl Kloſter i Pant, at han ſkulde overlevere Kloſteret og lade det være Biørn Anderſen følgagtigt. Kongens Brev lyder ſaaledes: **Friderich den Anden ꝛc. Vor Gunſt tilforn. wiid, at wii haffue handlet met**

met oss elskelige Biørn Andersen, wor Mand, Raad og Embedsmand paa wor Gaard udi Aarhus, om hans Gaard Winstrup, met hues mere Gods, hand haffuer udi Sielland, saa hand oss thet for Magelaug haffuer bevilget, och er igien aff oss begierendis wort och Cronens Closter Widschild Closter, som du aff oss udi Pant haffuer, met saa meget Gods ther tilliggendis, som hans Gods udi Sielland kand forslae, huilket wii och naadigst samtyckt haffue. Thi bede wii dig och wille, at du retter dig effter at anname din Reute, och siden meth thet første at lade forneffnte Biørn Andersen paa wore wegne følge forneffnte Closter och Gods. Wii wille dog unde dig wort och Cronens Gods Hals Birk at nue beholde. Huoreffter du dig kand haffue at rette. Actum Silkeborg then 24. Dag Julii Aar 1573.

III.

Skibs-Artikle for den Danske Flode, som under Admiral Mogens Ulfeld gik i Øster-Søen, 1611.

Det har været os kiert at forneme, med hvad Behag det Stykke hos de fleste af vore Landsmænd er optaget, som for nogen Tid siden i vort Magazin blev indført om Mogens Ulfelds Tog udi Øster-Søen med den Danske Flode i det Aar 1611. Og vi har merket, med hvad Begierlighed Endeel, i sær af Sø-Staten, haver ventet paa mere af det Slags. Hvad vi i det Fald have lovet, skal vi og ikke glemme efterhaanden at fuldkomme, nemlig at meddele alt, hvad vi om den Danske Flode og det Danske Sø-Væsen i de ældere og nyere Tider kand bringe i Erfaring. Vi vil denne gang indrykke de Skibs-Artikle, som Admiralen Mogens Ulfeld paa det forhen beskrevne Sø-Tog af Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Fierde bleve medgivne, som ere gandske curieuse, og vise ei alene den strenge Krigs-Tugt, som da brugtes paa Floden, men give endog endeel mere Oplysning om Sø-Væsenets Beskaffenhed paa den Tid; Menende derved at bevise saavel vore brave Danske Sø-Mænd, som andre Curieuse, et Slags Fornøielse. De samme lyde saaledes:

Skibs-Article, hvorefter Os Elskelige Mogens Ulfeld til Selsø, Høvedsmand paa vort Skib Gedeon og Rigens Admiral for denne hannem nu medgivne Flode udi Øster-Søen, Samt hans medhavende Folk dennem, underdanigst skulle have at rette og forholde.

1. Først skal alt vort KrigsFolk og SkibsFolk love og sverge os og Dannemarkes Rige Huldskab, Mandskab og tro Tieneste, og disse efterskrevne Artikle, hver besønderligen, fast og ubrødeligen at holde, som ærlige Krigs-Folk bør at gisre. Item skulle de og alle være forskrevne Admiral hørig, lydig og følgagtig, ligesom os selv udi egen Person.

2. Sammeledes skulle de og holde god Regimente og god Enighed, og komme hverandre til Hielp udi al Nød imod Rigens Fiender, ved Livs Straf, som ærlige KrigsFolk bør at gisre.

3. Skulle og vore Skibs-Høvedsmænd have besønderlig Agt og Opseende, at lade forvare Krud og Lod, og derudinden vide og ramme vort Gavn og Beste, saa at der intet af spildes eller til Unytte forskydes.

4. Skal efter gammel Viis og Skibs-Brug hver Høvedsmand paa hvert Skib efter Admiralens Befaling sette god Qvarter-Mester baade paa vor og menige Mands vegne efter vor Skibs Leylighed.

5. Skal og hvert Skibs Folk være deres Høvedsmand hørig og lydig, ligesom Admiralen selv.

6. Skal og vor Admiral, Høvedsmand, Skipperen, Qvarter-Mester paa hvert Skib have god Opseende med Kok og Kieldersvend, og ikke holde over to Maaltid om Dagen, Og skal hver fyrretyve Mand lade sig noie med en Tønde Øl om Dagen, og ikke mere.

7. Skal og hver Qvarter-Mester være tilstede at tage vare paa, naar Maaltid skal holdes, og der see til, at der holdes gode Bord-Sæder, og at intet spildes, og efter Maaltid skal Kokken og Kielder tillukkes, og intet skienkes eller tappes uden Høvedsmandens Befaling, og skulle Bodsmændene have deres Frokost efter gammel Sædvane for deres Arbeid, og ingen anden.

8. Skal og ingen gaae udi Cabytsen, uden Qvarter-Mesters og Kielderssvends Villie, Og hvo som overfalder Kokken og Kielderssvenden med uqvems Ord, han straffes under Kolen. End gior nogen noder Handgierning paa dennem med vred Hu, den straffes paa hans Hals og Liv.

9. Skal

9. Skal ogsaa Kok, Kielderſvend, Skibsmænd og Qvarter-Meſtere, og alle andre, ſom have Befalning i Kielder, Kabytſen eller Laſten, intet bortgive, ikke heller tilſtede nogen anden at gaae udi Laſten, uden Hovedsmandens Vilge og Befalning, Men findes der nogen imod at giøre, da ſtraffes han, ſom Befalning haver, dobbelt, og den anden ſtraffes efter Skibs-Retten.

10. Mens Maaltid holdes, ſkal ingen tage mere for ſig, end han gider opædet, ikke heller tage noget med ſig, naar han ganger fra Bordet. Hvo ſom det findes at giøre, han ſtraffes derfore til Maſten.

11. Ingen ſkal ſverge eller bande, beſpotte eller ſkiende over Borde. Hvo det findes at giøre, han ſtraffes derfore til Maſten.

12. Hvo ſom ſpilder Mad eller Øl, han ſtraffes til Maſten.

13. Hvo ſom kaſter Mad eller Fetalie over Borde, han ſtraffes under Kølen.

14. Derſom det ſig begiver, at vore Skibe opholdes udi fremmede Land, det Gud forbyde, af Storm eller Uveder, og broſter Fetalie, ſaa man ikke kunde faae rundeligen Spiſe, ſom tilforne, da ſkal hver Skibs Hovedsmand med ſin Skipper og Qvarter-Meſter have Fuldmagt at ſikke og ſette, hvorledes ſpiſes ſkal udi ſlig Nød, paa vor og den menige Mands vegne. Hvis de da ſette og giøre, ſkal hver lade ſig noie med.

15. Skal ingen gives varmt Øl om Morgenen, ei heller Brød blødt i Øl, undertagendes den der er ſyg.

16. Skal Bolter og Jern henges paa Maſten, og alt Skibsfolk, Knegte, Baadsmænd, Byſſe-Skytter være under deres Skibs-Hovedsmænds Regimente, og dennem rette efter Artiklernes Lydelſe.

17. Ingen ſkal veigre ſig at lade ſig ſette af Meſtermanden. Hvo ſom opſetter ſig imod Hovedsmanden, da ſtraffes han ved Livet uden al Naade.

18. Skal hver Mand være forpligt ved ſin Ære og Eed, at være Admiral, Hovedsmand, Qvarter-Meſter, og alle andre, ſom Befalning have, til Hielp og Biſtand udi alle Maade, om Mytterie paakommer.

19. Hver Mandag efter gammel Skibs-Ret eller Brug, naar Skibet ligger for Anker, ſkal Ret holdes. Hvilken ſom haver nogen anden noget til at tale, da vederfares hannem ſaa meget, ſom hvad Artiklerne foregive.

20. Hvilke ſom raadſlager, eller forbinder dennem tilhobe, to, tre, eller flere, imod vor Admiral, Hovedsmand, Skipper, Qvarter-Meſter, Kok eller Kielderſvend, Meſtermand eller hans Svenne, eller nogen befindes, der giøre Mytteri, da ſtraffes de ved Livet, og kaſtes for Borde uden al Naade.

21. Ingen ſkal tale eller handle med Fienden mundtlig eller ſkriftlig, uden Admiralens Forlov, hvo det giør, han ſtraffes ved Livet uden al Naade.

22. Skal ingen fordriste sig til at fare udi Land, eller ligge udi Lande, efterat vore Skibe ere udlagde paa Strømmene, eller paa noget Tog, være sig vor Admiral, Høvedsmand, KrigsFolk, Baadsmænd, Byssekytter, eller andre. Hvilken det gior, hand straffes ved Livet uden al Naade.

23. Ville vi, at ingen Høvedsmand skal forloves at fare udi Land, lidet eller meget, uden vor Admirals Forlov, og Sygdomen og Nød det fordrer. Ikke skulle heller nogen fare fra Borde og til andet Skib eller til Land uden Høvedsmandens Forlov og Minde. Hvo det gior, han straffes ved Livet uden al Naade.

24. Ikke ville vi heller, at vor Admiral, Høvedsmand, SkibsFolk, KrigsFolk, skulle drage udi Land for Gilde eller Giestebuds skyld, men hver at være og blive ved sit Skib, og med Flid vare paa vore Skibe og Bestillinger, efter den Eed, de os soret haver.

25. Hvilke som hinanden slaaer Pust eller Næve-Hug inden Skibsborde, da straffes ham tre gange under Kolen..

26. Hvilken som kalder hinanden Hore-Son eller anden ubeqvems Ord inden Skibsborde, han straffes til Masten.

27. Drager man Sverd eller Knif imod hverandre inden Skibsborde, da skal hans Haand igiennemstikkes til Masten, og selv rive Haanden ud.

28. Sammeledes slaaer nogen Mand Saar inden Skibsborde, da mister han, som Gierningen haver giort, sit Hoved. Men slaaer Mand anden ihiel inden Skibsborde, da bindes den Levende ved den Dode, og kastes saa baade sammen over Borde.

29. Hvo som stieler fra hinanden til 4. ß. værd, han henges derfore udi Bovsprodet.

30. Hvo som rover eller ranner anden inden Skibsborde, han straffes derfore under Kolen.

31. Hvo som randsager eller bespeider noget udi Skibet, naar de ligge for Anker, han skal straffes af Mestermanden til Masten uden al Naade.

32. Forsommer nogen sin Vagt, hvor han er, da straffes han ved Livs Straf uden al Naade.

33. Hvo som sverger, eller bander, eller nævner Diævelen inden Skibsborde, den stund Skibet er under Segl, hand straffes iligemaade til Masten.

34. Lader mand anden vaage for sig, uden han haver Høvedsmandens Forlov dertil, og för Sygdoms skyld ikke selv kand vaage, da straffes han ved Livs Straf.

35. Kommer Mand drukken paa Vagten, naar Vagten nogen tilkommer, da straffes han ved Livs Straf.

36. Hvo som ikke gaaer til sit Logemente, naar Vagten er sat, da straffes

fes han ved Livs Straf, og skal hver Hovedsmand gaae til Seng, strax som Vagten er sat.

37. Hvo som forsover eller forsommer So-Floiten, hand straffes første gang til Masten, anden gang under Kolen, tredie og fierde gang da straffes han som vedbør, og hver skal lade sig villigen finde til sit Arbeid ved den Eed han svoret haver.

38. Skal ingen gange paa Ko-Bryggen, uden de Seiladsen regierer, uden Hovedsmandens Befaling.

39. Hvo som gior Bulder, Skrig eller Raab inden Skibsborde, efter Vagten er sat, og ikke vil give Skipperen eller Styrmanden Lyd, og dennem Seiladsen regierer, og gior dennem Ulyd, naar Skibet er under Segl, den skal straffes derfore, som vedbør, med Livs Straf, thi det gielder Skib og Gods paa.

40. Hvo som ikke styrker Retten, og tilhielper Mestermanden og hans Svenne at giøre hver sin Ret, saa ofte som han setter sig op imod dennem, og ikke vil lade sig straffe, eller og anker eller overfalder Mestermanden eller hans Svenne, naar Reisen er overstanden, for den Aarsags skyld de haver straffet hannem og giort hannem hans Ret paa Skibet, da skal den skieldes og straffes som en ærelos Skielm og Bøsevig.

41. Ingen, som Pokker eller andre onde Saar haver, skal komme paa Hemmeligheden. Ikke skal heller nogen urenige noget Skibs-Redskab, Skyt eller andet. Hvo det gior, straffes under Kolen.

42. Sammeledes hvo onde Saar haver eller Bulder, skal være forpligt at give sig tilkiende under den samme Straf.

43. Ingen skal føre Flag paa sin store Mast uden vor Admiral, og ingen paa Fuk-Masten uden Under-Admiral. Men naar man søger Fienden, da opsette saa mange, som hver haver, og vilde lade sig kiende, og vilde søge Fienderne, og da føre sin Flag lige ved Admiralen.

44. Naar vor Admiral opsetter det Tegn, han haver forafskeidet med hver Hovedsmand, naar han vil søge om Borde med vore og Rigens Fiender, da skal hver og een, udi Floden er, være hannem følgagtig, og hver søge sine Fiender, og den ene at være hos den anden med Hielp og Bistand, som ærlige Krigsfolk, som det sig bør. Men det første mueligt er, under Livs Straf, naar som det kommer, at man skal forfølge Fienderne, da skal ingen stryge eller forringe sine Segl, førend han kommer Fienderne om Borde, og skal ingen Skipper, Styrmand eller andre inden Skibsborde befale at stryge eller forringe Seglene, uden Hovedmandens Forlov og Befaling.

45. Naar man border og maagler med Fienderne, skulle alle inden Skibsborde, i hvem som helst det vare land, være velvillig og rede at mangle og ind-

indfalde udi det andet Skib, under Livs Straf. Hvem det ikke giøre vilde, skal man strax igiennemstinge, som sine egne Fiender.

46. Skal og Bysse-Skytterne forpligtede være at indfalde, desligeste at regiere Seyladsen, saa ofte som Hovedsmanden dennem tilsiger.

47. Hvo som bliver ordineret oppe eller neder, da skal han ikke derfra gaae, førend han bliver forlovet eller forlosset med andre, ved Livs Straf.

48. Hvad som bliver besluttet og raadslaget om Fienderne at søge, Seyladsen eller anden Ordning udi Søen at holde, det skal Hovedsmanden lade Skipperen og Styrmanden forstaae, og andre, som det bør at vide, paa det de kunde vide at rette dennem efter, at altingest maatte gange des bedre til og holdes des skielligere.

49. Dersom nogen bliver skudt, saaret, eller fordervet ved samme Handel for vor og Rigens Fiender, saa han ikke derefter kand fortiene sit Brød, da skal han forsynes af os og Cronen med Livs Underholdning, efter hans Persons Leilighed, saa at hans tro Tieneste skal blive hannem rigelig belønnet. Bliver nogen saar inden Skibsborde udi vort Arbeid eller for vore Fiender, da skal han holdes paa Skibet i Kost, men anden Fare og Skade skal hver betale for sig selv.

50. Bliver nogen fangen, da ville vi hannem rantsone inden Aar og Dag med andre Fanger eller i andre Maade.

51. Naar Gud alsommægtigste med sin Magt giver vor Admiral og Hovedsmand Lykke at nederlegge vore og Rigens Fiender, at alle Skibene med al Skyt, Lod og Krud, Arkeli og Skibs Fetalie kommer os alene til Beste. Vi og ville holdet have om alle Skibe, som forsvres, saavelsom Koffarts Skibe. Men hvis andet Gods, som findes inden Skibsborde, det skal komme os Halvparten til ubeskaaren og uformindsket, og den anden Halvpart vort Krigsfolk, dog at Admiralen beholder den tiende Part af al den Bytte, som bliver parteret af Byttet imellem os og vort Krigsfolk, og intet mere.

52. Og hvilke af vore Orlogs Skibe, som først ligger anden Orlogs Skib om Borde, og samme Skib bliver erovret, da skal samme Krigsfolk beholde alt, hvis samme Folk bare paa sig udi samme Stund.

53. Ingen skal opsette eller opbryde Kister, Tønder, Pakker eller andet, som er sammenbunden, men det skal holdes heel og uforrykt tilstede, indtil det føres til Admiralen, eller han det i andre Hovedsmænds Nærværelse opbryder, beseer og registrerer. Hvem anderledes her imod gior, han straffes derfore, som for andet Tyveri.

54. Vorder noget Skib tagen med Skyt, Krud, Lod, eller anden Munition, da komme samme Skib med al Krigs-Munition os alene til Beste,

End

End hvis andre Vare der findes paa Skibene, det kommer os Halvparten til af Fetalien, og anden Halvpart kommer vort Skibs Folk til.

55. Vorder noget Skib vundet, som alene med Fetalie er ladt, da kommer Skibet Os iligemaade til, og Halvparten af Fetalien, og anden Halvpart kommer vort Skibs Folk til.

56. Hvad som vundet og taget bliver til Priis eller Bytte i Sicht eller uden Sicht, deraf skal Admiralen have den tiende Part af menige Mands Bytte, hvor det tages af Skibs Folket, under og al den Stund de ere paa den Tid under Admiralens Befaling enten til Lands eller Vands.

57. Hvad som vundet og taget bliver til Priis eller Bytte uden Sicht eller inden Sicht, siden vor Admiral er udloben udi Soen, det kommer til menige Mands Beste.

58. Skal ingen løbe fra Floden paa Bytte eller andensteds, uden Admiralens Forlov; Gior det nogen, da straffes han derfore paa hans Hals uden al Naade.

59. Alt Bytte, saa ofte noget skeer eller bliver vunden, skal føres til Kiøbenhavn uforrykt og uformindsket i alle Maade, og ordineret og tilskikket fire Bytmestere, Vi een, Admiralen een, Hovedsmændene een, og den menige Mand een, og skal alt Byttet, som vundet er, skrives og forskikkes til fornevnte fire Bytmestere, og de giøre Rede og Regnskab derfore, saa at hver bekommer sin Anpart, som foreskrevet staaer og ikke anderledes.

60. Hver Skibs Hovedsmand skal være udi Skibet, til saa længe at hans Befalingsmænd, Skippere, Arkelimestere, haver giort Rede og Regnskab derfore efter deres Inventarium, og Skibet er udi Havn.

61. Skipperen skal have Inventarium paa hans Kokkentøig og Jernfang. Admiralen skal have Inventarium paa sit Arkeli, og skal han efter sit Inventarium giøre der Rede og Regnskab fore, forend han skilles derfra, udi vort Tøighuus, med klar Regnskab, hvor hvert blevet er.

Disse forskrevne Artikle, med alle deres Puncter, ville vi af alle og hver besonderligen fast og ubrødeligen holdet have under den Peen og Straf, som forbemeldt er. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn den 3. Aprilis Anno 1611.

Under vort Signete.

Christian.

IV.

Udtog af D. Jacob Matthiſens Tegnebog.

Skrend vi tage fat paa Tegnebogen, vil vi i Forveien give en kort Efterretning om D. Jacob Matthiſens Perſon. Han var født i Aarhus 1602. Hans Fader var D. Matthias Jacobæus, Chriſt. IV. Liv-Medicus og Canik i Aarhus, Hans Farfader M. Jacobus Matthiæ Vellejus Biſkop i Fyen, Hans Morfader D. Jens Gödiſön Biſkop i Aarhus, Hans SvigerFader den gamle D. Caſpar Bartholin, Hans Sønner Matthias og Oligerus Jacobæi Profeſſores i Kiøbenhavn, Hans Svigerſønner Etats-Raad Rasmus Vinding, og Etats-Raad saaog General-Procureur Peder Scavenius, alle ſtore og berømte Mænd. Aar 1621. kom han til Academiet. Reiſte udenlands 5. Aar i Tydſkland, Holland og Engelland. Blev 1630. Profeſſor Eloqventiæ paa Kiøbenhavns Univerſitet. 1638. 4. Julii kaldet til Hofprædikant, ordineret d. 10. Auguſti, og var den ſidſte, ſom D. Hans Povelſön Reſen til Preſte-Embedet indviede. Blev 1640. Doctor Theologiæ, og 1645. d. 29. Junii indviet til Biſkop i Aarhus Stift (a). Han døde 1660. 3. Junii, næſten 58. Aar gammel, og er begraven i Aarhus Dom-Kirke (b). Han har været en lærd og veltalende Mand og meget afholden af Kongen og de Store i Landet, og haver udgivet efterfølgende Skrifter: (1) Exilium Pietatis, Oratio habita Lugduni Batavorum d. 29. Martii 1627. Lugd. Bat. ex Officina Jacobi Marci 1627. 4. (2) Oratio Jubilæa anni 1630. qua beneficium Auguſtanæ Confeſſionis breviter expenditur, ex decreto Concilii Regiæ Acad. Hafnienſis habita ult. die Octobris. Hafniæ literis Sartorianis 1630. 4. (3) Diſp. de recte tradendis Scientiis & Diſciplinis &c. Hafniæ 1630. 4. (4) Diſp. de uſu Philologiæ in omni ſtudiorum genere. Hafn. 1635. 4. (5) Endeel Ligprædikener over forneme Adels-Perſoner ꝛc.

Hvad hans Tegnebog angaaer, da have vi haft Originalen udi Hænderne, ſom er ſkreven in folio, og deraf betient os til dette Udtog. Den indeholder vel intet ſønderligt andet, end de Indtægter han har haft i ſine 3. vigtige Embeder, ſom Profeſſor, Hof-Preſt, og Biſkop. Ikke des mindre er den dog af det curieuſe Slags, og giver adſkillig Oplysning, ſaavel til hans eget Levnets og Academiets Hiſtorie, ſom om de Tiders Væſen og Gavmildhed, og om en heel Deel Kongelige, Adelige, og andre merkelige Perſoner, ſom da

(a) Chartæ D. Jani Bircherodii. Mſ.

(b) See vidtløftigen om hannem udi VINDINGII Acad. Hafn. p. 321. ſq. ALB. BARTHOLIN. de ſcriptis Danor. p. 61. JO. MOLLERI Hypomnem. ad Bartholin. p. 253. ſq. POULSONII Biblioth. Arhuſ. p. 70. ſq.

da have levet, ꝛc. Og derfor haabe vi, at det saa meget mindre skal legges os til Last, om vi i vort Magazin give et lidet Rum til efterfølgende Udtog, som vel er den mindste Part af bemeldte Tegnebogs Indhold, men dog det mest merkværdige.

An. 1630. havde han den Løn og Afgift, som ligger til den nederste Profession i Kiøbenhavns Universitet, og kaldes Præbenda Metaphysici.

An. 1631. 1632. 1633. var han Notarius Academiæ, og havde Stipendium I. & II. Pædagogi. Nood imidlertid for 183. Testimonia Publica 185. Rixdaler, og har skrevet følgende Programmata.

1. In Promotionem Baccalaureorum 1632. - 4. Rixdalr.
2. In ob. Francisci Rantzovii - - - - 30.
3. In ob. Eliæ Winstrupii - - - - 8.
4. In promotionem Magistrorum 1633. - 20.
5. In ob. Annæ D. Jonæ Charisii. - - 8.
6. In ob. Davidis Balfurii. - - - - 4.

For Stiftet efter Anne Doct. Jonæs bekom til Foræring en Sølf-Kande paa 88. Lod.

An. 1634. bekom han plenum Stipendium inter ordinarios Philosophos.

An. 1635. var han Decanus Facultatis Philosophicæ, og promoverede under hannem d. 9. Maji XIX. Magistri, iblandt hvilke Johannes Svaningius Lingvar. Orientat. in Acad. Hafn. Professor, Petrus Jani Kragelund Pastor Forevellensis & Draxholmensis [som siden blev Biskop i Ribe], Christianus Melchioris Conrector Scholæ Arhusiensis, Johannes Georgii Rector Scholæ Nestvedensis, Laurentius Allesius Conrector Scholæ Lundensis, Christianus Matthiæ Thausanus [som siden blev Biskop i Stavanger] &c.

Af hvis disse XIX. Magistri indlagde in Fiscum Academicum tilkom, hannem 46. Rixdlr. Fik ellers af dem til Foræring 100. Rixdlr. og hans Hustrue Anne en Sølf-Kande paa 106. Lod.

Udi samme Aar deponerede under hannem fra Skolerne 106. Personer, og havde han af hver dennem 1. Rixort.

An. 1638. blev han kaldet fra Academiet til at være Hof-Prædikant, og giorde sin Eed for Kongen udi Odense paa S. Hans Kloster 4. Julii.

Lønnen, som da laae til dette Embed, var af Renteriet 300. Rd. Hushleie 30. Rd. Kostpenge 355. Rd. af Klæde-Kammeret 15. Rd.

Af Offer og anden Foræring fik han, medens han var til Hove, efterfølgende.

An. 1639. til Juul 95. Rixdlr.

An. 1639. til Nytaar af Kongen 4. Rd. til Paaske 120. Rd. til Pindsedag 109. Rd. D. 10. Octob. for Hans Ulrichs (c) Brude-Vielse 40. Rd. D. 24. Octob. for Peder Vibes Brudevielse 16. Rd. Juledag til Offer 24. Rd. Kongen var ude til Glykstad samme Juul.

An. 1640. NytAar af Kongen 4. Rd. Paaskedag 120. Rd. Pindsedag 137. Rd. D. 22. Augusti holdt han Ligprædiken over Otto Termo, og fik til Foræring 32. Rd. Juledag 77. Rd.

An. 1641. til Nytaar af Kongen 4. Rd. Paaske 79. Rd. Pindsedag 87.

An. 1642. Nytaar af Kongen 4. Rdlr. Paaskedag 135. Rdlr. Pindsedag 123. Rd. D. 1. Julii forærede Kongen ham 200. Rd. Foræring for Christen Bielkes Ligprædiken 60. Rd. Foræring for Hannibal Sehesteds Brudevielse 100. Rd. For Ebbe Ulfelds (d) Brudevielse 54. Rd. D. 18. Decembris for Ligprædiken over Hofmesters (e) Søn 40. Rd. Juledag 138. Rd.

An. 1643. til Nytaar af Kongen 100. Rd. til Paaske 112. D. 30. Junii forærede hannem Dronningen af Sverig (f), der hun bortreiste, 100. Rd. Juledag 90. Rd. Ligprædiken over Ebbe Ulfelds Søn 30. Rd.

An. 1644. af Kongen til Nytaar 500. Rd. Til Paaske og Pindsedag var Kongen i Søen imod de Svenske. Juledag 39. Rd.

An. 1645. af Kongen til Nytaar 500. Rd. Paaskedag 68. Rd. Pindsedag 45. Rd.

Summa paa al hans visse og uvisse Indtægt i de 7. Aar, han var til Hove, 10214. Rdlr. Derforuden forærede Kongen ham, den Tid Froken Christiana og Froken Helvig havde Brøllup med Hannibal Sehested og Ebbe Ulfeld, en blommet Atlaskes Kiortel, en blommet Floiels Samarie, en slet Floiels Bonet.

Efterat han havde været til Hove udi 7. Aar, forordnede Hans Kongl. Maj. ham at være Biskop over Aarhus Stift, og giorde han sin Eed udi Haven [Rosenborg] d. 2. Junii 1645. blev ordineret d. 29. Junii, og kom til Aarhus d. 8. Augusti

An. 1644. forlænte Kongen ham med Vicariatu beatæ Virginis i Lunde Capitel i Skaane efter Velb. Peder Galt.

An. 1647. forlænte Kongen ham med Præbenda Tued udi Aarhus Capitel efter Velb. Steen Villumsen.

Bona

(c) Hans Ulrich Gyldenlöve var Christiani IV. naturlige Søn ved Frue Karen Andersdotter, han havde Bryllop d. 10. Oct. 1639. med Rigitze Grubbe.

(d) 1642. d. 6. Nov. giorde Kong Christian IV. Hannibal Sehesteds og Ebbe Ulfelds Brøllop med tvende sine Døttre ved Frue Kirsten Munk, nemlig Christiana og Hedevig, som vare Tvillinge.

(e) Nemlig Hr. Corfitz Ulfelds.

(f) Nemlig Maria Eleonora, Gustavi Adolphi Enkedronning, som da nogen Tid havde opholdet sig i Danmark.

Bona Communia, som ham er tilfalden i Capitelet, siden han kom til Embedet.

1. Kolt. Bekom der en Gaard efter Doct. Morten 18. Oct. 1645.

2. Skeyby. Bekom der en Gaard efter M. Christen Nielsen d. 25. Maji 1647.

3. Brendstrup. Bekom der en Gaard efter Hr. Axel Arenfeld d. 4. Nov. 1647.

4. Fløystrup. Bekom der en Gaard efter Velb. Henrich Ramel d. 21. Maji 1649. Bortskift d. 28. Martii 1654. til Christen Skeel Jørgenson for efterfølgende Gaard.

5. Hald. Tilfaldt ham der en Gaard efter M. Søren Andersøn Læsemester d. 10. Nov. 1652.

6. Hatting. Opterede der en Gaard efter M. Jacob Knudsen d. 28. Octob. 1653.

7. Kolt. Fik der en Gaard efter Hr. Iver Vind. d. 18. Mart. 1658.

An. 1648. og 1653. var han Capitelets Procurator.

Foræringer for Lig-Prædikener og andet, siden han kom i Embedet.

An. 1646. 7. Febr. prædikede han i S. Mortens Kirke udi Randers over Velb. Ove Juul til Brusgaard, fik til Foræring en Sølvkande paa 80. Lod.

Samme Aar den 24. Octob. prædikede i KlosterKirken i Horsens over Velb. Morten Pax, fik for sin Umage 16. Rdlr.

An. 1647. d. 18. Maji prædikede i RoedKirke over Velb. Frue Kirsten Sandberg, hendes Arvinger forærede ham en Sølvkande paa 64. Lod.

Samme Aar d. 16. Septemb. prædikede i DomKirken udi Aarhus over Frue Maren Juul, fik 20. Rdlr.

An. 1648. d. 3. Junii forærede hannem Frue Anne Lunge, for hendes Børn havde været hos ham i Huset, en Sølvkande paa 60. Lod.

An. 1649. d. 21. Augusti prædikede i DomKirken udi Aarhus over Velb. Just Høg til Biørnholm, hans Frue Fr. Anne Rantzou gav ham en Sølvkande paa 64. Lod.

An. 1650. d. 3. Junii holdt han Ligprædiken i DomKirken udi Aarhus over Velb. Niels Krag til Trudsholm, fik til Foræring fem Sølv-Bibegen paa 100. Lod.

Samme Aar d. 26. Julii prædikede i DomKirken i Aarhus over Velb. Frue Anne Raas af Myllerup, hendes Børn gav ham 2. forgyldte Pocaler paa 60. Lod.

An. 1651. d. 15. Maji for Ligprædiken over Velb. Niels Friis, holden i Aarhus DomKirke, en Sølvkande paa 104. Lod.

An. 1655. d. 16. Novemb. giorde han Tieneſte i Aarhus DomKirke over Velb. Laxmand Gyldenſtiern, bekom til Foræring en SølvKande paa 100. Lod.

An. 1656. d. 9. April. for Ligprædiken over Hr. Niels i Vieloff 40. Rd.

Samme Aar d. 8. Julii for Ligprædiken over Frue Margrete Friis en SølvKande paa 96. Lod.

Samme Aar d. 16. Decemb. giorde Prædiken i DomKirken i Aarhus over Frue Anne Rantzou, fik en SølvKande paa 100. Lod.

An. 1657. d. 15. Januar. prædikede han i Birk Kirke over Frue Birgitte Brockenhuus, fik en SølvKande paa 120. Lod.

Foræring til Kokenet og Husens Brug.

[Deraf anfore vi ikkun nogle faa Ting og meſt for Navnenes Skyld.]

Fra 1633. til 1637. har han hvert Aar d. 24. Decemb. faaet et Raadyr fra Kongen.

1638. 24. Dec. en Raa-Steg fra Amtmanden Jürgen van Anefeldt.

1639. d. 22. Jan. Et Raadyr fra Hans Ulrich. d. 25. Jan. Et Raadyr fra Christian Ulrich (g). d. 26. Jan. Et Raadyr fra Hertug Hans (h). d. 23. Mart. 2. Karper og 2. Braſen fra Frue Vibeke. d. 29. Mart. Et Raadyr fra Christian Ulrich. d. 5. April. En Hare og 2. Vildænder fra Christian Ulrich. d. 16. Maji Et ſtort Hiortelaar fra Christian Ulrich. d. 16. Sept. En Hare fra Hertug Hans ꝛc.

1640. 11. Jan. Et Raadyr fra Christian Ulrich. 23. Jan. Et Raadyr fra Hans Ulrich. 6. Martii 4. Potter RoſineVin fra Hofmeſterinden (i). 7. Martii Et Raadyr fra Hans Ulrich. 22. Aug. En Hiorte-Steg og en RaaKolle fra Friderich Ulrne. 6. Decemb. 2. Daadyr og 3. Raadyr fra Kongen til hans Doctor-promotz, ſamt 30. Giedder og 20. Karper.

1641. 4. Jan. En Tonde Eble fra Fru Vibeke. 27. Jan. En ſtor Giedde og en Braſen fra Fru Vibeke. 6. Febr. 2. Harer og en RaaKolle fra Fru Vibeke. 16. Febr. et ungt Lam ꝛc. fra Fru Vibeke. 18. Febr. et ungt Lam fra Fru Vibeke. 23. Febr. 2. RaaKoller fra Fru Vibeke. 2. Martii et ungt Lam fra Fru Vibeke. 23. Mart. et Raadyr fra Frøkenerne (k). 27. Mart. et Hiorte-Laar fra Fru Vibeke. 2. April. 4. Potter Rinſk Vin fra

(g) Chriſtian Ulrich Gyldenlöve var Chriſtiani IV. naturlige Søn med Kirſten Madsdotter, fød 1611. ſkudt ſom Oberſt i Spanſk Tieneſte 1640.

(h) Uden tvil een af de Slesvig-Holſtenſke Hertuger, og maaſkee Hertug Johannis Adolphi Søn med Auguſta K. Chriſt. 4. Døfter.

(i) Frue Karen Sehested.

(k) Kongens Døttre ved Frue Kirſten Munk.

fra Fru Vibeke. 10. April. 2. Vildgiæs fra Ebbe Ulfeld. 31. Dec. 3. Potter Malvasie fra Hofmesterinden.

1642. 4. Jan. 4. Potter Riusk Vin fra Hofmesterinden. 1. April. 2. Vildgiæs ꝛc. fra Frue Vibeke. 3. Jun. ½ Tønde Sild fra Hr. Hans Gaas i Norge. 26. Sept. En hiort fra Ebbe Ulfeld. in Octobri En stor Hiorte-Steg fra Ulrich Christian (l).

1643. 11. Febr. en Hare fra Friderich Rostrup. 29. Mart. et ungt Lam fra Fru Vibeke. 22. Jul. en Fierding Smør fra Ernst Normand.

1644. 23. Mart. et Raadyr fra Ernst Normand. 13. Nov. 2. Agerhøns fra Hr. Just Høg. 22. Dec. et Raadyr og 2. fede Svin fra Ernst Normand. 23. Dec. 9. Agerhøns fra Ulrich Christian.

1645. 8. Jan. en Raa-Steg fra Jomfru Sophie Rosenkrands. 25. Jan. 2. Agerhøns fra Hr. Just Høg. 20. Febr. et Raadyr fra Ulrich Christian. 26. April. en Hare fra M. Jens Dolmer. 29. Octob. 6. Giedder fra Erich Grubbe.

1646. 16. Jan. et Raadyr fra Jørgen Kruse. En Hare fra Christopher Skade. 26. April. en Spæge-Lax fra Peder Nielsøn Rectore Scholæ i Randers. 16. Maji en Hare ꝛc. fra Frue Anne Lunge. 5. Karper fra Lænsmanden Erich Grubbe. 5. Aug. 6. Agerhøns fra Frue Ide Lunge. 24. Aug. forærede hannem Frue Anne Lunge en Hest, som var en Vallak, saa god som 40. Rixdaler. 31. Octob. en Tønde Eble fra Frue Anne Friis. 5. Nov. 2. Hiorte-Stege fra Frue Birete Brockenhuus. 8. Dec. Et Raadyr fra M. Jesper paa Skanderborg.

1647. 23. Julii forærede M. Kield Stub hannem 2. Norske blakkede Heste.

1648. 7. Jan. et Raadyr fra Hr. Ole Parsberg. 18. April. ½ Otting Smør ꝛc. fra Frue Dorete Friis. 14. Sept. 2. Harer fra Christopher Pax.

1649. 20. Mart. 120. Lerske Østerling fra Frue Hylleborre Bilde. 26. Octob. En Hare og 4. Agerhøns fra Gunde Rosenkrands.

1650. 28. Maji 2. Harer fra Frue Jytte Høg.

1651. 11. Jan. et Hiortelaar og en Hiorteryg fra Voldemar Skram. 17. Febr. et Raadyr fra Laurs Ulfeld. 5. April. en Hare fra Morten Skinkel. 13. April. 2. Agerhøns fra Jørgen Marsvin. 9. Aug. en Tønde Norreherreds Rover fra Ole Pedersen Skolemester i Grindov. 20. Aug. en Raaryg fra Erich Rosenkrands. 8. Nov. et fedt Svin fra Fr. Anne Rantzou. 13. Nov. et Raadyr ꝛc. fra Hr. Anders Bilde Rigens Mars.

1652. 5. Jan. et Raadyr fra Mogens Høg. 12. Jan. et Raadyr fra Christopher Bilde. 27. Febr. en Stald-Oxe fra Preben Gyldenstiern. 3. Aug. en

(l) Ulrich Christian Gyldenlöve var Christiani IV. naturlige Søn ved Frue Vibeke Kruse.

en Raakolle fra Hans Friis.. 20. Sept. 200. Krebs fra M. Biørn paa Soer. 23. Sept. 300. Carusser fra Jørgen Marsvin. 2. Nov. 2. fede Svin fra Ebbe Gyldenstiern. 25. Nov. 2. Harer fra Mogens Friis. 4. Dec. et Raadyr ꝛc. fra Rigens Mars Hr. Anders Bilde. 14. Dec. en Spæge-Lax fra Hans Nielsen Borgemester i Mariager.

1653. in Aprili giorde D. Jacob Matthisen sin Dotters Ingeborgs Bryllop med M. Rasmus Povelsøn [Erasmus Pauli Vindingius]. Til dette Brydlup blev fremsendt efterfølgende: 4. Hiorte, 16. Raadyr, 42. Harer, en ung Qvie, 22. Kalve, 62. Lam, 14. Grise, 1. Vildgaas, 2. Urhons, 92. Kalkunske Hons og Haner, 24. Gæs, 37. Høns, 64. Duer, 8. Lax, 64. Brasen, 105. Giedder, 30. Karper, 2380. Carusser, 60. Aborre, 4950. Æg. henved 2. Tonder ferst Smør, 3½ Tonde fint Meel, 2. Tonder Samsing Øl. Iblant dem, der opregnes, som havde sendt alt dette, nævnes, foruden Presterne i Stiftet, disse efterfølgende: Frue Birgitte Brockenhuus, Lauritz Ulfeld, Frue Jytte Høg, Jørgen Marsvin, Frue Hylleborg Bilde, Christen Skeel, Hans Stibolt Kongens Jægermester, Henrich Ramzou, Rigens Marsk Anders Bilde, Voldemar Skram, Corfitz Ulfeld, Frue Ide Daa, Erich Rosenkrands, Frue Ide Lange, Hr. Oluf Parsberg, Mogens Friis, Frue Dorete Friis ꝛc. D. 29. Aug. en Fierding Smør og en stor trind Øst fra Tygge Sandberg. 11. Nov. 2. Harer ꝛc. fra Gunde Rosenkrands. 23. Dec. et Raadyr fra Rigens Mars.

1654. 14. Febr. et Raadyr fra Mogens Høg. 17. Febr. et Raadyr fra Peder Sefeld. 30. Aug. 5. Agerhons fra Ebbe Gyldenstiern. 19. Octob. 10. Agerhons fra Lensmanden Erich Rosenkrands. 21. Dec. 2. Harer fra Mogens Friis.

1655. 15. Jan. et Raadyr fra Jørgen Kruse. 70. Spurre og 2. Vildænder fra Johan Utrecht. 31. Maji en Spægelax fra Johan Esgesen Skolemester i Mariager. 27. Jun. et Raadyr fra Laurs Ulfeld.

1656. 5. Jan. 4 Karper fra Frue Anne Lykke. 9. Marts en ferst Lar fra Margrete Doct. Ægidii i Randers. 18. April. 400. Karusser fra Gunde Rosenkrands. 1. Maji 2. Brasen fra M. Laurs Bording. 3. Maji 4. Urhons fra Corfitz Ulfeld. 3. Jul. et Daadyr fra Laurs Ulfeld. 7. Jul. en Raaryg fra Corfitz Ulfeld. 19. Jul. 2. Hiorte-Stege fra Frue Birgitte Brockenhuus. 9. Sept. et Hiortelaar fra Hans Jörgen Skolemester paa Skanderborg. 2. Octob. 2. Carper fra Caspar Rudolph von Gersdorf. 7. Nov. 2. Harer fra Lensmanden Erich Rosenkrands. 10. Nov. et Hiortelaar fra Voldemar Skram. 8. Dec. en Raakolle fra Hr. Oluf Parsberg. 14. Dec. et Raadyr fra Christopher Bilde.

1657' 22. Jan. 6. Agerhons fra Frue Jytte Hög. 25. Mart. 3. Giedder fra Frue Ingeborg Krabbe. 29. Jun. et Raadyr fra Jörgen Hög. 23. Octob. 2. Raakoller fra Gref Spinola.

1658. 17. Jun. 20. Carusser fra Johan Ruckling Svensk Cornet. 3. Jul. et Stykke ferst Smør fra Anne Johan Utrechtes. 4. Sept. 100. ferske Østers fra Forstens Kamertiener af Darmstad. 17. Sept. en Hare fra Frue Ingeborg Krabbe. 29. Dec. 2. Urhons fra Tyge Sandberg.

1659. 14. Mart. et Raadyr fra den Dantziger Resident. 5. April. en Hiorteryg fra Mogens Friis. 8. April. en Raakolle og en Giedde fra Patrich Dumbar. [Resten er borte].

8. Hefte.

I.

Kong Olufs Seigl. 1376.

I har i det andet Hefte af det Danſke Magazin fremſtillet det Seigl, ſom Høilovlig i Hukommelſe Kong Oluf, Droning Margretes Søn, haver brugt til alle Slags Rette-Sager eller Juſtits-Forretninger, hvilket og blev kaldet Rigens Canceliers Seigl. Og vi har ſammeſteds lovet at fornøie vore Landsmænd, ſom maatte være begierlige for at ſamle ſig nogen Kundſkab om det Danſke Vaabens gamle Beſkaffenhed, med alt hvad vi af det Slags fremdeles kunde overkomme. Vi har ſiden den Tid været ſaa lykkelige at ſee og faae aftegnet tvende andre Original-Sigiller af Høibemeldte Kong Oluf, det ene hans ſtore og Maieſtetiſke Indſeigl, ſom han haver betient ſig af under ſin Haandfæſtning og andre Rigets offentlige Documenter: Det andet hans mindre Seigl eller Secret, ſom er brugt under Brevſkaber af mindre Vigtighed, ſaaſom Stadfæſtelſer, Skøder, Gave- Fæſte- og Forlænings-Breve ꝛc. Ingen af begge har Reſenius anført iblandt de gamle Kongelige Seigl og Vaabener, ſom han haver ladet i Kober ſtikke, og føiet til Enden af Friderici II. Kronike. Og derfor mene vi, at de vil blive ſaa meget des mere kiærkomne, ſom de tilforn af faa ere ſeete.

Men alle disse Seigl, som vi nu have seet af Kong Olufs, ere brugte ved Begyndelsen af hans Regiering, forend han tillige blev Konge i Norge, og kand vi altsaa ikke tvile paa, at han jo, efter begge Kroners Forening, haver haft Forandring paa Vaaben og Sigiller: Men hvorledes samme har været beskaffen, derom haabe vi vel ogsaa med Tid og Leilighed at skyde nærmere Oplysning.

Angaaende ellers det første af ovenmeldte tvende Seigl, nemlig det store og Maiestetiske, da er det Exemplar, som vi fra en gunstig Haand have haft, noget forslidt, og et Stykke deraf ved Tidens Elde forkommet. Hvilket er Aarsag til, at vi giemme den Aftegning, vi deraf have ladet giøre, indtil der maaskee maatte forefalde et hekere Exemplar, hvoraf det manglende kunde opfyldes. Men det andet og mindre Seigl er det, som vi her give os den Ære at bringe til Lyset. I Skioldet sees Tre Kronede Løver, som er det rette gamle Danske Vaaben, og der imellem ni smaa indstrøede Hierter. Over Skioldet, som er omgivet med Løvverk og en firedeelt Ramme, er en Krone; og i Omkredsen læses denne Skrift: Secretum Olaui Dei gratia Danorum Sclauorumque Regis. d: Olufs af Guds Naade de Danskes og Venders Konges Secret. Original-Documentet, hvorunder dette Sigil findes, er et Benaadings-Brev, paa Pergament og paa Latin skrevet, hvorved Kong Oluf under og forlæner Hr. Nicolao Jacobi kaldet Kusere, Canik i Roskilde, paa sin Livs-Tid, endeel Gods udi Siæland i Smørumsherred liggende, nemlig Brunby Vestre, Rinebeks Leye og en Molle kaldet Værhlægarthz Møllæ, med al dessen Tilliggelse. Til Vitterlighed haver med Kongen forseiglet de tvende Riddere, Hr. Henning Pudbusk Drost, og Hr. Evert Moltke Kongens Marsk. Datum An. 1376. næste Fredag efter St. Johannis ante portam latinam.

II.

Den berømte Kunstners Magnus Bergs Levnets Lob.

Vi har ikke giort det til en Regel, at, fordi de sidste Stykker, som i vort Magazin hidindtil ere indførte, have været gamle, vi derfore skulde aldeles udelade de ny. Ney, vi vil ikke have den Skam, at vore Efterkommere skulde bebreide os en Forsømelse, som den, vi saa ofte med Ret og Uret tillegge vore Forfædre, i at antegne og bevare de Ting, der skal give Efterslegten Materie til vore Tiders Historie. Ikke heller, naar vi vil handle om Personer, er det os alene derom at giøre, at forfriske deres Ihukommelse, som for deres Lærdom, Velgierninger, Stats-Klogskab, og Helte-

Bedrif-

Bedrifter kand kaldes Store Mænd: Men vi bør endog see derhen, at de af vore Landsmænd, som ved nogen besonderlig Naturens Gave, Kunst-Erfarenhed, og rare Paafund have giort sig frem for andre bekiendte, og derved ikke mindre end de andre fortient Navn af Store Folk, blive ogsaa aflagte med den tilbørlige Berømmelse; holdende det for en Synd imod dem og en Misære for vort Fæderneland, om deres Navne og Dyder skulle geraade i Forglemmelse. Vi maae sande det Ordsprog, at Gierningen priser Mesteren, Og, saa længe der er et kunstigt Stykke til af en brav Mands Arbeid, maae man sige, at det har haft en priselig Mester: Men, naar Kunstnerens Navn og øvrige Egenskaber ere uddøde og skrevne i Forglemmelsens Bog, har man ikke saa tilfulde den Credit for Arbeidet, som naar hans Navn og de Fuldkommenheder, han i sin Videnskab har besiddet, ere derhos bekiendte. Magnus Berg, som endnu er i frisk Minde iblandt os, er een af de store Kunstnere, som Fremmede maae tilstaae, at den Danske og Norske Nation haver Ære af. Han har ved sin kunstige Haand og sit ulignelige Arbeid, som med Forundring sees ei alene i vor egen dyrebare Monarks, men endog i mange fremmede Keiserlige, Kongelige og Forstelige Cabinetter, indlagt sig Berømmelse baade inden og uden Landet, og det saa meget des mere, som han ved egen Drift, Klogtighed og utrettede Flid var stegen til den Fuldkommenhed, at han i Maleri og Billedskiding kand kaldes en Virtuosus, hvis Lige ikke letteligen skal kunde opvises. Og naar man legger hans øvrige Dyder dertil, hans gudelige Levnet, hans interesserede Gemyt, hans Godgiørenhed imod de Arme, hans Ærbødighed for sin Øvrighed, hans Kiærlighed til sit Fæderneland, hans Omhu for sine Venner, og hans christelige Skilsmisse fra Verden, maae enhver tilstaae, at det var aldeles ubilligt, om saa god en Mand og saa stor en Kunstner ikke skulde faae den Udødelighedens Ære-Støtte, som han var værd. Hans Levnets Lob vil vi, til en uforgængelig Ihukommelse om hans Fortienester, give Sted i vort Magazin, saaledes som det ved een af hans fortrolige Venner efter hans Død er i Pennen forfattet og os behageligen meddelet, endskiønt det vel ikke er saa fuldstændigt, som man gierne havde ønsket. Bedende derhos, at ingen vil støde sig over, om denne gode Mand i Religions Sager haver haft een og anden Tanke sig selv forbeholden, da man for Resten af al hans Opførsel kand forsikre sig, at han har meent Gud og sin Næste det vel. Forbemeldte hans Levnets Historie er saaledes lydende.

MAGNUS BERG er fød udi Norge Aar 1666. den 28. Novemb. Men paa hvad Sted, vides ikke til visse, dog synes det, at han skal være født paa Hedemarken udi Romedals Prestegield, saasom et af hans Søster-Børns Tings-vidne formelder, at deres Moder, som var Søster til Magnus Berg, var sammesteds født. Hans efterladte Brødre- og Søstre-Børn ere Tive udi

Taket, som mestendeel ere at finde udi Syndre- og Nordre-Guldbrands Dalene, efter Tings-vidnernes Formelding.

Bemeldte Magnus Berg har udi sine unge Aar tient for Tiener hos Hans Høie Excellence Statholder Gyldenlöw udi Norge: hvorlænge, vides ikke, uden det maaskee kunde erfares hos ovenmeldte hans Venner. Imedens han var der udi Tieneste, haver han for denne sin Herre med en Kniv udskaaret adskillige Billeder, som smaa Børn og andre Ornamenter til at sette udi Haven, hvilket Arbeid hans Herre holdte fast for meget bedre, end det, han havde ladet forfærdige af Billedhuggerne selv, da dog denne hans Tiener Magnus Berg ei noget af andre havde lært, men alene forfærdigede sligt af en medfødt Naturel. Dette foraarsagede, at Statholderen recommenderede hannem til den Hvisalige Konge Christian den Femte, som satte hannem udi Lære hos den da værende Hof-Skildrer Peder Andersen til Friderichsborg, udi hvilken Lære-Tid han ei havde alt for godt hos hannem; thi som denne hans Discipel havde en opvakt Geist og extraordinaire Naturens Gaver, fattede han ei alene alle Ting gandske let, men endog inden en kort Tid begyndte han selv at componere og inventere, fast hvad han vilde, saa at han af egen Invention da noget malede med sin Mester i Friderichsborg Kirke, ihvorvel ikkun Grot i Grot, hvilket for nogle og tredive Aar der endnu var at see. Videre Arbeid vilde hans Mester ei tilstæde hannem; thi han blev over denne hans Discipels fortreffelige Ingenium gandske jaloux, frygtende, at han hannem udi Tiden maatte blive skadelig, hvorfor han forbød hannem gandske at lade sig see til Hove, og særdeles ei at gjøre sin Opvartning hos sin da værende Patron Hr. OberKammerJunker Von Knuth tidere, end det blev hannem tilstædet af hans Mester; thi naar det paa andre Maader skede, tracterede han ham ei alene ilde med Ord, men endog paa en verre Maade, ja talede ilde om hannem til Hove, og gav for, at der aldrig vilde blive noget Godt af hannem. Og i saa Maade-modte hannem saa stor Glenvordighed udi hans Lære-Aar, at han derover tabte meget af den hurtige Geist, han havde.

Da nu hans Lære-Aar vare ude, behagede det høistbemeldte Hans Kongelige Maiestet at lade hannem reise til Italien, som paa Kunstneres Høie-Skole, for der at perfectionere sig udi Maler-Kunsten, hvor han ikkun forblev 2. à 3. Aar, og gik saa derfra til Frankerige, i Forhaabning, at forblive der ogsaa et Aars Tid: Men hans Misundere, som her ikke nævnes, havde imidlertid udraabt om ham, at han lagde sin Tid udi fremmede Lande ilde an, og lærte intet, indtil det derover behagede Høistbemeldte Hans Maiestet at lade hannem hiemkalde, da han ikke endnu 2. til 3. Maaneder havde været i Frankerige, og hialp det slet intet, i hvor meget han bad, at han dog ikkun et halvt Aar der endnu maatte forblive; Nei, han skulde og maatte komme strax hiem.

Saa-

Saasnart han nu var hiemkommen, og vilde giøre sin allerunderdanigste Opvartning, saae det gandske forvendt ud for hannem; thi ingen vilde tale eller see til hannem, langt mindre give Hans Kongelige Maiestet hans Nærværelse tilkiende, Ja hans høie Patron Hr. OberKamerJunker Von Knuth selv tog ilde imod hannem, og holdt hannem sin unyttige Tids-Spilde udenlands for, og at han af den Aarsag ei torde tale til Hans Maiestet om hannem, ihvorvel han dog gav Hans Maiestet tilkiende, at han var ankommen. Derpaa lod Hans Maiestet befale hannem at komme frem og tage sit udenlands hafte Studium med sig, for at lade see, hvor flittig han havde været. Dette efterkom han straxen, og leverede alle sine udenlands giorte Tegninger udi OberKamerJunker Von Knuths egne Hænder, som da strax noksom skiønnede, at saa meget Arbeid ei havde kundet lade sig giøre ved Ladhed, men lod sig dermed dog intet merke, og bad hannem ikkun at gaae bort igien, til han blev kaldet, imidlertid vilde han ved Leilighed levere hans Sager til Hans Maiestet, hvilket han og giorde, forend det ventedes; Thi det skede endnu samme Aften, at han lagde disse Sager sammenbundne udi Hans Maiestets Sove-Kamer. Om Morgenen derefter, saasnart Hans Maiestet var opstaaen, behagede det hannem at see disse Sager igiennem, og lod saa strax OberKamerJunkeren kalde, og sagde til hannem: See der, hvad Magnus har giort udenlands, det er visseligen ikke saa lidet, Ei! See dog engang, han har dog giort det artig nok, og han er ei saa slet, som der er sagt om hannem. Endskiønt nu OberKamerJunkeren glædede sig inderligen ved den Fornøielse, Hans Maiestet havde over dette Arbeid, lod han sig dog ikke merke dermed, men lod Magnus Berg kalde, og gav ham sine Sager igien, sigende: Kongen har seet dennem igiennem, og lader Eder befale, at I skal forføie Eder til Friderichsborg, og indtage Peder Andersens [som da var ved Døden afgangen] Værelser, indtil Hans Maiestet lader kalde Eder, for at forfærdige, hvad Eder bliver anbefalet. Imidlertid vidste Magnus Berg ei, hvad det skulde betyde, ei heller, om det var i Naade eller Unaade. Men, forend han blev færdig at reise til Friderichsborg, lod OberKamerJunkeren kalde hannem til Jægersborg, og sagde til hannem: I skal, som ieg sagt har, reise til Friderichsborg, og forfærdige en Tegning af Groteschen-Arbeid efter den Frantzøsiske Maade, saasom Hans Maiestet vil lade væve Tapeter derefter. Altsaa reisede han om anden Dagen til Friderichsborg, og forfærdigede udi 8. Dage det, som hannem var anbefalet. Efter hvilken Tids Forløb han indfandt sig igien til Jægersborg, men ingen vilde anmelde eller tale med ham. Altsaa stod han der og opvartede fra om Morgenen, indtil om Eftermiddagen Klokken 5. til 6. da OberKamerJunkeren kom, og vilde gaae ind til Kongen. Da han nu saae Magnus Berg der staae, gik han straxen til hannem, og sagde: Magnus! hvi staaer I endnu her? Det

er Eder jo anbefalet, at reise til Friderichsborg, og giøre der den Eder anbefalede Tegning færdig. Det er og skeet, Naadige Herre, svarede han, her er Tegningen, og gav hannem den. Hvad, sagde han, er det mueligt? Tog saa Tegningen strax med sig ind til Kongen. Inden ¼ Times Forløb blev han og indkaldet til Kongen, som sagde til ham: Vi ere gandske vel fornøiede med den Tegning, og vil have videre Naade for Eder, og lade Eder reise ad Aare igien, imidlertid skal J nyde 400. Rixdaler Pension, og saa længe være til Friderichsborg, hvor vi vil give Eder noget mere at arbeide. Derpaa med allerunderdanigst Taksigelse retirerede han sig ud af Gemaket, da vilde alle Nærværende complimentere og tale med ham, men han undskyldede sig, at Tiden det ei vilde tillade, saasom det var imod 8. Slet om Aftenen, og han skulde endnu til Kiøbenhavn betids, for at kunde reise til Friderichsborg om Morgenen, som og skede. Sammesteds giorde han fire Platfonds til Slottet i Kiøbenhavn, som præsenterede Rigets Regalier, som baares af Børn, eller saa kaldede Genier, og det saaledes, Paa det ene blev præsenteret Kronen, paa det andet Scepteret, paa det tredie Sverdet, og paa det fierde Rigets Eble. Men alt dette blev udi høieste Grad lastet og dadlet af hans Misundere, hvilke da mestendeel vare ved Hans Kongelige Høibeds Kron-Prindsens Hof, der og satte hannem hos høistbemeldte Prinds i Mis-credit, ihvorvel de andre Prindser endda havde Naade for hannem, og særdeles Prinds Wilhelm, som han informerede indtil hans Dødsdag; Thi denne fromme Prinds vilde ingenlunde vide af nogen anden Informator at sige, de maatte prædike for hannem, hvad de vilde.

Imidlertid døde Høistbemeldte Konge Christian den Femte, da hans Misundere, hvad de havde glemt tilforn, nu igien oprettede, med at bagtale hannem, bragte det og saa vidt, at der forløb vel mere end et Aar, førend han kunde faae at vide, om han skulde dimitteres eller blive fremdeles udi Tieneste: hint var han forventende gandske vist, efter da værende Tids Omstændighed, hvorfor han og havde giort sig gandske reisefærdig; Men inden han det ventede, kom Hans Maiestets Kong Friderich den Fierdes allernaadigste Befaling, at han skulde forblive udi Tieneste, informere de Kongelige Prindser og Princesser, saa og de Kongelige Pager, og derfor beholde den hannem forhen allernaadigst tillagde Pension. Ikke desmindre var dog ingen, som antog hannem, uden alene Prinds Wilhelm, som for er meldet. Imedens dette passerede, blev han forlovet og giftet med Raadmand Jens Kuurs Dotter, men, om ret mindes, døde hun og endnu samme Aar, og giftede han sig da ikke igien. Denne for omtalte megen Bagtalelse, han havde af hans Uvenner, foraarsagede, at han faldt udi megen Chagrin, samt Gemytets og Legems Svaghed paa en Tid lang, og giorde hannem ogsaa gandske kied af at male,

saa

saa han resolverede, slet intet at male noget mere, men at følge sin Inclination til at skære udi Elfenbeen. Dog Aar 1706. blev hannem allernaadigst anbefalet at male nogle Stykker, til at sette over Dørene udi Galeriet til Friderichsborg, som og bleve færdige, og, saa vidt vides, var det sidste, han giorde af sligt Arbeid, ihvorvel han ogsaa efter allernaadigst Befaling skulle have malet de behovende Plafonds til det da udi Bygning staaende Friderichsberg Slot, og til den Ende havde giort 14. à 16. Tegninger, som endnu ere udi kiønsome Hænder, med Forklaring derover til dette Arbeid. Dog blev det contramanderet, og Arbeidet til H. Krock og B. Coffre overdraget, hvilke det og forfærdigede, som i denne Dag der endnu kand sees.

Saaledes blev han da ved sit Snids-Verk udi Elfenbeen, levede derhos eenlig, stille og meget tarvelig, uden at have megen Omgængelse med andre, enten Venner eller Uvenner. Men derimod saae han gierne hos sig, og vare hannem kiærkomne, Fattige efter Legemet og Fattige udi Aanden, samt scrupuleuse, stumme og anfegtede Samvittigheder, hvilke og alle, efter en hvers Omstændighed, af hannem, efter hans Evne og den hannem givne Naades Gave, bleve vederqvegede, hvormed han ei alene continuerede til hans Dødsdag, men endog for hans Afsked herfra ordinerede det saa, at 12. fattige Lemmer, nu udi 6. Aar, have maanedlig nydet en Almisse til deres Legems Vederqvegelse. Da han nu var nogle faa over 50. Aar, havde han allerede sterk rystende Hænder, for hvilken Aarsags Skyld han bad sig hos Hans Kongl. Maist. Forlov at reise til Pyrmonter Brønd og til det Varme Bad, for at see, om han ved een af disses Brug ikke kunde blive befriet for denne Rystelse, men det var forgieves. Ved denne hans Bortreise blev hannem og allernaadigst tilladt, at constituere en anden, som udi midlertid hans Embed ved de Kongelige Pager kunde forrette. Dertil antog han een af sine gode Venner, som forblev derved ei alene til hans Dødsdag, men endog til dato.

Saaledes traadde han da sin Reise an udi det sidste af Vaaren, om ret mindes, 1722. og tog tillige endeel af sit beste Arbeid udi Elfenbeen skaarne Bas-relieves med sig. Og da han merkede, at han hverken ved Brønden eller Badet kunde blive hiulpen, reiste han til Wien, Praag, Saxen, Hessen, Hannover og Nederlandene, for at see, hvad Kunstnere der af dette Slags Arbeid maatte findes. Vel fandt han hisset og her een, som udi samme Arbeid excellerede, men det gik ei høiere, end til et Hoved, Brystbilled, og allerhøiest til en eneste Figur, og fandt sig ingen, som giorde Inventioner af mange Figurer, indrettet og ordineret efter Kunst-Maleriernes Art, hvorfor hans Arbeid da af Kunst-Forstandige blev admireret, som noget, der ei var seet tilforn, og han derfor imod hans Forset maatte afstaae eet Stykke af hans med sig forende Arbeid til Hans Keiserlige Majestet, eet til Hendes Keiserl. Maist. Kei-

serl-

serinden, og, da han kom til Saxen, ogsaa eet til Hans Kongelige Majestet af Polen, som hannem altsammen blev meget raisonable betalet. Da han kom til Hessen, havde Hans Høi-Forstelige Durchleuchtighed Land-Greven af Hessen-Cassel vel Behag udi alt det øvrige, som Magnus Berg havde med sig, men han undskyldte sig dermed, og gav for, at det var af Hans Kongelige Majestet i Danmark bestilt, som betalede ham det saa naadigen og overflodigen, at han neppe saa meget paa et andet Sted at erlange kunde haabe; hvorpaa Hans Durchleuchtighed svarede hannem: At, om det skulde hende sig, han ei skulde have Lyst til at blive længer udi Danmark, han da vilde komme til hannem. Men Magnus Berg svarede, hans Konge lønnede hannem saa vel, at han ei kunde have Aarsag til at søge nogen Forbedring. I saa Maade satte han sin egen Interesse til Side, for at give sit Fæderneland Bersømmelse. Ved hans Afsked befalede Hans Durchlauchtighed sin Hof-Marskalk at føre Magnus Berg omkring, og lade hannem see alle sine Kunst-Sager, særdeles udi Haven, for at see slige Kunst-Verker, som vare meget selsome, og ellers nogen anden ei saa letteligen blev tilladt at besee. Derfra reisede han til Hannover, men kom noget for sildig, saasom Hans Kongelige Majestet af Stor-Britannien allerede var reisefærdig for at gaae til Engelland igien, hvorfor Magnus Berg ei udrettede der noget videre, end at et Par af høistbemeldte Konges Ministrer ogsaa saae hans Arbeid, og det iligemaade høit admirerede. Altsaa reiste han videre ad Nederlandene, og holdt sig noget op til Roterdam, og den øvrige Tid mestendeels til Amsterdam. Paa een af disse Steder fik han en Morgen, forend han var paaklædt, gandske uformodentlig en Visite af en sig der opholdende Prinds af Hessen, og da han undskyldte sig, at han ei var vidende om Hans Durchleuchtigheds Komme, svarede hån: Saadan Kunstner, som, ieg her har hørt, I er, bør man ikke besvære med vidtløftige Ceremonier, hvorfor ieg ei heller har ladet Eder min Komme vide, Jeg vil ikkun bede eder, at I vil følge med mig og besee nogle Malerier og andre Kunst-Sager, som i Dag skal auctioneres, Jeg vil bie her udi dette Værelse saalænge, værer saa god og klæder Eder paa i Eders Sove-Kamer, paa det I kand følge med mig udi min Vogn, som holder uden for. Dette efterlevede han underdanigst, og fulte med høibemeldte Prinds til Auctionen, hvor han og kiøbte for sig adskillige Malerier, og bragte dem hiem med sig om Sommeren, som var uden Tvil 1723., da han mæren udi fem Fierding Aar havde været borte.

De Malerier, han da førte hiem med sig, vare efterfølgende:

1. Et Knæ-Stykke udi Levnets-Størelse, præsenterende Thomas, som stikker sin Finger udi Christi Side, tilsammen 6. Figurer, fortræffelig malet af den berømte Michael Angelo di Carravagio.

2. De

2. De tre Gratier udi fulde Positurer, næsten Levnets Størelse, af Cavalier Carboncini.
3. Alexanders Ofring ved Achillis Grav, af Pietro Testa.
4. En Europa, af Paulo Veronense.
5. Et andet dito, af samme Størelse, ogsaa af dito.
6. Josephs, Mariæ med Barnet, Flugt til Egypten, af Francisco Albano.
7. De hellige tre Kongers Ofringer med mange Figurer, af Andrea Vincentino.
8. Christi Fødsel, af en ypperlig Venetianst Maler.
9. Maria med Christus og Johannes, af Titian.
10. Et Mands-Brystbilled, af dito.
11. Et Mands-Brystbilled udi Levnets Størelse, af Caroli Lotti Mester.
12. En Bataille, af Salvator Rosa.
13. En dito, af en fortreffelig Italiænst Mester.
14. Et meget skiønt Landskab, af Mola.
15. 16. 17. Tre andre dito, udi oval Form, af en anden Italiænst Mester.
18. En Scizzi, af Tintoretto.
19. En dito, af Cavallier Libri.
20. En dito, af en fortreffelig Italiænst Mester.
21. Et Nat-Stykke med 4. Musicerende Personer udi Levnets Størelse, af Gerhard Hondhorst.
22. Et Qvindes-Brystbilled, af P. P. Rubens.
23. Et andet skiønt Hollandst Stykke, med Mesterens Navn under.
24. En Mand, trekker en Qvindes-Person en Piil af Brystet, meget vel malet af en ubekiendt Mester.

Hvad Hans Kongelige Maiestet heraf har faaet, findes herefter udi en parte Specification, og kand sees paa KunstKameret: Det øvrige er af den Salige Mand selv til deels afhændet til andre, til deels efter hans Død solt paa Auctionen, tillige med andre Kunst-Sager, for gandske ringe Penge.

Paa denne hans Reise havde han giort et Forsøg paa adskillige Steder, med at lade forarbeide endeel Ornamenter af adskillige Slags Metaller, som Sølv, Kober, Malm ꝛc. hvortil han selv havde poussseret Modellerne, hvilke hørde til en antique Vase eller Urna af Elfenbeen, som han havde componeret og udskaaret med adskillige Historier, og 12. à 14. Aar derpaa arbeidet: Men dette Arbeid udi Metaller blev ei af den Nethed og Finhed, der var udi hans Arbeid, som det kand sees paa den samme Vase eller Urna, der staaer paa KunstKameret i denne Dag. Vel giorde han et Forsøg, her at lade giøre de øvrige endnu manglende Ornamenter, og, for at encouragere de par Arbeidere, her fandtes, foreskrev han saa een, saa den anden, efter deres Forlan-

gende, Pengene forud, hvilke de vel alle toge imod, men ingen af dem giorde noget færdigt deraf, og bedroge de hannem saaledes for en 300. Rixdaler. Altsaa blev han kied deraf, og lod det forblive, som det da var. Nu er intet vissere, at hvem som seer denne Vase, skulde ei andet tænkt, end at den var saa fuldkommen, som den burde være: Men hvo som har seet den Afridsning dertil, hvordan den skulde have blevet, den maae tilstaae, at, dersom det, som i saa Maade endnu fattes, var kommet dertil, skulde man vel længe søge, førend man nogensteds i Verden kunde finde dens Mage. Dog dette uagtet, maae alle Kunst-Forstandige tilstaae, at det er ret et Kunst-Stykke.

Efter hans Hiemkomst blev han endnu ved at arbeide indtil ongefær 1729. eller 1730. Udi hvilken Tid han engang giorde et lidet Stykke færdigt, og præsenterede det den Hoisalige Konge Frid. 4. til Nyt-Aar, som var, om ret mindes, 1725. eller 1726. Da nu hans Majestet allernaadigst tog derimod, adspurte han Magnus Berg, om han endnu arbeidede noget. Nei, svarede han, thi mig mangler Elfenbeen, og kand ei faae det her til Kiobs af saadan Storelse, som jeg det behøver: Udi Holland, veed jeg nok, kunde det vel faaes, men de ere nu omstunder noget dyre dermed, tilmed er der ikkun gandske faa, som noget af mit Arbeid forlanger, saa at det er mest forgieves, det Elfenbeen saa dyre at kiobe. Herpaa svarede hans Kongelige Majestet allernaadigst: Gaaer til min Kamer-Tiener H. og siger, han skal gaae med Eder udi det Kamer, hvor de tre store Elefant-Tænder ligge, og tager deraf den beste. Derpaa takkede Magnus Berg Hans Majestet allerunderdanigst, og giorde, som hannem var befalet. Saaledes fik han da en Tand, som vog henved 85. Pund, og var dertil, som dog rart er, fast gandske uden Mangel. Af denne Tand giorde han et temmeligt stort Stykke, hvorpaa præsenteredes Hans Kongl. Majestets Portrait, omgiven med adskillige Dyder ꝛc. Det var ellers noget nær en Alen hoi, og $\frac{1}{2}$ Alen 4 Tomme bred, og var snart det sidste han giorde. Og som det endnu kand sees paa KunstKameret, vil jeg derfor ey videre Forklaring derover giøre, men alene melde, at det blev færdigt om Sommeren 1730. Og han derpaa havde arbeidet udi tre Aar, og skulde have været overgivet Hans Kongel. Majestet til da kiæstkommende Ny-Aar, men Hans Majestet døde før den Tid, som bekiendt er. Til dette kom, at nu hans Alder var mere end 60. Aar, da ogsaa det meste af hans Arbeid, han udi sin Livs Tid havde giort, laae hos hannem, og var bestaaende af nogle og tive Stykker, stort og smaat tilsammen, hvoraf udi nogle Aar ingen havde forlanget noget at kiobe, og saaledes var her da til et Cabinet for en stor Konge og Forste af saadant slags Arbeid, som vel ey paa et Sted tilsammen, hverken efter Talet eller Boniter, udi gandske Europa skulde findes, hvis Værd man ey vil nævne, eller det tøre paa den Maade, som forhen Hoibemeldte Monarcher og Forster, saavog nogle

Kunst-

Kunst-kyndige rige Kiøbmænd udi Holland, hans Arbeid have taxeret. Og som han ei nogen Tid var sindet at lade alt dette hans Arbeid komme udi fremmede Lande, allerhelst da det Danske Høi-Kongelige Huus havde giort den Bekostning paa hannem og ladet ham reise udi fremmede Lande for at perfectionere sig udi sin Profession, saa resolverede han at offerere alt dette hans Arbeid, som han da alene ikkun taxerede for 7. til 8000. Rixdaler, til sin Allernaadigste Konge og Herre Kong Christian den Siette, med de Vilkor, om Hans Kongl. Majestet maatte allernaadigst behage, udi hans øvrige liden Leve-Tid at forbedre hans Gage med 200. Rixdaler, da skulde alt dette hans Arbeid overleveres straxen til Hans Kongl. Majestet, og være hans, enten at han døde ji Morgen derpaa eller nogle Aar derefter, det skulde være lige meget. Dette Tilbud blev vel af Hans Kongelige Majestet allernaadigst imodtaget, men det lod sig dog ansee, som Høistbemeldte Hans Majestet syntes, at det var for meget at betage hannem, i det at det behagede Hans Kongl. Majestet allernaadigst, at lade hannem beholde den kostbare Vase eller Urna, tillige med et stort og 4. à 5. andre smaa Stykker tilbage, og endda allernaadigst forbedrede hans Gage med 200. Rixdaler indtil hans Dods-Dag, som var den 31. Martii 1739. ihvorvel de to store Stykker dog kom siden udi Hans Kongl. Majestets Hænder, med endeel af hans beste Maleries, efter det noget for hans Død giorte Testamentes Indhold, som siden skal følge.

Og som nu noget lidet er meldet om hans Vindskibelighed og Flittighed udi hans Kunst, saa skulde vel ogsaa endnu meldes noget om hans Vindskibelighed og Flittighed udi hans Christendom og Guds Frygt, paa det at man ogsaa kand vide, hvortil han den øvrige Tid haver anvendet: Men jeg tilstaaer hermed reent ud, at jeg ikke finder mig i Stand til at indgaae i den Materie, hvorfor jeg det alene vil lade forblive ved de faa Ord, jeg udi Begyndelsen derom haver meldet, og maae for det øvrige hans efterladte Manuscripter [hvoraf de fleste endnu ere til, og kunde faaes, om de paa de rette Steder bleve søgte] og hans Testamente svare til Resten; thi det veed man vist, hvad han derudi om Christendommens Praxi melder, det giorde og efterkom han selv, saasom han ei nogen Tid var for, at tale meget om det som godt var, men var vel meget for at udøve det i Gierningen, og har saaledes uden Ord visseligen forskaffet langt større Nytte, end som han havde kundet snakke meget derom. Men hvad i disse Skrifter forefalder, Theoriam Theologicam og Philosophiam angaaende, saa tilstaaer jeg gierne, at det ikke allevegne kommer overeens med det almindelige Begreb; men her og der smager af den Kilde, de ere tagne af, jeg mener de Skrifter, som den Sal. Mand, der var ustuderet, var falden paa at læse, og, med en uskyldig, og, efter hans Skionsomhed, beste Mening for Gud og sin Næste, havde fundet Behag udi.

Vil altsaa ikkun alene nævne Titelen af forbemeldte Manuscripter, af hvilke endeel ere udi adskillige Folkes Hænder, endog maaskee udi Tydskland. Det allerforste, han har skrevet, er om Bornedaaben, og haver den Titel:

No. 1. En meget eensoldig og kort forfattet Betænkning over Bornedaaben, skreven 1707. Er imod 20. Ark sterk. Det lader sig ansee, som dette Skrift er skrevet til og imod nogen af hans Bekientere, der har haft vrange Principia om Daaben, og, saa vidt mig er bekiendt, særdeles imod Otto Lorentzen Strandiger.

No. 2. og 3. skal være tvende Skrifter, han har skrevet 1708. og 1710. som han selv har antegnet, og at de ere gaaene hannem af Hænderne og gandske forlorne, Men ved denne Antegning melder han hverken disses Titel eller hvad deres Indhold har været. Eet af disse bortkomne Skrifter har ufeilbarligen vist nok haft den Titel Ratio Status; thi den Concept til Fortalen af samme Skrift er bleven funden iblandt andre defecte Concepter til de ovrige Skrifter, og er denne Fortale alene saa stor, som ovenstaaende Skrift No. 1. Saa seer man og af samme Fortale, at han agter at vise, hvor denne Ratio Status nu regierer Verden, af de Dyr, der findes beskrevne udi Johannis Aabenbaring. Saa fandtes og de af hannem dertil giorte Tegninger, hvoraf nogle iligemaade af hannem selv vare stukne udi Kober, saa at alle Omstændigheder vise, at det maae have været baade et vidtloftigt og curieux Verk. Mig er ei heller ubekiendt, at han haver laant samme Skrift til en god Ven, som reisede til Norge, men aldrig faaet det igien.

No. 4. Er en Commentarius over den Disput, Paulus holdt med dennem, som igien vilde være under Omskærelsen og Lovens Retfærdighed, skreven 1713. Er ved 39. Ark sterk.

No. 5. Et Forslag til Hedningernes og andre Blindes Omvendelse udi Ostindien, Nordlandene, Finmarken og andre Steder, skrevet 1715. Er ved 16. Ark sterk.

No. 6 Heder saaledes: Lær os o Menneske at kiende Skaberen af sin Skabning, Evigheden af Tiden, og allermest af dig, du som est selv Evighed og Tiid ꝛc. Hvis Indhold er theosophisk, og hensigter til næst forige. Er ellers noget vidtloftig skreven 1716. og vel to Boger Papir sterk.

No. 7. Denne sidste Verdens Tids Speil, hvorudi enhver kand beskue den sande Christum udi sin Tempel, som er det indvortes Menneske eller det nye Creatur ꝛc. forestillet udi 44. Spørsmaal, med sine simple

dog

dog kierlig velmeente Besvarelser ꝛc. Er noget vidtløftig og eftertænkelig skreven 1721. og 4. à 5. Boger Papir stærk.

No. 8. En kort og eenfoldig Beskrivelse om det store og aandelige Babylon, Sodoma og Ægypten, dets Begyndelse, Tilvext, fuldkomne Alder, Aftagelse, saaog Endeligt, som indbefattes udi de 7. Sendebreve til de 7. Menigheds Engle udi Asia, Apoc. 2. og 3. Cap. Skreven 1727. Er omtrent 69. Ark.

No. 9. Christus en Anstøds Steen ꝛc. hvis Indhold er den vrange Forstaaelse over S. Pauli Epistler til de Romere og Galater, hvorefter et Parti forkaster alle gode Gierningers Nytte til Salighed ꝛc. Skreven og bleven færdig 1728. udi Martio. Er 47. Ark stærk.

No. 10. Et lidet Skin af det store Lys, som skal oprinde udi den sidste Tid, indeholdende en Betænkning over endeel lærde Mænds Statuerelse om alle fordømte Aanders, med Satans og hans Englers, samt alle Tings Igienbringelse til Salighed, deelt udi tvende Dele, den første skreven 1728. den anden 1732. Er smaat skreven over 60. Ark.

No. 11. Det Danske Jerusalems Jeremiæ Begrædelse over Ildebranden udi Kiøbenhavn. Dets Klagemaals Begrædelse forfattes udi en Samtale og Disput imellem en ny Testamentes Levite og Rabiner, saaog en Apostolisk Christen. Skreven 1728. udi Nov. og Decemb. Er omtrent 27. Ark stærk.

No. 12. Den uskyldige Eenfoldighed, som giver sig tilkiende udi tvende Samtaler, holdne imellem Christianum Simplicium og den ældgamle Hedenske Philosophum Heraclitum. I den første Samtale fortæller Simplicius sin Fødsel og Herkomst, om hvilken han af Heraclito videre blev underrettet. Den anden Samtale er en eenfoldig Betænkning over tvende Tractater, den første skreven af den høioplyste Theologo Christiano, kaldet Vera Demonstratio Evangelica &c. Den anden er af den høilærde gamle Philosopho Democrito, kaldet GrundRiß zu einen solchen Systemate &c. Skreven 1730. 33½ Ark stærk. Er ellers imod den sig kaldende Christianum Democritum.

No. 13. En lys Sandheds Brille ꝛc. som indeholder en Discours imellem en Lutherisk høilærd Orthodox og en saa kaldet Frigeist eller Syncretist. Skreven udi Augusti Maaned 1731. Er 23½ Ark stærk.

No. 14. Den velbekiendte Christus efter Kiødet ꝛc. og den gandske ubekiendte og fornegtede Christus efter Aanden ꝛc. forestillet udi en Discours imellem

Fornuften og den oplyste Forstand, hvis anden Deel kaldes: Den alt Ondes Hadere og alt Godes Elskere iblant alle Folk ꝛc. Skreven udi Maji Maaned 1723. Er tilsammen imod 41. Ark sterk. (*)

Disse ere de fornemmeste Skrifter, han har skrevet, foruden ikke en liden Deel andre smaa Piecer, bestaaende udi nogle af andre hannem foregivne samt andre Spørsmaals Besvarelser, dem jeg her for Vidtløftigheds skyld ei vil nævne, hvilke tilsammen og vel udgior nogle faa Bøger Papir, saasom han fast blev ved at skrive til hans Dødsdag. Ved al denne hans Skriven er, som noget merkeligt, at erindre, at han fast fra hans 56. Aar havde sterk rystende Hænder, som Tid fra Tid saa tiltog, at han i nogens Nærværelse endog ikke kunde skrive sit Navn, uden at tage den venstre Haand og holde den høire fast med til Papiret. Derimod behøvede han det ikke, naar han udi Eenlighed sad og skrev paa disse og andre Theologiske Materier, da hans skrevne Concepter alligevel vare temmelig læselige, ihvorvel uden Distinctioner; hvorfor den, som skulde skrive disse Concepter rene, maatte nogenlunde forstaae selv at distingvere Periodes.

Nu vil jeg og nævne noget af hans efterladte Kunst-Arbeid, hvorom forhen sagdes, at den største Deel blev offereret Hans Kongelige Majestet paaden Condition, som før er meldet, og noget, som Hans Kongelige Majestet omsider, efter Testamentets Indhold, haver erholdet. Af dette hans Arbeid da bør have det først Sted:

1. Det store og kostbare Verk af Groteschen-Arbeid, som figurerer en Vase eller Urna, tilligemed den til den Ende forfærdigede Tegning; hvilken Vase er omtrent 6. Qvarteer høi. Materien, hvoraf den er giort, er Elfenbeen, støbt Sølv og støbt Metal, som er forgyldet, hvorpaa han fast 12. til 14. Aar haver arbeidet.
2. Et stort Stykke af Elfenbeen, hvorpaa hans Kongl Majestets Frid. 4. Portrait med adskillige Dyder omgiven præsenteres, og er noget nær en Alen høi og ½ Alen 4. Tomme bred, foruden den derom værende Ramme, som er udskaaren og er til deels forgyldet, til deels kion laqueret, hvorpaa han fast over 3. Aar har arbeidet.

Disse

(*) Foruden disse anførte af Magnus Berg in Manuscripto efterladte Skrifter, veed man nok et andet af hans Skrifter, som paa Trykken er udkommet, og det paa Tydsk, trykt in 4to uden tvil i Hamborg, dog uden Stedz og Aars Meldelse: Men det samme er af hannem forfattet i Aaret 1735. og kaldes: Ein kleines, geringes und nichts kostendes Microscopium ꝛc. hvorhos ere tvende Appendices, det første kaldet: Ein sehr gesundes und klares Augen-Wasser ꝛc. det andet: Ein Seelen-Wecker aus dem Sünden-Schlafe ꝛc.

Disse to Stykker kand nu sees paa det Kongelige KunstKamer.

3. Et dito, hvorpaa præsenteres Christus, som nedtages af Korset.
4. Et dito, hvorpaa præsenteres Christi Daab.
5. Et dito meget mindre, hvorpaa præsenteres en triumpherende Christus, som sønderknuser Slangens Hoved.
6. Et dito, hvorpaa præsenteres den Historie om Joseph og Potiphars Hustru.
7. Et dito, som præsenterer Vaaren.
8. Et dito, med Sommeren.
9. Et dito, med Høsten.
10. Et dito, med Vinteren.
11. Et mindre dito, hvorpaa præsenteres Hørelsen.
12. Et dito, med Lugten.
13. Et dito, med Følelsen.
14. Et dito, med Smagen.
15. Et dito, med Synet.
16. En Philosophus eller Helgen.
17. En dito.
18. Et større Stykke, hvorpaa præsenteres Slangens Ophøielse udi Ørken, med mange Figurer.
19. Et mindre dito, med Christi Lidelse udi Urtegaarden.
20. Et dito udi lige Størelse, præsenterer Maria med Barnet.
21. 22. 23. 24. præsenterer de 4. Evangelister.
25. Petri Fornegtelse.
26. Johannes den Døber udi Ørken.
27. Den fortvilende Judas.
28. En mediterende Paulus.

Disse vare da de Stykker, som hand mestendeels offererede Hans Kongl. Majestet, som før er meldet, og hvoraf endeel nu kand sees paa KunstKameret: Men de 4. sidste, om ret mindes, bleve efter hans Død solte paa Auctionen. Dog er dette ikke altsammen, hvad hand i Elfenbeen haver forfærdiget, saasom jeg vel mindes, at, imedens Høilovlig Ihukommelse Dronning Lovise levede, hand da mestendeels hvert Aar 1. a 2. Stykker for Hendes Maiestet haver forfærdiget. Saa vides og, at hos een endnu levende Stands-Person finder sig ogsaa endnu 2. Stykker af hans Arbeid, og over dette vel endnu erindrer, et par Stykker at være blevne solte paa en anden Auction, Saa der da og vel tør findes nogle faa flere.

Det

Det Testamente, som Magnus Berg før sin Død haver giort, bestaaer udi efterfølgende Poster:

1. Er det min Villie, at Deres Kongelige Majestet [den Gud naadigst og mildigst velsigne her timelig og hisset i den evige Salighed] skal overrakes af mit Arbeide, Et stort Stykke skaaret udi Elfenbeen, som præsenterer Høilovlig Kong Friderich den IVdes Portrait; dernest en stor Urna, der ikke er bleven gandske færdig, som bestaaer af Sølv, forgyldet Kober og Elfenbeen, Saaog ellers, om iblant mine Skilderier findes noget, som kunde behage Deres Kongl. Majestet, overlades det altsammen allerunderdanigst til Allerhøistbemeldte Deres Kongelige Majestet.
2. Det øvrige ringe, som kand findes efter min Død, maae deles udi tre lige Dele. De to Dele skal mine fattige Arvinger nyde, og den tredie Deel skal de Fattige have af Mand- og Qvinde-Kion. Mine Arvinger, som bemeldte, tvende Dele skal nyde, ere min ældere Broders, som er død, hans efterladte Enke med 12. Born, som er at finde paa en Gaard kaldet Aasaaren paa Saal i Vaage Sogn udi Norder Guldbrands-Dalen, og denne bemeldte Enke med 12. Born nyder een Deel af bemeldte tre Dele, hvilken deles imellem Enken og hendes Born.
3. Den anden Deel nyder min afdøde Systers og hendes Mands Born, boende paa en Gaard kaldet Grimstad udi Guddals Sogn udi Syndre Guldbrands-Dalen, saaog min afdøde Broders Niels Eliesens efterladte Enke med nogle Born [hvormange, veed ieg ikke], boende paa Velbyrdige Jens Wernersens Eiendom Borregaard nær ved Fridertchsstad, og imellem disse tvende deles denne Deel lige i to Parter.
4. Den tredie Deel skal være for Fattige og Fromme, efter den Regel, som ovenmeldet er, hvilken tredie Deel deles i tvende lige Dele, af hvilke de Fattige, som ieg har givet Maaneds-Penge, skal have den ene Deel, som skal continuere med saa meget, enhver af dem har nydet tilforn, saa længe indtil bemeldte Deel alt er udgiven og uddeelt, og den anden Deel uddeles til Fattige og Fromme, alt af Executoribus Testamenti, saaledes som de best efter en god Samvittighed skiønner, og for Gud agter at forsvare. Men, førend denne Deling skeer, skal betales til Sr. P. A. 100. Rixdlr. som os er imellem. Iligemaade betales til Sr. J. C. 60. Rixdlr. som os er imellem.
5. Den Pige, som tiener mig, og haver været hos mig fra forgangen Mikkelsdag, skal gives udi Løn og til en liden Foræring tilsammen 14. Rixdlr. Men den Pige, som er fæstet, og dog ikke er kommen i min Tieneste, skal gives et fuldt Aars Løn, som er 12. Slettedaler, fordi hun har ingen Tieneste.

6. Til

6. Til min Begravelses Bekostning skal ikkun giores en sort Fyrre-Kiste uden Overtrek, og intet mere end et Lagen til mit Legems Omslag, og mit Legem henføres om Middagen.
7. Endnu vil jeg, at Sr. N. H. P. som haver paa mine vegne informeret Pagerne, skal nyde foruden det, jeg alt haver betalt hannem for indeværende og det derpaa følgende Aar, sin fulde hidtil haafte Gage, som er 50. Rixdlr. aarlig, og gior for det indeværende og for det efterfølgende Aar tilsammen 100. Rixdlr.
8. Min Begravelse skal efterfølgende trende Mænd besørge, nemlig først min kiære Svoger Auctions Directeur Sr. Severin Michael Kuur, dernest Sr. P. A. Vinhandler, og Sr. N. H. Prehn, hvilke og tillige skal have Inspection over de Fattiges Penge, og disse til de Fattige uddele, saa og befordre og beskikke til mine Arvinger, hvad som dem kand tilfalde, enhver paa sit Sted, som forhen meldet er, hvilket kunde skee par Vexel til Christiania for de Arvinger udi Guldbrands-Dalen, og de Penge til min yngste Broders Arvinger til Velbyrdige Jens Wernersen par Vexel, paa det de ei skulde have Umag at afhente Pengene i det her dem saa langt fra liggende Sted. Og paa det at bemeldte trende Mænd det, som her meldet er, desbedre og føieligere kunde efterkomme, saa er min Begiering til dem, at de herover vm Deres Kongl. Majestets allernaadigste Confirmation gratis gisre allerunderdanigst Ansøgning ꝛc.

Da dette Testamente udi Begyndelsen af Februarii Maaned var bleven gandske færdigt, og af hannem paa hans Seng skulde underskrives, adspurde hannem den, som det for hannem oplæste, hvorfor hand vilde beskikke trende Mænd, til at exsequere Testamentet, da det dog var nok, at de vare tvende, hvorpaa han gav dette merkelige Svar: Ja, sagde han, Jeg veed vel, at tvende vare nok, Men det kand hende sig, at een af dem imidlertid doer, derfor er det bedre, at der udnævnes trende. Thi det skede og, at Auctions-Directeuren døde kort derefter.

De Malerier, som Deres Kongelige Majestet efter dette Testamentes Indhold, allernaadigst behagede at lade udtage, vare efterfølgende:

1. Den salige Mands eget Portrait.
2. Et stort Stykke, malet efter det stillestaaende Levnet af J. Böhm.
3. Et Stykke med allehaande HuusFugle, af en ubekiendt Nederlænder.
4. En Sibylla, af en ubekiendt Italiæner.
5. En hellig Franciscus, af dito.
6. Et Landskab af Saveri.

7. Den berømte Maler Schonjans Portrait, af ham selv.
8. Et Portrait, af Titiano.
9. Et Italiensk Landskab.
10. Et dito, mage til det foregaaende.
11. Christi Korses Ophøielse af Tintoretto.
12. Christi Fødsel af Blomaert.
13. Et historialsk Stykke, af Rubens.
14. Et Qvinde-Hoved, af dito.
15. Et historialsk Stykke, Josephs og Mariæ med Barnet Flugt til Ægypten, af Albano.
16. Et dito om Ulysses, af Rubens.
17. En Sangerinde, af Eckhout.
18. Et skiønt Nat-Stykke, med Vocal og Instrumental-Musiqve, af Hondhorst.
19. De tre Gratier, af Salvator Rosa, eller Cavalier Carboncini.
20. Et Stykke, efter Caroli Maratti Arbeid, af Magnus Berg malet.
21. Et stort Landskab, af Mola.
22. Christus, Maria og Johannes, af Titiano.
23. Et Stykke, hvorpaa præsenteres Freden, af en ubekiendt Mester.
24. De hellige tre Konger offrer Christo, af Andrea Vincentino.
25. Et Landskab, af Crabbetie.
26. Et Stykke med Qveg, af Boter.

Det øvrige, som den kostbare Vase eller Urna, tillige med det prægtige Stykke, som præsenterede den Høisalige Konges Frid. 4ti Portrait ꝛc. er alt forhen meldet noget om, saa det ei behøves her at igientage. Af hvilket og andet mere kand sees, hvad Mand Magnus Berg haver været, saa vel udi sin Kunst, som og udi mange andre Ting, og hvad for en stor Mand han kunde have blevet, om han fra sin Ungdom havde været ansørt til at studere. Af Naturen var han ellers af et meget Choleriisk og syrigt Temperament, af hvilken Aarsag han og vel saa tilig har haft sterk rystende Hænder; thi som han udi hans yngere Aar, ved ud- og indvortes sterke Anfegtninger, lærte først ret at kiende sig selv, saa søgte han da; ihvorvel dog ikke uden Guds Naades Bistand, dette Choleriske Væsen udi sig at undertrykke, hvorom her og der udi hans Skrifter noget meldes; hvilket og vel tilige har været en Aarsag, at han udi de tre sidste, og fornemmelig udi det allersidste Aar meget var incommoderet med sterke Obstructioner og et svagt Bryst, som alt mere og mere tiltog, at han strax efter Nyt-Aar 1739. imellemstunder maatte holde ved Sengen, indtil han udi Februario blev gandske sengeliggende: Men forend dette skede, lod han kalde een af sine Venner til sig, og sagde: See, her har jeg udkastet mine Tanker, hvorledes jeg vilde, at det skulde forholdes med mine

smaa

smaa Sager efter min Død, vær saa god, og skriver mig dette reen, J kunde læse det først, og forsøge, om J og kand læse det, imedens J er her, paa det jeg kunde sige Eder det, hvad J ikke kunde; thi det er vel noget ulæseligt. Da han nu to Dage derefter fik det igien reenskrevet tilbage, havde han alt selv forseiglet alle Ting og lagt sig. Naar nu nogen kom til ham, for at besøge hannem, og forblev noget mere end omtrent en Time hos hannem, sagde han: Holder Eder ikke for længe op for min skyld, thi J har vel og hiemme at bestille. Een af hans Venner spurte hannem engang i en Viise, om ikke Tiden blev hannem lang, eftersom han mestendeels var saa alene: O nei, sagde han, mig har ei været, er og ei endnu Tiden lang, Jeg er ei heller saa alene. Da man dog vidste, at ingen var hos hannem, uden Vaag-Konen, som desuden intet talede med hannm, undtagen naar hun skulde give hannem noget, og ellers gaae hannem tilhaande. Saaledes laae han da saa stille hen, indtil 2. a 3. Dage for hans Død, da han engang spurte een af hans Venner, der samme gang var hos hannem: Har jeg nu beskikket alle Ting, som det bør være? Ja, svaredes hannem, vil J og, at det endnu engang skal læses for Eder, saa vil jeg tage det frem og læse det op. Ja nok, sagde han. Saa blev det da læst. Da dette var skeet, sagde han: Det skal jo være saa, Er der ellers noget at erindre derved? Nei, svaredes hannem, der vides ei noget, som kunde erindres. Da er det vel, sagde han, at jeg ei behøver videre paa saadanne Lumperier at tænke, saasom jeg dog behøver at vende mine Tanker til bedre Ting. Den sidste Dag, som var den 31. Martii 1739. kom om Formiddagen een af hans Venner til hannem, og da denne syntes, at det var alt imod det sidste, agtede han at blive hos hannem saa længe. Men hand sagde til hannem: Vil J og gaae nogen andensteds i Byen? Nei, sagde denne. Hvorpaa han svarede: Saa har J dog nok hiemme noget at bestille, holder Eder ikke op for min skyld, thi min Pige skal lade Eder vide, om jeg Eder skulde behøve. Saa laae han da saa stille hen, indtil imod Aften, og blev han alt efter haanden mere stille, indtil han noget efter Klokken 7. Slet saa sagteligen hensov, udi hans Alders 73de Aar og 4. Maaneder.

III.

En gammel Viise om Greve Christoffer af Oldenborg hans Feide paa Danmark.

Det er bekiendt, at de Helte-Sange og Kæmpe-Viser, hvori vore Forfædre have befattet de merkværdigste Ting og Bedrifter, som sig udi Landet i deres Tider have tildraget, er en Part af de Hielpe-Midler,

hvoraf vi maae betiene os til at oplyse vores gamle Historie. Vel er det ikke sagt, at slige Viser indeholde i alle Ting de ubedrageligste Sandheder, da man til deels maae give den Poetiske Frihed noget efter, og til deels forestille sig, at man lige saa vel i gamle Dage som i vore Tider kand have ladet sig forlede af urigtige Fortællinger. Ikke des mindre, naar man med sund Fornuft vil drifte og bruge de gamle Sange, og tillige holde dem imod andre de samme Tiders historiske Efterretninger, skal man finde, at baade Historien og de fleste Omstændigheder have Rimelighed og Sandhed i sig, Saa man ikke uden Grund kand anse de fleste gamle Kæmpe-Viser som nogenledes sikre ja ofte umistelige Kilder i den Danske Historie og vore Antiqviteter. Det er i den Henseende en god Gierning, som de tvende vores bersommelige Danske Antiqvarii, Mester Anders Veile og Hr. Peder Syv, have giort, den første i at befordre en anseelig Deel af vore Danske Kæmpe-Viser til Trykken, den anden i at give os et forbedret og meget formeret Oplag af de samme. Og det var at ønske, at man kunde faae sammensanket alle de vores Forfædres historiske Sange, som endnu maatte være tilovers, og tilforn enten aldeles ikke eller og stykkeviis ere trykte, hvoraf man maaskee kunde tiene Publico med et Bind lige saa stort som det forhen udkomne. Men man maae beklage, at de fleste Afskrifter, man treffer af deslige, ere, saa vel som andre gamle Documenter, i Henseende til Orthographien, Poesien og de historiske Omstændigheder, saaledes forandrede, forhutlede og forkortede, at de tidt ikke ligne deres Originaler. Ja det synes, at samme Skiebne endogsaa haver rammet endeel, om ikke de fleste, af de ved ovenmeldte brave Mænds Flid for længst udgivne Danske Kæmpe-Viser. Derpaa kand vi til Exempel anføre een saadan gammel Vise, hvoraf vi hos en god Ven ere komne over et Exemplar, som med rette kand kaldes en Original, saasom den er trykt just ved samme Tider, da Historien er skeet. Visen er den, som findes i Hr. Peder Syvs Samlings anden Part No. 51. pag. 303. og handler om Grevens Feide eller den Krig, som Greve Christoffer af Oldenborg førde udi Danmark i de Aar 1534. 1535. 1536. Men naar man vil conferere dem begge, skal man befinde, at den, der i Samlingen er trykt, er saa forandret og forkortet, at adskillige artige smaa Ting, ja hele tolv Vers, ere aldeles udeladte, saa man neppe skulde sige, at det er een og den samme Vise. Af dette kand sluttes, hvad man kand have sig at formode af Resten. Vi vil Ord fra Ord anføre vores overkomne Original, ikke just som et Mønster af Poesie, men som en rar Levning af Alderdomen og et curieus Stykke i vor Historie:

En

En Vise ny, om den Handel oc Feygde, som Greffue Christoffer aff Oldenburg, oc hans Raad Wulleweffer, Jørgen Mynter, deris Tilhenger haffue brugt vdi Danmarck oc Landhe Holsten.

Paa den Thone Sibrets Vise.

Aar MDXXXVIII.

Alt Offuerigheds woldt at være,
Er sandelig skicket aff Gud,
Huem dem icke holder vdi ære,
Hand gior emod Guds Bud,
Thi wil ieg trolig raade
Baade Ædel, Arm, Fattig og Rig,
Spegle sig vdi mange Lands Skade,
Som deroffuer er kominen i Waade
Aff oprørsk uchristeligt Swig.
Der man screff tusind fem hundret
Oc tre oc trediuge Aar
Bleffue Danske Mend suore bekumredt,
Der de deres Konning ombaar,
Den christelig Første oc milde
Wed Naffn Konning Frederick,
Rigsens Raad strax sammen komme,
En Konning at keyse Riget til fromme;
Efter Rigsens gamble Skick (a).
Efter thi at Norriges Rige
Met Dannemarck forbunden waar
Vnder en Konning at bliffue
Endregtig vdi Kongelig Kaar,
Paa det Rigerne skulle sammen bliffue;
Forscreffuis de Norske til raadt,

(a) Hvitfeld in fol. p. 1395.

Som saa wit Besidene ere,
Oc der ey føre kunde være,
Opsettis det Kaar it Aar (b).
Den tid det Kaar bleff saa opsett,
Og Riget vden Konning waar,
De Borgere aff Kiøbnehaffn oc Malmø met
Rigsens Raad deres Eed de swer
Begge Steder til deres Haand at holde
Oc til den Konning de keyste (c),
De Lybske dennem snart forwende,
Der de gaff dennem til kiende,
Huor alt Adel kunde fordelgis (d) met List.
Jørgen Wullenueffuer oc Marcus Meyer
Begynte vdi Lybec det Spil (e),
Som de haffde lerd vdi Mynster (f),
De wilde der hielpe til
Alt Øffuerighed at fordelge,
Guds Ordning saa foruent,
Forster oc Adel skulde Werden icke raade,
Flere end Soel og Monne baade,
Jørgen Walueffuer haffuer det siden bekent.
Bogbynder (g) oc Jørgen Mynter
Behagde slig Handel wel,
Kunde wi bliffue to Regenter,
Wi glemme baade Eedt oc Skel,
Guds Ord tage vi til Baade,
Konning Christierns Sag dertil,
Først wille wi for Dannemarck raade,
Dannemarcks Adel skal der lidet aff baade,
At de haffue troet os well.

Jør-

(b) Hvitfeld p. 1398. (c) ibid.
(d) **Fordelger** d: Udsletter, legger øde, delere, exstirpare, Germ. **vertilgen.**
(e) Hvitfeld pag. 1403. sq.
(f) Her sigtes til den bekiendte Historie om Anabaptisternes Konge Johan van Leyden, og til det af hannem og hans Anhængere udi Mynster stiftede Oprør.
(g) Ambrosius Bogbinder Borgemester i Kiøbenhavn. Hvitf. p. 1406

Jørgen Mynter Malms Borgemestere,
Hui greffs du det Forredery an,
Vdi Dannemarck sick du Rigdom oc Ære,
Kom didt en fattig Mand (h),
Saa snart du din Eedt forglemde,
Den du suor Rigsens Raad,
Du kunde dennem best forraade,
Fordi de teg besynderligen wel trode,
Er sligt ikke en skendig Daat.
De wiste, det kunde icke duge,
Vden det skulde haffue it Skin,
En Herre dertil at bruge,
Som waar rett effter deris Sind,
Greffue Christoffer Domherre aff Colne,
Hand waar deris rette Mand,
Haffde lidet Got til at sette,
Kunde ingen Mand stande til rette,
Hand haffde huercken Slot eller Land (i).
De Lybske saade i Sprynge
Til en Erloss Krig gerost
Paa den Høgbaarne Forste fromme,
Vdi Holsten begynte de forst,
Hand haffde dennem aldrig Orsag giffuet
Met et utugtigt Ordt,
Vden Warssel droge de i hans Lande,
Dennem selff til Wanære oc Skamme
De dreffue Roff, Brand oc Mordt (k).
Den Forste lod seg icke forskrecke,
Dog Fienderne de waare nær,
Sit Landskaff lod hand opvekke,
Fremmet Krigs Folk haffde hand icke der,

Hielp

(h) Jørgen Kok Mountemester og Borgemester i Malmø var af Byrd en Vestphæling. Hvitf. p. 1406. Om denne Mands mærkværdige Levnet, og hvorledes han i al Slags Forandring har forunderligen vidst at begaae sig, skal en anden Tid blive handlet.
(i) Hyitfeld p. 1411. (k) Hvitfeld p. 1414. sq.

Hielp nu Gud i Himmerige,
See naadelig min Uskyldt an,
De Lybske føre mig vdi den Nød,
Derfore vil mannigen bliffue død,
Hand rygthe dog tappert an.
Den Herre screff til Førster
Oc saa til Ridderskaff,
Huor hand haffde sprunget i første,
Motte de waare paa den Staff,
De monne det hierteligen betencke,
De Lybskes listig Pragt,
Huort det paa siste wilde lencke,
Om de dennem saa wilde skencke,
De rygte til den Første met Magt.
Konglig Maiestat aff Swerig,
Landgreffuen aff Hessenlandt,
De Hertuger aff Prysen oc Lyneburg,
Met mannigen Edel Mand,
Den Første wilde de hielpe met lige,
Som tha waar stedt vdi Nød,
Rigsens Raad vdi Dannemarcks Rige
Deris Rythere lade til hannem ride
Met hannem at leffue oc dø.
Rigsens Raad i Skaane vdi samme Krig
Wilde ot then Herre til Trøst,
De eskede deris Knecte aff Malmøs By.
Til Landte Holsten skulde de først,
Thess wer at the saa giorde,
Oc troede de Borger saa wel,
Deris Porthe de strax til lugte,
Oc Slottet nedder rugte (1),
De holdt huercken Eed eller Skel.

Jer.

(1) Hvitfeld p. 1418.

Jørgen Mynter gick strax til raade
Alt paa den samme Dag,
De Lybske sende hand Bude,
Huor det waar kommen vdi Lag,
De skulde da fryelig komme,
Thi alt ting waar beredt,
Hand haffde forskaffet alt Effne,
Flere Kiøbstedmend wilde dertil tiene,
Ware sammen suorne met Edt.

De Lybske skickede strax vdi Øresund
Greffue Christoffer met deris Krigs Mact,
Som de paa slig forredelig Grund
Haffde met Borger giort en Pact
Vdi Sieland, Fyen og Skaane
Oc flere Land vdi det Tal,
Alle der aff Adel waare,
Kunde dennem for deris eget Folk icke bare,
Forraade waare de all (m).

Den Greffue lod Breffue vdskriffue
Til Købsteder oc menig Mand,
Alt Adel skulde de fordriffue,
Oc ingen lade leffue vdi de Land,
Hand wilde til Priss giffue
Deris Liff oc saa deris Gods,
Strax bleffue alt Adel offuerfalden,
Brend og plustrede deris Godz met alle
Mange møste deris Liff der hos.

De motte der hylde den Greffue,
Som boede i de Smaa Landt,
De kunde icke lenger faa Leyde,
For Ogen waar Mord oc Brand,
De waare met alle forraadde,

(m) Hvitfeld. p. 1420.

Oc wiſte før intet der aff,
Thi ingen haffde kynth dennem feygde,
Huercken Kiobſtedmend eller den Greffue,
Ellers haffde de det icke beſkafft.
Den Greffue lod huer Mand hylde
Til gamble Konning Chriſtierns Haand,
Paa det ingen ſkulde beſinde
Deris Suig oc eget Gaffn,
Dog Adelen ſligt wel befunde,
At det waar Argeliſt,
De dog icke vnduige kunde,
Vden de oc Riget ødes vdi Grunde,
Thi nøddis de at ſuerge hannem wiſt.
Den gamble Frue Anne Holgers (n)
Aff Adel oc Rygte wel god
Lod Greffuen uſkyldig ſlae ihiel
Vdi Ringſted for ſin Fod,
Hun haffde kiøbt Greffuens Leygde,
Gaff Greffuen en Skenck derfor,
Er ſligt icke en vchriſtelig Feygde,
Dennem holdis huercken Ord eller Breffue
Alle der aff Adel waar.
Rigſens Raad vdi Fyen oc Jutland
Sende deris wiſſe Budt
Til den Forſte aff Holſten Hr. Chriſtian,
Til hannem deris Hierte ſtodt,
Til Konning de hannem begerde
Dannemarcks Rige fore at ſtaa,
De haffde hannem alle kiere,
De wilde holde Breff oc Ære,
De gaffue hans Fader der paa (o)

Rig-

(n) Hvitfeld p. 1438.
(o) Hvitfeld p. 1424. ſq.

Rigſens Raad oc Adel i de Smaa-Land,
Som saa betvongen waar,
Til den Førſte kunde de ey komme frem
At fuldkomme ſlig deris Kor,
Som de hans Fader haffde loffuet,
Thi ſcreffue de til hannem saa,
At de wilde hoſſ hannem bliffue,
Wilde Gud unde dennem at leffue,
Det waar deris ſtørſte Attraa.
Der Greffuen saa haffde bekommet
Sin Wille i de Smaa Landt,
Tha ſkickede hand Skipper Clemendt (p)
Met Skalcke til Nør Jutlandt,
Slig Oprør der at begynde
Mod Adelen met Mordt oc Brandt,
Vdi det førſte fik hand ſtor Effne,
Gud lodt det ſnart paa hannem heffne,
Hans Selſkaff fuld faa vndkom.
Den Adel vdi Nør Jutlandt
Sende Budt deris Herre i Nød,
Snarligen hand dennem til hielpe kom,
Den Greffue det hart fortrødt,
Aaleborg met Storm bleff wundet,
Oc mangen bleff ſlagen ihiel,
Skipper Clemend der ſelff bleff fangen,
Borger oc Bønder ginge til Hande,
Saa ſtraffer Gud ſligt Uſkel (q).
Den Tid den Greffue formerckte,
Den Førſte ſin Adel saa hialp,
Som hand wilde plat fordelge
Met ſine Tilhengers Magt,
Marcus Meyer lod hand forſcriffue

(p) Hvitfeld p. 1429.
(q) Hvitfeld p. 1432.

Fra Lybke met Lantzknecte fler;
Til Skaane de snarligen komme
Saa lidet paa Adelens fromme,
Al Adel skulde de legge neer.

Den Greffue lod Breff vdskriffue
Til Adelen i Skaane Landt,
De skulde tilsammen bliffue,
Marcus Meyer at giøre Modstandt,
Saa vilde hand føre Adelen i Vande,
Oc driffue sit hemmelige Spil,
Det begaff sig saa vdi sande,
Hans Breff det er for hande,
Ehuo det lesse vil.

Dog Adelen lenge vel viste,
De stodt saa effter deris Liff,
Wilde de ey lenger lade seg friste,
Det waar paa den yderste tid,
De Gester de vare for hande
Dennem vilde skille fra Liff oc Lande,
Deris Hylding de strax opskreffue,
De i Nød haffde sagt den Greffue,
Marcus Meyers Hob grebe de an.

Konning Gotstaff vdaff Swerige
Hand gjorde den Herre Bistandt,
Gud vilde ikke lade dennem fordriffue,
Hand vndte dennem offuerhandt,
Marcus Meyers Hob de nederlagde,
De Swenske komme dennem til Undset,
Emod sig fremmede Geste
Bleff Swenske oc Danske Venner beste,
De galt dennem da bode et (r).

Der

(r) Hvitfeld p. 1436.

Der Gud saa med sin milde Haand
Skonsk Adel haffde frelst aff Nød,
Da regerede end Greffuen de andre Smaa Land,
Stod altid effter Adelens Død,
Den vnge Konning Christian
Skicket sin Krigs Mact til Fyen,
Palme Affren vunde de det første Slag,
Greffuens Krigs Folk bleffue i Assens belagt,
Saa frelste den Første Adel sin.
Til Greffuen kom snart det Rycte,
Hans Krigs Folk waar belagt,
Jørgen Mynter haud paa roffte,
Met Hertug Albret giorde de Pact (s),
Forsamblede Krigs Folk flere,
Skicket dennem strax offuer til Fyen,
Et Slag der at leffuerere,
De wunde der liden Ære,
Saa beuiste Gud Naaden sin (t).
Tho Greffuer bleffue der slagne
Met mannigen stolt Krigsmand,
Tho Tüsinde bleffue der fangen,
De andre Felt-flygtige met Skam,
Den vnge Konnings Orlogs Skibe
Komme den Lybske Flode oc an,
De Lybske fulde i deris Baade,
Elluff Orlogs Skibe de der forlode,
Met Spot flyde de i Landt (u).
Bode Assens oc Swineburge
Bleffue wunden met weldig Handt,
Hertug Albret oc Greffuens Tilhenger
Rømde strax til Sielands Landt
Den vdvolde Konning icke lenge toffde,

(s) Hvitfeld p. 1443. (t) Hvitfeld p. 1445. sq. (u) Hvitfeld p. 1451.

For hand did effter dennem kom,
Kiøbenhaffn hand strax belagde,
Met alle Slot oc Steder Greffuen haffde,
Gudts Straff offuer dennem kom.

Krogen oc saa Warberge Slot
Bleffue wundne met weldig Hand,
Det giorde Marcus-Meyer ey meget got,
Hand døde en Erløff Mand (v),
Lang Hermand torde derfore ey bliffue,
Hand snarligen noddis til
Kallundborge Slot at opgiffue,
Hand wilde ey lenger kyffue,
Eller bruge sit Rytther Spil (x).

De Kiøbenhaffnske, som met stor Attraa
Strax fulle den Greffue til Hand,
At de kunde naa den lange Fortaa
En Myl til Land oc Wand (y),
De haffue derfore aff Hungers Nød
Edt Heste, Øg, Katte oc Hunde,
Mangen der offuer er ynckelig Død,
Der de haffde huercken Øl eller Brød,
Oc ey lenger holde kunde (z).

Gud gaff den vnge Konning Lycke
Bode til Landt oc Wandt,
Thi bør hand Gud at frycte,
Oc saa huer Edel Mand
Vdi Dannemarcks Kongerige,
Thi de waare stedt udi Nødt,
De oprøriske wilde all Adel vdslycke,
Met slig deris falske Stycke
Wilde de haffue hannem forødt.

Thi

(v) Hvitfeld p. 1453. (x) Hvitfeld p. 1443. 1469.
(y) Hvitfeld p. 1421. (z) Hvitfeld p. 1480. sq.

Thi wille wi alle aff Hiertet
Loffue Gud vdaff wor Magt,
Som Offuerighed oc Adel haffuer skabet,
Huer vdi sin Stadt,
Aff Hiertet angrer oss wor Brøde,
Hand haffer oss straffet naadelig,
Oc wil oss dog icke forøde,
Men troste oss i all wor Nøde,
Hannem wære Loff ewindelig.

IV.

Trende Documenter, angaaende Helsingørs Kirke-Spirs Opbyggelse. 1613.

(1) Kongens Brev til Alexander Raab von Pappenheimb.

Christ. 4. ꝛc. Vor Gunst tilforn. Vidt, at efftersom wii naadigst tillen Spiir paa Sogne-Kircke-Taarnet udi wor Kiøbstedt Helsingør haffue foræret en Skibs-Ladning Fyr-Bielker. Tha bede wii dig och wille, attu nu inden Winter udi rette Tide udi dit Lehn lader hugge XXVI. Tylter Fyr-Bielker, halff parten XVI. Alne och halff parten XX. Alne lang och een Foed i Kanten, Saa och to Tylter, hver XII. Alne lang. Och attu wed wore och Kronens Bønder dem udi tilstaaendes Winter till Ladestedet der udi Langesundt lader nedføre. Och attu lader hugge och berede, efftersom Os Elskelig Borgemestere och Raadmendt udi forskreffne wor Kiøbstedt Helsingør deris Fuldmechtige forevisendes worder. De skulle selff siden samme Thømber wed deris eget Skib lade nedføre. Dermed skeer wor wilge ꝛc. Friderichsborg d. 14. Sept. An. 1613.

(2) Magistratens i Helsingør Contract med Tømmermester Fiet Kragen.

Wii efterskreffne Johan Willemsen Borgemester, Christian Davidsen och Hans Kiernet Raadmend i Helsingør, kiendis och giøre witterligt for alle medt dette woris obne Breff, at haffue wenligen handlet och accorderet medt Erlig Mand Mester Fiet Kragen Borger i Kiøbenhaffn, om en Spiir at hugge och opsette paa woris Sogne Kirckes Thaarn her udi Helsingør paa sin egen Omkost, och giøre alt huis Thømmermands Arbeidt, Spiren at klede, och Loffterne at legge, inthet vnderthagendis i nogen Maade, Som hans ver-

giffne

giffne Bewiis vitlofftigen formelder. For samme hans Arbeidt wii haffue loffuet och tilsagt hannem Sex hundret thiuffue och semb Daler, huer Daler til trediffue och tho Skilling Lubsk, som hannem aff Kirckewergerne Erlige och welagte Mendt Hans Smidt och Christen Soffrensen skal betalis, medt huis Omkost hand gior vdi Norge, Thommeret der at lade hugge, och for hans Umage, huis billigt och rett kand wære. Thil Widnisbyrdt medt egne Hænder underskreffuet. Actum Helsingøer den 15. Septemb. Anno 1613.

Johan Willemssen Egen Handt. Christen Davidtzen Egen Handt. Hans Kiernett Egen Handt.

(3) Tømmer-Mesterens Forpligt.

Kiendes ieg Mester Fiet Kragen Borger i Kiøbenhaffn och gior witterligt for alle medt dette mit obne Breff, att haffue wenligen handlet och accorderet medt Erlige och welachte Mendt Johann Willemssen Borgemester och Christen Davidsen, Hans Kiernett, Raadmendt i Helsingøer, om en Spiir att hugge och opsette paa deris Sogne Kirckes Thaarn, och ere wii derom foreenet, som efterfølger. For det første skall ieg samme Spidz hugge paa min egen Omkost 75. Allen høy och lang i det allerringeste, Och, dersom Muurwerket det maale kandt, at forlenge den, som den best och skickeligst kandt were. For det andet skal ieg samme Spidz, medt all huis Tilbehør, Thømmerwercket och Deller angaaer, paa min egen Omkost lade opvinde, och giøre alt huis Thømmermandz Arbedt, paa samme Spidz bør att were, intet undertagendis i nogen Maade. Disligest Stangen, med Knap och Fløien at opsette, som det sig bør. For huilket mit Arbeidt de mig haffuer loffuet och tilsagt Sex hundret Thiuffue och sem Daler, huer Daler til 32. ß. Lubsk beregnet. Anlangendis att drage til Langesundt i Winter, Thømmeret der at lade hugge, skal de staae min Omkost, och betale mig for min Umage, som billigt och rett kandt were. Thil Widnesbyrdt medt egen Haandt underskreffuet. Helsingøer d. 15. Septemb. An. 1613.

Virus Kragen meihn Eygen Handt.

V.

Christ. IVti Brev om Christi Daab, som skulle males bag paa det Skib Trefoldighed.

Efterdi ieg haver befalet, at Christi Daab skal males bag paa det Skib, som kaldes Trefoldighed, og der falder et Dubium for, enten samme Historia skal males more antiquo, at den Røst af Himmelen hørtes, og den Hellig Aand, som kom i en Dues Lignelse over Christo, saaes in ipso actu baptismatis; eller og den Tid Christus stod op af Vandet, og traadde paa Landet, som Matthæus i sit 3die Capitel skriver, Da skal de Høylærde sig erklære, hvilken Maneer Maleren sikkerst haver at følge. Vale. Kiøbenh. Slot d. 5. Martii Anno 1644.

Christian.

9. Hefte.

I.

Biſkop Svens Seigl af Borlum. 1376.

di den Danſke Biſpe-Kronike, ſom Canceller Hvitfeld haver gi-
vet os beſkreven, findes nogle Stifter, hvis Biſkopers Hiſtorie er alt
for kort og mager, ja ſaa fuld af Mangeler og Urigtigheder, at man
til viſſe kunde giøre Hiſtorien dobelt ſaa fuldkommen og rigtig, og
forøge Biſpernes Tal til langt flere, om man vilde udſøge og ſam-
menſanke alle de i vore gamle ſkrevne og trykte Documenter forekommende og i
ſaa Fald tienlige Omſtændigheder. Da nu Herre-Biſperne fordum vare de
ypperſte udi Rigets Raad og de fornemeſte i den Geiſtlige Stand, og deres Hi-
ſtorie altſaa udgior en anſeelig Deel af vores Danſke ſaa vel Stats- ſom Kirke-
Hiſtorie, var det Umagen værdt, om nogen vilde paatage ſig at forbedre de ſam-
mes Hiſtorie, hvilket dog ikke burde ſkee, uden med en beſonderlig Flid, en noie
Agtſomhed og en god Forraad af Læsning i vore gamle Tiders Skrifter, paa

det andre grandtseende ikke siden skulle have Anledning, paa hver Side at spore og taxere Skribentens Urigtighed eller Uformuenhed. Vort Selskab, hvis Øiemerke det er at bringe alle Parter af den Danske Historie i Opkomst, vil ikke heller staae tilbage i dette Stykke, men nu og da tiene Publico, med hvad som kommer for af des Slags, som kand give nogen Oplysning i de gamle Herre-Bispers Historie. Der ere visse af Biskoperne, i sær af de sidste, som have levet under Reformations-Tiden, om hvilke man finder endnu en god Deel Efterretninger, hvoraf man om enhver kunde forfatte en nogenledes udførlig Beskrivelse. Det er i saadan Henseende, een af vort Selskabs Lemmer allerede har giort en Samling af Materialer, og agter deraf at beskrive og efterhaanden Stykkevis at lade udkomme nu een og nu en anden af bemeldte Bispers Levnets Historie. Men hvad vi ellers af Smaa-Stykker kand overkomme om nogen af de Biskoper, der ikkun er lidet at skrive om, saasom et Document, et Sigil, eller andet deslige, som ikke kand giøre nogen fuldstændig Beskrivelse, vil vi nu og da give Plads i vort Magazin, for dermed at tiene dem, der enten allerede maatte have, eller i Fremtiden kunde bekomme nogen Forraad til Bispernes Historie.

Borlum eller Vendelbo Stift i Jylland er eet af de Stifter, hvis Biskopers Historie kand behøve at hielpes og formeres. For nu dertil at giøre en Begyndelse, have vi øverst paa dette Hefte fremsat et Sigil, som giver os Visshed om een af de gamle Biskoper i samme Stift, nemlig Biskop Sven, som haver levet under Kong Valdemars, Kong Olufs og Droning Margretes høipriselige Regiering. Seiglet er just det, som Biskop Sven har betient sig af til at forseigle den Receß eller Haandfæstning, som høilovlig i Hukommelse Kong Oluf 1376. til Slagelse har udgivet, hvoraf vi have haft den Lykke at see Originalen. I Seiglet sees Maria med Barnet, som Borlum Klosters og Stifts Patronesse, staaende som udi et Ciborio eller i en oplukket Alter-Tavle, med en Engel paa hver Side: Neden under seer man en Biskop med sin Stav liggende paa Knæ, og ved Siderne tvende Skiolde, som vise hans Fæderne og Moderne Vaaben. I Omkredsen læses disse Ord: Sigillum Swenonis Dei gratia Episcopi Burglanensis, d: Svens af Guds Naade Biskops i Børlum Seigl.

Det er bekiendt, at de fleste, som fordum langede til saa høi en Værdighed, som Biskop-Stolen i de Tider gav, gierne vare af de fornemeste og ædelste Familier i Landet. Hvad Anseelse kunde det ikke da give i vor Danske Adels-Historie, om man vidste, af hvad Slegt enhver af de gamle Bisper og andre store Prælater i Riget var kommen. Nogle veed man, men de fleste veed man ikke, og kand ey heller letteligen paa andre Maader faae at vide, end af deres Sigiller, hvorudi de gierne have ført deres adelige Vaaben. Om Biskop Sven er det kun lidet, som Hvitfeld i sin Bispe-Krønike skriver, og slet intet melder han om

hans

hans Slegt og Stamme: Men Resenius (a) og for ham Corn. Hamsford (b) have i deres Skrifter anmerket, at han var af de Molteckers Familie [ex Familia Moltingorum]. Endskiønt man nu vel ofte har Aarsag at tvile om de nyere Skribenteres Vidnesbyrd, naar de ikke anføre gamle og gyldige Beviser, og ikke nævne, hvad Grund og Myndighed de have for sig til at bygge deres historiske Fortællinger paa, Saa seer man dog, at dette om Biskop Svens Herkomst er gandske vist, siden det stadfæstes af det ovensatte Sigil, som er et urygeligt Bevis. De Molteker [som ogsaa i vore gamle Skrifter kaldes Møltiker, Moltinger, Mylringer, Mvltiker, Moltker ꝛc.] føre tre Fugle i deres adelige Skiold, og det er just det Vaaben, som staaer paa den høire Side i dette Seigl, og er Biskop Svens Fæderne-Vaaben. Det andet Vaaben, som staaer paa den venstre Side, skal være hans Moderne, men det samme var paa Originalen næsten ukiendeligt, og saa forslidt, at man til visse ikke kunde see, enten det skulle være tre Fugle eller tre Vinger, som derudi forestilledes, dog slutter man saa meget deraf, at hans Moder maae have været enten ogsaa en Molteke eller en Valkendorf, hvorom man maaskee en anden Tid kand give fuldkommen Vished. De Molteckers Familie er en ældgammel Meklenborgsk og Pomersk Adels-Slegt, hvilken, endskiønt den var fremed i Danmark og først indkommen imod Enden af det 13de Seculo, findes dog hen i det 14de Seculo at være bleven saa blomstrende og mægtig her i Riget, at den har givet en Mængde forneme Mænd, som under Kong Valdemar, Kong Oluf og Droning Margrete have siddet ved Roret og beklædet de høieste Rigets Embeder, saasom Hr. Evert Molteke Ridder og Rigets Marsk, Fike, Johan og Henneke Molteke, Conrad Molteke, unge Cort Molteke, Albert, Evert og Borchard Molteke ꝛc. hvoraf de fleste have været Riddere, Danmarkes Riges Raad, og Lænsmænd paa de fornemeste Slotte, foruden nogle høie Prælater af samme Familie, saasom Biskop Jacob af Viborg, og denne Biskop Sven, som næsten alle til een og den samme Tid have levet, og været til deels Brødre, til deels Fætre og nær beslegtede.

Hvor Biskop Sven Molteke i hans yngere Aar haver været, og hvad han har betient, før han fik Biskopdømet, om han har været i Cancelliet og til Hove, eller om han i et Kloster eller Dom-Capitel er gaaen fra een geistlig Værdighed til en anden, derom veed vi intet vist at melde: Men, at hans store og høit formaaende Familie har været eet af de beste Hiul, der har drevet ham Bispe-Staven i Haanden, kand man nogenledes giette sig til. Hvad Aar han er bleven Biskop i Borlum, er vel ikke heller i vore Kroniker antegnet, dog holder man for, at han er kommen til Stiftet omtrent 1370. eller maaskee Aaret tilforn

(a) RESENII Atlas Danic. Mſ.
(b) HAMSFORDII Annal. Dan. Mſ.

1369. thi i dette sidste Aar findes hans Formand Biskop Johannes Michelsøn (c) at være forflyttet fra Borlum til Riber-Stift (d).

Aar 1372. haver Biskop Sven af Borlum med de andre Rigets Biskoper været forsamlet til Odense, og der tillige med dennem iblandt andet uddelet Aflad til adskillige Kirker, hvoriblandt St. Jørgens Kirke ved Svenborg udi Fyen (e).

Aar 1376. haver Biskop Sven med andre forseiglet det Brev, hvorved Laurids Jenssøn kaldet Nrendal afhænder til Hr. Niels Esgisøn Ridder alt sit Gods, hvor det end maatte ligge (f).

Samme Aar 1376. (g) haver Biskop Sven af Borlum paa det høitidelige Danehof, som in Junio holdtes til Slagelse, været med at udvælle og hylde Kong Oluf til Konge i Danmark, og har derpaa med Kong Hagen og Dronning Margrete, samt en stor Deel Biskoper, Riddere og Adels-Mænd, forseiglet den Haandfæstning, som hvilbemeldte Kong Oluf die inventionis S. Crucis haver udgivet (h).

Endnu samme Aar 1376. findes Biskop Sven af Borlum, med endeel Riddere, Væbnere, og Bønder, som udnævnede Voldgiftsmænd, efter Rigets Raads Gotfindende, at have været paa Thy-Sysels Birketing udi Jylland, og der tildømt Frue Elena af Julby Hr. Ebbe Strangesøns Ridders Efterleverske Nybbyl Gods i Vestervandet Sogn udi Hillerslovherred i bemeldte Thy-Sysel, paa hvilket Gods hende af Kongens Fogeder tilforn var giort Forfang (i).

Aar

(c) Denne Biskop Joh. Michaelis berettes at have været af Familie en Laxmand [e familia Laxmannorum] Annal. Episc. Rip. in Collectan. Bartholini Mss. men ikke en Lange [e familia Langianorum] som Pontopp. Annal. Eccles. Tom. 2. p. 72.

(d) Annales Bartholini Mss.

(e) Aflads-Brevet findes i Bircherods Bispe-Krønike Ms. og Pontopp. Annal. Eccles. Tom. 2. p. 219.

(f) Lit. Scotat. Orig. membran. dat. 1376. feria 3. ante cathedram Petri.

(g) Det er en stem Trykke-Feil i Hvitfelds Bispe-Krønike p. 107. som nogle uden Betænkning have efterfult, at Biskop Sven i det Aar 1370. haver forseiglet Kong Olufs Haandfæstning, hvilken dog ikke blev udgiven før 1376. da Kong Oluf først besteg den Danske Trone. Ikke heller er det Aarstal 1375. ret, som findes i Pontopp. Annal. Eccles. Tom. 2. p. 221.

(h) Originalen af Kong Olufs Haandfæstning er forfattet paa Latin. Paa Dansk findes den hos Hvitfeld p. 557. og ved Enden af den Sielandske Lov, som er trykt i Kiøbenh. 1505. og 1576. men paa Latin findes den ved Enden af den Jydske Lov, som er trykt i Ribe 1504. og i Kiøbenh. 1508.

(i) Sententia Lata in placito Thyæ-Sysel Byrcthyng 1376. feria prox. ante festum b. Kanuti Regis Ms.

Aar 1377. var Biskop Sven paa det Danehof, som ved St. Hans Dags Tider holdtes til Nyborg (k), og har han da med Kong Oluf, Droning Margrete, og en stor Mængde af de Fornemeste i Riget forseiglet det Brev, hvorved de samtlig forbinde sig til menige vore Loves og Haandfæstningers Beskyttelse (l). Til samme Herredag haver Biskop Sven med de andre Biskoper været over at udgive endeel Aflads Breve til adskillige Kirker i Riget, og iblandt andre til St. Laurentii Kirke i Undlose udi Siæland (m).

Aar 1386. (n) indfandt sig Biskop Sven af Borlum med de andre af Raadet til den store Herredag, som holdtes til Nyborg in Junio og Julio, og bivaanede den høitidelige Forretning, ved hvilken Greve Gert af Holsten blev af Kong Oluf forlænet med Hertugdomet Slesvig, som ved Hertug Henrichs Død var ledigt (o). Til denne Herredag blev af Biskop Sven og de andre Rigets Biskoper ogsaa skienket Aflad til mange Kirker og Klostere, hvoriblandt atter S. Laurentii Kirke i Undlose (p), item Riber-Dom Kirke (q) og S. Michels Capel sammesteds (r) samt Lügum Kloster, Brendorp, Harby og Stendorp (s). Og blev da først til samme Herredag af Biskoperne giort denne priselige Anordning, at der skulle skee offentlige Forbønner for Dannmarkes Riges, Kongens og Dronningens Velfærd (t). Man finder derfor i nogle af de Aflads-Breve, som da bleve udstædede, udtrykkeligen meldet, at ogsaa de skulde nyde Afladet godt ad, som giorde Bøn for Kirkernes, for Kongens og Rigernes lyksalige Stand, og det med disse Ord: Aut qvi pro ecclesiarum nostrarum, illustrissimi domini nostri regis Olavi, suorumqve regnorum statu felici & tranqvilla pace deum pie exoraverint, &c.

(k) Ikke til Wiborg; som Pontopp. Annal. Tom. 2. p. 81

(l) Dette Forbindelses-Brev kand læses paa Dansk hos Hvitfeld p. 563. og paa Latin ved Enden af den gamle Jydske Lov, som er trykt til Ribe 1504. og til Kiøbenh. 1508. hvor det kaldes Constitutio Olavi regis, og er dateret 1377. infra octavas Joh. Bapt.

(m) Afladsbrevet findes i Frid. C. Dreieri Descript. Undlosæ Ms. og er dateret Nyborg, 1377. Octava Apost. Petri & Pauli.

(n) Ikke 1385. som Alb. Thura Ser. Episc. Alb. p. 8. og Pontopp. Annal. Eccl. Tom. 2. p. 81

(o) HVITFELD p. 570. Ejusd. Biskop Krønike p. 107. Ser. Episc. Otthon. Ms.

(p) Afladsbrevet for Undlose findes i Dreieri Desc. Undlosæ Ms. og er dateret Nyborg 1386. in profesto b. Olavi regis item udi PONTOPP. Annal. Tom. 2. p. 226. under det Aar 1380. som ikke er rigtigt.

(q) Afladsbrevet for Riber-Dom Kirke er dat. Nyborg 1386, feria 6. proxima post festum b. Jacobi Apost. og findes i TERPAGRII Rip. Cimbr. p. 86. og PONTOPP. Annal. Tom. 2. p. 229.

(r) Aflads-Brevet for S. Michels Capel er dateret Nyborg 1386. in crastino b. Jacobi, og findes i TERPAGRII Rip. Cimb. p. 388.

(s) HAMSFORDII Annales Mss.

(t) HVITFELD p. 571. HAMSFORDII Annal. Ms.

Samme Aar 1386 haver Biskop Sven af Borlum, tillige med Biskop Johan af Ribe og Biskop Jacob af Viborg, udgivet et Brev, hvorved de bevidne, at Niels Slet af Gudumlund Vabner, udi Kong Olufs og mange Ridderes, Prælaters og andres Nærværelse, som da i Viborg forsamlede vare, tilstod og bekiendte, at han ingen Ret havde til det Gods Vestregaard i Oterslev, men at det med Rette tilhørde Pughuset i Ribe, og at det tillige med samme Huus var af Nicolao Petri-Puk Canik i Ribe udi Jubel-Aaret 1350. givet til fattige Skoleborns Beste (u).

Aar 1389. haver Biskop Sven med flere forseiglet det Brev, hvorved Provsten og Capitelet i Borlum forpligte sig til at holde en ævig Messe for Dronning Margretes Siæl, og med det samme antage hende for en Søster i deres Kloster, og giør hende deelagtig i alle deres gode Gierninger (v).

Aar 1391. haver Biskop Sven tillige med de andre Biskoper af Jylland været forsamlet i Aalborg hos Droning Margrete, og der iblandt andet forseiglet det Brev, hvorved Droningen køder og afhænder til Nunne-Kloseret i Aalborg det Slot Ekholm, som hendes Hr Fader Kong Voldemar havde kiøbt af Hr. Iver Lykke, og det for en daglig og ævig Messe at holde for hendes, hendes Faders og Forældres Siæle (x).

Samme Aar 1391. haver han til Herredagen i Nyborg med de andre Biskoper givet Aflad til Aldorp og Gardeslef Kirker (y).

Aar 1391. haver Biskop Sven med andre Biskoper og Riddermænd været over den Dagtingning, som skede paa Herredagen til Vordingborg imellem Droning Margrete paa den ene Side, og Hertug Gert af Slesvig samt Greverne af Holsten paa den anden Side, at ingen af Parterne skulle derefter skade eller befatte sig med den andens Lande og Slotte ꝛc. (z). Ved denne Sammenkomst til Vordingborg haver Biskop Sven med de andre Biskoper meddelet Aflad til endeel Kirker, saasom Asum, Synder-Broby, Helderup, Fraude og Rested (a).

Aar 1393. er atter holdet et Mode til Vordingborg, hvor Biskop Sven af Borlum ogsaa var tilstæde, og haver da med sit Capitels Samtykke udgivet til Droning Margrete et Brev, hvori de forpligte sig at holde en ævig Messe for Dro-

(u) Dette Document, som er dateret Wiberg in Ecclesia Wibergensi (a: i Domkirken) 1386. kand læses i TERPAGRII Rip. Cimbr. p. 477.
(v) BARTHOLINI Annal. Mss.
(x) Lit. Scotat. datæ Aleburgi 4. feria Pentecostes Mt.
(y) Annales Bartholini Mss.
(z) HVITFELD p. 591.
(a) HAMSFORDII Annales Mss. HVITFELD p. 592.

Droningens og hendes Forældres Siæle (b). Samme Tid haver Biskop Sven med andre forseiglet det Brev, hvormed Høibemeldte Droning Margrete skøder til Nunne-Kloseteret i Hundslund endeel Gods udi Norre-Jylland, som hun af Henneke og Tymme Lembek havde bekommet, og det for et Alter at lade bygge og en ævig Messe der at holde for hendes, hendes Faders, Forældres og Venners Siæle (c).

Aar 1394. haver Biskop Sven, som en Elsker af Fred og Rolighed, for eengang at komme ud af de vidtløftige Tvistigheder, der havde været imellem hans Formænd Biskoper i Borlum og Dom-Capitelet udi Viborg angaaende Lesso, udgivet sit Brev til Provst Johannes i Viborg og hans Capitel, hvorved han og hans Capitel i Borlum afstaaer til dennem al den ordinaire Jurisdiction og hvad Rettighed han ellers maatte have over Geistlige og Verdslige paa den Ø Lesso, imod en aarlig Afgift paa to Mark Sølv i gangbar Mynt; dog forbeholder Biskop Sven sig og sine Efterkommere disse Rettigheder, nemlig Ægteskabs Skilsmisse, Kirkers og Kirkegaardes Indvielser, Manddrab og geistlige Personers Paagribelse (d).

Aar 1396. haver Biskop Sven af Borlum været iblandt de tre Mænd og Raad, som paa Droning Margretes Side have lovet for den Fred, som med Sø-Stæderne var oprettet, hvorved Kong Albret og hans Søn bleve af deres Fængsel losladne og maatte forskrive sig til inden tre Aar at betale 60000. lodige Mark. Og haver da Biskop Sven med de andre Forlovere beseiglet det Forpligtelse-Brev, som derom paa Lindholm Slot blev udgivet 1396. octavis corporis Christi (e).

Endnu i samme Aar 1396. imod Enden af Junii Maaned haver Biskop Sven været paa en Herredag, som holdtes til Vordingborg. Af hvilken Sammenkomst han og de andre Biskoper efter Sædvane have betient sig til at udgive Aflads-Breve for adskillige Kirker, hvoriblandt da haver været S. Laurentii Kirke i Overndrop udi Fyen (f). Og har dette Møde uden Tvil været den sidste offentlige Forsamling, som Biskop Sven af Borlum haver bivaanet; thi han menes i samme Aar kort derefter at være ved Døden afgangen.

Een Ting kand vi endnu til Slutning ikke forbigaae her at melde, nemlig, at Corn. Hamsford i sine efterladte skrevne Annalibus har etsteds anmerket, at der

(b) Annales Bartholini Mſſ.
(c) Lit. Scotat. dat. Wordingburgi in Octavis Petri & Pauli Mſ.
(d) Brevet er givet paa det Biskopelige Slot Seilstorp 1394. Octav. Translat. b. Ketilli Confessoris, og findes i PONTOPP. Annal. Eccl. Tom. 2. p. 242.
(e) HVITFELD p. 596.
(f) Aflads-Brevet, som er dat. Wordingborg 1396. in crastino Petri & Pauli, findes udi BIRCHERODS Fynske Bispe-Krønike Mſ. og i PONTOPP. Annal. Eccl. Tom. 2. p. 250.

der haver levet tvende Biskoper i Borlum strax efter hinanden af det Navn Sven, saa at den, som levede efter 1390, ikke var den samme, som den, der 1376. haver forseiglet Kong Olufs Haandfæstning og var af Familie en Moltke. Men dette maae vi, i Mangel af tilforladelig Beviis, lade staae ved sit Værd, indtil man kand komme efter nærmere Oplysning.

II.

Om Hr. Oluf Geeds Fald, og den Dom, som gik over hannem 1470.

Henseende til det Arbeide, vi i vort Selskab forhandle, kand intet være os kiærere, og intet angenemere for Elskere af vor Historie, end naar vi kand opdage og meddele nogen Particularitet, som tilforn enten ingen eller faa have vidst. Vel finde vi i Historien mange store Mænds Navne, og derhos ofte en liden Omstændighed, som viser, at der hos een og anden Mand maae have været noget besønderligt, enten man seer til Skiebne eller Bedrifter: Hvilket ikke andet kand end opvække hos os et Slags Nysgierighed, den vi gierne ønskede at fyldestgiøre, ved at faae en udførlig Kundskab om saadane Folk. Men, fordi de forige Tider have været os saa aldeles misgunstige, og levnet os ikkun faa Optegnelser om vore Kongers Bedrifter, men endnu færre om andre navnkundige Personers mærkværdige Skiebne og Idrætter, maae vi saaledes mangen gang see os berøvede de beste Kryder i vor Historie, og savne de Efterretninger, vi helst ville have, ja, med eet Ord, finde saadanne Huller i Historien, som vi heller ønskede, end ere i Stand til at faae udstoppede. Og derfore kand man med Billighed anse det for en Lykke, naar man kand stumpe over et Documument, som indeholder nogen vigtig og hidindtil ubekiendt Rarhed, hvormed man i det ringeste kand raade Bod paa een Mangels-Post i den Danske Historie, og fornøie sig over at vide noget selsomt, som man ei vidste før.

Hr. Oluf Geeds Navn finder man et par Steder nævnet i vore trykte Krøniker, og seer nok, at han kand regnes iblandt de fornemme Danske Mænd, som have været ulykkelige: Men af Beskaffenheden har man hid til Dags saa godt som slet intet vist. Vi vil forlyste vore Læsere, med hvad os er forekommet om en Mand, der i Henseende til sit Navn har været bekiendt, men i Henseende til sin største Skiebne næsten ubekiendt. Hvad hans Person angaaer, da troste vi os vel ikke til, fra saa gamle Tider af at kunde levere en fuldkomen Beskrivelse om hans Levnet og Bedrifter; Dog veed vi saa meget, at han udi Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Førstes Regierings-Tid haver været

en

en anseelig Mand her i Riget, og af en forneme gammel Dansk adelig Familie (a), som mest har boet i Skaane, og der eiet Gods saavel i Kiøbstæderne som paa Landet. Og har Hr. Oluf Geed selv været en velhavende Mand, og besiddet endeel saavel adeligt Land-Gods som Kiøbsted-Gods, hvilket hannem siden blev fradømt, da han var falden i Kongens Unaade, dog synes det, at hans Majestet har formildet Domen, og benaadet Sønnen med noget af Godset. Hr. Oluf Geeds Frue berettes i vore Slegte-Bøger at have været Frue Ellen Dotting, deres Søn Jacob Geed til Jordberg og Rytzelholm, som siges at have været den sidste af de Geeders Slegt paa Sverd-Siden, men havde dog en Dotter Karen Geed, som blev gift med Mogens Krabbe til Hvegholm, og lod Afkom efter sig (b). Hr. Oluf Geed lod sig af sin Ungdom mest bruge i Krigen, og ved sin Hurtighed og tappere Opførsel bragte det saa vidt, at han blev Ridder og en befalende Generals-Person: Men har derhos været saa ulykkelig at blive to gange fangen, og siden at falde i sin Konges Unaade. Den første gang han blev fangen, var 1456. da Borkholm af Kong Christian I. var beleiret, ved hvis Opgivelse Hr. Oluf Geeds Befrielse i stor blev betinget (c), hvoraf man maae slutte, at han har været en betydelig Mand, og hvis Person det har været Kongen og Riget om at giøre. Den anden gang var 1468. da Lille Iligemaade af Kong Christians Folk var belagt, og Hr. Iver Axelson vilde undsette Slottet med Folk og Fetalie; Hvilken Undsetning Hr. Johan Ore og Hr. Oluf Geed tog[illegible]g for at ville afverge, men bleve begge afslagne, og den sidste tagen til Fange (d). Hvilket, nemlig, at Hr. Oluf Geed to gange har været fangen, er al den Efterretning, vi hos Hvitfeld og i vore udgivne Historier finde om hannem: Men om hans Forseelse og Fald haves, saa vidt os er vitterligt, slet intet i trykte Bøger antegnet. Ei heller var os noget sønderligt derom bekiendt, førend vi fik i Hænde et Original-Document, som Høieste Rets Advocat Hr. Horn har haft den Godhed at forære til vort Selskab, hvorved Kong Christian I. skienker Hr. Johan Ore en Gaard i Landskrone af det Gods, som Hr Oluf Geed havde forbrudt, og var Kongen og Kronen tilkiendt. Brevet er skrevet paa Pergament, med Kongens hengende Indseigl under i rødt vox, og lyder saaledes:

Wi Christiern meth Gudz Nathe Danmarks, Sweriges, Norriges, Wendes oc Gothes Koning, Hertugh vdi Slesswigh,

(a) De Geeder førde i deres Vaaben tre hvide Halv-Maaner, vendende Spidserne op ad, i blaat Felt: Paa Hielmen fem grønne Paafugle-Fedre, og paa hver Side en opret staaende hvid Gedebuk.
(b) WIELANDTS lærde Tidender 1726. p. 273. 274.
(c) HVITFELD in fol. pag. 865
(d) HVITFELD pag. 915.

Grewe vdi Holsten, Stormarn, Oldenborgh oc Delmenhorst. Gøre alle widerlicht, at wii aff wor sønderligh Gwnst oc Nathe, swo oc fore troskab oc willigh thienesse, som thenne Breffuisere Hr. Johan Øxe (e) Ridder, wor elskeligh Man oc Radh oss oc wore Righe hertil giort oc bewist haffuer, oc æn her effter trolige gøre oc bewise skall oc ma, swo lenge han leffuer, Tha haffue wii vnt oc giffuit, oc vnne oc giffue meth thette wort obne Breff hanom oc hans Arffuinge Hr. Oleff Geedz Gardh ligendes vdi Landeskrone, mossæn twærfft ower Closteret, at aumame, nyde oc beholde til ewerdelige eyghæ. Swelken Gardh oc andre forscreffne Hr. Oleffs Gardhe oc Godz oss oc Kronen tilfaldhne oc tildømpde ære, som thet Breff, wii ther vpa haffue, ydermere inneholder oc vtwiser. Thy bethe wii tigh oc kynde, som bygger oc boer pa forscreffne Gardh, at tw sworær forscreffne Hær Johan oc hans Arffuinge bathæ aff Hws oc aff bygdning, meth all thes vtgifft oc skyld, swo lenge som fore er rord. Forbyudendis alle, ehwo the helst ære eller wære kwnne, og serdeles wore Fogede oc Embitzmen, hannom eller hans Arffuinge hermoth eller vdi at hindre eller hindre lade, eller vdt noger Made vforrette, vnder wor Koningrigh Heffnd oc wredhe. Datum in curia nostra Malmogensi, die beate Gertrudis virginis (f) nostro sub secreto presentibus appenso, Anno domini MCD. septuagesimo.

Af dette Brev erfares, som meldt er, at Hr. Oluf Geeds Gaarde og Gods var Kongen og Kronen tildømt, og han følgeligen falden i Kongens Unaade. Men hvad hans Forbrydelse har været, og Aarsagen til saa stort et Fald, havde endda været os en Hemmelighed, dersom os ikke fra et høiere Sted var gunstigst bleven meddelet et andet Document, nemlig det Brev, som Kongen i det næstindforte Gavebrev beraaber sig paa, eller den Original-Dom, som paa Landstinget til Lund af Ærkebiskopen, samt endeel Riddere og Adelsmænd af

(e) Hr. Johan Oxe var til sin Tid en stor og mægtig Mand i Danmark, og blev brugt i de vigtigste Rigets Forretninger baade i Frede- og Feide-Tider, som man kand spore her og der af Kong Christian den Førstes Historie. [See Hvitfeld p. 887. 902. 915. 919. 935. &c.] Hand var 1445. Hovedsmand paa Krogen, og skal tilsidst, efter gamle Slegte-Bøgers Formelding, have været Dronning Dorothea Canceller, og 1488. fulgt med Hendes Maade til Rom.

(f) den 17. Martii.

af Skaane blev fældet over Hr. Oluf Geed, hvoraf Historien tydeligen oplyses, nemlig, at hand i en Trefning med Rigets Fiender havde [veed ikke af hvad Aarsag] begaaet en aldeles uanstændig Gierning, og var flygtet af Marken med Skytte-Banneret, Kongen og Riget til Spot og Skade, og Fienden til Hielp og Bestyrkelse. Endskiønt han nu vel brugte nogen Undskyldning, saa slet som den var, maatte han dog siden, da han fra sine Forlovere var bortromt, efter Kongens Paastand lide Ret og Dom. Dette Document er i mere end een Henseende curieux og vigtigt, og fortiener at læses, som det Ord til andet lyder i sin Original (g):

Wii Twæ meth Gudz Nathe Erchebisp i Lwnd, Sweriges Forste, Pawens Legatæ &c. Maghens Gren, Twre Twressøn Riddhere, Hr. Jens Bing Prowest i Lwnd, Anders Stigssøn, Laghe Brock, Niels Waldrop, Hans Walkendrop, Pether Henrichssøn, Landzdomere, Oloff Griis, Jorghen Daa, Gøre alle witherlicht, at Aar effther Gudz Byrdh M.CD.LXX. forste Fredagh i Faste, ware wii skickede i Graabrødhre Stwe i Lwnd, tha eskede wor kere nadughe Herre paa the Forwoffuære, som loffueth haffde fore Hr. Oloff Geedh, at han skulle komme i dagh i rette, till hwilketh Forloffuerne sagdhe, at han war them wntslydh, tok stodhe the theris Loffte till, som Dandemæn burdhe at gøre. Tha begerædhe wor Nadughe Herre, at wii wilde give Hans Nathe beskreffuith, hwarledis thet sigh forlsbeth haffde mellom Hans Nathe oc Hr. Oloff Geedh. Tha er oss witherlicht, at then tidh wor Naduge Herre skyllede hannom, at han haffde swiglige oc w-ærlige flyt fraa Hans Nathe aff Marcken meth hans Skytte-Bannere (h), Hans Nathe oc Hans Nathes wndersate till stor Skadhe oc Haanheeth, oc Hans Nathes w-wenner till stoor Hielp oc Trøst. Till hwilketh han sagde ney, oc swaredh fraindelis, at han haffde fanghet en Borgere aff Landzkrone Banneret, oc sagde, sigh at haffue drabeth (i) meth Finneu fore Spissen aff Hoffuit-Bannereth, oc bleff swo meth Skyt-

(g) Denne Dom er skreven paa Pergament, og hæver derunder været Eleve hengende Indseigle, hvoraf de sex ere borte, men de fem tilbage, nemlig det 2. 3. 7. 8. og 9.

(h) Skytte-Banneret var uden Tvil den Fane, som førdes i Før for Skytterne i Armeen, eller for den Skare og Hob (an kaldet Regiment) som bestod af Bue-Skytter.

(i) Drabet o: slaaet, fegtet, truffet, været i Trefning.

te-Banneret paa Waldstadhen, till thes Hoffuith-Banneret war affdraghet. Tha war wdmelte aff Tinghet i Gaar alle the gode Men oc fattige Swene (k), som paa Marcken i Slaghet (l) haffde meth wareth, at sighe Sannen ther om. Hwilke wtginge oc ighen inkomme, oc sagde alle endracktelige, at han icke drogh fore Spissen aff Howit-Banneret, oc at Howith-Banneret war fist paa Waldstedhen ighen, oc at Skytte-Banneret war langt fore Howith-Banneret i Fluckthen. Tha begerede wor Naduge Herre aff oss, som icke paa Marken meth wore, at wii skulde hielpe Hans Nathe thet rett war offuer Hr. Oloff Geedh fore forskreffne Tiltall, oc ey ladhe Hans Nathe vntgelde, at han wilde ey gribe hannom eller nogher godh Man wedh Halsen, medhen tale them till meth rette. Tha antwardede wii then Sagh i rette, oc begerede Dagh till i Dag, oc i Dag han skulle kommie i rette, tha war han bortromd, oc begerede wii tha framdelis Dagh intill Walburgs Mosse, at sighe ther om rett, Efftther thi Hans Nathe wilde jo, at retten skulle fremsigis, huilketh wor Naduge Herre oc swo tilbodh, hans rett oc Lofftthe ther met i alle Madhe vforsometh, Item sporde vor naduge Herre oss framdelis at, om han skulde holde sigh widh Hr. Oloff Geedz Gotz løst oc fast, efftther thi han war swo flyth aff Marken meth Banneret (m) fran Hans Nathe, oc giort Hans Nathe oc Hans Nathes Wndersate

(k) Fattige Svenne ere gemene Soldater af Almues-Folk, hvorimod Rige Svenne ere Herremænd, eller de af Adel, paa tydsk Knapen. Disse havde eller kunde eie Jordegods med Adelig Frihed, men de andre ikke: Ergo kaldtes de Fattige.

(l) Hvad dette egentlig har været for et Feltslag, og hvor det har staaet, er ikke tilfulde bekiendt, dog kand man sutte, at det har staaet i Begyndelsen af Aaret 1470. og været een af de Tresninger, som Kong Christian I. holdt i Sverig med Hr. Steen Sture og Kong Carl Knudsens Tilhengere.

(m) Man har ellers et Document, som 1428. af Siælandsfars Landsting i Kong Erici Pomerani Nærværelse og paa hans Forlangende er udstædet, hvori af endeel Riddere, Adelsmend, Kiøbsted-Mænd og Bønder bevidnes, at det har været en gammel Sædvane og Ret i Dannmark, at, hvilken som Banneret var befalet at bære og haver det annamet, og skiller sig ved det, render fra det og rømmer fra Marken uden Høvedsmandens Minde, han haver forbrudt Liv, Ære og Gods. Og hvilken som udfarer til Strandbakken, som Fienden ligger fore, og rømmer fra sin Banner uden Bannermesterens eller Høvedsmandens Minde, han bliver grueles, og lignes ingen god Mand.

sate swodan Skadhe, Haanheth oc Forderff, oc swo rymd affretten. Ther vppaa war swo fore rette sagd, at Hans Nathe maa bliffue wedh hans Gotz rorligt oc wrorligt, hwar thet synnes, fore forscreffne Saghers skyld, swo lenge han haffuer giort Hans Nathe, hwes rett er. Till ydhermere Forwaring oc Widnesbyrdh, at swo gick oc foor, tha haffue wii hengd wore Secreter oc Ingsigle nedhen fore thette Breff, som giffuith oc screffuith ey Aar, Dagh oc Stedh, som fore screffuith staar.

Hvor Hr. Oluf Geed siden haver levet paa sin Alderdom, og hvorlænge, veed man ikke: Men han menes (n) at ligge begraven paa Malms Torv, hvor et Kloster haver staaet udi gamle Dage. Hans Ligsteen er siden af hans Familie flyttet derfra til Streffuelstrup Kirke i Skaane, og skal findes med denne Grav-Skrift: *Hic jacet Dominus Olavus Gheyt miles, cum uxore sua Domina Elen, Anno Domini MCCCCCII.* Det er uvist, om dette Aarstal skal betegne Hr. Oluf Geeds eller hans Frues Deds-Aar, eller ogsaa begges. Er det ham, som i det Aar 1502. er ved Doden afgangen, da maae han have opnaaet en temmelig hoi Alder.

III.

Mogens Tuesson Borgemester i Nestved hans Gave-Brev paa et Steenhus og en Badstue, for en daglig Guds-Tieneste at holdes der i St. Peders Kirke. 1484.

Dette curieuse Document haver Salig Conferentz Raad Rostgaard 1731. med egen Haand afskrevet efter Originalen paa Pergament, som var hannem laant fra Nestved, hvorunder havde været 8. hengende Indseigle, af hvilke de 5. vare borte, men de 3. endda tilstæde og vel bevarede, nemlig det andet, det femte og det sidste. Efter samme gandske accurate Udskrift vi her vil give det for Lyset til Publici Fornoielse.

Alle Men, thette Breff see eller høre læse, helser ieck Maghens Tuesson Borgemester iwti Nestuedh oc nw Kirkeverie till

(a) Denne Efterretning haves i en gammel Slegts- og Vaaben-Bog, som giemmes i vort Selskabs Bibliotek.

Sancti Pædhers Kirke ſammeſtæds, ewindelige met woꝛ Herre. Oc gør widherligt met thette myt opne Breff, kænnes oc fulkommelige tilſtaar for alle neruærendes oc komine ſkulendes, at ieck nw wti myn Velmacht, frii oc gode Welie, oc met fuld berodder Hugh, met myn kære Huſfrues Ælnes Welie oc Fuldburdelſe, oc begges woꝛe Wenners oc Slectis fulde Jaordh oc tilladelſſe, Gudh altſommeghtugſte til Loff, Hedher oc Verdighedh, Milde Moe Jomfrue Marie, Sancto Petro, oc alle gode Gudz Helgen till Ære, oc alle myne Forælderes, oc forſcreffne myn Huſfrues Wenners Stæle til Hiælp oc Troſt, alle wi i nogre Modhe ere plechtuge Got fore at gøre, oc alle criſtne Menneſkes Syæle til Ro oc Salighedh, Tha haffuer ieck wnt, giffueth, ſkiot, affhændt, oc met thette myt opne Breff nw ſkiedher, giffuer oc till ewindeligh eyæ frii oc qwit vpladher fra migh, forſcreffne myn Huſfrue oc begges woꝛe Arffuinge oc Efterkommere til forſcreffne Sancti Pædhers Kirke myn Sogne Kirke, Thet ny Steenhws, ſom ieck nw haffuer ladhet opbygge, ſynden till Kirkegardhen liggendes, ſom ære ſyw Bodher oc Bolige, met ſyn Kællere huer Bodh, oc ald annen Tilligelſſe, enckte wndentaghet, hwilketh Steenhus haffuer i Længen fran thet gamble Steenhus Hr. Henrik Gotſchalk wti bode, hues Syæl Gudh naade, oc i øſter førithiwe Alne oc atten Alne Syælenſke oc eet Korteer, oc Breden ær fra Kirkegardhen, oc ſwo meghet ſom ringmuren innen-ær, met thet ringmuren ſtander uppaa. Item then ny Badſtue, ſom ieck oc nw nylige haffuer ladhet upbygge nædhen wti Myntere Garden (a) ſammeſtæds, met thet ny Hws fore Badſtuen ſtander, oc thet Gardz rwm, ſom nw til Badſtuen oc till thet forſcreffne ny Hws befattet ær, met all tilliggelſſe, brede oc lenge, oc allæ Stycker, enckte wndentaghet, Thet ſkiedher ieck, wnner, giffuer, oc

(a) At der fordum haver været Mynt udi Neſtved, veed man af endeel ſmaa gamle Danſke Sølvpenge, ſom ere ſlagne i Erici Pomerani Tid, med denne Paaskrift: Moneta nova Neſtwedenſis. Men naar ſamme Mynt er anlagt, og hvorlænge den har været i Stand, er ikke saa bevidſt. Det seer man af dette Document, at Mynter-Gaarden endnu i Kong Hanſes Tid har været til, men, om den har været i sin forige Brug, eller alene beholdt Navnet, veed man ikke.

oc till ewindeligh eyæ vpladher till forscreffne Sancti Pædhers Kirke, met forscreffne Steenhus paa forscreffne Kirkegardh til ewindelige eyæ eyæ skulendes, Alzenckte vnnen taghet i nogre Modhe, Met swo dane skæll oc Vilkor, at Sognepresten oc Kirkeværie till forscreffne Sancti Pædhers Kirke, som nw ære oc worde skulle her effter till ewigh tiidh, sculle forscreffne Steenhus oc Badstue met theris tilliggelsser swo besyrge oc holde, at ther kand holdes aff Otesang, Afftensangh oc Natsang wti forscreffne Kirkes Choor paa alle sogne daue, som ther ey pleyær eller Sædvane tilfaren wæret haffuer, suodane Tidher ath siwnges aff Sognepresten, Scoleiuester oc Pæblinge (b), Swo at thet the pleyæ at siwnge om Helgedaghe, Fredage at Afften, oc Løwerdage, at thet bliffuer i alle modhe som aff Ærelsom (c) wæreth haffuer, oc ey mynskes eller blandes met thenne tiæneste i nogre Modhe. Oc thenne tiæneste om allæ sogne daue met forscreffne Otesang, Afftensang, oc Natsang, hwn scall vppeholdes oc gores met fire Prester oc two smo Pæblinge, Suo at huer Prest scall haffue till Løn om Aareth tre lødigh Marck, Oc the sculle siwnge thesse forscreffne tidher Otesang oc Natsang wth de tempore i alle Modhe, som swodane tidher siwnges i Roskilde Choor i Dom Kirken till ewigh tidh, oc een antiphonam aff wor Frue effter hwer tidh. Scall oc Kirkeværie holde Waxliws till thesse forscreffne tidher, oc lone then som ringer, at ey wordher Brøst i the Modhe. Item skede thet swo, thet Gudh forbywde, At Sognepresten oc Kirkeværie vilde wære forsomelige i thesse Modhe, swo at thenne forscreffne tiæneste mynskedes eller forsomedes nogher tidh. Tha befaler ieck oc Fuldmacht giffuer hær uppaa at tale The hedherlige oc ærlige Men wti Capitell i Roskilde, Renlifflige Men oc Herre Her Abbeth oc Conuent wti Skou Closter, Oc thesligest Borgemestere oc Raadh wti Nestuedh, the nw ære oc till ewigh tidh komende worde, Soo at ther raades bodh uppaa, oc tiænesten bliffuer holden i alle Modhe, som nw forscreffueth stander, som-

(b) Heraf sees, at Nestved Skole kand regnes iblandt de gamle Skoler i Danmark, som have været til for Reformations Tiden. (c) d: Arilds Tid, Urældes Tid, ældgammel Tid.

som myn oc forscreffne myn Hussfrues gode tro till them ær paa alle sidher, oc som the welæ antswarе paa Gutz strenge Dom, oc ther Løn taghe. Oc ther uppaa scal trende mynæ Macht-Breff paa gøris, eet scal indlægges wti thet hedherlige Capitel wti Roskilde, Thet anneth wti Conuent wti Skou Closter, oc thet tredie vppaa Nestuede Radhws eller forscreffne Kirkes Gomme, som thet sig bør. Item komme sigh æn ydhermere swo, som migh hobes met Gudz Hiælp at icke skeer, At forscreffne Steenhws eller Badstue noghet Anfald tilkommne, swo at Renten, ther vtaff skulle gaa, tha ey kunde tilrecke at løne tiæneslen met, som offtæ sagt ær, Tha skulle Kirckeuærie besyrge ther annet vtaff Kirkens Gotz til met at tiæneslen engeledes faller i nogre Modhe. Huilketh ieck Kirken well wedherlægge will nw wti myt leffuende Liff, at thet scall bliffue Kirken vden ald Skade, som thet sigh bør. Hær uppaa at alle Stycke swo vbrødelige scule holdes, som nw ær sagt, Tha tilbinder ieck mek, myn Hussfrue, oc begges wore Arffuinge forscreffne Kirke, til forscreffne tiæneste oppe at holde, forscreffne Steenhws oc Badstue, meth alle theris tilliggelsser, som forr ær sagt, at frii, hemble, oc tilstaa for alt ydermere tiltal aff nogher, som ther kand paa tale met noger ræt, oc scadeløs at holde, som Lands Lough vtwiser, oc thet sigh bør i the Modhe. Till ydhermere Forwaringh, Stadfestelsse, oc witnebyrdh ær myt incigle hengt nædhen for thette myt opne Breff, met andre hedherlige oc Dande Mends fleræ, ieck kærlige bethet haffuer oc bedher nw met migh besegle, aff myne oc myn Hussfrues Wenner oc Slecht, som ære forst Hær Jeip Jenssøn Cantor wti Kopnehaffn myn Hussfrues Brodhers Søn, Hr. Esbern Pædhersson myn Hussfrues Brodher Canick wti Roskilde, Jeip Nielsson Borgemester, Pædher Poske, Jeip Smedh, Henningh Laurenss:n, Radmen vti Nestued, oc Niels Jeipsen Borger ther sammestædz, som myn Hussfrues Dotter hawer. Datum Nestued Anno Domini MODLXXX. quarto, in ipso festo Cathedre sancti Petri apostoli.

IV. Claus

IV.

Claus de Wale, Kong Christ. IV. Herolds Reise ind udi Sverig, at forkynde Krigen imod Kong Carl IX. 1611.

Denne siden Tractat have vi udcopieret af et gamelt Exemplar iblant Sl. ConferentzRaad Rostgaards Manuscripter, som nu forvares paa Universitetets Bibliotek. Om Claus de Vale selv er Forfatter deraf, eller om han dertil haver laant Hr. Claus Christoffersøn Lyscanders Pen, som var de Tiders Danske Poet og Historie-Skriver, skal vi ikke med Fasthed kunde sige. Vist er det, at Skriftet indeholder mange Artigheder, og, endskiont Poesien vel ikke klinger i vore Øren, fortiener dog at legges den curieuse Læser for Øien, saaledes som det Ord til andet lyder:

En eenfoldig og kort Beskrivelse paa den Reise, som Claus Jacobsøn de Vale giorde med Magnus Trometer ind udi Sverig, den Tid de paa deres Embeds vegne did forsendte vare af den Stormægtige Herre og Konning Herr Christian den Fierde, Hans Majestets vigtige Bestilling at udrette, som er skeet den 4. Aprilis Anno 1611. Og er samme Tog frem og tilbage udi Riim forfattet, og kand siunges, om behov gieres, sønderlig efter den Melodie: Wolan wolan udi Guds Navn.

Den fierde Aprilis udi det Aar
Hvis Datum herhos i Bredden staar, (*)
Jeg Claus de Wall motte ryfke
Til Helsingborg fra Kiøbenhavn,

(*) I Manuscriptet stod i Bredden Aarstallet og Datum: Anno 1611. 4. Aprilis.

Til Hof-Marskalk med Rantzov Navn
Efter min Herres Tykke.
Den 5. Aprilis den Marskalk god,
Ditlev Rantzov mig til sig kalde lod,
Gav mig Befalning med Ære.
Jeg skulde da paa min Herres vegne
Forreise udi de Svenske Egne
De Feigdebreve frembære.
Ditlev Rantzov mig antvordet da
De Feigdebreve, som magt laae paa,
Kong Carl dem at fremføre,
Leverede mig Spireu og Klæderne med,
Herolden monne føre efter Kongers Seed,
Naar de vilde Krigen røre.
Dertil lod hand mig selv opskrive
Min Instruction, lod mig den give,
Hvorefter jeg mig skulde rette,
Og lyder, som jeg nu skriver her,
I alle Artikler een og hver
Med sande Ord og slette.
Jeg skulde med Magnus Trometer god
Fra Halmsted reise Jenekiøbing imod
Som ligger i Sveriges Lande,
Og siden søge Kong Carl med Flid,
Og hannem forkynde Tidinger slig,
Hvor han var næst for Haande.
Kunde mig Dage-Leide gives
Og ei udaf min Pas fordrives,
Paa min foretagne Reise,
Da skulde jeg Kongen i egen Person,
Levere de Breve uden al Skon,
Forkynde ham saadan Leise.
Men om de vilde mig ei geleide,
Fordi de frygte for Krig og Feide,

Da ſkulle vi begge to udride
Paa en almindelig Ort og Sted,
Tage Herold-Klæder og Spiren med,
At det kunde ſpørges ſaa vide.
Og binde ſaa Brevene ved den Spiir,
Lade læſe tre gange, og ikke fire,
At hver Mand det kunde høre,
Og ſiden kaſte de Breve fra mig,
Uden al Forhaling tapperlig
Jſkun dem mod Jorden kiøre.
Men kunde jeg komme til Kongen ſelv,
De Feigdebreve ſkulde jeg med Skiet
Hans Majeſtet dem tilrekke
Jført i Herolds Klæder fin,
Magnus Trometer i ſamme Sind
Sin Fane paa Ryggen udſtrekke.
Den 9. April med fyrig Mod
Til Jenekiøbing Stad vi ſtande lod,
Sprang af vore Heſte tillige,
Og ſende ſtrax Bud til Slottet hen,
Begierede Leide at reiſe frem
Til Kongen af Sveriges Rige.
Og gav tilkiende min Ærende brat,
Jeg ei vilde ſpare Dag eller Nat,
Før jeg til Kongen kunde komme,
Nogle Breve at antvorde da,
Som gandſke Sverig Magt laae paa,
Det kunde dem meget fromme.
Den tiende Aprilis er kommen til mig
Abel Svenſke, ſom bar med ſig
Mit Pas jeg hannem ſende,
Han ſpurde mig ſtrax ſaa driſtelig,
Om jeg vilde antvorde de Breve fra mig,
Levere dem ham i Haande.

Til Hof-Marskalk med Rantzov Navn
Efter min Herres Tykke.
Den 5. Aprilis den Marskalk god,
Ditlev Rantzov mig til sig kalde lod,
Gav mig Befalning med Ære.
Jeg skulde da paa min Herres vegne
Forreise udi de Svenske Egne
De Feigdebreve frembære.
Ditlev Rantzov mig antvordet da
De Feigdebreve, som magt laae paa,
Kong Carl dem at fremføre,
Leverede mig Spireu og Klæderne med,
Herolden monne føre efter Kongers Seed,
Naar de vilde Krigen røre.
Dertil lod hand mig selv opskrive
Min Instruction, lod mig den give,
Hvorefter jeg mig skulde rette,
Og lyder, som jeg nu skriver her,
I alle Artikler een og hver
Med sande Ord og slette.
Jeg skulde med Magnus Trometer god
Fra Halmsted reise Jenekiøbing imod
Som ligger i Sveriges Lande,
Og siden søge Kong Carl med Flid,
Og hannem forkynde Tidinger slig,
Hvor han var næst for Haande.
Kunde mig Dage-Leide gives
Og ei udaf min Pas fordrives,
Paa min foretagne Reise,
Da skulde jeg Kongen i egen Person,
Levere de Breve uden al Skon,
Forkynde ham saadan Leise.
Men om de vilde mig ei geleide,
Fordi de frygte for Krig og Feide,

Da skulle vi begge to udride
Paa en almindelig Ort og Sted,
Tage Herold-Klæder og Spiren med,
At det kunde spørges saa vide.
Og binde saa Brevene ved den Spiir,
Lade læse tre gange, og ikke fire,
At hver Mand det kunde høre,
Og siden kaste de Breve fra mig,
Uden al Forhaling tapperlig
Ikkun dem mod Jorden kiøre.
Men kunde jeg komme til Kongen selv,
De Feigdebreve skulde jeg med Skiel
Hans Majestet dem tilrekke
Iført i Herolds Klæder fin,
Magnus Trometer i samme Sind
Sin Fane paa Ryggen udstrekke.
Den 9. April med fyrig Mod
Til Jenekiøbing Stad vi stande lod,
Sprang af vore Heste tillige,
Og sende strax Bud til Slottet hen,
Begierede Leide at reise frem
Til Kongen af Sveriges Rige.
Og gav tilkiende min Ærende brat,
Jeg ei vilde spare Dag eller Nat,
Før jeg til Kongen kunde komme,
Nogle Breve at antvorde da,
Som gandske Sverig Magt laae paa,
Det kunde dem meget fromme.
Den tiende Aprilis er kommen til mig
Abel Svenske, som bar med sig
Mit Pas jeg hannem sende,
Han spurde mig strax saa dristelig,
Om jeg vilde antvorde de Breve fra mig,
Levere dem ham i Haande.

Jeg spurde til i samme Stund,
Om han Befalning af Herren sin
Havde bekommet, og torde
Fordriste sig til at annamme til sig
De Kongelige Breve jeg havde med mig,
Han mig da strax tilspurde:
Om jeg var fød af adelig Æt,
Jeg svarede, det kom ham intet ved,
Mit Verf lod jeg ham vide,
At jeg havde Breve til hans Konge og Herre,
Begierede, han vilde lade mig passere,
At jeg kand komme i Tide.
Med denne Beskeden gik fra mig hen
Abel Svenske med sine Hofmænd,
Tre Høvedsmænd mig tilsende,
Som skulde mig føre med Leigde om,
Til dess jeg til hans Herre kom,
Og ikke fra mig vende.
Samme Dag vi skildes ad,
Komme vi hen til Skier Stad,
En Landsby i de Lande,
To Mile til en Prestegaard,
Her Jon den Prestes Navn var,
Det siger jeg for sande.
Udj April den ellevte Dag
Kom Bud at vi skuld rykke tilbage
Til Jenekiøbing behænde,
Formedelst udaf Svenskens Raad
Er giort og bestillet denne Daad,
Som vi formerke kunde.
Der vi komme tilbage igien,
Til Jenekiøbing med en kort Beskeden,
Igiennem Staden de os førde,
I et andet Herberge lagde de os ind,

Befaler Verten at legge paa Vind,
At ingen kom os til Orde.
Den tolvte April forskikket jeg hen
Min Husvert op til Slottet igien
Til Abel, og lod ham sige,
Efterdi han mig tilforne jette
Med Leide at reise, han ei forgiette,
Til Kongen i Sveriges Rige.
Og der jeg var paa Reisen hen,
Strax lod han mig kalde igien,
Det syntes mig for sande,
At han havde giort min Konge Fortred,
Begierede Orlog at reise affted
Ud af de Svenske Lande.
Han min Begiering stod strax imod,
Med venlig Tale mig bede lod,
At jeg vilde Tiden forhale,
En Dag eller to de løbe snart om,
Midlertid een af Stadtholderne kom,
At han kunde med hannem tale.
Samme Aften der Maaltid var endt,
Kom Abel Svenske med fire Hermend,
Og deres Tienere tillige,
Begyndte at discurere med os,
At drikke god Runs var de og foß,
Vi kunde det ei forsige.
Der vi allerbest i Gledskab sad,
Min Sag havde jeg i fuld god Agt,
Begyndte de strax at klage,
Hvorledes Herr Pens spoleret blev
Paa Grendsen hen ved Markerød,
Det monne dem ilde behage.
De sagde end ydermere dertil,
At min Herre var hos og saae derpaa,

Jeg negtede det med alle,
Og svarede: hvo det tør sige fran,
Det være sig Qvinde eller Mand,
En løgner tør jeg dem kalde.
Min Hals tør jeg og sette i Vedt,
Om det skulde vere paa denne Stedt,
At dette er Løgn med alle;
Thi min Konge og Herre var samme Tid
Paa Friderichsborg baade lystig og blid,
Denne Løgn mig ilde befalder.
Siden fandt de paa en anden Kaas,
Og sagde Anders Bilde var derhos,
Paa Tegen de hannem kiende,
Paa hans Armbond, Pistol og raske Hest,
Paa hvilken han forlod sig allermest,
Med den han kunde rende.
Jeg bad dem lade fare saadan Snak,
Og os ei bemøde med saadan Lak,
Denne Sag monne vi ei kiende,
Os kommer ei ved at svare dertil,
At svare hertil vi ikke vil,
Dertil ere vi ei udsende.
Siden begyndte de en anden Sang,
Hvilken i vores Øren ilde klang,
Begyndte os hart at skelde,
Sagde, at Kong Carl havde talet derom,
Det første at Danmark til Sverrig kom,
Da skulde de vist undgielde.
Der de monne os saare true,
At vores Ørne derved monne lue,
Med Beskeden monne jeg dem svare,
Og sagde: Jêrs Konge er jo en christen Herre,
Han derfor gier hvad christeligt er,
Derfore bære vi ingen Fare.

Den

Den trettende April en Adelmand,
Statholder Erich Mogensøn heder hand,
Til Slottet kom da sage,
Med ham at tale jeg begieret da,
Til mit Losiment han strax monne gaae,
Det kom mig vel til Mage.
Min Nød monne jeg for hannem klage,
At jeg var anholden mange Dage,
Den Uret giorde mig stor Plage,
Hand bad, at jeg skulde give mig tilfreds,
Thi der kom Bud fra Kongen vist,
Forinden korte Dage.
Da skulde de komme, jeg siger for sandt,
Som eder geleider igiennem de Landt,
Eder til min Herre at hente.
Samme Tid maatte han og bede
Vor Vert, at han ei skulde tilstede
Os at udgaae af Lossemente.
To Dage derefter som mig syntes vel,
Haver jeg bedet Erich Mogensen til,
At han vilde Brevene bære,
Og dem antvorde sin Konge med Stiel,
Efterdi jeg ei maatte komme der selv,
Som Kongen nu monne være.
Det blev afslaget med Nei og Nei,
Han svarede og sagde: Jeg tor det ei
Uden min Herres Befalning,
Dog jeg formerkte det Dag fra Dag,
Det skede for ingen anden Aarsag,
Uden til min Tids Forhalning.
Den attende April med et frit Mood,
Efter min Instrux jeg sadle lod,
Tillige begges vores Heste,
Min Herolds Klæder jeg tog oppaa,

Han-

Hængde Pergaments-Breve paa Spiren,
De trykte Breve i Haanden fæste.
Magnus Trometer min Broder og Ven,
Sin Fane hængde han paa Ryggen udslagen,
Til Torvet rede vi med fromme,
Magnus skulde blæse tre gange for sig,
Strax vilde jeg kaste Brevene fra mig,
Om vi kuude dertil komme.
Der vort Vert merkte og forstod,
At vi vore Heste sadle lod,
Til Slottet hastelig siget,
Statholderen lod han det forstaae,
Fornevnde Statholder monne strax opstaae
Med sine Tienere tillige.
Han kom paa Torvet saa snart som vi,
Med tvende Drenge med Raab og Skrig,
Sin Røst monne de fremføre,
Holt op, holt op, slaa Trommel om,
To hundrede Borgere løbendes kom,
Trommeten vil ingen høre.
Den Tid jeg det formerkte og saae,
At min Forsæt vilde ei for sig gaae,
Strax monne jeg strax forkynde
Min naadigste Konges Titel og Navn,
Som gaaer udaf saa vide savn,
Med raabende Røst og Munde:
Den Stormægtigste Høibaarne Første og Herre,
Hr. Christ. den 4. med Guds Naade monne være
Danmarkes og Norriges Konge,
De Venders og Gothers Konge ogsaa,
Hertug udi Slesvig skulle I forstaae,
Som ønskes Lykke af mange.
En Hertug er han over Holster Land
Stormarn og Dytmersken, Jeg siger for sand,

En

En Konge over alle de Riger,
I Oldenborrig en Greve rig
Og Delmenhorst, hvo er hans Lige,
Søg du ikkun allevegne.
Den samme Herre og Konning sin
Har mig afferdiget med Breve sin
Til Sverriges Konge og Herre,
Og [redacted] udi nogle Dagers Tid
I denne By forholdet mig,
Fri Leide haver jeg begieret.
Denne Geleide blev mig ei formeent,
Med tvende Hofmænd blev jeg forsendt
Til Kongen Eders Herre,
Men der jeg var kommen to Mile hen,
Til Skierstad blev jeg kaldet strax igien,
Den Spot monne jeg bære.
Den tid forgik Dag fra Dag,
Jeg veed og ei for hvis Aarsag
At I os tiden forlængde,
Stadtholderen vilde ei tage Brevene til sig,
Saa haver ieg taget Sagen paa mig
Haardeligen de mig til trængde.
Hvorfore ieg mig i dag præsentere vil
Eder paa Torvet offentlig dertil,
For en hver Mand ung og gammel,
Og byder endnu den anden gang
Erich Mogensøn tage udaf min Haand
Disse Breve allesammen.
Dem at fremføre Kongen Jêrs Herre,
Det er min allerstørste Begiere,
Han svarede mig med Smilde,
Jeg ei har Befalning af Herre min,
At ieg skal annamme Brevene din,
Jeg veed og ei hans Villie.

Jeg svarede ham ret efter min tykke,
Saa raade da Gud for min Skiebne og Lykke,
Jeg maae ei Leiden nyde,
Jeg vil dem hverken tage eller læse,
Saa kaster ieg dem for Eders Næse,
Endog I det fortryde.
Med det samme kom Abel Svenske,
Og overiler mig med Raab og Skrig,
Med pukken og med Trodsen,
Holt an dich, holt an dich, so das geschcht,
Nimmer von hier wirst du kommen nicht,
Darzu magst du dich verlassen.
Da raabte ieg høit over alle Mand,
At det kunde spørges over det gandske Land,
Og talede frit for alle,
Jeg tager til vidne i denne Sag
Den almægtigste Gud i denne Dag,
Min Sag skal ham befalle.
Jeg tager til vidne hver Dannemand,
Hvad heller ham er af Stand eller Land,
Som her tilstæde monne være,
At ieg haver budet Erich Mogensøn til,
At han disse Breve annaime vil,
Og dem sin Konge levere.
Erich Mogensøn svared med venlig tale,
Og bad, at ieg vilde noget forhale,
Gode Raad vilde han paasinde,
Og sagde: Jeg forventer Christen Summe
Vor Øverst, i morgen monne han komme,
Hans Raad skal vel gelinge.
Strax begiered ieg for alle Mand,
At han derpaa vilde give mig sin Haand,
Han det ei vilde høre;
Men bad os ride til vor Herberge,

Ind-

Indtil at Øversten kommer her,
Hvilket vi strax monne giøre.
Den anden Dag alt for vor Dør
To Bønder bestillet var,
Det var ei for vor Beste,
De vogte os med Rør og Spyd,
Vi ei kunde komme af Døren ud
At rygte vores egne Heste.
Den 21. Aprilis ieg sige vil
Om morgenen ieg fordristed mig til
I en liden Have at træde,
Som ieg mig bukkede til Jorden ned
Nogle Urter smaa at anskue der,
Skiød een til mig af Vrede.
Igiennom et Plankeverk til mig skiød,
At Loddet over mit Hoved fløg,
At ieg skulde did ei lengte,
En Advarsel og Lærepenge
Foræret mig den samme stund,
Jeg hannem ei fortenkte.
Til Jenekiøbing en Commissar
Af Konning Carl beskikket var,
Anders Svendsøn lod han sig kalde,
Dravanter ti med hannem reed,
Som skulde os føre afsted,
Som Kongen det monne befalde.
Til Christen Sum sende jeg min Vert,
Med Anders Svendsøn af hannem begieret,
At han mig det vilde unde,
At ieg den Nat maatte blive stille,
Og ei af Byen at reise saa silde,
Han vilde det ingenlunde.
Hvorfore vi strax imod Natte tide,
Motte reise af sted den mørke Sti,

At han kunde skrabe vor Punge slet,
Og os derhos besnære.
Men var han ikke tilforne vis,
Hos os vandt han ikke meget Priis,
Vi pleied ham det beste vi kunde,
Med Stobe og Glas kiørde vi oppaa,
Saa han kunde neppelig staae eller gaae,
Vi sparde det ingenlunde.
Den tid vi over Bordet sad,
Kalled han ad sin Dreng saa brat,
Hør Poike, tag min taske,
Gak i Kielderen, hent mig rinsk vin,
Jeg vil nu pleia Giesterne min,
Saa begyndte han at braske.
Men Poiken tog Pungen og giemde ham,
Ingen Vin saae ieg ham bære fram,
Dog monne han tiden forhale,
Dog al den Vin han fortæred,
Blev kiøbt af vores egen Værd,
Claus de Waal motte Laget betale.
Den 6. Maji et Brev blev sendt,
Fra Konning Carl og end behendt,
At de skulde os henføre
Til Winocke en Præstegaard,
Hvor ieg tilforne aldrig vaar,
De tidender fik ieg at høre.
Som vi nu skulde forreise fort,
Betalde vi baade lidet og stort,
Som vi fortæret havde,
To Ungerske Gylden ieg foræret hen,
Gav dennem Vertinden min gode Ven,
Det hende vel behagde.
En Gylden ieg gav hendes Dotter kiær,
Og Pigen en Daler, hun var det værd,

De

Den Preſt i Skierſtad tog vel mod os,
Vi torde vel byde Hunger trods,
Godt Øl ſkienkte han os af Bulle,
De Drauanter drak ſaa gruelig
Af Preſtens Øl uden Falſk og Svig,
Indtil de bleve fulde.
Den anden Dag reiſte vi fuld vel,
Under Veſt Hulveig til en Capel,
Preſtens Øl begyndte at rumle,
De tabte baade Hat, Verge og Spore,
Jeg ſaae paa Dravanterne ſelſom fore,
Af Mœren monne de tumle.
Siden reed vi i Lindkiøbing ind,
At fortøve der havde vi i Sind,
Det vared ei ſaare længe,
Den anden Dag reiſte vi derfra,
Og komme hen til Nørkiøbing,
Baade vi og vore Drenge.
Baade af und tho rede de med os,
Det gjorde de os altſammen til trods,
Det ſaae baade Leeg og Lærde.
Gaderne op og Gaderne ned,
Til et Spectakel, ſom hver matte ſee,
Hans von A[illegible] os herberged.
Den 30. April [illegible] om
En Secreter [illegible] r Anderſøn
Fra Konning[illegible] Herre,
I Nørrekiøbi[illegible] n os tove en tid,
Til des han fi[illegible] ſin Herre blid,
Kiærkamme ſkulle vi være.
M. Peder Anderſøn, ſom han tykte beſt,
Samme Aften bød han ſig ſelv til Gieſt
Hos os i vor Herberge,
I denne Mening blev det udrettet,

Der Titelen havde nu en Ende,
Sit Ærende gav han strax tilkiende
Med korte Ord og sande,
Min Herre har os begge udsendt,
At vi de Kongelige Breve skulle hente,
Som I haver fort til Lande.
Herpaa gav jeg dennem saadant Svar,
Efterdi at de udskikket var
Af deres egen Konge og Herre,
Samme Breve at annamme af mig,
Og de udi deres Herres Sted
Kongens Person repræsentere.
Saa vil jeg med saadan Reputation,
Ligesom jeg udi egen Person,
Eders Herre dem vil frembære,
Med lige Reverentz og Ceremonie,
Som jeg vilde selv hans egen Person,
Jeg eder dem vil levere.
Med det samme gik jeg fra dem hen
Lige til mit Herberge igien,
Herolds-Klæder jeg mig iførde,
Spiren tog jeg i min høire Haand,
Det rette Feidebrev, jeg siger sand,
Udi venstre Haand jeg førde.
De andre trykte Breve ligesaa,
Magnus sin Fane paa Ryggen monne slaae;
Min Oration jeg da begyndte,
Paa Høitydsk efter den samme Viis,
Som Hofmesteren tilforn lagde ind Priis,
Der han sin Herres Titel begyndte.

Resten skal følge i næste Hefte.

10. Hefte.

I.

Om Meſter Hans Urne Domprovſt i Odenſe, og hans Teſtament. 1503.

i have alt for ofte Aarſag at beklage, at Danmark i alle Seculis har givet mangfoldige ypperlige Mænd, ſom ikkun med faa Ord rores i vor Hiſtorie, og hvis Navne med for liden Beromelſe erindres, da dog deres Levnet var værdt heel vidtloftigen at beſkrives, og deres Fortieneſter med mange Lov-Taler at bekiendtgiøres til Efterkommerne. Men hvor tager man Tømmer til ſaadane Bygninger og Materie

til slige Afhandlinger, naar vore Forfædre have alene efterladt os Navnene, og beholdt Bedrifterne hos sig selv.

Vi forsee os vel ikke, om vi regne Mester Hans Urne, som med Slutningen af det 15de og Begyndelsen af det 16de Seculo var Dom-Provst til vor Frue Kirke udi Odense, iblandt deres Tal, hvis Levnets Historie man maatte finde Behag i at læse. En Mand, der i tredive Aar sad i eet af de fornemme geistlige Embeder i Landet, og med Ære blev brugt i Biskopelige Forretninger, En Mand, der var en Zier i sin Familie, et Lys iblandt sine Tiders Lærde, en Befordrer af Videnskaber, og en, efter sin Religion, nidkiær, from og godgiørende Patriot. Men de Efterretninger, os om hannem ere forekomne, ere saa faa og smaa, at de neppe havde fortient at legges den curieuse Verden for Øinene, dersom vi ikke i et gammelt Manuscript, som vort Selskab eier, havde forefundet en Copie af det Testamente, hvorudi han sin sidste Villie har befattet. Et Document, som vi tør udgive for et gandske læse-værdigt Stykke i vores gamle Lærde Historie, ja som det, der næsten alene haver anlediget os til at indrømme hans Ihukommelse et godt Sted i vort Danske Magazin. Hvortil dog dette kommer, at vi ved den Godhed, som Hr. Conferentz-Raad og Amtmand Adeler i Fyen haver beviset vort Selskab i at meddele os de Kober-Plader, som henhøre til Birkerods Odense-Stads Inscriptioner, have iblandt de samme fundet en Afteegning af M. Hans Urnes Grav-Mæle, som just er det Koberstykke, vi have givet os den Ære at sette for i Spidsen paa dette Hefte.

Vi vil da fremføre det lidet, som os om M. Hans Urnes Levnet er bekiendt. See vi til hans Herkomst, da havde Gud og Naturen undet hannem at være saa høibyrdig og ædel af Blod, som nogen anden Herremand i Danmarkes Rige. Der er vel ingen, som i vor Danske Adels-Historie er nogenlædes bevandret, der jo veed, at de Urner holdes for een af de ælderældste og ypperste indfødte Adels-Slegter. En Slegt, der tør skrive sig fra Caroli Magni Tider her, og paastaae, at den før Christendommens Begyndelse haver blomstret i vort Danske Norden (a). Af saadan herlig og ældgammel Stamme er Mester Hans Urne oprunden. Hans Fader var Hr. Jørgen Urne til Sogaard, Brolykke, Hindemad ꝛc. Ridder, som blev kaldet Store Hr. Jørgen (b), og

Døde

(a) OL. WORMII Monum. Dan. p. 257. it. BERTII Comment. Rer. Germ. MERCATORIS Atlas, CYPRÆI Annales Ep. Slesv. &c. Som af Continuatore Aimoini og andre Annalibus Francorum vil bevise de Urners Ur-Elde i Danmark. Conf. Saxo Gram. Edit. Paris. p. 178.

(b) Om han blev kaldet Stor i Henseende til hans Velde og Rigdom, thi han beretter at have eiet over ni Herregaarde, eller i Henseende til hans Person eller høie Egenskaber, er os ikke bevidst.

døde i Odense 1480. den 21. Maji (c). Hans Far-Fader var den Sterke Hr. Jb Urne af Areskov, som og var Ridder og Droning Philippæ Erici Pomerani Gemals Hofmester. Hr. Jørgen Urne skal have været tre gange gift, og af sine tre Giftermaale bragt atten Børn til Verden, som have forplantet en vidtloftig og forneme Efterslegt. Den første Frue, Fru Christine Knob (d), som var Ridder Hr. Jolmer Knobs Dotter, var, saa vidt man veed, Moder til Mester Hans Urne, som vi her have at handle om.

Som det synes, saa har M. Hans Urne været een af de ældste iblandt hans Sydskende af det første Kuld, siden han saa længe for de andre haver været i offentlig Betiening. Men, om han er født i Odense, som Birkerod (e) vil mene, kand med Billighed formeres et Tvilsmaal om, siden man i en gammel skreven Slegte-Bog finder hannem regnet iblandt de Urner, som ere fødte paa Hindemad, een af hans Faders Herregaarde i Fyen. Dette kand vi uden Tvilsmaal sette, at han og tvende hans Brødre Claus Urne og Lage Urne bleve fra Ungdomen af opdragne ved Boglige Kunster, i hvilke de og bragte det siden paa fremede Universiteter til den Fuldkommenhed, at de alle tre langede til anseelige Academiske Grader, som vare næsten nok i de Dage til at vidne om store og hoilærde Mænd. Og, da de ligesom fra Vuggen af vare udseete til den Geistlige Stand, have de ogsaa lykkeligen naaet til dette Diemerke, i det de ved deres ugemene Lærdom og deres herlige Dyder skaffede sig Indgang i nogle af de forneneste Prælatedømer i deres Fæderneland, nemlig, at Docter Lage Urne blev Decanus i DomCapitelet udi Roskilde og siden Biskop sammesteds, Mester Claus Urne DomProvst i Aarhus, og Mester Hans Urne Dom-Provst udi Odense.

Men, førend Mester Hans kom' til Provstiet, som paa de Tider var, næst det Biskopelige, eet af de høieste geistlige Embeder, har han uden Tvil først paa

(c) Han ligger begraven i Søby Kirke ved Søby-Sogegaard i Fyen, hvor hans Gravskrift findes saa lydende: Anno Domini MCDLXXX. die XXI. mensis maji obiit Strenuus miles Dn. Georgius Urne de Brolöche. Anima eius in pace reqviescat. KLEVII Opus Geneal. Mſ.

(d) Nogle Slegt-Registere kalde hende Alhed, men uretteligen; thi at hun heed Christine, skal kunde bevises af denne hendes Gravskrift i Roskilde DomKirke, hvor hun hos hendes Søn Biskop Lago Urne er begraven: Orate pro Deo devota nobili muliere Domina CHRISTINA relicta qvondam Domini Georgii Urne de Brolyche hic sepulta, qvæ obiit Anno Domini MDXVIII. Ellers er der stor Urigtighed i de Urners Genealogie, angaaende Hr. Jørgen Urnes Fruer og Børn, i sær falder et stort Dubium for om denne Frue Christine, hvorledes hun kand have været hans første Frue, og dog levet saa længe efter hans Død.

(e) Birkerod om lærde Mænd, som ere fødte i Odense. Mſ.

nogen Tid været Canik sammesteds. I det seneste har han faaet Titel af Canik Aar 1475. da den store Forandring gik for sig med S. Knuds eller Benedictiner-Klosteret i Odense, at det af et Munke-Convent blev forandret til et Canike-Collegium eller Dom-Capitel, Og, endskiønt samme Forandring ikke stod ved Magt længere end i fiorten Aar, seer man dog af M. Hans Urnes Gravskrift, at han til sin Dødsdag haver beholdet Canike-Titel tillige med Provste-Værdigheden.

Hvad Aar han er bleven Provst, have vi endnu ingensteds fundet, og det er ikke saa aldeles vist, at han, som nogle holde for, haver været det før 1475. Men det skal dog være vist, at han i det Aar 1479. allerede haver været i dette Embed; thi det berettes, at han omtrent ved de Tider haver, som Dom-Provst beklædet Biskopens Hr. Carl Rønnovs Sted, og med stort Bifald afhandlet og dømt i forekommende Geistlige Sager (f). Denne Biskop Rønnov foregives at have været en stille og magelig Mand, som ikke havde megen Lyst til Arbeid i geistlige Forretninger, men fulgte heller Hoffet, og lod sig bruge i Stats-Sager og Rigets verdslige Bestilling. Hvorfore han ved andre lod sit Biskopelige Embed forrette, og dertil betiente han sig, foruden af Erkedegnen og nogle Caniker, i sær af Provsten M. Hans Urne, som over alt da var anseet for en lærd, fornuftig og beskeden Mand (g). Ved saadan Leilighed lod Mester Hans Urne i adskillige Tilfælde spore ikke en liden Myndighed, og menes at have været eet af de fornemeste Redskaber, som bragte den nyligen omtalte Forandring til veie, der 1475 (h) blev foretagen udi S. Knuds Kloster i Odense, hvorved Benedictinerne bleve uddrevne og Caniker igien indsatte (i).

Aar 1482. haver M. Hans Urne Dom-Provst i Odense med menige Capitel sammesteds af deres Capitels-Huus udstædet en Vidisse af Kong Christofers Stadfæstelse paa Odense Byes Privilegier given 1441 (k).

Aar 1486. var han tillige med Biskopen og Cantor i Odense af Paven befalet at undersøge og domme i de Tvistigheder, som imellem Biskop Eiler i Aarhus og Borgerne sammesteds vare opkomne, angaaende noget Mensal-Gods. Hvilke Stridigheder dog i Mindelighed imellem Parterne bleve bilagte, og ikke kom til bemeldte Herrers Kiendelse (l).

Aar 1489. var M. Hans Urne befuldmægtiget at gaae i Rette paa Biskopens og Dom-Capitelets vegne i Odense imod de før omskrevne Benedictiner-Mun-

(f) OL. WORMII Monum. Danic. p. 258.
(g) Ser. Epiſc. Otthon. in Collectan. Barthol. Mſ. HVITFELDS Biſpe-Kron. in fol. p. 43.
(h) Ikke 1470. som hos Hvitfeld p. 923.
(i) Series Epiſc. Otthon. Mſ.
(k) M. Hans Urnes Vidiſſe orig. membran. Mſ.
(l) PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. 2. p. 684.

Munke, hvilke da, efter de Fordele, som Dronning Dorothea Aaret tilforn havde til Rom hos Paven forskaffet dennem, førde Proces med Canikerne, om at faae S. Knuds Kloster tilbage til sin forige Stand og Ordens-Regel. Vel giorde M. Hans Urne sig al den Umag han kunde, for at vinde Sagen paa Canikernes Side, men udrettede ikkun lidet, tabte Sagen, og maatte lade sig noie med, at en vis Andeel af Klosterets Korn og Indkomster blev hannem og hans Medbrødre Domherrerne ved Kongens og de Tilforordnedes Kiendelse aarligen tillagt, og Munkene for Resten igien i deres Kloster og Eiendome indførte (m).

Fra den Tid af erindre vi ikke at have fundet noget om Mester Hans Urne, førend 1503. i hvilket Aar han, som da allerede en aldrende Mand, haver forfattet ovenmeldte sit Testament. Hvilket, siden det i adskillige Henseender er curieux, og giver et slags Lys ikke alene'ste i nogle Klosteres, Kirkers og Adelens Historie, men ogsaa om Lærdoms og Videnskabers Tilstand her i Landet paa de Tider, vi giøre os en Fornøielse af paa dette Sted at indføre, saaledes, som det af vores gamle dog temmelig accurate Copie (n) er lydende.

In nomine domini Amen. Cum nil humanæ saluti plus expediat, qvam interiores exitus freqventius contemplari: Hinc est, qvod ego *Magister Johannes Wrne*, Præpositus Otthoniensis, singulari dono Dei mentis compos, & animo & corpore, ut spero, sanus & incolumis, propter temporum mutationes instabiliores & casus mihi provenientes infeliciores, pro salute animæ meæ ordino & statuo testamentum meum, cum dominus me de hoc seculo sua gratia & misericordia vocare voluerit, forma & modo infra scriptis exseqvendum.

Primo. Min naadige Herre Biskop, Bisp Jens (o), een af mine beste Selff Skaaler. Item till vor Frue Kirke (p), som ieg vduelde mitt Legersted, giffuer ieg først en ny Messe-Bog, oc en ny Gradual, saa god som IIII. og LX. Mark. Sammeledes till al den den Kost og Tering, som den Taffle haffuer

(m) Summa Processus in causa Eccles. Otthon. Ms. HVITFELD p. 995. sq.

(n) For en ydermere Rigtigheds Skyld, have vi confereret vort Exemplar af dette Testament med en Copie, som findes iblandt Peder Dyrskiøts skrevne Sager udi Assessor Kleves Bibliotek.

(o) Hr. Jens Andersøn Biskop i Odense, som blev kaldet Bellenak.

(p) Vor Frue Kirke i Odense.

standet, som staaer paa vor Frue Altere ibidem, det giffuer ieg dennem quitt oc fri. Jtem giffuer ieg ydermere aff mitt Jordegodz, Kiøbegodz oc Kiøbstedgodz till min Capell synden i vor Frue Kirke for vor Frue Altere, som ieg haffuer vdkeist till mitt Leiersted, lige saa meget som mitt obne Breff paa liuder, som derpaa giort er. Jtem giver ieg till **Dom Kircken** oc til S. Canuti **Kloster** II. Gaarde igien, som ieg kiøbte aff dennem for halffnien sindstiffue (q) Gyldenn, den samme Sum Guld oc Gaarde vnder ieg dennem quitt oc fri, Saa nær som paa et hundrede Mark, oc der giere for denne Andeel med Messer oc Guds Tienniste, som de wille ansuare for Gud. Jtem giffuer ieg till **Predickebrødre Closter** i Ottense en Lest Korn, og en Bog heder Cronica cum figuris, som dennem tiene kand, for Messer oc Guds Tienniste. Jtem till **Graabrødre** vdi Ottense en Lest Korn, oc en Bog, som dennem tiene kand, for Messer oc Guds Tienniste. Jtem till **S. Johannis Kloster** en Lest Korn. Doctori Hermanno Priori en Libsgylden. Till **S. Hansis Hospitall** en Orte Korn oc IIII. Sider Flesk. Jtem **Sancti Jørgens Kloster** en Ortug Korn oc IIII. Sider Flesk. Jtem Sancti Albani **Kirke** VI. Ortug Korn oc X. Sider Flesk, til den hellige Kirckes Bygning. Jtem giffuer ieg til **Viby Kircke** paa Hindsholm en Ore oc itt Pund Korn. Till **Nørre Broby Kircke** en Ore og itt Pund Korn. Jtem till den **Hellig Aands Closter** i **Foborg** en Orte Korn oc VI. Sider Flesk. De XI. tusinde Jomfruer i Diernis (r) en Ore oc VI. Sider Flesk. Jtem **Graabrødre** i **Svenborg** IIII. Ortug Korn. Jtem til **Seeby Kirke** (s) en Ore. Till **Bierchende Kircke** en Ore, **Fraude Kircke** en Ore, **Bierby Kircke** en Ore, **Nykiøbind** (t) en Ore. Jtem till **vor Frue Kirke** i **Nyborg** ett Pund Korn.

Palle

(q) d: halvniende Snese, eller 170.

(r) Diernis i Sallingherred i Fyen, hvor Kirken uden Tvil haver været indviet de Elleve tusende Jomfruer til Ære.

(s) I Seeby eller Soby Kirke udi Fyen var Mester Hanses Fader Hr. Jørgen Urne begraven, saavelsom en heel Deel flere af de Urners Familie.

(t) Maaskee Nykiøbing i Falster.

Palle Anderſøn (u) en Libſk Gylden. Item giver ieg min kiere Broder Jørgen Urne min Sølff-Skaale, ſom mit Fæderne Vaaben ſtaaer paa. Item min kiere Broder Lauge Urne (v) en Sølff-Skaale oc en Gaard (x) i Broby Sogn, ſom kaldis Lyſſmeſſegaard. Item min kiere Søſter Margrete Urnes Daater (y) een min beſte Sølff-Skaale, en blaa forett Kiortell med Maar, to Foler, og en Tønne Smør. Min kiere Broder Meſter Lauge Urne Canike i Roiſkild (z) ett Par Kleder brune til Lyd (a) og ſaa totum Corpus Juris Canonici cum omnibus libris Panormitani: item quinque libros Decretalium, & cæteros libros juridicos: item libros continentes caſus tam Logicos qvam ſummaricos, & reliqvos ſcientiam tam juris novi qvam antiqvi civilis & canonici continentes. Og ſammeledis huad Bøger ieg haffde hannem tilforne lett (b) med ſaa Skiell, att de Bøger oc andre flere, ſom ieg haffuer, at de bliffue foruarede till voris efterkommendis Arffuinger, ſom ſaadanne Bøger behoff giøris. Item min Broder Herr Claus Urne (c) itt Par Kleder. Min Broder Knud Urne en Sølff Stob mod vort Fædernevaaben, oc en Tønde Miød: Item min kiere Svogerſke Frue Inger (d) en

(u) Palle Anderſøn var en Ulfeld af Familie.

(v) M. Hans Urne havde tvende Brødre af det Navn Lauge Urne: Og har denne uden Tvil været den, ſom ikke var geiſtlig.

(x) Af Mſ. en halv Gaard.

(y) Frue Margrete Urne var gift med Knud Reventlov til Esbo.

(z) M. Lago Urne blev ſiden Decretorum Doctor, Cantor i Roſkilde DomCapitel, og endelig Biſkop ſammeſteds.

(a) Lyd eller Lød d: Farve, Couleur.

(b) Lædt d: laanet, efter den Jydſke og Fynſke Mund-Art.

(c) Hr. Claus Urne blev ſiden Artium Magiſter og DomProvſt udi Aarhus. Er uden Tvil den ſamme Nicolaus Urne, ſom ogſaa blev Provſt i Lund, og 1529. var Rector paa Kiøbenhavns Univerſitet, VINDING. Acad. Hafn. p. 63. Og ſom af Gisberto Longolio i hans Fortale til Ovidii Metamorph. beſvares for een af de Lærdeſte Mænd, ſom paa den Tid levede. Wormii Monum. Dan. p. 261.

(d) Frue Inger Valkendorf af Giorup var Knud Urnes Frue. Begge ligge begravne udi Gaby-Kirke i Fyen, hvor deres Gravſkrift findes ſaa lydende:

Clau-

en gold Gylden. Jtem min Broder Johann Urne en Solff-Stob med vort Fæderne Vaaben, og en Tydſk Krønnicke. Jtem giffuer ieg min Søſter Alhed Urnes Dotter (e) en Solff-Skee oc en rød forett Kiortel. Min kiere Svoger Theeſ Jenſenn (f) en rinſk Gylden oc en Tydſk Krønnicke. Jtem min kiere Moder Frue Kirſtine Urnes (g) en Lybſk Gylden, oc en Bønnebog, oc en Krønnicke. Jtem min kiere Søſter-Søn Joachim Knudſøn (h) en Solff-Skaale krusett oc slett, itt Par Kleder foret, saa og mine Øg, oc huad Deel ieg haffuer hannem tilforne soldtt, skiødtt og i hende faatt, det stadfester ieg paa mitt yderſte. Hans Huſtrue min kiere Svogerſke Frue Elſebe (i) giffuer ieg Solff-Stob og en lang rød Kiortel med huid Hermelinn. Jtem min Svoger Chriſten Skram (k) en Gylden og en Krønnicke. Min Søſter-Daater Anne Skrams en Solff-Stob oc en lang forett Kiortel. Jtem min Svoger Peder Brockenhus (l) en Gylden

oc

Clauditur hoc clarus CANUTUS marmore parvo,
HURNORUM antiqva nobilitate ſatus.
Jungitur huic ſocia en conjunx INGERA marito
WALCHENDORPH avio ſtemmate clara ſuo. KLEVII Opus geneal. MS.

(e) Fr. Alhed Urne, Tetz Jenſen Roſengaards Frue, er begraven i Roſkilde Dom Kirke med denne Gravſkrift: Orate pro Deo devota ac nobili Domina ALHEDT, filia Domini Georgii Urnes, qvondam relicta TETZONIS ROSENGAARD, una cum filia Anna Roſengaard, hic ſepulta Anno Domini MDXLIII. Dominica oculi.

(f) Tetz Roſengaard var en Søn af Hr. Jens Roſengaard Ridder.

(g) Om denne Fru Chriſtine haver været Hr. Jørgen Urnes første eller sidſte Frue, og om hun har været M. Hans Urnes egen Moder eller Stifmoder, ønskede vi gierne at oplyſes om. See tilforn p. 291. Not. (d).

(h) Man har i forige Tider brugt de tvende Navne Joachim og Jacob i Fleng. Dj menes altſaa, at denne Joachim Knudſen er den samme, som ellers kaldes Jacob Reventlov til Søbo, og var en Søn af Knud Reventlov og Frue Margrete Urne.

(i) Denne Frue Elſebeth skal have været en Kerkendorp af Familie.

(k) Chriſten Skram til Urup havde M. Hans Urnes Søſter-Dotter Fru Anne Reventlov, som var Knud Reventlovs og Fr. Margrete Urnes Dotter, og er den samme, som strax derefter kaldes Anne Skrams.

(l) Peder Brockenhus til Brangſtrup Danmarkes Riges Raad og Landsdommer i Nørre Jylland havde Frue Geſe, som ogsaa var Knud Reventlovs og Fr. Margrete Urnes Dotter.

og en Krønnicke. Tønne Tønnesøn (m) en Gylden og en Krønnicke, hans Søster Jomfru Berte en Guld-Taffle, saa god som fem Gylden, ett Par Kleder, en Bønnebog og en Krønnicke.

[Det ene Exemplar, som vi have haft af dette Testament, melder, at her paa dette Sted fattes fire Linier i Originalen.]

Item giffuer ieg mine Brødre-Børn, Jørgens, Johans oc Knuds Børn, og mine Søstre-Børn, huer af dennem en Gylden. Item min kiere Jencke Margrete Vilhelms (n) en Gylden oc en Krønnicke. Item min kiere Søster Inger Ornes Dotter i Marieboe en Gylden og en Bønnebog. Item Frue Kiersten Ore min Jencke en Rixgylden oc en Krønnicke. Item till det Kloster i Marieboe giffuer ieg en halff Læst Rugh, X. Sider Flesk. Item Herr Jep Stær en god Kiørtell, og en Bog, som hanvem tienn. Skolemester (o) en Diurnale (p). Item till S. Albani Kircke en nye Gradual. Item fattige Peblinge i denne Bye II. hundrede Bøger, som Donather, Regulas, Facenus, tres Partes Alexandri udi octava, hvilke Bøger som nylig satt er (q). Item fattige Prestemend 5. Diurnalia, at de skulle bede gott for min Siel. Item giffuer ieg till fattige Kircker XXX. Haandbøger, at de skulle lade giøre gott for mig. Item giffuer jeg til Roeskild Dom Kirckes Liberiam (r) Speculum historiale Vincentii in duobus magnis voluminibus. Item ad liberiam Lundensem Pantheologiam in duobus magnis voluminibus. Pro liberaria S. Albani Summam Astaxani. Item till Preste Callentt Gilde giffuer ieg en stor Solff Skeed. Item

(m) Tønne Tønnesøn var en Søn af Tønne Viffert til Brolykke og Frue Kirstine Reventlov, som ligeledes var Knud Reventlovs og Fr. Margrete Urnes Dotter.

(n) Maaskee Vilhelm Dresselbergs Frue.

(o) Ved Skolemester paa dette Sted forstaaes uden Tvil Rector i Odense Latinske Skole.

(p) Diurnale d: En daglig Haandbog, skreven eller trykt i en gandske liden og net Format, som indeholdte de ved Messerne og anden daglig Guds-Tieneste sædvanlige latinske Sange, Bønner og Collecter, saasom Diurnale Roschildense &c.

(q) Sat d: trykt, prentet.

(r) Liberia, Liberaria, Libraria d: Bibliotek, Bog-Samling. Gall. Librairie.

fattige Peblinge oc fattige Folck giffuer ieg i try Aar omkring III. Giffte med Fleesk, Brød, og Emer, Badstueggang, Begengelse till alle Kircker og Klostere ibidem, oc huer Aar III. Sinde at fuldkomme. Item giffuer ieg Bold Stud en lang Kaabe aff Muster Filen, en Kiortell, aff Brøgers en Fierring Emer oc sex Siders Fleesk. Jep Andersøn min Suend og min Fogett V. Alne Lest (s) paa sin Tiennistе oc en Kolt. Item Anne min Tiennistе Pige VI. Alne blaatt Hardmist. Niels Hoffmand III. Alne Klede. Hendrik Hansøn en Kaabe.

Pro exſeqvutione huius teſtamenti conſtituo teſtamentarios exſeqvutores, videlicet venerabiles viros Doctorem HERMANNUM patrem S. Johannis Orthoniæ, Magiſtrum LAGONEM (t) Canonicum Roëſchildenſem, Palle Andersøn paa Hurring, Frue Margrete Ornes Daatter, og Joachim Knudsøn, qvatenus ipſi, non obſtante contradictione hæredum meorum aut aliorum quorumcunque, præſens teſtamentum meum exſeqvantur in ſingulis ſuperius annotatis, prout in tremendo Dei judicio ſuper commiſſis cum negligentia culpabiles effici non voluerint & reperiri. In qvorum præmiſſorum fiduciam evidentiusque teſtimonium, una cum ſigillis prædictorum teſtamentariorum meorum, præſentibus meum inferius eſt impreſſum. Datum Anno Domini MDIII. die vero Hermanni Epiſcopi & Confeſſoris.

Af dette Teſtament merker man iblandt andet, hvad Pris nogle Boger paa de Tider have været i, nemlig, at en Gradual, ſom uden Tvil har været ſtreven, holdes i Værdi saa god ſom 64. Mark: Ligeledes, at Boger da Mand fra Mand ere gaaene i Arv og blevne ved Familien: Og endeligen, at et Fruentimmer, ſom rart var, har været iblandt de udnævnede Exſecutores Teſtamenti.

Ellers bliver man og af dette Teſtament beſtyrket i de Tanker om Meſter Hans Urne, at han, ſom tilforn meldet er, maae have været en lærd og vel ſtuderet Mand, i det han har eiet ſaa mange Boger i ſaa adſkillige Videnſka-

ber,

(s) Leſt kaldtes fordum et Slags uldet Tøi, uden Tvil det ſamme, ſom hos Hvitfeld p. 388. og andenſteds nævnes Leiſt, og var en Art Engelſk eller Hollandſk Klæde, qs. Lundiſk eller Leidiſk. ROSTGARDI Lexicon Dan. Mſ. Lundiſk var fra Londen i Engelland; Leiſk, qu. Leidiſk, af Leiden i Holland.

(t) Meſter Laage Urne, Meſter Hanſes Broder, ſom ſiden blev Biſkop i Roſkilde.

ber, Theologiske, Juridiske, Philosophiske og Historiske, som kunde ansees for et overmaade stort og mere end gemeent Bibliotek for en privat Mand paa de Tider. Dernæst seer man, at han har bekostet Alter-Tavlen paa vor Frue Alter i vor Frue Kirke udi Odense, og der haft sit eget Capel, hvor hans Begravelse har været. Og endeligen, at han haver været en from Mand imod sine Venner, og godgiørende imod Kirker, Klostere og Fattige.

At han og af sin Formue haver søgt at befordre Videnskaber og Boglige Kunster, kand iblandt andet deraf erfares, at han paa sin egen og meget store Bekostning haver ladet adskillige Bøger trykke; Thi i det Aar 1505. da hans Broder Jørgen Urne Landsdomer i Fyen; som een af Mester Hans Urnes nærmeste Arvinger, giorde Afregning med hans Skyldnere, fremkom foruden andre en Bogtrykker, ved Navn Simon Brandes eller Brandt (u) om Bøger, som han havde trykt for Mester Hans, og efter adskillige Disputer kom endeligen med Arvingerne derom til Enighed, hvorpaa et Document (v) er forfattet omtrent af denne Indhold, at nemlig **Jørgen Urne** giorde Regnskab med **Simon Brandt** An. 1505. Mandagen efter S. Povels Dag, i det Huus, som **Mester Peder Marsvin** fordum iboede, nærværendes **Mester Jep** Prior i S. Knuds Kloster ꝛc. efter værdige Faders Biisp **Jens Andersens** Befaling, og løb det halftrediesindstyve tusinde Mark halftrediesindstyve Mark 4. Mark og 2. Hvide (x) som **Simon Brandt** havde oppebaaret af **Mester Hans Urne** Provst i Odense, hvis Siæl Gud naade, for de Bøger, som fornævnte **Simon Brandt** og hans Medfølgere (y) havde trykt og prentet for benævnte **Mester Hans**

(u) Dersom denne **Simon Brandt** haver været Bogtrykker her i Danmark, da er han os tilforn ikke bekiendt, ei heller have vi seet nogen af de Bøger, han har trykt. Men det vide vi, at en anden, ved Navn **Mattheus Brandis**, haver i Begyndelsen af det 16. Seculo trykket Bøger i Dannmark, saasom den Jydske Lov med Canuti Expositionibus udi Ribe 1504. og Librum Missæ & Canonis udi Kiøbenhavn 1510. Item, at **Peter Brandis**, som formodelsigen har været en Søn af een af de forige, haver 1528. i Kiøbenhavn trykt Pauli Heliæ Skrift om syge og fattige Menneskers Besørgelse ꝛc.

(v) Originalen af dette Document haver Prof. Kircherod i Odense haft. KLEVII Opus Geneal. Mf. tilforn har den været udi Odense Stifts Stiemme. **Kirkerods** Fyens Beskr. Mf.

(x) 50954. Mark og 2. Hvide har været en temmelig stor og anseelig Capital paa den Tid.

(y) Siden her tales om **Simon Brandts** Medfølgere, kunde man ikke urimeligen falde paa de Tanker, at han og Mattheus Brandis maaskee have været Brødre eller Fættere, og haft Fælleskab sammen i et Bogtrykkerie, hvormed de efter de Tiders Maade have flakket om fra eet Sted til et andet i Landet.

Urne. Og lagde saa Simon Brandt hans Regnskab frem, paa hvad han skulde have for sit Arbeid, blev saa Jørgen Urne og hans Medarvinger skyldig til Simon Brandt 6. Mark 3. ß. 2. Hvide. Da tiltalte Jørgen Urne Simon Brandt for Diurnaler, som hand trykte for Mester Hans Urne, og sagde han, at de ikke vare ret trykte, og komme til Aars, hvor de ikke kunde vorde trykte. Begierte saa Simon Brandt at faae samme Bøger igien for det de kostede, da svarede Jørgen Urne, at han det ei kunde giøre, hvorfor han samtykte at betale den anden halve Deel for fornævnte Diurnaler, bleve de saa venlig forligte ꝛc.

Man seer her af, at de Bøger, som M. Hans Urne haver ladet trykke, have til deels været Diurnater, og til deels uden al Tvil nogle af de andre Messe-Bøger, og Skole-Bøger, som han i sit Testament haver givet bort. Ellers er det forunderligt, at man ikke har Levning tilbage af disse Bøger, som dog synes i temmelig Mængde at have været trykte, allerhelst, da man her og der finder Bøger, som af andre Bogtrykkere ved og for samme Tider ere trykte her i Danmark.

M. Hans Urnes Lig-Steen findes i vor Frue Kirke udi Odense, hvor han er begraven, saaledes som den for paa dette Hefte sees i Kobber-udstukken, dog er den vel ikke saa rigtig og vel aftegnet, som vi gierne havde ønsket. - Midt paa Stenen seer man de Urners Adelige Vaaben, i Hiørnerne de fire Evangelister, og i Kanten denne Grav-Skrift:

Hic jacet Dominus Magister JOHANNES URNÆ Canonicus Ottonienſis & Præpoſitus ibidem, qui obiit anno Domini MDXIV.

Hvad Aar han ved Døden er afgangen, er ingenlunde en afgiort Sag. Vel setter den anførte Grav-Skrift det Aars-tal 1514. Men vi have største Aarsag at kalde det i Tvil, og mene rettere, at han er døet i det Aar 1504. holdende det for en Feil enten af den, der har hugget Stenen, eller af den, der siden har aftegnet den, at der i Grav-Skriften læses MDXIV. i stedet for MDIV. Thi, at han allerede 1505. haver været død, bevises uimodsigelig af det, som nyligen blev omtalet, nemlig, at hans Arvinger i dette Aar findes at have holdet Afregning med hans Skyldnere, hvilket vel ikke var skeet, dersom han da havde levet, tilmed bliver der sammesteds [ved den Tale-Maade hvis Siæl Gud naade] udtrykkeligen talet om ham som en død Mand. Denne Mening kand

til

til ydermere Overflodighed ſtadfæſtes af et andet Original-Document, ſom een af vort Selſkab eier, udgivet Aar 1506., handlende om en Tiltale, ſom M. Hans Urnes Arvinger [og ikke han ſelv] havde til een, ved Navn Peder Medynk. Samme Brev lyder ſaaledes:

Wii Hanſſ met Gudz Nade Danmarckes, Suerigis, Norgis, Vindis oc Gotis Koningh, Hertugh vdi Sleſuig, i Holſten, Stormarn og Ditmerſken, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorſt. Helſæ ether oſſ elſkelige verduge Fader Hr. Jens Andherſøn Biſcop i Fwyen, oc Jørgen Marſvin wortt Rigis Danmarckis Canceller, kærligen met Gudh oc wor Nade. Vider kære Wenner, at oſſ elſkelige Jørgen Urne wor Landzdomer vdi Fwin haffuer berætt for oſſ, at han haffuer tilltall till Pedher Medynck om en Gardh liggendis i Eſkelſtorp i Windinge Herrit, ſom han ſolde Meſter Hanſſ Urne paa ett Genkøff, och wortte hannum aff wunden met Rætte. Thii bethe wii ether, kærligen befale, oc met thette wort opne Breff fuld Macht giffue, at I paa belenligh Thiid oc ſted forſamble ether, oc ſteffner forſcreffne Pedher Medynck oc Meſter Hans Urnes Arffuinge fore ether, oc ſkilier then Sag at met Rætte, ſom I wele andſvare for Gud oc wære bekende for oſſ. Giffuit vdi wor Kiøpſtad Othenſæ Løffuerdagen neſt efther Sancti Kanuti Regis ac martiris Dag, Aar &c. MD. ſexto. Vnder wort Signet.

Hvad vi endnu til Slutning om Meſter Hans Urne kand have at erindre, er først, at Birkerod, i ſit Skrift om Lærde Mænd fødde i Odenſe, melder om hannem, at han et Sted bliver kaldet Frater defunctorum de Convivio alienigenarum diſcedentium. Hvad dette har været for et Gilde, ſom M. Hans Urne haver været Gilde-Broder udi, er os ikke let at ſige; Dog har det vel uden Tvil været eet af de Gilder, ſom i Odenſe for Reformationen var indſtiftede. Dernæſt ſkal ogſaa hans Navn findes paa en Klokke udi Odenſe, ſom bemeldte Birkerod i ſamme Skrift bevidner. Og endeligen veed man (z), at han haver boet i den Gaard udi Odenſe, ſom ſiden haver tilhørt Mouritz Podebuſk, og ſkal være den ſamme, ſom endnu kaldes Provſte-Gaarden.

(z) Efter Frue Baren Skrams Beretning i Arel Urnes Elegie-Bog. MS.

II.

Følge af Heroldens Reise ind i Sverig 1611.

Der jeg min Herres Titel oplæste
Paa det samme Sprog, som mig syntes best,
Brevene de til sig toge,
Med stor reverentz og ære med,
Som de allerbest kunde komme afsted,
Og reiste derfra uden sage.
Hofmesteren bød os at blive der stille
Efter Kongens Befalning og Villie
Udi to eller tre Dage,
Indtil der kom Bud fra Kongen igien,
Siden skulle vi forreise hen
Til Danmark igien udi vor Mag.
Men den tid han nævnde Dager tre,
Kunde jeg strax baade kiende og see,
Thi det randt mig i Sinde,
At hver Dag skulde blive omvendt
Til en uges tid og det behendt,
Som skede og føie minde.
I Uger to gandske imod vor Villie
Nødtes vi da til at ligge stille,
Der til tre dage lige,
Men førend de vilde reise bort,
Vores Navn at vide de begiered fort,
Vi dem det motte sige.
Hvor vi vare født, vilde de og vide,
Førend de vilde fra os ride,
Det vi og dennem maatte kundgiøre,
At Magnus var født i Tydskland,
Vilde de ei troe de Dannemænd,
En Danske holdte de ham fore.

Vores

Vores Navne maatte de strax opskrive,
Forend de sig fra os vilde give,
Om anden Dag saa aarle
Forreiste de alle fra den Egn
Paa Konning Carls haus egen Vogn
Til Orebro de Karle.
Samme Dag som disse forreiste hen,
Kom M. Peder Andersön til os igien,
At hand skulde os tractere,
At vare paa os havde han i Sind
At skrabe vore Punge-lagde han paa vind,
Vor tunge monne vi regiere.
Vi holdte saa stadig i vor Sind,
Ligesom vi vidste af ingen ting,
Hans tredskhed kunde ham ei baade,
Slet ingen Redskab han af os fik,
Ligesom han af Døren udgik,
Saa undginge vi denne Vaade.
Der otte Dage vare lobne om,
Og ingen Beskeden fra Kongen kom,
Peder Andersön monne jeg bede,
At han vil Breve til Cantzeler skrive,
Om han vilde os vor Afskeed give,
At vi kunde giøre os rede,
At reise herfra til Danmark ind,
Efterdi at alting er efter vort Sind
Bestillet og giort til Prikke,
Ingen var dermed sønderlig tient,
At vor tid nu skulle blive forlængt,
Vores Bøn den hialp os intet.
Mod Peder Andersön og Anders Svendsön
Protesterede jeg udi egen Person,
Min Villie lod jeg dem vide,
Og sagde, os skeer stor Uret og Vold,

Vor

Bør I at forholde en Konges Herold,
Og hans Trommeter deslige.
Ingen christen Potentat det gior,
Læs Chroniker eller hvad I spør,
Thi Tyrken lader sig deri ey høre,
Ey Muscouiter den grumme Tyran,
Ey nogen Konge i noget Land,
Som Eders Konge monne giøre.
Den 23. Maji med hast,
Kom en Enspender ridendes fast
Med Kongelig Brev i Haande,
Og den antvordet Peder Andersøn,
Hvilket indeholdt, at Anders Svendsøn
Skulde forreise behend,
Och tage de ti Drauanter fort,
Og føre den Danske Herold bort,
Og Trommeteren deslige,
Dog hvort hen de vilde med os ride,
Kunde vi ikke da faae at vide,
Og ingen vilde os det sige.
Den tid vi reiste fra Winecke Prest,
Foræret jeg ham, som mig syntes best,
Tyve Svenske Daler tillige,
Hans Hustru gav jeg og en Skienk,
Hans Drenge skulde mig og ei fortænke,
Jeg forglemde og ei hans Pige.
Den tid vi skulle forreise vor Kaas,
Med grædende taare takkede de os,
Og sagde til hverandre,
Tacka wackra och herliga Mend
Era de Tydska Juttar huer och en,
Det seya wij for Sanden.
Men Presten Hr. Hagen den Dannemand,
De Penge dem havde han i sin Hand,

Og vilde mig dertil tvinge,
At jeg skulde tage mine Penge igien,
Jeg svarede Nei, og svor om Guds Mend,
Og sagde, det er ikkun ringe.
Der jeg hans ærlige Gemyt forvann,
Da svor jeg ydermere om Skam,
At hand skulde halvparten tage,
Han annammede dem og takkede mig,
Og sagde, Jeg saae aldrig Manden slig,
Paa mig monne han ei klage.
I Majo den 24. Dag,
Forreiste vi hen udi fuld god Mag
Fra Winecke med alle.
Paa Veien ad Vatsteen en Prestegaard laae,
Presten vi gieste to mile derfra,
Her Hacken lod han sig kalde.
Den anden Dag ieg og sige vil,
En anden Prest kom vi og til,
Hr Lauritz monne han hede,
Til en Landsby Thilmo ved Navn,
Der trekte vi hen os lidet til gavn,
Vi giorde det ei af Kiede.
Dernæst kom vi hen til Odenas,
Til en Herregaard saa vel tilpas,
Valentin den Fogde kaldes,
Samme Aften komme Breve ogsaa
Fra Kongen, at vi skulde rykke derfra,
Lang tid vi der ikke dvelles.
Siden komme vi til en anden Prest
Hr. Oluf i Eckeby tog os til Giest,
Hvilken saa vel som andre,
Tog vel mod os med stor tractat,
Giorde os til gode baade Dag og Nat,
I hvort vi maatte vandre.

Atter motte vi til at rykke,
Efter Kong Carl Gvillie og tykke,
Til Rheynge da vi komme,
Til en from Præst Hr. Peder heed,
Han giorde os godt, som jeg vel veed,
Hans Navn staaer blandt de fromme.
Lang tid monne vi der ei blive,
Førend vi motte os paa Reisen give
Til Eckesta monne vi ride,
De lagde os til Borgemester ind,
Hans Olsen heder den Mand saa fin,
Tre Uger vi der motte bide.
Den Uskikkelighed som vi monne see
Paa disse Drauanter som sig monne betee
Saa tølpelig og ilde
Med Drukkenskab, Sværmerie Dag og Nat,
Løsagtighed og Skalkhed havde de uspart,
Ingen dem der torde stille.
Omsider motte vi det Herberg fly,
Til en anden Borger i samme By,
Hans Navn var Samuel Panther
I fiorten Uger og Dage to,
I det logemente vi motte boe,
Forventende altid Gesandter.
Paa en Dag hende det sig saa,
At een af Borgemesterne monne gaae
Hen til vor Logemente,
Til vor Vertinde talede hand,
Her ere nu de Danske Mænd,
Som til os ere sendte.
Hun sagde: Borgemester Kiære Herre,
Paa Natstuen de nu begga ere,
Hand talede end mere med hende,
Haver der Penning at betale for sig.

Haver

Haver de ingen, du ſig mig det,
Gode Raad ſkal ieg dig kiende.
Til ham hun ſagde, Jag det ikke vred,
Derpaa giver de mig intet Beſkeed,
Jeg dog ikke paa dem kand klage,
Have de ei Penge, da borge dem ikke,
Lad dem betale altſammen til Prikke,
Forgieves giør dig ei Umage.
Naar de haver ſlet intet til Beſta,
Saa maae de opætha deres egen Heſta,
Bitzlet maae de ſiden tugga,
Grimen og Tømmen maae de ſiden etha,
Sadelen med, ſaa bliver de metta,
Siden maae de heden hugga.
Saadan Fortred med Haan og Spot,
Som mig giorde Ont og ikke got,
Den maatte ieg i mig riſte,
Dog takked ieg Gud og min naadig Herre,
Som mig havde forſørget med Penge flere,
End den graa Borgemeſter vidſte.
Tiden vilde blive mig alt for lang,
Om ieg heraf vilde giøre ſtor Klang,
Hvad mere Uret mig ſkede.
De Vinduer med Jern vilde de beſlaae,
Jeg ei ſkulde udſpringe og dem undgaae,
Jeg motte alt blive tilſtæde.
En Cantzeli Forvandt Carl Brun genandt,
Til ham kom Breve fra Kongen udſendt,
At han ſkulde iſigen ſige,
Til Leiren at reiſe behændelig,
Den Danſke Herold at føre fri,
De to Trommeter tillige.
Min Konge og Herre ieg takker endnu,
Som mig hans tiener vilde komme ihu

Og anſee min Elende,
Som blev beviiſt med hans Kongelig Brev,
Hvilke han hen til Leiren ſkrev,
Konning Carl dennem til hænde,
Paamindte ham, at han ſkulde tiltænke,
At det hans egen Ære kunde forkrenke,
At han tog ſig ndi Sinde
En Konges Herold og Trommeter med
Anholde, de ei kunde komme afſted,
Og deres Herre paaminde,
Hvad Svar de fik og hvor det gik,
At de kunde det udſige til Prik,
Som ærlig Krigsbrug monne være,
Havde de Breve ey kommet for fage,
Vi havde der blevet denne Dag,
Det motte ieg heilig kiære.
Der denne lange tid forløben var,
Fra Eckeſiø reiſte vi uden Fare
Til en Landsby hen ſaa fage,
Elling kaldes den ſamme By,
Hvor den ſamme Foged bode udi,
Som Henrich var hos de Dage.
Den anden Dag reiſte vi derfra,
Fire Mile mod Leiren lode vi ſtaae,
Til Heckerby vi kiørde;
Den 30. Dag komme vi med dem
Til en Landsby ſom kaldes Alem,
Strax Konning Carl det ſpurde.
Da ſatte han ſig paa ſin Heſt,
Og reiſte afſted ſom han kunde beſt,
Paa Veien han os mødte,
To Herremend havde han med ſig,
Sit Hoved ryſtede han mod mig,
Dog ſieg det ringe ſkiødte.

Med

Med Munden brumlede han ogsaa,
Det var ei godt, kunde ieg forstaae,
Dog ieg det ei kunde høre,
Strax befalede han vor Commissar,
At han os hen til en Bondegaard
Med det første skulde føre.
Med det samme han og forskaffe lod
Fra Leiren til os baade Øl og Mad
15. Dage ieg lyver ikke,
Ret hvide Rødder foruden Smør,
Jeg koged dem selv, ieg havde onde Kor,
Reent Vand ieg og motte drikke.
Der ieg havde drukket det rene Vand
En dag eller fire for sand,
Tre Svenske Daler føie
Jeg for en Suende tønde øl gav,
Jeg fik ei Tydsk øl fra det hav,
Dermed lod ieg mig nøie.
Den selv samme Dag forviist og forsandt
Kom Kong Carls Doctor og Hofprædikant
Til os i vort Herberge,
De opløfte Røsten mangefold,
Og sagde, hvor er den Danske Herold
Og Trommeterne begge.
Der ieg deres Raaben høre fik,
I det samme jeg ud til dem gik,
De sagde til mig med Smilde,
Har I Herold Muscatel eller Vin
Som min Herre har sendt af Kielderen sin,
At I os skienke ville.
Jeg besvared dem og behendt,
Den Vin, som mig blev nyligen sendt
Fra Kongen Eders Herre,
Har ieg endnu, stiger af Eders Heste,

Jeg skienker eder udaf det beste,
Som ieg formaaer med ære.
De sagde, at stige af vores Heste,
Det kommer os slet intet til beste,
Tiden kand det ei lide,
Men vil J engang drikke os til,
God beskeden vi Eder giøre vil,
Og siden reise i tide.
Strax lod ieg hente en tre Mands Seckel
Af det Svenske Øl ieg havde fal
At give og ei at selge,
Først da drak ieg denne Doctor til,
Men Doctoren drak strax Presten til,
Det maae ieg og fortælle.
Som Presten fik Skaalen i sin Haand,
Sin Hat da tog han strax paa Stand,
Og sagde, Herold min Herre,
Den Skaal er Jer Herres Kong Christians,
Danmarkes og Norges Konge for sand,
Jeg drikker ham den til ære,
Gud hannem bevare baade længe og vel,
Give hannem Sundhed til Liv og Siæl,
Jeg ham det ikke inisunder,
Dermed drak han en god lovedrik,
Og sagde, Herold forsager mig ikke,
Meget got ieg Eder under.
Imidlertid ieg for dem stod,
Min Hat ieg aftog ned til min Fod,
Her Doctor til mig sagde,
Her Herold tekker Jers Hoved til,
At staae barhoved jeg ikke vil,
Det sneer og sluder baade.
Jeg svared hannem sagtmodelig,
Kiere Doctor lader fare Tale sig,

Min-

Min Konge han bør den ære,
Naar nogen min Herres Skaale drikke vil,
Da bør ieg ikke tekke mit Hoved til,
Det var mig stor Vanære.
Jeg er og ikke giort af Salt,
Jeg smelter og ei, hvad det galt,
De begge strax til mig sagde;
Her Herold lader Jer ei forlænge,
Med det første skal J eders Afskeed fange,
Dertil maae J Jer forlade.
At reise til Dannmark J og maae,
Fri Geleide skulle J faae,
Forinden faa korte Dage
Begge de mig deres Hænder gav,
Forend at de monne reise af,
Saa reiste de bort med Mage.
Al den Stund jeg udi Sverig var,
I Sandhed jeg vist forfaret har,
At den geistlige Stat tilsammen
Af baade høi og nedrige Stand
Ere min Herre bevogne alle Mand,
Det siger ieg med Sammen.
Mod mig haver de dem nok beviist
Med ære og tieneste først og sidst,
Jeg ikke kand paa dem kiere,
Med ord og gierning velvilligheed,
Mod mig haver de dem vel beteed,
Saa hielpe mig Gud vor Herre.
Strax fik Commissar de tiding at høre,
At han skulle os til Werøe føre,
Og siden til Grendsen med alle,
Ved Glimager skulde føre os frem,
De ti Dravanter fulde os hiem
Til Grendsen, som var dem befalet.

De førde os igiennem en vild Ørk,
Hvor ſom helſt der var molt og Mørk,
De Bønder de det og bekiende,
Tilforne der aldrig nogen Vei var,
Ei nogen ſted var kiendt eller bar,
Som vi udi henvendes.
De ledde os ſaa den Dag i Chor,
Som Fanden aldrig ledde ſin Môr,
Som Stij hans Moder ei vidſte,
De ſlemme og forbandede Skieffle,
Saa faae de tuſind brændende Diæffle,
Thi de giorde det med Liſte.
Der var ſaa trangt baade med Buſk og Krat,
Vi ſnublet ſom det havde været om Nat,
Vore Heſte kunde vi ei ride,
Hos os maatte vi dem lede frem,
Alle Jern tabte de af Fødderne ſine,
Jeg maa ſige vi kom i tide.
Siden reiſte vi ſom vi kunde beſt,
Og kom hen til en anden Preſt,
Ei langt fra det Landmerke,
Som ſamme Preſt tracterede os ſelv
Med Øl og Mad ſaa gandſke vel,
At Bugen monne verke.
Om Aftenen ere vi kommen hen
Til en gammel Svenſk Bonde ved Grendſen,
Om Natten vi der ſkulde ligge,
Vor Commiſſar han befalede da,
At han ſtrax ſkulde til Danmark gaae,
De Danſke Bønder at ſige,
At de ſkulde holde fuld god Vagt,
De Svenſke Rytter havde nu i agt
De Danſke Bønder at gieſte,
At brænde og ſkiende og ſlaae ihiel,

Fra Mand og Qvinde at røve og ſtiele,
De vare ei med de beſte.
Det førſte at Bonden det høre fik,
Med det ſamme han til Dannmark gik,
Diſſe tidender at kundgiøre,
Men det var ikkun et Skielmeri,
Som var beſtillet med Falſk og Svig,
Som J ſkulle faae at høre.
For denne Aarſag ieg ſiger med Skiel,
At vort eget Folk ſkulde ſkyde os ihel,
Er dette giort med Liſte,
Og dette beſtillet vor Commiſſar,
Hvilket os begge vitterligt var,
Og vi det ikke vidſte.
Jeg ſiger forviſt, af det Rumor
Forſamledes der en Skare ſtor
Med Danſke Bønder ſterke,
Med Vaaben og Verge en hob Mænd
At tage mod os havde de udſendt,
Vi det ei kunde merke.
De ringde med Klokken udi hver By,
At der gik af ſaa ſtort et Ry,
Tilſammen de Bønder rende,
Dog den ſom vor HErre bevare vil,
Hannem ſlaaes ſlet ingen Ulykke til,
Det vi og ſelv maae bekiende.
Der ieg om Natten paa Benken laae,
Nogle Tanker var kommen oppaa,
At ieg ikke kunde ſove
Den gandſke Nat, at ieg ei Hvile fik,
Om Morgenen aarlig ieg udgik
Mine Tanker at fordrive.
Som ieg vilde gaae og ſee mig om,
En Danſke Pige faſt løbendes kom,

Jeg hende strax tilspurde,
Og sagde, min Dotter hvort skal dit gaae,
Hun svared og sagde, ieg did monne traae,
Min Hosbonde mig udkiørde,
At ieg skulde tale med den gamle Mand,
Som her monne boe, ieg siger sand,
End mere ieg fritted hende,
Og spurde hende ad, hvis Pige hun var,
Hun sagde, hun boede i den neste Gaard,
Lensmanden monne ieg tiene.
I Aftes kom løbendes den gamle Mand,
Onde tidender førde han til vort Land,
At Svenske Ryttere mange
De vare forhaanden og vilde her ned,
At slaae ihiel, brænde og røve med,
Derfor ieg hid motte gange,
Sagen at forfare og give tilkiende,
At vi kunde møde og dem brænde,
Vi vide de ere ei gode,
Derfore er ieg og kommen hid,
At ieg kunde vide paa hvad tid,
Naar vi skulde dem formode.
Der ieg det hørde, sagde ieg til hende,
Gak bort, sig det til Hosbonden din,
At det er Løgn med alle,
Den Bonde har løiet, saa faae han ver,
Det skalt du baade spørge og see,
Sig Lensmanden den Tale.
Vi ere erlige Danske Mænd,
Vi var af Kongen til Sverig sendt,
Hans Ærende at udrette,
Dog haver de der anholden os
I ni og tyve Uger vor Konge til trods,
Det vi aldrig forgiette.

At efter vor naadige Konge og Herre
Sin Brev haver sendt til Sverig med Ære,
Og ladet os derfra tage,
For Skams skyld kunde de det ikke lade,
Endog dennem os storlig hade,
End de motte os ledsage.
Derfore hvad nu bestillet er
Ved denne Bonde baade her og der,
Er giort af den Aarsage,
At vore Bønder skulde slaae os thiel,
Deres Sag havde de bestillet fuld vel,
Om de kunde det saa mage.
Derfore sig din Hosbonde til,
At han mig nogle tilskikke vil,
Som mig kand Undsætning giøre.
De Bønder, som best bevæbnet er,
Bed dem, at de vilde komme her,
Og os i Landet henføre.
Tre Timer derefter som vi kom her
Over Landemerket i Riget igien,
Mødte os den samme Pige,
Gav mig tilkiende, alting var bestilt,
Ligesom ieg det selve have vildt,
Det monne hun til mig sige.
Der efter mødte mig tresindstyve Mænd
Bevæbnet med lange Rør udi Haand,
De ti Mænd mig følge ei torde,
Til Glimager hvor de for mig var
Tusind Bønder stod i en Skare,
Den Alarm de Bønder giorde.
Hør gunstige Læser ieg dig sige vil,
Hvorledes Dravanterne handlet mod mig,
Der vi monne til Grendsen lide,
En Kreds monne de omkring mig slaae,

Paa deres Heste de sad og paa,
Deres Bysser havde de spendte.
Da tog Commissar sin Hat af sig,
Og talede disse Ord til mig,
Her Herold det maae I vide,
Jeg har Befalning af Velbyrdig Mand,
Doctor Niels Cantzler, teg siger for sand,
Vil I ikkun lidet forbide.
At naar vi komme paa Grendsen ned,
Som vi nu ere paa denne Sted,
At ieg skulde Eder sige,
Eders egen Konge haver det selv vel voldt,
At I ere her saa længe anholdt,
Alt udi Sveriges Rige.
Thi nogle af min Herres tiener tro,
Af hvilke en Part i Sverige bo,
I Danmark ere med volde,
I fiorten Dage de Feigdebrev
Førend at de daterendes blev,
Fængslet bleve de anholden.
Iblandt dem var een hed Hermand Bunting,
Med Befehlheber flere og Capitein,
Som endnu i Danmark ere,
At Eders naadig Konning og Herre
Vil dem til Grendsen levere
Med slig Geleide og Ære.
For det sidste Her Herold agter med Flid,
Hvad ieg Jer siger tho leste Valet
Efter Cantzlerens Befalning,
Hand bad I skulde Eders Konge berette,
Og aldeles intet forgiette,
Foruden al Forhaling.
Hvorledes min Herre beklager sig,
At Eders Konge ei har holdt sig saa redelig

I den-

I denne Feides tide,
Der han indtog Borkholm og Øland,
Da forloved han hen hver Mand,
Som paa Slottet monne sidde,
At forreise hen som dem tyktes best,
Hvad heller de vilde til Fods eller Hest,
Fri Patzer de og torde.
Derpaa gav han dem Seigl og Brev,
Dog et hundred Mand anholden blev,
Imod hans Brev og Ord.
Dette formaned han høielig,
At ieg ingenlunde skulde fortige,
Men min Herre hannem det tilsige,
Det monne begge Trometerne høre,
At han sine Ord saa kunde fremføre,
Jeg kunde det ei fortige.
Det første ieg til min Herre kom,
Jeg sagde hans Naade det paa stand,
Og vilde det ikke delge,
Dertil svared min Konge og Herre,
At det en digtet Løgn monne være,
Som dem altid monne følge.

Beslutning.

Her haver du gunstig Læser blid
En kort Beretning paa denne tid
Om Kongl. Majsts. tro Mand og Herold,
Hvorledes han var anholden med Vold,
I Sveriges Rige som han var forsendt,
Med stor Tribulatz var der bespendt,
Der han nogle vigtige Sager med Skiel
For sin Herre og Konge skuld bestille fuld vel,
I ni og tyve Uger var han der henne,
Han begier ei saa at komme igien,

Den 4. Aprilis reiste han herfra,
Den 12. Octobris tilbage monne traa,
Om du hans Navn begier at vide.
Claus Jacobsøn de Wal monne han hede.

III.

Kong Christ. I. Privilegier for Indbyggerne i Jylland 1466.

Dette Document have vi iblandt andre Kongelige Breve og Anordninger fundet bag i en gammel Pergaments Lovbog, som er skreven 1496. hvor det kaldes Constitutio Christierni Regis, data Wiburgh 1466.

Wii Christiern met Gudz Nade Danmarks, Sweriges, Norges, Vendes oc Gothes Koningh, Hertugh i Sleswiigh, Greffue i Holsten, Stormern, Oldenborgh oc Delmenhorst, gøre alle wittherligt, at wii for Troscap, willie, Kerligheth oc Thienneste, som wii befundhet haffue, oc oss ydhermere at befinde tilhobes aff werduge Fætherne, Biscoper, Abbether, oc menuge Klercke, Riddhere, Swene, Kobstetmen, oc menuge Almue i Iwthland, haffue wii met fuldkommeligh Raadh, Hwgh oc goth willie, Gud til Loff oc ære, oc oss til ewigh Saligheit oc Amindelse, oc menuge Almue til Fredh oc bestandelse wnth oc tilladhet, wnne og tilladhe met thette wort opne Breff, ath enghen Man scal geste annen Manz Thiener, wthen sine eghen.

Item enghen Man scal bastes eller bindes loglige wforwunden, wthen han findes met sodane ferske Gerninger, at hanum bør at bindes fore.

Enghen Man scal haffue standhene Swene pa annen Manz Gotz.

Hwo Aarath gør, han scal bøde Scathen oc III. Mark, wthen so skeer, at han liggher pa Laghe oc wedher Aaradh. Fangher han Scathe ther ower, tha ligge han pa sine eghen werke. Oc thisse Dele deles met Herretz Dele wth.

Item

Jtem om Bøndher-Gotz, then Stund ther sither nogher i, ther swarer fulth aff, tha skal ther ydhermere enghen Man fordeles fore. Men wordher thet Bøndher-Gotz ødhe, tha maa Embodsman lade dele pa alle the, som haffue Deel i, so lenghi at the gøre en wth, ther swarer fult aff, eller oc seghe thet en annen, ther gør thesliges, oc enghen Man scal ther ydhermere fordeles eller bescattes fore.

Jtem hvo som wil winne nogher Riddhermanz ære, thet scal han gøre for oss oc worth Raad.

Jtem om the Breff pa XL. Mark Sagh them wille wii holde, som tilbørligt er.

Jtem om Landzthing, thith scal enghen steffnes, som Reth wil gøre til Hæretz-thing. Skeer hanum wreth til sith Hæretzthing, i hvat Made thet helst er, tha ma han skiwde sigh til Landzthing. Oc enghen Reth scal affseghes anthen om Breffue eller annet til Landzthing, wthen bode Deler ere loglige tilsteffnde, oc Landzthings Hører scal sine Breff forware, oc hielpe hwer Man til Reth oc Skel wthen wild.

Jtem som thet rores, ath nogher gør sig wildughe Dommere, thet scal aldrig ske met worth Raad.

Jtem om noghre gode Men hindre there Thienere, som Dorscap gøre i there Nerwærelse, oc styrer them uet til Ekælighet med Stock eller Jern eller there lighe, ther scal enghen fordeles fore.

Jtem i hvor nogher Kirkens Personer eller Riddhermenz Men ladher fiske eller købe til there eghen Costh, oc ey for nogher Kobenscap, the sculle ther fore ey Toln wdgiffue.

Jtem Fogdher the sculle met wor willie ey annet gøre, en sidhe Dom oc holde reth Thing retferdigt. Findes ther nogher

aa modh at gøre, tha wille wii retthe ther offuer, ſom tilbørligt er efftber Loghen.

Item om the, ſom bo i Kopſtædher, oc bryde pa Landh anthen Gardfredh, Herrewerk, eller andher Brede, tha ſtande there Dele, ſom the gøre Gerninghen i, oc bøde theres Faldzmaal, ſom reth er efftber Loghen.

Item om Laghefft. Hvilken icke birødher ſin Lagheft til løglige, ſom hanum wordher tilſwndhen, oc giffuer then ey i retthe Thime efftber Loghen met gode Men oc gewe, alle the Laghefft, ſo giffues, the bliffue alle machtlos.

Item hwer nyde ſith Enmerke frit, oc ſith Forligt, ſom han haffuer ther Deel vthi.

Item om Bierk, ther fare hwer ſo ſkellige met oc ſo rethferdelige, ſom han will antſware for Gud oc wor Nade, oc wære bekent for oſſ.

Thi biwde wii alle, ehwo the helſt ere eller wære kwnne, oc ſerdeles wore Fogdher oc Embodsmen vndher wor høgſte Budh, forneffnde Artickle alle oc hwer ſerdeles at holde oc holde lade wbrydeligh i alle Made, ſom forſcriffuit ſtander. Datum in civitate noſtra *Wibergh* die beati Egidii Abbatis, noſtro ſub ſecreto præſentibus appenſo, Anno domini MCDLX ſexto.

II. Hefte.

Bekrætning om vor Frue Kirke i Opſlo, med Capitelets Seigl ſammeſteds.

Sigil, ſom vi her have den Ære at fremſtille, har hans Høi-
værdighed Hr. Biſkop Herſleb haft den Godhed at meddele
in Originali til Publici Fornøielſe. Enhver, ſom ſkiønner paa
yden af gamle Ting, kand med Billighed kalde det en Antiqvi-
tet, ſom er baade ſinuk og rar, enten man ſeer til dets artige Teg-
ning, eller til den Brug, det fordum har været i. Hvad Tegningen angaaer, da foreſtiller det i Midten Jomfrue Maria med en Krone paa Hovedet og Barnet paa den venſtre Arm, ſom vor Frue Kirkes Skyts-Helgeninde i Opſlo, ſtaaende under en Himmel-Trone, ved hvis høire Side en kronet Konge knælende frembærer en Kirke paa ſine Hænder, hvorover Maria til Beſkyttelſe udrekker ſin høire Haand, og paa den venſtre Side ſidde fire Perſoner paa Knæ, bedende med oprakte Hænder, hvilke uden Tvil ſkal betyde fire af de fornemeſte Kirkens Geiſtlige, eller maaſkee fire af den Kongelige Familie. I Omkredſen læſes denne Skrift: *Sigillum Eccleſiæ beatæ virginis Capellæ Regis Norwagiæ Oſloenſis.* d: Sigil af vor Frue Kirke Kongens Capel i Norge udi Oſlo.

Dette Seigl har fordum været brugt af vor Frue Kirkes Capitel i Opsl, som nu kaldes Christiania, og kand agtes saa meget rarere, som man hidindtil finder saa gandske faa Levninger af Norges Antiqviteter, og saa saare lidet til den Norske Kirke-Historie ved Trykken bekiendtgiort, hvis Oplysning det dog ikke mindre er vort Selskab om at giøre, end de Danske Sagers. Vi haabe derfore, at de Efterretninger, som vi, i Anledning af dette Seigl, om vor Frue Kirke i Opslo her ville fremfore, og som mestendeels af Originale og hidtil utrykte Documenter ere tagne, kand ikke andet end blive saavel de Danske som Norske Læsere angeneme.

Oprindelsen til denne Kirke, som maae hentes fra det trettende Seculo, haver denne Beskaffenhed. Der regierede fordum i Norge iblandt andre disse tre hersmelige Konger, Hagen Hagensøn fra 1218. til 1262. efter hannem hans Søn Magnus Hageusøn kaldet Lagabæter, som døde 1280. og siden hans Søn Hagen Magnussøn efter sin Broder Kong Erik fra 1299. til 1319. Disse trende Konger (a), foruden mange andre herlige Stiftelser og høipriselige Anordninger, have i deres Tid deels bygget, deels forbedret og begavet paa adskillige Steder i Norge fiorten skiønne Kirker, som bleve kaldede Kongens Capeller. Iblandt de samme var vor Frue Kirke i Opslo, som ellers gemeenligen kaldes Mariæ eller Mari Kirke (b). Men hvilken af høibemeldte tre Konger der har stiftet den, og Tiden, naar den er bygt, er os ubekiendt; Dog er det af adskillige Omstændigheder sluttetligt, at, om nogen af dem [illegible]a den første, nemlig Kong Hagen Hagensøn haver ladet den bygge, og det uden Tvil i Begyndelsen af hans Regiering (c). Af disse fiorten Kirker eller Kongelige Capeller vare de fire fornemeste indstiftede til DomKirker, af det Slags, som kaldedes Ecclesiæ Collegiatæ, men ikke Cathedrales; thi Ecclesia Cathedralis var den DomKirke, hvortil Cathedra eller Biskop-Stolen i Stifternes Hoved-Stæder var foiet, da derimod Ecclesia Collegiata var saadan DomKirke, hvortil alene var lagt et Collegium af Canikker, som ellers kaldes Dom-Herrer, Chors-

Brs-

(a) Ikke Hagen Magnussøn alene, som visse andre have skrevet.

(b) Det er en Feil i JONÆ RAMI Norges Beskrivelse p. 34. naar der staaer, at i Mariæ Kirke var Kong Hagens Capel, som var det nordre Chor i Kirken; thi det var ikke eet Chor alene eller et Stykke af Kirken, men hele Kirken, som var Kongens Capel, hvilket tydeligen sees saavel af efterfølgende Documenter, som af det for en satte Sigills Inscription.

(c) Det nævnes Marie Kirke i Opslo udi den Norske Kron. p. 525. under det Aar 1198, da Kong Sverre stridde imod Ingi Baglernes Konge: Men uden Tvil tales der om Stedet, som vor Frue Kirke siden er kommen at staae, eller og at Kirken da allerede her vorit sket bygget eller staaet i Bygning, men er siden fuldført, forbedret, og begavet af en af de tre ovennævnte Konger.

Brødre, Regelbundne Præster. Af dette sidste Slags Dom-Kirker vare de fire af ovenmeldte fiorten, nemlig de XII. Apostles Kirke i Bergen, Vor Frue eller Mariæ Kirke i Opslo (d), som vi her handle om, S. Michels Kirke i Tønsberg, og S. Olufs Kirke paa Agivaldsnes, som nu kaldes Augdevaldsnes udi Ryfylke. Men den ypperste iblandt dem alle, og som Hovedet for de andre, var den første, hvis Prælat kaldtes Provst til de tolv Apostles Kirke i Bergen og Mester over alle Kongens Capeller i Norge, Præpositus Ecclesiæ XII. Apostolorum Bergis & Magister Capellárum regalium Regni Norvegiæ (e). Denne Prælat havde øverst Tilsyn og Myndighed over de andre tretten Kongelige Capeller, og var gierne een af Kongens og Rigets ypperste Raad. Han havde næsten Biskopelig Værdighed, og Tilladelse at bære Biskops Stav, Hue, og Ring, samt i Biskopens Fraværelse at forrette den Biskopelige Velsignelse, naar Kongen var tilstæde. Hvilket altsammen ydermere oplyses og bekræftes af efterfølgende tvende Documenter, hvoraf det første er en Stadfæstelse af Pave Clemens V. given omtrent 1310. eller 1311. angaaende Provstens Værdighed i Bergen, som Magister Capellarum Regis, og lyder saaledes:

CLEMENS Episcopus servus servorum Dei &c. ad perpetuam rei memoriam. Inclita merita Carissimi filii nostri HAQVINI Regis Norvegiæ illustris, qvibus idem Rex nostram & Apostolicæ sedis benivolentiam prosequitur, exposcunt, ut nos votis ipsius, qvæ præsertim de fervore devotionis prodire conspicimus, qvantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Cum itaque, sicut ex parte ipsius Regis fuerit expositum coram nobis, Rex ipse *quatuordecim Capellas* habeat, *fundatas* & *dotatas per eum* & claræ memoriæ MAGNUM patrem & HAQVINUM avum ipsius Norvegiæ Reges, quarum *quatuor*, videlicet *XII. Apostolorum Bergis*, *S. Mariæ Asloënsis*, *S. Michaelis Tunsbergensis*, & *S. Olavi de Agiwalsnæs*, Asloensis & Stavangrensis diocesis, *Collegiatæ* existunt. Aliæ vero decem, videlicet *S. Petri de Sawrbro*, *S. Laurentii de Lista*, & *S. Laurentii in Aikaresund* (f), *S. Crucis de Fana*, *S. Katharinæ*, ac *omnium Sanctorum* (g), & *S. Ludovici*

(d) Den rette Dom-Kirke i Opslo, hvorved Bispe-Stolen var, var ellers S. Halvards Kirke, om hvilken ved en anden Leilighed skal blive handlet.

(e) At dette har været et høit og betydeligt Embed, kand endog deraf sluttes, at en Kongelig Prinds af Sverig, Erik Valdemarsøn, Kong Valdemars og Dronning Rigitzæ Søn, haver tient Kong Hagen Magnusson i Norge for Magister Capellarum regalium. HVITFELD p. 345. 354. Norske Kron. p. 827. 831. TORFÆI Histor. Norv. P. IV. p. 429.

(f) Uden Tvil Eersund i Dalene.

(g) S. Cathrinæ og Alle Helgens Kirker har [illegible] Tvil været tvende af Bergens Byes Kirker.

dovici in Thuſisöy, S. Nicolai de Hordla, S. Mariæ de Trumſs juxta paganos (h), *S. Stephani de Tunsberg* (i), Stavangrenſis, Bergenſis, Nidroſienſis & Aſloënſis dioceſium, non ſunt Collegiatæ. Nos ipſius Regis ſupplicationibus inclinati, auctoritate Apoſtolica ſtatuimus, ut *Præpoſitus*, qvi nunc eſt & pro tempore fuerit, *dictæ Capellæ XII. Apoſtolorum Bergis, præſit omnibus Capellis illis* prædictis, & vocetur de cetero *Magiſter Capellarum Regis*, poſſit quoque idem Magiſter, qui nunc eſt, & pro tempore fuerit, in prædicta ſua capella XII. Apoſtolorum, uti *baculo paſtorali, mitra* & *annulo*, in eiusdem Regis & ſucceſſorum ſuorum, Regum Norvegiæ, qui pro tempore fuerint, præſentia ibi benedicere more Pontificum, aliquo ibi Antiſtite non præſente. Liceat quoque dicto Magiſtro, qui nunc eſt & pro tempore fuerit earundem capellarum, capellas viſitare prædictas, & exceſſus præpoſitorum & clericorum duodecim Apoſtolorum & aliarum capellarum prædictarum circa minora corrigere, jure dioceſanorum Epiſcoporum in omnibus aliis ſemper ſalvo. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere vel ei auſu temerario contraire &c. Datum PICTAVIS &c.

Det andet Document er en nøiere Forklaring og Svar fra Pavens Capellan paa nogle Spørsmaal, ſom Provſten til Apoſtel-Kirken i Bergen og Magiſter Capellarum havde fremſat i Anledning af næſt-indforte Pavelige Bulla, og er ſaaledes lydende:

In nomine Salvatoris nec non apoſtolorum principis thema tale eſt. Dominus Papa ſtatuit, ut, qui nunc eſt Præpoſitus Capellæ Regis XII. Apoſtolorum Bergis in Norvegia, præſit etiam aliis XIII. capellis dictæ capellæ annexis. Item quod Præpoſitus ipſe vocetur de cetero *Magiſter Capellarum Regis*, poſſit quoque idem Magiſter, qui nunc eſt & pro tempore foret, in prædicta capella uti baculo paſtorali, mitra & annulo, in ejusdem Regis HAQVINI & ſucceſſorum ſuorum Regum Norvegiæ præſentia ibi quo-

que

(h) S. Mariæ de Trums hos Hedningene ſkal uden Tvil være **Tromſen Kirke** i Tromſen Læn, ſom grændſer til Finmarken. Paa dette Sted har uden Tvil i Hedenſkabet været begaaet ſtort Afguderi, ſiden endog i de nyere Tider gemeen Mand i Jylland, og maaſkee andre Steder, har haft den Overtro, at alle Hexer og Troldfolk ſkulle paa viſſe Hoitids-Natter om Aaret forſamle ſig til **Trums**, og der holde ſig lyſtige med Dands, Spil, Æden og Drikken. Deraf er endnu levnet den Talemaade, **At ride til Trums**, ligeſom de Tydſke ſige, **at ride til Bloksberg.** Om Tromſe Kirke See HVITFELD p. 991.

(i) Denne S. Stephans Kirke nævnes ikke blandt Tunsberg Byes Kirker i J. Rami Norges Beſkriv. p. 48.

que benedicere more pontificum aliqvo ibi antistite non præsente, & quod liceat dicto Magistro Capellas visitare sibi annexas, ac excessus præpositorum & clericorum capellæ XII. apostolorum & aliarum prædictarum capellarum circa minora corrigere, jure diocesanorum Episcoporum in omnibus aliis semper salvo. Nostro judicio, sicut potest colligi ex thematico supradicto, dicendum est, quod Magister capellarum & clerici sibi subditi non sunt exempti a diocesanis, sed ipse præpositus in aliqvibus privilegiatus est, qvæ in suo privilegio continentur. In aliis in ipso privilegio jus suum diocesanis Episcopis reservatum. Unde a verbis privilegii non est recedendum, sed ipsis, sicut jacent, inhærendum.

Hæc præcedentia explicationis instar sunt sive responsionis ad qvæstiones propositas a Magistro Capellarum super literis Papæ. Quod qvidem responsum reddidit Avenionæ Guido de Baysio Archidiaconus Bononiensis, Domini Papæ Capellanus, Anno 1311. die penult. mensis Martii Pontificatus Domini Clementis Papæ V. anno sexto.

Af bemeldte fire Kongelige Capeller, som tillige vare Collegiat-Kirker, var vor Frue Kirke i Opslo den næst forneineste, og Provstiet sammesteds af den Anseelse, at nogle af dets Prælater i Begyndelsen vare Kongens og Norges Riges Cancelere, og bleve brugte i de vigtigste Forretninger i Riget, Ja Kong Hagen Magnussøn haver 1314. aldeles foiet Cancelerens Embed til Provstiet, saaledes, at den, som var Provst til Marie Kirke i Opslo, skulde bestandigen tillige være Norges Krones Canceller, Ligesom Provsten i Bergen var stedse Magister Capellarum Regis. Og finder man derfore, at Provsten i Opslo, indtil efter Reformationen, i gamle Brevskaber nævnes Provst til Mari Kirke i Opslo og Norges Riges Canceler. Det Brev, hvorved bemeldte Kong Hagen har lagt Cancelerens og Provstens Embed paa een Person, lyder saaledes i det gamle Norske Sprog:

Hakon med Guds Miskun Noregs Konongr Son Magnus Konongs sændir allum verandom ok viderkomandom, theim sem thetta Bref sea æder høyra, Qvedia Guds ok sina. Till eilifligrar Aminninghar ok oß till Sala hialpar ok vare hinnar kæraste Pusu Fru Evfemie Drotningar ok allra Forelldra ok æfterkomanda, hæiddrum ver stad hinnar hælgu Marie vara Capellu i Aslo, æfenlegha stadfæstande, at hvær, sem hænnar Formader er æfter Konongs Tilskipan, skal vera Krununar Canceler, med allum thæim hæider, er till Cancellariam hæfer leghet at forno ok nyo. Hær med læggiom ver honom til rento siri Cancelers

Starf allan Næſſodda med allu thui frialſe, ſem hann hæfer af badum Skipræidunum af Follo till æfenleghrar eignar. En af thvi at honum byriar oftaſt hæima ſitia at Kirkiunni, nema Kononger kalle hann, tha ſkal ſa Vicecancellarius vera af Kononge Hird-Præſtom, er Kononge thykkir bæzſt till fallen med raade Cancellarii, ok taka fire ſit ſtarf, thæghar Canceler er eighi hia Kononghe, fiorddongen af allu thvi, er hvars daglegha faller af Inſiglinu. Tryggium ver ok ſkoytum æfvenlegha Stad hinnar hælgu Maric, Ly ande firir hvarium Manne, at hvar ſem nioti thui gerir, tha liggir thar firir hit ſtærkaſta Pava-Baun, æfftir thvi ſem vattar that Privilegium, er ver hafvum thæim giafvum, er ver læggium till hæilagra Stada. En ver gerom af Konunglegho vallde hværn thann er theſſa vara Skipan ryfver æder Rofsmenn till fær at fullom vbotamanne eda hvar ſem fræiſtar at ryfta thæſſa giof. En that er aud viiſt at hann mann hafva ræidi Himirikis Drotninghar, nema hann ſæidrætte ſik. Var thætta Bref gort i Aſlo, tha er lidnir varo fra Burdartid vars Herra Jheſu Chriſti M. CCC. ok fiurtan vætter, Siau Nattom æfftir Bartholomei Mæſſo dagh, a XVI. Are Rikis vars, oc inſiglat, oß ſialfvum hia verandum.

Hvad merkværdigt der ellers om vor Frue Kirke i Opslo kand være at sige, vil vi, saa meget os er forekommet, her efter Aars-Talene anføre.

Aar 1300. haver Kong Hagen Magnussøn paa ny stadfæstet S. Mariæ Kirke i Opslo og de Regelbundne Mænd sammesteds de Privilegier, som han tilforn i sin Kongelige Kroning (hvilken skede 1299. alle Helgenes Dag udi Trundhiem) havde givet dennem, tillegger dem flere Herligheder, samt nogle Tofte og Eiendome, og tager dennem med deres Tienere og Gods under sin Kongelige Beskyttelse ꝛc. Det Brev, som derpaa er udgivet, er skrevet i Dykersy 2. Dage før S. Hans Dag Aar 1300. i Kong Hagens Regierings første Aar (k).

Aar 1302. døde i Opslo Vitzlaus Første af Rügen, Kong Hagens Svilger-Fader, som var kommen til Norge for at stifte Eenighed imellem Danmark og Norge, og blev begraven for Høie Alteret i vor Frue Kirke sammesteds (l).

Aar

(k) Brevet findes in Collectan. BARTHOLINI Mſſ. Tom. C. p. 476.

(l) TORFÆI Hiſt. Norv. P. VI. p. 410. HVITFELD p. 321. setter, at han døde 1303. Men Torfæus holder det Aar 1302. rettere. JO. HADORPHII Svenske Rim-Krønike p. 73. hvor det heder:

Her

Aar 1304. haver Hertug Erik af Sverig, ſom ſiden fik Kong Hagens Dotter af Norge, med Brev og Seigl lovet at ville tilhielpe, at alt, hvad Hoibemeldte Konge enten forærede eller teſtamenterede til ſit Capel S. Mariæ Kirke i Opſlo, ſkulle uryggeligen holdes og ved Magt blive. Derom haves endnu dette paa Pergament ſkrevne Original-Brev:

Omnibus preſens ſcriptum cernentibus ERICUS Dei gratia Dux Suecie ſalutem in Domino ſempiternam. Noveritis, nos ſuper Euangelia ſancta preſentialiter per nos tacta patri noſtro Kariſſimo Domino HAQUINO Regi Norwegie illuſtri fide media promiſiſſe, quod quicquid *Capelle ſue eccleſie beate Marie virginis Asloyie* dederat vel etiam daturus eſt, per nos firmiter & irrefragabiliter ſtabit, & ſi de eo humanitus quid contingat, filio ſuo legitimo ſuperſtite, eum juvare debemus conſiliis & auxiliis, ut ea, que predicte eccleſie donaverit vel etiam legaverit, firmiter & inviolabiliter - - - - & debeant obſervari. Et, quia *ſigillum* noſtrum penes nos non habuimus, *ſecretum* noſtrum preſentibus literis duximus apponendum, in teſtimonium premiſſorum. Datum *Asloyie* ſexta feria poſt feſtum ſancti Martini anno Domini MCCC. quarto.

Aar 1309. blev Kong Hagens Dotter Froken Ingeborg i Kongens, Droningens, og en ſtor Deel Riddermænds Nærværelſe udi vor Frue Kirke til Opſlo trolovet ved Ring-Vielſe med Hertug Magnus Kong Byrges Søn af Sverig, og lagde derpaa ſin Haand i Biſkop Peders Hænder af Viborg (m) ſom var den fornemeſte af det Danſke Geſandſkab, der paa Hertugens vegne var opſendt; Dog blev dette Ægteſkab ikke ſiden fuldbyrdet, men Bruden til Deel for Hertug Erik af Sverig, ſom hun forſt havde været tilſagt.

Aar 1312. haver Hr. Åke (Aage) Kong Hagens Canceler og Provſt til S. Mariæ Capel eller vor Frue Kirke i Opſlo, med ſit Capitel, paa ſin Kirkes vegne giort Mage-Skifte med Abbeden i Hovedø Kloſter (n) om endeel Gods, ſom i dette derom forfattede Latinſke Document opregnes:

Uni-

Her Windzlef laa ther ſuker ok dod
Fempte Dag Jula innan Orlo,
Til war Fru Kyrkia han the bars,
The ædla Herra, ſom ther waro,
Lagde han for Hoga Altarit nid,
Som er æn i mangom Landom ſidh ꝛc.

(m) HVITFELD p. 346. Norſke Kronike p. 828.

(n) Af dette ſees, at Hovedø Kloſter ved Opſlo er langt ældre end 1352. i hvilket Aar eller noget tilforn Hvitfeld p. 565. og J. Ramus p. 308. holde for, at det er ſtiftet af Dron Ingeborg Hertuginde til Sverig, Halland og Gamix.

Universis præsens scriptum cernentibus EIAWS miseratione divina Archiepiscopus Nidrosiensis, HÆLGHO Asloënsis, AUDFINNUS Bergensis, BOTULPHUS Hamarensis, HAQVINUS Stawangrensis, Dei gratia Episcopi, salutem in Domino sempiternam. Noveritis, nos vidisse & diligenter inspexisse litteras discretorum virorum Domini AKONIS Cancellarii magnifici principis Domini Haquini Dei gratia Regis Norvegiæ illustris & Præpositi Capellæ beatæ Mariæ Asloënsis civitatis, ex una parte, & religiosi viri fratris ALBERTI Abbatis de Hofwdöy, ex altera parte, & conventuum earundem Ecclesiarum, super permutatione quorundam prædiorum inter easdem Ecclesias & personas facta, non rasas, non abolitas, nec in aliqua sui parte vitiatas, cum veris & integris prædictorum Domini Regis, Cancellarii, Abbatis, Conventuum, ac aliorum nobilium, inferius nominatim expressorum sigillis, in vulgari Norico confectas, qvas ad instantiam religiosi viri fratris AUDUENI Abbatis de Hofwdöy in latinum transtulimus, nichil addito vel subtracto, quod sensum earundem immutare posset, tenorem, qvi consequitur, de verbo ad verbum continentes: Universis præsens scriptum visuris vel audituris AKO Præpositus Capellæ beatæ Mariæ Asloiæ & Capitulum eiusdem Ecclesiæ salutem in Domino. Volumus vos scire, quod nos fecimus permutationem prædiorum cum Domino Alberto Abbate & eius Conventu toto de Hofwdöy cum consilio & consensu nostri venerabilis Domini HAQVINI Regis Norvegiæ, hoc modo, qui seqviter, quod nos tradidimus, dedimus, & emancipavimus nobis prædium nostrum Biærku de Follöö in parochia Ecclesiæ de Framm, confirmavimus & scotavimus pro nobis nostrisqve successoribus Monasterio de Hofwdöy in perpetuam possessionem, cum silvis extra sepes & intra, cultis & non cultis, piscariis & stagnis, & omnibus aliis pertinentiis ad illud pertinentibus, de novo & antiqvo. Et Dominus Abbas & Conventus dederunt & tradiderunt cum omni eodem modo prius expresso in perpetuum, sub præpositurâm beatæ Mariæ de Aslo ista prædia: Totum Hof de Fitt in Raumariki, item medium prædium de Mykluframm in Uesongh, & sex oratas in alia medietate, item medietatem prædii Uatzhæim in parochia de Ness, item duas partes in occidentali curia in Dunhæimi in parochia Ecclesiæ de Aeid, item totum prædium Thondhæim in eadem parochia, item in prædio Ingellstodum in occidentali curia de Nestathorp sex oratas terræ. Et ad veram certitudinem & perpetuam stabilitatem istius permutationis, apposuit noster venerabilis Dominus HAQVINUS Norwegiæ Rex suum sigillum, Dominus INGELDUS Episcopus de Hamar, Dominus EIRIKUS VALDEMARI (o), Dominus GUNNARUS Abbas de Lysa, Dominus THORIAS HAQVINI, Domi-

(o) Denne Hr. Erik var Kong Valdemars Søn af Sverig, og er den, om hvilken tilforn er meldet, at han tiente Kong Hagen i Norge for Magister Capellarum.

Dominus JOHANNES JUARI, Dominus SÆBERNUS HÆLGHONIS, Dominus HAFTHORIAS JOHANNIS, Dominus BERNARDUS AUDENI, ſua ſigilla, & ego meum, & Capitulum ſuum, ad iſtam litteram, quæ confecta fuit Aſloiæ in feſto beati Petri in æſtate in anno XIII. regni noſtri venerabilis Domini HAQVINI Regis Noruegiæ coronati, filii Regis Magni coronati, Anno Domini Milleſimo CCCXII. HAQVINUS Dei gratia Rex Norvegiæ filius Magni Regis univerſis præſentem paginam viſuris vel audituris ſalutem in Domino. Nos vidimus litteram illam patentem, quæ confecta fuit ſuper permutatione prædiorum, qvam fecerunt inter ſe Dominus ALBRICT Abbas & Conventus de Hofwdöy ex una parte, & Dominus AKO Cancellarius noſter Præpoſitus & Capitulum beatæ Mariæ de Aſlo ex altera parte, ſuper prædio Biærku de Follöö, qvod obvenit Monaſterio de Hofwdöy ad perpetuam poſſeſſionem, cum omnibus pertinentiis præpoſituræ Capellæ noſtræ beatæ Mariæ de civitate Aſloënſi. Et qvia iſta permutatio fuit legaliter facta cum noſtra certa voluntate & conſenſu, ideo nos illam confirmamus, cum hac noſtra littera, inhibentes cuilibet hominum illam infringere vel infractores procurare, ſcientes pro certo, quod quicumque hoc præſumpſerit, tales incurrent noſtram iram & indignationem ac duras vindictas. Facta fuit hæc littera Aſloiæ in feſto beati Petri in æſtate, quando fluxerant a nativitate Domini MCCCXII. in tertio decimo anno regni noſtri. Dominus BERNERUS AUDUENI ſigillavit & THORGERUS FILIUS TOFWA ſcripſit. In cuius rei teſtimonium ſigilla noſtra &c.

Aar 1314. haver Kong Hagen ved ſit aabne Brev, ſom tilforn er anført, forordnet, at den, ſom var Prælat til vor Frue Kirke Kongens Capel i Opſlo, ſkulle beſtandigen være Rigets Canceler. Hvilken Naade den da værende Provſt til Kirken Hr. Ako, ſom alt tilforn var Kong Hagens Canceler, uden Tvil har bragt til veie for ſine Efterkommere.

Aar 1319. ſom var det Aar, Kong Hagen Magnusſøn ved Døden afgik, eller maaſkee kort tilforn, haver høibemeldte Konge ladet ſit Teſtament forfatte, og derudi ladet ſin Kongelige Rundhed ſee imod denne hans Capel vor Frue Kirke i Opſlo, ſom han ellers ſtedſe havde baaret en beſonderlig Omhu og Kiærlighed for. Dette Teſtament havde været et meget curieux Stykke i den Norſke Kirke-Hiſtorie, men det er ſtor Skade, at Alderdomen ikkun haver levnet os et lidet Fragmentum deraf, ſom hverken har Begyndelſe eller Ende. Det er ſkrevet paa Latin, og ſkal, ſaa meget ſom deraf er tilbage, ved en anden Leilighed i ſit Hoved-Sprog fremkomme, Men vi vil alleneſte her paa Danſk anføre det deraf, ſom Vor Frue Kirke i Opſlo kand vedkomme:

. . . . . fem hundrede Mark purt og prøvet Sølv, og 100. Mark Jord af vore Eiendome i Vigen, foru-

den alt det, som vi tilforn have givet oftbemeldte Kirke til dens Bygning, Underholding, Forbedring, og til Tagets, Klæders, Bøgers og andre Tings Vedligeholdelse.

Hertil fornye og stadfæste vi alle de Rettigheder, Privilegier og Friheder, som vi tilforn have forundet bemeldte Kongelige Capel og de Klerke og Lægfolk, som høre til samme Capel.

Item give vi til de Klerke af samme Kirke og Kongelige Capel, som studere, 300. Mark purt Sølv, for hvilken Sum Penge der bør kiøbes Gods og Eiendome inden eller uden Riget, til de Studerendes Ophold af forbemeldte Capel.

Item give vi Provsten til oftbenævnte Kongelige Capel vor daglige Reise-Capel [Capellam nostram cotidianam & portatilem], med et Sølv-Kors, og med en liden Messe-Bog, hvori nogle Helligdome ere giemte, hvilken Broder Hiallm af Prædike-Brødre Orden med egen Haand haver skrevet; med saadant Vilkor, at samme Provst og hans Efterkommere Provster, paa vor Aartids Dag hvert Aar, stedse skal føde 60. fattige Personer med Mad og Drikke, samt hver Løverdag spise syv fattige Klerke med Brød og Smør, og een Ret Mad, med Øl dertil. Men de samme Klerke skal være forpligtede til, naar de have oppebaaret Almissen, hver Løverdag at læse hver af dennem fem Ave Maria, med fem Knæbøielser, for Jomfru Mariæ Alter og Billed i bemeldte Kirke.

Derforuden give vi til fornævnte Kirkes Commun og Collegium vor Gaard og Eiendom Lyn i Oslo-Hæred, med alle de Rettigheder, Herligheder og Tilliggelser, ny og gamle, som høre til denne vor Eiendom Lyn, Samt vor Reise-Haandbog [Breviarium nostrum portatile], som bemeldte Broder Hiallm har skrevet, til Nytte for de Klerke af Collegio, som med Provstens Tilladelse reise om at handle uden for Collegium; Tillige med en anden, som nyligen i Paris er skreven, til Brug for dem, som underwise i samme Collegio, Med dette Vilkor, at Klerkene af samme Communitet og Collegio bør hvert Aar paa vor Aartids Dag stedse føde 60. Fattige, og skikkeligen spise andre 13. Personer foruden

uden de 60. Fattige, Af hvilke tretten de otte bør være Mænds-Personer, de fem Qvindfolk, hvis Fødder bør toes af een eller flere i bemeldte Collegio, og gives af Communitetets Gods hver Mand otte og hver Qvinde syv Alne Vadmel [septem ulnæ de Vædmal] og fem Penge [qvinqve denarii], som gemeenligen kaldes Væghnir, den ærefulde Jomfru Mariæ til Lov og Ære. Med dette bør bemeldte Collegium og Commune spise otte Klerke med Brød og Smør og een Ret Mad og Øl stedse hver Løverdag i det hele Aar. Men de samme fattige Klerke forbindes til, naar de have nydet Almissen, at sige fem Ave Maria, med ligesaa mange Knæbøielser i bemeldte Kirke for Jomfru Mariæ og JEsu Christi Moders Billed og Alter. Men endogsaa Provsten og Klerkene i benævnte Collegio skal være forbundne til at holde stedse hvert Aar, med Sang, Ringen og Lys, Vor Aartid og Dronning Eufemiæ (p) vor Gemals, med al den Høitidelighed, som Begængelser pleie paa det andægtigste at helligholdes med.

Vi give ogsaa til de tolv Apostles Kirke i Bergen vort Capel 70. Mark purt Sølv, til at lade gisre en Tavle for til Helligdome, efter den Helligdoms-Tavle, som findes i vor Frue Kirke i Opslo ꝛc.

Aar 1332. haver Kong Magnus Eriksøn, kaldet Smek, stadfæstet vor Frue Kirke i Opslo og Kirkens Geistlige deres Privilegier ved dette sit aabne Brev: Magnus med Guds Miskun Noregs, Swya oc Gota Konongr sender allum verandom ok vidrkomandum Guds Vinum ok sinum, thæim sem thetta Bref sea æder høyra, Qvedia Guds ok sina. Vet ok Raad vaart saom, skodadum ok inwirdilega ifverlaasom Privilegia ok annur frealses Bref ok værndar, sem vyrduleger Herra agætrar Amiiningar Hakon Konongr Modarfader vaar hin kærazste ok adrer vaarer Forælldrar Konngar i Norege hafva gæfvit hæilagre Mariu Kirkiu Capello vaare i Oslo, hennar Formaune, ok Præstom ok Klærkom, er henne thiona. Ok af thvi at ver vilium till allra godra luta giærnsamilega fylgia Fotsporom vaara Forælldra Noregs Kononga, tha vilium ver, at

(p) Dronning Eufemia dødde 1312. TORFÆI Hist. Norv. P. IV. p. 437.

aller Menn viti, at ver ſtadfeſtom, ok fulkomlega endrnyum fyrſagdre Mariu Kirkiu, hennar Formanne ok Thionoſtomonnom, ſem fyr ſegir, oll adrnæmfnd Privilegia, Verndar bref ok Frealſes i allum ſinum Greinum ok articulis, ſem thau vatta, fulkomlega firirbiodande hverium Manne hverrar ſtettar ædr tighundar, ſem hver er thæim at riufva i nokorum lut hædan af ædr rofsmenn till at fa, næma hver ſem at thvi kunner ædr ſanner vill ſvara thvilikri ſekt, ſem vattar i ſealfvum Brefvonum, ok a ofwan ſæta vare fulkomre vblidu. Thetta Bref var gort i Oſlo ſetta Dagh Jola a fiugrtanda Are Rikis vars, Herra Paall Bardarſon Kanceler vaar inſiglade, Paall Klærker ritade. ɔ: Magnus med Guds Naade Norges, Sverigs og Goters Koning ſender alle værende og efterkommende Guds og ſine Venner, dem ſom dette Brev ſee eller høre, Guds og ſin Hilſen. Vi og vort Raad ſaae, ſkuede og ret overlæſte de Privilegier og andre Frelſes og Beſkyttelſes Breve, ſom værdige Herre af hoilovlig Aamindelſe Koning Hagen vor kiæreſte Moder-Fader og andre vore Forfædre Koninger i Norge have givet den hellige Mariæ Kirke vort Capel i Oſlo, hendes Formand og Preſter og Klerke, ſom hende tiene. Og efterdi vi ville i alle gode Ting gierne følge vore Forfædres Norges Kongers Fodſpor, da ſkulle alle vide, at vi ſtadfæſte og fuldkommeligen fornye fornævnte Mariæ Kirke, hendes Formand og Tienere alle fornævnte Privilegier, Verns og Frelſes Breve i alle deres Ord og Artikler, ſom de fuldkommeligen lyde, forbydende ꝛc. Dette Brev var giort i Oſlo ſiette Jule Dag i vort Riges fiortende Aar. Hr. Povel Bardſøn vor Canceler forſeglede, Povel Klerk ſkrev.

Aar 1335. haver Kong Magnus paa ny ſtadfæſtet vor Frue Kirke i Opſlo alle de Gaver, ſom dertil af hans Morfader Kong Hagen vare lagte, ſom er Syſlan i Veſtra Bergheimi, Lomadal og Margrettardal, Viſoyrer og Leidanger (q) og alle andre ſmære og ſtore Gaver, forbydende alle under otte Ørtugers og tretten Marks Straf derimod at giøre ꝛc. Brevet var ſkrevet i Tunsberg Mandagen næſt for Michels-Meſſe i hans Riges ſyttende Aar, forſeiglet i Kongens egen Nærværelſe, og ſkrevet af Povel Styrkarsſøn.

Aar 1336. ſtadfæſter Kong Magnus atter Vor Frue Kirke ſit Capel i Opſlo ſine Syſlu [et Slags Kongelige Rettigheder] i Margrettardal, Veſtra Bergheimi og Lomadal, med Leidangre, Sag-øre, og Loſe-Fæ i alle Landrags-Sager, Fredkiob og Thægngilde. Legger ogſaa til bemeldte Mariæ Kirke alle

(q) Viſøre og Leding vare et Slags Skatter, ſom ſkers tilkom Kongen i Norge.

alle Kongedomets Skove og Almeninger i fornævnte Syseler, uden dem, som tilforn ere givne til andre, til at opholde Lim-Ovne og Tegl-Ovne med til Kirkens Behov ꝛc. Dette Brev var giort i Stokholm Marie Messe Dag ofra, i det attende Kongens Regierings Aar, Inseglet i hans egen Nærværelse og skrevet af Povel Styrkarsson.

Aar 1337. haver Kong Magnus igien stadfæstet vor Frue Kirke i Opslo sit Capel, hendes Formand Hr. Erling Gullasøn, samt Kors-Brødre, Præster, Klerke, Lægmænd, og alle deres Tienere og Vornede, alle de Breve og Privilegier, som han og hans Morfader Kong Hagen dennem undt og givet havde paa Syslune paa Follo, paa Nesodda, Vestra Bergheimi, Lomadal og Margrettardal, Leidangre og Visøyre, paa Jorde, Skove, Salt-Kedel, Sæd, Vand, Eng, Moller, Fiskeri ꝛc. paa Gaarde, Tofte, Stræder og Almeninger, i Kiøbsteder, Skibe ꝛc. Dette Brev var giort i Opslo Michels Messe Dag i hans Riges nittende Aar, indsiglet i hans egen Nærværelse og skrevet af Povel Styrkarsson.

Aar 1341. haver Kong Magnus befalet Provsten, Canikerne og Capitelet i Mariæ Kirke sit Capel i Opslo, aarligen i deres Kirke den 18. Maji at helligholde S. Eriks Konges Fest, som ligger i Upsal, og, paa det de ikke skulle giøre denne Tieneste for intet, skulde Rigets Rentemester hvert Aar paa den Dag henbringe til bemeldte Geistliges Forsamlings-Huus tre Tønder godt Øl (r). Kongens Brev derom lyder i det gamle Norske Sprog saaledes:

Magnus med Guds Nad Noregs, Swyia ok Skane Konongr sendir Profastinum aat Mariu Kirkiu Capellu sinni i Aslo, Kors-Brødrum ok Capitulo i sama stad, Qvedia Guds ok sina. Sakir theß at ver kennum oss skylduga vera med allum vilia at sea, at Guds Hæidr ok hans hæilagra Manna aukizst i varum Daghum med hæilago embetti ok gudlægri Thionosto i hæilagre Kirkiu einkanlega i thæim hæilaghum stadum, sem ver ok varit Forællrar Konongar i Noregi hafvum uppbygt Gudi til Hæidrs ok serlega ok hæimo lagare oss sealfvum kannat sva sem i vorom Capellom. Thvi biodom ver yder fulkomlega, at ther hallder ok hallda later a hveriu Are æfvenlega hædan af hær med yder i Capello vare a atiandæ Dagh Maii Manadar, that er a fimtanda Kal. Junii, Hatid, sem kallazst *totum duplex* **af hinum hæilaga Eiriki Konongr ok Martyre, sem hvilir i Upsala**

(r) PONTOPP. Annal. Eccles. Dan. Tom. 2. p. 348. henføret dette til Aar 1395.

Kirkiu i Swyiariki. Ok af thvi at ver aukum ydart Erfvæde ok Mødo i thæim Deghi, tha biodum ver thæim, ſem tha er Fehirder (s) i Aſlo ok Krununnar Gods hæfver tha mellim handa hær at fa i Commun ydart thriar Tunnur med godoin Bior a hveriu Are thann Dagh, ſem ther hallder fyrſagda ſanctæ Eiriks Hatid. Vilium ver, at theſſir var Skipan halldezſt obrigdilega med vyrdulegre Tighn, ſem fyr er ſagt, Gudi til Hæidrs ok hinum hæilaga Eiriki Konge, Oſſ ok varo Afſpringi till Farſælldar. Firirbiodande fullkomlega hverium Manne hana at hindra, næma hver, ſem that gerer, vili that gort hafva i Guds Forbode ok hæilagrar Kirkiu ok ſæte Verdſkyllugri Hæmd af Gudi ok hinum hæilaga Eiriki Konongi. Thetta Bref var gort i Kalmarnum ſeau Nattom firir Paals Meſſo a thridia Are ok tuttugta Rikis vars. Sira Arne Aſlaksſon Klerker var inſiglade oſſ ſealfvum hiaverandum, Hælge Ifvarſon ritade.

Aar 1348. haver Magnus Norges, Sverigs og Skaanes Koning givet Kors-Brødre [ɔ: Caniker] og Præſter i Mariæ Kirke ſit Capel i Opſlo ſit aabne Brev, hvori han forordner, at de, ſom Kors-Brødre ere, ſkulle i alle Ting have et fornemere og høiere Sted, og alene raade for alt det, ſom Kirken og Communet tilhører, baade Gods, Jorde og andet, uden at ſpørge dem ad, ſom Alterne eie. Og ſkulle Korsbrødrene alene tage alt det Offer, ſom falder paa Høie-Alteret, men hver af de andre tage det Offer, ſom falder paa hvers deres Alter. Skrevet i Opſlo Odensdagen næſt for Laupars-Meſſe (t) i hans Riges 29. Aar.

Aar 1349. haver Kong Magnus tilladet Provſten og Klerkene i Vor Frue Kirke udi Opſlo, at de maae føre deres Sager ud for den, ſom ſvoren Logmand er i Opſlo, befalende, at den ſkyldige, under ſædvanlig Straf og derforuden to Mark til Kongen, ſkal ſvare for denne Domer. Skrevet i Opſlo Søndagen næſt efter Laupars-Meſſe, i hans Regierings 30. Aar. Hr. Arne Aſlaksſøn, Kongens Canceler forſeiglede i hans egen Nærværelſe.

End-

(s) Fehirder ɔ: Skatmeſter, Rentemeſter, øverſte Tilſynsmand over Kongens Gods, ſom oppebar Indkomſterne deraf. Fe eller Fæ er Gods, Eiendom, bona, pecus, pecunia. Hirder eller Hyrde er en Vogter, Opſeer, Cuſtos.

(t) Laupars-Meſſe, Løber-Meſſe kaldtes hos de gamle Norſke S. Matthiæ Dag, den 24. Februarii, Feſtum biſſextile, ſom er den ſidſte Dag i Februarii Maaned, efter hvilken Skuddagen indſkydes hver fierde Aar, ſom er Skud-Aar, og kaldtes hos de gamle Romere Annus biſſextilis. Conf. OLAI WORMII Faſti Dan. p. 42. J. BRUNSMANS Calender p. 18. ARNÆ MAGNÆI Obſervat. Mſ.

Endnu haver Kong Magnus i sit Regierings 54. Aar, som bliver enten 1372. eller 1373. ladet sit Brev udgaae til Indbyggerne paa Varnu Skibrede og paa Valum, hvormed han alvorligen befaler alle, som boe paa Hospitals Gaardene, at de rigtig skal betale til Kongens Capel Mariæ Kirke i Opslo de Skatter Vaar-Leding, som efter gammel Sædvane ligger til deres Commune, og Høst-Leding, som hører til deres Sacristie, under fire Marks Straf til Kongen. Skrevet i Ase i Jolund i Nyghiofs Sogn ꝛc.

Hans Son Kong Hagen den sidste af det Navn, haver i sit Riges ottende Aar, som skal være 1357. eller 1358. stadfæstet sin Faders Kong Magni Forordning om S. Eriks Festes Helligholdelse i sit Capel Mariæ Kirke i Opslo, befalende tillige sin Rentemester [Fehirde] i Opslo Anund Eyvindarsøn at udgive til Korsbrødrene og Klerkene i bemeldte Kirke den halve Læst Øl, som de burde have for de to Aar han havde været i Embeder. Forbydende hannem og hans Efterkommere Fe-Hirder i Opslo, under sin Vrede og Straf, at holde inde med det, som de efter Kongelig Anordning bør udgive. Skrevet i Loduse Mariæ Magdalenæ Dag ꝛc.

Hoibemeldte Kong Hagen haver i Riges tiende Aar [uden Tvil 1359], til Guds, Jomfru Mariæ og alle Helgenes Ære, for sin Fru Moders, sin egen og alle sin Forfædres Salighed, med sin Hr. Faders Raad og Samtykke, stadfæstet Mariæ Kirke sit Capet i Opslo, Provsten, Kors-Brødrene og Klerkene, og alle deres Tienere og Vornede, alt det Gods, Syssler, Privilegier og Frelse, som dem af hannem og hans Forfædre ere givne, besønderligen Leidangren og Syslunu paa Folio, saa de ei oftere have fornøden at søge hannem om Stadfæstelse-Brev, forbydende enhver, under otte Ortugers og tretten Marks Bøder, dennem derpaa at giøre nogen Forfang. Skrevet i Tunsberg Søndagen næst for Michels-Messe, og forseglet i Kongens egen Nærværelse.

Aar 1362. haver Kong Hagen ved sit aabne Brev befalet Indbyggerne i Skibredene paa Folio, at de, under fire Marks Straf til Kongen, rigtig og i rette Tid skulle svare og udgive de Skatter Høst-Leding og Vaar-Leding, som ligge til Kors-Brødrenes [Canikernes] Bord i sit Capel vor Frue Kirke i Opslo. Derom lyder Kongens Brev saaledes:

Hakon med Guds Nad Noregs ok Swya Konungr sendir ollum Monnum i yttra Skip reiduna a Folio, thæim sem thetta Bref sea æda høyra, qvedia Guds ok sina. Sakar thæs at Klærkar varir Korsbrødr at Mariu Kirkiu Capellu varre i Oslo kiærdu firi oss, at Iniser Men hær med ydr firinæmes luka thæim Haust leidanger eder Waarleidanger i rættan Tima, tha thæir wardha vbodner, ok til thæira Bord liggia, thvi villum ver,

at

at ther vitir, at hwar af yder, sem ſtrinæms ok ei gera vt eda vtgort hafva innan theſſ halfs Manadar sem vtbodet varder, ſkulu ſwara oſſ IIII. Markum i Brefvabrot (u) vskaddom tho ollum reet Herra Peter Profvaſt ok Syſſlumandz her med yder, ok ſkulu tho luka Leidangren at ſidare se, Gafvum ver ok thæim oll Brefvabrot at ſøkia sek ſealfvum til handa. Var thetta Bref gort a Akershuſe, Synnedaghen neſta fyrir Converſionem Sancti Pauli, a XII. Are Rikis vars, ok inſiglat oß ſealfvum hiaverandum.

Aar 1372. haver Kong Hagen stadfæstet det Gave-Brev, hvormed Hr. Halward Jonsſøn Ridder giver for ſin Siæl til de Geiſtlige i vor Frue Kirke i Opslo Sex Marker Bool Jorder, som ligge i Refvolom paa Romerige. Kongens Brev lyder saaledes:

Hakon med Guds Nadh Noreghes ok Swia Kononger sendir ollum Monnum theim sem thetta Bref sea æder høyra, qvedia Guds ok sina. Wer hafvum vnderſtadhet af theſſo opno Brefve, ſom thetta wart Bref er med feſt, at ſex Merker Bool Jardhar, ſom liggia i Refvolum a Raumarike, ok Erligher Riddare Herra Halvardhar Jonsſon godhrar Aminningar atte, ero gemmar firir Sal hans Klerkum warom at Mariu Kirkiu i Oſlo at thera hatt their ſkulu halda Artiid hans, ſwaſom wattar i Brefvenom, ok af thvi at ver wilium adhernempda Giof ſtadhugha halda, tha ſtadfeſtom wer hona med theſſo waro Brefve, ok biodhom fuldkomligha ollum theim Monnom, som a fyrnempde Jordh ſitia, at luka Landzſkuld adhernempdom Klerkom warom, ſwa mykla ſom theim byr ther af at gera, æn ængom adhrum Manne med nokrum mote, fulkomliga firir biodhom wer ok hwærium Manne adhernempda Giof at hindra æder talma firir opt saghdom Klerkom warom a mote theſſo waro Brefve, nema hwær sem thet gerir, wili ſwara oſſ ſwa mykla firi, ſom Logh watta. War thetta Bref gort i Preſtgardhenom wider Hofs Kirkiu a Thotne, Midhwikudaghin neſta firir Midhfaſto Sunnudagh a XXII. Are Rikis wars Noreghes, ok iuſiglat oſſ ſealfvum hiaverandom.

Aar

(u) Brefvabrot, Breve-Brud o: Straf eller Boder, som skulde gives af dem, der brød imod Kongens Breve og sad hans Befalinger overhørige.

Aar 1381. og 1382. haver Kong Oluf Hagensøn, med sin Drostes Hr. Ogmund Findsøns og flere sine gode Mænds Raad og Samtykke, indtil han selv kommer til sine myndige Aar, udgivet sin Stadfæstelse paa alt det Gods, Friheder, og Privilegier, som hans Fader, Farbroder og andre hans Forfædre havde givet Mariæ Kirke i Opslo sit Capel, dens Provst og andre Tienestemænd. Hvorom haves i det gamle Norske Sprog disse twende Documenter:

Olafver med Gudsz Naad Noregs, Dana ok Gota Kungr sender ollum Monnum thæim som thætta Bref sea æder høyra Qvædia Guds ok sina. Ver ok Drotzete vaar saom ok inwyrdaligha iswirlasom Værnder Bref, er Forfædre varer Herrar Magnus ok Hakon godrar Aminningar Noregs ok Swiq Kungar hafva gefvet Gardz Bondanum ok thy Folke, som boor i Auduna Garde, er a Strond ligger, ok til høyrir Capello varre Mari Kirklu i Oslo, ok thetta vart Bref er med fæst, ok af thy at ver vilium thæirra Gærd ok Skipan gærna stadhugha halda, tha stadfestum ver med Raade ok Samthykt Drotzeta vors ok flæirra vara godra Manna ol thau privilegia ok Frealse, er Folket i Auduna Garde hefver ader haft af Forældræ varra Raadom, efter thvi som thæirra Bref vatta, er thætta vart Bref er med fæst, æinkanligha til thes dags at Gud gefver os til vara loghligha Ara at koma, fulkomligha firirbiodande hvorium Manne hvoriar stettar eder tighundar hvor er adernæmfd Privilegia ok Frealse at riofva æder riofsinenn til at fa i nokkrom lutt, nema hvor som thet gærer, vili sætte vare sanre vblidu. Var thætta Bref gort i Bærgvin, Botolfs voku eftan, a fyrsto Are Rikis vars Noregs, Undir varo ok Drotzeta vars Herra Ogmunda Findzsonar Inciglum.

Olafver med Gudz Naad Noregs, Dana ok Gota Kungr sendir ollum Monnom thæim sæm thætta Bref sea høyra Qvedia Gudz ok sina. Ver ok Drotzete vaar hin kæraste Herra Ogmunda Findzson saghom ok inwyrdaligha ifwir lasom Bref hæiderlegs Høfdingia Fadur Fadur vars hins kærasta Herra Magnusar Konongs, er vattar um Frealse ok Stadfesto privilegiorum, er Moder Fader hans godrar Aminningar Herra Ha-

kon Konongr hafde gefvet Capello sinne Mari Kirkiu i Oslo, Profastenom ok adrum hennar Thevestamonnom, ok han Fadur-Fader vaar adernemsdar Herra Magnus Konongr ok gefvet ok stadfest hefvir, ok thetta vaart Bref er med fest. Thy stadfestom ver med Rade ok Samthykt adernemsds Drotzete vaars adernemsde Capello varre Mari Kirkiu Profastenom ok adrum hennar Tenestamonnum oll thau privilegia ok Frealse, Syslur, Jærder, Garda ok Tuftir, æinkanlegher Leidangren ok Syslum a Follo meder ollum Kunglighum rett, efter thy som sialf Brefven ther um gord vatta vm Berghæins Herad, um Leidanger af Skoghæims Herade, vm Dyna Hælghu a Hæidmarkenne, ok vm Skomakara Garden her i Oslo, ok alt annat i minnæ lut ok mæirra, er Forfæder varer Konunganne i Noreghe hafva vnt ok væit optnemsde Mari Kirkiu i Oslo, Profastenum ther sainastads ok adrum hennar Thenestamonnom i allom thæim grænum ok articulis, sæm Brefven sialf vatta vm sik, fulkomlegha firirbiudande hvorium Manne i hvoriar stet eder tighundar sæm hvor er adernemsd privilegia ok Frialse Syslur, Jærder, Garder ok Tuftir at hindra eder vnada firir optnemsde Capello vare Mari Kirkiu, Profastenom eder adrum hennar Thenestemonnom i nokrom lut a mote thæim Brefvom sæm adernefdir Forfæder varer Konungenne i Noreghe hafva ther um vtgefvet, eder ok a mote thesso Stadfesto Brefve, som ver vilium, at Kirkian, Profasten ok andrer hennar Thenestomen skulu fulkomligha niotande værda æinkanligha til thess Dags, er ver komom til vara logligha Ara. Var thetta Bref gort i Oslo a Thorsdaghen nesta eftir Agato Messo, fyrsto Are Rikis vars Noregs, vndir varo ok Drotzeta vars Insiglum, Herra Henrek Henreksson Profastar at Mari Kirkiu i Oslo Canceller var insiglade med varo Incigle.

Aar 1388. haver Droning Margrete stadfæstet alle de Privilegier, som hendes Son Kong Oluf, hendes Herre Kong Hagen, hans Fader Kong Magnus, og Magni Morfader Kong Hagen havde givet Kongens Capel Mariæ Kirke i Opslo, samt Provsten og Chorsbrødrene sammesteds og Kirkens Tienere og Vornede, som ydermere af dette Document kand erfares:

Mar-

Margareta med Gudz Raadh Noregs ok Swyia Drothneng ok Danmárks rettar Erfwingæ ok thæs Fyrſtinna, Sændir ollum Mounum thæim, ſæm thætta Bref ſea æder hoyra, Qvedia Gudz ok ſina. Veer ok Raadh vagrd ſaghom ok innyrdaligha ifvirlaſom open Bref Hælderligra Hofthingia, Konong Magnuſar, hans Sonar vaars kæra Herra ok Husbonda Konong Hakons, vaars kæra Sonor Konong Olafs ok vaart æighit Bref, ok vatta vm Frealſæ ok Stadfæſto privilegiorum, er Modhor-Fadher Magnuſar Konunge adernæmfdz Hakon Konger godrar Aminningar ok thæir hafdo gefvet ok ſtadfæſt Capello ſinne Marie Kirkiu i Oslo, Profaſtenom ok Koorsbrødrom ther ſamaſtads, ok ollum adrum henner Thænæſtamonnom ok vardnadhe, hvorium Breſvom thætta vaart Bref er med fæſt, ok af thy at veer viſtum thæſſa thæirra Gærd ok Skipan gierna ſtadhugha halda, tha ſtadfæſtom ver Adernæfde Konongs Capello Marie Kirkiu, Profaſtinom ok Koors-Brødrom ok adrum hænner Thenestemonnom ok vardnadhe oll thau privilegia ok Frealſæ, Syſlur, Jærder, Gardha ok Tuftir, ok alla adra luti ſtørræ ok ſmærræ, er adernæmfdir Hofthingiar hafva vnt ok væit opt næmfde Marie Kirkiu i Oſlo Profaſtenom ok Koors-Brødhrom ther ſamaſtadz ok adrum henner Thænestamonnom ok vardnadhe i ollum thæim græiuum ok articulis, ſæm Brefven ſialf vatta vm ſik, fulkomligha firirbiodhande hvorium Manne i hvorre ſtet æder tighund ſæm hvær er adernæmfd privilegia ok Frealſæ, Syſlur, Jærder, Gardha ok Tuftr at hindra æder vnadha firir opt næmfdri Konongs Capello Marie Kirkiu, Profaſtenom ok Koors-Brødhrom ok adrum henner Thænestamonnom ok vardnadhe i nokkrom lut a mote thæim Breſvom, ſæm adernæfdir Hofthingiar Kononganna i Noreghe hafva ther vm vtgefvet æder ok a mote thæſſo varo Stadfæſto-Breſve, nema hvar, ſæm thet gerer, vili ſæta varre ſanne Oblidhu ok a ofvan ſwara Konongdomenom atta Ortoghem ok thrættan Markum i Breſvabrot. Var thetta Bref gort i Marie Kirkiu i Oslo a Daghen neſt æftir Gregorii Mæſſo dagh, a fyrſto Are ſem veer varom tæknar till

Noregs Rikis Stiorn. Profasten at Marie Kirkiu i Oslo Herræ Henrik Henriksson vaar ok Rikissens Canceler insiglade, oss sialfve hiaverandæ.

Fra den Tid erindre vi ikke at have fundet noget om Vor Frue Kirke i Opslo, forend 1500. i hvilket Aar Hr. Knud Alfsøn (v) Ridder i Byeske under og giver sit Gods i Hadingedal til Communet (x) i Mariæ Kirke i Opslo til ævindelig Eie, i saa Maade, at der skal holdes tre Aartider til ævig Tid, Gud og Jomfru Mariæ til Lov, for hans Faders Hr. Alf Knudsøns Siæl, og for hans Broders Hr. Ode Alfsøns Siæl, og for hans Hustru Fru Gyrvel, og for alle hans Forældres Siæle, og skal disse Aartider saa holdes, at først skal holdes VIII. Visitationis Mariæ for hans Faders Siæl, andre VIII. festo trinitatis for hans Brødres Siæl, Tredie die S. Kanuti regis & martyris for hans Hustrues Siæl ꝛc. Dat. Kwergh in vigilia S. Andreæ Apostoli, Anno domini M. quinquagesimo (y).

Aar 1542. haver Provsten og Capitelet i vor Frue Kirke i Opslo giort Mageskifte paa noget Gods med Høvedsmanden paa Aggershus, hvorom vidner twende Original-Breve, som vi i Hænde have, paa Pergament skrevne, saaledes lydende:

Morthenn Crabbe Prouſt tiill Mari Kirke y Oslo oc menige Capitell ther ſammeſtedts Giøre alle wittherligtt mett thette wortt obne Breff, att wii haffue gyortt ett wenligtt Mageſkyffthe mett Erligh oc Welbyrdigh Mandh Pedher Hanſſøn Hoffuitzmandt paa Aggershwſſ, wdi ſaa Made, att hand ſkall haffue wtaff oſſ en Fierdingh ſkyldh wdi en Gardh, ſom hedher Nedberigh, oc en Fierdingh ſkyldh wdi en anden Gardh, ſom heytther Skalpeedth, liggyndes wdi Hoffs Soghenn paa Eker, oc her tiill dags haffuer leyghett tiill wortt Commun y forſcreffne Mari Kirke. Och ther einodh ſkvlle wii haffue wtaff forſcreffne Per Hanſſøn ett halfft pundt Rentthe wdi en Gardh, ſom hetther Ketelſſrudh liggendys paa Foldo y Fronn Soghenn tiill ewerdeligh eyedom. Thy beplygtther wii oſſ oc wore effther-komere Prouſther oc Capittell wdi forſcreffne Mari Kirke att frii hyem-

(v) Denne Ridder Hr. Knud Alfsøn er meget bekiendt i den Norske Historie, hvorom man kand efterslaae Hvitfeld i Kong Hanses Kronike.

(x) Commun, Commune, var Canikernes fælles Bord og dertil liggende Gods.

(y) T. KLEVII Opus Geneal. Mſ.

hyemle oc tiilstande forscreffne Peder Hanssøn same forscreffne two Fierdings Skyldh for hwer Mandts Tiiltale, som ther paa kandh tale mett Retthe. Sker thet oc saa, thet Gudt forbywde, att forscreffne two Fierdings Rentthe blyffuer forscreffne Pedher Hanssøn eller hans Arffuinge affwondhen wdi noghen Retthegangh, Tha beplygther wii oss oc wore efftherkommer Proust oc Capittell wdi forscreffne Mari Kirke att wederlegghe forscreffne Peder Hanssøn eller hanss Arffuinge saa møghen Rentthe indhenn sex Maanedts Dagh ther nest effther, oc holde hannom ok hanss Arffwinge thett aldelis wthenn Skadhe. Tiill ytthermere Forwaringh haffue wii lathet henghe wore Incigell nedhen fore thette wortt obne Breff. Gyffuit y Oslo Sancte Juliane Jomfrues Dagh Aar MDXLII.

Wii efftherscreffne Hanss Reff mett Guds Naade Biscop y Osloff, Morthen Crabbe Prouest tiill Mari Kirke i forscreffne Oslo, Norges Rigis Cancceller, Pedher Herloghsson Lagmandh, Biørnn Gwndherssøn och Pedher Fynbo Borgemesther ther sammestedz, Giere wittherligtt for alle mett thette wortt obne Breff, att wii ware tiilbedhene aff Erligh och welbyrdigh Mandt Pedher Hanssøn Hoffuitzmand paa Aghershwss, Thesslygest aff Hedherligh Mend Canicker oc Capittell wdi forscreffne Oslo DomKyrkyn att offuerlegghe och beregne nogett Godtz, som forscreffne Pedher Hanssøn wille mageskyffthe segh tiill aff forscreffne Canicker, liggyndis wdi Hogs Soghenn paa Eker, Thesslygest huess Godtz handh wiille gyffue them ighenn, som er liggyndis paa Rommerighe. Tha haffue wii offuerlagtt oc offuerwegtt samme Godtz och kunne ycke andhet besindhe eller wdi Sandhet forfare, endh samme Gotz, som forscreffne Pedher Hanssøn giffuer them ighen, er iw saa gott wtaff Rentthe och Beleylighet, som forscreffne Canickers och Capittelss Godtz er. Saa att the wdi samme Mageskyffthe ere aldelis-uskad holdhenn wdi alle Maade paa begghe Sidher. Tiill ytthermere Sandynghen herom haffue wii ladhet henghe

wore Indtzegell nedhenn fore thette wortt obne Breff. Gyffuitt y Oslo Sancte Juliane virginis Dag, Aar ꝛc. MDXLII.

Ved denne Tid, eller strax efter, er med Vor Frue Kirke Kongens Capel i Opslo, som hidindtil havde været en Collegiat- og Dom-Kirke for sig selv og haft sit eget Capitel og Canniker, foregaaen en stor Forandring, saaledes at denne Kirkes Rente og Indkomster bleve af høilovlig i Hukommelse Kong Christ. III. lagte til den rette Dom- og Cathedral-Kirke S. Halvards Kirke sammesteds under eet Commune, saa at Canikerne af begge Kirker skulle søge eet Bord ꝛc. hvilket dog, om ellers Canikerne efter den udgangne Kirke-Ordinantz skulle indlade sig i Ægteskab, fandt nogen Hinder og Besværlighed, som ydermere af hosfoiede Konge-Brev staaer at erfare:

Wy Christian ꝛc. Hielse ether oss Elskelige Peder Hanssøn Embitzmandt paa wortt Slott Aggershuss, Her Gude Galle Ridder, Erick Wgerupp och Jffuer Jenssøn Heffuitzmandt for wor Bergwerck wti wort Rige Norge kerligen mett Gud och wor Naade. Wiider, att oss Elskelig Canicker och Capitell wdti Opsloo haffue nu hafft theris Kuldtmegtiig her neder hoss oss, och mett hanom ladett giffue oss tilkendne, att som wii tiilforne haffue winditt och tillstedt, att Mare Kirkes Rentthe och Indkompst skulle her epther legges till DomKircken ther sammestedtz wnder ett Commune, att thett icke well kand saa skee, att Canecherne kunde søge ett Bordt, effter som thij tilforne giordt haffue, Saa frompt att wii wille, att Canecherne skulle skicke thenom effther wor Ordinantzies Liudelsse, och giffue thenom wdi Echteskop, tha kunde thii och theres Hostruer och Børn icke well søge ett Bordt mett huer andre. Och ere therfor begerindes, att altt forskreffne Mare Kirkes och DomKirkes Rentte och Indkomst, mett alle Prebender och al theres Renthe ther sammestedtz maatte bliffue skiifft th iblanth tolff Canecker och theris tolff Vicarier, som skulle alletiidt boo och residere hoß DomKirken, saa at huer maatte faae som hertill haffue hollett Commune, och andre, som icke nu skulle residere, skulle beholde theris Prebende och Rentte, saa lenge som thij leffue. Och effter thii att wii nu for wore och Rigens merckelig Leylighedt skyld icke kunde selffue personeligen wthi thette Aar komme tiidt ind wti wortt Rige Norge

att

att forfare Leylighedenn, oc giere en Skik baade paa thij och alle andre Erinde, Religionen anrørendes, ſom wii agthet haffde: Saa och paa thet ligeuell maae gaae erlige och tillbørlige till wti forſcrefne Dom Kirke wdi Opſlo, och Religionen this bedre widt magt holdis, Tha bede wii ether och befale, att j mett thet allerførſte bliffue till ens mett huerandre, oc paa en beleilige Tiidt mett thett allerførſte etiher forſamle wdi forſkreffne wor Kiobſted Opſlo, ther att offuerſee alt forſcreffne Dom Kirkes Rentte och Indkomſt, och ſiden ther om giøre forſcreffne Canecker och Vicarier en wenlig Handell och Contract emellom om alle forſcreffne Rente och theris Wnderholdingh, ſaa att thett kand gaae erligt och chriſteligt till paa alle Siider, Gud allmegtigſte till Loff och Ære, och Religionen till Forbedringh. Dog hwes J therom giørendes worder, att J thett giøre paa wor Bewyrdinge och Tilkomſt, och giffue thenom thet beſkreffuet. Saa att, naar Gud will wi engang kunde komme tidt ſelff perſønligen tilſtede, eller och bleffue til ſindz theſſ emellom att forſkicke tidt nogre wore Elſkelige Raadt och andre lerde Mendt, att lade giøre en god Ordeningh oc Politi paa alle Erinde, tha wille och ſkulle wii eller ſamme wor Raad haffue Magtt till, ſame ethers Handel att forandre, efftersom wii tha kunde forfare Leiligheden till. Her mett ſker oſſ till willie. Datum Hafniæ S. Laurentii Martyris Dag, Aar MDXLV. Wnder wortt Signett.

Dette Brev var meeſt Canikerne til vor Frue Kirke i Opſlo og deres Gods vedkommende; Men hvad Provſtiet og dets Gods angaaer, ſom kaldtes Marie Kirkes Provſti, da ſkal det ogſaa ved denne Tid efter Reformationen og uden Tvil efter M. Morten Krabbes Død være ſeculariſeret og giort til en verdslig Forlæning enten for den, ſom, efter denne høie Provſte-Værdigheds Nedleggelſe, var Norges Riges Canceler (z) eller og for en anden af Kongen og Riget vel-fortient Herremand. Saaledes finde vi et Brev, givet 1572. af Høilovlig i Hukommelſe Kong Friderik den Anden, hvorudi nævnes tvende Adelsmænd, nemlig Johan Venſtermand og Hans Pederſøn, ſom med dette Provſti, den ene efter den anden, have været forlænede. Brevet lyder ſaaledes:

Wii

(z) Conf. J. RAMI Norges Beſkriv. p. 34.

Wii Friderich ꝛc. Giøre alle witterligt, at wii aff wor synderlig Gunst og Naade, saa och for Troskab och willig Tieneste, som os Elskelige Hans Pedersen vor Mand och Tiener os och Riget hertil giort och bewiist haffuer, och hereffter troligen giøre och bevise maa och skall, haffue vndt och forlehnt, och nu med dette wort obne Breff vnde och forlehne forneffnte Hans Pedersen Provstiet til Mariæ Kirke udi Opslo, som Johan Wenstermand nu udi være haffuer, at haffue, nyde, bruge och beholde, med Bønder och Tienere, och al sin Rente och rette Tilliggelse, intet undertaget, quitt och frii uden Affgifft, til saa lenge wii anderledis derom tilsigendis worder. Dog saa, att hand skal giøre os och Riget tilbørlig Tieneste deraf, och skal hand aldelis intet befatte sig med Told, Ziise, Sagefald, Tiende, eller andet uvisse, som falder i forneffnte Provstie, men det skal komme os til Beste, och wor Lehnsmand paa wort Slot Aggershus det at skulle oppebære, och aarligen derfore giøre os gode Rede och Regnskab. Skal hand og holde Godset ved Heffd och Magt, og Bønderne, derpaa boer, med Loug, Skiel och Rett, och ingen aff dennem uforrette mod Norges Loug, eller med nogen nye usædvanlige Paaleg at besvære. Skal hand och frede Jagten, och icke forhugge eller forhugge lade nogen de Skoffue, der tilligger, til Upligt i nogen Maade. Thi forbiude wii ꝛc. Dat. Friderichsborg den 9. Octob. Aar 1572.

Iblandt denne Kirkes Altere og Præbender opregnes Altare Mariæ [som uden Tvil har været Kirkens høie Alter midt i Koret], S. Catharinæ, S. Laurentii, S. Olai, S. Dorotheæ, S. Crucis, S. Birgitte, S. Annæ, Item Hovs præbenda givet af Kong Hagen (a).

Ellers har vor Frue Kirke i Opslo, i Henseende til sin Bygning, været ved Magt indtil i den langvarige Feide imellem Danmark og Sverig udi Hvilovlig i Hukommelse K. Frid. II. Tid, da den tillige med den hele By og de øvrige Kirker 1567. blev af Slotsherren paa Aggershus Christiern Munk lagt i Aske, at Fienderne, som strax derefter ankom, ikke deraf skulle have nogen Bestyrkelse (b).

Vi

(a) J. RAMI Norges Beskrivelse. p. 39.
(b) J. RAMI Norg. Beskr. p. 35. Men RESEN i Frid. II. Kron. p. 168. siger, at de Svenske opbrændte Byen.

Vi har tilforn anmerket, af hvad Anseelse Provstiet til vor Frue Kirke i Opslo før og i Reformations Tiden haver været, da den, som samme geistlige Embed beklædde, var gierne tillige Kongens og Rigets Raad og Canceler, og følgeligen havde Haand i de høieste Rigets Forretninger. Saaledes finder man i den fornyede Rigernes Sambindelse, som skede til Calmarn 1436., Provsten til Mariæ Kirke i Opslo at være nævnet iblandt de fornemeste Herrer af Norge, som ved en Konges Død skulde samles for at raadslaae om Rigernes Beste (c). Nu staaer alene tilbage, at vi opregne saa mange, som os ere bekiendte, af dennem, der fordum som Provster have forestaaet denne Kirke og Kongelige Capel. Men, førend vi skride dertil, maae vi med et Ord erindre, at disse fire ere os forekomne alene som Cancelere, nemlig (1) Hr. Povel Bardsøn Canceler 1330. og 1332. (d). (2) Hr. Arne Aslaksøn Canceler 1341. 1342. 1349. 1350 (e). (3) Hr. Erling Vidkunsøn, som var Kong Magni Canceler og døde 1355. (f). (4) Hr. Henrik Vinoldsøn Canceler 1381 (g). Men, om de tillige have været Provster til vor Frue Kirke i Opslo, tør vi [omendskiønt vi næsten ikke tvile derom] med saa meget mindre Vished stadfæste, som vi til deels ikke have fundet dem udtrykkeligen nævnede Provster, og til deels have Exempel paa, at Kongerne i Norge ikke altid have giort sig Kong Hagens Forordning af 1314: om Provste- og Canceler-Embedets Sammenføielse til en uforanderlig Regel; thi i det Aar 1426. findes Biskopen af Oslo Johannes at have været Kongens og Rigets Canceler i Norge (h). Dem, som vi ellers intet tvile om, vil vi her efter deres Orden og Aarstal opregne, endskiønt vi ikke kand give nogen Forsikring om Talets Fuldkommenhed.

1. **Iver Giesling** er den første, som os er forekommen af denne Titel. Han var Provst i Opslo 1223. i hvilket Aar han ved S. Olufs Dags Tider iblandt andre Rigets Raad og Prælater mødte til den Herredag, som Kong Hagen Hagensøn da holdt udi Bergen (i).

2. **Hr. Åke** [Ako, Aage] var først Canik til Apostel-Kirken i Bergen [Canonicus Sanctorum Apostolorum Bergis] og Canceler hos Kong Hagen Magnusøn, medens han endnu var Hertug i Norge, med hvilke Titeler han findes 1296. at have afsagt en Dom imellem Biskop Arne i Stavanger og Canikerne sammesteds angaaende en Tiende paa Finds, og det med saadan

(c) HVITFELD p. 799. HADORPHII Riim-Kron. T. II. p. 121.
(d) Torfæi Hist. Norv. P. IV. p. 459. og et forhen anført Document under 1332.
(e) TORFÆI Hist. Norv. P. IV. p. 467. og i adskillige Norske Breve.
(f) TORFÆI Hist. Norv. P. IV. p. 483.
(g) HVITFELD p. 566. TORFÆI Hist. Norv. P. IV. p. 508.
(h) Om man ellers skal forlade sig paa Hvitfeld p. 728.
(i) Snor. Sturlesöns Norske Krønike p. 636.

Myndighed, at han truer Biskopen med Band og Affettelse, i fald han ikke efter Dommen retter for sig (k). Hvilken Dom af hans Herre Hertug Hagen samme Aar er stadfæstet, hvoraf Originalen paa Pergament endnu er til. Aar 1300. haver han som Canceler forseiglet det forhen nævnede Brev, hvori K. Hagen stadfæster vor Frue Kirke i Opslo sit Gods og Privilegier. Denne Prælat havde i sin Ungdom reiset mange Aar udenlands, og var en lærd og veltalende Mand, hvorpaa han gav en merkelig Prøve i det Aar 1301. da han med Kongen sin Herre var kommen til Trundhiem, hvor han i en stor Forsamling offentligen holdt en Tale til Folket, først i det Latinske Sprog, i hvilken han med stort Bifald afhandlede en Førstes Forhold imod sine Undersaatter, siden paa Norsk forestillede Undersaatternes Pligter og Lydighed imod deres Øvrighed, og endeligen gik los paa Canikerne i Trundhiem, som med deres Ærkebiskop laae i en ubillig Trette, hvilken derpaa ved Kongens Myndighed blev dæmpet og bilagt (l). Aar 1302. var han iblandt de andre Rigets Raad med Kong Hagen at giøre den Forordning om Regieringen i Norge i Kongens Frafald (m). Aar 1304. haver han med flere bevidnet, at han var nærværende og hørde, at tvende Caniker af Stavanger efter given Fuldmagt forestillede for Ærkebiskop Jørund Hr. Ketillum, som af Capitelet var udvalt til Biskop i Stavanger (n). Samme Aar haver han som Canceler forseiglet Kong Hagens Forordning om Straf for dem, der lod høre Truseler imod deres Dommere og Befalingsmænd ꝛc. (o). Aaret derefter 1305. haver han og været med at udstæde den Forordning, K. Hagen udgav om de Norskes Handel og Omgang med Islænderne (p). Hvad Aar han er bleven Provst i Opslo, kand vi ikke til visse sige, men at han i det Aar 1312. haver været baade Provst til Mariæ Kirke Kongens Capel i Opslo og Norges Riges Canceler, er klart af et under samme Aar forhen indført latinsk Document.

3. **Hr. Iver** blev 1314. Norges Canceler (q), og følgeligen, efter den af Kong Hagen i samme Aar udgivne Forordning, Provst til Kongens Capel vor Frue Kirke i Opslo. Og synes det da, at hans Formand Hr. Ake maae i samme Aar være ved Døden afgangen. Aar 1317. haver Hr. Iver som Kongens Canceler forseiglet Kong Hagens Gavebrev til S. Michels Kirke sit Capel i Tunsberg (r).

4. **Hr. Erling Gullaſøn** haver 1337. været Provst til vor Frue Kirke i Opslo, og nævnes forhen i een af Kong **Magni** Stadfæstelser paa samme Kirkes Privilegier.

5. Hr.

(k) Sententia orig. membran. Dat. Stavangriæ die b. Katharinæ 1296. Mſ.
(l) TORFÆI Hiſt. Norv. P. IV. 404.
(m) J. RAMI Norges Kongers Hiſt. p. 299. (n) Document. atteſtat. Mſ.
(o) TORFÆI Hiſt. Norv. P. IV. p. 414. (p) TORFÆI Hiſt. Norv. P. IV. p. 417.
(q) TORFÆI Hiſt. Norv. P. IV. p. 440. (r) Lit. Donat. in Collectan. Bartholin. Mſ.

5. **Hr. Peder Eriksøn**, Provst til Mariæ Kirke udi Opslo, var med paa Bahus 1343. at samtykke Droning Blancæ Liv-Geding udi Norge, og at forseigle det Brev som Kong Magnus derpaa har udgivet (s). Uden Tvil har han endnu levet 1362. og er den Hr. Peter Provst, som nævnes i eet under samme Aar tilforn infort Document.

6. **Hr. Henrik Henriksøn**, Provst til Mariæ Kirke i Opslo og Kongens Canceler, forseiglede med Kongens Indseigle det Stadfæstelse-Brev, som Kong Oluf 1382. gav vor Frue Kirke i Opslo paa sit Gods og Friheder. Aar 1388. har han forseiglet Droning Margretes Stadfæstelse paa bemeldte Kirkes Friheder. Samme Aar haver han med de andre Norske Raad været med paa Aggershus at samtykke, at Droning Margretes Søster-Dotters Son skulle efter hende være Norges Konge (t).

7. **Hr. Arent**, Provst udi Opslo, var 1397. med til Calmarn, da den store Forbindelse skede imellem disse tre Nordiske Riger, og Kong Erik af Pomern høitideligen blev kronet til Konge (u).

8. **Hr. Andorm**, Provst til Opslo, haver som Norges Riges Raad 1398. været med til Kiøbenhavn at forseigle det Forbund, som blev oprettet imellem Kong Erik og Hermesteren af Prytzen (v).

9. **Hr. Sigurd Biørnsøn**, Provst til Mariæ Kirke i Opslo, haver 1441. 9. Febr. til Lødøse været med at oprette et Forbund imellem Norge og Sverig. Ligeledes samme Aar til S. Hans Dag været med til Calmarn at giøre et andet Forbund imellem Sverig og Norge (x).

10. **Hr. Gunder Holk**, Provst til vor Frue Kirke i Opslo, haver 1450. med de andre Danmarkes og Norges Riges Raad været med til Bergen at oprette en ævig Forening imellem Rigerne Danmark og Norge (y), Samme Aar har han med de andre Norske Raad forseiglet det Brev, som de gav Kong Christian I., hvori de til intet giør den Kroning, som Kong Carl Knudsøn sneg sig til i Trundhiem, og tilstaae Kong Christian alene at være Norges rette Konge og Herre (z). Endnu samme Aar haver han med Norges Biskoper og Provsten i Bergen tildømt Kong Christian den Rettighed at samtykke Erkebiskopen i Trundhiem og giort M. Oluf Trundsøns Val til intet (a).

(s) HVITFELD p. 485. TORFÆI Hist. Norv. P. IV. p. 470. (t) HVITFELD p. 576.
(u) HVITFELD p. 610. 613. HADORPHII Svenske Riim-Kron. T. II. p. 56. 62.
(v) HVITFELD p. 619. (x) HADORPHII Svenske Riim-Kron. T. II. p. 141. 143.
(y) HVITFELD p. 1316.
(z) Diploma dat. Nidros. 1450. 1. Augusti, Mf. HVITFELD p. 854. henfører dette Brev til 1451. hvilket vel ikke er rigtigt.
(a) Diploma dat. Nidros. 1450. 7. Aug. Mf. hvori han kaldes GUNNARUS Asloensis Regalis Capellæ Collegiatæ Præpositus. Conf. HVITFELD p. 853.

11. **Hr. Iver Vikingsøn** (b), Provst til Mariæ Kirke og Norges Riges Canceler, var 1465. med til Hamborg iblandt de Danske Gesandter at slutte et Forbund imellem Kong Christian I. af Danmark og Kong Edvard IV. af Engelland (c). Samme Aar var han med iblandt de Danske Sendebud, som til Jenekisbing oprettede et Fordrag imellem Danmark og Sverig (d). Aar 1471. har han med flere Rigs-Raad været med Kong Christ. I. for Stokholm, og forseiglet adskillige Underhandlinger (e). Aar 1473. var han med andre Danske Sendebud paa et Møde, som holdtes til Calmarn med de Svenske, og gik frugtesløs af (f). Aaret derefter 1474. var han atter iblandt de Danske Sendebud paa et andet Møde til Calmarn (g). Aar 1476. var han igien med paa et Møde, som og holdtes til Calmarn af de Danske og Svenske Gesandter (h). Endnu har han 1476. og 1482. været med i nogle Svenske Handlinger (i). Aar 1483. har han endnu levet, den Tid Kong Hans blev kronet til Konge i Norge (k).

12. **Mester Christen**, Provst i Opslo, har 1489. iblandt de andre Norges Riges Raad været med til Kiøbenhavn at samtykke Hertug Christiern Kong Hanses Søn til Konge over Norge (l).

13. **Hr. Jon Povelsøn** (m), Provst til Mariæ Kirke og Norges Riges Canceler, var 1490. med iblandt Norges Riges Raad til Opslo at udgive en Forordning om Skibes Drægtighed, samt om Handel og Kiøbmandskab (n). Aar 1494. og 1498. har han paa Kong Hanses vegne med andre Rigs-Raad været i adskillige Handlinger med de Svenske (o). Han nævnes ogsaa i den Dom, som 1502. til Opslo gik over Hr. Knud Alfsøn Ridder (p). Aar 1505. var han med til Calmarn iblandt de andre Danmarkes og Norges Riges Raad at fælde Dom over de Svenske for dets Udeblivelse, og derefter at

(b) HVITFELD kalder ham nu Iver Vitting, nu Vittingsøn, nu Vikung. Men Vikingsøn bliver nok det retteste, siden han saa kaldes allevegne af HADORPHIO, og i et Document hos RYMERUM Edit. Hag. Tom. V. P. II. p. 134. 135. Dn. IVARUS WIKINGI Præpositus Capellæ b. Virg. Mariæ Asloensis, Regni Norvegiæ Cancellarius.
(c) HVITFELD p. 903. RYMERI Act. Publ. Edit. Hag. Tom. V. P. II. p. 134.
(d) HVITFELD p. 907. (e) HADORPHII Riim-Kron. p. 262. 269.
(f) HVITFELD p. 939. HADORPHII Svenske Riim-Kron. T. II. p. 277.
(g) HVITFELD p. 950. HADORPHII Svenske Riim-Kron. T. II. p. 284. 290.
(h) HVITFELD p. 953. Hadorphii Svenske Riim-Kron. T. II. p. 292. 294.
(i) HADORPHII Riim-Kron. p. 300. 302.
(k) HVITFELD p. 976. (l) Hvitfeld p. 999.
(m) I hans Sigil kaldes han Dn. Johannes Pauli, og det Vaaben, han har ført, ligner de Skaktavl-Friisers, eller de Rosenkrandsers saaledes som de paa den Tid bruate det. KLEVII Opus Geneal. Mſ. (n) HVITFELD p. 1000.
(o) HADORPHII Svenske Riim-Kron. p. 347. 348. 367. (p) HVITFELD p. 1042.

at søge Keiserens Stadfæstelse paa samme Dom (q). Han haver endnu levet 1508. (r), og samme Aar været paa den Vardbergske Afskeed imellem Kong Hans og de Svenske (s).

14. **Hr. Knate Olufsøn** skal 1529. have været Provst til Mariæ Kirke i Opslo og Norges Riges Canceler (t). Men han maa uden Tvil i bemeldte Aar 1529. være ved Døden afgaaen, siden den efterfølgende samme Aar allerede haver været i Embedet.

15. **Hr. Matthis Hvarfue,** Provst til Mariæ Kirke i Opslo og Norges Riges Canceler, haver 1529. med flere Danmarks og Norges Riges Raad, som til almindelig Herredag i Opslo vare forsamlede, bevidnet, at Hertug Christian, som af sin Hr. Fader Kong Frid. I. var opsendt til Norge med Fuldmagt om adskilligt, haver derudinden skikket sig christeligen, Forsteligen, tilbørligen og vel, hørt og brugt deres Raad og Underviisning, det de alle takke Hans Forstelige Naade ydmygeligen gierne (u). Samme Aar haver han med flere af Raadet været med at tage en Vidisse af et gammelt Pergament-Brev, som 1450. var forfattet angaaende begge Rigernes Danmarks og Norges ævige Forbindelse (v). I det Aar 1531. har han uden Tvil alt været en gammel og strøbelig Mand, siden man finder, at Biskop Mogens i Hamer da haver recommenderet en anden, nemlig Henricum Parvum (x) til Provstiet i Opslo hos Kong Christian II., som da var paa Veie at falde ind i Norge (y). At han ellers endnu har levet i Begyndelsen af Aaret 1532. sees af et Original-Brev, skrevet i Opslo Hel. 3. Kongers Aften samme Aar, hvori han kaldes Mattis Hvareff. Han haver ført Adels-Vaaben, og kaldes i sit Sigil Mattis Andersøn (z).

16. **Mester Morten Krabbe** er den sidste, som os er forekommen at have været Provst til Mariæ Kirke i Oslo og tillige Norges Riges Canceller, og uden Tvil er denne høie geistlige Værdighed i Norge med hannem nedlagt. Aar 1532. fik han af Høilovlig i Hukommelse Kong Frid. I. Følge-Brev til Bønderne, som bygge og boe udi Fulde Læn, og alle andre, som ligge og tiene, og af Arilds Tid tilligget og tient have til Provstiet udi Opslo udi

(q) ROSEFONTANI Hist. Joh. Regis fol. F f. 4. HVITFELD p. 1053. 1057.
(r) J. RAMI Norges Beskrivelse p. 39.
(s) HADORPHII Svenske Riim-Krønike p. 411.
(t) J. RAMI Norges Beskrivelse p. 39.
(u) HVITFELD p. 1315. (v) HVITFELD p. 1316.
(x) Denne Henricus Parvus var Broder til den bekiendte Professor i Kiøbenhavns Universitet, Petrus Parvus, om hvilken kand læses Vindingii Acad. Hafn. p. 69. De havde endnu en Broder, ved Navn Matthias Parvus. Deres Danske Tilnavn var Litle, en gammel Adelig Stamme her og i Norge, hvoraf de vare fødte.
(y) Hvitfeld p. 1346. (z) T. KLEVII Opus Genealog. Mf.

Mari Kirke, at samme Tienere, Bønder og Almue skulle svare ingen anden end hannem ꝛc. Dat. Gottorp Fredagen næst for Simonis & Judæ Dag, Aar MDXXXII. Samme Aar og Dag fik han Følge-Brev til S. Laurentii Hospital hos Opslo, at de skulle svare ingen anden, end fornævnte Mester Morten (a). Aar 1535. til Opslo var han med de andre Norges Riges Raad Syndenfields at hylde Hertug Christian, som da var udvaldt til Konge i Danmark (b). Aaret derefter 1536. var han een af de Gesandter, som Kong Christian III. affendte til Trundhiem at handle med Ærkebispen og de andre Nordenfieldske, som ikke tilforn havde hyldet hannem (c). Aar 1542. haver han paa sin Kirkes vegne giort et Mageskifte med Peder Hansøn Høvedsmand paa Aggershus, hvorom tvende Original-Breve tilforn ere indførte. Og har han uden Tvil ikke levet længe efter den Tid.

Det er ellers vel at agte, at der i Begyndelsen af det 16. Seculo haver været mere end een lærd og forneme geistlig Mand af det Navn Morten Krabbe, hvilke dog vore skrevne adelige Slegt-Registere forvilde med hinanden og gjøre til een Person. Een Morten Krabbe var Doctor Decretorum og Ærkedegn (d) i Aarhus Dom-Capitel, som ligger begraven i Aarhus Dom-Kirke. Een Morten Krabbe nævnes i et Original Document af 1523. da at have været Provst i Thy udi Jylland. Een Mester Morten Krabbe var Prior i Tommerup Kloster i Skaane, hvilket han 1532. oplod til Jørgen Myn-

(a) Vet. Registr. Archiv. Mſ.
(b) HVITFELD p. 1439. 1440. NIC. CRAGII Hist. Christ. III. p. 82.
(c) NIC. CRAGII Hist. Christ. III. p. 159. Men HVITFELD som p. 1470. fortæller denne Historie, melder intet om Morten Krabbe.
(d) Det er ikke ret, at P. RESEN i Fortalen til den tydske Oversettelse af Jydske Lov kalder ham Diaconus; thi han var Archidiaconus. Ikke heller kand det Aarstal 1501. som findes Marm. Dan. T. 2. p. 107. være rigtigt; thi af HVITFELD p. 1108. seer man, at han endda har levet 1513. og hast Part i et Skib, som af de Engelske blev plyndret. Derforuden findes i Peder Dyrskiøts Brev-Samling hos Assessor KLEVE en Copie af det Testament, som Morten Krabbe Doctor og Ærkedegn i Aarhus paa sit Yderste har ladet forfatte, dat. Aarhus 1517. S. Martini Confessoris Aften, paa hvilken Dag han og ved Døden skal være afgangen, som bemeldte Dyrskiøt af hans Gravskrift haver anmerket. At han ellers allerede har været død 1518. sees tydeligen af tvende Documenter: I det ene, som er dateret tredie Paaske-Dag 1518. bepligter Capitelet i Aarhus sig til at holde aarligen tvende Messer for D. Morten Krabbe, for hans Fader Mogens Krabbe og hans Moder Elsebeth Tygesdotter, og for nogle hans Sydskende, hvoriblandt hans Broder Hr. Tyge Krabbe ꝛc. I det andet forbinder Laurs Nielsen Prior i den Hellig Aands Hus i Aalborg sig til at holde en evig Messe for Frue Margrete Mogensdotter af Bogested for hendes Forældres og Brødres Sidæle, og i sær for Doctor Morten Krabbes, hvis Sjæl Gud naade ꝛc. Dat. 1518. die penteçostes.

Mynter, som af Kongen var dermed forlænet (c). Den første, som var Erkedegn i Aarhus, var uden Giensigelse en Person for sig selv. Men, om vi ret giette, saa er den, som 1523. var Provst i Thy, uden Tvil den samme, som er bleven forflyttet til Tommerop Kloster, og endeligen 1532. derfra til at være Provst i Opslo og Norges Riges Canceler. Dog overlade vi denne Gietning til vissere Oplysning.

II.

Kong Christ. I. Privilegier for Indbyggerne i Sicæland. 1454.

Wii Christiern med Guds Naade Danniarckis, Norgis, Vendes och Gottes Koning, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, Gisre witterligt alle Men, som nu ere och komme skulle, att wii, for stor Troskab, Wilge, Kierlighed och Tieniste, som vii befundet haffue, och os ydermere att befinde tilhobes aff verdige Fedre, Biscopen i Roskilde, Abeder, Prelater, menige Clerckeri, Ridder och Suenne, Kiobsted-Men, Bonder och menige Almue i Sielland, haffue med en fuldkommelig Hu och god Wilge, Gud til Loff och Ere, och os til euig Salighed och Amindelse, och menige Almue i Sielland till Fred och Naade og Bestandelse, vndt och tillatt, och vnde och tillade med dette vort obne Breff, att ingen epter thenne Dag, ehuo han helst er eller were kand och besonderlig vore Fogeder och Embidsmen, som nu ere eller kommende worde, skal eller maa geste eller geste lade anden Mands Vornede eller Thienere, ihuo de helst tilhore kunde, aandelige eller verdslige. Och ingen Man, ehuo han helst were kand, skal gribe eller gribe lade, baste eller binde Loug-uforvunden, och ey fordele eller fordele lade nogen, vden efterdi som Lougen vduiser. Thi bede wii alle, ehuo de helst ere eller were kunde, och besondertigen wore Fogder och Embidsmen, vnder vor hoieste Bud, forneffnte Artikule alle och huer besonderlige at holde och holde lade vbrodelige i alle Maade, som forskreffuit staar. Durges nogen her imod att giore eller giore lade, da ville wii rette deroffuer, som bor at rettes offuer then, vor Bud ey holde vil, och epterdi som Lougen vduiser, vden all Naade eller Miskund. Thi vii ville med Guds Hielp haffue och holde wore Vndersaatte och Almue wed Loug, Skiel och Rett, saa lenge wii leffue, som vii for Gud och aff rette plictige ere. Til ydermere Forvaring, att saa holdes skall, da haffue vii ladet henge vort Secrete for dette vort obne Breff, som giffuit er vdi Ringsted, Neruerende Hederlige och werdige Fedre med Gud, Biskop Oluff vdi Roskilde, Jens Brun, Prior i Antuorskou, Magnus Abbed i Ringsted (a), Oluff Mortenssøn Provst i Roskilde (b), Thorbern Bille, Jens Thor-

(c) Hvitfeld p. 1391.

(a) Denne Abbed Magnus var os ikke bekiendt, da vi i det 3. Heste af det Danske Magazin udgav en Beskrivelse om Ringsted-Kloster, og kand han derfore indfores sammesteds pag. 76. imellem No. 11. og 12.

(b) Oluf Mortenssøn blev siden Biskop i Roskilde efter Hr. Oluf Daa.

Thorbernſſøn, Nogens Ebbeſøn, Peder Erichſøn, Riddere, och Anders Jenſenn Land:dommer, med mange flere gode Mænd Riddere och Suenne, Effter wor Herris Aar MCDLIIII. feria quarta proxima ante feſtum beati Erici Regis & Martyris glorioſi.

III.

K. Chriſt. I. Brev, at han til Rigets Tarv tog Pengene af Aflads-Kiſten i Roſkilde, ſom til Kongen af Cypren vare indſamlede. 1455.

Wii Chriſtiern met Gudts Naade Danmarkis, Norgis, Vendis och Gottis Koning, Greffue i Oldenborg oc Delmenhorſt, Giøre witterligt alle Men, ſom nu er oc komme ſkulle, At Aar epter Gudts Biurdt MCDL. paa thet fœmpte, then Mandag neſt for hellige Legom Dag, wore wii i wor egen Perſon i Sacriſtiidt i Roſkild, och annamede ther alle the Penninge, Guldt oc Sølff, ſom wore i then Affladts Kiiſte komne, hvilckett Affladt wor Hellige Fader Paffven haffde giffvit Konningen aff Cypren till Hielp oc Troſt at wedderſtaa the Turcis met, ſom ere then hellige chriſten Troes Uvenner, oc funde wii then Kiiſte mett ſiire Laaſe well forleſt oc i gode Maade forvaret, oc annamede wii fornenipte Penninge, Guldt oc Sølff till wort oc Riigens merckelige Torfft, Nytte oc Behoff, oc met ſaadan Artt oc Forordt, att, komme the rette Paffvens Hoffvit Breff oc Bulle, ſaa att wii mett wortt elſkelige Raadt ſaa till eens worde, att the forſkreffne Penninge, Guldt oc Sølff ſkulle ſendes udaff Riiget, Konningen aff Cypren till Nytte, Tha wille wii oc ſkulle them till gode rede betalle oc fornøyghe, ſom thet ſeg bør. Komme oc icke ſaadane Breff, ſom før er rørt, oc the forſkreffne Penninge, Guldt oc Sølff, ſom er i en Sum offuer alt regnett i Penninge Fem hundrede, half ſette oc trediuffve Lubſke Marc, i ſaadan Mynt oc Penninge, ſom geffve oc genge ere i Danmarck, igen antworde i Sacriſtiidt i Roſkild, till verdige Faders Biſkops oc hederlig Capitels i Roſkild Haand, i ſaa Maade, at the ſkulle them ſkicke till oc i then hellige Kirkes Gaffn oc Nytte, epter oc mett vort raadt oc Fulbiurdt. Oc tilbinde wii oſſ oc wor Arffvinge oc epterkomere Koninger i Danmarck, mett thette wort obne Breff, forſkreffne werdige Fader Biſcopen oc Hederlig Capitell i Roſkilldt i alting nødtløſſe oc ſkadeløſſe at holle for forſkreffne Sum Guldt, Sølff oc Pendinge, uden alt Arge, Argeliſt, Hinder eller Hielperede i noger Maade, for hver Mandts Tiltall, aandelig eller werdtſlig, mett Kirckerett eller werdtzlig Rett, inden landts eller uden, ehuo ther om eller paa tale will, eller kan i noger Maade. Till ydermere Forvaring oc wiſſe herom haffve wii ladett henge wortt Secret for thette wort obne Breff, ſom giffvit er Aar, Dagh oc Stedh, ſom forſcreffvit ſtaar.

)o(

12. Hefte.

I.

En nyere Medaille ſlagen paa Hr. Henrich Rantzov til Bredenberg 1592.

det Syvende Hefte af det Danſke Magazin meddelede vi en Skue-Penge, med Hr. Henrich Rantzovs Billed og Titel paa, ſlagen i det Aar 1574. Ved den Leilighed fremforde vi et Udtog af denne brave Herres Levnets Hiſtorie, og lovede en anden Tid, i Anledning af en ſenere Medaille, at komme med, hvad os for Reſten om hans lærde Forretninger og al anden hans Curioſitet maatte være bekiendt. At vi nu, for Aaret og det forſte Bind af vort Magazin ſluttes, ſkal efterkomme vort Løfte, da fremſætte vi for paa dette tolvte Hefte en Tegning i Kober udſtukken af bemeldte ſenere Medaille, ſom er giort 1592., hvis Originał er af Solv forgyldt, og giemmes i vor Allernaadigſte Konges prægtige Mønt-Samling. Paa For-Siden ſees Hr. Henrich Rantzov i Bryſt-Billed, ſom en heialdrende Mand, med hans Navn og Titel over, ſaaledes: Henricus Ranzovius Produx Cimbricus, d: Henrich Rantzov Holſtenſk Statholder. Paa Bag-Siden viſes hans Fæderne-Vaaben de Rantzovers, med denne Overſkrift: Anno Domini MDXCII. Ætatis LXV. d: Aar 1592. Hans Alders 65de. Her maae vi erindre, at der ligger en Feil enten i Aars-Tallet 1592.

eller i hans Alders Aar 65. thi den XI. Martii 1592. fyldede Hr. Henrich Rantzov sit 66. og indgik i det 67. Aar.

Historien af denne rare Skue-Penge, og Aarsagen, hvorfor den er slagen, er os næsten lige saa ubekiendt, som den foriges. Dog, om nogen Gietning maae have Sted, da mene vi, at denne Medaille, hvoraf uden Tvil endeel Exemplarer have været i Guld afstagne, er alene giort som et Tanke-Billed til at uddele iblandt gode Venner, ja har just været det Hr. Henrich Rantzovs Portrait af Guld, med Navn og Aars-Tal paa, som han kort for sin Afsked fra Verden gav til hver af sine 24. Børneborn, til en bestandig Erindring af sin Faderlige Kiærlighed (a), og som han tilforn til visse lærde Mænd havde foræret (b). I hvilken Mening vi saa meget mere bestyrkes, som det Stykke, vi deraf have seet, er forsynet med et Øre eller en Øsken, hvorved samme Penge kunde af Eierne efter eget Behag enten bæres eller i et Cabinet ophenges. Vel mueligt den ogsaa haver været af det Slags Erindrings-Penge [nummis mnemonicis] i Guld, Sølv, og Kober, hvoraf en stor Deel blev med Hr. Henrich Rantzov i Graven nedlagt, da hans Liig i det Rantzovske Capel til Itzeho Aar 1599. blev nedsat, og hvoraf endnu en Deel i det Aar 1689. sammesteds bleve fundne, og imod hans sidste Villie fra Stedet borttagne (c).

At Hr. Henrich Rantzovs Billed, som sees paa denne Skue-Penge, ikke viser hannem med Elefant-Ordenen paa, er vel ingen sønderlig Anmerkning værdt, helst da man ogsaa i hans egne og hans Clienters Skrifter, som, efterat han 1580. var bæret med samme høie Ridder-Orden, ere udkomne, finder hans Billed lige saa tidt uden som med Elefanten. Thi at han haver haft en særdeles Høiagtning for denne gamle Danske Orden, er tydeligen at see af hans egne Skrifter, hvor ikke alene hans Billed, naar det er smukkest i Kober stukket, gierne staaer med Elefanten (d), men han og etsteds (e) ligesom berømmer sig af den hannem ved samme Ordens Skienkelse vederfarne Ære, med disse Ord: Donatus etiam a Friderico II. Daniæ Rege Ordine Danico, nimirum aureo Ele-

(a) Som Steph. Macropus i den over H. Rantzov holdne Latinske Oration beretter. Vid. MOLLERI Cimbr. Liter. Tom. III. p. 572.

(b) Saaledes skriver H. Rantzov selv 1595. in Append. Epistolar. Consol. fol. 4. til Paulum Melissum: Donabo te effigie mea ex auro conflata &c. og til Georg. Rollenhagen: quos (Sc. 60. dialeros) ut una cum effigie mea aurea, antehac transmissa grato animo accipias &c.

(c) MOLLERI Cimbria Liter. Tom. III. p. 581.

(d) Samsom in Epist. Consol. Rantzov. p. m. 208. in Hypotyp. Arcium Rantzov. Edit. 1592. p. 12. 148. 213. 225. &c.

(e) Genealogia Rantzoviana edita 1585. 1587.

Elephante cum turri. Hvilket han et andet Sted (f) igientager, men med det Tilleg, som er værdt at legge Mærke til, at han ogsaa af Christiano IV. havde faaet Elefant-Ordenen, Ordene lyde saaledes: Donatus est a FRIDERICO II. qvemadmodum etiam a CHRISTIANO IV. Daniæ Regibus, Ordine Danico, nimirum aureo Elephante cum turri (g). Ja han endogsaa haver forfattet et lidet Latinsk Ære-Vers, som haver tydelig Hensigt paa Elefant-Ordenens Høihed og Ælde, saaledes lydende (h):

Ordinis Danici Insignia.
Turrigeri multum celebres Elephantis honores
Tempore jam longo Danicus Ordo gerit.

Dette fortiener ellers en større Opmerksomhed, at man finder nogle Stykker af Hr. Henrich Rantzov, saa vel malede, som i Kober stukne, der forestille hannem med et Pater-Noster-Baand enten i Haanden eller ved Siden liggende (i), hvoraf man snart maatte tænke, at den brave HErre havde nogen Credit for den Romersk-Catholske Religion, dersom man ikke forud var overbeviist, at han var en stor Ven og Forfegter af den Evangeliske Lærdom; Thi ei alene havde han i sin Ungdom været Lutheri egen Discipel, ligget i hans Huus, og gaaet til hans Bord, men han endog bestandigen siden haver ladet see saa mange Prøver af en oprigtig Nidkiærhed for den Lutherske Religion, at den ingen Maade kand giores hannem disputerlig. Saa meget kand man domine deraf, at enten Maleren og Koberstikkeren, hvis Kunst er brugt til saadane

(f) Nemlig i det Encomio over sig selv, som han 1593. tilliae med sit Harnisk og Skilderie sendte til Ærke-Hertug Ferdinandum af Østerrige. Vid. Epist. Consolat. Rantzov. p. m. 81.

(g) Af dette maatte man slutte, at Elefant-Ordenen da, ligesom nu Kamerherre-Nøglen, ved en Konges Død blev indleveret, eftersom Hr. Henr. Rantzov fik den baade af Frid. II. og siden af Christ. IV. Eller ogsaa, at Christ. IV. efter sin Hr. Faders Død har giort nogen Forandring paa Ordens-Tegnet. Man seer ellers klarligen af det Anførte, at Elefanten gandske vist har været en Ridder-Orden i Frid. II. Tid, Saa at de aldeles have Uret, som torde mene, at den ikke førend af Christ. IV. er antagen som et vist RidderOrdens Tegn, og at den tilforn havde ikkun været et Kongeligt Smykke.

(h) H. RANTZOVII Commentar. Bellic. edit. 1595. p. 406.

(i) I Assessor Kleves Cabinet findes et Original-Skilderie af H. Rantzov, malet paa Træ, hvorpaa han sees med Pater-Noster-Baandet over Haanden, og disse Ord neden under: Des zeitlichen Lebens Ausgangk ist des Ewigen ein Anfangk. Og i vort Selskabs Samling haves et gammelt Koberstykke af H. Rantzov, hvor Pater-Noster-Baandet ligger ved den høire Side af ham, og neden under staaer Kunstnerens Navn saaledes: Daniel Frese pinxit natione Ditmariensis. Ligeledes sees Pater-Noster-Baandet paa det Koberstykke af H. Rantzov, som findes i Canceler Westphals Monum. Cimbr. Tom. I. p. 2.

Skilderier, har maaskee været af den Papistiske Religion, og da af egen Frihed, efter den hos dennem brugelige Maade, tilsat dette Pater-Noster-Baand, Eller ogsaa, at Hr. Henrich Rantzov selv, som nogles Gietning er, med Villie haver ladet det tilsette, til en Erindring, at han var født i den Catholske Religion: Men Spørsmaal, om han ogsaa var født deri; thi 1526. var det alt kommet temmelig vidt med Reformationen i Holsten.

Nu burde vi efter Løfte melde noget om Hr. Henrich Rantzovs lærde Forretninger, om hans Skrifter, Slotte, Bygninger, Ære-Stytter og andre herlige Indretninger: Men, som den berømmelige Rector Möller, i hans ypperlige Latinske Skrift Cimbria Literata, haver endog i dette forekommet os, og gandske noie samlet og udført næsten alt det, som her kunde skrives, vil vi ikkun med faa Ord give vore Danske Læsere en kort Efterretning om det fornemeste, og maaskee tilsette een og anden liden Omstændighed, som af Mollero ikke kand være anmerket.

Hvad Hr. Henrich Rantzovs Lærdom og Omhyggelighed for Lærdoms Opkomst angaaer, da bevidnes den samme ei alene af de mangfoldige Skrifter, som han til deels selv haver giort og ladet trykke, og til deels af andres bekostet til Trykken, men endogsaa af hans vidtløftige Brev-Vexling i alle Slags lærde og curieuse Materier med Konger, Forster, og næsten alle over hele Europa da levende store og lærde Mænd, af hans priselige Gavmildhed imod de Lærde og Studerende, af hans store Velvillighed i at gaae enhver til haande af sit Biblioteks Liggendefæ, som noget i Trykken vilde udgive. Efterseer man alle de Berømmelser, som om hannem findes optegnede, da kand de i dette korte Uddrag befattes, at, som han i Blod og Dyd haver været en ret Adelsmand, saa har han i Videnskaber været en god Theologus, en forfaren Jurist og Staats-Mand, en ypperlig Historicus, en stor Mathematicus, Astronomus, Astrologus, Medicus og Naturkynder, Med eet Ord, ret et Mirakel til sin Tid og en Mæcenas uden Lige. Saa at [en utrolig Mængde af andre Vidnesbyrd at forbigaae] Kongen af Polen Stephanus Bathoreus haver selv fældet ongefær saadan Dom om hannem: Dersom nogen skal være lyksalig af Studeringer, Rigdom og Dyd, da bliver efter min Tanke Henrich Rantzov det. Hvilket Jonas ab Elverfeld i dette nette Latinske Vers haver indfattet:

Si quis erit ſtudiis, opibus, virtute beatus,
Is, me, Rantzovius, judice, Cimber erit.

Det Latinske Sprog har Hr. Henrich Rantzov skrevet og talet med største Færdighed, haver ogsaa været en god Latinsk Poet, og forfærdiget en heel Deel Poëmata, som ere trykte deels for sig selv, deels her og der i hans andre Skrifter, og deels tillige med Petri Lindebergii Epigrammata, hvoriblandt bliver

bliver roset det Vers over hans eget Bibliotek, som saaledes begynder: Salvete aureoli mei libelli &c. samt nogle encomia over adskillige Slotte og Stæder i Danmark og Holsten, saasom over det da nybygte prægtige Kronborg-Slot ved Øre-Sund, over Bergen i Norge ꝛc. Item over det Kongelige Danske Vaaben. Man finder ogsaa et smukt Klage-Vers paa Latin forfattet af Hr. Henrich Rantzov over den under Frid. II. og Christ. IV. berømte Danske Canceler Niels Kaas, og et andet over Rigets Marsk Hak Holgersøn Ulfstand, hvilke begge tillige med mere i den Materie ere trykte udi Leipzig in 4to 1594. og ved Enden af Epistolis Consolat. Rantzov. Francof. 1595.

At opregne alle de Skrifter, som han enten selv haver skrevet eller af andres forhiulpet til Lyset, vilde blive alt for vidtløftigt paa dette Sted, og alt for kiedsomeligt for den Danske Læser, siden de næsten alle paa Latin ere forfattede. Vi vil ikkun henvise de Lysthavende til Molleri Cimbriam Liter. Tom. III. p. 590. sq. hvor de skal finde deres fuldkomne Fornøielse, og alleneste anføre nogle faa Anmerkninger, som os ved Leilighed ere forekomne, og kand tiene som smaa Supplementa til bemeldte Hr. Molleri store Verk.

(I.) Til de Skrifter, som handle om Hr. Henrich Rantzovs Levnet [Molleri Cimbr. Lit. T. 3. p. 582.] kand henføres

HARDEWIGI DASSELII Poematum Libri IV. Bremæ 1603. 8. hvor der fra pag. 90. til 98. findes et vidtløftigt Vers med denne Overskrift: Justa Exseqvialia in obitum illustris, Magnifici & Amplissimi viri Domini HENRICI RANZOVII, Regis Daniæ Producis Cimbrici, nec non Præfecti Segebergensis, Domini hæreditarii in Rantzow & Bredenberga &c. Regiæ Majestatis Consiliarii fidelissimi, adfinis & amici sui charissimi, qvi absoluto, qvod natura concesserat, vivendi curriculo, post multos exantlatos labores, ex hac infelici vita, pia ac perplacida morte, in æternam reqviem a Deo opt. max. evocatus est, Bredenbergâ Anno 1599. ipsis Cal. Januarii. For i samme Bog findes et Epigramma af H. Ranzovio ad Dasselium. Derforuden haves og p. 203. 261. 265. trende Epistolæ Dasselii ad Ranzovium, og p. 205. 268. tvende Epistolæ Ranzovii ad Dasselium. p. 275. Epistola Dasselii ad TYCHONEM BRAHE, hvori han iblandt andet beklager Hr. Henrich Rantzovs Død og roser hannem særdeles.

(II.) Til de Bøger, som ere Hr. Henrich Rantzov dedicerede [Molleri Cimbr. Lit. T. 3. p. 583.] kand legges disse:

1. Explicatio Orationis Ciceronis pro Lege Manilia, tradita in Schola Lunæburgensi ab ALB. LONICERO. Witeb. in 8vo. I Dedicationen til Hr. Henrich Rantzov, som er skrevet i Lüneb. 1. Oct. 1573. bliver Daniel Rantzov af sin Mandhaftighed meget berømmet.

2. ISAACI MONACHI Scholia in Euclidis Elementorum Geometriæ ſex priores libros, per CONRADUM DASYPODIUM in latinum translata & edita. Argentor. 1579. 8. Dedicationen til Hr. Henrich Rantzov er dateret Strasborg 5. Cal. Aug. 1579.

3. JANI GULIELMI Roſæ Epigrammata, ad virum illuſtrem Henricum Rantzovium. Roſtoch. 1580. 8.

4. JANI GRUTERI Suſpicionum Libri IX. ad HENRICUM RANZOVIUM, H. Piſtorem, J. Scaligerum &c. witeb. 1591. 8. Paa det femte Blad efter Titelen haves Epiſtola Gruteri ad Ranzovium, men uden Datum.

5. Operum NICOLAI REUSNERI Pars I. Jenæ 1593. 8. Deraf er Elegiarum Liber IV. pag. 133. tilſkrevet Hr. Henrich Rantzov.

6. Jo. FRIDERICI Lignic. Sileſii Quæſtio: An, ſicut frater ab uno latere, ita & eius liberi in gradum ulteriorem jure Saxonico tranſeant &c. Francof. 1593. 8. Er dediceret Hr. Henrich Rantzov af Petro Knopf Bibliopola Francofurtenſi.

7. Iſagoge Sphærica GUILIELMI ADOLPHI SCRIBONII, illuſtrata per M. ZACHARIAM PALTHENIUM Fridbergenſem. Francof. 1593. 8. Palthenii Dedication til Hr. Henrich Rantzov haver denne Overſkrift: Illuſtri, Generoſo, Strenuiſſimoque viro Dno. HENRICO RANTZOVIO, Regis Daniæ in Ducatibus Slesvici, Holſatiæ & Dithmarſiæ Vicario, & Conſiliario, Adminiſtratori Præfecturæ Segebergenſis, Dynaſtæ in Bredenberg, Ranzovisholm, Vandesbeck &c. Regii Danici Ordinis Eqviti nobiliſſimo, fortiſſimo, Viro armis pariter & literis incomparabili &c. Under Hr. Henrich Rantzovs Billed for i ſamme Bog læſes dette diſtichon:

Rantzovii veram, famam qui terminat aſtris,
Effigiem monſtrat pagina noſtra tibi.

8. JOHANNES LAUTERBACH de Armis & Literis. Ad Henricum Ranzovium. Witeb. 1595. 4

9. Cheirurgia nova GASPARIS TALIACOTII Medici Bononienſis. Francof. 1598. 8. Er af Petro Knopffio Cive & Bibliopola Francofurtenſi Hr. H. Rantzov dediceret.

(III.) Til de Elogia og Beromelſer, ſom af lærde Mænd om H. Rantzov ere ſkrevne [Molleri Cimbr. Lit. Tom. 3. p. 585. ſq.] kand henføres efterfølgende:

1. JOACH. CAMERARIUS i Dedicationen for Opuſcula de Re Ruſtica kalder Hr. Henrich Rantzov Virum omni Laudabili Doctrina inſtructiſſimum, ac inſuperl iterarum bonarum literatorumqve omnium Mæcenatem ſingularem.

2. EIL-

2. EILHARDUS LUBINUS i Overskriften over Dedicationen for sin Fax Poetica kalder Hr. Henrich Rantzov Nobilitatis eruditæ apicem, literarum & literatorum Mæcenatem &c.

3. MELISSUS in Meletematis piis, Francof. 1595. 8. p. 183. og 226. haver tvende Vers til Hr. Henrich Rantzov, hvoraf det første, som er til hans Beromelse, har denne Overskrift: Ad Henricum Ranzovium, Regis Daniæ Vicarium, virum illustrem. Vitam illi longissimam precatur ob pietatem & justitiam. Liberalitas & beneficentia illius in qvosvis merito prædicatur. Mentio legatorum viris doctis in Testamento.

4. HENRICI HUDEMANNI Holsati Divitiæ Poeticæ. Hamb. 1625. 8. I Dedicationen til den lærde Holger Rosenkrands læses iblandt andet disse Ord: Qvod si magis placent domestica, habemus qvidem hic suffragatores non paucos, sed pro multis unus satis est Curiæ Holsaticæ princeps. & Vicarius trium prægloriossimorum Daniæ Regum Christ. III. Frid. II. & Christ. IV. idemqve gravissimis temporibus optime de patria nostra meritus HENRICUS RANTZOVIUS, qvi Musas quotidiano fere commercio dignans, sæpius se his poeticis studiis applicuit, & ut in iis serio esse versatus cognosceretur, carmina sua publicavit &c.

5. CASP. CUNRADI Prosopographiæ Melicæ Millenarius I. in quo virorum clariss. vita ac fama singulis distichis delineatur &c. Francof. 1615. 8. pag. 140.

Henricus Ranzovius Prorex Daniæ.

Rantzovio Pro-Rege potens se Dania jactat,
At mage Pro-Phœbo Musica turba suo.

6. Poetæ Germani & exteri singulis distichis descripti, diversis auctoribus. Gorlici 1574. 8. p. 18.

Henricus Ranzovius Holsatus Eqvès.

Sum rigidi cultor Martis: nec blanda sororum
Sunt mihi Pieridum munera nota minus.

ibidem de eodem.

Fidite Pierides, vobis Ranzovius Heros
Inter opes, lituos, inter & arma litat.

ibid. pag. 81. Septem Artes Henrici Ranzovii, scil. Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Musica, Arithmetica, Astronomia, Geometria, og pag. 82. H. Rantzovii duodecim Menses, med et distichon over hver.

7. CONR. DASYPODII Orat. de disciplinis Mathematicis Argent. 1579. 8. in Præfat. ad NICOLAUM KAAS inter alia: Inter qvos primarium tenet locum

HEN-

HENRICUS RANTZOVIUS, Regiæ Majeſtatis Vicarius, vir eximia nobilitate, prudentia atqve doctrina, cæteris deniqve heroicis virtutibus eximius, cuius magna in me eſt benevolentia, humanitas & beneficentia.

8. SALOMONIS SPARNAGELI Miſnici de Nobilitate literata Dialogus. Magdeb. 1601. 8. fol. C. 6. Optarem ego qvidem noſtris Nobilibus divinum genium & virtutem illuſtriſſimorum Scaligerorum, Douſarum, & nunqvam ſatis laudati Herois RANZOVII, HENRICI RAMELII inſuper Eqv. Pom. Regni Danici Cancellarii, & ROSENCRANZIORUM, qvos omnes tam ſapientia qvam prudentia excellere, ac utramqve in divinis eorum [Scaligerorum imprimis & RANZOVII &c.] monumentis ſpirare, adeoqve Nobilitatis formam per conſpirationem actionis & contemplationis ſplendidiſſimam, omniqve ex parte ſibi reſpondentem & firmam in iis patefieri certus ſum: vereor tamen, ne aliis optetur eiusmodi genii felicitas potius, qvam contingat.

9. OCTAVII FERRARII Proluſiones & Epiſtolæ. Patav. 1650. 8. pag. 349. in Epiſtola ad JACOBUM LINDONOV de Hundslund: – – Quem longa procerum ſeries, ſed præcipue magni HENRICI RANZOVII abavi nunqvam interitura gloria, ingenii cultus, literarum amor minime vulgaris, lingvarum peritia, vividus & vere militaris ſpiritus megalenſi purpura dignum reddiderunt.

(IV.) Fortegnelſen paa de Skrifter, ſom Hr. Henrich Rantzov af ſine egne eller andres Haar befordret til Trykken [Molleri Cimb. Lit. Tom. 3. pag. 590-598.] kan forøges og oplyſes af efterfølgende Anmerkninger.

1. De gemmis Scriptum Evacis Regis Arabum, edit. ab HENRICO RANTZOVIO. Witeb. 1574. 8vo. Af denne Edition findes et Exemplar i Aſſeſſor Henrichſens Bibliotek. Men Mollerus anfører een, trykt in 4to ſammeſteds og i ſamme Aar.

2. Methodus Apodemica deſcribendi regiones, urbes & arces &c. juſſu HENR. RANZOVII edit. ab Alb. Mejero. Helmſtad. 1582. 8. Denne Edition findes ikke hos Mollerum. Af denne Bog have vi ſeet et Oplag in 12mo ſom fører denne Titel: HENRICI RANZOVII Methodus peregrinandi, una cum Pervigilio Mercurii Georgii Loyſii. Argentinæ 1608.

3. Macri de virtutibus Herbarum Libri duo, ex Bibliotheca HENRICI RANZOVII. Hamb. 1590. 8vo. Denne Edition er ikke antegnet af Mollero.

4. Calendarium Ranzovianum Aſtronomicum & Eccleſiaſticum. Lipſiæ 1592. in 4to. Af denne Edition haver Aſſeſſor Henrichſen et Exemplar, men den nævnes ikke hos Mollerum.

5. HENRICI RANTZOVII Calendarium Romanum &c. Witeb. 1593. 4to. Foruden andre Oplag af denne Bog, have vi ſeet tvende gandſke adſkillige Editioner, begge trykte i det Aar 1593. til Vitenberg, den ene holder 313. den anden 413. paginas.

6. Epi-

6. Epistolæ Consolatoriæ Regum, Principum &c. ad Henricum Ranzovium. 1593. 4to uden Steds Navn. Af denne Edition, hvilken Mollerus ikke haver seet, giemmes et Exemplar i Assessor Henrichsens Danske Bog-Samling.

7. Epistola Dn. JOHANNIS VORSTII Præpositi Itzehoensis scripta ad HENRICUM RANTZOVIUM, qva piam filii Caji Rantzovii confessionem placidumqve ex his ærumnis in æterna gaudia discessum exponens ipsum consolatur. Hamburgi 1593. 8. Af denne findes et Exemplar paa det Kongl. Bibliotek. Den er ellers trykt i Samlingen af Epistolis Consol. Rantzovianis. Francof. 1595. pag. 233.

8. Lugubres Narrationes duæ de obitu NICOLAI CAAS Magni Daniæ Cancellarii. Subjunctæ sunt, una cum Programmate Hafnienſi, nonnullæ Elegiæ funebres HENRICI RANTZOVII in obitum ejusdem. Accessi. Threni & Epitaphia in obitum SOPHIÆ ROSENCRANTIÆ & ERICI RANTZOVII. Lipsiæ 1594. in 4to. Ved dette Skrift, som ikke findes hos Mollerum, er det at merke, at Canceler Niels Kaas saa vel paa Titelen, som i Bogen, nævnes Eqves Ordinis Danici. Hvilket uden Tvil er en Forseelse; Thi, saa vidt os er vitterligt, var den gode Herre aldrig Ridder.

9. Querela HENRICI RANZOVII in obitum HACCONIS HULGERI [Ulfstand], Marescalci Regni Daniæ. Lipsi. 1594. 4to. Denne, som ikke heller nævnes af Mollero, saa vel som den næst forige, ere ellers trykte bag ved Epist. Consol. Ranzov. Francof. 1595. 8.

10. Pauli Alexandrini [quem HENRICUS RANZOVIUS Græce & Latine suis sumtibus e sua Bibliotheca edi curavit, antea nunqvam impressum] Expositio duodecim domiciliorum cœli & Planetarum in iis existentium. Er trykt tilligemed H. Rantzovii Calendario Romano. Lipsi. 1596. 4to, pag. 469. sq. Hvilket ikke af Mollero er anmerket.

Angaaende Hr. Henrich Rantzovs Slotte, Gaarde og Eiendome, da, foruden de adskillige skionne Bygninger og Paladser, som han her og der i Kiøbstæderne haver haft, saasom til Lybek, Itzeho, Segeberg, Kiel, Flensborg, Hannover ꝛc. skal vel neppe nævnes nogen Adelsmand i disse Riger og Lande, som haver eiet saa mange prægtige Slotte og Herregaarde, som han; Thi, at vi ikke skal tale om en By ved Navn Gronov, (af hvilken David Gronov i Hamborg, Fader til den vidtberømte lærde Mand Johan Friderich Gronovius, Professor til Leyden, hafde sit Tilnafn,) liggende noget fra Lybek i Hertugdomet Lauenborg, hvilken han 1585. kiøbte sig til, og af en Bonde-By giorde til en liden Kiøbstæd, og lod der bygge et Hospital for gamle og fattige Folk, Saa har hans Slotte og Gaarde været til visse 20. i Tallet og derover, hvilke vi ikkun korteligen her vil opregne, og for det øvrige henvise vore Læsere til Hypotyposin

Arcium Rantzovianarum, som adskillige gange er trykt, til Angeli Holstenske Chronica, og til Molleri Cimbr. Lit. Tom. 3. pag. 573. 574.

1. Bredenberg, et Slot i Stormarn, forsynet med dybe Graver og Volde, havde det første og fornemmeste Sted iblandt alle Hr. Henrich Rantzovs Slotte. Over det samme er af M. Georgio Crusio giort en egen Beskrivelse paa Latin, som er trykt 1569. og nogle gange derefter. Dette Slot var bygt 1530. af hans Fader Hr. Johan Rantzov, og siden forøget og paa Kongelig Viis udstafferet af hannem selv. Paa dette Slot var et vel forsynet Tsig-Huus med allehaande Rustning og Krigs-Materialier. Der var et særdeles kunstigt Urverk. Der var en meget smuk Have med Billeder og Stytter udziret. Der var et prægtigt Capel, hvori Gulvet var af kostbart indlagt Steen-Arbeid, Daaben af Kober, et Crucifix af Guld, Alteret af den skiønneste Marmor med den Historie paa om den forlorne Søn sterk forgyldt. Der var et ypperligt, paa den Tid stort, og over alt navnkundigt Bibliotek, bestaaende af mere end 6300. Bøger og rare Manuscripter, som var prydet med en stor Deel Land-Karter, gamle Monter, Statuer (k), Globis, Astrolabiis, og andre Mathematiske Instrumenter. Hele Slottet var tækket med Kober, og forsynet med en anseelig Port og hvalte Buer efter den Italienske Bygge-Kunst. Iblandt de mange kunstige Malinger og rare Skilderier, som fandtes paa Slottet Bredenberg, vare at see disse Kongelige og berømmelige Danske Personer: Kong Knud den Store, K. Christ. III. K. Frid. II. Item den berømte Hr. Søren Norby, Hr. Johan Rantzov, Daniel Rantzov, Frands Brokenhus Danmarkes Riges Marsk, Otto Rud, som var Admiral efter Hr. Herlof Trolle ꝛc.

2. Drakenborg, et Slot i Greverne af Hoja deres Land, og

3. Rinteln, et Herre-Sæde ved den By Rinteln hos Veseren, i Grevskabet Schaumborg. Begge disse fik han 1558. med sin Frue Christina von Halle, efter sin Sviger Faders Frands von Halles Død.

4. Wellingsbüttel, en Herregaard liggende en Mil fra Hamborg i Amtet Trittov, kiøbte han 1563.

5. Har-

(k) Til dette Bibliotek havde han forskrevet fra Store Hertugen af Florentz Ferdinando Medices 7. prægtige Marmor-Stytter, hvorpaa Planeterne og andre Himmel-Tegn kunstigen skulle forestilles, men om de nogen Tid kom tilstede, vides ikke. Epist. Consol. Rantzov. p. 272. Dette skiønne Bibliotek er siden ved Fiende-Haand og andet Uheld blevet adspredt og forkommet. Og finder man her, saa vel paa det Kongl. Bibliotek, som ved anden Leilighed, endnu Bøger deraf, hvori Hr. Henrich Rantzov selv har skrevet, naar og hvor han har kiøbt dem, med sit Navn besatte i dette Vers:

Hic liber Henrici est Equitis cognomine Rantzov.

See videre om dette Bibliotekes Skiæbne og Adspredelse Lic. Joh. Henr. von Seelens Memoria Stadeniana, eller Dider. von Stades Levnets Beskrivelse p. 47.

5. Hatsted, et Slot, kiøbte han 1565. af de overvundne Ditmarsker for 15000. Rixdaler, og, efterat han havde befæstet og herligen udpyntet det, forhvervede han det af Høilovlig i Hukommelse Kong Frid. II. alle de Friheder og Herligheder, som Grever og Baroner i Tydskland og Adelen i Danmark og Holsten havde, med Hals og Haand over sine Tienere ꝛc.

6. Tuschenbeck, en Gaard ved den for omtalte liden By Gronov, ikke langt fra Lybek i Hertugdomet Saxen-Lauenborg, kiøbte han 1563.

7. Ranzovsholm, en skion Herregaard i Fyen, som nu er Baroniet Brahe-Trolleborg, og tilforn havde været et af de fornemeste Herre-Klostere i Danmark, kaldet Holm-Kloster [Insula Dei], hvilket han 1567. kiøbte af Kong Frid. II. for 55000. Rixdaler, og lod det 1568. meget prægtig indrette og kalde efter sit Navn Ranzovsholm. Det var een af den ulykkelige Rey Lykkes Gaarde, og An. 1661. ved Confiscation tilfaldt Kong Friderich III. som siden mage-skiftede den imod Frydendal i Siælland til Manderup Brahe og hans Frue Birgitte Trolle, af hvilke er Navnet Brahe-Trolborg.

8. Wandesborg, et Slot halvanden Miil fra Hamborg, kiøbte han af den Holstenske Canceler Adamo Tratziger, og herligen opbygte det 1568. Dette Slot er blevet i sær bekiendt af vores navnkundige Astronomo Tyge Brahe, som paa sin Udreise fra Danmark, og før han aldeles forlod de Danske Grændser, har med Hr. Henrich Rantzovs Tilladelse i et heelt Aar beboet det, og ei alene det haft sine Astronomiske Observationer, og alle de Instrumenter og Boskab, som han havde i Kiøbenhavn (l), men endogsaa der i sit eget Bogtrykkeri ladet trykke sin Bog kaldet Astronomiæ Instauratæ Mechanica.

9. Bucken, en Gaard liggende en Miil fra Itzeho, hvilken han 1575. med stor-Bekostning opbygte, forsynede den med en skion Korn-Mølle, og anlagde der et ypperligt Schæferi paa mere end 1000. Faar.

10. Melbek, en velbygt Herregaard ved Ditmarsken, arvede han efter sin Fader Hr. Johan Ranzov. Aar 1576. lod han der opreise en Stytte eller Columnam 30. Fod høi, efter den gamle Romerske Maneer, med Inscription paa, til Afmindelse for sig og sin Familie.

11. Redingstorp, et Slot i Wagren hos Ploen, kiøbte han af Jørgen Ahlefeld, og satte det 1577. i en meget prægtig Stand.

12. Ovendorp, en Miil fra Lybek, kiøbte han samme Aar 1577. af bemeldte Jørgen Ahlefeld.

13. Nutschov, i Wagren hos Segeberg, kiøbte han af Baltasar von Pensen for 18000. Rixdaler, og lod det 1578. gandske af ny opbygge.

(l) Vid. Tychonis Brahei Epist. ad M. Andr. Vellcium. Dan. Bibliotek. Tom. 3. p. 180. 181.

14. Nuchel, i Wagren ved Eutin, kiøbte han af nogle sine egne Venner Aar 1581.

15. Stelnov, en Herregaard i Amtet Steinburg, kiøbte han 1586. af sin Sviger-Son Baltasar von Alefeld. Dette Sted er i gamle Dage blevet bekiendt af et Felt-Slag, som i det 12. Seculo stod strax derhos imellem Hertug Waldemar Kong Knud den Siettes Broder af Danmark og Greve Adolf i Holsten, hvorom i de Tiders Historie.

16. Lindevith, strax ved Flensborg, kiøbte han 1594. af sin Broder-Son Henrich Rantzov for 18160. Rixdaler.

17. Erfradt, en Herregaard i Amtet Segeberg, kiøbte han 1590. af sin Broder-Son Breide Rantzov for 10000. Rixdaler.

18. Rantzov, et Slot i Stiftet Eutin, var vel eet af de sidste, men tilligе eet af de fornemeste Eiendome, han forhvervede sig. Dette Slot kiøbte han 1590. af sin Fætter Hans Rantzov for 59000. Rixdaler, og lod det meget prægtigen og efter den Italienske Mode af ny opbygge, Hvilken Bygning blev færdig i Aaret 1595. og er af Alb. Lonicero paa Latin beskreven i en egen Bog, som samme Aar er trykt til Eisleben. Til at pryde Alter-Tavlen i den smukke Kirke ved dette Slot, fik han fra Store Hertugen af Florentz Ferdinando Medices 3. kunstigen udarbeidede Marmor-Stytter, hvoraf een forestillede Christum paa Korset, det andet Mariam, den tredie Johannes Apostel og Evangelist (m). Dette Slot var det Hr. Henrich Rantzov saa meget mere magt paa liggende at faae, siden det fra Aar 1140. da det af Ottonel. de Rantzovers Stam Fader i Holsten blev bygget, havde bestandigen været i de Rantzovers Familie.

19. Nienslag, et Slot i Wagren, som in Hypotyposi Arcium Rantzovianarum og i Molleri Cimbria literata er glemt, men udtrykkeligen nævnes udi Henr. Rantzovii Epigram. trykte tillige med Lindebergii Poëm. p. 71. 72. Item

20. Schöneweide i Stiftet Eutin, og

21. Arlewat udi Husum Amt.

Foruden disse mange Slotte og Eiendome havde Hr. Henrich Rantzov store Penge-Capitaler paa Rente, ei alene hos sine Lige- og Under-Mænd, men endogsaa hos sine Over-Mænd, saasom Keyser Carl V., mange Konger, Forster, og mægtige Handels-Stæder. Hvilke Midler han til deels arvede efter sine Forældre, til deels forhvervede med sin Frue, med hvilken han foruden andre Kostbarheder alene fik fire Tonder Guld i rede Penge, og til deels ved en fornuftig Huusholdning aarligen formerede. Saa at han i Gods og Rigdom gand-

(m) Epist. Consol. Rantzov. p. 272. 273.

gandske vist lignede, om ikke overgik, mangen Førstelig Person. Men, at han har vidst at bruge denne store Guds Velsignelse ret, og ikke var alt for paaholden over sine Midler, kand klartigen sees, saavel af de prægtige Bygninger og Ære-Stytter, han lod opføre, som af de store Bekostninger, han anvendte deels paa Lærdom og Videnskaber at befordre, deels paa sine Børn at give den Optugtelse, som deres Stand og hans egen Ære sømmede. Sine Sønner lod han studere og reise vidt omkring i fremmede Lande, han fik dem, saa mange som overlevede, anseelige Godser og Midler i Hænderne, og saae dem før sin Død befordrede til høie Ære-Embeder. Og hver af sine fire Døttre, foruden anden kostbar Udstyring, gav han til Medgift 25000. Rixdaler.

Af Pyramider og Ære-Stytter haver Hr. Henrich Rantzov, efter de gamle Romeres Maade, opført trende paa tre adskillige Steder, som in Hypotyposi Arcium Rantzovianarum, ved Enden af hans Commentario Bellico, og andensteds ere vidtløftigen beskrevne. Den første lod han 1576. opsette paa sit eget Slot Melbek, hvorom tilforn, til sin og sin Afkoms bestandige Amindelse. Den anden 1578. i Nordø (n) strax ved Itzeho, paa en Høi, hvor de Gamle troede, at Nympherne boede, til en Erindring for de tre Høipriselige Konger Friderich I. Christian III. og Friderich II. samt for sin Fader, Frue, og Børn, paa hvilken Stytte iblandt andre var at læse denne Inscription: Salvo Rege Daniæ Felices Ranzovii. Den tredie, som den kostbareste og kunstigste, hvorunder var et prægtigt Capel, lod han 1588. opreise ved Segeberg paa Konge-Veien, og med mange herlige Inscriptioner, til et ævigt Ære-Minde for Høilovlig i Hukommelse Kong Friderich den Anden. Hvorhos han endnu 1590. føiede en Obeliscum eller mindre Steen-Stytte, i Form af den, som Keiser Augustus hos sit Mausoleum til Rom havde ladet opsette, til Høibemeldte sin kiere Konges Friderici II. udødelige Ihukommelse.

Af Epitaphiis og Monumenter over sine Børn, Forfædre og Paarørende har Hr. Henrich Rantzov ladet en stor Mængde til deels selv af ny oprette, til deels forbedre og opstaffere, saasom til Lybek, Bremen, Kiel, Itzeho, Segeberg, Westensehe, Kliploe, Bredenberg, Flensborg, Odense, Heidelberg, Antverpen, Collevure i Frankerig ꝛc. Som alle in Hypotyp. Arcium Ranzov. og i andre hans Skrifter ere nøiagtigen beskrevne, og her vilde blive alt for vidtløftigt Stykkeviis at opregne.

Til Huusbehov og Nytte for Landmanden haver Hr. Henrich Rantzov, som selv en stor Oeconomus, giort mange herlige Indretninger. Han har ladet bygge Broer, og forbedre alfare Veie. Han har ladet giøre og i Stand sette adskillige skiønne Bronde og Vandspring, hvoriblandt han 1587. lod op-

(n) Iblandt vort Selskabs Manuscripter giemmes Oratio de Pyramide Nordöënsi, Autore NIC. FRID. JÖNSEN Gluckstadiensi.

rette den forfaldne Kilde i Munderstorp, som fordum havde været helliget S. Sixto til Ære, hvis Vand havde en Lægedoms Kraft, og var godt imod Feberen. Han lod paa adskillige Steder bygge 39. herlige Møller, Vand- og Veir-Møller, Olie- og Papirs-Møller, Sav- Jern- Krud- og Kober-Møller ꝛc.

Alt dette, som nu er skrevet, er vel kun lidet af det, som i den Materie kunde skrives, men giver os dog et fuldkommet Begreb om Hr. Henrich Ranzovs store Lærdom, om hans mangfoldige Curiositet, om hans overmaadige Velstand, om hans prægtige Opførsel, om hans priselige Omhu for sine Venner og Landsmænd, og i Almindelighed om alle hans udødelige Fortienester til sit Fæderneland, Saa at vi med Billighed kand kalde hannem et Exempel af en stor og lyksalig Mand.

II.

Dom over Nestved Mænd, som ulovligen havde ladet rette en Munk af Skemminge-Kloster og tvende Klosterets Bordnede 1417.

Denne Dom, som vi af Originalen paa Pergament, ved Hr. JustitzRaad Grams Godhed, have erholdet, er et meget curieux og læseværdigt Stykke i det gamle Danske Sprog og i vor Danske Historie paa den Tid; thi, foruden at den giver os Navnene paa nogle af de fornemeste geistlige og verdslige Mænd i Riget, som da levede, og kand tiene saa vel til Nestved Byes, som til Mariebo Klosters Historie, hvilket da heed Skemminge og nyligen var stiftet, Saa giver den og fornemeligen et Slags Oplysning i den gamle Danske Rettergangs Maade, i det den ei alene viser Omgangen i deslige Processer, og hvorledes Retfærdighed i de Dage blev handhævet, men endog indeholder mange rare Ord og Talemaader, som da ved Rettens Behandling være brugelige. Historien af denne Proces har ellers følgende Beskaffenhed: Nestved Bymænd havde for Skik at løbe over og fiske paa den Laalandske Side, og maaskee undertiden komme Skemminge Klosters Grund noget nærmere, end de vel burde. Munkene og Conventet, som bleve dette vår, taalede ingenlunde, at Fremmede saaledes skulle benytte sig af deres Herligheder, men udsendte nogle af deres Brødre og Bordnede at giøre Borgerne Hinder og Afbræk i deres ulovlige Fiskeri. Dette ansaae de Nestved Mænd for et Slags Rov, komme derudover i Harnisk, brænde een af Klosterets Bondergaarde af, grebe een af Klosterets Brødre og tvende dets Bordnede, slebte dem med sig til Nestved, hvor de imod Landslov paa urette Tingdag holdt Ret og Dom over dem, og lod dem halshugge og begrave i Heden-Jord. Denne forma-

formaſtelige Gierning toge Munkene ſig an med Atvorlighed, ſtevnede Sagen ind for Kongen og Raadet, og forhvervede af Kongens Retter-Ting, ſom da holdtes i Kalundborg, over Giernings-Mændene denne ret mærkelige Dom:

Wy Jens meth Gutz Nathæ Biſcop i Roſkilde, Pether Abbut i Ringſtæthæ, Mattes Abbut i Skowg Kloſter, Laurents Jenſøn Diekæn i Roſkilde, Chriſtiern Hemmingſſøn Prowest, oc Nyels Bylle Ærkedeghen i ſamme ſtat, Jens Dwæ, Anders Jechopſøn Lungæ, Algurh Magnusſøn, Erik Krummedigæ, Claus van Vitzen, Riddere, Jens Børſting Landzdomere, Ficke van Vitzæn, oc Thorbern Jenſſøn aff wapn, oc mangæ fleræ gothe Mæn, ſom nærwerende ware i Calundeborgh; Wi foreſcreffnæ kennes fore hver Man, thenne Scrifft ſee æller høre, at fore oſſ wor ſticket ein Renliuet Man, Brother Gherd Rynning (a), meth Kæremoell, ſom her efter ſcreuet ſtaar, vpa Neſtwethæ Bynæn, ther ſom wy ſadæ Ræt pa wor Herre Koningzens weghne. Thettæ ær then Kæræ, Brother Rynning kærthæ fore wor Herre Koning oc fore Righens Rath pa alle Neſtwethe Bynen, vpa Conuents weghne aff Schemmynge (b) Nyytaars Affren i Calundeborg, ath the aff Neſtwit droghe wadh pa there Grund met Wrættæ, oc at the brænde theræ Gorth, oc alt thet Bonden atæ, oc there Sølff oc Pænningæ, oc ſloghæ i hiæll there Wordneth, oc grepæ there Brother oc there Wordneth, oc forthæ thom meth wælde til Næſtwidh, oc sattæ wræt Thingdagh, oc ſielffue widnethæ the, oc ſielfue kærthæ the, oc dømbde wrættelicæ, oc the matæ ey nyde Borghen, ſom Abbuten aff Skow Kloſter, Willates, oc Gardien aff Neſtwidh wildæ have borghet for thom til Ræt-

(a) Denne Gert Ryning var een af de Munke, ſom Kong Erik af Pomern Aaret tilforn 1416. lod komme fra Wadſtena Kloſter i Sverig, hvilket var Hovedet for alle Kloſterne af S. Birgittæ Orden, og hvorfra de første baade Brødre og Søstre bleve tagne til Maribo eller Skenninge Kloſters Indretning. Vid. Diarium Vazſtenenſe pag. 55.

(b) Hvitfeld, og nogle nyere, kalde dette Sted Skieninge, Skienninge, Skinninge, og i næſtbemeldte Diario Vazſtenenſi kaldes det Skæninge eller Skeninge: Saa at man ſnart ſkulde falde paa de Tanker, at, i fald Skenninge eller Skeninge ikke var Stedets forige og gamle Navn, det da, ved ſin første Stiftelſe til et Kloſter, maatte være opkaldet efter det Kloſter Skeninge i Sverig.

Rættæ, oc the matæ ey nyde Borghen, Num (c) the halshuggædhe wor Brother Nyelss Hermenssøn oc twa wore Wordhnethæ, oc lagde thøm i heethæn Jordh. Thettæ wor thøm alt meth wrættæ scheeth, som thøm thatæ (d), oc sattæ the i Rætte swa, at there war ey laghlicæ meth faret. Tha swarethæ Nestwide Mæn oc sagde swa, ath the Mæn, som the haffde halshuggeth, the wore openbare Roueræ, oc haffde taghet there Fischæmæn oc there Fischæ vdæ vpa salt Haff, there som the wel meth rættæ fischæ matæ. Tha then Kæræ fore thøm kom, tha fulde the wt, oc sochtæ effter then schynbaren Gerning, oc funnæ there openbare Rouere. Tha the thøm funnæ, tha flythæ the i there eghet Hws, oc giorthæ wore Bymæn illæ sare, bothæ før oc sithæn the kommæ i Hwsæt, oc kunnæ æy fangæ thøm aff Hwsæt, før the brænde Hwset. Swa toghe the there openbare Rouere, oc førthæ thøm in i Nestwid, oc rættæ effter there Gerning. Oc hopes thøm, at the thet ey giordhæ meth Wrætte. Tha swarethæ Brother Rvning vpa Klosters weghnæ, oc sagde ther næy till a there Brothers weghnæ oc there wordhnæthes weghnæ, swa at the haffde ey rouet, vden there Brother haffde hindræt there Fischære oc there Fischæ til Rættæ pa there Grund, oc haffde lagd fult wærth in fore there Fischæ, swasom wor attæ Schilling grot, swa at, haffde the wurthet (e) then Hindring wrættæ, tha haffde the bøet the Fischæ meth Penningen. Hær sighæ wi forneffnde till foræ Rættæ, effter Landzlagh oc bæggiæs there Tilltalæ oc Swar, at Hindrælsæ kan ey ware Roeff, at man hindrær een Thing til Rættæ, oc ey annet weeth, æn han gør thet meth Rættæ, oc ther vm wil kommæ foræ Rættæ; Forthy wwithnes kan engen gøre Roeff, som withændes wel lade aff. Forthy haue Næstwithes Mæn faret ther wlaglicæ meth; Wilde the haue kærth pa thøm fore Roeff, som there Talæ stoet, tha schulde the haue kærth pa thøm oc delet (f) effter Landzlag, effter thy ther sighes næy fore Roeff, oc wor ey wethergang (g). Forthy ere the

(c) Num o: Men (d) Thatæ o: tyktes. (e) Wurthet o: vurderet, taxeret.
(f) Deler o: Tretter, Forer Proces, Forfølger til Tinge.
(g) Wethergang o: Tilstaaelse, at man selv vedgaaer en Ting.

the Nestwithes Bymæn, ther then Gerning haue giorth, schyldughæ till at giælde then Husbrand, oc then Scathæ, ther aff kom, oc then ther Scathæn togh, oc at bøthæ, effter Landzlagh, bothæ Koningen oc then ther akærende ær, then Brøthæ. Ok ære the skyldugæ til at bøthæ effter Landzlagh fore swa mangæ Mantz Rættæ, som the forthæ the wforwunnene Mæn ouer. Ok forthy at the untliuethæ the wforwunnene Mæn, ther ey wor Koningens Doem ouergangen, ære the skyldughe at taghæ the døthæ Mæn vp aff Hethen Jordh, oc kominæ thsm i wigd Jord, oc fastæ, oc bæthræ there Wene (h) effter Lands Ræt, oc bæthræ Koningen oc Kloster oc the som akære effter Landzlagh. Thæn Man, ther sath Ræt æy rætter Thingdagh oc wlaghtinnædagr (i), han ær schyldugh at ware then Man, æy ma sidde i noger Ræt æller Doem. Oc at the Bymæn skule først bøthæ thet, the fore wældelicæ meth there Sagh oc rættæ thom sielffue forwden Landz-Ræt. Forstæ (k) thettæ ær scheeth, wele tha the Næstwide Mæn kære pa the samme døthæ fore then wethergangr Hindrelsæ, ther the schulde haue giorth, swa at the schulde haue giorth thet meth wrættæ, ther ære the akærende efter the døthæ schyldughæ at at swaare fore: Hwat the kunne æy affwæriæ meth Rætthæ aff the døthæ weghne, ther there Brøthæ schall ware, ther ære the skyldugæ at bøthæ foræ the ther akærende ære effter thet. Til withnesbyrdh alle thesse forscreffnæ Stycke, ther swa ære gangæne, bothe Kæremoell, Swar, oc Doem, som forescreuet ær, haue wy forneffnde Biscop Jens aff Roskilde wort Incigle, meth the andre gothæ Mænes Inciglæ, som forescreffne ære, ladet hengæ fore thettæ Breff, Som giuet oc screuet ær effter wor Herris Aar Thusende Aar ffræhundrethæ vpa thet sættende Aar, vppa Dagh oc Stat, som fore ær sagd.

(h) Wene o: Venner, Slegtinge, Paarørende.
(i) Ulaghtinnædags o: paa ulovlig Tingdag, naar det ei efter Landslov var tilladt at holde Ret og Ting.
(k) Førstæ o: Naar, Efterat, Saa snart som.

Register.

A.

Aagaard 206.
Aage Axelsen 100. 101. 102.
Aakirkeby 127.
Aalborg 62. 94. 120. 139. 143. 145. 147. 150. 151. 152. 183. 187. 206. 262. 350
Aale [Peder Sørensen] 107. 108. 110.
Aarhus 64. 137. 143. 156. 179. 181. 208. 218. 219. 220. 221. 222. 291. 292. 350.
Aartid 76. 330. 331. 340.
Aas 145.
Aastrup 151.
Abbeder, i Ringsted 65. 74. 351. 367. Sorø 74. 75. 134. 184. 187. Øm 139. 147. 179. 181. 182. 186. 187. Vitskøl 177. 201. Hovedø 328. Lyse 328. Esrom 146. 148. 180. 181. 182. 184. Skovkloster 271. 367. Lvis-Kloster 147. 186. Vang 187. Voer-Kloster 271.
Abel K. i Danmark 32. 140.
Absalon Erkebisp 21. 69. 75. 138.
Ackeleie [Sivert Gabrielsen] 116.
Adeler, Konferentz-Raad 290
Adels-Brev 99. -Mænd 23. -Vaaben 18. 23. 24. 25. 27. 28. 97.
Admiraler i Danmark 114. 116. 212.
Adolf Hertug i Holsten 195.
Adser Pedersen 39.
Erkebisper i Lund 39. 69. 72. 103. 137. i Trundhiem 328. 346. 347.
Erkedegne i Roskilde 99. 123. 367. i Aars 144. 180. 350.
Aslad 100, 352
Age Troelsen 19
Agershus 104. 336. 341. 342. 344. 347
Agivaldsnæs i Norge 323
Aks Canceler i Norge 327. 328. 345
S. Albani Kirke i Odense 294. 297
Alefeld [Benedict.] 198
Alenus. See Aale
Alf Knudsen Ridder 340
Alle Helgens Kirke i Bergen 323
Allesius [Laur.] 219
Altere i Roskilde 34. 66. Ringsted 76. Odense 294. Oslo 326. 330. 334. 344
Alter-Tavler i Odense 24 294. 299
Amager 69
Anders Andersen 22. Jacobsen af Egede 134. Jensen 352. Nielsen 22. Essesen 208. Stigsen 267. Sunesen, Erkebisp 72
Andersen [M. Søren] 221. Peder, Hof-Skildrer 228. Anders Abbed i Vitskøl 186
Andorm Provst i Oslo 347
Anefeld [Jørgen] 222
S. Anna, et Skib 114
Anne Bagers, en Dansk Qvinde i Irland 111
Antverpen 51. 53
Antvorskov 351
Anund Eyvindsen 335
Apostel Kirken i Bergen 323. 331. 345
Arcimboldus 77
Arebo [M. Anders] 87
Arenfeld [Axel] 221
Arent Provst i Oslo 347
Areskov i Fyen 291
Argo et Skib 116. Argoses et Skib 116
Arilds Tid 271
Arne Bisp i Stavanger 345
Arne Aslaksen 334. 345
Aseer Biskop i Roskilde 137.
Asgotus, Biskop i Viborg 140. Abbed i Vitskøl 181
Assens i Fyen 253
Audhunnus Biskop i Bergen 328
Auduenus Abbed i Hovedø 328
Ave Maria 330
Axelsen [Aage] 100. sq.

B.

Baden, en adelig Slegt 23
Badstue 270. 298
Bagge [Jens] 27. Juget 27. Mads 115
Bagget [D. Hans] 128
Balsurius [David] 219

Band

Bond 346
Bønnere 267
Bartholin [D. Casper] 218. Ivar 78
Bartholomeison [Eerdt] 177
Begravelse 19. 354
Bek [Jokum] 163. 164. 166. 168
S. Bendts Kloster og Kirke i Ringsted 68
Bendte, Peder Hiuls Frue 19
Benedictiner 67. 145. 292
Bera [Claus] 24. 25. 26. Claus 23. 27
M. Frands 25 26. 27. Magdalena 25
Magnus 226
Bergen i Norge 323. 328. 331. 337. 345
347. 357
Bergen [Daniel von] 45
Bergverk i Norge 342
Berner [Henrich] 173
Bernhardiner 137. 179
Berntson [Arent] 177
Bertelson [Iver] 78
Biblioteker 51. 86. 196. 199. 297. 299.
357. 362
Bieland i Norge 28
Bielke [Christen] 220
Bierby i Fyen 294
Bilde [Anders] 223. 224. 278. Christof-
fer 223. 224. Eske 188. 189. Hen-
ning 115. Hylleborg 223. Ingerd 66
Ove 188. 189. Peder 197. Torbern
351. Niels 367
Billed-Dyrkelse 20. 96. 330. 331
Bing [Jens] 267
Biorn [Jacob] 62. 64
Biorn Anderson 64. 207. 208
Biorn Gundersen 341
Biornholm 63. 207. 208. 221
Biornsholm 63. 64. 135. 188. 207
S. Birgittæ Hospital i Rom 100
Birkende i Fyen 294
Bisper, i Slesvig 137. Ribe 26. 137
142 180. 260. Aarhus 137. 143. 144
181. 208. 292. Viborg 137. 140. 145
146. 148. 149. 150. 183. 185. 188
259. 327. Borlum 137. 139. 144
145-151. 181. 183. 257. 260. 264
Fyen 74. 157. 218. 292. 293. Sie-
land 26. 67. 69. 71. 73. 137. 351. 367
Skaane 26. Opslo 25. 27. 328. 341
345. Hammer 328. 349. Stavanger
328. 345. 346. Bergen 26. 328
Drontheim 80. 85. 87.
Biskops Ret 149. 263
Blanca Dron. i Sv. og Norge 347
Blokeberg 324
Blome [Hans] 198
Bodild, Age Troelsens Frue 19
Boderupholm 62
Bodulph Biskop i Hammer 328
Boetius Abbed i Bilskol 182
Bogested 250
Borlum 137. 139. 144. 145. 151. 181
182. 183. 257. 260. 262
Bogbinder [Ambrosius] 246
Bogtrykkere, Bogtrykkeri 28. 29. 88. 299
Boller 63. 197
Bollerop i Skaane 19
Bool Jord 336
Bording [M. Laur.] 224
Borgemestere i Helsingor 21. 255. Kio-
benhavn 113. 246. Malmo 247. Nes-
ved 269. 272. Opslo 341
Borgsmed [Peder] 158
Boringholm 115. 116. 125.
Borregaard i Norge 240
Bracteati nummi 130
Brah: [Peder] 135. Lauge 167. Otte 206
Tyge 357. 363
Brahe-Trolleborg 363
Brandis el. Brandt [Mattheus, Peder, og
Simon] 299
Brangstrop 296
Bredenberg, et Slot 362
Brevebrud 336
Breviarium portatile 330
Broby i Fyen 294
Brockenhus [Lauge] 61. 123. Jacob 203
Birgitte 222. 223. 224. Frands 362
Brok [Eske] 64. Lauge 267
Brokmand [D. Jesper] 155. 157
Brolykke 290. 291. 297
Brusgaard 221
Bruun [Hans] 115. Jens 351
Bugislav Hertug af Pomern 98. 99
Buris 137

Bysoged i Roskilde 19
Bygmestere 76
Bylov [J.] 96
Byrge, Erkeb. i Lund 39. 103. Abbed i Ringsted 76
Byssen, et Skib 116

C.

Calent 297
Camerarius 73
Cancelere, i Danmark 34. 36. 99. 141. 142 144. 145. 301. i Norge 325. 332. 334 338. 341. 345 346. 347. 348. 349. 360
Canceler, Cancellie [Dispens] 26. 39
Canik, i Roskilde 34. 79. 226. 272. Lund 38. Viborg 139. 144. Aarhus 144 Opslo 28. 322. 334. 341. 342. Bergen 345
Cantores, i Kiobenhavn 40. 272. Roskilde 77. Odense 292 Vitskol 140. Slesvig 144. Opslo 28. Trundhiem 87
S. Canutus. See Knud
Capella portatilis 330
Capellan [Kongens] 70. 137
Capeller [Kongens i Norge] 322
Capelmester i Norge 323
Capitel, Mariæ Kirkes i Opslo 322. 340 342
Capitulum 65
Carener 101
Carl, i Wald. I. Hof 137
Carsten Ricardson 115
Catechisation 86
S. Catharinæ Kirke i Bergen 323
Cathedralis ecclesiæ 322
Cathedraticum 150. 151
Cellarius, Cellerarius 181. 182. 187
Cervinus [Erasmus] 25
Charisius [Jonas] 219
Christen, Provst i Opslo 348
Christi Daab 256
Christian I. 150. 265. 318. 347. 348 351. 352
Christian II. 41. 246. 250. 348. 349
Christian III. 27. 152. 163. 164. 184 186. 191. 195. 196. 201. 204. 205 247. 250. 342 349. 350
Christian IV. 81. 96. 114. 154. 156. 197 198. 211. 220. 255. 256. 273. 280 355
Christian V. 128. 228
Christian VI. 129. 235. 240
Christian V. Prinds 155
Christiana, Christ. IV. Dotter 220
Christiern Pedersøn Canik i Lund 30. 38 45. 51
Christine Dronning i Danmark 24. 25. 103
Christoffer I. K. i Danmark 140. 141
Christoffer II. 145. 148. 182
Christoffer III. 149. 292
Christoffer Greve af Oldenborg 243. 247 249
Chysostomus [M. Olaus] 93
Ciborium 258
Cistercienser 137. 178. 188
Clare Kirke i Kiobenhavn 170
Clare Kloster i Odense 24
Claus Lauridsøn 118. 125
Clemen Skipper 251
Collegiata ecclesia 322. 323
Commun 330. 334. 335. 340. 342
Cordal (Jacob) 181
Cornelius Hansen 115
Crappei (Roland) 107
Crocodil, et Skib 115
Crucifix 20. 362

D.

Daa (Herlof) 114. Ide 224. Jørgen 115 267. Oluf 351
Dagsverk 69
Dalbus (Hans) 162. 168. Envold 162 Estil 162. 177. Laurids 177
Damsgaard i Mors 28
Dansborg i Ostindien 107
Danske Sprog 43. 47. 93. Vaaben 226. 357. Vare 47
Dapiferi. See Droster
Decanus, i Opslo 28. i Kiobenhavn 40. i Roskilde 367
Denarii 331
Diderichsøn (Helmer) 177
Diernes i Fyen 294
S. Dionysii Billed 96

Dippel (Chriſt. Demœrit.) 237
Diurnale 40. 297. 300
Doctor Decretorum 295. 350
Dolmer (M. Jens) 155. 156. 223
Domkirker, i Odenſe 294. Roſkilde 297 Opſlo 322. 323. 341. 342. andre Steder i Norge 323
Dorothea Dronning i Danmark 266. 293
Drage (Nicolaus) 34
Dronningborg 61. 204
Droſter i Danmark 144. 145. 147. 226 337
Due (Jens) 367
Duko Kongens Capellan 70
Dumbar (Patrik) 224
Dyrſtiot (Peder) 293. 350

E.

Ebbeſon (Peder) 203
Ebelholt Kloſter 177
Echſtein Oberſtlieutnant 126.
Egede 134
Eiler Biſkop i Aarhus 292
Eker ſund i Norge 323
Ekholm Elot 162
Elavus Erkebiſp i Trundhiem 328
Elefant-Ordenen 198. 354. 355. 358. 361
Elefanter 104.
Eleonora Chriſtina 156
Elfenbeens Arbeid 238
Em Kloſter. See Om
Enhierningen, et Skib 115. 117
Erik Emund K. i Danmark 69
Erik Plogpenning 36. 140.
Erik Clipping 142. 143. 144
Erik Menved 73
Erik af Pomern 98. 99. 268. 347
Erik Hertug i Sverig 327
Erik Valdemarſon af Sverig 323. 328
Erik Helgeſon 101. 102
Erik Nielſon Ridder 99
Erik Otteſon 208
S. Eriks Feſt 333. 335
Erling Gullaſon 333. 346. Vidkunſon 345
Esbern Provſt i Viborg 146. 147
Esger Biſkop i Ribe 142
Eſkil Erkebiſp i Lund 69. 136. 137. 178 Biſp i Aarhus 137. 179
Esrom Kloſter 134. 137. 143. 146. 177 178. 180. 181. 182. 184. 185. 201
Euſemia Dronning i Norge 325. 331

F.

Falkendal 18. 34
Falſen (Juſtitz Raad) 162
Fana i Norge 323
Fechtel (Povel) 161. ſq.
Fehirder 334. 335.
Finds i Norge 345
Finmarken 87. 236
Flensborg, et Skib 112
Flensborg-Dansk 43
Flesborg 187
Floden i Danmark 114. 211
Foborg 294
Fode-Lvet 331
Forſlos 166
Folio i Norge 328. 333. 335. 340
Forloren Son, et Skib 115
Franciſcaner 25
Frands Pederſen Abbed i Ringſted 78
Fransk Skib 116
Fraude i Fyen 262. 294
Freſe (Daniel) en Maler 355
Friderik I. 29. 89. 184. 245. 349
Friderik II. 26. 80. 166. 167. 168. 169 170. 196. 198. 206. 208. 344. 355
Friderik III. 125. 157
Friderik IV. 230 234. 238. 240
Friderikſborg 132. 159. 206. 228. 231 344
Friis (M. Andreas) 40. Anne 223. Chriſtian til Borreby 81. Chriſtian til Kragerup 113. Dorete 223. Hans 224. Jørgen 64. 201. 203. Johan 203. 207 Margrete 222. Mogens 224. Niels 221. Niels Biſkop i Viborg 185
Friis med Skaktavl 348
Frue (Vor) Kloſter og Kirke i Ringſted 68 Kloſter og Kirke i Roſkilde 19. 20. Kirke i Kiøbenhavn 26. 86. Odenſe 293. 300 Ryborg 294. Opſlo 321. ſq.

Fuchs (Adolf) General Major 126
Fyen 157
Fynbo (Peder) 341

G.

Gaas (Hans) 223
Gæsteri 22. 147. 149. 205
Galde (Morids) 115
Galle (Hr. Gude) 342
Galt (Ebbe) 140. Peder 220
Gardiani 147. 148. 367
Gedde (Ove) 107. Christian 128
Gedeon, et Skib 114. 117. 212
Geed (Hr. Oluf) 264. sq. Jacob og Karen 265
Gemen (Gotfrid af) 28 32
Genvet (Johannes) 142
Georgii (Johannes) 219
Gersdorf (Casp. Rudolf) 224
Gert Greve af Holsten 261. 262
Gert Villomsen 115
Gieslina (Iver) 345
Gilder 46. 297. 301
Gise (Axel) 203. Birgitte 132
Gisibo (Peder) 182
Gisselfeld 121
Gladsaxe i Sieland 168
Glimminge 19
Glob (Anders) 183
Godske (Mogens) 115
Godisen (D. Jens) 218
Gorsting (Jens) 367
Gotlands Mont 165
Gotskalk (Henrich) 270
Graabrodre Kirke og Kloster i Odense 24 294. i Lund 267. i Svenborg 294
Gradualer 293 297
Gram (Hans) 101. 366
Gren (Mogens) 267
Greve Elens af Vestorp 74
Griis (Oluf) 267
Grime, en adelig Familie 23
Grindeslev Kloster 139
Grindov 223
Gronbek (M. Isaac) 79
Grønlands Kat, et Skib 116
Grot (Margrete) 24. 25
Grubbe (Knud) 63. Erik 106. 223. Esler 168. Rigitze 220
Gudum Kloster 64
Gudumlund 262
Guldsmed (Johan) 164
Gunner Abbed i [illegible] 139. i Lyse 328
Gustav I. Konge i Sverig 252
Guilielmus Prior Otthon. 144
Gylden 101. 163
Gyldenlove (Elisabet Sophia) 154. Ulrich Christian 155. 156. 223. Hans Ulrich 220. 222. Christian Ulrich 222 Ulrich Friderich 228
Gyldenstierne (Erik Nielsen) 98 99. Ebbe 156 224. Hannibal 64. Henrich 205 210. Larmand 222. Preben 223
Gyncelinus af Falkendal 18. 34.
Gyrvel, Hr. Knud Alfsens Frue 340

H.

Haandboger 297. 330
Haaze Knag (Jep) 19
Hagen Hagensøn Konge i Norge 322. 345
Hagen Magnusøn K. i Norge 322. 325 327. 328. 329. 331. 346
Hagen den sidste K. i Norge 260. 335 336
Hagen Bisp i Hammer 328
Halle (Christina von) 195
Halse i Jylland 139. 141. 151. 205. 211
Halsnes 164
Halsted Kloster 70
Halvard Jonson 336
S. Halvards Kirke i Opslo 323. 342
Ham (Claus) 126
Hamborger Sielebøder 162. 170
Hammer Stift i Norge 27. 328. 349
Hamsford (Cornelius) 259
Handel 346. 348
Hans Konge i Danmark 29. 103. 301 348
Hans Hertug 222
S. Hans Kloster i Odense 219. 294
S. Hans Hospital i Odense 294
Hans Lauridsen, Abbed i Ringsted 78
Hans Pedersen 344

Haus Simonsen 115
Hase [Ove] 75
Hasebard [D. Jacob] 85
Haste paa Boringholm 126
Hatten [Bendix] 128
Haventorn [Peder] 186
Hedegaard 183
Hedevig Christ. IV. Dotter 156. 220
Heiringnes, et Skib 116
Helge Biisp i Opslo 328
Helge Ivarsen 334
Helgene 41. 68. 75. 321. 333
Helias Bisskop i Ribe 137.
Hellig Aands Kloster i Foborg 294
Helligbod 146
Hilligdome 76. 331
Helsingborg 150
Helsinge 43
Helsinger 21. 43. 162. 255
Hemmingius [Nicolaus] 123
Henrich Hertug af Slesvig 261
Henrich ved Wald. I. Hof 137
Henrich Abbed i Vitskøl 136 137. 177. 183
Henrich Christensen Abbed i Vitskøl 134 183. 201
Henrich Henrichsen, Canceler i Norge 338 340. 347
Henrich Henrichsen Aff. i H. R. 193. 360 361
Henrich Hess 104
Henrich Hinvidsen 347
Heresbach [D. Conrad] 53. sq.
Heridsrad Kloster 178. 180. 184 201
Herlofsholm 132. 166
Herman Prior i Odense 294 298
Herolds Forretning 273. 275. 279. 288 304
Hersleb [Peder] Biskop i Sieland 321
Herslevgaard 62
Hialm af Prædikebrødre Orden 330
Hierter i det Danske Vaaben 226
Hillerodsholm 132.
Hinch [Joachim] 197
Hindemad 290. 291
Hindsholm 294
Hird-Præster 326
Historiographi 41
Hiul [Peder] 19
Hog [Erik] 115 Jørgen 224. Just 221 223. Jytte 223, 224. Mogens 223
Hoie Alter 326. 334. 344
Hoistleding 335
Hovedsmand for Bergverk 342
Höynus (Johannes) 125
Hofsmand (Niels) 298
Hof-Prædikanter 26. 153. 218
Hofs Kirke i Norge 335
Holbek, Holbekgaard i Jylland 54. 61. 62
Holger Danske 41
Holk (Grunder) 347
Holm Kloster 363
Holme i Sieland 21
Holst (Peter) 115
Hordla i Norge 324
Horsens 61. 158 182. 221
Horsens (Morten Andersen) 54. 55
Hovedbanner 267
Hovedo Kloster i Norge 327. 328
Hundermark (Peder) 114
Hundslund Kloster 263. 360.
Husarme-Stræde i Kiøbenhavn 170
Huul Mont 76. 130
Hvarve (Mattis) 349
Hvegholm 263
Hverring i Fyen 298
Hvid Mont 75
Hvide (Palle) 137
Hvitfeld (Arild) 81. 82. 257

J.

Jacob Biskop i Viborg 259. 262
Jacob Clausen 115
Jacob Cordal Abbed i Vitskøl 181
Jacob Michelsen Borgem. i Kiøbenh. 113
Jacobæus (Matthias) 218. Holger og Matthias 218
Jacobsen (D. Laurids) 153. sq.
Jægersborg 229
Ibskal i Vaaben 23
Jegens i Limfiorden 64
Jens Abbed i Ringsted 77
Jens Andersen af Vaaben 185
Jens Andersen Biisp i Fyen 293. 299

Jens

Jens Clausens til Boller 63
Jens Torbensøn Ridder 357
Jep Andersøn af Adel 21
Jern 47
Jernskæg, en adelig Familie 23
Indførsel 36
Indseigle, see Seigl
Ingeborg Hertuginde i Sverig 327
Ingeld Bisp i Hammer 328
Ingelstorp i Skaane 19
Inne og Stuth 143. 144
Joachimsdaler 167. 204
S. Jørgens Kirke ved Svenborg 260
S. Jørgens Kloster i Odense 294
Jørgen Jensen, see Sadolin
Jørgen Mynter, see Mynter
Johannes, Erkebisp i Lund 145. Bisp i Borglum 144. 181. i Aarhus 208. i Ribe 260. 262. i Opslo 345. Provst i Viborg 140. Prior i Ringsted 74. Abbed i Ringsted 75. 77. Abbed i Wirtzkol 180
Johannes Berntsøn af Kalris 18
Johannes Petri Canceler 99
S. Johannis Kirke i Ringsted 71
Jomfru-Klostere 191
Jon Povelsøn Canceler i Norge 348
Jonas, et Skib 115
Jordanus, Prior i Ringsted 75
Jordberg 265
Isaac Pedersøn 114. 117
Isaacsøn (Henrik) 174. 177
Islænderne 346
Itzehoe 199. 361
Julby 260
Julinge i Lealand 70
Jupiter, et Skib 105. 115
Justitia, et Skib 115
Justitiarius 34
Juul, Anne 28. Maren 223. Niels Axelsøn 188. Ove 221. Sophia 27
Jvari (M. Petrus) 87
Iver Canceler i Norge 346
Iver Jensøn Berg-Høvedsmand 342
Iver Vikingsøn 348
Jylland 51. 318.

K.

Kaas, Anne 221. Biørn 207. Jørgen 28. Niels 63. 197. 198. 357. 359. 361.
Kempe-Viser 244
Kalmar 334. 347. 348
Kalris 18
Kalundborg 184. 254. 367
Kalrø (Kallø) 138
Kamermester 73
Karl Knudsøn 135. 268
Karl IX. Konge i Sverig 273
Kerkendorp (Elsebet) 296
Ketillus Provst i Viborg 140. Bisp i Stavanger 346
Kiedsken, et Skib 115
Kieldermester, see Cellarius.
Kiøbenhavn 22. 27. 28. 29. 32. 51. 80. 81. 90. 95. 162. 163. 246. 254. 272. 347
Klerke (Kongens) 332 334
Kleve (Terkel) Ass. i H. R. 291. 293. 350. 355
Klædedragt 25. 50. 96. 113. 295. 296. 298
Klippinge 168
Klostere 19. 24. 26. 46. 67. 133. 177. 184. 199. 201. 204. 206. 294. 327. 328
Kloster-Jomfruer 191
Knap (Ugotus) 147
Knate Olufsøn 349
Knob, Christine og Folmer 291
Knopf (Petrus) 358
Knoppert (D. Albert) 134
Knud VI. Konge i Danmark 70. 138
S. Knud Hertug 66. 68. 76. 137
S. Knuds Alter i Roskild 34
S. Knuds Kloster i Odense 292. 294. 299
S. Knuds Kloster og Kirke i Ringsted 68. 72
S. Knuds Grav i Ringsted 71
Knuds Skat 69. 71
Knud Alfsøn Ridder 340. 348
Knudsøn (M. Jacob) 221.
Knuth (Ober Kamer Junker) 228
Kober 47
Koge (Matthias af) 76
Kofod, Jørgen 125. Jens 126
Kolding 38. 39. 204. 210.

Kolding (M. Niels 26
Kongers Capeller i Norge 322
Koning (Hans) 115
Kors-Brødre 322. 334
Kors 34. 102. 330
H. Kors Kirke paa Fana 323
Korsholm 145
Krabbe, Erik 28. Giertrud 62. Jens 66 Jngeborg 224. Morten 64. Mest. Morten 340. 341. 343. 349. 350 Doct. Morten 350. Olive 62. Mogens 265. 350. Tyge 62. 64. 350
Krag (Kield) 155. Niels 221. Otto 156
Kragelund (Peder) 219
Kragen (Vitus) 255. 256
Krastrup i Jylland 64. 201
Krogen 163. 254
Krogholm 167
Krogstrup i Siæland 96
Kronborg 163. 357
Krone 34. 66
Krummedige, Henrich og Sophie 189. Erik 367
Kruse (Frue Bibeke) see Bibeke.
Kruse, Gabriel og Envold 115. Jørgen 223
Kunst-Arbeid 238
Kunstnere 76. 227. 255. 355
Kuur, Jens 230. Sverin Michael 241
Kverg i Norge 340

L.

Laale (Peder) 40. 50. 51
Laas og Jndførsel 36
Læsemestere, i Vestervig 26. Ribe 27. Trundhiem 87
Lagmand i Oslo 341
Landgerichts-Ordning 197
Landsdomere i Jylland 54. 63. i Siæland 352. 367. i Skaane 267
Landskrone 266
Lange, en adelig Familie 260
Lange (Jde) 224
Lange Hermand 254
Laupars-Messe 334
Laurentius Drost 147
S. Laurentii Hospital hos Oslo 350. Kirke paa Liste 323. i Egersund 323. i Undløse 261. i Overndrop 263. i Itzehoe 199
Laurids Pederson Abbed i Ringsted 76
Laurids Jenson Degn i Roskilde 367
Laurids Thomeson 122
Lauridsen (Hak) 177
Larmand (Joh. Mich.) 260
Lector, see Læsemester.
Leding 143. 144. 332. 333. 335
Leire 17
Lembek, Henneke og Tymme 263
Leopard, et Skib 115
Lesse 139. 140. 142. 144. 146 181. 263
Levnets-Beskrivelser 24. 38. 61. 79. 153 162 193. 218 226. 258. 264. 290. 353
Liberie 51. 297
Lills 81. 166. 265.
Limfiorden 142. 152 209
Lim-Orne i Norge 333
Lindenov, Godske 116. Jacob 360
Lindholm Elst 263
Lindormen, et Skib 116
Liste i Norge 323
Litle, Aage 140. Henrich, Peder, og Matthis 349
Lives i Limfiorden 142. 209
Løber-Messe 334
Lødorp i Skaane 19
Løduse i Sverig 335. 347.
Løgismose 123
Løgsted-er 150
Løvenhielm (Hans) 127
Løver i det Danske Vaaben 30. 226
Løve (Danske) 36. 261
Louise Dronning i Danmark 239
S. Ludovici Kirke i Thusiø 323
Lund i Skaane 38. 39. 72. 103. 137. 145 218. 220. 267
Lund Slot i Mors 64
Lunge, Ove 29. Anne 221. 223. Jde 223 Anders Jacobsen 367
Lybske Mark 76
Lybske Mand, et Skib 116
Lykke, Anna 61. 224. Christopher 63. Erik 28 Giertrud 64. Jørgen 62. Johannes 77. Iver 62. 262. Susanna 62 Key 363

Lyn i Norge 330
Lyscander (Claus) 39. 44. 273
Lysmessegaard i Fyen 295

M.

Maane i Vaaben 23. 99
Maccabæus (Christian) 127
Mads Rasmusson 104
Magestister 186. 208. 328. 340
Magister Capellarum Regis Norv. 323
Magnus Lagabæter Konge i Norge 322
Magnus Smek Konge i Sv. og N. 331. 332 333. 334. 335. 347
Magnus, Hertug af Sverig 327
Magnus, Abbed i Ringsted 76. 251. Provst 145. Trometer 273. 302
Malerier 232. 241. 256. 355.
Malmø 28. 29. 42. 51. 93. 126. 155. 164 246. 247. 248. 266. 269
Malmø (Niels) 116
Mandivel (Christian) 115
Margrete Dronning i Danmark 260. 262 263. 338. 339
Margrete K. Christoff. I. Gemal 145
S. Margrete af Ølse 75
Margretedal i Norge 332
Maria Eleonora Dron. af Sverig 220
Mariæ Alter i Odense 294. i Opslo 330
Mariæ Billed 258. 32. 330. 331.
Mariæ Kirke, i Opslo 322. sq. paa Troms 324
Mariæ Skat 70. 71
Mariager 224
Maribo Kloster 297. 366
Markatten, et Skib 115, 117
Mark Danske 103. 166. Mark Guld 70 Mark Sølv 70. 72. 183. 263
Mark Jord 329. 336
Marsker i Danmark 70. 226
Marsvin, Johanne 19. Jørgen 223. 224 301. Peder 299
Martinus, Canceler 145
Matthis, Mester, i Kiøbenhavn 95
Matthis Abbed i Skov-Kloster 367
Matthis Andersøn Abbed i Vitskøl 185
Matthis Andersøn Provst i Opslo 349
Matthisen (D. Jacob) 218
Medicinske Studium 42. 356
Mebailler 129. 161. 193. 353. 354
Medynk (Peder) 301
Meinstory (Frue Anne) 250
Melchiorson (Christ.) 219
Messeboger 293. 330
Mester 39. 76. 103. 294. 350
Meyer (Marcus) 246. 251. 254
S. Michels Capel i Ribe 261. Kirke i Lundberg 323. 346
Michelsen (Barthol.) 176
Midel-Sysel i Sicland 70
Midsomers-Gield 69
Minores fratres 146. 147. 148
Moen 69
Moller (Anker) 128
Mollerop 221
Møller 366
Mont og Montvæsenet i Danmark 75. 76 161. 163. 165. 166. 168. 299. 330. 353
Montergaarden, i Kiøbenhavn 170. i Roskilde 270
Montmestere 161. 162. 163. 168. 247
Morsen (Hans von) 168
Mogens Ebbesøn Ridder 352
Mogens Thuesøn 269
Mollerus (Joh.) Rect. Flensb. 194. 356. sq.
Molteke (Evert) 226.
Molteker 259
Morsing (Mester) 94
Morsing (D. Christ.) 118. 120
Morse 185
Morten (Doctor) i Aarhus 221
Morten Andersøn Horsens 54
Mule (Hr. Knud) 73. 75
Munk, Christen 344. Jørgen 74. Iver 26 Oluf 203. Peder 163. 183
Munkholm, under Moen 35. 36
Munkholm i Sicland 73
Mynter (Jørgen) 42. 246. 247. 249. 253 350

N.

Næsodde i Norge 326
Natergalen, et Skib 115
Nebbel 62. i Thy 260

Reſtved 79. 219. 269. 270. 271. 272. 366
Rexø paa Borringholm 125. 127.
S. Nicolai Kirke, i Kiøbenhavn 27. 80. 81 169. paa Hordla 324
Nicolaus, Canceler 144. Cantor Slesvicensis 144. Provſt i Aalborg 147
Niels, Biſp i Borlum 145. 151. 182. 183 Biſp i Viborg 137. 140. 142. Abbed i Sorø 186. Broder i Sorø 30
Niels Esgeſon Ridder 260
Niels Hermandſon af Skeminge 368
Niels Jenſon Abbed i Ringſted 77
Niels Jeſperſon Abbed i Sorø 201
Niels Michelſon 62
Niels Mouridſon Abbed i Vitſkøl 183
Niels Nielſon, adlet 97. 98. 99
Nielſon, M. Jens, Biſp i Opſlo 25 M. Chriſten 221. Peder, Rector i Randers 223
Nielſtrop i Laaland 119. 121
Nigri fratres 187
Nobilitation 97. 127
Noragergaard 62
Nørgaard 152
Nørre-Kloſter 145
Nørſkov 151
Noll (Thomas) 116
Nørby (Søren) 362
Nordlandene 236
Norges Antiqviteter 321. ſq.
Norges Konger 31. 321. ſq.
Normand (Ernſt) 223
Norſke Bergverk 242
Norſke Documenter 325. 330. 333. 335 336. 337. 339
Norſke Drage, et Skib 116
Novitii i Kloſtere 178
Nyborg 164. 261. 262. 294
Nykiøbing i Falſter 294

O.

Ode Aliſon Ridder 340
Odenſe 24. 25. 27. 74. 75. 77. 78. 90 144. 203. 219. 260. 290. 291. 292 300. 301
O-Kloſter 145
Øl 48. 76. 330. 333. 334. 335
Ølſie i Sæland 75
Øm-Kloſter 1. 8. 139. 143. 147. 179. 180 181. 182. 184. 186. 187. 201
Ørn i Roſkilde Vaaben 17
Ørtuger 332. 335. 339
Østre-Syſel i Sæland 34
Ørendal (Laur.) 260
Offer 334
Officialis i Viborg 147
Ogmund Findſon 337
Oldeland (Melchior) 156
Oluf Konge i Danmark 33. 34. 35. 225 258. 261. 337
Oluf, Biſp i Roſkilde 73. 351. Abbed i Ringſted 77. Abbed i Vitſkøl 186
Oluf Biørnſen Ridder 75 Esbernſon 39 Jenſen 116. Mortenſon 351. Trondſon 347. Ulrichſon 28
S. Olufs Sogn i Roſkilde 18. Kirke paa Agivaldsnæs 323
Omerus Biſkop i Borlum 139
Opſlo 23. 25. 27. 28. 321. 326. 327. 328 332. 333. 334. 335. 338. 339. 341 342 348 349
Opſlo Herred 330
Ormo Prior i Ringſted 74
Osbern Biſp i Slesvig 137
Oſtindiſk Reiſe 104
Ove, Albert 1 8. 119. Eſkil 164. Johan 123. 125. 265. 266. Kirſten 297 Peder 164. 207. Torben 121
Ovholm 145

P.

Pain, Abbed i Ringſted 75
Palladius, Nicolaus og Petrus 26
Paludan (D. Johannes) 64
Pape (Petrus) 187
Papenheim (Alex. Rabe von) 255
Paris 39. 40. 118. 125. 330
Parsberg (Oluf) 223
Parvus (Henricus) 349
Pater Noſter-baand 355
Paulus Eliæ 94. 157

Par, Morten 221. Christoffer 223
Peder, Erkebisp i Lund 72. Bisp i Roskilde 71, 72. Bisp i Viborg 145. 146 147. 149. 327
Peder Ebbesen 203. Eriksen Ridder 352 Eriksen Provst i Opslo 341. Hansen 21. 340. 341 342. Herlogsen 341. Kieldsen 115. Laale 40. 50. Nielsen Abbed i Ringsted 77
Pedersen (Barthol) 177. M. Christen Canik i Lund 30 38. 45. 51.
Perlen, et Skib 104. 109
Persona altaris 34
Pestilentz 204
Peter Henrichsen 267
S. Petri Kirke i Saurbro 323
Petrus, Dapifer 145. Abbed i Ringsted 75 76. Andreæ Abbed i Vitskol 183. Ivari 87
Philippa Droning i Daunmark 291
Podebusk, Henning 226. Mourids 301
Poenitentz, et Skib 115
Poesie 30. 55. 244. 273. 356
Poske (Peder) 272
Povel Bardsen 332. 345. Styrkarsen 332 Vendekaabe 94. 157
Præbender i Opslo 344
Prædicatores fratres 146. 148. 330
Prædikebrødre Kloster i Odense 294
Prehn (N. H.) 241
Preste Calent Gilde 297
Presters, i Roskilde 19. 34. 38. 66. Kiøbenhavn 27. 80. Ringsted 79. Viborg 144. Skaane 19. paa Skibe til Ostindien 112
Printzenskiold (Johan) 126
Priorer, i Aalborg 350. Antvorskov 351 Grindesten 139. Ø-Kloster 145. Odense 74. 144 294. 299. Ringsted 74. Tommerup 350. Viborg 140. Vitskol 140 147. 177. 180
Prforisser i Roskilde 19
Privilegier, for Stubbekiøbing 35. for Jylland 318. for Sieland 351. for Bitskol Kloster 152. 206. Mariæ Kirke i Opslo 331. 335. 337. 339
Provster, i Aalborg 147. Bergen 323. Lund 267. Odense 289. Østre-Sysel i Sieland 34. Opslo 325. 333. 336. 338 340. 341. 345. sq. Roskilde 351. 367. Thy 350. Tønsberg 25. Vestervig 26 139. 180. Viborg 139. 146. 147. 263
Provstiet i Opslo 325. 343. 344. 345. 349
Psalmer 159.
Pughuset i Ribe 262
Puk (Nic. Petri) 262

Q.

Qverndrup i Fyen 263

R.

Raadmænd, i Roskilde 19. 21. Kiøbenhavn 22. Restved 272. Helsingør 255. Skaven 122
Radolph Kongens Capellan 137
Ramel (Henrich) 360
Randers 221. 223
Randulf (Envold) 162.
Rantzov, et Slot 364
Rantzov, Anne 221. 222. 223. Christian 127. 154. Daniel 357. Ditlev 274 Frands 219. Henrich 193. 224. 353 Johan 195. Peder 198
Rantzovcholm i Fyen 363
Raphael, et Skib 115. 117
Rasmus Simonsen 38
Rasmusen (Evert) 25
Rectores Scholæ. See Skolemester
Reff (Hans) Bisp i Opslo 341
Regnholt (Karen) 155
Reise til Ostindien 104
Reise-Capel 330
Reise-Haandbog 330
Reliqviæ 76. 331
Rantemester 333. 334. 335
Resen (D. Hans Povelsen) 113. 218
Resenius (Petrus) 29. 33. 65. 225
Rettergang i Danmark 36. 83. 366
Reventlow, Anne 296. Gese 296. Joachim 296. 298. Kirstine 297. Knud 294

Ribe 25. 26. 27. 137. 142. 180. 219 261
Ricardus Abbed i Ringsted 75
Ricolf Biskop i Fyen 74
Rigens Canceler. See Canceler
Riim-Kronike 28
Rinebels Leie 226
Ringsted 69. 250. 351
Ringsted Kloster 65. 67. sq. 367
Rod (Jon) 182
Rode Love, et Skib 115
Ronne paa Boringholm 125. 126.
Ronnov (Earl) Biisp i Odense 292
Rosenborg 220
Rosengaard 62
Rosengaard (Thes Jensøn) 296
Rosenkrands, Erik 223. Gunde 223. Henrich 208. Holger 117. 125. 197. 359 Jørgen 197. Sophia 223
Rosenkrandser 348. 360
Roskilde 17. 18. 19. 21. 34. 38. 40. 66 75. 76. 77. 79. 99. 123. 137. 163. 226 271. 272. 291. 295. 296. 297. 352
Rostgaard (Friderik) 23. 28. 118. 161 269. 273
Rostok 26. 27
Rostrup (Friderik) 223
Rov, Rovere 368
Rud (Otto) 362
Rudkiøbing 153. 154
Rund Mont 168
Rusere (Nicolaus Jacobi) 226
Rye Kloster 182
Ryning (Gert) 367
Rytzelholm 265

S.

Sacrista 34
Sacristie 335
Sadolin (Jørgen Jensen) 88. 90. 158
Salt-Kedel i Norge 333
Samsø 140. Samsøs Flodie 48. Samsinga Øl 224
Sandberg, Lyge 63. 224. Kirsten 221
Sandemænd 205
Sandvig 128
Saurbro 323
Saxo Grammaticus 38. 40. 41. 47. 51
Scavenius, Nicolaus Laurentii 119. 125. Peder 218
Schroder (Hans) 127
Schæferi 363
S. Sebaldus 41
Seber Kloster 203
Sefeld, Jørgen 79. Peder 224
Sehested, Christen Thomesøn 155. 156. 157 Hannibal 156. 220. Karen 222
Seigl 17. 18. 19. 20. 33. 65. 143. 225 257. 321
Seilstorp i Vendsyssel 263
Selsø 212
Seritzlof 98. 99
Sialand 34. 47. 70. 351
Sialeboder i Kiøbenhavn 162. 170. 173.
Sigiller, Signeter. See Seigl
Sigurd Biørnson i Norge 347
Silkeborg 119. 211
Simon Biskop i Viborg 149
Sivert Gabrielsen 116
S. Sixti Kilde 366
Skabo. See Scavenius
Skade (Christoffer) 223
Skanderborg 223. 224
Skatter 69. 70. 71. 206. 335
Skaven i Jylland 119. 122
Skeel, Herman 164. Christen 221. 224
Skelderop (M. Jens) 26
Skeminge Kloster 366
Skenk, Pincerna 70
Skibes Drægtighed 348
Skibs-Artikle 215
Skinkel (Morten) 223
Skoder 21. 170. 183. 269
Skogheims Hered i Norge 338
Skoleboger 50. 297
Skolemestere i Odense 26. 297
Skoler, i Odense 25. 26. 297. Viborg 26 Resived 271
Skoleværket i Danmark 45. 46. 50
Skomagergaarden i Opsla 338
Skore 152
Skovgaard (Jørgen) 203
Skov Kloster 79. 132. 271. 367

Skram, Anne 63. Christen 296. Niels 63. Christen 296 Niels 63. Valdemar 223. 224.
Skriftebrev 102
Skue-Penge. See Medailler.
Skytte-Banner 267
Slagelse 260
Slesvig 137. 144. 184. 261
Slet (Niels) 262
Smalfeldt (Barthol.) 116
Snubbe (Eskil) 21
Snubbe Kors 20. 21
So-Tog i Østersøen 114
Sobo i Fyen 295
Soby, Soby Sogaard 291. 294. 295
Sodringholm 62
Sogaard 290
Solv 47. 163. 164
Solen, et Skib 113
Sophia K. Wald. I. Gemal 70
Sorø Kloster 19. 30. 73. 74. 75. 78. 134 184. 185. 186. 187. 201
Sorte Brødre 187
Speckhan (Frantz Eberhard) 176
Sperling (D. Otto) 156
Spinola (Greve) 224
Spurren, et Skib 116
Stagesyr (D. Niels) 93
Star (Hr. Jep) 297
Stavanger 219. 328
Steen Madsøn 115
Stefan Bisp i Ribe 180
St. Stefans Kirke i Tønsberg 324
Steinburg 195
Stenalt 208
Sterlinger 76
Stibolt (Hans) 224
Stierne i Vaaben 99
Stiernen, et Skib 116. 117
Studium, Studerende 46. 330
Stuts og Jane 143
Stygge, Anne 61. Hans 61. 62. Jager 62. Iver 64. Karine 63. Monrids 55. 61. Peder 64
Sundby i Vendsyssel 141. 145. 151
Suno, Marskalk 70
Supprior i Klosterne 140. 148. 177
Svanholm i Sieland 188
Svanike paa Boringholm 125
Svaningius [D. Hans] 219
Svarte Arent 115
Sven Estridsøn K. i D. 67
Sven Grathe K. i D. 69. 74
Sven Tiugskæg K. i D. 31
Suen, Biskop i Aarhus 179. i Borglum 257. Biskop i Roskilde 67. Abbed i Vitskøl 181. Provst i Vestervig 26
Svenborg i Fyen 38 253. 260. 294
Sverigs Konger 31. 135. 252. 273. 335
Sverigs Geistlige 311
Synodalia 77
Sysseler, i Sieland 34. 70. 71. i Jylland 260. i Norge 333
Syssler, et Slags Kongl. Rettigheder i Norge 332. 335.
Syv [Peder] 244

T

Tabula reliqviarum 331.
Tausan, M. Hans 95. Christen Madsøn 219
Tavle til Helligdom 331
Tegl Ovne i Norge 333
Teiste, Oluf og Elsebet 28
Termo (Otto) 220
Testamenter 18. 20. 70. 73. 75. 173. 240 241. 293. 298. 329. 350. 359
Thestrup [Frands] Secreterer 98. 199
Thomas Prior i Ringsted 74
Thorgerus Abbed i Vitskøl 182.
Thorias Haqvini Eqves Norv. 328
Thorgerus Tofwæ filius 329
Thuro Abbed i Vitskøl 180
Thysse i Norge 324

Thy, Thy-Syssel 26. 260. 350
Thyholm 61
Tim, en Herregaard 98
Tocho Biskop i Borlum 137
Tonsberg i Norge 25. 323. 324. 332. 335. 346
Tomerop Kloster i Skaane 350
Torbern Jenson af Vaaben 367
Torlav Biskop i Viborg 150. 183
Torss 123
Trefoldighed, et Skib 256
Trolle, Borge 166. Herlof 132. 166. Niels 156.
Trometer [Magnus] 273. 275. 280. 288. 304
Troms i Norge 324
Trost, et Skib 115
Trudsholm 221
Trundhiem 80. 85. 86. 87. 328. 346. 347
Tue Erkebisp i Lund 267
Ture Turesen Ridder 267
Turteldven, et Skib 116
Tvis-Kloster 143. 147. 180. 186
Toge, Biskop i Aarhus 143. 181. Biskop i Viborg 148

U.

Udlendske Vare 47. 48
Uffe Drost 144
Ugerop [Erik] 342
Ulfeld, Corfitz 126. 156. 157. 220. Ebbe 156. 220. 223. Jacob 197. Laurids 223, Mogens 114. 211. Palle Anderson 295. 298
Ulfstand [Hak Holgersen] 357. 361
Ulriksen [Olus] Bogtrykker 28
Undlose 261
Upsal 333
Uruers Familie 290. 294
Urne, Alhed 296. Erik 115. Friderik 222 M. Hans 289. Hr. Jb 291. Juger 297. Hr. Jorgen 290. 291. Jorgen 295. 299. Johan 296. Knud 295
D. Lage, Biskop i Rosk. 77. 291. 295. 298
Lauge 295. Margrete 295. 298. M. Nicolaus el. Claus 120. 291. 295
Utrecht [Johan] 224

V.

Vaarleding 335
Vadmel 331
Valdemar I. 69. 70. 136. 178. 179
Valdemar II. 70. 138. 139. 140
Valdemar III. 75. 148. 262
Valdrop [Niels] 267
Valkendorf, Hans 267. Inger 295
Vall [Claus de] 116. 273. 318
Vallensbek [Henrik] 104
Valler [Niels] 115
Valstorp [Anne] 195
Vang Kloster 138. 187
Varberg Slot. 100. 254
Vare, Danske og fremmede 47. 48
Varnheim Kloster i Sverig 178
Vaterhunden, et Skib 108
Vedde 62
Vegen Mark 165. Vegner Penge 331
Veile [M. Anders] 244
Veiner [Christian] 177
Velleius (Jacob. Matthiæ) 218
Vendelaabe [Povel] 94. 157
Venstermand [Johan] 344
Vernerson [Jens] i Norge 240
Veronike 102
Vesterris 152
Vestervig Kloster 26. 139. 180
Vestorp 74
Vestre-Syssel i Sverland 70
Vetlegaards Mølle 226
Vibe [Peder] 220
Vibeke [Frue 154. 155. 157. 222. 223
Viborg 26. 88. 90 94. 137. 139. 140. 142 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150 159. 180. 181. 182. 183. 188. 206 259. 262. 263. 320 327
Viby paa Hvidsholm 294
Vicarii 44. i Roskilde 19. 38. 66
Victor, et Skib 115
Vidsugleberg 66

Wiffert [Tonne] 297
Wilhelm, Prinds i Danmark 230
Wilhelm Hemmingſon 34
Willads Abbed i Skov Kloſter 367
Willadſon [M. Peder] 188
Willegrip Canik i Aarhus 144
Villelmus Abbed i Vitſkøl 179
Wind [Iver] 221
Winding (Kaſmus) 218. 224
Windgaard [Hans] Vogtrykker 29. 88. 158 160
Winſtrop, ſen Herregaard i Sieland 207 208
Winſtrup (D. Peder) 82. 86. 155. Elias 219
Viſer 244
Viſore 332. 333
Vitæ, Viter, Viteſket 135
Vitſkøl Kloſter 63. 133. 177. 199
Vitzen (Claus og Ficke van) 367
Vitzlaus Forſte af Rügen 326
Woldike (D. Marcus) 90
Voer-Kloſter 186
Vordingborg 262. 263
Vorm (D. Olus) 156
Vreleſ-Kloſter 61
Vullenvever (Jørgen) 246

Den Stormægtigſte Konge

Og

Enevolds-Herre,

HERR

Friderik den Vte,

Arve-Konge til Dannmark og Norge,
de Venders og Gothers,

Hertug til Sleswig, Holſten, Stor-
marn og Ditmarſken,

Greve til Oldenborg og
Delmenhorſt,

Vor Allernaadigſte Konge
og Herre.

Stormægtigste, Allernaadigste Arve-Herre og Konge!

a det er os alle vitterligt, at **Deres Kongelige Maiestet** ei alene af første Ungdom haver elsket gode Videnskaber og i sær Fædernelandets Sprog og Historie, men endog nu ved Sin Regierings lyksalige Begyndelse træder i Sin Høistsalige Hr. Faders prisværdigste Fodspor i at unde de samme Sin allernaadigste Befordring og Handhævelse, understaae vi os i allerdybeste Ydmyghed at nedlegge for **Deres Maiestets** Kongelige Trone den **Anden Deel** af vort **Danske Magazin**, med lige underdanig Tillid, som da vi for et Aar siden allerunderdanigst overgave til Høistbemeldte **Deres Maiestets** Hr. Fader, allerhøilovligst i Hukommelse, det **Første Bind** af samme Verk.

Den Raade, med hvilken vor Høistsalige Konge ansaae vort ringe Foretagende og det af os til Efterkommernes Nytte oprettede Selskab, vtrede sig strax, da Hans Maiestet ved sit Kongelige Brev allernaadigst optog bemeldte Selskab under sin allerhøieste Beskyttelse.

Saa-

Saadan Høi-Kongelig Naade haver opmuntret os at blive ved indtil denne Time, den har formeret vort Selskab med flere Lemmer og vore Samlinger med mange smukke Ting til Oplysning i Fædernelandets Sprog og Historie, den har lagt Grundvold til Selskabets Forøgelse og Bestandighed i Fremtiden, ja den havde givet os at haabe flere og større Kongelige Naades-Bevisninger til Selskabets Opkomst, i Fald det havde behaget Himmelen at forlæne Hans Maiestet et længer Liv her paa Jorden.

Men, da hans Maiestet haver allerede sagt Verden sit Farvel, og lagt disse Rigers Byrde og Omhu paa **Deres Maiestets** Kongelige Skuldre, har Han og tillige villet efterlade **Deres Maiestet** mange vel begyndte Ting at fuldkomme og øve den besønderlige Viisdom og Naade paa, som **Deres Maiestet** af Himmelen er begavet med, til Undersaaternes store Trøst og disse Rigers Prydelse og Velstand.

Vi, for vor Deel, glæde os i det ufeilbare Haab, at, hvad vor Høistsalige Konge maatte allernaadigst have tilsænkt os, for vi efterhaanden af **Deres Maiestets** medfødte Mildhed og uskatterlige Naade allerunderdanigst nyde godt ad, og det saa meget mere, som vi ere forvissede om, at **Deres Kongelige**

Maieſtet ſelv, ſaavel for, ſom efterat Deres Maieſtet tog det Kongelige Scepter i Haanden, haver ladet ſig dette vort ringe Arbeid allernaadigſt velbefalde.

Allernaadigſte Konge,

Som denne anden Prøve af vort Selſkabs Frugter vil formodeligen ei drage mindre Nytte efter ſig, end den forige, i det den af de rette Hoved-Kilder frembringer mange tilforn ubekiendte Omſtændigheder i den Danſke Kirke- Reformations- Adels- Lærde og Mænd- Hiſtorie, i vore Kongers Levnet og berømte Mænds Skiebne, i de fordum Tiders Skikke og Forfædrenes Stiftelſer, i vore gamle Kloſteres, Kiøbſteders, Slottes og Herregaardes Hiſtorie, ja, det ſom mere er, giver os mærkværdige Exempler paa den megen Naade og Gavmildhed, ſom nogle Deres Kongelige Maieſtets Høiſalige Forfædre [i ſær Kong Friderik den Anden, ſom Deres Maieſtet ligner ſaavel i Navn og Alder, ſom i Viisdom, Fromhed og alle Kongelige Dyder] have ladet ſee imod lærde og velfortiente Mænd, og paa den Omſorg, de i deres Tid have baaret for Kunſters og Videnſkabers Opkomſt; Saa ſpaaer den os ogſaa ikke mindre Kongelig Naade, end den forige, men ſetter os i den allerunderdanigſte Tillid, at Deres Kongelige

Maie-

Maieſtet, til en ydermere Opmuntring, ikke alene efter Deres Maieſtets Høiſtſalige Hr. Faders Exempel, værdiger os Deres Maieſtets Kongelige Beſkyttelſe, men endog i andre Maader Selſkabets videre Tilvext allernaadigſt befordrer, og lader enhver af os, ſom ſaadant os have paataget for vort Fæderneland at tiene og anſeeliggiøre, være hos Sig til ſær Kongelig Raade i allermildeſt Erindring.

Den Allerhøieſte, ſom i det afvigte Aar haver behaget at ſette Deres Maieſtet paa Sine Fædres Trone, ſom en Fader for ſit Folk og en Beſkytter for Kunſter og Videnſkaber, give Deres Kongelige Maieſtet at indtræde i dette ny og mangfoldige paafølgende Aar med al Kongelig Fornøielſe, og ſtadfæſte Tronen paa Deres Maieſtets Høi-velſignede Afkom ævindeligen, til alle oprigtige Danſkes inderlige Glæde og høieſte Lykſalighed! Saa er vort daglige Ønſke, vi ſom priſe os lykkelige i at leve og døe,

Stormægtigſte, Allernaadigſte
Arve-Herre og Konge
Deres Kongelige Maieſtets

Allerunderdanigſte troe Tienere
og Arve-Underſaater
Lemmerne i det Danſke Selſkab.

Kiøbenhavn d. 1. Januarii
1747.

Selskabet bestaaer af følgende:

Bolle Villum Luxdorf til Morup, Assessor i Høieste Ret, Landsdomer i Siæland, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Henrik Hendriksen til Vesterbygaard, Assessor i Høieste Ret, Secreterer i det Danske Cancellie, Medlem i det Kongelige Societet til London, samt Medlem og Secreterer i det Kiobenhavnske Videnskabers Collegio.

Terkel Kleve, Assessor i Høieste Ret, Justitz-Secreterer i Danmark, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Jonas Ramus, Assessor i Hof-Retten, Selskabets Secreterer.

Frands Thestrup, Assessor i Hof-Retten, og Secreterer i det Danske Cancellie.

Tycho Hofman, Secreterer i det Danske Cancellie, Medlem i det Kongelige Societet til London.

Jacob Vilhelm von Asperen, Secreterer i det Danske Cancellie.

Daniel von Bergen, Secreterer i det Danske Cancellie.

Jacob Langebek, Selskabets Forstander.

13. Hefte.

I.

Om Biſkop Mogens Kraſſe i Odenſe, og hans Stiftelſe paa en Almiſſe ſammeſteds 1474.

I har forhen i det Danſke Magazin ved en liden Prøve givet at forſtaae, hvor ufuldkommen vore gamle Biſkopers Hiſtorie indtil denne Dag haver været, og vi ytrede ved den Leilighed vore Tanker, om at ville giøre alt, hvad os mueligt maatte være, ſaavel til vores Biſpe-Kronike i ſær at forbedre, ſom til den Danſke Kirke-Hiſtorie i Almindelighed at ſette i et ſtørre Lys, hvorom det er os ſaa meget mere at giøre, efterſom ikkun faa hidindtil i den Materie have tient vore Landsmænd i det Danſke Sprog vort kiære Moderne-Maal. Men vi maae bekiende, at, omendſkiønt vi føre mange Ting frem, ſom tilforn have henhvilet i Mørket, og ikke førend nu ſeet Dagens Lys, ſaa er dog vort Arbeid hverken ſaa fuldkommet, ſom det kunde være, i fald vi vare forſynede med alle de Documenter, der enten ere forlorne, eller endnu ligge ſkiulte i Krogene, ikke heller ſaa ufeilbart, ſom det burde være, ſiden vi ofte, i Mangel af noget bedre, maae betiene os af Bøger og Papirer, der ikke altid ere af den Kraft og Myndighed, ſom vi gierne ønſkede. Imidlertid, giøre vi ikke, ſom vi ville, ſaa giøre vi dog, hvad vi kunne, i det vi med den allermueligſte Flid og Agtſomhed bruge det, vi faae i Hænder, rette, hvad vi ſee at være urigtigt, oplyſe, ſaa vidt

mueligt, hvad vi finde at være mørkt, og stræbe ved Trykken at forævige de Ting, som andre efter os kan forbedre, formere, og bringe til Fuldkommenhed.

Vi havde forige gang, nemlig i det Niende Hefte, at handle om een af Jyllands gamle Prælater, som var Biskop Sven af Borlum. Vi vil denne gang gaae over til Fyen, og tage fat paa een af de forige Biskoper der i Stiftet, om hvilken der kan skrives lige saa meget, og maaskee mere af Rigtighed, end om den forige. Den samme er Hr. Mogens Krafse, som i en Tid af 14. Aar, nemlig fra 1460. til 1474. beklædede den Biskopelige Stool udi Odense. En Biskop, som efter de Tiders Maade beskrives af mange gode Egenskaber, saasom Lærdom, Staats-Kundskab, Hurtighed i Forretninger, Nidkiærhed for sin Religion, og en beromelig Omsorg for de Fattige. Om hvilken sidste Dyd os af Hr. JustitzRaad Gram er bleven meddelet et gandske vigtigt Bevis, i den Fundation og Stiftelse, som bemeldte Biskop før sin Død haver giort i Odense paa en ævig Almisse til fattige Menneskers Beste, hvilken siden af hans Testaments Fuldførere er 1477. bragt til Rigtighed, og end efter Reformationen 1548. af Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Tredie stadfæstet. Dette Document, som et Stykke, der fortiener at bevares fra Undergang, haver givet os den største Anledning til at sammenføge og her anføre alt, hvad andet vi til denne Biskops Levnets Beskrivelse have kunnet finde. Hvor til kommer dette, at Assessor Kleve, Medlem i vort Selskab, iblandt den rare Samling af Sigiller, som han af Originalerne har ladet aftegne, haver fundet Biskop Mogens Krafses Sigil, saaledes som det for paa dette Hefte meddeles Publico. I dette Seigl seer man Kong Knud den Hellige, som Odense Stads og Stifs Patron, siddende paa en Trone, med Spir i Haanden og Krone paa Hovedet. Neden under staae tvende Skiolde, hvoraf det ene paa den høire Side viser et Kors, som uden Tvil skal være et geistligt Tegn og maaskee Odense Biskopdoms Vaaben: I det andet paa den venstre Haand sees Biskop Mogens Krafses adelige Fæderne-Vaaben. Originalen af dette Seigl har været noget forsledt ved den ene Side, og derfore har man ikke kunnet læse Begyndelsen af Inscriptionen, hvilken dog uden al Tvil haver været denne: *Sigillum Magni Dei gratia Episcopi Othonienſis.*

Om Biskop Mogens Krafse er født af Adel eller Borgerlig Stand, bliver et Spørsmaal, som iblandt vore Slegt-kyndige og Historie-Skrivere ikke er udgiort. At de Krafser, som ogsaa af mogle kaldes Kraser, have i og efter Biskop Mogensøs Tid været en adelig Familie, er der ingen Tvil om: Men, om de og før hans Tid, da man intet finder om dem i vore skrevne Slegte-Bøger, have været Adel, det er Knuden, som skulde løses. Hvad der fornemeligen har foraarsaget dette Tvilsmaal, er et Sted, som findes i en gammel La-

tinsk

tinſk Beſkrivelſe om Biſperne i Odenſe (a), hvortil Cornelius Hamsfort menes at være Autor (b), og indbefattes i diſſe Ord: Primus Familiæ ſuæ maioribus virtute & exemplo prælucens initium nobilitatis intuliſſe dicitur. d: Der ſiges, at han ved Dyd og Exempel haver Lyſet for ſine Forfædre, og først indført Adelſkabs Begyndelſe i ſin Familie. Hvilke Ord nogle efter Bogſtaven have villet forſtaae, og meuet, at han var den første, ſom i den Familie lod ſig og ſine nærmeſte Paarørende gisre til Adel (c). Hvor vidt denne Mening kan være grundet, overlade vi til andres neiere Underſegning, ſom derom kan have bedre Oplysning end vi. Imidlertid ſeer man, at vor høiberømte Cancelier Hvitfeld, en vel-kyndig Mand i den Danſke Adels-Hiſtorie, ſynes ligeſom at være i Tvil og af en anden Mening, naar han gior ſaadan Forklaring over de anførte Latinſke Ord: Han var hans Adel et Lys (d). Hvilket uden Tvil vil ſige ſaa meget, at han ſatte ſit og ſine Slegtinges medfødte Adelſkab i ſaa meget des ſtørre Glands og Anſeelſe, ſom han først og frem for alle andre Kraffer opſteeg paa ſaa høi en Æres Trappe, at han blev Biſkop, ſom havde da en Førſtelig Værdighed, det øverſte Sæde i Rigets Raad, og den høieſte Myndighed over den geiſtlige Stand. Om denne haver været Cancelier Hvitfelds Mening, da ſkulle vi ikke være langt fra at underſkrive den ſamme, og tørde noget næſten ſige, at Krafſernes Slegt er ældere Adel end fra denne Biſkops Tid, grundende os fornemeligen paa diſſe Stykker: (1) At Vaabenet, i Henſeende til ſin ſimpele Indretning, giver ſelv noget gammelt og Ur-adeligt tilkiende, og findes ogſaa i adſkillige Kirker meget gammelt malet: (2) At det blotte Tilnavn Krafſe [ſom det efter den ældſte Maade rettere ſkrives end Kraſe] ſynes ogſaa i ſig ſelv at viſe noget adeligt, og uden al Tvil at vidne om Tydſk Oprindelſe: (3) Var det et rart Exempel, at nogen, ſom ikke var født af Adel, naaede til ſaa høi en Værdighed, at han blev Biſkop, med mindre der maatte være noget ſærdeles ſtort hos ham at finde: (4) Der levede paa den Tid en anden af ſamme Tilnavn og Familie, nemlig Jeſper Krafſe, ſom uden Tvil har været Broder eller Fætter til Biſkopen. Den ſamme nævnes i Original-Brevſkaber imellem 1460 og 1470. Dæbner, Velbaaren Mand, haver beſiddet Rigdom og adeligt Gods, er bleven giftet og indſvogret i de allerældſte

(a) Series Epiſcopor. Ottonienſ. Mſ.

(b) Dette er og ei uden Grund; thi man har ſeet med hans egen Haand ſtrevne og tilſammenheftede, baade denne ſeriem Epiſcopor. Ottonienſ. ſamt Epiſcoporum Ripenſium (den ſamme næſten Ord fra Ord, ſom Sl. Dr. Peder Terpager har udgivet;) og udi Slutningen af bemeldte Exemplar haver Dr. Cornelius Hamsfort givet tilkiende, at ſamme liden Tractat havde han ſammenſkrevet Arild Hvitfeld til Tieneſte: Hæc ad te, nobiliſſime Arvide &c.

(c) BIRCHEROD er af de Tanker i ſin Fyuſke Biſpe-Krønike-Mſ.

(d) Hvitfelds Biſpe-Krønike in fol. p. 42.

og høieste Familier i Landet, i det han fik een af Hr. Tyge Lunges Dottre, og saaledes kom i Svogerskab med de Braher, Krabber, Dyrer ꝛc. Hvilket i de Tider ikke havde ladet sig giøre, dersom han da nyligen var bleven adlet: (5) At der længe før denne Biskops Tid har været anseelige Folk til her i Landet af den samme Familie; hvilket sees, om ikke af andet, saa dog af dette ene Exempel, nemlig at der i det Aar 1419. findes en forneme Mand ved Navn Hr. Jacob Krafse at have været Canik eller DomHerre i Capitelet ved vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, En Værdighed, som heller ingen lettelig bekom, uden han var Adelbaaren. Ja, dersom det Brev er tilforladeligt, som Peder Dyrskiøt (e) anforer af Aar 1412. om Frue Tove, Hr. Niels Krafses Efterleverske til Skovsbo, som da havde Trette om Gods med Hr. Bild, saa er det klart, at Familien var adel for denne Biskops Tid. Hvorvidt disse vore Tanker kand være grundede, stille vi dem til Efterranke, som legge sig paa Kundskab i den gamle Adels Historie. Og det skal være os særdeles kiært, om nogen med gyldige Beviser vil rette og oplyse os saa vel i dette som i alt andet.

Men at komme til vort Forsæt igien, da veed man ogsaa ikkun lidet og saa godt som intet om Biskop Mogens Krafses Forældre og Fødested, uden dette ene, at hans Fader haver hedet Byrge, om man ellers tor forlade sig paa Hvitfeld, som et Sted (f) kalder hannem Mogens Børresøn. Sin Ungdoms Tid har han anvendt paa Studeringer og Udenlands Reiser, og formedelst sin Lærdom og gode Fremgang i smukke Videnskaber er han, paa eet af de Universiteter, han har besøgt, bleven bæret med Magister-Graden i Boglige Kunster (g). Efter sin Hiemkomst til Fædrenelandet haver han holdet sig til Capitelet i Lund, hvori han ved sine Dyder og yppertige Egenskaber endeligen har forhvervet sig en Caniks Embed og Værdighed. Foruden dette har hans Beskedenhed og Færdighed i at føre sin Pen bragt hannem ind i Dronning Dorotheæ Cancellie, og giort ham til Droningens Raad og Canceller (h). Hvorpaa den gode Hamsfort, som fortæller dette, grunder denne Efterretning, at Biskop Mogens havde været Droningens Canceller, kan vi ikke sige; Men det er vist, at han ei alene i det Brev, som Capitelet i Odense 1458. skrev for ham til Rom, men endog i Kongens eget Brev kaldes udtrykkeligen Kongens Canceller. Om han maaskee først haver været Droningens og siden paa en kort Tid Kongens Canceller, kan ikke synes urimeligt, og findes vel flere Exempler paa. Hvorom alting er, saa skal dog høibemeldte Dronning have baaret særdeles Naade for ham, og været hannem til Biskopdomet i Odense befordерlig.

(e) Peder Dyrskiøts Copier af gamle Breve Mf.
(f) Hvitfeld in fol. p. 876.
(g) Series Episcopor. Otton. Mf.
(h) Series Episcopor. Ottonienſ. Mf. Hvitfelds Biskop-Krønike p. 42.

lig. Det første Trin til denne høie Værdighed skede i Aaret 1458. da han ved Kongens Forbøn blev af den gamle og ærbødelige Biskop i Odense Hennike Ulfeld, med Capitelets Samtykke, antagen som hans Medhielper og Eftermand i Embedet, hvorpaa saa vel Kongen selv, som Capitelet, skrev i allerkraftigste Maader for ham til Rom om Stadfæstelse paa Biskops-Valet, som efterfølgende trende Breve ydermere give tilkiende (i).

I. Kongens Brev til Paven.

CHRISTIERNUS Dei gratia &c. Quamquam, pater beatiſſime, Eccleſiarum omnium veſtræ Sanctitudini onus incumbit, ut apoſtolicæ directionis cenſuram eccleſiaſtico ſtatui univerſo accomodet, non incaſſum perſæpe expedire cognoſcitur, Regiam Papali auctoritati occurrere diligentiam; quia dum, quæ procul ſunt, debita agnitione non percipit, regali relatione innoteſcat. Sane in regno meo Daciæ celebri Otthonienſi Eccleſiæ annis multis Reverendus pater HENNIKINUS Epiſcopus laudabiliter præfuit, vita & exemplo venerandus & carus, ſtatus eccleſiaſticos irreprehenſibiliter ordinavit, & clerum ſuum religioſo moderamine rexit, & pietate usque ad hanc emeritam ſenectam ſingula in melius reformavit, ſuam in præſentiarum plurimum ſuccreſcentem videatur increpidinem invaletudinaria diſpoſitione artuum & membrorum præcurrere, unde ſecuntur præviæ ægritudines . . . . . paſtoralis officii producentes. Et quamvis ego, pater beatiſſime, dicti Epiſcopi crebris hortatibus requiſitus, ipſum a cura Epiſcopali ſupportari, ipſius veneranda & emerita probitate attenta, diſtulerim, pridem ad præſentiam noſtram in regali conſilio ſe conferri fecit, & lacrimabili pietate de ſuo præſentiali inſufficientia & corporis laſſitate totius, unde formidabile vehementer de cætero ſubditorum curæ & animarum regimini intendere poſſe, ymmo ad ea omnino judicabat ſe propter præmiſſa inhabilem. Quo propterea plenis poplitibus humiliter ſupplicavit, corporis ſui inertiam & ſenectam Regalibus litteris ſanctæ & apoſtolicæ ſedi ſerioſius referari, quatinus de ſuæ benignitatis gratia, ſi non a pontificio, ſaltem ab adminiſtrationis onere, per diſponendum ſibi Coadjutorem ſublevari optatum. Et ad ſtatim, pater beatiſſime, ſubjungens accuratiſſime optavit & obnixius ſupplicavit, allegatis multiplicibus rationibus, ſibi dari in Coadjutorem ad vitam venerabilem virum MAGNUM *Eccleſiæ Metropolitanæ Lundenſis Canonicum, Cancellarium meum, virum literatum & in generalibus univerſitatibus probatum, ſtudioſum irreprehenſibilis famæ & nominis, in*

(i) Disse findes iblandt Christiani I. Breve in Codice vet. chartaceo Mſ. Biblioth. Acad Hafn. og afcopierede i Bartholini Collectan. Mſſ.

ſacerdotio conſtitutum, in rebus agendis exercitationis & experientiæ ſingularis, ſucceſſorem optavit, cum neſciret alium, qui ipſi Eccleſiæ utilior iſtis urgentibus temporibus præeſſe valeret. Viſis igitur, pater ſanctiſſime, & obnixius maſticatis, quæ idem Epiſcopus retulit, & ipſius invalescentia patulo circumſpecta, & quia ea, quæ circa perſonam in Coadjutorem & ſucceſſorem per S. V. deputandam optavit, vera & notiſſima ſunt, ut merito non ſolum idem Epiſcopus, ſed & Capitulum Ottonienſis Eccleſiæ, & Clerus affectat, V. S. duxi filialibus precibus exorandam, quatenus, me ipſo, Epiſcopo, Capitulo, Clero ac Militia (k) ſupplicantibus, V. S. de apoſtolica benignitate favorabiliter condeſcendat prælibatum *Cancellarium meum* in Coadjutorem præfati Epiſcopi, ad ipſius vitam, & poſtmodum in antiſtitem, vacante Eccleſia, ordinare dignetur. Valeat V. S. Datum &c. Anno MCDLVIII. menſis novembris &c.

2. Capitelets Brev til Paven.

Sanctiſſimo Patri &c. reverentiam & obedientiam debitam ad pedum oſcula beatorum. Nos *Prior & Capitulum Eccleſiæ Cathedralis Ottonienſis* in Lundenſi provincia conſtituti dicimus, fatemur, & recognoſcimus, quod, quanquam Reverendus in Chriſto pater HENNIKINUS, Dei & apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Ottonienſis, annis plurimis præfatam Eccleſiam prudenter & laudabiliter, omni reprehenſione ſemota, gubernavit & rexit, ac omni cum gratiarum actione & benivolentia præfuit, ſicut & præſidet de præſenti. Verum quia inpræſentiarum langvoribus plurimis & corporali ægritudine prægravatus, & quia curæ ſubditorum in ſpiritualibus & temporalibus præeſſe non valet, nec eum propterea a dignitate Epiſcopali removeri ullatenus cupiamus, ipſius tamen mentis intelligentes juſtum & honeſtum affectum, ad quem pro ſuæ ſerenitate conſcientiæ inclinatur, videlicet quod quia in decrepitam ſenectutem devenit, unde curæ paſtorali invigilare non valet, optavit ſibi per ſedem apoſtolicam Conſodalem & Coadjutorem adjungi talem conſcientia & meritis, qui ſibi in pontificali dignitate poſt ipſius obitum ſuccedere poſſit & debeat. Et quia prælibatus Reverendus in Chriſto pater Dominus noſter Epiſcopus *venerabilem virum MAGNUM KRAFFSEN Eccleſiæ Metropolitanæ Lundenſis Canonicum, Sereniſſimi Domini Regis Cancellarium*, ſibi dari in Coadjutorem & ſucceſſorem inſtantiſſime exoptavit, & in ipſum Serenitas ſua libere & grati-

(k) MILITIA betyder her Ridderſtabet, ligeſom en Ridder kaldes allevegne i Medii ævi Latinſke Skrifter MILES.

gratioſe conſenſit. Nos cupientes votis & deſideriis prænominati Domini Epiſcopi ac ſereniſſimi Domini Regis annuere, *virtutibus, meritis, ſcientia, gravitate ac laudabili experientia agendorum ipſius Domini MAGNI Cancellarii nobis bene notis*, ſperantes, Eccleſiam noſtram ſub eius regimine in ſpiritualibus & temporalibus in melius reformari, Capitulariter congregati, unaniniter & concorditer, quantum in nobis eſt, oblatum præfatorum Dominorum noſtrorum Regis & Epiſcopi de perſona præfati Domini MAGNI, quatenus dignetur ſancta ſedes apoſtolica in Coadjutorem Epiſcopi ad vitam, & ipſo obeunte in ſucceſſorem præficere, approbamus, gratum habemus, & harum noſtrarum litterarum tenore deputari & ſubrogari in ſucceſſorem humiliter ſupplicamus. In quorum &c. Datum &c. Anno MCDLVIII. menſis Novembris &c.

3. Kongens Brev til Cardinalen af S. Georgio, hvori Hans Majeſtet anbefaler hannem Hr. Mogens Krafſes Sag til Befordring.

CHRISTIERNUS Dei gratia &c. Reverendiſſimo in Chriſto patri & illuſtri Principi Domino P. miſeratione divina tituli S. Georgii ad aureum vellus Dyacono Cardinali, Conſangvineo & amico cariſſimo, ſalutem & ſinceræ dilectionis affectum. Variis rerum diverſarum nobis accuſationibus occurrentibus V. P. R. in qua noſtra conquieſcit fiducia, perſæpe commonefacere litteris noſtris compellimur. Offerente nuper ſe caſu, quod ſenectute decrepita corporalique invaleſcentia graviori, quibus Reverendus pater Epiſcopus Ottonienſis tanta gravatur congerie, quod vix ſe ipſum ſuſtentet, & omnino ad curam paſtoralis regiminis impotens videatur. Et licet a longo tempore inſtiterit ab Epiſcopali onere ſupportari, non quod ſuis prioribus virtutibus & laudabilibus meritis, ac quia utiliter usque in præſens ſuam Eccleſiam rexerit, promerentibus conſenſum, annuentes tamen precibus ſuis, ne in paſtorali cura dicta Eccleſia negligatur, quatenus ſibi ydoneus & ſufficiens Coadjutor per ſedem apoſtolicam deputetur. Verum quia tam ipſius Epiſcopi optione, quam Capituli, Cleri & populi unanimi voce *Venerabilis MAGNUS Eccleſiæ Metropolitanæ Lundenſis Canonicus, Cancellarius noſter, concorditer* non ſolum in Coadjutorem, ſed obeuntis ſucceſſorem, acclamatur, *Nos quoque de ſuis meritis & virtutibus, & quoque litteratura & circumſpectione ſingulari, ipſa experientia certa cognoſcentes*, R. P. V. obnixius ſupplicamus, quatenus in tam juſta, profícua & utili intentione veſtram noſtro intuitu ſingularem cum effectu accommodet ſolertiam, ut omnino juxta mentem & deſiderium noſtrum, Epiſcopi,

ſcopi, Capituli, & aliorum, ipſe MAGNUS Cancellarius noſter inſtituatur Coadjutor Epiſcopi ad vitam ipſius, & eidem Epiſcopo, ut timemus, brevius decedenti ipſe in Epiſcopatu ſuccedat. Super quibus R. V. P. majeſtati noſtræ ſingularem efficiet complacentiam, offerentes nos &c. Datum in Caſtro noſtro COPPENHAVEN &c. Anno MCDLVIII. Novembris menſis &c.

To Aar derefter nemlig 1460. gik den gamle Biſkop Hennike ved Døden af, hvorpaa Hr. Mogens Krafſe, efter de foran giorte Anſtalter, traadde i fuldkommen Beſiddelſe af Odenſe Stift. Hvorledes det ellers er gaaet til med hans Val eller ikke, ſaa finde vi, ſom noget merkeligt, at der efter Biſkop Hennikes Død haver indfundet ſig en Prætendent og ſterk Medbeiler til Stiftet, ſom har ſøgt at ſtøde Biſkop Mogens fra Stolen, nemlig Hr. Peder Axelſøn, En forneme Mand, enten man ſeer til hans Familie, thi han var een af de ni mægtige Brødre de Axelſønner, eller til hans Værdighed, thi han var Erke-Dom-Provſt i Lund og Commendator i Dalby, hvilken, lige ſaa vel ſom Hr. Mogens Krafſe, grundede ſin Ret til Odenſe Biſkopdømme ſaavel paa Capitelets fri Val, ſom paa Kongens naadige Forſkrift og Samtykke, og i Kraft af ſamme ei alene havde i Sinde perſonlig at udføre ſin Ret for det Apoſtoliſke Sæde, men endog ſkrev ſig ſtedſe ſiden ELECTUS i Odenſe. Derom vidner dette rare og meget artige Document, ſom Hr. JuſtizRaad Gram iligemaadt meddeler til publici Fornøielſe, hvorudi paa et par Steder nogle Ord ere borte i Originalen:

Alle Mæn, thette Breff høre eller ſee, helſer jach Pædher Axelsſøn, ræt Electus i Othenſe, Archidomproweſt i Lund, og Commender i Dalby, kerlighe meth Guth, Gør jach wedherlicht nærwærinde ok komme ſkulende, thet jach kænnis mik meth thette mit opne Breff at haffue kerlighe lænt aff myn kære Brother Hær Oluf Axelsſøn i Walloff Thuſende Rinſke Gyllenæ, godhe aa Gull ok fulwæchteghe, til thennæ myn Reyſſæ, at forfølie myn Ræt for wor Helie Father Pawen ok hans Helieheyds Cardinale i Rom, vppa Sancte Knuth Konings Domkirke i Othenſe, ok vppa Othenſe Biſkopsdom, ſom jach rætteligh oc ſkelighe tilwolder (l) er aff menighe forneffnde Hetherlighe DomKirkes Capitel, og framdelis aff thennom annamet, ok werdelighe intronizeret for ſamme helie DomKirkes høye Altære, meth Gutz lofflighe Hethers Te Deum ok Orgelwerks Sangh, effter myn Nadhege Herre Koning

(l) Tilwolder c: Udvalt.

Koning Cristierns ynneligbe Tilladelse ok kerligbe Forscriffuelse, som han sin Radis opne Breff til alle Danmarks Domkirkers Capitel gynstelighe for mik screffuit haffde, ok nw framdelis for mik screffuit haffuer, ok forwiist myn Ræt at forfolie for Hans Heliebeydz Radhe, meth Hr. Moens Kraffse, meth the Oord ok Article, som Hans Radhe mik sacht haffuer for hans Erlighe Radh at welie holde, ok mik til godhe forware, swo at myn Ræt skal therneth hverken bliffue forsomit eller forkrænct i nogher Made, mædhen jach forneffnde myn Reysæ farer, n
Tilhielp . . . ligbe Radhe. Thy, kære Wener jach vpladet forneffnde myn kære Brother Hær Oloff 2 for forneffnde sit Gull M. Rimske Gyllenæ, all myn Ra Breff ok Bewisning, som jach haffuer vppa Kærstrop, i pa Stawnstrop, ok Qwernby ok all myn Rættigheyd, som mik er tilfallen . . . . . , ok alle the Gotz, som ther til horæ, eller ligge, eller tilfalle kan i ræt brotherlighe Skiffte effter wor Father . . . . . ok alle andre mine Fæthernæ Gotz i Siæland, erhwor thet the haitz er. Ok binder jach mik til, ok . . . . . Rættigheyd, met alle sine Tilligelse, waat ok thwwrt, ok Tilhorelse, inther undentaghet, at frii og hemlæ . . . . . Made, intill jach selffuer haffuer betalet hannum eller hans Arffwinge wenlighe ok wæl forneffnde hans Gull . . . . . kerlighe fornoyet. Ok haffuer thet Guth swo forseet, at han wil mik affalle, fer jach hannum forneffnde hans . . . . . Arffwinge mue brughe ok beholde forneffnde Gooz og Rættigheyd til ewigh tidh. Til hwes Things ydermere ok bedræ Forwaring ok stadhfæstelse haffuer jach hængdt mit Incigle for thette Breff, meth andre Erlighe godhe ok Dandemarcks Incigle, som jach ther til wenlighe bedhit haffuer til witnesbyrdh, som ære Hr. Eric Oghæssøn, myn kære Brotherssøn, Her Laurencz Axelssøn, myn kære Brother, Riddere, Padher Nab i Hoystrop, ok Knuth Jepssøn i Woldby, Wæpnere, Hr. Cristiern Soghnæherræ i Stæghe, Hr. Niels Jonssøn Kirkeherre i Koghe, Hr. Hans

Soghnæpreſt i Spiælsrop, Boy Skelwiis ok Per Rawn Borgemæſtere i ſamneſteth. Giffuet i forneffnde Stæghe Aar effter Guds Byrdh MCDLXI, die Sancti Kanuti Ducis & Martiris glorioſi.

Om denne Reiſe til Rom blev virkeligen i Verk ſat, og hvad derved udrettedes, eller om det forblev ved de bare Truſeler, eller og om Sagen i Mindelighed er bleven afſtillet, er os altſamen lige ſaa lidet bekiendt, ſom Omſtændighederne, hvorledes det kan være gaaet til med dette af Hr. Peder Arelſſøn paaraabte Bal. Det ſynes ellers, at bemeldte Hr. Peder Arelſøn ikke havde kunnet udrette meget, hvorledes han end havde gaaet ſin Sag an, eftersom Hr. Mogens Krafſe uden Tvil forſt haver haft Valet og Pavens Stadfæſtelſe. Og har den anden da vel endeligen maatted give ſig til Rolighed, og derudi henlevet ſin ovrige Tid, ſom varede ikkun en tre Aars Tid derefter; Thi i det Aar 1463. den 7. Junii, ſom var en Tisdag, finder man, at Hr. Peder Arelſſøn Provſt i Lund er ved Døden bortkaldet (m), Saa at Hr. Mogens Krafſe da beholdt ſit Fynſke Biſkopdome med Fred.

Samme Aar 1463. haver Biſkop Mogens været udi Laaland, og da ſtadfæſtet en Dom imellem Præſterne i Fugelſe og Jerindelsø om Tienden af nogle Stykker Jord. Documentet, ſom derom er forfattet, er, deels for Stiftens Skyld, deels fordi det oplyſer Laalands gamle geiſtlige Hiſtorie, værdt at ſin Original her at indføre:

Wii Moghens met Gudz Nathe Biſcop i Otheuſe giøre witherlikt met thette wort obene Breff, ath Aar effter Gudz Byrdh MCDLXIII. then Mandagh neſt fore Sancte Clemens Dagh, i Jerindeloff Kyrke, wore ſticketh for oſſ oc flere gothe Men, ſom tha nerwerendes wore oſſ ælſkelige Her Michel Grwbbe i Fugelze vpa then ene Sithe, Her Pether Jepſſon i Jerindeloff pa then annen Sithe, om Thrætte oc Dele, ſom the ſamen haffthe om nogre Tyende aff threnne Stycke Jorthe, ſom ære Tolſtoffter, Agetoffter, oc Nørre Quernager. Tha vppa thet ath ſwadanne Trætte matte afflægges mellom them, wolgaffue the therre Sagher oin forneffnde Tyende vpa bothe Sither, met wor Tillathelſze oc Samtycke, pa fire Dannemen Præſter, ſom ære Hr. Pether Munk i Skelby, Hr. Pether Michelſſon i Ma-

(m) MAGNI MATTHIÆ Catal. Epiſcopor. Lundenſ. p. 189. HVITFELD in fol. p. 900. Ejusd. Biſpe-Krønike p. 85.

i Mariebo, Hr. Hans wor Prouſt i Slyminge, oc Hr. Claus Stenkel wor Cantzeler, oc gaffue them full Makt, Hwilke for gödh Endrakt ſkyll funne the them ſiwo imellom, ath Sogne-Preſten i Jerindeloff altidh ſkal her effter aarlige vppebære Tyenden aff Tolstoffter, thesligeſt Præſten i Thorslunde ſkall haffue Tyenden aff Agetoffter, oc Præſten i Fugelze ſkal vpbære Tyenden aff Nørre Querager. Hwilket wii thet ſiwo ſtathfeſtethe, oc met thette wort obne Breff ſtathfæſtiæ til ewigh Tidh at bliue, oc ther pa ſonderſkore wii oc maktloſt giorthe alle there Bewisningh, ſom the haffte vpa forſcreffne Tyende pa bothe Sither. Datum anno Domini, die & loco, ut ſupra, noſtro ſub ſecreto preſentibus appenſo.

Aar 1464. haver Biskop Mogens Krasse ved sit aabne Brev stadfæstet Søstere og Brødre i Mariebo Kloster deres Jus patronatus og Rettighed til Østoste Kirke. Hoved-Brevet derom, som synes at have været paa latin, er ikke forekommet os, men en Dansk Oversettelse deraf eller en Original-Copie, som Abbedissen i Mariebo da har ladet giøre, hvilken findes iblandt Assessor Kleves Manuscripter, kan vi for Sprogets og nogle artige Talemaaders Skyld ikke undlade Ord fra Ord her at meddele:

Magnus aff Gutz Naade oc Apoſtoliſke Sæde i Rom Biſchop y Othenſſe, oſſ Elſkelig Conuent Syſtre och Brødre y Mariebo Cloſter y Skeinmynge wti Lolandtt wti wort Sticth, oſſ ælſkelig wti Gud met Helſſen. Acte wii oc beſynde, att thet ſømeligt och tilbørligt er, att theris rætferdig Attraa, Willie oc Begering bør att fuldkommis wti Herren Chriſto til Gudz Loff, Heder oc Ære, oc hans Dyrckelſſe att vghe til Salighet. Ther for att Gudz Loff wti forſcreffne Cloſter maa thes ytermere oc gudeligere haffue fuldkommelig Fremgang, tha for etthers Begering oc ſynderlig Werdſkyldtt, ſom wii haffue till etther oc til etthers Cloſter, oc beſynderlig til Syndens ſalige Forladelſſe oc Sielens Salighett wors oc alle wore Efterkommere, met gott Beraad oc Samticke wors ælſkelige Capitel, forſkreffne Cloſter Mariebo, saa megit ſom wii maae, til ewig Tiid tilbynne oc vgenkalkelig then Sogn-Kyrcke Østoffte, ſom liger paa theris Grundt oc Eyedom, Saa at ſamme Cloſter haffuer nu Jus patro-

natus, Macth oc Ræt aff Naadige oc Welbyrdigthe Konninger Kong Erick, Kong Christoffer oc Kong Cristiern y Dannmarck frilig indtt att sette ivti forskreffne Kyrcke Ostoffte rett Werdzens Prest (n) aff theris Naffn (o) bequem med Sielens Ombyggelse att forestaa Sogn, oc holde Gudzt Emmede, oc giore Sogn-Folck theris Sacramenta oc andet, som er til Saligkett, Oc skal hand ydelig haffue syn Prestebolig hoos samme Kyrcke y syn egen Persone. Forti vinde wii alle oc huer serdelis y samme Sogn begge Kion, att thi giore samme Prest, som saa er indskickit, Redferdighet til Preste Wyrding oc fuldkommeligh weluillig Opholdtt, saa som hannum bor, og som them bor att giore aff retthe, ingen-Sager undentagen, theris Bysskop aff samme Kyrcke, Oss oc wore Efterkommere wbrodelig bewarit. Til wyndis byrdtt alle forskreffne oc huer serdelis, saa som tilforne er sagt, henge wii wort Secretum uet wort Capitels neden for thette Breff. Giffuit paa wort Slott Erkel (p) anden Dagen Briccii, anno Domini MCD. sexagesimo 4to.

Att thenne Coppi Ord fran
ticle lyder oc indeholler ræt lige e
thes bedre Widne, tha tricker
datther Abbatissa met menige
deligt Conuentis Judsegle neden

Samme Aar 1464. og Aaret de
Krasse, deels paa egen Bekostning, de
S. Knuds Kloster, ladet pryde og zire
Bygning, som S. Knuds Kirke i Ode

Aar 1465. den 24. Martii, haver Biskop Mogens Krasse vaaret til Ribe, og der, tillige med Biskoperne af Slesvig, Viborg og Ribe, udgivet et Aflads-Brev for vor Frue Domkirke i bemeldte Ribe (r).

Som

(n) En Werdsens Prest er den, som kaldes i de Tiders latinske Documenter Secularis Presbyter, Persona Ecclesiæ secularis.

(o) Aff theris Naffn, skal rettere være paa deres vegne; der har uden Tvil staaet i den latinske Original eorum nomine.

(p) Erkel Slot, som fordum horde til Biskop-Stolen i Odense, har liget ved Svendborg i Fyen.

(q) Series Episcoporum Ottoniensium MS. HVITFELDS Biskop-Krønike p. 42.

(r) TERPAGRII Ripæ Cimbr. p. 89. PONTOPP. Annales T. 2. p. 636.

Samme Aar 1465. in Septembri var Biskop Mogens af Odense, med de andre Biskopper og Rigets Raad, nærværende i Kiøbenhavn, den Tid Kong Christian I. og Ærkebiskop Jens af Upsal til Raade. Og haver da bemeldte Biskop, tillige med Dronning Dorothea og samtlige Danmarks Riges Raad, været Forlover paa Kongens Side og forseiglet det Forligelse-Brev, som derpaa er udgivet til Segeberg S. Birgittæ Dag 1465. (s)

Aar 1466. om Sommeren in Junio og Julio haver Biskop Mogens Krafse af Odense været forsamlet i Kiøbenhavn med de andre Rigets Biskopper, uden Tvil til almindelige Herredage, og da skiøns med de andre Biskoper iblandt andet, udgivet en stor Deel Aflads-Breve, hvoraf vi have seet efterfølgende, nemlig Et for S. Johannis Baptistæ og S. Birgittæ Alter i vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, Et andet for S. Trinitatis Alter sammesteds (o), det tredie for S. Erasmi og S. Trinitatis Alter i S. Albani Kirke udi Odense (u), det fierde for S. Petri Sogne-Kirke i Kiøbenhavn (v).

Samme Aar 1466. bygte han til S. Knuds Kirke udi Odense et Capel, hvilket han indviede den Hellige Trefoldighed, vor Frue, S. Bendt [Benedicto], og S. Knud Konge og Martyr til Ære, hvor han selv siden er begraven (x). Han skal ogsaa have begyndt at bygge Biskop-Gaarden i Odense, som siden herde Hr. Jørgen Brahe til (y).

Aar 1468. ved S. Olufs Dags Tider var Biskop Mogens af Odense, med flere af Biskoperne og Danmarks Riges Raad, paa et Møde, som holdes skulde til Halmstad, for at arbeide med de Svenske Gesandter paa et Forlig imellem Kong Christian I. og Kong Karl Knudsøn (z).

Aar 1469. haver Biskop Mogens Krafse med flere Biskopper Mænd overværet den Recess og Forhandling, som paa S. Johannis onis Dag til Kiøbenhavn blev giort imellem Kong Christian I. og S Og finder man, at Biskop Mogens samme Aar og Dag med de Fleste Biskoper, som da vare forsamlede, haver udgivet et Aflads-Brev for Kirke i Vindeby udi Odense-Stift (b).

(s) HVITFELD pag. 902. LADORPHII Svenske Rim-Krønike Tom. II. p. 239.
(c) BARTHOLINI Collectan. Hist. Eccl. Dan. MS.
(b) Originale membran. MS.
(v) Originale membran. MS.
(x) Hvitfelds Biskop-Krønike p. 402. Ser. Episcopor. Odens. MS. I det Dokument, som siden skiænkes, kaldes dette Capel Corpus Christi Capella. Meget af dette Capels hører nu omkuldet Jordemynd hviler.
(y) RESENII MS. om den Danske Adel.
(z) HVITFELD p. 919.
(a) HVITFELD p. 929.
(b) PONTOPP. Annal. Tom. II. p. 671.

Aar 1471. haver Biskop Mogens med flere Biskoper og Danmarks Riges Raad været for Stokholm med Kong Christian I. og da med de andre forseiglet et Dagtingens og Stilstands-Brev, som Hans Majestet gierde med de Svenske. Datum Hellig Aands Capel paa Hellig Aands Holmen uden for Stokholm Onsdagen for S. Laurentii Dag. Ligeledes har han og med de andre samme Dag og Sted forseiglet Kong Christians Forskrivning om en Rettegang med Sveriges Riges Indbyggere paa S. Egidii Dag næstkommende (c)

Aar 1472. haver Biskop Mogens af Odense stadfæstet sin Formands Biskops-Hennikes Bevilling, som og af Ærkebiskop Tue vár stadfæstet, at Bønderne i Hvillinge maatte derefter søge til Bederslef Kirke. Datum in Stamby, die S. Dorotheæ virginis (d).

Samme Aar 1472. haver Biskop Mogens stadfæstet det Capel, som var bygt i Vestenskov Sogn udi Laaland, dog med Vilkor, at det ikke skulle være Sogne-Kirken eller Sogne-Presten sammesteds til nogen Forfang eller Skade (e). Brevet derom, hvoraf vi ikkun have en maadelig Copie i Hænderne, er saaledes lydende:

Jeg Mogens med Guds Naade Biscop i Odense helser eder alle, I Sognefolk, som bygge og boe i Vestenskov Sogn, kierligen med Gud. Vider, kiære Venner, at Hoibaarne Forste og Forstinde Kening Christian og Dröning Dorthe, vor kiære naadige Herre og Frue, haver undt og udgivet nogle deres Breve, lydende paa den Capel, som nu nyligen opbygget er udi fornævnte Sogn, at han ei skal være eller komme fornævnte Vestenskovs Kirke eller Sogne-Presten i Sammested til nogen Forfang eller Skade. Hvilke Breve vi med dette vort Brevs Samtycke fuldbyrder og stadfæster, og ville vi ei heller tilstede, at fornævnte Sogne-Kirke og Sogne-Prest der sammesteds maa skee Forfang af samme Capel. Men vi bede og byde alle eder fornævnte, at I søge eders rette Sogne-Kirke, der Guds Tieneste at høre, og alle

(c) HADORPHII Danske Rim-Krønike T. II. p. 262. 265.
(d) BIRCHEROD II Danske Biskop-Krønike MS. PONTOPP. Ann. T. II. p. 647.
(e) Dette Capel kaldtes Hellig Trefoldigheds-Capel, og var bygt ved en Kilde, som og kaldtes Hellig Trefoldigheds Kilde, hvor der endog længe efter Reformationen blev begaaen stor Misbrug og Papistisk Afgudsdyrkelse, af de mange Mennesker, som did søgte; Saa at Kong Friderich 2. lod efter 1570. befale Embedsmanden paa Nalholm Albert Ore at lade Kilden ester[illegible] og Capellet nedbryde. Lit. MS.

alle den Hellige Kirkes Sacramenta at annaame, som nytteligt er at anname, Synderligen Daab og Naadefærd, som I og eders Forældre her til giort haver. Er det saa, at I nogle Messer have ville i fornævnte Capel undertiden, og om Vinteren, naar ond Vei er, og Capellen viet er, da skulle I det have med eders Sogne Prestes fulde Ja og Samtycke, og han da selv, eller huem dertil forskicket vorder, efter sin egen fri Villie, skal giøre der den Tieneste og ingen anden, i hvo som helst det være kand, og I da, som der Messer og Tienester begierendes er at have, skulle lønne hannem derfor, eftersom I kunde med hannem forliges derom. Og skulle I give hannem da til gode rede alle hans rette Sogne-Provent, som I her til giort have, og dem derfor intet formindske. Forbydendes eder alle og hver særdeles noget her imod at giøre eller giøre lade i nogen Maade, under Kirkens Dom. In quorum approbationem & inhibitionem, evidentiam firmiorem, secretum nostrum præsentibus inferius duximus appendendum. Datum in curia nostra OLLEVOD anno Domini 1472. ipso die beati Joannis Baptistæ.

Endnu samme Aar 1472. var Biskop Mogens af Odense een af Kong Christians Fuldmægtige Procuratores, som tillige med Danmarks Riges Raad og Sendebud vare til Calmarn forsamlede, vor Frue Visitationis Dag, og da tilsagde Hr. Aage Axelsøn Varbierg S
dertil for i Være havde af Kongen og Kronen

Aar 1473. var Biskop Mogens atter
fuldmægtige Procuratores, der tillige med de o
mere bivaanede det Mode, som var beramme
hvilket ellers gik frugtesløst af, og blev opsat til

Først i Aaret 1474. ved Hellig tre Konger
Kong Christian I. fuldmægtiget som Procurator, tillige med Rigets Hofmester Hr. Erik Ottesøn og Hr. Johan Ope Ridder, at gane til det Mode, som til næstkommende S. Hans Dag igien skulde holdes til Calmarn med de Svenske (h): Men man finder, at Biskop Mogens ikke selv haver været der, men

(f) HVITFELD pag. 936.

(g) HVITFELD pag. 939. Fuldmagts-Brevet og Modets Slutning findes i den 2den Tome af HADORPHII Svenske Rim-Kronike p. 278. 279.

(h) Kongens Fuldmagts-Brev, som er dateret Segeberg sabbato infra Octavas Epiphaniæ 1474. findes i HADORPHII Svenske Rim-Kronike T. II. p. 283.

at Biſkop Knud af Wiborg har bivaanet bemeldte Mode i hans Sted (i), hvortil uden Tvil Sygdom og Skrøbelighed, ſom kort efter befordrede hans Død, har været Aarſag; Thi mod Enden af ſamme Aar 1474. er han ved Døden afgangen (k) og begraven i det Capel, ſom han ſelv ved S. Knuds Kirke i Odenſe havde ladet bygge (l).

Kort tilforn, nemlig S. Galli Dag ellet den 16. Octobris 1474. lod Biſkop Mogens Krafſe ſin ſidſte Villie forfatte om den Fundation og Stiftelſe paa en ævig Almiſſe, ſom han forhen ved ſit Teſtament havde giort, hvilken der efter lar 1477. blev bragt til Fuldkommenhed, og endeligen ſe Kong Chriſtian III. 1548. er bleven ſtadfæſtet, ſom ocument nærmere giver at forſtaae:

eth Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wen- Konningh, Hertugh y Sleßwigh, Holſten, Stormarn och Dyttmerſken, Greffue vty Oldenborgh och Delmenhorſth, Giøre alle witterligt, ath fore oſſ wor ſtickeſth oſſ Elſkelig Jørgen Gyldenſtiern, wor Mand och Thienere, meth eth obith welbeſeglith Perguments Breff, vſkrabith och wſtwngith, meth fem hele hengendis Indſeigler, lydendis Ord fra Ord, ſom her efterfølger:

I Nafn then Hellig Trefoldighedts, Faders, S lig Aands, Amen. Wii Efterſkreffne Meſter C ſøn Decanus i Otthenſe, Laurentz Anderſſøn C Eggerdſſøn, och Oluff Smedh, Cannicke y Tordt Peythersſøn i Bellynge, Sogne-Preſt, Rc Borgemeſter y Otthenſe, oc Jep Oluffſſøn, We wittherligt for alle Men, nu ere och kommende worl Breff ſee, høre eller læſe, ath werdugh Fader meth Mogens, fordvm dags Biſcop y Othenſe, hwes dhe, wdwalde, tilkraffde och betrodhe oſſ ſyne Teſtamentarios at wære, ſom Teſtamente-Breffuet beſeglet inneholder, och ſaa meth Breffue, Hand och Mundh befoel noghre aff oſſ beſynderlighe, at

(i) HVITFELD p. 940. HADORPHII Sv. Rim-Kronike T. II. p. 284.

(k) Series Epiſc. Otton. Mſ. HVITFELDS Biſpe-Kronike p. 42. haver 1477. ſom er en Trykfeil; thi der ſtaaer hoß, at det var det ſamme Aar, i hvilket Kong Chriſtian I. foretog ſig den bekiendte Reiſe til Rom, og det veed man ſkede i Aaret 1474.

(l) Ser. Epiſc. Otton. Mſ. Hvitfelds Biſpe-Kronike p. 42. Nogle ſette, at han er begraven i Lunde Kirke, men med hvad Grund, vides ikke.

lade bygge tw Steenhuss i then Gaard nordhen nest liggendis St. Knwds Kirkegaard i Othense, som Mester Peder Marswyn (m) førre aatthe, Gwd och Sancte Knwd til Loff oc werdiighedt, hans Siell til Hielp, Roo och Liise, och fattiige Menniske tiil legomlige Behoff, Gaffn oc Cledningh, til ewigh tiidt warafftligh at bliffue. Tiil och vppaa hwilcken Almøsses Fwndh och Støffth forscreffne Biscop Mogens, wedh eth halfft Aars tiidh førend hand hagde kiøpt forscreffne Gaardt, fangit ther Skøde paa, och betalit hannom, gaff hand oc giøre lod noghre Breffue, besegle meth sit secreto, oc flere Dannemends Judfiigle, meth [illegible] Artiickle, som hand tha war tilsinde, at skicke och de[illegible] Gaardt y Aarligh Renthe oc Leyæ til forscreffne [illegible] Breffue ther paa giorde inneholde och wdwise. M[illegible]d effter ath han hagde kiøpt forneffnde Gaard, fang[illegible]e paa, och redelig hannom betalith hagde, lod han fore sigh kalde alle the Breffue, han førre giffuet och giort hagde, lydendis paa forneffnde Gaard och Almøsse, och lodh thennom lesses fore segh, och hand tha grandskede och offuerwegdhæ, hwadh Madhe forsømpt war wdi Breffuene paa then Almøsses Ewighedt, och Gudh hannom tha ythermere Naade och Sindh gaff, forskreffne Gaard at skicke och deele paa thet ny, saa ath forscreffne Bygningh, tw Stenhwss, wedt fuld Macht vforfaldne, och Almøssen vformyndsket bliffue maatte til ewig Tiid. Tha igienkallede hand, dødhe meltæ, och ganske magtløse giorde nogle besynderlighe Puncte och Artycklæ, screffne vti nogle the førmere Breffue, som hand ther vppa vtgiffuet haffde, och paa thet sidste giøre lodh wedh Handscrefft syn Cancellers forscreffne Oluff Smedtz, tha hoess hannum ydeliigstæ aff oss forscreffne Testamentariis nerwerendis war, eet nyt Breff, lydendis meth andre Puncte och Artyckle, vnder sith Secreto alleniste, en deels twerth modh the andre Breffue førre vtgiffne paa forscreffne Erinde, som han tha best oc fasteste be-

(m) Mester Peder Marsvin var Borgemester i Odense imellem 1460. og 1470. og maaskee nogen Tid før og efter.

synd hæ kwndhæ, saa at forscreffne Almosse soo ewigh bleffue. Hwilket siiste Breff oc ytterste Sckickelse lyder Ordt fra Ordt, som her epther screffuit stander:

Wii Mogens mett Gudts Naadhe Biscop i Ottense giøre wittherligt meth thettæ wort opne Breff, att efterthy wy haffue fangit Skødhe paa then Gaard, Mester Peder Marswyn y boede, Norden nest Sancti Knudts Kyrkegaard i Othense lygendis, och then betalit haffue, tha skikke wi oc deele forscreffne Gaard nw paa thet ny, til ewig Tiidt saa skiifft at bliffue, som her effter følgher: Først, at Vicarii, een effter anden, til Sancti Knudts Capell, wy bygge lode, skulle haffue och nyde thet stoere Steenhuss y samme Gaard, som Mester Peder selff iboede, til Residentie-Boligh alenist, och engen ydermere Deel haffue y samme Gaard. Och som wy førre haffue tyltroeth och befalet wore kyære Testamentariis meth Breffue, at lade bygge wty forneffnde Gaard ꝛc. Suo befalle wii och y thette wort Breff, ath the skulle lade bygge i then westerste Deel, thet Nerre Stenhwss, eet synderlighe Boligh, lyge norden modh thet store Stenhuss Vicariorum Boligh, som skal være Conservaria ædificii, hwes Rente skal indleggis huert Aar at bygge meth paa the thw Steenhuss sønder och nørre, vppa thet ath Husene ey forfalle, och Almossen ey forsømpd bliffuer, som aarligh giffues skal. Nar och forscreffne tw Steenhwse bygde worde, tha skule och mwe oss Elskelig Mester Claus, Her Laurents, Hr. Jens Eggerdsøn, meth the andre wore Testamentariis, Prester og Legmendt, Fuldmagt haffue at giffue och giøre Fundationis Breffue; vnder theris Indsegle, hos hwem fraudelis til ewich Tiid skal Forswar bliiffue tyl forscreffne thw Steenhwss, Magt haffue ther vti och aff wornithe ath sette, och Leyen aff Conservarie-Boligh op at bære, som the best forsware kunde, Antsuarendis fore Guds strenge Dom, at forscreffne Bygninge och Almosse wedh Magt bliffue. Men forscreffne Vicarii een effter then anden skulle then anden Leye vpbere aff forscreffne tw Steenhus, troligen meth beredendes Almossen, saa framt wore Eptherkommere

mere Biſcoppe i Otthenſe, Prior til ſancte Knudh, och Prior i Dalum, een effter anden, icke ſkulle then forſommelig Vicarium vdkaſte och trenge aff ſit Vicariidome oc Rente, om hand Almoſſen forſommende worder at ſtikke och berede. Item, ehuad ſom helſt Breffue, Fundation, Følgebreffue, Inſtrumente, eller andre Breffue, euethet vndertagit, wy førre vdgiffuet haffue, oc nogre Madhe lyde och ſcreffne ere, her twert emod, tha mæle wy the Artyckle oc Puncte, her emod lyde, døde och magtløſe, och thenne wor yderſte wyllye och Ordination wydh Magt at bliffue: Forbiwdendis, vnder Guds och ſancti Knudtz Heffnd, alle, huo ſom helſt the ere, her emod at ſige eller giøre i nogre Maade. In cuius extremæ ordinationis ſuper præmiſſis robur ſecretum noſtrum præſentibus duximus apponendum. Datum in curia noſtra *Blamſtwedh* Anno Domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto, die beati Galli Martyris.

Item, efftherthy at wy forſcreffne Meſter Claus, Laurentz Anderſſøn, Jens Eggertſøn, Oluf Smedh, oc Thordt Pethersen ꝛc. forſcreffne werdige Faders Biſcop Mogenſis Teſtamentarii forſcreffne tw Steenhuſe opbygt ladit hawe, oc os vdi hans Breff, ſom forſcreffuit ſtaar, befallit, tiltroet, och Magt giffuet er, vnder wore Indſegle Fundations Breffue at giffue och giøre, ſaa at forſcreffne Bygning, tw Steenhus, icke forfalle ſkulle, och Guds Almoſſe ey fornethres y the Made, then gode Tro och Loffue hand til oſſ ſette, och ſyn Siels Saligheds Troſt och Menniſkes wegne paahengde, wille wii fuldtgiøre effter wort rettæ Samwydh och Fornwmſt, ſom wy wille antſware for Gudh och ſancte Knudh, och være bekiendh for hwer Dannemand. Tha i Guds then Hellig Trefoldigheds Naffn ſticke wii, ſtyffte och fundere, om forneffnte tw Steenhuſſ Bygning wforfallen at forware, Conſervariæ ædificii Rente aarligh op at bære, och Magt haffue i the thre Almoſſe Bolige Wornithe i och aff ath ſette, ſom her effterfølger: Først, Structurarius, Byggemeſter, een effter anden, til ſancti Knudhs Dom Kirke oc Capel i Otthenſe, meth Biſpens oc Capitels ſammeſted Raad och Fuldbyrdt,

ſkal hwert Aar troligh tilſee, och randſage, hwad ſom helſt behoff giores at bygge, bøthe och forbedre paa forſcreffne tw Steenhuſſ. Och ſkal hand hwert Aar opbære tree Danſke Mark Penninge, ey andre Ware, Conſeruariæ Boligs aarlig Rentæ, och thennem indlegge vty beſynderlig Capitels Forwarelſe, till Hielp at bygge meth paa forſcreffne Steenhuus, ſonder och nær i forſcreffne Gaard. Och ſkal forſcreffne Structurarius Capituli huert tredie Aar giøre ſkelligt Regenſkaff paa Capitel aff forſcreffne III. Mark Aarlige Rente. Och huad ſom hand paa forſcreffne tw Steenhuus bygdt haffuer, och tage ther paa Capitels Quittantz huer tiidt, theſligeſte vnder Biſcopens Secreto, ſaa frampt hand ther tilſtede er. Item, ſom Biſcop Mogens bebreffuede, ath forneffnde Vicarii i ſancte Knuths Capell, een effter anden, hwert Aar trolige ſkifftæ ſkulle forſcreffne Almyſſe vty Capellet, Capellens Kyrkemoſſe-Dagh (n), blant fattige wedertorfftige Menniſke ꝛc. Forbedre wy then vti ſaa Maade: At Klederne och Skoene ſkulle tilforne wæ
ſamme Menniſke, ſom then
tes paa Wyld eller Wenſkap
hwert Aar tw aff Capitel,
retferdeligen ſkyfftes, vppa
ſamme Vicarii ſkulle giøre t
pitel Regenſkaff, huorlunde
och Giernings-Løn; Swa a
thry Almyſſe-Bolige XV. M
ſorre bebreffuit war, at for
aff forſcreffne III. Almoſſe-Bolige ꝛc. Forbedre wy thet ſaa, ath the ſkulle opbære Rente, rede Pendinge, ey andre Betalinge, halluff delen inden VIII. Dage effter Paaſchen, och anden halluff delen innen VIII. Daghe for Michelsmoſſe, och kiobæ Wadmel, altſammen Sancti Michaelis Affthen, och paa the andre neſtkommende Torgedage. Item ſkulle the gode Herrer, werduge Fedre, Biſco-

(n) Kirkemoſſe-Dag = Kirke-Vielſes Dag, Indvielſes Dag, den Dag om Aaret, paa hvilken Capellet først er indviet, Encænia, Germ. Kirchmeß.

Biſcoper i Orthens, een effter anden, och the gode Herrer i Capitel ſammeſtedz alle ſamdrectelige til ewig tiidh Magt haffue Wornethe vry och aff ath ſetthe i forſcreffne thry Almoſſe-Bolige, acthe Danne Preſtemendh, eller acthe wederhefftige Klerke, och enghe Legfolck, ſom forleſte Leyen redeligen vd at giffue paa forneffnde twende Tyder, Paaſke och Michelsmeſſe: Och mwe giffue thennem theris Secretis oc Capitels Inſtigles Bebreffuelſe paa theris Hwsfeſtning, meth ſaadanne Artyckle och Punethe, at Leyen joo wdkommer twende Tiider, ſom forſcreffuit ſtander, ſwo frampt Leyen wd at giffue, ſom the ey wille haffue forbrott theres Breffue paa Hwsfeſtningen: Och aldligewel ſkulle ſtrax eyther vdgiffue forſcreffne Leye fem Mark aff huert Bolige aarlige Rente, och the Dammend Preſter och Klercke, ſom boende worde y forſcreffne thry Almoſſe Bolige, ſkulle alle och hwer thennom haffue frii Gangh och Gaffn til Brenden i forſcreffne Gaardh: Togh ſaa meth faſte Dorre giorde wpaa, och egenom Skylliernwmmen i Gaarden vnder Laaß och Lycke, och hwer thennom ſyn Rabo woden all Forſaugh och Owylge y nogre Maade: Item, wpaa thet at forſcreffne Vicarii een effter annen ſkulle och mwe haffue theſſ bedre Rwm och Magh y forſcreffne Gaard, Entogh at forſcreffue Biſcop Mogens ey ythermere Deel vnttæ thennom y ſyth ytherſtæ Breff, end forſcreffne Steenhuſſ allenaſte, Skicke wy, fundere och wndhe thennom til ewlich tydh at nydhe then Jndgaug oſten neſt forſcreffne ſtore Steenhwſſ Vicariorum Bolig, och mellom then weſterſte Almoſſe-Boligh, thertil thet Gaardz Rwm norden mellom forſcreffne Vicariorum Boligh och Conſervariam ædificii, lyge breett wedh Vicariorum Boeligh liggendis; Och then Dor til Gaarden i forneffnde Jndgang ſkal bliffue igienmuret. Item Conſeruaria ſkal haffue til Gaardz Rum y Lenge oc Bredde effuer alth aff Sønden tyl Nor mellom forſcreffne ſtore Steenhus Vicariorum Bolig och thet weſterſte Almoſſe-Boligh, och haffue ſyn Vdgang aff Conſervaria tyl Gaarden. Item huad ſom helſt Skade eller Forderff, ſom ſkeer y forſcreffne III. Almoſſe-Huſe och Conſervarie-

Bolig, inden eller vdvortes, paa Tag, Wynduve, eller i andre Maade, aff thennom eller theris Folck, som ther i boende worde, som bewises kand, tha skulle the thet selff forbedre, och igien bode lade aff theris eygen Kost och Kostnyngs Gialdt, ehwad thet helst worder, och thermeth inethet affregnet wty Hoffuet-Summen aff theres Aarligh Hwsleye. Item, om Wornedhe boendis y Conservarie-Boligh, och Magt at haffue ther wti Wornerhe y och aff at sette, bliffuer y alle Maade, som forscreffuit stander om the thry Almosse-Boeligh. Item forbinde wy vnder Guds och sancti Knudts Hessnd och Wrede wore Efterkommere, Prælater och Canniker y sancte Knudhs Domkyrcke i Otthense til ewich tiidh, ath the ey wty nogre Maade mageskiifftæ, fornaudle, eller omwendhæ forscreffne aarlige Renttæ, Gudz Almosse, til Forwedringh; Och ey heller Magskyfftæ giore meth nogre Capitels Gaarde, Godtz eller Rentæ, modh forscreffne thry Almosse-Boligh och Conseruariæ Boligh, uten lade therom bliffue tyl ewych tiidh skicketh och sunderet, som forskreffuet stander, Engelunde therom ath forarge, men heller Gudh tiill Loff at forbethre. Item skede thet saa, thet Gudh forbiudhe, ath nogre Brost eller Forsømmelse y tillkommende tiidh giordes, imod alle forscreffne och hwer Artyckel besynderlige wedh sigh, Tha skulle och mine werduge Fedre meth Gudh, Biscope y Otthense een effter anden fuld Magt haffue at skicke och Raad tilfore, at alle Puncte och Article forscreffne holdes y alle Maade, Gudh och sancte Knudh til Loff, och fattige wederterfftige Menniske til Kledningh och Gaffn, som the framdeles wille antsuare for Gudh och sancte Knudh. In quorum Fundationum & Ordinationum super præmissis euidens testimonium & robur Sigilla nostra præsentibus inferius duximus appendenda. Datum anno Domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo.

His auditis & visis sigillo nostro ad causas luçide protestamur. Datum Ottoniæ die Philippi & Jacobi, Anno Domini MDXLVIII. Teste *Anthonio Bryske* Justitiario nostro dilecto.

Aar

Aar 1552. haver Christen Povelsøn Prior i S. Knuds Kloster i Odense, efter Kongens Befaling, udleveret til Jesper Krasse til Basnes, som var en Broderson af Biskop Mogens Krasse, alle de Breve og Documenter, som angik det af bemeldte Biskop Mogens stiftede Vicaridom og Almisse, nemlig, foruden Testamentet og Fundatzen, 17. Pergaments- og 3. Papirs-Breve; For hvilke Jesper Krasse ei alene gav sit Bevis, men endog Aar 1558. ved sit aabne Brev forpligtede sig, paa sine egne og Medarvingers Vegne, at betale aarligen til Prioren i S. Knuds Kloster i Odense Femten Mark Danske af det Steenhus, som staaer paa S. Knuds Kirkegaard, hvilke efter Fundatzens Lydelse skulle til fattige Folk uddeles. Derom vidne efterfølgende trende Breve (o):

1. Kongl. Majests. Breff paa nogre Breffue, som Jesper Krasse skulle haffue fra Closterett.

Christiann mett Gudtz Nagde Danmarckis, Norgis, Wendhis och Gottis Konningh ꝛc. Vor Gunsth tilforne. Wider, att oss Elskelighe Jesper Krasse wor Mandt, Thiener och Embitzmandt paa wort Slott Riberhus haffuer berett for oss, huorledis att i schulle haffue nogle Breffue lydendis paa nogitt Godtz, som Biscop Mogens Krause skall haffue stycktett till ett Vicarii ther wtti Otthensze. Thii bede wii eder och wille, att, ther som y paa Closters wegne icke haffuer ther noget y att sige, att i tha lader iwpsege huess Breffue, som y haffue, lydendes paa samme Vicarii Godtz, och thenom offuerantuorde hanom, och tager hans Bewarsell och Gienbreff ther paa igenn. Her wider att rette eder effther, och lader thet ingenlunde. Befalendis eder Gudtt. Schreffuith paa wortt Slott Nyborgh Sondagen nest epther Sancti Andree Apostoli Dag Aar MDLII. Wnder wortt Signett.

2. Jesper Kraßes Breff paa the Breffue, hand annamith haffuer, som lyder paa Biscop Mogenses Vicariidom.

Jegh Jesper Krafse till Barsnes gior witherligtt for alle mett thette mitt opne Breff, att ieg haffuer nu till troer Hende annamitt

(o) Disse findes i Christiern Povelsøns den sidste Prior i S. Knuds Kloster i Odense hans Register over samme Klosters Breve, som giemmes i Hr. JustitzR. Grams Bibliotek.

uamitt paa mine och mine Medarffuingis wegne nogen obne beseglitt Perchmentz Breffue, liudendis paa then Vicarii, som Biscop Mogens Krase Salig mett Gudtt styctett och funderitt haffuer wtti sancti Knutz DomKircke wti Otthense, som er først Biscop Mogensis opne beseglede Thestamenth, och ett opne beseglitt Fundatz-Breff, metth hengendis Indsegle, och ther till mett XVII. Perchmentz Breffue och mett hengendis Indsegle, och tre Papirs Breffue, Huilke forscreffne Breffue Chrestenn Pouelsenn mett Capitels Brødre haffuer offueranthuordett meg efter Kongl. Majsts. Breff och Befallingh, Och bepligter jegh meg och mine Medarffuinger att fuldgiore, huess Fundatzen bemelder, XV. March, som schall giffuis till the Fattige aff the tho Stenhuse, som stande paa sancti Knutz KirckeGaardtt. Giffuitt wtti Sancti Knutz Closter y Othens, auden Sancti Nicolai Dag Aar MDLII.

3. Jesper Krasis Breff, liudendis paa XV. March Dansche.

Jegh Jesper Krase till Barsnes gior wittherligtt for alle, och kiendis megh y thette mitt opne Breff, att ieg er nu saa offuer ens wordenn paa mine och mine Medarffuingis wegne mett Hederlig Mandt Her Chresten Pouelsenn Prior y sancti Knutz Closter wtti Otthense, wtti saa Maade, att jeg schall aarlig Aar till gode Rede framsende femthan March Dansche till huer Sancti Knutz Dagh, och ladhe thenom offuerantuorde forscreffne Her Prior. Och thisse forneffnte Penghe schall ieg wdgiffue aff thet Stenhus, som staar paa sancti Knutz Kirckegaardtt, effter thend Fundatzis Lydelse, som Biscop Mogens myn kiere Faderbroder salig mett Gudt haffuer styctett och funderitt wtti sancti Knutz Kircke. Och forscreffne XV. March schall forscreffue Prior till sancte Knud anname till segh, och siden framdelis wddele thenom igen till fatighe Folck epther Fundatzens Lydelse, offuerwerendis bode Borgemesterne mett flere Danneuendt. Och tilpligter ieg megh paa min gode Thro och Loffue att fuldgiore thette mitt opne

ledis her ganger till, tha ſkulle Ethers Nadæ wndre ther paa. Kriſtæ Nadigſte Herræ, Jeg wiilæ ſwo gernæ, at all ting ſkullæ gaa well till paa Ethers Nades wegnæ, Ethers Nadæ fanger en dydelig oc ſkøn Førſtinnæ, hun andt (e) Ethers Nadæ well aff alt ſitt Hierte, Hwn giider aldrig ſeet aff Ethers Nadis Contraffet, Ethers Nadæ er hennes Nadæ ſtor Ære plichtug, Hadde Hwn icke allenæ weret, thet hadde aldrig taget Framganck, Theſſæ Landæ vnder hennæ alle well, met Gudz Hielp Ethers Nadæ bliſfuer en mechtug Herræ, ſom han haffuer werit i twſindæ Aar, met ſwodannæ Forord, at Ethers Nadæ will haffue Gud foræ Øegen, Vndtfanger Ethers Førſtinnæ met ſtor Ære, ſom thet ſig bør, the hadde gangſkæ gernæ forhalet thet Brøllupet ith Aar omkring, Ethers Førſtinnæ gaar nw paa ſtith femthennæ Aar. Her uet Ethers Nadis Liiff, Siell, Stat oc Werdughet befaller Jeg Gud oc ſancte Olluff Konning. Screffuit met Haſt ſancti Knud Konnings Dag om Afftenen wiid VI. Sleet.

Veſter Ericus.

Her Hauff Billæ, Jehan Vincentz, oc Soffrin Skonning haffuer ieg ſat ind paa myn Frwæs Skiiff, om the kommæ nogerſtedz vnder Ethers Nadis Landæ, tha haffuer Jeg vnderwiiſt hannom all ſammen, huor han kan rettæ ſig efftir. Nu haffuer Klocken ſlaeth VIII. &c.

Opſtrift:

Høgborenn Furſtæ og Edelſtæ Herræ Her Chriſtiernn met Gudz Nadæ Danmarcks, Norigis, Wendis oc Gottis Konning, Vdualdh Konning til Suerigæ, Hertug i Slesuig, Holſten, Stormarn oc y Dytmerſken, Greffuæ i Oldenborg oc Delmenhorſt, Sin Keriſte nadigſte Herræ.

Det andet Brev, ſom er det beſte af dem alle, og indeholder mange ſmukke Mærkværdigheder, er ſkrevet fra Helſingør Løverdagen efter S. Olufs Dag, og lyder ſaaledes:

Høgborenn Furſtæ oc edelſtæ Herræ, efftir myn redebonn Tieneſtæ och ydmygæ Helſenn, Werdis Ethers Nadæ witidæ, at

(e) Andt o: ynder, behager, har Lyſt og Mærlighed til.

strax som ieg drog aff Hagenn (f), gaff ieg meg till Skibennæ igen, och fick swo god Beer ther aff oc till Seeland till Feer, swa wii wore till hobe Ethers Nadis Skiib met the II. Hamborger Skiib VIII. till tallss, ther wor Ethers Nadis Forstinnæ inoget glad aff oc allæ hennes Nadis Metfolgere. Sondagen ther nesst efftir lod ieg Ethers Nadis Folck kollie meg till Kirckæ well fantzede (g) oc i theris Skick III. i Liddet, ther fick Ethers Nadæ ith stort Loff aff, oc sade the Burguneske Herrer, ath the willæ giffue X. tusinde Kroner ther till, at Hertugh Karll hadde selffuer iverit ther oc seet thet Folck. The forsloge (h) oss fore twsswer (i) swo mangæ, som wii woræ, Ethert Folck sicket seg ærligæ oc well ther efftir myn Williæ. Ther gick stort Rychtæ i Fæær, at Hertugen aff Gellernæ loo ther i Sosen met Koningen aff Engelandz Hielp, oc wore the her ickæ well till frydz, Men tha wii komme, woræ allæ gladæ oc frymodigæ, Deo gratias.

Itein Kæristæ Nadigstæ Herræ, Jeg kan ickæ fullscriffuæ Ethers Nadæ, huor merckelicht ith Gifftermall Ethers Nade fanger, och huor stort Bestandt ther foller met. Swo at ieg tror thet wiist, oc huer Mand siier, at thet kom aldrig mage till Danmarck; Thii hoffues meg, at thet bliffuer well sted, ehuad thet haffuer kostet Ethers Nade, enthen met Brullops Kosth eller anden Deell, thet forwlinder Ethers Nadæ well met Gudz Hielp suarligenn.

Myn keriste nadigste Herræ, Jeg beder Ethers Nadæ ydmygeligen oc roder, at Ethers Nadæ met alsomstorstæ Fliit, Ære oc Kerlighet wndfanger Ethers Nadis Forstynnæ, Och met storstæ Stat, Ethers Nadæ kan aff stæd kommæ, och lader the Borgunskæ oc oss allæ i Daunarck merkæ, ath Hennes Nadæ er Ethers Nadæ kerlig oc welkommen. Oc lader nu strax rage Ethers Nadis Skeg aff, fore mangæ Sager skyld, Soo kan Ethers Nadæ met swodant, som forscreffuit stander, stoppe Mun-

(f) Hagen skal uden Tvil være den Haag, Gravenhagen, Haga Comitis.
(g) Fantzede d: Smykkede, Pyntede, Udstafferede.
(h) Forslog d: regnede, ansaae, holdt for.
(i) Tussver saa mange d: to gange saa mange, dobbelt saa mange.

Mundenæ paa oss alsammen, allæ Ethers rettæ Wenner til Gledæ, oc allæ Ethers Nadis Wwenner til Soorrig oc Bedreffuelsæ thet gisfuæ Gud ꝛc.

Wyn Frwes Nadæ haffuer meth sig en Wogn effter theris Siid, oc en Rosbord, oc VI. eller VIII. Jomffrwe-Sadlæ, ther sliir Hennes Nade Hestæ tilt, och sliir oss ther till met en sex besperede Frwer-Wognæ til thettæ Herræ-Folck, huer Wogn mes II. Hestæ, oc II. bresperet Wognæ til Jomfrweruæ, huer met IIII. Heste, og I. eller II. Losswere hoss huer Wogn. Och siiden till met allæ the godæ Wognæ, i Kopnehaffn ære, Borgere-Wognæ, oc Wognmens-Wognæ, well sandzsedæ, met Fiælæ, Agestolæ oc Hwendæ, til Hennes Nadis Folck oc Selff-Kammer.

Selffuer moder Ethers Nadæ Hennes Nadæ wiid Rosbecks Møllæ met alsomstørstæ Stat oc Werdughet oc Ordenandzsæ pa Ethers Nadis Folck til Hesth och Food, som thet sig bør. Hennes Nadæ er thet well werd, thi Hennes Nadæ er edell, wiisf, dydelig, oc syes delig oc yndelig aff alt thette Eders Nadis Folck, Hennis Nade seeth haffue. Men Hennes Nadis Kledeboon behaffuer eller befaller meg inthet well. Men Hwn and Ethers Nade got offuer alt thet, Gud haffuer skafft, thet kand jeg merckæ i mangæ Madæ. Och ther fore and jeg Hennes Nade got, og wed man ther at syæ aff offuer allæ Burgwnskæ Land, aff Hennes Kerlighet oc Stadighet, Hennes Nadæ haffuer hafft til Ethers Nadæ i sliig Anfechting, som hwn haffuer hafft aff nogre i Hoffuit, Men aff ingen aff them, som her er meth, och fore theris Willigheit bleffue the vdlagtæ at gore thennæ swore Reysæ hiid til Danmarck met Hennes Nadæ, soin ther i Landenæ er regnit fore en swor Reysæ, oc er oc swo i Sandhed.

Item, at besynnæ, huem Ethers Nadæ will sennæ hiid emod Hennes Nade til Helsingøør. Hadde Børren føyet; tha hadde jeg strax loffuit ind fore Kopnehaffn mit Hennes Nadæ: Men Hennes Nadæ er ganskæ kranck oc hennes Jomfrwer aff Seen, swo the ære hell forwandlet en part aff them.

Item haffuer ieg oc effter Ethers Nadis Scriffuelsse bestillet Ethers Nade nogen Win her met i Floden, i thet Ethers Nade haffuer hannom behoff, oc icke ellers. Och ther iblandt er ith Faad eller II. Orlyens Win oc Beyan Wyn, som ieg bestillet besunderlige till Ethers Nadis Behoff. Haffuer Ethers Nade kostet thet meste, stor nu mandelige pa thet syste, quia laus probatur in fine &c.

Item at ladæ forslaa, huor mange gode Mend ther kand ligge i the Herbere vd met Stranden, oc huert Herbere for sig selffuer, oc sende oss thet hid til Helsingoer i Scrifft, swo kunne wii skiffte them her, oin Behoff goris.

Kæriste nadigste Herre, Jeg beder Ethers Nade ydmygeligenn, at ethers Nade will scriffue meg Ethers Nadis Wille till, huad heller jeg skall giffue meg till Ethers Nade til Kopnehaffn, eller jeg skall biffue hos Hennes Nade her, Jeg will altiid gøre effter Ethers Nadis Wille. Then benedict Gud være lyffuit till euig tiid, at swo ner er kommet ꝛc.

Item Orte Krwmppen kand vnderwiise Ethers Nade ydermere Legligheden. Her met befaller jeg Ethers Nades Liiff, Siell, Stat oc Werdighet the hellige Trefoldighet till euig tiid. Screfuit met Hast, Lørduerdagen nest efftir sancti Olufs Dag, Aar MDXV.

E. N. K. M.

ydmyge Tienere
Erick Walkendorff.

Opskrift:

Høgborenn Furste, edelste och megticksste Herre, Her Christiern met Gudz Nade Danmarckis, Norigis, Wendis oc Gottis Konningh, vdvald Konning till Suerige, Hertug i Slesuigh, Holsten, Stormarn oc i Ditmersken, Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, Syn allerkæriste nadigste Herre.

Det tredie Brev, hvori Erkebispen beretter Princessens Sygdom og Upasselighed, og raader Kongen ufortovet at besøge hende, er ogsaa skrevet fra Helsingør, Søndagen efter S. Olufs Dag, og lyder saaledes:

Høg-

Høgboren Furſtæ oc edelſtæ Herræ, efftir myn ydmyg Helſſen; werdis Ethers Nadæ wiidæ, at Ethers Nadis Forſtinnæ er ſwo illæ till paſſæ, ath hwn noyæ kwannæ goo vp emellom oſt two Hennes Nade ledde fran Skiibbroen i goor oc vp i Hennes Herbere, en part aff Siwgdom oc Lengelſſæ oc Sorig foræ Sager ſkyld, ſom Jeg ickæ ſcriffuæ will. Och kan Hennes Nade icke kommæ her vdaff førre pa Torsdag eller Fredag. Haffuer jeg fornwmmet aff Hennes Hoffmeſterinnæ, at, ſkwllæ hwn end dss, tha begerede hun ſwo lengæ at leffwe, at hwn mottæ en tiid ſee Ether førræ. Och meen hwn wiiſt, at, kommer Ethers Nadæ hiid ſelffuer perſonligæ, oc fanger Hwſſwalelſſæ aff Ethers Nadæ, hwn bliffuer ſuarligen karſk, hwn er ſkot rent forwandlet, oc brenner ſwo hed ſom en Glod ꝛc. Thi roder jeg Ethers Nadæ, ati ſtrax vfortoffret giffuæ Ether hiid til Slotthet med en XVI. eller XX. Heſtæ, alle friborne Men, well wdſmwcket, oc Ethers Nade bode førſt oc ſidſt, oc toffuæ her en Nát eller to. Gud forbywdæ, wor Herre willæ kalle Hennes Nadæ, oc Ethers Nadæ ey kommæ hiid ſelffuer, efftir thii Hennes Nade haffuer faret hiid ſwo langt til Sieges, oc thette er ſwo ner till Landz, tha kand Ethers Nadæ ſelff merckæ ꝛc. Jeg roder Ethers Nadæ, ati kommæ hiid ſtrax i Morgen bethymeligen for mange Sager ſkyld, ſom jeg ickæ ſcriffuæ will. Her met befaler jeg Ethers Nade Gud i Hymmerige till euig tiid. Screffuit met Haſt Søndagen neſt efftter ſancti Oluffs Dag i Helſingøør, Aar MDXV.

E. N. K. M.

Erick Walkendorff.

Ethers Nade ſender hiid X. eller XII. Ammer Rinſk Wyn i Nath.

Opſkrift:

Høgborne Furſtæ Koning Criſtiern, Synn kiereſtæ Nadigæ Herræ ydmygeligen ſendis.

Det fierde og ſidſte Brev, hvori Ærkebiſkopen endnu raader Kongen at komme ud, er uden Sted og Datum, ſaaledes lydende:

Kariſtæ

Wæriſtæ nadigæ Herræ, meg tyckis raadeligt ware, at Ethers Nadæ kommer hiid ſelffuer i Morgen betymeligæ met XX. Heſtæ well ſtafferede, oc riidæ ud aff Raad efftir huer anden, oc ſtafferer Ethers Nade well ſelffuer vd, ſwo mand kann kænnæ Ethers Nade ebland the andræ oc for end aff the andræ. Ethers Nadis Forſtinnæ er icke well thill paſſe, Men thet kand met Gudz Hielp well worde bedtræ. Ethers Nade moo ingeledes haffue thet i Fordrag, thager Klipper, oc kommer theſſ ſnarer frem, oc will jeg forbiide ethers Nade her ind till X. ſlaar. Lader mig fange Ethers Nadis Scriffuelſſæ theſſ forimen hiid, huor Jeg ſkall rettæ meg efftir. Screffuit met Haſt ꝛc.

Veſter E. W.

Opſkrift:

Høgboren Furſtæ Koning Criſtiernn ydmygeligen ſendis thette Breff.

III.

Biſkop J. Ronnovs Brev, hvorved han under Hr. Mogens Give Jus Patronatus til Greſede Kirke. 1529.

[Af Originalen paa Pergament.]

Wii Joachim Rønnow, met Guds Naade wdwalt Biſcop tiill Roſchilde DomKircke, giøre witterligt, at wii aff ſynderliige Gwnſt oc Naade, ſaa och foore Wilge oc Weenſchaff, ſom Erliigh Welbyrdiig Mand oc Strenge Riidder Her Mogens Gøye, Danmarckis Riiges Hoffmeſter, Oſſ, wor DomKircke, oc Clericii wdi wort Stiicht altiid giort oc bewiiſt haffuer, oc her efftir giøre oc bewiiſe moo, haffue met wort elſkelige Capitels i Roſchilde Wiilge, Fuldbyrdh, oc Sambtycke wndt oc tiilſtedt, oc met thette wort obne Breff wndne och tiilſtede, at forſkreffne Her Mogens Giøye och hanſſ Arffuinge nwe oc ſchulle effrer thenne Dag haffue, nyde oc beholle Jus Patronatus tiill Greſede Kircke, ſaa tiidh och opthe ſom hwn logliigen vacerer, met ſaa Skeell och Willkoor, at hand och hans Arffwinge ſchulle preſentere och forlene ſamme Kircke en good Preſtmand, ſom kand predicke Gudz Ordt oc thet helliige Euangelium, ſom thet ſeg bør, Och giøre Almwen i ſamme Sogn ſaadan Redzle och Thienneſthe, ſom en goodh Sognepreſt bør at giøre, noſtris tamen Epiſcopalibus & inferiorum Prælatorum juribus in omnibus & per omnia ſemper ſaluis. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum vna cum ſigillo venerabilis Capituli noſtri Roſchildenſis antedicti præſentibus duximus appendendum. Datum in curia noſtra Epiſcopali Roſchildenſi die beati Lucæ Euangeliſtæ, Anno Domini MDXX. nono.

14. Hefte.

I.

Povel Matthisſons Vaaben og Adels-Brev, givet af Kong Erik af Pomern 1433.

blandt det Danſke Magazins Velyndere kan vi med Billighed regne Velærværdige Hr. Laurids Terpager, Sogne-Præſt i Mæbe og Provſt udi Borſe-Herred her i Siæland, En Søn af vores lærde og velfortiente Sl. Doctor Peder Terpager i Ribe. Denne gode Mand, ſom forlængſt har giort ſig til Fæderneland forbundet

ved adskillige smukke Afhandlinger til de Danske Antiqviteters Oplysning, hvor ver ogsaa taget Deel i dette vort Foretagende, og, til et opmuntrende Exempel for andre brave Patrioter i Provindserne, foræret, saa vel i forige som dette Aar, en heel Deel gamle og rare til deels originale Documenter og andre skrevne Papirer til vort Selskab. Iblandt de samme befinder sig et Nobilitations- eller Adels-Brev, paa Pergament skrevet, som er det, vi give os den Ære her at legge vore Læsere for Øien.

Dette Adels- eller Frelse-Brev, som det fordum blev kaldet, er af samme Alder og Rarhed, og af selv samme Aar, som det, vi tilforn i det Fierde Hefte af vort Magazin have anført (a), nemlig af det Aar 1433. Dog er dette nogle Maaneder ældere end det forige, i det at dette er udgivet i Fasten, men det andet ikke forend hen i Augusti Maaned; Saa at dette nu er det ældste Nobilitations-Brev, som nogen af vort Selskab indtil denne Dag haver seet (b). Om Ericus Pomeranus, som en fremmed Herre, er den første Konge i Danmark, som haver meddelet Adelskab med Vaaben i Brevet, eller om den Skik er ældere her i vores Norden, er noget, som vi endnu ingen fuldkommen Underretning have om: Men leve dog stedse i Haabet, ved vore elskelige Landsmænds Haandrekning efterhaanden at opdage saadane Beviisligheder, som kunne oplyse baade denne og andre Hemmeligheder i vore gamle Danske Sager.

Hvo og hvad denne Povel Matthisøn haver været, som Kong Erik af Pomern ved dette Brev haver giort til Adel og givet Frihed og Frelse med Skiold Hielm, kan vi ikke sige. Men, som det synes af Omstændighederne, saa maae han uden Tvil have været en gammel og tro Tiener, eller Ven af de Dyrers Familie, eller ogsaa staaet i nogen anden nær Sammenhæng og Forvandskab, maaskee paa urette Side, med samme gamle adelige Slegt; Thi ei alene var Iver Jenssøn, for hvis Bons skyld han blev adlet, en Dyre af Herkomst, men endogsaa det Vaaben, ham blev givet, var lige det samme, som det, de gamle Adelige Dyrer og siden de Ny Lunger førde.

Man har i vor Danske Adels-Historie adskillige Exempler derpaa, naar nogen fordum blev ophøiet af Borgerlig i Adelig Stand, at da den Herremand, som ved sin Forbøn udvirkede saadant nyt Adelskab hos Kongen, haver forud, enten

(a) Danske Magazin Tom. I. p. 97.

(b) Vel at forstaae, Nobilitations-Brev, hvorudi Vaaben tillige gives, og i Brevet betegnes. Thi af det gamle slags, hvorved nogen af Bonde- eller Borger-Stand blev giort fri og frelse, og til Kongens Mand, d. e. til Adel, med saadane Ord: Recipimus eum in hominem nostrum, dimittendo eum & liberos ejus qvittos & liberos ab omni expeditione, quæ Stud & Inna dicitur (See Hvitfeld T. I. p. 147. ed. in fol.), derpaa findes endnu Exempler, over hundrede Aar ældere, end dette, som vi nu omtaler; og af saadane love vi at fremvise en Prøve en anden gang.

enten for Troſkabs, Venſkabs eller Frendſkabs ſkyld, givet den Perſon, ſom ſkulle adles, enten ſit Fæderne eller Moderne Vaaben, og det enten heelt eller noget deraf. Saaledes finde vi, at Anders Offeſøn af Biornholm, Ridder, haver ei aleneſte hiulpet de tvende Brødre Svening Andersøn og Michel Andersøn [ſom ellers vare af den Familie Vinter] til at faae deres Frihed af Kongen, men endog for Frendſkabs og Troſkabs ſkyld ſelv givet og undet dennem ſin Moders Skiold og Hielm med ſig (c). Ligeledes har Peder Nielsøn af Broholm, Ridder, givet en anden Peder Nielsøn, ſom uden Tvil hat været hans ægte Broder, ſit Fæderne-Vaaben at føre med Biſkop Hennike Ulfeld i Odenſe og ſig, ſom Frende bør at føre med anden. Og er derpaa denne Peder Nielsøn af Kong Chriſtoffer af Beyern adlet for Biſkop Hennikes Bons ſkyld, og givet de Ulfelders Vaaben, ſom er, i hvidt Feld en halv rød Ulv og en halv rød Ørn, og paa Hielmen en halv rød Ulv (d).

Paa ſamme Maade haver og denne Iver Jenſſøn Dyre [for hvad Aarſag, vides ei] ikke alene ved ſin Forbøn formaaet Kongen til at give forbemeldte Povel Matthisøn Frihed og Frelſe [ɔ: Adelſkab, Adelige Friheder], men endog ſelv tilladet hannem at bruge det ſamme Vaaben, ſom han og hans Fader førde, hvilket ogſaa Kong Erik, for bemeldte Ivers Bons ſkyld ved dette ſit aabne Brev hannem ſtadfæſtede, nemlig i Skioldet to hvide Veſſelhorn [ſom i Brevet kaldes Veſene Horn] i blaat Feld, og ligeſaa paa Hielmen to hvide Veſſelhorn, ſom var de Dyrers rette Fæderne-Vaaben. Vaabenet ſtaaer i Originalen neden under Brevet, malet efter den gammeldags Maade, med det venſtre Hiørne lidet i Veiret, hvorpaa Hielmen og Hielmtegnet hviler, ſaaledes ſom det her oven for i Koberſtykke foreſtilles. Brevet i ſig ſelv, hvorunder endnu hænger et Stykke af det Kongelige Indſeigl, med de tre Kroner i, er Ord fra Ord ſaaledes lydende:

Wy Erik meth Guds Nadhe Danmarks, Swerighes, Norghes, Wendes ok Godes Koning, ok Hertugh i Pomern, kungøre alle the, thette Breff ſee eller høre, at aff wor ſerdelis Nadhe for Iwar Jenſſøns Bon ſculd, Sua och for Troſcap ok willich Thieniſte, ſom thenne Breffuiſer Pauel Mattiſſøn oſſ och wor Fatherbrothersſøn Hertugh Bugeſlaff aff Pomern, vm wor Herre thet ſua forſeet hauer, at wy utan echte Børn eller Barn affgangende wordhe, och wore Arwinge och Effterkommere Koninge aff wor Fæthernes Slecht och Rikin her effter trolica gøre ok

(c) And. Offeſöns Brev dat. 1418. S. Gregorii Dag. Mſ.

(d) Copie af gamle Breve. Mſ.

beuiſe ſcal, och hans Arwinge ok Affkomme i tilkomendæ Tiidh ewinnelica, tha vnne wy ok giue forneffnda Pauel Matthiſſøn och hans rette echte Affkomme Friheet ok Frelſſe til ſich ſelffue och there eyne Perſoner til ewich Tiidh, vnden takit all tiidh wort Krone Gots, Bonde Gots, och Køpſtedhe Gots. Ther til giue wy hanum och them Schiold och Hielm for forneffnda Jwars Bøn ſculd meth hans Fathir ok hanum, Sua ſom ær, tw huide Weſene Horn vti eet blaat Feld, och vppa Hielmen tw huide Weſene Horn, effter thy ſom the her fornethen maledh beſcreuen ſtande. Til Witerlicheet och Stadhfeſtelſſe thenne forſcreffne Frihets ok Wapns haue wy wort Secret budhet henges for thette Breff. Datum in caſtro noſtro Kalundeborgh, dominica Reminiſcere, in Quadrageſima, ſub anno Domini Milleſimo quadringenteſimo triceſimo tertio.

Ad mandatum Domini Regis
JOHANNES PETRI Cancellarius.

II.

Om Frue Birgitte af Hamerſtad og hendes Omgang med Breve og Signeter.

Der ere adſkillige Maader at ſette ſit Navn i Udødelighed paa hos Efterkommerne. Det er ikke alle, ſom for deres Dyds ſkyld ſtaae høit opſkrevne i vore Kroniker, da der ere nogle, hvis kiendelige Udyd og ſtrafværdige Forhold haver givet deres Navne Plads i Tidernes Anteegnelſer. Vi ville ønſke, at vi aldrig havde Anledning til, at ſette Pen til Papir om det ſidſte Slags, og at de første maatte alene være Materie til vore Blades Opfyldelſe. Men, om vi vil i agt tage de Pligter, ſom tilkomme gode og uvildige Skribenter, der hverken frygte eller hykle, der fremføre Sandhed uden Bitterhed, da bør vi, naar os noget forekommer til Hiſtoriens Oplysning, lige ſaa lidet dølge det Ubehagelige, ſom det Angeneme, lige ſaa lidet underſlaae de Ondes Feil, ſom de Godes Dyder. Sæden er jo aldrig ſaa reen, at den kan ſiges at være uden al Klinte og Ukrud, og der er vel ingen Stegt ſaa ypperlig, at den jo haver nogen unyttig Byrde paa ſig. Men, ſaa lidet ſom eet eneſte Ukruds-Korn kan forurene den hele Sæd, ſaa lidet kan og

eet

eet eneste Umenneske formorke den Stands og Anseelse, som en heel Familie har sat sig udi, helst, da der neppe er nogen, om man gaaer fra de Øverste til de Nederste, fra de Ædelste til de Gemeneste, der kan sige om sin Slegt, at den er uden Smitte. Og det samme, som vi her skrive om Slegter, kan ogsaa siges om Kion, nemlig, at baade det ene og det andet Kion haver saavel sine Dyder som Dyder, saavel den der kan lastes, som den der bør roses; Endskiont vi dog haabe at kunne zire vórt Magazin med et større Antal af dem, der have giort sig mærkværdige ved det Gode, end ved det Onde, og det saavel af begge Kion, som af alle Slegter. Vi har hidindtil haft mest at giøre med Mands-Personer som det første Kion, og vi have ingen Tid haft i Sinde at udelade det andet Kion, naar os noget forekom, hvoraf man kunde giøre sig Begreb om et merkeligt Fruentimer. Nu havde vel intet været os kiærere, end at vi maatte haft den Lykke, til en Begyndelse at give en Afbilding paa en dydig og velfortient Qvindes-Person. Men vi maae ugierne tilstaae, at vi have været saa uheldige, at faae nogle Brevskaber fat, som vel ere rare i sit Slags, men som derhos meddele os en rar og selsom Prøve af en Qvindes alt for store Selv-Klogskab, Egen-Nytte og Underfundighed. Det var at ønske, at deslige Exempler aldrig havde været til, og det var os en let Sag, at gaae de samme med Tavshed forbi: Men, naar Documenter af den Alder, som disse, falde os i Hænderne, og Sandheden derudi ikke kan røre nogen, uden de indbemeldte vedkommende Personer, maatte man hoiligen fortænke os, om vi ikke heller selv brugte dem med den Beskedenhed, som vort Selskabs Love paalegge os, end efterlod dem til andre, der maaskee maatte misbruge dem, og af eet eller andet ondt Exempel falde til at domme ilde om et heelt Kion, om en heel Slegt, ja vel om en heel Nation.

Frue Birgitte af Hamerstad besad de Egenskaber, ved hvilke, om hun dem ret havde brugt, hun kunde have været anseet for en Krone i sit Kion, en Ære for sin Stand, og en Prydelse i sin Familie. Hun havde en hyperlig Herkomst, og var baaren af een af de allerældste Adel-Stammer i disse Nordiske Riger. Hendes Fader var den berømte Ridder Hr. Oluf Axelsøn til Valle, Høvedsmand paa Gulland, som døde 1465. og var een af de mange og mægtige Brødre, de saa kaldede Axelsønner, der under Kong Christian den Første ere saa navnkundige i den Danske og Svenske Historie. Hun var gift med Hr. Erengisel Nielsøn, een af de ypperste Riddere og høieste Adels-Mænd udi Sveriges Rige. Hendes Formuft, Veltalenhed og udvortes artige Væsen gav hende den Fordeel, at hun til sin Tid passerede for een af de klogeste og høiest-agtede Fruer i disse Lande. Men i alt dette udviste hun et Gemyt, som ikke var af det beste Slags, hun misbrugte sin Klogskab til Daarlighed og utilladelige Foretagender, i det hun, for at tilvende sig stort Gods og megen Rig-

dom, skred til de Yderligheder, som intet ærligt Menneske skulle falde paa, uden at lide det allerstørste Skaar i sit gode Navn og Rygte. Hun lod skrive falske Breve, lod giøre falske Signeter, og betiente sig af sine Slegtinges og Venners Navn til det, som de aldrig vidste et Ord af. Et Mester-Stykke af de gamle Tiders skulovlige Snildhed, som i vore Tider ikke bedre skulle kunde opspindes eller eftergiøres. Vel brugtes fordum i saadant Fald adskillige Forvarligheder, i det man, som tilforn er anmerket (a), havde den Maade, naar nogen ved Døden var afgaaen, da for en Sikkerheds Skyld enten at sønderhugge hans Signet eller kaste det i Graven med, paa det andre siden ikke skulle føre sig det til Nytte og bruge det til Upligt. Men, slige Forebyggelser uagtede, vidste Frue Birgitte Raad imod Uraad; Havde hun ikke just de samme Seigl, som visse Mænd havde forseiglet med, saa forstod hun selv den Kunst, at lade udstikke andre i deres Lignelse, hvormed hun var saa dumdristig, ei alene i de Afdødes, men endogsaa i de endda levendes Navne, at beseigle Documenter til sin egen Fordeel. Men denne Handel lykkedes ikke bedre, end de fleste onde Gierninger, der omsider robe sig selv; Thi det blev endeligen lagt for Dagen, hvad hun var for en Qvinde, da hun af hendes egne og nærmeste Venner blev for Ret og Dom 1479. overtydet at have faret med Falskhed og Bedragerii. Hvilket af efterfølgende Original-Documenter, som i Sverig ere udstedede, men os af Hr. Justi-Raad Gram meddelede, ydermere og tydeligen kan erfares.

Jak Sten Sture i Gripsholm, Ridder, Sweriges Rikes Forstander, Gøre alle witherligt meth thette mit opne Breff, at Fredagen nest epter wor Frue Nativitatis Dagh her i Jenecopingh, i myn oc flere gode Mænz Nærværelse, som her tha forsamlede vore, stodh Erligh och Welbyrdig Man Hr. Iwer Axelsson (b) Ridder &c. och giorde sin Eedh for Oss, swa thet han badh sigh swa Gudh til Hielp och alle Helgene, och ydermere vilkoret sigh at gøre sin Reth derpaa med Riddere och gode Men, swa mange som hannem forelagt vorder, paa sine egne, thesliges paa sin elskelige Broders Erlig och Welbyrdig Manz Hr. Erich Axelssøns vegne, efftersom han eigh selff tilstæde er, som och vil gøre sin Retth ther vppa, thet then gode Qvinnæ Frw Birgittæ Oleffsdatter i Hammerstæ fik aldrig hans eller fornefnte hans Broders Hr. Erics Incegle med nokon therres Villie eller Vidscap for et opit

(a) Danske Magazin Tom. I, pag. 18. 19.

(b) Hr. Iver Axelsson var Frue Birgittes Farbroder.

qvit Breff, ludendes Ordh fran Ordh alleledes, som her epter-
følger:

Alle Men, som thette Breff see eller høre læse, helser jak Olaff Axelsson Ridder i Wallestue ewinnelig uneth Gudh. Ger jak witterligt uet thette nerværende opne Breff, at Aar efter Guds Byrd MCDLXI. tha war jak Olaff Axelsson forsereffne i Kopenhaffn hoff wor nadige Herre Koning Christiern, den Fredag nest efter SS. Philippi & Jacobi Dag, tha fornøiede wor nadighæ Herræ myn kiære Svoger Hr. Erngitzel Nielsson oc hans Hustru Birgittæ myn Dotter 1200 Rinske Gyllene och 700 Lubske Mark, som war forsereffne myn Dotters Opbyrdh aff hennes rette Moderne Gotz Wallsoff, och alle de Gotz, ther under ligge, som jak sit met hennes kære Moder Karine Jensedotter (c), Gud hendes Siell nade, oc fore den forsereffne Sum Guld oc Penninge haffuer myn Svoger oc myn Dotter ladet mig och myn Hustrue Annæ Jensedotter (d) och begges vores Barn qvit oc frii for alt ydermere Tiltale och Maninge efter then Dagh. Och haver myn Svager Hr. Erengitzel Nielsson bevligtet sig udi min och myne Brodres Nærværelse at gifue myn kiære Dotter sit Gotz i Sverige igen, som er then tridie Penning Landjord aff alt hans Gotz, som Sveriges Lagh udviser, uthen alle hans Arwinges Gensielse, for den forsereffne Sum Guld oc Penninge, som forneffnte vor nadige Herræ nu fornøget haver, oc 1200. Rinske Gyllene, som jæk ennu ær myn kære Svoger och Dotter skylligh aff witterligt Gield, fore myn Dotters Moderne Deel i Wallestue Hoffuetgaard innen fire Marke Skell, som the mig nu undthaffue. Skeer thet swa, at jak icke fornøjer them 1200. Rinske Gyllene innen thesse tu nest efter følgende Aar, da bliffuer thet

quit

(c) Her seer man at Hr. Olaf Axelsens første Frue, som var Moder til Frue Birgitte af Hamerstad, heed Karine Jensdotter, da man ellers finder hende i Slegtebøger kaldet Birgitte Estilsdotter Falk, hvilket sidste altsaa ikke kan være rigtigt, med mindre Hr. Olaf har været mere end to gange gift.

(d) Frue Anne Jensdotter, Hr. Olaf Axelsens sidste Frue, som var Moder til Jomfru Birgitte Olufsdotter, skal have været af den adelige Familie, som kaldes Present. Nogle SlegtRegistere kalde hende Birgitte Jensdotter, hvilket heraf bevises at være falskt.

quit och dot mellem min Svoger, min Dotter och mig, som det aldrig haffde været talet, och min Dotter ganger til sin rette Moderne Arff Walloff Howetgaard, och alt thet Gotz, som ther under ligger, uden min Hustrues Fru Annes eller mine Børns Gensielse, met nogre Kirke-Rett eller Werdz-Rett. Oc skal min kære Dotter forscreffne Birgittæ ga i Arff effter mig lige ved beste Barn, som jak met myn Hustru Annæ haffuer. Och i hvilket mit Barn affalder, da skal hun arffue lige ved beste Barn, som igen lreffuer, i Walloff och alt thet Godz, som jak i Danmark haffuer, Kopæ- oc Pantæ-Gotz. Och skal aldrig myne Arffuinge haffue Magt at kræffue paa noget thet, som jak kostwordet (e) paa min Dotter, eller jak hereffter gore wil. Item skal eig myn Svoger eller Dotter betale nokor Gæll effter mig, eller jak epter myn Svoger. Oc tilpligter jak mik at frii Walloff for hver Mands Gensielse og Tiltal. Entoch skal myn Svagher och min Dotter ingaiige i friit Arff effter mig, som forskreffuet staar, och skal aldrig jak eller mine Arffuinge hawe Magt at gore henne Hinder paa nokre hennes Arff, som henne tilfaller effter mig, met thet Pante-Breff, som min Fader haffuer paa Walloff. Och ther beplichter jak mik oc myne Arffuinge at wederlegge myn Svoger och myn Dotter alt thet, them kan tilfalle epther Jep Basse, Gud hans Siel haffue. Til dette Breffs ydermere Stadfestelse oc Bewaring lader jak met villie och beradene Mothe henge mit Incigle nethen for thette Breff, och bether jak myne kære Brødres Incegle, som nu her hos ere, Hr. Peder Axelsson Electus i Odens, Hr. Aghe Axelsson, oc Hr. Iwer Axelsson, oc swa myn kere Broders Hr. Eric Axelssons Indcegle, som ikke nu hos var, til widnesbyrd med mit eget. Screffuit Aar oc Dagh som forscreffuit staar.

Item fandtes och deswerre mange flere Breff, der Fru Birgitte siva beseilt haffuer, som vel beviisligt er. Och skulde den Erlige gode Quinnæ Fru Anne i Walloffue nu fanget med sig der god Beviisning vppa, om hun haffde kunnet her længer toffuet.

Och

(c) Kostvorder o: Koster, Bekoster, Gior Bekostning.

Och er forſkreffne Hr. Iwer ineget begierendes, vaa ſin och ſin Broders Hr. Eric Arelſſøns vegne, at thette och flere Fru Birgittes Breffue hereffter komme for diſſe verdige Fædre oc gode Mæn, at granſke oc randſage om deres Indcigle. Datum die & loco, ut ſupra, Anno MCDLXX nono, meo ſub ſigillo.

Wi Henric meth Guds Nade Biſkop i Linkopingh, Steen Sture i Gripsholm Sweriges Riges Forſtandere, Anders Abbethæ i Alwaſte, Thwre Jenſſon, Lauritz Haraldſon, Tord Bonde Philippiſſon, Hans Ageſſon, Riddere, Aruid Trolle, Karll Bentzſon, Jørgen Ageſſon, Arwidh Knutzſon, Lindorm Biørnſſon, oc Sigge Lauritzſon, Wepnere, Rigens Raad, Giøre vitterligt meth thette wort opne Breff, At Aar epter Guds Byrdh MCDLXX. paa thet Niende, Tisdagen neſt epter ſancte Birgitte Dag, tha wii her i Wazſtene i Rigſens merkelige Erindhe forſamlede vare, kom Erligh oc Welbyrdig Qvinne Fru Anna Jenſedotter Hr. Olaff Arelſſøns, hves Siell Gud haffue, Epterleffwe, oc lod oſſ her for Retten ſee een Copiam aff et opet Breff, ludendes, At Aar epter Guds Byrd MCDLX. pa thet forſte, Fredagen neſt epter S[illegible]poſtels dag, i Kopenhaffn, ſkulde [illegible]konning Criſtiern haffve forneyet Hi[illegible]husfrw Frw Birgitte pa hennes [illegible]egne XII. hundrede Rinſke Gylden [illegible]: hans Ypbyrd aff hennes Modernes [illegible]: under ligge. For hvilke Summe G[illegible]el Nielſſøn oc Frw Birgitta lodhe f[illegible], hans kiære Husfrue Fru Anna, [illegible]oc frie for all ydermere Tiltal oc Maning epther thenne Dagh. Oc ſkulde forſkreffne Hr. Erngiſſel forpligtet ſig, i forneffnde Hr. Olaff Arelſſøns Brødres Nerwærelſe, at vederlegge oc giffve ſin klære Huſtrue Frue Birgitte ſit Gotz i Sverrige, ſom er hver tredie Pennings Landjord, wtan alle hans Arfwingers Genſigelſe for forſkreffne Summa Guld oc Penninge &c. Oc ydermere ludendes, at Hr. Olaff bekende ſig aff rett witterlige Gield ſkullig att wære forſkreffne

Hr. Erngissel oc sin Datter Fru Birgitte XII. hundrede Rinske Gyllene, for hennes Howetdeel i forrørte Walløffgaard, innan IIII. Markeskell. Hvilken forskreffne Sum Guld Hr. Olaff Axelsson bepligter sig innen de II. neste samfelde Aar at fornøge oc betale. Om saa ey skede, da skulle alle Dagtingen oc Breff, derom giorde, wære qvitte oc døde emellom dem, som det aldrig haffde wæret thalet, Och Fru Birgitta skulde da gaae til sitt rette moderne Arff Walløff Howetgaard oc alle de Godtz der under ligge, utan forneffnde Fru Anne Jenssedotters oc begges theres Barns Gensigelse meth nogen Rett, oc at hon skulde gaae i Arff epter sin Fader lige wed beste Barn, Oc hvilket aff forneffnde Hr. Olaffs oc Frue Annes Barn affulde (f), da skulde hun arffue liig ved det beste Barn, som igen leffde, i forrørde Walløff oc alle de Godtz, ther Hr. Olaff i Danmark haffde, Pantt, Kopp, oc annat, oc at aldrig Hr. Olaff Axelssøns Arfvinge skulde haffue Macht ath kræffve paa noget, det hennes Fader hafde eller wilde paa henne kostwerge (g), oc at hun skulde ingen Geld betale epter hans Død, Oc at han bepligtige sig at wederlegge henne alt thet henne kunne tilfalle epter Jepp Basse. Meth mange flere Articule, som Howet breffuit skulle inneholle. Hvilket Breff som beseglit skal wære med hennes Faders, oc Faderbrødres, Hr. Peders, Hr. Agis, Hr. Ifvers, oc Hr. Erichs Axelsøners Incigle. Tha wpstod Erlig oc welbyrdig Man Hr. Iwar Axelsøn i Rette for Oß, meth thisse epterskreffne XII. godhe Men, Hr. Tord Bonde, Hr. Johan Slawke, Karl Bentsson, Lindorm Biørnsson, Aruid Knwtsson, Sigge Lauritzson, Bent Clausson, Lauritz Swenssøn, Hans Cysa, Bent Gylte, oc Peder Bentzson, Bepnere, oc giorde sin Eed oc Rett med dennom, at han aldrig swadant Breff beseglede, oc aldrig widste, at nogen hans Brødre det heller giorde. Fandtes oc i den samme Copia i een Artickel, at Høyborne Forste Konning Cristierns Breff skulde

(f) Affulde o: Affaldt, Afgik, Døde.

(g) Kostwerger er det samme som Kostwerder i næst forrige Document, o: Koster, bekoster, giør Bekostning.

de lyde paa XII. hundrede Rinſke Gylden oc VII. hundrede Mark. Hvilket Høyboren Førſtes Konning Criſtierns Breff i Hr. Ærngiſſel Geddis Barne Berge (h) er, oc luder ey mere end paa XII. hundrede Rinſke Gylden, oc der ſtod Sillebo Hærret her i Sverrige i pant fore, oc var forneffnte Fru Birgitta epter ſin Bondes Hr. Ærngiſel Nielſſøns Død med hans Arffvinge til rette paa Stocholms Radſtwe i ſine Faderbrødres och Rigſens Rads Nerwærelſe meth eeth Hr. Ærngiſſel Nielſſøns Breff, ludendes och inneholdendes, at han haffde vederlagt henne for hennes Mødernes Deel i forſkreffne Walleffgaard och the Gotz ther vnder ligge, ſom han haffde ſolt oc afhendt ſig oc ſin Huſtrue Frue Birgitte oc tilegnet Hr. Olaff for XII. hundrede Rinſke Gyldene, ſom Hr. Ærngiſel kiende ſig redelig at haffue vpboret aff hannem. Oc for det ſamme Guld haffde Hr. Ærngiſſel vederlagt henne alt ſit Køpegotz, Løsøre, oc hver tigande Pennings Landjord aff ſin gamble Byrd oc mange andre Upbyrder (i). Hvilket Breff Rigſens Raad ſtadfeſtede oc tildømpde, oc haffver ther altztinges fylleſt fore her i Riget. Ydermere er oß oc witterligt, at Hr. Olaff hennes Fader vederlagde henne Giyagotz, med flere hans Gotz her i Sverrige for hennes møderne Gotz i Danmark, ſom hun ſkriffuer nu, at hennes Møderne ſkulle wære. Oc vethe wi alle, at thet ær i Sanningen er; Thi det war Hr. Olaffs, Hr. Aghes oc deres Syſkenes rette møderne epter Marſk Ærich (k). Var oc Fru Birgittæ i Stockholm til Rette med ſit Morgengave-Breff, ſom Hr. Ærngiſſel ſkulle haffue henne giffuet, ſom lydde paa Hammarſtade, oc finnes i Sanningen, at hon fick det med Falſk oc Sweck, oc ære the æn i liffve, ſom thet Breff oc andre ſkrapede, ſkreffve, dictede, oc beſeglde med Hr. Ærngiſſel

(h) Barne verge ɔ: Børns Være.
(i) Upbyrd ɔ: Opborſel, Indtægt.
(k) Hr. Axel Pederſøns Frue [Moder til Peder, Oluf, Aage, og Kield, ſamt nok ten Søn, og en Dotter, ſom fik Oluf Stigſøn] var Axel Ketilſøns og Frue Katerine Eriksdotters Dotter. Og denne Katerine Eriksdotters Fader var Marſk Erik [uden Tvil Marſk Erik Nielſøn, ſom 1345. blev ihielſlagen paa Gunderſlevholm Hvitf. p. 492.] ſom havde Gods i Halland og Siælland, hvilket Hr. Axel paa ſin Frues Vegne arvede af.

Nielssøns Indcigle, siden han død war, met flere Incigle effter hennes eget Tykke oc Vilge, som desværre loglige nok oppenbaret oc befunnet er: Synderlig, at een heed Clement, hans Scriffvere, i hans yderste Dødzstund gaff sig swarlige, oc oppenbarede sek for mange gode Men, at han mange swodanne Gerninger oc Falskhed haffde med henne bedreffvet, oc haffde graffvet mange gode Mentz Incigle, oc kaste en Gøben full (1) aff thennem i Aaen wed Hammarstade. Thi bør hver godh retviß Man ey at skode swodanne hennes Breff oc Incigle. Item, dog at hennes Morgengaffue Breff, som Hr. Ærngissel henne tilforn gaff, lydede ikkun paa II. hundrede Nobele, saa at hans Arffvinge skulde thet effter hans Død igenløse for forneffnte Sum Guld, oc siden forwende hun det Morgengaffue Breff paa Hammarstade, oc sætte derudi flere Godz æn i thet førre Morgengaffue Breff benæffnde ware, oc lod sek thet tilskriffve til ewerdelige Æghe. Oc for swodane Falskhed fek hun der Dom uppa. At wii swodant pa henne talæ oc skriffve, som tog aldeles i Sanningen er, thet kiende Gud, at wi ere der storlige twungde oc nødde til. Oc da hun fornam, at hennes Vndhed ryktedes i swodanne Erinde oc andre, tha foer hun med uvidende her vtaff Righet, at hun ey vilde worde tiltalet eller staa Rett for swodanne Sagher. Haffue wi og spordt, at hun siger ney fore det, hon aldrig gaff welbyrdig Man sin Faderbroder Hr. Erich Arelsson sit wærgemaal. Da gorde forneffnde Hr. Jwar Arelsson sin Eed oc Rett der uppa, med samme forskreffne XII. gode Men her for oß paa samme tid, at them oc oß alle tesliges rettelige witterligt er, thet optnempte Frue Birgittæ stod paa Radstwen i Stockholm nogle Aar forledne i gode Mens Rigsens Raads oc Stockholms Rads Nærværelse, keste oc korede forskreffne sin Faderbroder Hr. Eric til sin werge oc thertil wilkorede hon sek, at hon aldrig vilde eller skulde sælge, bortgiffue, forpante, byde, eller i nogre Made affhende sek noget sit Godz i Sverrige eller Danmark, utan med hans Rad, Loff og gode Mynne, og lod det

(1) En Gøben fuld v: Saa meget som man kan tage i begge Hænderne samlede.

det swo strax indskriffve i Stadzens Tenckebog. Item giøre wi forskreffne oc vittherligt, at optenempde Frw Anne Jensedatther lod oc os oc samme Tid see een annen Copiam aff eth opet Breff, aff hvilket Breff hun nu i Sommers ti Aar siden os i Herredagen til Telge en Copiam sendt haffde, lwdendis om en Degtingen oc Contract, som meerernempte Hr Olaff Axelsson skulde haffue giort med sin Swogher Hr. Ærngisel Nielsson, oc sin Datter Fru Birgittæ; Swa at Aar efter Guds Byrd MCDLX. pa thet annet, tha forskreffne Hr. Olaff Axelsson skulde have været i Stockholm Sanctæ Mariæ Magdalenæ Dag i Graabrødre Closter, oc forskreffne Hr. Ærngisel og hans Hustru Frue Birgittæ talede der til hannem, i Dannemæns Nærwærelse, om XII. Rinske Gyldene, som han og hans kære Hustru Fru Anne og begges deres Barn them lode geldskyldige wære for forskreffne Fru Birgittes Vpbyrd aff hennes rette Moderne Gotz i Danmark, som er Walloff Howitgaard oc the Gotz ther vnder ligge, som han skulle haffue vpboret i II. Aar oc XXX. oc aldrig hun eller hennes Hosbonde noget deraf fluge &c. Hvilke forskreffne XII. hundrede Rinske Gyldene forskreffne hennes Fader Hr. Olaff Axelsson skulde haffue bepligtet sek, sin kære Hustru Frue Anna, begges theris Barn og Arffuinge til ut at giffue innan II. neste samfelde Aar, utan all Gensigelse, swo frampt at noget Bythæ (m) skulde haldes, oc om alle the Stadfestelse therom giorde æy skulde qvitte og Døde wære &c. Og forneffnde Hr. Olaff skulde da haffue dødet med fri wilge oc beradde Mode alle de Breff, som hans kære Fader Hr. Axel Pedersson, Gud hans Siell nade, haffde paa Walloff oc Walloff æghe, det de aldrig skulde komme hans Svagher Hr. Ærngisel eller hans Datter Fru Birgittæ nogen tid under eghen til nogen Skade eller Forfang &c. Skede det og swo, ath disse XII. hundrede Rinske Gyldene jw ikke utkomme, som forskreffvet staar, tha skulle alle Breff og Bydhe døde wære, som de aldrig haffde wæret talet. End, gaffues de ud, tha skulle alle Breff oc Bydhe bliffue ved deres

(m) Bythæ, Bydhe d: Skifte og Deling.

Magt, oc saa skulde forneffnde Hr. Ærngisel oc Fru Birgittæ gange i fuldt Bythæ epter Hr. Olaff oc hans Barn, hvilket som affdøde, jw lige wed beste Barn, som igenleffde, oc alle de Gotz, som Hr. Ærngisel oc Fru Birgitte haffue annamet aff hannem, i Halland, Smaland, Øster-Gotland, og paa Næffwebergh Elyæ Gotz, skulde være hennes moderne oc ey fæderne &c. med flere Ord, som Copien ydermere inneholdt oc udviste. Hvilket mereneffnde Hr. Olaffs Breff skulde beseglt være med Erlige oc Velbyrdige Ments Hr. Erich Arelssøns, Hr. Gøtzstaf Karlssøns, Hr. Fader Ulfssøns, Hr. Æskel Jsaacsøns, Hr. Gregers Matzsøns, oc Hr. Aghe Jenssøns, Ridderes, Indsigle. Tha wpstodhe forskreffne Hr. Gregers Matzsøn oc Hr. Aghe Jenssøn, som her da aff dem nærwærendis vare, for oss i Retten, oc giorde deres Eedh oc Rett der uppa, at meernempde Frue Birgitte fek aldrig therres Jncigle for swodant et Breff nogen tid i theres Dage, vtan hun haffuer fanget them derfore i swodanne Made med teligt (n) Falsk oc Sweck, som hun haffuer fanget under (o) med the, hun selff haffuer ladet skrapet oc dichtet effter sin eghen Wilge, som her offuen fore derom yderligere udtryckes. Oc wele the æn fraindeles gøre deres Rett der uppa, om ydermere behoff var, som wi vesselig wethæ, at the andre gode Men theslige giorde, om the saa nærwærendes ware. At swo aldeles i Sanningen tilganget er og findes skal, som forskreffuet staar, oc til alle thesse Articlers ydermere Wesse oc Witnesbyrdh tha latha wii med Wilge oc Witscap henge wore Secretum oc Jncigle, hvilke wi thenne tid nyde, pa alle wore wegne neden wed thette Breff, Som giffuet oc giort er i Wazstene, Aar, Dagh oc Stad, som forskreffuit star.

Dette var ikke den eneste gang, Frue Birgitte Olufsdotter misbrugte de Sindets Gaver, som Naturen hos hende havde nedlagt; Thi mange Aar tilforn havde hun nær løbet meget ulykkeligen an, i det hun blandede sig i de Ting, som hendes Kion ikke vedkom, og indlod sig i en Brevveksling, som for hende

og

(n) Telig d: Elig, Saadan, Deslige.
(o) Fanger under d: Foretager, Underfaaer sig, Fanger an, Germ. Unterfangen, Unternehmen.

og hendes Familie var heel farlig under den Regiering, hun da levede. Samme Handel blev af den Svenske Konge Karl Knudsen opdaget, og Sagen saa vidt bragt, at hun i Stokholm blev dømt til en Jld: Men blev dog for hendes Herkomst og store Families Skyld forskonet (p). Denne ene og store Fare kunde været mere end nok til at lære den gode Frue at bruge Varsomhed i sine Foretagender, og holde sig inden de Grændser, som sømmede et Fruentimer. Ikke des mindre seer man dog af ovenanførte Documenter, at hun siden har overskredet de samme, og ladet sig af Selv-Klogskab, Gierighed og Egennytte forlede til at spinde paa noget Nyt, som ikke var et Haar bedre, end det forige.

Ved hendes snilde Veltalenhed, synes det, at hun førde Kongen til at tro, at hende var skeet stor Uret og Fornærmelse paa sin Arv i Valls Gaard og Gods: Og i Kraft af sine falske Brevskaber formaaede hun Hans Maiestet til, 1467. at afkiøbe hende sin Andeel og giøre Indførsel i bemeldte Gaard, til Droningens Dorotheæ Tieneste (q). Men, da hendes Underfundighed siden kom for Dagen, og Kong Christian I. var ved Døden afgangen, finder man, at Kong Hans 1483. saavel i sin Haandfæstning som i den saa kaldede Calmars Recess haver tilstaaet Frue Birgittes Halv-Syster, af samme Navn, Jomfru **Birgitte Olufsdotter** (r) sin Ret til Valls, hvorimod Frue Birgitte skulle tilholdes at giøre Droningen fyldest for det Kiøb, som tilforn var skeet (s).

Hvorledes Frue Birgitte siden har opført sig, finde vi intet optegnet om, dog haabes, at hun paa sin Alderdom haver bedret sig. Skal man tro vore Adelige Slegt-Registere, da har hun, efter mange Aars Enkestand, indladet sig i nyt Ægteskab med sin Farbroders Hr. Aage Axelsøns Søn Jørgen Aagesøn. Dog har hun endnu 1484. været Enke efter Hr. Erngisel Nielsøn, som sees af et Originat Pergaments Document, hvorved hun laaner af Mariæ Magdalenæ og Agathæ Altere i Roskilde DomKirke 40. Lybske Mark, for hvilke hun pantsetter en sin Gaard i Jersie udi Tune Herred, og det til en Hielp for sin Frende Evert Eriksøn til hans Reise ind udi Sverig. Brevet lyder saaledes:

Jeg

(p) HVITFELD in fol. pag. 857.
(q) HVITFELD pag. 898.
(r) HVITFELD pag. 971. 973. 978.
(s) HVITFELD p. 898. begaaer en merkelig Feil, i det han siger, at Frue Birgitte af Hamerstad var Søster til Hr. Oluf Axelsøn og Faster til Jomfru Birgitte Olufsdotter, da dog hun var Hr. Olufs Dotter af hans første Frue, og Jomfru Birgitte hendes Halv-Søster, født af Hr. Olufs sidste Frue Anne Jensdotter. Heraf følger, at det og er urigtigt, naar Hvitfeld p. 989. siger, at Hr. Oluf Axelsøn havde ikkun efterladt sig een Dotter, da han dog til visse havde tre; thi, foruden disse tvende, kan det tilforladeligen bevises, at han med bemeldte sin sidste Frue ogsaa havde en Dotter Cecilie Olufsdotter, som var gift med Hr. Biørn Johansen i Bolby Ridder.

Jek Birgittæ Oluffsdatther i Hammerſtad, Hr. Erelgiſel Nielſøns Efftherleffuerſke, gør witherligt met thettæ neruerendis mith opne Breff, ath iek wedherkendher mek aff rett wenligh ok kerligh Loon haffuer oppboret ok annamet forætiwæ Lubſke Mark i gode Penninghe ok geffwe aff twennæ Alteræ i Sancti Lucii Kirke, ſom ær Sancte Marie Magdalene Alteræ XX. Mark ok Sancte Aggathe Alteræ tiwæ Mark, for hwilkæ forneffnde XL. Lübſke Mark iek thee forneffnde bodhe Alteræ i Pant ſetter een myn Gordh vti Jerſhæ i Twnæ Hæret, ſom nw i boor Knwdh Knwdſſøn, ok giffwer til Aarligh Landgillæ tw pundh Bygh, met all forneffnde Goordhz Tilliggelſæ, Agher ok Enghe, ath haffue ok beholde for eth brwgelicth Pant, ſaa lenghe ath forneffnde Gardh wordher forſkreffne Alteræ affloſſde for forneffnde fyrætiwæ Lübſke Mark. Ok Løſninghe Daghen ſkal wære Sancti Martini Dagh, tha ſkal thet Landgillet følghe Hoffuet Somen, ok enthet aff regnes wti Hoffuet Somen. Hwilken Gardh iek wdſetther for myn ælſkelighe Frendhe Ewertt Erikſſøn (t) till en Hielpp til ſyn Reyſæ till Swerighe. Ok haffuer han loffuet mek ath holdhe mek woden all Skadhe. Item tilbyndher iek mek ok mynæ ſandhe Arwinghe ath fry ok hemlæ forneffnde Gardh forneffnde Alteræ, æller therris Egæræ til ath ſtaa, ok at hollæ wdhen all Skadhe, om nogher Broſt fwndis i nogher Modhe. Thill ydhermere Forwahringh hengher iek mith Indceglæ for thettæ Breff. Ok bedher iek Hedherlighe Men, ſom ær Her Jepp Jenſſøn Vicarius til ſancte Anne Althere, Her Jepp Reber Vicarius, ok Oleff Jeppſſøn Borgemeſtær i Roſkildæ, hengh e therris Yngceylæ ther hoſſ. Datum Roſkildie, feria ſecunda proxima poſt feſtum decollationis ſancti Johannis Baptiſte, Anno Domini milleſimo qvadringenteſimo octogeſimo qvarto.

III. In-

(t) Denne Ewert Erikſøn var ſluttelig en Søn af Erik Aageſøn, ſom var Frue Birgittes Farbroders Hr. Aage Arelſøns Søn. Han ligger med ſin Frue Margrete Bølle begraven i Aarhus Dom-Kirke, med denne Gravſkrift: Hic jacet nobilis vir EVARDUS ERICI cum uxore ſua nobili muliere Domina MARGARETA filia Erici Matthiæ, Anno Domini MD.

III.

Inventarium ved Helsingborg Slot, som af Hr. Tyge Krabbe blev overleveret til Peder Skram 1537.

Der maatte nogen giøre os den Erindring, at Titelen af vort Magazin lover det, som i Skriftet endnu ikke er efterkommet, nemlig at frembringe noget, hvoraf ogsaa det Danske Sprog kunde oplyses. Nu er det vel sandt, at det meste, vi have indført, er Historisk, og vor Hensigt haver mere været paa Historiens end Sprogets Forbedring. Dog maae enhver, som ret indseer vort Foretagende, uden Tvil tilstaae os, at der er intet Document forekommet, som jo indeholder nogle rare Danske Ord og Tale-Maader, og ineet Stykke, som jo kan siges at tiene saavel til Sprogets som Historiens Oplysning. Ikke desto mindre, for at vise i Gierningen, at det er os ikke mindre om Sproget, end Historien, at giøre, vil vi være betænkte paa, undertiden at meddele nogle Stykker alene for Sprogets Skyld, eller i det ringeste mere for Sprogets end Historiens Skyld. Til saadant Slags kan henregnes gamle Skifte-Breve, Inventarier, og Fortegnelser paa Ting og Redskaber, som fordum have været i Brug, hvilke gandske vist have deres Nytte, i det de indbefatte en Mængde af Huusholdings-Kunst- og Haandverks-Ord, og oplive adskillige Tings gode gamle Danske Navne, som nu ellers næsten kunne være geraadene i Forglemmelse. Vi ere nyligen komne efter et Original-Inventarium, som Aar 1537. er forfattet over de Ting, der fandtes paa Helsingborg Slot, da det af Rigets Marsk Hr. Tyge Krabbe blev Peder Skram til Urop som Hovedsmand overleveret. Det samme er vel ikke saa meget magtpaaliggende for Historiens Skyld, som artigt i Henseende til Sprogets Berigelse, da det opdager en heel Deel rare Danske Ord, hvormed vore Forfædre have nævnet adskillige Ting af deres Huusholdnings-Sager, Bosskab, Gaards-Redskab, Smede-Verktøig, Krigs-Gevær ꝛc. Og mene vi derfor, at dette Brevskab, der alleneste bør ansees som en Prove af det Danske Sprog paa de Tider, kan være sit Sted værdt, endskient Skriveren ikke synes at have brugt saa god en Bogstavering, som man ellers treffer i nogle andre Skrifter af samme Alder, hvilket maaskee og kan foraarsage, at endeel Ord ere noget uforstaaelige. Documentet lyder saaledes:

Jeg Tyge Krabbe till Bustrup Riidder oc Danmarckis Rigis Marsk gøre witterligt, at Aar efftherGudz Byrdt MDXXXVII. Ottensdagen nest epter qvasi modo geniti Søndag, antwordet

ieg erlig oc wellburdige Mandt Per Skram tiill Brop oc Hoffuetzman paa Helsingborg paa Høgborn Forstis wor keriste Nadigste Herres Koning Christians wegne theune epterscreffne Kost, Fettally, Bosser oc andet y Inuentarium tiill forscreffne Helsingborg Slot. Først ottesyndztiuffue sex (a) Syder Flesk. Item fyre syndne tiuge halniende rogett Koor, oc en Fierding Kiødt. Item Nysyndztiuge oc eth (b) Faar rogede. Item tri Lesther, eth Pund, fem Skepper Malt. Item fyre Pund, sex Skepper Biig. Item tuo Lesther, tre Pund, en Skeppe Rug. Item tuo Lesther, otte Skepper Mell. Item fiorthen Pund Aure, fem Skepper fore Tonnen. Item fyre Tonner Smør. Item en hell Lest Mødt, halff andnet Lest Edick, halfempte Lest Øll, halfftredie Skipund Homble, en Tonne saltbet Syldt, otte Tonner tøre Syldt, Siu Tønner rogett Kuller oc Kabellaw, attan oc tyffue thøre Ges, en Tønne Huall-Speck, en Tønne Sel-speck, fyre hundred tyffue Kulmwle (c), fyre hundred tyffue oc syw Fiske Kabbelaw, tre Warer (d), tre Longer, Halfierde tusyndt tri hundred Flønder, eth hundret tyffue Brocker oc Rocker, otte himdret thøre Kuller, eth tusyndt Maffuer, ny hundret Sundt, sex syndne tiuge sex (e) Herre-Fadhe, Halffsyudztyffue (f) Knabe-Fadhe (g), halfftredysyndetyffue Talerckener. Item i Brøgersett en Brøge-Pande, sex Kar, en Vrte-Kele. Item i Kielderen fyretiuge Knabe-Stobe (h) store og smo; sex oc tyffue smo

fuarede

(a) d: Otte Snese og Sex, eller 166. Otte finde, d: otte gange, ligesom i Visen: Tort og mange finde, d: mange gange.

(b) d: Ni Snese og et, eller 181.

(c) Aul-Mule, Aol-Mule, eller Aol-Mund er en Art af Ørred, der fanges ved Fyer, som sættes paa Kroge. Den saaes almindelig udi Elvene i Norge, og har sit Navn deraf, at den saavel inde i Munden, som alleryderst ude paa Snuden, er fort som Kul.

(d) Varer menes at være et Slags Flynder, saasom Pig-Varer ꝛc.

(e) d: Sex Snese og sex, eller 126.

(f) Om det skal være Halvtredieshundstyve eller flere, vides ikke.

(g) Herre-Fade har uden Tvil været de Fade, som fordum sattes paa Bord for Herrer og Riddere, og Knabe-Fade de, som sattes for andre Adelsmænd, der kaldtes Svende, Svenne eller Knaber. Saa at det af den Forskiel synes, som de sidste ikke have gaaet til Bords med de første, eller at de i det ringeste have sidet ved den nederste Bord-Ende og hast deres Fade for sig selv.

(h) Om Knabe-Stobe kan siges det samme, som foran om Knabe-Fade.

fuarede (i) Stobe, fyre Tude-Kander, en Vrte-Kell, 11 Brskorffue. Jtem otte HandKleder aff Blegelerett i Fadburett, eth Hand-Klede aff Hollendz Lerett, try Skyffue Duge (k) aff Blege lerett, tuo Duge aff Hollendz lerett, fyre Vnder-duge aff Blegelerett, fer par Lagen aff Hustrw Lerett, try paar Lagen gainell aff Hustrw Lerett, ny par Blagarns Leretts Lagen, en Dug aff Kanefass tiill Burgestoffuen, tolff groffue Duge tiill Arbetzfolck, en rygget Kyste, eth Fad jern, en Morther, tuo jernestenger, fyre Spader, tuo jerne Skuler, en Punder, en Besiner, en Leer-Hacke, tre Beckener, en stor Kele weyer halfemte Lyspund, fyre barckede Ko-Huder. Jtem i Stegersett thuo Bradspedt, thuo jern at wende Steg paa, en Røst, eth Brande jern met fem Tenger, en Trefodt, nogen Gryder, som weyer halffandnet Skippund oc ny Lyspund, nogen Kele, som weyer halniende Lyspund. Jtem i Salt-Huset fer Kar. Jtem i Bagersett en stor Kubl-Gryde. Jtem i Fade-Huset en Kell weyer en Lispund thuo Skolpund. Jtem paa myn Herres Mag (l) tuo blodicktens Dioner, tuo Hoffuet-dioner aff somst Leder, en gamell Tegen Siott met gulde perle, tre Lær Lagen, thuo Hollandz Leretz Lagen tiill myn Herris Seng, tre Skind Tegen (m) aff Forskyndt, en Liwsestage, tuo Bencke dioner aff huide Skyndt, en Bencke dione aff rød Last (n), eth Hiende, fem SengKleder aff garn, eth Teppede, en gamell blo dictens (o) dione, Siw huide oc graa Dioner, ny huide oc graa Senge-Kleder, tri Houet dyner, ty Senge tiill ArbetzFolck, en Keell i Bastuffuen, otte store Lester ty Tonner Bay salt (p), tyffue og ny fyre pyll, tre Fierdinger Skierpentyn-Krudt, halffandne Tonne en Otting Hagebosse-Krudt, en Hagebosse Form aff Kober, en Halffslange Form aff

(i) Svarede ɔ: dreiede.
(k) Skive-Duge ɔ: Bord-Duge.
(l) ɔ: Kongens Gemak eller Sove-Kamer.
(m) Tegen, det som vi kalde Dekken. Skind-Dekkener af Faare-Skind.
(n) Last er maaskee det samme som Lest eller Leist, hvorom tilforn Danske Magazin Tom. I. p. 298.
(o) Digten uden Toil Olmerdug eller andet digt slaget Toig.
(p) Bay Salt ɔ: Salt som fordes fra Cadix eller en anden Bay i Spanien.

Kober, tyffue Hagebesser aff Jern, en Halffslange aff Kober, ser telle Besser aff Kober, en Halfslange Form aff Kober, fiorthan Stene-besser, syw Skierpentyner (q) vnde oc gode met foretyffue og tuo Kamere, fyre gamell Heste tiill Slotz wagen. Item i Ladegaarden tyffue oc ny Koer, attan vndne Nodt (r), ser Kalffue, tuo Tyre, attan oc tyffue For, fiorten Lain, serſyndz tinffe oc fem Swyn leuendis, tuo Kelle weyer en Besmerpund, en Gryde weyer en Besmerpund oc ny Marck, thuo Heste, en paa haltiende Mark, oc en paa syw Marck; ett Og, thuo Folle paa andnet Aar, eth Foll y Aar, eth paar Belle i Smedhen, eth stort Stedt (s), et lydet Stedt, et Korßestedt, try Naueltoff, otte Tenger, eth Oge jern, eth fyrespedt, eth Hage-toff, thuo Slegger, en Forhammer, en Fusthamer, thuo Handhammere, fyre Brodde, thuo Naffueltoff tiill Hestskosom, en Som-Hammer. Item sadis tiill Ladegorden en Lest wynther rug, try pund thuo Skeppev ware rug, halfftretan pund Big, elluffue pund Aure oc thuo Tonner. Item en Skippund Bly, en Tonne Suaffuell, halffsiende Tonne pyll, fyre Tonner pyle thienne. Thette epterfereffne Skiott haffuer ieg antuordet Per Skram offuer then Jnuentarium, som tiilforne war giortt paa Helsingborg Slot. En trikorther Slange, thuo Halfftslanger, then ene er reffnet, tuo Falchenether, alt aff Kober, meth theris Redstaff, en Kalck oc Dyst, en Messe rede (t), oc en Messebog. Tiill idermere witnesbyrdt, at saa i Sandhed er, trocker ieg mytt Jndtzegell neden for thenne vdskorne schrifft, oc tiilbedendis erlig welburdig Mandt oc streng Ridder Hr. Claus Bilde tiill Lønngsgaardt oc Houetzman paa Bahuss, Mattis Person Borgemesther i Helsingborg, oc Ebbe Nielsøn Byfogett ibidem, at the oc trocker theris Jndtzegler neden for thenne vdskorne schrifft.

(LS) (LS) (LS) (LS)

End

(q) Skerpentiner, qs. Serpentiner, Lat. Serpentinæ, Slanger, Et Slags Stykker eller Styde-Gevær, hvoraf kaldtes Skerpentin-Krud. Serpentinæ dimidiæ, Halv-Slanger.
(r) Vndne Nød skal vel være unge Nød.
(s) Sted i en Smidie er det, som man ellers kalder Amboit.
(t) Messe-rede skal uden Tvil være Messe-Klæder, som brugtes ved Messen for Alteret.

End en stor Hob Bly, som bleff brodet aff sancte Clemens Kiercke for Helsingborg, vden hwilff som kom tiill Kongl. Maiests. Orlogs Skibs Behoff, som war attan Skippund oc fyre Skippund, som Erchibispen sick.

IV.

En græselig vnd Tidende om den Papistiske Messe. Trykt 1533. 2½ Ark in 8.

Det første Bind af det Danske Magazin har vi een og anden gang givet Udtog af gamle og rare Bøger, som her i Danmark ere komne for Lyset. Hvilket Foretagende, vi have merket, hos adskillige af vore Landsmænd at have fundet temmeligt Bifald, som det der ikke lidet oplyser vor Danske Lærde-Historie. At vi nu ogsaa i dette Bind skal blive dem til Tieneste, som forlange Kundskab om de ældste Bøger, der ere trykte hos os, enten før og i, eller kort efter Reformationen, da er det vort Forsæt, fremdeles nu og da at meddele nogen Efterretning om deslige Bøger, der i Værdi og Rarhed kan agtes lige ved Manuscripter, og forfriske deres Ihukommelse, enten ved at vise den forneemeste Indhold deraf, naar de ere noget vidtløftige, eller ved at indrykke dem gandske, naar de ere ikkun korte.

Iblandt de rare Smaa-Skrifter, som vort Selskab eier, befinder sig en liden, til de ved Reformationen forefaldne Stridigheder, henhørende Bog, som handler om den Papistiske Messes Fald og Undergang, og er egentligen en Satire, i Danske Vers, giort paa Messen og dens ivrige Forfegtere. Bogen er tryk't 1533. men uden Steds og Bogtrykkers Navn, dog lader det af nogle Omstændigheder rimeligt, at den maae være prentet i Malmø, hvor endeel andre de Lutherskes Skrifter til samme Tid og med samme Stiil ere trykte. Den er indrettet som en Samtale imellem Paven, Cardinalen og flere opdigtede Navne, under hvilke man dog uden Tvil har forstaaet visse Personer, hvoriblandt synes at være sigtet paa de Herrer Prælater og Canicker udi Capitelet i Lund, som laae de Evangeliske Lærere i Malms stedse paa Halsen. Denne liden og ugemene Tractat fortiener i adskillige Henseender igien at oplegges og læses, som den, der ei alene viser nogle af de i Pavedomet fordum brugelige Ceremonier, men endogsaa indeholder endeel rare Ord og Talemaader i det Danske Sprog, og for Resten kan tiene os til en Prøve, saavel af den Danske Poesie og Rime-Kunst paa de Tider, som af den Maade, man da brugte, at skrive Satirer paa. Omendskiønt den vel er noget skarp, og viser et Slags utidig Nidkiærhed hos sin Auctor, som har været paa de Lutherskes Side og en Fiende af de Pavelige

Geistlige og deres afgudiske Væsen, saa har den dog noget i sig, som er artigt og forlystende; Og derfore, siden den er kun kort, og feet af faa, og ikke kan fornærme nogen i vore Tider, vil vi den her Ord fra Ord indfore.

Dialogus. En grælig ond Tiende, som Paven fick til Rom om den Papistiske Messe, som er det ypperste Hoffuitstycke i hans oc Antechristens Kircke, och huad Suar hand oc hans hellige aandelige Selskaff dertil swaret haffue. M. D. XXXIII.

Hereffter følger deris Naffn, som handle denne Sag:

Pauen.	Hr. Jon Skrick.
Cardinalen.	Jens Klokkere.
Doctor Johan Wiff.	Jon i Tudebeck.
Doctor Stagebrand.	Hr. Cantor.
Broder Dirick Wendekaabe.	Capellanen.
Hans Fiskere.	Grete.

En Fortalle.

Naade oc Fred met eder alle,
Som sig aff Christo Christne kalle;
Dertil den ewige Salighed
Ønsker ieg eder meth Kerlighed.
Wille J nu høre en liden Stund,
Jeg beder eder gerne aff Hiertens Grund,
Da wille wi eder giffue tilkiende
En Tidinge ny, der Pawen hende.
Hanss Messe bleff slug oc ilde saar,
Jt mechtig Rechte der aff gaar,
Det skal nu for eder bliffue obenbare,
Huad Pawen oc hans Raad monne der til suare,
Da hand den Tidinge fick at høre,
Der monne hans Messe saa anrøre.
Thi wærer nu stille oc mercker wel
Meth ret Forstand oc redelig Skel,

Den

End en stor Hob Bly, som bleff brodet aff sancte Clemens Kiercke for Helsingborg, vden hvilff som kom tiill Kongl. Maiests. Orlogs Skibs Behoff, som war attan Skippund oc fyre Skippund, som Erchiblspen fick.

IV.

En grælig ond Tidende om den Papistiske Messe. Trykt 1533. 2½ Ark in 8.

I det første Bind af det Danske Magazin har vi een og anden gang givet Udtog af gamle og rare Bøger, som her i Danmark ere komne for Lyset. Hvilket Foretagende, vi have merket, hos adskillige af vore Landsmænd at have fundet temmeligt Bifald, som det der ikke lidet oplyser vor Danske Lærde-Historie. At vi nu ogsaa i dette Bind skal blive dem til Tieneste, som forlange Kundskab om de ældste Bøger, der ere trykte hos os, enten for og i, eller kort efter Reformationen, da er det vort Forsæt, fremdeles nu og da at meddele nogen Efterretning om deslige Bøger, der i Værdi og Sjældenhed kan agtes lige ved Manuscripter, og forfriske deres Ihukommelse, enten ved at vise den fornemeste Indhold deraf, naar de ere noget vidtløftige, eller ved at indrykke dem gandske, naar de ere ikkun korte.

Iblandt de rare Smaa-Skrifter, som vort Selskab eier, befinder sig en liden, til de ved Reformationen forefaldne Stridigheder, henhørende Bog, som handler om den Papistiske Messes Fald og Undergang, og er egentligen en Satire, i Danske Vers, giort paa Messen og dens ivrige Forfegtere. Bogen er trykt 1533. men uden Steds og Bogtrykkers Navn, dog lader det af nogle Omstændigheder rimeligt, at den maae være prentet i Malmø, hvor endeel andre de Lutherskes Skrifter til samme Tid og med samme Stiil ere trykte. Den er indrettet som en Samtale imellem Paven, Cardinalen og flere opdigtede Navne, under hvilke man dog uden Tvil har forstaaet visse Personer, hvoriblandt synes at være sigtet paa de Herrer Prælater og Canicker udi Capitelet i Lund, som laae de Evangeliske Lærere i Malmø stedse paa Halsen. Denne liden og ugemene Tractat fortiener i adskillige Henseender igien at oplegges og læses, som den, der ei alene viser nogle af de i Pavedomet fordum brugelige Ceremonier, men endogsaa indeholder endeel rare Ord og Talemaader i det Danske Sprog, og for Resten kan tiene os til en Prøve, saavel af den Danske Poesie og Rimekunst paa de Tider, som af den Maade, man da brugte, at skrive Satirer paa. Omendskiønt den vel er noget skarp, og viser et Slags uvidig Nidkiærhed hos sin Auctor, som har været paa de Lutherskes Side og en Fiende af de Pavelige

Den Forstøring, som war i Jerusalem giort,
War ey saa færlig, haffuer ieg spørt.

Pawen.

Hvad er det Her Cardinal,
Men der gaar aff saa megen Pral,
Anrører det alle Rige oc Land,
Besønderlig Folck, eller en meenlig Stand.

Cardinalen.

De beste Folck anrører det,
Som øpperlige er oc i mechtig Stedt,
Oc det beste Stycke, som er Fundament
I Presters oc Monckers Ategement (a).

Pauen.

A hwad det er it stort Nimere (b),
Det maa wel om wor Messe were,
Det Arbørst haffuer lenge weret spent,
Skyder det løss, da ere wi skient,
Den Strale hun i wort Hiertæ gaar,
Saa faa wi deraff wort Banesaar.

Cardinalen.

Drømmen radde (c) I Herre fuld wel,
Jeg mig forskricker i all min Sticl,
Jeg wil det oc for Sandinge sige,
Mine Tænder de knabre, ieg wil ey liuge.

Pauen.

Kiere Her Cardinal siger det mig,
Hwortedis met Messen det haffuer sig,
Staar dertil ingen gode Raad,
At hun skal icke saa bliffue forsmaad,

Bliffuer

(a) Ategement skal uden Tvil være det Franske Attachement d: Noget som binder og sammenbester: Eller og har sin Oprindelse af det Ord Ategia [d: et lidet Hus, en Hytte], som findes hos Medii Ævi Scriptores.

(b) Nimere d: Nyt, Ny Tidende.

(c) Radde d: Giettede. Germ. Rathen, Errathen, conjicere, giette.

Den Evangeliſke Meſſe til Loff oc Ære,
Som Chriſti Nadwore monne wære,
Papiſte Meſſe er Paue-Fund,
Det er Chriſti Nadwore ingenlund,
Men Pauens eygen Regiment,
Oc icke Chriſti Teſtament,
Met hwilckit han ſyne Diſcipler bød,
At de ſkulde betencke hans Pine oc Død.
Thi beder ieg eder kierlige alle,
At ingen lader ſig det ilde befalde,
Om han her hører ſaadant Snack,
Der hannem icke kand were til tack,
Och mên, at Meſſen beſpottis der met,
Her kand were nogen de tencker det,
Ney det ſkal ingen ſaa forſtaa,
At den rette Meſſe beſpottis maa,
Men Pauens Meſſe oc hans Samfund
Forſage wi nu i denne Stund,
Met all hans Stick oc eigen Dicht,
Som er imod den hellige Skrifft.
Falder her oc nogre Ord iblandt,
Som det ſig ſaa wel hende kand,
Der groffue er for eder at høre,
Der aff ſkulle I eder icke fortørne,
Papiſter ſkulle dette wel behaffue,
Forthi det er deres Ny Aars Gaffue.

Cardinalen taler til Pauen och ſiger:

Allerhelligſte Fader kiere,
En Tidinge ny haffuer ieg at bære,
Jeg haffuer her faat it Sendebreff,
Her Proeſt aff Børlunde til mig ſkreff.
Saa lenge ieg haffuer wandret omkring,
Hørde ieg icke en farliger Ting,

Den

Den Forstøring, som war i Jerusalem giort,
War ey saa farlig, haffuer ieg spørt.

Paven.

Hvad er det Her Cardinal,
Men der gaar aff saa megen Pral,
Anrører det alle Rige oc Land,
Besonderlig Folck, eller en meenlig Stand.

Cardinalen.

De beste Folck anrører det,
Som øpperlige er oc i mechtig Stedt,
Oc det beste Stocke, som er Fundament
I Presters oc Monckers Ategement (a).

Pauen.

A hwad det er it stort Nimere (b),
Det maa wel om wor Messe were,
Det Arbørst haffuer lenge werret spent,
Skyder det løss, da ere wi skient,
Den Strale hun i wort Hierte gaar,
Saa faa wi deraff wort Bainesaar.

Cardinalen.

Drømmen radde (c) I Herre fuld wel,
Jeg mig forskricker i all min Sfel,
Jeg wil det oc for Sandinge sige,
Mine Tænder de knabre, ieg wil ey liuge.

Pauen.

Kiere Her Cardinal siger det mig,
Hworledis met Messen det haffuer sig,
Staar dertil ingen gode Raad,
At hun skal icke saa bliffue forsmaad,

Bliffuer

(a) Ategement skal uden Tvil være det Franske Attachement d: Noget som binder og sammenbester: Eller og har sin Oprindelse af det Ord Ategia [d: et lidet Hus, en Hytte], som findes hos Medii Ævi Scriptores.

(b) Nimere d: Nyt, Ny Tidende.

(c) Radde d: Giettede. Germ. Rathen, Errathen, conjicere, giette.

Aff Helffuedis Ild, som dem hende,
Saa kefter vort Skib, huort wi off wende.

Cardinalen.

Ja Herre, wi maa fast stoppe,
Vort Skib, som monne for Bølgen hoppe,
Jeg frøcter det er dog intet verd,
Wi haffue saa feye aff Ecrifften lert.

Pauen.

Huem haffue de til Dommere sat
Ath grandske oc dømme i denne Ret.

Cardinalen.

Femten Epistoler monne det vere,
Apostle Gerninger met anden Lere,
Vil Messen sin Misbrug ey da forlade,
Bekende sin Ondskaff oc bedis om Naade;
Saa ville de siden til Vidne falle
Propheter met deris Bøger alle,
Oc lade sig saa sterckelig reste,
Paa den Hebreiske Epistel (d) sig saare troste,
Det gamle Testament er Hoffuitmand,
Christus bær Fennicken i sin Hand,
Paulus er en Kempe god,
Han vil oc vor Messe staa imod.

Pauen.

Dette gior mig saa saare glad,
Jeg springer vel som en Krøbling i Stad;
Oc queder nu, som de grædde i Fyn,
Min Glæde er stor som it Haffre Gryn,
Huad skal ieg nu mere der til sige,
For disse Stridsmend maa vi alt vige,
Wi gøre dem vel saa stort it Øren,
Som ieg kand bide udi en Sten,

(d) s: Pauli Epistel til Hebreer.

De gruffueligere er hun til at see,
End Mørkhed Gud hader om Middagen skee.

Cardinalen.

Herre, det er saa stor en Skade,
Vi ere derom en alle glade,
Min Tunge kand det en udtrycke
Den Skade vil hender i dette Stycke,
Vden I det kunde, I ere den Mand,
Der saadan Ting begrunde kand.

Pawen.

Hvo er de
Der staar
Er han I
Vdi hvilck ffiverk,
De komme
At hun m

Christi Na B
Der gior n
Hans Bist
Som sig l
Høylerde
Vor Messe Lise,
Forlebne er,
Christum
Sudere oc
De kunde
Oc der til
De wille vor Messe nu intet kende.

Pawen.

Denne Skade er megit større,
End den i Sodoma oc Gomorra

De forhaane oss nu saa mangelund
Oc alt vor Regimente sammelund,
De lere, ath Folckit skal du intet Got gøre,
Vor Messe ville de oc intet høre,
Vort hellige Afflad agte de ey meer,
Stor Haanhed oss nu der aff skeer.
De Herrer oc Forster, ieg gaff tilkende,
Ville wi bestyre met kloge sinde,
Wi ville dem forst met Penninge smøre,
Der met ville wi dem smidige gøre,
Ath i dem kand man gøre weeg
En Hest-Sko, som det wore Beeg.

Cardinalen.

Hagde det noget hiulpet, som I nu sige,
Da hagde wi huerken Angist eller Quide,
Jeg men, wi haffue det alt forsøgt,
Ner wi det regne, det rencker vel hønt,
Baade Golff oc Guld, Kaust oc Thering,
Som lenge maatte vere wor Nering,
Det wi haffue vdgiffuet met den Act,
At vor Messe skulle blive ved sin Act.
Hans Pipenskeg, oc Hennicke see furt,
Brant Herskendrisfuet den onde Urt,
De haffue deres Beste dertil giort,
Som I haffue baade hørt oc spørt,
Jeg men, de wunde wel saa megen Pris,
Som de hagde bygt ith Slot aff Is.

Pawen.

Dette hagde jeg aldrig troet,
Ath de skulle saa føye Mandom giort,
Huorledes kommer nu dette til,
Ath de haffue bruget saa føye Spil.

Cardinalen.

Dessere icke alle beskickelige
Ath besterme Messen dristelige,

De

De see surt aff deris Braa,
Wor Vederpart han kan oc saa.
Saa sandis her nu, ieg wil ey liuge,
En meenlig Sprock mand pleyer ath sige;
Den ene hand pucker oc gør sig kon,
Den anden det ey acter ved en Bon.
Men dette er vor Messe ith farligt Saar,
Hendis beforne Mend fra hende gaar,
Salter, Vigilier oc stor Høytid,
Som offte giorde hende baade glad og blid,
Met Offer oc andre gode Kromme feede,
Hun monne saa fast nu der efter lede.
Embedis Brødre giorde hende oc got,
De giøre nu aff hende baade Spe oc Spot.
Naar Bonden miste noget Gotz eller Oueg,
Messen bad han strax hellige sig,
Ath gribe oc fange den onde Krop,
Som det haffue stolit oc henge hammem op,
Det Gotz oc Penninge, som war tafft,
Ath søge det op, var hendis Krafft,
Ath Kaar oc Fæ skulle icke wantriffuis,
Oc icke aff nogen Singe fordriffues,
Der til viste hun baade Raad oc Snilde,
Ath de skulle icke fare ilde,
For saadan Konst paa Bondens Benck
Fick hun offte baade Gaffuer oc Skenck,
Til Soes kunde hun oc hielpe i Nød,
Der met tiente hun baade Øll oc Brød,
For saadan Ting oc andet mere
Vel hundret tusinde oc end flere
Vnde hende gantske saare vel,
De acte hende nu icke ved ith Silde-Skel,
Thi grenmer hun sig saare aff dette Skwanck,
Ath hun er worden ilde kranck,

Til Leffnid kan hende ingen troste,
Aff Sorg maa hendis Hiærte bruste.

Pawen.

Hr. Cardinal, huad troste J til,
Om det er Raad, ieg sige vil,
Wi ville hende føre aff denne Stad
Oc til Aaken i det warme Bad,
Wi ville bekoste vort Beste der paa,
Ath hun sin Sundhed der kan faa.

Cardinalen.

Vi maa bekoste, huad det kan vere,
Vi haffue vel før bekosted niere,
Der hun foer did baade klar og ren
Oc kom baade skornød oc skabbed igen,
Det kende paa hende saa mangelund,
Hun er forderffuit plat i Grund,
Jth støre Stycke end Peder oc Knud
Aff hendis Krop er falden ud.
Hun haffuer oc den Sluge Ericam,
Som es hende oc saa megit gram.
Wi maa hende føre, ieg wed ey huort,
Jeg frøcter hun skal plat visine bort.
Vort Haab haffuer lenge weret saa,
Ath hun skulle noget bedre faa,
Men hun forbedrer sig nu saa slet,
Som en gammel Skind Kiortel udeff sin Tvet.

Pawen.

Doctor Johan Wlff den lerde Mand
For alle Læger en Mestere er hand,
Doctor Stagebrand maa han til sig kalle,
Som er en Mester offuer Apotecker alle,
Disse tuende lerde Mænd
Ville wi antuorde vor Messe i Hand,

Om

Om de kunde noget med hende bruge,
Ath hun kand læges aff denne Siuge.

Cardinalen.

Men wi haffue kostet paa det Bad
Alt det wi kunde komme aff stad,
Saa ville wi oc dem bekoste baade,
Ath hun maa komme aff denne Waade,
Og see, huor det sig haffue vil,
Der maa vel slaa sig Lycke til,
Wi maa først fylde deres Bosser
Met den beste Salue, der kommer fra Rosz,
Hun maa alt smørgis met Salue fuld vel,
Om hun skal komme til sin Skel.

Item nu skickes disse forskreffne Doctores til at hielpe Messen slitteligе, som her effter følger.

Doctor Johan Wlff beseer hendis Vand, føler hendis Puls-Aare, oc siger:

Messen hun er saare svag,
Jeg frochter, hun skal icke leffue til Dag,
Jeg det paa hendis Reeben kender,
Hun er vel siug vdi alle Lemmer,
Hendis Krop saa saare skrumpen er,
Som hun hafde weret i ith Barcke-Kar,
Jeg kand det achte her, som ieg staar,
At hendis Canon haffuer fuld vndt it Saar.

Resten skal følge i det næste Hefte.

(o)

Til Leffnid kan hende ingen troſte,
Aff Sorg maa hendis Hiertе braſte.

Pawen.

Hr. Cardinal, huad troſte J til,
Om det er Raad, ieg ſige vil,
Wi ville hende føre aff denne Stad
Oc til Aaken i det warme Bad,
Wi ville bekoſte vort Beſte der paa,
Ath hun ſin Sundhed der kan faa.

Cardinalen.

Vi maa bekoſte, huad det kan vere,
Vi haffue vel før bekoſted niere,
Der hun foer did baade klar og ren
Oc kom baade ſkornеd oc ſkabbed igen,
Det kende paa hende ſin mangelund,
Hun er forderffuit plat i Grund,
Jth ſtøre Stycke end Peder oc Knud
Aff hendis Krop er falden ud.
Hun haffuer oc den Sluge Eticam,
Som ev hende oc saa megit gram.
Wi maa hende føre, ieg wed ey huort,
Jeg frocter hun ſkal plat viſſue bort.
Vort Haab haffuer lenge weret ſaa,
Ath hun ſkulle noget bedre faa,
Men hun forbedrer ſig nu ſaa ſtet,
Som en gammel Skind Kiortel udeff ſin Tvet.

Pawen.

Doctor Johan Wiff den lerde Mand
For alle Læger en Meſtere er hand,
Doctor Stagebrand maa han til ſig kalle,
Som er en Meſter offuer Apotecker alle,
Diſſe tuende lerde Mænd
Ville wi antuorde vor Meſſe i Hand,

Om

Steen, som findes i S. Knuds Kirke udi Odense over Hr. Christen Povelsøn, sidste Prior i S. Knuds Kloster sammesteds, som i en Tid af 43. Aar, baade i og efter Reformationen, forestod dette Embed, og det i Begyndelsen som en Romersk-Catholsk Prælat, men siden, efterat han havde antaget den Evangeliske Lærdom, som Klosterets Forstander efter den Kongelige Kirke-Ordinantzes Lydelse. Kober-Pladen til dette Stykke er een af dem, som Hr. Conferentz-Raad Adeler i Fyen har behaget at meddele os til vort Arbeids Prydelse. Midt paa Stenen foreſtilles Prioren i Livs-Storelse, staaende under en hvalvt Bue-Port, med en Bog (a) i Haanden, udi en geistlig Dragt, dog ikke i den Dragt, han som en Catholsk Pater efter S. Benedicti Ordens-Regel havde brugt, men som en Evangelisk geistlig Person. Over hans Hoved læses dette Sprog: Spes mea Christus, d: Christus mit Haab. I Hiornerne sees de fire Evangelisters Billeder, som paa andre Lig-Stene, og runden om i Kanten ere at læse disse Latinske Vers:

Festa Michaelis cum nobis attulit annus,
CHRISTIERNUS PAULI coeperat esse Prior. 1529.
Post annos septemque decem fecit sibi sculpi
Hunc lapidem, mortis scit Deus ipse diem. 1575. 16. Aug.

d: ved Mikkeladags Tider 1529. blev Christen Povelsen først Prior. Sytten Aar derefter lod han udhugge sig denne Steen, Gud veed selv hans Døds Dag.

Det sidste Aarstal og Datum 1575. 16. Aug. er tilsat efter hans Død.

Det er saa godt som intet, man finder om denne Hr. Christen Povelsøn i trykte Bøger optegnet, da han dog, efter Rygtet, haver til sin Tid været en merkelig, myndig og curieux Mand, hvis Levnets Beskrivelse var værd i Pennen at være forfattet. Om hans Fødsel, Herkomst og Opdragelse er os indtil denne Dag ikke det mindste bekiendt. Og, foruden at han, efter den anførte Gravskrifts Formelding, er bleven Prior 1529. og ved Døden afgangen 1575. 16. Augusti, havde vi heller ikke vidst noget sønderligt til hans øvrige Levnets Løb, dersom vi ikke havde faaet fat paa nogle gamle Papirer og utrykte Documenter, hannem og S. Knuds Kloster angaaende, som til en deel kunne tiene til Oplysning saavel i hans Levnets som hans Tiders Historie. Nogle af disse Efterretninger haves i en Original-Protocol, som haver tilforne tilhørt Sl. Professor Thomas Broder Bircherod i Odense, og hans Søn Justiz-Raad og Landsdommer Jacob Bircherod, men nu giemmes iblande Hr. Justiz-Raad Grams Manuscripter; hvorudi bemeldte Hr. Christen Povelsøn haver indført alle de Breve, hele eller Extract-vis, som enten vare til hannem indlobne

eller

(a) Paa Bindet af Bogen sees en Fransk Lilie, som er Odense Stads Vaaben.

eller af hannem udstædede, medens han var Prior i S. Knuds Kloster. De fleste, som ikkun ere Fæste-Skøde- og Gien-Breve, angaaende Klosterets Gods og Eiendome, vil vi spare, til Leilighed gives, at handle om bemeldte S. Knuds Kloster; Imidlertid seer man af samme, at han haver havt stor Omhu for sit Klosters Velstand, i det han har ladet er stor Deel af dets Gods og Eiendome først indvare med Lov paa Lavhørd, og siden delet det til Laas efter Rigens Ret. Men saa mange deraf, som indeholde nogen særlig Omstændighed enten til Priorens eller de Tiders saavel geistlige som lærde og verdslige Historie, ville vi, tillige med de andre Papirer, vi om hannem have i Hænderne, her efter Aars-Talene fremføre, og det enten gandske eller i kort Udtog, ligesom de os selv ere forekomne. Og skal man af disse Efterretninger nokſom spore hos Hr. Christen Povelsøn de hannem forhen tillagde Egenskaber, nemlig at han haver været en mærkværdig, myndig og curieux Mand.

Aar 1529. kom Brev fra Kongl. Majst. Christ. III. førend han blev Konge, lydende, at Mester Johan Dalkendorf og Christiern Povelsøn Prior til S. Knud skulde giøre hannem Underholding til twende Maaltider til Øl og Mad og Hesteføder.

Aar 1532. kom Kong Friderik den Førstes Brev, lydende, at Presterne og Brødrene udi Klosteret skulle være deres Prior og Formand herige og lydige, og i ingen Maade sette dennem op imod hannem.

Samme Aar kom Kongl. Majsts. Brev, at Prioren udi S. Knuds Kloster maatte lade besørge Klosterets Kirker med deres egne Præster der udi Klosteret, og at de ei skulle blive hos Kirkerne besiddende.

Samme Aar fik Prioren Kongens Brev om alt det Solv, som var i S. Knuds Klosters Kirker paa Landet, hvilket Koning Friderik lod udtage, saa nær som til en Kalk, en Disk, og en Pigs (b).

Endnu samme Aar 1532. fik Hr. Christiern Povelsøn Kongl. Majsts. Brev, at han skulde giøre Mester Jørgen (c), som var Prædicanter der i Odense Underholding til Øl og Mad. Nok kom en anden Kongelig Befaling til Prioren, om 40. Mark og fri Residentz at forskaffe Mester Jørgen Prædicanter. Derhos har Christ. Povelsøn i ovenmeldte Protocol sat denne Anmerkning: Knut Gyldenstiern Electus til Fyen forskreff samme Mester

(b) Pigs af det latinske Pyxis, d: Æske til Oblaterne.

(c) Mester Jørgen Jensøn Sadolin havde først været Rector i Viborg Skole, blev siden af Hr. Knud Gyldenstierne, udvalt Biskop i Fyen, forskreven at prædike Evangelium udi Odense, hvor han oversatte den Catechismum paa Dansk, som Hr. Knud Gyldenstierne lod udgaae og trykke i Kiøbenhavn 1532. Siden blev han den første Evangelisse Præst til vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, og derefter, da Hr. Knud Gyldenstierne med de andre Catholske Herre-Biſper blev affat, beskikket til den første Evangelisse Superintendent over Fyens Stift.

Jørgen hid at være hans Prædicanter. Saa prædikede hand hannem fra Fyens Stigt og sig selff tberi igien.

Aar 1533. kom Kongl. Majsts. Brev om Hr. Peder Svensøn, som for var Munk udi S. Knuds Kloster, at Hr. Christen Povelsøn skulde enten giøre hannem nogen Hielp, eller skye hannem een af Klosterets Kirker, for Kongl. Majestets Bons Skyld. Dertil gav Prioren saa for Svar: At dersom jeg skulde løne hannem for sin Tieneste, han haver giort her udi Klosteret, da skulle jeg løne hannem med en Gallie eller en Steigle; Aarsagen er dertil, at han stal en Guld-Kalk her udaf Kloster, baade som en Tyv og en Forræder, og vog samme Kalk 200. Ungers Gylden, og saa løb han af Klosteret med samme Kalk, og blev en Evangelisk Prædikanter. Derhos setter han i Bredden: En Gallie er hans Løn.

Aar 1534. kom Greve Christoffers af Oldenborg Brev, dat. die beati Petri ad vincula, lydende, at Prioren og Capitels Brødre skulle annamme den gode Herre Biisp Gyste (Gustavum) Trolle Erke-Biskop af Sverig til deres rette Biskop og Prælat der udi Fyen, under alle deres Privilegiers og Friheders Fortabelse.

Samme Aar fik Hr. Christen Povelsøn Greve Christoffers Brev om Solv-Skat og Penninge, og samme Tid fik Greven der af Klosteret 800. Lod Solv. Rok kom et andet Greve Christoffers Brev, dat. 1534. die beati Lucæ Evangelistæ, om 1000. Mark Danske, som han trængde og nødde Prioren at give sig til Skat af S. Knuds Kloster.

Endnu samme Aar 1534. ankom Greve Christoffers Brev, dat. die beati Calixti, lydende, at Prioren Hr. Christiern Povelsøn skulle skikke hannem til Kiøbenhavn alt det Guld, Solv og Klenodie, som fandtes udi S. Knuds DomKirke, i hvad som helst det være eller nævnes kunde, intet undertaget, uden fire Kalke.

Aar 1535. fik han Kongl. Majsts. Christ. III. Befiermelse-Brev over Klosteret og Prioren, og over alle Klosterets Tienere.

Aar 1536. kom Kong Christian den Tredies Brev om 4000. Lod Solv at komme Hans Kongl. Majst. til Hielp med, og formelder samme Brev, at Hans Raade haver med Danmarks Riges Raads Villie og Samtykke undt og tilladet, at Hr. Christiern Povelsøn Prior maatte selge og afhænde af Klosterets Gods til Riddermænds Mænd og Adel, paa det han des snarere maatte komme til samme Guld og Penninge. Disse 4000. Lod Solv skulle enten i Guld eller Solv leveres i Roskilde paa Kongl. Majst. vegne. Derefter fik Hr. Christ. Povelsøn Reinholt Jungis Kongl. Majsts. Rentemester [kaldes siden Myntmester] udi Roskilde hans Qvittants, hvori han kiender sig paa Kongens Vegne af Prioren at have annammet 4000. Lod Solv. Derhos

setter

ſetter Prioren denne Anmerkning: Foruden diſſe 4000. Lod Sølv, antvor-
dede jeg Prior Chriſtiern forſkrevne Myntmeſter 500. Lod Sølv til
Aabod paa de 4000. Lod; Thi han forklagede mig for Kongl. Majſt.
at det ſkulde have været ondt Sølv, ſom ieg antvordede hannem tilforn,
hvilket han ikke kunde beſtaae med Sandhed, og de 500. Lod Sølv ſtal
han fra Kongl. Majſt. og ikke de komme udi hans Regenſkab, og ikke
heller ieg kunde fange hans Qvittantz der paa i nogen Maade. Efterat
Prioren var forfert for Kongl. Majſt. af beneldte Myntmeſter, kom ſamme
Aar 1536. Kongens Brev, lydende, at Hr. Chriſt. Povelſøn ſkulde have ant-
vordet fra ſig paa Kongl. Majſts. vegne 4000. Lod Sølv, ſom ſkulle have
været idel Kober. Paa ſamme Brev og Klagemaal lyder Priorens Gienſvar
ſaaledes: Her till giffuer ieg Chriſtiern Poffuelſøn Prior ſaa for Suar,
at thette forſkreffne Kongl. Majſts. Breff war vdgangen epther en vrang
Underwiisning aff then Rentemeſter Renolth, ſom var vti Roſkyldt,
huilken ther forklaget mig for Kongl. Majſt. uredeligen, at ieg ſkulde
haffue antuordet hannem paa Kongl. Majeſt. wegne 4000. Lodt forgylt
Kaaber, i thet Sted ſom ieg ſkulde haffue antuordet hannem 4000. Lodt
Sølff; Huilket hand løgh mig uppaa, men en Part aff thet Sølff, ſom
ieg antuordede hannem, lod ieg taze aff et Skrin her i Kircken epter
Kongl. Majſts. Tilladelſe, och tha hagde jeg ther hos to aff the beſte
Guldſmede, ſom war her i Otthens at lade probere ſamme Sølff. Tha
proberede the ſamme Sølff at were got purt Sølff, och war altſamen
forgyldt. Men iblant thet ſamme Sølff bleff funden et forgyldt Bille-
the af Kaaber, ſom wog wed XXX. Lodt, och thet Billethe ſende hand
Syn Kongl. Majſt. och ſagde, at thet ſkulde weret ſaadant altſamen,
thet ieg antuorde hannem, och ey ieg wiſte theraff, at thet Kaaber-
Stykke war ther iblant. Og ther imod antuorde ieg hannem 500. Lodt
Sølff till Aabodt, Huilke forſkreffne 500. Lodt Sølff hand ſtall fra
Konningen, och bleff ſiden ſatt i Torn och Fengſel for ſtort Tiufferie,
baade for then Sag og andre, ſom hand giorde Kongl. Maieſtet.

Aar 1537. oppebar Hr. Chriſtiern Povelſøn paa Kongl. Majſts. vegne
den paalagde Sølv-Skat af Preſterne udi Fyen, ſom var 774. Lod purt Sølff
og dertil med 1804. Mark rede Penge, for hvilket Sølff og Penge han fik
Meſter Anders Globs Qvittantz paa Kongens vegne.

Aar 1538. kom Kongl. Majſts. Brev, lydende, at Prioren og Brødrene
ſkulle, for Kongens Bøns ſkyld, unde Hans Friis Borgemeſter i Odenſe
nogle af Kloſterets Jorde for Jordſkyld.

Samme Aar kom et andet Kongl. Majſts. Brev, at Chriſt. Povelſøn
Prior til S. Knud ſkulle fuldgiøre den Contract, ſom Meſter Jørgen og han-

Jørgen hid at være hans Prædicanter. Saa prædikede hand hannem fra Fyens Stigt og sig selff theri igien.

Aar 1533. kom Kongl. Majsts. Brev om Hr. Peder Svensøn, som for var Munk udi S. Knuds Kloster, at Hr. Christen Povelsøn skulde enten giøre hannem nogen Hielp, eller skye hannem een af Klosterets Kirker, for Kongl. Majestets Bons Skyld. Dertil gav Prioren saa for Svar: At dersom jeg skulde løne hannem for sin Tieneste, han haver giort her udi Klosteret, da skulle jeg løne hannem med en Gallie eller en Steigle; Aarsagen er dertil, at han stal en Guld-Kalk her udaf Kloster, baade som en Tyv og en Forræder, og vog samme Kalk 200. Ungers Gylden, og saa løb han af Klosteret med samme Kalk, og blev en Evangelisk Prædikanter. Derhos setter han i Bredden: En Gallie er hans Løn.

Aar 1534. kom Greve Christoffers af Oldenborg Brev, dat. die beati Petri ad vincula, lydende, at Prioren og Capitels Brødre skulle annamme den gode Herre Bisp Gyste (Gustavum) Trolle Erke-Biskop af Sverig til deres rette Biskop og Prælat der udi Fyen, under alle deres Privilegiers og Friheders Fortabelse.

Samme Aar fik Hr. Christen Povelsøn Greve Christoffers Brev om Solv-Skat og Penninge, og samme Tid fik Greven der af Klosteret 800. Lod Solv. Nok kom et andet Greve Christoffers Brev, dat. 1534. die beati Lucæ Evangelistæ, om 1000. Mark Danske, som han trængde og nødde Prioren at give sig til Skat af S. Knuds Kloster.

Endnu samme Aar 1534. ankom Greve Christoffers Brev, dat. die beati Calixti, lydende, at Prioren Hr. Christiern Povelsøn skulle skikke hannem til Kiøbenhavn alt det Guld, Solv og Klenodie, som fandtes udi S. Knuds DomKirke, i hvad som helst det være eller nævnes kunde, intet undertaget, uden fire Kalke.

Aar 1535. fik han Kongl. Majsts. Christ. III. Befiermelse-Brev over Klosteret og Prioren, og over alle Klosterets Tienere.

Aar 1536. kom Kong Christian den Tredies Brev om 4000. Lod Solv at komme Hans Kongl. Majst. til Hielp med, og formelder samme Brev, at Hans Raade haver med Danmarks Riges Raads Villie og Samtykke undt og tilladet, at Hr. Christiern Povelsøn Prior maatte selge og afhænde af Klosterets Gods til Riddermænds Mænd og Adel, paa det han des snarere maatte komme til samme Guld og Penninge. Disse 4000. Lod Solv skulle enten i Guld eller Solv leveres i Roskilde paa Kongl. Majst. vegne. Derefter fik Hr. Christ. Povelsøn Reinholt Jungis Kongl. Majsts. Rentemester [kaldes siden Myntmester] udi Roskilde hans Qvittants, hvori han kiender sig paa Kongens Vegne af Prioren at have annammet 4000. Lod Solv. Derhos

setter

daglige Messer, Forst Messe for Sancti Knutz Alter norden Korsdøren, ther nest en siungende Messe, som man kalter Drotningens Messe (e) dag Kirkedøren, Therneſt Sancti Jostis Messe, siungen for hellige tre Kongers Alter, Ther nest wor Frue Messe siungen, och under samme wor Frue Messe war ther daglige leste Messer for gamble Sancti Knutz Alter, for S. Laurentii Alter, och ther til met siundum II. eller tre Messer for the andre Altere, Therneſt en daglig siungen Messe for wor Frue Alter, som kallis Frederichs Alter, Och therneſt siungen Høymesse. Att forskreffne S. Knutz Capitels Brødre vti wor tid thenne forskreffne Guds Thieniste, Vigilier och andre Gutz Tieniſter dagligen tilbørlig och vforsømelig saa holdet haffue, som forskreffutt staar, som hederlige och erlige Closstermend burde at giøre, thet witne wii forneffute met wort Stads Secrette tryckendis neden paa thette wort opne Breff. Datum ut supra.

Aar 1541. gav Kongen Hr. Christen Povelsøn Prior i S. Knuds Kloster Livs-Brev at maae være Prior udi bemeldte Kloster i Odense, dog saa, at han skal giøre Kongl. Majst. og Riget deraf pligtilbørlig Tieneste, som Hans K. M. deraf pleier at have efter Klosterets yderste Formue, og have god Paasyn, at hvis, som til Klosteret ligger, kommer Klosteret til Beste, og ikke forkommes eller fortæres til Unytte, og aarligen besørge Præsterne, som der inde ere, eller hereftter der indgivne blive, deres tilbørlige Underholding, og holde god Regimente der udi Klosteret, med Sang og anden Guds Tieneste, og holde Gudset ved Hevd og Magt ꝛc. Datum Hafniæ Løverdagen næst efter Aske-Onsdag Aar. 1541. Dominus Rex manu propria subscripsit.

Samme Aar fik Præsten Kongl. Majsts. Brev, at han skulde giøre de Holstenske Raad Underholding til Øl og Mad og Hestefoder der udi Klosteret, naar de kom til Odense. Derhos har han føiet denne Anmerkning: Den Besværing haver været Klosteret en stor Besværing, fordi at, naar de siden have været forskrevne til Odense paa nogen Mode med Kongl. Majst. da have de liggget her udi Kloster, dog have de skicket dennem vel udi al Tilbørlighed.

Samme Aar fik Hr. Christ. Povelsøn Kongl. Majsts. Brev, hvorudi vor tvende Studenter at holde i Kiøbenhavn til Studium.

Endnu

(e) Uden Tvil til Erindring af Dron. Dorothea Christ. I. Gemal, som var Benedictiner-Munkenes i S. Knuds Kloster store Patronesse.

Endnu samme Aar 1541. kom Kongens Brev, at Christ. Povelsøn Prior til S. Knud skulle holde Læsemesterens Huus ved Magt med Fodstykker og Tag.

Aar 1542. fik Hr. Christ. Povelsøn Prior, efter Superintendentens Mester Jørgens Forestilling, igien Kongl. Majsts. Brev, at han skulle ydermere giøre Hr. Christiern Skytte (f) Underholding, som var Læsemester der i Odense.

Samme Aar kom Kongl. Majsts. Befaling, at Prioren skulle lade giøre klar Register og Jorde-Bog paa alt Klosterets Gods lidet og meget, og det antvorde Christiern Pedersen DomProvst udi Viborg.

Endnu samme Aar 1542. kom Droning Dorotheæ Brev til Prior Christ. Povelsøn, lydende paa 2000. Tagsteen, som hand skulde lade antvorde Frue Berte. Hvorhos han anmerker, at bemeldte Frue Berte kom ad samme Steen med Uret.

Aar 1543. kom Kongl. Majestets Brev, lydende, at Prior Hr. Christ. Povelsøn skulde holde en Student udi Kiøbenhavn med sin Underholding.

Samme Aar fik han Kongens Brev, om at maatte udsette af Klosterets Gods, til at fuldgiøre den Sum Guld og Penge, som han Hans Majestet skulle forstrekke. Brevet lyder saaledes:

Wi Christian met Gutz Naade Danmarks, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hrrtug vti Slesvig, Holsten, Stormarn och Dytmersken, Greffue vti Oldenborg och Delmenhorst, Giøre witherligt, at efterthi Oss Elskelige Regelbunden Mand Hr. Christiern Povelsøn Prier vti sancti Knutz Kloster vti Otthense haffuer nu lofftuit och tilsagt oss en Sum Guld och Daller til Hielp at betale wor Gield med, och til anden woor och Rigens Behoff, och hand häffuer giffuit oss sin Bryst tilkiende, for ingen Deel at wide Raad till saadan Sum, met mindre end hand vdsetter aff Closters Godz. Tha haffue wii vnt och tilladt, och nu met thette wort opne Breff vnde och tillade, at forskreffne Hr. Christiern for saadan Leylighetz skyld maa nu paa thene Tidt paa en Gienløsning forpante och vdsette saa megit aff Closters

(f) Om Læsemesterens [Lectoris] og Skolemesterens [Rectoris Scholæ] Bestilling i Odense da har været een og den samme, vides ikke: Men det er vist, at ALB. THURA Idea Hist. Lit. Dan. p. 54. anfører denne Christiernum Skytte som Rector Scholæ, og LAUR. LUJA i hans Statua Honoris Gymnasii Otthin. hvor han opregner de andre gamle Lectores i Odense, melder ikke et Ord om denne.

sters Godz, til huis hanom fattis till at fuldgiøre saame Sum met. Dog icke aff thet Closters Godz, som ligger omkring Closterit eller eblant Closters Enmerker Skoffue. Doch skal forskreffne Hr. Prier och hans Efterkomer, Prier eller Forstander vti forskreffne S. Knutz Closter, beflytte thenom, saame Closters Godtz, som forskreffne Hr. Christiern i saa Maade vdsettendis worder, met thet første mugeligt er, at indfrie til forskreffne S. Knutz Closter igen. Giffuit vti vor Kiøpsted Orthense, Onsdagen nest epter nye Aars Dag Aar 1543.

Aar 1545. fik Hr. Christen Povelsøn Kongl. Majsts. Brev, lydende, at han skulle anname ind til sig udi Klosteret Koningens af Frankerige Ambasetter (g), at giøre dennem redelig Underholding.

Aar 1551. fk Prioren af S. Knuds Kloster i Odense dette Kongl. Maiestets Brev:

Christian ꝛc. Vor Gunst tilforn. Wider, at, som J med oss Elskelige Johan Friis, vor tro Mand, Raad og Cantzeler, haffue ladet oss giffue tilkiende, huorledes at nogen Tid siden forleden haffuer een aff Presterne der i Klosteret stollet en Kalk, og rømde for saamme Sag, og samme Prest skal were greben og sidder fangen paa wort Slot Nyborg. Tha, efftersom det er en Prestmand, ere wi tilfreds, at han maa komme løs, dog at J tage sterk Borgen aff hannem, at han betaler samme Kalk, strax at betale, eller og fange nøiagtig Borgen aff hannem derfor, at J da tage saa megen Betaling og nøiagtig Borgen af hannem, som eder staaer mest at bekomme, og siden lader hannem komme løs og løbe sin Vey. Her kunde J wide eder efter at rette, Befalendes eder Gud. Datum Kiøpnehafn, S. Mauritii Dag, Aar MDLI.

Aar 1553. fik Hr. Christ. Povelsøn Prior i S. Knuds Kloster dette Kongl. Majsts Brev om Ulrik Smed at underholde der i Klosteret:

Christian III. ꝛc. Vor Gunst tilforn. Wider, at thenne Brevviser Ulrich haffuer nu nogen Tid tient oss for en Smed, og er aff wor Tieneste, och nu haffuer sin Underholding ther udi

(g) Om dette Franske Gesandskab skal være det, som under Anførsel af Christophoro Richerio kom til Danmark, hvorom Hvitfeld p. 1522. og Cragius p. 233. vides ikke forvist.

Closteret och haffuer ther II. Maaltid Mad om Dagen. Thii bede wii ether och wilde, at J lade hannem giffue ther udi Closteret Underholliug til II. Maaltid Mad om Dagen, dog saa at thersom eders Heste worder noget at skade, tha skal hand giøre sin Flid at hielpe thennom, i hvis Maade hand kand. Datum Nyborg Tirsdagen post dominicam Reminiscere 1553.

Aar 1554. kom Kongl. Majsts Brev til Prioren Hr. Christiern Povelsøn om 16. geistlige Personer at underholde i S. Knuds Kloster, saaledes lydende:

Christian ꝛc. Wor Gunst tilforn. Wider, at som eder wel fortæncker, at thet sidste wi ware paa vor Gaard ther udi Otthense, tha giorde wi met wor elskelige Danmarkis Rigis Raad en Skik paa, huor mange Prester och Degne J skulle altid underholde ther udi Closteret, som var X. Personer, baade Prester, Skolemester og en Hører, och ther til VI. Degne. Thi bede wii ether och wille, at J retter eder effter at underholde ther udi Closteret XVI. geistlige Personer, med Prester, Skolemester, Hører, og Degne, og lade saa mange Degne, som J holde, gaae til Bords met eders Folk, och Presterne, Skolemesteren och Høreren vti Preste-Stoen, til saa længe wii giøre ther en endelig Skik paa, som wi alle tider hereffter wille, holdes skal. Datum Nyborg post Simonis & Judæ Apostolorum An. 1554.

Endnu samme Aar fik Prioren Kongl. Majsts. Brev om Skolen der i Odense at forlænge:

Christian ꝛc. Wor Gunst tilforn, Wider, at siden vi ere komne hid til Slottet, haffue wi forfaret, at Skolerne her i Landet, Gud være loffuet, meget formeris met Peblinge og andre unge Personer, som studere, Saa at Skolerne her udi Byen thesligeste udi wor Kiøbsted Othense ikke ere store nok til the Peblinge ther ere. Thi bede wii eder och wille, at J strax met thet allerforste tiltænke at lade forlænge then Skole ther udi Odense, saa at Peblinge kunde ther haffue noksom Rum at sidde vdi. Och thersom, Gud forbyde, at ther kom Pestilentze eller anden Sygdom paa Ferde, at the ikke skulle sidde trange eller huer andre for nær udi Skolen, thenom til Fare och Brøst, at J her for ingen

For-

Forsømelse tager, at thet jo met thet første bliffuer fuldkommet, och i the Maader og andre, huis Guds er, kand komme til Forfremmelse, at Jther til lader eder godvillig finde. Thermet skeer wor Wilge, och forlade os ther wisseligen til. Befalendes eder Gud. Datum Nyborg Tirsdagen nest effter S. Andreæ apostoli Dag Aar 1554.

Aar 1559. fik Hr. Christen Povelsøn Kong Friderik den Andens Brev, angaaende Høilovlig i Hukommelse Kong Christian den Tredies Begravelse udi Odense. Samme lyder saaledes:

Friderich then Anden ꝛc. Wor Gunst tilforn. Wider, at effterdi Gud allermegtigste haffuer kaldet Stormegtigste Høybaarne Første och Herre Her Christian den Tredie Danmarkis, Norgis, Wendis och Gottis Koning ꝛc. wor naadige och kieriste Herre Fader aff thenne forgængelige Werden, och wi therfore agte at lade Hans Kongl. Majsts. Liig begrave ther udi wor Kiobsted Othense udi Sancti Knuds Kircke, Og formode til os til samme Begravelse nogle fremmede Fyrster, som skulle ligge ther udi S. Knuds Kloster. Thi bede wi ether og wille at J tiltænckер at lade tilslie Kamre och Wærelse ther udi Closteret til samme Forster, och at forskaffe i Forraad, huis J kunde affsted komme til theris Underholding. Thermet skeer os til Wilge. Thi lader thet ingenlunde. Actum Koldinghus then 9. Januar. 1559.

Foruden dette fik han et andet Brev, lydende, at Kongl. Majst. haver befalet Jørgen Lykke, at skulle besee der udi S. Knuds Kirke, hvor Begravelsen kan være, enten udi Choret eller Kirken, at Prioren derfore retter sig efter, hvis han hannem derom tilsigende vorder, og forskaffer des til Behov Murmester, Kalk, Steen, og andet, som Jørgen Lykke hannem om tilsiger, og at han forskaffer hannem Wærelse og Underholding der udi Klosteret, indtil der med alting er beskikket. Sammeledes at han lader giøre tolv store Vox-Lys, saa store som Jørgen Lykke hannem derom tilsigende vorder, saa at de aldeles ere færdige og til rede Fastelavns Søndag forstkommende, at da kunne bruges hos Begravelsen, naar Behov giøres ꝛc.

Samme Aar 1559. fik Prioren Hr. Christ. Povelsøn et Kongl. Majsts. Brev af følgende Indhold:

Friderik den Anden ꝛc. Wor Gunst tilforn. Wider, at thenne Breffwiser Claus Weyland wor Bud haffuer sig beklaget,

get, at hand for hans Alderdom och Svaghed icke lengere kand tiene eller sig lade bruge for et Bud, Og wi therfore haffue undet och tilladet hannem ther udi Closteret udi hans Livs Tid at maae haffue hans Underholding. Thi bethe wi eder och wille, at nar hand ether met thette wort Breff besøgendes worder, at I tha annamer hannem ther ind udi Closteret, och lader indgiffue hannem et Wærelse ther udi Klosteret och forskaffer hannem nødtorfftig Underholding til Klæde och Føde, og aarligen giffuer hannem VI. Daler hans Livs Tid och saa lenge hand leffuer. Her wider at rette eder effter. Datum Nyborg then 17. Decemb. Aar 1559.

Aar 1560. fik Hr. Christiern Powelsøn Kongl. Majsts. Brev om en Gaard i Overgade udi Odense, som Hans Madsen Borger udi boer, og hører til S. Giertruds Alter i vor Frue Kirke, som Her Jb Jensen Vicarius forlænte Claus Maler og hans Børn, og Hans Bager haver nu Claus Malers Dotter: Siden Hr. Jb Jensen er død, da fik Frantz Mogensøn, som var Læsemester udi Antvorskov, samme Vicarie, og er samme Frantz Mogensøn og nu død: Siden er samme Vicarie ingen forlænt; At derfore Prioren skal forfare Leilighedeu derom, og eftersom samme Alter staaer Kongl: Majst. til at forlæne, da haver Hans K. M. undt Christoffer Guldsmed Hans Naades Rettighed udi fornævnte Hans Bagers Gaard. Dat. Nyborg 9. Febr. 1560.

Aar 1561. fik han Kongl. Majsts. Qvittantz for sine Regenskaber, saaledes lydende:

Wii Frederik then Anden met Gudtz Naade Danmarkis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertug vdi Slesvig, Holsten, Stormarn och Ditmersken, Greffue vdi Oldenburg och Delmenhorst. Gøre alle witherligt, at oss Elskelige Her Christern Poulsen, Prior vdi vor Closter Sancti Knudtz Closter y vor Kiøbsted Otthense, haffuer nu giort oss Rede och Regenskaff for Pendinge, Korn, Sinør, Fetalie, Humble, Salt, Jern och andre Vaare, som hand paa vore vegne haffuer faaet til Landgilde, Gaardfestning, Sagefald, Gestert och Jordskyld, Item for Ladegaardzens Auffl och Kircke-Tienden, for Skouff soldis, for huiff Korn, Fetalie och andre Vaare, soin war aff nest forleden

Aar

Aar 1560. y ſamme vor Cloſter offuerbleffuen och beholdendis, och vdi andre Maade epther hans Regiſters och Regenſkabs Liudelſe vpboret aff vore Bønder och Thienere, ſom nu ligge til forſkreffne vort Cloſter S. Knudtz Kloſter. Och ther aff igen vdgiffuit, fortherit och vdſpiſet y Cloſterit och Tegelgaarden, ſaadt i Ladgaardens Marcke, ſoldt for Pendinge, giffuit hans Suenne Beſolding, Klæde och Pendinge, och andre daglige Cloſters Folck theris Løn, giffuit for huis ſom kofft och giort er til Cloſters Behoff, fortherit i Cloſters Beſtilling och Reyſer, och vdi andre Maade vdgiſſuit och forvandlit epther hans Regenſkaffs Liudelſe fran Philippi & Jacobi Dag 1560. och til ſamme Aars Dag neſt forleden 1561. Tha offuer alt lignet och lagt ſamme hans Vdgifft emodt hans Indtegt och Vpbering epther hans Regiſters och Regenſkaffs Liudelſe, bleff hand oſſ ſkyldig tredige tre Daller 12½ ſl. 3. Penning, ſom hand vor Rentemeſter oſſ Elſkelige Joachim Beck paa vore vegne antvorde och affbetalde, Och er igen beholdendis y vort Cloſter til Forraad 6½ Tønne 1. Fierding 1½ Otting Siuer, 7. leffuendis Øren, 18. Leſter, 9. Pund, 23. Skepper Byg och Malt, 11. Leſter 3. Pund, 8. Skepper Rugh och Mæl, 4. Leſter, 9. Skepper Haffre, 1029. Skepper Humble, 154. Sider Fleſk, 6. Kropper, 1. Fierding Øre Kiød, 92. Faar och Lamme Kropper, 44. Gaaſe Kropper, 1080. Huillinge, 40. Flonder, 45. Kabbelau, 52. Langer, 107. Rocker, 4½ Tønde Sild, 1. Tønne Torſk, 1. Tønne Palli, ½ Tønne Aall, 2. Tøner Løn borriger Salt, 3. Tønner Baiſalt, 2. Tønner Erter, 3. Tønner Boghuede Gryn, 1. Fad Jern, 9½ Biſwerpund, 8. Marck Tallig, 12½ Tønne Miødt, och ½ Tønne Berger Fiſk. Huilkit alt forſkreffne Her Chriſtern Poulſen Prior ſkal fremdelis ſtande oſſ til Rede och Regenſkaff fore. Thy lade wi forſkreffne Her Chriſtern Poulſen och hans Arffuinge quit och kraffsløß aff oſſ, wore Arffuinge och Eptherkommere Koninger vdi Danmark, epther hans Regiſters och Regenſkabs Liudelſe, hand nu fra ſig antvordet haffuer i alle Maader. Giffuit paa vort Slot Koffnehaffn then 9. Dag Septembris Aar MDLXI. vnder vort Signet.

Samme Aar fik Hr. Christ. Povelsøn efterfølgende Kongl. Majsts. meget naadige og tillige sær curieuse Brev.

Friderich then Anden ꝛc. Vor Gunst tilforn. Wider, at oss Jer Ethers Skriffuelse til hænde kommen, therhos then Bog, I oss titskicke, med 500 Billeder og Vaben, hvilcke wii haffue beseet, och lade oss then Kunst och flittig Arbeide, wi therhos befinde, gantz wel befalde, och betacke Eder gunsteligen for saadan Ethers Foræringe, Wi wille thet och forstylle. Och efftersi wi formercke, slig Kunst-Stycker at were en merckelig stor Winderwiisning paa gamle Vaabener, som nu icke alle letteligen staar til at opspørge, ther til anden Gavn, som ther met følger, bede wi Ether och begiere, at I met første wille handle met then Mester, som Ether haffuer stiet samme Billeder och Vaaben, at hand sit Handverck freindelis bruger, och engang, to eller tre om Aaret met saadan hans Arbeide wille lade sig finde hos Ether, paa thet I end ydermere maatte bliffue fororsaget, Oss med slige, saa og adskillige och større Billeder och Vaaben tidt at motte besøge, hvoraf wi thes ydermere kunde komme i Forfarenhed baade om adskillige Vaaben och Slecte. Thersom end Ethers Bud komme til Oss engang hver Fierding Aar och end offtere, wille wii icke regne oss thet til Umage, slige Billeder och Waben med Flid at besture, oversee, och dennem siden til tacke anname. Hvilcket wi Ether paa Ethers underdanigste Skriffuelse icke wille forholde. Datum Emsborg, then 30. Dag Decembris, Anno a nato Christo 1561.

Endnu fik Prioren Hr. Christ. Povelsøn Kongl. Majsts. Koning Friderichs Brev, med Taksigelse for 500. Gylden i Guld, som han skienkte Hans Naade Ny Aars Aften anno Domini 1561.

Aar 1562. fik han Kongl. Majsts. Qvittantz for sine aflagte Regenskaber for Klosterets Indtægt og Udgift, hvilken, siden den er noget adskillig fra den af forige Aar, vi ogsaa Ord for Ord ville indføre:

Wii Frederick then Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, at Oss Elskelige Hr. Christiern Pouelsen, Prior och Formand wdi Sancti Knudz Kloster wdi wor Kiøbsted Otthense, haffuer nu

nu giort oss Rede och Regenskaff for Penninge, Korn, Smør, Fetalie, Ieffuendis Qveg, Fisk, Humble, Salt, Jern, Clede, Sardug, Lerrit, Wadmel, Mursteen, Tagsteen, och andre Vare, som hand paa vore wegne haffuer faaet til aarlige Landgille, Gaard-Festning, Sagefald, Oldengield, for Skow soldis, Aff Kircker, Ladgaardsens Auffl, Tegeloffuen, och vdi andre Maade opbaaret epther hans Register och Regenskabs Lydelse, Och ther aff igen udgiffuit for Heste, Oxen, Lamb, Fisk, Salt, och andet klebt til Klosters Behuff, giffuit Closters daglige Folck theris Løn och Besolding, giffuit Embidtzmend, Skomager, Skredere, Rimsnider, Hoffsmeder, och Becker, Fortherit och vdspisit vdi Closterit, Solds for Penninge, Saaet vdi Ladgaardens Marcke, och vdi andre adskillige Maade vdgiffuit epther hans Registers och Regenskabs Lydelse, fran Philippi & Jacobi Dag 1561. og til samme Aarsdag nest forleden 1562. Tha offuer alt lignet och lagt hans Udgifft emod samme hans Indtregt och Oppebering, bleff hand Oss nu skyldig Et hundrede tiuge halff fierde Daller, 20½ sl. 1. alb. som hand vor Rentemester Oss Elskelige Jachim Beck paa wore wegne antworde och affbetalde. Och er hand igen hoss sig beholldendes 8. Tønner Smør, 10. Lester, 4½ Pund, 5. Skepper Rug och Mell, 24½ Lester, 3½ Pund, 7. Skepper Biug och Malt, 2½ Lest, 8. Skepper Haffre, 1041. Skepper Homle, 2. Tønner Gryn, 2. Tønner Erther, 7. Ieffuendis Oxen, 10. Mielcke Kiør, 1. Thiur, 12. Quier och QuegKalue, 25. Stude och StudKalve, 3. Øg, 2. Foeler, 60. Suin, 6½ Kropper, 1. Fierding NodeKødt, 63. FaareKropper, 109. Gies, 1011. Sider Flesk, 14. Bisnerpund, 4. Mark Tallig, 12450. Mursten, 700. Snese Huitling, 17. Rocker, 33. Kabelaw, 35. Langer, 5. Tønner Sild, 7½ Tønne, 1. Fierding Torsk, 1. Tønne Palli, ½ Tønne Aal, 9½ Tønne Miødt, 4½ Tønne Baisalt, 1. Tønne Lønborg Salt, 11½ Alne Engelst, och 8. Alne grofft Klede, som hand fremdelis skal stande Oss til Rede och Regenskaff fore. Thi lade wii forskreffne Her Christen Douelsen och hans Arffuinge quit och kraffsløs aff oss och wore Arffuinge och Eytherkommere Konninger vdi Danmarck, epther hans Registers och Regenskaffs

Liu-

Lydelse, hand nu fra sig antwurdet haffuer vdi alle Maade. Giffuit paa wort Slot Kiøbenhaffn then 8. Dag Maji Aar MDLXII. Vnder wort Signet.

Aar 1572. da der skede den store Forandring med Sancti Knuds Kloster og Kong Friderik den Andens Fundatz udkom for Hospitalet og Communitetet i Odense, haver Prioren Hr. Christiern Povelsøn for Alderdoms og Skrøbeligheds Skyld begieret og faaet sin Afsked, hvilket man af bemeldte Fundatz kand erfare, som er dateret Koldinghus d. 5. Martii 1572. og begynder saaledes: Wii Friderich den Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, at efterdi Prioren udi S. Knuds Kloster udi wor Kiøbsted Ottense, for hans Alderdom og Skrøbeligheds skyld, ikke lenger samme Kloster kand forestaae, men allerunderdanigst været begierendes, at hand, med det lenger vdi Befaling at have, maatte blive forskaanet, og vi derfore fornevnte Kloster til os og Kronen have ladet anname; Da paa det ꝛc. Ikke desto mindre er han dog bleven boende i St. Knuds Kloster til sin Dødsdag, som indfaldt den 16. Aug. 1575.

Aaret førend han døde, nemlig 1574. forfattede han sit Testament og sidste Villie, og udnævnede til det sammes Udførere Superintendenten i Fyens Stift M. Niels Jespersøn og M. Jørgen Simonsøn Præst til Graabrødre Sogn i Odense. Dette Testament, endskiønt det vel ikke er af sønderlig Mærkværdighed, saa dog, siden vi have det ved Haanden, og det her haver Sted, ville vi det Ord for Ord indføre, helst da det dog indeholder nogle gamle Danske Ord, og viser noget af de forige Tiders eenfoldige Husholding og Levemaade. Det lyder saaledes:

Jeg Christen Poulsen, fordum Prior til S. Knuds Kloster udi Othense, gior witherligt for alle udi thette mit opne Breff, at effterdi ieg gioris meget siug och schrøbellige, saa ieg wed iche, paa huilchen Dag eller Stund denn Almegtigste Gud will mig bortkalle aff thenne syndige Werden och till thet ewige Rige; Da derfor, om Gud wil forkorte mig Thiden for, saa ieg sich iche mit Formoell paa mit yderste, huilchit Gud forbyde, haffuer ieg ladit skriffue och registere, och nu udi thette mit opne Breff lader indskriffue och registere udi Hæderlige och Høylærde Mænds Mester Niels Jespersøns Superintendentens udi Fyens Stigt och Mester Jørgen Simensens Præst til Graabrødre Sogn deris Offuerværelse, huis Gods och Penge, Boe och Boskab, och huis

anden

anden Deel, som ieg endnu haffuer och her effter mig lader, paa thet at intet skal forkommis eller forryckis vdi nogen Maade imod min Villie, eller nogen skal miste, enten mine Drenge eller andre, som paa then Tild hoff mig ere, da haffuer ieg endnu, som her epter følger, Och dersom nogen wil sige, thet at wære enten mere eller mindre, end som thette mit Testaments Breff indeholder och udviser, da haffue thet dicthet och sagt aff thennom selff, som ehe der staae iche til troende ꝛc.

Item vdi min Stove, som ieg er selff vdi, Først inden Døren paa den wenstre K er aff Eeg med en Laas och Log for och Skuff-Lad le Linklæder vdi. Item en Stoel med en Koffver ieg haffuer giffuet Mester Niels Bispen effter n n en Fyrseng, som ieg ligger selff vdi, meth II. A di, och to huide Fiilthe och swort Rask omkring til Sperlagen. En stor foreth Ege-Kiste med Laas for. En Slavbenck, som mine Drenge ligge uti, med en liden Bulster-Dy rns Lagen, et Skindtecken, och et Seng-Klæd Ege-Skab udi Muren med 6. Log och Laase fe m to eller tre Skiorter til mig selff, og 3. el uge aff Hørgarns Læred. Item en Tauffle Bord n Skiffue aff Biffuer-Est o och L och nogle Torre-Klæder och i to A syed vdi Glinding. To fiu Iten r, en Ild-skee, en Brand-Fo nde-S , met fire Log for, och en La Iten i Muren imellem det store i met to Log och Dore for. Udi Karnappt, E as och Skuffe-Lad. Item to smaa Bogskab edyner, den ene syed vdi Billeder och den anden vdi Love-werck. Udi det Kammer westen op til Stoven, En stor Foel-Kiste aff Eeg. Item et stort Skab aff Fyr til at legge Klæder udi och andet Tingeste och ingen Log fore. Endnu et Bogskaff paa den nere weg med en rød Flaske vdi. Item vti den anden Osterende Stoven, Et stort Fyrskaff met 4.

Hylder och met nogen gammel Fisk vdi, och et Egeborð, och en gammel Jernbuindet Kiste med nogle Liuis udi. Jtem udi det Kammer, som mine Piger kaager och haffuer sine Værelser, Ett Fyrseng met en passelig stor Dyne vti, met et blaa-randig Vor, 2. Blorgarns Lagen og et Sengeklæde, En Puster, en Jldskee og en Brandfork, En gammel Fyrskive med en Skuffe under och et Log for, och en gammel Foldebenk, och en Kiød Øre. Jtem thette effterskreffne Thin, Messing, Kober och Kander haffuer ieg: Først 4. passelige store Thinfade, wegede tilhobe 16. Bismermark, to Tinfade wegede 13. Bismermark, 4. Thin tellerchen, 3. Salsirchen, och et lidet Thinfad, och et lidet Smørfad, wegede tilhobe 18. Bismermark. En Winkande, wegede 6. Bismermark. Jtem 2. Messing Liusestager, hver med en Pibe, wegede tilhobe XL. Bismermark, to Bechener och en Bordkrantz, wegede tilhobe XI. Bismermark. Jtem en stor trind Koffver Kædell med en Jern-greve udi, wegede 28. Bismermark, 4. smaa Koffuer Kiædle med Jerngrever udi, wegede 2. Bismerpund. Jtem en gammel Messing Kiedel, och 3. Messing Pander med Jernborde och Jernstierte udi, och en Wand Kielle med Jernstiert udi, wegede tilsammen 28. Bismermark. Et Skierbechen aff Messing wog 6. Bismermark, Noch et stort Koffuerbechen, weyer 12. Bismermarck. Jtem en Sølf-Kande, som weyer 54. Lod Sølluff, och den haffuer ieg giffuet Mester Niels Bispen och hans Efterkommere Bisperne i Fyens Stigt til en Jhukommelse lyter min Dod (h). To brune Steen-Kruß, thet ene paa to Potter, och thet andet paa en Potte, och en rød Træ-Kande paa 4. Potter. Jtem och Penge haffuer ieg nu icke mere end wed et hundrede Marck Danske, som ligger i min Coefert, fordi det sidste Aar jeg afkom med Klosteret, da indloste ieg noget Godtz paa Langeland, som Johan Friis haffde i Pant

aff

(h) Denne Kande af Sølv, som Hr. Christ. Povelsøn i sit Testament havde givet til Bisven i Fyen og hans Efterkommere, blev bortstaalen i D. Niels Bangs Tid, og en anden blev laant eftet paa lige Størelse, som findes endnu til Inventarium i Bispegaarden udi Odense, forsaavit Bispen heller ville lide den Skade, end at Forfædrenes Gave skulle forgaae. Paa Laget af denne Sølv-Kande staaer CP. og omkring Randen denne Opskrift: Poculum argenteum a Christierno Pauli Priore Monasterii Canutini Episcopis Fionensibus testamento donatum & hoc anno aliquot unciis auctum.

anden Deel, som ieg endnu haffuer och her effter mig lader, paa thet at intet skal forkommis eller forryckis vdi nogen Maade imod min Villie, eller nogen skal miste, enten mine Drenge eller andre, som paa then Tild hoff mig ere, da haffuer ieg endnu, som her efter følger, Och dersom nogen vil sige, thet at wære enten mere eller mindre, end som thette mit Testaments Breff indeholder och udvisser, da haffue thet dicthet och sagt aff thennom selff, som ehe der staae iche til troende ꝛc.

Jtem vdi min Stove, som ieg er selff vdi, Først inden Døren paa den wenstre Hagand en Thresuer aff Eeg med en Laas och Log for och Skuff-Lad under, och nogle Linklæder vdi. Jtem en Stoel med en Koffver-Kiedel vdi, som ieg haffuer giffuet Mester Niels Bispen effter min Død. Jtem en Fyrseng, som ieg ligger selff vdi, meth II. Bulster Dyner vdi, och to huide Fiilthe och svort Rask omkring til Sperlagen. En stor foreth Ege-Kiste med Laas for. En Slavbenck, som mine Drenge ligge uti, med en liden Bulster-Dyne. [illegible] par Blorgarns Lagen, et Skindtecken, och et Seng-Klædr. [illegible] et stort got Ege-Skab udi Muren med 6. Log och Laase for, [illegible] det ene Rom to eller tre Skiorter til mig selff, og 3. eller [illegible] Skiffue-Duge aff Borgarns Læred. Jtem en Tauffle ma[illegible] Lærid for Bord-enden. En Skiffue aff Biffuer-Est och [illegible] Lad under och Laas före, noch nogle TorreKlæder och Nathatte vdi. Jtem to Benckedyner syed vdi Glinding. To stiorte Bagstole aff Est. Jtem en Puster, en Ildskee, en BrandForck. Jtem et stort Kande-Skaff aff Fyr, met fire Log for, och en Laas for thet ene Log. Jtem et Egeskab i Muren imellem det store Kandeskaff och Døren met to Log och Dore for. Udi Karnappt, En Skive foruden Laas och Skuffe-Lad. Jtem to smaa Bogskab aff Fyr. To Benckedyner, den ene syed vdi Billeder och den anden vdi Love-werck. Udi det Kammer westen op til Stoven, En stor Foel-Kiste aff Eeg. Jtem et stort Skab aff Fyr til at legge Klæder udi och andet Tingeste och ingen Log fore. Endnu et Bogskaff paa den nere weg med en rød Flaske vdi. Jtem vti den anden Østerende Stoven, Et stort Fyrskaff met 4.

Hylder och met nogen gammel Fisk vdi, och et Egeborck, och en gammel Jernbundet Kiste med nogle Lius udi. Item udi det Kammer, som mine Piger laager och haffuer sine Værelser, Ett Fyrseng met en passelig stor Dyne vti, met et blaa-randig Vor, 2. Blorgarns Lagen og et Sengeklæde, En Puster, en Jldskee og en Brandfork, En gammel Fyrskive med en Skuffe under och et Log for, och en gammel Foldebenk, och en Kiød Ore. Item thette efterskreffne Thin, Messing, Kober och Kander haffuer ieg: Først 4. passelige store Thinfade, wegede tilhobe 16. Bismermark, to Tinfade wegede 13. Bismermark, 4. Thin tellerchen, 3. Salsirchen, och et lidet Thinfad, och et lidet Smørfad, wegede tilhobe 18. Bismermark. En Winkande, wegede 6. Bismermark. Item 2. Messing Liusestager, hver med en Pibe, wegede tilhobe XI. Bismermark, to Bechener och en Bordkrantz, wegede tilhobe XI. Bismermark. Item en stor trind Koffver Kædell med en Jern greve udi, wegede 28. Bismermark, 4. smaa Koffuer Kiædle med Jerngrever udi, wegede 2. Bismerpund. Item en gammel Messing Kiedel, och 3. Messing Pander med Jernborde och Jernstierte udi, och en Wand Kielle med Jernstiert udi, wegede tilsammen 28. Bismermark. Et Skierbechen aff Messing wog 6. Bismermark, Noch et stort Koffuerbechen, weyer 12. Bismermarck. Item en Sølff-Kande, som weyer 54. Lod Sølluff, och den haffuer ieg giffuet Mester Niels Bispen och hans Efterkommere Bisperne i Fyens Stigt til en Ihukommelse lyter min Dod (h). To brune Steen-Kruss, thet ene paa to Potter, och thet andet paa en Potte, och en rød Træ-Kande paa 4. Potter. Item och Penge haffuer ieg nu icke mere end wed et hundrede Marck Danske, som ligger i mit Coffert, fordi det sidste Aar jeg afkom med Klosteret, da indloste ieg noget Godtz paa Langeland, som Johan Friis haffde i Pant

aff

(h) Denne Kande af Sølv, som Hr. Christ. Povelsøn i sit Testament havde givet til Bispen i Fyen og hans Efterkommere, blev bortstaalen i D. Niels Bangs Tid, og en anden blev talen gjort paa lige Størrelse, som stedes endnu til Inventarium i Bispegaarden udi Odense, saasom Biskoven heller ville lide den Skade, end at Forfædrenes Gave skulle forgaae. Paa Loget af denne Sølv-Kande staaer CP. og omkring Randen denne Opskrift: Poculum argenteum a Christierno Pauli Priore Monasterii Canutini Episcopis Fionensibus testamento donatum & hoc anno aliqvot unciis auctum.

Jeg haffuer her met mig allehaande Confecht,
Romske Stycker wel en Punde Wecht,
Wel tempereret och lagt paa Wind
Effter Sophisters Art oc kloge Sind.
Giorer nu Her Doctor eders beste Flidt
Met eders Salue, I forde hidt,
Jeg wil hende smorge baade om och om
Met denne Salue, ieg fick fra Rom,
Ath, wore hun som et Pindsuin skarp,
Da skal hun gaa quit den skorffuede Barck.

Doctor Johan Wlff (b).

Nu wel an Her Doctor kiere,
Et fuldt got Raad monne det och were,
Ath wi først achte och grandske mer,
Om hun i Scorpio undfangen er
Eller noget andet farligt Tegen,
Der Maanen ey var i sin rette Eigen.
En Planete, heder Mars oc losactig er,
Regerer hende oc i denne Ferd,
Jeg kand det oc see paa hendis Wand,
Ath hun er affled wel aff atten Mænd.
Her offuer wil det os were Nødt,
Forthi hun er saa underlig født,
Aff mange hande Natur er hun skafft
Oc atskillig Malm tilsammen lagt,
Dog warm, dog kold, dog fucht, dog ter,
Aldrig saae ieg saadant før,
Hwor met han det ene hielpe kand,
Forderffuer han det andre strax paa stand.

(b) Bel mueligt ved D. Johan Ulf skal forstaaes Hr. Johannes Wolf, som var Canik i Ribe og en stærk Forsegter for Pavens Lærdom; Men han var allerede 1530. 8. Novemb. ved Døden afgangen.

Doctor Stagebrand.

Ja Her Doctor, I ſige alt ſant,
Det er alt wiſt for vden Tant,
Mange andre Weſtere fiere
Monne der oc paa unottelig there,
Jeg frochter, det ſkal off ſaa hende,
At wi ey mere der aff winde,
End den der wil tit . . . Huſet gaae,
At ſporge Honning och Skarnet faae.

Doctor Johan Wlff.

Nu ere wi met wor Meſſe i Bad,
Hun kand icke ſvedis, thi er ieg ey glad,
Wi haffue behoff fuld gode Raad,
Om hun ſkal nogen tid bliffue kaad,
Er det ſaa, at hun nu doer,
Wor Skade er ſtorre end Helſingør,
Hun ſtod med off i Løſt oc Nød,
Forochte altidt wort daglige Brød,
Wi motte hende kalde den flydendes Kelde,
Der aff vdflod baade Macht och Welde.

Broder Dirick Wendekaabe (c).

Hielp Sancte Per Martir, huad jeg nu ſer,
Hun ſuedis nu lenger og mer,
Det bliffuer nu got, det ſiger ieg dig,
Hun ligger nu ſaa rod oc miſſer ath mig,
Jeg kand det fornemme i min Cappe-Strud,
Hun redes ſig ſelff ſom vor gamble Sancte Kund,
Der hiemme paa wort Altere ſtaar,
Hand redder ſig ec huert ſtuffuende Aar,
Det gior alt dette varme Bad,
Hun ſueder nu faſt, di er ieg glad.

Hans

(c) Maaſtre forſtaaes den bekiendte Broder Paulus Eliæ, ſom blev kaldet med det Øgenavn Povel Vendekaabe, fordi han ſadlede nogle gange om, og holdt ſnart med de Lutherſke, ſnart med de Catholſke.

Hans Fiskerr.

Ja ig: hun hedrer sig fast,
Alt som en tiuffue Aar gammel Hest,
Oc som Kornet forbedres aff Hagelsten,
Oc Fisken wederquedis vdi Soelskin,
Sueder hun nu: i denne Nadt,
Da er det hendis visse Dodt.

Doctor Johan Wiff.

Jeg haffuer nu optenckt et andet Raad,
Her skal snart bliffue en anden Laadt,
Løwen hun haffuer denne stercke Natur,
Naar hun faar Vnger vdi sit Bur,
Da fødes de døde som en Sten,
Det siger ieg eder foruden Meen,
Hun giffuer et Skraal oc skriger saa fast,
Som Himmelen skulde falde met en Hast,
Saa faae de Liff oc bliffue trøst,
Naar de høre deris Moders Røst,
Saa er oc nu Messen som en Soel
Oprunden aff den Romiter Stoel,
Thi wille vi nu skrige og lade høre
Den Romske Kircke, huad hun kand giøre,
Oc raabe oc skraale aff all wor Macht,
Oc lade hende høre sin Moders Krafft
Med store Ord oc krafftig Stemme,
Lader oss det icke nu forsømme,
Oc tage til hielp Forfedres Dicht,
Concilium robe met anden Ficht,
Om hun kand deraff weckis op,
Som ligger nu som den døde Krop,
Kand dette ey hielpe, som nu er sagt,
Da ved ieg ingen anden Contract,
Nu Her Doctor, skrige I først,
Jeg vil eder hielpe, som ieg kand best.

Doctor

Doctor Stagebrand.

Jeg frøchter, wi bliffue baade hese oc stumme,
Forend hun kand nogen til Liffuet komme,
Jeg skal det forsøge i denne Waande,
Skulde ieg end deraff miste min Aande.

Her Jon Skrick.

Wi maa alt-haffue Skrigere flere,
Ellers kunde wi her til intet giøre,
Oc smørge deris Strube met Hammer-Salue,
Saa kunde de bøge, som nogre Kalffue.

Her Cantor (d).

Hammer-Salue haffue wi saa megen forsmort,
Oc ingen Mandom der met giort,
Jeg wore til fredz for uden Meen,
Ath hun war i min Bosse igien,
Da skulde ieg deraff haffue Roo oc Lise,
Oc glede mig saa met Kanes Wise (e).

Her Jon Skrick.

Her Cantor, hwi lade J eder saa forskricke
Oc regne det saa alt sammen til Pricke,
Jeg wil saa skrige, det Jorden skal beffue,
At de skulle frøchte alle, der leffue,

Hans Fiskere.

Messen maa inere bliffue kranck,
Oc faa endnu et større Wanck
Aff eders store Vraal och Skrig,
End hun kand deraff bliffue queg,
Men J giffue hende et større Saar,
At hun ey udleffuer dette Aar,

Den

(d) Uden Tvil Hr. Aser Pedersøn, som var Cantor i Lunde DomCapitel, og en ivrig Papist.

(e) Om Kane Jonsøn, som forraadde Kong Erik Glipping, findes tvende Viser iblandt vore gamle Danske Kæmpe-Viser, udgivne af Ped. Syv, pag. 245-247.

Den ſvage Meſſe kand det ey taale,
At I ſaa ſaare meget vraale,
Thi er hun helder en Hare lig,
End en Løve met ſit ſtore Skrig.

Jens Clockere.

Lader aff at ſkrige i den onde Aand,
Forſtaae I eder icke paa Dodſens Bond,
I achte intet paa dette Spil,
At Meſſen hun nu ſieles vil,
Hun henter ſaa faſt alt effter ſin Aande,
Thi faaer hende Kyndelmøſſe Lins i Hande.

Jon i Tydebeck.

Eders Meſſe hun ere ſaare ſuag,
Det ſeer ieg nu paa hendis Bag,
Hendis Øgne ere faldne i Hoffuedet ind,
Hun er baade bleg om Neſe oc Kind,
Ligeſt er hun nu til at ſee
Alt ſom den gamble Fru Liſecke,
Der ſtaar hiemme bag wor Kirckedør
Og haffuer ſin Neſe wendt i Nor,
Hendis Neſeborer gaa baade til oc fraa,
Hendis Pulsaare kand nu intet ſlaa,
Thi er det eder ſaa ſtor en Waande,
Hun tager ſaa dybt alt effter ſin Aande,
Jeg troer hun ſkal det ey lenge holde,
Hendis Fodder de ere nu vorden kolde.

Her Jon Skrick.

Kiere Jon, hvi tale I ſaa,
I haffue der ingen Forſtand paa,
Wi wille nu alle legge paa Wind,
Oc fore hende ſnart i Skierkild ind,
Lader oſſ icke nu være ſen,
At hun kand faa Werme til ſine Ben.

Doctor Stagebrand.

Jeg frøchter, wi bliffue baade hese oc stumme,
Forend hun kand noget til Liffuet komme,
Jeg skal det forsøge i denne Waande,
Skulde ieg end deroff miste min Aande.

Her Jon Skrick.

Wi maa alt-haffue Skrigere flere,
Ellers kunde wi her til intet giøre,
Oc smørge deris Strube met Hammer-Salue,
Saa kunde de bøge, som nogre Kalffue.

Her Cantor (d).

Hammer-Salue haffue wi saa megen forsmørt,
Oc ingen Mandom der met giort,
Jeg wore til fredz for uden Meen,
Ath hun war i min Bosse igien,
Da skulde ieg deraff haffue Roo oc Lise,
Oc glede mig saa met Kaness Wise (e).

Her Jon Skrick.

Her Cantor, hwi lade J eder saa forskricke
Oc regne det saa alt sammen til Pricke,
Jeg wil saa skrige, det Jorden skal beffue,
At de skulle frøchte alle, der leffue,

Hans Fiskere.

Messen maa mere bliffue kranck,
Oc faa endnu et større Wanck
Aff eders store Braal och Skrig,
End hun kand deraff bliffue queg,
Men J giffue hende et større Saar,
At hun ey udleffuer dette Aar,

Den

(d) Uden Tvil Hr. Oser Pedersøn, som var Cantor i Lunde DomCapitel, og en ivrig Papist.

(e) Om Rane Jonsøn, som forraadde Kong Erik Glipping, findes tvende Viser iblandt vore gamle Danske Kæmpe-Viser, udgivne af Ped. Syv, pag. 245. 247.

Jeg troer det skal hende fuld vel hielpe,
Fordi det er giort af en Ege-Stolpe.

Hans Fiskere.

Gior Ege-Træ nu Jertegen best,
Da haffuer ieg saa i Strifften lest,
Den Ege-Staffuer skulde det være,
Det siger ieg vist alt paa min Ære,
Den skulde du slide oc flere met dig,
Fordi den Kiortel er aandelig,
Fra din Nacke oc til din Hæl
Bør hannem at naae met Ret oc Ekel.
Saadan Naade skulle I oc faa,
Nær i faa kommet til Obenraa,
Som Clemmed forueriffde sig i Rom,
At han en Skalk tilbage kom,
Huo som endnu til Paven gaar,
Saadant Afflad han der faar,
Det Capel som war vdi Obenraa
Det er nu slet som det monne staa,
De Holste Bønder kunde det nu merke,
At det war Skalkhed aff de Klerke,
Dieffuelen monne der sin Ondskab wircke,
Oc lod sig der aff Menniſken tyrcke,
Thi bleffue de Bønder saare vrede,
At han skulle dem saa forlede,
Det Cappel de brøde neder i Grund,
Det siger ieg eder i denne Stund.

Her Cantor.

Huad monne de Bønder haffue spørt,
Eller huo haffuer dem saa wise giort.

Hans Fiskere.

Jeg ved det vel, at det er vist,
Mathei i det Ellefte foruden List

Christus taler til dem alle,
Ja han siger det foruden Galle,
Kommer alle til mig, som ere beladde
Met Sorg, Bedrøffuelse oc alskens Waade,
Jeg wil eder frelse og giffue Ro,
Det haffue de lest, kand ieg vel tro.
Besønderlig det 1. oc 14. Cap. Johannes skreff,
Der til alle S. Pouels Sende-Breff,
I det gamle Testament, som ieg kand mercke,
Exodi i det tiuffuende ere de blevne Klercke,
De haffue og lest vdi Esaia,
I det XLIII. Capitel kan ieg forstaa,
De haffue og lest Psalteren ud til ende,
Jeremie i det attende giffuis tilkende
Om Stock oc Sten at graffue vd,
Oc kalle dem baade Lasse oc Knud,
Neyge oc bucke oc giøre dem Ære,
Som de vore Guder skulde være.

Her Cantor.

Jeg frocter nu saare, huor det vil gaa,
Men de kunde Scrifften saa vel forstaa.

Her Jon Skrick.

I befrocte Her Cantor, huor det vil gaa,
Jeg gør oc vdi samme Maade saa,
Jeg troer, at Dieffuelen met sin List,
Eller oc hans Moder for vist,
Haffuer giffuit saadant Bønder tilkende,
Men de ere saa kloge i Sinde.

Jens Clockere.

Her staae I met eders Faders Snack,
Jeg frocter, I faae end fuld liden Tak,
Messen er siugere, end hun for var,
Hun haffuer hafft Selregle siden i gaar,

Der

Der til haffuer hun miſt ſit Maal,
Jeg troer, hun eder icke nu mer Kaal.

Her Jon Skrick.

Her Capellan, gak nu vel ſnart,
Hent oſſ Broder Dirick met en Fart,
At han maa høre hendis Scrifftemaal,
Der fore faar han et got pund Aal,
Deſligeſt ſkal han hende oc berette,
Da faar han dertil et par Ulde-Fette.

Capellanen.

Det er icke Raad, at den ſorte Munck,
Der ſpitzer ſine Ben oc gaar ſaa-ſtrunck,
At han vor Meſſe ſkal berette,
Ville J mig troe, ieg ſiger eder dette,
Det var oc en Munk aff det ſame Convent,
Som gaff Keyſer Henrick Sacrament,
Han gaff hannem i det lille Brod
Forgifftig Eder, ſom bleff haus Død,
Lade J Broder Dirick wor Meſſe rore,
Saa tor han oc wed hende gore.

Her Jon Skrick.

Da gack du i Kircken oc wær ey ſen,
Hent oſſ vor Herre oc brug dine Ben,
At Meſſen kand hannem tage til ſig,
Jeg frocter, hun taler icke mere ved mig.

Capellanen.

Herre, ieg kan hannem intet naa,
Hiemmelen er den Stol han ſidder paa,
Der til Jorden hans Fodſkammel er,
Huorledis kan ieg hannem komme ſaa ner,
Her Jon, griber ſelff i Luften op,
Oc tager hannem ned med al ſin Krop,

Christus taler til dem alle,
Ja han siger det foruden Galle,
Kommer alle til mig, som ere beladde
Met Sorg, Bedrøffuelse oc alskens Waade,
Jeg wil eder frelse og giffue Ro,
Det haffue de lest, kand ieg vel tro.
Besønderlig det 1. oc 14. Cap. Johannes skrefft,
Der til alle S. Pouels Sende-Brefft,
I det gamle Testament, som ieg kand mercke,
Exodi i det tiuffuende ere de blevne Klercke,
De haffue og lest vdi Esaia,
I det XLIII. Capitel kan ieg forstaa,
De haffue og lest Psalteren ud til ende,
Jeremie i det attende giffuis tilkende
Om Stock oc Sten at graffue vd,
Oc kalle dem baade Lasse oc Knud,
Neyge oc bucke oc giøre dem Ære,
Som de vore Guder skulde være.

Her Cantor.

Jeg frøcter nu saare, huor det vil gaa,
Men de kunde Scrifften saa vel forstaa.

Her Jon Skrick.

I befrøcte Her Cantor, huor det vil gaa,
Jeg gør oc vdi samme Maade saa,
Jeg troer, at Dieffuelen met sin List,
Eller oc hans Moder for vist,
Haffuer giffuit saadant Bønder tilkende,
Men de ere saa kloge i Sinde.

Jens Clockere.

Her staae I met eders Faders Snack,
Jeg frøcter, I faae end fuld liden Tak,
Messen er siugere, end hun før var,
Hun haffuer hafft Helregle siden i gaar,

Der

Capellanen.

Sette J hannem nu bag Doren i Vraa,
Saare monne J hannem da forsmaa,
Men ieg troer, at den Herre god
Staar icke nu der met Kød oc Blod,
Det siger ieg eder i denne Stund,
Der finde J hannem ingelund,
Han sidder hos sin Faders høgre Hand,
Huilket nu tror baade Qvinde oc Mand,
Som han oc selffuer sagde saa,
At han vilde til sin Fader gaa,
Her Jon, kunde J nu hannem naa,
Da recker en hid, at wi hannem faa,
Til Messen, meen ieg, thi hun vil vandre,
Hun vil sig ikke mere met oss bekomre.

Her Jon Skrick.

Hør du Capellan, skynde dig snart,
Hent oss da Olien med en Fart,
Skynde dig snart, oc vær ikke sen,
Thi Messen haffuer sine Helspetter huer en.

Capellannen.

Jeg mercker nu vel, huor effter J løbe,
J mene den Olie, man pleyer af Bispen løbe,
Bossen er tom, wille J mig tro,
Clockeren haffuer smørt der med sine Sko.

Her Jon Skrick.

Haffuer han det giort, da er han i Band,
Huo haffuer saadant hørt af nogre Mand,
Han skal det betale met sin Hud,
Saa hielpe mig Herre Sancte Knud.

Slutningen skal følge i det næste Hefte.

III.

K. Frid. I. Brev til Borgemester, Raadt oc Menighed vdi Horsens, om Graabrødre Kloster sammesteds 1532.

Wii Frederich ꝛc. Gisre alle witterligt, at os Elskel. Borgemester, Raadt oc Menigheden vdi wor Kiøbstedt Horsens haffuer nu hafft hos os deris wisse Budt, oc ladit berette for os, hvorledis at de Brødre, som ere vdi Graabrødre Kloster vdi forskreffne Horsens, haffue nederbrott Skielleromme oc Huse vdi Closterit, oc solt oc forkommit og affhend dennem Steen oc andet, huis de kunde fange penge for, emodt thet Forbudt, som wi tilforn derpaa giort haffuer, oc ladit dennem medt wore Bresffue adware, att de dett icke gisore skulle, och achte medt thiden at forlade samme Closter. Sammeledis haffue de oc berett, at samme Brødre haffuer odelagt IIII. Borgergaarde ther vdi Byen, oc lagt vnder deris Closter, oc haffuer forskrevne wore Borgere her for os en Høigbaaren Furstis Konning Hanses wor kiære Broders Dom liudendis: Att samme Brødre skulle lade opbygge forskrevne IIII. Gaarde igien, saa ther skulle gaae Kongelig och Byens Tynge aff, huilcken Dom de icke fuldkommet haffue. Och disligeste predicke de obenbare vdaff Prædickestolen mange Fabell oc andre wrang Lerdom, som de icke beuise kunde med den hellige Skrifft, oc dermedt opvække Opror oc thuedracht eblant Allmuen. Thg for slig forskreffne Aarsag oc Leilighedz skyld haffue wi, aff wor synderlig Gunst oc Naade, vndt oc thilstedt, oc nu medt thette wort obne Breff vnde oc thilstede, at forskreffne wore Wndersaater vdi Horsens mue oc skulle thill dennem anname forskreffne Closter oc Closters Kircke medt ald sin thilhoring thil een SogneKirke, oc Klostergaarden medt de Huse ther staar paa bygde thill deris Predicanter, oc Skole, oc thil en Hospital, oc ther indlegge fattige siuge wanfore Menniſker, oc huis Bygning oc Forbedring, som samme wore Vndersaater paa samme Clostergaardt byggendis oc Forbedrendis worder, thet skal allene komme thil de siuge Menniſker vdi Hospitalit deris Gode oc Beste, oc ingen anden, dog at dersom nogre aff wore Vndersaater kiende dennem nogen Ret at haffue thil forskreffne Closter-Kircke eller Clostergaardt, tha gaae derom, saa megit som Loug oc Rett er. Cum inhibitione solita. Actum Gottorp Søndag epter S. Martini Dagh, Ao. 1532.

16. Hefte.

I.

Ronne Kiøbſteds gamle Seigl og Vaaben paa Boringholm.

t viſe, hvad Vaaben og Seigl enhver af vore Danſke Kiøbſteder i gamle Dage haver brugt, er noget, ſom vi holde baade nyttigt og artigt, og giøre os ogſaa en Fornøielſe af efterhaanden at føre i Verk, naar vi ikkun maatte være ſaa heldige at faae fat paa gode Originaler deraf. Vel har Reſenius, ſom vi tilforn have erindret, ladet Kiøbſtedernes gamle Seigl ſtikke i Kober til ſit ſtore Danſke Atlas; Men, da ſamme Verk for viſſe onde Tilfælde er ſærdeles rart at ſee, og Koberſtykkerne derhos vel ikke ſaa aldeles accurate, ſom de burde, ſkal vore Landsmænd ikke fortryde, at vi nu og da tage med, hvad vi af ſaadant Slags paa ny kunne opdage. Vi har forgangen Aar i vort Danſke Magazin fremdragt Roſkilde Stads gamle Seigl i Koberſtykke, hvorudi mange af vore Landsmænd have fundet Behag. Vi ville og fremdeles ſee til at holde deſlige Liebhaberes Ynde ſt ved lige, og i ſaadan Henſeende denne gang fremſette Rønne Kiøbſteds Seigl paa Boringholm, ſom Hr. Amtmand Urne paa bemeldte Land har haft den Godhed at ſende os, tillige med efterfølgende Kong Friderik den Andens Brev, hvori Hans Maieſtet ſtadfæſter ſamme Kiøbſted dette Vaaben og Seigl. Saa tro og tapper ſom Landet Boringholm haver viſet ſig til det Hoi-Kongelige Danſke Huſes Beſte, ſaa kiært er os og alle Danſke Patrioter hvert et Stykke, vi kunne bringe an til ſamme Lands Zier og Anſeelſe; Og kan ingen derudi bedre gaae os til Haande, end de curieuſe iblandt Boring-

holms egne Indbyggere, saafremt der ikkun endnu findes hos dem noget af gamle Documenter og andre Alderdoms Levninger.

I Omkredsen af dette Ronne Kiøbsteds Seigl, som er giort 1584. læses denne Opskrift: Sigillum civitatis Rotnæ in Insula Bornholm. At der over Skioldet forestilles en Biskop i sin fulde Prydelse, lysende Velsignelse med den høire og holdende sin Stav i den venstre Haand, giver tilkiende, at Byen Ronne haver, saa vel som den største Deel af Landet Boringholm, før Reformationen tilhørt Ærkebiskoperne af Lund, som vel og først har givet Byen dette Seigl. I Skioldet sees 3. Fisk, som skal være tre hvide Torsk i blaat Feld, hvilket er det Vaaben, som Hsilovlig i Hukommelse Kong Friderik II. i sit aabne Brev af 4. Decemb. 1562. allernaadigst haver undt og givet Ronne Kiøbsteds Borgere efter deres underdanige Forestilling. Samme Konge-Brev lyder af den tilsendte Copie saaledes:

Vi Friderich den Anden med Guds Naade Danmarkes, Norges, Vendes og Gottes Koning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst. Giøre alle vitterligt, at efterdi vore Undersaatte Borgere udi vor Kiøbsted Rødne paa vort Land Boringholm have med deres Fuldmægtige Henrich Ohuffen og Peder Ibsen Raadmænd dersammesteds ladet give tilkiende, hvorledes at de her til dags ingen Byes Vaaben eller Besegling haft haver, og haver dog brugt et Indseigl, hvorudi haver standet tre Fiske, og derfore underdanigst begieret, at vi med et Vaaben, som de udi deres Byes Seigl kunde bruge, naadeligen ville begave. Thi have vi af vor synderlig Gunst og Naade undt og givet, og nu med dette vort aabne Brev unde og give forskrevne vore Undersaatte Borgere udi Rødne og deres Efterkommere der sammesteds et Vaaben, som skal være Tre hvide Torske udi et blaat Feldt, og samme Vaaben altid herefter at bruge udi deres Byes Indsegl. Forbydendes derfore alle, ihvo de helst ere eller være kunde, Særdeles vor Foged, Embedsmand, og alle andre, fornævnte vore Undersaatte udi Rødne, eller deres Efterkommere herimod paa forskrevne Vaaben, eftersom forskrevet staaer, at hindre, eller udi nogen Maader forfang at giøre under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn d. 4. Dag Decembris Aar 1562.

II.

Hertug Albrets af Meklenborg Brev til Hr. Anders Bilde 1534.

At Hertug Albret af Meklenborg, som bekiendt er i vor Historie, blandede sig i den saa kaldede Grevens Feide eller den Krig, som Greve Christoffer af Oldenborg, efter Høilovlig i Hukommelse Kong Friderik den Førstes Død, med de Lybskes Hielp, førde i Danmark, under det Navn, at befrie Kong Christian II. af sit Fængsel og sette hannem igien paa Tronen, dertil gav fornemeligen Anledning det nær Forvandskab, som var imellem Kong Christian II. og Hertug Albret; Thi Hertugens Gemal var Høibemeldte Konges Søster-Dotter, nemlig en Dotter af Joachim I. ChurForste i Brandenborg og Princesse Elisabet Kong Hanses Dotter af Dannmark (a). Dette Svogerskabs Baand vidste Kybekerne, som da spillede deres Rulle i Danmark, at trekke paa, sig til Nytte og Fordeel, og fordi de, som mente, havde nogen Mistro til Greve Christoffer af Oldenborg, hvilken de 1534. havde forsendt ind udi Danmark at udføre deres Forehavende, gave de sig i Handel med Hertug Albret, og fik hannem til, 1535. paa deres Befalding ogsaa at drage ind i Danmark, for at drive paa den almindelige Sag med Greven, hvortil de saa meget lettere formaaede hannem, som den gode Hertug vel mueligt selv under Haanden har haft et Øie paa den Danske Krone. Hvorledes det nu gik Hertug Albret af Meklenborg paa dette Tog i Danmark, hvad Modgang han og hans Gemal leed i Kiøbenhavns Beleiring, og hvorledes han med slet forrettet Sag maatte igien forlade Landet ved Kiøbenhavns Overgivelse, kand omstændeligen læses hos vore Historie-Skrivere Hvitfeld og Nic. Cragium udi Kong Christian III. Historie under de Aar 1535. og 1536.

Men førend Hertug Albret kom ind i Dannmark, finder man, at han haver staaet i Brev-Vexling med nogle af de Fornemeste i Riget, som vare deels af Kong Christian den Andens Anhang, og deels Lutheri Lærdoms Modstandere, og faaet adskillige hemmelige Efterretninger her fra Landet. For nu at opmuntre sine formenentlige Venner i Dannmark til at ruste sig af alle Kræfter, saa vel for at hielpe Kong Christian II. som for at forsvare den gamle Romer-

(a) Denne Hertug Albret er saa meget mere at merke i den Danske Historie, som ei alene hans Gemal Princesse Anna af Brandenburg var af Dansk Kongelig Blod, men han havde og tvende Sønner, som blene gifte med tvende Danske Kongelige Princesser: Ved den ene, nemlig Hertug Ulrich, som havde Princesse Elisabet Kong Frid. I. Dotter, var han Farfader til den berømte Dronning Sophia i Dannmark, Kong Frid. II. Gemal og Christ. IV. Moder: Og en anden Søn Hertug Christoffer havde til sin første Gemal Dorotheam, ogsaa en Dotter af K. Frid. I. og Søster til K. Christ. III.

ske Tro imod Hertug Christian af Holsten og hans Tilhængere, da har Hertug Albret i Aaret 1534. skrevet adskillige høflige og fortrolige Breve her ind i Riget til Erkebiskpen af Lund, samt endeel af Biskerne og Rigets Raad, hvorudi han indbyder dem til at træde i et Forbund, som nogle af de Tydske Churfurster og Herrer havde sluttet for at staae Lutheri Lærdom imod, og lover at være dennem i alle Ting selv behielpelig, og til den Ende at skikke sit Raad Doct. Christiern Vinter Gesandtviis her ind, for med dennem derom og om andre vigtige Ting ydermere at handle. Hvilket altsammen af efterfølgende merkværdige Brev, som Hertug Albret i den Mening haver tilskrevet Hr. Anders Bilde Ridder og Danmarks Riges Raad, tydeligen staaer at erfare. Dette rare og betydelige Document, som er et Lys i vor Danske Reformations- saavelsom Staats-Historie paa den Tid, har Publicum Velærværdige Hr. Gerhard Treskov Sogne Prest i Birkerod her i Siæland at takke for, som har foræret Originalen deraf til vort Selskabs Archiv. Det samme er saa meget mere artigt, som det af en Tydsk Furste er skrevet paa Dansk, dog maae vi sige derhos, at det vel ikke er skrevet med Hertugens egen Haand, men af en hans Secreterer, som har været det Danske Sprog nogenledes mægtig, endskiønt det er fuldt af Germanismis eller Tydsk-Danske Ord og Talemaader. Brevet lyder Ord til andet, som følger:

Albrecht vtaff Guds Nade Hertog tiil Meckelnborg, Furst til Wenden, Greffue til Schwerin ꝛc.

Wor besunderlig Gunst tilforn. Kiere Her Andres Biilde, besunderlig gude wen, Efterthi os er tilkende giffuet, at I so mandeligen oc strengelig handler emod alle die Lutherssche, oc andre Sechter, som nu vti faa Aar vpuext ere vti Danmarck, So ere wii besonderligen fororsaget vti en fulkomelig guot trow Mening, helst forthi at I ere vti en Sindt oc Mening met Oss, at giffue ether hiemlig tilkende noger Artickell, welcke wii hobes ether oc ganske Danmarcks Riige mo komme tiil Gude, Nut oc Bistandt, Forst at her er en Forening oc christlich Bond giort och vpret vti Tyskland formiddelst nogel the ypperste oc mechtigiste Herrer Curfurster oc andre at vprette igien, oc ther efter beschut oc beskerme den gamle Religion oc Romischer Kircke-Brug emod the Lutheraner oc andre Sechte. Ther for som I met andre Herrer andelig oc werdzlich vti Danmarck, som

vti

vti ſamme Sind oc Mening ere, wille were vti ſamme Forbinding met thenom, Tha wille wii gerne, Danmarck Riige till Loff, Priis oc Ere, Oc alle Indbygger til Nut oc Gaffn, letteligen forarbedet, at J ſchulle worde deylafftig vti ſamme Bond, met Help oc Biſtand, hvor Behoff giøres, emod die Lutterſche, Om J wille tilſchicke Oß ther vppa ether Fulmacht, at handel oc beſchluee met ſamme Herrer paa ether wegen. Framdelis er Oß tilkiende giffuet met en hiemlig Potſchab, thet Hertog Charſten (b) vtaff Holſten er hiemlig vti en ſtoer Ruſting, vptager daglig Reutter oc Knechte vti therd Menung, han wol weltlich intage Jutland, oc ther effter wil wore Koning offuer at Danmark met wold. Vti Diminelugge ſkulle ſamme Hertog weret hiemlig til worts mit Her Mogens Gøye vdi Marcken wiid Kolding, Oc ſom the haffde talet lidet med Huer ander, ſchildes the at, oc reed hwer til ſitt. Welchet den tiidt wii horde, wortte wii ganſkelde till friids, tenckendes, hvor ſelſam thet wolle gange till vti Danmarck met thii gude Biſpern oc met ether oc ander, ſom icke Luthterſche ere. Ther for kunde wii icke ladet, at wii doch dieler met ether wor gude Radt, beſonderlich thette, At J reder ether paa Genſtand vfortoffuit met Riitter oc Knechte, Oc ther ſom J vdenlands nogel begerendes worder, Tha wille wi Daumarck Kron og hendes høyloſſlig Raad til Ere, Biſtand og Welfart oß ther vti lade brugge, oc beflite at bekomme ſodant Folk till Heſt oc Foud. Wii wide oc en Haffuen, ther J kunde vthen all Hinder komme ſodant Kriigsfolck till Skibs. Ther for om ſodan wort Tilbud behaffuer ether, mo J handel med ether Methbroder, At J met thet allerforſt (om behoff giøris) ſchicke hiid offuer til oß en hiemlich Secretarium eller Butſchaff met all Redſchab, ſom til ſadan Sag hører, Fuldmacht oc andet, ſom J ſelffuer wel wide. So ſchulle J finde vor vſpard Fliit vti alle ether Werende. For thet tridie giffue wi ether at betencke, Effterdi Hertog Charſten handler vti ſo Mode emod Dannercks

(b) Hertug Charſten, d: Hertug Chriſtian, ſom ſamme Aar blev udvalt til Konge i Danmark under det Navn Chriſtian III.

ske Tro imod Hertug Christian af Holsten og hans Tilhængere, da har Hertug Albret i Aaret 1534. skrevet adskillige høflige og fortrolige Breve her ind i Riget til Ærkebiskspen af Lund, samt endeel af Biskerne og Rigets Raad, hvorudi han indbyder dem til at træde i et Forbund, som nogle af de Tydske Churførster og Herrer havde sluttet for at staae Lutheri Lærdom imod, og lover at være dennem i alle Ting selv behielpelig, og til den Ende at skikke sit Raad Doct. Christiern Vinter Gesandtviis her ind, for med dennem derom og om andre vigtige Ting ydermere at handle. Hvilket altsammen af efterfølgende mærkværdige Brev, som Hertug Albret i den Mening haver tilskrevet Hr. Anders Bilde Ridder og Danmarks Riges Raad, tydeligen staaer at erfare. Dette rare og betydelige Document, som er et Lys i vor Danske Reformations- saavelsom Staats-Historie paa den Tid, har Publicum Velærværdige Hr. Gerhard Treskov Sogne Prest i Birkerød her i Siæland at takke for, som har foræret Originalen deraf til vort Selskabs Archiv. Det samme er saa meget mere artigt, som det af en Tydsk Første er skrevet paa Dansk, dog maae vi sige derhos, at det vel ikke er skrevet med Hertugens egen Haand, men af enhans Secreterer, som har været det Danske Sprog nogenledes mægtig, endskiønt det er fuldt af Germanismis eller Tydsk-Danske Ord og Talemaader. Brevet lyder Ord til andet, som følger:

Albrecht vtaff Guds Nade Hertog tiil Meckelnborg, Furst til Wenden, Greffue til Schwerin ꝛc.

Wor besunderlig Gunst tilforun. Kiere Her Andres Biilde, besunderlig gude wen, Efftersthi os er tilkende giffuet, at I so mandeligen oc strengelig handler emod alle die Lutherssche, oc andre Sechter, som nu vti faa Aar vpuert ere vti Danmarck, So ere wii besonderligen fororsaget vti en fulkomelig guot trow Mening, helst forthi at I ere vti en Sindt oc Mening met Oss, at giffue ether hiemlig tilkende noger Artickell, welcke wii hobes ether oc ganske Danmarcks Riige mo komme tiil Gude, Nut oc Bistandt, Forst at her er en Forening oc christlich Bond giort och vpret vti Tyskland formiddelst nogel the ypperste oc mechtigiste Herrer Curfurster oc andre at vprette igien, oc ther efter beschut oc bescherme den gamle Religion oc Romischer Kircke-Brug emod the Lutheraner oc andre Sechte. Ther for som I met andre Herrer andelig oc werdzlich vti Danmarck, som

vti

III.

Slutning af den liden Bog om den Papistiske Messe.

Her Cantor.

Snart, snart, løb bort Jens Klocker, ieg beder dig,
Tend et Lys oc kom til mig,
Vdi Benhuset skalt du dit tende,
Det samme Lius ieg sik dig i Hende,
Thi Pawen haffuer det selffuer wit,
Jeg haffuer det gemt med megen Flit
I mange Aar udi min Kiste,
Jeg vilde det icke end gerne miste.

Jens Klockere.

Jeg haffuer saa løbet, at ieg er swet,
I Benhuset haffuer ieg huercken Lius eller Lampe set,
Huercken Talg eller Wox fandt ieg der inde,
Vden XV. døde Mus paa samme finde,
De ware der Døde aff hungers Nød,
Vor Kircke her roger icke heller saa feder Grød,
Som hun giorde for fire Aar,
Jeg wed icke fuldelig, huore det tilgaar.

Her Cantor.

Eia, Eia, som ieg forstaar,
Da er det sandt, ieg hørde i gaar,
De gode Siele skeer ingen Ære,
Dem tendes hverken Lius eller Lamper mere,
Hueden monne det komme, at saadant skeer,
Eller huo haffuer hørt saadant før,
Huad monne dog være den rette Orsage
Til saadant ont oc jammerlig Plage.

Jens Klockere.

Her Cantor, ieg vil eder sige for sandt,
Det wulte det Romerske Afflads Tandt,

Den

Den Tid det vandrede all Werden omkring
Oc loffuede fra sig saa store Ting,
Der Dagen kom, det skulde betale,
Da motte det alt unddrage sin Hale,
Oc skiendelig ud aff Landen fly,
Der aff er kommen saa stort et Ry,
Det drog met sig baade Lampe oc Lius,
Derfore svelter nu baade Rotter oc Mus,
Oc lide nu saa stor en Nød,
At de bliffue plat aff Hunger død,
Vdi Skiersild er icke helder en Gnist,
Det spørde ieg aff Bror Dirick i-sist,
For snimmen (c) haffde han der veret inde,
Oc snacket met nogre aff siue Qvinde,
De begynte met hannem at kiffue oc trette,
Saa glemde han der sin sorte Hette.

Capellanen.

Hvad gioris Behoff mange Lius at tende
Eller oc Lamper om Natten at brende,
De Dødingers Hoffuet kunde dog intet see,
Icke kunde heller de tre Guder lee,
De kunde icke dantze, see eller gaa,
Huor man dem setter, der monne de staa.
Den Sed haffue Hedninge i deris Land,
De dørcke deris Guder med Liusebrand,
Wi wille icke bruge saadant Beckeri,
Oc efterfølge deris Kietteri,
Gud haffuer selff skafft Liusene alle,
Sol oc Maane, som vi dem kalde,
Alle skinnende Lius over Himmel oc Jord
Haffuer han skafft met sit Guddoms Ord,

Det

(c) For snimen d: før nyligen.

Det enige Lius er han selff forviſt,
Det siger ieg vden all Argelist.
At brende Lius for Stock oc Sten,
Eller oc for de Dødingers Ben,
Deraff haffuer Gud plat ingen Ære,
Den Tieniſte vilde han helder ombære.

Her Jon Strick.

Grete, stat op oc wer icke sen,
Hent oss aff den Wie-Palme en Gren,
At wi kunde brende oc giffue Røg,
Oc saa fordriffue Dieffuelsens Fog,
Di han gior Messen megen Ovide,
Kom snart igen, vi ville dig bide.

Grete.

Jeg haffuer søgt i Benck oc i Wraa,
Ingensteds kand ieg Palmer faa,
I Fiord wi skulde røge wort Kiød,
Da brøyde wi de Palmer alsammen i Glød,
Det radde oss en Mand, som det vel vidste,
At man plevgde dermed vor Herre at friste,
Siden haffue I ingen Palmer vidt,
Jeg er tilfreds, at wi ere dein qvit.

Her Jon Strick.

Hvort heden, sagde nu Reffuen da,
Den Tid han monne i Stampen staa,
Jeg troer, vi ere udi stor Fare,
Oss settis fore saa mangen Snare,
Wort Skib er sønder oc Roret er tabt,
Hvore ulle ere vi nu stadt,
Hvo kand nu stege foruden Ild,
Aff Skiersild haffue vi hafft stor Vild,
Hvad skal ieg nu sige, det er alt giort,
Skiersild er borte, som ieg haffuer spørt,

Den Tid det vandrede all Werden omkring
Oc loffuede fra ſig ſaa ſtore Ting,
Der Dagen kom, det ſkulde betale,
Da motte det alt unddrage ſin Hale,
Oc ſkiendelig ud aff Landen fly,
Der aff er kommen ſaa ſtort et Ry,
Det drog met ſig baade Lampe oc Lius,
Derfore ſvelter nu baade Rotter oc Mus,
Oc lide nu ſ Nød,
At de bliffue Hunger død,
Vdi Sklersil ielder en Gniſt,
Det ſporde i r Dirick wiſt,
For ſnimmel e han der veret inde,
Oc ſnacket met nogre aff ſine Qvinde,
De begynte met hannem at kiffue oc trette,
Saa glemde han der ſin ſorte Hette.

Capellanen.

Hvad gioris Behoff mange Lius at tende
Eller oc Lamper om Natten at brende,
De Dødingers Hoffuet kunde dog intet ſee,
Icke kunde heller de tre Guder lee,
De kunde icke dantze, ſee eller gaa,
Huor man dem ſetter, der monne de ſtaa.
Den Sed haffue Hedninge i deris Land,
De dorcke deris Guder med Liuſebrand,
Wi wille icke bruge ſaadant Geckeri,
Oc efterfølge deris Kietteri,
Gud haffuer ſelff ſkafft Liuſene alle,
Sol oc Maane, ſom vi dem kalde,
Alle ſkinnende Lius over Himmel oc Jord
Haffuer han ſkafft met ſit Guddoms Ord,

Det

(c) For ſnimmel: for nyligen.

Hagde vi igien vor Salue god,
Da ville vi strax med ſtandende Fod
Oſſ ſelffue ſmørge baade ude oc inde,
Oc føde med det andet vorr Børn oc Qvinde,
Men det er forgieffuis, kand ieg nu troe,
Thi ville vi giffue oſſ til god Ro,
Vi ville nu ride, thi det er qvelt (d),
Vi haffue nu her fuld lidet helt,
Vil nogen oſſ adſpørge ſaa,
Huorledis det monne vor Meſſe gaa,
Da ville vi ſvare med ſtolte Ord,
End nu ſaa vel ſom det gick i Fiord,
I gaar hagde hun en ſtor Fordantz,
Met en Legate, ſom heder Krantz,
Krantz heder han, oc det er viſt,
Saa offte haffuer han Pauens Fodder kyſt.

Hans Fiſkere.

Her Doctor, hvad mene I, at Folckene ſige,
Naar de ſee eder hos Suinene ride,
Som I have fanget met det Skel,
At I haffue Meſſen nu hulpet ſaa vel,
Jeg frøcter, de ſige det alle Mand,
At I ere en Prangere paa dette Land,
Oc derfore ſnarligen eder gribe,
Oc føre eder ſaa bagbunden til Ribe.

Doctor Johan Wlff.

Forbande dig den ſorte Broder Diricks Heſt,
For mig du ſpotter, din onde Geſt,
Jeg ſiger det viſt alt paa min Ære,
En Skalk monne du for alle være,
Det er nok Sorg, der mig nu ſkeer,
At du mig icke offuer min Skade ſpeer.

(d) Qvelt, d: ſildig, imod Aften.

IV.

En liden Disputatz imellem Borgemester af Malmø og Cantor af Lund. Trykt i Malmø 1530. in 8vo.

Det Bifald, som den foran indførte liden Bog om den Papistiske Messes Fald og Undergang haver fundet hos Elskere af vor Danske Kirke- og Reformations-Historie, har bevæget os til, paa ny at oplegge i vort Magazin flere af dette Slags, som maatte være lige saa gamle, smaa og rare, som den forige. Vi ville denne gang fornøie vore Læsere med et andet lidet Skrift, omtrent af samme Alder og Størrelse, men gandske vist af langt større Sjældenhed og Vigtighed, end den forige. Sammie er udgivet af Jep Nielsøn Borgemester i Malmø, og prentet sammesteds 1530. af Bogtrykkeren Oluf Ulriksøn. Den er skreven imod Hr. Adser Pedersøn Cantor i Lund, og er egentligen et Besvarelse Post-viis paa de fornemeste Stykker af et Brev, som bemeldte Hr. Adser havde tilskrevet Borgemester Jep Nielsøn, angaaende Præster, Messer, Sang, Læsning, Alters og anden Guds Tieneste, hvis Brug paa den gamle Jop Cantor af Lund i sit Brev ville forsvare, men bliver af Borgemesteren [eller maaskee een af de Geistlige der i Malmø under hans Navn] i dette Skrift kraftigen igiendreven. Det er bekiendt, at Malmø var een af de første Kiøbsteder i Danmark, som afslog det Pavelige Aag, og offentligen antog Evangelii Lærdom, hvilken ogsaa Byens Øvrighed med deres ny antagne Lærere heftigen vidste at handhæve imod alle dens Modstandere. I sær laae de idelig i Strid med Prælaterne og Canikerne i Lunde-Doms-Capitel, som vare Pavedømets nidkiære Forfegtere, og skaffede de Evangeliske i Malmø saavel Verdslige som Geistlige nok at bestille (a). At Hr. Adser Pedersøn Cantor i Capitelet til Lund haver været een af de ivrigste Papister paa den Tid (b), derpaa har man et klart Bevis i dette hans Brev, som Borgemes-

(a) Hvor hidsig det er gaaet til, kan man endog slutte af tvende Latinske Skrifter, hvoraf det ene kaldes Expostulatio PETRI LAURENTII Malmogiensis ad Canonicos Lundenses &c. det andet FRANCISCI WORMORDI Apologia adversus Lundenses Canonicos &c. begge trykte i Malmø 1533. in 8vo.

(b) Dette bekræftes og af PETRO LAURENTII i hans Expostulatione ad Canonicos Lundenses, naar han, refererat hans hvr lagt sin Beskyldelse paa M. Claus Urne Provst i Lund, anfører disse Ord: Habet [Capitulum Lundense] e diverso impudentes, stupidos, & veræ doctrinæ & pietatis ignaros, qvi tum optime se suo functos officio arbitrantur, si hypocriticas humanas traditiones utcunqve observaverint, si sæpius missaverint, sacrum Sacerdotum conjugium impudenter blasphemaverint, sacrilegum

gemesteren Stykkevits har ladet trykke med sit Svar hos. Denne liden Bog, som bestaaer af 20. Blade, trykt in 8vo, og hvoraf et Exemplar findes i Assessor Ahlves Bibliotek, kan med al Billighed regnes iblandt vore kareste Danske Skrifter, helst da den ingensteds, saa vidt os er vitterligt, nævnes, uden af Ahl. Bartholino de Scriptis Danorum, eller i Resenii og Karen Brahes Bibliotheker, eller andres trykte Danske Bog-Samlinger. Det er os da saa meget mere kiært, her at kunne forøge vores Historiam Literariam med et Dansk Skrift og en Dansk Skribent, som tilforn haver saa godt som været næsten hver Mand ubekiendt.

Om Bogens Auctor Jep Nielsøn vide vi intet andet at sige, end at han haver været een af de berømte Borgemestere, som Malmø ved Reformationstiden haver haft (c), og at han 1536. var een af de Sendebud, som Borgerne i Malmø overskikkede til Sieland til Kong Christian den Tredie, for at dagtinge med hans Majestet og opgive hannem deres By (d).

Men om Hr. Aser Pedersøn, som Bogen er skreven imod, have vi følgende faa Efterretninger at meddele, nemlig, at han var født i Helsingborg, og et uden Tvil den samme Hr. Aser, som i sin Ungdom havde været Ærkebiskop Jens Brostrups Capellan, og 1497. betiente hannem paa sit Yderste (e). Siden er han bleven Canik i Lund og Canceller hos den berømte Ærkebiskop

legum ipsi sacrilegi vocaverint, & viæ veritatis domini maledixerint: Horum bona pars est Dominus Cantor ille, qvi non desinit apud qvosvis ignaros & simplices canere, & nos hæreticos, schismaticos, sacrilegos; excommunicatos, & qvid non? appellare, nec semel vel audet vel potest nos ipsos convenire, & præsens nobiscum expostulare de hæresi, vel alio: tantum enim maledicere, sed nihil probare potest. Saa at man nok kand troe, at Auctor til det for indførte Skrift om den Papistiske Messe har under det Navn Hr. Cantor sigtet paa denne Hr. Aser Pedersøn.

(c) Forunden denne Jep Nielsøn og en anden Jens Fynbo ere disse tvende Malmøes Borgemestere, nemlig Hans Mikkelsøn, som først har fordømket det Ny Testament og døde Landflygtig, og Jørgen Mynter, som var saa geskæftig i Grevens Feide, særdeles i de Liders Historie bekiendte.

(d) HVITFELD p. 1478. Den Recess, som K. Christ. III. gav Malmøes Indbyggere, der de gingе Hans Kongl. Majst. til Hænde, er dateret Helsingør d. 6. April. 1536.

(e) Chron. Episcopor. Lundenk. p. 51. 52. efterat den har fortalt Ærkebiskopens uformodelige Syndom, fremfører disse Ord: Sed sabbato, videl. die S. Erasmi martyris, veniens Capellanus suus Dominus Atzerus, vir bonus & devotus, significavit ei, signa mortis apparere in diversis locis corporis sui, consulens ei de salute animæ suæ cogitare &c.

Byrge (f), hvilken for hans Fortienester og gode Egenskaber endelig forhalp hannem til at blive Cantor eller den fierde Prælat i Domcapitelet (g). Aar 1521. da Erkebiskop Jørgen Skodborg forlod Stiftet, blev Cantor Hr. Aaser Pedersøn, med de andre Lunde Prælater fordret over til Kiøbenhavn af Kong Christian den anden, for at skulle oplade Hans Maiestet Boringholm, men da de det ikke med det gode vilde giøre, lod Kongen dem i et haardt Fængsel indsette, indtil de samtlig gav deres Samtykke dertil (h). Aar 1523. har Hr. Aaser Pedersøn været med de øvrige af Capitelet at udvælle Mester Aage Sparre til Erkebiskop i Lund (i). Aar 1530. var han een af dem, som Capitelet i Lund oversendte til Kiøbenhavn, for med de andre Romersk-Catholske Geistlige at disputere imod de Lutherske Prædikantere paa den af Kong Friderik I. berammede Herredag (k). Aar 1532. haver han med de andre Prælater og Dom-Herrer været med at udvælle M. Torbern Bilde den sidste Erkebiskop udi Lund (l). Efter hvilken Tid vi ikke erindre at have fundet noget Spor af hannem, uden alenestе at han 1533. nævnes af Petro Laurentii i hans tilforn udi en Anmerkning (Lit. b.) anførte Expostulatione ad Canonicos Lundenses.

Men at komme til den liden Bog igien, som vi have lovet at indføre, da have vi alene her udeladt de mangfoldige Bibelske Citationes, som staae i Bredden af Originalen, men for Resten meddele den Ord fra Ord, og med sin gamle Orthographie, saaledes som følger:

Een

(f) Med disse Titeler nævnes han iblandt dem, for hvis Siæle Erkebiskop Byrge vilde, der skulde bedes godt, i sin store Stiftelse udi Lunde Domkirke. Sanctuarium Birgerianum 1518. MS.

(g) MAGNI MATTHIÆ Series Episcopor. Lundens. p. 218. Fuit autem ATZERUS PETRI cujusdam filius, patria Helsingburgensis, cuius pietatem & virtutem cum vehementer probaret BIRGERUS, BOETIO qvodam JOHANNIS Cantore mortuo, eundem creavit Cantorem &c.

(h) MAGNI MATTHIÆ Ser. Episcopor. Lundens. p. 232. HVITFELD p. 1180.

(i) Literæ Capituli Lundensis ad Papam Adrianum VI. de eadem Electione MSS.

(k) HVITFELD pag. 1322.

(l) Lit. Capituli Lundensis ad Papam Clementem VII. de huius Electione MSS.

gamesteren Stykkevits har lader trykke med sit Svar hos. Denne liden Bog, som bestaaer af 20. Blade, trykt in 8vo, og hvoraf et Exemplar findes i Assessor Ahlvees Bibliotek, kan med al Billighed regnes iblandt vore nareste Danske Skrifter, helst da den ingensteds, saa vidt os er vitterligt, nævnes, enten af Alb. Bartholino de Scriptis Danorum, eller i Resenii og Karen Bruhes Bibliotheker, eller andres trykte Danske Bog-Samlinger. Det er os da saa meget mere klart, her at kunne forege vores Historiam Literariam med et Dansk Skrift og en Dansk Skribent, som tilforn haver saa godt som været næsten hver Mand ubekiendt.

Om Bogens Auctor Jep Nielsøn vide vi intet andet at sige, end at han haver været een af de berømte Borgemestere, som Malmø ved Reformationstiden haver haft (c), og at han 1536. var een af de Sendebud, som Borgerne i Malmø overskikkede til Sieland til Kong Christian den Tredie, for at dagtinge med hans Majestet og opgive hannem deres By (d).

Men om Hr. Adser Pedersøn, som Bogen er skreven imod, have vi følgende saa Efterretninger at meddele, nemlig, at han var født i Helsingborg, og er uden Tvil den samme Hr. Adser, som i sin Ungdom havde været Ærkebiskop Jens Brostrups Capellan, og 1497. betiente hannem paa sit Yderste (e). Siden er han bleven Canik i Lund og Canceller hos den berømte Ærkebiskop

legum ipsi sacrilegi vocaverint, & viæ veritatis domini maledixerint: Horum bona pars est Dominus Cantor ille, qvi non desinit apud qvosvis ignaros & simplices canere, & nos hæreticos, schismaticos, sacrilegos; excommunicatos, & qvid non? appellare, nec semel vel audet vel potest nos ipsos convenire, & præsens nobiscum expostulare de hæresi, vel alias: tantum enim maledicere, sed nihil probare potest. Saa at man nok kand troe, at Auctor til det for indførte Skrift om den Papistiske Messe har under det Navn Hr. Cantor sigtet paa denne Hr. Adser Pedersøn.

(c) Forunden denne Jep Nielsøn og en anden Jens Fynbo ere disse tvende Malmøes Borgemestere, nemlig Hans Mikkelsøn, som først har fordanskket det Ny Testament og døde Landsflygtig, og Jørgen Myntær, som var saa geskæftig i Grevens Feide, særdeles i de Tiders Historie bekiendte.

(d) HVITEELD p. 1478. Den Recess, som K. Christ. III. gav Malmøes Indbyggere, der de gingе Hans Kongl. Majst. til Haande, er dateret Helsingør d. 6. April. 1536.

(e) Chron. Episcopor. Lundens. p. 51. 52. efterat den har fortalt Ærkebiskoppens uformodelige Syndom, fremfører disse Ord: Sed sabbato, videl. die S. Erasmi martyris, veniens Capellanus suus Dominus Atzerus, vir bonus & devotus, significavit ei, signa mortis apparere in diversis locis corporis sui, consulens ei de salute animæ suæ cogitare &c.

sen. Kiere Her Cantor, synderlige gode Wen, som J skriffue meg till, at ieg skulle haffue sagt paa wort Raadhuss, meg icke at wide, oc att icke heller schulle findis vdi then hellige Schrifft, att for then Thieniste, som skeer vdi Messe-Embede, motte Prester nogen timelig Løn, Penning eller anden Muen haffue, vpbere heller begere, som the muge, ther predicke, oc J nu vdi Eders Breff til mig merkelige beuise, som eder tyckis, att the thet christelige muge giøre, oc meg vert emod synes, att J intet myndre giøre end beuise thet samme. Thi wilde ieg eder schrifftelige suare, oc thet lade paa Prenthet vdgaa, Saa att, om min Dom icke waare rett, ieg kunde aff andre eller oc aff eder bedre vnderuisis ther vdi, huilked ieg er altid begerindis aff huer christet Menniske. Oc om eders Dom war icke rett, J motte oc saa vnderuises, enten af thenne min Schriffuelse, eller nogen anden eders gode Wen, ther maa lesse eders Wildfarelse oc liden Forstand vdi then hellige Schrifft, og i the Tingest, eders Salighed er anrørendis; Thi will ieg swerueye, hueff J skriffue, oc ther til kortelige suare.

Her Cantor aff Lundt.

Oc J allegere sanctum Paulum, som wist er, We mig, om ieg icke predicker.

Borgemester aff Malms.

Er thet wist, hwi frycte J tha icke for Guds Hefn oc retferdige Straff offuer eder oc alle eders lige, ther sige seg at were Apostlers Efterfølgere oc Efterkommere, ther dog aldrig predicke een Gutz Tydell.

Her Cantor aff Lundt.

Att predicke fast met Talen oc robe meget, oc icke fulkomme thet med Leffuit oc Gierninger, er icke then rette Predicken.

Borgemestre aff Malms.

Att mange icke giøre, som de prediche oc lære, kand eder icke orsage (m), Nar huer skall giffue Regenschaff for seg iselffuer, oc icke for en anden, oc huer bære sin egen Byrde, oc vndfange Løn effter sit Arbeyde, oc icke effter en andens. Er thet saa, nogen wel predicker oc ilde gior, tha haffuer wor HErre oss lærdt, at wy skulle giøre effter hueff saadant han predicker, oc icke hueff han gior. Men eder bør forthi theff ydermere beuise eders Fromhedt, bode vdi retsindig Predicken oc ett retsindigt Leffnet, oc straffe the, som andet giøre.

Her

(m) Orsage, d: undskylde.

Her Cantor aff Lund.

Som Sancte Pouell siger, Hannum bør dubell Heder heller Løn, som først giør oc saa predicker for andre.

Borgemester af Malmø.

Her giffue I selff til kendhe, kiere Her Cantor, huor falskelige I paa eders Wildt allegere oc wrie Schrifften, oc siden, huor lidet I forstaa hende, naar I hende læse. Thi sancti Pauli Ord lyde saa: Oldinge, som theris Befalling well forestaa, ere dubell Ære verde, Serdelis the som arbeyde med Predicken oc Lærdom; giffuendis tilkende ther med, at Menigheden skal holde thennom udi Ære, som theris Forstandere ere, hvilke kaldis udi then Hellige Schrifft Oldinge, Men offuer alle, theris Predickere oc Lære-Fedre. Men thess wer, tuert emod nu vdi eders Kircke holdis the udi alsomstørste Verdighed, ther aldrig predicker ett Ord, som ere eders Bisper, Prouester, Degener, Archidiaconer, Canthere, Cannicker, Vicarier ꝛc. Thi actis en Predicken saa lidet iblant eder, oc forthi saa saare sielden predickes vdi eders Domkircke, aff huilket wi klarlige wide, huess Kircke eders Kircke er, ther wi aldrig haffde steer Tegen, aff hwilke I kunde kendis.

Her Cantor aff Lundt.

Ere oc icke nogle saa talendis att predicke med Tale.

Ingen bør at[illegible] mbede, hand icke kand
bruge, nu er thette [illegible] c Embede, att the skulle
wære lerde vdi then[illegible] e predicke, oc lære, oc
vnderuise the, som [illegible] n synde, offuerwinde oc
stoppe Munden m[illegible] om, som sette seg op e-
mod then retfindig[illegible] en gandske Schrifft u-
di mange Steder b[illegible] et Ny giffuer tilkende:
Saa framt att hun[illegible] re Prester, thet er Bi-
sper oc andre Kirck[illegible] hristen Kircke nu i thet
ny Testament icke, [illegible] Prester, ther intet pre-
dicke, maa wære t[illegible] ettere for Bugs-Fode
skyld oc gode orckele[illegible]

Her Cantor aff Lundt.

Men dog leffue erlige oc skellige, oc beuise Troen met gode Gierninger oc dydelige Exempel, vdi gode Effterdomme andre Menniske, the predicke oc.

Borgemester af Malmø.

Saadanne Predickere bør att wære alle retsindige Menniſche, ther wende ſig thet ewige Liff oc then euige Salighed aff Gud almegtiſte, Oc huo icke predicker ſaalunde, hand bliffuer aldrig salig, men ſchal forniſes aff wor HErre Chriſto JEſu till then euige Fordømmelſe oc euige Ild, ſom er Dieffuelen oc alle hans Engle forreedt.

Her Cantor aff Lundt.

Oc saadane Predichere bør att haffue theris Nottorfft.

Borgemester aff Malmø.

Vor HErre binder thennom, thet the ſculle arbeyde med theris Hender, ſaa at the kunde aff theris Arbeyde fode ſeg ſelffuer, oc hielpe the Fattige oc Nottorfftige.

Her Cantor aff Lundt.

The ere yppermere oc bedre for Gud, end the meget raabe oc intet giøre.

Borgemester af Malmø.

Vdi saadanne Maade kand en arm Skomager, Thømmermand, eller Skindere, en Kellerſuend, oc en fattig Thieniſte Pige, wære bedre for Gud, end een Biſcop eller Preſt, ſom hollis for then allerbeſte vdi verden. Gud bedre oſſ for Predicken oc Lærdom, Exempel oc Efterdømme, theſſe Meſſe-Preſter oſſ haffuer efterlagt, ſom er Orkeloshed, Horeri, Gerighed, Drunckenſkaff ꝛc. gandſke faa vndertagne. Preſter, ſom meget raabe oc intet giøre, wil jeg icke orſage; Men eders Preſter raabe oc ſkrige Nat oc Dag, oc ſaa langt er thet fra, the meget ther efter giøre, at the ikke end ſelffuer wide, huad the raabe eller ſkrige.

Her Cantor aff Lundt.

Oc gode Preſter, ſom predicker med theris gode Gierninger.

Borgemester aff Malmø.

I saa Maade ere alle retſindige chriſtne Menniſche Preſter, inghen vndertagen.

Her Cantor aff Lundt.

Sige Meſſer, ſom JEſus Chriſtus Guds Søn ſelv ſtigtede oc befalde ſine Apoſtler oc Diſcipler at giøre, oc giffue oc ſkicke andre, Matt. 26. Marci 14. Luc. 22. oc ſom ſanctus Paulus ſiger 1. Cor. XI.

Borge-

Borgemeſter aff Malmø.

JEſus Chriſtus Guds Son ſtigtede Meſſen i forſtrevne Steder, ſaa at the ſkulle æde hans Legomme oc dricke hans Blod vdi hans Hukommelſe. Ethers Preſter giøre thet icke vdi hans Hukommelſe, men offrer JEſu Chriſti Legome oc Blod for the leffuendis oc dødis Synder. Forſt foruden Guds Befalning, huilked han altid pleyer haardelige att ſtraffe, nar mand hannum anderledis wil tiene, oc hans Sacrament bruger, end hand haffuer ſelffuer befalet. Siden tuert emod Guds Ord, hans hellige Pine oc Død til Foractelſe oc Beſpottelſe, Nar ther intet mere Offer er igien for Synden, ſom hende kand borttage, end thet eniſte Offer, ther han ſeg ſelffuer offrede for vore Synder, oc forthi vil hand icke meer offris. Oc om hand ſchall offte offris, tha ſchal hand offte dræbis, Saa at offre Guds Sons Legome oc Blod, er intet andet, end paa ny at ſlagte oc dræbe hannum. Framdelis ſkikkede hand thet hellige oc høyverdige Meſſe-Embede, ſaa att hans Død og Pine ſkulde ther vdi kundgiøris. Men eders Preſter holde thet eenlige for ſig ſelffuer, oc læſe bode lønlige, ſaa at ingen thennom kand høre, oc paa thet Maall, mand icke forſtaar. Oc the ſtørſte Part ſelffue icke wide, huad the anten giøre eller læſe. Befallede hand oc ſaa, att the ſchulde æde oc alle dricke vd aff thenne Kalck, Men eders Preſter tuert emod alleniſte dricke oc æde, oc giffue ingen med ſeg. Ja forbiude thet, ſom thet war kietterſk oc et formaledidet Tingeſt, huilket Chriſtus JEſus haffuer ſelffuer befalet. Sagde han oc ſaa, att the ſkulde ſkiffte thette Sacrament iblant thennom: Men aff ethers eget Hoffued tillegge J oc ſige: ſkicke andre (n). Sagen huorfore wil iag ſige; Forthi at ſkiffte JEſu Chriſti Sacrament eblant chriſtne Menniſke, war ſaadanne ſtore Prelater, ſom J oc eders lige ere, for moget til Vnage, oc forthi ſkicke J heller andre vdi eders Sted, ſom thet ſkulle giøre. Theſſ emellom haffue J ſelffue for ſaadan ett Embede ſtore Rente, Herreſtads, oc all Werdzens Lyſt oc Glede, oc J giffue eders Trælle, huad eder lyſter, oc J kunde wel ombære. Saa grueligt misbruge i Guds høywerdige Sacramente, huilket nu lenge rober Heſſu vdi Himmelen, Oc forthi wil Gud thet icke lenger tilſtede.

Her Cantor aff Lundt.

Oc theſligeſte befaalde thennom at ſkicke oc giffue Dob oc Chriſtendom thennom, ſom troe wilde, oc andre Sacramente, ſom Apoſteler ſkickede, ſiden Chriſtus war opfaren til Hiimels Were, oc Preſtwiend befalede.

(n) I Bredden herhos ſtaaer: Her Aſſer legger noget til wor Herres Ord paa ſit Viid.

Borgemester af Malmø.

Herslaa Jether seffuer for Hoffuid, kiere Her Cantor, nar J sige, att Prestrend er befalet thet at giøre, hues Christus befalede Apostlerne. Nu befalt hand sine Apostler, icke alleniste att the skulde døbe, men oc saa offuer alle att predicke, icke allehaande, men alleniste huess hand haffde budet thennom, saa att Apostlerne skulle heller offuergiffue at døbe end at predicke; Thi skulde nu oc saa Presterne (ther som the wilde eet aff thesse nu forlade) heller offuergiffue at døbe, end at predicke thet hellige Euangelium for alle Creature, thet er, baade predicke oc døbe: Men offuer alt, at the skulle predicke. Huad skulle saa mange thusind Bisper oc Prester, som nu ere vdi werden, oc aldrig predicke een Guds Tydell? oc ey heller døbe vden Kober oc Malm, thet er, Klocker oc saadan Skarn, oc thet icke med mindre giøre, end the saa ther-store Gaffuer yc Skenck føre.

Her Cantor aff Lundt.

Slige gode Gierninger oc flere er oc saa Guds Tieniste.

Borgemester aff Malmø.

Thes større Guds Plaffue, Heffn oc Straff, skal vore Biskoper oc Prester offuergaa, nar thennom er saadan Guds Thieniste serdelis befalet, oc the theraff intet giøre, oc om nogen saa thet giøre, tha giøre the thet meer for Penninge, end forthi Gud haffuer thennom thet befallet.

Her Canthor aff Lundt.

Oc the, som slig Embede haffue, bør at haffue her timelig Løn, huilken Menniske icke kand myste eller ombere, som er Klede oc Føde, som sanctus Lucas scriffuer vdi det X. Dignus est operarius &c. Oc sanctus Paulus siger, at then, som Alteret tien, bør at leffue aff Alterens Indkomme oc Rente. 1. Cor. IX.

Borgemester aff Malmø.

Att retsindige Bisper oc Prester, ther med forscreffne Embede thienne then christen Kirke, bør timelig Løn aff then Kircke, huilken the thienne, bestaa wi aldelis gierne; Men huad Løn thennom bør, som haffue aff saadanne Embede, huilket the aldrig bruge, Naffn oc Titel, wiide wi oc saa well, oc ther J allegerede sancte Pouell, giffue J tilkiende, att J icke forstaa sancte Pouels Ord, eller J oc vrier thennom effter eders eget Hoffuet oc Sind; thi sancte Pouel icke siger, att nogen hereffter skal leffue aff Alteret, Men att then Tiid saa skede, nar Jødernes oc Hedningernes Altere ware end nu wed Magt, oc icke ødelag-

de:

de: Men lærer, att vor HErre haffuer vdi sin christen Kirke giort saadan en Skick oc Ordinants, at hvo som prediker thet hellige Euangelium, hand schall leffue ther aff, oc fordi thet er eder imod, tha thaffde J, oc icke wilde thet allegere, huilket dog klarlige giffuer oss tilkende, huad sancte Pouels Meening er udi the Ord, J allegere.

Her Cantor aff Lundt.

Saa ere oc flere Thieniſter oc Embede udi christne Menniſkers Samfund, end att predicke, endog thet er med the ypperſte Gierninger; som mange Lemmer ere vdi eet Legome, oc the haffue icke alle een Gierning, alle ere the dog nyttige, saa er thet oc i thet aandelige Legomme, huiſſ Hoffuid er Christus, som sancte Pouel ſcriffuer til the Romere i thet 12.

Borgemeſter aff Malms.

Nu talede then Hellig Aand igennom eders Mund, oc thersom J ville saadan Tale offte fremſette, tha wille ieg eder gerne høre, mig tyckes, at ieg lefer oc har sancte Povel ſelff talendis.

Her Cantor aff Lundt.

Atſkillige Perſoner haffue atſkillige Embede, og huer bør at haffue Løn, ſom rettelige thien, bode her vdi werden oc vdi then euige Salighed.

Borgemeſter aff Malms.

Saadan Tale lyſter meg wel at høre, men ieg weed icke, kiere Her Cantor, om J henne ſelffuer vel offuerweyer oc beſinder, Nar hun haardelige lyder endog alle uretſindige Biſkoper oc Preſter, ther intet thienne, men allenaſte leffue vdi ſtor Herredomme, Werdſens Lyſt &c. Gud opliuſe thennom med ſin Naade, oc forbarme ſeg offuer thennom oc oſſ alle Amen.

Her Cantor aff Lundt.

Icke er forthi gott at legge aff Meſſer, daglige oc nattelige Tider, oc andre Guds Thieniſte, oc ſette altingiſt till Predicken allene.

Borgemeſter aff Malms.

Huad Meſſer wi haffue afflagt, haffuer ieg eder litt tilforn giffuet tilkiende, Gud wil alleniſte æres oc thiennis efter ſit eget Ord, oc all Menniſkens Paa-

sund oc opdictede Thienniſter ere hannem ubehagelige; Thi bør huer christen Mand aff al sin Magt thennom afflegge oc afverie. Predicken holde wii for then ypperste oc nytteligste Thienniste, wore Prester kunne off tiene med, men icke for then alleniste; thi att somme aff thennom tienne wore Børn oc andre unge Karle med daglig Studering oc Lesning, Somme aff them skiffte JEsu Christi wor HErris Sacramente eblant christne Menniſker, oc søge the siuge oc krancke, thennom tienendes med Undervisning oc Hugsvalelse, saa at the med then aandelige Smorelse maa smoris oc styrckis emod Diefleri, Hetvedis Porter, oc ther emod mandelige stride.

Her Cantor aff Lundt.

Icke lærer sanctus Paulus saa 1. Cor. XIIII. udi Enden samme Capittels, saa sigendes: Brødre stander flitelige efftet at prophetere, thet er, at predicke, oc forbiuder icke at tale med Tunger, thet er, anden Guds Loff, Messer, Sang oc Thienniſter.

Borgemester aff Malmø.

Her biuder sanctus Paulus, att mand skal flitteligе stande efftet at prophetere, huilcket I selffuer udlegge at predicke, oc ther straffe I oss fore, oc bere Auind wed, at oss saa offte oc tit predickis. Oc ydermere agte I thenne sancte Pouels Formanelse intet, nar I saa lidet holde aff Predickere, oc fordi saa sielden lade predicke vdi eders Dom-Kirke Guds Ord (o). Then retsindige Messe holde wi meget aff, oc dagelige tha siunges oc loffuis then almegtiste Gud hoy udi wor Kircke med Psalmer oc aandelige Loffsanger, saa langt er thet fra, wi thet agte nogen tid att forbiude.

Her Cantor aff Lundt.

Lader altingiſt gieris houeskelige oc skickelige, thet er merent, at betage Schwrll oc Usame eblant Almuen.

Borgemester aff Malmø.

Ther schall domme paa hver christen Mand, ther Skiell oc Rætighed haffuer, hvad heller I mere holle aff thenne Christelige Lærdom, eller oc wii. Vdi eders Kircke tvingis oc nødis eller kiøbis till nogre fattige oc wanvittige Mend till att rope oc skrige fra Morgenen aarligen oc indtil hogt paa Middagen, thet som huerken the eller andre forstaa, oc ingen aff Almuen kand svare Amen till, emod S. Pouels obenbarlig Lærdom vdi forscreffne XIIII. Cap.

udi

(o) Herhos staaer i Bredden: Vdi Dom-Kirker robis oc skrigis dagligе, men saare sielden predickis &c.

udi thet forste Sendebreff til the Corinthier. Thiff emellom ligge wore Prelater oc Canoniker (huilke for saaden nodder ruingder oc aff Menniſkene mod Guds Ord optagen oc paahuuden Jennifte opbære ſtor oc mogen Rente) vdi en blodt oc warm Seng, til ſaa lenge at Øyrigheden ſtinger thennom, oc the fornemmer, att Otteſang er paa thet neſte ude, at man ſkal ſiunge Benedictus, tha opſtaa the, oc gaaer til Kirken, oc hente theris daglige Penninger. Vdi wor Kircke ringis aarlige Morgen Fem ſlaar om Winteren vdi een Kircke, vdi the tho andre ſtrax Sex ſlaar, oc tilhobe kommer tha ther, hueſſ Hierter Gud opwecker till at læſe, ſiunge, oc loffue then almegtiſte Gud endrectelige tilhobe, paa thet Tungemaal, the kunde forſtaae oc faa Lærdom aff. Oc ther efter ſkeer ther een Predicken, vdi huilken the formanis til en retſindig Tro til Gud, en chriſtelig Kierlighed til theris Jeſſnchriſten, Tolmodighed vdi Nod, Modgang, oc ſaadan chriſtelige Weſen. Siden hogt mere paa Dagen ringis ther til Hogmeſſe oc Predicken, huor ocſaa tilhobe kommer endrectelig then menige Almue unodder, utuingder, ukobter her til, intet Lon ther for begerendis eller wentendis vdi nogre Maade, men aff friit, veluilligt oc kierligt Hiarte til at tacke, loffue, priſe then almegtiſte Gud for ſine Velgierninger, at bede om hans Naade, at hore hans welſignede Ord, Wordzens Forſengelighed, then ewige Gudis oc Liffs Forlettelſe, Heluedes forferlige Jld oc Pine, huilke kundgioris vdi Meſſen, till at annamme hans Legoms oc Blods Hoguerdige Sacramente, till en chriſtelig Troes Beſtyrckelſe oc Sielens Hugſwalelſe. Oc theſſ emellom icke forgiemmes the fattige oc arme Guds leffuendis Tempel: Men huer efter ſin Formue hielper oc ſtyrcker thennom med ſin Almeſſe, nar ther omgaaes med Taffler. Oc hweſſ wor Preſt læſer oc ſiunger, thet forſtaa wi alle, oc ſiunge ther Amen till, ligeſom ſancte Poual haffuer oſſ lærd 1. Cor. XIIII. Oc nar hand enten ſiunger eller læſer, høris ther intet Schwrll Wſamme eblant wor Almue, men ſtaa the alle thiendis, oc ydmyge tilhorendis, hueſſ hand beder Gud om for thennom, oc giore the thet ſamme huer med ſeg vdi ſit Hiarte, Saa att the ſige Amen, nar hand beſlutter ſin chriſtelige Bon eller Loffſang til then almegtiſte Gud. Thiſligeſte om Hellige Dage efter Middag, ſtrax XII. ſlaar, ſaffnes (p) the atter igen vdi ſtor oc eendrectelig Kierlighed till att loffue, priſe oc bede Gud for ſin Naade, oc ſaa at hore Predicken. Ther efter nar tu ſlaar, til Danſke Affenſang, Predicken oc aandelig Pſalmer oc Loffſang. Saadan ett Regemente haffue wi her vdi Matmo. Nu lader ieg huer Mand domme herpaa oc ſige, huem aff os, J eller wi, gaa then Apoſtelſke Lærdom, Befalning oc Skick nærſt.

Her

(p) Saffnes, d: ſamles, ſaukes, forſamles.

Her Cantor aff Lundt.

Gud aldsommegtiste gaffue, thet ware saa giort hoss edher.

Borgemester aff Malmø.

Hwad wil giort haffue, oc daglige giøre, haffue J nu hørt, oc hwad J giøre, er oss wel witterligt. Gud giffue eder alle en ret Bekendelsse, Amen.

Her Cantor aff Lundt.

Nu haffue J afflagt saadan Guds Thienniste; oc bredit neder LX. Altere oc flere, oc opbygget eet igien.

Borgemester af Malmø.

Saadan een Guds Tieniste, som J holler oc taler om, kaller sancte Pouel Galenskab at wære 1. Cor. XIII. oc icke alleniste er hun ret Galenskab, men en stor Guds Bespottelse oc Foragtelse, Nar saa mange Altere ere wdi een Kircke, oc alle brugis tuert emod Guds Befalning oc hans hellige Ord, som sagt er tilforn, ther wi talede om Messe oc hendis Indsettelse oc Skickelse aff wor HErre JEsu Christo, oc ther til med selies oc kiøbis JEsu Christi verdige Legom oc Blod for Penninge oc aarlige Rente, oc brugis then allerstørste Aager oc Giirighed, huilken grum oc forfærlig Guds Fortørnelse skiules for eenfoldige Hiarter (saa at the hende icke kunde see) med thet allerhelligste Messes Navn, Titel oc Skin. Saa haffde wi til thesse Altere dubbelt Prester, Men til wor Predickestool ey een lærder oc retsindig Prest. O huilke Prestmend, om huilke Propheten motte wel rettelige sige: Een Prestmand er een Guds Engel, oc aff hans Mund skal ieg adsporge HErrens Low.

Her Cantor aff Lundt.

Seer til for Guds schyld, at samme Altere bliffuer icke thed Altere, som Achas Konge lood bygge i Templet i Hierusalem IV. Regum XVI. effter thet Affguds Altere, hand saae wdi Damasco.

Borgemester aff Malmø.

Thet wi giøre oc bruge effter HErrens egne Ord oc Befalning, kand ingenlunde lignis wed thet, Konge Achas giorde emod HErrens Ord oc Befalning. Men eders Altere, paa huilke J sige Messer tuert emod Guds Ord, oc bruge saadan en forferdelig Gierighetz Handel, saa at aldrig findis ther saa stor en Dranckere, Doblere, eller Horekarll, att thersom hand haffuer Penninge, tha er ett Altere til rede, oc faaer Messe for sig: Men huo icke Penninge haffuer,

haffuer, hand faar plat intet. Saa haffue the riige huer sin Messe-Prest, saa tit de wille oc tilsige, men the fattige haffue intet, vden huess Gott the kunde nyde the riige att.

Her Cantor aff Lundt.

Eller att thet skeer ey sligt, som skeede paa thet Altere, Antiochus Konge lood opbygge 1. Machab. I. huilken borttog af Guds Tempel thet gyldene Altere oc Ornamente aff Guld, oc lod skicke igen then gresselige Affgud, ꝛc.

Borgemester aff Malms.

Mett then weldige oc forgifftige Tiran Kong Antiocho opreisse the alle eett nyt Altere, oc borttage thet gyldene Altere aff Templer, ther weldige oc med tyranniske Magt nøde oc twinge eller falskelige bedrage med theris forgifftige Tunger, oc indføre vdi eenfoldige Hiarter aff Menniske optenckter Hellighed og Retviished, oc udtage aff theris Hiarter, som ere Guds Temple oc bolige, then korsfeste JEsum Nazarenum (som Helligheds, Retviisheds, Liusens, Weyens oc Sandhedens Alter er, aff huilkit Altere the icke maa æde, ther wil tiene Gud med udwortis Tabernacket, Tempel oc Ceremonier) oc hans hellige Ord, huilcket bedre er, end ald werdzens Solff eller Guld, oc indføre igen theris egen opdicte Lærdom, Paasund oc Wiished, som er intet andet, end Ogenskalkhed for Gud.

Her Cantor aff Lundt.

I ske wel, at the andre Tienere vdi eders ny Samfund, som icke predicke, wille oc haffue at holle seg aff til Føde oc Kleder, saa wel som the ther predicker, oc fast rundeligere end the fattige Dannemend, nu hoss eder fordreffne ere, nogen Tiid finge.

Borgemester aff Malms.

Ingen weed ieg, kiere Her Cantor, ther faar sin Føde hoss oss aff Kirkens Gotz eller Penninge, end the ther predicker oc lære andre, vndertagen fattige oc siuge Menniske, oc hwo thennom skal tage ware oc besyrge thennom theris Nottorfft. Inghen Dannemend ere aff Malms fordreffne, men alleniste opsagt thennom theris Tienniste, som i Sandhed wel befindis skall. Thi vogter eder, I sige oss intet uredeligt paa, ther eder icke sommer. Huilken Dannemand ther wil bliffue hoss oss her udi Byen oc skicke seg redelig oc christelige, være seg enten Prest eller Munck, hannum wille wi gerne alt Gott dæle med, forsware oc beskerme hannom for Uret, saa langt wor Magt recker, oc wii paa Guds oc wor Keriste naadige HErris wegne loglige giøre maa.

Her Cantor af Lundt.

Men bider end litt, thet skal wel gaae wid seg, hwilcke for Bugen oc Munden predicke oc tiene eller for Guds skyld oc Kierlighed.

Borgemester aff Malmø.

Thette eders gode Raad annammer ieg gierne, kiere Her Cantor, oc ther schulle J aldelis forlade eder til, om wi fornemme, at thisse Predickere, wi nu haffue eller nogen tid her efter faa skulle, begynde at predicke oc lære paa theris egen Wild, Nytte oc Profit, tha skal theris Tieniste thennom saa snart opsiges, som nogen af the andre giort er, Ja fast snarere. Men ald den stund the retsindelige predicke oc lære oss Guds Ord, lader ieg offuer theris Hierte oc Mening Gud dome, som thet alleniste kiender.

Her Cantor aff Lundt.

Saa haffue J her Suar vdaff then hellige Scrifft, att saa wel maa the Prestmend, ther skellige leffue, oc sige Messer, oc predicke med gode Efterdomme, skicke Dob oc Christendom oc andre Sacrament eblant Guds Almuge, tage oc haffue theris Klede oc Fode aff theris Embede for theris Thienniste, som the ther predicke.

Borgemester aff Malmø.

Schrifften haffuer ieg hort, men eders Menings Bewisning haffuer ieg aff thenne Scrifft icke hort, Men att all then Schrifft er eders Mening twert emod i alle Maade.

Her Cantor aff Lundt.

Setter forthi aff then urette Mening, J ere udi oc flere med eder, oc lader eder icke lenger forføre.

Borgemester aff Malmø.

Aff then vrange Mening, ieg er udi, nar hun bliffuer meg witterlig oc openbar, wil ieg altid gierne sette aff mit Hierte, oc nu i Sandhed wil ieg med Guds Naadis Hielp oc Bestand ikke lade meg lenger forføre fra Christi JEsu Hellighed oc Retwiished, fra Guds salige oc welsignede Lærdom.

Her Cantor aff Lundt.

J skulle wel selff besindet omsiger, hwad J haffue for Folck.

Borge-

Borgemester aff Malmø.

Her wil ieg med Guds Hielp noge tage ware paa, at huercken thesse eller nogen andre skulle meg vdi min Troes oc Saligheds Sager forbistre. Ther til hielpe eder, meg oc oss alle Christus JEsus Guds ewige enborne Søn wor eniste Frelsermand oc Salighed, ther lessuer oc regnerer med Fader oc then Hellig Aand, een sand Gud, Amen.

The andre ærinde, J skrifsue meg til om, wil ieg saa handle udi, at ingen Skyld skal findes hoss meg udi nogre Maade, men thet J skrifsue sust udi eders Bress.

Her Cantor aff Lundt.

At thet Anslag, met Kirckerow, Ran oc Sacrilegio, wil icke regnis for Her Klawsts eller hans Parthies Gierninger.

Borgemester aff Malmø.

Ther wil ieg icke andet swaare til, end att wi bekende oss intet andet hassue giort, end thet wi wille nest Guds Hielp oc wel kunde forswaare med Guds hellige Low oc Budord, huilke oss bor at holde, oc aff wor yderste Formue fuldkomme, om wi wille wente oss Salighed oc thet euige Liss aff Gud almegtigste, oc ydermere beuise med then Low, J alsommeest wille siuness at acte oc holde aff, som er eders Kirkelow, at J er thet samme skyldige oc pligtige at giøre, saa fremt J icke wille skyldis for the allerforferligste oc grueste Kirkerossuere, som til kunde wære. Læser henne wel offuer, kiere Her Cantor, oc besinder eder wel, oc tha skulle J finde, at saadane Kirkerossuere ere the, ther werden acter for the allerwiseste, frommeste oc helligste, ther med betackt Skalckhed, oc aff Menniske opten th Hellighed oc Lærdom, berossue Gud sin Ære fra, Menniske theris Salighed, christelige Lærdom oc Vnderuisning aff Guds rene oc pure Ord, siden theris Gotz oc Penninge, oc siuge Guds Folck sit Brød, oc aff fattige Folcks swedige oc blodige Arbeidt bygge seg store Huss, Gaarde, Kloster, oc kostelige andre Bygninge, tilhobe saufne (q) Klenodier oc stor Rigdom, oc formedelst theris Gudeligheds Skin, lange Bønner, oc mogen Læsning, sauffne (d: samle) faderløse borns oc fattige Widuers Arff oc Eyedom, oc slaa thet vnder seg, oc lessue vdi Herrewiis ther udaff, oc thess emellom lide saadane fattige Børn oc Widuer stor Armod, Hunger oc Tørst. O kiere Her Aszer, synderlige gode wen, om man skulde sige sanden, huor mange Menniske, ædel oc uædel, mene J ther er udi Danmark alleniste, end sige udi saa mange Land oc Rige, som hassuer stor Armod, lider stor Nød, Trang, Hunger oc Tørst, ther motte hassue Gotz nog bode til at klede oc føde sig med, oc hielpe andre, om

(q) Tilhobesavne, d: tilhobesamle, sammensanke.

theris Fæderne oc Morne var theris Forældre aff giirige Øgenskalke ickefwigelige oc falskelige aflocket oc affhendet, Nar Præster oc Muncke med theris treskelige Tale oc optenckt Hellighed haffuer kommet Hussbonden till att stiele fra Hussfruen, Hussfruen fra Hussbonden, Forældre fra Børn, oc Børn fra Forældre, Guld oc Solff, Penninge oc Klenodier, forthi the skulde aff thennom ther med kiøbe Messer oc Vigilier, oc anden euige Gutz Tienniste, aff huilken Tienniste Gud ingen Loff kand skee vdaff, men thennom alleniste stor Baade, saa the ere bleffne store oc megtige Herrer, Forster, oc Prelater. — Oc saa the ther berøme seg at være Klostermend, oc haffue loffuit Gud Fattigdom, dog skal alligewel saadan Gotz sigis att wære giffuit then hellige Kircke, ligerwiis som andre fattige Menniske, Widuer oc faderløse Børn ikke hørde til then hellige Kircke, dog the ere igenløsde med wor HErris JEsu Christi velsignede Rosen-Blod, men alleniste en Hob sterke, føre, orckelose Præster oc Muncke. Widhe J icke selffuer, kiere Her Aszer, att effter eders egen Kirke-Low tha ere icke føre oc sterke Præster eller Muncke, men fattige Menniskær, Widuer, faderløse Børn, alleniste the rette Arffuinge til Kirkens Gotz oc Penninge, Nar Kircken haffuer Guld, (som eders Kirkelow siger) icke at hun thet skal besidde, men skiffte eblant fattige Menniskær.

Ve Ve forthi alle saadanne Præster oc Muncke fra then grumme oc store Gutz Vrede, theimom skal offuergaa, att the saa swigelige med optenckte Ord oc skinnendis Hellighed haffue til seg kiøbt oc bytt eenfoldige Menniskers Gotz oc Penninge.

Men kiere Her Aszer, ther som findis kand, at ieg heller nogre aff mine elskelige Medbrødre haffue her vdi giort seg saa meget til Gaffns, som een Skerff eller smaa Penninge, tha wille wi gerne lide oc vndgelde al then Pine oc Straff, som Kirkeroffuere eller Brydere bør at lide (r). Gud weed, huad thenne herssens Handel haffuer giort, oc end nu dagelige gior oss stor Mode oc Vmage, oc forhindrer oss storlig eblant med aff thet wi skulde tiene oss selffue med.

Oc offuer alt skeer os stor Ugunst aff mange wore gode oc merkelige Wenner, huilket wi dog gerne ville lide oc fordraffue, paa thet Gud kand aff oss skee sin tilbørlig Loff oc Tienniste, oc aff wor Menighed, som wi haffue først af Gud oc siden aff wor alsomkeriste naadige HErre udi Befalning, i thet oss forhobis nest Guds Hielp att forscreffne Høyborne første wor kieriste Naadige Herre oc Hans Naadis Riiges elskelige Raad skulle wor Sag oc Handell rettelige besinde oc offuerveye, huis ydmyge oc tro Tienere wi ere, oc altid wille være bode Nat oc Dag, ehuor eller nar the oss tilsige, med Liiff, Gods oc Penninge, effter wor allerydeste Formue. Men om J, kiere Her Aszer, heller nogen anden

(r) I Bredden staaer: Merker vel Her Asser, huad Borgemester her siger, oc gior ther vdi eders beste.

anden vil oss forti kalle Kirkeroffuere oc Brydere, ville wii thet gerne fordraffue, oc sette then Sag oc alt Heffn vdi vor HErris Hender. Thersom I ville æske oss vdi rette for wor keriste Naadige HErre oc hans Naadis elskelige Raad, ville wi gerne mode, thi oss nest Guds Hielp forhobis, at the thenne Sag saa skulle ouerveye, grandske, ransage, oc, som christne Herrer plictige ere, dome, icke effter eders uchristelige oc kietterske Tycke, men efter bode theris oc alle voris HErris Dom oc hellige Ord, Nar the ere christne Herrer, ventendis then euige Glæde oc Salighed effter thette forgengelige Leffuet vdaff then almectiste Gud, som gruelige oc forferlige truer alle Konger, Forster oc Herrer med sin euige Heffn oc Straff, Vrede oc Formaledidelse til then tredie oc fierde Slegt, huilke for noghen Menniskens Gunst heller villie, Skenk eller Gaffue, uretwißlige dome nogre emellom.

Beder ieg eder fordi gerne oc fulkommelige raader, som min synderlige gode Ven, kiere Her Aszer, att I wiselige oc varlige om oss schriffue eller tale vdi thenne Sag.

Her med Edher Gudt befalindis, huilken oss allesammen verdis til at oplyse vdi sin hellige Villies Bekendelse oc giffue oss sin Naadhe, saa wil maatte efter hans egne hellige Ord oc Befalning vdi een retsindig oc christelig troo vdi thenne swigefulde werden saa leffue, att wi maatte siden med hans euige eenborne Son wor HErre JEsu Christo oc then verdige Hellig Aand, huilke ere med hannum een sand oc eensindig Gud euindelige, oc med hans verdige oc vdualde Helgen, leffue oc regnere vdi then ævige Glæde oc Salighed. AMEN.

Trokt wdti Malmo, Then andhen Dag i Junii Maaned, ved Oluff Ulrickssen Borghere i sammested, Aar effter wor Igenlossning, MDXXX.

HER ASZER.

AS LUND. CANTOR.

V.

V.

Rigens Raads Brev, for Jørgen Kok Mont-mester i Malmø, om Klippinge at monte omkring. 1524.

Wii Lage Vrne Biscop aff Roschild, Jens Andersen Biscop till Fiunn, Henrich Abbett till Soer, Eschilder Prier vdi Anttuordskoug ꝛc. Danmarcks Riigis Raadt, Giøre alle wittherligt, at paa thend Befaling, som Høyborun och Høygmectigeste Herre Frederich met Guts Naade vduallt Konning till Danmark ꝛc. vor kereste Naadigste Herre, haffuer oss giffuit, haffue vii befalet och tillstedt paa Hans Naadis och vore egne vegne mett thette vort opne Breff thenne Breffuisere Jyrgen Kock, vor Naadigste Herris Mynttemester oc Burgmester vdi Mallmø, att hand schall och maa myntte for oss och alle Danmarkes Riigis Indbyggere, som till haunum komme met Klippinge fattig och riig, alle the Klippinge omkring, som Høyborune Fyrste Konning Christiern lodt mynthe menig Riget till Skade och Forderff, och paa thet att Danmarks riigis Indbyggere ey skulle ytthermere met saadan Mynt bedrages, som her till skedt er, Ther fore haffue vii giort saadan Skick ther oppaa, saa at hand skall anname forskreffne Klippinge, och giøre thennum vdi trind Mynt, huer Slag vnder sitt Vaaben och huert Slag gielde, som the ere verdt till, som hereffther sylger. The første Klippinge, som Konning Christiern loedt fyrst slaa aff thett beste Slag er paa then ene Side et kronet Skiold met tre Leonner met vdreckte tuuger och met kraaget och kruset Rumpe och et Kaars vnder Vaaben met Lilier i Enden. The skulle mynthes met saadant Vaaben, paa thend ene Side eth kronet Skiold, och ther vdi tre Leonner,

ner, met eth Kaars, paa then anden Side vor Naadigste Herris Vaaben och gellde XIIII. pendinge. Thet andet Slag Klippinge, som er tegnet met tre Leoner vden tunger och met en slet Rumpe och eth slet dubilld Kors vd met Siderne, the skulle tegnis met saadant Vaaben, paa thend ene Side tre Leoner vti eth Skioldt, paa then anden Side vor Naadigste Herris Vaaben met slet Kaars, och en Krone paa Skioldet, och the skulle gielde VI. Pendinge. Thet tredie Slag Klippinge, som er tegnet met slet dubildt Kaarss hart op till Skioldet, och paa thend ene Side, som Konningens Billet staar oppaa, er tegnet vdi Eblet, som ther vaare tre ruder vdi samme Klippinge, skulle ommynttes, paa then ene Side mett ett kronet F. och paa thend anden Side met eth slett genemgangende Kaars, och the skulle giellde en Dansk Huildt. Thet fierde Slag Klippinge, som ere tegnet met forskreffne tre Leoner vden tunger och ett slett enfoldigt Kaarss vd med Skioldet, och ett Kleffuerbladt vdi Kongens Eble paa thend anden Side. Samme Klippinge skulle ommynthes met vor Naadigste Herris Vaaben met ett Kaars paa thend ene Side och ett Leone Hoffuet paa then anden Side, och the skulle gielde tre Danske pendinge. Item hues falske Klippinge, som icke ere mynthet vdi Danmarck, the skulle ey formyntes, men smellte thennum och kobe thennum effther theris Verdt ach slinn Korn, och huilcken Mandt, som will lade forskreffne Klippinge ommynte, effther som forskreffuet staar, skall giffue till Svenne Lonn och andre Omkaaste aff I. Vegne Marck VI. Gulldene aff thend Mynt, som myntet bliffuer, Och huilken som icke haffer I. Vegne Marck, tha skall thend Lonn affdeelis thereffther, saa att thend fattig ey skall mere giffue end thend riige, aff thend forskreffne Mynt skall leggis vdi Byssen II. Stycher a [illegible] March till proff, och skall forskreffne Mynte [illegible] dis forsuare forskreffne Myntt eller staa till [illegible] thett proff vdeuiser, som forskreffne Bysse [illegible] adt Affgang som ther aff gaar vm stenen och [illegible] gaar aff pendin-

ge,

ge, och huis aff ſkroedt, ſom ſlais till ſpillde eller forbrenne vdi ilden, thett ſkal ſtøbes till ſamme Myntt igenn. Ythermere ſkall hand och maa ſlaa ſiin Nobell Gulld, ther vtaff ſkall vegne Marck vdi ſine Korn holde XXIII. Kaarat och ſkraade paa huer vegne Marck XVI. Stycker. Item Skall hand och maa ſlaa ſolff Mynt, ther vtaff ſkall huer vegne Marck holde vdi tuo fine Korn XIIII. Lodt, och ſkraade paa huer vegne Marck VIII. Stycker, och aff ſamme Korn ſkall myntes halff gyldene och ſkrode XVI. ſtycker paa vegenn Marck, och aff ſamme Korn ſkall myntes Ortt von Gyldene. Item paa alld thend Guld Mynt och ſollffuer Mynt ſkall vor Naadigſte Herris och Dannarckis Riigis Waaben och Naffn oppaa, Och paa ald thend forſkreffne Myntt och Klippinge Mynt ſkall paa thend ene Side ſtaa Moneta nova Malmogenſis, och paa thend anden Side Fredericus Dei gratia Rex Daniæ. Item ſkall ingen vere hans Retter eller Dommer vden vor Naadigſte Herre och vii for hans Naades egen Perſons Nærværelſe, och ſkal forſkreffue Myntemeſter nyde alle hans gamble Friiheder vdi Mallmø, ſom framfarne Myntemeſter ther fore hannum nødt haffuer, Och wille vii holde forſkreffne Myntemeſter och hans Arffuinge vden alld fare ſaaleedis och for ytthermere tilltall for forſkreffne Mynt. Till ytthermere vitnesbiurdt och Forvaring ꝛc. Giffuit vdi Kopenhaffn Sancti Matthie Apoſtoli Dag, Aar ꝛc. MDXXIIII.

17. Hefte.

I.

En Skue-Penge af Guld med de Friſers og Gyldenſtjerners Vaaben 1585.

di Hans Kongelige Maieſtets koſtbare Samling af Danſke Monter og Medailler findes dette Stykke i Guld, ſom vi her have den Ære at forelegge vore Læſere i Kaberſtik. Om det egentligen kan kaldes en Medaille, eller maaſkee har været et Slags Smykke til at bære, eller og et Tanke-Billed til at hænge i et Cabinet, eſterſom det oven til med en Øſken er forſynet, er noget, ſom vi til andres Kiendelſe og nærmere Eſterſpor ville overlade. Imidlertid, ſiden det dog haver Ligning af en Skue-Penge, og kan anſees for en ſmuk Levning fra vore Forfædres Tider, der gandſke viſt ikke er almindelig, have vi ikke kunnet eſterlade at giøre det vort Landsmænd bekiendt, og det ſaa meget des heller, ſom vi tilforn baade have lovet og ladet ſee Prøver af, at det ogſaa er os anliggende, at give alle, i ſær de hidindtil ubekiendte og ugemene, Skue-Penge og Monter Sted i vort Danſke Magazin, ſaa mange nemlig, ſom enten paa eller af particulaire Folk i Dannmark baade i de nyere og ældere Tider maatte være ſlagne og udkomne. Om dette Stykke vide vi ikke meget at melde til Oplysning, uden hvad Monten ſelv, at vi ſaa ſkal kalde det, kan veilede os til.

Paa Forſiden, ſom er ſlaaen, eller hvis Arbeid, ſom paa andre Medailler, er ophøvet, foreſtilles et ſiddende halv-nøget Fruentimmer med nedſlaget Haar, ſtøttende ſig med den høire Haand paa et vinget Time-Glas, og holdende en

Stierne i den venſtre Haand: For den hende ſtaaer en Lyſeſtage med et brændende Lys udi, og i Omkredſen læſes dette Tanke-Sprog: SIEH MENSK DENCK DAS ENDE, d: Seé Menneſke, betænk Enden. Hvilket alt, ſom det foreſtiller Dødeligheden, ſnart kunde føre os paa de Tanker, at dette Guld-Stykke maatte være forfærdiget til en Erindring af et eller andet forneme Dødsfald, hvorom vi dog aldeles ingen Viished have.

Den anden Side, ſom er udgraven, eller hvis Skrift og Figurer med Grav-Stikke ere i Materien indgravne, lærer os, naar og hvorledes dette Stykke Guld [illegible] ypende Form er kommet til Veie, nemlig at det med flere af ſa[illegible] er giort af en gammel Skat, ſom er bleven opgraven paa Lund[illegible] i Fyen Aar 1585. hvilket denne Latinſke Paaſkrift ty-deligen gi[illegible] EX ANTIQVO THESAVRO ERVTO IN AR-VO LVN[illegible] ONVM SVMVS A. 1585. d: Vi ere af et gammelt Liggend[illegible] t paa Lundeborg Mark i Fyen Aar 1585. I Mid-ten ſees d[illegible] tre Eggerne og de Gyldenſtierners Vaabener, med divſe Bo[illegible] der: N. F. ſom ſkal være Niels Friis; og W. G. d: Wibeke [illegible] e.

Ste[illegible] ſt bemeldte Skat er funden, hvoraf Grundens Eier ha-ver ladet [illegible] ige giøre, gav os i Førſtningen nogen Betænkning, ef-terdi man paa Originalen ligge ſaa ſnart kand læſe IVMDEBORG ſom LVN-DEBORG: Men, da intet Sted i Fyen er bekiendt af det første Navn, og vært imod det ſidſte [ſom en Ven af vort Selſkab har underrettet os om] juſt findes paa Heſſelager Gods udi Nyborg Amt, ſom Niels Friis fordum haver eiet, ſaa ſtaae vi ikke i Tvil om at kalde det Lundeborg. Dette Sted er en liden Landsby, eller rettere nogle ſmaa Hytter, hvor de Friſer tilforn have haft deres Tegl-Ovne, men ſom nu beboes af Fiſkere. Og, ſiden Stedets Beliggenhed ved Sø-Kanten ſynes at give tilkiende, at Sø-Rovere og Skibs-Folk der i gamle Dage kunne have haft deres Tilhold, ſaa kan ogſaa den ommeldte Skat af ſaadane ved en eller anden Leilighed fordum let være der nedgraven. Hvor ſtor og i hvad Slags Skikkelſe dette Liggende ſæ have været, kan ikke ſiges: Nok er det, at det har været Guld, og er fundet 1585. formodeligen af de Folk, ſom have gravet og arbeidet ved bemeldte Lundeborgs Tegl-Berk.

Anlangende Stedets Herſkab Niels Friis og Vibeke Gyldenſtierne, hvis Navne og Vaabener ſtaae paa denne Skue-Penge, og ſom ſluttelig have ladet den ſamme med flere deſlige af den fundne Skat ſlaae til en beſtandig Erindring, da bør vi ogſaa paa dette Sted at forfriſke deres Ihukommelſe, endſkiønt den Efterretning er ikkun liden, ſom vi om denne have forefundet.

Niels Friis til Heſſelager var en Søn af Henrik Friis til Urbeklunde, ſom døde 1571. og Frue Margrete Bild af Ravnholt. Hans Farbroder var

var den navnkundige Cancellerhofmester i Dannmark Johan Friis til Hesselager, hans Broder den berømte Christiani IV. Cantseller Christian Friis til Boreby, og hans Søn Jesper Friis til Orbestrunde, bekiendt af sine vidtløftige Udenlands Reiser, som var Farfader til den sidste Mand af denne Slegt, alle store Elskere og Befordrere af Lærdom og Videnskaber. Aar 1584. haver Niels Friis til Hesselager, med sine Brødre Friderik Friis til Hagested og Christian Friis til Boreby bragt den Stiftelse i Stand, som deres Farbroder Cancelier Johan Friis havde giort paa 3000. Rixdaler til fattige Studenteres Ophold paa Kiøbenhavns Universitet, og selv forøget den med 500. Rixdaler (a). Hvilken ypperlige Stiftelse derefter i det Aar 1619. af Friderik Friis til Hesselager blev forøget med 2000. Rixdaler (b), og er endnu ved Magt under Navn af de Friisers Stipendium. Aar 1589. har Niels Friis været Slots-Herre paa Nykiøbing Slot i Falster, og fra 1596. til sin Dødsdag Kongelige Majestets Befalingsmand paa Tranekiær Slot paa Langeland. Aar 1608. har han været med iblandt de Fynske Herremænd at hylde Hertug Christian den 5te. Og i det Aar 1611. findes han at være ved Døden afgangen (c). Uden Tvil er det denne Niels Friis, som har oversat en Bog paa Dansk, hvilken tilforn haver været i Resenii Bog-Samling paa Academiets Bibliotek, med denne Titel: Gudelige Tanker om Evighed af Niels Friis til Ørbeklund fordandsket (d): Men den har vel ikke været trykt.

Hvad Frue Vibeke Gyldenstierne angaaer, hvis Navn og Vaaben ogsaa er at see paa denne Skue-Penge, da er hun født 1549. Hendes Fader var Christoffer Gyldenstierne til Iversnes, hendes Moder Frue Anne Parsberg af Herrested. I sin Opvext var hun paa en tolv Aars Tid hos den berømte Frue Birgitte Gise Herlofs Trolles i Huset, hvor der paa de Tider var som en offentlig Skole til adelige Jomfruers Opdragelse i Dyd og gode Sæder (e).

(a) Fundatzen, som Johan Friises Arvinger derpaa have indrettet, er dateret Kiøbenhavn Juleaften 1584.

(b) Den Anordning, som Friderik Friises Arvinger derom have giort, er skrevet i Odense d. 10. Julii 1619

(c) Docum. Historica MS.

(d) P. RESENII Bibliotheca p. 352. n. 37.

(e) Nic. Hemmingii Ligprædiken over Fr. Birgitte Gise 1574. fol. B. III. Hun skikkede sig saa, at de beste baade Fruer og Jomfruer vilde gierne omgaaes og være hos hende. Hun optugtede og opdrog mange høviske Jomfruer, og giftede dem ærlige og vel fra sig ꝛc. fol. B. IIII. Og havde hun denne Viis altid, baade men hendes kiære Husbonde levede og siden, at hver Dag der hun gik til Bords, da stod hun og hendes Jomfruer, og andre som vare tilstede, hver paa sin Sted ved Bordet, og læste til Bords og fra ꝛc.

Siden kom hun et par Aar i Dronningens Sophiæ Jomfru-Kamer, hvorfra hun blev giftet med bemeldte Niels Friis til Hesselager, og stod deres Bryllop i Odense d. 1. Augusti 1574. Dette Ægte-Par, som haver besiddet mange gode Dyder, levede med hverandre i 36. Aar, og havde tilsammen 13. Børn, 9. Sønner og 4. Døttre. I Hesselager By stiftede de en Børne-Skole til Ungdommens Opdragelse i Guds Frygt, hvilken Skole Frue Vibeke Gyldenstierne efter hendes Husbondes Død begavede med en ansselig Deel Penge til fattige Skoleborns Føde og Underholding. De have ogsaa i samme Hesselager By oprettet et herligt Hospital, hvor Renten af en vis Sum Penge aarligen udgives til otte Personers Underholding af de nødtørftigste der i Sognet. Frue Vibeke Gyldenstierne døde paa Hesselager Gaard d. 25. Octobris 1613. i sit Alders 65. Aar, og blev begraven udi Nyborg Kirke d. 6. Novemb. der næst efter (f).

Til Slutning kunne vi endnu melde om Niels Friis til Hesselager, at han i Aaret 1593. haver af ny opbygget den Herregaard Erbeklunde udi Fyen, hvilket en latinsk Inscription, som læses paa en Steen over Laarn-Døren der paa Gaarden, giver tilkiende, saaledes lydende:

Deo & loci natali genio sacrum.

Non hæc luxui aut ostentationis lenocinio, sed memoriæ ineffabilium beneficiorum ejus, cujus est in rebus mortalium versandis inscrutabile consilium, dedicavi, voto posteris salutari, NICOLAUS FRIIS Dominus de Hesselager.
Anno Domini 1593.

II.

Beretning om Nørre-Kloster eller Glenstrup-Kloster i Jylland.

Det vi skal forfølge det Løfte og den Begyndelse, som vi i det forige Aar have giort, med at opfylde den Part af vor Danske Kirkes Historie, som skal give Efterkommerne Oplysning om de gamle Klostere i disse Riger og Lande, da ville vi nu igien legge Haanden paa dette Arbeid, og i nogle af de følgende Hefter meddele, hvad vi om eet og andet af vore fordums Klostere have kunnet bringe i Erfaring. Der ere visse af de store og bekiendte Klostere, som vi strax kunde levere en hoben Underretning om, og som maatte

(f) Den lig-Prædiken, som blev holden over hende af Sognepresten i Nyborg Hr. Hans Søfrensøn Veille, er trykt i Kiøbenhavn 1615. in 8vo af hvilken vi have taget disse sidste Efterretninger.

maatte synes at skulle have Fortrinet for de andre og mindre bekiendte: Men, da det er os i vort Magazin meer om de sidste end de første at giøre, i Betragtning, at man af trykte Bøger kan dog hente nogen Kundskab om de første, men ingen eller liden om de sidste; ville vi spare, hvad os om de mest bekiendte Klostere er vitterligt, indtil vi faae samlet saa meget som muligt, for paa engang at udgive noget fuldstændigt om Dennem, og heller for det første unde Sted til de faa omstrøede Efterretninger, som vi om nogle af de mest ubekiendte Klostere her og der have fundet, for at see de samme fremsatte fra ny Adspredelse, og derved give andre Anledning til videre at eftersøge, hvad vi for nærværende Tid ikkun have liden Haab om at faae Spor paa.

Til de ældste Klostere i Danmark tør vi, uden at tage meget feil, henføre Nørre-Kloster udi Jylland. Et Sted, som til vore Tider neppe engang var bekiendt af Navnet, dersom det ikke et par gange forekom udi trykte Bøger, og foruden Navnet er det meget lidet, man finder derom ved Trykken bekiendtgiort; Endskiønt vi ikke heller skal rose os af, at det er af senderlig stor Overflødighed og Vigtighed, hvad vi om samme have kunnet opdage, og agte her til vore Læseres Fornøielse at føre til Lyset.

Om Tiden, naar dette Kloster først er stiftet og bygget, finder man ikke det ringeste, saavidt os er bevidst, nogensteds antegnet. Men saa meget veed man, at det haver staaet ved den Landsby Glenstrop i Jylland, som ligger i Nørre-Hald-Herred udi Aarhus Stift og i Omershysel. Hvoraf det kommer, at det i gamle Brevskaber bliver kaldet i Fleng snart Glenstrop-Kloster og snart Nørre-Kloster. Om det er kaldet med det sidste Navn i henseende til et andet Kloster, som kan have ligget der synden for, tør vi med ingen Vished forsikre. Man maatte ellers snart staae i Tvil, om der ikke fordum har været tvende Klostere til af disse tvende Navne: Men man settes uden for saadant Tvilsmaal, naar man læser et gammelt latinsk Brev, som er mueligt det eneste hele Document, man indtil denne Dag har kunnet faae fat paa, til Lys i dette Klosters Historie. Det er en Vidisse udgiven 1403. af en Pavelig Stadfæstelse paa endeel Gods til bemeldte Kloster, som i Vidissen kaldes Nørre-Kloster, men i Pavens Brev Glandstorp-Kloster. Dette Document, endskiønt det tilforn er trykt (a), ville vi dog, som noget betydeligt i denne Materie, her atter i sit Hoved-Sprog indføre, og for den Danske Læsers Skyld føie dertil en Dansk Oversettelse:

(a) Originalen af dette Brev har fordum været i Biskop Domkirkes Archiv, men en god Copie deraf haves i TH. BARTHOLINI Collectaneor. MSS. Tom. VI. p. 485. Ellers trykt i PONTOPP. Annal. Eccl. Dan. Tom. 2. p. 497. dog med nogle smaa Forandringer: Sammesteds kor ogsaa i stedet for Glandrup læses Glandstorp eller Glenstrop, som det nu kaldes.

Universis præsentes literas inspecturis sive audituris Frater JOHANNES Abbas monasterii Sancti Laurentii in ÆSSUMBÆK Ordinis Sancti Benedicti, MAGNUS NICOLAI Prior Sanctimonialium in RANDRUS, YVARUS MAGNI Rector Ecclesiæ Sancti Martini, NICOLAUS THORDONIS Rector Ecclesiæ Sancti Clementis, presbiteri, JOHANNES SKRÆDÆR Proconsul, NICOLAUS CLYVER, NICOLAUS KOPPÆLOW, Consules, & PETRUS MUNK villanus ibidem, Salutem in domino sempiternam. Tenore præsentium constare cupimus universis, qvod sub anno dominni M. CD. tertio, profesto Sancti Michaelis Archangeli, ante meridiem, in cimiterio beatæ Virginis in Randrus, quidam religiosus vir *Frater* LAURENTIUS *Abbas Monasterii Sanctæ Mariæ in* NORRÆ KLOSTER *eiusdem Ordinis Sancti Benedicti* Arusiensis dioceſis, lator præsentium, nobis qvasdam literas apostolicas sub vera bulla & filo sericeo, non rasas, non abolitas, vel cancellatas, sive aliqua parte sui vitiatas, nobis tradidit perlegendas, instantius postulans, ut sibi easdem literas apostolicas sub sigillis nostris in testimonium vellemus scribendo transsumere, cuius iustæ & rationabili petitioni annuere decrevimus, prædictas literas apostolicas ad manus nostras recipientes, diligenter inspeximus, perlegimus, & in vulgari legi audivimus, tenorem, qui sequitur, de verbo ad verbum plenius continentes. ☞. ALEXANDER Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis CATONI *Abbati &* FRATRIBUS *Monasterii Sanctæ Mariæ de* GLANDSTORP, Salutem & apostolicam benedictionem. Justis petentium desideriis dignum est nos facilem præbere consensum, & vota, quæ a rationis tramite non discordant, effectu sunt prosequente complenda. Eapropter, dilecti in domino filii, vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, tres mansos in HALNES, unum mansum in HOMTOFH, duas partes terræ & sylvæ & ecclesiam in ALNÆS, cum appendiciis suis, decimam quoque Episcopalem de dimidio HEDNESTA-HERED, in SCORTHORP duos mansos, in OTHENSHUL mansum & dimidium, in KARLEBY mansum, in HUBEC dimidium mansum, in SGELVETHORP dimidium mànsum, in ROLD dimidium mansum, in FÆLMYNG quartam partem terræ & silvæ, in FEALSTADE, CARREBERG duos mansos & dimidium, cum silva adjacenti, quemadmodum ea canonice possidetis, vobis & per vos monasterio vestro auctoritate apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Statuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Apostolorum eius Petri & Pauli se noverit incursurum. Datum Tusculanis IIII. Nonas Decembris. ☞. In qua-

rum

rum literarum, ut præscribitur, vidisse & audivisse, testimonium sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Anno, die, & loco prænotatis.

Dette lyder paa Dansk saaledes:

Alle, som dette Brev see eller høre, helse vi Broder Johannes Abbed i S. Laurentii Kloster udi Essenbek, Mogens Nielsøn Priori Fruer-Klostret udi Randers, Iver Mogensøn Præst til S. Mortens Kirke, Nicolaus Thordsøn Præst til S. Clements Kirke, Johannes Strader Borgemester (b), Nicolaus Clyver, Nicolaus Koppelov, Raadmænd, og Peder Munk Bymand sammesteds, ævindeligen med Gud. Vi gjøre hermed alle vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1403. Dagen for S. Mikkels Dag, om Formiddagen, paa vor Frue Kirkegaard i Randers, haver denne Brevfører Hæderlig Mand Broder Laurids, Abbed i S. Mariæ (vor Frue) Kloster Nørrekloster af S. Benedicti Orden udi Aarhus Stift, leveret os et Apostolisk Brev at igienemlæse, under vist Bulla og med Silke-traad, ikke skrabet, eller udslettet, eller skunget, eller i nogen Maade forfalsket, indstændigen begjærende, at vi ville lade hannem dette Apostoliske Brev til Vidnesbyrd under vore Indseigle omskrive. Hvilken hans billige og lovlige Begiering vi besluttede at efterkomme, og toge bemeldte Apostoliske Brev til os, flittigen beskuede, igienemlæste og hørte det paa Dansk oplæse, lydende ydermere Ord fra Ord, som følger. ☞. Alexander Biskop, Guds Tjeneres Tjener, sender vore elskelige Sønner Cato Abbed og Brødre i S. Mariæ Kloster udi Glandstorp Helsen og Apostolisk Velsignelse. Det er tilbørligt at vi samtykke i de bedendes billige Begjæringer, og de Ønsker, som ikke vige fra Rimelighed, bør at fuldkommes i Gjerningen. Derfore, elskelige Sønner i HErren, da vi ere villige til at samtykke Eders retfærdige Begjæringer, stadfæste vi af den Apostoliske Myndighed, og i Kraft af dette Brev bevilge E-

der

(b) Hvor det Ord Proconsul forekommer i gamle Breve, betyder det Borgemester, og Consul Raadmand. Hvilket af de fleste ikke er i agt taget, og derfor finder man gjerne stor Forvildelse hos dem, som have oversat os de gamle Liders Borgemestere og Raadmænd i Kiøbstæderne.

1420. er stiftet, skal Nørre- eller Glenstrup-Kloster være gaaet af, og Godset henlagt til Mariager-Kloster (c). Hvilken Mening Resenius haver indført i sin Danske Atlas, med disse Ord: In territorio Hallensi prope vicum Glenstrup Coenobium Monialibus antiqua struxerant secula, quod, postquam Mariagrense iisdem condi coeperat, abolitum. d: I Hald-Herred ved den Landsby Glenstrup har man i gamle Dage bygget et Kloster for Nonner, hvilket, efterat Mariager-Kloster var begyndt at anlegges, er afskaffet. Denne Sagns Rimelighed bestyrkes fornemmeligen derved, at man i en gammel Fortegnelse paa de Breve, som forhen have været ved Mariager-Kloster, finder, at Nørre-Klosters Breve ere komne til Mariager-Kloster, og i adskillige af samme Breves Udtog seer man ei alene begge Klostere tillige anførte, men endogsaa, at de samme Kirker og Gods, som tilforn havde tilhørt Nørre-Kloster, siden haver ligget, som det og endnu til deels ligger, til Mariager-Kloster. Dog er Sagen hermed endnu ikke klar og afgiort.

Hvorfra Resenius haver den Efterretning, at Nørre-Kloster har været et Fruer-Kloster, besat med Nonner, skal vi ikke sige: Men man haver stor Aarsag at kalde den i Tvil, eftersom Originale Documenter tale alene ste om Munke og intet om Nonner; Saaledes nævnes i det for indførte Pave Alexandri Brev FRATRES Monasterii in Glandstorp, d: Brødrene i Glendstrop Kloster, men ikke Søstrene. Ligeledes i et Document af 1320. hvorved Kong Christoffer II. setter Mark-Skiel imellem Vitskøl-Klosters, Nørre-Klosters, og Viborg Dom-Capitels Gods, nævnes ikkun MONACHI Sancti Benedicti de Nörre-Closter, d: Benedictiner-Munkene af Nørre-Kloster, men ikke et Ord om Sanctimoniales eller Nonner. Maaskee Resenius har tænkt, at, fordi Mariager-Kloster, som havde sin Tilvert af Nørre-Klosters Gods, havde baade Nonner og Munke, der da ogsaa maatte have været Nonner i Nørre-Kloster: Men det er aldeles ingen Følge. Tilmed var Mariager-Kloster af en gandske anden og nyere Orden, nemlig Sancti Salvatoris Orden, og stiftet vor Frue og S. Birgittæ til Ære.

Hvo der først har stiftet Nørre- eller Glenstrup-Kloster, havde vi ikke kunnet med nogen Vished skrive, dersom vi ikke paa det forbemeldte Register over Mariager-Klosters Breve havde fundet tvende Documenter antegnede, hvoraf det ene er et Tingsvidne udstædet 1480. det andet et Stokkenævn af 1490.

(c) Denne Forandring er dog vel ikke skeet paa eengang og i eet Aar, men uden Tvil efterhaanden; thi af adskillige gamle Breves Extracter synes det, at Nørre-Kloster endog har været ved Magt og hast Abbeder, en lang Tid efter at Mariager-Kloster er kommet i Stand.

begge meldende, at en Adelsmand ved Navn Sven Bo og hans Frue Inge Thytt eller Thott (f), som hun kaldes paa det ene Sted, først bygte Glenstrup-Kloster. Her have vi Stifternes Navne, men hvo viser os, hvad Tid de samme have levet.

Det var stor Skade, om de paa bemeldte Register opførte Mariager-Klosters Breve, hvoraf Extracterne ere alt for korte, skulde ikke mere være til; thi man havde ufeilbarligen i dem funder god Oplysning om mange Ting, i sær, naar Nørre-Kloster først har været anlagt, naar det igien er ødelagt, hvad der kand have været Aarsag i dets Afgang, om og Munkene til sidst, som nogle ville mene, ere flyttede til MariagerKloster, samt naar og hvorledes Godset er kommet under Mariager-Kloster &c. Men alt, hvad man nu om disse Poster kan sige, beroer mere paa Gietning, end paa nogen fast Grund.

Imidlertid er det dog en Lykke, at man har fundet denne Fortegnelse paa Nørre- og Mariager-Klosters Breve; Thi, om man aldrig havde anden Underretning deraf, saa er dog denne ene gandske betydelig, at man af samme bliver forvisset om, paa hvad Tider den navnkundige Thord Degn haver levet, som har forfattet de iblandt vore Danske Lovkyndige saa kiendte Thord Degns Artikle eller Forklaring over Loven, der paa et almindeligt Danehof til Nyborg er af Kongen og Raadet stadfæstet, og fordum brugtes i Danmark, som en anden Lov, at dømme efter. Man har hidindtil været util paa, naar denne velfortiente Mand haver levet; Nogle have giort hans Tid ældere, andre yngere, end den virkeligen haver været: Men af disse Breves Extracter seer man, at han har blomstret under den sidste Kong Valdemar, og at han midt i det 14. Seculo imod 1350. har givet og bestiftet Gods til Nørre- eller Glenstorp-Kloster, som siden bliver evindret. Hans Grav-Skrift, som endnu læses i Mariagers Kirke, haver givet Anledning til den uvisse Beretning, man hidindtil haver haft, nemlig at Thord Degn har givet Gods til Mariager-Kloster, og at han der skulle være begraven, da hand dog maae være død en Tid lang

(f) Hvorledes man har kiørt i Hob med disse Navne, sees af følgende: J. L. WOLF Encom. Regni Dan. p. 70. melder, at Mariagers Kirke er bygget af en ved Navn Sven Tyt og en anden ved Navn Jndbo, som og sønderede Mariagers Bro. PONTOPP. Theatr. Dan. T. I. p. 423. anfører dette Rim: Jep Tott og Svend Bo de bygde Stienild Bro. Og RESENIUS i sin Danske Atlas fører det saaledes frem: Tyge Nold og Svert Bo bygte Glenstrup Kirke og Stenild Bro. Man seer let, at her er stor Urigtighed i Navnene, og at Wolf forvilder Mariager med Glenstrop Kloster, da dog det sidste er til visse 200. Aar ældre end det første. Kunde man komme over Documenterne selv om Sven Bo og Inge Thytt, blev det en let Sag at komme ud af disse og flere Irringer.

lang, hvorend dette Kloster er stiftet. Den Sammenhængen bliver nu denne: At Thord Degn har givet Gods til Nørre-eller Glenstrop-Kloster, hvilket siden med andet er kommet til Mariager-Kloster, og at hans Lig, som først uden Tvil har været nedsat i Nørre-Klosters Kirke, er derefter, da samme Kloster er gaaet af og Mariagers Kirke kommen i Stand, forflyttet derhen; og det bekiendte Grav-Skrift da længe efter hans Død i Mariagers Kirke opsat over hannem.

At vi nu efter Aarstalene skulle anføre, hvad os enten af den oftberørte Fortegnelse paa Mariager-Klosters Breve eller af andre Documenter om Nørre-eller Glenstrop-Kloster kan være bekiendt, da [ikke at tale om det forhen indrykkede Pave Alexandri Stadfæstelse-Brev, hvis Aarstal vi ikke vide] er det allerældste Brevskab, hvorudi vi have fundet Glenstrop-Kloster nævnet, af det Aar 1268. nemligen Et Testament af en Adels-Frue, ved Navn Grethe Esbern Vogensøns Efterleverske, hvori hun bortgiver sit Gods til en stor Deel Klostere og Kirker i Danmark, og deriblandt nævner det her omhandlede Kloster med disse Ord: Claustro GLÖNSTORP duas marchas denariorum, a: til Glenstorp-Kloster to Mark Penninge (g).

Aar 1320. haver Kong Christoffer II. i egen høie Person og gode Mænds Nærværelse sat ret Mark-Skiel imellem Vitskøl-Klosters, Nørre-Klosters, og Viborg Dom-Capitels Gods, som tilforn havde ligget uadskilt, saaledes, at Vedebyb for Synden og Korsholm for Norden skulle skeine Vitskøl-Klosters Eiendome fra de andres (h).

Aar 1349. haver Abbed Thomas i Glenstrup skødet til Thord Degn Rolsted Mølle for noget andet Gods, som Klosteret fik af Thord Degn udi Hang. Item haver ogsaa Peder Hegedall skødet Thord Degn hans Eiendome udi Husom Mark (i).

(g) Dette Testament er skrevet i Roskild 1268, 14. Kal. Decemb. (d: 18. Novemb.) og findes i TH. BARTHOLINI Collectan. MS. Tom. VIII. p. 148.

(h) See Danske Magazin Tom. I. p. 145. Brevet, som derom paa latin er forfattet, kan læses i Dan. Bibliotek Tom. 6. p. 153.

(i) Om Thord Degn skal ved en anden Leilighed udførligere blive handlet. Men for nærmere at stadfæste hans Alder, ville vi endnu her af Fortegnelsen paa Mariager-Klosters Breve anføre: at Peder Brun haver 1342. skødet til Thord Degn en Gaard og Mølle udi Hov. Item, at Aar 1344. er udstedet et Brev af Omerfysel Ting, at Hr. Nage Prior i vor Frue Kloster i Randers afhænder til Thord Degn en Klosterets Gaard udi Rolsted. Item at der 1346. er udgivet et Vidne af Randers Raadhus over Peder Jensens Skøde sammesteds til Thord Degn paa en halv Gaard ved S. Morens Kirke. Hvilket Gods siden mesttendels er kommet til Nørre-og Mariagers-Kloster.

Aar 1366. haver een ved Navn Bendt i Ebdrop udi sit Testament givet til Nørre-Kloster sin Gaard i bemeldte Ebdrop.

Aar 1396. haver en Herremand, ved Navn Aage Astradsøn [Agho Astradi armiger,] i sit Testament betænkt Nørre-Kloster og Kirken sammesteds med Siele-Gave, hvorom Ordene saaledes lyde: Item monasterio Mørkloster sito in Amorsysel quatuor marcas argenti. Item *Ecclesie trium Mariarum* ibidem duas marcas argenti. d: Item til Nørre-Kloster, liggende i Omersyssel, fire Mark Sølv. Item til de hellige tre Mariers Kirke sammesteds to Mark Sølv (k).

Aar 1403. haver Abbed Laurids i Nørre-Kloster forhvervet af nogle Geistlige og Verdslige i Randers en Vidisse af en Pavelig Stadfæstelse paa endeel Nørre- eller Glenstrup-Klosters Gods. Hvilket Document i Begyndelsen af denne Beskrivelse er indført.

Aar 1406. haver Hr. Erik Nielsøn givet sin Forpligt fra sig, at, dersom han kan inddele det Gods i Hamrumherred, da skal han give Nørre-Kloster aarligen en Tønde Sild, medens han lever.

Aar 1407. er udstædet et Tingsvidne, at Thure af Thøring skøder til Nørre-Kloster al hans Ret i det Gods i Ebdrop, som hans Forældre havde dertil givet.

Af samme Aar findes Jens Andersøns Gavebrev til Nørre-Kloster paa en Gaard i Grydsted og en Gaard i Vorlof.

Ved samme Tider eller noget tilforn haver Broder Jens Thordsøn givet sit Skiøde til Nørre-Kloster paa en Gaard i Aalborg, liggende i Nørregade. Og i næstbemeldte Aar 1407. sees at være udgivet et Vidne, at Abbed Rafn (l) undte Hr. Jens Thordsøn det Brev igien, han havde paa en Jord i Aalborg.

Aar 1410. er taget et Tingsvidne, at to Gaarde udi Hanest Sogn i 54 Aar have ligget til Nørre-Kloster.

Aar 1411. er taget et Tingsvidne, at Niels Povelsøn opbød til Nørre-Kloster en Fierding Jord, som hand havde i Pant udi Hov.

Aar 1412. haver Hr. Voldemar Albretsøn skødet til Nørre-Kloster en Gaard i Karleby, dog dersom den staaer i Pant, skulle Klosteret den selv indløse.

Sam-

(k) Originalen af dette Testament haver været i Ribe Dom-Kirkes Giemme, og kand læses paa Tryk i D. PETRI TERPAGRII Ripis Cimbricis p. 17. 18.

(l) Uden Tvil den samme, som siden efter under det Aar 1421. kaldes Abbed Niels Rafn.

Samme Aar haver Jon Nielsen i Thorslef ved sit aabne Brev skødet til Nørre-Kloster en tredie Part udi et Bool i Nodenæs.

Aar 1414. er udgivet et Vidne, at Kongsmads Mølle haver mere end i Maands Minde ligget til Nørre-Kloster. Ligeledes et Tingsvidne af samme Aar, at de to Dele udi den Eng fra Grove Dette og til Munkebro høre til Nørre Kloster, og den tredie Deel til Ulstrup.

Aar 1418. er udstedet et Sandemands-Brev, at en Gaard i Ebdrop er fooren og vunden til Guds Huus i Nørre-Kloster. Ligeledes et Tingsvidne af samme Aar, at Bendt aldrig skødte hans Gaard i Ebdrop uden til Nørre-Kloster, og at samme haver ligget dertil 50. Aar.

Aar 1420. er givet et Tingsvidne, at den Gaard i Frebierg haver fulgt Nørre-Kloster 40. Aar.

Aar 1421. er udstædet et Tingsvidne, at Thorsø, som man kalder Thorsø-Hug, ligger til Syndergaard i How, som hør til Nørre-Kloster. Item et andet Tingsvidne af samme Aar, at Nørrebro og Nørrebro-Mark, med Mølleſted, og en Skovdeel kaldes Mølbierg, er Nørre-Klosters Enemerke. Noch et Tingsvidne af 1421. at den Gaard i Ebdrop er dømt fra Bonden og til Nørre Kloster. Samme Aar er giort en Vidisse af ens Testament, som kaldes Bendt, derudi gives til Nørre Kloster hans Gaard i Ebdrop som han i boede 1366. Endnu et Tingsvidne af 1421. at Thomas i Kiellerop, Jess Ubbesøn, eller hans Fader aldrig have kiert paa Nørre Klosters Gaard i Ebdrop, for nyligen.

Af samme Aar 1421. haves et Tingsvidne, at tolv fribaarne Mænd have vundet, det Vesten fra Munkebro og til Bonsild-Eng er Nørre-Klosters rette Eng til Hollumgaard. Af samme Aar er Jesse Vendelboes Gave-Brev til Nørre-Kloster paa et Bool udi Nodenæs.

Endnu samme Aar 1421. haver Abbed Niels Rafn af Nørre-Kloster forlænet Jes Vendelbo med Gods i Rolsted hans Livs-Tid.

Aar 1422. er tagen Vidisse af nogle Breve, formeldende, at Ebdrop skal have ligget til Nørre Kloster 40. Aar og mere. Samme Aar er og tagen Vidisse over fire Breve, formeldende om Tord Degns Gods udi How, som er kommet til Nørre-Kloster.

Aar 1423. er udstædet et Tingsvidne af Bonsildherreds Ting, at den halve Fierding Jord paa How Mark, som Abbed Niels Rafn og Jep Hegedall omtrettede, var Tord Degns rette Jord. Samme Aar er givet et andet Tingsvidne, at Karlebygaard blev skødet til Nørre-Kloster.

Samme Aar 1423. haver Anders Stisøn givet Stadfæstelse paa Gods i Thorslef i Gierlosherred, Item paa dette Gods, Thurestrop, Ringetorp, Sal-

holt og Gierdrop i Hundborgherred, som hans Forældre havde givet til Nørre-Kloster.

Aar 1424. haver Kong Erik af Pomern udgivet sit Dom-Brev paa Bieregaard (m) og Mollested og Landbogaard udi Hov til NørreKloster. Samme Aar er udstædet Laughevds Brev, at NørreKloster havde Frihed at sette Aalegaarde fra Steenvad Slaa og til Fiorden. Endnu formelder et Tingsvidne af samme Aar, at Jon Nielsøn og Arve Lille skødde til Nørre-Kloster to Dele udi et Bool i Rodenæs.

Aar 1425. er Nørre-Kloster indført udi en Gaard i Karleby efter Riigens Ret, som Indførsels-Brevet formelder. Af samme Aar er Frue Elle Holgersdotters Bekiendelse, at hun haver opladet det Pant og Rettighed, hun havde i Karlebygaard. Endnu samme Aar er taget et Vidne, at de to Gaarde i Ebdrop ere domte Abbeden til i Nørre-Kloster,

Samme Aar haver Abbeden i NørreKloster taget Vidne af Omersyssel Bygde Ting, at der sidder de paa to Gaarde i Kollested og Asseri, som giøre til Koningen fuld Redsel for Bondegods.

Af samme Aar 1425. er Anders Stisøns Bekiendelse, at have af Nørre-Kloster i Gislumherred en Gaard i Frebierg hans Livs-Tid. Findes derhos Abbedens af NørreKloster Forlænings Brev paa samme Gaard.

Aar 1426. haver Maren Jonsdotter af Hering ved sit aabne Brev tilstaaet, at hun haver solt til NørreKloster al hendes Rettighed udi Karrop og Asseri.

Aar 1427. er taget et Tingsvidne, at Lundall hos NorreKlosters Mark, og Dalgaard, og de to Gaarde udi Gassum haver altid udi rolig Hævd fulgt NorreKloster.

Aar 1440. er givet et Sognevidne, at Nørrebro Mølle og Mark havet altid ligget til NørreKloster.

Aar 1443. er udgivet Tingsvidne af Vonsildherreds Ting over Niels Gieds Skode til Nørre-Kloster paa Trinderop og Trinderops Fang. Et andet Tingsvidne af samme Aar, at Svennik af Rokiel oplod Gods i Skiellerop

(m) Man finder anteignet et Tingsvidne af 1420. at denne Gaard Bieregaard i Hov har været Thord Degns rette Sædegaard, og var aldrig solt eller bortpantet. Dog et andet Tingsvidne af 1434. at Bieregaard i Hov var Thord Degns rette Hovedgaard. Hvilket kommer vel overens med den mundlige Beretning, man endnu har der i Egnen, at Thord Degn har boet paa Bieregaard. Et Tingsvidne af Vonsildherreds Ting udgivet 1442. formelder, at Peder Hegedal [formodeligen een af Thord Degns Arvinger] haver skødet til Wariager Kloster Bieregaard udi Hov Sogn ꝛc.

vop til Nørre Kloster. Samme Aar er taget et Sognevidne af Skaldrop Sogn, at det Gods, Svennik paatretter, haver ligget i Nørre Klosters Mark vlast udi 23. Aar.

Aar 1444. haver Jens Ubbesøn udi Ebdrop givet Stadfæstelse paa hans Dreel udi Ebdrop at skulle vorte til Nørre Kloster.

Aar 1447. er givet et Sognevidne af Nørre Klosters Kirkegaard, at Hou Kirke og Kirkegaard haver mere end 40. Aar ligget til Nørre Kloster, med Præster at sette og Frugt at oppebære. Et andet Sognevidne af samme Aar formelder, at Thorslef Kirke og Kirkens Gaard haver været 60. Aar til Nørre-Kloster.

Aar 1450. er udstædet et Vidne, at der gaves Skyld af den halve Jord, Gris Povelsøn i Asferi gav til Glenstrop Kloster.

Aar 1452. haver Oluf Posehorn givet sin Stadfæstning paa den halve Fierding Jord, som Gris Povelsøn i Asferi skødede til Glenstrop Kloster; Desligeste hans eget Skøde paa en anden halv Fierding Jord sammesteds.

Samme Aar 1452. er udgivet et Tingsvidne paa en Eng imellem Munkebro og Munkestage i Holme, at den hører til de Hellige tre Marer i Glenstrop (n). Item et Sognevidne af Hannest Sogn, at den Eiendom udi Holmkier, Jens Andersøn af Ulstrup paatretter, imellem Munkebro og Munkestage, haver været de Hellige tre Marers i Glenstop i 60. Aar og mere. Nok et andet Vidne samme Aar af Hannest Sogn, at fornævnte Grund og Eiendome i Holmkier er ret Enemerke til de Hellige tre Marer i Glenstrop.

Aar 1453 er udstædet et Klage-Brev af Aalborg By-Ting, at en Borger sammesteds forholdt Nørre-Kloster en Gaard, Jord, og Brygge-Pande fore. Ligeledes et Sognevidne af den Hellig Aands Kirkegaard i Aalborg, paa en Jord og Brygge-Pande sammesteds at have været leiet fra Nørre-Kloster.

(n) Hvo de Hellige tre Marer i Glenstrop have været, var os ikke let at gisse. Man har i Egnen ved Mariager en gammel Sagn, at der fordum har boet tre Adels-Jomfruer paa Trimmerup, som skal have været Thord Degns Døttre, de samme bleve en Julenat paa Reisen af Rovere ihielslagne. Nu tænkte vi, at det kunde være dem, som maaskee siden af Paven maatte være opskrevne paa Helgenes Register, og saaledes Navn af de Hellige tre Marer, i fald de og nogen Tid virkeligen har været til: Men, da vi i TERPAGRII Rip. Cimb. p. 58. faldt paa det oven anførte Sted af Agonis Afradi Testament, hvor han giver til de tre Mariers Kirke ved Nørre Kloster [Ecclesiæ trium Mariarum] to Mark Solv, som vi nærmere ved af Drommen, og have fattet de Tanker, at Glenstrop eller Nørre-Klosters Kirke haver været indviet til tre af de hellige Qvinder i Kristen, saasom Maria Christi Moder, Maria Magdalena og en anden Maria, og derefter kaldet af Alting de Hellige tre Marer eller Mariers Kirke i Glenstrop.

ster. Endnu et Sognevidne af Glenstrop Sogn, at de af Karleby have givet al Sogne-Rente og anden Rettighed til Kirken og Presten af Glenstrop.

Aar 1454. er givet et Vidne af Glenstrop Sogn, at de fire Gaarde udi Synder Vonsild vare skiftede til Aars Capitel for Handlest Kirke: Desligeste at Torslof Kirke, Svenstrop Kirke, og How Kirke, med deres Kirkegaarde, have udi 40. Aar ligget til Nørre Kloster. Af samme Aar er et andet Sognevidne, som formelder, at Bispen af Viborg haver ingen Ret til at sette Capellan til Alns eller Mow Kirker: Item, at Toftegaard var given fra Nørre-Kloster til Bispedomet for Bispens Ret i fornævnte Kirker uden Bands-Ret for Manddrab.

Aar 1458. haver Matthis Pederson givet sit Brev, at han kiender sig ingen Ret at have i Kartrop Mark, som de tre Marier (o) tilhører.

Aar 1466. er udstædet et Vidne af Glenstrop-Birke-Ting, at Glenstrop og Husum Marke af Arilds Tid have ligget til Nørre-Kloster.

Aar 1467. er ogsaa af Glenstrop Birke-Ting udgivet et Vidne, at Skortrup haver ligget til Nørre-Kloster og Mariager-Kloster udi 80. Aar ulast og ukiert, indtil 7. eller 8. Aar tilforn da to Mænd i Biereby gav der Last oppaa. Samme Aar haver Niels Jenson stadfæstet den halve Fierding Jord, som Gris Povelsøn i Asferi gav til Glenstrop. Endnu af samme Aar er Mads Pedersøns i Asferi Stadfæstelse paa en halv Fierding Jord paa Asferi Mark, som hans Fader gav til Glenstrop Kirke. Ligeledes et vidne af Mariagers Birk, at Maren Peders haver stadfæstet den halve Fierding Jord i Asferi, som hendes Fader gav for sit Leiersted til Glenstrop Kirke.

Aar 1479. er taget Sognevidne af Alns Sogn, formeldende, at Alns og Mow Kirker ere Mariager Klosters rette Kirker, og tilforn vare Nør-Klosters, og have fri været af Arilds Tid for alle Biskop-Sager uden Manddrab. Ligeledes et Vidne af Mow Birke-Ting, at Mow og Alns Kirker og Mariager Kirke haver i det første ligget til Nørre-Kloster.

Aar 1480. er taget Tingsvidne, at Sven Bo og Inge Thyrr hans Hustrue bygte først Glenstrop Kloster.

Aar 1488. er udstædet et Tingsvidne, at Handlest Kirke, Thorsløf Kirke, Svenstrup Kirke, og How Kirke haver ligget til Nørre Kloster med deres Rettighed 40. Aar og mere. Nok et andet Vidne af Mariager Birke-Ting, at How, Svenstrop, Thorslef og Handlest Kirker altid have ligget til Nørre-Kloster. Ligeledes samme Aar et Vidne af Haldherreds Ting, at Hanest, Svenstrop, og How Kirker have i mange Aar ligget til Nørre-Kloster.

Aar 1489. er giort Vidisse af fem Breve og Tingsvidner, formeldende, at Thorsløf Kirke, Svenstrop og How Kirker, med Kirkegaarde og Rettighed, ere

(o) s: Nørre Klosters Kirke, som lidet tilforn blev kaldet de Hellige tre Marier i Glenstrop.

ere komne til Nørre-Kloster for Gods i Synder Bonsild, som kom under Aarhus Stigt: Desligeste en Gaard i Alstrop for Abbed Niels Rafns Forseelse.

Samme Aar 1489. er givet et Vidne af Alns Sogn, at Mariager-Kloster haver fierde Deel i Budum Skov og Mark, som tilforn laae til Nørre-Kloster ulast, og at der aldrig var Enemerke-Skov til Budum, ei heller at der var giort Marke-Skel imellem Budum og Alns, før Hr. Jens Madsen lod kræve Sandemænd derpaa.

Aar 1490. er taget et Stokke-Nævn, at Sven Bo og Inge Thott bygte først Glenstrup-Kloster.

Aar 1497. haver to Mænd af Mariager givet deres Vidnesbyrd beskrevet, at der haver været givet Kiere paa, at Abbed Anders fordum Forstander i Nørre-Kloster havde baaret Del paa mange Klosterets Ornamenter, Breve og Beviisning.

Aar 1513. haver Mariager-Kloster faaet Rigens Stadfæstelse paa alt det Gods udi Omersyssel, som var liggende til Nørre-Kloster.

Samme Aar 1515. haver Abbedisse, Søstre, Brødre, og menige Convent i Mariager faaet Kongelig Stadfæstelse paa et Kong Christierns Brev, lydende, at han havde taget og annammet i sin Kongelige Vern og Beskiermelse alt det Gods, som i fyrretyve Aar ligget haver til Vor Frue Kloster i Randers og Nørre-Kloster, og nu ligger til Mariager, saa at ingen Dele reises eller forfølges skal uden for hannem selv og Rigets Raad, og hvor anderledes skeer, da skal det være dødt og magtesløst ꝛc. Datum Hafniæ MDXV. Canuti Regis & Martyris Dag.

Dette er alt, hvad vi for denne sinde vide om Nørre- eller Glenstrop-Kloster at skrive. Endskiønt nu vel det meste angaaer Klosterets Gods og Eiendome, og ikke indeholder mange besønderlige Mærkværdigheder til Historiens Ophysning, Saa dog have vi, i Mangel af vigtigere Efterretninger, ladet alting løbe med, vel betænkende, at end ogsaa smaa Ting ved Tid og Leilighed kan skaffe den Nytte, som man ikke saa let skulle vente.

Nu staaer alene tilbage at fremsette en Fortegnelse paa de Abbeder, som fordum have forestaaet Nørre- eller Glenstrop-Kloster: Men det bliver et Arbeid, som gaaer let fra Haanden, efterdi ikke flere end fem af disses Navne ere os hidindtil forekomne.

Den første er Abbed **Cato**, som nævnes i det foran indførte Pave Alexandri Brev, og har uden Tvil været een af de første Abbeder i Glenstrop Kloster.

Den anden er Abbed **Thomas**, som under det Aar 1349. nævnes at have kodet Thord Degn Rolfted Mølle.

Den tredie er Abbed **Laurids**, som 1403. haver ladet giøre en Bidiss af Pave Alexandri Stadfæstelse paa Nørre Klosters Gods.

Den fierde er Abbed **Niels Rafn**, som nævnes foran under de Aar 1407. og 1421.

Den sidste er Abbed **Anders**, om hvilken 1497. er fort Vidnesbyrd, at der havde været klaget over hannem, at han havde baaret Dol paa mange Klosterets Ornamenter og Brevskaber. Denne, siden han nævnes fordum Forstander i Nørre Kloster, har uden Tvil været den sidste Abbed, som og haver levet efter Klosterets Afgang; Dog er det uvist, paa hvad Tid han egentligen haver levet.

III.

Inventarium ved Visborg Slot paa Gulland 1509.

For at vise vores Omhu for det Danske Sprogs Berigelse, fremvise vi her atter et Stykke af det Slags, som tilforn i det fiortende Hefte's tredie Artikel er indfort, nemligen Et Inventarium eller en Optegnelse forfattet paa de Ting, som fandtes paa Visborg Slot ved Visby paa Gulland, da samme Slot i det Aar 1509. paa Kong Hanses vegne blev af Jens Holgersøn Ulfstand til Laurids Skinkel, som Kongens Embedsmand, overleveret. Endeel af de her udi forekommende gamle og rare Danske Ord ere i Anmerkningerne til det forhen indrykkede Helsingborgske Inventarium forklarede: Men vi maae tilstaae, at i dette findes mange flere desslige rare Ord og Navne baade i Huus- og Krigs-Brug, som ved Tidernes Længde og Tingenes Forandring nu næsten ere henfaldne i Forglemmelse, og af os paa denne Tid ikke letteligen kunne forklares, hvilke vi derfor til anden Leilighed og andres dybere Indsigt i Alderdomen maae lade staae. Dette Dokument, hvoraf Originalen, skreven paa Pergament, gjemmes ved Hr. Provst Terpagers Godhed i vort Selskabs Brev-Samling, lyder Ord til anden saaledes:

Aar effther Gwdz Byrdh twsende femhwndrede paa thet nyende, then Lordagen sancte Marie Magdalene Affthen, Tha antwordede jach Jenss Holgertsson (a) thette effterscreffne Inuentarium fran mek paa Wisborgh

(a) Hr. Jens Holgersøn Ulfstand var Admiral i Kong Hanses Tid og en stor Yndling af Kongen. Om hannem see HVITFELD in fol. p. 1073. 1080. 1081. og STRELOVS Gullandske Kron. p. 235.

borgh (b) och till ærligh och welbyrdwgh Mandh Laurens Skynckell, war kærliste nadige Herris Koningh Hanssis Embetzmandh sammestadz, Som ær forst halffierdesynnetywge seem Mark Grunnske Penninge (c). Ithem tresynnetywge Skippwndh Flesk. Item sem hwndrede trettywge syw Yrne-Kroppe oc Ko-Kroppe, Halse oc Rygge affhwgne. Item en halw Lest salt Ko-Kodh. Item ferthen lessiwende Yrne. Item halffirydie twsendh syrehwndrede tiie tiugede Fare-Kroppe, Halse och Rygge affhwgne. Item halffsywnde hwndrede rogede Ges. Item fire Tonner Wilbradh. Item halffsyerthe Lest, een Tonne Snior. Item een Lest Stromlingh. Item two Lester och sem Tonner salt Torsk. Item two Tonner Aall. Item een halw Tonne salt Sligh. Item een Tonne gammell Skonsk Sildh. Item halff otthende Tonne smaa Swllandz Lax. Item halffstridiesynnetywge twsendh oc halff annith twsendh Spirsiik. Item trysinne tywge och halffstridie Lest, otthe Tonner Meell och Rwgh, otthe och syrretiwge Skepple fore Lesthen, stroget och losmalt. Item ferthen Lester Kagringe Brodh, tolff Tonner fore Lesthenn. Item sex Lesther och two Tonner Gryn maalt met Hæringebandh och stroget, tolff Tonner fore Lesthen. Item syretywge halffierde Lest och tywge Skepple Malt och Bygh, trysinnetywge Skepple fore Lesthen oc stroget. Item halff femthe Lest Dell. Item syretywge halff siethe Skippund Hwmble. Item hwndrede tywge Tonner Haffre; femsynnetywge Tonner fore Hwndredit, strogne och malte met Hæringebandh. Item tywge sem Tonner Ærther. Item two Tonner seem Honnegh. Thenne forscreffne Kittalige ær all sammen goodh oc vforderswith. Ithem ferthen Lester och otthe Tonner Meell, som onth och foederswnt ær, och bleff maledh vdaff then forderswede Rwgh, som wor nadege Herre sende hiidh fran Kopenhaffn. Item thiie Tonner Trawen-Salt. Item halff tywgende Lest Bay-Salt, tolff Tonner fore Lesthen, maalt met Hæringebandh och strogeth. Item hwndrede try gammell Swin. Item i Ladegarden fire oc tywge Koor. Item sem och trysinnetywge Faar. Item hwndrede Geeder vnge och gamble. Item tywge halff fierde Faadh Jern. Item halff trettende Tonne och en Fierding lwttredh Sallepeter. Item otthe Tonner och en Otthendeels Swærwell. Item tree Tonner Skarpentine-Krwth. Item two Tonner gam-

(b) Visborg var Wisby Slot paa Gulland, som 1410. var begyndt at bygges af Kong Erik af Pomern, og hver samme Konge siden efter sin Undvigelse paa ti Aars Tid holdt Huus. See HVITFELD p. 635. 847. 1267. STRELOV i sin Gulandske Kron. p. 196. siger, at K. Erik begyndte 1411. at bygge Visborg Slot. ibid. p. 154. at der længe tilforn har været et Slot paa Gulland af samme Navn, men som havde ligget en Miilveis fra Wisby.

(c) Skal være den Gulandske eller Gothlandske Mynt, som saa er bleven kaldet. See Strelows Gothlandske Kronike pag. 141. hvor en Gothersk siges at være en Penge, 12. paa en Skilling Danske.

melt Stenbysse-Krwth. Item een Tonne gammelt forderffwit Stenbysse-Krwth. Item tree Fyerdinge Lodbysse-Krwth. Item halff femthe Lest Spiekspiill och Datepiill. Item trettywge ny Armborst. Item halfferdesynnetywge oc een Skarpentine. Item fyrretywge siw Steenbysser. Item baade till Steenbysser och thill Skarpentiner halfftridie hwndrede trettywge tree Kammere. Item fire ny Kopperslanger. Item tolff gamble Hoffwiidh-Stycker vdaff Jern smaa och store. Till samme Hoffwidh-Stycker fiorthen Kammere. Item en gammel Kopperslange met ny Kammere, och till then tolff Jern Lodh. Item een gammel Blide. Item tree gamle Hagebysser, som icke dwge nyy gith. Item ith Skippwndh fire Lispund Blii och Skarpentine Lodh. Item fiorthen och tywge Pall-Yrer. Item Kokentygh i Stegerhwsit, Forst en Morthere met en Stodere. Item een Kwllgryde paa een halff Tonne. Item two Kwlgryder, hwer paa en Fierdingh. Item een Gryde paa halff annen Spand. Item fire Gryder, hwer paa en Spand. Item forbædrede Jens d) een ny Gryde paa halff annen Spand och een gammell Gryde paa halff annen Spandh. Item en stor Kedell paa two Tonner. Item en Kedell paa en Tonne. Item en Kedell paa en halff Tonne. Item tree Kedle hwer paa halff annen Fierdingh. Item two Kedle hwer paa en Fierdingh. Item en Tiere-Kedell paa en Tonne. Item forbædrede Jens Holgerssøn een ny Kædell paa een Tonne. Item eth Brandt-Jern, som staar i Stegerhwsit. Item eth tidet Brand-Jern, som war paa Barken. Item een Bradpanne. Item eth Braadspiidh. Item een Rost. Item en Lywsestage. Item een Lywsekrone, som hænger i Borgstwen. Item een Molligh. Item eth Loge-Kaar. Item en heell Borddwgh. Item tree Borddwge hwer tiie Alne lang. Item two Borddwge hwer nie Alne langh. Item fyretywge Herre Faadh. Item fyrsynnetywge Knab-Faadh. Item trysinnetywge Tallerker. Item eth Tallebordh. Item er i Brygger-Hwsit forst een ferdwgh Panne paa fem och tywge Tonner. Item een gammell Brygge-Panne paa ferthen Tonner, er vfferdwgh. Item her till eth ferdwgt Brygge-Redzskapp. Item i Smidien forst two Gangspore. Item een Wgle-Lencke. Item en Bolt thill two Fanger. Item eth Stardh. Item two Belge. Item two Speerhage. Item en For-Hammer. Item en Siid-Hammer. Item en Nagle-Hammer. Item en Frost-Hammer. Item en Hand-Hammer. Item en Sætthe-Stempill. Item two Betell-Hambre. Item two Brænne-Tænger. Item tree Hand-Tænger. Item two Spiitz-Tænger. Item een Fyrleppell. Item ellene Dorslagh. Item fire Nagell-Twgh. Item en Koolborste. Item two Krog-Tænger. Item een Sand-Lapell. Item en Ognewall. Item fire

Bolthe

(d) Nemlig ovennævnte Jens Holgersøn, som hidindtil havde været Kongens Embedsmand paa Wisborg Slot.

Bolthe till ath gore Byssor vdoffwer. Item tw vpstandende Spigerwgh. Item een Windlencke. Item ar i Cappelledh paa hoge Altewedh Helgefors Taffle medh the tolff Apostle. Item tw gammell Althere-Klede. Item tw sma Kors. Item eth lidet Marie Bilde. Item paa wor Frwe Althere eth myddelmatthe Marie Bileede. Item eth gammelt Altere-Klede. Item eth ridende sancti Jorgens Bilide. Item ith sancti Johannis Hoffwdidh. Item een liden Messebogh. Item two Klocker, then ens liden och then annen nogeth storre. Item ith gammelt Regisse-Kaar vdaff Kopper. Item sexthen hwndrede Botne Tymber, sexsinetywge fore Hwndredit. Item nitthen Lester oc tree Tonner till Doll. Item halff tredie Lest Fiske-Tonner. Item ith och fyretywge Doll-Gaadh store och smaa. Item two Glos Bogne med theris Redyskapp. Item fire smaa Heste, och thet store Kwll-Hwsit stolt vdaf Kwll. Thiss till ydermere Visse och bedre Forwaringh, ath saa ar i Sanningen, som forscreffuit staar, haffwer jach tillbedet thesse efterscreffne gode Mandh som ar Hr. Hermen Hwilse, Hr. Hanss Hakedh, Hr. Laurens Brwn, och Hr. Hanss Owige, Borgemestere i Wisby, Hr. Hanss Fisk, och Hr. Esbyørn Pa[illegible]n, Radmend (e) ther same stadz, ath the henge theris Indzegle medh mith eget Indsegle neden fore thette mith opne Inuentariums Bress, Som giffuit och screffuith ar paa Wisborgh, Aar och Dagh, som forscriffuit staar. Item war forgædet i Inuentariumed tw Handklede.

IV.

En Satire paa de Papistiske Ceremonier, trykt i Reformations-Tiden.

Enhver, som forlanger at vide, hvorledes der med Reformations-Verket i vort Fæderneland egentligen er tilgaaet, kan ikke andet end finde Forneielse i de Skrifter, som til samme Tider fra begge stridige Parter, saa vel de Catholske som Lutherske, ere komne for Lyset. Vel ere ikke alle deslige Skrifter lige nyttige og vigtige, da man finder adskillige, som have reiset sig af en alt for utidig Iver, og altsaa ikke kunne være af det Værd, som de, der fra en mere sindig og sagtmodig Pen ere flodne. Imidlertid, som

(e) Det er noget merkeligt, at Borgemesterne og Raadmændene i Wisby have i de Dage saaet Titel af Herre, da man ellers ikke finder dette Ære-Ord at være brugt for andres end Ridderes og geistlige Folks Navne. I STRELOVS Guthlandske Krön. p. 180. 223. 226. nævnes Hr. Verner Progderick, Hr. Johan Smedige, Hr. Mickel Myntet, Borgemestere i Wisby.

det alvorlige Slags haver en stor Nytte, saa ere de satyriske ikke heller uden Nytte, i det man deraf ei alene lærer at kiende, hvad Geister og Gemyter den da har været til, men endog underviises saa vel om Lærdoms og det Danske Sprogs Tilstand paa de Tider, som om de mangfoldige Urimeligheder, Papisterne i deres Skikke og Kirke-Væsen have brugt, til at forblinde de Enfoldige med. Af saadan Slags er dette lidet Skrift, som under Reformations-Tiden er trykt paa et Ark eller otte Blade in 8vo, dog uden Sted og Aars-Tal, og kan ikke kaldes andet end en Satire og skiemtsom Digt, forfattet af en nidkiær men unævnet Lutheraner paa de i Pavedømet brugelige Bigitter, Memorier, Siæle-Messer, Aartider, Kirke-Vielser, Munke-Ordener, Klæder, Helgens-Levninger, Skiers-Ild, Aflads-Kram, og andet Bedrageri. Det skal være en Art af Poesie, men den falder noget hinkende, og er udspekket med en Hoben Latin, for at giøre de Papistiske Sange og Lectier des mere latterlige for Almuen. Denne Digt, endskiønt den ikke er af det fine Slags, men tvert imod indeholder endel grove og bondagtige Tale-Maader, have vi dog for Alderdommens og Barbedens Skyld villet her give Sted og paa ny oplegge, saaledes som den af sin Original i Assessor Klevers Bibliothek er lydende.

Bigilies.

Bigilies paa Danske haffuer du her,
Som dig skal lære om Hyckeler,
Oc de grosfue Papisters falske Fund,
Som de haffue bruget saa mangelund,
Met deris suedige oc tredzske Compagt
Haffue de al Werden vnder dem lagt.

*

Gud siger til de onde og falske Prester Malachie II. Cap.
Jeg haffuer giort eder foractede och vndertrocte for alle Folck, thi at J haffue icke holdet mine Veye, & cetera.

Saa vidt er Titelen, derefter folger Skriftet selv.

Venite cum Invitatorio.

Circumdederunt me bestorne Moncke oc Prester, Nunner, Canneker icke de beste circumdederunt me.

Venite

Venite kiere Brødre fra den Romske Handtering, at wi aff wor inderlig Begiering troe Christo, som oss forseer wor Nering, Deo salutari nostro, vi ere lenge nock aff den Romske Hob bedragen, At det er Løgn, hvo vil det klage, for wore Øgen see wi det end nu alle Dage, in confessione, oc i Psalmis, som de lese plebi eius.

Circumdederunt me, & cætera.

Quoniam de ville store Herrer vere, at de kunde Capper och lange Kleder bere, och sig saa exaltare super omnes Deos, Quoniam de intet andet søge, end deris egit Prosit oc Bade, i deris Øgen murre de saa offuermade, i Kor robe de och ilde lade, In omnes fines terræ, men dette Hyckelerie, met alt deris Skalkerie, Dominus ipse conspicit, Runner, Canicker, icke de beste, circumdederunt me.

Qvoniam for Gudz Ansicht kand sig ingen vdvnge, de selge deris Messer, oc oss bespvige, Christi Ord holde de icke vid lige, quod fundauerunt manus eius, venite, dette Folk er det, om huilckit schriffuit staar, som vdi de lange Kleder gaa, oc altid Christi Ord forsmaar, & oves pascuæ eius.

Circumdederunt me, & cetera.

Hodie wille wi end mere aff dem slunge, Men dette wille wi tilforne betinge, om det eder icke wel kand klinge, nolite obdurare corda vestra, Om Dagen ere de hellige baade slunge och lese, om Natten ere de fulde, baade skide och blese, Patres vestri, Sandelige hver aff dem maa wel saa sige: Dricke, doble och Hor bedriffue, det er opera mea,

Runner, Canecker, & cetera.

Quadraginta annis haffuer ieg wel seet denne Handtering, for Penninge skyld giøre de alle deris Ting, oc dermed driffuer Mager all Land omkring, & erant corde, de selge deris Gud for en smaa Penning, Judas tog meer end X. Skelling ab ira mea, forti at de saa selge deris Kram, non introibunt in requiem meam.

Cir-

Dog at de mecke Del vore Bedrigeri vel vide, ligeuel giffue de oss Mad oc Øl oc Kleder at bide.

Derfore bedrage wi dem bande til Liff och Siel, wi achte icke stort, om nogen aff dem kand komme til Gud och lide vel.

Requiem kunde wi Prester oc Munche saa saare wel siunge, ath somme de gaa met tedige Punge.

Convertere domine Munche och Nunner, sourt den gandske Hob dricke alle aff den Romske Sirop.

Nequando.

Vi tacke alleniste den Rommere-Stol met Ære, ellers hasde wi icke et Stocke Brød at forthere.

Han vleier oss for Penninge Affladt at giffue, deraff kunde wi som Herrer lesue.

Met det Affladt kunde wi Folcket belade, at de oss giffue Sydene och Ducate.

Alt det Gotz, som til eyer met Urette monne komme, lader oss det saa, det skal eder kromme.

Ville J uretferdelig suerge och falske eder gerne, saa Halfften ken, J der met baade, ville wi eder absoluere.

Man kan intet Gotz saa uretferdelig winde, at det kunde jo vdi Affladz-Kisten forsuinde.

Skulle wi eder et Affladz-Breff skriffue, Da skulle J oss en god Gylden giffue.

Saa maa J om Fasten Siner oc Ost wel spise, Oser J der vden Breff, da skulle wi eder til Dieffuelen wise.

Jacobs Reise maa J for Penninge quitere, wi kunde eder oss Pine absoluere.

Vdi Stiersilds Pine er for Jammer oc Pine, giffuer oss men Penninge, da skulle J ingen Nod der hasse.

Man kan en Siel der lade vdspringe, naar Penningen i Kisten kan klinge.

Formedelst Stiersild oc Pauelige Mine, bliffue wi Herrer oc Ligfolck vore Knechte.

De Messer, som mange Pinser sasse Aldre skriffue, vleye oss gode Votiuer i vort Reden at giffue.

Naar

Oc naar J werdzlige tve bort i store Hobe, da kunde wi andelige Guld oc Penninge til sammen sobe.

Requiem oss Monck och Presser wel behaffuer, der met giore wi de aller wisest til Aber.

Ber oss Penninge, forti wi behoffue dem wel.

Convertere domine.

Lader os nu tilhobe, som tilborligt er, alle sammen gaa oc bede for alle, oc som bede tappe i Kanden.

Forti wi faa Penninge store Hobe, for middelst Messen, som Folckit aff oss kobe.

Vi haffue X. eller XII. Messer huer Vge, dog beklage wi, at der ere icke nock til wore Buge.

Vi tage det, huad heller det er ret eller krum. Thi wi betale det wel met per dominum.

Vi maa wel dricke Win aff Solff-Skale, wi skulle det met Stencke-Kosten betale.

Saa lese wi de profundis intil clamani, famulorum, famularum, der met saa gaa wi.

Der met wi dem saa wel beware, som den der foruden en sind tro monne herren fare.

Saa lure wi oc Penninge aff de gamble Matroner, Schriffue dem i den Dode-Bog, och de kalde oss deris Patroner.

Telse, Aase, Vna, oc Merde, wi lese och siunge for dem met store Fierte.

Alt hues de giffue, det lade wi hoff de vnge Koner bliffue.

Vi selge vore gode Kierninger met stor Ære, de skulle wore Bulskaff forede Klæder bære.

Om Dagen gaa wi hellige och gudelige til Kircke, om Natten dricke wi oss drucken som Suine, och loske Pigen i Mercke.

Nat oc Dag ede oc dricke wi oss saa mette, ath wi tabe baade Tidebog oc Hette.

Wi kunde oc Hosfruen och Pigen saa wel ossuerhore, at de skulle altid wor Wilge vel giore.

Vi giore Hosbonde met obne Ogen blind, at han staar och gaber, Saa kunde wi de werdzlige giore til Aber.

Anden Lectie.

Tædet animam meam vitæ meæ; fordi man seer en vforbare vore Ellinder ic, som vil aandelige haffue anrichtet, de Verdzlige haffue vi schrifftet, For oss møte de obenbare bekende och sige, als hurtt de om Aaret monne bedriffue; der met singe wi vdi vor Forstand all Opset offuer alle Land; Vi forføre alle Herrer vdi Førsters Sind i alle Maade, in det par oss ikke liden Bedde, De kunde oc intet beslutte paa nogre Herredage, at wi kunde det aff dem io randsage. Deris Raad och Anslag gaffue wi vore Prelater tilkende, fordi kunde de ingen Vgunstighed oss tilvende. Maatte saadde Qvinder oc Mend stulle vore Wilge vel gøre, saa vel kunde wi deris Schrifftemaal høre. Vi haffue dem offte saadanne Bod och Penitentse giffuet, om huilkit Liuss forte haffuer schreffuit Saaledis kunde wi och de verdzlige tribulere, ath wi ingenledis wilde dem absolvere, førend de motte oss tilsigt oc loffue alt hueff vi aff dem vilde haffue. Vilde de det ey gøre, vere sig Qvinder eller Mand, saa komme wi dem strax i Band. Vdi saadan Maade ware de under wort Wold oc Mact, baade vnge oc gamle, som nu er sagt: Maa wi met dette Suerd længer stride, Saa wille wi de Verdzlige her efter met skarpe Spore ride.

Tredie Lectie.

Manus tuæ domine eie oss saare, Verden seer det nu obenbare, huorledis wi dem met Menniskens Lerdom haffue forblinder, oc Christi Ord forsømmit, wi haffue lert dem paa Cabyer vore egne Gerninger at bygge, som ikke ere Sielen tryge, Til Herligdom i fremmede Land at løbe, aff Anthonis Præst Bønderøf vndfange, dess maa wi oss wel skamme, Fordi de Authoriteter ere icke offuer eus, huad eller det Ben er aff Anthonio eller et Suine-Ben, med huilket de den gantske Werden bedrage, Kongerne oc Herrer oc Forster, Borgere oc Bonder alle tillige. Man haffuer sat Bud och Loffue til det vide Vand oc Salt oc de Dødningers Ben, och saa til den fule Palme-gren. Var att skrifft for vore Synder Pligt och Bod, huor var da Christi Aasen Blod, eller halv det aff aff Synd oc Nod, huor var da Christi Pine oc Død? O wi bedrø-

ſkude oc falſke Præſter oc Munche, huore kunde wi al den gandſke Verden bekunckle, met Kircke-Vielſe, Sielemeſſer oc Aarſſdag, huilket wi ſtedſe brugede til vort Behag. Her vdaff kunde wi ſom Herrer leffue, oc Offuerigheden icke en ſmaa Penning giffue. Wi kunde dem tuinge efter wor egen Begering oc Vilge, det er nu ſaa openbare, wi kunde det ikke dolge. Adelens Godz kunde wi oc fra dem met Nagger fange, Saa liſtelige kunde wi met dem omgange, de kunde for os icke i Frede bliffue, fra deris Arff oc egen kunde wi dem fordriffue. O wi forkerede Skalcke, wi kunde vor Ondſkab ſaa offue, at wi kunde de arme Ligfolk til Liff oc Stel berooffue. Vi holde dem Gud og hans Helgen deſlige, med Liſt kunde wi dem Guld och Penninge vdaff beſuige. Dette lerde wi altſammen aff det Rommerſke Skalckerie, til at bruge falſk Hellighed oc Hyckerie. Kand Offurigheden vort Bedregerie end nu icke forſtaa, da maa de ſaare forblindede gaa, de ſkulle det undertiden vel mercke, om de ellers vilde gaa til Kircke, der ſom Guds Ord rettelige kundgøris och bliffver ſagt. Vel er den, det rettelige annammer oc giffuer Act. Men lade de det forbi fare, oc ville det icke flittelige bemarck, da ville wi Munche, Nunner oc Præſter dem retſindige ſkrabe, oc holde dem nu her efter for vore Gecke oc rette Aber.

Dette ville wi eder gode Papiſter ſkencke,
Efter denne ville wi en bedre optencke.

* * *

V.

Brev, hvorved Prioren i Sortebrødre-Kloſter i Roſkilde ſelger fra Kloſteret en Gaard i Slagelſe 1532.

[Af en temmelig accurat Copie.]

Alle Meen, thenne Breff ſeer eller horer leſe, helſer iegh Brodher Pedher Andersen, Prior i Swoerthe Brodhre Cloſter i Roſkild, oc menighe Convent i ſame ſtedh, ewindeligh medh Gwdh, oc gøre wii vitterlicth for alle med thenne wort opne Breff, at wii medh berodh Hwgh, oc alt menige

Anden Lectie.

Tædet animam meam vitæ meæ; fordi man seer nu obenbare wor Ekatkerie, som wi aandelige haffue anrichtet, de werdzlige haffue wi schrifftet, For oss mote de obenbare bekende och sige, alt hueff de om Aaret monne bedriffue, der met singe wi vdi wor Forstand all Opset offuer alle Land; Vi forføre alle Herrens och Førsters Sind i alle Maade, ia det war oss icke liden Baade, De kunde oc intet beslutte paa nogre Herredage, at wi kunde det aff dem ia randsage. Deris Raad och Anslag gaffue wi vore Prelater tilkende, fordi kunde de ingen Vgunstighed oss tilwende. Mange baade Quinder oc Mend skulle wor Wilge wel gøre, saa wel kunde wi deris Schrifftemaal høre. Vi haffue dem offte saadan Bod och Penitense giffuet, om huilkit Lucas selve haffuer schreffuit. Saaledis kunde wi och de werdzlige tribulere, ath wi ingeledis wilde dem absolvere, førend de motte oss tilsige oc loffue alt hueff vi aff dem vilde haffue. Vilde de det ey gøre, vere sig Qvinde eller Mand, saa komme wi dem strax i Baand. Vdi saadan Maade ware de under wort Wold oc Mact, baade vnge oc gamle, som nu er sagt: Maa wi met dette Suerd lenger stride, Saa wille wi de Verdzlige her efter met skarpe Spore ride.

Tredie Lectie.

Manus tuæ domine ere oss svare, Verden seer det nu obenbare, huorledis wi dem met Menniskens Lerdom haffue forblindet, oc Christi Ord forsømmit, wi haffue lert dem paa Cavper oc deris egne Gerninger at bygge, som ikke ere Sielen trygge, Til Helligdom i fremmede Land at løbe, aff Anthonis Præst Benrdielse vndfange, dess maa wi oss wel skamme, Fordi de Anthoniter ere icke offuer eens, huad eller det Ben er aff Anthonio eller et Suine-Ben, med huilket de den gantske Werden bedrage, bedrage Herrer oc Førster, Borgere oc Bønder alle tillige. Man haffuer sat Tro och Loffue til det vide Vand oc Salt oc de Dødingers Ben, och saa til den fule Palme-gren. Var alt saadant for vore Synder Plicht och Bod, huor war da Christi Rosen-Blod, eller halp det oss aff Synd oc Nød, huor war da Christi Pine oc Død. O wi bedrø-

ffuede oc falske Prester oc Muncke, huore kunde wi all den gandske Verden bekunckle, met Kirke-Vielse, Sielemesser oc Aarssdag, huilket wi stedse brugede til v [illegible] som Herrer leffue, oc Offuerighe [illegible] Wi kunde dem tuinge effter wor [illegible] nu saa ybenbare, wi kunde det i [illegible] wi oc fra dem met Aager fange, [illegible] omgange, de kunde for os icke i Fr [illegible] kunde wi dem fordriffue. O wi fo [illegible] ndskab saa offue, at wi kunde de a [illegible] ffue. Vi solde dem Gud og hans H [illegible] dem Guld och Penninge vdaff besi [illegible] en aff det Rommerske Skalckerie, [illegible] Hycklerie. Kand Offurigheden vor [illegible], da maa de saare forblindede gaa, de skulle det undertiden vel mercke, om de ellers vilde gaa til Kircke, der som Guds Ord rettelige kundgeris och bliffver sagt. Vel er den, det rettelige annammer oc giffuer Mact. Men lade de det forbi fare, oc ville det icke flittelige beuare, da ville wi Muncke, Nunner oc Prester dem retsindige skrabe, oc holde dem nu her effter for vore Gecke oc rette Aber.

Dette ville wi eder gode Papister skencke,
Effter denne ville wi en bedre optencke.

* * *

V.

Brev, hvorved Prioren i Sortebrødre Kloster i Roskilde selger fra Klosteret en Gaard i Slagelse 1532.

[Af en temmelig accurat Copie.]

Allæ Meen, thenne Breff seer eller hører lese, helser iegh Brodher Pedher Andersen, Prior i Swoerthe Brødhre Closter i Roskild, oc menighe Conwent i same stedh, ewindeligh medh Gwdh, oc gøre wii vittherlicth for alle med thenne wort opnæ Breff, at wii medh berødh Hwgh, oc alt menige

Conuents endrectteligh samtyche oc wilie, oc for wor store Trangh, fatigdom oc armodh, daa haffue wii saaeld oc affhend oc medh thenne wort opne Breff selie oc affhendhe ern wor oc Closters Goerd oc Grond liggiinis ydi Slagelse Noerdhen widh Sanct Miteli Kirke i saine stedh oc westhen nest op til Raadhwosidh, medh Hwes oc Joerdh, bredhe oc lenghe, oppe oc nedhre, som han nw medh huus oc Gerdhe begriffwid oc indhegnit er i alle Maadhe, hederligh Mand Her Jens Boesøn Seghnepresth i Soerterope, oc soin nw forscriwidh standher, affhendhe oc selie wii forscreffne Goerd oc Grundh fraa oss oc wore efftherkommere oc till forneffne Her Jens oc hans sandne Arwingher, dogh saa ath tiisse efftherskriffne Artikle oc pwncther skulle wbrodeligh holliis: Forst at samme Hederligh Mand Hr. Jens Bosøn skal strax giffwe oss till godhe redhe hwndridhe Danske Mark Peninghe at hielpe oss oc Closther medh i wor store Fatigdom oc Trangh: Ther nest at han, oc hwem som helst ther annamer samme Goerdh oc Grwnd efftther hannem, skal giffwe aarligeth Aar till Antwortskowffs Closter 3. ß. om Juleu nød at giffue till godhe redhe. Item skal oc samme hederlig Mand hielpe oc trosthe medh roo oc Magh wore Brodhre oc serdelis then wore termindz Brodher, som goer i Slagelse thermiud i samme Gord, efftherssom han haffwer oss serligh loffwildh oc tilsagdh, oc som wor store tro oc loffwe er till hannem. Item skeer thet nogen tiidh saa, at Closther heer efftther noghen tiidh kommer till segh ighen, saa at thii, som den tiidh leffwer, kan formue at igen leffwe same Gord oc Grundh, tha skal forneffnde Her Jens eller hans Arwingher, som paa den tiidh samme Gord i were oc heffd haffuer, tilstedhe, at thii maa hannem igen till koffs faa for skeligh oc redeligh Penningh efftther dannæ mends tycke oc sielse paa begghe sidher, oc efftther then Bygningh, som then tiid findes i samme stedh oc Gordh. At saa er i Sandhed, som forscriffwid standher, oc till en storre oc wdhermere Forwaaringh tha er wort Conuents indsegle hengt nedhen for thenne wort opne Breff. Datum anno ab incarnato Christo M. D. XXXII. in festo sanctissimæ triniratis.

VI. Eyv

VI.

Syv Adelsmænds Vidne, at Hr. Henrik Gioe tilstod Hr. Johan Oxe sit Kiob paa Giselfeld 1532.

[Af Originalen paa Pergament.]

Wii efftherskreffne Offue Lunge tiill Tiersbeck, Hollgerdt Wllffztandt tiill Hichebergh, Truidt Wllffztandt tiill Torup, Clauss Büllde tiill Liungs Gord, oc Axell Wgerup, Riddere, Lauriiss Knob tiill Gyllebo, oc Gerdt Bryske tiill Dallund. Giore alle wittherligt i thette wortt obne Breff, att wy i dag, som [illegible] Kioffnehaffnn ware skickede a[illegible] Oxe Ridher tiill Niellstorp t[illegible] Gøye Riddher oc Hoffuetzm[illegible] Maade, att wy gaff hañwm [illegible] tiillkende, at hanwm well d[illegible] solldt, skødt oc affhendett fraa forskreffne Het Johann Oxe oc hans Arffuinge Giißellfelld Gord oc Gotz, effther thet Skode-Breffs Lydellße, ther paa giort ær, oc ther offuer sidhen gilffuett forskreffne Her Johan Oxe ßitt obentt beßegellt Breff, att, nor ßom hand wiillde indlegge tre tußinde ett hundrede Gyllen i dobellt Lybske Skellinge tiill Borgemesthers her i Kioffnehaffnn, tha skulle forskreffne Hr. Henrick Gøye frii hanwm forskreffne Gord oc Gotz. Huillchen forskreffne Sum Peñinge Hr. Johann Oxe sagde, att alltiid haffuer weritt tillstede oc offuerbodig oc en nu ere tiill stede her i Byen oc offuerbodig ther tiill. Ther offuer haffde forskreffne Hr. Jahañ Oxe stor Delle oc Trætte om sam̃e Sag, met stor Kost oc Tæring, som forskreffne Hr. Henrick Gøye met rette burde att haffue hafft att indfrii sam̃e Gotz mett, oc attspurde wy hanwm, om hand ßam̃e Kioff oc Breffue besthaa wilde &c. Ther tiill ßuarede forskreffne Hr. Henrick Gøye oc klarlig bestod forskreffne Hr. Jahañ forskreffne Kioff, effther forskreffne Hr. Johann

Jahann Oreſſ Breffs Lydelſſe, oc kundgiorde, att hand haffde giiffuett forſkreffne Hr. Johañ Ore ßit Fuldmagtig Breff ßamme Gord oc Gotz ind att belle, thii hand mente, hand haffde bedre Forſtand paa ſliig Delle, oc beſtod oc wiillde fulldkomelig tiillſtaa forſkreffne Hr. Johañ ßamme Kieff, oc ſagde, att hand alldrig haffde ſolldt eller willde ſtælle noghen andhen forſkreffne Giſſelffeld Gord eller Gotz wdhen forſkreffne Hr. Johañ. Thii hand ſagde, thett war noch ther wdt, att hand haffde ßaa ſkiilld ßeg aff mett forſkreffne Gord oc Gotz, hand willde icke ſkille ßeg wed Æren. Thet hand kunde ffaa XX. tuſinde Gylleñ for forſkreffne Giißelffeld Gord oc Gotz, tha willde hand alldrig ſielle thet andre end forſkreffne Hr. Johañ Ore, ſom hand thet ßoldt haffuede, i noghen maade, Oc ßagde, att alldrig ſkulle befindes aff hanwm, att hand wiillde noghen thiid giiffue Breff emod ſine Breffue, ſiom hand haffde giiffuett Her Johann
ßeg att wiillde holde Hr. Johañ Ore thet Kieff,
att indffrii forſkreffne Gord oc Gotz, Oc i alle A
beuiße ßeg ther wdi efftber ßitt Kioffuebreffs Lydell
Hr. Johañ Ore ther paa giffuet haffuer, ßom e
bor att giøre. Tiill Sandinghen oc vitneſbord
Ord efftber Ord ßeg ßaa forloffueñ ere, ßom ffor
thet witne wy mett wore indzegle hengendis ned
wortt obne Breff, Som ſkreffuett er i Kioffnehaff
luff Kongis Dagh, ſom forſkreffuett ſtaar, E
Gudz byrd MDXXXII.

18. Hefte.

En Skue-Penge, med endeel meſt utrykte Efterretninger, om Tyge Brahe.

Mendſkiønt adſkillige lærde Mænd, saa vel inden ſom uden Landet, af hvilke vi her alleneſte ville nævne den Tydſke Jeſſenium (a), den Franſke Gaſſendum (b), den Danſke Reſeni-

(a) D. Joh: Jeſſenius a Jeſſen, i hvis Hus Tyge Brahe opholdt ſig nogen Tid til Wittenberg, for hand drog ind i Bøhmen, haver holdet ved Tyge Brahes Ligbegængelſe en latinſk Tale, ſom indeholder kortelig hans Liv og Levnet, og er trykt til Prag 1601. derefter til Hamborg, og siden tillige med Gaſſendi Vita Tychonis. Endelig er den paa ny indført i Obſervat. Miſcellan. Tom. I. Lipſiæ 1713. p. 624. ſq.

(b) Den fornemeſte, ſom har beſkrevet Tyge Brahes Levnet, er PETRUS GASSENDUS, Lovgl. Profeſſor Mathefeos i Paris, hvilken, ſaavel af Tyge Brahes egne Skrifter, ſom af Jeſſenii Oration og de hannem fra D. Olaf Worm, Georg. Frommio og andre lærde Mænd i og uden Danmark tilſendte Efterretninger, har ſamlet en ſmuk Hiſtorie paa Latin, ſom under den Titel: Tychonis Brahei, Equitis Dani, Aſtronomorum Coryphæi, Vita, er trykt, først til Paris 1654. [Den Editionen af 1640. ſom MOLLERUS anfører i ſine Hypomnem. ad Alb. Bartholin. p. 454. og Cimbria Literata Tom. II. p. 116. har aldrig været til; thi ſaavel af Gaſſendi Fortale til Vitam Tych. Brahei, ſom af hans Epiſtler, ſeer man tydeligen, at Bogen først er begyndt at trykkes 1653. og fuldendt 1654.] Strax derefter til Haag ſamme Aar 1654. eller ſom nogle Titelblade viſe 1655. og endelig med den hele Samling af Gaſſendi Opera in folio, i den 5te Tome, men rigtigere end de enkelte Editioner. Hvor vel dette Skrift er blevet optaget i Danmark, ſeer man af Canceller Peter Reedes, Ol. Wormii, og Geo. Frommii Breve til Gaſſendum, ſom ere trykte iblandt hans Epiſtler i bemeldte 5te Tome af hans Opera p. 518. 526. 538. Om dette Gaſſendi Arbeid dennem Forfatteren til det ſaa kaldede

Hans

ham selv at sette i Stand. Det er ham, som ved sin Konges uforlignelige Gavmildhed haver stiftet det uforglemmelige Uraniborg, hvor saa mange store og lærde Mænd, i dets Velmagt strømmede hen for at mætte deres Nysgierighed og at see det som rart og kunstigt var, hvorhen ingen kom, uden at forundre sig over Mesterens Viisdom, og uden at gaae lærdere og klogere derfra igien (g), og hvor man end, efter dets Ødeleggelse, haver ligesom Pilegrims-viis henfaret for at ære Levitingerne af en saadan forfalden Helligdom (h). Det er ham, som har rettet og oplyset mangfoldige, af de ældere Astronomis begangne, Vildfarelser, og som har lukket Øinene op paa de nyere, i det han ved sin utrolige Flittighed og de allernøieste Betragtninger haver opdaget saa mange tilforn ukiendte Ting om Solen og Maanen, om faste og løbende Stierner, om Planeter, Cometer, og Formørkelser (i). Og lad være der findes noget i den af

(g) Frem for alle andre henhører her dette eene og prægtige Vidnesbyrd, som den lærde Konig Jacob af Skotland, der 1590. havde besøgt Tyge Brahe paa Hveen, i et Brev til hannem 1593. hvilket som et Privilegium staaer for i de første Edit. af hans Astron. Instaur. Progymnasmata, giver hannem i disse Ord, saaledes fordanskede: Thi vi have ikke lært dette af andres Fortælling, eller af alene at see dine Skrifter: Men vi have selv personligen i din Himmel-vide Bolig med vore egne Øien seet, og med vore egne Øren hørt, og af adskillige dine med os holdne høilærde og meget behagelige Samtaler lært de Ting, som endnu saaledes forpiie vort Sind, at det er vanskeligt at sige, eidem vi med en større Forpielse eller Forundring eftertænke de samme hos os selv. Hvilket vi sandeligen ved dette vort aabne Brev ikke ugierne bevidne for alle Mennesker, nærværende og tilkommende; og det saa vidt, at, dersom nogen med Flid vil drage til dit Uraniborg, da, uden han er aldeles ulærd, skal han bekiende, naar han er kommen hiem igien, at han haver bragt med sig tilbage, det som er Umagten værdt. Hvortil kan skee dette beliendte lidet og nette Vers, som høibemeldte K. Jacobs Canceller skal have giort Tyge Brahe til Ære:

Vidit, & obstupuit Rex Huennam Scoticus almam,
Miratur clari tot Monumenta Vici.

(h) Om dem af hermelige Mænd, som mange som man ved, der endog i de nyere Tider have besøgt Hveen for Uraniborgs og Tyge Brahes Navnkundigheds Skyld, skal til sidst af os i denne Afhandling siiges mældet.

(i) Hvor vidt Tyge Brahe havde bragt det i de Astronomiske Videnskaber, ytrer han selv i sine Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G. 2. sq. Og til en Stadfestelse derom ville vi, uvilkaarlige andre at forbigaae, alleneste anføre tvende berømte Astronomorum Vidnesbyrd: Den ene, nemlig ISMAEL BULLIALDUS i Prolegomenis til hans Astron. Philol. Paris. 1645. efterat han har talet om Landgreve Wilhelmo, melder saaledes om Tyge Brahe: Alter est TYCHO BRAHEUS Danus, seculi superioris Astris, qvi observandi peritia omnes & anteriores vicit; Instrumentorum supellectile & Ægyptiorum Reges (etiam Osymandiæ sepulchro impositum æneum circulum) & omnes Principes superavit. Catalogum fixarum mille qvam diligentissime observatarum edidit; Opus agressus, qvod ab Hipparchi ætate tentare nullus ausus fuerat.

Neqve

alene indrykke hele Documenter og Breve, men endog her og der indstrøe allehaande smaa og ugemene Efteretninger, som enten ingensteds tilforn eller i fielden forekommende Boger ere trykte. Vi ville fremføre de Vidnesbyrd og Vernommelser, som vi om hannem i lærde Mænds Skrifter have anetroffet, og som af Gassendo og Mollero ikke ere anførte. Vi ville give en fuldkommnere og rigtigere Liste, end tilforn, saa vel paa hans egne Skrifter, som andres, der enten have skrevet for eller imod hannem, Og, med eet Ord, bringe til Lyset alle de Omstændigheder, som os, frem for andre, om hans Levnet, Studeringer, Stiebne, og Skrifter ere vitterlige. Dette er alt; hvad vore Læsere maae vente sig af os om Tyge Brahe her i vort Danske Magazin. Og haabe vi, at det ei skal fortryde nogen, om vi ogsaa maatte fylde mere end et heelt Hefte med deslige Efteretninger om denne vor Danske Phœnix og over Verden bekiendte Astronomus. Men skulde der løbe nogle Ting ind med, som ville synes af liden Vær ingen Vigtighed, da maae det forlades os, at vi holde det bedre, at endog de mindste Omstændigheder beklade et Sted her til Lempne, end at de skulde savnes paa et andet Sted, hvor de maaskee kunde blive mere nyttige og nødvendige.

Dette maae vi for sidste i Forveien erindre, at vi vel tilstaa lige nu have det faldet paa at tage denne Materie for Haanden, derfore ikke den Gang, som vi have prydet dette attende Hefte med, havde anledning os derfil. Det kan ei være ubekiendt, at vi forrige Aar have vedtaget, hvert Aar i det Danske Magazin at indrømme nogle Stykker af de Medailler og Erindringes-Penninger, som paa nogen af Universitetene i Danmark ere slagne, og det efterdi de ere gemte til. Nu komme da Ordenen til denne, som ferer om af de berømmelige Danske Mænd hos os udi frisk Hukommelse, og ligesom siger os, at det ikke var en liden Ære for vort Magazin at kunne prange med saa stort et Navn som Tyge Brahes. At skrive, hvad der alleneste om denne Skue-Penge for sig selv kunde være at skrive om, maatte blevet alt for lider og magert, dersom vi ikke deraf havde taget Leilighed til at fremkomme med alt, hvad andre os om Tyge Brahe er bevidst, og af andre ere forbigaaet eller uden Vished anført.

Vi formode visseligen, at dette vort Foretagende vil falde saavel vore Landsmænd i sær, som den hele lærde Verden i Almindelighed, saa meget mere angenemt, som just dette Aar kand regnes for et Jubel-Aar, i hvilket vores høiberømte Tyge Brahe med des større Fuld bør at erindres (*), da det er net

(*) Dersom vort Gemyt nu i dette Aar 1746. som et Jubel-Aar erindrer Tyge Brahes Fødsel for 200. Aar siden, saa synes det os, at man i forrige Seculo omtrent ved det Aar 1646. fuldestjørt mere af en Glimpelsyrke end med Hiertelyst tilbage Erindring for 100. Aar siden) har giort det samme; Thi det var just ved de Tider Johannes Kepler

op 200. Aar, siden denne saa klarskinnende Stierne oprandt paa den Danske lærde Himmel; thi i det Aar 1546. er han født til Verden, og altsaa kan indeværende Aar 1746. hos alle Elskere af de høie Videnskaber ansees for det andet Jubilæum Tychonicum, til Ære for saa vel fortjent en Mand, der har giort saa meget til Astronomiens Opkomst. Synes det end i een og anden Henseende at være gaaet denne fortvessellige Mand til sidst i sine Tider, som Propheten, der ikke er agtet i sit Fædreneland, saa er der dog vel ingen Dansk Patriot, af dem der have levet enten før eller i vore Tider, som misunder hannem den Lykke, at Efterkommerne, saa længe Verden staaer, ville kappes om at opreise ham de Æres-Templer, som han haver fortient. Har han end i levende Live haft nogle, som have dadlet, misundet, og ringe-agtet ham, saa har han dog fundet flere, som have roset, elsket, og høit-agtet hannem. Og efter hans Død har Mængden af dem, der ret have skiønnet paa hans forunderlige Kundskab, hans utrettede Flid, og hans høie Fortienester, aldeles overgaget og til intet gjort dettes Tal, der havde anseet ham for et unyttigt Redskab.

Men at komme til Medaillen eller Skue-Pengen igien, som vi have den Ære foran i Koberstykke at fremsette, da er den af ingen endnu, saavidt vi vide, i trykte Skrifter anført, og bør agtes for saa meget des større Stykke, som vel ikkun faa, endog af vore høie Danske Mont-Kinstnere eller Samlere, skal rose sig af, at have seet eller eiet den in natura. Om Tyge Brahe selv, eller nogen af hans Venner, ham til Ære, haver ladet den samme slaae, vides saa godt som ubevidst. Men, hvo der og har ladet den giøre, saa er der ingen Tvil paa, at der jo haver været endeel Exemplarer i Guld og Sølv afstemplede, til at forære neten hans Velyndere iblandt store Herrer, eller Bekiendtere

iblandt

Kepleri Søn havde for at ville udgive Tyge Brahes Levnet, hvoraf dog intet blev, og det var ved samme Tider eller straks efter P. Gassendus fik i Sinde at skrive den siden udgivne Tychonis Vitam; som man kan slutte baade af hans Fortale for samme Bog, saa og af hans Epist. i hans Oper. Tom. V. p. 284. 518. Ja det var og ikke længe efter samme Tid, at vor Danske Mathematicus Georg. Frommius i en offentlig Tale paa Universitetet opregnede Tyge Brahes Levnet og Fortienester. Vid. Epist. ad Gassend. l. c. p. 518. Ikke at tale om nogle bemeldte Frommii og Erici Tormii ved samme Tider holdne Disputationer, hvori de have forsvaret Tyge Brahe imod nogle nye Modstandere. Men i det Aar 1663. haver D. RASMUS BARTHOLIN, anledniget af den store Saturni og Jupiters Sammenkomst, holdet et endnu mere høitideligt Jubilæum i Erindring af Astronomiens Oprettelse ved Tyge Brahe, og offentligen opmuntret Ungdommen efter denne store Mands Exempel flittigere at betragte Himmelens Bevægelser: thi det var da just 100. Aar, siden Tyge Brahe begyndte i Leipzig, saavel i Anledning af disse Planeters store Conjunction, som ere at estergrandske Stiernernes Loh, for Alvor at legge sig efter de Astronomiske Videnskaber, og saa den Tid nøiagtigere at betragte og udkundskabe Himmelens Hær. Vid. ERAS. BARTHOLINI Considerat. Astronom. Conjunctionis magnæ Saturni & Jovis Anni 1663. pag. 1. 2.

blandt lærde Mænd, eller gode Venner i hans Familie og Fædreneland. Af denne store Skue-Penge haver ingen i vort Selskab seet mere end tvende Originaler, hvoraf den ene, som haver tient os til den foran satte Tegning, er af Sølv, og findes i det Kongelige Mont-Cabinet: Den anden er af en ringere Metal, som ligner Messing, og giemmes iblandt Assessor Kleves Danske Monter. Paa For-Siden seer man Tyge Brahes Bryst-Billed, hvorom kring læses disse Ord: EFFIGIES: TYCHONIS: BRAHEI: O: F: ÆTATIS 49. d: Tyge Brahes Ottes Søns Billed i hans Alders 49de Aar. Den anden Side forestiller os hans Fædrene de Brahers gamle adelige Vaaben, med denne Omskrift: ESSE: POTIUS. T. O. QVAM. HABERI. 1595. d: Heller at være end at holdes for 1595.

Ved denne Skue-Penge falder adskillige Poster at erindre:

(1) At disse Ord, Esse potius qvam haberi, var Tyge Brahes sædvanlige Symbolum og Liv-Sprog, og findes gierne paa hans Skriverier, Kobberstykker, Epitaphio, og endensteds, dog undertiden saaledes forandret: Non haberi sed esse, d: Ikke at holdes for men at være (m): Paa hvilken sidste Maade det var afmalet i hans Studere-Kammer paa Uraniborg (n), og sees paa nogle hans saavel malede som i Kobber stukne Efterligneiser.

(2) At det Aars-Tal 1595. som staaer paa denne Skue-Penge, var just det samme Aar, i hvilket Tyge Brahe ikke alene fik sine Astronomiske Observationer om de 1000. faste Stiernet til Ende bragte (o), men endog fik sin vidtbekiendte store Messing-Globus i nogenlunde ret brugbar Stand, hvilken i 25. Aar var arbeidet paa, og havde kostet 5000. Rigsdaler (p). Om nu bemeldte

C Skue-

(m) Det var det, han ei alene selv altid stræbte efter og i Gierningen udviste, nemlig heller at være end at synes noget: Men han endog forlangede det af andre, som han skulle have med at gisre, hvorpaa haves iblandt andre dette Exempel: Christoph. Rothmannus skrev engang for et ungt Menneske til Tyge Brahe, at han vilde antage ham iblandt sine Studentere, og anfører som noget Bevægende, at han havde taget Magister-Graden. Derpaa svarer Tyge Brahe: Om han er bleven Mester i Boglige Kunster, er mig lige meget, dog vilde ieg heller, at han var saadanneen, end at han kaldes det, men det kommer man ikke saa let til, det kunde alt være nok at være en Lærling i Boglige Kunster &c. Vid. TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 154. 168.

(n) P. J RESENII Inscript. Hafnienf. p. 334.

(o) Vid. TYCH. BRAHEI Epist. Astronom p. 305. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 134.

(p) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G. GASSENDUS in Vita T. Brahei p 133. 134. Og PAULUS COLDINGIUS [som hans egne Ord lyde in Schedis MSS.] ex ore ipsius Tychonis audivit, globum constitisse 5000. daléros imperiales, qvia toties factus & refectus, toties vectus in Germaniam, Noribergam, Augustam Vindelicorum &c. & magnis sumptibus revectus, antequam ad finem Heri absolveretur &c.

strax efter hans Død have udgivet (s). Men, om han derfor var Ridder eller nogen Tid slagen til Ridder med de da brugelige Ceremonier, nemlig Knæfald, Skulder-Slag, og Ridder-Eed ꝛc. er noget, som man har Aarsag at sette i Tvil, allerhelst da han aldrig i noget Dansk Document bliver enten af Kongen eller andre tituleret Herr Tyge Brahe, men allevegne slet og ret Tyge Brahe: Hvilken Herre-Titel ellers som et ufortjenteligt Kiende-Tegn alle Tider blev enhver Ridders Navn foresat, og efter Navnet gierne lagt det Ord Ridder til, saasom Hr. Mogens Gøie Ridder, Hr. Johan Oxe Ridder, Hr. Tyge Krabbe Ridder, Hr. Mogens Gyldenstiern Ridder (t) ꝛc. hvilket ingensteds, saa vidt vi endnu have erfaret, findes at være skeet Tyge Brahe enten i Friderici II. eller Christiani IV. Regierings Tid. Det gior intet til Sagen, at han kaldes her og der Eqvès Danus; Thi det heder egentligen en Dansk Herremand eller Riddermandsmand, ligesom endnu enhver ung studerende Adelsmand skriver sig Eqves Danus, Eqves Holsatus, Eqves Germanus, i stedet for Nobilis Danus &c. At han af Paulo Jani Coldingio, som havde været hos ham i Prag, bliver kaldet Eques Torquatus (u), kan vel ikke heller giøre ham til Ridder, men det vil alene sigte til de svenske kostelige Guldkiæder, som han af svenske store Kongers Gavmildhed havde den Naade at bære. Og at han i nogle Latinske Breve og Bøger nævnes DOMINUS TYCHO BRAHE, kan man mere ansee for en Latinsk Compliment, som bruges til og om enhver; man har nogen Høflighed for, end for et vist Tegn til Ridderskab. Men at Mollerus (x) og nogle andre nævne hannem Eqvitem Auratum, som gierne betyder en virkelig Ordens-Ridder, det kunde synes et Slags Beviis, dersom man havde nogen ret Myndighed og lige-aldret Vidnesbyrd af Danske Skribenter derfor. Imidlertid er det saa langt fra, at vi giøre os til Domere i Sagen, eller have i Sinde at udelukke Tyge Brahe af Ridderes Tal, meget mindre understaae os at disputere Elefanten den bestandige Brug som et høit Ridder-Ordens Tegn, at vi heller bekiende vor Uvidenhed, og ønske ikkun ved tilforladelige Documenter at kunne overbevise baade os selv og andre om begge Dele. Skulde det ellers med nogen Vished godtgiøres, at Tyge Brahe ikke har været Ridder, endskiønt han bar en Elefant, saa bliver det os et Exempel, at Elefanten endnu den Tid ikke altid var saa vist et Ordens-Tegn, at jo Kongerne lige saa vel have skienket den til andre sine tro og elskelige Mænd,

(s) Saasom hans Epistler, og Astron. Instaur. Mechan. baade for i Bogen og fol. A. 6.

(t) Ingen af disse her benævnte, ja end ikke nogen vidste af alle de Ridderer, der findes i Arrild Hvitfelds Danske Kongers Historier opregnede, vare Ridderer af Elefanten, men vare paa den gamle vers af Europa brugelige vis slagne til Ridderer.

(u) Vid. GASSENDI Vita Tychonis Brahei, Edit. Hag. p. 241.

(x) MOLLERI Cimbr. Liter. T. II. p. 103.

som til dem der bleve slagne til Ridder og optagne i Ridder-Orden; Saa at, naar den af de sidste blev baaren som et Ridderskabs Tegn, saa bare de første den alene som et Kongeligt Smykke og sært Raades-Tegn.

Disse vare de Erindringer, som vi, i Anledning af den anførte Skue-Penge, havde at giøre. Nu begive vi os til Tyge Brahe selv, og da møder os dette ved hans Fødsel at anmerke, som ellers ingensteds af hans Levnets Beskrivere er anteignet, nemlig at han var en Tvilling, [som gemeenligen kaldes et Lykkes-Barn] og havde en Tvilling-Broder, som døde i Moders Liv, førend han blev født (y), hvorom Tyge Brahe selv siden, i sit 26de Alders Aar, haver giort efterfølgende Latinske Vers, og ladet det 1572. trykke i Kiøbenhavn hos Hans Dingaard (z):

D. O. M. S.

Qvi, prius ac vixi, fum mortuus atqve revixi,
Hac tumulor terra: Conjice, qvalis eram?
Natus adhuc nondum, matris claudebar in alvo,
Cum mihi Mors vitæ janua facta fuit.
Tunc simul alter erat claustris sociatus eisdem,
Frater adhuc vivus, namqve gemellus eram.
Huic DEus, ut cœli & terræ miranda videret,
Concessit vita me seniore frui.
Sum tamen haud illo peiore sorte potitus,
Incolit hic terras, sed me Olympus habet.
Incolit hic terras, expostus mille periclis,
Qvæ mare, qvæ tellus, qvæ simul astra ferunt.
Me sed Olympus habet, qvo Diis conjunctus in unum,
Pace per æternum lætitiaqve fruor.
Ast ubi mortales tandem is qvoqve deserat artus,
Fessaqve sub gelida membra reponat humo.
Tunc ambo in cœlis rursus jungemur in unum,
Æterni compos fiet & ille boni.
Corporis interea patienter pondera gestet,
Fortunæ nec sit invidus ille meæ.
Nomen apud vivos mihi tam cita fata negabant,
Ille refert nostri nomine nomen Avi.

Nomen

(y) Udi nogle af vore gamle Danske strevne Adelige Slegt-Registere findes vel anteignet, at denne Tyge Brahes Tvilling-Broder haver været levende født, og døbt med det Navn Niels: Men maa her for Kortheds at tvile derom, siden det anmanførte Tyge Brahes eget Vidnesbyrd lyder der tvert imod.

(z) Af denne Tyge Brahes Grafskrift over sin Tvillingbroder haver Hr. Provst Terpager i Mehr forœret til vort Selskab et trykt Exemplar, tillige med flere Tyge Brahes trykte og strevne Vers, som kunne os i dette Arbeid vel tilpas.

maae det uden Tvil være han har saaet de store Arve-Midler, som han og hans Børn i hans Skrifter og deres Breve her og der melde om, at han haver tilsat paa de Astronomiske Videnskaber at bringe i Flor og Opkomst; thi efter sin Fader Otte Brahe, som havde mange Børn, har han vel ikke kundet faae meget paa sin Part; Og, omendskiønt han, som den ældste Søn, beholdt Knudstrup Hovedgaard, saa har vel hans Moder Fr. Beate Bilde, som overlevede ham, og hans Sydskende maaskee haft Deel deri med hannem, med mindre han med Penge havde løst dennem ud fra sig.

Vel var Faderen Otto Brahe ikke meget for, at hans Børn skulle studere, hvilket han dog siden fortrød: Men desuagtet satte Jørgen Brahe sin Broder-Søn Tyge til Bogen, og lod ham ved Skolemester hiemme i Huset lære det Latinske Sprog (f), hvorudi, siden han og havde Lyst og Hoved til Poesie, han kom saa vidt, at han kunde skrive ei alene et godt Latinsk Brev, men endog et smukt Latinsk Vers (g), hvilket stedse siden, saa længe han levede, var hans Mellem-Verk og behageligste Tids-Fordriv, naar han hvilede fra sine Astronomiske Forretninger.

Da han var paa sit trettende Aar, nemlig 1559. kom han d. 19. April. til Kiøbenhavn (h), for at fortsette sine Studeringer ved Universitetet, hvor han, foruden andre nyttige Videnskaber, fik ogsaa den første Smag paa Himmelens og Stiernernes Kundskab, og lod ingen Leilighed gaae forbi, naar noget mærkeligt fra Himmelen foresaldt, enten Formørkelse, eller usædvanlig Torden, umaadeligt Vandfald, heftige Stormvinde, eller andre selsome Forandringer, at han jo strax og nøie anteignede det (i). Og førend han drog ud af Landet, var han alt saa vidt forfremmet, at han kan regnes iblandt de tilig lærde Folk, og derfor burde ingenlunde at være forbigaaen af dem, som have skrevet Bøger de præcocibus Eruditis (k), allerhelst da han var kun 16. til 17. Aar gammel,

(f) Vid. TYCHONIS BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G.

(g) Det er en stor Skade, at det andet og tredie Bind af hans Epistler, som han i een af Fortalerne til den første udkomne Tome melder om, allerig er kommet for Lyset, thi der havde man fundet en fuldstændig Samling saa vel af hans Vers som Breve baade til Danske og Fremmede, og deres igien til ham, hvoraf man kunde haft en ufeilig Rytter til de Tiders saa vel Danske som Udenlandske lærde Historie. Hvad GASSENDUS dømmer om hans latinske Poesie, kan læses i hans Vita Tychonis p. 181. Og hvad hans grove Modstander Nicolaus Raymarus Ursus i det fald bebreider ham, skal vi siden berette.

(h) JO. STEPHANIUS in Annal. MSS. ita: Hafniam venit studiorum gratia 1559. die 19. Aprilis. Conf. GASSENDI Vita T. Br. p. 4.

(i) TYCHONIS BRAHEI Observationes Astronomicæ MSS.

(k) Hvorfra i JO. KLEFEKERI Bibliotheca Eruditorum Præcocium, Hamb. 1717. Ei heller ubi Geo. Henr. Gœtzii Elogiis Præcocium qvorund. Eruditorum, Lub. 1709. findes Tyge Brahe anført, endskiønt han der billigen havde Sted.

dre, saasom Johannes Stephanius i sine efterladte Papirer (a) har anteignet den 14. Decembr. hvilket ogsaa Gassendus holder med (b). Men Tyge Brahe selv skriver, ikke paa eet men flere Steder (c), at han er født den 13. Decembris, hvilket Datum de fleste nyere have i deres Skrifter indført. Ikke at tale om andre, som enten af Uagtsomhed, eller af gammel og ny Stils Forvildelse, have flyttet hans Fødsels-Dag længer hen i Maaneden. Angaaende Jessenii Mening og deres som følge ham, da bliver den gandske vist urigtig, og maae enten være en Hukommelses-Skrive- eller Trykke-Feil. Men de tvende andre Meninger kunne, naar de ret forenes og forklares, begge kaldes rigtige; Efter den Maade, som man gemeenligen regner Dagen paa, da er Tyge Brahe gandske vist født den 14. Decemb. [efter gammel Stil] Klokken 10. 47. Min. om Formiddagen: Men efter den Maade, som Tyge Brahe selv i sine Astronomiske Observationer har regnet Dagen paa, nemlig fra den ene Middag til den anden, saa er han født den 13. Decemb. og det 47. Minuter over den 22. Time paa Dagen, som han selv et Steds (d) ved sin Nativitets-Stilling haver anteignet, hvilket da just bliver efter den almindelige Regning den 14. Decembris Kl. 10. 47. Min.

Tyge Brahe var kun et spædt Barn endnu, da hans Farbroder Jørgen Brahe til Tostrop og hans Frue Inger Oxe, som siden var Hofmesterinde i 12. Aar hos Dronning Sophia, besluttede at tage hannem til sig, og, efterdi de selv ingen Børn havde, at giøre ham til deres Arving. Hvorfor de uden hans Forældres Minde og Vidskab bortførde ham hemmeligen til sig, og holdte hannem i alle Maader som deres egen Søn, saa vel hiemme som Udenlands, indtil han var 18. Aar gammel (e). Efter disse sine Foster-Forældre

maae

(a) JOH. STEPHANIUS, Professor i Kiøbenhavn, som var en Ven af Tyge Brahe, og uden Tvil har hørt det af hans egen Mund, haver i sine Papirer optegnet hans Fødsels-Tid med disse Ord: Tycho Brahe Otthonides, Vir nobilitate generis & variarum rerum scientia excellens, & Mathematicorum sui seculi facile princeps, natus est die 14. Decembris, Hora 10. Min. 47. ante mer. Anno Christi 1546. sub elevatione Poli 56. o.

(b) GASSENDI Vita Tychonis Brahei p. 3. 234.

(c) TYCHO BRAHEUS Progymnas. Astron. Lib. II. de Mundi Ætherei recentioribus Phænomenis Uranib. 1588. p. 146. & Francof. 1648. p. 78. hvor han taler om de Observationer han havde havt d. 13. Dec. 1577. om den Comete, som da lod sig see, erindrer sin Fødsels-Dag i disse Ord: Assumamus binas diligenter habitas Observationes die XIII. Decembris, qvi nobis ante annos XXXI. natalis illuxit. Og under et lidet Skrift, hvorudi han, medens han var paa Wandesborg, meddeler Hr. Henrik Ranzov nogle af sine hemmelige Raad imod Sygdome, setter han Datum saaledes: Die 13. Decembris Anno Christi 1597. qvi mihi ante annos 51. completos fuit natalis.

(d) Vid. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 3.

(e) Alt dette vidner Tyge Brahe selv i hans Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G.

maae det uden Evil vere han har saaet de store Arve-Midler, som han og hans Born i hans Skrifter og deres Breve her og der melde om, at han haver tilsat paa de Astronomiske Videnskaber at bringe i Flor og Opkomst; thi efter sin Fader Otte Brahe, som havde mange Born, har han vel ikke kundet faae meget paa sin Part; Og, omendskiønt han, som den ældste Son, beholde Knudstrup Hovedgaard, saa har vel hans Moder Fr. Beate Bilde, som overlevede ham, og hans Sydskende maaskee haft Del deri med hannem, med mindre han med Penge havde løst dennem ud fra sig.

Vel var Faderen Otto Brahe ikke meget for, at hans Born skulle studere, hvilket han dog siden fortrød: Men desuagtet satte Jørgen Brahe sin Broder-Son Tyge til Bogen, og lod ham ved Skolemester hiemme i Huset lære det Latinske Sprog (f); hvorudi, siden han og havde Lyst og Hoved til Poesie, han kom saa vidt, at han kunde skrive ei alene et godt Latinsk Brev, men endog et smukt Latinsk Vers (g), hvilket stedse siden, saa længe han levede, var hans Mellem-Verk og behageligste Tids-Fordriv, naar han hvilede fra sine Astronomiske Forretninger.

Da han var paa sit trettende Aar, nemlig 1559. kom han d. 19. April. til Kiøbenhavn (h), for at fortsette sine Studeringer ved Universitetet, hvor han, foruden andre nyttige Videnskaber, fik ogsaa den første Smag paa Himmelens og Stiernernes Kundskab, og lod ingen Leilighed gaae forbi, naar noget mærkeligt fra Himmelen forefaldt, enten Formørkelse, eller usædvanlig Torden, umaadeligt Vandfald, heftige Stormvinde, eller andre selsome Forandringer, at han jo strax og nøie anteignede det (i). Og forend han drog ud af Landet, var han alt saa vidt forfremmet, at han kan regnes iblandt de tilig lærde Folk, og derfor burde ingenlunde at være forbigaaen af dem, som have skrevet Bøger de præcocibus Eruditis (k), allerhelst da han var kun 16. til 17. Aar gammel,

(f) Vid. TYCHONIS BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G.

(g) Det er en stor Skade, at det andet og tredie Bind af hans Epistler, som han i een af Fortalerne til den første udkomne Tome melder om, allerig er kommet for Lyset, thi der havde man fundet en fuldstændig Samling saa vel af hans Vers som Breve baade til Danske og Fremmede, og deres igien til ham, hvoraf man kunde haft en usigelig Nytte til de Liders saa vel Danske som Udenlandske lærde Historie. Hvad GASSENDUS dømmer om hans latinske Poesie, kan læses i hans Vita Tychonis p. 181. Og hvad hans grove Modstander Nicolaus Raymarus Ursus i det fald bebreider ham, skal vi siden berette.

(h) JO. STEPHANIUS in Annal. MSS. ita: Hafniam venit studiorum gratia 1559. die 19. Aprilis. Conf. GASSENDI Vita T. Br. p. 4.

(i) TYCHONIS BRAHEI Observationes Astronomicæ MSS.

(k) Hvorfra i JO. KLEFEKERI Bibliotheca Eruditorum Præcocium., Hamb. 1717. Ei heller udi Geo. Henr. Gœtzii Elogiis Præcocium qvorund. Eruditorum, Lub. 1709. findes Tyge Brahe anført, endskiønt han der billigen havde Sted.

da han begyndte at føre sine Astronomiske Observationer i Pennen, som man endnu haver efter ham in Msto.

Da han havde opholdet sig i Kiøbenhavn henimod tre Aar, og imidlertids lagt Grund til det Venskab, som han siden holdt med nogle af de Lærde ved Universitetet, saasom i sær den berømte Medicus Joh. Franciscus Ripensis, drog han derfra den 14. Februarii, 1562. for at antræde sin Reise til Tydskland, og kom til Leipzig den 24. Martii det næst efter (l), hvor han kom til at ligge i en Professors Huus, som var Doctor (m), hvis Navn vi ikke vide.

Der begyndte han for Alvor at legge sig efter den Astronomiske Videnskab, endskiønt han maatte mest giøre det hemmeligen; thi hans Hofmester (n) tillod ham ellers ikke, efter sin Instrux, at studere andet end det, som med Tiden kunde giøre ham til en god og lovkyndig Statsmand, hvorudi han heller ikke var forsømmelig, endskiønt hans Lyst fra Barns Been af faldt mere hen til det første (o).

I det Aar 1563. da han havde været paa andet Aar i Leipzig, indfaldt den store Saturni og Jupiters Sammenføielse, hvilken var ham den første Anledning til at observere og ret at eftergrandske de himmelske Legemers Bevægelser. Og ere de allerførste Astronomiske Observationer, som han i Pennen haver forfattet, og som endnu findes her paa det Kongelige Bibliothek in manuscripto, af 17. og 18. Augusti bemeldte Aars, og saa jevnligen efter den Tid, saa tidt Veiret og Leiligheden det haver tilladet.

I Astrologien, eller den Videnskab at spaae af Stierner og Himmel-Tegn om tilkommende Ting, hvilken han giorde mere Væsen af i sin Ungdom end paa sin Alderdom, var han alt ved samme Tider kommen saa vidt, at han med Færdighed stillede adskillige af sine Bekiendtere deres Nativitet, og havde en egen Bog til at indføre themata genethliaca udi. Han fortæller selv, i et Brev til

D. Casp.

(l) JO. STEPHANIUS in Annal. MSS. Hafnia discessit 1562. die 14. Febr. Lipsiam venit 1562. die 24. Martii.

(m) TYCH. BRAHEI Annotat. inter Observat. MSS.

(n) Denne Hofmester skal have været vor berømte Danske Historicus M. Anders Sørensøn Vedel, som MOLLERUS Cimbr. Liter. T. II. p. 104. 904. slutter af disse Ord i hans Grafskrift: Ante virilem ætatem studiorum magni illius TYCHONIS BRAHEI Ephorus. Vid. TERPAGRII Inscript. Ripens. p. 23. 24. Men, om det har været ham, som har fulgt Tyge Brahe paa sin Udenlands-Reise, saa har Hofmesteren ikke kunnet være meget klogere end Discipelen; thi da de reiste ud, var den sidste i sit syttende Aar og den første ikkun 18. til 19. Aar, og derfor er det ikke at undre, om Hofmesteren har strekket sin Myndighed for vidt, i at hindre sin Junker fra det han helst havde Lyst til. Men ikke desmindre har de dog siden, saa længe de levede, holdt god Venskab og Fortrolighed med hinanden, og den ene stræbt at forekomme den anden med Høflighed.

(o) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G.

D. Casp. Peucerum af 1588. (p), et mærkeligt Exempel, som han fandt i samme sin Bog optegnet, og som kan anseés for een af hans første og visseste Spaadomme; nemlig at han engang i Leipzig, ved at stille bemeldte Peuceri Nativitet og udregne hans Lykke efter de Planeter han var født under, spaaede om en haard Sygdom, som skulde møde hannem, enten Landflygtighed eller Fængsel, og at han derefter omtrent ved sit Alders 60. Aar skulle ved et martialsk Menneskes Hielp komme los og faae sin Frihed igien. Hvilket og siden temmelig vist traf ind; thi Peucerus maatte ei alene være et par Aars Tid landflygtig, men end og udholde et 10. Aars Fængsel i Leipzig, indtil han endeligen ved Forstens af Anhalt Joachimi Ernesti Forbøn hos Chur-Første Augustum blev stillet paa fri Fod (q). Af en Formærkelse i Maanen, som indfaldt, medens Tyge Brahe studerede til Leipzig, skal han og have spaaet om et vedholdende vaadt og fugtigt Veirligt, hvilket ogsaa paafulgte (r).

At Tyge Brahe ellers, efter nogles Beretning (s), skal i Leipzig have hørt den berømte Mathematicum Johannem Homelium, og ladet sig af samme i Astronomien underviise, er nok ikke vist; thi Homelius døde ikke længe efter han var kommen did (t), tilmed skriver han selv udtrykkeligen i sin Astron. Instaur. Mechan. at han til Leipzig brugte ingen Læremester i Stiernekyndigheden, men beholdte sig selv ved Hielp af en liden Himmel-Globus og de Bøger som han i den Materie for sine Lyst-Penge hemmeligen tilkiøbte sig. Men med Bartholomæo Sculteto, som var en Discipel af Homelio, lagde han Venskab, omgikes jævnligen med ham, lærde ham en Hoben af Homelii Kunstgreb af, og raadførde sig gierne med hannem, saavel i andre Stierne-Kunsten vedkommende Ting, som i sær om det allerførste Astronomiske Instrument, han 1564. lod giøre, at faae i brugelig Stand, hvilket han siden saavel i sit Fædreneland som paa sine Reiser betiente sig af, indtil han fik flere og større Redskaber færdige (u).

I det Aar 1565. døde hans Farbroder Jørgen Brahe til Tostrup (v), som

(p) Dette Tyge Brahes Brev til Peucerum er trykt med RESENII Inscript. Hafniens. p. 392. sq. Men denne Fortælling kand læses sammesteds pag. 404. 405.

(q) Vid. CASP. PEUCERI Histor. Carcerum & Liberationis divinæ, edit. a Christoph. Pezelio, Tiguri 1605. 8.

(r) TYCH. BRAHEI Observat. Astron. MSS.

(s) P. J. RESENII Inscription. Hafniens. p. 373. J. G. DOPPELMAYR Nachricht von den Nürnbergischen Mathematicis &c. p. 123. nota (s). MOLLERI Cimbr. Lit. T. II. p. 104.

(t) BARTHOL. SCULTETUS i Fortalen til hans Gnomonice de Solariis, Görlitz 1572. melder, at Johannes Homilius Memmingensis Mathem. Professor Lipsiæ døde d. 5. Julii 1562.

(u) Vid. TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. fol. G. Conf. Ejusd. Progymnas. Astron. Lib. I. Edit. Francof. p. 380. 403. 417. it. GASSENDI Vita Tychonis p. 7. 8.

(v) AND. SÖRENSöN VEDEL i hans Ligpred. over K. Frid. II. fol. C. III. fortæller, Aarsagen til Jørgen Brahes Død at have været denne: Kongen skulde engang fare over

som havde været hannem fra Buggen af i en god Faders Sted, og hidindtil havde underholdet ham, samvel hiemme, som i Leipzig med sin Hofmester (x). Dette Dødsfald skal have været Aarsagen, hvorfor Tyge Brahe, da han havde studeret til Leipzig nøyet over tre Aar, blev af sine Venner hiembudet til sit Fædreneland (y), endskiønt man finder, at han alt havde begivet sig paa Hiemveien midt i Mai-Maaned, og Jørgen Brahe døde ikke før den 21. Junii, som hans Gravskrift formelder (z): Altsaa er det snarere sandsynligt, at han har fattet Hiembud i sin Farbroders levende Live, for at tale med hannem og overlegge sin videre forehavende Reise, førend han, nemlig Jørgen Brahe, skulde gaae i Søen med den Danske Flode imod Rigets Fiender, om det ellers er den Jørgen Brahe, der i Begyndelsen af samme Junii Maaned tiente som Vice-Admiral under vor berømte Sø-Helt Herlof Trolle (a). Hvorom alting er, saa veed man, at Tyge Brahe drog ud fra Leipzig den 17. Maji, var under veis inde i Wittenberg, og kom den 25. Maji til Rostok, hvorfra han fortsatte Reisen over Sees til Kiøbenhavn (b).

Han havde ikke været hiemme fuldt et Aar, før at bringe sine Sager i Orden, deels efter sin afdøde Farbroder, deels til sin ny forestaaende Udenlands-Reise, før han i Foraaret 1566. begav sig igien ud af Landet, og synes ikke saa aldeles vel fornøiet med nogle af sine Venners ringe Agtelse om hans Astronomiske Studeringer. Han ankom til Wittenberg den 15. Aprilis sidstbemeldte Aar: Men, efter at han der en kort Maaneders Tid havde opholdet sig, maatte

over Amager-Bro, men kom til Ulykke ned under Broen, og var i Livs-Fare: Jørgen Brahe, som da var ved Haanden, greb til at ville hielpe Hans Majestæt op, men faldt selv ud i Vandet, blev ilde tilredet, og døde nogle faa Dage derefter. Samtidige AND. S. VEDEL. [el. Velleius] i Jo. Petri Grundithii Vita, som han med hans Similitudinum Libro har ladet trykke til Wittenb. 1567. fol. Q. 4. hvor han taler om dem af sine Velyndere, som paa eet Aar vare ved Døden afgangne, melder saaledes om Jørgen Brahe: Amiseram prius, ante paucas septimanas, plurimum mihi fauentem, GEORGIUM BRAHE, virum pietate & humanitate eximia, & totius rei militaris scientia nulli nostrorum nobilium secundum.

(x) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. fol. G.

(y) GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 8.

(z) RESENII Inscript. Hafniens. p. 83. hvor man finder, Jørgen Brahe at være begraven i vor Frue Kirke i Kiøbenhavn.

(a) RESENII Kong Friderik den Andens Krønike pag. 142. 143. 144.

(b) JOH. STEPHANIUS in Annal. MSS. Lipsia discessit 1565. die 17. Maji, Rostochium venit 1565. die 25. Maji. Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 8. Og PEDER HEGELUND, som siden blev Biskop i Ribe, har 1565. da han og studerede til Leipzig, i en Calender anteignet dette: 1565. degebam Lipsiæ in studiis &c. d. 17. Maji dederunt se in iter ANDREAS SEVERINI & TUCO BRADHE, per quos & scripsi Hafniam. Hvilket ogsaa tydeligen stadfæster det, som tilforn blev rørt om, nemlig at And. Sev. Velleius førte Tyge Brahe an paa sin Udenlands-Reise.

maatte han for Pestens skyld igien begive sig derfra den 16. Septembris, for at drage til Rostok, hvor han kom den 24. i samme Maaned (c). Hvad Gassendus vidtloftigere fortæller om Tyge Brahe paa dette Sted, gaae vi, efter vor foresatte Plan, med Tillie forbi, helst siden det og kan læses paa Dansk i Mr. Bangs Samlinger; hvorved vi dog maae erindre, at det Brev, som Tyge Brahe skrev fra Rostok til M. Joh. Aalburgensem, ikke bør anføres under denne Bort-Reise fra Dannmark i Aaret 1566. (d), men til en anden, som skede under Begyndelsen af det Aar 1568. lige til Rostok, som Gassendus rigtigen har i Agt taget (e).

Han havde ikkun været en Maaneds Tid i Rostok, forend der indfaldt den 28. Octob. 1566. en Formørkelse i Maanen, hvilken han forud havde i Heroiske Vers beskrevet, og ladet samme offentligen opslaae paa det Academiske Collegio. I disse Vers havde han spaaet om den Tyrkiske Keisers Solymanni Død. Og faa Uger derefter rygtedes dette Dødsfald, men som alt var skeet nogle Dage for Formørkelsen. Tyge Brahe blev derfor deels roset og deels beleet, som den der spaaede paa Stumpe-Lykke. Men han forsvarede sig med Solymanni Nativitet, som han havde opsat, og deraf forud sagt hans Død; Endskiønt han ogsaa siden, da han kom til mednere Skion, giorde Undskyldning for denne Letsrovenhed (f).

Endnu tildrog sig i dette Aar 1566. udi Decemb. Maaned til Rostok dette Uheld, at Tyge Brahe, som bekiendt er, mistede det foreste af sin Næse for sin Landsmands Manderup Parsbergs Haand. Historien fortæller Gassendus omstændeligen, og efter hain Mr. Bang paa Dansk (g), saa vi ikke have fornø-

(c) JOH. STEPHANIUS in Annal. MSS. Rediit Witebergam 1566. die 15. April. è patria. Unde discedens d. 16. Septembris, die 24. Sept. Rostochium venit, aufugiens propter pestem.

(d) O. BANGS Danske Samlinger T. II. p. 98.

(e) GASSENDI Vita Tychonis Brahei p. 11.

(f) Dette har Tyge Brahe selv fortalt i den anden Tomo af hans Epistler, som var begyndt at trykkes, men ikke er kommen for Lyset: Beretningen, som vi have fundet derom i Annotat. til hans Observ. Astron. MSS. lyder saaledes: Anno seqventi 1566. visa est alia Eclipsis Lunæ d. 28. Octob. cuius imminentis descriptionem TYCHO BRAHE versibus heroicis prosecutus, Rostochii, qvorsum tunc studiorum causa transiverat, in solenni Collegii loco affixit. Mortem iis versibus Solymanno Turcarum Imperatori prædixerat. Et secuta fuit paucis post septimanis fama de obitu illius Tyranni, sed qvi Eclipsin aliqvot diebus antecesserat. Itaqve TYCHO simul & laudatus & derisus fuit, tanqvam fortuitus Vates. Ille vero se defendit fol. 51. dicti Libri [sc. Epistolar. Tom. II.], Genesi Solymanni allegata, cuius intuitu mortem illi prædixerat. Qvamqvam se etiam de hoc credulitate excusavit, maturioris judicii compos factus.

(g) GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 9. 10. O. BANGS Danske Samlinger T. II. p. 99. 100. Til Overflod vil vi anføre JOH. STEPHANII Beretning, som i denne Materie har

paa ny begyndte at observere Sternernes Løb (m), og blev saa jevnligen ved, saa længe han var i Rostok.

Af et Brev, som han d. 14. Januarii 1568. (n) fra Rostok haver tilskrevet sin gode Ven Mester Hans Aalborg (o), seer man tydeligen, at han har haft visse Aarsager, hvorfor han saa hastig og om Vinter-Tide er reist bort igien fra sit Fæderneland. Sine Slegtinge og Venner undskylder han dog alle, som de der endog over Fortieneste havde taget vel imod hannem, alene at nogle af dennem ikke fandt sønderlig Behag i hans forehavende Studeringer: Men uden al Tvil maae han enten have sagt noget hos Kongen, som ikke er gehuget, og som af hans hemmelige Misundere er bleven omskrevet, eller ogsaa han ikke har giort Børen nok af een og anden til Hove (p), som derfor, enten for Manderup Parsbergs eller anden Aarsags Skyld, ikke haver talet for og om ham til det beste; hvilket og disse sidste Ord i ovenbemeldte Brev synes at give tilkiende: Multus delatur ubique est, d. Der findes allevegne Beførrere nok.

Men, hvorledes det og har været, saa haver dog Høilovlig i Ihukommelse Kong Friderik den Anden i dette Aar 1568. faaet ret Kundskab om Tyge Brahe og hans Studeringer, og bevist ham den allerførste Kongelige Naa-

(m) Paa Titelen for de Astronomiske Observationer, som hand giorde i Rostok 1568. og som endnu ere til, haver han selv skrevet dette Vers:

Tempora labuntur, tacitisqve senescimus annis,
Et fugiunt, freno non remorante, dies.

(n) Dette Brev kan læses i GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 11. og paa Dansk i Mr. BANGS Danske Samlinger T. II. p. 98. in Not.

(o) Denne M. Hans Aalborg blev siden Boghandler her i Kiøbenhavn. Han var en skikkelig studeret Mand og ikke ubekiendt i vor Danske Lærde Historie. Han lod ei alene selv oplegge mange ny og gode Skrifter, men endog aarligen indførde en Mængde af alle slags fremmede Bøger, og var een af de første, som satte Boghandelen ret i Stand her i Norden. Han var født i Aalborg 1542. hans Fader var Raadmand Johannes Krag og hans Moder Barbara. Da han var ved 20. Aar gammel, forlod han Aalborg Skole, og drog til Rostok, hvor han ved D. David. Chytræi Anførsel studerede flittig og tog Magister-Graden. Siden opholdt han sig i en 20. Aars Tid paa de fornemmeste Universiteter i Tydskland, og imidlertid nu og da gik nogle af vore Danske unge Adelsmænd til Haande paa deres Reiser, i sær Tyge Brahe, Niels Skram, Oluf Rosenspar, Predbiørn Podbusk. Aar 1592. giftede han sig med Anne Johannes Enertsons Dotter Borgemesters i Landskrone, og avlede med hende elleve Børn. Han døde den 9. Augusti 1619. Hans Ligbegængelse, som skede den 11. dito, haver Universitetet hædret med et trykt latinsk Programma, hvoraf denne Efterretning er tagen.

(p) Man seer af alle Omstændigheder, at Tyge Brahe altid har gaaet sin Vei lige frem, og ikke vaant for at giøre mange Complimenter i sine Dage; hvilket vel ogsaa har været en Aarsag til hans Ligkiste eller rettere en Deel af Aarsagen til hans sidste Bortgang fra sit Fæderne Land.

chan. (z) synes at være skeet 1570. og vi derforuden have i hans Manuscripter fundet en Astronomisk Observation anteegnet, som han haver giort til Helsingborg den 30. Decemb. 1570. lidet efter Solens Nedgang (a), ere vi faldne paa den Tanke, at han gandske vist imod Enden af bemeldte Aar 1570. er reist fra Augsborg hiem til sit Fæderneland.

Aar 1571. døde hans Fader Otte Brahe til Knudstrup, Danmarks Riges Raad, paa Helsingborg Slot (b), hvor han i mange Aar havde været Kongens Befalingsmand (c). Dette Dødsfald, mente vi, havde i dette Aar forvoldet Tyge Brahes Hiemkomst fra Tydskland: Men af de næst foranførte Omstændigheder synes det klart, at han alt sidst i forige Aar har været hiemme paa Helsingborg, og da sluttelig talet med sin Fader i levende Live.

Tyge Brahe forblev nu i sit Fæderneland nogle Aar i Rad, og opholde sig mest i Skaane, hvor hans Gods og en stor Deel af hans Paarørende vare: Men giorde dog gierne om Foraaret og maaskee oftere en Reise over til Kiøbenhavn, for deels at lade sig see til Hove, deels at besøge sine Venner saavel iblandt Adelen som lærde Mænd. Naar han da havde mættet sig af Hof-Livet og Stadens Omgængelse, drog han tilbage til sit Fødeland og til sine sædvanlige Forretninger. Men, fordi det faldt hannem for eensomt paa sin Gaard Knudstrup, flyttede han sine Sager til Herridsvad Kloster, som laae der i Nærværelsen, og som hans Morbroder Steen Bilde til Vandaas og Raabelev da havde i Forlening. Hos denne Morbroder fandt han, baade for Stedets Skiønhed og Mandens behagelige Omgang, frem for hos andre sine Slegtinge, størst Fornøielse i at være, som den, der baade selv var en vel studeret Mand;

(z) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G. — — Quod opus, quoad ligneam formam, Augustæ Vindelicorum Anno 1570. antequam inde in patriam discederem, parari curavi.

(a) TYCH. BRAHEI Observat. Astron. MSS.

(b) GASSENDUS in Vita Tychonis p. 4. giætter derfor ikke ret, naar han holder for, at Otte Brahe er død i een af de næste fem Aar efter 1556. i hvilket hans yngste Barn Sophia Brahe blev født; thi at han endnu har levet 1569. sees deraf, at han samme Aar med de andre Danmarks Riges-Raad haver underskrevet den høipriselige Stiftelse, som høilovlig Ihukommelse K. Frid. 2. giorde paa det Kongel. Communitet til 100. fattige Studenteres Underholding: Og at han er afgangen 1571. som ovenfor meldet, det beviises af THOMAS WEGNERS Ligpred. over hans Søn Steen Brahe, Tyges Broder, trykt i Kiøb. 1621. fol. C. 4. hvor der meldes, at Steen Brahe, som da var ubemandet, for samme Aarsags Skyld af sin Moder blev hiemkaldet.

(c) Han skal allerede 1551. have været Befalingsmand paa Helsingborg, om det ellers er vist, som findes anteegnet i N. L. ARCTANDERS Ligpred. over Frue Margrete Brahe Tyges Søster, trykt i Kiøb. 1614. fol.

ved de beste Kunstnere sette i Verk (t). Der lagde han sig først og med Flid paa Chymien og pyronomiske Kunster, som siden stedse var hans anden Lyst og jordiske Astronomie (u). Sammesteds lod han i Aaret 1570. forfærdige Træ-Verket og den indvendige Bygning af den bekiendte store Himmel-Globus, som bestod af lutter Ringe og Tver-Stykker, og fik den, førend han forlod Augsborg, i Henseende til sin inderste Skabning ved stor Flid og Kunst saa vidt færdig, at den havde sin tilborlige og kugelmessige Runding: Men lod den forblive i Augsborg, indtil han efter fem Aars Forløb kom did igien (v).

Tyge Brahe var nu allerede kommen i saadant Udraab for sine nye Opfindinger og sin uophørlige Flittighed i at observere Himmelens Løb, at han i Augsborg blev ansect for et sidet Orakel. De Lærdeste i Staden giorde sig en Ære af at holde sig til ham eller have ham hos sig, og ingen Fremmed, som reiste for Lærdoms og Curiositets Skyld, drog igiennem, uden at tale med denne unge og berømte Danske Adelsmand, og at see hans opfundne Instrumenter og den Maade han brugte at observere paa. Iblandt andre kom den lærde Parisiske Professor Petrus Ramus, paa sin Reise igiennem Tydskland, 1570. til Augsborg: Denne til sin Tid store Philosophus og Orator fandt ogsaa sin Fornøielse i at tale og omgaaes med Tyge Brahe, og ei alene med Forundring ansaae, hvad han til Astronomiens Opkomst havde begyndt, men endog opmuntrede hannem til Bestandighed i saa stort et Foretagende (x).

Efter Gassendi Beretning (y) havde vi tænkt, at Tyge Brahe ikke forlod Augsborg før sidst i Aaret 1571. Men, da det af et Sted i hans Astron. Mechan.

(t) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. fol. E. E. 2. E. 5. Ejusd. Progymnas. Astron. T. 1. Edit. Uranib. p. 835. 853. Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 12. sq.

(u) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. fol. Q. 2. GASSENDI Vita Tychonis p. 17 & pasim.

(v) TYCH. BRAHEI Astron. Mechan. fol. G.

(x) Om denne Samtale med Tyge Brahe taler PETRUS RAMUS, in Defens. pro Aristotele adv. Jac. Schecium, edit. inter ejus Praefationes, Epistolas & Orationes, Marpurgi 1599. 8. selv saaledes: Interea [cum Ac. Augustae essem] ab Joan. Baptista Hainzelio Senatore primario agnitus & liberalissime tractatus sum, admissus in convivium eruditis variae doctrinae convivis, sed imprimis TYCHONE BRAHEO, adolescente nobili Dano, cum quo post prandium in suburbanam Hainzelii villam deductus, mathematicam observandis syderibus machinam libenter aspexi: Sed Tychonis ingeniosas Observationes, antiquorum recentiumque Astrologorum inventa veluti limantes & ex politas, multo libentius animadverti. Dette fortæller Tyge Brahe selv med stort Omstændighed in Progymnas. Astron. Edit. Francof. Lib. I. p. 252. & in Epistolis Astron. p. 60. 62. Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 14. sq.

(y) GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 16. Cf. BANGII Commerc. T. II. p. 108.

chan. (z) synes at være skeet 1570. og vi derforuden have i hans Manuscripter fundet en Astronomisk Observation anteegnet, som han haver giort til Helsingborg den 30. Decemb. 1570. lidet efter Solens Nedgang (a), ere vi faldne paa den Tanke, at han gandske vist imod Enden af bemeldte Aar 1570. er reist fra Augsborg hiem til sit Fædreneland.

Aar 1571. døde hans Fader Otte Brahe til Knudstrup, Danmarks Riges Raad, paa Helsingborg Slot (b), hvor han i mange Aar havde været Kongens Befalingsmand (c). Dette Dødsfald, meente vi, havde i dette Aar forvoldet Tyge Brahes Hiemkomst fra Tydskland: Men af de næst foranførte Omstændigheder synes det klart, at han alt sidst i forige Aar har været hiemme paa Helsingborg, og da sluttelig talet med sin Fader i levende Live.

Tyge Brahe forblev nu i sit Fædreneland nogle Aar i Rad, og opholdt sig mest i Skaane, hvor hans Gods og en stor Deel af hans Paarørende vare: Men giorde dog gierne om Foraaret og maaskee oftere en Reise over til Kiøbenhavn, for deels at lade sig see til Hove, deels at besøge sine Venner saavel iblandt Adelen som lærde Mænd. Naar han da havde mættet sig af Hof-Levnet og Stadens Omgængelse, drog han tilbage til sit Fødeland og til sine fædvanlige Forretninger. Men, fordi det faldt hannem for eensomt paa sin Gaard Knudstrup, flyttede han sine Sager til Heridsvad Kloster, som staae der i Nærværelsen, og som hans Morbroder Steen Bilde til Vandaas og Raabelev da havde i Forlæning. Hos denne Morbroder fandt han, baade for Stedets Skiønhed og Mandens behagelige Omgang, frem for hos andre sine Slegtninge, størst Fornøielse i at være, som den, der baade selv var en vel studeret Mand;

(z) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. Edit. Norib. fol. G. — — Quod opus, quod ad ignem formam, Augustæ Vindelicorum Anno 1570. antequam inde in patriam discederem, parari curavi.

(a) TYCH. BRAHEI Observat. Astron. MSS.

(b) GASSENDUS in Vita Tychonis p. 4. gietter derfor ikke ret, naar han holder for, at Otte Brahe er død i een af de næste fem Aar efter 1556. i hvilket hans yngste Barn Sophia Brahe blev født; thi at han endnu har levet 1569. sees deraf, at han samme Aar med de andre Danmarks Riges-Raad haver underskrevet den høipriseligt Stiftelse, som høilovlig Ihukommelse K. Frid. 2. giorde paa det Kongel. Communitet til 100. fattige Studenteres Underholding: Og at han er afgangen 1571. som ovenfor meldet, det bevises af THOMAS WEGNERS Ligpræd. over hans Søn Steen Brahe, Tyges Broder, trykt i Kiøb. 1621. fol. C. 4. hvor der meldes, at Steen Brahe, som da var udenlands, for samme Aarsags Skyld af sin Moder blev hiemkaldet.

(c) Han skal allerede 1551. have været Befalingsmand paa Helsingborg, om det ellers er vist, som findes anteegnet i N. L. ARCTANDERS Ligpræd. over Frue Margrete Brahe Tyges Søster, trykt i Kiøb. 1614. fol.

Mand, en Elsker af alle smukke Videnskaber, og som, frem for de andre, hviest agtede de Studeringer, han havde for (d).

Endskiønt Tyge Brahe vel ikke i disse Aaringer, han nu var hiemme, efterlod sine Astronomiske Studeringer (e); saa havde han dog mere at bestille med sin Chymie og Destillere-Kunst, som han i Augsborg havde faaet temmelig god Grund udi (f). Til den Ende indrømmede hans Morbroder hannem uden for Kloster-Gaarden et Hus, hvor han indrettede sig et Laboratorium, som han tilig og flidig arbeidede udi, ligesom han paa Gaarden selv havde sit Astro-

(d) Om Steen Bilde skriver Tyge Brahe in Progymnaſ. Aſtron. Lib. I. Edit. Francof. p. 230. selv saaledes: Commorabar tunc temporis (sc. 1572.) apud Avunculum meum, nobiliſſ. Virum & omnium liberalium Exercitationum cupidiſſimum, STENONEM BILLE, Dominum de Wandaas & Raabeloff &c. qvi paucis abhinc annis ſatis conceſſit. Is tunc feudum qvoddam Reginm Herrizwadr dictum, qvod olim Cœnobium fuerat, inhabitabat; Qvare, tum Avunculi grata converſatione, tum etiam loci amœnitate affectus, illic aliqvamdiu degebam. Eram enim jam nuper e Germania reverſus, nec in ſede mea Kiuduſtorpiana ſolus agere volui, qvæ tamen in vicinia fuit, ut eo excurrerem, qvando lubebat. Utmqve Avunculus hic meus ipſemet apprime literatus eſſet, ſtudiis excellentioribus plurimum favebat, & me meosqve conatus ſingulari amore proſeqvebatur &c. Conf. ibid. p 352. ubi inter alia: Sed cum apud Nobiliſſ. Virum STENONEM BILLE Avunculum meum tunc temporis commoratus eſſem, qvo temporis tædium atqve auticæ vitæ faſtidium emollirem & ledirem &c. Denne Steen Bilde kalder D. JOH. PRATENSIS i ſit Vers til Tyge Brahe, som staaer for i hans Bog de Nova Stella, doctiſſimum illum in hoc æqvilone Muſarum omniumqve liberalium inventionum fautorem. ERAS. MICH. LÆTUS i Fortalen til hans Bog de Rebus Danicis melder saaledes: Qvis neſcit, qvæſo, qvanta eruditionis laude BILDONES fratres STENO JOHANNESQVE Nicolai filii, ceu præcipua qvædam & generis ſui & Muſarum lumina, antecellunt; Og i Registeret til samme Bog kaldes Steen Bilde Vir doctrina & humanitate clariſſimus. Conf. JO. AMERINI Ripenſis Carmin. fol B. 7. & F. 5. At Steen Bilde har været en meget curieux Mand, ſluttes deraf, at han først der til Lands haver anlagt en Papirs-Mølle og et Glas-Mageri, som Tyge Brahe viduer i hans Elegia in Uraniam i dette Vers:

Nunc tenet antiqvo BILDORUM ſanguine cretus
STENO, Proſapiæ gloria magna ſuæ.
STENO ſuæ Patriæ decus, & tutator honeſti,
Qvo fera barbaries vindice pulſa fugit.
Teſtantur Venetos imitantia vitra labores,
Qvæ criſtallino clara colore nitent.
Teſtatur celebris, prius Ars inculta, Papyri,
Culta ſub auſpiciis reddita STENO tuis.
Hæc ego Stenoni, qvod noſter Avunculus eſſet,
Tempore dum longo junctus in æde moror.

(e) I de Aar 1571. og 1572. finder man ſiet ingen ſtrøvne Observationer af ham, ligesaaledes heller ingen for det Aar 1575. da man dog haver dem baade for og siden.

(f) TYCH. BRAHEI Aſtron. inſtaur. Mechan. fol. E. 3. G. 2.

Astronomiske Observatorium. Det hendede sig i det Aar 1572. da han d. 11. Novemb. om Aftenen gik fra samme Huus hiem til Gaarden, at han blev var paa Himmelen den usædvanlige store Stierne, som fra den Tid af blev seet det hele Aar 1573. igienem og lige indtil i Martii Maaned 1574. over hvilken saa mange lærde Mænd have udgivet deres Betænkninger. Dette ny og forunderlige Selsyn observerede Tyge Brahe flittigen, og var ikke mindre flittig i at skrive, hvad han observerede, og hvad hans Tanker derom vare (g). I Kiøbenhavn havde man endnu ikke seet denne Stierne, da han i Foraaret 1573. efter sin Sædvane kom der over, man holdt hans Fortælling for en Skiemt eller for en Bebreidelse af de Kiøbenhavnskes Efterladenhed i at betragte Stiernerne, og man havde neppe troet ham, dersom Stiernen ikke endda havde ladet sig tilsyne, og selv ryddet denne Vantro af Veien. D. Johannes Pratensis, som var hans Vert og udvalde Ven, var den, som frem for andre formaaede hannem til at tillade, at hans Beskrivelse om denne ny Stierne endeligen i samme Aar 1573. blev til almindelig Nytte ved Trykken udgiven, tillige med adskillige andre Tilleg, som findes for og bag i Bogen (h). Hvilket Skrift, endskiønt det til den Tid ikke var saa fuldkommen, som han gierne havde ønsket, og som det siden blev, dog giorde ikke lidet til hans Rygtes Udbredelse, helst da han derudi var af anden Mening, end de fleste andre lærde Mænd.

Tyge Brahe giorde nu stor Opsigt iblandt Folk, og passerede hos de Fornuftige for et Lys og en Ære for Landet, ja Kongen selv havde allerede fattet en besonderlig Naade og Kiærlighed for ham. Men de, som ellers giorde mest Væsen af hannem, og fornemeligen skiønnede paa hans høie Kundskab og rare Studeringer, vare: Rigets Hofmester Peder Oxe (i), hvis Søster Frue Inger Oxe havde haft hans Farbroder Jørgen Brahe, og var som hans anden Moder:

(g) JO. IS. PONTANUS in Hist. Frid. II. ad Ao. 1572. inter WESTPHALII Monum. Cimbr. Tom. II. p. 1219. ita: Annum insequentem non sine prodigio cœlum aperuit; Exorta est enim nova illa Stella, stupendæ magnitudinis, in signo Cassiopeæ, quæ tot eruditissimorum Mathematicorum ingenia fatigavit: de qva etiam exstat maximi Astrologi TYCHONIS BRAHE Nobilis Dani scriptum locupletissimum, qvi eam non in aëre, aut inter meteora, ut voluit Schola Peripateticorum, sed in ipso æthere constitisse ac sedem habuisse, ad oculum demonstravit. Et CONR. ASLACUS in Chronologia Dan. fol. M. 3. ita: 1572. Nova nupendæ magnitudinis stella in cœlo enata, de qva TYCHO BRAHE eruditissimum scriptum evulgavit.

(h) Alt dette fortæller Tyge Brahe selv omstændeligen i sine Progymnas. Astron. Tom. I. Edit. Francof. p. 230. 352. Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 18. 19. 20.

(i) Peder Oxe var den fornemmeste, som formanede Tyge Brahe, at han for ingen Deel skulde lade sit Skrift om den ny Stierne henligge, men udgive det til Publici Nytte, vel betænkende, at det ingen Skam var for en Adelsmand [som nogle mente], at lade noget Smukt til Videnskabernes Oplysning komme ud fra sin Haand. Vid. TYCH. BRAHEI Progymnas. Astron. Lib. I. Edit. Francof. p. 353.

Moder: Den gamle Franſke Geſandt Carolus Danzæus, ſom høit elſkede Lærdom og lærde Folk, og igien var høit elſket af alle (k): D. Johannes Franciſcus, Profeſſor Medicinæ paa Kiøbenhavns Univerſitet (l): D. Johannes Pratenſis, ogſaa Profeſſor Medicinæ i Kiøbenhavn (m): M. Anders Vedel, vor ypperlige Danſke Hiſtorie-Skriver, ſom havde tilforn været hans Hofmeſter og nu var Slots-Prædikant (n): Eraſmus Michaelius Lætus, Theologiæ Profeſſor, ſom for ſin Færdighed i latinſk Poeſie kaldes den Danſke Maro (o) ꝛc.

Men endſkiønt han nød Ære nok af de fleſte Lærde og Lærdoms Elſkere i Dannmark, ſaa var han dog bleven gandſke kied af den vidtloftige Leve-Maade

(k) Om Carolo Danzæo melder Tyge Brahe Progymnaſ. Aſtron. Lib. I. p. 352. ſaaledes: Nec multis interjectis horis, cum optimus ille & honoratiſſimus ſenex CAROLUS DANZÆUS ſereniſſimi & Potentiſſimi Galliarum Regis hic in Dania Legatus, qvi non ita dudum jam octogenarius ſupremum diem clauſit, & optima apud omnes bonos poſt ſe relicta fama ſuiqve recordatione, ex hoc horizonte temporum in æternitatem migravit; Is, inqvam, laudatiſſimæ memoriæ vir, qvam primum cognoverat, Hafniam me acceſſiſſe, miſſo qvodam e domeſticis ſua cum Pratenſe invitavit, &c. Carolus Danzæus døde i Kiøbenhavn 1589. d. 12. Octobr. gammel 80. Aar.

(l) JO. FRANCISCUS Ripenſis i et Ære-Vers til Tyge Brahe, ſom ſtaaer for i hans Bog, de Nova Stella, melder iblandt andet ſaaledes:

Divinæ latices hauſiſti Palladis omnes,
Triviſti ſtudiis tempus & omne bonis.
Ergo age, quid dubitas doctis committere chartis,
Qvæ ſunt ingenio ſcripta profecta tuo.
Crede mihi, cumulus veniet tibi magnus honorum,
Judicium qvando poſteritatis eris.
Tunc tua tolletur multum ſuper æthera virtus,
Ut vicit reliqvas hæc nova Stella faces.

(m) Hvor høit D. JOH. PRATENSIS har agtet Tyge Brahe, kan alene ſees af det Brev, han ſkrev ham til af 3. Maji 1573. ſom findes for i den liden Bog de Nova Stella.

(n) M. AND. VELLEJUS i et Ære-Vers til Tyge Brahes Chriſt de Nova Stella, ſom læſes bag i Bogen, kalder hannem Juvenem nobiliſſimum doctiſſimum & doctorum nobiliſſimum. Og i en Fortale, ſom han haver ſat for ſin latinſke Overſettelſe af Hemmingii Vita vitæ [Livets-Vei] dat. Hafn. Cal. Maji 1573. ſkriver han ſaaledes til Nic. Skave: Sed ne longius divagetur oratio, unum noſtrum THYCONEM BRAHÉ, conſobrinum tuum, non tibi tantum, ſed univerſis tui in Nobilitate Danica ordinis æqvalibus imitandum, vel nominaſſe ſolum ſufficiat. Cujus, etiamnum juvenis, eruditionis & virtutis fama totum jam dudum hunc penetravit orbem ſeptentrionalem Europæ. Et qvantum ornamenti atqve præſidii in hoc patria noſtra repoſitum habeat, indies magis atqve magis cordaciores atqve prudentiores agnoſcunt. Ut matureſcat hoc absqve ſiniſtris fortunæ & fatorum impedimentis, faxit Deus.

(o) ERAS. MICH. LÆTUS in Epiſt. dedic. præfixa Lib. de Rebus Danicis ſkriver blandt andet om Tyge Brahe: Cui ignota eſt liberalis illa & cum primis memoranda TYCHONIS e BRAHORUM ſtirpe doctrina varia & in diſciplinis mathematicis perfectio. Og i Registret til ſamme Bog læſes diſſe Ord: TYCHO BRAHE Otthonis F. de Knudſtrup. ingenio, virtutibus & doctrina vir excellentiſſimus.

de iblandt hans Ligemænd, og havde vist beſluttet at giøre en ny Reiſe til Tydſkland og Italien. Var han i Kiøbenhavn, saa faldt det uvolige Hof-Levnet, de daglige Beſøgelſer og Gien-Beſøgelſer, og de idelige Opvarminger, ſom han efter ſin Stand maatte være udi, hannem aldeles hinderlige, og var han i Skaane, saa havde han af den unge Adel og ſine Venner der i Egnen ſnart ikke mindre Ulei-lighed. Han forlangede intet uden Rolighed til at fortſette ſine Studeringer, og den kunde han ikke vente, saa længe han ſkulde leve midt iblandt dem, der ikke tænkte paa andet end Lyſtighed, Æden, Drikken, Spillen, Riden, Jagen, og andre da brugelige Adels-Øvelſer. Dette Væſen ſtod Tyge Brahe ſlet in-ret an; Han holdt det for en Synd at drive Tiden saa unyttig bort, og derfor, for med eet at rive ſig los derfra, lavede ſig paa at reiſe om Sommeren 1573. Om denne Reiſe udlader han ſig i ſit Brev til D. Jo. Pratenſem, ſkrevet fra Knudſtrop d. 5 Maji, og trykt for i hans Bog de Nova Stella (p), udi dette artige Vers:

Et nos, ecce, alius labor haud inglorius urget:
Sat Cœlo Muſiſqve datum, ſat Veſta tuliſti,
Sat natale ſolum & dulces rapuiſtis Amici:
Terra videnda etiam, reſtat nunc deniqve Terra,
Per varias obeunda vias varioſqve receſſus.
Nunc juvat, egregio qvæ pulchra geruntur in orbe
Cernere, & humano quæ paſſim inventa labore,
Diverſoſqve hominum late cognoſcere mores.
Hoc jubet ille vigor invenili in pectore firmus,
Hoc jubet egregias artes & multa ſciendi
Multaqve luſtrandi nobis innata cupido.
Nec mea me Patria, nec me remorantur Amici.
Omne ſolum Forti Patria, & bene vivit ubiqve:
Omnis terra ſuos paſſim largitur Amicos.
Tandem tempus erit gelidam remeare ſub Arctos,
Trita exempla ſequi, Cyathis, Canibuſque, Caballis,
Et faſtu & luxu (quid enim, ſi talia deſint,
Deniqve Nobilitas poterit ſenſiſſe beatum)
Perdere dum reliquis reliquos inglorius annos,
Me niſi [ut opto] Deus Fata ad meliora reſervet,

Dette

(p) Sammeſteds giver han Narſagerne tilkiende, hvorfor han ikke ſkr Liv at ſee ſit Stræk igiennem paa ny, ubi diſſe Ord: Ab una parte, domeſticæ curæ & alia qvædam ſtudia, qvæ nunc præ manibus habeo: ab altera, nobilium & amicorum converſatio, qvibus non minimum temporis diſpendii debemus, non ita diſtrahunt, ut nihil in eo emendare aut reſtituere nunc vacet.

Dette lyder omgefær saaledes paa Dansk: Ser, der staaer mig et andet priseligt Arbeid for. Jeg har anvendt nok paa Himmelen, paa Studeringer, og paa min Chymie, og I, mit Fæderneland og mine Venner, have ogsaa taget nok bort. Jeg maae og see Jorden; Det staaer nu tilbage, at fare Jorden omkring paa adskillige Veie og Afveie. Nu lyster mig at besee, hvad smukt der foretages i den vide Verden, og hvad her og der ved menneskelig Flid er opfundet, og at lære kiende alle Slags Folkes Sæder. Dette byder min Ungdoms Hurtighed og den mig medfødte Begierlighed til at see mange Ting og til at lære mange Ting og herlige Kunster. Hvorfra mit Fæderneland eller mine Venner holde mig tilbage. En Uforsagt haver hiem i alle Land, og lever allevegne vel. Et hvert Land giver over alt sine Venner. Det bliver omsider Tid, at vende om igien til det kolde Norden, at følge de almindelige Exempler, og med andre, uden Ære, at spilde de øvrige Aar paa Skaaler, Hunde, Heste, paa Hofmod og Overdaadighed [thi hvad om saadant var borte, kunde Adelen først prise sig lyksalig], uden Gud (som ieg ønsker) vil bevare mig til en bedre Lykke.

Og af en Fortale (q), som er skreven paa Herisvad 1572. i Decemb. Maaned, hvor han taler om, hvad han havde for til de Mathematiske Videnskabers Opkomst, synes det, at han haver haft nogle Uvenner til Hove, der har været hannem og hans Studeringer imod, og heller seet, at Bankundighed regierede, end Boglige Kunster skulde blomstre; Saaledes lyde hans egne Ord:

Si mihi tranquillæ concedant tempora vitæ
Sidera, cultori non inimica suo.
Si non de sera bene posteritate mereri,
Obstiterit cœptis (ut solet) aula meis (r).
Si non barbaries arctoi frigida cœli,
Reddiderit clausas sidera ad alta vias.

(q) Denne Fortale hørde Tyge Brahe giort til et andet Skrift, men efter D. Joh. Pratensis Begiering tillod han den at trykkes tillige med hans Bog de Nova Stella, hvor den kan læses fol. F. sq.

(r) Dette kan stadfæste, hvad vi et Sted tilforn have meldet, at han maae have søgt noget til Hove, som er blevet ham afslaaet.

Meningen af dette og det nestforegaaende er denne, at han vil giøre alt hvad han kan til Astronomiens Beste, dersom ikkun Himmelens vil forunde hannem Rolighed: dersom Hoffet ikke (som det pleier) vilde være imod hans Foretagende, hvorved han kunde forttiene Tak af den sildige Efterslegt: og dersom ikke den kolde Vankundighed i Norden vilde tillukke Veien til Stiernernes og Himmelens Kundskab.

Endnu kunne vi ikke efterlade her at anføre et Stykke af hans Elegia in Uraniam, som er trykt bag i hans Bog de Nova Stella 1573. hvoraf man endnu tydeligere seer, baade hvorledes han selv har været stemt, og hvor slet hans var formøiet med Adelens og de fleste sine Landsmænds Sæder; Samme lyder saaledes:

Mox meliora feres, qvia nec me risus inertis,
Nec labor a studiis terret, Olympe, tuis.
Et placet, & placeat aliis, jactare triumphos,
Celsaqve grandiloqvo verba tonare sono,
Vel memorare suam longæva ab origine stirpem,
Atqve sibi laudi facta putare Patrum.
Sintqve aliis cordi Regum Ducumqve favores,
Sint cordi, e terra qvæ fodiuntur, opes.
Qvos levis ambitio, lucriqve insana cupido
Vexat, & officii grandis obire jugum.
Delectent multos furibundi pocula Bacchi,
Pocula per madidos sæpe iterata dies.
Multos blanda Venus lepidis amentet ocellis,
Qvos levis insani torqvet amoris amor.
Alea sit jucunda aliis, depictaqve charta,
Qvos horas & opes perdere forte lubet.
Nonnullis agitare feras, leporemqve fugacem
Prendere veloci, sit sua cura, cane.
Sint, qvibus egregium est agiles eqvitare caballos,
Et premere in gyrum terga ferocis eqvi.
Pluraqve delectent alios, si plura supersunt,
More suo ingenuis qvæ peragenda viris.
Scilicet his studiis Virtus generosa probatur,
Nobile Nobilitas forte reqvirit opus.
Non eqvidem invideo, miseret magis ista placere
His, qvibus excellens debuit esse decus.

Her

Hi tamen his aſiqvando fuas (concedimus) uſus,
Corpus enim, fuerint ſi moderata, iuvant.
Ipſe qvoqve & qvivis, cum ſic fert tempus, & iſta
Poſſumus, exigua namqve opus arte puto.
Et licet ipſe etiam, genitus de gente BRAHORUM,
Nomen ab inſigni Nobilitate traham:
Et licet antiqvus materni ſanguinis ordo
BILDORUM celebrem me qvoqve ſtirpe ferat.
Mi tamen his moveor. Nam, qvæ non fecimus ipſi,
Et genus & proavos, non ego noſtra voco.
At mea mens auſis operum maioribus ardet,
In qvibus excellens cernitur eſſe labor.
Og lidet derefter:
Felix in terris igitur, ſuper æthera felix,
Æthera qvem terris præpoſuiſſe juvat.
At qvisqvis, pecudum ſimilis, cœleſtia temnit,
Vivit, & eſt vitæ neſcius ipſe ſuæ;
Tantum etenim terrena ſapit, mortalia tantum,
Et, qvæ cœca poteſt talpa videre, videt.
Sed pauci, heu nimium pauci, qvibus almus Apollo
Hoc dedit, ut videant id, qvod Olympus habet.

Indholden af diſſe Vers bliver omtrent denne: Man ſkal ſtræbe ſamme noget bedre fra mig; Thi hverken den ladeſ Latter, ei heller Arbeid, ſkal ſtrekke mig fra de himmelſke Betragtninger. Lad nogle finde Behag i, at roſe ſig af deres Seirvindinger, og at tale ſtore og ſtolte Ord, eller at ovregne ſin Herkomſt fra den allerældſte Oprindelſe, og ſøge ſig Roos i deres Forfædres Bedrifter. Lad andre, ſom plages af Gierighed eller Ærgierighed, bekymre ſig om Kongers og Førſters Gunſt, om Rigdom og Liggendefæ, og om ſtore Beſtillinger. Lad nogle forlyſte ſig med Drik og Fyldert hele Dage i Rad, andre fordybe ſig i Elſkov og Kierligheds Griller. Lad dem, ſom have Lyſt til at ſpilde Tid og Penge, forneie ſig med Kart- og Terning-Spil; Andre med at jage Dyr og Hærer. Lad dem, ſom holde det for ſkiønt, ſkamride brav og tumle deres Heſte, og lad andre ſøge Forneielſe i andet, ſom efter deres Tanke kan anſtaae fornemme Folk; Thi ved

disse Øvelser prøves den ædle Dyd, og Adelskab udfordrer maaskee adelige Gierninger. Jeg misunder dem det sandeligen ikke: Men har mere Ondt af, at de, som skulle have noget ypperligt for andre, have Lyst til saadane Ting. Dog maae ieg tilstaae, at dette vel og undertiden haver sin Nytte; thi det er godt for Legemet, dersom det bruges til Maade. Ja ieg selv og enhver, naar den Tid er, kan ogsaa giøre det samme; thi ieg mener, der hører ikke stor Kunst til. Og, endskiønt ieg ogsaa fører Navn af en forneme Adel-Stamme og er født af de Braher, og paa Moderne Siden af de ældgamle Bilder, saa rører dette mig dog intet; Thi hvad vi ikke selv have giort, men skal hidlede fra vor Herkomst og Oldefædre, det kalder ieg ikke vores. Men mit Sind har langt større Ting for, hvori der skal kiendes noget besønderligt Arbeid ꝛc. Lykkelig er derfor den paa Jorden, og mere end lykkelig, som agter Himmelen over Jorden. Men hvo der, ligesom Fæet, foragter det Himmelske, lever, og veed dog ikke selv af, han lever; Thi han forstaaer sig alene paa det Jordiske, alene paa det, som er dødeligt, og seer ikkun, hvad den blinde Muldvarp kan see. Men faa, ja alt for faa, ere de, som Gud har givet at see det, som er her oven til ꝛc.

Man maae tage dette i hvad Mening man vil af Tyge Brahe, saa er det os dog en Prøve paa, hvad for en Philosophie han alt i sin Ungdom har dyrket, hvor afholdig han haver været fra et vellystigt Væsen, hvor hengiven til det, som var noget virkeligt og retskaffen Godt udi, og hvor sundt han har vidst at igienemgaae sine Tiders Leve-Maade. Men, fordi han saaledes har haft Sit for sig selv, og ikke altid villet være med de andre af sin Stand, men vel undertiden sagt dem nogle smaa Sandheder, saa har han og gierne maattet have nu een nu en anden paa Halsen af sig. Dog har han ikke, naar de fandt for godt at sigte hannem, givet nogen noget efter. Der fortælles (s), at en anden Adelsmand, navnlig Tage Krabbe, som skiemtviis vilde bebreide Tyge Brahe sin Afholdighed og eensome Væsen, sagde engang til hannem: Her kommer Diogenes Cynicus. Tyge spurde: Hvi saa? Tage Krabbe svarede: Thi du ligger altid inde, ligesom Diogenes i sit Fad. Tyge Brahe, som ikke

(s) Dette fortæller PEDER SYV, af en ældre Auctors ved Navn M. Frands Jonsens Manuscript, udi een af sine Udtogs-Bøger, som giemmes iblandt Gl. Conferents-Raad Rostgaards Manuscripter paa Universitetets Bibliotek. Cfr. Hjelmstjernes Libellus II. 2. 101.

ikke vilde levne den anden noget, sagde til hannem: Jeg vil ikke ligne dig ved saa ringe en Mand; Du er Julio Cæsari lig. Tage Arabbe spurde: Hvi saa? Tyge svarede: Ligesom Julius Cæsar vilde heller være Ypperst i en anden By, end være den anden til Rom, saa vil du heller være den Fornemeste blandt alle Giekke, end den anden eller tredie blandt de Vise.

Men at komme til Historien igien, da haver Tyge Brahe, medens han i Foraaret 1573. var i Kiøbenhavn, sat adskillige af Stadens Kunstnere og Haandverks-Folk i Arbeid for sig, nogle med at forgylde og indrette en Kober-Globus, som han havde ladet giøre, andre med at forfærdige andre slags Instrumenter. Dette Arbeid befalede han under D. Jo. Pratensis Opsigt, indtil han siden paa Sommeren kom derover igien, for at afhente det, og for tillige at ville sige sine Venner Farvel (t).

Men, som han allerbest havde lavet sig til at reise, gik hans Forsæt dog over Styre, og han endnu fremdeles forblev hiemme et par Aars Tid. Aarsagen var fornemeligen denne, at han faldt i Sygdom, og fik en Kolde at drages med, som holdt hannem mest Sommeren igiennem 1573. (u). Dernest at han endnu i samme Aar skal være falden paa at indlade sig i Ægteskab, og det med et Fruentimmer, Natalia Kirstine, som nogle udgive for en Borgemester-Dotter af Knudstrup Gods, andre for en Tieneste-Pige paa Knudstrup Gaard, andre for en Præste-Dotter der i Egnen. Vist nok er det, at hun ikke var af lige Stand med hannem. Og saadan en Hustrue, naar hun ikkun forstod et Huses Beste, og var af et føieligt Gemyt og kommen af ærlige Folk, har Tyge Brahe vel forud seet, sig som en Philosophus, der havde saa meget paa Adel-Standen at udsette, at kunne i mange Henseender være bedre tient med, end med en fornemme og stadselig Adels-Frue. Tilmed havde det vel heller ikke været hannem saa let at faae, hvad for en Adels-Person han kunde have Lyst til, deels for det Vanheld han havde i Ansigtet, og deels for sin Forarmelse i

De

(t) Dette sees af det for omtalde Brev, som Tyge Brahe skrev fra Knudstrup d. 5. Maji 1573. til D. Jo. Pratensem, i hvilket, efterat han har forsikret, at han, i hvor han og kom i Verden, altid skulle ihukomme og elske hannem, ogsaa dette anføres til en Trost, at de begge havde samme Sool, Maane og Stierner at see til; Naar de nu kaste deres Øien til nogen af disse, da, i hvor langt deres Legemer og vare adskilte paa Jorden, vare dog deres Øien-Straaler samlede paa Himmelen, hvorved de ideligen kunde mindes at have hinanden udi Tankerne. Endeligen slutter Brevet med disse Ord: Spero autem, me, ante discessum, Hafniæ vobis affuturum. Tu vero interea instiga Artifices, ut globus noster æneus optime inauretur; & exqvisite, prout illis injunxi, primi mobilis luminariumqve contrarium cursum, qvantum qvidem fieri potest, æmulentur. Instrumentorum etiam cæterorum, apud suos Artifices, eam, qvam illis demandavi, divisionem & perfectionem urge; Ut omnia illa parata inveniam, ubi Hafniam ad vos venero, &c.

(u) Vid. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 25.

de høie og kostbare Studeringer, der stode de fleste af Adelen ligesaa tilbage, som deres Væsen stod ham an. Saa længe vi derfor ingen tilstrækkelig Efterretning have om dette Gjestemaal, og hvorledes dermed er tilgaaet, ter vi ikke troe andet, end at hans Frue jo haver været en skikkelig Mands Dotter, som vel mueligt ogsaa kan have tient hans Moder der paa Gaarden enten for Frue-Pige eller i anden ikke saa gemeen Forretning; ihvorvel de af Adelen, som have været der imod, have giort det meget slet ud. Ja endeel haver ikke villet erkiende dette Ægteskab for retskaffen, men aldeles negtet, at Tyge Brahe var gift, og følgeligen anseet hans Hustrue for en Concubin, som da blev kaldet et Boolskab, eller i de ældere Tider en Frille-Kone (v). Til et Exempel kunne vi anføre, hvad Frue Lisbeth Brytte melder i sin skrevne Adelige Slegte-Bog, naar hun saa skriver: **Den ældste Otte Brades och Frue Brate Billes Son Tyge Brade blev intet gift. Hand var en kostelig Astronimus, hvis Lige ingen kand mindes i den Konst saa lærd och forfaren. Hand døde till Prag i Bemen hos Keisseren i hans Thienist, hvor hand var hollen i stor Agt och Ære.** Og paa en anden Slegt-Tavle staaer udtrykkeligen om Tyge Brahe, **at han var ei gift, men avlede dog ved en ufri Qvinde 8. Børn, som droge ud med ham i Tydskland, af hvilke de to døde før Fadderen, men de andre sex, nemlig to Sønner og fire Døttre levede hannem over.** Hvorom alting er, saa er det nok, naar Tyge Brahe selv (som man ikke andet veed) har erkiendet hende for sin Ægte-Hustrue, og sine Børn for Ægte-Børn.

Nummet i dette Hefte tillader os ikke at gaae videre, hvorfore vi her maae afbryde, og giemme Resten til det følgende.

(v) Det var snart ingen Skam i de Dage iblandt Adelen at holde Boolskab, og det gik saa vidt, at Kongen ved offentlige Forordninger maatte see at hemme saadant forargeligt Levnet. Iblandt mange Exempler ville vi anføre dette ene af en Dom, som er fældet paa Viborg Landsting 1568. hvorudi en Mand ved Navn Søren Jenssen kiver sig til Rette, fordi han havde skiældet Jørgen Hansen for en Hore-Unge. Søren Jenssen forsvarede sig dermed, at den anden var født uden Ægteskab; og at hans Moder aldrig var Ægte-gift med Hans Skeel (som var en Adelsmand). Jørgen Hansen meente, at, endskiønt hans Moder havde været mere end i 20. Aar hos Hans Skeel, og uden Ægteskab avlet ellève Børn med hannem, haft hans Magt og Lands at voldе, ædet og drukket med hannem, og gaaet aabenbarligen med hannem at sove, saa havde hun dog skikket sig som en god artig Qvinde og aldrig været i Rygte og Ord for andre end Hans Skeel. Derpaa fremlagdes Frue Karina Arreboes og Nils Axel Nielssøns Breve og Vidnesbyrd ꝛc.

19. Hefte.

Følge af rare og utrykte Efterretninger om Tyge Brahe.

---

ge Brahe havde giftet ſig, da vi ſidſt forlod hannem: Men Mangel paa gyldige Efterretninger haver hidindtil forbudet os at give verſkaffen Oplysning om Brudens egentlige Herkomſt og om Giftermaalets rette Omſtændigheder. Kan derfor nogen af vore Landsmænd, inden vi ſlippe denne Materie, ſom bliver vidtloftigere, end vi forſt havde tænkt, meddele os derom nogen tilforladelig Kundſkab, erkiende vi det for en Tieneſte, og ſkal til Publici Fornoielſe anføre den ved Slutningen af vor Beſkrivelſe om Tyge Brahe.

Vi anmerkede i foregaaende Hefte, at Tyge Brahe havde i Aaret 1573. ſat ſig for, at giøre en ny Reiſe til Tydſkland og Italien: Men deels Sygdom og deels det indgangne Ægteſkab giorde, at han endnu i dette og det følgende Aar ſlog ſig til Rolighed i ſit Fæderneland. Imidlertid var hans ny Hushol-

ding vel ikke saa meget hans Hoved-Sag, som hans bestandige Aarvaagenhed i at betragte Himmelens Løb. Saa længe den forhen ommeldte ny og usædvanlige Stierne lod sig see, som varede indtil paa Foraaret 1574., havde han og jævnligen noget Nyt at anmerke. Dog var samme ikke den eneste selsome Ting, som paa den Tid faldt under hans Betragtning; Thi mod Enden af Aaret 1573. nemlig den 8. Decemb. Klokken noget over otte, skede en gandske Maanens Formørkelse, som satte hannem i nyt Arbeid. Den samme haver han i et eget Skrift nøie beskrevet, som er føiet ved hans Bog de Nova Stella, hvilken, som tilforn sagt er, Johannes Pratensis har ladet trykke.

I et Exemplar af bemeldte Skrift haver Tyge Brahe selv, som noget mærkværdigt, antegnet, at hans Søster Sophia Brahe, som endda var Jomfru, og af Naturen havde sær Lyst til de Astronomiske Videnskaber, var den Tid hos ham paa hans Gaard Knudstrop, og gik ham til haande i at observere denne Formørkelse. Derom hans egne Ord saaledes lyde: Hanc ego Eclipsin in curia mea Knusdorpiana observavi diligenter, præsente sorore mea SOPHIA BRAHE, tum adhuc virgine, & subministrante ea, qvibus opus erat, qvoniam talibus natura delectaretur, & deprehendi primum ingressum in umbra, cum Aldebora elevaretur 13.

Udi Begyndelsen af Aaret 1574. haver han opholdet sig paa sit Gods i Skaane, og i Februario [som sees af hans skrevne Observ. Astron.] har han været paa Hveen, af hvad Anledning vides ikke, og sammesteds d. 22. Febr. haft nogle Betragtninger, hvilke maaskee have givet hannem den første Smag paa denne Øes Herlighed og Fordele til Astronomiens Befordring. I Martio og April Maaneder har han observeret paa Herisvad Kloster, og sidst in Aprili saa vel som in Majo befindes han at have været i Kiøbenhavn (a).

I dette Aar 1574. blev hans Dotter Magdalene Brahe født i Kiøbenhavn (b), dog vides ikke Dagen eller Maaneden: Men venteligen er det skeet om Sommeren eller i Efteraaret, da han mest levede i samme Stad. Dog har denne Magdalena ikke været Tyge Brahes første Dotter; Thi af en Grav-Skrift i Helsingborg Kirke (c) seer man, at han haver haft en ældere, ved Navn Kirstine, som synes at have været ægte født, siden hun der kaldes Filia Naturalis. Denne Kirstine, som havde været hans meget kiær, døde af Pest 1576. d. 24. Septemb. og var da to Aar, Elleve Maaneder, Elleve Dage, og

(a) TYCH. BRAHEI Observat. Astron. Anni 1574. Mss.

(b) JO. STEPHANII Annal. Mss. Anno Christi 1574. hora 9½ ante merid. Magdalena Tychonis filia nascitur Hafniæ.

(c) Denne Grav-Skrift, som Tyge Brahe selv har giort og ladet opsette, er paa Latin, og kan læses trykt i FRANC. SWERTII Selectis Christiani Orbis Deliciis p. 757. LAUR. ASSERII Inscript. Dan. fol. I.. OL. BANGS Danske Samlinger Tom. 2. p. 289.

og Elleve Timer gammel, og følgeligen maae være kommen til Verden d. 12. eller 13. Octob. 1573. (d). Om Tyge Brahe haver avlet denne Dotter Kirstine med sin Hustru, førend han ægtede hende, eller med en anden, kunne vi ikke med Vished sige, dog lader det første ikke urimeligt.

Tyge Brahe havde nu ved sin Lærdom og udrettede Flid sat sig i stor Anseelse, saa vel til Hove som iblandt de Lærde, saa vel inden som uden sit Fædreneland. Hans Studeringer bleve til en Mode, som alle vilde optage, og, fordi han som en Adelsmand havde lagt sig efter Mathematiske Videnskaber, saa vilde og alle, hvad der var af den unge Adel, nu lære Mathematik. Denne Videnskab var endda ikke bragt meget høit her paa Universitetet, derfor vidste de i Kiøbenhavn studerende unge Adelsmænd ingen bedre at holde sig til end Tyge Brahe. De forlangede af hannem, at han vilde læse dennem noget for af det, som han frem for andre vidste, og de ikke hos de Høilærde kunde høre. De fik ogsaa D. Joh. Pratensis, den Franske Gesandt Carolus Danzæus, og andre hans Venner til at bede ham derom. Men, enten han holdt det sin Adelstand noget for nær at læse offentligen, eller han for andre Aarsager ikke vilde, saa havde de neppe faaet ham overtalet dertil, dersom de ikke havde formaaet Kong Friderik selv at tale hannem til derom. Kongens naadige Begiering kunde han umueligen negte, men tog sig paa, sidst i Aaret 1574. nemlig fra den 23. Septemb. at holde for disse unge Adels-Personer en offentlig Lectie, i hvilken han med Nytte forklarede dem Tabulas Prutenicas (e). Sin Forelæsning aabnede han med en smuk Latinsk Tale om de Mathematiske Videnskabers Ypperlighed, Ælde og Nytte, hvilken siden er udgiven i Kiøbenhavn 1610. af hans Discipel D. Conrado Aslaco tillige med hans egne Orationer, og derefter igien for sig selv oplagt i Hamborg 1621.

Efterat disse Forelæsninger vare med Vinteren til Ende bragte, og han havde beskikket sit Hus, tog han sig i Foraaret 1575. endeligen for, at giøre den Udenlands-Reise, som han nu i saa lang Tid havde gaaet frugtsomelig med. Sin Hustru og Dotter lod han blive hiemme, indtil han fik udseet sig et Sted, hvor han kunde sette sig ned med størst Rolighed for sine Studeringer. Med hvad Fornøielse og Fordele han paa sin Reise igiennem Tydskland besøgte Landgreve Wilhelm i Hessen, var derefter paa Frankforter Messe, drog igiennem

(d) Den Regning kan derfor ikke være rigtig, at baade Magdalena og Kirstine skulde være fødte i det ene Aar 1574. den første in Januario og den sidste in Novembri, som findes i Mr. Fangs Danske Samlinger Tom. 2. p. 288.

(e) ERAS. VINDINGII Acad. Hafnienſ. p. 136. JO. STEPHANIUS in Annalibus Mſſ. ita: Eodem anno [1574.] ſub finem anni; habita de Diſciplinis Mathematicis Oratione, Prælectiones Mathematicas in Academia Hafnienſi Tycho Brahe ſuſcepit: quæ demum Anno 1610. edita Hafniæ ſtudio & opera D. Cunradi Aslaci Bergenſis, & lectu digniſſima.

Sveitzerland, opholdt sig noget i Basel, kom til Italien og Venedig, derfra tilbage til Tydskland, besaae d. 1. Novemb. i Regensborg sin tilkommende Herres Keiser Rudolphi prægtige Kroning, talede i Augsborg med sine gode Venner, og endeligen igien hiemkom til Kiøbenhavn inden Aarets Udgang, beskriver han selv her og der i sine Skrifter, og efter hannem Gassendus og andre hans Levnets Beskrivere (f). Under Veis fornyede han allevegne sit Venskab med de forhen bekiendte lærde Mænd, og kom i Kiendskab med mange flere, som han siden holdt Venskab og Brev-Vexling med. Men det fornemeste, som han paa denne Reise udrettede, var, at han saae sig Basel ud, som det beleiligste Sted, hvorhen han til forestaaende Foraar vilde forflytte sit Hus og der tage sin Bopæl. Mueligen det ved de Tider har været, som en fremmed Skribent fortæller om Tyge Brahe, at hannem i sin beste Alder vare tilbudne gode Vilkor ved det Keiserlige Hof, men han undslog sig aldeles derfor, som den der havde intet mindre end Lyst til Hof-Levnet (g). Nogle ville og mene, at det var paa denne Reise, han skal have givet Keiseren det bekiendte Raad om ikke at gifte sig: Men man har Aarsag at tvile om Historiens Rigtighed.

Imedens Tyge Brahe, efter sin Hiemkomst, nu saa hemmeligen lavede sig til, gandske at forlade sit Fæderneland, og til Foraaret 1576. med Hustru og Barn at drage til Basel, fattede Kongen i Sinde, at sette ham fast her i Landet, og ved hans Hielp at bringe Astronomien og de Mathematiske Videnskaber i Flor og Opkomst, hvortil Hans Maiestet blev meget bestyrket af den berømmelige Forstes Landgreve Wilhelm af Hessen hans priselige Raad og Opmuntring (h). Til den Ende tillagde Kong Friderik hannem strax 500. Rigsdaler til Besolding indtil videre, og befalede sin Rentemester, hannem aarligen de samme til gode Rede at udbetale, hvorom Hans Maiestets Brev, givet paa Friderichsborg d. 18. Febr. 1576. saaledes lyder:

Wy Frederich then Anden 2c. **Giøre alle witterligt, att wy aff wor synderlige Gunst och Naade haffue bevilget och thil-**

(f) TYCH. BRAHEI Dedicat. præfixa Epistolis Astronom. Ejusdem Astron. Mechan. Instaur. fol. G. Gassendi Vita Tychonis p. 27. sq.

(g) J. P. THOMASINI Elog. Viror. Illustrium Tom. I. p. 243.

(h) Dette vidner Tyge Brahe selv i Dedicat. for sine Epist. Astron. med disse Ord: Qui [sc. Wilhelmus] & eos [qvi sc. 1575. Legatione nomine Friderici II. Cassellis perfuncti erant] simul rogavit, suo nomine Regem nostrum diligenter hortarentur, ut meos conatus in Astronomia instauranda clementer & benevole promoveret; asseverans, id non solum Regi futurum honorificum, sed & hinc non parum emolumenti in tam sublimi Arte repurganda stabiliendaqve ad posteritatem perventurum. Quod etiam Rex Serenissimus & de plurimis optime meritus, cum hac admonitione, tum proprio qvoqve instinctu, & quo familiam meam meqve prosequi solitus erat, Regio favore clementer & liberaliter præstitit. Conf. Gassend. pag. 32.

thilladt, och nu med thette vort obne Breff bevilge och thillade, aarligen hereffter att wille lade giffue oss Elskelige Tyge Brade til Knudstrup, wor Mand och Thienere, til Besoldinge fem hundrede gode gamble Daller, thill saa lenge wii anderlethes ther om thilsigendes worder. Och skall hand egien were Oß huld och thro, och lade sig bruge Oß thil wilge och Thienuiste, effter hans Effne och Wilkor, Naar wii hannem behoffuer och lader thilsige. Bedendes och biudendes wor Renthemestere, then som nu er eller kommendes worder, att hand aarligen paa wore wegne bethimen thil gode rede forstreffne Tyge Brade samme 500. Daller forneiger. Therined skeer wor wilge och Befalinge. Actum Frederichsborg then 18. Februarii 1576.

Dette var ikke nok, men Kongen lod ham personlig komme til sig, og til ydermere Naades-Tegn tilbod hannem ikke alene den Ø Hveen, som et roligt Sted for hans Studeringer, men endog Omkostningerne til at opfore de til Astronomiens og Chymiens Befordring behovende Bygninger, og til at anskaffe sig de manglende Instrumenter for (i). Forlænings-Brevet, hvormed Hans

(i) TYCH. BRAHE Astron. Mechan. fol. G. skriver saaledes: Rex Frid. 2. unum ex Nobilibus suis pueris Knudstorpium ad me cum literis Regiis misit, quæ, ut se confestim accederem, ubicunqve in Selandia reperiretur, jubebant. Postqvam igitur actutum comparuissem, optimus ille & nunqvam satis laudatus Rex sponte sua & clementi voluntate mihi insulam illam celeberrimi Porthmi Danici, **Huennam** nostratibus dictam, qvam Latinè **Venusiam** appellare licet, exteri **Scarlatinam** nuncupant, obtulit, utqve in ea ædificia atqve Instrumenta pro exercitiis Astronomicis, tum qvoqve laboribus Pyronomicis, fieri curarem, rogavit, seqve sumtibus liberaliter iis provisurum, clementer addixit. Conf. Ejusd. Dedicat. præfix. Epist. Astron. Denne Kongens Gavmildhed beromuer et fremmed Skrift, kort efter samme Tider skrevet, nemlig LAUR. BEYERLINCK Theatrum Vitæ Humanæ, sub Tit. **Astronomia**, i disse Ord: FRIDERICUS II. Rex Daniæ, & Gvilhelmus Landgravius Hassiæ, hoc nostro tempore summo studio & cura Globos, Horologia, & Machinas Mathematicas fieri curant, in qvibus ortus & occasus signorum ac domos cœlestes, nec non conjunctiones solis & lunæ, cæterorumqve Planetarum, incrementa dierum & noctium conspicere possunt: qvorum nonnulla circumferunt, ut qvotidie contemplari qveant. Ad qvam rem ille nobilis Viri TIGONIS BRADEN, hic Victorini Schonfeldii opera utitur, ac utriqve hanc ob causam annua stipendia numerant, TYGONIQVE BRADEN, cui vix similem in Disciplinis Mathematicis hic septentrionalis Tractus habet, Rex insulam nomine **Ween**, cum omnibus reditibus inter Zeelandiam & Schaniam ad tempus vitæ concessit, ingentemqve speculam ibidem erigi curavit, ut gyrationes Planetarum, Stellarum altitudines, lunæ vicissitudines, totiusqve machinæ cœlestis motum observare possit.

Majestet forunder Tyge Brahe paa sin Livs-Tid bemeldte Ø, er skrevet paa Friderikshorg d. 23. Maji 1576. og lyder saaledes:

Wij Frederich thend Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, att wy aff wor sønderlig Gunst och Naade haffue vnt och forleent, och nu med thette wort obne Breff vnde och forlene Oss Elskelige Thyge Brade Ottis Søn til Knudstrup, wor Mand och Thienere, wort Land-Hueen, med alle wore och Kronens Bønder och Thienere, som ther paa boendis ere, med alt thend Renthe och Rettighed, som ther aff gaar och aff giffuis till Oss och Kronen, att haffue, nyde, bruge och beholde, quit och frij vden alt Affgifft, vdi hans Liiffs Thiid, och saa lenge hand lesfuer, och haffuer Lyst hans Studia Mathematices at continuere och forfølge, dog saa, hand skall holde Bønderne, ther paa boendis ere, wid Loug, Skiell och Rett, och ingen aff thennom vforrette emod Lougen, eller med nogen ny Jndfestninge eller anden usedvanlige Paalegge besuere, och vdi alle Maade were Oss og Rigit huld och thro, och wort Gaffn och Beste i alle Maade widr at ramme, och aff hans yderste Formue thes Skade och Forderffuelse hindre och affuergie. Thij forbiude wij ꝛc. Actum Frederichsborg thend 23. Dag Maji Aar 1576.

Tyge Brahe var nu paa sit tredivte Aar, da han fik en fast Fod at staae paa i sit Fæderneland. Han begav sig strax over til Hveen, giorde Anstalter til at anlegge en stor og prægtig Bygning, og havde allerede Grunden i Stand ved Begyndelsen af Augusti Maaned samme Aar, da den Franske Gesandt Carolus Danzæus, som hans og hans Studeringers store Ven, efter eget Forlangende, den 8. Augusti lagde i mange forneme Folks Nærværelse den første Grund-Steen til det over Verden berømte Astronomiske Slot Uraniborg (k). Vel beretter P. Colding (l) og efter ham nogle andre, at Kong Friderik selv lagde den første Steen, og Danzæus den anden: Men, da ingen af de Inscriptioner, som bleve indhugne i nogen Grund-Steen paa Uraniborg, melder noget derom, ei heller Tyge Brahe nogensteds i sine Skrifter taler derom det ringeste, maae det uden Tvivl være en Feil.

Dette

(k) TYCH. BRAHEI Astron. Mechan. fol. H. 6.

(l) P. COLDINGH Ord i hans skrevne Papirer ere disse: Cum Uraniburgum conderet, Rex FRIDERICUS primum posuit lapidem, alterum CAROLUS DANZÆUS, in Dania Regis Gallorum Legatus ordinarius, vir doctissimus.

Dette Aar 1576., endskiønt det vel maatte være eet af de angenemeste for Tyge Brahe, som han havde lovet i, anseet at Kongen og Fædernelandet saa vel belønnede hans Arbeidsomhed, gik ham dog ikke af uden Bedrøvelse; Thi ei alleneste blev hans udkaarne og fortroligste Ven D. Joh. Pratensis, Professor Medicinæ paa Kiøbenhavns Universitet, d. 1. Junii ved en uformodet Død i sin blomstrende Alder bortrevet (m), men han endog d. 24. Sept. mistede sin hoikiære naturlige Dotter Kirstine, som tilforn blev omtalet. Over D. Joh. Pratensis forfattede han en smuk latinsk Grav-Skrift, som han havde lovet ham i levende Live, hvilken han siden lod trykke paa Uraniborg 1584. Samme lyder saaledes:

Epitaphium.

Clariſſimo & omnigena eruditione virtuteqve ornatiſſimo viro D. Johanni Pratensi Afuſienſi, Medicinæ Paracelſicæ & Galenicæ Doctori excellentiſſimo, ob ingenitam naturæ bonitatem, morumqve incomparabilem ſvavitatem omnibus cujuscunqve ſtatus hominibus & clariſſimo & deſideratiſſimo.

Quid juvat, aſſiduis ſtudio impalleſcere chartis
Et Sophiæ antiquæ ſenſa repoſta ſequi?
Per mare, per terras, duros ſubiiſſe labores,
Ut liceat celſa Palladis Arce frui?
Si mors cuncta abolet, ſi non timet arma Minervæ,
Doctrinam ingentem ſi levis hora rapit.
Occidit, ah dolor! ah! juvenilibus occidit annis
Pratensis, quo vix doctior alter erat;
Qvicqvid habent etenim veterum monumenta Sophorum,
Divini quicquid Scripta Platonis habent,
Et, Paracelſe, tuas expertus calluit Artes,
Doctorum licet hic vulgus inane ſtupet.
Siue Machaoniæ Medicamina conderet Arte,
Non dubiam ſenſit plurimus æger opem;
Siue Poli Leges ſcrutatus ſcanderet aſtra,
Excelſa ingenio ſubdidit aſtra ſuo:
Pieridumque adeo fuerat nutritus in ulnis,
Ut decus & ſpecimen Vatibus eſſe darent:
Quam facile is poterat, cum Muſica læta placeret,
Et voce & fidibus dulce ſonare Melos.

Sin-

(m) Vid. VINDINGII Acad. Hafnienſ. pag. 128. ſq.

Singula quid referam? Cunctas percalluit artes,
Doctrinæque ingens hauserat omne genus:
Et pariter virtutis amans, justusque probusque,
Svavibus & placidis moribus auctus erat.
Non ulli nocuit, non invida corda gerebat,
Profuit ille bonis, pertulit ille malos.
Quam pulchrum est, hominem pariter doctum esse probumque!
Cum doctus malus est, lausque decusque perit.
Hunc sed utroque bono siquidem natura beavit,
Gratior hinc cunctis plusque adamatus erat.
Is tamen ante diem, medio sub flore juventæ,
Concidit: o sævum jus libitina tuum!
Jamque valens mortis minimum fera tela timebat,
Cum juvenem jaculis insidiosa ferit.
Qui toties terras, toties mare tutus obivit,
Forte sedens, alios dum docet, Ecce perit.
Non rapere hunc bellax poterat Germania, non hunc
Gallia, dum mutua cæde timenda furit:
Nil nocuere Alpes, nec celsior Appenninus,
Dum Latii procul hinc celsa Theatra videt:
Obfuit haud sævis vicina Ungaria Turcis,
Nilque alia a nostris diffita Regna focis;
Debuit in Patria, mediis permixtus Amicis,
Inque sua egregius stans statione mori;
Ut mors congrueret Vitæ, qua semper amicis
Et Patriæ magnis profuit officiis;
Armaque cum morti contraria plurima haberet,
Ut nisi ab insidiis succubuisse nequit,
Id metuens, juvenem non vi sed fraude petebat,
Nec prius indicto Marte, inopina rapit.
Sed quid in hoc victo tantum Mors sæva triumphas?
Quem tibi dum licuit vincere, victa jaces;
Nam, velut is vivus coluit pia dogmata Christi,
Sinceræ ex animo Relligionis amans,
Sic moriens animam Christo concredidit, idque
Non retulit, quamvis mors, inopina foret;
Teque, extrema trahens suspiria, Christe, vocavit,
Qui nos perpetuo, ne moriamur, obis:
Te duce, nunc igitur, victa de morte triumphans,
Et mundi & mortis dispicit insidias.

Obiit

Obiit Anno 1576. Ætatis 32.
Manibus Amici optimi & defideratiſſimi,
Vivo quod promiſerat, perſolvit
TYCHO BRAHE.

Uraniburgi 1584.

Hvor høit Tyge Brahe elſkede D. Johannem Pratenſem, og hvor meget han ſorgede for hans Død, kan ogſaa ſees af et Brev, ſom han fra Knudſtrup af 3. Sept. 1576. haver tilſkrevet D. Petro Severini, hvorudi han iblandt andet lover at give Omkoſtningerne til et Epitaphium over hannem at opreiſe, naar ikkun D. Petrus Sev. vilde giøre Inſcriptionen dertil (n).

Bygningen gik lykkeligen for ſig paa Hveen: Imidlertid har dog Tyge Brahe nu og da opholdet ſig i Kiøbenhavn; Thi vi finde, at han den 22. og 23. Octob. 1576. haver endnu giort Aſtronomiſke Obſervationer ſammeſteds. Men hans allerførſte Obſervation paa Hveen, efterat han fik Øen i Bære, er efter hans egen Anteegnelſe, giort den 14. Decembr. ſom var hans Fødſels-Dag (o). Og fra den Tid af lod han ikke gaae nogen Nat eller Dag forbi, naar Veirliget det tillod, i hvilken han jo udi de 21. Aar, han boede paa Hveen, gav noie Agt paa de himmelſke Legemers Bevegelſer. Og paa det alting kunde have des bedre Fremgang, antog han ſtrax og ſiden aarligen holdt en heel Deel Studentere og andre lærvillige unge Mennesker, Danſke og fremmede, ſom gik hannem til Haande, ſaa vel ved at obſervere, ſom ved at føre hans Obſervationer i Pennen og holde hans Inſtrumenter i god Stand og Orden. Af diſſe bleve mange i Fremtiden til anſeelige Mænd, ſom ſkal fornemmes af den Liſte, vi ſiden over dennem have i Sinde at anføre.

I det Aar 1577. fik Tyge Brahe en ſkion Leilighed til at give Prøve af ſin Kundſkab i Aſtrologien eller den Videnſkab at ſpaae af Stierner og Planeter om tilkommende Ting; Thi det ſkede, da Kongens førſte Søn, ſom ſiden blev den ſtore Konge Chriſtian den Fierde, var d. 12. April født til Verden, at Kong Friderik den Anden, ſom en curieux Herre, befalede Tyge Brahe at ſtille hans Nativitet, og af Himmel-Tegnenes Beſkaffenhed at udregne denne Prindſes forestaaende Skiebne. Tyge Brahe giorde ſtrax ſin Aſtrologiſke Betænkning færdig, ſkrev den i det Latinſke Sprog, indgav den d. 1. Julii med en Tilſkrift til den nyfødte Prinds, og lod derhos følge et kortere Udtog af ſamme paa Tydſk. Om dette Skrift, ſom ingen Tid er trykt, ſkal ſiden,

(n) Dette Brev kan læſes i Däniſche Bibliothek Tom. VIII. p. 470. ſq.

(o) TYCHO BRAHE in Obſerv. Aſtron. Mſſ. ita: Anno 1576. die 14. Decembris, qui mihi eſt natalis; feci primam Obſervationem ad Solem Hwenæ circa ipſum ſolſtitium hybernum, & inveni &c.

naar vi opregne Tyge Brahes Skrifter, ogſaa gives nogen mere Efterretning. Dette maae vi dog her erindre, at ſamme ikke, ſom nogle have menet, kan have været en Aarſag til Tyge Brahes Fald; Thi baade ſkrev han det efter Kongelig Befaling, og har deri ikke ſkrevet andet, end hvad enhver Aſtrologus i ſaa Fald uden Fare kunde ſkrive. Men at Udfaldet af Kongens Levnet ikke ſvarer til Spaadomen, derudi kan Tyge Brahe være at undſkylde paa ſamme Maade, ſom alle andre Spaamænd og Himmelkyndige.

I dette Aar 1577. eller maaſkee først i det følgende, opfandt han ſin Sextans, ſom var eet af hans fornemeſte Aſtronomiſke Verktøig (p). Og endnu i ſamme Aar 1577. in Novembri ſaae han den første og tillige den mærkverdigſte iblant de Cometer, ſom han nogen Tid obſerverede, om hvilken han har ſammenſkrevet en heel Bog, ſom udgior den anden Deel af hans Skrift, kaldet Progymnasmata de Mundi ætherei recentioribus Phænomenis (q).

Det bør her ingenlunde forbigaaes, at Tyge Brahe i bemeldte Aar 1577. havde et Tilbud, ſom faa andre uden for Univerſitet ſkulle roſe ſig af, og ſom tilfulde vidner om den Høiagtelſe, han ſtod i hos de Høilærde paa Kiøbenhavns Univerſitet; beſtaaende derudi, at ſamtlige Profeſſores eenſtemmigen udvalde og ved Skrivelſe forlangede ham til Rector Univerſitatis efter M. Johan. Aurifaber: Men ſom hans Bygning og mangfoldige Aſtronomiſke Forretninger paa Hveen ikke tillode hannem at være fraværende, undſkyldede han ſig paa det høfligſte, og gav ſin Taknemmelighed tilkiende i efterfølgende Brev (r):

S. Magnifice Domine Rector, Clariſſimique Viri, Hafnienſis Academiæ venerandi Profeſſores! Quod unanimi conſenſu, ſingulari veſtro favore impellente, me nihil tale a vobis expectantem Rectoratus honoribus inſignire & in Reipublicæ veſtræ litterariæ per ſubſequens annuum tempus Adminiſtratorem eligere non dubitaveritis, vobis omnibus & ſingulis reuerenter habeo gratias. Ego vero præterquam quod me tanto officio digne ſuſtinendo minime idoneum agnoſcam, ideoque electionis huius rationem veſtræ potius beneuolentiæ & fauori adſcribendam cenſeam, quam quod reuera tale aliquid a me præſtari poſſit, grauibus inſuper iisque non paucis hoc præſertim tempore diſtrahor curis & negotiis, quo minus veſtræ voluntati ſatisfacere & tam præclaro officio rite obeundo vacare poſſim. Inprimis vero ob Architecturæ in ædificiis conſtituendis occupationes, quibus in hac inſula, a veteri

(p) TYCH. BRAHEI Aſtron. Inſtaur. Mechan. fol. A. 5. Conſ. fol. D. 5. Ejusd. Progymnaſ. Aſtron. Tom. I. p. 247.

(q) Vid. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 42. ſq.

(r) Originalen af dette Brev, ſaavelſom den ſtørſte Deel af de følgende i denne Materie, har Hr. Etats-Raad Gram, af den ſærdeles Godhed han viſer i at befordre vort Foretagende, behaget at meddele os til Publici Fornøielſe.

teri desolatione in habitabilem oram, Deo conatui nostro favente, revocanda, implicor. Quapropter reverenter & obnixe Vestras Excellentias rogatas volo, ut, consideratis his negotiis, quibus hoc ipso tempore, quo vobis adesse oporteret, impedior, me a tanto munere obeundo, quod alias etiam nostris viribus impar est, excusatum habere velint. Imposterum vero, Dei nutu, liberato mihi ab hoc occupationum munere, si quid erit, quo mea tenuitas Vestræ Academiæ & vobis in quocunque officii genere vsui esse possit, lubens omnique conatu pro virium mensura præstare & volo & debeo. Omnemque meam operam, quacunque in re Litterariæ Reipublicæ Vestræque utilitati inservire possit, vobis perpetuo defero. Deus optimus & æternus, autor omnis scientiæ & veritatis, Vos vestraque studia in suum honorem & Publici Boni utilitatem diu clementer conseruet. Valete. Datæ in Insula Hucna Maji die 21. Anno Christi 1577.

Mag. & Exc. V. Amantiss.
Tycho Brahe.

I det følgende Aar 1578. havde Tyge Brahe et nyt Kiende-Tegn af Kongens Naade, i det Hans Maiestet den 18. Maji ikke alene gav hannem Varte-Brev paa det Præbende, som horde til Hellig tre Kongers Capel i Roskilde Domkirke, hvilket Henrik Holk da havde i Forlæning, men endog allernaadigst forlænede hannem Nordfiord Læn og Fogderie i Norge, som han skulde beholde, indtil bemeldte Præbende blev ledigt. Kongens Brev derom er saa lydende:

Wij Frederich thend Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, at eftersom wi naadigst haffue bewilget och tilladt, att Oß Elskelige **Tyge Brade Ortissøn**, wor Mand och Tiener, maae bekomme **Hellig 3. Kongers Capell**, udi Roskilde Domkirke, med Bønder, Tienere, och ald thes tilliggende Renthe, om hand **Henrich Holkis Død** offuerleuendis worder, som nu thermet forlehnt er, Och thet kand sig tildrage, att hand en Tidlang maae fortoffue, indtil samme Præbende falder; Tha haffue wij aff wor synderlig Gunst och Naade undt och forlehnt, och nu meth thette wort obne Breff unde och forlehne forneffnte **Tyge Brade** wort och Kronens Lehn **Nordfiord Lehn och Fogderie**, meth Bønder, Thienere, och ald thes Renthe och rette Tilleggelser, wist och uwist, intet undertaget, at haffue, nyde, bruge och beholde, qvitt och frij uden Affgifft, til saalenge hand Hellig 3. Kongers Capell kand bekomme, och thermet bliffue forsørget. Och

naar hand ſamme Præbende bekommendes worder, ſkal hand ther emod ſtrax thette forneffnte Lehn affſtaae, och ſig intet widere ther meth befatte. Och ſkal hand holde Bønderne ther udi Lehnet ved Norges Loug, Skell och Rett, ꝛc. Actum Friderichsborg then 18. Maji 1578.

Samme Aar 1578. da Kongen om Efterhøſten opholdt ſig i Jylland paa Skanderborg, blev det Hans Maieſtet forebragt, at den gemene Mand der i Egnen havde atter ſeet en uſædvanlig ſtor Stierne. Paa det nu Hans Maieſtet kunde faae Tyge Brahes Tanker derom at vide, blev udſtædet til hannem følgende Brev, hvorpaa os ikke er bekiendt det Svar ſom fulgte:

Friderich then Anden ꝛc. wor Gunſt tilforn. Wiid, att thet ſiges af thend gemeine Mand, att nu achter ſchal haffue ladet ſeg ſee en ſtor nye Stierne, och maa well ſkee thett kand werre en aff Planeterne eller en anden Stierne, huis Opgang thend gemeine Mand icke er beutſt; Thi bede wij theg och wille, att thu mett thett førſte erklarer theg emod Oſſ, om nogen nye Stierne er kommen paa Himmelen, och bethencker teg, huad Planett eller Stierne nu paa thenne thiidt pleier att opgaae. Ther mett ſkeer wor Wilge ꝛc. Actum Skanderborg thend 21. Septembris Aar 1578.

Den 30. Decemb. 1578. blev Kong Friderichs anden Søn Hertug Ulrik født til Verden. Denne Prindſes Nativitet haver Tyge Brahe ogſaa ſtillet, og in Majo 1579. indgivet ſit Skrift derom baade paa Latin og Tydſk, hvoraf Originalen endnu giemmes her paa det Kongelige Bibliotek.

Det er tilforn anteegnet, at Kongen 1568. giorde Tyge Brahe Løfte paa det første Canikdom, ſom i Roſkilde Domkirke blev ledigt (s), og at han 1578. fik Exſpectantz paa det Præbende, ſom Henrik Holk var forlænet med. Nu hændede der ſig, at H. Holk i Aaret 1579. ved Døden afgik, og Tyge Brahe ſaaledes kom til det længe ventede Canikdom. Kongens Forlænings-Brev er ſkrevet paa Friderichsborg d. 5. Junii 1579. og lyder ſaaledes;

Wij Frederich then Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, att wii aff wor ſønderlige Gunſt och Naade haffue vndt och forleent, och nu meth thette wort obne Breff vnde och forleene Oß Elſkelige Thyge Brade Otthis Søn, wor Mand och Tiener, wor

(s) Danſke Magazin Tom. II. pag. 180.

wor och Kronens Capelle Hellige thre Kongers Capelle udi Roſkilde Domkirke, och ſamme Capelle meth ald ſin rette Tilleggelſe, Bender, Thienere, Reſidentz, Gaard, Gods, och ald anden Herlighed och Frihed, Rente och Rettighed, ſom ther nu tilliggendis er, och meth Rette tilligget haffuer, och Henrich Holk thet till thes vdi were hafft haffuer, inthet vndertaget, at haffue, nyde, bruge och beholde, indtil ſaa lenge wii anderledis ther om tilſigendis worder. Dog ſaa att hand Gud almegtigſte til Loff och Ære ſkal dagligen lade ſiunge nogle Pſalmer och anden Sang i ſamme Capell, och ſkal hand thil thes Behoff holde to ſmaa fattige Sinker, Och thennom forſørge til Mad, Øll, och Kleder til Skiellighed, hvilke ſamme Sinker ſkulle meth the Vicarier, ſom i ſamme Capell Forleninger haffue, dagligen ſiunge therudi ſamme Pſalmer och Sang, effter then Skik och Maade, ſom Ordinantzen om formelder, ſaa ther ingen Brøſt paa findes. Sammeledes ſkall forneffnte Tyge Brade och beſørge och holde tho fattige Studentere, ſom ſtudere udi vor Kiøbſted Kiøbenhaffn, til Mad, Øll och Kleder, ſaa at the faae theres nødtørfftige Ophold till Skiellighed. Dog ſkall forſkreffne Tyge Brade haffue Tilſiun med, at ſamme tho Sinker och forneffnte tho Studentere, ſom hand i ſaa Maade bode ther i Capellet och theſligeſte til Studium udi Kiøbenhaffn holde ſkal, ere ſaadane Perſoner, ſom beqveme ere att ſtudere, och wilie ther till haffue, ſaa att forhobendes er, att the thennom forbedre wille. Skall hand och holde ſamme Capelle med ſin Reſidentz och andet Gods, ſom ther tilliggendis er, wed god Hefd och Magt, och Bønderne, paa ſamme Gods boendes ere, wed Loug, Skiel och Rett, och ingen aff thennom vforrette emod Lougen, eller med noger ny Indfeſtninge eller anden uſedwanlige Paalegge beſuere, och icke heller forhugge eller forhugge lade nogen the Skoffue, ther tilligger, til Upligt udi noger Maade. Thi forbiude wij alle, ehuo the helſt ere eller were kunde, ſerdelis wore Kogither, Embidzmend och alle andre, forneffnte Tyge Brade heremod paa forneffnte Hellig tre Kongers Capelle eller noger

thes Rente och rette Tilleggelse, efterſom forſkreffuit ſtaar, at hindre eller udi noger Maade Forfang at giøre, vnder vor Hyldiſte och Naade. Actum Frederichsborg den 5. Dag Junii Aar 1579.

Saaſnart nu Tyge Brahe havde faaet dette ſkionne Præbende i Roſkilde, burde han ſtrax, efter det Forlænings-Brevs Lydelſe, ſom han Aaret tilforn fik, have afſtaaet og givet tilbage det Norſke Læn: Men af ſær Kongelig Naade bevilgede Kongen ham endnu fremdeles, tillige at beholde ſamme Nordſiords Læn og Fogderie uden Afgift, hvorom Hans Maieſtets Brev af 13. Junii 1579. saa lyder:

Wij Friderich then Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, att wij aff wor ſynderlig Gunſt och Naade haffue vndt och forleent, och nu meth thette wort obne Breff vnde och forlene Oſſ elſkelige Tyge Brade til Knudſtrup, wor Mand och Tienere, wort och Norgis Kronis Lehn Nordſiord Leen och Fogderi, med Bønder, Tienere og alt thes Rente och rette Tilliggelſe, wiſt och uviſt, intet vndertaget, efterſom hand thet ſelff ſeniſten vdi wærge haffde, att haffue, nyde, bruge, och beholde quit och frij vden Affgifft, til ſaa lenge wii anderledis therom tilſigendis worder; Dog ſaa, att hand ſkal holde Bønderne vdi forneffnte Nordſiord Leen och Fogderi wed Norgis Loug, Ekiel och Rett, och ingen aff thennom vforrette mod Lougen, eller med nogen nye och uſædvanlig Paaleg beſuærge, och ſkal hand icke forhugge eller forhugge lade nogen the Skove, ther tilligger, till Upligt udi nogen Maade. Thii forbiude wij ꝛc. Giffuet paa Friderichsborg d. 13. Junii 1579.

Foruden diſſe ſtore Naades Bevisninger, ſom Tyge Brahe nod for ſin egen Perſon, erholdt han og hos Kongen paa ſidſtbemeldte Dag en Naade for en anden lærd Perſon, med Navn Peder Jacobſøn, uden Tvil den ſamme, ſom kaldes med Tilnavn Flemløſe og ſiden ſkal blive handlet om. Denne, fordi han ſkulde gaae Tyge Brahe til Haande in Studiis Mathematicis, fik Hans Maieſtets Brev paa det forſte Canikdom, ſom i Roſkilde blev ledigt, ſaaledes lydende:

Wij Frederich then Anden ꝛc. Giøre alle witterligt, att wij aff wor ſyndertig Gunſt och Naade, ſaa og for Oſſ Elſke-

lige

lige Thyge Brade till Knudstrup, wor Mand och Tienere, hans Intercession och Forbøn Skyld, haffue undt, beuilget och tilladt, och nu mett thette wort obne Breff vnde, beuilge och tillade, att thenne Breffuiser Peder Jacobssen maa och skal bekomme thet første Canikdom, som epther Capittels Statuter vacerer och ledigt bliffuer vdi Roskild Domkirke, och thet meth Bønder, Tienere, och ald thes Rente och rette Tilliggelse, haffue, niude, bruge och beholde, till saa lenge wi anderledis therom tillsigendis worder, dog saa att hand skal were forpligt att lade sig bruge in Studiis Mathematicis hos forneffnte Thyge Brade, till hand meth wilge kand bliffue aff hamum forloffuit och affskildt. Og naar hand icke lenger lader sig bruge hos forneffnte Thyge Brade, eller andensteds in Studiis er forhindret, skal hand boe och Residere hos forneffnte Roskilde Domkirke, och giøre sig Tynge och Tieniste inden Kirken och vden, som andre Residerende Canicker sammesteds, och were den geistlige Ordinantz, som om Religionen er udgangen, och Capitels Statuter aldelis undergiffuen. Skal hand och bygge och forbedre then Gaard och Residentz, hand till samme Præbende bekommendis worder, och then ved god Heffd och Magt holde, Bønderne paa Gotzet boendes er, wed Loug, Skell och Rett, och ingen aff thennem uforrette, eller meth nogen ny Indfestning eller anden useduanlige Paalegge besuere. Skal hand och ey forhugge eller forhugge lade nogen the Skoffue, hand ther till fangendis worder, till Uplicht i nogen Maade. Thi forbiude wij wore Fogither, Embitzmend och alle andre, forneffnte Peder Jacobssen her emod paa forskreffne Prebende udi Roskilde Domkirke att bekomme eller nogen thes Rente och rette Tilliggelse, eftersom forskreffuit staar, att hindre eller udi noger Maade Forfang att giøre, vnder wor Hyldiste och Naade. Dog skal her meth were uforkrenckit, huis Breffue wij andre tilforn vdi lige Maade giffuet haffue. Giffuet paa Friderichsborg thend 13. Junii Aar 1579.

Relator Thyge Brade.

En Maaneds Tid efter at Tyge Brahe havde faaet Forlæning paa Hellig tre Kongers Capel i Roskilde, blev hannem befalet, efter et Brevs Indhold, som fandtes ved Capitelet, at give Naadsens Aar af dette Prebendes Indkomster saa vel til sin Formands Henrik Holks Enke og Arvinger, som til Universiteter i Kiøbenhavn. Derom lyder Kongens Brev saaledes:

Friderich ꝛc. Wiid, effther som wii naadigst haffue undt och forleent theg mett Hellig Thre Kongers Capell her udi Roskilde Domkirke, som Henrick Holck tilforn udi were haffde, tha forfare wii nu, att her hoß Capittelet skal findes ett sønderligt Brev, som indholder, att thens Arffuinge, som fran forskreffne Capell døer och affgaaer, saa wel som Universitetet udi Kiøpnehaffn skulle haffue Annum Gratiæ aff Renthen lige som aff andet Capittels Godz. Bedendis theg therfore och wille, attu ubehindret lader forskreffne Henrick Holckis effterladendis Høstrue och Arffuinge, saa wel som Vniuersitetet wdi Kiøpnehaffn, følge Renten udi thette Aar aff forskreffne Hellig Thre Kongers Capells Godtz, och ingen Forhindring ther paa giører thenum vdi nogre Maader. Ther nieth skeer wor Wilge, Befalendis theg Gud. Actum Roskilde Gaard thend XVI. Dag Julii, Aar M. D. LXXIX.

Des uagtet, har Tyge Brahe dog understaaet sig at giøre Enken Forhindring paa bemeldte Naadsens Aars Rente, Saa at Kongen, efter hendes indgivne Klagemaal, haver d. 3. Decemb. i samme Aar 1579. ladet afgaae til hannem efterfølgende ny og strengere Befaling:

Friderich ꝛc. Wor Gunst tilforn. Wiid, att som wii tilforn haffue skreffuet theg till, att thu ubehindret skulle lade oss Elskelige Frue Magdalene Reuentloff Henrick Holckis Efterleffuerske niude Annum Gratiæ, med Renthen att følge aff thett Godtz till Hellig Thre Kongers Capell, som wij theg med forleent haffue epther hendis Hosbundes Affgang, och hun endnu underdanigst giffuer tilkiende, att thu paa samine Renthe giør hende Forhindring, och haffuer forbudet Bønderne, forskreffne Renthe hende att yde och freinføre, och att thu till med skal ther aff haffue ladet oppebære Lamb, Giess, Høns, Erffuitz-Pendinge och Giesterii, med huis andet thu haffuer kundet bekomme, Saa och for-

forbødet Bønderne att yde hende, hues Gaardfestninge, som hun till sidste Sancti Dionysii Dag skulle haffue hafft, saa thet hende icke maa følge. Tha efterthij for Oss er beuisligt giort med ett Kongebreff, som findes udi Roskilde Capittel, at Annus Gratiæ med forskreffne Hellig Thre Kongers Capell och thes tilliggendis Godz bør att holdes, efftersom med andet Capittels Godtz bode till then dødis Arffuinge, saa vel som och till Vniuersitetet udi Kiøpnehaffn, naar thend affgaar, som ther med forleent er, Bede wij theg och wille, att thu epther slig Leilighed lader hende niude Annum Gratiæ, och ubehindret følge Renthen aff forskreffne Godtz, hendis Hosbunde haffde, saa widt hende tilkommer, Thesligeste hues Gaardfestninge hende paa hendis Hosbundes wegne tilforn theraff tilfalden war, saa wel soim och Universitetet, hues thet bør att haffue, tilholdendis Bønderne, att the samme Landgilde och Renthe, som tilbage staar, nyder och fremføter paa the Steder, thennum forevises, efftersom sedvanligt och billigt er med andet Capittels Godtz, naar nogen døer och affgaar, saa wel som och ubehindret lader hende och Vniuersitetet efterfølge vforrychte, hves thu allerede theraff haffuer oppeborit, og ingen Forhindring therpaa giører thennum, saa hun icke skal haffue i Behoff, seg ther oin widere for oss att beklage. Ther met ꝛc. Actum vdi Todbierg then 3. Dag Decembris Aar 1579.

Vi finde iblandt Tyge Brahes skrevne Observat. Astron. at han ved disse Tider haver ogsaa paa Hveen giort adskillige Geographiske Observationer, hvoraf de fleste gaae ud paa at vise, hvor langt der var ei alene fra det ene til det andet Sted der paa Øen, men og fra Uraniborg og andre Steder paa Hveen til de omkringliggende Kiøbsteder, Kiøbenhavn, Helsingor, Helsingborg, Landskrone, Lund, Malmo ꝛc. Iblandt andet har han sammesteds antegnet, at der imellem Helsingborg Bro og den yderste Bro ved Helsingor ere 7950. Alne, eller 15900. Fodder, eller og 2650. Favne, hvoraf een gior tre Lybske Alne, men een Alen to Fodder. Han har og der anmerket, at der da fandtes i Danmark disse Kirker: i Skaane 615. i Sieland 336. i Fyen 315. i Jylland 984.

I Begyndelsen af Aaret 1580. nemlig d. 30. Januar. betragtede Tyge Brahe en gandske Maanens Formørkelse, om hvilken han iblandt andet skriver, at den ogsaa blev observeret synden paa Island ved Besstad af een ved Navn

J. Bocholt, og det mere tydelig end her (t). Men i October Maaned samme Aar blev han en Comete var, som lod sig see indtil midt i Decembri: Over denne gjorde han og en Beskrivelse, som med mere skulde udgiøre den tredie Deel af hans Progymnasmata de Æthereis Phænomenis, men den kom ingen Tid til Fuldkommenhed (u).

In Majo 1580. var Tyge Brahe med ivlandt det Danske Ridderskab udi det store Optog, som skede til Odense, da Hertugerne af Holsten toge Hertugdomet Slesvig og Øen Femern til Læn af Hosiovlig i Hukommelse Kong Friderik den Anden (x). I samme Aar, da han efter fire Aars Bygning havde faaet sit Uraniborg i fuldkommen Stand, fik han Besøgelse af den lærde Mathematicus Paulus Witichius fra Breslau, hvilken fandt sig overmaade fornøiet ved at see alle de af Tyge Brahe til Astronomiens Opkomst giorte Indretninger, og lovede som en tro Medhielper at forblive hos hannem paa Hveen: Men, da han havde været der en tre Maaneders Tid, lært en stor Deel af Tyge Brahes hemmelige Kunst-Greb, og noie betragtet hans opfundne Instrumenter, drog han til Tydskland igien, og der ei alene eftergiorde nogle af hans fornemeste Instrumenter, men endog gav adskillige af hans Opfund ud for sine, hvorover T. Brahe billigen klager her og der i sine Skrifter (y). En anden fremmed lærd Mand blev og i dette Aar 1589. kiendt med Tyge Brahe, nemlig Johannes Seccervitius, som var Professor i Grypswald og en god Latinsk Poet. Denne, da han var kommen til Danmark i Følge med Hertugen af Pomern, som med flere Forstelige Personer d. 26. Junii i Kolding bivaanede den nyfødte Princesses Augustæ Daab, giorde med det samme en Reise til Kiøbenhavn og derfra over til Lund i Skaane, hvor han paa et Bryllop, som holdtes i Biskopens Hus, havde den Glæde at see og kiende i Kiendskab med Tyge Brahe, som han havde hørt saa meget sige af. Dette bevidner Seccervitius selv, i den Beskrivelse, som han over samme sin Reise haver i Latinske Vers forfattet (z), med disse Ord:

Gau-

(t) TYCH. BRAHEUS in Observ. Astron. Mss. ita: Hæc Eclipsis observabatur a J. Bocholt in Islandia meridionaliori in loco appellato Besset curia Regia, qvasi in media longitudine insulæ. Principium H. 6½. Finis H. 9. Sed qvia exacte initium deliqvii non poteram discernere neqve finem, judico, primo incepisse & serius desiisse hanc Eclipsin apud Islandos &c.

(u) GASSENDUS in vita Tychonis, p. 48. 49. Conf. TYCH. BRAHEI Astron. Mechan. fol. G. 4.

(x) JAC. KRUEGERS Hist. von dem Leben-Tage zu Odensee, fol. G. 2.

(y) TYCH. BRAHEI Astron. Mechan. fol. A. 5. fol. E. fol. I. 3. Ejusd. Epist. Astron. passim.

(z) JOH. SECCERVITII Daneidum Lib. 2. fol. E. 4.

Gaudia dum ſolito fervent Hymenæia ritu,
Et nos convivas menſa merumque tenet,
Pars mihi lætitiæ facundum prima TYCHONEM,]
Omnia quì callet Sydera, nôſſe fuit.
Cuius & ingenio tantum nunc Hvæna ſuperbit
Auſa caput magno tollere parva mari,
Quam Gnidos Eudoxa, quam ſe ſuſtollere gaudet
Hipparchi docta nobilis arte Rhodos.
Optime Rex, tales foveas cum ſumptibus artes,
Ingenioque potens ſit tua cura TYCHO,
Te canit Vranie, tibi plaudit Phœbus Apollo,
Applaudit meritis Mænalis Vrſa tuis.
Et quantum Phariis meruit Ptolomæus in oris,
Debetur laudi gratia tanta tuæ.

Da nu Tyge Brahe et heelt Aar og noget derover, efter den ſidſte Forlæning, havde haft Nordfiord Læn udi Norge, ſom ſkulde bode paa det Naadſens Aar, han af ſit Roſkildſke Prebende maatte give til ſin Formands Enke og Univerſitetet, gik Kongens Befaling d. 10. Aug. 1580. til Amtmanden i Bergen Hans Lindenov, at han ſkulde annamme fra Tyge Brahe bemeldte Nordfiord Læn, og deraf herefter giore Kongens Rentemeſter aarlig Regenſkab. Denne Kongelige Befaling lyder ſaaledes:

Frederich then Anden med Gudz Nade Danmarkis, Norges, Wendis och Gottis Koning ꝛc. Wor Gunſt tilforn. Wij bede thig och wille, att thu ſtrax paa wore wegne lader anamme did under Bergenhus Nordfiord Leen, med ald ſin Renthe och rette Tilliggelſe, ſom Oß Elſkelige Thyge Brade thil Knudſtrup wor Mand och Thienere ſiſt thil thes wdj were hafft haffuer. Och att thu thiltencker aarligen thil gode Rede att giore wor Reuthemeſter paa wore wegne gode Rede och Regenſkaff bode for wiſt och uwiſt, ſom wdi ſamme Leen falder. Wii thilſkikke thig och ſaa her hoß wortt Følgebreff thil Bønderne wdi forſkreffne Leen, hvilket thu for thennom kand lade forkynde, att the thennom thereffter kunde wiide att rette. Ther med ſtier wor wilge. Befalendis thig Gud. Schreffuit paa Jachten wdi Breerød thend X. Dag Auguſti Aar M. D. LXXX. wnder wortt Signett.

Opskrift:

Oß Elskelige Erlig och Welbyrdig Hans Lindenow, wor Mand; Thiennere och Embitzmand paa wortt Slott Bergenhuß.

Dette uagtet, fik Tyge Brahe det dog saaledes maget hos Kongen, at han fremdeles beholdt det Norske Læn, og fik derpaa et nyt Forlænings-Brev, som er givet paa Skanderborg Slot den XI. Novemb. 1580. Hvilket, siden det Ord fra Ord kommer overeens med det forige af 13. Junii 1579., vi ikke holde fornodent her at anføre. Derpaa udstædede Hans Maiestet den 8. Januar. 1581, til ovenmeldte sin Embedsmand paa Bergenhus følgende Befaling:

Friderich then anden ꝛc. Wiid, att som wii nogen Tiid forleden haffue skreffuit theg till och befalitt att skulle lade anname Nordfiord Leen ther under Slottet, som wii Oß Elskelige Tyge Brahe Ottisson, wor Mand och Thiener, forleent haffde, och wtj nu siden haffue hannem samme Leen igien naadigst beuilget. Tha bede wii theg och wille, att hues thu imidlertiid haffuer ladit opbere aff forskreffne Nordfiord Leen, then thid thu thet haffuer effther wor Befallinge hafft ther wnder Slottet, att thu thet igien lader følge forskreffne Tyge Brade med Leenit, och ingen Forhindring therpaa giøre hannem i nogen Maade. Thermed skeer wor wilge. Befallendis theg Gud. Giffuet paa Skanderborg then 8. Januarii Aar 1581.

Tyge Brahe havde nu haft Hveen i Forlæning paa femte Aar, og, som han i den Tid havde opført store Bygninger, og giort en Hoben andre Indretninger med Plantning, Vandledninger og deslige, saa haver han vel og taget Bønderne der paa Øen noget for sterkt i Arbeid, saa at der efterhaanden baade for det og mere reiste sig imellem ham og dem adskillig Irring og Uenighed. Paa det nu saadant i Tide maatte blive afstillet, og de ikke ideligen skulde have Aarsag at overhenge Kongen med deres Klagemaal, fandt Hans Maiestet for godt at befale tvende sine Embedsmænd Arild Ugerup og Axel Gyldenstierne, at de noie skulde forhøre Sagens Beskaffenhed paa begge Sider, og indgive derom deres underdanige Beretning. Hvoreſter Hans Maiestet den 8. Januarii 1581. lod udgaae en fuldstændig Anordning, som skulde tiene begge Parter fremdeles til Efterretning, hvilken Ord fra Ord saaledes lyder:

En

En Ordning och Skik, huorledis her effther skal holdis med Tyge Brade och Indvonerne paa Huen.

Wij Frederich 2c. Giør alle vitterligt, att eftersom ther haffuer begiffuet sig atskillige Irringe och Uenighed emellom Oss elskelige Tyge Brade till Knudstrup, wor Mand och Tiener, paa thend ene, och wore Undersotte Bønderne paa wort Land Huen boendis, som hand udi Forlening haffuer, paa thend anden Side, och wij therfor nogen Thid siden haffuer ladet wor Befalning udgaae till Oss Elskelige Arild Ugerup, wor Mand, Thiener, och Embitzmand paa wort Slot Helsingborg, och Axel Gyldenstern, wor Mand, Thiener, och Landzdommer udi wort Land Skone, och Embitzmand paa wortt Slott Landzkrone, att the samme Irringe och Uenighed paa wore wegne skulle forhøre, ald Leiligheden ther om grandgiffueligen grandske och forfare, och siden giøre en Forordning, hvorledis thermed best forholdis kunde. Huilcken wor Befalning the nu haffue effterkommet, och Oss en skrifftlig Beskeed och theris Betenckende ther om tilskicket. Tha paa thet forskreffne Tyge Brade, saa wel som Bønderne paa forneffnte Huen, endeligen kunde wiide, hvor effter the thenum forholde kunde, haffue wij thenne effterskreffne Forordning ladet forfatte, och wille, att begge Parterne vdi alle Maade thennum thereffter skulle wiide att rette.

Først med Dagwerck att skulle giøre, skal saaledis holdis, att aff hver halff Gaard skal giøris Tyge Brade tho Dageswerck om Ugen till Landz eller Wandz, regnendis huer Dag fra Solen gaaer op, och till Solen gaaer neder. Men huilcken Mand, som bliffuer i Tide tilsagt att komme, och giøre sit Dagwerck, och ey kommer om Morgenen, før Klokken er X. XI. eller XII. tha skal thet icke regnis uden for en halff Dags Werck, och tha skal then Mand giøre then anden halff Dagwerck om Dagen ther nest effter, om hand therom bliffuer tilsagt, hand skal therfor til forskreffne hans Hosbonde bøde 3. Mk. for Uliudelse, och ligenel om anden Dagen giøre sin Dagwerk fyldist, vden thet kand skellig beuises, att hand er enten aff Landet, eller udi anden

loulig Forfald forhindret. Och huad Gaardmendene belanger, som findes ther paa Landet, the skulle giøre theris gangende Dagverk, efterſom andenſtedz udi Sieland och Skone ſedvanligt er.

Item om Digger och Tepper ferdig att giøre och wed Macht holde, skal saa forholdis, att huilcke aff Bønderne, som icke tepper theris Tepper och Diger, som thennom er tilskifft, och thennum holder wed Macht och ferdig om Aaret inden Sancti Wolborg Dag, tha skal then, som thet icke giør, bøde til sin Hosbonde 3. Mk. och en god Tonne Øll till alle Bymend, och ther som hand samme Tonde Øll icke godvilligen wil udgiffue, skulle the haffue fuld Macht att pante hannum ther for, och intet ther met haffue forbrot, och skal ligeuel samme Mand bøde therforuden, hues Skade som skeer egennum samme ulouglig Teppe.

Item med Hassel, Abeltræ, Wierriis, Thornpile och andre Træer och Kratt at freide, thesligeste med att plucke, skal saaledis her efter forhandlis, att Bønderne paa forskreffne Huen skulle inthet befatte thennum ther med, vden forskreffne Tyge Brade eller hans Foget lader thennum foruisse, och thersom nogen aff Bønderne eller theris Thiunde findis her emod att plocke eller hugge, tha skulle the therfore straffis som widbor, och effter som thet holdis med wore Skoffue vdi Sieland och andenſteds.

Item med Thing att holde ther paa Landet, wille wii effter thenne Dag udi saa Maade forholdet haffue, att ther skal holdis Thing huer XIIII. Dagis Dag, och theris Things Dag att were om en Onsdag, och then, som nu er tilskicket att were Foget och side udi Domere Sted, eller och her effter ther till forordnet worder, skal were forplicht att hielpe huer, som hannum hender for Dom att komme, saa meget Loug och Rett er.

Och efftherthi forskreffne wore Undersotter paa Huen till thes altiid haffuer werit under Sieland, och the beklager thennum, att thet er meget wiidt och ubeleyligt med theris Sager att sige och steffne till Sielandz Landzthing, tha haffue wii naadigst

digst beuilget och tilladt, att hues Sager efftter thenne Dag skal steffnis ther aff Landet till Landzthing, att then her att ordelis, the skulle steffnis till Skonske Landzthing, och Landzdommeren sammestedz were forplicht att forhielpe thennom therudinden, saa meget Loug och Rett er (a).

Item med Suin, som Bønderne paa Huen wille haffue till Olden, naar Olden er, skal saaledis holdis vdi forneffnte Tyge Brades Tid, ald then Stund hand haffuer Huen, att huilken Mand ther paa Landet, som driffuer sine Suin paa fremmede Skoffue, och icke paa Tyge Bradis egen Skoffue, hand skal alligeuel giffue forskreffne Tyge Brade et Suin, naest the beste, naar the kommer hiem fra Skoffuen, som andensteds sedwanligt er. Men thersom the driffue theris Suin paa Tyge Bradis egen Skoffue udi Skone, tha skal the ther aff giffue hannom Oldengield, som anderstedz i Skone giffuis til Oldengield.

Och efftersom Bønderne paa Huen til thes haffue fundes forsømmelig, och theris Skyld och Landgilde icke er udkommet i tilborlig Tide, tha skulle the her efftter were forplicht, theris Landgilde aarligen til gode Rede nde och udgiffue efftter Recessens Lindelsse, som er Smør Landgilde til S. Hansis Dag Midsommer, och Korn, med Penninge Landgilde till S. Morthens Dag, under den Straff, som Recessen ther om formelder.

Sameledis efftersom forskreffne wore Undersotte Bønderne paa Huen til thes haffuer tilholt thennom theris Gaarde for Jordeigne Gaarde, och thet nu befindis, ther the haffue weret vdi Rette faldet aff forskreffne Tyge Brade for forneffnte gode Mend (b), att the aldelis ingen Breffue, Priuilegier, eller Frihed haffue, ther med the thenom forskreffne Gaarde for forderigne Bondergaarde kunde tilholde, icke heller efftter Recessen haffue nydet och hafft samme theris Gaarde med slig Frihed udi Roligheds;

(a) Kong Christian den Fierde haver og siden af samme Aarsag tilladt Indbyggerne paa Hveen at søge Skaane-Landting, hvvrom Hans Maiestets Brev af 24. Maji 1634. kan læses i OL. BANGS Danske Samlinger Tom. II. p. 265. Conf. HOLBERGS Danske Historie Tom. III. p. 275.

(b) Nemlig Arild Ugerup og Axel Gyldenstierne.

hed; Tha skulle forskreffne Bønder paa Huen effter slig Leylighed icke lenger niude theris Gaarde for jordeigne Bøndergaarde, men effter thenne Dag, naar nogen døer eller affgaar, skulle samme Gaarde stedis och festis effter som andre Krone Gaarde, och icke mere regnis eller holdis for jordeigne Bøndergaarde. Thog skulle the icke forhøiges eller omsettis paa Skyld eller Landgilde, men her effter giffue, som the til thes och i gammel Tid giffuet haffuer, och ther offuer icke med ydermere besueris, uden wij selffuer anderledis lade forordne och tilsige, undertagendis, hvad Penninge Skyld belanger, skulle the giffue, som anderstedz her udi Riget beuilget er, siden Mønthen bleff omsat.

Thisligeste, efftersom forskreffne Huen er omskøtt, och til forskreffne Land icke er nogen Indføring, och forskreffne Tyge Brahe underdanigst er begierendis, att hues wore Bønder ther paa Landet haffue att affhende och udføre, maatte hannum først tilbiudis, och att hand inotte thet were nest for thet werd the thet kunde selge udi neste Kiøbsted ther hos liggendis, huilcket och Bønderne udi forskreffne tuende gode Mends Overwerelse hannom selff godwilligen skal haffue beuilget och sambtyckt, och efftersom wii slig Tilbud och Bøndernes egen Beuilge icke kunde achte for ubillige, och wii forfare, att naar Bønderne med theris ware bortsegler til Kiøbstederne, opholdis the undertiden aff Winden, och ther offuer theris Nering och Biering meget forsømmis, saa wel som och en Part ther offuer til Unytte forthere; Tha wille wii och, att Bønderne paa forskreffne Huen effter thenne Dag skulde were forpliicht, for the ther med udlegger fra Landet, effter theris egen Contracht och Beuilling forskreffne Tyge Brahe først att tilbiude, hues Ware the haffuer att selge och medføre, for the ther med udlegger fra Landet, thog att hand til gode Rede skulle giffue thennom therfore saa meget, the therfor kunde bekomme udi neste hosliggende Kiøbsteder, och icke trenge nogen sine Vare ringer aff, end som the gielder.

Thenne forskreffne Skick och Ordning wille wij vdi alle Maade haffue holdet och efterkommet vdi alle sine Ord, Punchter och Arti-

Artickler, efftersom forskreffuit staar. Bedendes och biudendes forskreffne Tyge Brade, saa wel som och Bønderne paa forskreffne Huen boendis, att J ether aldelis her effter wider att rette och forholde, och inthet ther emod att gisre, under wor Hyldest och Naade. Giffuet Skandelborg thend 8. Januar. Aar 1581.

Det er tilförn ogtegnet, at Kongen d. 18. Febr. 1576. tillagde Tyge Brahe en aarlig Besolding paa 500. Rixdaler, som han indtil videre skulde beholde. Efterat han nu havde faaet den Roskildske Forlæning i fuldkommen Besiddelse, og tillige beholdt det Norske Læn, fandt Hans Maiestet for godt at opskrive hannem bemeldte aarlige Besolding, og til den Ende lod d. 29. Martii 1581. gaae en Befaling til Rentemesteren Christoffer Valkendorf, at han skulde lade Tyge Brahe bekomme det næst forledne Aars Besolding, men intet ydermere derefter udbetale til hannem. Kongens Befaling lyder saaledes:

Frederich then Anden ꝛc. Wor synderlig Gunst tilforn. Wilder, att wij naadigst haffue beuilget Oss Elskelige Tyge Brahe till Knudstrup, wor Mand og Thienere att maae bekomme hans Besolding for neste forleden Aar, effther som hannom till theß aarligen haffuer weret giffuet, dog haffue wij hanom samme Besolding opskreffuit, Saa att J hanom her effther samme Besoldinge icke skulle giffue. Ther effther J ether kunde wide att forholde. Actum Koldinghuß then 29. Martii Aar 1581.

I dette Aar 1581. lod Tyge Brahe stobe i Kiobenhavn en Klokke, som han vilde lade henge paa Hveen. Denne Klokke paatog Kongen sig selv at bekoste, og lod derom til Rentemester Valkendorf d. 4. Junii gaae denne Befaling:

Frederich then anden med Guds Naade Danmarkis, Norgis, Wendis och Gottis Konning ꝛc. Wor synderlig Gunst tilforne. Wider, at som Oss Elskelige Tygge Brade Ottissøn, wor Mand och Thiener, vnderdanigst haffuer giffuit Oss tilkiende, att hand ther vdi Kiopnehaffn haffuer laditt støbe en Klocke, som hand will lade henge paa Hueen, Tha haffue wii naadigst bewilgitt samme Klocke sielff at wille bekoste, Bedendis Ether och wille, att J paa vore wegne samme Klockis Ombkostninge med

ald sin Tilbehøringe affbethaler, och thet lader indskriffue vdi Regenskab. Ther med skeer wor Wilge, Befallindis ether Gudt. Skreffuitt paa wortt Slott Kronneborg then 4. Dag Junii Aar MDLXXXI. Vnder wortt Signett.

Friderich.

Opskrift:

Oss Elskelige Erlig och Welbyrdig Christoffer Walckendorff till Glorup, wor Mand, Raad och Renthemester.

Samme Aar 1581. havde Tyge Brahe den Glæde, at hans første Son, som han og kaldede med det Navn Tyge, blev d. 28. Augusti født til Verden (c), hvilken siden adskillige gange vil komme for under det Navn Tyge Brahe den Yngere.

Aar 1582. i Anledning af nogle Observationer om Planeten Mars, opfandt Tyge Brahe og indrettede sin ny Astronomiske Gietning om Jordens og Planeternes Beskaffenhed eller det Verdens Systema, som af hannem haver faaet Navn (d). Hvoraf man seer, at det er en pur Usandhed, som Nicolaus Raimarus Ursus, Helisæus Roeslinus, og andre saadane, have faret med, naar de tilegne sig Opfindelsen af denne Hypothesi, og beskylde Tyge Brahe at have taget sit af deres (e), da de længe efter den Tid først bleve bekiendte for nogen Kundskab i Astronomien. For at give vore Landsmænd, som ikke have seet bemeldte Tyge Brahes Systema afbildet, et kort Begreb deraf, have vi foran paa dette Nittende Hefte af vort Magazin fremstillet det i det smukke Koberstykke, som, foruden samme, viser baade Tyge Brahes eget Billed, saa og Uraniborg og nogle hans Instrumenter, samt det runde Taarn i Kiøbenhavn, som vel ingen Tid havde blevet bygt, dersom Tyge Brahe ikke havde været til og efterladt sig saadan en Discipel som Christ. Longomontanus. Dette Koberstykke, som vi have Hr. Secretærer Hoffmans Godhed at takke for, henhører ellers til det smukke Verk, som han paa sin udenlands Reise har ladet trykke under den Titel: Portraits Historiques des Hommes Illustres de Dannemark.

1583.

(c) JOH. STEPHANIUS in Annal. Mſſ. ita: Anno 1581. Hor. 18. 40. P. M. die 28. Augusti nascitur Tycho, filius Tychonis Brahe.

(d) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 149. Conf. Ejusd. Epist ad Casp. Peucerum in RESENII Inscript. Hafn. p. 394. It. GASSENDI Vita Tychonis p. 53.

(e) NIC. RAIM. URSUS de Astronomicis Hypothesibus fol. A. III. b. fol. C. III. Conf. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 59. 77, 98.

1583. den 26. Julii blev Hertug Hans, Kong Friderik den Andens tredie Søn, født paa Haderslevhus. Denne Prindses Nativitet har Tyge Brahe ogsaa stillet; og indgivet lige saa vidtløftigt et Skrift derom, som om de føriges, hvilket endnu in Originali er til.

I dette Aar 1583. blev Tyge Brahes anden Søn Jørgen født (f), men Dagen findes ikke anteegnet. Samme Aar forærede Kongen hannem et nyt og godt Skib paa 50. til 60. Læster, med tilhørende Redskab, hvorom Hans Majestets Befaling af XI. Nov. til Rentemester Christoffer Valkendorf saaledes lyder af Originalen:

Frederich thend Anden mett Gudz Naade, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning ꝛc. Wor synderlig Gunst tilforn. Wüder, att wii naadigst haffue skenckt och giffuit Oss Elskelige Tygge Brahe, wor Mand och Thiener ett Skib eller Løßmandtz Boed, huilckett hos etther best till fangs er, saa stoer som paa halff thridiesindtz thiuffue Lester eller vngeferlig ther offuer emellom L. och LX. Och er vor naadigst Wilge och Mening, att hand ett, som gott, nytt, och icke for ganielit er, mett gott tilbehørendis Redskab, mett thet første maa bekomme. Thj bede wij etther och begiere, att J wille forskaffe hannom samme Skib mett Skibs Redskab aff the Oss tilhører, Thett som gott er, och mett thett første thett hannom lader tilstille. Ther mett skeer oss synderligen till wilge. Befalendis etther Gud. Schreffuit paa wor Gaard Haffreballe thend XI. Dag Nouembris, Aar M. D. LXXXIII. Vnder wortt Signett.

Friderich.

Opskrift:

Oss Elskelige Erlig och Welbyrdig Christoffer Valckendorff till Giorup, wor Mand, Raad, och Rentemester.

I det Aar 1584. mistede Tyge Brahe een af sine beste Venner i Kiøbenhavn, nemlig D. Johannes Franciſci, som var Professor Medicinæ paa Universitetet, over hvilken han, efter sit Løfte til ham i levende Live, giorde en Gravskrift paa Latinske Vers, som blev opsat i vor Frue Kirke (g). Samme Aar

(f) JOH. STEPHANIUS in Annal. Mſſ. ita: Anno 1583. Hor. 18. 14. P. M. ſub Elevatione Poli 56. naſcitur Georgius filius Tychonis Brahe.

(g) Denne Gravskrift kan læses i GASSENDI Vita Tychonis p. 261. og i RESENII Inſcrip. Hafnienſ. p. 83.

sendte han een af sine lærdeste Studentere, nemlig Elias Olai Morsianus, i Følge med den Anspachske Gesandt Levin Bylov, til Frauenburg i Preussen, hvor Copernicus fordum havde observeret, for der at tage Poli Høide. Med denne fik han tilbage fra en Canik sammesteds en rar og kiær Gave, nemlig et Instrument, som Copernicus selv havde brugt og med egen Haand skulde have giort, hvor over han strax forfattede et Latinsk Vers (h), og foruden det gjorde endnu i dette Aar flere Vers saa vel til Copernici som Ptolemæi Ære (i). Samme Aar 1584. fik han, lidet synden for Uraniborg, en ny Astronomisk Bygning færdig, som han kaldede Stierneborg, hvor han opstillede endeel af sine Instrumenter, og fordelede nogle af sine Studentere, at de ikke skulle være hinanden for nær, naar de observerede (k).

Om Kong Friderik den Anden i Aaret 1584. har været paa Hveen, have vi ingensteds fundet anteignet: Men, at Hans Majestet maae have haft det i Sinde, synes troligt af et gammelt og gandske rart Papir, som os fra en god Haand er meddelet, og er egentligen en Concept eller første Udkastning til et Konge-Brev, dateret Uraniborg d. 1. Julii 1584. Hvorudi Kongen, af besonderlig Naade for Tyge Brahe og de Mathematiske Videnskabers Opkomst, aldeles giver og afstaaer til hannem den hele Ø Hveen, med alle dens Herligheder, til ævindelig Arv og Eie for ham og hans mandlige Livs-Arvinger, dog saa, at de intet dermed foretage imod Kongen og Riget, og at Dens Bygninger ikke anvendes til anden Brug, end til de Mathematiske Studeringers uafladelige Befordring. Dette Document, endskiønt det ingen Tid i Original-Form er bleven udstædet, og Kongen, som let er at tænke, af endeel sine Rigs-Raader fra dette betydelige Forsæt afraadet, holde vi dog for sin Mærkværdigheds Skyld værdt af Klakken, som er noget ulæselig, her at anføre:

Nos FRIDERICUS II. Dei gratia Daniæ, Norvagiæ, Slavorum Gothorumque Rex, Slesvigæ ac Holsatiæ Dux, Comes in Oldenborg & Delmenhorst. Notum volumus omnibus, nos singulari animi propensione nobili ac docto viro THYCONI BRAHE, Domino de Knudstrup & Vraniborg, intime favere ac semper faviſſe ob eruditionis & virtutis in eo insignia merita: imprimis vero quod, præter cætera, ardua Mathematum studia ita excoluerit, ut eorum solertissimus non tantum doctorum nostri ævi calculo habeatur, sed reapse mirifice ac luculente non sine multis vigiliis testatum relinquat. Itaque nos non tam memorabilibus Regum prisci ævi exemplis nobis non ignotis, quam propria ducti in liberales disciplinas & harum sectatores innata animi bene-

(h) TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. fol. C. Ejusd. Progymnas. Astron. Tom. I. p. 15. Conf. GASSENDUS pag. 56.
(i) RESENII Inscript. Hafn. p. 338. 339.
(k) TYCH. BRAHEI Astron. Mechan. fol. J. GASSENDUS p. 58.

beneuolentia, huic noſtro THYCONI BRAHE aſſignauimus, atqve tenore præſentium literarum aſſignamus, iureqve in poſteros hæreditario transfuſo concedimus ac dono damus *Inſulam Huenam totam*, cum adiacentibus immunitatibus ac dignitatibus omnibus, etiam quanta quanta ea eſt, eritue ulla cura ac impenſis ornatior, ipſi cedat, nulla nobis aut noſtris ſucceſſoribus, Regni Daniæ Regibus, aut ulli mortalium, relicta occaſione quauis ſpecie repetendi aut abalienandi eam ab eo aut ex ipſo prognatis hæredibus maſculis. Hoc ſolo excmto, ne ab ipſo & ipſis hæredibus . . . [quod etiam in ipſius familia ne quidem ſuſpicionis locum habere poteſt] nobis ac regno Daniæ auerſa gerantur: aut profanis transdetur loci fabrica abuſibus, ſacris ſolummodo dicata Mathematum ſtudiis æuiternis, quorum excellentem fructum hinc in totum orbem chriſtianum deportatum iri certo confidimus. Quod ſi quis hoc noſtrum decretum auſu nefario inter . . tere ac violare præſumſerit, is numinis diuini iram & Regiæ Maieſtatis ultionem . . . . . Actum *Huenæ* in *Avtopoli Vranopyrgenſi*, requiſitis ad hæc teſtibus reiqve pronunc fauentibus ex Conſiliariis noſtris primariis, I. Julii Anno Domini 1584.

Samme Aar 1584. d. 20. Julii var Tyge Brahe med i Lund, iblandt den Skaanſke Adel, at hylde den Kongelige Prinds Chriſtian den Fierde (l). Uden Tvil haver Kong Friderik ſelv til den Tid ogſaa været i Skaane, og maaſkee man da har ventet, at Hans Maieſtet enten frem eller tilbage ſkulle taget Veien over Hveen, og til den Ende giort Concepten til oven indſorte Document, i den Tanke, at Hans Maieſtet havde ladet ſig befalde der at underſkrive det.

I dette Aar 1584. havde Tyge Brahe en Beſøgelſe paa Uraniborg af den berømte Frantzoß Jacobo Bongarſio, ſom var i Følge med Guilelmo Curcellio (m). Men endnu en betydeligere Beſøgelſe havde han i September Maaned ſamme Aar af ſin gode Ven Erik Lange (n), en vel ſtuderet ung Herremand af Jylland og en ſtor Elſker af Chymien, hvilken, foruden en Ø-

(l) Relat. Hiſtor. Mſ.

(m) JAC. BONGARSIUS in Epiſtola ad TYCH. BRAHE 30. Martii 1597. ita: Si ego tibi memoria excidi, velle tibi aurem, & ſuccurrent Anno 1584. hoſpites tibi GUILELMUS CURCELLIUS, & ego, qui tui ſtudioſiſſimus.

(n) Denne Erik Lange er den, ſom Tyge Brahes Søſter Sophia Brahe, efter hendes førſte Mands Otto Tots Død, forelſkede ſig i, og har tilſkrevet det ſmukke og vidtløftige Latinſke Vers, ſom RESENIUS har ladet trykke med Inſcript. Hafnienſ. p. 410. ſq. Men det er en ſtor Feil, at han baade der og i nogle Slegte-Bøger kaldes NICOLAUS eller NIELS Lange, hvilket endog ſluttes af bemeldte Vers ſelv, hvor Sophia Brahe p. 422. ønſker ſig ſnart at maae kaldes ERICINA.

sterrigsk Baron (o), havde i sit Følgeskab den tilforn omtalte Ditmarske Student, ved Navn Nicolaus Raimarus Ursus, som uden Tvil da har tient bemeldte Erik Lange, som Hofmester, eller Informator, eller maaskee som slet og ret Tiener, eftersom han selv siger i sin Bog, som han 1597. har udgivet: Jam non sum JERIX DRENG [ɔ Erik Langes Dreng], sed Imp. Rudolphi II. Mathematicus. Denne Person synes at have været ei alene noget listig, smeget sig til at see i Tyge Brahes Papirer, og deraf fattet Begreb om hans Astronomiske Hypothesi, men endog noget vel næseviis i at disputere Tyge Brahe imod (p), saa at Tyge Brahe just paa Mikkelsdag for Maaltid skal i Hastighed have sagt til hannem, at de Tydske Karle vare allesammen halv galne, hvilket Raimarus inderligen forbitrede sig over og selv i sin Bog to gange fortæller: Men, da han ikke ret forstod Dansk, anforer Ordene saaledes: Den Tyske Karle er allsammell all gall (q). Raimarus var derefter 1585. og 1586. endnu hos nogle Ædelmænd i Pomern, og undervisede deres Børn i Grammatica og Arithmetica, som han selv vidner (r), og slutteligen har tilforn ikke kunnet være saa stor en Mand i Astronomien, at Tyge Brahe 1584. da han var paa Hveen, skulle giort sig den Umag at stiæle ham sin Kunst og Videnskab fra. Ikke des mindre, da han siden kom længer ud i Tydskland, begyndte han her og der at tale meget ilde om Tyge Brahe og at udgive hans Hypothesin om Systemate Mundano for sin, sigende, sig at have siddet i en Krog i Polen og fundet derpaa. Dette gav een og anden af Tyge Brahes Venner i Tydskland ham ved Skrivelse tilkiende, men toge Feil deri, at de meente, denne Raimarus havde tient Tyge Brahe og var bortrømt fra ham (s).

Da

(o) At denne Østerrigske Baron var paa Hveen med Erik Lange, sees af et Brev, som T. Brahe 1598. har skrevet til Holger Rosenkrands, hvilket siden bliver anført.

(p) Dette synes Raimarus selv at give tilkiende i et Vers for i sin Bog, naar han siger om Tyge Brahe:

A me in certamen, fueram cum præsto, vocatus
Abnuit, est testis LANGIUS ipse meus.
Meqve odio infenso subito TYCHO cœpit habere &c.

(q) NIC. RAIMAR. URSUS de Astronomicis Hypothesibus, fol. A. 4. fol. F. b.

(r) NIC. RAIM. URSUS de Astron. Hypothes. fol. F. III. ita: Eram id temporis (sc. Hyeme inter 1585. & 1586.) in Pomerania apud Nobiles Pomeranos Georg. Schwawen & Andream vom Walde, cuius pueros ego in Grammatica & Arithmetica institueram &c.

(s) Vid. TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 150. hvor han af Ge. Rollenhagio kaldes fugitivus Tychonis minister, og pag. 32. hvor Christoph. Rothmannus mener, at han har været Getter [eller som andre urigtigen oversette det Correcteur] i Tyge Brahes Trykkeri, naar han saa skriver: Plura scriberem præsertim de impuro illo nebulone Nicolao Raymaro Urso Dithmarso, qui superiori hyeme apud T. Excell. Typographicam Literarum collectionem & ordinationem, ut opinor, exercuit &c.

Da nu Tyge Brahe en Tid lang derefter havde udgivet den første Tome af hans Epistler, og Raimarus fik at see, at de Breve, som handlede om hans Ondskab, fandtes deriblandt, gav han sig til at skrive det grove og uforskammede Skrift, hvorudi han beskylder Tyge Brahe for at have berøvet ham sine Papirer paa Hveen, og deraf at have taget sin Viisdom, som siden mere bliver talet om.

Slutningen af dette Aar 1584 anvendte Tyge Brahe til deels paa at giøre Vers til een og anden af sine gode Venner. Samme Vers lod han, deels for at give sine Venner Prøve af sit ny anlagte Bogtrykkeri, deels at hans Presse, for Mangel af Papir til hans andre store Verker, ikke skulde staae ledig, trykke hos sig paa Uraniborg. Af disse have vi iblandt de rare Papirer, som Hr. Provst Terpager har foræret til det Danske Magazin, eet udi Hænderne, som er tilskrevet Jacob Ulfeld til Ulfeldsholm, og lyder saaledes:

Nobilitate Ingenii generisque Viro inprimis conspicuo, D. JACOBO VLFELDIO, Domino de Vlfelsholm, Amico suo plurimum colendo, S. D.

Dum mea FALCHONEM petis altera Littera GOYUM,
Altera vis, LANGUS non ut ERICUS amet:
Nullane doctiloqui venies sub tecta JACOBI?
Vlfeldumque Elegis Littera nulla petas?
Ille tibi qvamvis, superatis obvius undis,
Qui sicco excipiet littore, primus adest.
Imò adeundus erit, properes mea Musa, salutes;
Proximus estque viæ, nec remoratur iter.
Is sincero etiam nobis nostrisque Camœnis
Corde favet, quare is prætereundus erit?
Nec minus ac FALCHO studiis incumbit honestis,
Forte nec ille minus, quam vel ERICUS amat,
Sive studet, vel amat, vel agat si forsan utrumque,
Tecum in utroque, ipsum quod recreabit, habes.
Tu modo, FALCHONI quod misimus, & quod ERICO,
Huic lege, dic, pariter scripta JACOBE tibi:

Nomi-

Nomina ſi mutes, veſtris res omnibus una
Conveniens ſtudiis, quæque juvabit, ineſt.
At ſi forte roget, venias cur preſſa labore,
Curque ſies nulla Littera ſcripta manu;
Hæc referes: Totum quæ nunc expulſa per Orbem
VRANIA, Arctoum gaudet adire ſolum,
Jamque ſibi exigua poſuit Tentoria HUÆNA,
Qualia vix magno fixit in orbe prius,
Et licet ingrato ſtatuit concredere mundo,
Quæ peragat ſtudiis participanda ſuis.
Hos igitur Typos fieri curavit, ut omnis
Illius his toto clareat orbe Labor.
Rebus at effectis, quia non ſatis ampla Papyrus
Suppetit, & pretio cedere cogit Hyems;
Interea Typos requiſcere noluit, aſt hos
Ire jubet, qua quis doctus Amicus adeſt.
Inter præcipuos cum tu numereris Amicos,
Artibus & doctis Eloquioque vales,
Nec te, perque Elegos, per amicaque verba, licebat,
Preſſa etiam Typis præteriiſſe novis:
Preſſius ut domini, qui me miſitque favetque,
Conſtaret novus at non abolendus Amor.
Sit licet ille novus, tamen inveteraſcet in ævum,
Corde magis preſſus, quam mea preſſa nota eſt;
Typus amicitiæ fictis ſi pingitur Umbris,
Vero etiam Typis uti in amore licet.
Hæc ubi dicta ſient; velut eſt Vir dignus honore,
Obſequium præſta, mox valedic, & abi.
Datum VRANIBURGI Anno 1584.
7. Kal. Decemb.
Tuus
TYCHO BRAHE.

(o)

20. Hefte.

Fortſettelſe af rare og meſt utrykte Efterretninger om Tyge Brahe.

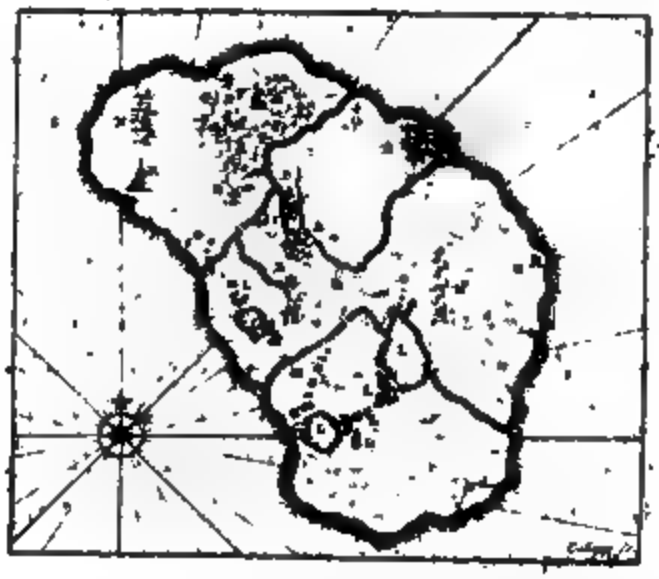

endede det Aar 1584. med ett af Tyge Brahes Latinſke Vers, og begynde det følgende 1585. med et andet af ſamme Slags, ſom er ikke mindre rart end det forige, for hvilket vi ogſaa have Hr. Provſt Terpager at takke. Dette Vers er til Nyt Aar giort til den beromte Kongens Canceller Niels Kaas, og trykt i det Uraniborgſke Bogtrykkeri in Folio paa to Ark Papir. I det ſamme berommer Tyge Brahe Cancelleren, den ypperſte i Riget næſt Kongen, ſom den ypperſte Lærdoms og boglige Kunſters Befordrer. Beklager dernæſt Aſtronomiens ſlette Skiebne paa Jorden og i de fleſte Verdens Lande, ſom dog er en ſaa hoiſtnyttig og fornoden Videnſkab. Dog troſter han den, at den har fundet et roligt Sæde i Norden, og at en ung Mand der er opſtaaen, ſom tager ſig dens Opkomſt an, hvilken Kongen ikke har villet tillade at gaae ud af Landet, men holdt ham tilbage ved ſtore Belonninger, og helliget Hveen til en Bolig for Stiernekyndigheden, hvor der opreiſes Bygninger og beredes Inſtrumenter, ſaadane, ſom ingenſteds tilforn i Verden ere ſeete. Men i alt dette indfinde ſig dog de, ſom af Gierighed, Ærgierighed, Misundelſe og Had tale ilde om og ſoge at kuldkaſte dette beromelige Verk, og det maatte vel ſeet ſlet ud dermed, derſom ikke denne ene og ſtore Patriot, Cancelleren, ſom i alting ſoger Landets og ikke ſin egen Fordeel, havde taget ſig dets Befordring an. Denne Herre, endſkiont han ikke af Ungdom havde lagt ſig paa Aſtronomie,

vidste dog af sin dybe Kundskab i Historierne, hvor høit denne Videnskab hos Konger og Forster selv havde været agtet, og derfor var det ham saa meget mere angelegent, at udrette alt, hvad han kunde, til at gjøre sit Fædrneland deelagtigt i den Ære, som de høie Videnskabers Forfremmelse medbringer: Han var og den eneste, som i det Fald holdt Hæderen ved lige for Danmark, og drev Sagen igienem, at Astronomien blev fastsat her i Landet, og at al Misundelse maatte saaledes staae beskæmmet: Dette er mest Indholden af bemeldte Vers, hvori Tyge Brahe til Slutning takker Cancelleren, ønsker Godt over ham for hans mange og store Fortieneſter, og beder, at han dog, efter forhen giorte Løfte, vil selv til Foraaret komme over til Hveen, for at see, hvad Stand alting er udi, og hvorvel de store Bekostninger ere anvendte, som til Astronomiens Opkomst ere giorte. Vi vide vel, at det ikke kan være ret angenemt for de Ustuderede af vore Landsmænd, at vi indføre deslige Latinske Documenter: Dog, siden saadane ere saa gandske ugemene, og ikke trykte i andre Boger, ei heller med Billighed kunne udelukkes af denne Materie, haabe vi, det holdes os til gode, saa længe vi skrive om saa lærd en Mand som Tyge Brahe; formodende, at de fleste andre Materier blive des mere Danske og ikke saa meget opfyldte med Latin. Oft-bemeldte smukke Vers til Canceller Niels Kaas lyder Ord, til andet saaledes (a):

Magnifico, Ampliſſimo, NoBiliſſimoqve Viro, Sapientia, Doctrina, omnimodaqve virtute præeminenti D. NICOLAO KAASIO, Domino de Taarup, Regiæ Majeſtatis Daniæ Cancellario & Conſiliario prudentiſſimo, Utilitatis & tranquilliratis publicæ Svaſori Conſervatoriqve fideliſſimo, Amico ſuo inprimis obſervando.

Jam Venerande tibi ſuerat mens ſcribere KAASE,
Jamque erat in calami charta parata notas,
Vnde ſed incepti mihi Carminis effluat ordo,
Dum dubito, ut meritis par qveat eſſe tuis,

En

(a) Dette og flere Tyge Brahes Vers bragte M. Hans Aalborg 1587. med sig til Frankforter Messe, hvor Christophorus Rothmannus Landgrevens i Hessen Mathematicus fik dem af ham, og efterat han havde læst dem, skriver i et Brev til Tyge Brahe derom saaledes: Accepi in ſuperioribus Nundinis Francofortenſibus a M. JOHANNE AALBORG Carmina qvædam a te ad Nobiliſſ. qvosqve Viros perſcripta, quæ cum avidiſſime perlegerem, incidi tandem in id, qvod ad D. FALCHONEM GOTE miſeras, atqve ab altera paginæ parte inveni binas imagines, alteram Aſtronomiæ, alteram eius Artis, qvam Spagyricam appellas &c. Og derefter: Scriptum meum de Cometa accipiet

En ſupero veniens mox ſe patefecit Olympo
VRANIA, agnovi, nam mihi viſa prius,
Quæ prope conſiſtens, verbis dignatur amicis,
Noſter Alumne, adeo quid meditaris? ait.
Mox ego ſic poſita refero formidine, namque
Alloquio eſt facilis, ſi cui nota ſatis.
Dic mihi Diva Poli, celſum quæ nomen Olympo
Accipis, Ingenii cura laborqve mei,
Cuius & auguſto de nomine conſpicit ædes,
Parva ubi Huæna jacet, Dania clara, novas;
Parva ſit illa licet, tamen hæc tibi dedita ſacra,
Qualia vix magnus continet orbis, habet.
Dic age, quæ cœlum Dea circumvolvis & Aſtra,
Vnde vides, toto quæ quis in orbe gerat,
Eſtne aliquis, Boreum qua Dania vergit in Arctos,
Inter conſpicuos nobilitate viros,
Qui magis aſpiret ſtudiis, foveatqve Camœnas,
Qui virtute magis conſilioqve valet,
Quam qui NICOLEVS fertur cognomine KAASVS?
Cui datur a Dano Rege ſecundus honor;
Huic ego, dum meditor preſſum tranſmittere Carmen,
Quale feret Typis Huænula parva ſuis,
Tot benefacta Viri, meritiqve ampliſſima moles,
Vnde vel incipiam, quæ potiora canam,
Diſtrahere, atqve animum partes divellere in omnes,
Dum poterint, Elegis impoſuere moras;
Tu facilis noſtrum potius Dea dirige Carmen;
Saltem aliquà ut liceat reddere grata Viro.
Sic ego demiſſa Diuam ſum voce precatus,
Illa ſed hæc roſeo protinus ore refert:
Res accepta adeo, quam nunc meditaris Alumne,
Eſt mihi, quod nihil hac gratius eſſe queat:
Cumqve arcana mihi pateant, ego conſcia quidnam
Mente agites, votis ſponte propinqvo tuis:
Promotura etiam, veluti petis, & tibi faxim,
Carmina dictabit noſtra Thalia ſoror:

cipiet Nobiliſſimus ille & Magnificentiſſimus Vir, KAASIUS tuus, Canceſſarius v. ſter digniſſimus, qvi mihi ex Carmine tuo innotuit. Quem enim alium potius celebraret Vrania, quam Patronum ſuum? Amo ea, qva debeo, reverentia ſummas ſummi huius Viri virtutes. Vid. TYCH. BRAHEI Epiſt. Aſtron. pag. 89. 90.

Ipsa ego materiam facili præbebo Camœnæ,
Sufficiens Elegis ipsa ego Carmen ero:
Tu modo nostrorum, revocans, memor esto laborum,
Hosqve illi, tibi me sic referente, refer.
En ego, quæ incedo superis gratissima Divis,
Maxima Pieridum, primaque Nata Jovis,
Sum profuga in terris, varieque hac pellor & illac,
Vt nequeam firmos figere lassa pedes;
Æthiopes, Indos, Arabes, Chaldaica regna,
Ægyptum, Graios, Ausoniumque solum,
Hispanos, Gallos & Teutona rura pererro,
Nec tamen invenio, qua mihi tuta quies;
Usque adeo lucrum, levitas, insscitia, luxus,
Mars ferus in mundo Barbariesque vigent.
Ast ego, quæ terris noctemque diemque ministro,
Cumque suis annos mensibus ire fino,
Quæ lucem tribuo rebus vivumque calorem,
Et generans foueo totius orbis opes,
Nam sine me tellus, sine me nil procreat æquor,
Antiqvum repetant me sine cuncta chaos,
Nullum animal vivens orbi supereſſet, & ipse
Ipse homo frustra oculos sidera ad alta gerat:
Attamen in terris spernor, mea sacra profanant
Conculcantque homines, exulat omnis honos.
Idque diu tuleram, donec pertæsa, Parenti
Conquesta his brevibus; sum pudibunda, Jovi.
Juppiter alme parens, nostro succurre dolori,
Exilium in terris, te patre nata fero.
Has licet includam, tamen hinc excludor ubique,
Ne tua sic spernar filia, perfer opem.
His dictis, tacui, & lacrimantia lumina tersi,
Ille leuat verbis spemque fovere jubet.
Esto animo mea Nata bono, licet undique pulsa es,
Qua terra australi torrida sole calet:
Non tamen experta es, Boreæ quid frigora condant,
Forte tibi arctoo restat in orbe decus.
Hic tibi prospexi Juvenem, cui Sidera curæ,
Per qvem, crede, tuus restituetur honos;

Tan-

Tantus amorque tui eſt, Patriam ut charosque penates,
Ne tua non curet, deſeruiſſe velit.
Ipſe ſed Arctoo ſuggeſſi pectora Regi,
Ne Juvenem e Patria, cum volet, ire ſinat;
Namque ibi decrevi [velut & mea ſacra ſub arctoo
Intemerata manent] te quoque Nata coli.
Anne vides, oculis totum quæ conſpicis orbem,
Dania qua boreum ſpectat aqvoſa polum,
Principium ſolidi quod habet, punctum velut arctum
Anguſto referat Huænula ſtricta freto:
Hæc licet exigua eſt, tamen hinc tua gloria creſcet,
Major & auſtralis quam tulit orbis erit.
Sic me tum moeſtam verbis ſolatur amicis
Juppiter, & dictis pondus ineſſe facit.
Nam mox Huæna ſtruit, noſtro de nomine dictam,
Multa meis ſacris quæ capit apta, domum,
Organa conflantur, mihi qualia nulla vetuſtas,
Arte & ſumptu adeo ſunt operoſa, dedit,
Talia non olim florens Ægypte parabas,
Aſtra tibi quamvis ſemper amoena micent,
Siue ea Thymochares tibi ſeu ſtruxit HYPARCHUS,
Auxerat hoc ingens ſeu PTOLOMÆUS opus,
Syria non ſimiles, licet ALBATEGNIUS illic
Hoc Aracenſis agat, ſtravit in Aſtra vias,
Tam Syracuſa altas neque ſtruxit ad æthera ſcalas,
Archimedis enim negligit iſta labor.
Roma qvidem mundi fuerat caput, haud tamen auſa eſt
Tanta vel auxiliis o Menelae tuis.
Rex licet ALPHONSUS Mauros, Arabes, & Iberos
Junxit, ut immenſis ſumptibus aſtra notent,
Non tamen obtinuit, numeris ut ſidera quadrent,
Scilicet his mediis non ſatis auctus erat,
Is quoque qui noſtræ nuper COPERNICUS arti
Creditur extremas impoſuiſſe manus,
Vir ſane immenſus, tua laus Germania, cœlo
Proxima, vix tantum ſuſtinuiſſet onus.
Non tamen aſpernor veterum Monumenta laborum,
His ſine namque meus non reparatur honos,

Id ſaltem doleo, non ſat ſubtiliter olim,
Sed nimium latis aſtra notata modis.
Ergo ubi conſpexi mea ſurgere caſtra ſub arcton,
Et boream auſtrali cedere nolle ſolo,
Sed niti ſuperare magis, lætabar, & ipſi
Sit modo, dicebam, gratia magna Jovi:
Quæ Natæ ſortem miſeratus, liberat iſto
Deſpectu, quo me tempora longa premunt;
Jamque ego ſum veluti Muſas præſtantior inter,
Vel majus, vel par, nomen in orbe geram,
Sic mihi non dubios alacris gratabar honores,
Lætabarque, qvies quod reparata foret.
Ecce ſed ambitio lucrique inſana cupido
Invidiam alliciunt, te patre Pluto, fatam:
Advolat hæc, mediis properans e faucibus orci,
Quam furor atque odium concomitatur atrox,
Vtque ea virtutem ſequitur velut umbra, cavillis
Hanc inſectatur vaniloquisque probris:
Et ſolet alterius felici ſorte dolere,
Liuidaque hinc facies, pallor in ore ſedet:
Pectora felle virent, tegit altum lingua venenum,
Nulla quies animo tam ſtudioſa mali eſt:
Detrahit immeritis, carpendo carpitur una,
Dumque nocere nequit, fit ſibi ſupplicium.
Tormentum haud majus Siculi invenere Tyranni,
Hæc eſt ignivomo gutture taurus hians,
Hanc ambo inſtigant, licet ad mala quæque ſuapte
Sponte ſatis facilem, meque fugare jubent.
Forſitan hæ, ſiquidem nimium terreſtria curant,
Me præſente, ſatis creſcere poſſe, timent;
Ergo eſto inſidiis, nec aperto Marte minatur,
Prætextu potius ſueta nocere boni.
Quæ potuit, fecit mala plurima, plura volebat,
Difficilem reddens ſidera ad alta viam,
Perſuaſitque aliis, noſter quod inutilis eſſet,
Poſſibilisque minus, tam fit iniqva) labor,
Obtinuit, fateor, noſtra ut patientia læſa eſt,
Pæneque pœnituit, quod meditabar opus,

Ceſſi-

Ceſſiſſemque alio, ſiqvidem latiſſima tellus,
Quæ mea ſpectentur ſidera, ubique manet,
Undiqve Terra infra eſt, Cœlum patet undique ſupra,
Omne ſolum patria eſt, cui mea Sacra placent,
Nilque novi fieret rurſus peregrina petenti,
Sæpe movere locum, res bene ſueta mihi eſt.
Venit at in mentem, ſecum clam velle triumphos
Mox agere invidiam, ſic quod abacta forem;
Scilicet obſcuris Erebi quæ prodiit umbris,
Me jove prognatam, pellat agatqve Deam?
Dum moror, & mecum dum conſulo, quid ſit agendum,
Ecce iterum validam Juppiter addit opem;
Huncque virum, cui nunc meditaris ſcribere, certis
Excitat is mediis, ut mea damna levet;
Propoſitis namque ille bonis prodeſſe paratus,
Non ſua, ſed Patriæ, commoda ſemper agit,
Vnde illi multum debebit Patria, quando
Multa alii Patriæ: Quis mage dives erit?
Hoc florente Viro, nullis obnoxia damnis,
Dania floreſces, hoc abeunte, cave;
Optima conſiliis juvat, & mala quæque repellit,
Huncqve loco chari Patria Patris habet,
Cumqve ſit huic ingens & multa ſcientia rerum,
Noſtra etiam digno ſacra in honore fovet;
Et licet his teneris non eſt imbutus ab annis,
(Nam quis par ſtudiis omnibus unus erit?)
Attamen Hiſtorias geſtarum ab origine mundi
Dum recolit rerum, fit memor inde mei.
Hincqve videt, quanta me ſedulitate Vetuſtas
Excoluit, quanto tunc in honore fui,
Uſque adeo ut ſolis fuerit fas Regibus, aſtra
Excelſa ingenio ſuppoſuiſſe ſuo.
Proxima tangentes cœlo faſtigia rerum,
Regales animos ſcilicet aſtra decent;
Teſtes Alcides, Perſeus, & pulcher Orion,
Arctophylax, Cepheus, Chyron, & Heniocus,
Qui proprio ſtellis de nomine nomina ſignant,
Vnde erit illorum Fama coæva Polo.

At qvia non parva Reges Reſpublica mole
Aggravat, & crebro belliger hoſtis adeſt,
Mox in more fuit, ſi quos natura monebat,
Aſtrorum celſas exſuperare vias,
Illos ſponte ſua, Patria ut Regeſqve juvarent,
Sumptibus ut magnis ſidera celſa notent.
Id niſi feciſſet veterum ſolertia Regum,
Menſibus atqve annis quæ modo meta foret?
Geſtarum fieret nunc quanta oblivio rerum?
Quantaqve barbaries? Quale & in orbe chaos?
Non hominum a brutis animantibus iſta fuiſſet
Diſpar conditio, forte caduca magis.
Pronius his terram ſpectarent, quos Deus alte
Juſſerat excelſum tollere ad aſtra caput.
Hæc & plura alias, quæ mundo incommoda cedant,
Si perſpecta homini ſidera nulla Forent,
Hic Vir proſpiciens, velut experientia rerum
Indidit, hoc Patria nolit abeſſe decus.
Sed velut hanc multum præclaris artibus ornat,
Patronus ſtudiis dum cupit eſſe bonis.
Sic quoque ſic noſtram, reliquis qvæ celſior, Artem,
Exilium e Patria non tulit ille pati;
Vnus enim nobis ſuadendo reſtituit rem,
Hanc qui jacturam cerneret, unus erat,
Reppulit invidiam, quæ nunc pudefacta ſub antris,
Rodat ubi tacito corda dolore latet,
Effecitque adeo mea Dania Caſtra ſub arcton
Vt locet, & ſtudiis clareat aucta meis.
Quod nunc HVÆNA mihi devotas ſtruxerit ædes,
Vraniæque Artes ingenioſa colat,
Et mihi quod Boreas nunc organa tanta pararit,
Quanta nec auſtrali cernere in orbe licet,
Me debere illi fateor: quia plurima cauſa eſt,
Quod meus in Patria detineatur honos,
Si quid venturis mea ſidera certius annis
Oſtendent, veluti ſpes mihi magna ſubeſt.
Semita ſi penitus pateat mortalibus olim,
Qua vehitur Phœbus, quamque Diana rotat:

Perſpectum fuerit reliquis, ſi quando, Planetis,
Dum variant curſus, qualis amuſſis ineſt.
Fixaque ſi toto conſtabunt ſidera cœlo,
Error ut illorum non ſit, ut ante, locis,
Huic uni acceptum referant, huic omnia debent,
Quos agit, aſtra poli ſcandere, celſus amor.
Dania quod, noſtris renovatis Artibus, ingens
Nomen ab æterna poſteritate feret,
Huic tribuat: nec enim foret iſtis laudibus aucta,
Solus is hoc tantum ni tueretur opus;
Ergo erit illius notiſſima fama per orbem,
Vndique qua Populis Sidera clara micant;
Nec ſaltem Patriam quod honeſtis ornat & auget
Conſiliis, quo ſit publica tuta qvies,
Sed quoqve quod noſtros non dedignatur honores,
Haud minor hinc ipſum gloria forte manet;
Nam (mihi ſi qua fides, quæ cœlica fata guberno)
Non ſua laus ullo eſt interitura die,
Tranſiget in terris ſeros feliciter annos,
Et Regi & Populo ſemper amatus erit:
Dum vivet, ſua durabit gratiſſima cunctis
Et bona poſt cineres fama ſuperſtes aget,
Jamque Senex, tandem celſo maturus Olympo
Accedens, Superis Accola gratus erit.
Hæc ſunt, quæ volui tibi perſcribenda referre,
Hæc revocans, preſſis mitte legenda notis,
Preſſius illa VIRI maneant ut condita mente,
Et nunquam meus hinc dimoveatur amor.
Nomine ferque meo grates, quod noſtra tuetur,
Et fovet, e Patria non abigenda, Sacra.
Perſtet, ut incepit, noſtros conſervet honores,
Vt mihi perpetuo Dania thura ferat,
Donec ſublimi radiabunt ſidera cœlo,
Hinc pariter radians nomen in orbe geret;
Cumqve aliis referam, mea qui monumenta probarint,
Inter præcipuos is numerandus erit,
Æternasqve illi non ceſſans dicere grates,
Ex animo & toto corde favente colam.

Hæc ubi finierat, ſuperum repetivit Olympum
VRANIA, ut ſolitis legibus aſtra regat.
Quumqve ego ſim Divæ, velut ipſa fatetur, alumnus,
Quæ mihi mandavit, non tacuiſſe licet,
Sed Pariter refero, velut hæc Dea rettulit ipſa,
Dii faciant, ut non diſplicuiſſe queant.
Jam tibi, quod ſupereſt, Vir longe ampliſſime, grates
Pro meritis, quantas mens mea novit, ago.
Cumqve referre ſatis neqveam, memor eſſe ſtudebo.
Alma mihi donec vita ſuperſtes erit,
Vtqve tibi conſtet, non frivola dicta fuiſſe
VRANIÆ, quibus hunc extulit illa locum,
Aſtrorumqve viis ſint organa qvanta parata,
Hic ubi HVÆNA arcto cingitur alta mari,
Te rogo, ut eſſe velis nobis gratiſſimus Hoſpes,
Quam primum, adducto vere, recedit hyems,
Id quia pollicitus dudum es, audacius oro,
Nòſtraqve, nec dubito, quin rata vota ſient.
Jamqve Elegis levibus ne te mage ſeria agentem
Detineam, felix incolumisqve vale.

Datum VRANIBVRGI
Kalend. Januarii Anno 1585.
Tui obſervantiſs.
TYCHO BRAHE.

Kort derefter forfærdigede han nok et artigt Latinſk Vers til Hr. Henrik Rantzov, Kongens Stathalder i Forſtendomene, og lod det ogſaa trykke hos ſig paa Uraniborg d. 1. Martii 1585. Udi ſamme Vers berømmer han Hr. Henrik Rantzov af ſin Lærdom og Kiærlighed ſaa vel for Poeſien ſom Aſtronomien. Derneæſt roſer han i ſær den Bog, ſom Hr. Henrik Rantzov nyligen havde udgivet med Aſtrologiſke Exempler: Men viſer ſig derhos ligeſom noget vred paa Rantzov, fordi han i ſamme ſin Bog, hvor han taler om Kong Friderik den Andens Gavmildhed imod Tyge Brahe til Aſtronomiens Opholdelſe (b), havde kaldet hans prægtige Uraniborg ined intet andet Navn end SPECULA, ſom egentligen er et lidet Taarn eller andet høit Sted at have fri Udſigt

(b) HENR. RANTZOVII Exempla, qvibus Aſtrologicæ Scientiæ certitudo aſtruitur &c. Colon. 1585. pag. 43. 44. hvor vi finde de ſelv ſamme Ord, ſom tilforn i det næſt foregaaende Hefte pag. 197. Not. (i) ere anførte af LAUR. BEYERLINCKS Theatro Vitæ Humanæ. Hvilken ſidſte Auctor man altſaa ſeer at have udſkrevet det der anførte Sted af bemeldte Henrich Rantzous Bog, uden at nævne ham derfor.

sigt af. Paa det nu Hr. Henrik Ranzov kunde vide, at hans Bygning paa Hveen fortiente bedre Navn end Specula, da ikke alene giver han hannem i dette Vers en kort Beskrivelse derover og tillige sender en Tegning af Uraniborg, men endog indbyder hannem, i Fald han kom til Siæland, over til sig paa Hveen, for at see alle de Indretninger, han baade ude og inde havde giort til Astronomiens Øvelse og Befordring. Hvorhos han beraaber sig paa det Venskab, som for mange Aar siden var giort dem imellem til Rostok, da Hr. Henrik Ranzov i Kongelig Gesandskab kom der igienem. Dette rare Vers lyder saaledes:

Nobiliſſimo & Ampliſſimo Viro, ſapientia & eruditione inprimis excellenti, D. HENRICO RANZOVIO, Potentiſſ. Regis Daniæ in Holſatia Vicario & Conſiliario, Præfecto Arcis Segebergæ & Domino in Bredenberga &c. Aſtrologiæ omniumqve Liberalium Diſciplinarum Excultori & promotori laudatiſſimo, Amico ſuo plurimum colendo.

Salue præluſtris majorum *Henrice* propago,
Ranzovidumqve ingens Fama, Columna, Decus.
Te quoqve nunc Elegis mea Muſa inviſit amicis,
Dum claros ſtudiis progenieqve petit,
Stemmatis es ſiquidem nulli ſplendore ſecundus,
Ingeniiqve ornas nobilitate genus,
Es quoque Pieridum doctis nutritus in ulnis,
Pocla ubi Pegaſeo fonte canora bibis.
Teſtantur veluti terras vulgata per omnes
Carmina, quæ generis ſunt monumenta tui.
Ingenii tantam reſonantia Carmina venam
Vt referant ipſos ex Helicone ſonos.
Ergo quid obſtabit, quin verſus, Vatis amores,
Ingenuo Vati noſtra Thalia feret?
Adde, quod Uraniam, reliquas quæ celſa Sorores
Anteit, in prerio, quale meretur, habes,
Quod Te Authore Liber toti ſat comprobat orbi,
Sidera quo laudi Regibus eſſe doces,
Dum celebras prima repetens ab origine mundi,
Aſtra quibus dederint celſa pereme decus;
A veteri monumenta Poli nam ducis Adamo:
Per Sethum, & ſoboles, & per Enocha pium,

Utqve pater Thares & filius ipſe Abrahamus
Sidereas populos edocuere vias.
Et quos præterea tibi pagina ſacra miniſtrat,
Quosque etiam crebro ſcripta profana ferunt,
Atlantem, Alcidem, Hermetem, Oriona, Rrometheum,
Et mora quos omnes longa referre foret;
Nam quibus ex aſtris olim Regumque Ducumque
Claruit altus honos, copia magna tibi eſt,
Nec ſaltem veteris, ſed & ævi encomia noſtri,
Vraniæ in laudem, ſplendidiora refers,
Hiſtoriamqve Poli ſub tempora noſtra propagas,
Donec & hinc laudem Rex FRIDERICVS habet,
Qui modo Danorum populos faſcesqve gubernans
Et numero, & pariter forte ſecundus, agit.
Hunc licet a reliqvis, quibus alta per æthera Fama eſt,
Ordo ævi ſtatuat poſteriore loco,
Dignior ille tamen primos numerarier inter,
Temporis hoc ſeries ſi pateretur, erat;
Huius enim auſpiciis, ſi viribus æthera quantis
Dania conſcendat, parva ubi Huæna jacet,
Sidereiſqve viis qvam machina multa parata eſt,
Excultos tanta fedulitate polos.
Cuius fama tuas ſiquidem pervenit ad aures,
Intuitu vero forte minora refert;
Quippe vocas SPECULAM, quas Diuæ ſtruximus ædes,
Vnde ſiquet, formam te latuiſſe domus,
Aſt tibi quo melius conſtet, ſub imagine quali
Stent hic cœlicolæ ſtructa Theatra Deæ,
Artificis pictam calamo tibi mitto figuram,
Qua domus Vraniæ conſpicienda patet.
Exteriora quidem ſic omnibus obvia pandit,
Quæ capit interius, pingere multa vetant;
Nam ſicet hæc aliquis cernat multumque diuque,
Qui non aſtrorum myſtica ſacra capit.
Ille oculis ſubito fiet quoque cœcus apertis,
Vsqve adeo ignaros interiora latent.
Tu ſed ea aſpiciens, cui nota ſat inclyta Diua eſt,
Veſtigia agnoſces quotquot Olympus habet;

Or-

Organa namque dicata Polo tot tantaque cernes,
Qualia vix ætas condidit ulla prior,
Seu ſpectes formam, artem, materiamve, laborem,
Diſtinctos tenui ſeu ſub amuſſe gradus,
Omnia ſunt, dices, longe exactiſſima, ne qua,
Sidera ſcrutanti, labe vacillet opus.
Tu modo quam primum loca Danica nota reviſens,
Selandûm hoſpitio tecta propinqua ſubis,
Fac non diſpliceat levis huc quin porthmis Huænam
Te vehat, hic forſan quod recreabit iter.
Aſpicies coram, quibus itur in æthera ſcalis,
Quamque cita & certa ſidera lege patent.
Hic quoque Veſtarum noſces ſecreta Dearum,
Qualia vix alio conſpicienda loco;
Ingenuasque omnes cernes tractarier Artes,
Multaque, quæ genio ſint placitura tuo.
Et modo, neſcio quid, velut alto præſcia cœlo
Suggerit Vrãnie, quod citus hoſpes eris,
Omnia vera ſient, nec te mora longa retardet,
Adventum accelerent ipſa vel aſtra tuum,
Hunc ſpondet ſtudium, quo mecum ſidera ſcandis,
Spondet & hunc dudum ſat ſtipulata fides,
Hæc quoque deficiant, quamvis rata ſingula conſtent,
Ille vetus noſter te mihi ſpondet amor,
Qui multis dudum retro numeratur ab annis,
Vrbs velut eſt teſtis ſtipite dicta Roſæ;
Hanc ubi tranſires, Dani Legatio Regis
Mutua amicitiæ fœdera prima dedit.
Tunc cœleſtis amor, nobis innatus utrinque,
Nos in amore etiam junxit utrosque pari,
Qui modo perdurans creſcit creſcentibus annis,
Conſtanti ſimilis, quo ſatus ille, Polo.
Hæc tibi Danorum celebris qua Porthmus Huænam
Alluit, aſtra movens ſcribere Diva jubet,
Quæ te ſincere redamans, tibi dicere grates,
Atque optare ſuo nomine fauſta monet.
Vive diu incolumis Muſarum Fautor & Hoſpes,
Vraniæ celebris per Sacra, Vive di.

Egregiosque velut ſpectas longo ordine Natos,
Quos virtus, probitas, ingeniumque beant,
Creſcentes pariter virtutis laude Nepotes
Vt videas, ſuperos Muſa novena rogat,
Vrania ante alias multum tibi chara Sorores,
Te poſt ipſa etiam vivere fata cupit.
Hoc pariter, tibi qui multum favet, optat Apollo,
Optima quæque ſimul docta Minerva volet.
Nec ſaltem Superi, mortales inſuper orant,
Vt diuturna tibi ſtamina Parca neat.
Ipſe quoque addictos non ultimus inter amicos
Cum facili eveniat longa ſenecta precor.
Et modo quod ſupereſt, felix cum conjuge chara,
Cumque tua tota prole domoque vale.
Datum VRANIBVRGI,
Kal. Martii Anno 1585.
Tuus
TYCHO BRAHE.

Det er tilforn meldet, at Tyge Brahe paa ſin ſidſte Tydſke Reiſe 1575. var i Caſſel, og giorde ſig bekiendt hos den høipriſelige Førſte Landgreve Wilhelm, ſom var en Befordrer af Kunſter og Videnſkaber og i ſær en ſtor Elſker af Aſtronomien. Men i dette Aar 1585. gaves førſt Anledning til den flittige Brevvexling i Aſtronomiſke Materier, ſom ſiden blev ført imellem dem, ſaa længe Landgreven levede; thi det hændede ſig i October Maaned, at en ſær og uſædvanlig Comet lod ſig ſee, ſom ſyntes gandſke rund og uden Svands. Denne forvoldte, at høibemeldte Landgreve ſkrev Hr. Henrik Rantzov til, ſom han vidſte var Tyge Brahes gode Ven, og bad hannem hilſe Tyge Brahe og forſkaffe ſig hans Tanker og Obſervationer om ſamme Comet (c). Hvorpaa Tyge Brahe i det følgende Aar ſkrev Landgreven til, ſom ſiden ſkal omtales.

I Begyndelſen af Aaret 1586. nemlig den 5. Januar. dede i ſin Alders 59. Aar Tyge Brahes Morbroder Steen Bilde til Vandaas, Lænsmand paa Herisvad Kloſter i Skaane, hvilken vi tilforn have berømmet, ſom næſten den eneſte iblandt Tyge Brahes Slegtinge, der ret paaſkiønnede og fandt Behag i hans Aſtronomiſke og Chymiſke Videnſkaber (d). Han blev begraven i Helſing-

(c) TYCH. BRAHEI Epiſt. Uraniburgenſ. p. 3. ſq. item Dedicat. eidem libro præfix. Conf. GASSENDUS p. 63. ſq.
(d) Danſke Magazin Tom. II. p. 182. 183.

singborg Kirke, hvor man fire Aar derefter satte hannem denne Grav-Skrift (e), hvilken uden Tvil af Tyge Brahe er giort:

Anno 1590.

Deo & Virtuti.

Illustris Heros STENO BILDE Dominus de Wandaas deduxit a nobilissima & longa majorum serie originem, qvam ingenii cultura, bellica virtute, togata disciplina, liberali in admirabilium operum artifices munificentia, denique omnium virtutum concursu ita cumulate auxit ornavitque, ut vivus Danicæ Nobilitatis Decus merito celebraretur. Mortuus vero placidissime Anno Salutis M. D. LXXXVI. Mensis Januarii die V. Ætatis suæ LIX. Et Deo & Famæ æternum vivat, resuscitandus brevi integer ad integram gloriam.

CHRISTINA LINDENOVIA Uxor & liberi relicti jucundiss. olim conjunctionis memores & de futura certissimi hoc Monumentum Marito & Patri dulcissimo justissimis consecratum lacrimis erexerunt.

Paa dette Sted kunne vi anføre et Brev, skrevet af Tyge Brahe paa Uraniborg d. 30. Januar. 1586. til Frue Birgitte Bølle til Gundersleshollm, som han kalder Fæster. Samme Brev er vel ikke af stor Betydenhed, dog, siden vi have Originalen deraf i Hænderne, som kan være en Prove af de Tiders almindelige Brev-Stiil, og derhos giver os Navn paa een af Tyge Brahes Bygmestere, lade vi det lobe med, saaledes som det Ord til andet lyder:

Min gandske wenlig Helsen Ether nu och althidt forsendt medt Gud vor HErre. Kiere Fru Beritte och kiere Fader-Søster, betacker ieg Ether saa gandske gierne for ald Ehre och Gott, Y mig althidt giortt och beuist haffuer, hvilckett att forskylde ieg alle mine Dage will findes willig och redebon till medt alt hues udi min ringe Formu kand were. Giffuendes Ether wenligen thilkiende, att then Byggemestere som Y skriffuer mig thil om, wed Naffn Mester Hans, (f), hand icke nu er her hos mig, men ieg wenter hannem hidt att skulde komme om en Dag tre eller fire. Och troer ieg icke andett, end hand so well skulde kunde giore samme Arbedt, att thet skulde were ustraffeligt, thersom hand icke haffuer tagett nogett andett Arbedt an att bygge vdi Somer,

(e) Denne Inscription findes tilforn trykt (skiont noget urigtig) i LAUR. ASSERQI Inscript. Dan. fol. H. 8. Men siden samme Bog er neppe ligesaa var som et Manuscript, har vi ikke taget i Betænkning, deraf at laane noget, til saa priselig en Mands Ihukommelse at forfriske.

(f) Uden Tvil Hans Stenvinkel, som kort herefter bliver nævnet.

Somer, men bliffuer medt Ether om Ethers Arbedt forehnett. Huerfor ieg gierne will, naar hand hidt kommer thil mig, giffue hannom Ethers Arbedt an, och sige hannom ther om, hues Leylighed Y haffuer skreffuet mig thil, att hand fanger Ethers Wille herudi att wide. Och hues Besken hand giffuer fran sich, will ieg enten skrifftlich lade Ether wide, eller hand och selff skall komme thil Ether, och giffue Ether nerværendis thilkiende. Kiere Fru-Beritte och kiere Fader-Søster, will ieg icke lenger oppeholde Ether medt thenne min Skriffuelse, men gior althidt gierne, hues ieg vedt Ether thil Ehre och Tieneste kand were, och will hermed nu och althidt haffue Ether then alsommechtigste Gudt thil Siel och Liiff befalendes. Datum Uranborg then 30. Januarii Anno 1586.

Tyge Brahe
Egen Hand.

Opskrift:

Erlig och Welbiurdig Frue Beritte Bølle thill Gunderløffholm, min kierre Fader-Søster, gantske wenligen thilskreffuitt.

Den 1. Martii i dette Aar 1586. skrev Tyge Brahe sit første Brev til Landgreve Wilhelm i Hessen, som med stor Glæde modtog det. Anledningen dertil var [som tilforn blev meldet] den besynderlige Comet, som sidst i det afvigte Aar lod sig til syne, om hvilken Landgreven forlangede at vide Tyge Brahes Betænkning, og i den Henseende skrev Hr. Henrik Rantzov til, hvilken igien ved sin Søn Gert Rantzov, da Befalings-Mand paa det ny opbygte Kronborg Slot, skriftligen derom anmodede Tyge Brahe, som just paa den Tid opholdt sig ved Hoffet hos Kongen. Man havde i de Dage ingen visse og ordentlige Postbud imellem Landene, derfor affærdigede Tyge Brahe een af sine egne Husfolk til Hessen, nemlig den tilforn ommeldte Peder Jacobsøn (g), som i nogle Aar havde tienet ham og var een af hans beste og troeste Medhielpere i hans Astronomiske og Chymiske Forretninger, hvilken førte hans Brev frem til Landgreven tillige med hans Betragtninger om Cometen, og bragte tilbage et meget naadigt Svar fra Landgreven selv, saavel som et Brev fra hans Mathe-

(g) Danske Magazin Tom. II. pag. 206.

Mathematico Christophoro Rothmanno (h), som fra den Tid af blev een af Tyge Brahes fortroligste Venner.

I denne Sommer 1586. nod Tyge Brahe en særdeles stor Lykke, i det saa mange Kongelige og Forstelige Personer værdigede hannem paa Uraniborg deres Besøgelse, for at tage alle hans Astronomiske, Mechaniske og Chymiske Indretninger udi Øiesyn. Vel har vi staaet gandske i Tvil, om Kong Friderik den Anden selv nogen Tid var paa Hveen, efterdi Tyge Brahe ingensteds, saa vidt os er bekiendt, melder det ringeste derom i sine Skrifter, ikke heller Gassendus i hans Levnets Beskrivelse: Men, da vi have eftersect den Fortale, som M. Anders Søfrensøn Vedel har sat for de Danske Kampe-Viser (i), synes det klart, at Hans Maiestæt vist haver været paa Hveen i Aaret 1586. tillige med Dronning Sophia [som selv fandt stor Behag i Chymiske Øvelser, og talede altid til Tyge Brahes Beste hos Kongen,] da Beiret der opholdt Deres Maiestetet paa tredie Dag. Til en Erindring haver Dronningen da paa Uraniborg den 28. Junii, maaskee paa en Rude, skrevet sit Symbolum saaledes: GOtt verleyt die Seinen nicht (k). Uden al Tvil skede det paa den Tid, at Kongen gav Tyge Brahe den Guld-Kiede med Elephanten, hvorom vi

(h) Vid. TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 3. 5. 12. 13. 21. 27. sq. hvor baade disse første og de følgende imellem Landgreven og Tyge Brahe verlede Breve med Fornøielse kunne læses.

(i) I denne Fortale til Dronning Sophia, som er dateret i Ribe d. 16. Junii 1591. skriver M. And. Vedel saaledes: Det bliver nu paa denne nærværende Tid fem Aar, at Eders Naade var paa Hvæn, at besee hvis merkelige og nyttige Instrumenter og anden adstillig Arbeid, Ærlig og Velb. Mand Tyge Brahe til Knudstrup der haver ladet forfærdige med usigelig stor Umag og Bekostning, til at forfare Himmelens, Planeternes og Stiernernes Løb. Hvis Lige fast ikke af Verdens Begyndelse nogensteds er paafundet eller giort, det nogen Mand last haver eller veed af at sige. Og der Eders Førstelige Naade haver saadant altsammen skitteligen med stor Lyst og Forundring beseet, og maatte der endda for Storm og Uveir Skyld fortøve indtil paa den tredie Dag, er der over Bordet allehaande Viis, Tale og Snak sig begiven. Iblandt andet haver den gode Mand Tyge Brahe, min gunstige Herre og gode gamle Ven, ogsaa rørt noget hos Eders Naade om min Person, som der da ogsaa uværdig var overværendes, at ieg havde vore Danske Historier under Hænder ꝛc. Lidet derefter følge disse Ord, som bevise Kongens Nærværelse paa Hveen samme Tiid: Nu er det ogsaa des imellem kommen saa vidt, at ieg selv haver ladet indføre og forlegge et nyt Trykkerie her udi Ride, eftersom ieg da paa Hvæn berettede for Eders Førstelige Naade, at ieg havde i Sinde, og Kongelig Maiestet milder og høilovlig Ihukommelse da og samme Tiid med Tilsagn bevilgede og privilegerede.

(k) RESENIUS Inscript. Hafnienſ. & Uranib. p. 335. tager deri Feil, at han kalder Dronningen Elisabet, som skal være Sophia. Men Dronningens Moder heed Elisabet.

tilforn have erindret (l), efterſom han kort efter lod gisre ſit Skilderi og derpaa ſette Elephanten. Om hvilket Skilderi, ſom og blev ſat paa een af hans fornemeſte Inſtrumenter, kaldet Quadrans Muralis eller Tychonicus (m), han ſelv vidner, at det var det ligeſte, ſom nogen Tid kunde giores efter ham (n), og det er venteligt det ſamme, hvorefter man endnu har adſkillige baade Copier og Koberſtykker med hans Ahner omkring og denne Underſkift: Effigies TYCHONIS BRAHE OTTONIDIS Dani Domini de Knudſtrup, & Arcis Vranienburg in Inſula Helliſponti Danici Hvenna Fundatoris, Inſtrumentorumqve Aſtronomicorum in eadem diſpoſitorum inventoris & ſtructoris, Ætatis ſuæ 40. Anno Domini 1586. compl. Derhos hans Symbolum: NON HABERI SED ESSE.

Tyge Brahe havde den Naade, tvende Gange i dette Aar at ſee Droning Sophia hos ſig paa Hveen. Den forſte Gang var [ſom vi rimeligen ſlutte] i Junii Maaned med Kongen Hendes Herre, den anden Gang ſkede i Hoſten uden Tvil i Auguſt eller September Maaned i Følge med Hendes Maieſtets Hr. Fader Hertug Ulrik af Meklenborg, ſom ogſaa var en ſtor Elſker af Chymie, og

(l) Danſke Magazin Tom. II. p. 168. 169.

(m) Malingen af dette Inſtrument vare tre gode Meſtere om at gisre, af hvilke enhver havde noget beſonderligt i ſin Kunſt, nemlig Tobias Gemperlin, Johannes Stenvinkel af Embden, og Johannes af Antverpen. Den forſte, ſom han 1575. havde fort hiem med ſig fra Augsborg, var en ypperlig Skilderer og havde giort hans eget Billede. Den anden var hans Bygmeſter og havde giort Byg-Verket, uden Tvil den ſamme, ſom i det forantørte Brev til Frue Birgitte Bølle kaldes Meſter Hans. Den tredie var Kongens Maler paa Kronborg, og havde malet de derpaa foreſtillede Landſkaber og Bierge. Derom ſkriver Tyge Brahe i hans Aſtron. Inſtaur. Mechan. fol. B. ſaaledes: Sicqve picturam univerſam, quatenus in tam parva forma imitari eam licuit, breviter expoſitam habes: qvam tres diverſi & excellentes artifices mihi depinxerunt. Effigiem meam Auguſtanus ille, de qvo dixi, Pictor; Architectonica iſta, & quæ his comprehenduntur, Architectus meus JOHANNES de Embda Stenwinchel effinxit: Quæ vero ſupra illa inſtar deſcriptionis Regionum & montium, ubi etiam Sol occidere viſitur, depicta ſunt, JOHANNES de Antverpia Pictor Regius Coronæburgenſis appoſuit. Quilibet enim ex dictis tribus Artifibitus in hoc ipſo, quod fecerat, præ ceteris excelluit.

(n) Om dette Skilderi ſkriver Tyge Brahe i bemeldte hans Aſtron. Inſtaur. Mechan. fol. B. ſaaledes: Infra lit. T. appicta eſt mei Effigies, ſellæ ad menſam poſitæ aſſidentis in longa talari veſte nonnihil ſeſe reclinando, ita ut dexteram manum verſus Cylindrum indicanti ſimilem porrigat, alteram menſæ juxta librum & qvædam alia imponat, qvaſi ſic indicarem meis ſtudioſis, qvid obſervandum ſit, & qvomodo in uſum id redigendum. Hanc Effigiem magna ſolertia expreſſit TOBIAS GEMPERLINUS eximius Artifex (qvem mecum Auguſta Vindelicorum in Daniam olim receperam) idqve tam competenter, ut vix ſimilior dari poſſit. Eſt autem ſecundum ſtaturam & magnitudinem totius corporis æqvali forma repræſentata. Conf. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 71. it. TYCH. BRAHEI Epiſt. Aſtron. p. 223.

og Hendes Frue Moder Hertuginde Elisabet [som kort efter døde paa Hiemreisen fra Dannmark til Meklenborg], samt Hertug Ulriks Broder-Søn Sigismundo, og en stor Deel forneme Adels-Personer (o).

For at give vore Landsmænd en Betegning af oftbemeldte liden Ø Hveen, saaledes som den var beskaffen i de Dage, da Tyge Brahe havde sat den i sin største Herlighed, og ved sine selsome Bygninger og kunstige Indretninger bragt den i saadant Rygte, at saa mange høie Hoveder lode sig forlyste at drage over Vandet, for at mærke deres Begierlighed paa de rare Ting, som der vare at see; da have vi for paa dette Hefte anført en Afbildning deraf i Kober stukken, som og Hr. Secretereren Hoffman har været saa god at laane os, indrettet paa den Maade, som Tyge Brahe selv i sine Skrifter (p) og andre efter hannem have givet os den beskreven. Bogstaverne derpaa bemerke, som følger: A. Slottet Uraniborg midt paa Øen. B. Stierneborg. C. Ladegaarden, hvor Avlingen, Qvæget og deslige til Husvæsenet var. D. Verkstedet, hvor adskillige Kunstnere og Handverksfolk arbeidede paa Instrumenter og hvad Bygningen vedkom. E. En Beier-Molle. F. Byen, hvorudi omtrent 40. Bønder boede. G. En Vand-Molle, som gjorde Papir, malede Korn, og beredede Skind, hvilken var saa kunstig giort, at een eneste stort Hiul kunde udrette disse tre Ting paa eengang, og hver for sig, ligesom man vilde. H. Kirken. I. Birke-Linget. L. Tre store og en stor Deel smaa Vand-Parke eller Fiske-Dame, med allehaande Fisk, tilsamen omtrent 60. i Tallet, hvoraf tilforn ingen var der paa Landet, hvilke alle vare saaledes indrettede, at de kunde efter Fornødenhed formere og formindske Vandet til Mollen. M. En liden Hassel-Skov ved den nordere Strandbred. N. Elle-Krat og Eng til Fædrift ꝛc. O. Spor og Kiende-Tegn af fire Slotte eller Tømme, som i de ældgamle Tider have staaet paa

(o) Om denne mærkværdige Besøgelse skriver Tyge Brahe selv i et Brev til Landgreven af 18. Januar. 1587. in Epist. Astron. pag. 36. saaledes: Sed accidit præter opinionem, ut iis ipsis diebus [sc. proxime elapso autumno] Illustriss. Princeps VDALRICUS Dux Megapolensis, una cum Illustrissima Principe Domina ELISABETHA conjuge (quæ postea in ipso reditu Mechelburgam versus, antequam mare trajecisset, magno omnium luctu diem obiit) & fratris filio Duce SIGISMUNDO, deducente illos ipsa etiam Sereniss. REGINA nostra una cum magno Nobilium Virorum comitatu, me hic Uraniburgi invisere sint dignati, partim ut machinas Astronomicas, qvibus has ædes refertas sciebant, coram contemplarentur, partim ut inclytus Dux VDALRICUS Pyronomicos meos labores (qvibus non minorem qvam Astronomicis operam impendo) & his inservientem apparatum Mechanicum, penitius introspiceret; Nam ipsius Celsitudo multus abhinc annis iis exercitiis plurimum delectatur, & non vulgaria in his propria industria adinvenit, qvemadmodum & Sereniss. REGINA ipsius Filia hisce Artificiis Spagyricis magnopere afficitur, qvo nomine etiam præterito anno mare hoc bis trajicere nostrosqve lares subire non gravata est. Conf. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 68.

(p) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 264. EJUSD. Astron. Instaur. Mechan. fol. I. 2.

fire Udkanter af Landet. Denne Ø beretter Tyge Brahe at være i sin Omkreds 8160. store Skrit, og Poli-Høide, som han nogle gange havde taget paa Uraniborg, i Breden 55. G. 54½. M. i Længden 36. G. 45. M.

Den 12. Sept. samme Aar 1586. bevilgede Kongen Tyge Brahe i stedet for det Norske Len, som hannem nu var opskrevet, 400. Daler af Tolden i Helsinger, hvilke hannem aarligen imellem Paaske og Pindsedag skulle betales. Derom lyder det Kongelige Benaadings-Brev saaledes:

Wy Frederich thend Anden ꝛc. **Giøre alle witterligt, att wy aff wor synderlig Gunst och Naade haffue vndt, beuilgit och thillatt, och nu med thette wort obne Breff vnde, benilge och thillade, att Oss Elskelige Tyge Brahe till Knudstrup wor Mand och Tienner maa nu aarligen her epther, thil saa lenge wy anderledis ther om thilsigendes worder, wdi stedit for thet Leen, wy hannom naadigst hafde forlent wdi wort Rige Norge, och siden haffue ladit egien annaine och legge wnder Hoffuit-Leenit, bekomme aff Thollen wdi wor Kiøpsted Helsingøer Fire Hundritt Daller, huilcke hannom aarligen emellum Paske och Pindtzdags Thiide skulle giffuis och fornøygis. Och skall hans Dag ther med begynde och paagaa thil then Thid och Termin forskreffne wort Leen er haunum nu sennisten bleffuen opskreffuit wdi nerwerendis Aar, och endis samme Aars Dag wdi tillkommendis Aar 1587. och siden saa fremdelis Aar fran Aar, saa lenge wi hannom samme Pendinge naadigst beuilgendis worder. Bedendis och biudendis therfor wore Thollere och Tholdskriffnere wdi forskreffne wor Kiøpsted Helsingiøer, som nu ere eller her epther komme, Attj rette Ether epther aarligen her epther thill thend Thild forskreffuit staaer, forneffnte Thyge Brahe till gode Rede forskreffne Summa Pendinge paa wore wegne aff Tholken att fornøyge, ladendis thet ingenkunde. Actum Anduorskouff thend 11. Septembris Anno 1586.**

Den 4. Junii i det følgende Aar 1587. fik han Kongelig Majestets Fornyelses-Brev paa de 400. Daler af Øresunds Told, som han herefter aarligen skulle opbære hver Philippi og Jacobi Dag, saaledes lydende:

Wii Friderich thend Anden ꝛc. **Giøre alle witterligt, att som wii tilforn naadigst haffue beuilget och forskreffuit oss El-**

Elskelige Tyge Brahe til Knudstrup wor Mand och Tiener till widere Beskeed 400. gamle Daler uff Tholen ther wdi wor Kiøbsted Helsingøer udt stedet for: et Leen wii hannem naadigst hawde forleent wdi wort Rige Norge, och siden haffue ladet annamme och legge under Hoffuet-Lenet. Tha haffue wii naadigst bewilget och samtyckt, och nu weth thette wort obne Breff bewilge och samtycke, att forneffnte Tyge Brahe fremdeles aarligen forskreffne 400: Daller maa och skall bekomme och fornøyis uff forneffnte wor Thold her udi Helsingøer, och skal hans Dag meth forneffnte Pension beregnes til Philippi och Jacobi sidst forleden, saa hannum nu maa och skall fornøyes forneffnte 400. Daller, som thet Aars Pension till samme Aars Dag och ther effter fremdeles beregnes for thet tilstandendis Aar fra forneffnte Philippi och Jacobi Dag forleden och till Pilippi och Jacobi Dag forstkommendis Anno 1588. och siden saa forfølges Aar fran Aar till samme Aars Dag, emedan och saa lenge wij hannum forneffnte Pension naadigst bevilgendes worder, bedendis och bydendis wore Tollere och Tholdskriffuere her udi forneffnte Helsingøer, som nu ere eller her effter kommendis worder, att the rette themmum effter aarligen thill then Thiidt, forskreffuit staaer, forneffnte Tyge Brahe forneffnte 400. Daller paa wore wegne uff Tholen att giffue och fornøyge, ladendis thet ingenlunde. Actum Kroneborg then 4. Julii 1587.

Imedens Tyge Brahe hawde Nordfiord i Norge udi Forlæning, hawde han en Foged derover ved Navn Christoffer Pepler, til hvis Tieneste vi finde at han D. 18. Julii 1587. har skrevet efterfølgende Brev til Niels Bild, som uden Tvil da har været Lensmand i Bergen:

Mynn gandske wenlig Helsenn nu och altid forsennd med wor HErre. Kiere Nils Bild, och sønderlige gode Wenn, nest en wenligh Tacksigelse for alt beuist gode, hwilket ieg altid will findis willig och redebon till epther Formuenn at forschilde. Kand ieg eder wenligen icke forholde, att epthersom Christoffher Pepler min forduns Fogit y Nordfiord Lhenn y Norge, den tiid ieg dett haffde af Kongl. Mayt. y Forlening, er nu kommen hidt

tiill mig fra Norge, Saa haffuer hand giffuedt mig tilkiende, huorledis hand endnu haffuer nogen Skiild vdstaendis y Norfiord baade aff Kongens Restandtz och aff sidt egidt Gords, huormed hand Bønderne vndsett haffde, huilcked de nu forholder hannom, och dertil med haffuer bygtt nogle Hus paa sin egen Bekostning oppa en ode Platz, huor ingen Huß ferre paa stodt, ey heller nogen Agger heller Eng tillegger. Laadendis mig ochsaa der hoß forstaa, huorledis at Prousten der udi Lenid, som skille holde Kirkens Regenskab, er hannom for tong, y dett hand siger: att de Kircke Ombodsmend, som haffuer bygt paa Kierkerne, skulle haffue satt deris Arbeid for dyrtt och der ymod wille tage Kierkens Rentte for lett ind, som ieg kand forstaa, och att Christoffher skulle dett wederlegge Kirckerne igenn ymod de Breffue, som Kirke Ombodsmenddene haffuer giffuidt hannom, lydendis, att hand iutted haffuer oppebaridt aff Kirckens Reeunte vden sin Lhon, och beretter ydermere, att er hand ochsaa befrychtendis, att y haffuer hannom mysteuckt y dett hand skulle haffue skreuit nogidt tyll mig om Eder, hvilked ieg kiendis att hand icke giortt haffuer, menn att ieg aff min egenn goede wille denn tiid ieg spurde hannom nogenn Gield der y Lenid tiill att staa, schreff Eder til, forseendes mig till Eder, som min goede Wenn, att hand formyddelst eders Hielp och Bystand diß snarere skulle komme thiill Rette och nhaa sin Betalling. Kiere Niels Bild, er derfor min gandske wenlig Boenn endnu til eder, att y wille wel giøre, som ieg Eder thill troer, och fordre och forfremme samme Christoffher udi disse forneffnde Saager till det beste, och hielpe hannom att komme till en god Ende der vdi, Ingenlunde haffuendis hannom mystenckt y nogen Maade. Kiere Niels, haffuer ieg gierne selff willde talidt med Eder baade om dette och anditt denn thyd Y ware forst neer kommen aff Norghe, men nu kunde Leilighedenn slig icke saa begiffne. Menn dersom dett ware eder muligt, och Y wilde haffue denn Winage och besøge mig engang, forrind Y farer thiill Norge igienn, daa saahe ieg det gandske gierne, oc vdi hues Maade ieg kand nogen tiid giøre nogidt for eders Skuld, som E-

der

der thill willge och guode kand vere, will ieg findis gandske och reedebonn derthill. Och will ieg hermed nu och altid hasswe eder med alt hues Y well will, denn allommechtigste Gud befallendis. Datum Dramieborgh thend 18. Julii, Anno 1587.

Thyge Brahe
Egen Hand.

Opskrift:

Thill Erlig och Welbiurdig Mand Niels Bild thyll Raunholtt, min besonderlige gode Wenn, dette Breff gandske wenlig thillschreffvid.

At Tyge Brahe aarligen haver giort og leveret til Kongen een eller to Almanaker, sees af et Brev, skrevet den 24. Septemb. 1587. hvori Hans Maiestet beder hannem forskaffe noget tidligere, end han pleiede, det følgende Aars Almanaker ꝛc. Kongens Brev til hannem derom er af denne Indhold:

Friderich then Anden ꝛc. Wor Gunst tilforn. Wiid att som Y thu oß haffuer fortrøstit om en Almanak paa thette thillstandendis 88. Aar att wille giøre och oß forskaffe nogit betiidliger, end thu pleyer then oß att lade tillkomme. Thisligeste ochsaa haffuer giort oß Tilsagn om thend Almanach, som thu therhos pleyer oß att giøre, att wille oß forskaffe. Tha bede wij thig och begere, attu sammie Almanacher, thersom the ere forferdiget, mett thenne Breffuiser wor Dreng wille oß tilsende. Eller och, thersom the icke endnu ere bereede, tha mett thet første mueligt er wille them forferdige, och oß tilbiude, naar wij thennem nue were foruentendis. Thett skeer oß till wilge, befallendis thig Gud. Actum Holm then 24. Septemb. Aar 1587.

I Aaret 1588, var beraammet et Herre-Mode til Hamborg, hvorhen Landgreve Wilhelm af Hessen havde agtet at komme, og foresat sig med det samme at giøre en Reise længere ind i Danmark, for deels at see det prægtigen opbygte Slot Kronborg, deels at besøge Thyge Brahe paa Hveen og betragte hans store og vidtberømte Astronomiske Tilberedelser. Til hvilken Ende Kong Friderik den Anden havde ladet nogle Skibe udruste, som skulle overfort hoibemeldte Forste til Siæland. Eller, om det ikke havde gaaet for sig, vilde Tyge Brahe selv haft den Ære at opvarte Landgreven i Hamborg. Men formedelst Kongens d. 4. April indfaldende uformodede og hoistbedrovelige Dodsfald

fald blev der intet af bemeldte Herre-Dag, og følgeligen ei heller noget af Landsgrevens personlige Samtale med Tyge Brahe (q).

Iblandt de Papirer, vi have om Tyge Brahe, finde vi en liden Sedel, hvorpaa han med egen Haand (som det synes) haver skrevet nogle Chronodisticha eller smaa Latinske Vers, hvorudi han haver villet indbefatte den Høisalige Konges Friderik den Andens Deds-Dag og Aar, men han har ikke været saa lykkelig at treffe det rette Aarstal 1588. med mindre han haver sigtet paa noget andet; Thi af det første udkommer det Tal 1593. af det andet 1548. De samme lyde saaledes:

FrIDrICVs qVarto fatIs ConCessIt aprILIs,
Ergo sqValet LVCtV heV DanIa tota graVI.

✲ ✲ ✲

LætItIa frVItVr CeLestI reX FrIDerICVs,
Interea LVCtV DanIa tota fqVaLet.

✲ ✲ ✲

Fridricum octavus (dolor!) octogesimus annus
Abstulit, & moerens Dania tota gemit.

✲ ✲ ✲

Fridricum octavus tulit octogesimus annus
Christi, quem merito Dania tota luget.

I dette Aar 1588. havde Tyge Brahe besøgelse paa Hveen af adskillige Fremmede. Man seer af et Brev, som Jo. Caselius in Majo fra Rostok skrev hann til, at en ung Tydsk Adelsmand ved Navn Haken havde fast sat sig for at

(q) Derom skriver Tyge Brahe i et Brev til Christoph. Rothmannum in Epist. Astron. p. 104. saaledes: Sperabamus nos antea, si successissent Comitia Hamburgensia, neque tantus patriæ nostræ luctus, proh dolor, ex inopinato incidisset, Illustriss. Principem tuum Hamburgum venturum. Quod si contigisset, istuc conveniendi eius Celsitudinem gratia me contulissem, si propius huc non accessisset, quo de Astronomicis rebus coram plenius perfectiusque cum eius Celsitudine conferendo ex voto agerem &c. Og i Dedicationen for samme sine Epist. Astron. melder han derom dette: Quam rem adeo Illustrissimo Parenti tuo deinceps placuisse cognovi, ut ante octennium proxime, Serenissimum Regem nostrum in Australiori Cimbria commorantem invisere satagens, etiam huc deinde iter flectere, atque Vraniburgum hoc cum suis, quas asservat, Astronomiæ Machinis coram intueri, mecumque congredi, & de tam abstrusis mysteriis conferre utut corpore & ætate jam ingravescens, omnino proposuerit; Ut etiam ab ipsius Mathematico per literas mihi indicatum est. Quod & Sereniſſimo Regi nostro, ut fieret, admodum placuisse constat: quo vel hac occasione Illustriss. Parens tuus ad vicinum Coronæburgum, magnifice præteritis aliquot annis ab illius Majestate exstructum deduceretur. Quem in usum naves etiam singulari industria Rex adornari jusserat &c.

at reise over til Danmark for at see hannem (r). Og i et Brev, som Tyge Brahe d. 13. Septemb. skrev til D. Casp. Peucerum, melder han, at den lærde Engellænder Daniel Rogers, som var af Dronning Elisabet i Engelland Gesandt-viis skikket hid ind i Danmark, da nyligen havde været hos ham paa Uraniborg, og lovet at forskaffe hannem høibemeldte Dromings Privilegium paa sine Skrifter (s).

Efterat Høilovlig i Hukommelse Kong Friderik den Anden, som havde beviset saa mange store Naades-Tegn imod Tyge Brahe og giort saa meget til de Astronomiske Videnskabers Befordring, nu var ved Døden bortkaldet, beklagede Tyge Brahe sig for den unge Konge Christian den Fierde, at han, foruden de Kongelige Pensioner og Indkomsterne af sit Arve-Gods, havde sat sig i 6000. Rigs-Dalers Gield, som han til Astronomiens Oprettelse havde forbrugt til Bygninger og Instrumenter, begierende, at Hans Maiestet vilde holde hannem skadeslos for saadan betydelig Omkostning, som han efter den Høisalige Konges Forlangende og til Rigets Ære havde anvendt. Hvorpaa Kongen, med Rigets Raads Godtfindende, besluttede at give ham bemeldte 6000. Rigsdaler, nemlig de 2000. til næste Mikkelsdag, og de 4000. til forstkommende Omslag, og gav hannem derpaa den 12. Julii 1588. sit Kongelige Brev saa lydende:

Wij Christian ꝛc. Giøre alle witterligt, att epther som Oss elskelige Thyge Brade thill Knudstrup wor Mand och Thiener hassuer thilkiende giffuit menige Rigens Raadt paa wore wegne, nu the hassue werit her forsamblet, huorledis att hand epther thend Stormechtigste Høgborne Forste och Herris Her Frederich thend Anden, Danmarckis, Norgis ꝛc. Konning, wor kiere Her Faders Salig och Høglofflig Ehukommelses naadigst Begere, med storste Besuering och Bekostning hassuer anrettit en merckelig Bygning och adtskillige Astronomiske Instrumenter thill thend fornemme lofflig Konstis Astronomiæ Instauration och Forbedring, saa att hand her offuer er kommen vdi

(r) JOAN. CASELIUS Volum. alt. Epistolar. p. 36. ita: Gratificor autem huic familiari meo HAKEN, equiti Marchico, juveni probo, nec abhorrenti a litteris, quarum gratia apud nos vivit. Omnino voluit te videre: facies gratum, si facies, ut intelligat, te mihi peramicum; Nam & alioqui te humanissimum virum sentiet &c.

(s) Vid. RESENII Inscript. Hafn. p. 409. ubi T. Braheus in Epist. ad Peucerum ita: Verum cum nunc Gallicum illud [Privilegium] acceperim, & Anglicanum quoque brevi habiturus sim, magnifico & eruditissimo Viro D. DANIELE ROGERSIO, qui nuper hic mecum fuit, ita apud Serenissimam Reginam procurante &c.

fire Udkanter af Landet. Denne Ø beretter Tyge Brahe at være i sin Omkreds 8160. store Skrit, og Poli-Høide, som han nogle gange havde taget paa Uraniborg, i Breden 55. G. 54½. M. i Længden 36. G. 45. M.

Den 12. Sept. samme Aar 1586. bevilgede Kongen Tyge Brahe i stedet for det Norske Len, som hannem nu var opskrevet, 400. Daler af Tolden i Helsingør, hvilke hannem aarligen imellem Paaske og Pindsedag skulle betales. Derom lyder det Kongelige Benaadings-Brev saaledes:

Wy Frederich thend Anden ꝛc. **Giøre alle witterligt, att wy aff wor synderlig Gunst och Naade hassue vndt, beuilget och thillatt, och nu med thette wort obne Breff vnde, benilge och thillade, att Oss Elskelige Tyge Brahe till Knudstrup wor Mand och Tienner maa nu aarligen her epther, thil saa lenge wy anderledis ther om thilsigendes worder, wdi stedit for thet Leen, wy hannom naadigst hasde forlent wdi wort Rige Norge, och siden hassue laditt egien annaine och legge wnder Hoffuit-Leenit, bekomme aff Thollen wdi wor Kiøpsted Helsingoer Fire Hundritt Daller, huilcke hannom aarligen emellum Paske och Pindtzdags Thiide skulle giffuis och fornøygis. Och skall hans Dag ther ined begynde och paagaa thil then Thid och Termin forskreffne wort Leen er haunum nu sennisten bleffuen opskreffuit wdi nerwerendis Aar, och endis samme Aars Dag wdi tillkommendis Aar 1587. och siden saa frembdelis Aar fran Aar, saa lenge wi hannom samme Pendinge naadigst beuilgendis worder. Bedendis och biudendis therfor wore Thollere och Tholdskriffuere wdi forskreffne wor Kiøpsted Helsingiøer, som nu ere eller her epther komme, Attj rette Ether epther aarligen her epther thill thend Thild forskreffuit staaer, forneffnte Thyge Brahe till gode Rede forskreffne Summa Pendinge paa wore wegne aff Tholen att fornøyge, ladendis thet ingenlunde. Actum Anduorskouff thend 11. Septembris Anno 1586.**

Den 4. Junii i det følgende Aar 1587. fik han Kongelig Majestets Fornyelses-Brev paa de 400. Daler af Øresunds Told, som han herefter aarligen skulle opbære hver Philippi og Jacobi Dag, saaledes lydende:

Wii Friderich thend Anden ꝛc. **Giøre alle witterligt, att som wii tilforn naadigst hassue beuilget och forskreffuit oss El-**

Konning, Hertug udi Slesuig, Holsten, Stormarn och Ditmerschen, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, Wor Allernaadigste Herris tilforordnede Regierings Raadt, Wij efftherskreffne Niels Kaass thill Thaarupgaard, Peder Munck thill Estuadtgaard, Jørgen Rosenkrantz thill Rosenholm, och Christoffer Valchendorff till Glorup, kiendis och giøre witterligt for alle mett thette wort obne Breff, att efftherskn Erlig och Welbiurdig Mand Thyge Brahe thill Knudstrup haffuer offsampt andre menige Danmarckis Rigis Raad, paa wor allernaadigste udualde Herre Printz och Konnings wegne, andragitt och thilkiende giffuit, huorledis hand efther thend Stormechtigste Høgborne Forste och Herris Her Frederich thend Andens, Danmarckis, Norgis Konning, wor allernaadigste Herre, Salig och Høglofflig Ihukommelsis Begier, efther thend Naade och begaffuede Forstand, som hand mett synderlig Kliid och Studering, icke vden stoer Omkostning, haffuer forhuerffuett vdi thend lofflig Astronomiæ Konst, haffuer paa thend Inssell Hveen anrett och fulddreffuit mett merckelig Omkostning en anseelig Bygning, och therudinden synderlig nye och fornemme Instrumenter, thill forskreffne lofflig Astronomiæ Konstis Instauration och Forbedring, att samme Konst icke allene her vdi Rigitt som andre høglige Frij Konster maatte bliffue mett Thiden fundt, men och her mere end anderstedz formeritt och forbedritt, thette Rige thill Ehre, och høgstbemeldte wor kierre Salig Herre och Konning, som saadant att befordre haffuer ladit sig med befalde, thill rommelig Efftherstauffn och Amindelsse. Att wij therfore saadan Leylighedt anserendis, bode vdi wor allernaadigste vdualde Herre Printz och Konnings umyndige Aar, paa hans Maiestetz wegne wille bethencke, saa och thill sin Thid Hans Maiestet ther heden vnderuise och formane, att huiff paa forskreffne Inssell Huen aff hannem udi saa Maade, som forskreffuit staar, med synderlig Bygning, och Instrumenter, och andet, som ther thill horer, anrettit och fulddreffuit er, icke alleneste vdi hans Thid, vden hans ydermere Skade och Besuering, maae holdis wed li-

ge och Macht, meden och efftther hans Affgang stedtze att maa bliffue wid samme Brug, och ther till att maa forordnis och perpetueris nøtterfftige Vnderholdning, wid nogen wisse Fundation och Thillegge, paa thett att icke skall bliffue forgieffuelig och ode, hniß nu en gang med stor Mode och Bekostning ther anrettit och fuldkommit er, Ther hoss ochsaa begierendis, att therssom nogen aff hans egne udi synderlighedt, eller och siden nogen aff hans neste Slecht, eller och ther nest nogen aff Danske Indfødde Addell, eller nogen andre, bleff sickelig och duelig till att forestaa och bruge, hues hand sielff haffuer met stor Vmage, Fliid och Bekostning ther paa Landet opfundit, anrettit och fuldkommit, att thend tha for andre maatte were thet nest. Tha eptherthi oss alle er witterligtt, att forskreffne Thyge Brahe, offuer sin Mode, Studering och Besuering, haffuer aff sitt egitt icke ringe bekostit paa forskreffne Bygning och Astronomiske Instrumenter, Wij och erdeel wide och besinde kunde, huad Nytte, Gouffn och Loff samme lofflig Konst medforer, offuer thend rømmelige Efftherssauffn och Ehre, som folger, att thend vdi thisse Riiger och Lande fuldkommeliger end anderstedtz och udførlig leris och vnderwisses, haffue wij, sampt menige Rigens Raadt, saa mogit vdi thenne neruerendis Leylighedt och wor allernaadigste vdualde Herre Printz och Konnings Vmyndige Aar kunde skee, vdj forskreffne Thyge Brahis begiere gierne beuillgitt. Och therfore for. Oss och welbemeldte wore kiere Medbrødre samptlig Rigens Raadt, och epther theris samtlich Beuilling och Sambthycke, sambthyckt, och nu mett thette wort obne Breff beuilge och sambthycke, att wij alle och huer serdelis gierne wille thillhielpe mett allerhøgiste Fliid att befordre, att hviß Bygning, som forskreffne Thyge Brahe haffuer ladit bygge paa forskreffne Jussell Huen, Saa och huis Instruimenter haud ther nu haffuer anrett thill bemelte Astronomiæ Konstis Formering och udførlig Vnderwiisning, thett kunde her efftther, som thett nu foresindis mett Kongelig Maiestetz och Kronens Omkostning holdis wid Hessd och Macht, vden forskreffne Thyge Brahes Skade och Forderuelse. This-

ligt.

kgiste haffue wii och loffuit att wille och skulle wdi Fremtiden wor allernaadigste ndualde Herre Printz och Konning, naar Hans Maiestet kommer thill sin myndige Aar, underuisse, att Hans Maiestet sig samme lofflig Astronomische Konstis Forbedring skall lade were behagelig, och icke allene wid Heffd och Macht holde, huad nu ther paa forskreffne Inssell Huen er well begyndt och fulddreffuit, meden och naadigst giore thend Forordning, att ther thill kand funderis nogre wisse Renthe aff Canonier eller andre geistlige Lehne, paa thett att gott Folck kunde beuegis thennom wdi samme Konst att beflitte, och thend allthiid kunde hoss oss wdi thette Rige bliffue wid Heffd och Macht holden. Och thersom nogen aff **Thyge Brahis** egne kunde findis ther thil bequem och duelig, tha skall thend for andre ther thill befordris, att the kunde nlude hans Umage och Besiæringe thil gode. Er och ingen aff hans egne wdi Synderlighedt, eller och aff hans neste Slecht och Forwandther, som ther thil kunde were tienlig, tha skulle andre aff Danske indfødde Addel ther thil forordnis. Ther som och ingen aff Addel ere, som ere her thil skickelig, skulle andre Danske Indfødde ther thil skickis. Och wille wij for wore Personer samme lofflig Astronomiæ Konst aff yderste Forstand och Formue hielpe att fordre och forfremme, formere och forbedre wdi ald Leylighedt, som Oss kand forekomme. Att wij thett saa eyther forskreffne Thyge Brahis Begiering beuilgit och samtyckt haffuer, thess thill ydermere Windisbyrd och bedre Forwaringe, haffue wij throckt wore Signetter neden thette wortt ohne Breff och mett egne Hender wnderskreffuit. Giffuit wdi Kiøpnehaffn thend 23. Dag Augusti, Aar 1588.

Den 14. Decemb. i samme Aar 1588. fik Tyge Brahe de 6000. Rigsdaler for Bygningen paa Uraniborg, hvorpaa Kongen d. 12. Julii tilforn havde givet hannem sit Forpligtelse-Brev, som foran er indført, nemlig 2000. Daler af Tolden i Øresund, og 4000. af Henning Reventlov Lansmand paa Duholms Kloster i Mors.

Aar 1589. den 13. Martii fik Tyge Brahe af Kronen twende Baaninger næst ved Farvergaden i Kiøbenhavn, og af Byen den Skandse af Steen, som stød næst op til Volden, og det lille Stykke af Volden, som strakte sig til

fald blev der intet af bemeldte Herre-Dag, og følgeligen ei heller noget af Landsgrevens personlige Samtale med Tyge Brahe (q).

Iblandt de Papirer, vi have om Tyge Brahe, finde vi en liden Sedel, hvorpaa han med egen Haand (som det synes) haver skrevet nogle Chronodisticha eller smaa Latinske Vers, hvorudi han haver villet indbefatte den Høisalige Konges Friderik den Andens Dods-Dag og Aar, men han har ikke været saa lykkelig at treffe det rette Aarstal 1588. med mindre han haver sigtet paa noget andet; Thi af det første udkommer det Tal 1593. af det andet 1548. De samme lyde saaledes:

FrIDrICVs qVarto fatIs ConCessIt aprILIs,
Ergo sqValet LVCtV heV DanIa tota graVI.

✲ ✲ ✲

LætItIa frVItVr CeLestI reX FrIDerICVs,
Interea LVCtV DanIa tota sqVaLet.

✲ ✲ ✲

Fridricum octavus (dolor!) octogesimus annus
Abstulit, & moerens Dania tota gemit.

✲ ✲ ✲

Fridricum octavus tulit octogesimus annus
Christi, quem merito Dania tota luget.

I dette Aar 1588. havde Tyge Brahe besøgelse paa Hveen af adskillige Fremmede. Man seer af et Brev, som Jo. Caselius in Majo fra Rostok skrev hann til, at en ung Tydsk Adelsmand ved Navn Haken havde fast sat sig for at

(q) Derom skriver Tyge Brahe i et Brev til Christoph. Rothmannum in Epist. Astron. p. 104. saaledes: Sperabamus nos antea, si successissent Comitia Hamburgensia, neque tantus patriæ nostræ luctus, proh dolor, ex inopinato incidisset, Illustriss. Principem tuum Hamburgum venturum. Quod si contigisset, istuc conveniendi eius Celsitudinem gratia me contulissem, si propius huc non accessisset, quo de Astronomicis rebus coram plenius perfectiusque cum eius Celsitudine conferendo ex voto agerem &c. Og i Dedicationen for samme sine Epist. Astron. melder han derom dette: Quam rem adeo Illustrissimo Parenti tuo deinceps placuisse cognovi, ut ante octennium proxime, Serenissimum Regem nostrum in Australiori Cimbria commorantem invisere satagens, etiam huc deinde iter flectere, atque Vraniburgum hoc cum suis, quas asservat, Astronomiæ Machinis coram intueri, mecumque congredi, & de tam abstrusis mysteriis conferre utut corpore & ætate jam ingravescens, omnino proposuerit; Ut etiam ab ipsius Mathematico per literas mihi indicatum est. Quod & Sereniſſimo Regi nostro, ut fieret, admodum placuisse constat: quo vel hac occasione Illustriss. Parens tuus ad vicinum Coronæburgum, magnifice præteritis aliquot annis ab illius Majestate exstructum deduceretur. Quem in usum naves etiam singulari industria Rex adornari jusserat &c.

cke forſtreffne tuenne Huſe och Boed, mett Bygning, ſom ther paa ſtaaer, och vdi ſin Lengelſe, Biidelſe och Bredelſe, eyther ſom thett nu begreben och forfunden er, fra forſtreffne Chriſtoffer Paris Gaard op emod Wolden paa thend ene, och fra Gaarden och thil Graffuen paa thend anden Silde, forſtreffne Thyge Brade och hans Arffuinge mue och ſkulle haffue, niude, bruge och beholde for euindelig Eyendom. Dog mett ſaadan Stielt och Wilkor, att forſtreffne Thyge Brade ſkal lade bygge och forordne en god bequem Huß och Wohning ud mett Wandet, vdi huilken Farvemeſteren kunde haffue ſin Werelſe och bryge ſin Haandverck och Farffuerij, mett huis enten Wij eller vore Eyther-kommere Konninger her vdi Riget, eller vore Vnderſotter, kunde beheffue ther att lade farffue. Saa att Farffueriet althidt ther ſammeſtedtz holdis wid Macht, huilcken Huß och Wereſſe thil Farffueriet forſtreffne Thyge Brade och hans Arffuinge eller Eyther-kommere, huilcke ſamme Farffue Gaard haffuer, ſkulle holde wid Heffd, efftherſom hand ſielff vnderdanigſt godvilligen thilboden och thilſagt haffuer. Thij beplichte wij Oſs och vore Eyther-komere Konninger vdi Dannmarck och Kronen att fri hiemble och fuldkommeligen thilſtaa forſtreffne Thyge Brade forſtreffne tuenne Huß och Boed for huer Mandtz Thiltale, ſom ther paa kand take mett rette. Forbiudendis wore Fougither, Embitzmend och alle andre forſtreffne Thyge Brade eller hans Arffuinge her emodt paa forſkreffne Gaard, epther ſom forſkreffuit ſtaar, att hindre eller Forfang att giere vdi nogen Maade, vnder wor Hyldiſt och Naade. Giffuit paa vort Slott Kiøpnehaffn d. 25. Martii Anno 1589.

Paa dette Kongelig Majeſtets Skøde gav Tyge Brahe ſamme Dag fra ſig ſin Forpligtelſe og Gienbrev, ſom følger:

Jeg Thyge Brade thil Knudſtrup kiendis och gior witterligt for alle mett thette mitt obne Breff, att eptherthi thend Stormechtigſte Høgborne Førſte och Herre Her Chriſtian thend Fierde Dannmarckis, Norgis, Wendis och Gottis vdualde Kønning, Hertug ꝛc. Min allernaadigſte Herre, haffuer nu naadigſt bevil-

beuilgitt och vndt mig thil arffuelig Eyendom thend Gaard vdi Farffuegade, ſom kaldis Farffuegaarden, och Farffueriet haffuer thil theſſ werit vdi, Saa ieg thend, mett huiß Huſe ther paa findis, maa giøre mig ſaa nyttig ſom ieg beſt wil och kand; Tha haffuer ieg vnderdanigſt loffuit og thilſagdt, och nu mett thette mitt obne Breff loffuer och thilſiger och beplichter mig, att wille och ſkulle, foruden huiß ieg ther ſammeſtedtz thil min egen Behoff och Wereiſe byggendis worder, bygge och forordne vdi ſamme Gaard en god bequem Huß och Woning vd mett Wandit, vdi huilken Farueriet kand forhandlis och tracteris, och Farueneſteren haffue ſin werelſe och god Leylighedt til ſamme Handwerck. Och wille och ſkulle ieg ogſaa mine Arffuinge eller Eptherkommere, hvilke ſamme Gaard vdi Hand haver, ſamme Huß och Wohning wid Heſſd holde, Saa at Farffueriet ſkall althidt ther ſammeſtedtz bliffue wid Macht holden, och inthet ther vdi hindre eller vnangle, ſaa widt bemeldte Huß och Wohnings Leylighedt thil theſſ Behoff er belangendis. Att ieg thett her om loffuit och thilſagt, och vdi ſaa maade aldelis vbrodeligen holdis ſkall, theſſ thil ydermere Windesbyrdt och bedre Forwaringe haffuer ieg trocht mitt Signet neden thette mitt obne Breff, och mett egen Handt vnderſchreffuitt. Actum Hafniæ d. 25. Martii Anno 1589.

Konning, Hertug udi Slesuig, Holsten, Stormarn och Dittmerschen, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, Wor Allernaadigste Herris tilforordnede Regierings Raadt, Wij efftherskreffne Niels Kaass thill Thaarupgaard, Peder Munck thill Estuadtgaard, Jørgen Rosenkrantz thill Rosenholm, och Christoffer Valchendorff till Glorup, kiendis och giøre witterligt for alle mett thette wort obne Breff, att efftherscun Erlig och Welbiurdig Mand Thyge Brahe thill Knudstrup haffuer offsampt andre menige Danmarckis Rigis Raad, paa wor allernaadigste udualde Herre Printz och Kouinings wegne, andragitt och thilkiende giffuitt, huorledis hand efftther thend Stormechtigste Hogborne Forste och Herris Her Frederich thend Andens, Danmarckis, Norgis Konning, wor allernaadigste Herre, Salig och Hoglofflig Ihukommelsis Begier, efftther thend Naade och begaffuede Forstand, som hand mett synderlig Flid och Studering, icke vden stoer Omkostning, haffuer forhuerffuett vdi thend lofflig Astronomiæ Konst, haffuer paa thend Inssell Hveen anrett och fulddreffuit mett merckelig Omkostning en anseelig Bygning, och therudinden synderlig nye och fornemme Instrumenter, thill forskreffne lofflig Astronomiæ Konstis Instauration och Forbedring, att samme Konst icke allene her vdi Rigitt som andre boglige Frij Konster maatte bliffue mett Thiden fundt, men och her mere end anderstedz formeritt och forbedritt, thette Rige thill Ehre, och hogstbemeldte wor kierre Salig Herre och Konning, som saadant att befordre haffuer ladit sig med befalde, thill rommelig Efftherstauffn och Amindelsse. Att wij therfore saadan Leylighedt anserendis, bode vdi wor allernaadigste vdualde Herre Prindtz och Konnings umyndige Aar, paa hans Maiestetz wegne wille bethencke, saa och thill sin Thiid Hans Maiestet ther heden vnderuise och formane, att huiff paa forskreffne Insell Huen aff hannem udi saa Maade, som forskreffuit staar, med synderlig Bygning, och Instrumenter, och andet, som ther thill horer, anrettit och fulddreffuit er, icke alleneste vdi hans Thiid, vden hans ydermere Skade och Besuering, maae holdis wed li-

ge och Macht, meden och efther hans Affgang stedtze att maa bliffue wid samme Brug, och ther thill att maa forordnis och perpetueris nøtterfftige Vnderholdning, wid nogen wisse Fundation och Thillegge, paa thett att icke skall bliffue forgieffuelig och ode, huiss nu en gang med stor Mode och Bekostning ther anrettit och fuldkommit er, Ther hoss ochsaa begierendis, att thersom nogen aff hans egne udi synderlighedt, eller och siden nogen aff haus neste Slecht, eller och ther nest nogen aff Danske Indfødde Addell, eller nogen andre, bleff fickelig och duelig till att forestaa och bruge, huess hand sielff haffuer met stor Vmage, Fliid och Bekostning ther paa Landet opfundit, anrettit och fuldkommuit, att thend tha for andre maatte were thet nest. Tha eptherthi oss alle er witterligtt, att forskreffne Thyge Brahe, offuer sin Mode, Studering och Besuering, haffuer aff sitt egitt icke ringe bekostit paa forskreffne Bygning och Astronomiske Instrumenter, Wij och endeel wide och besinde kunde, huad Nytte, Gauffn och Loff samme lofflig Konst medfører, offuer thend rommelige Efftersauffn och Ehre, som følger, att thend vdi thisse Riiger och Lande fuldkommeliger end anderstedtz och udførlig lewis och vnderwisses, haffue wij, sampt menige Rigens Raadt, saa megit vdi thenne neruerendis Leylighedt och wor allernaadigste ydmalde Herre Printz och Konnings Vmyndige Aar kunde skee, vdj forskreffne Thyge Brahis begiere gierne beuillgitt. Och therfore for Oss och welbemeldte wore kiere Medbrødre samptlig Riigens Raadt, och epther theris samtlich Beuilling och Sambthycke, sambthyckt, och nu mett thette wort obne Breff beuilge och sambthycke, att wij alle och huer serdelis gierne wille thillhielpe mett allerhegiste Fliid att befordre, att hviss Bygning, som forskreffne Thyge Brahe haffuer ladit bygge paa forskreffne Jussell Huen, Saa och huis Instruimenter haud ther nu haffuer anrett thill bemelte Astronomiæ Konstis Formering och udførlig Vnderwisning, thett kunde her efther, som thett nu foresindis mett Kongelig Maiestetz och Kronens Omkostning holdis wid Hefd och Macht, uden forskreffne Thyge Brahes Skade och Forderuelse. Thisligi.

ud i eet Nor strax ved Lit. U. Ligeledes 7. andre i den nordre Deel af Huset, som og alle endres i eet Nor oven til: Saa at man uden til saae ikkun to Skorstene paa det hele Hus. Ligesom Huset var bygget mod Osten, var det og mod Besten. Til Synden og Norden var det og paa een Maade: Saa at en noie Symmetrie og Lige-Maal, efter Byg-Kunstens Regler, var i Agt tagen over alt. I Kielderen under det syndere Observatorium var det Chymiske Laboratorium, hvor der No. 1. stod et rundt Bord i Midten. 2. Sexten adskillige Chymiske Ovne til Destillere-Kunsten runden omkring, med Kar, Render, og utallige andre Ting. De fleste af Ovnene vare af hugne saa kaldede Bergenske Steen fra Norge, som best taale Ilden. 3. Dorene til Kielderne under det store Hus, hvor allehaande Husgeraad forvaredes. 4. Pillerne som bare Kielder-Hvælvingerne. 5. En muret Brond af Cement i Brænde-Kielderen under det nordre Observatorium, 40. Alne Dyb. 6. Nogle Kister af Cement sammenslaaede, hvori tvende Vare gienstes. Huset var gandske firekantet, og holdt hver Side omtrent 50. Fod i Længden, Murens Hoide 45. Fod. Husets hele Hoide fra Jorden til det øverste af Pegaso var 75. Fod. Kielderne eller Hvælvingerne under Jorden vare 12. Fod dybe, og havde foruden deres mange og kostbare Indretninger neppe kostet mindre end Huset over Jorden.

Den nederste Deel af forestaaende Plade forestiller Slottet Uraniborg, i sin hele Omkreds, eller inden sine fire Hiorner, som vendte lige imod de fire Verdens Hiorner. Lit. A. viser Huset Uraniborg selv paa en stor rund Plads, med Stakit-Verk omgiven. B. Porten ud til Osten af slet og ret Arbeid. C. Porten til Besten ligeledes af gemeent Arbeid. Disse tvende Porte havde oven paa i dertil indrettede Huse tvende store Engelske Doge eller Hunde, som passede paa og gode ad hvem, der gik ud eller ind (a). Et Hus eller Taarn mod Synden, hvori Bogtrykkeriet var, forestillende det store Hus i Smaat. E. Ligesaadan en Bygning til Norden for Tienestefolkene. F. Muren yderst om hele Slottets Rum, som var ret firekantet, med en halv Rundeel paa hver Side, holdt i Længden paa hver Side 300. Fod, og var saaledes 1200. Fod i sin hele Omkreds. Det nederste af Muren var 20. Fod tyk. Den var 22. Fod høi. Hver Halv-Runding var i sin indvendige Omfang imod 90. Fod. G. Lyst-Haver nærst runden om Slots-Pladsen, inddeelte i Quarterer og Bede med allehaande rare Urter og Blomster. H. Træ-Haver der uden om igien, med alle Slags Frugt- og Lyst-Træer, omtrent 300. i Talet. I. Midt inden i hver af de fire Rundeele var et meget smukt Lyst-Hus.

(a) Maaskee det har været disse to Engelske Doge, som Kong Jacob af Skotland, efter nogles Beretning, havde foræret Tyge Brahe.

Men at komme til Tyge Brahe igien, da bekom han d. 17. Julii i det Aar 1589. af Dannmarks Riges Raad en ny Forſikring, paa Pergament udſtedet, meſtendeels af ſamme Indhold, ſom den i ſorige Hefte indſorte af 23. Auguſti 1588. nemlig, at de vilde formaae Kongen til, at giore en vis og beſtandig Stifteſſe til den Aſtronomiſke Kunſtes Vedligeholdelſe paa Hveen, hvilken, efter Tyge Brahes Død, nogen af hans Born eller næſte Slegt, eller andre af Danſke Adel, eller og andre Indfodte, ſom dertil maatte findes beqvem, kunde forestaae. Dog var der det Forſkiel imellem den forſte og ſidſte Forſkrivning, at hin var udgiven alene af de fire i Kongens umyndige Aar regierende Raads-Herrer, men denne af hele Rigs-Raadet, med alle deres Hender og Signeter under, ſaaledes ſom den her folger:

ne louglig Astronomiæ Konstis Instauration och Forbedring, att samme Konst ikke allene her vdi Riget, som andre frii boglige Konster, motte bliffue mett Tiden kyndig, men och her mere end andenstedes förmeret och förbedret, thette Rige till Ære, och Hogstbemelte wor kiere Salige Herre och Konning, som saadant at befordre haffuer ladet sig med befalde, till romelig Efthersauffn och Amindelse, att wij therfore saadan Leylighed anseendes, baade vdi wor alleruaadigste vdualde Herre Printz och Konnings unnyndige Aar, paa Hans Maiestets wegne vilde betencke, saa och till sin Thid Hans Maiestet ther heden vnderuise och formane, att hues paa forskrevne Insel Hueen, vdi saa Maade som forskreffuit staar, m
som ther till
hans tiidt,
dis wid lige
maae blive
perpetueres
tion och Thi
och ode, hu
anrettet och
ther som no
thennom no
den aff Dan
och duelige t
stor Vmage,
rettet och fu
nest. Tha
ge Brahe
aff sit egit i
nomiske Ins
huad Nytte,
then romelig
se Riger och
och vnderuis

thenne neruerendes Leylighed och wor allernaadigste vdualde Herre Printz och Konnings vmyndige Aar kunde skee, vdi forskreffne Tyge Brahes Begier gierne beuilgett, och therfore beuilgett och samtyckt, och nu mett thette wort obne Breff beuilge och sambtycke, att wij alle och huer serdelis gierne wille tillhielpe mett allerhøigeste Flid att befordre, att hvis Bygning forskreffne Tyge Brahe haffuer ladet bygge paa forskreffne Insel Hueen, saa och hvis Instrumenter hand thet nu haffuer anrettet till bemeldte Astronomiæ Konstis Forbedring og vdførlige Vndervisning, thet kunde her effther, som thet nu foresindes, mett Kongelig Maiestets och Kronens Omkostning holdes wed Heffd och Macht, vden forskreffne Tyge Brahes Skade. Thisligeste haffue wij och loffuet att wille och skulle vdi Fremtiden wor allernaadigste vdualde Herre Printz och Konning, naar Hans Maiestet kommer till sine myndige Aar, vnderuise, att Hans Maiestet sig samme lofflige Astronomiske Kunstis Forbedring skal lade were behagelig, och icke allene wed Heffd og Macht holde, huadt thet nu paa forskreffne Insel Hueen er wel begyndt och fulddreffuet, meden och naadigst giøre thend Forordning, att ther till kand funderis nogen wisse Rente aff Canonier eller andre geistlige Lehne, p
att gott Folk kunde beueges, thennem vdi samme Konst a
te, att then altiidt kunde vdi thette Rige wid Heffd och
holdis. Och thersom nogen aff forskreffne Tyge Brahe
vdi besynderlighed kunde findis ther till beqvem och due
skal hand for andre ther till forordnes, att the kunde niude hans Vmage och Besueringe till gode. Er och ingen aff hans Eigne vdi Synderlighed, eller och aff hans neste Slegt, da skulle andre aff Danske Indfødte Addel ther till forordnis. Thersom och ingen aff Addelen er, som ther till er skickelig, skulle andre Danske Indfødte ther till skickis. Och wille wij for wore Personer samme lofflige Astronomiæ Konst aff yderste Forstand och Formue hielpe att fordre och forfremme, formete och forbedre vdi alle Leyligheder, som Oss kand forekomme. Att wi thet saa epther forskreffne Tyge Brahis Begiering beuilget och samtykt haffue,

thes

thes ett ydermere Vindesbyrd och bedre Forwaring haffue wij lade henge wore Signeter under thette wort obne Breff, och mett eigne Hænder underſtreffuit. Giffuit och ſtreffuit wdi Kiøpnehaffn then XV. Julii, Aar MDLXXXIX.

Niels Kaas.
egen Haandt.
Jørgen Rosenkrantz.
egen Haandt.
Manderup Parsbierg.
med egen Haandt.
Arell Gyldenstierne.
med egen Haandt.
Albrit Friis.
medt egen Haand.

Peder Gyldenstierne.
med egen Haandt.
Christoffer Walckendorff.
egen Haandt.
Hack Ulstandt.
egen Haandt.
Jacop Seefeldt.
egen Haandt.
Arrild Hvitfeldt.
medegen Haande.

Peder Munck.
egen Haandt.
Steen Brahe.
egen Haandt.
Henrick Below.
egen Haandt.
Christen Skiell,
egen Haandt.

I denne Sommer 1589. havde den berømte Nicodemus Frischlinus, Comes Palat. og Poeta Laureatus, i Sinde at giøre en Reise ind i Dannmark, og tillige at besøge Tyge Brahe paa Uraniborg, som sees af et Brev, skrevet af Landgreven i Hessen til sin Mathematicum Christophorum Rothmannum, saavelsom af et andet Brev fra Rothmanno til Tyge Brahe (b): Men at han den 24. Novemb. endnu ikke til Hveen var ankommen, viser et Brev, som Tyge Brahe af samme Dato haver tilskrevet bemeldte Christoph. Rothmannum, hvori han og giver tilkiende, med hvad Fornøielse han samme Besøgelse vilde optage, i Fald den gik for sig (c).

Hvad Tanker Tyge Brahe havde om Nordlys, giver han i sidstbemeldte Brev til Rothmannum at forstaae, og tillige fornøier sig over, at Rothmannus, som havde været i den Mening, at Nordlys havde nogen Sammenhæng med Cometer og Solens Straaler, nu var bleven bedre oplyst (d). Han selv, efter de Observationer, han saavel ellers som i sær d. 6. Dec. 1588. om Aftenen Kl. 8. og 2. Januar. 1589. ved samme Tid paa Aftenen havde giort over de da paa Himmelen seete Lysninger, var af de Tanker, at Nordlys var en jordisk Svovelagtighed, som brændte i den os nærmere Luft, som løb hid og did, og som foer undertiden høit op i Veiret og opfyldte den gantske Himmel, dog ikke ret langt fra vort Øiesyn. Han holdte og for, at samme Nordlys betydede en-

ten

(b) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. pag. 154. 170.

(c) TYCH. BRAHEUS Epist. Astron. p. 167. ita: FRISCHLINUS, de quo scribis, huc non venit, neqve literas ullas a te misit, alias non inhumaniter a me excipiendus; audivi enim, virum esse variae literaturae & facundum.

(d) Ibidem p. 153. 161. 162.

hvo
opfan
var. t
haver
hans

ders
ter hvedes Mands Død havde haft Hetidsbad Kloster i Jarlsberg, da hvor fuldesalige Tyge Brahe at lade hugge et Ege-Træ i bemeldte Klosters Skove til et Stampe-Trug udi hans Papirs-Mølle. Den Kongelige Befaling derom er saa lydende:

Christian then Fierde ꝛc. Wor Gunst tilforen. Wilder, att wi naadigst haffue yndt och giffuet Oss Elskelige Tyge Brahe thil Knudstrup, wor Mand och Thiener, en Eeg ther udi Herritzvadtz Klosters Leen thill ett Stampe-Thrug udi hans Papirs Mølle; Thi bede wij Ether och wille, att, naar hand hoss Ether ther om later fordre, I tha later hans Fuldmechtige forwise paa the Stedet udi Skoffuene, som hand samme Eeg, ther thill tueslig er, kand bekomme. Ther mett skeer wor wilge. Befallendes Ether Gud. Giffuet udi Kiøpnehaffn then 19. Martii Aar 1590.

Om denne kunstige Papirs-Mølle skriver Tyge Brahe selv i et Brev af 24. Nov. 1589. til Christoph. Rothmannum, at den da allerede var i Stand (g).

Ende

(e) Ibidem p. 162. hvor Tyge Brahe, efter at have anført bemeldte sine Observationer om Nordlyset, slutter saaledes: Atqvé si scire cupis, qvid ego de his Chasmatis sentiam, Sulphureitatem qvandam terrestrem in propinqvo Aere ardentem, illustrantemque, & nonnunqvam usque ad verticem ascendendo totum ejus complentem, in modica tamen a visu nostro distantia, esse judico, ventorum, aut siccitatis, & frigoris, brevi subsequentium præsumta; interdum etiam, si sæpius contagiant primisque diu durent, Aeris ad contagium Epidemici sui propensi indicia. Habet enim morbus iste cum sulphurea natura non parum commune unde, etiam per Sulphur terrestre excellenter depuratus exaltatumque, præsertim si in liqvorem gratum reciuietur, expeditius solvitur, cujus simile suæ fidei. Neqvé enim id Galenicorum semper verum est: Contraria contrariis curari.

(f) Om hvilken tilforn. See Danske Magazin Tom. II. p. 239.

(g) Hans egne Ord herom in Epist. Astron. p. 168. ere værde at anføre: Facis insuper gratissimum Molendini Papyro confidentia idonei, qvod me exhilarantium indicavit, notoriis & hactenus chartis impressoria pro mihi hucusque erudendis e Germania allatis longe superiorem, idque Principi meo placuisse ais, qvod facile credo: Nam & in his confluentiam qvandam invicem habemus. Qvemadmodum enim ipsius Gellandio Archi-

tigura

ne longlig Astronomiæ Konstis Instauration och Forbedring, att samme Konst ikke allene her vdi Riget, som andre frii boglige Konster, motte bliffue mett Tiden kyndig, men och her mere end andenstedes formeret och forbedret, thette Rige till Ære, och Høgstbemelte wor kiere Salige Herre och Konning, som saadant at befordre haffuer ladet sig med befalde, till romelig Efthersauffn och Amindelse, att wij therfore saaden Leylighed anseendes, baade vdi wor alleruaadigste vdualde Herre Printz och Konnings umyndige Aar, paa Hans Maiestets wegne vilde betencke, saa och till sin Thid Hans Maiestet ther heden vnderuise och formane, att hues paa forskrevne Insel Hueen, vdi saa Maade som forskreffuit staar, met synderlig Bygning och Instrumenter, och andet, som ther till hører, anrettet och fulddreffuit er, icke alleniste vdi hans tiidt, vden hans ydermere Skade och Besueringe maa holdis wid lige och Macht, meden och epther hans Affgang stedtz att maae blive wid samme Brug, och ther till att maa forordnis och perpetueres nottørftig Vnderholdning, wed nogen wisse Fundation och Thillegge, paa thett att thett icke skal bliffue forgieffuis och øde, hues nu engang mett stor Møde och Omkostning ther anrettet och fuldkommet er. Ther hos ochsaa begierendis, att ther som nogen aff hans Eigne vdi Besønderlighed, eller nest thennom nogen aff hans neste Slegt, [illegible] den aff Danske indfødde Adel, eller [illegible] och duelige till att forestaae och bruge, [illegible] stor Vmage, Fliid och Bekostning ther [illegible] rettet och fuldkommet, att then tha [illegible] nest. Tha eptherthi Off alle er witte [illegible] ge Brahe offuer sin Møde, Styder [illegible] aff sit egit icke ringe bekostet paa forsk [illegible] nomiske Instrumenter, Wij och ende [illegible] huad Nytte, Gaffn och Loff, samme lou [illegible] then romelig Epthersauffn och Ære som følger, att then vdi thisse Riger och Lande fuldkommeliger end anderstedtz motte læres och vndervises, haffue wij menige Rigens Raad, saa meget vdi

vare saa godt som hans daglige Gieſter (i). Denne Konge, som selv var en meget lærd Herre, elskede lærde Mænd, og befordrede alle gode Videnskaber, havde overvintret til Opslo i Norge, hvor han in Novembri 1589. havde holdet Bryllop med Prinsesse Anna, Kong Christian den Fierdes Søster, og nu var kommen til Danmark for at see og tale med det Kongelige Hus. Ved den Leilighed fandt Hans Majestet en sær Fornøielse i at drage over til det vidtberømte Uraniborg, beragtede med stor Forundring de der anrettede Bygninger og rare Instrumenter (k), og holdte en heel vidtløftig Samtale med Tyge Brahe om adskillige Ting, men i sær om Copernici Mening om Jordens Bevægelse (l). Samme Tid, som var d. 20. Martii, skrev Kong Jacob der paa Uraniborg med egen Haand til en Afvindelse sit Symbolum saaledes (m):

Anno 1590, XX. Martii.
Est nobilis ira Leonis
Parcere subjectis & debellare superbos.
JACOBUS REX.

Ligesaa har og Kongens Canceller Jo. Metellus til Tyge Brahes store Berømmelse da skrevet nogle korte og meget nette Epigrammata, som ere at læse hos Gassendum og andensteds (n).

Iblandt andet, som Kongen saae i Tyge Brahes Undere-Kamer, faldt hannem i Øiet den yppetlige Skotske Historici og Poets Buchanani hans gamle Lærers Skilderi, som han baade med Hovedet og Fingeren hilsede, hvilket Tyge Brahe havde saaet til Forærring af Buchanani fordums Collega (o) den lærde Petrus

(i) TYCHO BRAHE Epist. Astron. p. 175: i et Brev til Landgreven melder saaledes: Sed accidit, ut circa eosdem dies Sereniss. Scotorum Rex, cum suis Consiliariis reliqvoqve Nobilium comitatu, me in hac insula invisere dignatus sit, & exinde qvasi qvotidianos hospites habuerim. Conf. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 105.

(k) JONÆ COLDINGENSIS Descript. Daniæ p. 117. ita: D. XX. Martii Anno 1590. vidit hanc insulam, cum suis proceribus, Serenissimus & literatissimus Rex Scotorum JACOBUS VI. ubi nova admirandaqve instrumenta astronomica conspexit: ea re unice miratus, ita herum & præsidem artis ejusqve plurimum dilexit; Sublatis enim magnis aequivit, &, aliis omnibus usquam visis delectari, hisce vero supra modum se tangi inqve admirationem rapi, confessus est.

(l) PAULUS COLDINGIUS melder derom saaledes i hans efterladte Papirer: JACOBUS VI. Rex Angliæ, cum An. 1589. nuptias Asloiæ in Norvegia celebrasset cum filia Regia ANNA, huc in Daniam se contulit, & Hvenæ TYCHONEM invisit, ac de variis rebus contulit, imprimis de opinione Copernici, statuentis terræ mobilitatem: Ante abitum vero Tychonem variis donis ornavit & lætus discessit.

(m) RESENII Inscript. Hafnienf. & Uraniburg. p. 335.

(n) GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 106.

(o) Thi denne PETRUS JUNIUS havde tillige med været Kong Jacobs Informator, blev siden hans Raad og Eleemosynarius. See hans Vitam i THOMÆ SMITHS Samling

Hvor fornøiet Kongen forlod Hveen, sees ei alene af de Kongelige Gaver, med hvilke Hans Maiestet for sin Affred bærede Tyge Brahe, men endog af det prægtige Vidnesbyrd, som Kongen selv giver ham i det Privilegium, han tre Aar derefter sendte ham paa sine Skrifter (q), og af de smukke Ære-Vers, som Hoibemeldte Konge, efter Tyge Brahes Begiering, selv forfærdigede, med egen Haand skrev, og tilskikkede hannem at zire sine Skrifter med (r).

Henricus Julius, Hertug til Brunsvig Wolfenbüttel, var og paa samme Tider i Dannmark, for at holde Bryllop med en anden af Kong Friderik den Andens Dottre, nemlig Princesse Elisabeth (s). Denne Herre, som ogsaa var en Elsker af Lærdom, fandt ligeledes Behag i at besoge Tyge Brahe paa Hveen og see hans Astronomiske Skole og Verkteig. Men med denne Besogelse var Tyge Brahe siden ikke saa aldeles vel tilfreds; Thi Hertugen fik Lyst til eet af hans rareste Kunst-Stykker, nemlig et Mercurii Billed, støbt af Messing og giort efter en Antiqvitæt i Rom, hvilket ved et Mechanisk Verk var saa kunstigen indrettet, at det kunde gaae omkring af sig selv: Dette forærede Tyge Brahe hannem, men med Vilkor, at faae igien en oprigtig Model deraf, hvilket Hertugen vel lovede, men ingen Tid efterkom (t). Om der ellers da

(p) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 238. Quin & Celeberrimi Poetæ BUCHANANI Scoti Icon simul adest, quam Nobilissimus & in literis humanioribus Eruditissimus magnique nominis Vir Dn. PETRUS JUNIUS, magnificam, missus a Rege suo (cuius intimum agit Consiliarium) in Dania Legationem obiens, & TYCHONEM Vraniburgi invisens, dono ei dedit. Hæc adeo apposite Buchananum repræsentat, ut cum ipsemet Serenissi. Scotorum Rex postmodum Anno 1590. in Dania præsens Vraniburgum etiam venisset, qvamprimum TYCHONIS Musæum ingressus esset, hanc sui olim Præceptoris imaginem confestim agnoverit illiqve nutu & digito applauserit.

(q) Dette Vidnesbyrd er tilforn paa Dansk indført. See Danske Magazin Tom. II. p. 163. Not. (g). Men paa Latin kan det læses hos GASSENDUM p. 105. sq.

(r) Disse Vers kunne, forunden andre Steder, læses i GASSENDI Vita Tychonis p. 106.

(s) Ikke ELISA, som Gassendus p. 120. maaskee af en Trykfeil, og andre efter hannem kalde hende. Dette Bilager holdtes med stor Pragt paa Kronborg d. 19. April 1590.

(t) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 256. In meditullio huius cryptici apparatus solebat TYCHO habere Mercurii qvandam Imaginem, ex orichalco fusam, qvæ ad imitationem cuiusdam Romanæ antiqvitatis solertissime facta erat, adeo ut omnium membrorum decenti proportione & dispositione huic vix similis facile obvia sit; qvæ etiam, utut paulo altior uno cubito erat, mechanico Automato inferius substrato insistebat, ut per hoc, cum luberet, in gyrum qvasi spontaneo motu convolvi posset. Hanc autem fusilem Mercurii Imaginem Illustrissimo Principi HENRICO JULIO, Duci Brunsvicensi, TYCHO, iuxta eius petitionem, ex qvo illi hæc Imago plurimum arrideret, cum ipsum Vraniburgi Anno 1590. inviseret, dono dedit; Cuius cum saltem modulum sibi vicissim concedi, qvo ad instar eius per idoneum artificem alium fundi curare posset, semel atqve iterum per literas expetierit, nondum impetrare potuit.

har været noget om de selsomme Affkeds Complimenter imellem Hertugen og Tyge Brahe, som Gassendus efter Gvil. Janſonii Blæeus Mund fortæller (u), lade vi staae derhen. Er det saa, da har Tyge Brahe uden Tvil været hemmelig vred for sit Mercurii Billed, han saa skulde miste.

I dette Aar 1590. udi Junii Maaned erholdte Tyge Brahe Keiser Rudolphi Privilegium paa sine Skrifter i tredive Aar, befattet i en meget naadig og til Tyge Brahes store Berømmelse stilet Form. Dette Privilegium forskaffede hannem det Romerske Riges Vice-Canceller Jacobus Curtius a Senfftenauy, som allerede havde fattet en særdeles Høiagtelse for Tyge Brahe, og tillige skrev hannem et overmaade høfligt Brev til (x).

Udi Augusti Maaned i samme Aar fik Tyge Brahe en uformodet Fornøielse, i det Landgrevens Mathematicus af Hessen Christophorus Rothmannus, som nu i nogle Aar havde vexlet fortrolige Breve med hannem, glædede ham med sin Besøgelse paa Hveen, og tillige bragte hannem et Brev til fra Landgreven. Denne kiærkomne Giest forblev hos Tyge Brahe en fem Ugers Tid, til imod Enden af September Maaned, og imidlertid ei alene noie betragtede alle hans Bygninger, Instrumenter og Astronomiske Øvelser, men endog fortalte hannem alle Landgrevens Mechaniske Indretninger, og paa sin Herres vegne overlagde med hannem adskillige hemmelige Ting til de Astronomiske Videnskabers Befordring (y).

At den unge Konge Christian den Fierde ved disse Tider, efter sin Høistsalige Hr. Faders og saa mange andre Kongelige og Forstelige Personers Exempel, bevisede Tyge Brahe den Naade at besøge ham paa Hveen, og med største Fornøielse besaae alle hans Astronomiske og Mechaniske Indretninger, det er uden al Modsigelse: Men om det skede i Aaret 1590. eller maaskee rettere i det følgende 1591. eller og, som andre ville, 1592. (z), kunne vi ikke med nogen fuldkommen Vished sige. Ikke heller have vi endnu fundet, paa hvad Tid af Aaret denne Kongelige Besøgelse gik for sig. Saa meget veed man, at Hans Maiestet havde et anseeligt Følge med sig, hvorudi, foruden den øvrige Hof-Stat, befandt sig de tre fornemeste Rigets Raad, som i Kongens umyndige

(u) Vid. GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 196. OL. BANGS Samlinger Tom. II. p. 540.

(x) Dette Brev kan læses i TYCH. BRAHEI Astron. Instaur. Mechan. fol. G. 5.

(y) Vid. TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 170. 182. 188. 194. 197. Conf. GASSENDUS p. 110. sq.

(z) De, som sette det Aars-Tal 1592. følge Conr. Aslacum i hans Chronol. ad hunc annum, men det er nok urigtigt. De, som ere for 1591. slutte det uden Tvil deraf, at Tyge Brahe i sin Astron. Mechan. fol. B. melder, at Kongen var da omtrent 14. Aar gammel, thi d. 12. April. 1591. fyldte han sit fiortende Aar: Men sammesteds setter Tyge Brahe udtrykkeligen det Aars-Tal 1590. med mindre dette kan være en Trykfeil. See følgende Not. (a).

Tyge Brahes store Venner og Befordrere, og holdte hannem, saa længe de levede, i sin bestandige Esse, men den sidste synes da allerede, og vel længe tilforn, at have haft et Slags hemmeligt Nag til Tyge Brahe, hvilket endog denne gang, efter det bekiendte Sagn, blev formeret for een af de Engelske Hundes Skyld, som Kong Jacob skulde have foræret Tyge Brahe; Endskiønt denne Historie (hvorom mere siden) fortælles af adskillige paa saa adskillige Maader, at man snart ikke ved, hvad man derom skal troe.

Ved den Leilighed forærede ellers Tyge Brahe Kongen en rar og kostbar forgyldt Messing-Globus, som han selv havde opfundet og bekostet, hvilken ved et mechanisk Kunst-Verk af smaa Hiul var saaledes giort, at den dreiede sig selv, viiste Solens og Maanens Løb, samt Timerne paa Dagen, med videre. I hvilken Gave saavelsom i de øvrige Uraniborgske Rariteter Hans Majestet fandt saa stort Velbehag, at Han samme Tid til et Maades-Tegn skienkede Tyge Brahe en med besonderlig Kunst smukt udarbeidet Guld-Kiæde, saadan som Hans Majestet da selv pleiede at bære den, med sit Kongelige Billed i (a), hvilken han altid siden bar tillige med den Kiæde med Elefanten, som Hyllovlig i Hukommelse Kong Friderik den Anden tilforn havde givet hannem.

Men uagtet alle de Naades-Beviisninger, som den unge Konge hidindtil havde lavet see imod Tyge Brahe, og alle de Forsikringer, som Rigets Raad havde givet hannem, synes det dog, som han allerede ved disse Tider haver begyndt at blive misforneiet i sit Fæderneland. I den Henseende er det at legge Merke til, hvad han i et Brev til Landgreven af 1. Augusti 1591. skriver (b),

(a) Tyge Brahes egne Ord herom, som ogsaa oplyse det for anførte, ere disse i hans Astron. Instaur. Mechan. fol. B. Globus quidam orichalcicus inauratus &c. qui rotulis interius solerter adaptatis sponte revolvitur, motumque diurnum æmulatur, & una Solis atque Lunæ exhibet contraria curricula è Polis Ecliptica: adeo ut etiam Luna se una secundum faces & illuminationes suas, eas augendo vel minuendo, convertat. Sol autem intra 24. circulos horarios præter motum proprium, circa axes Æquatoris cursu diurno revolutus, singulas diei horas una monstrat, tum quoque tempus ortus & occasus sui, atque per meridianum utrinque transitus. Hoc artificiosum Automaton a me ipso adinventum & meis sumptibus constructum, Anno Domini 1590 Serenissimo Principi Domino CHRISTIANO, tunc Regi Electo, Domino meo Clementissimo, cum ante annos nimirum 7. circa ætatis vero suæ annum 14. me in Insula Venusia Uraniburgi, adhibitis secum, præter reliquam Nobilitatem aulicam, tribus Regni Senatoribus primariis, qui tunc gubernationi præfuerunt, clementer invisere non est dedignatus, submisse dono dedi, quod etiamnum conservat. Serenissimus autem Rex Electus me vicissim torque aurea, peculiari artificio, qualem gestare tunc solebat, pulchre elaborata & sua effigie decorata, clementer donavit.

(b) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 198. 199.

i denne Mening: Sunt quædam ingrata obſtacula, quibus, quo minus non ſolum hoc, ſed & alia, quæ meditor Aſtronomiæ inſtaurandæ ſuſtentacula ad optatum finem, ea, quæ maxime cuperem, maturatione perducere queam, nolens volens impediar; ſed ſpero & ab his atque aliis felicem & exoptatam liberationem, quacunque tandem id ratione fieri queat; Omne ſolum forti Patria, & Cœlum undique ſupra eſt. Maaſke han vel ogſaa haver baaret nogen hemmelig Fortrydelſe over, at man lod ham saa ſidde hen, og ikke satte hannem, ſom saa mange andre, i Rigets Raad og høie Forretninger; Endſkiønt han i bemeldte Brev, efterat han har roſet Kongen, Cancelleren Niels Raad og Regieringen (c), dog lader, ſom han er nieget vel tilfreds med ſin Rolighed, naar han saa ſkriver: Quantum ad me meaque attinet, ea priſtinam ferme retinent conditionem. Ego in hac inſula privatus dego, nec me rebus immiſceo politicis, quod etiam nunquam libens feci, niſi neceſſitate aliqua compulſus. Sunt alias ſatis multi, qui iſta affectant, quique talibus officiis me forte multo melius præeſſe queant, quibus ego hanc, ubi eam aſſequuntur, for-

(c) Landgreven havde begiert af Tyge Brahe at vide Regiringens Tilſtand i Danmark, hvorpaa han giver et gandſke ſmukt og heldeligt Svar, hvilket, endſkiønt det er noget vidtløftigt, vi dog holde værdt her at anføre paa Dansk: Dannmarks vort Fædrenelands Tilſtand, ſom Eders Durchl. nu atter begieret at vide, er i denne Mellem-Regiering endnu (ſom vi har Gud at takke for) rolig og lykkelig nok. Vor Allernaadigſte Prinds og udvalde Konge tiltager dagligen ſine aleve i Alder og Legems Styrke, men endog, ſom jeg ſkatterer langt høiere, i Dyd og gode Videnſkaber; Saa at vi have fattet et utvilagtigt Haab, at han i ſin Tid viſt vil træde i ſin fromme og høiſtpriſelige Hr. Faders Herolſke Fodſpor, og blive meget bequem til at forestaae Regieringen vel og med Berømmelſe, ligeſom født til det ſamme, og af Gud igien given os i Stedet for hans høilovlige Hr. Fader, ſom alt for tidig blev borttagen fra dette Rige. Imidlertid, medens denne unge Prinds endnu er umyndig, forestaae de ſire Ældſte af Rigets Raad Regieringen: Iblandt hvilke den fornemeſte er Cancelleren Hr. NIELS RAAS, en Mand, ſom, foruden ſit gamle Adelſtab, er at prøve af ſin Erfarenhed, Skiønſomhed og ſtore Klogſtab: Som ogſaa i boglige Kunſter, beſynderlig i Hiſtorierne og hvad ſom hører til Regiment at Forestaae, er meget vel øvet. Men derſom noget vanſkeligt, eller vigtigere end ſædvanlig, forefalder, da henvises det til Rigets Hetredage, ſom engang om Aaret ved Midſomer holdes, til hele Rigets Raad, ſom endog før den beſtemte Tid, om fornødent giøres, bliver ſammenkaldet. Saa at et Slags Ariſtocratie [ɔ: Naar de Store i Landet regiere], hvilken Regierings-Form ikke heller er ſaa ſlem, er her hos, indtil vor Allern. udvalde Konge kommer til ſine myndige Aar. Imidlertid gaaet alting meget ſtikkeligen og vel til, og det, ſom billigt er, med den allerſtørſte Ærbødighed for vor Prinds. Gud ſkiendeles give ſin Velſignelſe, at alting maae ſtee og ved lige holdes i Fred og Lykſalighed, og bevare naadeligen vores allerønſteligſte Prinds, og beſtyrke dennem paa Dydens antagne Vei ꝛc.

commodius & tranquillius otio frui philosophico liceat, atque rebus coelestibus potius quam terrenis vacare; quamvis ne sic quidem ab impedimentis & tumultuationibus, quas vita suggerit civilis, plane exemtus, etiam cum maxime cupiam, esse queam; sive id sic quodam fato meo, sive quorundam siniſtra intelligentia eveniat. Verum ego animi magnitudine, integritate & veri juſtique obſervantia id, quicquid erit, favente nobis divino, quod omnia æquis introſpicit oculis, numine, exſuperare adnitar &c.

Af dette er det klart, at der er forefalden nogen Forretdelighed, hvormed Tyge Brahe haver fundet ſig formærmet. Kan vel ſkee en Proces har giort noget dertil, ſom han var raget i med en ſin Tiener navnlig Raſmus Pederſen, hoortildi ſine forneme Herre-Mænd, nemlig Erik Valkendorf til Glorup, (Chriſtoffer Valkendorfs Broder) Niels Parsberg til Sandbygaard, Chriſtiern Friis til Borreby, og Oluf Bilde til Svanholm havde været Commiſſarier, men havde fældet en Dom, ſom Tyge Brahe meente ſig at være ſkeet Uret ved, og derfor androg Sagen for Kongen, og forhvervede over dennem en Herredags-Stevning, hvorefter blev affagt en Dom, ſom heller ikke var hannem med. Dette og ſaadant mere haver været Tynder til Ilden og formeret den Uvillie, ſom Dag fra Dag voxte imellem Tyge Brahe paa den ene, og Chriſtoffer Valkendorf, Chriſtian Friis, ſom ſiden blev Canceller, og flere af Adelen paa den anden Side. Af bemeldte Kongelige Stevning, ſom er udſtedet i Kiøbenhavn d. 8. Junii 1591. have vi en gammel, dog ufuldſtændig, Oversættning, ſom ſaaledes lyder:

Christian den Fierde ꝛc. Helse Erher Oss Elskelige Erick Walckendorff till Glorup, Niels Pasberg till Sandbygaard, Christen Friis til Borrebye och Oluff Bille till Svanholm; wore Mend och Thienere, kierligen met Gud och wor Naade. Wilder, at Oss Elskelige Tyge Brahe till Knudstrup, wor Mand och Thienner, haffuer underdanigst laditt for Oss berette, huorledis hand haffuer Tilkalle till Erher for en Dom, I nogen Tid siden forleden dompt och affagt haffuer emellum hannum och hans Thienner ved Nauffn Rasmus Pederſen, huilcken Erhets Dom i hannum lang Tid forhaller haffue, och forstreffne Tyge Brahe formener, I icke haffuer ladit hannum wederfaris epther Recrssen, i saa Maade att I icke haffuer dompt forstreffne Rasmus Pederſen fra hans Gaard, hand iboer, met andre

dre flere Puncter, hand haffuer mod samme Ethers Dom att sette vdi Rette, eyther som hand Ether selff yderinere berette kand ꝛc. Thi bede wii Ether ꝛc. Thagendis met Ether forskreffne Dom, saa och hnis andre Breffue och Beuisninge ꝛc. Sammeledis Rasmus Pederssen att miøde, om hand haffuer ther noget i att sige ꝛc. Actum Hafniæ 8. Junii Anno 1591.

I dette Aar 1591. i Junii Maaned udkom af Tyge Brahes Bogtrykkeri paa Hveen en liden Dansk Bog in 8vo, trykt af Hans Gaschitz Bogtrykker paa Uraniborg, hvilken Peder Jacobsøn Flemløs af Tyge Brahes egne Manuscripter og Observationer havde sammendraget og kaldet En Elementisk og Jordisk Astrologia om Luftens Forandring ꝛc. (d). Om denne Materie havde den Høisalige Konge Friderik den Anden befalet Tyge Brahe at forfærdige et Skrift, men formedelst adskillige Hindringer var der ikke blevet noget af, saalænge Kongen levede, som ydermere sees af Fortalen, hvori Peder Flemløs iblandt andet skriver saaledes:

De havde vdi Sønderlighed Høglofflig Ihukommelse Konning Frederich stor Lyst oc Attraa til sligt at vide oc forfare, saa at Hans Maiestet haffde selff mange Stycker her vdi aff langvarendis Paagatning, naar Hans Maiestat wandrede, eller var vdi Jagt vnder oben Himmel, mercket oc forfaret. Oc paa det Hans Maiestat end da ydermere her vdi kunde faa Vidskab, befol Hans Maiestat for nogle Aar siden min Junker (e) Erlig oc Welbyrdige Mand Tyge Brahe til Knudstrup, hos Huilken

(d) Denne Bog er vel en gang eller to derefter igien oplagt, men en Deel forandret, som siden skal erindres. Imidlertid er den første Edition dog den rareste, i sær da det aldeles Tvil er den eneste Danske Bog, som er trykt paa Uraniborg, og den derfor uden givet os Navn paa een af Tyge Brahes Bogtrykkere, som ellers ikke er bekiendt. Af denne rare og sielden forekommende Bog haver Hr. Professor Rudbeck, ifølge den Godhed han viser for vort Arbeid at befordre, forskaffet et Exemplar til vort Selskabs Danske Bog-Samling.

(e) At Tyge Brahe her kaldes Junker, kan og være et Beviis paa, at han ikke var Ridder, som vi ellers pag. 168. sq. have bemerket: Thi om han havde været det, da havde Peder Flemløs gandske vist her kaldet hannem Herre, som enhver Ridder i sær af sine Underdanend og Tienere blev kaldet, da derimod en anden Adelsmand ikke gierne for anden Titel end Junker eller Husbonde. At de andre hans Betiendere paa Hveen ogsaa have kaldet hannem Junker, kan sluttes af disse den taabelige Leys Ord: Junker paa Landet, som GASSENDUS efter Longomontani Beretning anfører pag. 197. og O. BANG i sine Samlinger Tom. II. p. 450. Men paa begge Steder ere disse Ord noget urigtigen trykte, at enhver ikke strax kan forstaae dem.

ieg var paa Hueen noget lenger end vdi ti Aar oc inſerveret hannom vdi de Aſtronomiſke oc Pyronomiſke Konſter, haunom (ſiger ieg) befol Kongelige Maieſtet, at hand vdaff ſine Bøger oc egen Forfaring ſkulle ſkrifftеligen forfatte oc ſammendrage ſaa mange Stycker oc Experimenter, hand kunde her paa til veye bringe, oc det ſiden Hans Maieſtet i en Bog vdi Sønderlighed ſammenſkreffuit lade bekomme. Oc efterdi forneffnde Tyge Brahe haffde mogit met ſine andre oc høyre Studiis oc Idretter at tage vare, ſaa at hand icke nokſom haffde Stunder at vdlede oc ſammendrage det, hves diſſe Betydeninger angaar, paalagde hand derfor mig det at giøre oc fuldkomme, oc antwordet mig hues aff ſine Bøger, der til behoffuedes, oc huad andet hand der vdi ſielff haffde forfarit, oc gaff mig en Inſtruction oc Vnderviſning, huorledis altingeſt var her vdi paa det letteſte oc beſte at effterkomme; Saa at ieg der vdoffuer paa en temmelig kort Tid, dog icke foruden Fliid oc Vmag tilſammen drog oc opſkreff, hues i denne liden Bog forfattes om de Forandringe, ſom ſkeer vdi Lufften, huorledis mand dem tilforn mercke oc forkynde kand ꝛc. For hues Aarſag Skyld ocſaa forneffnde **Tyge Brahe** haffuer tilſtedt, at ſamme liden Bog maa vdi hans Tryckerie paa Vraniborg bliffue prentit, huilcken hand der til ſine Opera Aſtronomica haffuer anrettit. Oc efterdi hand lader nu paa ſyn Papyr-Mølle, huilcken hand der ocſaa paa Hueen til ſamme Behoff haffuer bekoſtit oc anſtifftit, berede Papyr vdi Forraad til ſamme Opera, vilde hand icke, at hans Bogtrycker dis imellem ſkulle feriere oc gange ørckeløs, men lod hannem mtdlertid tage dette lille Arbeit for Hænder, det met Danſke Styl, vdi huilcken Tungemaal det oc beſkreffuit er, at forferdige, huer Mand, ſom der til Lyſt haffuer, til Nytte oc Gaffn. Efterdi forbemeldte Høglofflig i Hukommelſe Kongelige Maieſtet var aff denne Verden heden kaldet, førend ſamme Bog, der den var ſkrifftеligen forfattit, kunde bliffue Hans Maieſtet vnderdanigſt offuerantvordit.

Den 10. Julii i ſamme Aar 1591. blev udi forbemeldte Sag imellem Tyge Brahe paa den ene Side, og de fire indſtevnede Herremænd paa den

anden Side, til Herredagene paa Kongens Retter-Ting, holdet paa Kiøbenhavns Slot, af Kongen og de nærværende Raad affagt efterfølgende Dom:

Wii Christian den Fierde ꝛc. Giøre alle witterligt, at Aar 1591. d. 10. Dag Julii paa vort Retterting paa vort Slot Kiøbenhavn, nærværendis Oß Elskelige Niels Kaas til Torupgaard vor Cantzler med alt Raadet, undertagendis Jørgen Rosenkrantz, Hak Ulfstand, Absolon Giøe, og Christen Skeel, wore Mænd og Raad, for os var skicket Oß Elskelige Tyge Brade til Knudstrup, vor Mand og Tiener paa then ene, og haffde med vor Steffning for os udi Rette indstevnet os Elskelige Erick Valkendorff til Glorup, Niels Parsberg til Sandbygaard, Christen Friis til Borreby, og Oluf Bilde til Svanholm, wore Mænd og Tienere, paa then anden Side, og dennem tiltalet for en Dom, the nogen Tid forleden dømpt og afsagt haffde mellem hannem og en hans Tienere wed Navn Rasmus Pedersen. Hvilken theris Dom the hannom lang Tid forholdet og forhalet haffue, ey heller dømpt forskreffne Rasmus Pedersen fra then Gaard udi Goense, hand udi boer effter Recessen, med andre flere Puncter, som hand mod sammne theris Dom haffde att sette vdi Rette, og fremlagdes fornevnte gode Mænd theris Dom udgiffuet vdi vor Kiøbsted Kiøbenhavn Aar 1591. d. 20. Aprilis sidst forleden, lydendis vdi sin Beslutning, at effterdi forneffnte Tyge Brade sig icke til Minde ville lade forene, Tha vidste the icke andet ther paa at affsige for Rette, end først, Effterdi Rasmus Pederssøn er sidt forneffnte Tyge Brade offuerherig og epter hans vilge icke kom til hannom; Tha effterdi forneffnte Tyge Brade, uanseet thet Liffsbreff hand forneffnte Rasmus paa Gaarden giffuet haffde, allerede før nogen Dom gik, haffuer forbodet hannom Gaarden, og ladet sine Bønder pløye og saae en stor Part aff Jorden, og the vdi Sandhed forfare, at Tyge vdi forleden Octobris Maaned haffuer taget Jorden fra hannem, og nu først i April Maaned setter i Rette, om hand bør at være af med Gaarden. Therneſt effterdi forneffnte Tyge Brade forneffnte Rasmus for slig hans Ulydighed haffver selff straffet, førend hand

hand fick Dom eller var begierendes Dom offuer hannem, i saa Maade, at hand hannom ved hans Bord-Ende lod slaae i Jern, og bleff henfort therfra til Hueen, og ther var i et Warsom i 6. Uger og mere fra sin Næring og Biering, sig til stor Skade og Forsømmelse. Sammeledis anseendes then Undskyldning forneffnte Rasmus gior, at hand befrygtede sig for Tyges Strenghed, og fordi hand icke hans eget Geleide faae kunde, sicker at kunde komme fra hannem igien; Tha haffue the nocksom thyckt, thet hans 6. Ugers Fængsel og Forstrickning en nøyagtig Straff at være for forneffnte hans Ulydighed, og icke the nu paa denne Tid vide at domme hannem til en ydermere Straf for then Gaard, hand for fire Aar siden haffuer fest for 220. Daler, og therpaa siden haffner sat 40. Binding Huus, men samme Gaard og Gods at bruge her effter, effter thet Liffs Breff, forneffnte Tyge hannem therpaa giffuet haffuer. Thesligeste efftersom forneffnte Tyge Brade haffuer ladet giøre Forbud, at Rasmus Pederson intet skal haffue met sin Gaard eller dens Tilliggelse at bestille, og Rasmus Pedersen dog ther einod haffuer ladet saae nogen Rug ved fire Pund til samme Gaard, vide the icke at kunde kiende samme Forbud saa louligt at være giort, at Rasmus Pedersen jo maatte effter Tyge Bradis Forlenings Breff, hand Rasmus giffuet haffuer, med Rette samme sin Jord driffue og saae, som thet sig bør, indtil saalenge then bleff hannem fradømt. Sammeledes om thet Huus i Gunse magle, som Tyge Brade mener, Rasmus Pedersen at haffue giort Uret, at hand haffuer tilstedt, at thet er soldt, og then som ther boede, haffuer thet affhendt, og at Landgildet findes aff samme Huus icke udi Rasmus Pedersens Regnskab, vide the icke, Rasmus Pedersen therfor at være forfalden til Tyge Brade i then Sag, efterdi Huset stod og endnu staar udi hans Haffue, og Jorden, som til samme Huus laae, haffuer hand fest under sin Gaard og under Gaardsens Landgilde, og the Mænd, som Huset solde og kiøbte, intet therpaa klager i nogen Maade. Nok efftersom Tyge Brade mener, udi Rasmus Pedersens Regnskab icke findes for et half Huus, som er

soldt ndi Bierre for 13. Marck; Tha efterdi Rasmus Pedersen thet negter, og siger aldeles intet ther at vide af, og ey Tyge Brahe haffuer beviist thet anderledis for os, end thet udi sit Forsett inddraget; Tha finde wii Rasmus Pedersen qvit therfore, indt I thet anderledis bliffuer beviist, tha at gaae therom, hvis Loug og Ret er. Item at Rasmus Pedersens fire Heste og Hopper met hans to Vogne ere befalede at drage til Hveen, hvor the haffue arbeidet ved en Maaneds tid, saa then ene Hest er ther bleffuen dodt, og en Hoppe er død, epther then kom hiem igien, hvorudi the icke andet vide, end Rasmus Pedersen therudi at være skeet Uret, epterdi forneffnte Tyge Bades Breff, hand Rasmus paa Gaarden giffuet haffuer, icke formeldte, at hand aff Gaarden skulle giore nogen Vegt eller Arbeide. Ydermere eftersom Tyge Brade haffuer ladet beskriffue Rasmus Pedersens Gods, mens hand sad fangen paa Hueen, nogle Skrine ladet forseigle og aff Gaarden fore, vide the icke andet at sige, end forneffnte Rasmus Pedersen therudi at være skeet Uret, efterdi Herredsfogden hannem tilforn for alle Tyges Sager havde fri dømt, og Tyge Brahe ingen Sag til Tinge hannem paa ny giffuet haffde, hvorfore forneffnte Tyge Brahe bør at antvorde hannem hans Skrine beseiglede igien, eftersom de ere hannem fratagne, saa thet bliffuer Rasmus Pedersen uden Skade. Hvis then Forpligt er anlangendes, som Rasmus Pedersen udi sit Fengsel til Tyge Brahe giffuet haffuer, vidste the icke andet therpaa at afsige for Rette, end hvis Forpligtelsen sig høyere strekker end Hoved Sagen, for hvilken hand tiltales, og Forpligtelsen therpaa udgiffuet haffuer, therfor bør hand at være fri, og icke therossuer Forpligtelsen at komme hannom til Skade i nogen Maade, efterdi hand siger sig then udi sin Arrestering og Fengsel og icke aff nogen god Vilge eller beraadt Hu udgiffuen at haffue, som samme theris Dom videre indeholder. Tha er mødt forneffnte gode Mænd personligen alle, undtagendes Oss Elskelige Niels Parsberg, wor Mand og Tiener, men paa hans wegne er mødt Oss Elskelige Hak Ulfstand, vor Mand og Raad, Fuldmægtig paa hans wegne, og

var

fornefnte Rasmus Pederſen, ſom Sagen er angieldendes, og be-
ſpurde thennom ved forneffnte Tyge Brade, udi hvis Maader
hand theris Dom vidſte at beſkylde, hvortil hand ſvarede, at hand
theris Dom faſt icke ſynderligen vidſte at modſige udi the Punc-
ter, ſom domt var, andet end til thet førſte ſkal ſig lang tid haff-
ue forhalet, inden hand fik ſamme Dom, for thet andet ſkal the
icke haffue domt udi alle Sager, ſom hannom og forneffnte hans
Tiener mellom var, men en Part Sager indfundet til Herreds-
Tinget, og en Part til Lands-Tinget, uanſeet Kongelig Maie-
ſtets Befaling til dennem forhverffuet tilholdt thennom at dom-
me om alle Irringe, ſom hannom og hans Tiener mellom war,
og for thet tredie ſkulle the offuerſprunget nogen Sager og icke
domt paa, hvortil bleff ſvaret aff forneffnte gode Mænd, førſt
at efterſom hand beklager, lang Tid at være ſig forhalet, før
hand fick theris Dom, ſaa ſkal icke findes theris Skyld therudin-
den, fordi at ſamme Dom lang Tid haffuer ligget hos Skriffue-
ren, og thet kunde volde, at hand then icke lod hente. Tilmed
forlob ſig og nogen Tid tilforn, inden then aff thennom ſampt-
ligen haffuer kundet bleffuen forſeiglet, fordi ſtrax then var af-
ſagt, fore the huer ſin Kaas ſtrax bort, en Part vdi vore, en
Part vdi theris egne Beſtillinger, forſaae thennom til, hand in-
gen Skade theroffuer haffuer lidt. Thernæſt ſom hand beſværit
ſig udi, at nogen Sager til Herretz-Tinget, nogen til Lands-Tin-
get ſkal vere indfunden; Tha formeente the og, en Part at ve-
re Herretzkings Sager, ſom om then Mand ther drucknet bleff i
then Brønd, hvorpaa Neffn ſkulle tagis, en Part Landskings
Sager, thi at Herretzfogden ſkal haffue domt udi en heel Hob
Sager og Beſkyldninge, hand tiltalet ſamme ſin Tiener. Og
efterdi ther nu er kommen og tilſæt en Landsdomer, formeente
the, thennem ingen Uret ther udinden at haffue giort, at the
Herretzfogdens Dom did haffue heden fundet, efterat Landsdo-
mer er Offuerdomere offuer Herretzfogden. Og at the ſkulle
haffue offuerſprunget nogen Sager, ſom ere fremfort for Rette,

besonderligen the, som ere funden vigtige eller kunde drage noget, vidste the thennom thet icke at haffue giort. Met flere Ord og Tale, therom paa begge Sider forløb. Tha effter Tiltale, Giensvar, Sagens Leilighed, og effterdi forneffnte Tyge Brahe selff bekiender, at hand fast icke weed forneffnte the gode Mænds Dom at beskylde, andet end en Part hans Sager skal være indfunden til Herretztinget, en Part til Landstinget, en Part icke dømt paa, bleff therpaa saa affsagt for Rette, at forneffnte gode Mænd med sammie theris Dom ingen Uret haffue giort forneffnte Tyge Brahe, men forneffnte theris Dom bør ved sin fulde Magt at bliffue og ther effther holdis, men huis Sager som the haffue indfundet til Herretzting, saa og hvis Sager som Herritzfogden haffuer dømt, the at indkomme eyther forneffnte theris Doms Liudelse for theris tilbørlige Dommere, og ther at gaae om, saa widt Loug og Rett kand were. Datum ut supra.

Aar 1592. d. 17. Januar. døde Frue Inger Oxe (f), Jørgen Brahes Efterleverske til Tostrop, som var en Søster af den berømte Rigets Hofmester Peder Oxe, og havde i tolv Aar været Hofmesterinde hos Dronning Sophia. Om denne Frue fortælles, at hun efterlod 90000. Daler i Guld, Sølv- og Guld-Tøig, Smykker og hele Dalere til hendes Arvinge (g), iblandt hvilke Tyge Brahe uden Tvil har faaet en Part, eftersom hun og hendes Mand, som var hans Farbroder, havde, som tilforn er meldet, i Ungdomen, taget hannem som deres Barn til sig, da de selv ingen havde, og Tyge Brahe derforuden selv vidner, at hun altid havde været ham i Moders Sted, og elsket hannem som en Søn. I hendes Sted blev Tyge Brahes egen Moder Frue Beate Bilde Dronningens Hofmesterinde (h). Bemeldte Frue Inger Oxe haver

1573.

(f) Hun blev begraven i vor Frue Kirke udi Kiøbenhavn, hendes Grav-Skrift, saavelsom hendes Mands, kan læses i RESENII Inscript. Hafn. p. 83.

(g) Chronologia vet. MS. Anno 1592. 17. Jan. obiit Domina INGERA OXE, quam fertur reliquisse heredibus 90000. Daleros in auro, argenteis & aureis vasis & monilibus & thaleris.

(h) Derom skriver Tyge Brahe i hans Astron. Instaur. Mechan. fol. G. selv saaledes: Sustentante me Lipsiæ, una cum Pædagogo, Patruo meo charissimo GEORGIO BRAHE, qui ante annos circiter 30. satis concessit &c. Educarat me ab ipsa infantia dictus Patruus, & deinceps liberaliter aluit, quoad vixit, usque in ætatis meæ annum decimum octavum, semperque filii loco habuit, atque in hæredem adoptare constituerat; Erat enim ipsius conjugium sterile, in uxorem ducta Nobilissima & prudentissima Domina INGERA OXONIA, magni illius PETRI OXONII postea Regni Daniæ Aulæ Magistri Sorore,

1573. givet 300. Daler til vor Frue Skole i Kiøbenhavn, hvorom vi have Borgemester og Raads, som disse Penge imodtog, deres Forpligtelse-Brev af 20. April samme Aar, udskrevet af et Manuscript i Rostgaards Bibliotek, hvilket en anden Tid skal blive i Magazinet indrykket.

At Tyge Brahe først i dette Aar 1592. haver haft en Proces for Siælandsfars Landsting [maaskee nogen af de Sager, som i den foran indforte Herredags-Dom ommeldes], hvori Dommen og maae være gaaen hannem imod, det synes klart af et lidet latinsk Vers, som han den 15. Februar. haver giort paa Veien fra Ringsted, i hvilket han alt for tydeligen giver sin Misfornøielse tilkiende over Landsdommeren Lage Bek, og formener sig af hannem at være skeet største Uret. Dette Vers, hvoraf vi have Tyge Brahes egenhændige Udkast iblandt de rare Papirer, som Hr. Etats Raad Gram har haft den Godhed i denne Materie at meddele os, er saaledes lydende:

Judicis est æqui verum rectumque tueri,
Non obstare bonis nilque juvare malos.
Tu tamen impulsum (testis Deus) æqua movere
Negligis & nequam fersque foves que malum.
Ast cito, crede mihi, vindex fandi atque nefandi
Efficiet, poenas causa proterva luat.
Si sapis ergo, tuæ bene consule LAGO saluti,
Et mihi si non vis parcere, parce tibi.

T. B.

Anno 1592. die 15. Febr.
In Itinere a Ringstadio domum.

Tyge Brahe bekom i dette Aar 1592. fra den unge Landgreve i Hessen Mauritio, som var en god latinsk Poet, et meget smukt Ære-Vers, hvilket han af hannem havde begieret til at sette for i sine Skrifter hos det Vers, som Kongen af Skotland havde bæret ham med (i). I samme Aar i Augusti Maaned dode, til Tyge Brahes store Bedrøvelse, den gamle Landgreve Vilhelm, kaldet den Vise, som nu i mange Aar havde vexlet Breve med hannem i Astronomiske Materier, over hvilken han til sidste Ereminde forfattede en latinsk Grav-Skrift, som er trykt ved Enden af hans Epistolis Astronomicis. Det sidste,

Sorore, quæ ante quinquennium diem obiit, quæque me etiam, dum vixit, instar filii, singulari amore complexa est. Hæc postea per duodecim annos in Gynæceo Reginæ, tempore Regis FRIDERICI II. laudatissimæ memoriæ, Aulæ Magistra fuit, succedente illi in eodem officio matre mea charissima & honorandissima BEATA BILLEA per octennium, quæ etiamnum ex Dei gratia superstes est, agens annum ætatis 71.

(i) TYCH. BRAHEI Epist. Astron. p. 276. 279. 281.

ſidſte, ſom Høibemeldte Landgreve i ſine Skrivelſer forlangede af Tyge Brahe, var at forſkaffe ſig et Dyr fra Norge kaldet Rix (ſkal være Rinsdyr), hvilket Tyge Brahe ikke kunde til Veie bringe, men lovede at ſkaffe hannem nogle Elsdyr, hvilke dog ikke til Caſſel ankom, medens Landgreven levede. Den, ſom forſkaffede Tyge Brahe diſſe Dyr fra Norge, var Statholderen ſammesteds, hans gode Ven og Forvandt, Axel Gyldenſtierne, hvilken i Begyndelſen af September Maaned 1592. gav ham en Beſegelſe paa Hveen (k).

Vi finde paa et gammelt Papir antegnet, at Kongel. Maieſtet Chriſtian den Fierde haver i bemeldte Aar 1592. udi Junii Maaned naadigſt forlænet Tyge Brahe med Norges Krones Læn Nordfiord (det ſamme Norſke Læn, ſom han tilforn af Kong Friderik den Anden havde haft), ſamt des tilliggende Bønder og Tienere, viſt og uviſt, aldeles intet undertaget, efterſom han der til des ſelv udi Verge og Befaling haft haver, at ſkulle have, nyde, bruge og beholde qvit og fri, uden Afgift eller Regnſkab, ad Gratiam. Dog ſaa at han der imod ſkal afſtaae og lade falde de 400. Dalers Penſion, han af Tolden i Helſingor her til haft haver, og dennem efter denne Dag ikke nyde eller paafordre i nogen Maade. Men derſom nogen Told, Tiſe eller Vrag der i Lænet ſig tildrage kan, derfor ſkal han aarligen giøre Hans Maieſtet gode Rede og Regnſkab, Hans Maieſtet alene til Beſte. Han ſkal holde Bønderne ved Norges Lov og Ret, og ikke forurette dennem imod Loven.

Derpaa gik d. 16. Junii 1592. Kongelig Befaling til Tolderne i Sundet, at de herefter ikke ſkulde give eller fornøie Tyge Brahe de 400. Daler, han der af Toldboden hertil haft haver, thi Kongel. Maieſtet hannem dem nu opſkrevet haver, lydende ſom følger:

Christian then Fierde ꝛc. wor Gunſt tilforne. Wiider, eftersom os Elſkelige Tyge Brade til Knudſtrup haffuer aarligen hertil weret forſkreffuit 400. gamle Daler til Penſion af Toldboden der udi vor Kiøbſted Helſinger, og wii nu naadigſt udi andre Maade haffue hannem afflagt, og therfore forneffnte aarlige Penſion ladet hannem opſkriffue. Tha bede wii Eder og wille, at I hannem her efter ingen wiidere Penſion paa wore wegne giffuer, meden wiider Eder epter thenne wor Skriffuelſe att forholde. Thermet ſkeer wor wilge. Actum Hafniæ then 16. Junii 1592.

Endnu i dette Aar 1592. haver Hans Kongelige Maieſtet udgivet et Brev, at Tyge Brahe vilde kiøbe Lumper (ɔ: Linklude) til Papir, hvilket Brev er blevet

(k) Vid. TYCH. BRAHEI Epiſt. Aſtron. p. 195. 200. 204. 210. 214. 274. 305.

Herſleb eier.

I det Aar 1593. efterat Tyge Brahe nogle gange tilforn havde faaet Kongens Skrivelſe og Befaling, om Hellig Tre Kongers Capel i Roſkilde, ſom han var forlænet med, og ſom nu var gandſke forfaldet, at lade ſtye og forfærdige, og han det dog havde efterladt, fik han atter d. 1. Auguſti en ny og eftertrykkelig Paamindelſe, om Forbedringen paa ſamme Capel ſtrax at foretage: Hvis han det forſomte, vilde Hans Maieſtet, ſom nu havde været der i Kirken, og ſeet Capellets Brøſtfældighed, antage en Bygmeſter, ſom paa Tyge Brahes Bekoſtning Capellet igien ſkulde forfærdige og i Stand ſette. Det Kongelige Paamindelſe-Brev lyder ſaaledes:

Chriſtian then Fierde ꝛc. Wor Gunſt tilforn. Wiider, att wii nu ſtelff perſonligen haffuer wæret her vdi Kircken och beſeet thet Capell, ſom kaldis Hellig tre Kongers Capell, och thu nu naadigſt met forlehnt er, og forneffnte Capell befindis vdi mange adſkillige Maade baade paa Thag, Thømmerverck og Huellingen att være megit bygfeldig och broſtholden, ſaa thet er høyligen att befrøgte, att thersom thet icke udi Tiide, och endelige ſerend Vinteren paakommer, bliffuer igien hiulpen och forfærdiget, att thet tha plat och aldelis nederfalder och gior ſtor Skade baade paa Begraffuelſen udi ſamme Capell och udi andre Maade. Tha bede wii thig och wille, att thu endeligen er forſtænkt udi och forneffnte Capell nu ſtrax met thet allerførſte och endeligen vden ald Undſkyldning eller Forhaling lader foretage att forfærdige, effthersom thet ſig bør, och thet behoff haffuer baade met Tømmer, Steen och Kalk. Saaframt thet och inden en ſtafket Tiid icke bliffuer udi ſaa Maader foretaget at bygges och forfærdiges paa, tha wille wii ſelff, dog paa din Bekoſtning, lade handle met en Bygmeſter, ſom ſamme Bygning ſig ſkal paatage, och forneffnte Capell, udi hvis Maade thet nu findes bygfældig, igien att forferdige och forbedre. Och ſaadanne Forſømmelſe udi andre Maade hos dig att ſøge, effthersom thu och nogen gange tilforne therom haffuer bekommet wor Skriffuelſe och Befaling. Thermet ſkeer wor Wilge, befalendis dig Gud. Actum Roſkildegaard then 1. Auguſti 1593.

Tyge Brahe lod endnu et Aar og mere gaae forbi, inden han tænkte paa at foretage denne Capellets Forbedring og i Stand Settelse, saa at Hans Majestet foraarsagedes ved en langt strengere Befaling af 4. Septemb. 1594. derom at erindre hannem, lydende, at, dersom han ikke inden næstkommende Juul satte bemeldte Capel i fuldkommen forsvarlig Stand, vilde Hans Maiestet befale Embedsmanden i Roskilde at lade det forfærdige og dermed en anden forskrene. Dette Kongens Brev lyder saaledes:

Christian then Fierde ꝛc. Vor Gunst tilforn. Wiid, att wii thig tilforne haffue tilskreffuit, att thu uden Forsømmelse skulle lade foretage then Bygning paa thet Capell udi Roskilde Dom Kirke, som kallis Hellig 3. Kongers Capell, och wore kiære Forfædre Salig och Høyloffelig Ihukommelse haffue theris Begraffuelse udi, hvilket dog hertil aldelis icke er skeet, meden samme Capel jo nieere och nieere dag fran dag forderffuis och forargis. Och forundre wii oss høyligen, att thu samme wor Befaling icke anderledes haffuer agtet och efterkommet, och samme Bygning forferdiget. Tha bede wii thig och wille, att thu aldelis er forskrækkt udi, forskreffne Bygning paa forneffnte Capell endeligen och vden ald Undskyldning att lade foretage och forferdige inden Juul forstkommendes udi thet allerseeneste, udi huis Maade thet kunde haffue udi behoff att bygges och forferdiges paa. Saa skulle thet icke skeer, at forneffnte Bygning inden forneffnte Dag och Tid bliffuer forferdiget, tha wille wii naadigst befale wor Embedsmand paa wor Gaard udi Roskilde, forneffnte Bygning at skulle lade færdiggiøre, och thu strax att forlehne en anden met forneffnte Capel och thes tilliggende Godz och Indkomst. Och att thu thig met thet allerførste herom, emod Oss erklæreer, hvad thu her inden tilsindz er at ville giøre, paa thet wii kunde wide, huorefter wii Oss skulle forholde. Thermet skeer wor Wilge ꝛc. Actum Colding then 4. Septemb. 1594.

At Tyge Brahe strax efter denne kraftige Erindring haver giort Afvoel af at legge Haand paa bemeldte Capels Bygning og Forbedring, sluttes af et andet Konge-Brev, givet d. 8. Novemb. 1594. hvorudi Hans Majester tilbyder hannem, efter hans allerunderdanigste Ansøgning, at tage den øverste Hvælving ned, og igien legge Bielker og Loft. Samme Brev lyder saaledes:

Chri-

Christian then Fierde ꝛc. Vor Gunst tilforn. Vild, efftersom wi nogen Tiid siden forleden naadigst haffuer skreffuet thig till om Hellig tre Kongers Capel udi Roskilde Dom-Kirke, som war meget bygfældig og brøstholden, att thu then mett thet allerførste skulle lade igien forfærdige och forbygge, och thu nu undervanigst lader giffue tilkiende, att samme Capel besverligen kand igien forfærdiges och siden holdis wid Hævd och Magt, enten meth Tag eller udi andre Maade, meth mindre att then offuerste Hvelling maatte afftagis och igien leggis meth Bielcker och Loffte. Tha paa thet samme Capel meth thet første maatte igien bliffue forfærdiget, och siden thes bedre kunde holdis meth Tag och anden Nødtørfft wed Hæffd och Bygning, bede wit thig och wille, att thu lader samme offuerste Huelling afftage, och then igien lade legge meth Bielcker och Loffte paa then beste Maade forvaret, och forneffnte Bygning paa forneffnte Capel, meth thet allerførste skee kand, lader færdiggiøre. Thermet skeer wor Wilge. Befalendis thig Gud. Hafniæ then 8. Novembris 1594.

I dette Aar 1594. havde Tyge Brahe ikke en liden Forliis i den ypperlige Kongens Cancellers Niels Kaases Død, som indfaldt d. 28. Junii. Denne brave Herre havde stedse været hannem en Tilflugt, og, saa vidt mueligt, handhævet hannem imod alle haarde Anlob. Men efter hans Død begyndte for Alvor de Fortrædeligheder at møde Tyge Brahe, som han tilforn ikkun havde været truet med, og som ikke, saa længe Cancelleren levede, kunde faae ret Fremgang til at fælde ham.

I samme Aar tilsloges hannem ikke en mindre Sorg, i det en anden af hans beste Venner ved Døden afgik, nemlig Iacobus Curtius a Senftenaw, det Hellige Romerske Riges Vice-Canceller, som kort tilforn skal have været i Danmark under Paaskud af Keiserlig Ærende, men virkeligen for at tale med Tyge Brahe, som han ubeseet havde fattet en stor Høiagtelse for, og for at tage hans Astronomiske Bygninger og Instrumenter i Øiesyn, som der i alle Lande gik saa stort ut Rygte af. Denne Bekymring var saa meget større for Tyge Brahe, siden denne ham sær bevaagne Herre havde paataget sig at handle med Keiseren om et anstændigt Blive-Sted for hannem, i Fald han skulde nødes til at forlade sit Fæderneland. Ja, om han fik i Sinde at flytte til Bømen, da ei alene tilbød Cancelleren ham sit eget Hus i Prag, som var stort og rummeligt nok, men endog vilde lade dei indrette efter Tyge Brahes egen Villie og Magelighed. Dog blev det hannem derefter til nogen Trøst,

at hans gamle Ven (l) Thaddæus Hagecius ab Hayk Keiserlig Hof-Medicus, ved Skrivelse gav ham Haab om, at Curtii Eftermand Rudolphus Corradducius ogsaa vilde tage sig hans Sag an, og være hannem hos Keiseren befordrlig (m).

Endnu i dette Aar 1594. besøgte den lærde Marpurgske Professors Rudolphi Goclenii Søn Tyge Brahe paa Hveen, som tog vel imod hannem og viste ham alle sine Herligheder, hvilket Goclenius selv giver tilkiende i en Dedication, til D. Nicolaum Theophilum (n) Professor paa Kiøbenhavns Universitet, dat. Marpurg. d. 1. Sept. 1594. som han haver sat for sit Skrift kaldet Adversaria ad exotericas aliquot Jul. Cæs. Scaligeri exercitationes. I samme Dedication beder han Nic. Theophilum hilse Tyge Brahe, og takke for hans Høflighed imod sin Søn (o).

Det fornemeste, man i det Aar 1595. finder om Tyge Brahe anteegnet, er, at han da først fik sin bekiendte store Globus eller Himmel-Kugel færdig, som nu i 25. Aar havde været arbeidet paa, og allerede i det Aar 1584. ziiret med en latinsk Inscription. Han fik ogsaa i dette Aar Tallet af de 1000. Fix-Stierner ved sine Observationer næsten bragt til Fuldkommenhed, og fik de samme udgrafede paa bemeldte sin store Globus, hvis Skiebne derefter har været adskillig, indtil den nu endeligen 1728. i den store Kiobenhavns Ildebrand blev opbrændt paa det runde Taarn. Ellers bleve og i dette Aar, efter Tyge Brahes Opfund og Indretning, forfærdigede adskillige Himmel-Globi i Neder-Tydskland, dog ikke uden med 800. Stierner paa, eftersom hans fulde tusinde Tal var endnu ikke kommet ud og blevet bekiendt (p).

I Begyndelsen af Aaret 1596. kom Tyge Brahe i en heel slem og vidtløftig Proces, som gandske vist var een af de Hoved-Poster, der hialp til at giøre hannem ret kied af sit Fædrneland. Jens Lauridsøn Wolf i hans Encomio Regni Daniæ (q) er den eneste, som paa Tryk har meldet et Ord derom, men

(l) Med denne lærde Mand var Tyge Brahe ved Keiser Rudolphi II. Kroning til Regensborg 1575. bleven bekiendt, og da havde lagt Grunden til det uopløselige Venskab, som siden altid var imellem dem. Vid. TYCH. BRAHEI Progymnas. Astron. Tom. II. p, 157.

(m) GASSENDI vita Tychonis Brahei p. 131.

(n) Denne Nic. Theophilus havde tilforn tienet Landgreve Vilhelm i Hessen ubi hans Cancellie TYCH. BRAHEI Epist. Astron, p. 282. Conf. VINDINGII Acad. Hafn. p. 148.

(o) RUD. GOCLENII egne Ord i Slutningen af ovenmeldte Dedication ere disse: Vale Vir præstantissime, & vere nobilem Virum insignemque Artificem TYCHONEM à BRAHE a me perofficiose saluta, eique meis verbis gratias age, quod meum (filium) comiter acceptum ad spectatu dignissima θαυματοεγηματα sua admiserit, eumque præclare excellente sua doctrina erudierit &c.

(p) GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 133. 134. 135.

(q) J. L. WOLFS Encom. Regni Dan. p. 528. Conf. Bangs Samlinger Tom. II. p. 437.

men ikke anført andet af Historiens Sammenhæng end dette: Tyge Brahe er udreist af sin egen fri Villie og Forsæt af Danmark, fordi at det udi en Sag, som een hans uægte Dotter med et Giftermaal vedkom, ikke gik efter hans Forsæt og Villie, hvilket Retten ikke kunde taale eller lide, som uden al Tvil paa sit Sted beviseligt findes. Foruden dette vide vi ikke, noget tilforn om denne Handel offentligen at være bekiendt, og mene derfor at bevise vore Landsmænd en Fornøielse, naar vi gjøre dem deelagtige i den Underretning, vi derom have erholdet. Sagen har omtrent været af denne Beskaffenhed: GELLIUS SASCERIDES, Medicinæ Doctor og Canik i Lund, som tilforn havde været i Tyge Brahes Hus paa en sex Aars Tid (r), havde fattet Kiærlighed til hans ældste Dotter Magdalene Brahe [hvilken Wolf i ovenanførte kalder uægte], og faaet Tilsagn baade af Forældrene og Dotteren om hendes Ægteskab: Men, hvordan det er gaaet til eller ikke, saa er der opkommen nogen Irring og Uvillie imellem Tyge Brahe og Doct. Gellium, som forvoldte, at der tilsidst intet blev af Giftermaalet. Imidlertid det saa stod hen, blev der udstrøet adskillig Snak, og Tyge Brahe hørde allevegne iblandt Folk ilde derfor; hvorudover, paa det hans Rygte, som alt for mange desuden fandt Behag i at forkleine, ikke skulde lide for meget herunder, søgte han Doct. Gellium med Retten først for Lunde Dom Capitel, hvor det synes, at Tyge Brahe ingen sønderlig Trøst og Medhold haver faaet. Siden indstevnede han til Consistorium i Kiøbenhavn, hvor Sagen, efterat have været der ført i Februarii og Martii Maaneder, ikke heller kom til nogen Endelighed. Om det derefter er kommet videre, eller om Tyge Brahe haver ladet sig dermed befalde, er os ikke bekiendt. Ei heller kunne vi, saa længe os fattes de fleste af Documenterne, som i Consistorio blevne fremlagte, give fuldstændig Oplysning om, enten hvad Forbindelser der have været imellem Tyge Brahe og D. Gellium om dette Ægteskab, eller hvad de egentlige Aarsager have været til Giftermaalets Opslag. Hvad vi derfor denne gang kunne meddele, er saa meget af Sagen, som i Academiets gamle Acter findes at være ført for det Kiøbenhavnske Consistorium: Men af de udi Acterne ommeldte Documenter er os intet faldet i Hænderne, uden tre Stykker, som vi have Hr. Etats Raad Gram at takke for, og som siden skulle anføres.

Men førend Sagen kom for Consistorium, fik Tyge Brahe et Nys om, at D. Gellius vilde tage sin Tilflugt til Hove, og der søge at bemantle sin Sag hos Kongen og de regierende Raads Herrer, for, om mueligt, at undgaae denne Proces. For nu i nogen Maade at forebygge dette, haver Tyge Brahe d. 22. Januar. skrevet et Latinsk Brev til Holger Rosenkrandz, til hvis Venskab han havde lige saa stor Tillid, som Høiagtelse for hans Lærdom, med Begie-

(r) VINDINGII Acad. Hafnienſ. p. 210.

ring, at han hos sin Fader Jørgen Rosenkrands, som han og selv havde tilskrevet, og som næsten var den eneste af Raadet, han nu kunde vente nogen Hielp og Bistand hos, vilde mage det saa, at Sagen maatte have sin Fremgang, og at intet uden Retten maatte skille dem ad. Derpaa lod Tyge Brahe under sin Haand et Skrift offentligen udkomme, hvorudi han opregner de Poster, som om hannem vare udspredte for dette Histermaals Skyld, og beder baade D. Gellium og andre Vedkommende, at de sig erklære vilde, hvad de derudi vilde være bestændige, og hvormed de saadant saadrue og bevise kunde. Dette Document, som ogsaa blev læst paa Consistorium og henlagt hos Acta Universitatis, lyder af en Original-Copie saaledes:

Huis allevegne baade iblant Adelen och andre er udi lang Tid udspredt, huormed ieg skulle haffue foraarsagett D. Gellium til at undslaa sig fra att wilde haffue Bryllup, och giøre huis skred er.

Att hand icke maatte tilfinn wilde, att Bryllupit skulle paa den Tid och Sted were, som ieg berampte, mens hand bleff lured och skuffed dertil utilborligen.

Att hand icke kunde faae saa snart sine Brøllups Kleder ferdig giort, eller bliffue betenckt dett att wille indgaae.

Att ieg wilde och begierede, att hand skulle were forpligtt vdi nogle Aar att bliffue paa Huen hoss mig med min Datter, och der giøre och arbeide for mig, huis ieg wilde haffue, som et Trell, och somme siger, att hand skulle altid were der, och icke maatte drage derfra igien.

Att ieg wilde, att hand skulle holde min Datter med hendis Kledebon, naar hand fik hinde, vdi Flowell och Damask, och i saadan Stadtz, som Fruer forer.

Att ieg wilde, att hand skulle giffue mig et Breff paa, hvorudi hand skulle forplicte sig att holde min Datter, alt den Stund hand leffde, udi saadan och saa gode Kledebon, som ieg udskyde och leffuered hinde til hannem vdi, Ellers fik hand hinde intet.

Att hand skulle haffue begierit aff mig en stor Sum Penge, huortil ieg skulle haffue suaret, Jeg wille icke giffue hannem baade

[illegible]

Att ieg skulle een gang, der ieg war udi Kiøbinghaffn, haffue sendt uforvarendis Bud til hannem och sagt, att hand strax om neste eller anden Søndag dereffter skulle were fortenckt att haffue Brøllup, huis hand thet icke wilde giøre, da fik hand intet min Datter.

Att hand skulle engang haffue kommet til mig och begiered att wille haft Brøllup, da lod ieg hannem sige, att ieg thet icke wilde giøre, oc att hand fik intet min Datter.

Att hand intet maatte wiide der aff, huorledis det skulle gaae till met hans Brøllups Bestilling, oc att hand haffde sendt thu Mend til mig oc lade tilspørge mig, huorfor hand intet maatte wiide aff sligt, och ieg dog ingen richtig Suar wilde giffue dennem.

Att hand haffde endda ingen Bestilling och ingen steds att boo, och ieg icke sligtt wille forskaffe hannem, derfore wilde hand icke haffue Brøllup.

Saadant oc andet mehre, huilcket ieg icke altsammens will øpregne, eller faar at wide, er udspredt allevegne iblant Folck, saa att mesten huer Mand giffuer mig stoer Skyld oc Urett der medt, och mehner hannem att were aldelis forvden Skyld, och nocksom foraarsagett til huis hand giorde. Och enddog ieg icke fuldkommeligen kand erlange, att mand will bestaa saadant att were kommen fraa hannem selff. Saa giffuer ieg dog enhuer forstandig att betencke, om dette och andet udi saa Maade icke haffuer sin Udsprung enten fraa hannem selffuer eller och hans Anhangere, som saadant foregiffuer och udspreder mig til Forulempning och hannem til Besmøckning och Undskylling. Och effterdi ieg icke til wisse kand wiide, om saadant er spredt iblant Folck mett hans eller nogen aff hans Anhangs Wilie oc Widskab, Saa lader ieg derfore her offentlig tilspørge, om hand eller nogen aff hans, som nu tilstede ere, noget aff thette forskreffne eller udi samme Mening haffuer nogen Tid eller Sted hørt aff mig eller nogen aff mine, och om de wide noget sligt att were skeet heller foregiffuen

gifftuen med ivoris Wille och Widskab, och att hand eller de sig her paa erklerer, och huis de derudi bekiende wille, att de da lader mig vide, huad Beskeen de derpaa kunde haffue, och huor med hand eller de vide saadant att sandrue; och att ieg maa faa det anteg-nett och beskreffuit. Thyge Brahe.

Eg. H.

Da nu D. Gellius fornam, det blev Alvor, at Tyge Brahe vilde søge hans for Consistorium, saasom han d. 6. Febr. 1592. for sønnen Rd. og tildagb til Rector og Professores en Begiering, at de vilde vende hannem deres skriftlige Forbøn til Tyge Brahe, og udskikke tvende af deres Collegio, som hannem samme deres Brev kunde overgive, og tillige paa samtlig deres vegne giøre mundlig Bøn for ham til Tyge Brahe, at han dog for Guds Skyld og sin egen adelige Frombeds Skyld vilde afstaae denne Trette imod hannem. Rector og D. Niels Krag undskyldte sig, at de for vigtige Aarsagers Skyld ikke herudi kunde noget samtykke: Men de øvrige Professores holdte best, at man mundligen talede med Tyge Brahe derom. Bemeldte D. Gellii Begiering til Consistorium lyder af Originalen saaledes:

Efftersom Erlig og Welbyrdig Herre Tyge Brahe til Knudstrop er bleven mig saa ugunstig och wredt, och der udoffuer nu for nogen Jrring, som Hanss Welbyrdighedt och mig mellom haffuer verrit, haffuer foretaget sig, at vilde forfølge mig med Rettergang, och ieg icke understaar mig at trette eller at gaa i Rette med Hans Welbyrdighed eller nogen hans Wenner, Och mig icke heller witterligt er, att ieg aff Modwille och Forsett haffuer nogen Tiid giort eller sagt nogett, som hannem eller hans kunde werre till Vnder eller Fortrædt vdi nogen Maade, Men huis sig nu haffuer tildraget imellom oss, hvorvdaff den gode Mand er mig saa saare fortørnet, det kiende Gud, ieg haffde gierne seet, dett aldrig haffde skeett. Tha er ieg ganz ydmygeligen och wenligen begierendes aff Magnifico Domino Rectore och Eder alle, mine Gunstige Herrer och Wenner, att I anseendis denne min Leylighedt, for min ringe Bøn och min Salige Faders skyld som haffuer werrit Eders Collega, og, som ieg nu mehner, gode Wen, wilde giffue mig Eders skrifftlig Intercession hos Welb. Herre Tyge Brahe, och delegere tuende af Eders Collegio, der vilde fremme Eders Breff præsentere, og der hoes paa Eders Vegne mundtligg giøre Bøn til hannom for mig, at hand for Gudsskyld och sin egen Adelig Frombedt skyldt, vilde afstaae denne Trætte imod mig, och ikke mere efftet denne Dag fegde paa mig. Och tilbiude paa mine Vegne, at, om det motte eller kunde werre hannom behageligt, da vil ieg med Ordt och Gierninger werre hans ydmyge villige Tienere ald min Tidt. Gunstige Herrer, saadan Eders Befordring og Welgiørning vil ieg, saa længe Gud under mig Liffuidt, aldrig forglemme, men findes tacknemmelig, som det sig bør, Och werre vdi de goede Mends Øyne, som tager sig Wmage, Besværing och Bekostning thill for min skyldt. Hafniæ 7. Februarii Ao. 1596.

E. W. W.

Gellius Sascerides.

med egen Haandt.

Opstrift:

Magnifico Dno. Rectori & Professoribus Academiæ Hafnienſis, Dominis & Amicis ſuis reverenter colendis. S. D.

Videre Følge af rare Efterretninger om Tyge Brahe.

Vi skride til den sidst nævnede Proces imellem Tyge Brahe og Cellium, ville vi kortelig forklare det foran paa dette Hefte Koberstykke, som er en Tegning af det tilforn omskrevne Observatorium Stierneborg, og en Grundridsning saavel af bemeldte Stierneborg, som af Slottet Uraniborg selv.

Paa Grundridsningen af Uraniborg, som staaer nederst for den venstre Haand, have Bogstaverne denne Betydning: A. Døren mod Østen. B. Et kunstigt Vandspring midt i Huset. C. Døren mod Vesten. D. Vinter-Stuen. E. F. G. Kamere for Fremmede. H. Kielder og Køken. I. Trappen til at gaae op i det andet Stokverk. L. En Brønd midt i Køkenet 40. Alne dyb, fra hvilken gik hemmelige Rør igiennem Muren, som ledede Vandet ind til alle Værelserne baade oven og neden. M. Biblioteket. N. Den store Messing-Globus. O. Fire Borde for Studenterne. P. Senge i Værelserne. Endskiønt han i dette store Hus havde fuldkomne Observatoria i de Taarne, som vare Synden og Norden derpaa, saa dog, da han siden lod giøre flere Instrumenter, anlagde han 1584. et nyt Observatorium paa en Høi uden for Slottet mod Synden, omtrent 70. Skrit fra Slots-Muren, kaldet Stierneborg, og bestaaende af grundmurede Kamere og Hvælvinger under Jorden, hvori han opstillede nogle af sine fornemeste Instrumenter, at de der kunde være fri for alle Vinde, og at han der kunde sette nogle af sine Studentere hen at observere, paa det de ikke andensteds skulle gaae hinanden i Veien eller conferere deres Observationer, før han det selv vilde. Fra dette Sted havde han 1596. begyndt at giøre en Longang under Jorden ind til Slottet Uraniborg selv, at man ikke om Vinter-Nætter havde fornoden at lukke Portene op, naar han vilde derhen at observere: Men samme kom ikke til Fuldkommenhed.

De Tal paa Grundridsningen af Stierneborg, som staaer neden paa Kober-Pladen for den høire Haand, betyde, som følger: 1. Indgangen, hvor man gik ned af Trapper til dette underjordiske Observatorium. 2. En firekantet Stue, hvorfra man gik ind i de andre hvalvte Kamere. 3. 4. 5. 6. 7. Fem hvalvte Kamere eller Cryptæ, i hver af dem stod eet af hans største Astronomiske Instrumenter, vare og her og der i samme Kamere malede med forgyldte Bogstaver adskillige Vers og Inscriptioner. I den Udhuk, hvor den øverste ✲ staaer, havde Tyge Brahe selv en Seng, som han kunde betiene sig af, naar han der observerede. Ved den nederste ✲ stod et langt Bord, og i den Vinkel der uden for var en Seng for Studenterne, naar behov giordes.

Den

Den øverste Tegning paa Kobberstykket forestiller Stierneborg, saaledes som den saae ud over Jorden. 1. Indgangen eller Porten til de underjordiske Værelser, af Jonisk Arbeid, paa Siderne deraf nogle udhugne Stene med Inscriptioner, og oven paa tre udhugne krumme Lover. 2. En liden rund Høi eller Jord-Tag over den firkantede Stue, der oven paa stod det kunstige Mercurii Billed, som Tyge Brahe 1590. maatte forære Hertugen af Brunsvig. 3. 4. 5. 6. 7. Kubeler eller Hytter over de fem hvalvte Kamere. 8. Tvende Steen-Støtter mod Østen og Vesten, til at stille visse Instrumenter paa, naar behov giordes. 9. Fire Globi eller Himmel-Kloder, som undertiden der bleve satte, naar man observerede. 10. Et rundt Steenbord. 11. Planke-Værket omkring Stierneborg, hvoraf hver Side holdt i Længden 70. Fod, men hver Halv-Runding 24. Fod.

Den 18. Februarii 1596. begierede D. Gellius atter Consistorii Forhør til Tyge Brahe, hvorudi Professorerne endnu ikke videre vilde samtykke, end mundligen at tale med hannem derom. Men dette uagtet, begyndtes dog strax derpaa Sagen i sig selv, hvilken vi have forefundet saaledes opskreven, som følger:

1596. 25. Februar. Fraværende D. Joh. Slangendorf, M. Joh. Aurifaber, og M. Iver Stubæus. Erlig og Velbyrdig Mand Tyge Brahe havde lovligen ladet kalde for Consistorium Hæderlige og Høilærde Mand D. Gellium Salceridem, overværende efter E. og V. Tyge Brahes Begiering Erlig og Velb. Carl Bryske, Kongelig Majestets Lænsmand paa Kiøbenhavns Slot. Var ogsaa der hos M. Jon Jacobsøn (a) og Mogens Bertelsen (b). Da lod fornævnte Tyge Brahe læse et Varsels-Brev, som var læst for D. Gellio i hans Logement i Lund, desligest og et andet Varsels-Brev under Lunde Capitels Seigl. Dernæst blev læst en V. Tyge Brahes Indgang og Fortale, udi hvilken han var omsider imod Beslutningen begierende, at han maatte bekomme ret anteignet og beskrevet, hvis her forhandlédes. Desligest at der maatte blive tegnet paa Brevene, som bleve oplæste, og deraf enten en Sum

(a) M. Jon Jacobsøn er den bersmte Jonas Jacobi Venusinus, som var den Tid Præst til Hellig Geistes Kirke, og blev siden Professor, Historiographus Regius, og Forstander paa Sors. Han havde haft D. Gellii Søster, som var død 1588. See VINDINGH Acad. Hafn. p. 201.

(b) Mogens Bertelsen [Magnus Bareholmus] er uden Tvil den samme, som var Oeconomus eller Prior ved Herlufsholms Skole, som tilforn havde været Skov-Kloster.

eller Begyndelsen og Enden af hvert Brev anteignet, og hvad begge Parter berettede, itigemaade maatte skrives, om behov giordes.

Da mødte fornævnte D: Gellius Salcerides, begyndte at undskylde sig, og berettede iblandt andet, at efterdom han tilforne havde brugt gode Folks Intercession og Forbon til V. Tyge Brahe, og her begieret af E. og V. Eske Bilde Jørgenssøn i E. og V. Oluf Bildes Nærværelse at intercedere for hannem, Item af Canikes i Lund M. Hans Mikelsen, M. Oluf Strisøn og M. Christen, og end siden derefter suppliceret til Universitetet her i Kiøbenhavn, at Professores vilde legge sig i med og afbede V. Tyge Brahe saadant paa hans Vegne. Da var han endnu selv begierendes, at V. Tyge Brahe vilde for Guds Skyld og sin adelig Fromheds Skyld ikke rette med hannem, han kiendte sig der alt for ringe til, og at han havde ikke andet meent, end den Sag havde været bilagt efter deres Contract, som Mogens Bertelsen skulde være vitterligt. Hvortil V. Tyge Brahe svarede, at skulle ikke findes, at nogen var kommen til hannem, og alvorligen bedet hannem paa D. Gellii vegne, ikkun at M. Hans Mikelsen (c) havde talet noget med hannem ex privata persona hid og did, dog der har hørde, hvor det hengde sammen, vilde han intet sønderligt mere have dermed at giøre, og sagde: Jeg veed nu alt for meget af den Handel. Fremdeles sagde Velb. Tyge Brahe, at efterdi D. Gellius beraaber sig paa nogen Fordrag og Contracts Breve, os imellem giort er, saa esker jeg nu samme Breve, at D. Gellius dennem i Rette legger, om han ellers veed Skiel til hvis han i saa Maade beretter, og haver det beskrevet. Men der D. Gellius havde ikke samme Breve, lagde V. Tyge Brahe af sin gode Villie et Brev fra sig og lod det læse, som var beseiglet af nogen af Professoribus, og der det var læst, sagde V. Tyge Brahe, at han formeente, at D. Gellius ikke havde holdet denne Contract, at han derover noddes til at tale derpaa. Og strax lod han læse et Brev indeholdendes de Aarsager, hvorfor D. Gellius havde undslaget sig fra Bryllop at holde. Hvorudaf han og samme Tid gav Notario en Copie, og begierede, at den maatte legges ind og blive hos Acta Universitatis.

Saa tilspurte V. Tyge Brahe D. Gellium offentlig, om han eller nogen af hans noget af dette fornævnte, som nu blev læst, eller udi samme Mening har nogen Tid eller Sted hørt af V. Tyge Brahe eller nogen af hans at være foregiven med hans Villie og Vidskab. Hvortil D. Gellius svarede, at efterdi han ikkun havde faaet Varsel til at høre Vidnesbyrd, vidste han ikke paa den Tid at svare paa nogen Spørsmaal. Dertil svarede V. Tyge Brahe, at hans

(c) Uden Tvil den samme, som havde været den første Rector i Herlofsholms Skole, derefter Christiani Quarti Informator, siden Slotspræst paa Friderichsborg, og endelig Forstander paa Sorø. Vid. Al. B. THURA Idea Hist. Lit. Dan. p. 45.

hans Parti lodde først in genere, om hvis han har at forhandle, og siden om Vidnesbyrd at føre. Da begierede D. Gellius, og tog samme skriftlige Aarsager, og igienemsaae dennem med sin Broder David, som og da nærværende var, og siden kastede dennem paa Bordet igien, og svarede der intet til. Da opstod V. Tyge Brahe, og sagde offentlig, at, hvosomhelst saadanne Ord haver sagt hannem eller hans efter, være sig Lærd eller Ulærd, Mand eller Qvinde, da maae han være og blive en Logniet, indtil han noget heraf kan giøre beviseligt. Siden blev læst et Brev, om hvis han kunde bevise, at D. Gellius havde giort imod Forhandlingen og Contracten imellem dennem. Og derom lod han læse baade af Adelens og andre got Folkes Breve: 1. Et E. og V. Hlanderup Parsbergs. 2. Et Velb. Lauge Urnes. 3. Et Frue Tale Ulfstands. 4. Et Peder Brahes. 5. End nogen Ord af et andet Peder Brahes Brev, underskrevet med Slots Herrens egen Haand. 6. Et Velb. Eske Bildes. 7. End et Lauge Urnes. 8. Et M. Hans Mikelsøns. 9. Et en fremmed Hollænders Niclas de Vrint paa Nederlandsk skrevet. Blev og læst et Beskikkelse-Brev, beseglet af D. Niels Krag og Mogens Bertelsen, til hvilket D. Gellius gav Aarsag i sine Ord, at V. Tyge Brahe lod det læse. Og blev paa alle fornævnte oplæste Breve saa skrevet: Læst i Consistorio efter E. og V. Tyge Brahes Begiering i D. Gellii Nærværelse d. 25. Febr. An. 1596.

Samme Dag Eftermiddag, fraværende atter Slangendorf, Aurifaber og Stubæus, vare alle samtlig tilstæde, som i Formiddags, undtagen M. Jonas. Da 1. blev læst et Forsæt, hvorudi Tyge Brahe tilbød D. Gellio en Copie af det Brev, som indeholdt, af hvad Aarsag D. Gellius skulle have undslaget sig fra at have Bryllop, og som i Dag tilforne blev oplæst. Item tilbød V. Tyge Brahe D. Gellio i samme Brev Copier af fem Skrifter, som han tilforn havde begieret, og for et Aar siden vare udskrevne. Hvortil D. Gellius svarede, at han paa denne Tid ikke begier samme Copier af fornævnte fem Skrifter, uden de behøvgiortes hannem fremdeles i Rettergang, at de da maatte være tilstæde. 2. Herefter lod V. Tyge Brahe læse et andet Forsæt, hvor udi han begierede at maatte her i Consistorio læses, alt hvis af hannem paa Lunde Capitel er forhandlet i denne Sag. 3. Siden strax læst et Brev under Lunde Capitels Seigl, om hvis der i Capitel første gang forhandlet var. 4. Item end et Brev under samme Capitels Seigl, om hvis anden gang der blev forhandlet. 5. Læst en Beskikkelse, forsendt D. Gellio i Lund med fire Danemænd, at han svarede og erklærede sig paa fem Artikler i samme Beskikkelse-Brev. 6. Item læst samme fire Mænds skriftlige Giensvar, om hvis D. Gellius derpaa havde svaret, at begiære sex Ugers Tid, og saa lovede at svare dertil. Da opstod V. Tyge Brahe og spurde strax D. Gellium, Efterdi de sex Uger vare

nu inden en Dag eller to forløbne, eskede han hans Gienſvar paa fornævnte fem Artikler. 7. Læst et Forkyndelses Brev, som Peder Frandſon havde læst for hannem i Lund.

Derefter begierede Velb. Tyge Brahe at ſee D. Gellii Supplicatz til Univerſitetet, hvilken Dn. Rector (d) bod Pedellen hente, og antvordede den Tyge Brahe, dog D. Gellius det tilforn ſamtykte, efter han den havde for ſig igienemlæſt. Og blev den ſiden offentlig læſt in Conſiſtorio, og deraf fik V. Tyge Brahe en Copie, underſkreven med Notarii Haand, til hvilken han lovede at ville ſkriftligen ſvare. Og blev tegnet paa alle oplæſte Breve, som tilforn.

1596. d. 26. Febr. Fraværende Slangendorf, Auriſaber og Stubæus, mødte atter Velb. Tyge Brahe paa Conſiſtorio, med ſamt Carl Bryſke, og derhos Nl. Jon og Mogens Bertelſen. D. Gellius vilde ikke møde, men ſendte for ſig ſin Broder David Saſceridem, som bød Velb. Tyge Brahe D. Gellii ſkriftlige Gienſvar paa de fem Artikler, han tilforne havde lovet at ſvare til. Men V. Tyge Brahe viſte David af at hente ſin Broder, at han ſelv perſonlig maatte møde, som lovet var. Da ſvarede David, han ikke vidſte, hvor hans Broder var at finde, Tyge Brahe ſagde: Haver I da nogen Fuldmagt af Eders Broder at tiene i hans Sted og ſvare til hvis behov gjøres, at det maae indſkrives og gielde lige meget? ellers lader Eders Broder ſelv komme frem. Og ſtrax gik David bort. Endnu ſagde Tyge: Kuder hannem giøre ſit Forſald efter Loven. Da ſkikkede ſtrax V. Tyge Brahe en ud, ved Navn Jørgen Iverſen, at ſee, hvor David gik ind, og bad hannem ſaa tage tvende Mænd og beſtikke D. Gellium. Han kom ſtrax igien og ſagde, at David undſlog ſig for hannem, og gik langs ud med Stranden. David kom igien og bragte en Sedel fra ſin Broder, ſkreven med hans egen Haand, ſom var en Fuldmagt, at David paa ſin Broders Vegne ſkulle levere fra ſig til Tyge Brahe fornævnte D. Gellii Gienſvar:

Kiendes ieg Gellius Saſcerides at haffue giffuet min Broder David Saſcerides Fuldmagt att leffuere fra ſig til Velb. Tyge Brahe mine Svar thil hans fem Spørsmaal, hand mig ſkrifftligen udi Beſkikkelſe vils haffuer ladet forehølde, eftersom ieg udi Gaar lovede at ville udi Dag lade hannem bekomme dem. Til Vidnisbyrd underſkriffuer ieg med egen Haandt. Actum Kiøbenhaffn den 26. Febr. An. 1596.

Gellius Saſcerides.
Egen Haandt.

Tyge

(d) Rector Magnificus var da D. Anders Vrag, og Vice-Rector D. Nicolaus Theophilus.

Tyge Brahe lod sig ikke den Fuldmagt ikke nøie; men sagde, han skulde bringe Fuldmagt at svare til hvis Tyge Brahe havde deri at sige. David meente, at D. Gellius lod sig tykke ikkun at være stevnet til den 25. Februar. som nu var forløben. Dertil svarede Tyge Brahe: Man stevner ikkun til den første Dag, siden varer det, indtil Handelen har Ende. David sagde, at hans Broder var syg, og kunde derfor ikke komme. Da begierede Tyge Brahe, efterdi han var ilde tilpas, at han efter Loven lod giøre sit Forfald, at han ikke kunde komme, om han end gierne vilde.

Da gik Biskopen (e) og M. Jonas ud med David, og bad, at han dog endeligen maatte hente sin Broder. Og samtlige Professorerne selv holdte det samme raadeligst. Strax skikkede Tyge Brahe til D. Gellii Herberg fornævnte Jørgen Iversøn og Peder Nielsen Student. Hvilke komme igien og berettede, at de talede med D. Gellius, og fik intet andet Svar, end han var ilde tilpas; Han vilde spare sin Sundhed. Atter bleve de samme sendte hen til D. Gellium, og skulde sige, at han mødte V. Tyge Brahe in Consistorio eller lod sverge sit Forfald. De komme igien og berettede hans Svar: Han var saa ilde tilpas, at han ikke kunde gaae ud, han vidste selv sin Sundhed best, og stod saa vel til troende, at det giordes ikke behov at sende tvende Mænd ud for sig.

David kom nu igien, og anden gang tilbød Tyge sin Broders Svar. Velb. Tyge Brahe annamede samme Skrift, dog han sagde derhos og protesterede offentlig, at han vilde tage det med Vilkor, at han vilde læse det hiemme og betænke sig, om han vil lade sig nøie dermed, alligevel han ikke selv bar det frem, som lovet var. Og begierede da Tyge Brahe, efterdi han nokſom havde advaret sin Vederpart, at han da maatte procedere i sin Sag; og lod saa læse 1. Et Frue Sophia Brahes Brev, med hendes egen Haand skrevet, paa hvilket og M. Jonas havde skrevet med sin egen Haand. 2. Læst et V. Tyge Brahes eget Brev, med egen Haand skrevet, som var et Svar til fornævnte hans Søsters Brev. 3. Læst en lang Frue Sophia Brahes skriftlig Beretning og Vidnesbyrd om al denne Handel imellem V. Tyge Brahe og D. Gellium. Og der den var læst, var Frue Sophies Tiener fornævnte Jørgen Iversøn tilstede, som havde Fuldmagt, og var erbødig, dette oplæste paa sin Frues Vegne at vidne og bestaae, og at vilkore sig saa høit, som Øvrigheden vilde legge hannem fore. Professores meente, det giordes ikke behov, efterdi den gode Frues Haand og Seigl var derunder, saa hun nok i sig selv stod til troendes. 4. Læst et Velb. Oluf Rosenspares Brev og Beretning om samme Handel. Og blev strax skrevet paa alle disse Breve af Notario Academiæ.

Samme

(e) Biskopen i Sialands Stift var da D. Peder Jensøn Winstrup.

Samme Dag d. 26. Febr. om Eftermiddagen, fraværende som tilforn Slangendorf, Aurifaber og Stubæus, var Velb. Tyge Brahe atter tilstede med Velb. Carl Bryske Slotsherre, og lod læse fem Breve, og deraf lige saa mange Copier, som med fornævnte fem Breves Original samme Tid bleve collationerede: Det første Original under B. Tyge Brahes egen Haand, og var en Opsigelse med sine Aarsager. Det andet Original skrevet med Magdalenes egen Haand, og var hendes egen Opsigelse med sine Aarsager. Det tredie Original, altsamen skrevet med V. Tyge Brahes egen Haand og begyndtes med dette Hemistichio:

Has mihi selecta retulit pro Virgine grates.

Og var samme Skrift sluttet med dette:

Numine dante luet lusa pro virgine poenas. (f)

Det fierde Original var og skrevet med Magdalenes B. Tyge Brahes Datters egen Haand. Det femte om hvor det gik til her i Kiøbenhavn, da Handelen blev urigtig imellem B. Tyge og D. Gellium. Og var det underskrevet med Dn. Tychonis, Fr. Sophiæ Brahes, D. Nicolai Cragii og Else Mules egen Haand. Blev saa paa disse fem Breve Original saa vel som Copierne tegnet og skrevet af Notario.

Der dette var giort begyndte Tyge Brahe at raade med Professoribus, og gav dennem tilkiende om M. Niels Hammer (g), og lod læse et hans Brev under hans egen Haand, hvor han bekiender, hvad Ord han havde hørt Hans Horsens tale i Henrik Buntmagers Hus. Og lod han derpaa læse en Beskikkelse til fornævnte Hans Horsens, om han saadane Ord vilde være bestændig (h). Blev ogsaa læst svende Beskikkelse-Mænds Brev paa hvad Hans Horsens havde svaret demem. Paa disse Breve blev og tegnet, og derpaa hele Sagen opsat til næste Samling.

1596. d. 28 Febr. om Formiddagen, fraværende Slangendorf, Aurifaber og Stubæus, fremkom igien Tyge Brahe med Carl Bryske. Vare og tilstede M. Jonas og Magnus Bartholinus, som af Biskopen vare indkaldede. Mødte og samme Tid D. Gellius. Da lod Tyge Brahe læse 1. Et Barfels Brev til D. Gellium. 2. Svende Dannemænds Hans Holstes og Mikel Heins skrift-

(f) Det første Vers vil sige saa meget: Det er Taken tag saaer af ham for den smukke Jomfrue. Det sidste: Han faaer med Guds Hielp nok Betaling for Jomfruen han har stuffet.

(g) M. Niels Hammer var en Søn af D. Niels Hammer, som havde været Professor paa Universitetet i Kiøbenhavn. See VINDINGII Acad. Hafn. p. 116.

(h) Man bruger nu meget i Dansken det Ord gestændig, som er pur tydsk, og kommer af gestehen: Men bestandig, som adskillige gange bruges i denne Sag og tilhørende Documenter, er det rette Danske Ord, af bestaaer.

skriftlige Beretning, om hvad D. Gellius havde svaret til samme Varsel. 3. Læst Jørgen Iversons og Peder Nielsens skriftlige Vidnesbyrd om den Beskikkelse i Gaar, med deres egen Haand underskrevet. Og vare de selv personlig tilstæde; vunde ved deres Eed, at den første gang svarede D. Gellius, han var saa meget syg, at han gad ikke gaaet ud, den anden gang svarede han, at han ikke vilde sende nogen at giøre hans Forfald, men meente, han stod selv nok til troende, og vidste selv best sin Skrøbelighed, og gik han begge gange og spadserede paa Gulvet i alle sine Klæder.

D. Gellius bad, de skulde bevise, at han sagde nei, han vilde ikke sende tvende Mænd for sig, og derhos bad, Professores ikke vilde mistænke hannem, at han ikke kunde møde i Gaar for han var ilde tilpas, og begierede af Velb. Tyge Brahe Forladelse for Guds Skyld og sin medfødte adelige Fromheds Skyld, og tilbød sig offentligen, at holde som en ærlig Mand alt det, han tilforn havde lovet V. Tyge Brahe og hans kiære Dotter Magdalene. Hertil svarede Tyge, at D. Gellius engang havde giort alle hans udgangne Breve, som Tyge havde skrevet efter hans egen Begiering, til intet, og vidste vel selv, hvad han havde sagt til begge Kragerne (Anders og Niels,) som bevisseligt er, at han ikke begierede V. Tyge Brahes Dotter mere ꝛc. Og til med, der Opsigelsen blev læst for hannem, havde han ikke saadanne Ord, men lod sig noie med samme Beskeden, og ydermere sagde Tyge Brahe: Han skal vist vide, at ieg ikke vil være saa letfærdig i saadan Handel, som han er befunden, at ieg vil stadfæste noget med Brev og Seigl, som ieg siden vilde rygge, med flere Ord i samme Mening.

4. Blev læst D. Gellii skriftlige Giensvar paa de fem Artikler, og derhos en ret Copie af samme Giensvar, hvilket af Originalen lyder saaledes:

Efter som Erlig och Velbyrdig Tyge Brahe haffuer Beskickelse viis formedelst sire Dannemendt, som er Henrick Landstingsskriffuer Borgemester vdi Lund, Peter Bredow, Erick Raffn och Christen Busch, Borgere ibidem, laditt mig nogle skrifftlige Spørsmaall forreholde, begierendis derpaa mitt skrifftlige Suar, och ieg paa samme Tid for Aarsage Skyldt haffuer begieritt Sex Ugers Tid att betencke mig paa, huis ieg thill samme Spørsmaall suare vilde eller burde, Da effterdi de Sex Uger nu hartt vidt ere forløbne, och hand selff vdi sitt Beskickelse Breff haffuer tilholdet mig att suare thil huert udi sehr, haffuer ieg berambt, saadanne Suar paa fremsatte Spørsmaall hannom att lade thil hende komme, som er:

I. Anlangende dett første: Om hans Systers Fru Sophies Breff hannem paa mine wegne thilskreffuen war Dauidt effter min Wille och Begiering och mig witterligt, huis dette indeholtt, eller ikke? Saa er mig well bewust, att ieg engang leste itt aff Welb. Fru Sophies Breff Tyge Brahe thilskreffuet: Men effterdi dett er saa lenge siden, att ieg ikke kand komme altingest saa grantt vdi Hu, och ieg ikke heller haffuer nogen Copie aff samme Breff, will ieg were vndskyldett, att ieg mig derom icke widere erklerer paa denne Tid.

II. For det andett: Om mitt egitt Breff hannom derom thilskreffuit war icke saaledis vdi sin Mehning att forstaae, att ieg begierede att wilde haffue Bryllup med det første, det kunde were hannom gelegen? Saa weed ieg well, att mitt Breff for Aarsags Skyldt er med Betenckelse skreffuet och befattit med saadanne Ord, som dett indeholder, och derfor icke endeligen att forstaa om Bryllup.

III. For det tredie, Som ieg tilspørgis, om ieg widste, att Brylluppitt da skulde were paa den Tid och Sted, som hans vdgangne Breffue formeldte, och om sligt skede effter min egen Begiering och Sambtycke eller ikke? Saa will ieg icke benechte, att Hederlig och wellertt Mand Mogens Bertelsøn sagde mig nogle Dage, effter att ieg haffde skreffuit Welb. Tyge Brahe thil, att Tyge achtede att giørre Brylluppitt paa den 15. Decembris, huilcken Tid ieg och siden forfoer aff hans egne Breffue, som ware skreffne, och en partt, som ieg formehner, vdgangne, der hand kom thill Kiøbenhaffn. Enddog samme Breffue lyde om Troloffuelse, och icke om Bryllup; Men att ieg skulde haffue worritt vdi Raad med att beslutte, saadantt att skulde ske thill den Dag, eller och att ieg skulde haffue begieridt, att det da motte ske, kand ieg nu saa lige icke komme i Hu.

IV. For det fierde: Om ieg ikke kom thil hannom om Morgenen tilige, och tackede hannom, for hand wilde giøre effter min skrifftlig Begiering, och derhos antoffuidt att wilde skicke mig mod hannom, som en Søn burde at giøre? Da er mig well witterligt,

ligt, att ieg gick thil hannom samme Tid och tackede hannem: Men att de Ordt, som vdi Spørsmaalitt formeldis, alle skulde werre mine Ord, kand ieg vden anden Vnderretning icke fuldkommeligen dragis thill Minde; thi de ere vdi min Hukommelse nogitt anderledis forfattit.

V. Thill det femte och sidste Spørsmaal att suare: Huad billig Aarsag hand haffuer giffuit mig samme Tid, der hand war vdt Kiøbenhaffn eller nogen anden Tid thilforn, at giere imod min egen Begiering, och rygge mine Ord och Breffue, eller och om hans Daatter haffuer giffuit billig Aarsag der thill, eller nogen anden paa deris wegne, med deris Wille og Widskab? Saa weed ieg icke paa denne Tid, mig udi nogen Maade mine Ord att haffue rygget, ey heller mine Breffue att haffue offuertraadt.

Dette er mine Suar thill Welb. **Tyge Brahis** fem frensatte Spørsmaall, huorhos ieg dog will haffue mig forbeholden, huis ieg widere herudi betenckendis worder, och bedre kand dragis thil minde, om mig aff samme Spørsmaal giffuis Sag. Och will ieg dette med egen Haand vnderskreffuen bekrefftige. Datum Kiøbenhaffn den 25. Februarii Anno 1596.

Gellius Sascerides
mkd egen Haandt.

5. Strax derpaa blev læst et andet Welb. Tyge Brahes Gienswar paa dette D. Gellii Svar. Hvorefter Tyge Brahe kastede til D. Gellium en Copie af hans Søsters Brev, som han i sit Svars første Artikel havde foregivet, at han ikke havde nogen Copie af. Der Welb. Tyge Brahe i samme sit Svar efterede, at D. Gellius sig ydermere erklærede paa de fem Spørsmaal, da opstod D. Gellius, og sagde: Naar han dertil blev lovlig stevnet, vilde han svare, om hans overantvordede Gienswar var rigtig eller ej. Tyge Brahe svarer, efterdi de 6. Uger, inden hvilke han saadant havde lovet at giøre, vare forløbne, burde hannem det ikke længere at opsette. Hvortil D. Gellius: Haver ieg ikke efterkommet, hvis ieg har vedtaget, maae Dom og Ret skille os, ad. Dertil svarede Tyge Brahe disse Ord: Ad Jus appellasti, ad Jus ibis, d: Du har indskudt dig for Ret og Dom, du skal og komme der for. Blev saa tegnet paa alle fornævnte oplæste Breve.

Her stod Welb. Tyge Brahe op, og begierede, at M. Jonas og Mogens Bertelsøn maatte sige i Consistorio, hvis de havde at vidne om denne

Sag. Biskopen svarede, han ikke kunde legge dennem det for, uden de det selv vilde giøre godvilligen; Thi deres Ret faldt et andet Sted. Tyge Brahe, Biskopen, M. Jonas, og Mogens bleve udviiste, og imidlertid af Professorerne saaledes besluttet: De skal vidne for Bispen, som deres Ret falder (i). Biskopen lovede, det maatte skee paa Mandag Kl. 8. med Skel, at Lænsmanden efter Ordinantzen vil være derhos, hvilket han selv strax lovede.

Derefter begierede Tyge Brahe, at M. Nic. Hammerus maae giøre sin Eed efter sin Forpligt. Og lod strax kalde frem de tvende Barsels-Mænd; som havde givet Hans Horsens Barsel. Hans Horsens mødte og bekiendte Barselen. V. Tyge Brahe lod læse et Beskikkelse Brev, dernæst de to Barsels Mænds skriftlige Beretning, om hvis Hans Horsens havde svaret til Beskikkelsen. V. Tyge Brahe spurde M. Niels Hammer, som og tilstede var, om han kunde bestaae det, han havde skrevet, med en god Conscientz. M. Niels svarede, at han med en god Samvittighed vilde giøre sin Eed derpaa. Barsterne bleve udviiste, og imidlertid blev læst det Brev, M. Niels havde givet V. Tyge Brahe, om hvad han havde hørt af Hans Horsens. Det blev opsat, indtil V. Tyge Brahe kunde faae Henrik Buntmagers Vidnesbyrd først; Ellers kandskee M. Niels blev fordervet (k).

1596. d. 3. Martii Formiddag, fraværende D. Slangendorf, D. Nic. Cragius og Jo. Aurifaber, kom endnu frem Velb. Tyge Brahe med Carl Bryske. Ligesaa mødte og D. Gellius. Da blev oplæst 1. Et Barsels-Brev, 2. Et Brev, udi hvilket V. Tyge Brahe forholdt Rectori, D. Anders Krage at vidne og bestaae om Sagen, hvis hannem vitterligt var. Der det var oplæst, efter at Vice-Rector D. Nic. Theophilus havde lagt hannem for at sige sin Sanding, tog han det paa sin Eed og svor ved ævig Salighed, at D. Gellius i M. Jons Stue expostulerede med D. Niels Krag, ligesom forhændt stod meer og ikke mindre. Og hvad de andre Stykker var anlangendes, tog han og paa sin Eed, at det var hannem og vitterligt, at det havde sig saa udi Sandhed efter samme Brevs Indhold, intet deri undtaget.

Da opstod D. Gellius og svarede, han bekiende vel, at han der, som Øl og Vin var paa Bordet i M. Jons Stue, havde haft nogen Ord, dog saa, at han sagde dette derhos: Om det skulde saa være, som Folk mumler om, at Magdalenes Sind var vendt fra hannem. Og beraabede han sig strax paa M. Jon, som det skulde vel bestaae med hannem. Herimod beraabede V. Tyge Brahe sig paa D. Niels Krage og D. Anders, om de havde hørt saadanne

(i) M. Jon. Jacobsön Venusinus var, som tilforn meldt, paa den Tiid Sogne-Præst til Hellig-Geistes Kirke her i Kiøbenhavn, og Mogens Berthelsön var Forstander ved Herlufsholms-Skole: i den Henseende var deres Forum hos Biskopen.

(k) d: Forledet fra Sandhed ved vrang Hukommelse, eller anden Feil.

vane Ord da at være nævnte. Hvilket D. Anders negtede, og sagde sig aldeles intet at have hørt deraf, ei heller at saadant var skeet i Skiemts Pius eller Drukkenskab, men i alvorlig og ædruelig Tale.

Her opstod D. Gellius, og sagde aabenbare, at alt det han havde snakket for D. Niels Krag, D. Anders Krag og M. Jon, det var ikke hans Alvor, men han sad og følte for sig, og troer ikke andet, end M. Jon skal være det bestændig, der han tog hannem paa Armen. Da sagde han: Maae man ikke skiemte. Og beraabede han sig paa et Mogens Bertelsens Brev, at det var ikke hans Alvor. Hvortil svarede Tyge Brahe: Naar det Brev kommer frem, da skal man see, hvor got det er, og at det var ikkun at føle for sig. D. Gellius exciperede, at intet blev om nogen Ting besluttet samme Tid i M. Jons Stue. Dertil svarede Tyge Brahe, at, havde de andre ikke været forstandigere end D. Gellius, da havde det vel blevet besluttet, ikke havde han heller nogen Tid siden forbodet dennem at give hannem det tilkiende. Blev da skrevet paa de oplæste Breve med Notarii Haand.

Derefter gav Rector tilkiende, at D. Gellius sendte hannem et Brev med spodske Ord med tvende Mænd. Tyge begierede, det maatte læses, efterdi det gik hannem noget an. Biskopen spurde, hvoraf han vidste, at det gik hannem an. Og Biskopen mistænkte Rector, at han havde giort det Tyge Brahe til Villie, paa det han og selv kunde have Sag med D. Gellius. Og strax stod Biskopen vred op og tillige med de andre Professores gik bort, da Rector, Tyge Brahe og Mogens Bertelsen bleve tilbage i Consistorio. Da lovede Rector Tychoni en Copie af det Brev, D. Gellius havde sendt hannem.

1596. d. 6. Martii Formiddag, fraværende Slangendorf, Dibvad, Niels Krag, Lemvig og Aurifaber, kom Tyge Brahe igien og havde med sig Carl Bryske og Predbiørn Gyldenstierne (1). Var ogsaa tilstede Mogens Bertelsen, og D. Gellius mødte selv. Blev da

1. læst et Barfels-Brev til D. Gellium.

2. Et andet, indeholdende hvis V. Tyge Brahe havde D. Niels Krage at forholde, paaskrivende, at han vidnede sin Sandhed derudom. Men eftersom D. Niels var upasselig, gik frem for hannem tvende Borgere Laurids Skaaning og Christen Hegelund, hvilke fremlagde D. Nielses skriftlige Svar til Velb. Tyge Brahes Spørsmaal, under hans eget Seigl og Haand. Og blev

3. læst samme D. Nielses skriftlige Svar imod Tyge Brahes Forset, Stykke mod Stykke. Til det andet og tredie svarede D. Gellius, og var begierende, at D. Niels Krag giorde beviseligt, at D. Gellius havde talet alle

(1) Predbiørn Gyldenstierne blev med flere ubi dette Aar 1596. in Junio optagen i Rigets Raad.

de Ord, som findes i D. Nielses Brev, at han skulde have talt til hannem paa Gaden. Da tilspurde Tyge hannem, om han benegtede Ordene, eller i den Mening at være skeet. D. Gellius svarede, han drages dennem ikke til Minde, og vidste intet andet dertil at svare. Men hvad det andet belanger, som skulde være sagt i M. Jons Stue, beraabte D. Gellius sig paa det samme, han svarede tilforn i Onsdags her i Consistorio og siden i Convent-Huset i Hellig Geistes. Item as D. Niels siger, at han ikke forbød hannem at sige det til Tyge, svarede han saa til: Efterdi D. Niels lod hannem forstaae, han vilde ikke være hans Bud i saa Maade, giordes det ikke behov, at han bad D. Niels derom. Da tilspurde V. Tyge Brahe hannem, om han kunde sige med Sanden, at D. Niels havde lovet hannem, han vilde ikke sige det. D. Gellius svarede intet andet, end som for er rort. Der den siette Artikel blev læst, tilspurde V. Tyge Brahe Mogens Bertelsen, om hannem det drages til Minde, saa at være tilgaaet. Mogens svarede, at han kunde ikke drages ventere til Minde, end jo saa var ganget til og end ydermere. Der det syvende Stykke med sit Svar blev oplæst, blev D. Gellius tilspurt, om han her havde noget i sige. Han svarede: Jeg veed der intet af. Om det syvende og ottende vidnede Mogens Bertelsen, og bekiendte det saa at være i Sandhed. Den niende Artikel kunde Mogens Bertelsen ikke heller benegte, men bestod det aldeles saa at være.

4. Blev oplæst D. Nielses Brev til Tyge Brahe, skrevet med hans egen Haand.

5. Læst en Sedel, hvori V. Tyge Brahe tilspurde Rector D. Anders Krag, 1. Om han horde, D. Gellius havde sagt de Ord: Maae man ikke skiemte. 2. Om han talede om nogen Mumle-Snak, 3. At Magdalenes Gind var vendt fra hannem. Rector sagde, at han tilforn havde svaret, at han for sin Person aldeles intet saadant havde den Tid hort eller merket.

6. Læst en Sedel, i hvilken V. Tyge Brahe tilspurde M. Hans Resen, hvor tilgik i den sidste Mester-Kost (m). M. Hans svarede først, at han ikke burde at vidne, hvad snakkes i Olsmaal, uden det bliver hannem af Øvrigheden paalagt. Dernest begierede han, at Professores vilde være hannem det bestændig, at de saadant haver lagt hannem paa, for han det vilde sige. De samtykte alle, uden D. Thomas Fincke alene, han vilde tage saadant i Betenkning, for han saa hastig det samtykte. Omsider sagde Rector hannem det for. Han skrev da sit Vidnebyrd korteligen, og leverede det til Notarium, hvilket og blev oplæst, lydende saaledes:

Efterdi

(m) Mester-Kost kaldtes fordum det Gilde eller Giestebud, som blev giort ved Magistri Gradens Holdelse.

Efterdi min Øvrighed Magnif. Dn. Rector mig haver paalagt, at ieg skal sige min Sanden om noget, som skede og sagdes her i Byen i Laugs Hus, nu moxen for et Aar, anden Dagen i Mester-Kost. Da bekiender ieg, at, som ieg sad paa den ene Side hos Else D. Niels Kragis, og snackede med en anden, da kom D. Gellius, var ved en halv Ruus, som mig tyktes, og satte sig paa den anden Side hos hende, og kom saa i Snak med hende. Deres Snak gav ieg ingen Agt paa i det første: Men omsider kunde ieg merke, at Else blev ilde tilfreds, og der blev talet om et Brev, D. Niels skulde have skrevet til Velbyrdige Tyge Brahe om nogle Ord, som D. Gellius skulde have sagt i Selskab. Hvoraf Else blev fortornet, forsvarede D. Niels derudi, og gik saa strax bort og var ilde tilfreds.

7. Læst en Sedel, hvori V. Tyge Brahe tilspurde D. Gellium, om han ikke i samme Mester-Kost lod ilde med Else Mule, og om han ikke siden forbad det. D. Gellius svarede, han veed ikke retteren, end han mødte D. Niels Krag paa Gaden, da bad han, at hvis hannem og hans Hustru faldt imellem, han vilge tage det op i beste Mening. Og kommer han ikke ihu, om han bad D. Niels, han skulde ikke sige det.

8. Læst en Sedel, hvori V. Tyge Brahe lod tilsporge D. Gellium om om de Mumle-Ord ꝛc. D. Gellius svarede der intet til; Thi Biskopen meente, at der maatte gaaes om hos dennem, som Dom skulde sige i Sagen.

9. Læst end en Sedel, hvori V. Tyge Brahe æskede den Beskikkelse, som D. Gellius havde beraadt sig paa om anden Dags Gaar i Convent-Huset. Da tilspurde D. Gellius Rectorem, om han vilde legge hannem for at svare dertil. Rector svarede, det kom hannem ikke ved at legge hannem sligt paa, og blev derforuden intet hertil svaret. Derpaa tilspurde Tyge Brahe Professores, om han var forbunden til, at byde D. Gellio meer en Copie af hans Søsters Brev, efterat han det engang tilforn offentlig havde gjort. Biskopen sagde: Han kunde det giøre end eengang, om han vilde. Tyge Brahe kastede samme Copie fra sig paa Bordet, og bad D. Gellium annamme den, om han vilde. D. Gellius svarede: Med den Beskeden, at han skulde give andre Svar derpaa, begierede han den Copie ikke at annamme. Tyge Brahe sagde: I maae tage den med hvad Beskeden og i hvad Maade I vil, dog saa I kan forsvare det for tilbørlig Øvrighed. Hvortil D. Gellius svarede: Jeg begier ikke at tage den. Strax lod V. Tyge Brahe skrive derpaa, at den var hannem anden gang boden, og annamede den saa til sig selv igien.

10. Læst

10. Læst et Brev, om hvis V. Tyge Brahe havde svaret til D. Gellii Supplicatz, som han tilforn havde lovet at giøre. Hvor han ogsaa tilsidst bad Professorerne, at han maatte faae rigtig beskrevet, hvis her in Consistorio forhandlet var, og takkede dennem samtlig. Og blev der paa alle fornævnte oplæste Breve tegnet af Notario.

Da dette var skeet, kastede Rector fra sig paa Bordet til D. Gellium hans skriftlige Giensvar til den Bestikkelse i Lund, som V. Tyge Brahe tilforne havde lagt fra sig, og ikke lod sig noie med. Men D. Gellius vilde den ikke annane, og gav for, at han skulde først dommes dertil. Tyge svarede, at han ikke heller var domt til at beholde den, og blev saa samme Brev liggende paa Bordet i Consistorio.

1596. d. 29. Martii om Eftermiddagen, fraværende D. Slangendorf, D. Nic. Theophilus, D. Nic. Cragius og Jo. Aurifaber, var Consistorium igien samlet, da Professores disputerede, om man skulde give Tyge Brahe mere beskrevet, end de Vidnesbyrd, som gik her i Consistorio. Enhver fremsagde da sin Mening.

Biskopen samtykker, at der maae gives Tyge Brahe beskrevet, hvis handlet er in Consistorio, dog at Conclusion gieres saadan, at det hverken kommer Universitetet eller nogen af Parterne til Skade.

Det samme meente Dibvadius, Lemvicus, og Andreas Christianus.

D. Thomas Finke samtykker, om det kan skee uden Skade for Academiet.

M. Hans Resen siger ligesom D. Thomas Finke, 1. at de ikke havde handlet eller samtykt, at saadant skulle høres her in Consistorio; dersom Professoribus obtruderes Judicium, vil han have protesteret her imod. Item qua auctoritate vocatus & admissus est Tycho, eadem ipsi describta dentur, quæ hic acta sunt. 2. At D. Gellius derimod havde selv protesteret. 3. At Tyge Brahe selv havde bekiendt, at den Sag horde ikke til os. 4. At Biskopen havde protesteret nogle gange, til hvilket han refererede sig. 5. At vi syntes deraf at være saa erkesløse, at vi kunde tractere det, os intet vedkom. 6. At vi syntes premere famam nostri Collegæ veteris (n).

M. Ivarus Stubæus samtykker, om det kan skee uden Academiets Skade.

1596. den 31. Martii om Formiddagen, fraværende Slangendorf, Nic. Cragius, Aurifaber, Resenius og Stubæus, vare Professorerne igien forsamlede paa Consistorio, da de viiste Notarium Laur. Scavenium til Tyge Brahe, at han skulde repetere alle de Documenta, han havde ladet læse in Consistorio, at Professores kunde med den Flid og Troskab, som vedburde, examinere bemeldte Documenter. Tyge Brahe svarede: det var imod hans paradoxa, at

(n) Ved denne deres gamle Collega skal forstaaes D. Gellii Fader, Johannes Salcerides, som havde været Professor her paa Universitetet, og var 1594. ved Døden afgangen

at faae sine Breve tvende gange fra sig. Han havde engang tilforne antvordet Notario alle sine Documenter, saa han havde dennem heine i 8. Dage; Om de ikke vil troe en svoren Academiets-Notario, vil de meget mindre troe mig. Men dersom tvende af Professoribus vil komme til hannem, og collationere hans Breve med det, han skal have beskrevet, det var han erbodig og vilde gierne efterlade.

1596. d. 31. Martii om Eftermiddagen, fraværende de samme som om Formiddagen, var Consistorium igien sat. Tyge Brahe fremsendte en Sedel, saa lydende:

Magnifice Domine Rector. Eftersom ieg talde med Eder y gaar, og waar venligen begierendis, att mig motte bliffue fordrett mett nogen endelig Beskeen, och icke lenger opholden, mett hvis mig burde at haffue beskreffuit aff Eders Consistorio, och att ieg derhos maatte faae dett att see, forend dett bleff beseglet, eftersom mig anderstedz vederfaret er, saa well Eder selff mett Eders Assessoribus, som mig till beste, och widere Ulevlighed att forekomme. Jeg begier dog intet andet, end huis billigt och rett er, och Sandhed gemeß, eftersom Eders Acta udviser, och Eder alle witterligt kand være. Paa dett forste gaff J mig temmelig Beskeden, formeuendis, att dett skulde bliffue snart fuldendt. Mens om dett andet kunde J ingen rigtig Fortrøstning giøre mig, forend J havde talet och raadslaget met Eders Assessoribus derom. Thi er ieg endnu aff Eder och de andre Eders Collegis ett gott och endeligt Suar udi begge Stycker paa thet venligste och i en god Mening begierendis, Saa att ieg kunde faa att wide mett thette mitt Bud, huoreffter ieg haffuer mig att rette. Thet forskylder ieg gierne igien, huor mig mugeligt kand were. Ombedendis derhos, att der motte bliffue tegnet paa denne Skrifft, at den er læst for Eder. Actum 31. Martii 1596.

Thyge Brahe.
met egen Haand.

Professores raadsloge, om Tyge Brahe skal have det beskrevet, som consigneret var. Efter at de havde sagt deres Stemmer op, samtykte de alle, at han det maa bekomme, efterdi det følger med Actis. Alene M. Hans Resen protesterede, at han heller vilde, det aldrig havde kommet for.

Dernæst raadsloge Professores, om de vilde lade hannem see det, de give hannem beskrevet. Hvilket blev simpliciter negtet. Men det skal skrives reent, besegles, og saa skikkes hannem i hans Hus. Dette var alle Professorernes fælles Samtykke, som da tilstede vare. Da Tyge Brahe dette fik at vide, skrev han til Consistorium følgende Skrift:

Magnifice Domine Rector. Efterdi Jeg formercker, att J mett Eders Assessoribus icke wilde bevilge mig att maa fange att see, hues J giffue mig aff Eders Consistorio beskressuen, førend det bliffuer beseglet, endog ieg icke dett aff Eder begierede i nogen ond Mening, men snarer till dett beste, andre Vitløfftighed och Ulyglighed att forekomme; Saa kand och will ieg hertill nu intet andet suare, end J kunde derudi effterfølge Eders egen Betenkning och Mening, och lade mig mett det første fange beskressuet och beseglet, hvis J vilde unde mig, saa at ieg icke nu lenger skal bliffue opholden, med hvilcket ieg faaer paa denne Tid att lade mig nøye. Begierendis derhos, att alle Eders Acta, hues denne min Sag angaaer, maa bliffue paa huer Side undertegnet, och siden tillbeseglet och velforvaret, indtil videre Besteden, effterson behoff gioris, och att der motte bliffue tegnet paa denne Skrifft, att den er læst for Eder. Actum Kiøbnehaffn 31 Martii 1596.

Thyge Brahe
met Egen Haand.

Den 10. April 1596. som var Paaske-Aften, raadsloge Professores i Consistorio, om de kunde faae Tyge Brahe sine Seddeler igien. Rector erindrede om den Fare, det maatte være for Academiet, i fald man beholdte dem, og protesterede derimod. De andre Professores meente, man skulde beholde dem, og at de ikke kunde leveres tilbage uden Tort for Academiet. Rector berettede dernæst, at Tyge Brahe selv havde sagt, at han ikke vilde have den Action med M. Niels Hammer og Hans Horsens endnu beskreven af Professoribus, og begierede den intet at have indsort i D. Gellii Sag. Men om D. Gellius det begierede, maatte han den fornævnte Action imod Hans Horsens saae beskreven. Endnu blev besluttet med eenstemmig Samtykke, at Tyge Brahes Indgang og Slutning skal først repeteres af hannem, og saa indsores Ord fra Ord, førend han dennem kan faae beskrevet.

Den

Den 14. April 1596. blev i Conſiſtorio ſamtykt, at Tyges Fortale ſkal indfores, ſaa vidt han compellerer Profeſſores, og den Commemoratio beneficiorum ſkal udelades: Men hans Concluſion maae ſlet blive ude.

Den 24. April 1596. efterat Tyge Brahe havde faaet beſkrevet, hvad i hans Sag forhandlet var, klagede han ſkriftligen for Conſiſtorium over nogle Errata Orthographica og noget ſom var forſomt i hans Act. Rector ſpor, om han ſkal anname hans Notas, ſom han offererer Univerſitetet. Hvortil blev ſvaret: Rector ſkal den ſchedulam anname.

Den 8. Junii 1596. ſpurde Rector i Conſiſtorio, om man ſkulde beſvare Tyge Brahes Notas. Blev ſvaret: Sagen ſkal tages i Deliberatz.

Den 11. Junii 1596. bleve i Conſiſtorio læſte Tyge Brahes Notæ.

Den 14. Junii 1596. gav Rector i Conſiſtorio tilkiende, at Tyge i Løverdags havde forbedet hannem, at ingen maatte privatim ſe hans Notas. Da ſvarede Biſkopen, at han ved ſin Siæls Salighed ikke vilde giore mere derved, end giort var. Siden ſendte Tyge Brahe Bud til Rector, og bad hannem, at Profeſſores vilde læſe det og ſkrive paa Notis, og vilde de ikke læſe det, at de da ſkriver derpaa, det er dennem bodet.

Den 9. Julii 1596. kom D. Gellius for Conſiſtorium, og iblandt andet begierede, at han maatte faae Gienparten af hvis blev handlet in Conſiſtorio i hans Sag. Hvortil blev eenſtemmigen ſvaret, at Profeſſores intet vil forandre i det, de engang have givet fra dennem under Rectoris Seigl. Og D. Gellius ſkal have Gienpart deraf Ord fra Ord.

Dette er alt, hvad vi have fundet optegnet for os udi den Sag imellem Tyge Brahe og Doct. Gellium Salceridem, angaaende denne ſidſtes forehafte Giftermaal med Jomfru Magdalene Brahe, ſom var bleven opſlaget og til intet. Det er venteligt, at Tyge Brahe ikke er gaaen videre med Sagen, men alene har ladet ſig noie med, at dens rette Sammenhæng nu var bleven bekiendt for Folk, ſom tilforn havde tillagt hannem al Skylden, og holdt D. Gellium uſkyldig, hvis Sag dog af denne Act ſynes ikke at have været ſonderlig reen. Dette maae vi herhos erindre, at D. Gellius giftede ſig ſiden i det Aar 1599. med en Raadmands Hans Skyttes Dotter Anna (m): Men Magdalene Brahe levede, ſaa vidt os er bekiendt, ſin hele Livstid ugift.

I dette Aar 1596. miſtede Tyge Brahe en ſtor Ven og Befordrer i den brave Herre Jørgen Roſenkrands til Roſenholm, ſom døde d. 9. April, og var een af de Regierende Herrer i Kong Chriſtian den Fierdes Mindreaarighed, og næſten den eneſte af Raadet, ſom Tyge Brahe efter Canceler Niels Kaaſes Død fandt nogen alvorlig Hielp og Biſtand hos; Thi hans Broder

(m) VINDINGII Acad. Hafn. p. 210.

Steen Brahe, endskiondt han ogsaa var i Regieringen, synes ikke at have haft den Myndighed at kunde formaae noget sønderligt til hans beste.

Samme Aar 1596. udgav han af sit Trykkeri paa Uraniborg den første Tome af sine Epistolis, indeholdende den Astronomiske Brev-Vexling, som han i nogle Aar havde ført med Landgreve Vilhelm af Hessen og hans Mathematico Christoffer Rothmann. At Kongen har været gandske misfornøiet med dette Skrift, sees af det Brev, som Hans Maiestet i det følgende Aar skrev ham til efter hans Udreise af Danmark, hvor det til Slutning heder: Og vi derhos os erindrer, huorledes du adskillige Snakke om vor kiere Hr. Fader haver blant dine Epistler ladet udgaae paa Prent, saa ville vi dig hermed have advaret, at saadant herefter ikke skeer, saa fremt du ikke af os vil tiltales og straffes, som det sig bør (p).

Medens Tyge Brahe endnu i Someren 1596. opholdte sig i Kiøbenhavn, saae han den 14. Julii om Aftenen imellem Kl. 10. og 11. paa Himmelen en Comet, som er saa meget mere at merke, siden det var just den syvende og sidste, han i sin hele Livs-Tid observerede. Hvo som er af den Tanke, at Cometer betyde noget Ondt, maatte sige, at denne betydede i det ringeste vor store Astronomo selv intet Godt, som Aaret derefter blev Landflygtig af sit Fædrene-Land. Slutningen af denne Comet, som sidst var at see d. 27. Julii, observerede han paa Uraniborg, overværende M. Anders Foss (q) Biskop i Bergen og M. Christopher Cervinus (r).

Den 31. Augusti 1596. blev Kong Christian den Fierde, som nu havde naaet sine myndige Aar, kronet udi Kiøbenhavn i vor Frue Kirke. Til denne Kongelige Høitid indfandt sig en stor Deel Forstelige og andre fremmede Personer, hvoraf een og anden gandske vist havde besøgt Tyge Brahe paa Uraniborg, dersom han nu havde staaet i den Anseelse til Hove, som tilforn. Men vi finde ikke nogen af disse Fremmede at have været paa Hveen, undtagen Churforstens af Brandenborg Mathematicus Johannes Mollerus, som uden Tvil var kommen her ind i høibemeldte Churforstes Følgeskab, hvilken siden og var hos Tyge Brahe paa Vandesborg (s), og derefter til Wittenberg (t).

Da

(p) See OL. BANGS Samlinger Tom. II. p. 476.

(q) M. Anders Foss havde og ved samme Tider haft en vidtløftig Proces for Consistorium med sin Svager-Søn M. Jon. Mogensøn, som uden tvil var Rector i Bergen Skole. Vid. Acta Univers. Hafn. 1596. MS.

(r) TYCH. BRAHEI Observat. Astron. MSS Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 137.

(s) Dette bevidner Tyge Brahe selv i et Brev til Longomontanum af 24. Martii 1598. udi disse Ord: Est nunc apud me JOANNES MOLLERUS, Electoris Brandeburgici Mathematicus, quæ HVENÆ in Coronatione, ut scis, nobis aderat &c. Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 153. 165.

(t) TYCH. BRAHEI Epist. ad Andr. Velleium. Dan. Bibliotek Tom. III. p. 187.

Da nu denne ny Forandring var skeet i Regieringen, og Christoffer Valkendorf var bleven Rigets Hofmester og Christian Friis Kongens Canceller, af hvilke den første var aldeles Tyge Brahes Uven og den sidste ham ikke heller meget gunstig, begyndte man efterhaanden at betage hannem den ene af hans Indkomster efter den anden, og i mange Maader at giøre hannem sit Levnet suurt. Det første, som han strax efter Kroningen mistede, var det Norske Læn, som han baade af Kong Friderik den anden og Kong Christian den Fierde havde adskillige gange været med fortænet, og som var een af de beste Indkomster, han havde til de Astronomiske Øvelsers og Indretningers Vedligeholdelse (u).

Saadane og mange flere, os endnu ubekiendte, Fortrædeligheder, som i dette Aar 1596. ret brøde los, og ligesom stormede i Hobetal ind paa Tyge Brahe, spaaende hannem ikkun lidet Godt for den tilkommende Tid, nødte ham til i det følgende Aar at sætte i Verk, hvad han længe forud havde seet og ventet, nemlig at forlade sit kiære Uranborg, som han havde anvendt saa megen Flid og Bekostning paa, ja sit kiære Fæderneland, som han med saa stor Nidkiærhed havde stræbt at ære og tiene. Vel er det sandt, at Tyge Brahe synes at have været noget vel egensindig og for paastaaende i sine Meninger; Er og venteligt, han har været fortrydelig over, at han nu ikke stod i den Credit, som tilforn, da han kunde saae alt det, han pegede paa, og maaskee han ikke heller haver giort saa meget af de Store, der nu havde meest at sige i Raadet, som de vilde og ham burde (x): Men det synes og, at hans Misundere have fundet ret Behag i at drille og opirre hannem, betage ham al Lyst og Leilighed til at fortsætte sine Astronomiske og Chymiske Studeringer, og alt for kiendeligen at vise den Avind, de bare ved ham, saavel for de Kongelige Belønningers Skyld, som for andre Aarsager, og i sær for den store Høiagtelse, han frem for alle andre Danske stod udi hos saa mange fremmede Fyrster og Nationer.

(u) Dette vidner Tyge Brahe selv i det Brev til Andr. Velleium i disse Ord: Nam præter Beneficium illud Norvagicum, quo, statim ac Coronatio peracta est, privatus sum, cetera etiam, qvæ a Rege habui, adempta sunt &c. Ser Dan. Bibliotek Tom. III. p. 178. Og i den Beretning, han selv har giort, hvorfor han maatte afbryde sine Observationer paa Hveen, skriver han saaledes: Causa huius inexspectatæ mutationis inde potissimum extitit, quod cum statim a Coronatione Regis Feudo Norvagico, quod præcipuum erat Astronomici exercitii subsidium, privatus essem, nec qvidvis apud Aulæ Magistrum agendo id recipere potuissem &c. Vid. LUCII BARETTI Histor. Coelestis Tych. Brahei, Aug. Vind. 1666. p. 801.

(x) PAULI COLDINGII Relat. Ms. ita: Causa discessus fuit, qvod, mortuo Friderico, non in tanto pretio esse se sentiebat, ut antea, cumqve novi Officiarii ab ipso tanti non fierent, qvanti vellent, in eo toti erant, Tychonem ut Feudo Norvagico & aliis privarent &c.

Saa at han nok haver haft Aarsag til, at ytre sin Misfornøielse over dette Aars sette Omstændigheder udi dette lidet Vers (y):

Ut me turbet Eris, turpisqve calumnia turpet,
Invidiam superat spe melioris Eros.
Vraniburgi Danorum An. 1596.

Der har nogen villet anmerke, at, hver gang det Tal 6. faldt ind i hvert Decennio eller Ti Aars Tid, Tyge Brahe levede, skulde han have haft nogen fær og selsom Skiebne, saasom 1546. er han født, 1556. skal han have begyndt at legge sig efter at kiende Stierner, 1566. mistede han sin Næse til Rostok, 1576. fik han Hveen i Forlæning til Astronomiens Opretning, 1586. besøgte Kongen og Droningen ham paa Uraniborg, 1596. brød hans Misunderes Ville ret ud imod hannem. Men i alt dette kan dog ikke være noget besønderligt, eftersom der i andre Aar baade før og efter ere hændede hannem lige saa merkværdige Ting.

Den 31. Decemb. 1596. eller Dagen for Nyt-Aar [Pridie Calendar. Januarii 1597.] skrev Tyge Brahe et omstændeligt Brev til Cancelleren Christian Friis, som da opholdt sig ved Hoffet til Colding i Jylland, bedende hannem, som sin formeente Ven, han vilde udvirke hos Kongen, at Hans Majestet dog vilde lade sig hans Astronomiske Indretningers Vedligeholdelse være angelegen, og allernaadigst igien forunde hannem det Norske Læn, som saa uformodeligen var hannem frataget, om ikke længer, saa dog til forestaaende 1. Maji, som den sædvanlige Tid, paa hvilken man pleier her at omskifte Forlæninger. Samme Brev, tillige med Cancellerens Svar derpaa, endskiønt de ere paa Latin (z), kunne vi ikke efterlade her at anføre, siden de ere Hoved-Documenter i Tyge Brahes Historie, og vi deraf have tilforladelige Udskrifter i Hænderne. Tyge Brahes Brev til Cancelleren lyder saaledes:

Cum ad dignitatem præcipuam in hoc Regno Daniæ evectus sis, Magnifice Domine Cancellarie, Amice honorande, equidem ex te ipso absqve ullo monitore intelligere potes, quæ decus Regni concernunt, tuarum esse partium hortatu & consiliis promovere. Quod in disciplinarum liberalium liberali etiam sustentatione & conservatione non minima ex parte consistere pro tua prudentia non ignoras, præsertim cum ipsemet doctrinis humanioribus præclare imbutus sis. Astronomiam autem inter omnes scientias locum principem merito obtinere, in quantum & Regnis & Regibus glorioſa semper exti-

(y) Dette Vers findes i BALTH. EXNERI Poetæ Laur. Cæs. Anchora Utriusqve Vitæ s: Illustr. Virorum Carmina in Symbolum SPERO MELIORA. Hanov. 1619. 8. p. 87.

(z) Disse tvende Breve ere ellers trykte udi Histoire de la Famille de Brahe, pag. 14. sq. som hører til det større Verk Portraits Hist. des Hommes Illustres de Danmark, par Mr. T. HOFFMAN: Men dette Skrift er endnu ikke i alles Hænder.

extiterit, multæ rationes multaque exempla atteſtantur, ut ob id a Manilio Poeta, Auguſto Imperatori ſcribente, hoc elogio deprædicetur, quod

Regales animos primum dignata movere eſt
Proxima tangentes coelo faſtigia rerum.

Hanc igitur tam ſublimem artem ex decreto & clementi voluntate FRIDERICI II. laudatiſſimæ memoriæ Regis in hac inſula Huenna ſummis viribus excolere, adeoqve redintegrare jam dudum aggreſſus ſum, ingentibus auſis & laboribus, neqve ſumptibus mediocribus, omnes nervos eo intendens, ut in honorem patriæ illa illuſtrior & abſolutior quam uſpiam antea prodiret. Qua in re quid hactenus non ſaltem quoad Inſtrumentorum idoneorum, qualia forte alibi nullo ævo extiterunt, & ædificiorum huc ſpectantium exſtructione, ſed & in Obſervationibus quam plurimis, nulla fere ſerenitate omiſſa, cœlitus deducendis, atqve ex his reſtituendis aſtrorum motibus effecerimus, judicent alii, quotquot Europa habet, vel unquam habitura eſt, horum intelligentes & cupidos. Quos confido non illubenter conceſſuros, me omnes ſtellas fixas, viſui commode patentes, tanta ſubtilitate & certitudine reſtituiſſe, quanta a nullis veterum aut recentiorum effectum eſt; res ſane ardua multisqve ſeculis fruſtra deſiderata, ſed & Solis Lunæqve curricula in normam cœlo ad amuſſim conſonam a nobis eſſe redacta, omnium ætatum ſubſecuturæ experientur animadverſiones. Quin & in reliquis Planetis [qua in parte adhuc ſedulo laboramus, circuituum tarditate in nonnullis cunctationem exigente] id ipſum exſequi indies magnis conatibus enitimur; Hypotheſi jam antea ſolerter excogitata, quæ antecedentium omnium Aſtronomorum ſpeculationes, fatentibus id huius ſeculi Artificibus præcipuis, eludit. Conſtituerat vero dictus Rex Sereniſſimus, Artis huius Regiæ culturam in hac inſula perpetuare, & fundatione liberali eius ad poſteros conſervationi proſpicere. Verum nimis immature, proh dolor! nobis ereptus, id ante ſupremum diem exſequi non potuit. Retuli itaqve de eo ſtatim poſt ipſius obitum ad Regni Senatum, atteſtans etiam Sereniſſimam Reginam & quosdam e Senatoribus conſcios, qui illud ex Rege, cum in vivis eſſet, inaudiviſſent. Quare & univerſus Senatus mox non invite, literis in membrana exaratis, quarum hic exemplar adjunxi, Regium illud propoſitum confirmavit, & ſe, cum Princeps adminiſtrationi rerum admoveretur, omni conatu & ſvaſu laboraturum, ut is Artis huius perpetuationi in hac inſula clementer & liberaliter provideret, addixit. Quin & tunc Feudum quoddam in Norvagia mihi conceſſum eſt, & alias meæ indemnitati, quantum ea tempora patiebantur, conſultum, ſpe facta, ut in poſterum omnia ex voto uberius evenirent. Præter omnem nihilominus meam exſpectationem accidit, quod ſtatim ac Sereniſſimus noſter Rex coronatus eſt, Feudo illo citra ullam,

uti

uti confido, meam culpam privatus sim, adeo ut potissima portio eorum, quæ Astronomicæ restaurationis subsidia spectabant, mihi subtracta sit, non mediocri meo incommodo. Rem enim familiarem [omnia, quæ tum e Regiis Feudis tum bonis hæreditariis acquirere licuit, in hoc opus expendendo] hactenus potius imminutam quam auctam, nimis vere expertus sum, cum aliis huius Regni Nobilibus, meis coæqualibus, contra evenerit, qui & propria conservarunt, & insuper e Regiis rem fecerunt. Accedit & hoc, quod his primordiis ab Artis huius sustentatione adeo averfis, dubius reddar, quid de eius in hoc regno promotione & conservatione in posterum sperandum sit; anne illius exercitatio prorsus deserenda veniat, an vero alia eius continuandæ media sint quærenda, quorum hoc fortassis patriæ nostræ minus honorificum, illud certe exteri ægerrime paterentur, qui undequaque quotannis ad me datis literis serio hortantur, ut inchoatam telam pertexere non omittam, sed confectam orbi aliquando communicem: quod non mediocris copia literarum ex Italia, Gallia, Germania, Bohemia, Anglia, & Scotia, aliisque regionibus profecta & apud me reservata ostendet. Quin & ipsemet, qui potiorem in his ætatis partem consumpsi, tot annorum exantlatos labores, tot vigilatas noctes, tantosque erogatos sumptus incassum factos reddi admodum invite ferrem. Quin potius ne id fieret, utqve expectationi Regum quorundam, Principum, atque præstantissimorum hinc inde virorum satisfaciam, nec multis spem conceptam laudabilem illaudabiliter frustremur, omnino rationes ineundæ, quibus id, quod semel bene inchoatum est, totque annis continuatum, aliquando in publicam orbis utilitatem absolvatur, ubicunque tandem locorum & quibuscunque mediis id commode exsequi liceat. Quæ cum ita se habeant, & necessario nobis facienda sint, in tuum sinum deponenda, tibique hisce literis aliquatenus ea exponenda duximus, quo autoritate atque prudentia, qua vales, huic incommodo subvenire & mature obviare velis, quod etiam te libere & lubenter facturum mihi persvadeo: siquidem non difficulter prævideas, quam honorifica huic Regno Artis tam sublimis conservatio existat, quamque minus apud alias nationes decorum eidem foret, si eius instaurationem tam diu tantoque molimine hic factitatam, cuius fama plurimas Europæ regiones iam penetravit, aut negligi, aut aliorsum transferri necessum fuerit. Ut vero aliquatenus perspicias, quænam in hoc regno ad Astronomiæ redintegrationem indefesso studio hactenus molitus sim, habes hic primum Tomum Epistolarum Astronomicarum e nostris, qui suo loco brevem Instrumentorum a me eius artis gratia elaboratorum descriptionem, una cum ædificiis huc pertinentibus exhibet, adjunctis in fine quorundam ex iisdem organis Iconibus, quibus introspectis, utcunqve tibi constabit, arbitror, me non obiter, sed summis viri-

viribus, imo etiam ſupra ipſas vires tanta perfeciſſe. Quod etiam tibi ipſi, ſi aliquando mihi in hac inſula adeſſe haud gravatus fueris, opinione verius æſtimabitur. Oblatus quidem eſt idem liber una cum Iconibus Sereniſſimo Regi meo nomine ſubmiſſe, anteqvam Haffnia ultimo diſcederet, ſed cum tunc in itineris Cimbrici procinctu eſſet, neqve ad ea ſerio attendere, neqve de iis, qvæ proponebantur, quidpiam certi ſtatuere ipſius Majeſtati commodum erat. Rogo itaqve officioſe, Magnifice Domine Cancellarie, ut patriæ ſaltem cauſa hoc tam arduum negotium tibi cordi eſſe ſinas, & de iis, quæ Artis adeo eximiæ apud nos conſervationem & propagationem concernunt, ſerio cogites, Regiqve noſtro Sereniſſimo opportunum in his des conſilium. Hoc autem tempore nihil aliud expeto, quam ut Feudum in Norvagia mihi ademptum clementer reſtituatur, ſi non diutius, ſaltem in diem Calend. Maji, quo Feudorum apud nos commutatio fieri ſoleat, ut præfectus meus tunc mihi rationes reddituum, quos alias nullos toto hoc anno inde accepi, reddere queat. Interea Sereniſſimus Rex & ſecum & ex prudentiſſimi Senatus conſilio deliberatius ſtatuat, quid in poſterum circa hæc fieri velit, cuius ego Regiæ voluntati, in quamcunqve partem res vergat, lubens acquieſcam. Porro te etiam obnixe rogatum habeo, ut per hunc meum miniſtrum nonnulla mihi de antedictis reſcribere, tuamqve ſententiam aperire ne recuſare velis, quo mature, qvid facto opus ſit, mecum ſtatuere queam. Exſpectabit iſtic, donec id tibi per alias occupationes opportunum fuerit. Ego viciſſim de te pro virili bene mereri, tuoqve honori & nomini officioſe ſtudere non intermittam. Vale, atqve hanc in ſcribendo prolixitatem, re ita exigente, candide & benevole accipe. Iterum cum tota familia felix & incolumis vale, annumqve hunc ut auſpicato ingrediaris abſolvasqve, opto. Dabantur Uraniburgo pridie Calendarum Januarii Anni 1597.

TYCHO BRAHE.

Inſcriptio:

Magnifico & Nobiliſſimo Viro, dignitate, prudentia, & doctrina inprimis conſpicuo, Domino CHRISTIANO FRISIO de Borreby, Sereniſſimi Regis noſtri Cancellario & a Conſiliis Intimo, Amico ſuo honorando.

Med dette Brev ſendte Tyge Brahe en Copie af den Forſikring, ſom Rigets Raad efter Høitovlig i Hukommelſe Kong Friderik den Andens Død havde givet hannem paa Pergament under deres Haand og Seigl om de Aſtronomiſke Indretninger paa Hveen at forhielpe til en beſtandig Vedligeholdelſe. Men, ſiden endeel af de Ældſte og Myndigſte i Raadet, ſom havde været med

at udgive denne Forsikring, vare siden den Tid bortdøde, blev den nu ikke anseet, og det blev kun en slet Trost, Tyge Brahe fik tilbage fra Cancelleren, som svarede hannem fra Colding af 20 Januar. 1597. at han gandske troligen havde forestillet Kongen hans Forlangende, men Hans Maiestet havde svaret til det første om Instrumenterne, at det ikke var hans Leilighed at gjøre Bekostninger af det Kongelige Skat-Kamer paa de samme at holde ved lige, og til det sidste om det Norske Læn at beholde i det ringeste paa en kort Tid, at det aldeles ikke kunde lade sig gjøre, eftersom Bergenhus Læn kunde ingenlunde undvære Indkomsterne deraf (a): Det var Cancelleren ellers ukiært, at han herudi ikke kunde tiene Tyge Brahe, men lover i andre Tilfælde, saa vidt mueligt, at være til Tieneste, og i øvrigt ønsker hannem at leve længe og lide vel. Dette korte og uangenemme Svar, som Tyge Brahe siden regner iblandt de fornemeste Aarsager, der mindede hannem jo før jo heller at pakke ind, lyder saaledes:

S. Quæ apud Sereniſſimum Regem, Dominum noſtrum clementiſſimum, Nobiliſſime Tycho, amice chariſſime, tibi a me duplici in negotio effecta dari cupis, ea ex literis tuis, quæ mihi una cum exemplo literarum Magnificorum Regni Senatorum redditæ ſunt, intellexi, utqve tibi pro amicitia noſtra per me in utroque liberaliter ſatisfieret, nihil diligentiæ prætermiſi.

Verum te celare non poſſum, Regiam Maieſtatem, cui poſtulata tua ſumma fide expoſui, ad primum illud de Inſtrumentis Aſtronomicis negotium ita reſpondiſſe: *ex Regio ærario aliqvid ſumptuum in iſtorum Inſtrumentorum conſervationem impendere, ſibi non eſſe integrum.*

Ad alteram vero quod attinet petitionem, quam de *Beneficii iſtius Norvagici* clementiſſima vel ſaltem ad exiguum illud in literis tuis dictum tempus proroganda conceſſione inſtituis, Sereniſſima ipſius Maieſtas *eam admittere plane recuſavit*, perſvaſiſſimum habens, Præfecturam Bergenſem reditibus iſtius absqve inſigni incommodo carere minime poſſe.

Quam cum ita, uti dixi, ſe habeant, te, eventum exſpectationi tuæ non reſpondiſſe, pro tua prudentia æque laturum, ſtudium vero ac voluntatem meam, quam tibi hac in re libentiſſime, quamvis incaſſum impendi, in aliis vero, quibus potero, tibi teſtatam facere maximopere cupio, pro animi tui candore, ſynceraque æquitate, boni conſulturum, plane confido, teqve quam diutiſſime vivere & valere ex animo precor. Dabantur COLDINGI XX. Januarii 1597.

CHRISTIANUS FRIIS
manu propria.

In-

(a) Nordfiord Læn i Norge, som Tyge Brahe havde haft, hørte ellers under Bergenhus Læn, som i Hoved-Lænet.

Inſcriptio:

Nobiliſſimo Viro, Domino TYCHONI BRAHEN;
Hæredi in Knudſtrup, amico ſuo chariſſimo.

Af dette Svar fornam Tyge Brahe, at han havde kun lidet Godt at vente i ſit Fæderneland, og at det blev nu den høie Tid for ham at vandre. Dog opholdt han ſig paa Uraniborg til Foraaret, og imidlertid overlagde, hvorledes han beſt ſkulde ſtille ſin vidtloftige og beſværlige Flytning i Verk. Den 15. Martii 1597. er den ſidſte Dag, vi finde, at han haver gjort Aſtronomiſke Obſervationer paa Hveen (b). Ventéligen har han fra den Tid af været i Arbeid med at pakke ſine Inſtrumenter, Bøger, Bogtrykkeri, og Bohave ind, ſom han efterhaanden lod overføre paa Baade til Kiøbenhavn, indtil han ſelv med ſin Familie d. 29. April med alle forlod Øen, ladende ikkun nogle faa af de ſtørſte og uhandeligſte Inſtrumenter efter ſig, og flyttede ſaa ind i ſin Gaard udi Farvergaden i Kiøbenhavn, ſom laae, hvor det ſtore Vartov nu er.

Imidlertid, før han drog af, indfaldt en ny Fortred, ſom ikke heller var liden; Thi Bønderne paa Hveen, da de mærkede, at deres Husbondes Sag ſtod ikkun ſlet til Hove, begyndte de, maaſkee af andres Tilſkyndelſe, at yppe ſig, og indgave Klagemaal over Tyge Brahes imod dennem brugte Haardhed og formeente Forurettelſe, med videre. Uden Tvil har Rigets Hofmeſter Chriſtoffer Valkendorf været den, ſom haver taget ſig Bønderne an, og udvirket hos Kongen, at Hans Majeſtet ved ſit aabne Brev af 4. April 1597. befalede Canceller Chriſtian Friis og Axel Brahe (c) at begive ſig over til Hveen, og der at forfare Bøndernes Klagemaal. Den Kongelige Befaling lyder ſaaledes:

Chriſtian den Fierde ꝛc. Wor ſynderlig Gunſt tilforn. Wider, att effthersom wii komme vdi Forfaring, att wore Undersather paa Huren boendis høiligen beſuergis aff Oß Elſkelig Tyge Brahe, wor Mandt, Thiener och Befalingsmand ther ſammeſtedz, med Ekter och Arbeide att giøre offuer theris Effne och Formue, baade till Land och Wand, att the ther offuer geraader vdi ſterſte Armodt och Elendighedt baade offuer ſligt och andet mere, underdanigſt begierendis, wii naadigſt wille lade haffue medt thennem et chriſteligt Indſeende. Samlethis forfare

(b) TYCH. BRAHEI Obſerv. Aſtron. Mſſ. LUCII BARETTI Hiſt. Coel. p. 786. 788. 798.
(c) Axel Brahe var uden Tvil Tyge Brahes egen Broder, ſom 1596. in Junio med flere kom i Rigets Raad.

wii, huorlethis hand ther paa Landet skall haffue sig vnderstandet att giore emodt Ordinantzen medt Prester att antage att skaffe, och vdi andre Maade att giøre dett som sig icke wel skicke kandt. Thi bede wii Eder och naadigst wille, att J rette Eders Leylighedt effther, saa J till paa Løffuerdag forstkommendis, som er den 9. Aprilis, wisseligen kunde were paa forneffnte wort Land Hueen tilstede, och siden om Søndagen der effther grandgiffueligen forfare om forneffnte wore Vndersathers Klagemaal; vdi lige Maade Jordene att besee, som ere lagt under Aufflen, thennom till Skade och Trældom, Saa och om huis hand haffuer vnderstandet att giøre emodt Ordinantzen, Effterſom ald omstendig Leylighedt Eder Christen Friis widere er beviſt. Och huis J therudinden forfare, att J dett ordentlig og wel specificeret giffuer fra Eder beskreffuet, som J wille antsware och were bekiendt. Thermedt skeer wor willie. Befalendis Eder Gud. Hafniæ d. 4. April 1597.

Hvorledes disse gode Herrers Forretning paa Hveen er falden ud, skal vi ikke sige, saa længe vi ikke have haft den Lykke at see den Beretning, de derom efter Kongens Befaling skriftligen have forfattet. Det er troligt, at den ikke har været paa Tyge Brahes Beste, og uden Tvil er den Proces, som kort derefter blev giort Presten paa Hveen en Følge deraf, hvorom vi finde efterfølgende Kongelige Maiesters Befaling af 14. April 1597. til Ditlev Holk (d), at han med Biskopen D. Peder Vinstrup skulde dømme i samme Sag:

Christian then Fierde ꝛc. Wor Gunst tilforn. Widt, effther-som en Prestemand, wed Naffn Hr. Jens Jenssen, haffuer vnderstandet sig vdi Kircke-Tieniſten att giøre emodt Ordinantzen, och hand for slig hans dristelige Forsett skall møde vdi Rette for os Elskelige Hederlig och Høiglerdt Mand D. Peder Winstrup Superintendent her vdi Siellands Stigt till den 22. Aprilis forstkommende. Tha bede wii och wille, attu retter din Leilighed effther, saa du paa samme Tidt kandt were her udi Byen tilstede, och siden medt forneffnte Peder Winstrup vdi samme Sag at

domine

(d) Ditlev Holk var Aaret tilforn kommen i Rigets Raad, og var een af de otte Herrer, som paa eengang den 10. Junii 1596. giorde Raads-Eed for Kongen; Han havde nyligen tilforn været øverste Secreterer.

domme och kiende hvis christeligt och rett er. Thermedt skeer wor Wilge. Befalendis dig Gud. Hafniæ d. 14. Aprilis 1597.

Dommen, som faldt over Presten, have vi ikke seet; Men, at han blev forviist med Kongens Ugunst, fordi han deels havde udeladet Besværelsen [Exorcismum] af Daabens Ord, og deels ikke paamindt Tyge Brahe, som i mange Aar ikke skulle have været til Sacramentet, men med en Bisloperske [som foregaves] ligger i et ondt Levnet, det viser et Monitum, som samme Aar af Biskopen er giort paa Roskilde Lande-Mode og findes i den Samling af Synodal-Boger, som Hr. Biskop Hersleb eier, saaledes lydende: **Presten af Hveen paa Uraniborg blev forviist med Kongens Ugunst, for hand icke holder sig effter Ordinantzen og Alterbogen med Daabens Ord (Jeg besvær dig): Men bruger anderledis, Saa og at hand icke haffner strasset og paamindt TYGE BRAHE paa Hveen, som i 18. Aar icke har været til Sacramentet, men med en Bisloperske ligger i ont Lefnet.**

Det er ikke vor Agt her, enten at laste eller forsvare Tyge Brahe i denne Sag, saa længe vi derom ikke have flere Omstændigheder i Hænderne; Men paa det ikke nogen skal være alt for hastig til at domme ilde heraf om hans Religion, ville vi alene stille efterfolgende faa Poster til en Eftertanke og nøiere Overveielse:

1. Hvad den Bisloperske angaaer, da, om derved skal forstaaes hans Hustru, som af hans Uvenner saa blev kaldet, da havde han den Tid alt haft hende i 24. Aar upaatalet: Og, var det en anden, som han i 18. Aar havde haft foruden sin Hustru, da er det at undre paa, at ingen i saa lang Tid havde talet derpaa før just nu, da man søgte paa alle Kanter at beskylde og fælde hannem.

2. Tyge Brahe klager vel over, at man af Had til ham havde saaledes forfaret med Presten (e), hvortil Bønderne paa Hveen og have giort deres. Og det er saa meget mere troligt, som man merker af den for Consistorium førte Proces, at Biskop Vinstrup selv ikke har været hannem bevaagen, og man derforuden veed, at bemeldte Biskop var en stor Client af Tyge Brahes Uvenner ved Hoffet. Dog har der nok ikke været meget godt ved Presten selv, og vel mueligt han ved sin ufornuftige Omgang kan have forvoldt, at Tyge Brahe ikke har villet være betient af ham.

(e) TYCH. BRAHEI Relat. de occasione interruptarum Observationum, in LUCII BARETTI Hist. Coelesti p. 802. ita: Taceo nunc, quæ circa reprobos istos Insulares & Parochum in odium mei evenerunt. Og i en anden Beretning skriver han saaledes: Ut prætercam, quæ pastori meo odio mei obtigerunt. Conf. GASSENDUS p. 140.

3. Hvo vil derfor negte, at han jo kan have brugt Sacramentet i sin Sogne-Kirke ved sin Gaard Knudstrop i Skaane, som han kom jævnligen over til. Hvilket man paa den Tid vel ikke saa noie har undersøgt, for at kunne have saa megen større Aarsag til at ilde omtale og forfølge ham.

4. Omendskiont Tyge Brahe, som det synes, kan have haft nogle egne Tanker om Kirkens tilkommende Tilstand (f) og maaskee om nogle vore Kirke-Skikke, saa finde vi dog, at han altid og allevegne i sine Breve, Vers og Skrifter taler med den største Ærbødighed om Gud, Guds Ord og de guddomelige Ting (g); Hvilket ikke vel kommer overeens med et aabenbare ugudeligt Væsen. Og at han har været en Hykler, har man ikke ringeste Kiende-Tegn til eller mindste Aarsag at troe.

5. At denne Præst, som meldt er, ikke haver duet meget, kan endog deraf sluttes, at, efterat Tyge Brahe var udreist af Danmark, er han kommen til hannem, uden Tvil paa Vandesborg, og der fort ham en Hoben Snak for om hans Foged paa Hveen: Endskiont nu Tyge Brahe lod see Godhed imod ham, har han dog viset sig meget grov og utaknemelig, om det ellers er den samme Præst, som Tyge Brahe i et Postscripto ved et af sine Breve til Holger Rosenkrands skriver saaledes om:

Cum Præfectum illum, quem discedens Venusiæ nostræ præfeci, DAVIDEM PETRI nomine, apud me suspectum reddiderit *Parochus ille prior in Insula*, interea dum hic mecum egit, nescio, an odio aliquo privato an rei veritate, & inter alia narrârit, eum, cum Patri tuo optimæ, memoriæ inserviret, aliquot centenis eum defraudasse rogo, velis mihi scheda aliqua obiter indicare, quid de huius Præfecti fidelitate vel secus exploratum habeas; Nescio enim, *quantum Parocha isti fidendum sit, cum quia alteri infensus erat, tum quod me sibi optime cupientem*

(f) Vid. TYCH. BRAHEI Progymnasmata Astron. edit. Francof. 1648. Tom. I. p. 465. Conf. GASSENDI Vita Tychonis p. 129. 130. OL. BANGS Samlinger Tom. II p. 442. sq.

(g) Foruden de Exempler, som GASSENDUS anfører p. 190. sq. og OL. BANG, Tom. II. p. 535. 539. See TYCH. BBAHEI Epist. Astron. p. 155. 156. 157. hvor han iblandt andet skriver: Dei n. solius gloriam in omnibus spectandam semper censui, cum veritas absque ipsius patefactione & dono introspici neqveat; Omne enim donum perfectum a Deo. Item i andre hans Breve, saasom udi Dan. Bibliotek Tom. III. p. 186. 191. hvor han inderligen takker Gud, som havde frelset ham af Forfølgelse. ibid. Tom. VIII. p. 471. sq. hvor han skriver vm Dødeligheden og Evigheden. Og i Astron. instaur. Mechan. fol. A. skriver han om en Hieroglyphisk Maling, som han havde ladet giøre, saaledes: Quibus innuimus, nihil hominem beare & immortalitate in æternum donare posse, præter meritum filii Dei Christi redemptoris ejusque doctrinæ & vitæ observantiam. Conf. Epist. Astron. p. 254. JESSENIUS, Orat. in ob. Tych. Brahei apud Gassendum p. 232. bersømmer hannem af et christeligt Levnet.

entem, ſupra quam credi poſſet, ante abitum deſpexerit, adeoque ut contumelias & calumnias nulla de cauſa in os mihi dicere non erubuerit: quas tamen patienter ferens, ex alto deriſi, hominemque tanquam ſui non compotem, addito viatico & munere, dimiſi. Quod te ſcire volui, ne in mei gratiam quidpiam de eo amplius ſis ſollicitus. Plura ob ESCILLO BILLE noſtro intelliges, qui acta habet in literas relata & teſtificata.

6. Det er ellers merkeligt, at Kongen, ſom forviſte den Hveenſke Preſt, fordi han udeſod Beſværelſen af Daaben (h), ſelv ſiden faldt paa at ville have Exorciſmum afſkaffet, og at Biſkopen D. Peder Vinſtrup, ſom nu udforde Domen over Preſten, maatte ſelv engang ſiden forrette Daaben uden Exorcismo, da en Kongelig Princeſſe 1606. blev døbt (i).

Imidlertid Tyge Brahe ſaaledes var flyttet fra Hveen til Kiøbenhavn, haver Rigets Hofmeſter Chriſtoffer Valkendorf ſkikket tvende lærde Mænd over til Uranibørg, af hvilke den ene var D. Thomas Finche (k) Profeſſor Mathematicus paa Kiøbenhavns Univerſitet, for at forfare Leiligheden om Tyge Brahes Aſtronomiſke Indretninger og efterladte Inſtrumenter. Diſſe gode Mænd, da de ikke engang kiendte eller vidſte Navn til diſſe forunderlige Maſchiner, meget mindre forſtode, hvorledes de ſkulde opſtilles og bruges, kunde ſaa meget lettere giøre en Beretning til Hofmeſterens Forhøielſe, nemlig, at Tyge Brahes Inſtrumenter vare ikkun unyttige Redſkaber, og al hans Ar-

beid

(h) Derudi har uden Tvil Tyge Brahe ſelv holdt med Preſten, eftерſom man og ſeer af det ſiden udſorte Kongebrev af 4. April 1597. at han var beſkyldet for at have begaaet nogle Poſter imod Kirke-Ordinantzen.

(i) Det Dan'ſke Bibliotek Tom. IV. p. 15. 16. 17.

(k) Af en Trykke-Feil kaldes han Feuchius hos Gaſſendum p. 140. og i Bangs Samlinger Tom. II. p. 458. D. THOMAS FINCHE havde langt andre Tanker om Tyge Brahe, da han tilforn ſkrev ſin Geometriam Rotundam; ſom er trykt i Baſel 1583. hvor han ei alene i Dedicationen til Kong Frid. 2. ſkriver dette: Qvin & æqvum eſſe arbitratus ſum, ut grata Mathemata ſuos maxime Mecænates & Patronos celebrarent, in quorum numero Regiam Tuam Maieſtatem conſiſtere vel inſignis illa erga Nobiliſſimum & in Mathematicis excellentiſſimum Virum Dn. TYCHONEM BRAHE magnificentia docere ſatis poterit; Men endogſaa i Fortalen til Læſeren taler til Tyge Brahe i ſær ſaaledes: Te itaqve Nobiliſſime Dn. TYCHO BRAHE rogo; ut, ſi hæc mea etiam Mare Balthicum ad te transvolarint, hoſpitium illis ne deneges, ſed benigno vultu excipias, itaque tractes, ut &, quod boni ferant, non tegas, & quod reprehenſione in illis dignum inveneris, non diſſimules. Facies id ob communia noſtra ſtudia, facies ob communem Regem, Principem atque Dominum noſtrum clementiſſimum. Nuper in patria cum verſarer, Mare Balthicum ſalutandi tui cauſa trajicere conſtitueram. Sed ita illud tum ſæviit, ut ei me propter inſtantem hyemem committere non ſim auſus. Quæ igitur tum præſenti mihi beneficia procul dubio exhibuiſſes, ea abſenti in chartis hiſce meis ut præſtes, etiam atque etiam oro.

beid og Indretning ikke andet end en ſkadelig og alt for koſtbar Curioſitet. Derom melder Tyge Brahe ſelv i ſin Elegia ad Daniam ſaaledes (l):

Mittitur is Huennam, ſocio comitatus ab uno,
Secreta Vraniæ quem bene noſſe putant.
Venit, & ut vidit ſpectacula maxima Divæ,
Pauca licet remanent, obſtupuiſſe ferunt.
Quid faciat rerum ignarus? qui talia pandat,
Nec conſpecta unquam nec ſibi nota prius?
Adſtat inexpertus, Fabricarum nomina quærit:
Quærit tractandi (res pudibunda) modum.
Ne tamen ignarus fruſtra acceſſiſſe feratur,
Quæ referare nequit, vellicat invidia.
Nec mirum, meus hunc quia forte inſtruxerat oſor,
Qui mihi jam dudum clam parit omne malum.

Denne diſſe lærde Mænds Beretning, ſynes det, at Hofmeſteren har brugt ſom en Aarſag og Paaſkud, hvorfor han ſtrax derpaa i Kongens Navn, ſom da var i Tydſkland, lod ved Byfogeden forbyde Tyge Brahe at fortſette ſaa vel ſine Aſtronomiſke Obſervationer paa det Taarn, man dertil paa Veſter-Vold havde overladt hannem, ſom ſine Chymiſke Øvelſer hiemme i ſit Hus udi Farvergaden. Over hvilken Medfart Tyge Brahe ſelv klager i ſit Brev til And. Velleium og andenſteds (m).

(l) Conf. GASSENDI Hiſt. Tych. Brahei p. 140. 143. BANGS Samlinger Tom. II. p. 458. 478.

(m) See Dan. Bibliotek Tom. III. p. 179. Conf. GASSENDUS p. 140. RESENII Inſcript. Hafn. p. 375. BANGS Samlinger. T. II. p. 459.

23. Hefte.

Endnu videre Følge af rare og meſt utrykte Efterretninger om Tyge Brahe.

er Tyge Brahes Billed adſkillige gange og paa adſkillige Maader i Kober udſtukket: Men ingentid paa den Maade, ſom vi det her have den Ære at fremſtille. Saaledes har han ſelv ladet det i et Stempel udgrave, og brugt ſamme til at lade i Guld aftrykke iden paa Bindet af ſine Skrifter. Man finder det paa et Exemplar af hans Aſtronomiæ Inſtauratæ Mechanica trykt paa Vandesborg 1598. in Folio, indbundet i blaat Atlaſk, hvilket han d. 18. Decemb. 1600. haver foræret til en forneme Herre i Bomen, men nu giemmes her paa det Kongelige Bibliotek. Billedet paa Bogen er i ſelv ſamme Størelſe, ſom dette Koberſtykke, og foreſtiller hannem (ſom merkeligt er) ligeſom bærende trende Guld-Kiæder: I den øverſte henger Kong Friderik den Andens Portrait [hvilket man ellers ikke har vidſt, at han haver haft] med diſſe to Bogſtaver ved Siderne F. S. ſom ſkal være Fridericus Secundus: I den anden Kiæde

ſeer man tydeligen hænge en Elefant: Men om der har været noget Smykke i den tredie, kand man ikke ſee. I Omkredſen læſes dette latinſke Vers:

Hic patet exterior Tychonis Forma Brahei:
Pulchrius eniteat, qvæ latet interior.

Til den anden Side af Bindet har han haft et andet Stempel i ſelv ſamme Form og Storelſe, hvorpaa intet andet findes, end hans adelige Vaaben, med efterfølgende Vers paa ſamme Maade rundt omkring:

Arma, Genus, Fundi pereunt: Durabile Virtus
Et Doctrinæ decus Nobilitatis habent.

Hvad der egentligen haver været Aarſag til det ſtore Had, ſom Chriſtoffer Valkendorf bar til Tyge Brahe, er endnu ikke en ſaa afgiort Sag. Gemeenligen holder man for, at det ſkal være kommet af en Hund, og det [ſom Thomas Bartholin (a) og andre paa de Tider have meent] af en Engelſk Dog. Men, da Hiſtorien fortælles paa adſkillige Maader, veed man ikke, hvad man derom ſkal troe. Gaſſendus berører Sagen med diſſe faa Ord, at Chriſtoffer Valkendorf gik med et gammelt Had fra den Trette af, ſom kom formedelſt Tyge Brahes Hund, han havde ſaaret (eller, ſom andre ſette, ſlaget eller ſparket) (b). Hr. Aſſeſſor Holberg i hans Danſke Hiſtorie (c) fortæller diſſe Omſtændigheder, at Kong Jacob havde foræret Tyge Brahe to Engelſke Doge: diſſe laae ideligen for hans Dør og lode ingen indkomme uden ham ſelv. Da Kongen 1592. beſøgte Brahe paa Hveen, og Valkendorf, ſom fulgte ham, vilde en Morgen tilig gaae ind udi Tyges Kamer for at ſee ſig om, blev han overfalden af ſamme Doge, ſaa at derover blev Alarm, og nogle haarde Ord vexlede imellem Hofmeſteren og Brahe. Og formerede den Hændelſe den Ulyſtighed, han havde ſaaret imod ham ꝛc.

Petrus Daniel Huetius, ſom 1652. var i Kiøbenhavn, og da beſpurde ſig med een og anden om denne Sag, fortæller Hiſtorien i den Bog, han om ſit eget Levnet har ſkrevet, paa en gandſke anden Maade (d). Siden Bogen her ikke er almindelig, giøre vi vel ikke ilde i at anføre deraf hans egne Ord, ſom

(a) TH. BARTHOLIN de Med. Danor. domeſt. p. 56. ita: Tychoni Brahæo, poſt reſtitutam Aſtronomiam nullis ſtellis detectis, ſolus canis ſeu Moloſſus Anglicanus invidiam odiumqve concitavit, & ſpontanei exilii occaſionem dedit.

(b) GASSENDI Vita Tychonis p. 140. Conf. O. BANGS Samlinger T. II. p. 454.

(c) LUDV. HOLBERGS Dannemarks Riges Hiſtorie T. II. p. 573.

(d) PET. DAN. HUETII Epiſc. Abrincenſis Commentarius de Rebus ad eum pertinentibus. Amſtelod. 1718. p. 90. 91.

ex

ere disse: Quamobrem patriam deserere coactus sit TYCHO, fuse a Gassendo traditum est. At nonnulla tamen, ad eam rem pertinentia, & commemoratione digna, ab eoqve prætermissa, Hafniæ accepi a Viris Tychonici nominis studiosis. Quamvis enim de injuriis sibi in Dania illatis nonnunqvam dissereret TYCHO, neqve ullam in CHRISTIANUM Regem jaceret querelam, imo vero palam eum excusaret, certum tamen est, in eius offensionem incurrisse TYCHONEM, & aulæ frigore percussum, regiis beneficiis CHRISTIANI jussu fuisse exutum. Quæ sibi concoqvenda prudenter judicavit, cum longas Regibus manus esse sciret. Verum inde primam maii labem exortam fuisse, narrabant mihi, cum illic essem: qvod, cum venisset in Daniam Legatus Regis Angliæ, secumque Molossum Britannicum adduxisset eximiæ magnitudinis, adjecit in eum oculos Tycho, donoque sibi donari postulavit a Legato, qvem deportaret Vraniburgum, fidissimum arcis custodem futurum. At eumdem sibi quoque deposcebat Aulæ Magister CHRISTOPHORUS WALCHENDORPIUS. Quapropter alterutrius offensionem veritus Legatus, neutri se quidem daturum dixit. Verum simul ac rediisset in Angliam, geminos inde se missurum molossos, utrique suum, pollicitus est. Quod & re præstitit. At duorum illorum alter alterum superare specie visus est & statura, eumqve dari sibi voluit WALCHENDORPIUS, quod & ei Regis arbitrio concessum est, multum licet renitente Tychone. Rem scilicet graviter is tulit; utqve erat iræ impatiens, temere qvædam de Rege effudit, quæ ad eum statim ab Aulæ Magistro perlata sunt. Atqve hinc iræ illæ & Regis offensio. ↄ:Hvorfor Tyge Brahe blev nødt til at forlade sit Fædreneland, er af Gassendo vidtløftigen beskrevet. Men ieg har dog i Kiøbenhavn af Mænd, som vare Tyge bevaagne, hørt nogle Ting i den Materie, som ere værde at fortælle og af Gassendo forbigangne. Thi, endskiønt Tyge Brahe undertiden gav tilkiende den Uret, ham i Danmark var skeet, og ikke gav Kong Christian nogen Skyld, men meget mere offentligen undskyldede ham, er det dog vist, at han var falden i Kongens Unaade, havde Ugunst til Hove, og efter Kongens egen Befaling var skilt ved de Kongelige Benaadinger. Dette, holdte han fornuftigen for, at han maatte taale, eftersom han vidste, at Konger have lange Arme og stor Magt. Men de fortalte mig, da ieg var der, at Ulykken først havde reiset sig deraf: At, da der var kommen en Gesandt fra Kongen i Engelland til Danmark, og havde bragt med sig en meget stor Engelsk Dog, fik Tyge Brahe Lyst til den, og begierede den af Gesandten, at han kunde bruge den som en tro Skiltvagt paa Uraniborg. Hofmesteren forlangede og samme Hund. Hvorudover Gesandten, som ikke vilde have nogen af deres Vrede, sagde, at

han ingen af dem vilde give den, men lovede, saasnart han kom til Engelland, at skikke dem tvende Doge herover, hver sin. Hvilket han ogsaa holdte. Men den ene af disse syntes at være baade kiønnere og større end den anden, og den vilde Valkendorf have, hvilket ham og ved Kongens Kiendelse blev bevilget, endskiønt Tyge Brahe stod hart derimod, og blev gandske fortrydelig derover; Og, som han ikke kunde bære sin Vrede, lod han falde nogle ubetænksome Ord om Kongen, som Hofmesteren strax bragte for. Og deraf reiste sig den Vrede og Kongens Fortørnelse.

Hvad der nu kan være om disse Fortællinger eller ikke, og hvilken den visseste er, ere vi for nærværende Tid ikke i Stand til at dømme om. Vist er det, at Tyge Brahe har været en Elsker af Hunde; det slutter man deraf, at han ei alleneste paa et sit Skilderi lod male for sine Fødder i fuldkommen Størrelse een af sine Skyde-Hunde, som var meget snu og tro, hvilken skulde være en Afbilding ikke saa meget paa Adelskab, som paa Skarpsindighed og Troskab (e): men han endog havde tvende store Engelske Doge til Vægtere over Uranivborg Slots Porte (f). Nogle ville endog, at Tyge Brahe skulle have ladet slaae en Skue-Penge med en Hund paa og denne Overskrift: TYCHONIS BRAHEI DELICIUM (g). Men vi holde dette aldeles uvist, og mene denne Sagn at være kommen deraf, at Jac. Phil. Thomasinus, i sit Skrift om lærde Mænd, selv fremseiter saadant et Symbolum i Form af en Medaille, hvor han taler om Tyge Brahe (h), men ikke siger, at saadan en Medaille nogen Tid er slagen.

Men, omendskiønt saadan uheldig Hændelse med en Hund paa een af ovenanførte Maader kan have sig tildraget, kunne vi dog neppe overtale os til at troe, at samme skulde være den første og rette Hoved-Aarsag til det store Uvenskab imellem Valkendorf og Brahe. Vi torde snarere, endskiønt det er kun en blot Gietning, falde paa de Tanker, at dette Had er ældere og fra Friderici II. Tid, da Tyge Brahe havde den store Adgang til Hove, og at, imedens Christoffer Valkendorf var Rentemester, maae han enten have haft nogen Tvist med Tyge Brahe i Penge-Sager eller i det ringeste baaret sterk Fortrydelse

(e) Derom skriver han selv in Astron. Instaur. Mechan. fol. B. saaledes: Juxta pedes meos recumbit canis qvidam e nostris venaticus, qui admodum fidus & sagax erat, isqve in ea forma & qvantitate depictus, qva cernebatur: non tam Nobilitatis qvam Sagacitatis & Fidelitatis Hieroglyphicum. Conf. Epist. Astron. p. 223. 237.

(f) Dette vidner Tyge Brahe selv i sin Astron. Instaur. Mechan. fol. H. 5. i disse Ord: Habuerunt hæ binæ portæ superius duos Canes maiores Anglicanos excubitores in conveniente domuncula, ut undiqve adventantes latratu indicarent. Conf. Epist. Astron. p. 261.

(g) T. HOFMAN Portraits des Hommes illustr. Hist. Fam. de Brahe p. 13.

(h) J. PH. THOMASINI Illustrium Virorum Elogia, Patav. 1630. p. 250.

delse over, at han frem for andre skulde oppebære saa mange og store Indkomster til Formindskelse for Kongens Casse, nu i rede Penge af Skat-Kameret, nu af Tolden i Øresund, nu af de mange Forlæninger ꝛc. Vel mueligt Valkendorf ogsaa en eller anden gang kan have ladet sig merke i den Tone for Kongen (i), og maaskee faaet en Snibbe for Umagen, hvilket han har giemt hos sig og tænkt at hevne i Fremtiden. Ikke at tale om saa mange andre særkongelige Naades Bevisninger, og den store Ære og Anseelse Tyge Brahe stod i hos Fremmede, hvilket og har styrket Misundelsen. Hvortil da siden kan være kommen, som en Med-Aarsag, den Historie med Hunden, den Sag som Erik Valkendorf med andre havde dømt i, og deslige flere ubehagelige Tilfælde, som altid have giort Ondt verre imellem dem.

Da Tyge Brahe nu ikke engang i sit eget Hus og paa sin egen Bekostning maatte i Kiøbenhavn blive ved at drive sine Astronomiske og Chymiske Studia, og det var saa arbeidsom en Mand umueligt at legge Hænderne i Skiødet, saae han intet andet Raad, end at sette sig med Familie og Gods paa et Skiberom og tage Veien til Rostok, hvor han og ankom mod Midten af Junii Maaned i dette Aar 1597. Men paa det han ikke saa let skulde faae Lyst at komme tilbage igien, da havde han neppe forladt Kiøbenhavn, før hans beste Forlæning, nemlig Hellig Tre Kongers Capel eller S. Laurentii Præbende i Roskilde, blev hannem ogsaa fratagen, og tillagt Cancelleren Christian Friis (k). Derom finde vi et Kongelig Maiestets Brev af 10. Junii 1597. som befaler samme Capels Bønder og Tienere intet videre at svare Tyge Brahe, men Cancelleren, saaledes lydende:

Christian then Fierde ꝛc. Helsse ether menige wore och Kronens Bønder och Thienere, som ligge och tiene thill Hellig Tre Kongers Capell wdi Roskilde Domkircke, Ewindeligen med Gud och wor Naade. Wider, att som J thill thes haffuer suaritt oss elskelige Thyge Brahe thill Knudstrup, wor Mand och Thiener, och thill hannom wdtgiffuit ethers aarlig Landgilde och anden Rettighedt, och efftherdi wii nu her med wille anderledis

(i) Formodentlig har Valkendorf været een af dem, som Tyge Brahe i det Vers af 1585. til Canceller Niels Kaas klager over, der søgte at hindre hans Foretagende til Astronomiens Opkomst. See Danske Magazin Tom. II. p. 230.

(k) Dette beklager Tyge Brahe selv i den Beretning, som findes i LUCII BARETTI Hist. Coelesti p. 802. i disse Ord: Vix a. Patria egressus eram, qvin Cancellarius Præbendam meam Roskildensem acqvirens in privatos usus converterit, qvo sic reditus mei occasiones, si qvæ restarent, præcluderet. Conf. Epist. ad Andr. Velleium, Dan. Bibliotek Tom. III. p. 179. item. GASSENDI Vita Tychonis p. 139.

forholditt haffue, tha wille wii ether her med strengeligen och alffuorligen haffue forbeditt, nogitt widere her epther att suare forstreffne Thyge Brahe, eller hans Fuldmechtige: Men I schulle rette ether epther att suare oss elskelige Christenn Friis thill Borrebye, wor thro Mandt, Raadt och Cantzeller, och thill hannom att wdgiffue Ethers aarlig Landgilde och anden Rettighedt. Huor epther I ether wnderdanigst kunde wiide att rettlhe, ladendis thett ingenlunde. Giffuet paa wortt Slott Kiøpnehaffn then 10. Junii Anno 1597.

I Rostok, hvor Tyge Brahe i sin Ungdom meget havde opholdet sig, befandt sig endnu en Deel hans Bekiendtere, som han stedse siden havde holdet godt Venskab med (l). Hvorfor han og besluttede at tage dertil, som et Sted, der ikke var langt fra Haanden, i fald han enten skulde blive kaldet tilbage til sit Fæderneland, eller kunde faae en anden god Leilighed fat udi Tydskland. Iblandt hans Venner i Rostok var den berømte gamle Theologus og Historicus David Chytræus, hvilken, da han for Svagheds Skyld ikke kunde personligen hilse hans Ankomst, skrev hannem d. 16. Junii 1597. efterfølgende meget høflige Lykønsknings Brev til (m):

Nobilis, Generose & Magnifice Domine. Gratulor non tam Magnificentiæ Vestræ, qvam Academiæ & Urbi Rosarum, de incolumi in hanc urbem adventu vestro: Quam vere generosæ Nobilitatis vestræ sapientia, virtus, doctrina, & in Rempublicam literariam merita, & Nominis vestri claritas, splendor ac gloria, excellenti virtute ac bene meritis parta, deinceps illustriorem & clariorem efficiet. Quod igitur Cicero alicubi in Orationibus exclamat: O terram illam beatam, qvæ hunc virum exceperit! Patriam ingratam, si eiecerit! miseram, si amiserit! idem ego iisdem verbis nunc usurpo, & Deum æternum, suæ sapientiæ & virtutis radios, ingenii & virtutis heroicæ dona in mentes præstantium virorum effundentem, precor, ut M. V. incolumem & florentem perpetuo servet, & migrationem in hanc urbem clementer gubernet, ut paulo post eos, qui talem virum dimiserunt, erroris sui pœniteat, &, quem retinere omnibus viribus non studuerunt, retrahere tandem ad se omni contentione enitantur. His coram M. V. ad nos advenienti gratulaturus eram, si accurrere ad M. V. per arthritidem, qvæ me totum

(l) GASSENDUS p. 142. siger, at een af Tyge Brahes beste Venner, som han nu forefandt i Rostok, var Henricus Brucæus Prof. Mathes. sammesteds, men i Gelehrten-Lexicon skrives han 1593. at være død, altsaa kan det første ikke være rigtigt.

(m) Dette Brev findes ikke i den store Samling af Dav. Chytræi Epistolis, som er trykt Hanoviæ 1614. 8.

totum possedit, scribsit. Nunc, quæ proficisci a mea tenuitate possunt officiola, reverenter defero, & pro eruditissimis ad me literis & Voluminę Epistolarum, mecum superioribus mensibus communicato, reverenter gratias ago. Bene & feliciter M. V. æternum valeat. Postridie Viti, Anno 1597.

M. V.

Reverenter colens
David Chytræus.

Efterat Tyge Brahe nu havde varmet nogen Tid udi Rostok, og begyndte at komme tilbet i Rotighed, dristede han sig til, den 10. Julii 1597. at skrive et Brev til Kong Christiern den Fierde, hvorudi han forer Hans Majestet til Gemyt deels sine egne Fortienester i henseende til Astronomiens Befordring, deels den Medfart, der havde nødet ham til at forlade sit Fæderneland, formodende, at Hans Majestet, for Landets Æres Skyld, dog vilde tage sig hans Sag an og sette hannem i bedre og fastere Omstændigheder. Dette Brev, som det ikke ansaaes at være skrevet med den underdanige Ærbødighed, han sin Herre og Konge var skyldig, blev udtolket til det verste, og Kongen hannem derover gandske vred og vraadig, som sees af den haarde Gienvær, Hans Majestet nogle Maaneder derefter behagede at tilsende hannem. Dette Brev, endskiønt det engang tilforn er trykt (n), dog, siden vi ved Hr. Etats Raad Grams Godhed have deraf en oprigtig Udskrift, skal det vel ikke mishage nogen, i sin rette og gamle Skrive-Art her atter at læse:

Stormectige Høybaarne Konning, Allermaadigste Herre. Nest min willig och plictig thro Thienistes vnderdannige Formeldinge. Eders Majestet giffuer ieg paa thet vnderdanigste tilkiende, att, som ieg ingen Leilighed hafde att komme Eders Kongl. Maj. thill Ordz, førend ieg affdrog, och ey wiste, om thet kunde vorre Eders Kongl. Maj. angenem eller icke: Saa forordsagis ieg nu, Eders Kongl. Maj. paa thet kortiste skriftligen att lade vide, hwiß ieg ellers mundtligen hafde i Sinde vnderdanigst att berette.

Da, efftersom ieg aff Vngdommen haffuer hafft sønderlig Thilgenevenhed, den loulige Astronomiske Kunst grundeligen att lere och forstaae, och siden att bringe rett paa Fode, och theroffuer hobede altid thilforn att blisse vdi Thyschlandt, bequemmeligen thet att vdrette; Saa haffuer Eders Kongl. Maiests. Herre Fader

Hoi-

(n) Ol. BANGS Samlinger Tom. II^a p. 466. sq. hvor den hafte Copie saavel af Tyge Brahes Brev som Kongens Svar ikke har været saa aldeles accurat.

Høiloulig Ihukommelse, der Hans Maiestet saadant fornam, naadigst begieritt og bewegitt mig thil, thet samme paa Huænn att anstille och giøre. Huilket ieg paa apditt og thiffuiude Aar, med allsomsterste Flid, Vmage och Bekaastning efterkommitt haffuer: Formenendis, mig nochsom thermet haffue beuist, att ieg helst thet haffuer willet giortt min egen Herre och Konning och Fæderneland thil Ære aff yderste Formue. Og haffde Eders Kongl. Maists. Herre Fader naadigst for gott anslet och loffuit, att, hvis ieg anrettid thil samme Kunst, skulde met en Fundats nodtorfftteligen forsorgis och perpetueris, met flere gode Vilkaar, som mig bleff naadigst thilsagt, huilket E. K. Ms. Frue Moder, min naadigste Dronning, vden Thviffuel endnu dragis till Minde, och thilforne hoss Danmarkis Rigis Raad haffuer laditt thilkiende giffue. Saa ieg therfore haffuer bekommitt thet heile Danmarkis Rigis Raadz obne Pergmendtz Breff, som mig saadant haffuer confirmerit och widere ther ud om fortrøstit. Hvorvdoffuer ieg siden haffuer giort en vsigelige stor Vmage och Bekaastning ydermere end tilforn, forhaabendis, att, naar E. K. M. kom thil Regimentet, skulde da haffue en naadigste Behag ther til, och lade mig och mine nyde thet gott ad. Men nu haffuer ther sig anderledis tildragitt, end ieg haffde troit, huor ud om ieg will nu vformelditt lade widere Omstende. E. K. M. er vden Thviffuel beuist, att ieg er adskilt met huis, som ieg skulde haffue thil samme Kunstis Vnderholding, och mig bleffuen opskreffuit, att E. K. M. er icke tilsindtz saadantt att wille holde wed Magtt, forunden mogit anditt, som uformodendis er tilkommet och (som ieg acter) vden min Skyld och Brøde mig hendittt. Og efterthi ieg endeligen aff then Naade, som Gud giffuer, faaer att fuldkomme, hvis ieg engang mett saa stor Alvorlighed och i saa langer Tid foretagitt och dreffuit haffuer. Huilkit och mange fremmede Nationer witterligt er, och storligen attraaer, och ieg icke haffuer selff i Formue thet nochsom att bekaaste; thi ieg allerede er kommen saa thil acters, der ieg endskiont haffde the forrige Forlæninger, att ieg alligewell nodis till att affhende alt mit Fæderne Gods. Forfer mig

thil,

thil, att E. K. M. naadigst anseer saadanne min Nødtørfftighed, och icke tager thenne min Vdreyse till nogen Vnaade; Efftertht ieg aff disse och flere Aarsager saa høyligen threngis att søge anden Middel och Raad, att thet, som well er begynt, kand bliffue thilbørligen fuldkommit, och ieg mitt gode Naffn och Rette vdi fremmede Land kand wed Magtt holde. Dog er ieg icke i then Mening vddragen, att ieg aldelis wilde forlade mitt Fæderneland, Mens ickun att werre vde om Hielp och Bistand hoß andre Herrer och Potentater, om saa mueligt kunde werre, paa thet ieg icke skal werre E. K. M. eller Rigitt for nøgitt thil Beswering. Dersom thet kand bliffue mig forgynt, att ieg i Danmark maa min foretagne Arbeid forfølge, wille ieg thet icke forsige; thi ieg endnu som thilforn allsomheldst giorde, E. K. M. for nogen andre Potentater, och mit egit Fædrne Rige till ære och loulig Efftersagn, alt huis ieg aff yderste Formue kunde vdrette, saa frembt thet kunde skee med lidelig Wilkaar och uden min Skade. Huis och icke, will ieg dog, ehuor thet er forseet, att ieg anderstedz skal bliffue, stedze werre E. K. M. met all loulig Efftersagn och Vnderdanighed och ringe Formue willig. Settendis therhoß thil Eders Kongl. Maiests. naadigste och gode Betenckende, att ieg ingenlunde aff nogen Lettferdighed, helst paa thenne Alder, nu ieg er offuer halfftridiesindz tiffue Aar, och icke met ringe Hußgesind beladen, huilkit ieg met stor Vgeleienhed nødes att giøre fremmede, dragr aff mit Fæderneland och fra mine gode Slect och Wenner. Og kand thet, som endnu er paa Huæn aff mig giort, nocksom vdwise, att icke thilforn haffde werrit min Act och Mening saaledes att wille drage ther fra. Forhaabis therfor vnderdanigst, naar E. K. M. thette met sin Omstendighed rett betracter, att E. K. M. er och bliffuer min naadigste Herre och Konning, och mig och mine med all Kongelig Gunst og Naade tilbewogen. Jeg will altid findis E. K. M. underdanig thro och willig aff min yderste Formue, ehuor Gud allmectigste mig min Leilighed haffuer forsiunit. Den samme gode Gud, som raader for all werdslig Regimente, unde E. K. M.

vdi sin Kongelige Regierring Lycke, Welsignelse, gode Raad och Anslag. Datum Rostock then 10. Julii 1597.

Samme Dag skrev han et latinsk Brev til Holger Rosenkrands, hvori han takker hannem for sin Skrivelse af 1. Julii, og siger, at det ikke kan passe paa hannem, hvad Ovidius har sagt:

Quam procul ex oculis, tam procul ibit amor, d: Saa langt af Øie, saa langt af Sind, eftersom han var den første af alle hans Venner i Danmark, som efter hans Bortreise skrev ham til. Han glæder sig, at H. Rosenkrands var lykkeligen hiemkommen af sin Blandske Sø-Reise, og det i samme Daze, da han selv drog fra Kiøbenhavn, men fik intet at høre om hans Hiemkomst, før han var kommen til Koge (o). Han havde leveret en Maler sit Skilderi, som han havde lovet H. Rosenkrands, og takker ham, at han vil giemme det til hans Ihukommelse. Han begierer at vide, hvorledes hans Sager nu stode i Danmark, og hvad man snakkede om hans Bortreise. Endnu opholdte han sig (endskiønt imod sit Forsæt) af visse Aarsager i Rostok; thi han vilde der vente vore Gesandters Tilkomst, at han kunde tale med sin Broder Steen Brahe (p). Han ønsker, at Holger Rosenkrands maatte være i deres Følgeskab. Han vilde og oppebie Svar fra Danmark paa et Brev, som Nic. Cragius vidste Besked om; Thi nogle Stats-kyndige havde raadet, at han ikke skulde forsøge noget andensteds, før han var forvisset om sin Konges Villie. Dersom han fornam, at Hans Maiestet var hannem og hans Studeringer ugunstig, kunde han des snarere og sikrere nu finde Raad andensteds. Dette er Indholden af bemeldte Brev, som er skrevet i Rostok den 10. Julii 1597.

Den 29. Julii 1597. skrev Tyge Brahe Hertug Ulrik af Meklenborg til, som var Kong Christians Morfader, og bad, at Hans Durchl. ikke vilde unaadig optage, at han paa nogen Tid opholdte sig i Hans Stad Rostok, og at hans Durchl. vilde give hannem gode Raad, hvorledes den lovlige Astronomiske Kunst, som han havde drevet saa høit, kunde fremdeles ved lige holdes i Tydskland, om Dannmark det ikke længer vilde tillade. Samme Brev lyder saaledes:

Durchleuchtiger Hochgeborner Fürste. E. F. G. sein meine ynterthenige bereidtwillige Dienste allzeit bevor. Gnediger Herr. Demnach E. F. G. in allen Gnaden mir vnd meinen studiis

(o) Heraf synes det, at Tyge Brahe ikke er gaaen til Skibs lige fra Kiøbenhavn, men fra en anden Havn i Landet.

(p) Maaskee det Gesandtskab, hvorudi Steen Brahe ventedes, var det, som skulde hiemføre den Brandenborgske Princesse Annæ Catharinæ, Christiani IV. forlovede Gemal.

dtis zugethan zu sein, ich hiebevorn gnuchsam vernohmen, welches auch vnter andern E. F. G. da mit gnedichlich beweiſen, daß E. F. G. mich für etzlichen Jahren in meiner Behausung auff der Insel Huenna guedichlich zu beſuchen, vnd meine daſelbſt angerichtete Sachen zu beſehen gewirdiget, dafür ich nochmals E. F. G. mit Vnterthänigkeit dancken thue. So kan E. F. G. zu vermelden ich nit vnterlaſſen, welcher Geſtalt ich gewiſſer hochwichtiger Vrſachen halben, die viel anders beſchaffen, als vielleichte iugemein davon mag geredet werden, deren Vmbſtende ich doch alhie will vorbey gehen, dieweil es in die Fedder alles nicht woll zu bringen iſt, aus meinen lieben Vaterlandt Dennemarck mich begeben, vnd doch aus ſonderlichen Bedencken biß anhero nicht hab weiters ziehen wollen, als in E. F. G. Stadt Roſtock, welche gleich auf der Grentze zwiſchen Deutſchlandt vnd Dennemarck belegen, zweiffel auch nicht, wen E. F. G. die Vmſtende an gerechter Vrſachen, ſo mich zu ſolchem Genot drenget, daß ich in dieſem meinen hohen Alter, vnd mit nicht geringen Haußgeſinde beladen, alles auf der Inſel Huenna, ſo ich mit vielfeltiger vnd faſt vngleublicher Mühe vnd Bekoſtung, über die zwantzig Jahr angerichtet, vnd ins Werck gebracht hab, verlaſſen, mich vnd die meinen mit groſſer Vngelegenheit frembd machen müſſen, gründtlich erfaren werden, Es werden E. F. G. zu Hertzen annehmen, vnd darüber ein gnediger Mitleiden haben, daß der woll angefangen vnd faſt vollendte trefflich Arbeit, welches ſich viele hohes Standes vnd andere vorneme gelehrte Leute hin vnd wieder ſchier in gantzer Europa ſehr woll gefallen laſſen, vnd ein groſes Verlangen darnach gehabt vnd noch haben, daß dieſe hochnutzbare Arbeit, welche in vielhundert Jahren niemandt mit ſulcher Mühe vnd Fleis, jedoch mir ohne Ruhm zu reden, ſich vnterſtehen wollen, an den Tag gebracht, und zu gemeinen Nutz publicirt werden möchten, ſo plötzlich vnd vnuermuthlich vnterlaſſen, vnd faſt zu nicht ſoll gemacht werden. Dahero zwar meinen gnedigſten König vnd lieben Vaterlandt, welchem ſulches fürnemblich zu Ehren vnd löblicher Nachſag angeſtellet war, bey frembden Na-

tionen vielleicht nicht woll wirt ausgeleget, daß solche löbliche Werck nicht itzo so woll als bey König Friederichs Hochlöblicher Gedechtnüß Zeiten, wie auch im nachfolgenden Interregno, solte gebührlicher weis erhalten vnd bestettiget werden. Welches mir warlich von Hertzen wehe thut, daß sulches meinen gnedigsten Herren vnd König vnd vielgeliebte Vaterlandt von meinent wegen nach geredet sein solte, vnd hette gerne geheim, daß keine Notwendigkeit dieses verursacht, wie ich dan auch lange Zeit mit groser Gedult alles ertragen, vnd Besserung, jedoch vergeblich, gehoffet. Wo von zwar viel zu berichten were, wen ichs nicht dafür achten thete, daß es besser sey, alles noch zur Zeit in Stillheit bleiben zu lassen, vnd dieweil ichs vor mein Person nicht habendern können, muß ich es auch Gott vnd der Zeit also befehlen. Deswegen ich mich zu E. F. G. in Vnterthenigkeit versehe, E. F. G. werden darob, daß ich allhie in E. F. G. Stett mit sampt meinen Haußgesinde ein Zeit lang, biß die Gelegenheit sich anders erreuget, verhalte, kein vngnedigen Mißgefallen tragen, sondern mit Dero F. Gnaden vnd Gunst, wie hiebeuor, gnedig lich gegen mich bewogen sein vnd bleiben. Bitte darneben dienstliches Fleisses, es wollen E. F. G. mir mitt gutten Rath gnedichlich erscheinen, wie etwa diesse hochlöbliche Astronomische Sachen, die ich in so viel Jahren mitt vnglaublicher Mühe vnd Vnkosten getrieben vnd vorgesetzt hab, ferner befordert mügen werden. Daß im Fall es je in Dennemarck vber Hoffnung heruacher nicht mehr geschehen solte, daß solche löbliche Kunst alda gehandthabt vnd befurdert, dennoch anderswo im Römischen Reich demselben zu Ehren durch notturfftige Mittel vnd ersprießliche Fürschub erhalten vnd ad posteros continuirt werden möge. Daran E. F. G. nicht alleine mir vnd den meinen eine gnedige Gutthat bezeigen wird, sondern es werden auch E. F. G. daß E. F. G. die hochlöbliche vhralte Kunst also befördert, bey mennichliche vnd sonderlich bey den Nachkommen grosen Ruhm, Lob vnd Ehr erlangen. Vnd ich soll es auch in meinen publicandis Operibus mit aller Danckbarkeit erkennen, vnd löblich zu preisen nicht vnterlassen.

Thue

Thue hiemit E. F. G. zu langwieriger Gesundheit vnd friedsamer Regierung dem gnedigen Schutz des Allmechtigsten mit sampt E. F. G. vielgeliebten Gemalin getreulich befehlen. Datum Rostock den 29. Julii Anno 1597.

Med dette Brev skrev Tyge Brahe ogsaa til Hertug Ulriks Canceler Jacob Bording, en Søn af den gamle D. Jacob Bording, som havde været Kong Christian den Tredies Liv-Læge, og bad hannem hos sin Herre at tale hans Sag til det beste. Hvorpaa Bording d. 2. Augusti 1597. fra Gustrov svarede ham i et Latinsk Brev, at han havde overleveret sin Herre hans Skrivelse, forsikrede hannem om Hertugens Bevaagenhed, og lovede inden to eller tre Dage at forskaffe hannem saa vel Hoibemeldte Hertugs Svar, som skriftlige Forbon til Kongen af Dannmark. Det Svar, som Tyge Brahe d. 4. Augusti fik fra Hertugen, lyder saaledes:

Von Gottes Gnaden Ulrich Hertzogk zu Meckelburgk ꝛc. Vnsern gunstigen vnd geneigten Willen zuvor. Ehrenvester lieber besonder, wir haben Ewer Schreiben empfangen, vnd daraus ungerne vermercket, daß sich eine sulche Veränderung, alß Ihr vns darin zuerkennen geben, mit euch zugetragen, vnd wir wol erachten können, daß euch allerhande Vngelegenheit vnd Beschwerung daraus entstehet, So tragen wir zwar mit euch eine gnedigs Mitleiden, vnd als wir dan nicht allein selbst zu erinnern wissen, was wir vor etlichen Jahren vor schöne Instrumenta Astronomica auff der Insula Huen bey euch gesehen, sondern auch sonsten zum Theil auß ewerm in Druck ausgegeuen vnd uns mitgetheilten Operibus, zum Theil aber aus anderer Leute Bericht erfahren, wo hin Ihr ferner ewer Arbeit gerichtet gehabt, So were dennoch wol zu wünschen, daß Ihr in derselben Continuation an voriger ewer Stelle hettet bleiben lassen, vnd des wol angefangnen Verck zu glücklich Endschafft ausführen mügen, wie wir auch den euch derowegen bey verwantes kurtzes Schreiben an die Königl. W. zu Dennemarcken vnsern freundtlichen Hertzvielgeliebten Herrn Sohn mittheilen wollen, diesen Einhalt ihr aus der Abschrifft zuersehen, vnd wir nun zu eweren Bedencken stellen, ob es euch dienstlich sein möchte, daß Ihr es vbergeben lasset oder nicht. Sonsten können wir gar wol leiden, daß ihr euch ewer

Gelegenheit nach allda in vnsern Stadt Rostogk auffhaltet, biß zu andern ewer besser Beqwemlichkeit, dan wir kein Vrsachen wissen, warumb wir solches zu wiedern sein lassen. Welcher Gestalt aber die von euch nun lange Zeit hero getrieben Astronomische Sachen ferner dieser Oerter oder sonsten in Deutschlandt dergestalt, wie es von euch nun etlicher Jahr hero damit gehalten werden, möchten vergesetzt vnd nach Notturfft befordert werden können, darauf werdet Jhr ohne Zweiffel selbst wol gedacht haben. Sonsten müssen woll bekennen, daß ein grosses dazu gehört, vnd in eines jeden Vermügen nicht ist, solche Sachen auszuführen, vnd daß derowegen dieselben grosser Potentaten Patrocinij vnd Beförderung wol bedürffen. Dieweil euch aber die Gelegenheit in Deutschlandt besser bekendt, als daß sie euch anzudeuten vonnothen, Sintemahl ihr selbst viele Jahr darin zugebracht, So werdet Jhr auch selbst zum besten wissen, was euch zu thun sein wil. Haben euch zu gnedigsten Antwort nicht verhalten wollen, vnd wir sein mit Gnaden wolgewogen. Datum Güstrow den 4. Augusti Anno 1597.

Vlrich H. zu Meckelburgk.

Opskrift:

Dem Edlen vnd Ehrenuesten vnserm lieben besondern Tychoni Brahe zu Knudstrup, jetzo zu Rostogk.

Herug Ulriks Brev, som han samme Dag skrev til Kong Christian den Fierde for Tyge Brahe, lyder saaledes:

Durchleuchtigster Großmechtiger König. E. K. M. seindt vnsere freundtliche willige Dienste vnd was wir, den Grosvaterlichen Verwandtnus nach, jederzeit mehr Liebe vnd Guttes vermogen, zuvor. Freundtlicher Hertzvielgeliebter Sohn, Vns hatt der Ehrenvester vnser lieber besonder Tycho Brahe vnterthenig zuerkennen gegeben, welcher Maßen er aus hochwichtigen Vrsachen, welche vns doch allerdinge nicht bekant, mit groser seiner Vngelegenheit vnd Beschwerung, sich aus E. K. M. Königreiche Dennemarcken seinen lieben Vaterlande begeben, vnd sich eine Zeit lang in vnser Stadt Rostogk niederlassen müssen, mitt ferner

ner vnterthenigen Bitte, wir wolten vns dasselbige nicht zu wieder, sondern vielmehr Ihn zu Gnaden vns befolen sein lassen. Wann wir nun aber bey vns leichtlich abnehmen können, daß durch solche seine Verenderung die von ihme nicht allein woll angefangene, sondern auch bereits so viel Jahre hero getriebene vnd befürderte löbliche Astronomische Sachen, dermasen nicht voltends continuiret werden können, wie ers ihme woll fürgenommen Vnd wir aber solches vor vnsern Persohn, weil wir es dafür achten, daß auch dardurch E. K. M. Königreiche an dem grosen Ruhm vnd Nahmen, so es bißhero solcher herrlichen Kunst halben gehabt, etwas abgehen möchte, nicht gerne sehen. Als haben wir demnach E. K. W. hier an freundtlicher guter Wollmeinung erinnern wollen, mit gantz freundtlicher Bitte, E. K. W. wolte nicht geschehen lassen, daß gedachtes Werck so plötzlich zu ein Abnehmen kommen, Sondern vielmehr Dero in Gott ruhenden Herren Vaters lobseliger vnd christmilder Gedechtnus, vnd aller ReichsRäthe Beschluß ferner nachsetzen, vnd gedachte Tychonem Brahe, als einem fürtreffentlichen vnd in der Astronomia der massen erfaren vnd wollverdienten Mann, daß seines Gleichen nicht leichtlich zu finden, da sonsten E. K. W. keine erhebliche Vrsachen hetten, warumb es nicht geschehen könte, an voriger Ort gnedigst restituiren. Welchs dann ohne Zweiffel E. K. W. vnd Dero gantzen Königreich zu mehr Ruhm vnd Ehren, wie es auch zu dem Ende von ihm angefangen, vnd biß dahero mit großer Mühe vnd Arbeit so weit getrieben, daß es keiner ihm baldt nachthun wirdt, gereichen wurde. Wir geschweigen, daß ermeldtes Tychonis Studium in Astronomia auch fast in allen Landen also bekant vnd berühmet ist, daß es billigk guter Befurderung woll wirdigk, vnd weil wir ihme dann auch sonsten mitt Gnaden vnd aller guter Wollgewogen, So bitten wir dahero vmb so vielmehr gantz freundlich E. K. W. wolte diese vnsere Commendation vnd Intercession nicht anders als im besten vermercken vnd aufnehmen. Vnd wir sein E. K. W. jederzeit zu aller angenehmen freundtlichen Willfahrung vnd Großvaterlichen Dienst-Erzeigung

zeigung geneigt vnd gantz willigk. Datum Güstrowe den 4. Augusti Anno 1597.

Vonn Gottis Gnaden Vlrich Hertzog zu Meckelnburgk, Fürst zu Wenden, Graffe zu Schwerin, der Lande Rostogk vnd Stargard Herr ꝛc.

Endskiønt der paa de Tider var Pest i Rostok, opholdte dog Tyge Brahe sig der noget over et Fierding-Aar, fornemeligen for at oppebie Svar paa det Brev, han havde skrevet Kongen til, at han derefter kunde indrette sine Sager, enten til at drage hiem igien eller at gaae videre fort. Paa Hertug Ulriks Brev svarede Kongen intet (q): Men paa Tyge Brahes eget Brev gav Hans Majestet d. 8. Octob. 1597. efterfølgende haarde Svar:

Christian then Fierde met Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Konning ꝛc. Wor Gunst tilforn. Wiid, att thin Skriffuelse, sem thu Oß tilskreffuet haffuer sub dato Rostock then 10. Dag Julii sidst forleden, er Oß nu udi thenne Uge vnderdanigst tilstillet, udi huilcken iblandt andet opregnis, forst att thu ingen Leilighed hafde att tale met Oß, forend thu drogst her aff Riget, ey heller thu vidste, om sligt war Oß angenehm eller icke, therfor haffuer thu Oß vnderdanigst thin Leylighed skrifftlig willet lade forstaa, och att Oß vden Tviffuel er bewidst, att thu est aff met huis thu till then Astronomiske Kunstis Vnderholding her till Dags haffuer wæret met benaadet, ochsaa att wii samme Kunst icke wille holde wed Magt, sampt andet mere som vformodendis sig tildraget och vden thin Skyld och Brøde thig er hendet och wederfaret, som thu mener. Thernest att thu icke selff haffuer then Formue, att thu samme Kunst kand met thin Bekostning fuldkomme, Och om thu endskiønt hafde thine forrige Forleninger, tha estu dog saa kommen till achters, att thu nødis till att affhende thit Godtz. Och efterthi thu aff forberorte Aarsager er trengt till at søge paa andre Steder hoss fremmede Potentater och Herrer Hielp, Middel och Raad, then Astronomiske Kunst att forfremme, och thit Naffn hoß vdlændiske wed Magt at holde; Tha beder thu, att wii slig thin Reyse icke wilde

(q) Vid. TYCH. BRAHEI Epist. ad And. Vellerum, Dan. Bibliotek Tom. III, p. 180.

wilde tage til nogen Vnaade, beſynderligen forthi thu icke end aldelis wilt forlade thit Fæderneland. Widere formelder thu, att therſom thet kand bliffue thig forgyndt, att thu her vdi Riget maa thit foretagne Arbeyd forfølge, tha wilde thu thet icke forſtige, men Oſſ och thit Fæderne Rige then Ære gierne for nogen anden forunde, om thet kand ſkee met lidelige Wilkor och vden thin Skade, efterſom thin widtlofftige Skriffuelſe therom widere inderholder. Tha wille wii thig therpaa naadigſt icke forholde, forſt, hwad anlanger, att thu icke haffuer hafft Leylighed att tale mett Oſſ, førend thu drogſt aff Riget, och thig war vbewidſt, om ſligt kunde were oß angenehm eller ey: Saa wedſtu thig wel att erindre, att thu vdi nogle Vger laae vdi wor Kiøbſted Kiøbnehaffn, førend thu drogſt aff Riget, och icke allene icke Forloff aff Oß begierede, att thu maatte aff Riget bortreyſe, ſom thig haffde burt att giøre, men aldrig engang talede mett oſſ, vndertagendes then ene gang the Huenſke Bønder och thu war for Oſſ vdi Rette, och thig bleff paalagt och befalet att møde for Oſſ paa Slottet. Och enddog thu icke blues thin Undſkyldning herom att giøre ſaaledis, ſom thu warſt wor Jeffnlige, tha wille wii dog vdi thenne wor Skriffuelſe thig lade wide, att wii ſligt forſtaae, ochſaa att wii efter thenne Dag wille anderledis were aff thig reſpecteret, ſaa frempt thu i Oſſ ſkalt befinde en naadig Herre och Konning. Angaaende, attu icke tuiffler, att Oſſ er bewidſt thig att were opſkreffuet noget, ſom thu warſt met forlegnet, och dog formelder, ſligt att were ſkeet vden thin Skyld och Brøde; Saa wedſt thu thig ſelff att erindre, huad Klagemaal wore fattige Vnderſotter och Bønder paa Huen imod thig hafft haffuer, huorledis thu met Kircken ther ſammeſtedz handlet haffuer, huis Indkomſt och Tiende thu vdi nogle Aar till thig annammet haffuer, och ingen forordnet till Kirckewerge, men ladet then bygfældig ſtaae, vdi lige Maade taget Jorden fra Preſtegaarden, Huſene en Part afftaget, och Preſten, ſom ther vdi boe ſkulde och Jorden bruge ſig och ſin Huſtru till Ophold, hannem haffuer thu givet nogle Skilling om Vgen, och ſpiſet hannem hoß thine

Arbeydsfolk, saa ther paa nogle faa Aars Tid haffuer wæret mange Præster (r) och dog icke bekommet Kald aff Menigheden effter Ordinantzen, ey heller ere domte therfra, som thet sig burde. Udi huad Maade Daabsens Ord ere i langsommelig Tid vdeladte imod thisse Rigers wedtagne Brug, med thit Widskab (s), sligt er huer Mand alt for witterligt. Huilcket forberørte met andet mere, som sig paa thet forberørte lille och ringe Land tildraget haffuer, och Oß en god rum Tid, førend thet er kommen offentlig for huer Mand, tik thenne Dag haffuer weret bewidt; haffuer Aarsag giffuet, wore och Kronens Bønder andre att forlene, som thennom wed Loug, Rett och Landsens wedtagne Brug holde wilde. Huad belanger, attu icke est saa formuendis, attu kandst aff thit eget fuldkomme then foretagne Astronomiske Kunst, om thu skiønt solte thit Fæderne Godtz, och haffde endda thine Forleninger, men er draget aff Riget, fremmede Potentater om Hielp at besøge, och icke i then Mening, att thu thit Fæderneland plat wilde forlade, oß beder vnderdanigst, att wii sligt thin Reyse icke wilte tage till Vraade; Saa bæres stor Tuifft, att thu the Penninge, som thu haffuer bekommet for thit solte Götz, haffuer antagt paa the Astronomiske Instrumenter, efterthi ther sigis, attu i mange tusind Thaler haffuer thennom till Herrer och Forster att vdlaane, thine Børn till beste, och icke Riget till nogen Ære eller Kunsten till Forfremmelse. Ochsaa er Oß aldelis ukiert att forfare, attu hos andre Herrer och Forster udi the Maader Hielp søger, ligesom wii och Riget ware saa vformuendis, att wi sligt icke aff Sted kunde komme, met mindre thu met Quinde och Børn skulle vddrage, och slig Penninge hos andre betle. Dog efftertht thet nu giort er, tha nødes wii sligt att lade skee, och icke oß i nogen Maade anmode, enten thu drager aff Landet eller bliffuer therudi. Sidst, efftersom thu vnderdanigst formelder, att,

(r) Af de Omstændigheder, som tilforn p. 317. ere anførte, synes det dog, at den Præst ikkun have været gammel i Embedet, eftersom han blev forvist, som den der i mange Aar havde seet igiennem Fingre med Tyge Brahe.

(s) Dette besiyrker, hvad vi tilforn p. 319. giettede til, at Tyge Brahe maatte være vidende i Exorcismi Udeladelse af Daabens Ord.

att, thersom thet thig maa forloffues, thit foretagne Arbeid her i Riget att fuldende, tha wilde thu thet icke forsige, och att thet skee maatte vden thin Skade; Saa wille wi thig herpaa naadigst haffue suaret, att, saa frempt thu tiene wil for en Mathematico, och giøre thet hand bør att giøre, tha skalt thu først vnderdanigst tilbyde thin Tieniste, och therom bede, som en Tienere bør att giøre, och icke met slig fortagte Ord (att thu thet icke wilt forsige) fremføre thin Mening. Naar thet skeer, tha wille wi Oss siden therpaa tilbørligen wide att erklere. Och efftersom thin Skriffuelse till med noget selsom er stilet, och icke vden stor Vforstand och Dristighed, ligesom wii thig mere skulde giøre Regnskab, huorfor och aff huad Aarsag wii paa wort och Kronens Godtz giorde Forandring. Och wii therhos Oß erindrer, huorledis thu adskillige Snak om wor kiere Herre Fader haffuer iblandt Epistler ladet vdgaae, Hans Kierlighed saa velsom thig selff till Forwid och Forkleinering; Tha wille wii thig met thette wort Breff forbødet haffue, att thu samme thit Breff, som thu oß haffuer tilskreffuet, icke lader vdgaae paa Prent; Saafrempt thet skeer, thu icke aff oss therfor wilt tiltales och straffes, som thet sig bør. Befalendis thig Gud. Skreffuet paa wort Slott Kiøbnehaffn then 8. Octob. Anno 1597.

Vnder vort Signet.

Christian.

Opskrift:

Oß Elskelige Erlig och Welbiurdig Mand Tyge Brahe till Knudstrup, wor Mand och Tiener.

Saasnart Tyge Brahe havde faaet dette Brev, saae han, at der var intet Haab for ham at blive kaldet hiem igien til Danmark. Og, efterdi Pesten tog mere og mere Overhaand i Rostok, drog han med sin Familie og Gods derfra til Holsten, hvor Statholderen Hr. Henrik Rantzov havde tilbudet hannem eet af sine Slote, hvilket han selv vilde, til Beboelse. Han udvalte Vandesborg, som det bequemeste, da det laae ikkun en halv Miil Veis fra Hamborg. Sammesteds ankom han midt i October Maaned eller strax efter, og, saasnart han havde udpakket og opstillet sine medhafte Instrumenter, begyndte der igien d. 21. Octob. sine Astronomiske Observationer, som nu havde hvilet,

siden i Foraaret han drog fra Hveen, undtagen noget lidet han i Rostok med eet eller andet Haand-Instrument havde taget sig for (t).

Udi den Bog, hvori han for det Aar 1597. haver optegnet sine Observationer, finde vi, at, forend han har begyndt at observere paa Vandesborg, har han indskrevet saa vel sit bekiendte Latinske Afskeds-Vers til sit Fæderneland, kaldet Elegia ad Daniam (u), som en Beretning om Aarsagerne, hvorfor han havde maattet afbryde sine Observationer (x). I samme Beretning fortæller han, at han strax efter Paaske d. 29. April forlod Hveen, og lod ikkun blive der tilbage fire Instrumenter, to paa Uraniborg og to paa Stierneborg, som vare saa store, at de ikke kunde føres paa Baade: Og, efterat han har opregnet endeel af de Viderverdigheder, som nødte ham til at forlade sit Fæderneland, taler han om sin Vandring fra Kiøbenhavn til Rostok, og fra Rostok til Vandesborg, hvor han nu agtede, næst Guds Bistand, igien at fortsette sine Astrononniske Studia.

Paa Vandesborg [som ellers gemeenligen kaldes Vandesbek], da han der var kommen i Rolighed, lod han under en Pyramide hos et hans Skilderi, som i det følgende Seculo forvaredes paa Kong Friderik den Tredies Bibliotek, sette til en Erindring denne Inscription (y):

Stans tegor in solido, Ventus fremat, ignis, & unda.
Vandesbechi
Anno M. D. XCVII. quo post diutinum in Patria
Exilium demum pristinæ libertati restitutus fui.
TYCHO BRAHE OT.

Hvad ovennieldte hans Elegia ad Daniam angaaer, da finde vi, at Tyge Brahe selv paa et Exemplar, som siden blev skikket til Joseph Scaliger, har med egen Haand skrevet følgende curieuse Anmerkning:

Hanc Elegiam cum Dn. HENRICO RANTZOVIO, Affini & Hospiti meo chariſſimo, ſtatim ex qvo luſa erat, communicaſſem, is libro cuidam ſuo, qvem CALENDARIUM ſuum vocat RANTZOVIANUM, inſui fecit. Accidit vero, ut præterita hyeme, cum Rex noſter ſereniſſimus ipſum hic in vicinia inviſiſſet, forte fortuna muſeum eius ingreſſus, in quo liber is apertus menſæ impoſitus erat. Viſo itaqve hoc carmine, ob titulum & nomen meum ſubſcriptum diu illi perlegendo immoratus eſt præter ſolitum; alias enim

(t) GASSENDI Vita Tych. Brahei p. 142.
(u) Dette Vers kand læses hos GASSENDUM p. 143. hvor dog sattes hele Linier deraf. Item udi RESENII Inscript. Hafn. p. 347. sq. LUCII BARETTI Histor. Cœlest. p. 803. og andensteds: Men paa Dansk i OL BANGS Samlinger Tom. II. p. 477. sp.
(x) Denne Beretning kand læses i LUCII BARETTI Historia Cœlesti p. 801.
(y) RESENII Inscript. Hafn. & Uranib. p. 335.

enim talibus non afficitur. Cumqve diligenter ſingula perluſtraſſet, tacitus diſceſſit, & ſe talia legiſſe diſſimulavit, neqve ullam apud Rantzoviam vel verbulo mei fecit mentionem. At ubi optimus ille Senex, Regem carmen hoc in libro ſuo inſpexiſſe, reſcivit, id admodum invite tulit, adeo ut famulis ſuis ſuccenſuerit, quod librum illum non abſcondiſſent. At ego, poſtqvam hoc intellexi, plane nihil morabar: Sed optavi, Regem ſingula per ſuas circumſtantias, quæ iſthic attinguntur, ſatis capere potuiſſe: Imo, ſi vellet, me hoc nomine illi exemplum miſſurum aiebam. Quod & adhuc facere paratus ſum.

Een af de første Ting, Tyge Brahe foretog ſig paa Vandesborg, var at sette sit Trykkeri i Stand, hvortil han antog en Bogtrykker fra Hamborg, navnlig Philippus de Ohr, og gav strax sin Astronomiæ Instauratæ Mechanica under Pressen, som er en Beskrivelse over alle hans Astronomiske Instrumenter og Bygninger, hvilket Skrift blev færdigt ved Begyndelsen af Aaret 1598. og til Nyt-Aar dediceret Keyser Rudolf II. hans tilkommende Herre.

Medens han opholdte sig paa bemeldte Slot Vandesborg, har han vexlet en Hoben latinske Breve med Holger Rosenkrands til Rosenholm, som var hans bestandige Ven og ved samme Tider blev giftet med hans Broders Axel Brahes Dotter Sophia Brahe. Samme Breve, tillige med flere deslige, endskiont de indeholde adskillige artige Ting og ingensteds tilforn ere trykte, maae vi for det lidet Rums Skyld, som er tilbage i de tvende sidste Hefter for dette Aar, paa denne Tid forbigaae, og ikkun her og der anføre een eller anden Omstændighed deraf.

Strax for Julen 1597. giorde Tyge Brahe en Reise til Bramstadt, som ligger 6. Mile fra Vandesborg, for at tale med Hr. Henrik Rantzov, og havde da Lykke der at opvarte Margreve Joachim Friderik, Administrator til Magdeborg og kort derefter Churforste til Brandenborg, som med sin Gemal beviste ham megen Bevaagenhed (z). Ved den Leylighed overgav han til hoibemeldte Forste, som da havde været i Danmark for at bivaane sin Dotters Bryllop med Kong Christian den Fierde, et Brev af 22. December, hvori han begierer hans Forbon til Kongen hans Svigerson. Dette Brev, hvoraf en Copie blev indlagt i det Brev, Churforsten paa Tyge Brahes Vegne skrev Kongen til, og var altsaa indsluttet i de Breve til Canceleren og Hofmesteren, er saaledes lydende:

(z) Dette bevidner Tyge Brahe i et Brev til Holg. Rosenkrands af 26. Dec. 1597. i disse Ord: aberam tunc Wandesburgo in oppidulo qvodam sex miliaribus inde distante, quod BRAMBSTED vocatur, ut cum Domino Produce isthic mihi obvio de qvibusdam loqverer. Reperi autem ibidem Illustriss. Dominum Administratorem & ipsius Illustrissimam Conjugem, qvi me singulari favore clementer complexi sunt.

Durchleuchtiger Hochgeborner Fürſt, Gnedigſter Herr. Nachdem ich auß hochwichtigen vnd nodtwendigen Vrſachen, ſo in die Feder nicht alle woll zu bringen, mich aus meinem lieben Vaterlandt Dennemarck begeben muſſen, vnd hernacher bin erinnert worden, daß die Königl. Maj. zu Dennemarcken, mein gnedigſter Herr vnd König, ſolche meine Außreiſe, vielleicht durch etzliche meiner Mißgönner angeben, alſo aufgenommen, alß wenn das Ihr Kön. Maj. zu Verdruß geſchehen ſey. Welches ich mit aller warheit ſagen kan, daß keines weges meine Meinung geweſen, ſondern hette gern alda geblieben, vnd meinem gnedigſten Herrn vnd König vnd lieben Vaterlandt hernacher, wie zuvor, alles zu Ehren vnd rühmlicher Nachſage gethan, was in meinem geringen Vermögen ſein könte, wan ſolches mit guter Ruhe vnd Gelegenheit, vnd ohne meinen Schaden vnd verlierung der Zeit, hette geſchehen mügen. Vnd kan ein jeder leichtlich ermeſſen, daß ich in dieſen meinem hohen Alter, nun ich vber die funffzig Jahr bin, mit Fraw vnd ſechs Kinder, vnd anderem meinem Hausgeſinde beladen, mich nicht leichtfertiger weiß, vnd ohne hochdringenden Vrſachen, hab entfremdet. Dieweil es aber alſo vielleicht aus Gottes Vorhengniß hatt geſchehen müſſen, will ich mich auch mit dieſem meinem Zuſtandt gerne genügen laſſen, vnd anderswo erſuchen, was Glück der liebe Gott beſcheren will, dan ich darum keinen Verlangen trage, nunmehr vor mein Perſon in Dennemarck zu ſein vnd reſtituiret zu werden, vnd wan das ſchon geſchehen ſolte, ſo iſt es mir doch ſehr vngelegen, auf der Inſul Huen lenger zu wohnen, vnd ſtets zu bleiben. wovon ich an einem andern Ort meine Vrſachen verzeichnet habe. Wolte deßwegen vnterthenigſt E. F. G. gebetten haben, dieſelben ſich vnſchwer erzeigen wollen, an Ihr Königl. Maj. ſeinen vielgeliebten Herrn Sohn ein Schreiben von meinetwegen zu thun, daß Ihr Königl. Maj. mir hierin nichts zu Vngnaden aufnehmen wolle, ſondern mein gnedigſter Herr vnd König ſein vnd bleiben; Ich will doch anderswo, wo dan Gott mir meine Gelegenheit vorſehen hat, Ihr Königl. Maiſt. getrew erfunden werden, auch deroſelbigen

bigen vnd meinem vielgeliebten Vaterlandt zu Ehren thun alles, was nur immer müglich, welches vielleicht anderswo eben so woll, wo nicht mehr, vnd viel beqvemer vnd ruhelicher als in Dennemarck geschehen kan. Wofern aber Ihr Königl. Maj. mit Deroselben hochweisen Reichs Räthen noch des Sinnes worden, daß dieselben die Astronomische Studia in Dennemarck vnd auf der Insull Huen zu Vraniburgk, auß gnedigstem Willen vnd Begehren des hochlöblicher Gedechtnüß Königs Friderich zu dem Brauch von mir gebauet vnd aufgerichtet, durch ersprießliche Mittel, deroselben vnd dem Reich zu Ehren, vnd Hochgemeltem löblichen König Friderich zur Gedechtniß, ferner vnterhalten wollen, will ich gerne meinen äußersten Fleiß anwenden, daß solches, wo schon nicht durch mich selbst, doch durch einen von den meinen (so ich dazu vnterwiesen hab vnd ferner vnterweisen will) ins Werck gestellet werde, vnd das vielleicht nicht mit geringerm Fleiß, als wen ich selbst da were, will auch nechst den vier überauß grossen vnd etzlichen anderen Astronomischen Instrumenten, die ich da gelassen hab, noch mehr, nachdem es von nöthen, da hin stellen lassen, vnd alles ordiniren vnd vorschreiben, wie es mit den Observationibus vnd dero Gebrauch gehalten soll werden, auf das was einmahl da wohl angefangen vnd gecontinuirt ist, könte stets bey Macht erhalten werden, Ihr Königl. Majst. meinem gnedigsten Herrn vnd König vnd dem Reiche zu Ehren, auf das nicht anderswo solte gesaget werden, daß solche Sachen gar zerstöret vnd zu nicht gemacht sein. Es wolle aber daneben Ihr Königl. Maj. mit notturfftlicher Vnterhaltung dasselbe mit Canonicien vnd geistlichen Lehn, nach Einhalt der Reichs Räthe Brief in interregno, gnedigst vorsehen, vnd mit einer bequemen Fundation perpetuiren. Von diesem, vnd was hiervnter zuverstehen, gelanget an E. F. G. mein vnterthenige Bitte, dieselben J. Kön. Maj. zu Dennemarck, meinem gnedigsten Herrn vnd König, dieses erinnern vnd vortragen lassen wollen. Wofern aber es J. K. M. nicht gefiele, die Astronomische Sachen auf der Insul weiter zu erhalten, daß alsdan mit

S. Majst.

S. Majst. gnedigsten vnd guten Willen ich die alda noch übrige Instrumenta, vnd was mir noch sonsten zugehörig, möchte lassen wegnehmen vnd anderswo zu Nutz bringen. Daneben auch, wofern es J. Maj. nicht zu widern were, daß ich einige Compensation wieder vor alle meine grosse Mühe vnd Bekostung, die ich alda vber die 20. Jar ertragen hab, vnd vielmehr dazu außgelegt, als von hochlöblichen König Friderich vnd den Reichs Rath mir erstreckt vnd gegönnet worden, erlangen möchte. Welches in Ihr Kön. Maj. gnedigsten Willen vnd Wolgefallen ich vnterthenigst heimbstelle. Vnd thue zu E. F. Gnade ich mich in Vnterthenigkeit versehen, dieselbigen hieran kein Mißgefallen tragen werden, daß E. F. G. ich hiemit vnterthenigklich vnd guter Meinung ersuche, E. F. G. hinwiederumb mit aller Vnterthenigkeit, nach meinem geringen Vermügen zu dienen, will ich stets williger dan willig gefunden werden. Thue E. F. G. sambt Dero vielgeliebten Gemahlin, jungen Herrn vnd Freulein, in den Gnaden-Schutz des Almechtigen getreulich zu glüchlicher vnd langwerender Regierung empfehlen. Datum Bramstadt den 22. Decembris Anno 1597.

Hos dette Brev finde vi en Udskrift af en Tydsk Beretning om de Aarsager, hvorfor Tyge Brahe havde begivet sig af Danmark til Tydskland, hvilken, som det synes, er opsat af ham selv, og uden Tvil tillige med Brevet har været Chur-Forsten indhændiget. Vel ogsaa mueligt, at flere Copier deraf ere giorte, og meddeelte andre Herrer og Forster i Tydskland. Samme, saasom den indeholder adskillige smukke Particulariteter, kunne vi ikke forbigaae her at indfore, som den Ord til andet lyder:

Die Vrsachen warumb Tycho Brahe sich aus Dennemarck in Teutschlandt begeben, kürtzlich zu vermelden, sein diese.

Für ein vnd Zwantzig Jahren, nemblich Anno Domini 1576. Vwie Tycho Brahe aus freimbden Landen zu Haus in Dennemarck kommen, vnd ihme fürgenommen hatte, alsbald wieder in die Fremde auszuziehen, vnd am liebsten in Teutschland an einem gelegenen Ort, sonderlichen aber zu Basel die Astronomische Kunst anzurichten; So begierte König Friderich Hochlöblicher Gedechtnüs damahls gnedigst von ihme, daß er dieselbe Ihro

Königl.

wolle, vnd zu dero Behuef ihme die Insul Huen mit andern gu-
ten Zulagen angeboten vnd gegönnet, daß er darumb allerwegen
obgedachte Kunst aldar der Gebür nach anzurichten. Derohal-
ben Tycho Brahe das Schloß Vraniburg sampt aller Zugehö-
rung aus dem Grund mit Wallen vnd Steinwerck successive
bauen lassen, hat auch ausserhalb des grossen Hauses, so in Mit-
ten stehet, vnter andern ein sonderlich Haus zur Typographischen
Kunst gerichtet vnd gebauet. Es seind auch im selben mittelsten
Hause nicht allein Thürner vnd Gelegenheit zum Observatorio
Cœlesti vnd Studorio (a) mit andern gelegnen Gemachern, son-
dern auch darunter ein Laboratorium Pyronomicum, dessgleichen
kaum anderstwo gefunden. Noch auserhalb des Schloß ein Stern-
burgk vnden vnd oben der Erden, in sieben sonderlichen Vnter-
scheidungen, alle von Steinen gemacht. Er hat auch viel grose
vnd theurbare Astronomische Instrumenta von Metall sehr fleissig
machen lassen, dergleichen vielleicht niemals gewesen, vnd hat die-
selben theils im Schloß auf dem grosen Haus, theils in genante
Sternburg gestellet, welche zusammen in 24. gewesen: Hieneben
auch ein bequemes Vhrwerck in dreien Häusern, vnd einen Thurn
im Mitten bauen lassen, vnd darnechst auch vber die 50. fischrei-
che Wasser ordentlich gemacht, So doch zuvorn von solchen allen
nichts vorhanden war, auch das Land vmb der Höhe willen so
treg, daß die Bauren allda im heissen Sommer kaum frisch Was-
ser vor ihr Vieh haben könten, welche Wasser ein Papier Müle
treiben, vnd daneben mit einem Wasser-Radt beides Korn malen
vnd walcken könte, auch Jahr vnd Tage gehen könte (b), sampt
vielen andern Sachen, so er allda immittelst bauen vnd machen
lassen, welche ihn über die 75000. Thaler gekostet haben, da er
doch vom König vnd Reichs Rath mehr nicht als 10500. Thaler
dazu bekommen, vnd hatte Hochgemelter König zugesagt vnd an-

(a) Studornum kalder Tyge Brahe den Stue eller Studere-Kamer paa Uraniborg, hvor hans Studentere sade ved lange Borde og toge deres Studeringer og Betragtninger vare. Vid. Epist. Astron. p. 223. 237. 238.

(b) Om denne kunstige Mølle, See ellers pag. 243. 264. 273.

gelobt eine Fundation mit ersprießlicher Vnterhaltung zu machen, auf daß dieselbige Astronomische Kunst aldar auf dem Landlein, dem gantzen Königreich zu Ehren, stets vnterhalten vnd perpetuiret würde. Nachdem aber Gott ihme von dieser Welt abgefordert, ehe daß solches absolvirt, hat Tycho Brahe stracks nach seinem Abgang dem gantzen ReichsRath im ersten Herrn-Tag die Gelegenheit zu erkennen gegeben, vnd solches auch mit der Königin vnd etzlichen von den ReichsRäthen Zeugnüß bewiesen, vnd darauf ihme der gantze ReichsRath alsbald ein Pergameus Confirmations Brief, vnter allen derselben Handt vnd Siegel gutwillig communiciret (c) vnd mitgetheilet, darin sie sich samptlich verschrieben, daß wan der junge vnd außerwehlte König zur Regierung schritte, daß sie dann ihren eussersten vnd müglichsten Fleiß anwenden vnd dazu helfen wolten, damit alle Ding hierin weiter bestetigt vnd volzogen würden. Worüber Tycho Brahe die folgende 8. Jahr noch grösser Vnkosten als zuvor gethan, der gentzlichen Hoffnung, es würde ihme alles nach laut des Brieffs widerfahren, vnd sein groß Vngemach vnd Bekostung gebürlicher weiß angesehen vnd recompensirt werden. Sonsten war er damals, sobald König Friderich abgeschieden, noch willens, die Astronomica exercitia in Teutschland zu transferiren, wofern er nicht diesen genanten Brief mit solchen guten Bescheidt vnd Zusagen bekommen hette: Aber gleichwol geschachs, daß sobald dieser junge König gekrönet ist, ihme der vornembste Theil dessen, so zu derselbigen Kunst Vnterhaltung gelegt, entzogen. Erstlich ein Lehen in Norwegen, welches jährlich auf 1000. Thaler belief (d), vnd da er etliche Mal mit dem Hofmeister deßwegen guter Meinung geredet, gleicher Gestalt dem Cantzler fleissig zugeschrieben vnd wolmeinentlich vermahnet, daß er vmb des Vaterlands Ehre willen dieser löblichen Kunst Vnterhaltung fürderen vnd zu Hertzen gehen wolte lassen, vnd über das treulicher weiß gewarnet, was hieraus folgete, so es nicht geschehen würde, hat er dannoch keinen guten Bescheidt erlangt, sondern ist ihme von Cantzler ins Königs

(c) See tilforn pag. 250. 260. (d) See tilforn pag. 309.

Königs Nahmen zugeschrieben worden, daß dem König nicht gelegen were, solchen Astronomischen Handel auf sein Vnkosten lenger bey Macht zu erhalten (e); vnd bald hernach wurden ihme noch 500. Thaler, so ihme järlichen zum selbigen Werck von König Friederich aus der Renterey deputirt (f), abgezogen, vnd sonsten vielerley abgeschlagen, so zu Vnterhaltung obgenanter Kunst ihme gegönnet war. Worüber Tycho Brahe endlich bewogen worden, auf daß die vorgenommene Arbeit nicht gar zu rück gesetzt wurde, etzlich von den Instrumenten vnd seine Truckerey vnd Bibliotek naher Coppenhagen in seinen eignen Hoff bringen zu lassen, vnd dieselbige auf sein selbst eignen Vnkosten aldar in Gebrauch zu halten, welches ihme doch vom Hoffmeister ins Königs Nahmen durch den Stadtvogt (g) verboten wirdt, so doch der König dazumal ausserhalb Lands war, vnd hievon kein Wissenschafft hatte (h). Da nun Tycho Brahe aus diesem vnd viel andren, so ihme plötzlich vnd über alle Billigkeit wiederfahren, gnugsam verstanden, daß man ihn vnd seinen Astronomischen Handel allda im Reich nicht leiden könte, ist er des Sinnes worden wegzuziehen, vnd solches in Teutschland zu volbringen, welchs auch gnugsam kundt worden, weil er in die dritte Monat zu Copenhagen verharret, vnd die Sache besser zu bedencken ihnen Zeit vnd Weil ließ, haben jedoch seine Mißgönner gleichwoll nicht vnterlassen, sondern ihme vielfältig wider alle Billigkeit nachgestellet vnd getrachtet, wie sie ihn in noch weitern vnd grössern Schaden bringen möchten, welchen allen er doch bescheidenlich fürkommen, daß sie es mit der That, wie sie vol gern wolten, nicht volführen könten. Letzlich bekam auch der Cantzler

(e) See tilforn pag. 314.
(f) Disse 500. Dalers aarlige Pension blev ham først tillagt Aar 1576. See tilforn p. 196. Men den blev ham igien opskreven 1581. da han havde faaet den Roskilske Præbende. See pag. 217. Dog seer man af denne Beretning, at han siden haſaaet den igien og beholdet den til imod 1597. Man seer ellers heraf, at de giøre ham Uret, som i deres Skrifter berette, at han, foruden sine andre Forlæninger, havde en aarlig Pension paa 2000. Rigsdaler.
(g) Byfogeden i Kiøbenhavn, som da var, heed Carsten Rytter.
(h) See tilforn pag. 320.

Tycho Brahen Canonicatum zu Roſtilde (i), welches ihme von König Friderichen lehnet geweſen, ſo ſich järlichen auf 10. Dänische Laſt Korn belief, vnd auf 700. Thaler zu rechnen, der Tycho Brahen vor all ſein groſſe Mühe vnd Bekoſtung, ſo er über die 20. Jahr lang getrieben, allein übrig geweſen, da doch gebräuchlich, daß man ſolche Canonicaren nicht allein ſein Lebens Zeit zu genieſſen, ſondern auch nach eines Abgang ſeine Erben daran Annum Gratiæ zu nutzen pflegen, vnd der Cantzler ſchon zuvorn den beſten Canonicat im ſelbigen Capitul innhette, zu dem nicht gewöhnlich iſt, daß einer zwei Beneficia Eccleſiaſtica inn einem Capitul hab. Es hat auch Hochermelter König Friderich vor etlichen Jahren dem Tycho Brahen einen offnen Brieff vnter ſeiner eigen Handt vnd Siegel gegeben, daß er die erſte Prælatur, ſo im Capitul Lunden fürfallen würd, welche er begehrte, vor allen andern bekommen ſolte, welchen Brief Tycho Brahe dem jetzigen Hoffmeiſter hat ſehen laſſen, aber kein guten Beſcheid darauf erlanget. Dieſe und viel andere widerwertigkeiten ſeind ihme begegnet, ſo in die Feder nicht alle woll zu bringen, vnd viel zu lang zu erzehlen ſein wolte, daß er darum mit den ſeinigen nach Teutſchlandt ſich zu verfügen, und ſeinen Studiis beſſere vnd leidlichere Gelegenheit zu ſuchen, mehr als genug verurſacht worden. Er hat aber erſtlich nicht weiter ziehen wollen als auf Roſtock, da er ſich ein gantz Viertheil Jahr mit den ſeinigen über die 20. Perſohnen ſtarck, nicht ohne groſſe Vnkoſten vnd Gefahr, allweil die Peſt allda regiert, erhalten, auf das er den jenigen, ſo in Dennemarck Anſehen vnd Gehör haben, weil vnd Raum die Sache beſſer zu bedencken gnugſam laſſen wolte. Hatt auch mitlerzeit der Durchleuchtig Hochgeborne Fürſt vnd Herr Ulrich, Hertzog zu Meckelenburg, an die Königl. Majſt. ein gar fleiſſig Schreiben ſeinetwegen gethan (k), ihme mit ſeinen Aſtronomiſchen Sachen an vorige Stelle dem Königreich zu Ehren zu reſtituiren; daneben auch an Ihr Königl. Majſt. Tycho Brahe ſelbſten ein Schreiben in all Vnterthänigkeit gerichtet (l), worinn die

(i) See tilforn pag. 325. (k) See tilforn pag. 334. (l) See tilforn pag. 327.

die Gelegenheit angezogen, vnd Königl. Maj. vnd dero eigen Vaterlandt in diesen Sachen nach allen Vermögen zu dienen vor allen anderen Herrn vnd Potentaten vnterthäniglich erbotten, so fern es mit leidenlicher Condition vnd ohne seine Schaden geschehen könte: Hat aber hierauf aufs letzte, da er in der Grentze im Land zu Holstein war, vmb vorgenanter Vrsachen über zwei Monat verharret, keinen guten Bescheidt bekommen, also daß er daraus so wol als zuvor gnugsam verstanden, daß man zu ihme vnd seinen Astronomischen Sachen in Dennemarck kein Verlangen oder guten Willen truge, wiewol er Ihr Kön, Majst. sein gnedigsten Herren hierinn gerne entschuldigt haben will, vnd derselben nicht anders, als Ehr vnd Gut wissen nach zusagen: Dann er der Meinung ist, daß solches von Ihr Kön. Majst. selbst nicht geflossen, sonder allein seiner Mißgönner Haß vnd Neid gekommen. Will derhalben also dem lieben Gott die Sache heimbstellen, vnd durch seine gnedige Hülff anderßwo bessere vnd wehrhafftigere Gelegenheit suchen, auf daß die woll angefangene vnd so lange Zeit von Ihm getriebne herrliche Astronomische Kunst weiter fortgesetzt, vnd zum ersprießlichen End vollbracht vnd ausgeführt werden möchte, dem Schöpfer des Himmels zu Ehren, vnd seinen Creaturen den Menschen allenthalben auf dem Erboden, so zur solchen Sachen Lust vnd Verstand haben, zu Nutz vnd Dienstlichkeit; Dazu wolle der liebe vnd gnedige Gott Gnade vnd Segen verleihen.

Det Brev, som Churforsten af Brandenborg den 25. Januarii 1598. skrev sin Hr. Sviger-Son Kong Christian den Fierde til for Tyge Brahe, lyder saaledes:

Durchleuchtiger König, E. K. W. seindt vnsere freundtwillige Dienste, vnd waß wir, der vatterlichen Verwandtnüß nach, viel mehr Ehr Liebs vnd Guts vermögen, allzeit zuvor. Freundtlicher hertzvielgeliebter Herr Vetter vnd Sohn. E. K. W. geruhen freundtlich, Ihr den Einschluß vorlassen zu lassen, wes Gestalt wir von den Ehrenvesten vnsern lieben besondern Tycho Brahen vmb Intercession Schrifft an E. K. W. bittlich angelanget vnd ersuchet worden. Ob wir nun wohl nicht gemeinet, E. K. W. mit etwas, so derselben zu wider sein möchte, verdriesslich zu sein, dahero wir denn auch fest hierunter (Sintemahlen was ausser seinen Tycho Brahens Bericht, wie es vmb seine Sachen gewandt, eigentlich nichts bewust, zu dem auch E. K. W.

vns dermassen bekandt, daß sie auch ohne vnsere Vorschrifft einen jeden, was billich, wiederfahren zu lassen geneigt) Bedenckens getragen, dannoch aber vnd weil wir sein Suchen Bitten vnd Erbietten gleichwohl nicht vnbillich vermercken, zu dem auch bey E. K. W nicht vernommen, daß sie ihme mit Vngnaden gewogen sein solten. So habe wir entlich seinen vnterthenigen Suchen Statt geben, vnd die gebetene Vorbitt-Schrifft füglich nicht verweigern mögen. Ersuchen demnach E. K. W. hier mitt gantz dienst- vnd freundtlich Bittend, E. K. W. solches nicht allein von vns nicht übel aufnehmen, sondern auch sein Tycho Brahens Wegziehen aus Dennemarck in keinen Vngnaden vermercken vnd sein gnedigster König vnd Herr sein vnd bleiben, auch nach Dero Gelegenheit die Verordnung thun wollen, daß ihme seinen ferner vnterthenigst Suchen vnd Bitten nach der Hinwegnehmung seiner auf der Insul zu Vranenburgk noch habenden Instrumenten, vnd waß ihm aldar mehr zuständig sein möchte vnd dan Erstettung seines angezogenen Verlages, als auch der perpetuirten Fundation halben zu nützlicher Verstellung des Astronomischen Studii gewolfahrt, vnd er also hierin, in einem vnd dem andern, so viel müglich, dieser vnser ihm zwar zu Gnaden, aber E. K. W. gar nicht zu einigen Vorgriff gemeinten Intercession seiner geschöfften Hoffnung nach empfindtlich geniessen möge, das wirdt er sich vngezweiffelt nach höchsten seinem Vermögen zuverdienen beyleissigen, vnd wir seindt E. K. W. zu allen behaglichen freundtwilligen Diensten jederzeit geflissen. Datum Cölln an der Sprew denn 25. Januarii Anno 1598.

V. G. G. Jochim Friederich Churfürst zu Brandenburgk.

I samme Mening skrev ogsaa Churforsten til Droning Anna Catharina, bedende at Hendes Maiestet vilde tale et got Ord til sin Herre for Tyge Brahe og udvirke hannem fra Kongen et got og naadigt Svar. Begge Brevene, tillige med det Brev Tyge Brahe havde skrevet Churforsten til, bleve indlagte i efterfolgende Skrivelse til Hofmesteren Christoffer Valkendorf og Cancelleren Christian Friis:

Vnsern gunstigen Gruß zuvor. Ehrenvester besonder lieber. Es hatt der Ehrenveste vnser lieber besonder Tycho Brahe vns umb Intercession an die Königliche Würde zu Dennemarcken vnsern freundtlichen hertzvielgeliebten Herrn Vattern vndt Sohn, wie auch an vnsere freundtliche vielgeliebte Tochter die Königin ꝛc. in seinen Sachen unterthenigst angehalten. Weil wir ihm denn füglich solches nicht haben abschlagen können, so haben wir ihm, wie beyliegendt, an Ihr Kön. W. allerseits geschrieben, undt weil wir wissen, daß Ihr viel gutes bey den Sachen thuen könnet, so begehren wir gantz gnedigst, ihr wollet, so viel sichs immer fügen will, das beste vorwenden helffen, damitt er von Ihr K. W. mit guter Resolution möge versehen werden, wie wir denn

gönstiger. Willen, darmit wir euch ohne deß gewogen, hinwiederumb verschulden. Datum Cölln an der Sprew den 25. Januarii Anno 1598.

Den 4. Februarii nast efter Krev Churforstinden af Brandenborg til Kongen for Tyge Brahe folgende Brev:

Durchleuchtiger König. E. K. W. sey vnser dienstshaffter Ehrengruß, vnd was wir der Mutterlichen Verwandtnüß nach viel mehr Liebs vnd Gutts vermügen, zuvorn. Freundtlicher hochvielgeliebter Herrn Vetter, Sohn vnd Bruder, Wir wollen zu dem Allmechtigen ungezweiffelt hoffen, daß E. K. W. sambt Dero vielgeliebter Gemahlin, vnser hertzlieben Tochter, noch bey gutter Leibs Gesundheit vnd allem Königlichen Wohlstande gnediglich erhalten werden, wie wir denn derselben Königlichen W. vnd L. Liebe solches auß Mutterlichen Hertzen wünschen thuen. Vnsern freundtlichen hertzvielgeliebten Herrn Gemahl vnd Kinder wollen E. K. W. noch bey zimblicher Leibs Vermögenheit vnd Zustande wissen, allein daß was für vnsere Person etzliche Tage hero von dem Husten vnd anderer zufelligen Schwachheit dermassen zugesetzt, daß wir auch unsern gnedigen geliebten Herrn Vattern, hochlöblicher christmilder Gedächtniß, wie gerne wir auch gewolt hetten, die letzte Ehr bey dero Churfürstl. Begrebnüs nicht haben leisten können; haben aber dennoch dem Allmechtigen nun mehr für zimbliche Besserung zu dancken, dessen Barmhertzigkeit vns samtlich darbey gnediglich lang erhalten wolle. Es werden auch E. K. W. auß vnsers hertzlieben Herrn Gemahls an E. K. W. gethanes vorbittlich Schreiben sich haben lassen vnterthenigst vertragen, welcher Gestalt D. k. vmb gnedigste Vorschrifft an E. K. W. vor dem Ehrenvesten vnsern lieben besondern Tycho Braben vnterthenigst angelanget, wann er denn dergleichen auch vns umb Vorbittschrifft ersucht, vnd wir niemals vermerckt, daß E. K. W. ihme mitt Vngnaden gewogen, auch seine Bitt nicht unzimblich erachten; So gelanget hiemit an E. K. W. vnser freundliches Bitten, E. K. W. ihn dermassen mit gnedigster Antwort wollen versehen lassen, damit er seiner geschepfften Hoffnung nach im werck spüren möge, daß diese vnsern ihm zu gnaden gemeinte Vorschrifft ihm sonderlich zu Erlangung seines Begehren ersprießlich gewesen, wie wir denn gar nicht zweifeln, E. K. W. sich hierumb werden, Ihrer angebornen Gütigkeit nach, gegen ihme, so weit sichs immer der Billigkeit vnd Gerechtigkeit nach (in Massen wir euch nichts begehren) leiden will, gnedigst erzeigen. Vnd thuen E. K. W. sambt Dero vielgeliebten Gemahl vnser hertzlieben Tochter zu allen Königlichen Wohlergehen, glücklicher Regierung vnd guter bestendig Gesundheit dem Almechtigen gantz mutterlich befehlen. Datum Cölln an der Sprew den 4. Febr. Anno 1598.

Vonn Gottes Gnaden Katharina geborne Marggraffin auch Churfürstin zu Brandenburgk, inn Preussen ꝛc. Hertzogin. Ee

Et næsten ligelydende Brev skrev Churforstinden samme Dag til sin Dotter Droning Anna Catharina, bedende Hendes Maiestet vilde anwende sin Flid at forskaffe Tyge Brahe et got og naadigt Svar fra Kongen hendes Herre.

Den 14. Februar. 1598. skrev hoibemeldte Churforstinde et Brev til Tyge Brahe selv, hvorudi hun anbefaler hannem sin tro Tiener [Churforstens Mathematicum] Johan Müllern saavel til at sves i den Astronomiske Kunst som at undervises i hans hemmelige Medicinske og Chymiske Videnskaber ꝛc. Samme Brev lyder saaledes:

Vann Gottes Gnaden Katharina, geborne vnd vermehlte Marggreffin, auch Churfürstin zu Brandenburgk, in Preussen Hertzogin ꝛc.

Vnsern gnedigen Gruß zuvorn. Ernvester besonder lieber, wir thuen Euch auf Eur Begehren hiermitt vnserm Diener vnd lieben getreuen Johann Müllern zu dem Ende vbersenden, daß er ein Zeit lang mitt euch conversiren, vnd sich in Mathematico studio aldar exerciren mügte. Begehren demnach an Euch hiermitt gantz gnedigst, Ihr wollet Euch nicht allein in den kegenn ihnen willfehrig erweisen, sondern auch in Spagiricis medicamentorum præparationibus, vnd was Ihr sonsten aus Erfahrung in Pyronomicis habt, ihnen gutwillig vnterrichten, vnd Euch in diesem allenn dermassen erzeigen, wie auf Eure vns durch ihnen vnsern Diener gethane Zusage erbieten, zu euch vnser vngezweifeltes gnedigstes Vertrauen gerichtet. Das wollen wir in allen Gnaden, damitt wir Euch sonst wohl gewogen, hinwieder mitt Danck zu erkennen vnvergessen halten. Vnd ob wir ihn wohl gerne, neben Eurem Sohne etwas ehe wieder abgefertiget haben wolten, So seindt doch vnserm freundtlichen hertzlieben Herrn Gemahl bißhero andere wichtige Sachen vorgefallen, daß man dazu füglich nicht ehe kommen können. Werdet derwegen Euren Sohn, der es zwar wie auch gedachter Johann Müller an fleissigsten vnterthenigsten Sollicitiren nicht mangeln lassen, im besten entschuldiget halten. Wir seindt der vnzweifeligen Zuversicht, es werden bey der Königl. Würde, vnserm freundtlichen hertzvielgeliebten Herrn Vettern vnd Sohne, die Euch mitgetheilte Intercession-Schriften ohne Frucht nicht abgehen, Sondern dadurch Eure Sachen wiederumb zu selbst wünschenden guten Standt gelangen, wie wir Euch denn gnediglich wünschen, vnd möchtens Euch gnediger Meinunge nicht verhalten, deme wir mitt Gnaden geneigt. Datum Cöln an der Sprew den 14. Februarii Anno 1598.

Katarina Korforstin. M. H.

Opskrift:

Dem Ernvesten vnserm besondern lieben Tycho Brahen auf Knudstrup und Vranenburgk.

24. Hefte.

Slutning af rare og meſt utrykte Efterretninger om Tyge Brahe.

a det nu lider ad Enden med det andet Bind af vort Danſke Magazin, og der ikkun ere diſſe faa Blade tilbage i dette 24de og ſidſte Hefte, bliver der os en Umuelighed at indbefatte i ſaa lidet Rum al den Forraad, vi endnu have tilovers af utrykte Efterretninger om vor ſtore Danſke Aſtronomo Tyge Brahe. Hvorfor vi nødes til at afbryde paa Helv-veyen, og giemme til anden Tid og Leilighed, hvad vi have til hans Hiſtorie, i de ſidſte Aar han levede, og op-

holdte sig paa Vandesborg, i Wittenberg, til Dresden, og endeligen i Bomen saa vel paa det Keiserlige Slot Benatki, som i Staden Prag, hvor han d. 24. Octob. 1601. ved Døden afgik. Vi havde og derforuden, som vi forhen have lovet, en heel Deel artige Anmerkninger at giøre og Kundskab at give om hans Skrifter og lærde Stridigheder, om hans Studeringer, Spaadome og Poesie, om hans Instrumenter og Bygninger, om de Berømmelser han har faaet af store og lærde Mænd, om hans Discipler og Kunstnere, om hans Venner, Slegt og Afkom, om Reiser, som for Uraniborgs Skyld ere giorte til Hveen efter hans Tid, og saa videre: Men maae nu lade alt saadant staae hen, til enten paa eengang at meddele det, eller nu og da at indføre et Stykke deraf i Magazinet.

Det, som vi derfor denne Gang, til Slutning af dette Bind, ville fornøie vore Læsere med, skal alene være, i Anledning af hans Epitaphio, som viser sig i Kober for paa dette Hefte, at melde noget om hans Begravelse, og at anføre endeel Danske Original-Breve, som mest oplyse hans Families Historie.

Han blev begraven d. 4. Nov. 1601. i Prag i den gamle Stad udi Hoved-Kirken (a), som gemeenligen kaldes Theiner-Kirken eller vor Frue Himmelfarts Kirke, og det med følgende prægtige og hans adelige Stand sømmende Lig-Begængelse (b):

1. Lig-Kisten var overdragen med sort Fløiel.

2. Det Fløiel, som var hengt over Kisten, var omhengt med hans Ahner, og forgyldte Vaaben paasatte.

3. Lysene, som bleve baarne for hannem, vare og med hans Vaaben besatte.

4. For Liget bar een en sort Damaskes Fane, med hans Titel og Vaaben paa, som var statelig med Guld udstaferet.

5. Der efter blev hans Liv-Hest trekket, med et sort Fløiels Tekken gandske overhengt, paa hvilket hengde hans Vaaben herligen staferet.

6. Efter Liv-Hesten blev atter baaren en sort taftes Fane.

7. Efter Fanen blev trekket en anden Hest, med et sort Engelst (c) Tekken beklædt.

8. Efter Hesten gik en Person, som bar et forgyldt Rapir og en Pundert.

9. Efter

(a) I nogle skrevne Exemplarer af Tyge Brahes Lig-Processions staaer, at det var udi den Kirke, som Sognefolket giorde sig til Mamelukker, som og blev deres Vanære, og finge de Straf derfore. Hvilket uden Tvil skal sigte til den Forandring i Religionen, som skede til Prag efter det bekiendte ulykkelige Slag imellem de Keyserlige og Pfaltziske, da denne Menighed, som tilforn havde været Evangelisk, blev Catholisk, og de Lutherske Præster fordrevne.

(b) Af denne Lig-Procession have vi haft tre eller fire gamle Afskrifter, hvoraf vi have samlet denne ene, som vi her fremsøre.

(c) Engelst er et Slags Engelsk Klæde.

ge Fedre af adskillig Farve, efterſom hans Aaner og Vaaben havde.

10. Dernæst kom een frem, som bar et Par forgyldte Sporer paa en foer Taftes Pude.

11. Efter hannem gik en anden Perſon, ſom bar et Skiold, hvorudi hans Vaaben ſtod malet.

12. Efter Skioldet fulgte hans Lig, ſom blev baaret af tolv Keiſerlige Maieſtets Drabanter, ſom alle vare Adels Perſoner.

13. Næſt efter Liget gik hans yngſte Son (d) imellem Greve Erik Brahe af Sverig (e) og Hr. Ernfred Minqwitz (f) Keiſerlige Maieſtets Raad, med lange Sorge-Klæder.

14. Efter dennem ginge Keiſerlige Maieſtets Raad, Friherrer og andre Adels-Perſoner.

15. Siden ginge El. Tyges Studentere og Tienere med lange Sorge-Klæder.

16. Efter dennem blev hans Husfrue fremfort imellem to fine gamle Herrer, Keiſerlige Maieſtets Hof-Raad.

17. 18. 19. Efter hende fulgte hendes tre Dotre (g), den ene efter den anden, og blev hver fort af tvende forneme Herrer.

20. Dennem fulgte mange ſtatelige Fruer og Jomfruer, og

21. Efter dennem de fornemeſte Stadens Borgerſker.

22. Stolene i Kirken, der ſom hans yngſte Son, Husfrue og Dotre ſade, vare alle med fort Engelſt overdragne.

23. Gaderne vare ſaa fulde med Folk, at denne Proceſſion gik igienem dem, ligeſom imellem to Mure.

24. Kirken var ſaa fuld af Grever, Grevinder, Frøkener, og mange andre Folk baade ædle og u-ædle, at man neppelig kunde trænge ſig derind.

(d) Hans ældſte Son, Tyge Brahe den yngere, ſaavel ſom hans Svigerſon Frands Tegnagel maae paa den Tid have været nogenſteds forreiſte, efterſom de ikke findes at have været med i Lig-Proceſſionen. Hvad Sønnen Tyge angaaer, da ſees af et Brev, ſom Faderen Tyge Brahe d. 5. April 1601. har tilſkrevet Holger Roſenkrands, at bemeldte Tyge Brahe den yngere da var reiſt med de Perſiſke Geſandter til Italien, Frankerige og Spanien, og formodentligen har han endnu ikke i November Maaned været hiemkommen af denne Reiſe.

(e) Denne Erik Brahe, Greve til Viſſingsborg, ſom var Kongens Raad af Polen, og uden Tvil Geſandt hos Keiſeren i Prag, var Tyge Brahes ſtore Ven, og havde beſtandig været hos ham i hans Sygdom. See GASSENDUM pag. 179. 227.

(f) Denne Herre var og een af Tyge Brahes beſte Venner, og var den, ſom førte ham den 13. Octob. med ſig til Herrens af Roſenberg Bord, hvor han fik ſin ſidſte Sygdom. See GASSEND. pag. 178.

(g) nemlig Magdalene, Eliſabet, og Cecilia Brahe.

Over Liget blev holden en smuk Latinsk Tale (h) af D. Jo. Jessenius à Jessen Medicus og Professor til Wittenberg, som var Tyge Brahes gode Ven, og i hvis Hus han nogen Tid havde boet, da han sig der opholdte, før han drog ind i Bøhmen.

Paa Lig-Kisten, hvorudi han i Ridderlig Dragt var nedlagt, laae hans Sverd og Sporer. Man læste og da deels paa Kisten, deels paa den Tæftes Fane følgende smaa Inscriptioner, hvoraf den første viser hans Dods-Aar:

oCtobrIs VIsa est Vt LVX VICesIMa qVarta
aVLa sVbIt CœLI tE generose TyCho.

Post vitam funus, rursum post funera vita.
Nascendo morimur,
Moriendo vivimus.

Jam dudum sursum, nunc primum specto deorsum,
Despiciens mundum, suspiciensqve Deum (i).

Efterat Lig-Ceremonien var til Ende, bleve alle de Adelige og Ridderlige Ære-Tegn, Fanerne, Hielmen, Skioldet, Rapiret, Pünderten, og Sporerne ophengte over hans Grav, hvilke nu i vor Tid alle ere borte.

Graven, hvori Liget blev nedsat, var ved den første Pille paa venstre Haand, naar man gaaer ned fra Choret (k). Paa samme Pille (l) opreiste hans Arvinger hannem, efterat hans Frue 1604. ogsaa var ved Døden afgangen og sammesteds begraven, et smukt Marmors-Epitaphium, hvilket endnu er til. Samme haver Secretærer Hofman, der nu som Medlem er indtraa-

(h) Denne Tale blev trykt til Prag samme Aar 1601. in 4to og derefter adskillige gange andensteds oplagt. See tilforn pag. 161.

(i) Dette sigtede til et Emblema, som Tyge Brahe selv havde ladet sette paa Stierneborg, forestillende tvende Philosophos, af hvilke den ene betragtede de himmelske Ting med disse Ord hos: Suspiciendo despicio, den anden de jordiske Ting med disse Ord: Despiciendo suspicio. Hvilket Emblema, som skulde være en forborgen Afbilding paa hans Astronomiske og Chymiske Studeringer, han og lod stikke i Træ og trykke som et Tegn bag i sine Skrifter. See GASSENDUM pag. 58. 149. 188. RESENII Inscript. Hafn. p. 315.

(k) I samme Kirke ligge og begravne af Danske Erlig og Velb. Sl. Frederik Rosenkrands, og Erlig Velb. Sl. Christoffer Lunge. Beretning om Tyge Brahes Begravelses-Proces MS.

(l) Paa den anden Side af samme Pille seer man tvende Altere, det ene helliget til S. Johannes Nepomucenus, som er Bøhmernes største Helgen og Patron, det andet til S. Antonius af Padua, som og er en stor Helgen hos de Catholske. Vid. HOFMANS Portraits des Hommes Illust. Fam. de Brahe p. 26.

traaden i vort Selskab, da han 1743. paa sin Udenlands-Reise var i Prag for at see den nu regierende Romerske Keiserindes Mariæ Theresiæ Kroning, som Dronning af Bomen, ladet afstegne, og til sit udgivne Skrift i Kober udstikke, og nu hast den Godhed at tiene os med Pladen deraf, som for paa dette Hefte sees aftrykket. Paa den øverste Tavle af bemeldte Grav-Mæle sees allerøverst Tyge Brahes adelige Vaaben, deelt i fire Parter, eller rettere hans fire nærmeste Ahner, bestaaende af hans Fæderne de Brahers Vaaben, hans Moderne de Bilders, hans Farmoders, som var en Ulfstand, og hans Mormoders, som var en Rud. Dernæst seer man paa en liden Afstegning hans Liv-Sprog: Esse potius qvam haberi. Midt paa Tavlen læses denne Grav-Skrift:

Illustris ac Generosus Dominus TYCHO BRAHE Danus, Dominus in Knudstrup, Arcis Vraniburgi in Insula Hellesponti Danici Hvenna Fundator, Instrumentorum Astronomicorum, qualia nec ante Sol vidit, ingeniosissimus idemqve liberalissimus Inventor & Instructor, antiqvissima Nobilitate clarus, sua auctior, animo, quæcunque Cœlo continentur, immortali glòria complexus, Astronomorum omnis Seculi longe princeps (m), totius orbis commodo sumptibus immensis exactissimas intra minuta minutorumque partes triginta amplius annorum Observationes mundo primus intulit, affixa Sidera intra minutum eiusque semissem restituit: Hipparchi solius ab orbe condito vel Diis improbos in octava duntaxat gradus parte conatus longissime antegressus: utriusque luminàris cursum exquisite restauravit, pro reliquis erraticis solidissima Tabularum Rudolphæarum fundamenta jecit. Mathematicarum rerum peritis inveteratam Aristotelis & asseclarum doctrinam de sublunari Cometarum novorumque Siderum situ demonstrationibus invictis exemit, novarum Hypothesium Auctor. In Spagyricis & universa Philosophia admirandus. Evocatus ab invictissimo Rom. Imperat. RUDOLPHO II. mira doctrinæ & candoris exempla dedit. Ne frustra vixisse videretur (n), immortalitatem etiam apud Antipodes scriptorum perennitate sibi comparavit, planeque qualis esse qvam haberi maluit (o). Nunc vita functus æternum vivit. Eius exuvias Uxorisque triennio post defunctæ Hæredes liberi-

(m) At Tyge Brahe her og mange andre Steder kaldes Astronomorum Princeps, har uden Tvil forvoldt, at han i en Bog kaldet Neue Welt-Beschreibung trykt til Franckfurt 1670. p. 56. bliver kaldet Ein Dänischer Edelst &c.

(n) Dette skal sigte til disse Ord, som han paa sit Øverste adskillige gange igientog: Ne frustra vixisse videar. See GASSENDUM p. 178. Af dette vil PET. DAN. HUETIUS in Commentar. de Reb. ad eum pertinent. pag. 89. bevise, at Tyge Brahe med al sin Flid og Møie søgte intet uden verdslig og forsængelig Ære &c.

(o) Med dette sigtes til hans Symbolum: ESSE POTIUS QVAM HABERI.

que ſacro hoc loco compoſuerunt. Obiit quarto Calend. Novemb. (p) Anni Chriſtiani Dionyſiaci M. DC. I. Ætatis ſuæ LV.

Derunder læſer man paa Fodſtykket dette Sprog:

Non Falces nec Opes, Sola Artis Sceptra perennant (q).

Paa den nederſte og ſtore Tavle ſeer man Tyge Brahes Billed i fuld Størelſe, i Marmor udhugget, ſtaaende i Harniſk og holdende den høire Haand paa en Globus, og den venſtre paa Heftet af ſit Sverd. Neden til ved den høire Fod ſtaaer hans adelige Vaaben eller fire nærmeſte Aaner paa ſamme Maade ſom allerøverſt, og ved den venſtre Fod hans Hielm. Paa den yderſte Bred af Tavlen læſes denne Skrift:

Anno Domini M. DC. I. die XXIV. Octobris obiit Illuſtris & Generoſus Dominus TYCHO BRAHE Dominus in Knudſtrup & Præſes Uraniburgi, & Sacræ Cæſareæ Maieſtatis Conſiliarius, cuius oſſa hic requieſcunt.

Dette maae være ſagt for denne Gang om Tyge Brahes Begravelſe. Følge nu de Breve, ſom vi her oven til lovede at meddele, hvilke tiene til at oplyſe ſaavel hans Families Hiſtorie, ſom hans Inſtrumenters Skiebne efter hans Død.

I. Magdalene Brahes, Tyge Brahes ældſte Dotters, Brev til Fru Mette Kotte, Hans Mule til Nislevgaard, Borgemeſter i Odenſe, hans Huſtru. Dat. Benatki d. 25. Sept. 1599.

[Af Originalen.]

Min gantſke wenlig Hilſen nu och altidt forſendt med wor Herre. Kiere Mette Mulis, tilforladendis ſynderlige gode Wen. Neſt min gantſke wenlig och ſtore Takſigelſe for alt megit beuiſt gode, huilckit at forſkylde ieg ſtedſe wil findis aff min yderſte Formue gantſke willig och redebon till, vdi alle de Maader ieg nogen Tid kand giøre nogit, ſom eder til Ære och Tieniſte kand were. Och ſkal J ochſaa haffue ſaa megen ſtor Ære och Tak for eders gode Skriffuelſe, ſom ieg bekom fran eder, der wii ware till Witenberig, det war mig ſaa megit kiert, at ieg fick eders Breff, och kunde forfare, hørledis eder och eders kiere Mand med eders liide. Och ſkulde ieg wel for lang Tid ſiden haffue ſkreffuet eder til udigen, mens ieg haffuer ſiden ſlet ingen wiſſe Budt kunde fangit till eder; derfore kunde ieg icke lade, at ieg jo nu ſkulde ſkriffue eder till udigen, efterdi at mig ſtedis nu ſaa wiſſe Budt ind udi Danmarck

med

(p) I dette Datum maae ligge en Feil, thi man veed viſt, at han døde d. 24. Octob.

(q) Dette Vers havde Tyge Brahe ladet udhugge i en Steen paa Portalet af Stiernеborg, ſom en Inſcription under et viſt Hieroglyphicum. See TYCH. BRAHEI Epiſt. Aſtron. p. 241. RESENII Inſcript. Hafn. p. 340.

med eders kiere Son Clauß Mule och min Broder Tyge, hwilcke min kiere Fader haffuer sendt dis ind i Landet till hans Slecht och gode Wenner, hans Ærende att bestille. Kiere Mette, anlangendis woris Leylighedt her i fremmede Land, saa maae J gantske wenligen wide, att baade min kiere Fader, Moder, och wii Sydskende liider, Gud were loffuit, alle well. Gud allermechtigste vnde os altidt de samme Tidende fra eder och alle eders att høre och sporge, dett er os gantske kiert att fornemme. Och er min kiere Fader vm St. Hans Dags Tiide med min kiere Moder och os alle dragen fran Wittenberig och op till Prag till den Romske Keyserlig Mayestat, efter Hans Mayestats naadigst Begiering, och er hand der well bleffuen antagen och naadigst forsynit, saa att hand lader sig well noye. Och haffuer Keyserlig Mayestat vndt hanum ett aff sine Slotte, liggendis i Lante Bemen 5. Mile fran Prag, att boe paa, huilckit Hans Mayestat lod hanmum iblant tre aff sine Slotte selff vduelle. Och haffuer Hans Mayestat naadigst forærit min kiere Fader tho tusend Gylden, och loffuit hannum til aarlig Pension tre tusend Gylden forst att begynde med. Saa att Hans Mayestat er min kiere Fader med all Keyserlig Gunst och Naade well beuogen. Wor Herre giffue widere lycke och Benedidelse. Kiere Mette, dette kunde ieg icke lade att giffue eder vdi en god Mening tilkiende, helst efterdi ieg weed, att J er woris gode Wen, och gierne seer, att det gaaer os wel, for huilcken eders gode Willie J skal were paa der allerhoyeste betacket, och wii aff woris ringe Formue vdigien forskylde wil. Dis ligeste Kiere Mette, maa J. ochsaa wenligen wide, att min kiere Fader loffuet och tilsagde eders kiere Son Claus Mule, att dett forste Gud vil, hand kommer fran Danmarck til os vdigien, da will hand forskaffe hannum med en Forste vdi Italien paa sin Bekostning, och gierne forhielpe hannum til der beste, huor hannum mueligt kand were, baade for eders och hans egen Skyld. Og vdi alle de Maader min kiere Moder och wii Syskend kand gisre noget, som eder, eller hanum, eller nogen aff eders til Viltige och Tieniste kand were, wille wii det aff wor:s yderste Formue hiertens gierne gisre, huilcket och i alle Maade baade aff eder och hanum wel forskyldt er. Kiere Mette, wil ieg icke nu lenger opholde eder med denne min widtloffrige Schriffuelse; Thii ieg tencker well, att eders Son Claus Mule schriffuer eder all widere Beskening til om min kiere Faders och woris Leylighedt, och ochsaa eders Svoger Doctor Niels Krag, thii min Fader haffuer selff schreffuit hanum widtlofftelig nock til der vd vm. Och will ieg her med nu och altidt haffue eder den Euige allermechtigste gode Gudt, med all langvarendis Sundhed, Lycke och Benedidelse, med alt huis eder kiert er, til Siel och Liff befalit. Och lader min kiere Fader, Moder, Syskende och ieg hilse eders kiere Mand och Eder med alle Eders kiere

Born,

Born, med mange tusende Maal tusende gode Netter. Datum paa det Keyserlig Slot Benatica den 25. Septembris Stilo novo, Anno Domini 1599.

Magdalene Brahe
min egen Handt.

Opskrift:

Erlig Welbyrdig Frue Mette Rotte, Hans Mulis Borgemester i Othense, min tilforladendis synderlig gode Wen, wenligen tilschreffuit.

2. Tyge Brahes Brev til Holger Rosenkrands, hvori han indbyder ham til sin Dotters Elisabets Bryllop med Frands Tegnagel. Dat. Prag d. 4. April 1601.

[Af Originalen]

Min gandske venlig Hilsen nu och altiidt med vor Herre, Kierre Holger Rosenkrantz, Slecht och Byrd, Swoger och sonderlig gode Ven, Gudt almechtigste werre nu och altiidt hoß eder, och bevare eder lenge och well fra alt det, eder kand were skadeligt enten til Sæll eller Liff. Och nest megen Taksigelse for alt hevist Gode, huilcket igien aff Formuen att forskylde ieg altiidt will findis willig och redebon. Giffuendis eder herhos gandske wenligen tilkiende, att eptherson ieg nest Guds Hielp achter engang emellum Paaske och Pinsdag nu nestkommendis her udi Prag paa dette Curtianiske Huß (r), som ieg nu boer, att giore min kiere Datters Erlig och Welbyrdig Jomfru Elisabet Brahes Broldup med en Herremand fodt udi Westfalen, som tiener her udi Romersk Keyserlig Mayestets Gaard ved Nauffn, Frantz Tegnagel til Campe. Saa er derfor min gandske wenlig Bon til Eder, att J wille well giore, och till forneffnte Tiid komme hidt, och giore Eder lostig och glad med andre fornemme Herrer och gott Folck aff hoibemelte Keys. Mayests. Raadt och andre i dette loufflig Kongeriige Bohemen, som ieg forhaabis, da til samme Tiid hes hoß mig att forsamblis. Kierre Holger och kiere Swoger, giorer nu her vdi, efterson ieg mig til Eder forlader, saa vidt Eder nogenlunde mueligt kan were, Eder och Eders att tiene vdigien, wil ieg altidt findes willig. Och wil ieg nu icke

(r) Dette Hus, saa kaldet af den afdøde Rigs Vice-Canceler Jacobo Curtio à Senftenaw, som tilforn havde eiet det, kiøbte Keiseren af hans Arvinger for 10000 Rdlr. og overlod det til Tyge Brahe, saa længe han levede. Derom skriver han selv i et Latinsk Brev til Holger Rosenkrands af 5. April 1601. saaledes: Habito nunc in ædibus, a priore Pro-Cancellario Dn. JACOBO CURTIO laudatæ memoriæ exstructis, & a Vidua relicta liberalitate Cæsareæ Majestatis pro 10000. joachimicis in meos usus coëmtis, quæ tamen duplo pluris exædificatori constiterunt: Accepiqve hic exoptatam commoditatem pro studiis, obseruationibus & domesticis rebus debite administrandis, amœnissimus hortus ædes undiqve circumdat, muro circumseptus.

Eder Gud almechtigste bode til Sæll och Liff befallidt. Daterit udi Prag paa det Curtianske Huß, som er yderst ved Boen, som ieg nu boer, den 4. Aprilis Anno 1601. Stylo novo.

Tyge Brahe
Egen H.

[Opskrift]

Erlig och Welbyrdig Mandt Holger Rosenkrantz til Rosenholm, min kierre Swoger Slecht och Bordt, och sonderlige gode Wen, gandske wenligen tilskreffuit.

3. Magdalene Brahes Brev til Eske Bilde om hendes Moders og Sydskendes Tilstand efter deres Faders Død. Dat. Prag d. 30. Julii 1602.

[Af Originalen.]

Min gantske wenlig Hilsen nu och alltidt forsendt medt wor Herre. Kiere Eske Bilde tillforladendis synderlig gode Wenn. Nest min gantske wenlig och store Tacksigelse for altt dett mangfoldige Gode, som Y haffuer beuist min kiere Moder, Syskende och mig. Huilckidt att forskylde wij alle voriß Dage will findiß aff woris ringe Formue gantske villig och redebon till, vdy alle dii Maade wij nogen tiidt kandt giore nogitt, som Eder till Ære och Tieniste kand were: Giffwendis Eder der hoß gantske venligen tillkiende, att jeg nu icke kunde lade att bemode Eder med denne min ringe Schriffvelse, helst for min kiere Moder, jeg, och mine Syskinde forlanger stoerligen effter att viide, hoer Eder och Eders kiere Hostrue liider, Gudt y Himmelen giffve dett ganger Eder alltidt lyckeligen och well, Gudt till Ære, Eder selffwer och oß till Glede, dett ynsker wij aff allt vort Hiertte. Min kiere Moder och Syskinde ere Gudt were louffvidt alle sunde och karske, Gudt y Himmelen hielpe fremdelis mede siin Aandt och Naade. Mens att voriß storste Glede och Husualeiße, nest Gudt, er nu borte her paa Jorden, y det att Gudt y Himmelen haffwer hedenkalditt vor Hierte kiere Fader Sallig medt Gudtt, faaer vij att sette vdy Gudß Haandt, som raader offwer oß alle, Gudt vnde oß att findiß igen y Gudß Riige y den euige Glede, som aldrig kommer Ende paa. Wij haffde nodigt miist hanum, Mens vij faaer nue att ladhe oß noye medt Gudß gudtdommelig Ville, Gudt y Himmelen husuale min arme bedroffwede Moder och vij arme Born, som saa sorgende igen leffuer. Och vij beder Eder saa gantske ydmygeligenn gierne, att J villde vell giore och for allt dett Gode, som min Sallige Fader forlodt sig till eder (huilckidt J hanum och stedße beuiste); och icke vndfalde min kiere bedroffvedhe Moder och oß arme faderlose Bornn;

Thij nest Gudt y Himmelen forlader vij oß mest till Eder, Gudt skall vere Ederß Lon igen derfore. Och vij aff voris ringe Formue vill findis Eder alle voris Dage gantske tacknemeligh och tienstachtig ꝛc. Kiere Æske Bilde, huis woris Lelighedt angaaer her till Hoffwe, saa kandt ieg Eder venligenn icke forholde, att vij icke endt ere her kommen till nogen richtig Ende imedt min Salligе Faders Instrumenter, for den Aarsage skyldtt, att Keißerlig Mayt. Raadt wille, att vij skulde tage Forsichring derfore, sigendis, att dij ville giffwe oß sterck Forsichring nock och huert Aar Rente aff Pengene, indtill Hoffwitstollen bleff betalitt. Huilckidt er tiuffwe rußinndr Daller, som dii haffver bodett oß derfore. Samme Summa haffwe vij och bevillgitt, medtt saa skell, att vij strax entten maatthe bekomme rede Penge bar betallidt, eller och saa mogitt gott Gotz her y Landen, som forneffwende Penge vertt var, derfore. Mens att giffwe vor Salige Faders efterladendis Kunst saaledis hen paa Forsichring, dett huercken kandtt eller ville vij nest Gudß Hielp rett alldrig giore. Thij Forfarenhedt giffwer nocksom tillkiende saa vell vdt aff anden som oß, huadt Notte mandt haffwer her till Hoffwe, vden huis mandt sanger strax vdy Henderne. Och hawer dii nu holtt oß saa lennge oppe (effter som her dißwer brugeligtt er) saa att vii nu huercken kand, och ey helder slett ingenlunde vill, holde dett saa lenger medt denum, mens ville nu viide en endeligh Besskening och medt dett forste vere betallidt for samme Instrumenter och Salig Faders Opseruats-Boger, och anditt som dii bekommer, eller vij wille beholde vort egitt. Derom haffwer vii nu stackidt Tiidt siden skickiidt Hans Keiserlig Mayt. attskilige Suplichatßer vdy Hans Mayts. egenn Hennder, Och derhoß vnderdanigst begierendis, att Hans Mayt. vilde dog vere oß en naadig Kießer och Herre, om vij enskiontt beholtte vortt egitt, huilckidt vij nodiß till, efterdi vij icke kunde bliffwe derfore betallidt; Thij dett var icke mueligtt lenger saa att leffwe her vdy saa offwermaadig dyr en Bye, och solißetere der om till forgeffwis, helst nu vij haffwer ingen Indtkomst att leffwe vdt aff. Da haffwer Hans Mayt. giffwit oß saa for Suar, att hand nu paa ny igen haffwer befallitt Herren aff Lichtenstein Hans Mayts. offuerste Hoffmester och den Bemske Presidentt, att dii till gode Rede skulle betalle och fornoye oß derfore. Mens nu staaer dett derpaa, att dii vill kome thill samen, och vdy Raaditt beslutte, hvorledis dii best kunde betalle oß derfore, och dett skall nu huer Dag skehe, vij saaer nu derfore snartt att viide, huadt dii vile beslutte derom. Mens vden bare Penge eller gott Gotz derfore lade vij oß ingenlunde noye, dersom dett icke strax skeher, da tager vij straxen wor egitt igen, vij haffwer alst begyntt att lade fore indt aff Instrumenterne fran dett Kurßianiske Huß, som dii stodt, och y dett Huß till oß yden gammell Bye, som vij nu vdy boer. Thij dersom vij dett icke giorde, sick vij endtnu langsomeligen Ende derpaa; thij dij tencker ellers, att dett er icke

vorit

vortt alluare, att vij ville beholde denum selffwer. Mens att dij skullde saa haffwe denum for inttidt, skall aldrig skehe, vij wille dog vell medt Gudß hielp saae Herre, som vill kiobe dem. Kieseren wille nødigt myste denum, Mens handt wille, att Cammeridt skulde betalle oß dem, Och Herrene vile, att Kieseren skulde betale dem aff sin egen skat, och dermedt bliffwer wij saa lenge opholditt. Mens vij haabis nu nest Gudß hielp snartt att giøre en Ende derpaa, enten att dii beraller oß wortt, eller och att wij beholder det selffwer, och sehe oß om en anden Herre der till, Vij haffwer siiden vor Sallig Faders Affgang her vdy Byen forteridt mange Penge, for samme Aarsag Skyldt, och veed liidet, huadt Opretning vij fanger igen aff denum derfore. Dett er oß nu vmueligt lenger saa att holde dett vdt medt denum 2c. Min Kiere Moder burde och att haffwe en Naadepenning som andre Encker her bekomer, huilckidt er endnu slett inttidt skedt, dij haffuer ochsaa selffuer begieridt, att handle oß samme Instrumenter vd aff, Och icke wij haffwer boditt dem denum, Var ochsaa billigt y sig selffwer, att dii wederlagde oß nogitt igen, for huis store Bekostning Sl. Fader haffwer giortt paa den Reyße till Kieserlig Mayt. ochsaa y hans Mayts. tieneste aff hans egett, der till medt haffwer Hans Mayt. och loffuit, att vilde forsorge oß effter vor Sl. Faders Affgang, Mens Gudt forlade denum, saa litt dii holder deraff, och vii fanger dett nu snartt aldelis att viide, huis dii vill giøre eller icke. Hans Mayt. er barmhiertteligen och offte nok beditt derom 2c. Min kiere Moder achter nu snartt engang om Michaelis nest Guds hielp att kiobe en temmelig Affvelß gaardtt her vdy Behmen hen y modtt Dreßen, for en halfftredie eller trye tusindt Daller, hoer hun kandt haffwe att kessve aff och holde hindis Huß medt, Gotz er her suarligen gott vdy Landitt och lett att kiobe, Och er hinder vmueligen lenger for Penghe met saa stoer Hußholdning att boe her vdi saa dyer en Bye. Och forste Gudt vill att hun bekommer Penge for Instrumenterne entten aff Kieserlig Mayt. eller aff en anden Herre, hoer Gudt vill tillschicke oß denum, achter hun nest Guds Hielp att sette denum paa Rente her y Landen, sig och oß till beste. Jeg haabis, att vij medt Gudß Hielp itt Stedß bekommer nogitt for denum. Gudt giffwe, att vor Formue var saa, att wij icke nodiß till att selge denum, da ville vij selff beholde denum, voriß Salige Fader till Ære. Mens effterdi dett icke saa er, da saaer vij wist att affhende denum 2c.

Kiere Æske Bilde tillforladendis Fordrer, hulde och gode Ven, Er min kiere Moderß och alle woriß gantske ydtmygelig kierligen Bon till Eder, att I villde vell giøre och haffwe den vmage och lade oß medtt allerforste mueligheditt viide, hoerledis det er, medt huiß oß tillfaldtt effter vor Sallige Fader, bode huis der var vdi Qveg och saadannt paa Huen, och medt vor Gaardt vdi Kiøbenhaffn, och ellers huis y viidt, som hans var der vdy Dannmark, ochsaa huis

Geldtennen angaaer. Kiere Eske Bilde, vij beder Eder saa gierne, att J icke vilde fortencke oß, for vij saa dristeligen schriffwer eder till her vdt om, vii vidt ellerß slet ingen der vdy Landen, som vy kunde sange all Leyligheden derom att vide, saa vell som aff Eder. Och vij forlader oß och fuldkomneligen thill Eder, och tuiller slett intidt derpaa, att J io som voriß hulde Forsuaer och Ven schicker alltingist ther medt, saa viit eder nogenlunde mueligt er, oß till Gaffn och Beste. Gudt y Himmelen vill lonne eder derfore, att J hielper oß armine faderlose Born till gode. Och wij ville derfore, saa lenge vij leffwer, findiß eder tacknemeligen och aff woriß ringe Formue tienstachtigenn, huilckidt vij alle woriß Dage vill aff gantske Hierte beflitte oß paa.

Kiere Eske Bilde, vij beder Eder och saa gantske gierne, att J vilde vell giore och lade oß viide, huadt eder-synis om dett tydiske Breff, som vij sende Eder vdi nest forgangen Vintter, huilckidt Greff Erick (s) och Her Erindtfrindt Mindtquitz medt en soren Notarius och Kieserlig Maytz. Docter haffwer giffwitt oß; vij forlader oß viist til Eder, att J lader oß viide eders endelig Mening der vdy, och ochsaa forhaabis vii, att J er den, som ville forhielpe oß till dett beste baade derudy och i anden maade; thij nest Gudt haffwer vij ingen her paa Jorden, som vij forlader oß paa vden eder; thij vij haabis viist, att J icke vndtfalder oß. Och Gudt viidt, att J haffuer en stoer Almusse der vd aff, helst effterdi att voriß Lelighedt er nu mogitt elendigh. Hassde Gudt y Himelen lenger vilde spartt vor Kiere Fader medt oß, da hassde handt well laffwidt voriß Sagh anderledis for oß, mens vii forlader oß nu saa mogitt hartt till Eder, att J som woriß Fader icke vilde vndtfalde oß, mens forhielpe os till det beste, saa viit eder nogenlunde mueligt er. Vij vilde stedße bede Gudt y Himmelen, att handt skall lonne eder derfore, huis vij aff voriß ringe Formue icke kand. Vij haffwer tuende gange schreffwitt Eder till om voriß Lelighedt, huillcke Breffue ieg viss haabis, att J haffwer bekomitt. Och haffwer vij och schreffwitt alle vore Farbrødre, Farmoder (t) och Farsystere till, dog vij haffwer endnu slett ingen Beskening fauoitt fran denum vdygen, Meys vij haaber ingenlunde, att dij saa slett forglemer och vndtfalder oß, efter vor salige Faders Affgangh, helst nu vii ere saa elendige her vdy fremmede Landtt. Mens vij ere mogitt niere foruentendis, att dii icke seher voriß verste, eller att oß skulde liide nogen Nodtt, och dii och, Gudt vere loffwitt, suarligen vell kunde gisre dett, denum till ingen Skade, och oß till stoer Gaffwen och Gode.

Nu

(s) Greve Erik Brahe af Sverig, om hvilken tilforn er meldet i Tyge Brahes Ligbegængelse.

(t) Tyge Brahes Moder Fru Beate Bilde, som havde været Hofmesterinde hos Dronning Sophia, levede endnu 1602. og var en Frue paa 76. Aar, hun var paa sit 71. Aar, da Tyge Brahe 1597. drog ud af Landet. See tilforn p. 278. 279.

er, och oc[illegible] att vij giort til stoer Belgierning aff vorig Fromhedt formedtt, modt oß armme saderloſe Born, ſom haffwer ſlet ingen vden denum voriß Slecht att forlade oß paa. Och vij troer Eder och fuldtkomeligen till, at J ſom voriß hulde och gode Ven vdy alle Maadhe forhielper oß till gode hoß vor kiere Farmoder och Farbrodre. Jeg haabis, att min kiere Farmoder ingenlunde forlader oß, men blüfwer oß ſtedſe god, och J kunde mogitt forhielpe oß der till hoß hinnde, hüilckidt vij eder ochſaa fulkommeligen tilltroer och venſligen vill haffwe ombeditt, att J vdy alle Maade ville giore.

Kiere Eſke Billde, Vij beder Eder ſaa gantſke gierne, att J icke villde fortencke oß, att vij ſaa drüſteligen vdy alle maade bemoder Eder. thü Budt viidtt, att vij vdy alltingſt forlader oß hartt till eder Och vden Eders Hielp och Raadt viidt vii icke, horledis vii beſt ſkall ſlae voriß Sag an. Och er vii medt dett allerforſte mueligheedt itt gott Suar aff Eder om alltingiſt forventendis, Vij forlanger ſaa mogitt effter Budt fran Eder, beder eder derfore ſaa gantſke gierne, att J villde vell giore, och leye itt Budt her vdt paa voriß Bekoſtning, paa dett vii kunde fange all viß Beſkening fran Eder om altt, huis J viidt oß liger machtt paa att viide, och huis J raader oß, horledis vii ſkulle beſt ſlae voriß Sag an, thij vi forlanger ſtoerligenn effter att viide ederß Raadtt vdy alle maadhe. Och vill ieg icke nu lenger ophalde eder medt denne min viidtloffrige Schriffwelſe, Mens vill her medt nu och altidt haffwe Eder medt Eders Kiere Hoſtrue den Euige allſommechtigſte gode Gudtt medt all languarendis Sundthedt, Lycke och Beinditelſe till Siel och Liiff befallitt, Och lader min Kiere Moder, Syſkende, ieg och min Svoger Frantz Tennagell hilſe Eder bege, medt mange tuſunde gode Netter. Min Broder Tyge er nu icke hieme, elle rß haffde handt gierne ſchreffwitt Eder till, handt er forreyſt vdy Sleßingen till Breßloff effter vor Salige Faders efterſtaaendis Beſolding, huilcken handt der nu haffwer bekomidt itt tuſindt och try hundritt Gylden vtaff, der ſtaaer endtnu itt tuſindt Gylden tillbage, denum kandt wij icke bekomme ſorten vmodt neſt tillkommendis Jyffwell ꝛc. Iterum vale. Datum Prag den 30. Julius Stylo nouo, Anno 1602.

Magdalene Brahe Tygis Datter Eh.

4. Tyge Brahe den yngeres Skrivelſe til Eſke Bilde. Datum Lindav d. 28. Februar. 1604.

[Af Originalen.]

Min gandſche wennlig Hilſen nu och allthiid forſendt medt vor Herre. Kierre Eſke Bilde, thillforladendis ſonderlig gode Ven, Neſt min ſtore och ſtörrige Tackſigelſe for mogit bewiiſt gode, huilcket igen att forſkylde ieg alle mine

Dage will findes af min Formue gandsche godwillig och redebon thill, vdi huis Maade ieg nogen Thiid kandt giorre nogit, som eder eller eders thill Ære och Thieniste kandt were. Giffuer ieg eder herhoes gandsche wennligen thillkende, att ieg haffuer bekommit eders gode Schriffuellse, som war mig aff Hiertidt kier och angenem, synderlig eptherdi ieg derudaf haffuer fornommit, at J och eders ere sunde och hillbridde; Gudt hiellpe och spare eder wiidere epther sin Guddommelige Wille. Och epthersom J Kiere Eske vdi samme eders Schriffuellse formelder om woris Gaard, wi haffuer y Kiobinghaffn, att den staar och forfalldis, saa kandt ieg det well thencke, thi der bliffuer intedt seet rett thill en; mens huadt Skioden angaar, som min Sl. Fader icke skulle haffue haffdt fullkommelig der thill, der weed ieg ingen rett Beskeen om, mens ieg will, naar Gud will ieg kommer thill Prag, lede iblant hans Breffue, om der findes nogit saadant, som dett monne angaa; Mens horom allthingest er, formeener ieg, wi maa io kunde selge, huad woris er ꝛc. Jeg haffuer och saait hos eders Schriffuelse de Copier aff de Qwitantzer och siiste Forhandling, som eder och min Sl. Fader war gaaen emellem: Och dersom dett er mig mueligt, da will ieg nest Guds Hiellp see thill, att ieg medt det forste kandt komme indt y Dannmarch thill eder, saa vil ieg nerwerendis thale och forhandle wiidlofftigere medt eder om allthingest: Endog rett sanden att siige, ieg ellers ingen synderlig Lyst haffuer thill att komme nogen Thiid derindt: thi hor inin Sl. Fader, som haffde, uroest, fortient icke ringe Gott oin Riget, war icke allt for well liid och seet, der haffuer ieg ingen Lyst at komme hen. Och dett Gode, som ieg forhaaber derinde (dog eder och eders vndertagen, thi wi forseer oß mogit gott thill eder) er saare ringe: Mens ieg haaber thill Gud, handt forlader oß intedt her y fremmide Landt, om wi endskont erre forlat af andre anderstetz ꝛc. Huis denn Quinde y woris Gaard beretter om de Penge, woris Sl. Fader skulle werre hinder skylldig, der weed ieg ingen Beskening om, kandt ey heller bekenne mig derthill; thi ieg weed well, att woris Sl. Fader giorde dett ey heller.

Kierre Eske, ieg kannd eder wennligen icke forhollde, att ieg er trolowit medt en Encke her y Landit, som er en Vizrumbin aff Slechtidt, och haffuer thillforn haffdt en Kindtschi, och achter ieg nu, nest Guds Hiellp, y en 14. Dage att haffue Brollup wedt hinder: Gudt weed, hor gerne ieg haffde seet eder herhoes, mens eptherdi ieg well meed, att det icke kandt skee, saar ieg att werre thill fritz: Jeg giorer intedt synderlig stort Brollup, dog kommer de mange gode Herremendt aff hinders Slecht och andre der thill: thi om hun icke endtskiont er synderlig riig, da er hun dog aff it fornemme Slecht, och boer her y Landit saawell som ochsaa y Meyßen mange aff hinders Slecht och Wenner, som eder vden Twiifft well bekent er; Dett haffuer nu saa werrit Guds Wille,

att

att ieg saa knap (u) skulle gyffte mig, endog ieg haffde well kunde biid it stundt, mens huadt skee skall, dett skicke sig: Jeg achter nest Guds Hiellp knap (u) att komme y Keyserens Thieniste, thi hun haffuer nogen Vetter, som er y Raadit, och will ieg werre vde derom, naar Gud will, att Brollupit er staait: Gudt giffue ekon sin Lycke och Benedidellße thill: att alltingest kandt gaa lyckeligen och well thill: Och haffuer icke kunde underlat att schriffue eder thill derom, eptherdi ieg well weed eders gode Hiertelaw emoed mig och oß alle; Gudt giffue, ieg ekon y nogen Maade kunde tiene eder, saa gierne ieg det giorde: Mens kandt ieg intedt vdrette y gierningen, da skall dog Willen werre allthiid thill rede: Och will ieg nu icke, kiere Eske, opholde eder lenger medt denne min Schriffuellße, (synderlig eptherdi Jørgen Daa, som haffuer en thiid lang weriit her hoeß oß, och drager nu ind y Danmarck, kandt berette eder widtlyfftigere beskening om allthingest) mens will nu och allthiidt haffue eder Gudt Allmechtigste thill Siel och Liiff befalit, medt mange gode Netter, som min kierre Moeder, Schwager och Sydskende ynsker eder: Jeg forseer mig thill, att haffue knap Breffue fra eder igen medt forste Gelegenhedt. Datum Lindaw denn 28. Febr. An. 1604.

Eders tienstagtig guode
Wenn allthiid
Tyge Brahe T. S.
Manppria.

Uden paa Brevet:

Erlich och Welbyrdig Mandt Eske Bilde thill Wallden, Kong. Maytt. y Danmarck Befalingsmandt paa Hellsingborig Slott, min synderlig gode Wenn, gandsche wennligen thillschreffuirt.

5. Et Document udstædet næsten 30. Aar efter Tyge Brahes Død af hans Søster og nærmeste Slegt i Danmark, hvori de erkiende hans Børn for Ægte og hans retmessige Arvinger, og deres Moder for hans Ægte Hustru. Dat. d. 3. Maji 1630.

[Af en Copie.]

Nach deme vnser in Got ruhender lieber Bruder, Vatterbruder vnd Vetter, der Edle vnd wolgeborne Tycho Brahe Ottesen zu Knudstrup, vngefehr vor zwey vnd dreyzig Jahren sich mit Weib vnd Kinder, sambt Hab vnd Gut aus diesem Königreich Dennemarck sein geliebtes Vaterlandt freywillig vngezwungen vnd vngedrungen begeben, auff Beruffung Kayfers Rudolphi Hochloblichsten Gedechtnus in dero Diensten sich niedergelassen, auch darinne dieser Welt

(u) Knap betyder her snart, med det første; Ellers bruges det ogsaa for Neppe.

Welt gesegnet, von dessen hinterlassenen Kinder vnd Erben allerhochst gedachte Kayserl. Mayrt. seine mit grose Mühe vnd Vnkosten angerichtete ansehenliche Instrumenta Astronomica vmb eine gewisse Summa Geldes abhandeln lassen, vnd sie auff solche Bezahlung noch daselbst warten. Vns aber zu Ohren kommen, alß wan jemandt sich die Gedancken schöpfen wolte, weilen gedachter vnsers lieben Brudern, Vatterbruder vnd Vettern Tychonis Brahen Seligh geliebtes Weib nicht des Standes oder Herkommens gewesen, wie Er, Ihrer beide Kinder etwa darvmb an solche vnd andere seine Hinterlassenschafft zu prætendiren nicht genugsamb Fug vnd Recht haben möchten. Ob nun wohl nicht ohne das mehrgedachten vnsers lieben Brudern, Vatterbrudern vnd Vettern Tychonis Brahen liebes Weib nicht des Standes vnd Herkommens gewesen, wie Er, vnd in diesem Königreich gemessener Verordnung gemacht, wie es in solchen Fällen vnter den Adel gehalten werden solle, so alle in seinen Esse beruhen, vnd hiedurch vnverruckt bleiben, So hat es doch darumb hiemit die Meinung nicht, daß offtgemelten vnsers lieben Brudern, Vatterbrudern vnd Vettern Tychonis Brahen Seligh hinterlassene Kinder alß unehelich an Ihres Seliger Vattern nachgelassen Mobilien [welche er bey seinem Lebzeiten Ihnen einige vnd alleine zu hinterlassen je und allewege entschlossen] etwas præjudicierlichs solte zugewesen werden, Insonderheit auch dieweil vnsers alhie geliebten Vatterlands dieses löblichen Königreichs Vhralten gegeben Gesetzen nach mehrgemeltes vnsers Sel. Brudern, Vatterbruden vnd Vettern nachgelassenes Weib, in Ansehen Ihrer beiden zusammen offentlichs vnverändertes ersames Lebens, für seines Eheliches Weibes rechtlich muß erkennet werden. Wo auch sie nicht endlich also für seines rechtes vnthadelhafftes Weib were gehalten worden, were es ihme nimmer gestattet, mit derselben allhie in diesem löblichen Königreich bey die Sechs vnd zwantzig Jahr vor seinem Abreise ruhig zu hausen; all dieweil mit einer ledichen unehlichen Weibes Person zu leben, keinem dieses Königreichs, es sey wes Standes er auch sein möchte, nimmermehr zugegeben. Auß welchen Vrsachen Ich Sophia Brahe, des offtgemelten Tychonis Brahen einige nachgelassene Schwester vnd nach seinen Kindern einige rechte Erbinne, jedoch in diesem Fall an seiner Verlassenschafft in einiger Masse etwas nach seinem Todte habe prætendiren mügen noch wollen, Sondern mehr gedachte seinen leiblichen Kindern zwey Söhne vnd vier Töchtern als seine am selbigen Ort einige Erben und Erbnehmen, dasselbige alles willig, wie vnsers uhralten Rechten nach billig, einig vnd alleine gelassen. Dieses alles wir vnterbeschriebene, so viel des offtbemelten Sehligen Tychonis Brahe Freundschafft alhie zusammen gewesen der Warheit zur Steur, vnd einem jeden hohen vnd nidrigen Standes Personen, wo vnd wan vonnöthen, zur gnungsamb Wissenschafft hiedurch vnter vnsere eigene Vnterhandschrifften, vnd Andrückung vnsere angeborne Signeten, in der Feder zu bringen vnd schrifftlich zu versertigen nich haben vnterlassen wollen.

Datirt im Königreich Denuemarck den dritten May im Jahr des Herren Sechzehenhundert vnd dreyzigsten. Regi-

blev et Par Blade til overs af det sidste Ark. Paa det nu samme Rum ikke skulle staae ledigt, have vi endnu villet tilføie efterfølgende Brev, som Magdalene Brahe 1608. fra Prag haver tilskrevet M. Christ. Longomontano, Professor paa Kiøbenhavns Universitet, saaledes lydende (x).

Nest Helsen oc Taksigelse, Kiere Mester Christen Lomborg (y), giffuer ieg Eder venligen tilkiende, at ieg i nest forgangne Sommer haffuer bekommet Eders Skriffuelse, huorudi J giffuer mig Eders Leylighed tilkiende, at J er nu Professor i Kiøbenhaffn, oc holder Huus for Eder selff, saa er det mig ocsaa os alle kiert at høre, at det gaar Eder vel. Huis mig og mine kiere Sydskendis Vilkor sig belanger her udi fremmede Land, saa ere vi nu med Tiden temmelig vant her i Landet, saa at vi saa got som haffuer forglemt, huor det staar til i Dannmark, oc haffuer vi nu lidet baade Ont oc Got i disse Land, derudi at vi haffue lidt stor Hiertens Bedrøffuelse, at Gud allermectigste har saa snart effter sin guddommelig Villie taget os vore kiere Forældre fra; thi det er nu i det 7de Aar, siden Gud kaldet vor kiere Fader Salig med Gud, oc udi det fierde Aar, siden Gud i Himmelen kaldede vor kiere Moder Salig med i Himmelen, oc ligger de begge begrafne udi een Graff tilsammen udi den fornemmeste Kirke i den gammel Bye, som kaldes Deinen, Gud i Himmelen unde dem oc alle tro Christne den ævige Glæde oc Opstandelse, oc unde os at findes igien i Guds Rige.

Min Broder Tyge har for tre Aar i det fierde aifftet sin oc

død, huor hun en Tid lang boede med os, indtil vor Herre kaldte hende. Hun døde aff Vatersoet, or var altid saa meget forsagiven, siden vor Herre kaldede vor Sl. Fader, og haffue stille megen Sygdom, til vor Herre kom oc forløste hende, hende til stor Glæde, men os til stor Bedrøffuelse: Men vi faaer at stille alting i Guds guddommelig Villie. Min Broder Tyge haffuer nu to Børn med hans Hustru, én Søn oc en Dater. Dateren, som er kaldet effter min Sl. Moder, som hede Christine Barbere, oc Sønnen kaldet effter min Sl. Fader Otte Tyge Brahe. De fanger an oc slecter meget paa min Broder oc paa os, oc bliffuer store lange Folk, Vor Herre bevare dem at maatte opvoxe i Guds Frycht. Min Syster Elisabet haffuer nu faaet tre Børn, oc kommer nu snart i Barselseng med det fierde, oc haffuer Gud kaldet et af hendes Børn bort, en Dater som var to Aar gammel oc hede Vendele: Hun haffuer to smukke Børn igien, en Dater heder Jde Cathrine, oc en Søn heder Rudolf Tycho effter Keiserlig Maiestet oc vores Sal. Fader, hand er min Salig Fader svarlig lig, feed, oc tyck Hoffuet Haar, saa hand slecter aldelis paa hannem, Gud spare dem oc unde, at de maa bliffue store i Guds Frycht, os alle til Glæde. Hvis mine andre Sydskende angaar, saa er min Broder Jørgen her oc til Prag, oc min Søster Sophie, oc min Søster Sidzele, oc ieg haffuer, siden vor Svoger kom fra Engeland igien her til Praag, veret hos hannem oc vor Syster Elisabet. Oc agter vi nu snart med Guds Hielp at giøre Bryllup med vor Søster Sidzele, som faar en smuk Friherre aff Slectet, oc haffuer de nogle Aar veret troloffuet med hinanden, oc lider vi, Gud vere loffuet, meget vel, Gud giffue videre Lycke oc Benedidelse.

Vor kiere Svoger (z) haffuer ocsaa her god Leylighed hos Keyserlig Majst., er hans Raad oc haffuer 1500. Rxdlr. af Hans Keyserlig Majst., som haffuer oc foræret hannem, siden hand er nyligen kommen fra Engeland igien, 12000. Rigsdaler.

Hvis

(z) nemlig Frands Tegnagel, om hvilken forhen er meldet.

Hvis det belanger sig med vor Sal. Faders Instrumenter oc Observations-Bøger, da haffuer vi lenge siden solt dem til Keyserlig Majst. for 20000. Rdlr. oc haffuer vi faaet nogen tusind deraff, men de efterstaaende er bleffuen os forzintzet, saa at Hoffuet-Stolen og Zinzen er tilsammen 26000. Dlr. som vi haffuer faaet for vores Sl. Faders Instrumenter, oc haffuer vi endnu den største Sum at inddage deraff, hvilken Sum os nu imellem Paaske oc Pintzedag bliffuer altsammen betalt (a). Aarsagen at det haffuer varet saa lenge, volder meget, at vor Svoger var saa lenge i Engeland, oc vores egen Forsømmelse, at vi icke haffuer flittig nock anholdt derom, efterdi her ganger dog altingest langsom til i denne Hoffs Leylighed, mens nu bliffue vi inden faa Uger betalt, Gud vere loffuet, oc naar vi haffuer skifftet det imellem os, haffuer enhver vel at leffue aff, oc kand rundeligen holde sin Stand, som det sig bør, oc huilke vor Herre forseer videre, dennem forskicker hand oc videre sin Lycke dertil. Vor Herre unde os alle at slide saa vor Tid hen i denne Verden, i huor vi ere eller bliffue, at vi paa det sidste maatte findes med vore kiere Forældre oc alle Guds udvalde Christne udi Himmeriges Glede. Kiere **Mester Christen**, veed ieg nu intet mere at skriffue Eder til paa denne Tid, oc haffde ieg lenge siden skreffuet Eder til, men intet visse Bud kunde fanget, forend nu mig stedis et visse Bud med et foret Bud, som horer **Hertug Hans** aff Landte Holsten til, oc siger, at hand kommer selff til Kiøbenhafn, oc haffuer hand loffuet at faae Eder Brevet i Eders egen Haand, oc at tage mig Bref fra Eder igien. Beder ieg Eder gierne derfore, at I vist ville skriffue mig til igien med det Bud, eller hvor Eder ellers kand stedis visse Bud, og lade mig vide, huor Eder oc andre gode Venner oc Slect lider, oc hvad Nyt der ellers findes i Landet, hvor Kongen er, hvad hand tager sig fore, oc allehaande sligt Nyt maatte jeg gierne vide for Tids Fordriv. Her veed ieg intet synderlig Nyt at skriffue om, andet end her

(a) At den hele Summa endnu 1630. ikke var betalt til Tyge Brahes Arvinger, sluttes af det næst forige Document.

er fanget nogen Uenighed an imellem Keyſerlig Majſt. oc hans Broder Hertug Mathias af Oſterrige, hvilket mand tør icke vel ſkriffue om, men vi haabes, neſt Guds Naades Hielp, at alting bliffuer ſtillet til det beſte. De tager hemmelig Folk an paa begge Sider. Oſterrige og Ungeren er falden Hertug Mathias bi, oc Keyſeren har en ſtor Hielp paa ſin Side aff Behemen, Sleſien oc andre hans omliggende Lande, oc Forſterne i de Riger oc andre Potentater ville ſtaae Keyſeren bi, ſaa at der vilde bliffue en ſkreckelig Krig aff, derſom det ſkulde gaae for ſig, men Gud afvend det naadeligen, oc ſaafremt at Krigen ſkulle ſtrekke ſig hid til Behemen, da ere vi Sydſkende til Sinds med hver andre at begiffue os ned til Meyſſen; thi det vilde icke bliffue ſickert at vere her paa de Tider. Kiere Meſter Chriſten, ieg vil nu icke lenger opholde Eder paa denne Tid, ſkriffuer mig nu ſnart til igien, hvor det ſtander til i Danmark, oc hvor vores Slect oc Venner lider. Helſer Meſter Coert (b), ieg har hørt, at han er gift, gifter I eder ocſaa, efterdi I ſkal haffue en Huſtru, ſom kand holde huus med Eder. Gierer vel oc hilſer alle vores gode Venner der i Landet, ſom ſpørger noget efter os. Datum Praag 3. Paaſke Dag, Stylo novo, Anno 1608.

Magdalene Brahe Tygesdater
Egen Haand.

(b) Conradus Aslacus, ſom paa Danſk hede Corde Arelſøn, hvilken forhen havde været en af Tyge Brahes Diſciple, og nu var Profeſſor i Kiøbenhavn.

Re-

Register.

Hvor det store Tal I. staaer, betyder den første Tome; hvor der i Registeret nogle faa Poster vare forglemte, og nu her anførte.

A.

Aabenraa 90. 91.
Aage, Prior i Randers 139.
Aage Astradsøn 140. Jensøn 46.
Agesøn [Erik] 9.
Agetoster 10.
Aalborg 140. 143. 179.
Aalborg [M. Haus] 177. 179. 226.
Aalholm Slot 14.
Aarhus 48. 144. 145.
Abbeder, i Alvaste 41. Sorø 126. Essembek 134. Rørre- eller Glensiruy Kloster 134. 139. 140. 145. 146.
Abbedisser, i Mariager 145. Maribo 11. 12.
Adeler, Conferentz Raad 66.
Adels-Brev 33. 35. - Mænd 2. 3. 272. - Vaaben 2. 3. 33. 78. 130. 167. 322.
Admiraler i Danmark 146. 176.
Adser Pedersen 88. 108. 125.
Embedsmænd, paa Riberhus 23. Wisborg 147. 148. Bergen 211. Helsingborg 213. Landskrone 213. Duholm 250 Roskilde 282. Friderichsborg 1. 96. See Befalingsmænd, Høvedsmænd, Lensmænd, Slotsherrer.
Erkebiskoper, i Lund 14. 102. 106. 109. 110. Trundhiem 25.
Erkedom Provst i Lund 8.
Aflads-Breve 12. 154.
Albani Kirke i Odense 13.
Albret Hert. af Meklenb. 99. 100.
Almanaker giorte af Tyge Brahe 247.
Almisse-Stiftelse i Odense 16. sq.
Alnes 134. 144.
Altere, i Odense 8. 13. 71. 76. Kiøbenhavn 13. Roskilde 47. 48. Malmø 120. Wisborg 149. Prag 356.
Alvaste i Sverig 41.
Amager-Bro 176.
Ancherfen [Johan Peter] 272.
Anders, Abbed i Alvaste 41. i Rørre Kloster 145. 146.
Anders Emmikſøn 70. Offesøn 35. Stigsøn 141. 142.
S. Anna i Aabenraa 90.
Anna, Frid. 2. Dotter 266.
Anna Catharina Dron. i Danm. 330. 349. 350. 352.
Anne Jensdotter 39. 41.
S. Anthonius 156. 356.
Antvorskov 76. 126. 158. 244.
Arctander [Niels Laur.] 182.
Arvid Knudsøn 41.
Asseri i Jylland 142. 143. 144.
Aslacus [Conr.] 195. 372.
Augsborg 180
Augusta Frid. 2. Dotter 210.
Aurifaber [Joh.] 291. 294. 372.
Ave Lille 142.
Axel Ketilsøn 43. Nielsøn 192. Pedersøn 43. 45.
Axelsøn, Aage 15. 40. 43. Erik 40. 43. Iver 38. 40. 42. Kield 43. Laurids 43. Oluf 8. 37. 39. 43. Peder 8. 10. 40. 43.

B.

Backmeister (Lucas) 178.
Bahus 52.
Bang (Oluf) 162.
Bartholin, Rasmus 166. Thomas 322.
Bartholinus (Magnus) 291. 297. 298. 30
Basnes 23.
Basse (Jep) 40.
Bederslev 14.
Befalingsmænd, paa Silkeborg I. 61. 19 Ringsted I. 78. 79. Trundhiem I. 8 Hammershus I. 125. 127. Tranckier II. 1 Helsingborg II. 182. 367. Kronborg II. 24 See Embedsmænd, Høvedsmæn Lensmænd, Slotsherrer.
Bek, Joachim 77. 79. Lage 279.
Bellinge 16.
Below [Henrik] 260. Benatki 359. 36
Bendt i Ebdrup 140. 141.

Bendt Clauſon 42.
Benedictiner Kloſtere 134. 136.
Bergen i Norge 211. 308. 314.
Bergenſke Steen 259.
Beſſeſtad paa Island 209. 210.
Bibliotek, Kongens I. 39. 78. II. 321. 340. Tyge Brahes 258. 290. 347.
Bieregaard i Jylland 142.
Bild(Herr)4 Margrete 130. Niels 245. 247.
Bilde, Anders 100. Beate 173. 278. 279. 364. Claus 52. 159. Eſke 292. 293. 319. 361. 365. Hans 27,. Hans 102. Johannes 183. Oluf 271. 274. 292. Steen 182. 183. 238. 239. Torben 106. 110.
Billeder 69. 78. 149. 167.
Bing (Anders) 260.
Biorn Johanſon 47.
Biornholm 35.
Birgitte af Hamerſtad 36. ſq.
Birgitte Olufsdotter 47.
Birke-Ting, ved Gleuſtrop 144. Mariager 144. Mov 144. Hveen 214. 243.
Birkerod, Thomas Broder 66. Jacob 66.
Biſkop-Val 8. Biſkop-Ret 144.
Biſkoper, i Aarhus 102. Bergen 308. Odenſe 1. 5. 67. 68. 70. 80. 126. Ribe 176. Roſkilde 32. 102. 126. Slesvig 12. Viborg 12. 16. 144.
Biſlooperſker 192. 317.
Blaev (Gvil. Janſon) 268.
Blamſtved 19.
Bo (Sven) 138. 144. 145.
Bocholt (J.) 210.
Boger recenſerede I. 28. 45. 53. 88. 118. 157. 200. II. 53. 108. 150. 272.
Bolle, Birgitte 240. Margrete 48.
Borlum 55.
Boghandler i Kiøbenhavn 178.
Bogtrykkere, i Marius 108. 125. Kiøbenhavn 170. Uraniborg 272.
Bogtrykkeri, paa Uraniborg 201. 223. 259. 273. 308. 347. Vandesborg 341. Ribe 241
Bonde [Tord] 41. 42.
Bondehandel I. 53.
Bongarſius [Jacobus] 221.
Boolſkab 192.
Bording [Jacob] 333.
Boreby i Siæland 131. 271. 313.
Borgemeſtere, i Stege 10. Odenſe 16. 17. 69. 70. 358. Roſkilde 48. Helſingborg 52. Malms 108. 109. 126. Randers 134. Visby 149. Landskrone 179. Lund 279. Haſle I. 126. Nerse I. 127.
Boringholm 97. 110.
Boſkab 50. 51. 148.
Brahe, Axel 315. 341. Eliſabet 355. 360. 370. Erik 255. 364. Jørgen 13. 172. 175. 278. Jørgen 219. 370. Karen 162. Magdalene 194. 285. 296. 302. 307. 355. 358. 361. 369. Margrete 187. Otte 173. 182. Peder 293. Sophia 168. 182. 194. 221. 295. 296. 298. 368. Sophia 341. Steen 182. 260. 330. 308. Tyge junior 218. 352. 355. 359. 365. 369.
Brahe [Tyge] hans Levnets Beſkrivere 161. 166. Skue-Penge paa ham 161. 165. ſq. 324. Elogia paa ham 162. 163. 164. 181. 184. 185. 335. Hans Syſtema 164. 218. 222. Jubileum Tychonicum 165. 166. Hans Symbolum 167. 357. Hans Vaaben 167. 322. 354. 355. 357. 358. Hans Globi 167. 181. 191. 269. 284. 291. 358. Om han var Ridder 168. 169. 170. Bærer Kongelige Smykker 168. 241. 269. 321. Var Tvilling 170. Hans Udenl. Reiſer 174. 176. 177. 178. 180. 193. 195. Legger ſig paa Aſtronomie og Aſtrologie 174. Studerer Chymie 181. 183. Hans Spaadome 175. 177. 178. Stiller Nativiteter 175. 177. 201. 204. 219. Miſter ſin Næſe 177. Hans Huſtru 191. 192. 193. 195. 355. 363. 368. 369. Hans Børn 194. 199. 218. 219. 285. 355. 358. ſq. Hans Vers 170. 183. 186. 187. 188. 199. 219. 224. 226. 235. 247. 279. 296. 310. 320. 322. 340. Læſer paa Universitetet 195. Tilbydes at være Rector Magnificus 202. Hans Forlæsninger 180. 198. 203. 205. 206. 208. 211. 212. 244. 280. 281. Andre Benaadinger 196. 217. 219. 244. 249. 253. 280. Bygger Uraniborg 198. 258. Bygger Stierneborg 220.

220. 290. Er misfornøiet 178. 179. 186. 187. 188. 225. 230. 269. 309. Hans Geographiske Observationer 209. Er med paa Herredagen i Odense 210. og at hylde Chr. IV. 221. Gior Almanaker 247. Faaer Besøgelse af lærde Mænd 210. 221. 248. 249. 263. 267. 268. 283. 284. 308. og af Kongl. og Forstl. Personer 220. 241. 242. 247. 265. 267. 268. Vexler Breve med Landgreven 238 240. Faaer Forstkrings Brev af Rigets Raad 250. 260. Udgiver sine Epistler 308. Har Udstand med Hvenboerne 212. 315. 316. Indvikles i Processer 271. 274. 279. 284. 291. Mister de Kongl. Benaadinger 309. 325. Skriver til Canceller Friis 310. Forlader Hveen 315. Er for Exorcismi Udeladelse 319. Aarsag til hans Uvenskab med Valkendorf 322. sq. Forlader sit Fædreneland 325. Skriver til Chr. IV. fra Rostok 327. Faaer Svar 336. Drager til Vandesborg 339. Udgiver sin Mechanica 341. Holder Venskab med Holger Rosenkrands 318. 330. 341. 355. 360. Faaer Hertug Ulriks af Meklenb. Intercession til Kongen 330. 334. Saavog Chur Forstens og Chur Forstindens af Brandenb. 341. 349. Aaesager til hans Udreise af Danmark 344. Han kommer til Bøhmen 359. Hans Ligbegængelse og Begravelse 354. sq. Hans Gravskrifter 356. 357. 358. Hans Skilderi 168. 242. 321. 324. 330.

Bramsted 341. 344.
Bredenberg 235.
Bredov (Peter) 297.
Bretvd 311.
Broholm 35.
Brostrup (Jens) 109.
Brun, Peder 139. Laurents 149
Brygge Pande 143. 148.
Bryske, Carl 291. 294. 296. 300. 301. Gert 159. Lisbet 192.
Buchananus 266. 267.
Budom 145.
Bugislav Hert. i Pomern 35.
Busch (Christen) 297.
Bustrup 49.

Bysogeder, i Helsingborg 52. Kiøbenh. 347.
Bygdeting 142.
Byg Kunst 259. Bygmestere 239. 242.
Bylov (Levin) 220.
Byrge, Erkebisp 109.

C.

Cancellere 4. 5. 6. 7. 36. 73. 83. 131. 161. 226. 283. 309. Bispens 11. 17.
Caniker, Canikdom, i Kiøbenh. 4. Lund 4. 5. 53. 106. 108. 285. 292. 348. Oden 16. 22. Ribe 85. Roskilde 180. 204. 207. 348.
Cantores, i Odense 16. Lund 88. 108. 110.
Capellan (Bispens) 109.
Capeller, i Odense 13. 16. Laaland 14. Aabenraa 91. Visborg 149. Roskilde 203. 205. 281.
Capitel, i Kiøbenhavn 4. Lund 4. 293. Odense 6. 8. Aarhus 144. Viborg 137. Roskilde 32. 180. 348.
Carteberg 134.
Catechismus paa Dansk 67.
Catharina Chur Forstinde til Br. 351. 352.
Cato Abed i Glenstrup 134. 145.
Cecilie Olufsdotter 47.
Ceremonier 25. 354.
Cervinus [M. Christoph.] 308.
Christen Povelsøn Prior i Odense 23. 65.
Christiern Pedersen 72.
Christian I. 5. 9. 12. 13. 14. 39. 47.
Christian II. 25. 99. 110. 126. 145.
Christian III. 16. 50. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 75. 101. 109.
Christian IV. 168. 204. 215. 221. 249. 254. 264. 268. 269. 270. 271. 280. 281. 282. 283. 292. 308. 314. 315. 316. 319. 323. 327. 334. 336. 340. 341. 348. 349. 351.
Christoffer II. 137. 139.
Christoffer III. 12. 35.
Christoffer Gr. af Oldenb. 68. 99.
Chymie 181. 183. 241. 242. 259.
Chytræus (David) 326.
Claus Andersøn S. Ulfeld
S. Clemens Kirke i Randers 134.
Clyver (Nicol.) 134.

Colding (Povel) 167. 169. 198. 266. 309.
Cometer 172. 184. 194. 204. 210. 238. 308.
Commendator i Dalby 8.
Communitet, i Odense 80. Kiøbenhavn 182.
Concubin 192.
Conservarie Bolig 18.
Coppenhaven 8.
Corraducius (Rudolphus) 284
Cragius See Krag.
Cureellius (Gvil.) 221.
Curtius (Jacobus) See Senftenau
Cuse (Hans) 42.

D.

Daa (Jørgen) 367.
Dalby 8. Dalgaard 142.
Dallund 159. Dalum Kloster 19.
Danske Sprog 49. 53. 100. 146. 150. Vaaben 126.
Danzæus (Carolus) 185. 195. 198. 258.
David Petri 318.
Decani i Odense 16. 74.
Degn (Tord) 138. 139. 142. 143. 146.
Degne, See Decani.
Dom-Kirker, i Odense 8. 68. Roskilde 48. 180. Lund 118.
Dom-Provst, i Viborg 72. Lund 8.
Domine I. 201. 204. 267. II. 38. 41. 274.
Dorothea Chr. I. Gem. 4. 13. 14. 47. 71.
Dorothea Chr. III. Gem. 72.
Dreier-Kameret i Kiøbenh. I. 63.
Droningens Messe i Odense 71.
Droninger i Danmark 4. 13. 47. 71. 72. 241. 330. 341.
Duholm Kloster 250.
Dyre (Iver) 34. 35.
Dyrkist (Peder) 4.

E.

Ebbe Nielsen 52.
Ebdrop i Jylland 140.
Electus i Odense 8. 67.
Elefant Orden og Smykke 168. 169. 241. 269. 322.
Elias Olai Norlandus 220.
Elisabet Dr. i Dann. 25. 27.
Elisabet Dr. i Eng. 249.
Elisabet Hertuginde i Mekleub. 243.
Elisabet Hertuginde i Brunsv. 267.
Elsdyr 280.
Else Holgersdoter 142.
Emsborg 78.
Engelske Gesandter 249. 323.
Engelske Hunde 259. 269. 322. 323.
Equites aurati, Torqvati 169.
Erik af Pomern 12. 35. 142. 147.
Erik Nielsen Marsk 43.
Erik Nielsen Ridder 140. Ottesen 15.
Erngisel Nielsen 37.
Esbern Vognsen 139. Pedersen 149.
Eskil Prior i Antvorskov 126.
Eskil Isaacsen 46.
Esrembek Kloster 134.
Estvadgaard 251. 260.
Evert Eriksen 48.
Exorcismus 317. 319. 338.

F.

Fader Ulfsen 46.
Falk (Birgitte) 39.
Falske Breve og Signeter 38. 43.
Farvergaden i Kiøbenh. 253. 254. 315. 320.
Farveri i Kiøbenhavn 254. 256.
Felming 134.
Festenberg, See Par.
Fielsted 134.
Finke (Thomas) 303. 304. 319.
Fisk i Vaaben 98.
Fisk (Hans) 149.
Fiskeri I. 152. 206. 366.
Fleinlos (Peder Jacobsen) 206. 207. 240. 272.
Forlænings Breve I. 343. II. 198. 203. 204. 206.
Formørkelser 175. 177. 178. 194. 209.
Fos (M. Anders) 308.
Franciscus (Joh.) 174. 185. 219.
Frands Jonsen 190. Mogensen 76.
Franske Gesandter 73. 185.
Frebierg 141. 142.
Friderik I. 67. 96. 126.
Friderik II. 14. 75. 76. 78. 80. 98. 168. 179. 180. 182. 195. 197. 198. 201. 203. 204. 206. 208. 210. 211. 212. 213. 217. 219. 220. 241. 244. 247. 248. 249. 251. 260. 269. 272. 311. 319. 321. 332. 343. 344. 348.

Friderik III. 340.
Friderik's Alter 71.
Friderikſborg 191. 198. 204. 206. 207. 292.
Friis, Chriſtian 131. 271. 274. 309. 310. 315. 316. 325. 326. 346. 348. 350. Albret 260. Friderik 131. Hans 69. 70. Henrik 130. Jeſper 131. Johan 73. 82. 83. 131. Niels 129. ſq.
Frille-Kone 192.
Friſchlinus (Nicod.) 263.
Friſers Stipendium 131.
Frommius (Georg.) 161. 166. 265.
Frue (vor) Alter 71. Meſſe 71. Skole i Kiøbenhavn 279. Kloſter i Randers 139. 145. Kirke i Kiøbenhavn 4. 13. 67. 176. 219. 278. 308. Ribe 12. Odenſe 76. Randers 134.
Fruer-Vogne 29.
Fugelſe i Laaland 10.
Fundationer 16. 131. 182. 252. 261. 1. 103. 136. 173. 269. 323. 333. 342.
Fuſinge 260.
Fyen 67. 68.
Fynbo (Jens) 109.

G.

Gaſchitz (Hans) 272.
Gaſſendus (Petrus) 161. ſq.
Gaſſum i Jylland 142.
Gave-Breve 18. 219. 254. 264. 1. 70. 71. 72. 150. 170. 266. 269. 336.
Gedde (Erngiſel) 43.
Geed (Niels) 142.
Gellius, See Saſcerides.
Gemperlin (Tobias) 242.
Geſandter, Franſke 73. 185. Engelſke 249. 323. Skotſke 267. Danſke 330. Perſiſke 355.
Gevær 51. 147. 148. Gieldrop 142.
Gienbrev 255.
Gierlsherred 141.
S. Giertruds Alter 76.
Gioe, Abſolon 260. 274. Birgitte 131. Falk 223. 226. Henrik 159. Mogens 32. 101
Giſelfeld 159
Giſlumherred 142
Glasmageri 183
Glenſtrop Kloſter 132
Glob (Anders) 69
Glorup i Fyn 218. 251. 260.
Glyagods i Sverig 43
Goclenius (Rudolph.) 284
Gotſtav Karlſon 46
Gottorp 96
Graabrødre Kirke i Odenſe 80. ſens 96
Gram (Hans) 2. 8. 23. 25. 279. 285. 327
[illegible]dſon 46
[illegible]e i Siæland 32
[illegible]8
[illegible]n 143. 144
[illegible]leFrue) 139
[illegible]kel) 10
Grundit (Joh. Petri) 176
Grydſted 146
Guds-Tieneſte 70. 111. 205
Gulland 37. 146
Gunderſlevholm 43. 240
Gunniſke Penge 147
Gylden 8. 39
Gyldenſtierne, Axel 212. 213. 2[illegible] ſtoffer 131. Jørgen 16. 7[illegible] Peder 260. Predbiørn 30[illegible] 130. 131. 132
Gyllebo 159
Gylte (Bendt) 42

H.

Haderſlev 219
Hæked (Hans) 149
Hagecius (Thaddæus) 284
Hagesholm 260. Hageſted 13
Haken, en tydſk Adelsmand 24.
Hald-Herred 144. Halnes 13
Hamborg 247. Hamerſtad 3
Hamer (M. Niels) 296. 300.
Hamrumherred 140
Hamsfort (Cornel.) 3
Haneſt 140. 143
Hans K. i Daum. 47. 96. 14[illegible]
Hans, Frid. II. Søn 219
Hans Nageſon 41. Mikelſon
Hanſeſtæderne 1. 48

Hardenberg (Erik) 260
Haritzkier 260
Havreballegaard 219
Hednested-Herred i Jylland 134
Hegedal, Peder 139. 142. Jep 141
Hegelund, Peder 176. Chriſten 301
Hein (Mikel) 296
Hellig Aands Kirkegaard i Aalborg 143
Hellig Geiſtes Kirke i Kiøbenhavn 291. 1. 91
Hellig tre Kongers Alter 71. Capel i Roſkild 203. 205. 281. 282. 283. 325
Helligdomme 149. 156
Helreglc 92. Helſpetter 95
Helſingborg 49. 50. 109. 182. 194. 213. 238. 367.
Helſinger 25. 27. 29. 31. 86. 109. 244. 245. 280.
Henrik, Biſkop i Linkiøbing 41. Abbed i Sorø 126
Henrik Landstingſkriver 297
Henricus Julius Hertug i Brunſvig 267.
Heridswad Kloſter 182. 183. 238. 264
Herlofsholm 291. 292
Herredage 13. 271. 274
Herreder i Norge 1. 330. 338
Herremode til Hamborg 247
Herreſted 131
Herſleb (Peder) 281. 317
Heſſelager i Fyen 130. 131. 132
Hikkebierg i Skaane 159. 260
Hiſtorieſkrivere 185. 241. 291
Høimeſſe 71
Høiſtrup 9. Høring 142
Høvedsmænd, paa Helſingborg 49. 50. Bahus 52. Gulland 37. Vordingborg 159. Vardberg 1. 100. Bergen 1. 189. Kiøbenhavn 1. 207. Krogen 1. 266. See Embedsmænd, Befalingsmænd, Lænsmænd, Slotsherrer
Hofmand (Tycho) 218. 243. 258. 356
Hofmeſtere i Danmark 32. 184. 309.
Hofmeſterinder 172. 278
Holberg (Ludvig) 322
Holk, Henrik 203. 204. 205. 208. Ditlev 316
Hollumgaard i Jylland 141
Holm 247
Holm (Hans) 26
Holmkier 143
Holſt (Hans) 296
Homtoft 134
Hordt (Robert) 16
Horſens 96. 306.
Horſens (Hans) 296. 300
Hoſpital, i Odenſe 80. i Horſens 96. i Heſſelager 132
Hoy i Jylland 139. 144
Hubek 134
Huetius (Pet. Dan.) 322. 357
Handborgherred 142
Hullie 9
Hunde 259. 269. 322. 323. 324
Huſum i Jylland 139. 144
Hveen 194. 197. 198. 201. 213. 214. 220. 225. 241. 243. 244. 247. 250. 258. 265. 268. 315. 329. 331. 333. 337. 340. 343. 345. 357. 363
Hvidøer 25. Hvillinge 14
Hvilſe (Herman) 149
Hvitfeld (Arild) 3. 4. 260

J.

Jacob K. i Skotl. 163. 259. 265. 269. 322
Jagt 1. 153
Jd Jenſen 76
Jens Anderſen, Biſp i Fyen 126
Jens Anderſen 143. Boeſen 158. Eggerdſen 16. Holgerſen 146. Jenſen 316. Madſen 145. Thordſen 140. Ubbeſen 143
Jep Jenſen 48. Nielſen 108. Oluffſen 16
Jerindelev i Laaland 10
Jerſie i Siæland 48
Jens Ubbeſen 141
Jeſſen (Jo. Jeſſenius a) 161. 356
Inventariet 49. 146
Joachim Friderik ChurF. i Br. 341. 342. 349. 350
Jørgen Ageſſen 41. 47. Hanſen 192. Iverſen 295. Simonſen 80
Jørgen Jenſen, See Sadolin
Jørgen Mynter, See Rok
Johan Vincentz 27
Johannes, Abbed i Eſſembek 134
Johannes af Antverpen 242

Johannes Guttesøn 179
Johannes Petri Cancellarius 36
Jomfru-Sadle 29
Jon Jacobsøn, See Venusinus
Jon Mogensøn 308. Nielsøn 141. 142
S. Josties Messe 71.
Island 209
Jubileum Tychonicum 165, 166
Junge (Reinholt) 68. 69
Junius (Petrus) 266.
Junker 272
Jus Patronatus 11. 32
Justitiarii Regis 22
Ivarus Magni 134. Iversnes i Fyen 131

K.

Kaas (Niels) 83. 225. 226. 227. 251. 260. 269. 270. 274. 283
Kærstrop 9
Kalundborg 36
Karine Jensdotter 39
Karl V. Keiser 26
Karl Bentsøn 41
Karleby 134. 140. Karlebygaard 141. 142
Karlrop 142. 144
Katerine Eriksdotter 43
Kieldstrop 260
Kilder 14
Kiøbenhavn 4. 13. 67. 253. 254. 279. 291. 315. 325
Kirkemisse Dag 20
Kirke-Ordinantzen 70. 316. 317
Kirker i Danmark 209
Kirkers Skat 67. 68. 69.
Klædebereder-Hus i Kiøbenh. 254
Klædedragt 20. 29. 51. 286
Klæde-Kammeret i Kiøbenh. 1. 219
Kleve (Terkel) 2. 11. 109. 150. 167
Klippinge 126
Klostere 6. 8. 11. 12. 19. 23. 65. 70. 96. 132. 134. 139. 157. 250
Kloster-Gods 68. 72
Kloster-Mænd 71. 124
Knob (Laurids) 159
Knud den Hellige 2
S. Knuds Alter 71. Kloster og Kirke i Odense 12. 13. 19. 23. 65. 68. 75. 80
Knud, Bisp i Viborg 16
Knud Jepsøn 9
Knudstrop i Skaane 182. 19
Køge 9. 330.
Kok (Jørgen) 126
Kolding 75. 80, 101. 210. 21
Kollested 142. Kongevads M
Koppelov (Nicol.) 134
Kors 2. Korsholm 139
Kotte (Mette) 358
Krabbe, Tyge 49. 102. Tage
Krasse eller Krase, Mogens 4. Jacob 4. Jesper 3. Niels 4.
Krag (Johannes) 179
Krag, D. Niels 288. 293. 330. 359. D. Anders 29
Kronborg 218. 240. 242. 24
Krone og Krands paa Mynt
Krumpen (Otte) 30
Kyndelmisse Lys 89

L.

Laaland 10. 14
Lænsmænd, paa Herisvad Nordfiord 203. Kiøbenh ningborg 1. 61. Horsens 1. 61. Vitskøl Kloster 1. 206. mænd, Befalingsmænd, Slotsherrer
Læsemestere, i Odense 70. 72.
Lætus (Eras. Mich.) 185
Landbogaard 142
Landsdomere, i Skaane 213. Boringholm 1. 126. 128. Fyen 1. 301
Landkrone 179. 213
Lange (Erik) 221. 222. 223
Langeland 82. 131
S. Laurentii Alter i Odense 7 sembek 134. Prebende i
Laurentius Abbed i Nørre Klo
Laurids Andersøn 16. Haral søn 42
Leipzig 166. 174. 175
Lilie, Fransk i Vaaben 66
Lille (Ave) 142

Lindenov, Hans 211. Kirstine 239. 264
Lindkisbing 41
Lindorm Biernson 41
Lobere 29. Love 138
Longomontanus (Christ.) 369
Lund i Skaane 4. 8. 53. 106. 108. 210. 221. 285. 292. 297. 348
Lundal 42. Lundeborg i Fyen 130
Lunge, Tyge 4. Ove 159. Christoffer 356
Lunger (ny) 34
Lykke (Jørgen) 75
Lyngbygaard 260. Lyngsgaard 52. 159

M.

Maal og Vegt 147
Magister-Graden 4. 167. 179. 302
Magistri 16. 17. 67. 69. 108
Magnus Nicolai Prior Randr. 134
Malere 242. Malmø 53. 108. 126. 128
Malthe (Mag.) 162
Maren Jensdotter 142
Mariager Kloster 136. 137. 138. 139. 142. 144. 145
S. Mariæ Kloster (NørreKloster) 134
S. Mariers Kirke 140. 143
Maribo 11
Marsk, Rigets 43. 49
Marsvin (Peder) 17
Matterop 260
Matthias, Prior i Odense 12
Matthis Persson 52. Pedersen 144
Mauritz, Landgr. i Hessen 279
Mechanik 267. 269
Medailler, See Skuepenge
Mercurii Billed 267. 291
Messen 52. 53. 70. 71. 84. 103. 115. 150.
Mester Kost 302
MikelPedersen (Ackeleie) 70
S. Mikels Kirke i Slagelse 158
Miles, Militia 6
Mingvitz (Erasmus) 355. 364
Molbierg 141
Møller paa Hveen 243. 345
Mønt 8. 39. 44. 126. 139. 140. 147. 158. 159. 161
Møntmestere 68. 69 126
Mogens Bertelsen, See Bartholinus
Mollerus (Joh. Flensb.) 161. 162. 169
Mollerus (Johan. Brandeb.) 308. 352
Morsianus (Elias Olai) 220
S. Mortens Kirke i Randers 134
Mov i Jylland 144
Mule, Claus 359. Else 296. 303. Hans 358
Munk, Peder 10. Peder 251, 260. Petrus 134
Munke 70. 96. 124. 130
Munkebro 141. 143.

N.

Naadsens Aar 208. 209. 348
Nativitet-Stilling 175. 201. 204. 219
Neb (Peder) 9. Nes 260
Nicolaus Thordonis 134
Niels Jensen 144. Jespersen 80. Povelsen 70. Povelsen 140
Nielstrup 159. Nielsevgaard 358
Nødenes 141. Nørrebro 141
NørreKloster 132. sq.
NonneKloster i Randers 134. 137.
Nordfiord i Norge 203. 206. 211. 212. 244. 245. 280. 309. 310. 314. 346
Nordlys 263
Nyborg 23. 73. 74. 75. 76. 132. 138
Nykiøbing i Falster 131

O.

Ober-Secreterer D. Holk 316
Odense 1. 8. 13. 16. 22. 66. 70. 73. 74. 80. 132. 210. 358
Odersberg 260
Olandsk Reise 330
Orbeklunde i Fyen 130. 131
Orkel Slot 12
Orn i Vaaben 25
Ostofte i Lgaland 11
Ohr (Philip. de) 341
Ollevad 15
Oluf Jepsen 48. Stigsen 43. Etisen 292. Ulriksen 108. 125
Omersyssel i Jylland 133. 139. 140. 142. 145
Onsild i Jylland 134. 136. 141. 144
Oslo i Norge 266
Othenshut, See Onsild
Ottesen (Erik) 15
Oxe, Albret 14. Johan 15. 159. Inger 172. 184. 278. Peder 184. 278

P.

Papirs-Lumper 280
Papirs-Møller 183. 243. 264. 273. 345
Papiſteri 14. 53. 84. 103. 106. 108. 111. 149
Parsberg, Anne. 131. Manderup 177. 179. 260. 293. Niels 271. 274. 276
Paulus Eliæ 86
Par (Chriſtoffer) 254. 255
Peder Anderſøn 157. Bentſøn 42, Frandſøn 294. Nielſøn 35. Nielſøn 295. Svenſøn 68. Jacobſøn, See Flemløs
Pegaſus paa Uraniborg 258
Pepler (Chriſtoffer) 245
S. Petri Kirke i Kiøbenh. 13
Petrus Laurentii 108. Severini 201
Peucerus (Caſp.) 175
Podbuſk (Predbiorn) 170
Poeſie 53. 150
Poſehorn (Oluf) 143
Poſtbud 75
Povel Matthiſøn 33. 35
Prag 354. 359. 361
Pratenſis (Johannes) 184. 185. 194. 195. 199
Preſent (Anne) 39
Preſter, i Stege 9. Køge 9. Spieldrop 9. Laaland 10. 11. Maribo 10. Fyen 16. 69. Odenſe 67. 73. 74. 80. Horſens 96 Malmø 123. Nyborg 132. Randers 134. Sorterop 158. Kiøbenhavn 291. Hveen 316. 317. 318. 337
Priorer, i Odenſe 6. 12. 19. 23. 65. Dalum 19. Antvorſkov 126. Randers 134. 139. Roſkilde 157.
Provſter, i Lund 8. 108. Borlum 55. Slymminge 11

Q.

Qvernager i Laaland 10
Qvernby 9
Qvige (Hans) 149

R.

Raabeløf 182
Raadmænd, i Ronne 98. Randers 134. Aalborg 129. Visby 149
Ramus (Petrus) 181
Randers 134. 139. 145
Ranes Viſe 88
Rantzov, Breide 260. Gert 240. Henrik 172. 234. 235. 238. 240. 339. 340. 341
Rantzovholm 260
Ravn, Peder 10. Niels 140. 141. 145. 146. Erik 297
Ravnholt i Fyen 130. 247
Reber (Jep) 48
Rectores, i Viborg 67. Herløfsholm 292. Bergen 308. Odenſe 74
Reformations Hiſtorie 53. 70. 96. 100. 108. 149
RegieringsRaadene i C4. Mindreaarighed 250. 251
Regieringens Tilſtand 1591. 270
RenteKamer 250. 314. 347
Rentemeſtere 68. 69. 77. 217. 1. 156. 163. 164. 168
Reſen, Johannes 302. 304. 305. Petrus 97. 137. 162
Retter-Ting 1. 34. 75
Retz (Peder) 161
Reventlov, Henning 250. 253. Magdalene 208
Ribe 12. 85. 107. 176. 241. Riberhus 23
Richerius (Chriſtoph.) 73
Riddere 6. 9. 35. 37. 38. 49. 52. 102. 140. 159. 168. 169. 272
Rigdom 278
Rigets Raad (1589.) 260. (1596.) 301. 315. 316
Ringetorp i Jylland 141
Ringſted 279
Riusbyr 280
Ronne paa Bornholm 97
Rosnov (Jochum) 32
Rogers (Daniel) 249
Rold i Jylland 134
Rolſted Mølle i Jylland 139
Rosbar 29. Rosbek Mølle 26. 29
Roſenholm 251. 260
Roſenkrands, Jørgen 251. 260. 269. 274. 286. 307. Holger 222. 285. 318. 330. 341. 355. 360. 361. Friderik 356
Roſenſpar (Oluf) 179. 295
Roſtilde 32. 47. 48. 68. 69. 157. 180. 203. 205. 207. 208. 281. 317. 325. 348

Rostgaard (Friderik) 190. 279
Rostok 177. 178. 325 326. 330. 339.
Rothman (Christoph) 241. 268
Rudolphus II. Rom. Keiser 268. 284. 341. 357
Rytter (Carsten) 347

S.

Sadolin (Jørgen Jenson) 67. 70
Salholt i Jylland 141
Salt 147
S. Salvatoris Orden 137
Sandbygaard 271. 274
Sascerides, Johannes 304. Gellius 285. 288. 291. sq. David 293. 294
Satirer 53. 149
Scaliger (Joseph) 340
Scarlatina 197
Scavenius (Laur.) 304
Seccervitius (Joh.) 210
Seefeld (Jacob) 260
Segeberg 13. 235
Seigl 1. 38. 44. 97
Senftenau (Jacobus Curtius a) 268. 283. 360
Sigge Lauridsen 41
Sigismundus Hertug i Meklenb. 243
Sillebo Herred i Sverig 43
Skaaning (Laurids) 301
Skamby 14. Skanderborg 204. 212. 217
Skeel, Christen 260. 274. Hans 192
Skelby i Laaland 10
Skelvetorp 134
Skelviis (Bo) 10
Skemminge i Laaland 11
Skiellerup 142
Skinkel (Laurids) 146
Skodborg (Jørgen) 110
Skodebrev 254
Skolemestere, See Rectores
Skoler, i Viborg 67. Odense 74. Horsens 96. Kiøbenhavn 279. Herlofsholm 291. 292. Bergen 308
Skonning (Søren) 27
Skortorp 134. 144
Skotsk Gesandt 267
Skov Kloster 291, Skovsbo 4
Skræder (Joh.) 134
Skram, Peder 49. 50. Niels 179. Jørgen 260
Slueplunge 129. 161. 165. 166. 324
Slytte, Christiern 72. Hans 307
Slagelse 157
Slangendorf (Joh.) 291. 293
Slavke (Johan) 42
Slots-Herrer paa Nykiøbing 131. Kiøbenhavn 296. See Embedsmænd, Befalingsmænd, Høvedsmænd, Lænsmænd
Slotspræster 185. 292
Smed (Olus) 16. 17
Smede-Redskab 148
Smidstrup 260
Sølv-Kamer 29
Sølv-Skat 69
Sophia Dr. i Damm. 132. 172. 241. 242 278. 311. 328
Sorø 126. 291. 292
Sortebrødre Kloster i Roskilde 157
Sorterup 158
Sparre (Aage) 110
Spielderup 10
Spotterup 260
Stagebrand (Doctor) 63. 84
Stagefyr (Niels) 84
Stampe Mølle paa Hveen 243
Statholder i Norge 280
Stavnstrup 9
Stege paa Møen 9. 10
Stenild Bro i Jylland 138
Stenkel (Claus) 11
Stenvad 142
Stenvinkel (Hans) 239. 242
Stephanius (Joh.) 172. 173. 174. 176. 177. 194. 195. 218. 219
Stierneborg 220. 243. 289. 290. 340. 356
Stokholm 45
Structurarius 19
Stubeus (Ivarus) 291. 293. 294
Studorium 345
Sture (Sten) 38. 41
Svanholm i Sieland 271
Svennik af Rødkiel 142
Svenstrup i Jylland 144
Synodal-Acta 281. 317
Syv (Peder) 178. 190

T.

Teglbrænderi 130

Tegnagel (Frands) 355. 360. 365. 370
Terpager (Laurids) 33. 146. 170. 223. 225
Teſtamenter 16. 80. 139. 140. 141
Theophilus (Nicol.) 284. 294. 300
Thorſlof 141. 143. 144
Thomas, Abbed i Gleuſtrop 139
Thomas i Kiellerop 141. 146
Thomaſinus (Jac. Phil.) 324
Thord Degn, See Degn
Thorslunde i Laaland 11
Thorſø 141 Thott, See Tot
Thure Jenſøn 41
Thure i Toring 140
Thureſtrop i Jylland 141
Thyt (Inge) 138. 144. 145
Tiele i Jylland 260
Tim i Jylland 260
Tirsbek 159
Todbierg 209
Toftegaard 144
Tolstoſter 10
Torm (Erik) 166
Torop 159 Toropgaard i Jylland 226. 251. 260
Toſtrop 172. 178
Tot, Aage 15. 40. 43. Axel 45. Birgitte 36. ſq. Birgitte 47. Cecilie 47. Erik 9. Erik 38. 40. 44. Evert 48. Jørgen 47. Iver 38. 40. 42. Kield 43. Laurids 9. Oluf 8. 37. 39. 43. Peder 8. 40. 43. Tage 168. Otte 168. 221. Inge, See Thyt
Tove, en AdelsFrue 4
Tranekier Slot 131
Trefoldigheds Kilde i Laaland 14
Treſkov (Gerhard) 100
Trinderop i Jylland 142
Trolle, Arvid 41. Guſtav 68. Herlof 176
Tue Erkebiſp i Lund 14
Tune Herred i Siæland 48
Twilling 170
Tyveri 68. 69. 73. 82

U.

Ugerop, Arild 212. 213. Axel 159
Ulf (Johan) 63. 85. 106
Ulfeld, Claus 16. Hennike 5. 8. 35. Peder 35. Jacob 223
Ulfeldsholm 223
Ulfſtand, Jens 146. Hak 260. Holger 159. Tale 293. Tru
Utrik, Frid. II. Søn 204
Urik, Hertug i Meklenb. 242. 334. 336. 348
Ulrik Smed 73
Ulſtrup 141. 143
Ulv i Vaaben 35
Univerſitet i Kiøbenhavn 131. 205. 208. 285
Uraniborg 163. 198. 210. 234 243. 247. 250. 257. 258. 272. 290. 308. 310. 313 323. 340. 343. 345. 357
Urne, Amtmand paa Bornholm
Urne, Johan 102. Claus 108. 292
Urop i Jylland 50
Urſus (Nic. Raimarus) 218. 22

V.

Vaaben 2. 3. 33. 66. 78. 97 354. 355. 357. 358
Vadmel 20
Vadſtena Kloſter i Sverig 41
Væbnere 3. 9. 16
Valdemar III. 138
Valdemar Albrechtſøn 140
Valden, en Herregaard 167
Valkendorf, Erik 25. Chriſtoffe 251. 260. 269. 271. 309. 322. 323. 324. 325. 346. 350. Johan 67. Erik 271
Valls 8. 39. 41. 45. 47
Vand-Melle paa Hveen 243
Vandaas i Skaane 182
Vandesborg 321. 339. 340. 34
Vandſpring paa Uraniborg 290
Varberg Slot 15
Vedelyb 139
Vedel (Anders Sørenſøn) 174 185. 241. 309. 320
Vegner (Thomas) 182
Veile (Hans Oſfrenſøn) 132
Velleius, See Vedel
Vendekaabe 16
Vendelbo (Jeſſe) 141